

श्री वीतरागाय नमः

उपनेर्षया
विगमेर्षया
ध्रुवेर्षया

श्री ज्ञाताधर्मकथा सूत्र - प

गुरुप्राण आगम जत्रीसी

आशीर्वाद दाता : तपस्वी गुरुदेव पूज्य श्री रतिलालजी महाराज साहेब
प्रधान संपादिका : अपूर्व श्रुत आराधक पू. श्री लीलमबाई महासतीजी

સ્વ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા. ના હસ્તાક્ષરો

પસત્થં સોમં સુખં સિવંસયા વિસુદ્ધં
 સવ્વ જવ્વ જણાણુચિન્નં નિસ્સંકિયં નિહજ્યં ॥

પ્રશ્ન૦ સં. જા. ૪

પ્રભવમય પ્રત સદા પ્રશસ્ત સૌમ્ય શુભ અને શિવ છે એ પરમ વિશુદ્ધિ =
 આત્માની મશાન્ નિર્મલતા છે સર્વ લભ્ય પુરુષોને આશીર્વાદ છે (તેનું એક વચન છે)
 એ પ્રાણોને વિશ્વાસપાત્ર બનાવે છે તેનાથી કોઈને લખ રહેતો નથી.

અદનારાણં પ્રક્રિતિકરણં જગજ્જં સાહુગરહણિજં
 પિયજણમિત્તજણખેદ વિષ્પીતિકારકં રાગદોસ વહુલે ॥

પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર. જા. જા. ૩

અહતાદાન અપયશાણું કરેનાર અનાર્ય કુર્મ છે. તે બધા સાધુ પુરુષો વીરા
 નિંદે બન્યું છે. એ પ્રિયજન મિત્રજન માં લેદ અને અપ્રતીતિ ઉત્પન્ન કરેનાર છે
 અને રાગ દ્વેષ પાપુ બ લરેલું છે.

ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ
ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ

ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ

ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ
ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ

ଆଲମ୍ ଶୁରୁଆ

શ્રી વીતરાગાય નમઃ

ગોંડલ ગચ્છ જયવંત હો

પૂ. શ્રી ડુંગર - દેવ - જય - માણેક - પ્રાણ - રતિ ગુરુભ્યો નમઃ

શ્રી ગુરુ પ્રાણ આગમ બત્રીસી

સૌરાષ્ટ્ર કેસરી ગુરુદેવ પૂ. શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા. ની ચીર સ્મૃતિ તથા
તપસચાટ ગુરુદેવ પૂ. શ્રી રતિલાલજી મ. સા. મહાપ્રયાણ દશાબ્દીવર્ષ ઉપલક્ષ
ગણધર રચિત છઠ્ઠું અંગ

શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્ર

(મૂળપાઠ, ભાવાર્થ, વિવેચન, પરિશિષ્ટ)

: પાવન નિશ્રા :

ગોંડલ ગચ્છ શિરોમણી પરમદાર્શનિક પૂ. શ્રી જયંતમુનિ મ. સા.

: સંપ્રેરક :

વાણીભૂષણ પૂ. શ્રી ગિરીશમુનિ મ. સા. અને આગમ દિવાકર પૂ. જનકમુનિ મ. સા.

: પ્રકાશન પ્રેરક :

ધ્યાનસાધક પૂ. શ્રી હસમુખમુનિ મ. સા. અને શાસનઅરુણોદય પૂ. શ્રી નમ્નમુનિ મ. સા.

: શુભાશિષ :

મંગલમૂર્તિ પૂજ્યવરા
પૂ. શ્રી મુક્તાબાઈ મ.

: પ્રધાન સંપાદિકા :

અપૂર્વ શ્રુત આરાધક
પૂ. શ્રી લીલમબાઈ મ.

: અનુવાદિકા :

પૂ. શ્રી સુમનબાઈ મ.

: પરામર્શ પ્રયોજિકા :

ઉત્સાહધરા
પૂ. શ્રી ઉષાબાઈ મ.

: સહ સંપાદિકા :

ડૉ. સાધ્વી શ્રી આરતીબાઈ મ.
તથા સાધ્વી શ્રી સુબોધિકાબાઈ મ.

: પ્રકાશક :

શ્રી ગુરુ પ્રાણ પ્રકાશન

PARASDHAM

પારસધામ, વલ્લભબાગ લેન, ઘાટકોપર(ઈસ્ટ), મુંબઈ - ૪૦૦૦૭૭

: આગમ પ્રકાશન પ્રારંભ :

ઈ. સ. ૧૯૯૭ - ૧૯૯૮ પૂ. શ્રી પ્રાણગુરુ જન્મશતાબ્દી વર્ષ • ગુરુપ્રાણ ફાઉન્ડેશન, રાજકોટ.

પુનઃ પ્રકાશન - ઈ. સ. ૨૦૦૯

પ્રકાશક : શ્રી ગુરુ પ્રાણ પ્રકાશન, પારસધામ, ઘાટકોપર

પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રત

: ૧૦૫૦ * દ્વિતીય આવૃત્તિ પ્રત : ૧૦૦૮

પ્રકાશન તારીખ

: આસોવદ અમાસ - વીર નિર્વાણ કલ્યાણક તથા

તપસમ્રાટ ગુરુદેવ પૂજ્ય શ્રી રતિલાલજી મ. સા. જન્મદિન

ગુરુ પ્રાણ પ્રકાશન

શ્રી પરાગભાઈ શાહ • શ્રી શૈલેષભાઈ દેસાઈ • શ્રી બર્જશભાઈ દેસાઈ
શ્રી સુમતિભાઈ શાહ • શ્રી ગિરીશભાઈ શાહ • શ્રી જિતેનભાઈ શાહ

પ્રાપ્તિ સ્થાન :

www.parasdham.org * www.jainaagam.org

૧. મુંબઈ -

પારસધામ

વલ્લભબાગ લેન,

ઘાટકોપર(ઈસ્ટ), મુંબઈ - ૪૦૦૦૭૭

ફોન - ૩૨૦૪ ૩૨૩૨.

૨. U. S. A. -

Girish P. Shah

4048, Twyla Lane, Campbell

CA - 95008-3721. U.S.A.

Ph. : (India) 09867054439

(U.S.A) 001- 408-373-3564

૩. રાજકોટ -

શેઠ ઉપાશ્રય

પ્રસંગ હોલ પાછળ,

૧૫૦ ફુટ રીંગ રોડ,

કાલાવડ રોડ, રાજકોટ - ૩૬૦૦૦૫

ફોન - ૯૮૨૪૦૪૩૭૬૯

૪. વડોદરા -

શ્રી હરેશભાઈ લાઠીયા

ગૌતમ, ૧૨, પંકજ સોસાઈટી,

નર્મદા ગેસ્ટ હાઉસની સામે,

ઈલોરા પાર્ક, વડોદરા - ૩૯૦૦૨૩

ફોન - ૯૮૨૪૦૫૮૪૮૯

મુદ્રક : શિવકૃપા ઓફસેટ પ્રિન્ટર્સ, અમદાવાદ - ફોન : ૦૭૯-૨૫૬૨૩૮૨૮

સૌરાષ્ટ્ર કેસરી
બા. બ્ર. પૂ. ગુરુદેવ
શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા. ને અનન્ય શ્રદ્ધાભાવે..

સમર્પણ

વિરાટ વ્યક્તિત્વના ધારક,
અનર્ગલ આધ્યાત્મિક
ઐશ્વર્યના ઉપાસક,
અપાર કરુણાભાવથી ભાલુક,
અપાર્થિવ આત્મિક સદ્ગુણોના ઉપદેશક,
પરમતારક, મોક્ષ પથના પથદર્શક,
જેનો જોટો જડે નહિ
તેવા પરમઉપકારી, પરમશ્રદ્ધેય,
પૂ. પ્રાણગુરુદેવના શ્રી સ્મૃતિ કરકમલમાં
શ્રદ્ધેય ભાવે સમર્પણ

- પૂ. મુક્ત - લીલમ ગુરુણીના સુશિષ્યા
સાધવી સુમન

તપ સમ્રાટ તપસ્વી ગુરુદેવ પૂ. રતિલાલજી મ. સા. બા

આશીર્વાચન

ગુરુ મહારાજની
જન્મ શતાબ્દી નિમિત્તે
આગમોનું પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે,
તેનો મને આનંદ છે,
તમે સહુ સાધ્વીવૃંદ આગમનો અભ્યાસ કરી,
તેનાં મૂળભૂત તત્ત્વોને સમજો,
જીવનને પંચાચારમય બનાવો,
સમાજમાં જૈન ધર્મનો પ્રચાર કરો.
ગુરુ મહારાજના નામને અમર બનાવો અને
સંયમી જીવનને સફળ બનાવો.
એ જ મારા અંતરના આશીર્વાદ છે.

મારી સાથે ચાતુર્માસ અર્થે રોયલ પાર્ક સંઘમાં જિરાજમાળ સાધ્વીવૃંદ
ભગવાન મહાવીરની વાણીને સમગ્ર વિશ્વમાં
ગૂંજતી કરે તેવા શુભાશિષ.

– મુનિ રતિલાલ
તા. ૧૪/૯/૯૭
રોયલ પાર્ક ઉપાશ્રય,
રાજકોટ.

ગોંડલ ગરુડ શિવોમહા પૂ. શ્રી જયંતમુનિ મ. સા. ના સ્વદેસ્તાશરે

આશીર્વાચન

ૐ
ૐ ૧૫૦ ૧૧૦ ૨૨૫

એત્રા અનુજાયતે લલ્યેણ અનુમન્યતે ચ
ચક્ર "ગુરુપ્રાણ આગમ બત્રીસી" પુનર્પ્રકાશને
અવશ્યં કાર્પી | ૨૨ મલા કાર્પી પૂજ્ય -
ગોંડલ ગરુડ કીર્તીધર અરુણોદય
નમ્ર મુનિના પ્રાચ્યતે ૨૨િ મમ ભાવઃ
લત્ર કાર્પિ લોષો ન સ્યાન્ ૨૨િ સદ -
પિસ્વક્તેન અનુમદનં કિયતે -
શુભં સ્યાન્
૨૨િ આશીર્વાચનં કાર્પિ ૨૨િ સ્યાન્
અર્પિતે -

આનંદ મંગલમ્

૨૭-૫-૨૦૦૧

અક્ષયવૃત્તીયા
સોમવાર

હું આજ્ઞા આપું છું તથા આ કાર્યને સ્વીકૃતિ આપું છું કે ગુરુપ્રાણ આગમ બત્રીસીનું પુનઃ પ્રકાશન અવશ્ય કરવું જોઈએ. આ મહાકાર્ય પૂજ્ય ગોંડલ ગરુડ કીર્તીધર અરુણોદય શ્રી નમ્રમુનિ પ્રારંભ કરે, આ મારા ભાવ છે. આ કાર્યની અનુમોદના કરું છું.
આનંદ મંગલમ્.

શુભ થાઓ... સુંદર થાઓ...
આ આશીર્વાચન અર્પિત કરું છું.

તા. ૨૭-૦૪-૨૦૦૬
અક્ષયવૃત્તીયા - સોમવાર.

ગુરુપ્રાણ આગમ બત્રીસી અનુવાદિકા મહાસતીજીઓ

પ્રધાન સંપાદિકા ભાવચોગિની
બા. શ્ર. પૂ. શ્રી લીલમબાઈ મ.
સહસંપાદિકા
ડૉ. સાંધ્વી શ્રી આરતીબાઈ મ. તથા
સાંધ્વી શ્રી સુબોધિકાબાઈ મ.

સાંનિદ્ય
પૂ. શ્રી જયંતમુનિ મ. સા.
પૂ. શ્રી ગિરીશચન્દ્રજી મ. સા.
જ્ઞાનદાનના સંપૂર્ણ સહયોગી
પૂ. શ્રી ત્રિલોકમુનિ મ. સા.

સૂત્રનું નામ

અનુવાદિકા

શ્રી આચારાંગ સૂત્ર (ભાગ ૧-૨)
શ્રી સૂચગડાંગ સૂત્ર (ભાગ ૧-૨)
શ્રી ઠાણાંગ સૂત્ર (ભાગ ૧-૨)
શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર
શ્રી ભગવતી સૂત્ર (૧ થી ૫ ભાગ)
શ્રી જ્ઞાતા સૂત્ર
શ્રી ઉપાસકદશાંગ સૂત્ર
શ્રી અંતગડદશાંગ સૂત્ર
શ્રી અનુત્તરોવવાઈ સૂત્ર
શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર
શ્રી વિપાક સૂત્ર
શ્રી ઉવવાઈ સૂત્ર
શ્રી રાજપ્રશ્નીય સૂત્ર
શ્રી જીવાભિગમ સૂત્ર
શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર (ભાગ-૧ થી ૩)
શ્રી જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્ર
શ્રી જ્યોતિષગણરાજ પ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્ર
(ચંદ્રપ્રજ્ઞપ્તિ, સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ)
શ્રી ઉપાંગસૂત્ર (શ્રી નિરયાવલિકાદિ)
શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર (ભાગ-૧, ૨)
શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્ર
શ્રી નંદી સૂત્ર
શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્ર
શ્રી નિશીથ સૂત્ર
શ્રી ત્રણ છેદ સૂત્ર
શ્રી આવશ્યક સૂત્ર

પૂ. હસુમતીબાઈ મ., પૂ. પુષ્પાબાઈ મ.
પૂ. ઉર્મીલાબાઈ મ.
પૂ. વીરમતીબાઈ મ.
પૂ. વનીતાબાઈ મ.
પૂ. ડૉ. આરતીબાઈ મ.
પૂ. સુમનબાઈ મ.
પૂ. ઉર્વશીબાઈ મ.
પૂ. ભારતીબાઈ મ.
પૂ. સન્મતિબાઈ મ.
પૂ. સુનિતાબાઈ મ.
પૂ. ઉષાબાઈ મ.
પૂ. કલ્પનાબાઈ મ.
પૂ. બિંદુ-રૂપલ દ્વય મ.
પૂ. પુનિતાબાઈ મ.
પૂ. સુધાબાઈ મ.
પૂ. મુક્તાબાઈ મ.
પૂ. રાજેમતીબાઈ મ.
પૂ. કિરણબાઈ મ.
પૂ. ડૉ. અમિતાબાઈ મ. પૂ. સુમતિબાઈ મ.
પૂ. ગુલાબબાઈ મ.
પૂ. પ્રાણકુંવરબાઈ મ.
પૂ. સુબોધિકાબાઈ મ.
પૂ. લીલમબાઈ મ.
પૂ. ડૉ. ડોલરબાઈ મ.
પૂ. રૂપાબાઈ મ.

सिंह सभा पराक्रमी, हंस सभा उज्ज्वल यशोमूर्ति, सौराष्ट्र केसरी पूज्य
गुरुदेव श्री प्राणलालजी म. सा. नां श्री चरणोभां शतगुण

प्रणामांजलि

ज्ञानता
आर्जवता

सहिष्णुता
लघुता

सज्जनता
प्रसन्नता
भव्यता
तज्जज्ञता
मार्दवता
अप्रमत्तता
दक्षता

प्रतिरुपता
उत्साहितता
नम्रता
विभुता
कृतज्ञता
प्रभुता
प्रौढता

वैदिकसाधनादि

करुणता
सौम्यता
साम्प्रता
शूरवीरता
धीरता
स्थिरता
दयाणुता
समयज्ञता
प्रमोदता

गिरागुरुत्वता
अवधार कुशणता
ईन्द्रिय दमनता
गरिष्ठता
विशाणता
प्रेमाणता
निर्भयता
स्वर्माधुर्य

आत्मरमणता
तल्लीनता
सत्यवस्तुत्वता
प्रतिभासंपन्नता
पवित्रता
दोक्षिण्यता
प्रशमता
अर्हता

कांतिकारकता
समन्वयता
लोकप्रियता
ज्ञानदाता
शिक्षादाता
कृतार्थता
तत्त्वलोकता

ज्ञानोत्सुकता
आस्तिक्यता
ज्ञानपूढता
क्षमाशीलता
वेराग्यवार्धक्य
उदासीनता
नेतिकता

ओजस्विता
तेजस्विता
वर्यस्विता
प्रयवन पटुता
गुणशालकता
ज्ञानप्रसारकता
श्रद्धाणुता
उदारता

स्नेहयुक्तता
धर्मकलाधरता
संगठनकारकता
पथप्रदर्शितता
सम्यक्पराक्रमता
सौष्ठवता
वरिष्ठता
गंभीरता

सेवाशीलता
अकुतूहलता
ओकांतप्रियता
अनेकांतदर्शिता
वियक्षणता
आराधकता
लावण्यता
परमार्थता
कुशलता

कर्मनिष्ठता
निर्वपता
दिव्यता

रोयकता

उपशमता

सुविनीतता
निर्वेदता
समता
वीरता

प्रविणता
उपशांतता

परिपक्वता
श्रुतसंपन्नता
श्रेष्ठता
अमीरता

अमीरता
चारित्र परायणता

शतादि सद्गुणालंकृत तव वपुः लूयाद् लवालंबनम्

પૂ. શ્રી હુંગર-દેવ-જય-માણિક-પ્રાણ-રતિ-જમ-ગુરુભ્યો નમઃ
પૂ. હીર-વેલ-માન-દેવ-ઉજમ-કૂલ-ગોતી-આમ્ર-અમૃત-ગુરુડીભ્યો નમઃ

ગોંડલ સંપ્રદાય-ગુરુપ્રાય રતિ પરિવાર

મંગલ મનીષી મુનિવરો
શાસ્ત્ર શુશ્રૂષિકા શ્રમણીવુંદ

૦૧. પૂ. શ્રી જયંતમુનિ મ. સા.	૦૬. પૂ. શ્રી મનહરમુનિ મ. સા.
૦૨. પૂ. શ્રી ગિરીશચંદ્રજી મ.સા.	૦૭. પૂ. શ્રી ગજેન્દ્રમુનિ મ. સા.
૦૩. પૂ. શ્રી જનકમુનિ મ.સા.	૦૮. પૂ. શ્રી સુશાંતમુનિ મ. સા.
૦૪. પૂ. શ્રી જગદીશમુનિ મ.સા.	૦૯. પૂ. શ્રી નમ્નમુનિ મ. સા.
૦૫. પૂ. શ્રી હસમુખમુનિ મ.સા.	૧૦. પૂ. શ્રી પીચુખમુનિ મ. સા.

૦૧. પૂ. ગુલાબબાઈ મ.	૩૭. પૂ. પ્રીતિસુધાબાઈ મ.	૭૩. પૂ. નલિનીબાઈ મ.
૦૨. પૂ. પ્રાણકુંવરબાઈ મ.	૩૮. પૂ. મીનળબાઈ મ.	૭૪. પૂ. રક્ષિતાબાઈ મ.
૦૩. પૂ. લલિતાબાઈ મ.	૩૯. પૂ. મનીષાબાઈ મ.	૭૫. પૂ. રોશનીબાઈ મ.
૦૪. પૂ. લીલમબાઈ મ.	૪૦. પૂ. કિરણબાઈ મ.	૭૬. પૂ. અંજીતાબાઈ મ.
૦૫. પૂ. વિમળાબાઈ મ.	૪૧. પૂ. હસ્મિતાબાઈ મ.	૭૭. પૂ. સંજીતાબાઈ મ.
૦૬. પૂ. હંસાબાઈ મ.	૪૨. પૂ. શૈલાબાઈ મ.	૭૮. પૂ. સંઘમિત્રાબાઈ મ.
૦૭. પૂ. પુષ્પાબાઈ મ.	૪૩. પૂ. ઉર્મિબાઈ મ.	૭૯. પૂ. આરતીબાઈ મ.
૦૮. પૂ. વિજયાબાઈ મ.	૪૪. પૂ. સુધાબાઈ મ.	૮૦. પૂ. રૂપાબાઈ મ.
૦૯. પૂ. તરૂલતાબાઈ મ.	૪૫. પૂ. ઉર્વશીબાઈ મ.	૮૧. પૂ. મિતલબાઈ મ.
૧૦. પૂ. જસવંતીબાઈ મ.	૪૬. પૂ. સ્મિતાબાઈ મ.	૮૨. પૂ. શ્રેયાબાઈ મ.
૧૧. પૂ. વસુબાઈ મ.	૪૭. પૂ. ઉર્મિલાબાઈ મ.	૮૩. પૂ. શ્રીદેતાબાઈ મ.
૧૨. પૂ. પ્રભાબાઈ મ.	૪૮. પૂ. ડોલરબાઈ મ.	૮૪. પૂ. શ્રુતિબાઈ મ.
૧૩. પૂ. લતાબાઈ મ.	૪૯. પૂ. કલ્પનાબાઈ મ.	૮૫. પૂ. ભાવનાબાઈ મ.
૧૪. પૂ. ભદ્રાબાઈ મ.	૫૦. પૂ. સંગીતાબાઈ મ.	૮૬. પૂ. ભવિતાબાઈ મ.
૧૫. પૂ. સુમિત્રાબાઈ મ.	૫૧. પૂ. નંદાબાઈ મ.	૮૭. પૂ. જીજ્ઞેષાબાઈ મ.
૧૬. પૂ. સાધનાબાઈ મ.	૫૨. પૂ. સુનંદાબાઈ મ.	૮૮. પૂ. શ્રેયાંસીબાઈ મ.
૧૭. પૂ. અરુણાબાઈ મ.	૫૩. પૂ. જયેશાબાઈ મ.	૮૯. પૂ. પરિજ્ઞાબાઈ મ.
૧૮. પૂ. સરલાબાઈ મ.	૫૪. પૂ. અર્ચિતાબાઈ મ.	૯૦. પૂ. શ્વેતાંસીબાઈ મ.
૧૯. પૂ. વનિતાબાઈ મ.	૫૫. પૂ. અજિતાબાઈ મ.	૯૧. પૂ. સુબોધિકાબાઈ મ.
૨૦. પૂ. દીક્ષિતાબાઈ મ.	૫૬. પૂ. અમિતાબાઈ મ.	૯૨. પૂ. શીલાબાઈ મ.
૨૧. પૂ. ધીરમતીબાઈ મ.	૫૭. પૂ. પુનિતાબાઈ મ.	૯૩. પૂ. હેમાંશીબાઈ મ.
૨૨. પૂ. રાજેમતીબાઈ મ.	૫૮. પૂ. સુનિતાબાઈ મ.	૯૪. પૂ. નમ્નતાબાઈ મ.
૨૩. પૂ. હસુમતીબાઈ મ.	૫૯. પૂ. ગીતાબાઈ મ.	૯૫. પૂ. પત્રાબાઈ મ.
૨૪. પૂ. સુમતિબાઈ મ.	૬૦. પૂ. વિદુબાઈ મ.	૯૬. પૂ. પૂર્વાબાઈ મ.
૨૫. પૂ. અનુમતિબાઈ મ.	૬૧. પૂ. તરુબાઈ મ.	૯૭. પૂ. જાગૃતિબાઈ મ.
૨૬. પૂ. વીરમતીબાઈ મ.	૬૨. પૂ. મીનાબાઈ મ.	૯૮. પૂ. પ્રબોધિકાબાઈ મ.
૨૭. પૂ. યશોમતીબાઈ મ.	૬૩. પૂ. પૂર્ણાબાઈ મ.	૯૯. પૂ. પ્રિયલબાઈ મ.
૨૮. પૂ. જ્ઞાનશીલાબાઈ મ.	૬૪. પૂ. રશ્મિતાબાઈ મ.	૧૦૦. પૂ. સ્વરૂપાબાઈ મ.
૨૯. પૂ. દર્શનશીલાબાઈ મ.	૬૫. પૂ. બિંદુબાઈ મ.	૧૦૧. પૂ. સુહાનીબાઈ મ.
૩૦. પૂ. વિનોદીનીબાઈ મ.	૬૬. પૂ. વિરલબાઈ મ.	૧૦૨. પૂ. હૃદયાબાઈ મ.
૩૧. પૂ. પ્રજ્ઞાબાઈ મ.	૬૭. પૂ. રૂપલબાઈ મ.	૧૦૩. પૂ. વૈદેહીબાઈ મ.
૩૨. પૂ. પ્રિયદર્શનાબાઈ મ.	૬૮. પૂ. તેજલબાઈ મ.	૧૦૪. પૂ. ભવ્યાંશીબાઈ મ.
૩૩. પૂ. કૃપાબાઈ મ.	૬૯. પૂ. સુજીતાબાઈ મ.	૧૦૫. પૂ. જયણાબાઈ મ.
૩૪. પૂ. મીરાબાઈ મ.	૭૦. પૂ. સ્વાતિબાઈ મ.	૧૦૬. પૂ. સંબોદીબાઈ મ.
૩૫. પૂ. કુંદનબાઈ મ.	૭૧. પૂ. શ્વેતાબાઈ મ.	૧૦૭. પૂ. ભવ્યાનીબાઈ મ.
૩૬. પૂ. જયોતિબાઈ મ.	૭૨. પૂ. રેણુકાબાઈ મ.	

શ્રુત સેવાનો સત્કાર

શ્રુતાધાર (મુખ્યદાતા)

રતિગુરુ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ

હ. ટી. આર. દોશી

ગોંડલગરબના અનસ્ત સિતારા સંતોના શિરતાજ, પ્રાણ પરિવારના સાધ્વીજીઓના પ્રાણ સમાન હજારો ભક્તોના શ્રદ્ધાના કેન્દ્રસ્થાન, તપસમ્રાટ ગુરુદેવ પૂ. શ્રી રતિલાલજી મ. સા. એ પોતાના સાધક જીવનમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની આરાધનાથી સ્વયંની આત્મસાધનાને પરિપક્વ બનાવી, તેની સાથે જ ૧૪૫ મુમુક્ષુઓના દીક્ષાદાતા બનીને રત્નત્રયની આરાધનાના પ્રેરક બન્યા હતા.

સાધક જેમ જેમ અધ્યાત્મ સાધનામાં ગહનતમ ઊંડાણમાં જતો જાય છે, તેમ તેમ તેમનું અંતર કંડુભાવથી દ્રવિત થાય છે અને તેના પરિણામે તેવા સાધકો કેટલાય જીવદયા, માનવસેવા જેવી પ્રવૃત્તિઓનો પણ ઉપદેશ આપે છે. પૂ. તપસ્વી ગુરુદેવના જીવનમાં પણ આવી જ ઘટના ઘટિત થઈ.

અનેક ભક્તોએ પૂ. ગુરુદેવની શ્રદ્ધા - ભક્તિથી તેઓના જ પુણ્યનામથી ટ્રસ્ટનો પ્રારંભ કર્યો. પૂ. ગુરુદેવની પ્રત્યક્ષ ઉપસ્થિતિમાં જ આ ટ્રસ્ટના માધ્યમથી અનેક માનવસેવાની પ્રવૃત્તિઓ, મેડિકલ સહાય, ગૌશાળા જેવી પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ જ હતી. જે આજે પણ ટ્રસ્ટી વયોવૃદ્ધ સુશ્રાવક શ્રી રતિભાઈ દોશી તથા શ્રી ટી. આર. દોશી કરી રહ્યા છે, તે ઉપરાંત પૂ. ગુરુદેવને જ્ઞાનારાધનાનું અદમ્ય આકર્ષણ હતું. તેથી જ ગુરુ પ્રાણ આગમ બત્રીસીના પ્રથમ પ્રકાશનમાં તેઓશ્રીની પ્રેરણાથી ચાર આગમના શ્રુતાધાર બની પ્રકાશન કાર્યનો પ્રારંભ કરાવ્યો હતો. પૂ. ગુરુદેવની ભાવનાને લક્ષમાં રાખીને આજે આગમ બત્રીસીના પુનઃ પ્રકાશનમાં પણ ટ્રસ્ટીગણ લાભ લઈ રહ્યા છે. તેઓને ધન્યવાદ.

ટ્રસ્ટીઓ સદાય પૂ. ગુરુદેવના આદર્શોને લક્ષમાં રાખી, તેઓએ ચીંધેલા રાહે જ કાર્યશીલ રહે એ જ ભાવના...

ગુરુપ્રાણ પ્રકાશન

PARASDHAM

શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય

સદ્વિવેક

- તીર્થંકર પ્રભુના પવિત્ર ઉપદેશરૂપ આગમગ્રંથો દરેક ધર્મનિષ્ઠ સ્વાધ્યાયપ્રેમી શ્રમણોપાસકે પોતાના ઘરમાં વસાવવા જોઈએ.
- તીર્થંકરોની અનુપસ્થિતિમાં તીર્થંકરોના ઉપદેશરૂપ ગ્રંથો સાક્ષાત્ તીર્થંકર તુલ્ય માનીને આગમગ્રંથોને ઘરમાં કબાટ કે શોકેશમાં સુવ્યવસ્થિત રૂપે રાખવા.
- પ્રતિદિન તીર્થંકરોને સ્મૃતિપટ પર લાવી અહોભાવપૂર્વક ત્રણ ભાવ વંદન કરવા .
- ઘરના સદસ્યોએ સાથે મળી શ્રદ્ધાપૂર્વક આગમવાંચન કરવું.
- વિનય ધર્મનું મૂળ છે તેથી શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય માટે ગુરુની આજ્ઞા લેવી.
- ૩૨ આગમગ્રંથોમાંથી કાલિક સૂત્રના મૂળપાઠનો સ્વાધ્યાય દિવસના પ્રથમ અને ચોથા પ્રહરમાં અને ઉત્કાલિક સૂત્રના મૂળપાઠનો સ્વાધ્યાય અસ્વાધ્યાય કાલને છોડીને એટલે કે બે સંધ્યા અને બે મધ્યાહન કાલીન ૪૮ મિનિટને છોડીને ગમે ત્યારે કરી શકાય છે.
- પ્રાતઃ ઉષાકાલ, સંધ્યાકાલ, મધ્યાહ્ન અને અર્ધરાત્રિએ બે - બે ઘડી શાસ્ત્રનો મૂળપાઠ વાંચવો નહીં.
- ૩૨ અસ્વાધ્યાયમાં શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય થાય નહીં.
- ઘરમાં સંડાસ - બાથરૂમ હોય, સ્ત્રીઓને માસિકધર્મ હોય, વગેરે કારણોથી ઘરમાં આગમ રાખવાથી અશાતના થાય, તેવી માન્યતા યોગ્ય નથી કારણકે સાધ્વીજી પોતાની પાસે આગમ ગ્રંથો રાખે છે.
- માસિક ધર્મવાળા બહેનોએ શાસ્ત્રના મૂળપાઠનો સ્વાધ્યાય કરવો નહીં. તે વ્યક્તિની સામે પણ સ્વાધ્યાય કરવો નહીં. તેનાથી દૂર અલગ સ્થાનમાં બેસીને સ્વાધ્યાય કરી શકાય છે. ગુજરાતી અનુવાદ, ભાવાર્થ, વિવેચન, માસિક ધર્મમાં પણ બહેનો વાંચી શકે છે. તેમાં કોઈ જાતની અશાતના નથી.
- **આ સમસ્ત નિયમો મૂળપાઠ વાંચવા કે સ્વાધ્યાય કરવા માટેના છે.** કેવળ શાસ્ત્રોના ગુજરાતી ભાવાર્થ વાંચવા હોય, તો ઉપરોક્ત નિયમો લાગુ પડતા નથી.
- આગમગ્રંથોના આધારે જ ભૂતકાલમાં અનંત જીવોએ આત્મકલ્યાણ કર્યું છે. આગમગ્રંથોના આધારે જ પાંચમા આરાના અંત સુધી જિનશાસન જયવંતું રહેશે. તેથી આગમગ્રંથોનું સંપૂર્ણતઃ બહુમાન જાળવવું.

વિષયાનુક્રમણિકા

વિષય	પૃષ્ઠાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
પૂ. શ્રી ડુંગરસિંહજી મ. સા. જીવન દર્શન	12	વિજય ચોર	૯૯
પૂ. શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા. જીવન દર્શન	14	ભદ્રાની પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે માનતા	૧૦૦
પૂ. શ્રી રતિલાલજી મ. સા. જીવન દર્શન	16	પુત્ર પ્રાપ્તિ-જન્મમહોત્સવ	૧૦૪
પુનઃ પ્રકાશકના બે બોલ	18	પુત્ર દેવદત્તનું અપહરણ	૧૦૫
પૂર્વ પ્રકાશકના બે બોલ	20	પુત્રની શોધ વિજયચોરની ધરપકડ	૧૦૭
અભિગમ	22	એક જ બેડીમાં ધન્યશેઠ અને ચોર	૧૧૦
સંપાદકીય	28	અધ્યયન બોધ	૧૧૭
સંપાદન અનુભવ	44	અધ્યયન - ૩ : અંક	
અનુવાદિકાની કલમે	47	અધ્યયન સાર	૧૧૯
૩૨ અસ્વાધ્યાય	52	માલુકાકચ્છમાં મયૂરીના ઈંડા	૧૨૦
શાસ્ત્ર પ્રારંભ		જિનદત્ત-સાગરદત્તપુત્રને ઈંડાની પ્રાપ્તિ	૧૨૪
શ્રુતસ્કંધ - ૧ : જ્ઞાતા		સાગરદત્તપુત્રની શંકા-તેનું પરિણામ	૧૨૬
અધ્યયન - ૧ : ઉત્ક્રિષ્ઠ (મેઘકુમાર)		જિનદત્તપુત્રની શ્રદ્ધા-તેનું સુકળ	૧૨૭
અધ્યયન સાર	૧	અધ્યયન - ૪ : કૂર્મ	
સુધર્માસ્વામીનો ગુણવૈભવ	૩	અધ્યયન સાર	૧૩૦
શ્રેણિક રાજા, અભયકુમાર	૭	મૃગગંગાતીર નામનું હૃદ	૧૩૧
ધારિણીનું સ્વપ્નદર્શન-કળદર્શન	૯	કાચબા અને શિયાળોનું ભ્રમણ	૧૩૨
ધારિણી રાણીનો દોહદ અને દોહદપૂર્તિ	૨૨	ચંચળ કાચબાની દુર્દશા	૧૩૩
મેઘકુમારનો જન્મ-જન્મોત્સવ	૩૮	સ્થિર ચિત્તવાળા કાચબાની સુરક્ષા	૧૩૪
મેઘકુમારનું પાણિગ્રહણ	૪૫	અધ્યયન - ૫ : શૈલક	
મેઘકુમારનો વૈરાગ્ય-દીક્ષા	૫૨	અધ્યયન સાર	૧૩૭
પ્રથમ રાત્રિએ મેઘમુનિની વિચલિતતા	૬૯	થાવચ્યા સાર્થવાહી, થાવચ્યા પુત્ર	૧૪૦
મેઘકુમારનો પૂર્વનો ત્રીજો ભવ	૭૧	થાવચ્યાપુત્રનો વૈરાગ્ય અને દીક્ષા	૧૪૩
મેઘકુમારનો પૂર્વનો બીજો ભવ	૭૫	શૈલક રાજા : શ્રાવક વ્રત ગ્રહણ	૧૪૮
મેઘ અણગારની સંયમસ્થિરતા	૮૦	શુક પરિવ્રાજકનો સુદર્શન શ્રેષ્ઠીને પ્રતિબોધ	૧૪૯
મેઘ અણગારની ઉગ્ર તપશ્ચર્યા	૮૩	થાવચ્યાપુત્ર અણગાર અને સુદર્શનશ્રેષ્ઠી	૧૫૦
મેઘ અણગારની ગતિ : ભાવિ ભવ	૯૩	થાવચ્યા અણગાર અને શુક પરિવ્રાજક	૧૫૩
અધ્યયન - ૨ : સંઘાટ		શુક સંન્યાસીની દીક્ષા	૧૬૦
અધ્યયન સાર	૯૬	શૈલક સંન્યાસીની દીક્ષા	૧૬૨
		શૈલક મુનિની બિમારી અને શિથિલતા	૧૬૫

વિષય	પૃષ્ઠાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
પંથકનું ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણ, ક્ષમાપના	૧૬૮	રાજા દ્વારા આહાર-પાણીની પ્રશંસા-નિંદા	૨૮૯
શૈલક રાજર્ષિના ભાવોનું પરિવર્તન	૧૬૯	સુબુદ્ધિ પ્રધાન જલશુદ્ધિ પ્રયોગ	૨૯૩
અધ્યયન - ૬ : તુંબ		જિનપ્રજ્ઞ ભાવોનો સ્વીકાર	૨૯૬
અધ્યયન સાર	૧૭૧	રાજા-પ્રધાનની દીક્ષા, મોક્ષગમન	૨૯૮
ગુરુતા-લઘુતા સંબંધી પ્રશ્નોત્તર	૧૭૨	અધ્યયન - ૧૩ : દર્દુરજ્ઞાત	
અધ્યયન - ૭ : રોહિણીજ્ઞાત		અધ્યયન સાર	૩૦૧
અધ્યયન સાર	૧૭૫	દર્દુર દેવ દ્વારા નાટ્યદર્શન	૩૦૩
ધન્ય સાર્થવાહ, પુત્રવધૂઓની પરીક્ષા	૧૭૭	દર્દુરદેવનો પૂર્વભવ: નંદમણિયાર શ્રેષ્ઠી	૩૦૪
પુત્રવધૂઓને કાર્ય સોંપણી	૧૮૨	નંદ શ્રેષ્ઠી દ્વારા પુષ્કરિણી નિર્માણ	૩૦૫
અધ્યયન - ૮ : મહી		નંદ શ્રેષ્ઠીનો દેડકાફે જન્મ	૩૧૨
અધ્યયન સાર	૧૯૦	દેડકાને જાતિસ્મરણજ્ઞાન-વ્રતસ્વીકાર	૩૧૨
મહી પ્રભુનો પૂર્વભવ: મહાબલ	૧૯૨	અનશન સહિત મરણ-દેડકાનું ભાવિ	૩૧૫
તીર્થંકર નામકર્મનું ઉપાર્જન	૧૯૫	અધ્યયન - ૧૪ : તેતલીપુત્ર	
મહી પ્રભુનો બીજો દેવભવ	૧૯૮	અધ્યયન સાર	૩૧૮
મહી પ્રભુનું અવન, જન્મ, બાલ્યવય	૧૯૯	પ્રધાન તેતલીપુત્ર અને પોટિલાના વિવાહ	૩૧૯
મહીકુમારી દ્વારા છ રાજાઓને પ્રતિબોધ	૨૩૬	કનકરથ રાજા દ્વારા પુત્રોની વિકલાંગતા	૩૨૨
મહી પ્રભુ દ્વારા સાંવત્સરિક દાન અને દીક્ષા	૨૪૨	રાણી દ્વારા સંતાનની અદલાબદલી	૩૨૩
મહી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન, નિર્વાણ	૨૫૦	તેતલીપુત્રની પોટિલાથી વિમુખતા	૩૨૬
અધ્યયન - ૯ : માકંદીય		પોટિલાની દીક્ષા, સંયમ સાધના, દેવગતિ	૩૨૯
અધ્યયન સાર	૨૫૫	કનકરથનું મૃત્યુ, કનકધ્વજનો રાજ્યાભિષેક	૩૩૧
માકંદીપુત્રોની સાગરયાત્રા	૨૫૬	તેતલી પ્રધાનને જાતિસ્મરણજ્ઞાન,	
રત્નદ્વીપમાં રચણાદેવી સાથે ભોગ	૨૬૦	દીક્ષા, મોક્ષ	૩૩૮
દેવી દ્વારા માકંદીય પુત્રોને ઉપસર્ગો	૨૭૦	અધ્યયન - ૧૫ : નંદીફળ	
ઉપસર્ગમાં ચલિત જિનરક્ષિત	૨૭૩	અધ્યયન સાર	૩૪૧
જિનપાલિતનું ચંપાગમન	૨૭૫	ધન્ય સાર્થવાહનું વ્યાપારાર્થ પ્રયાણ	૩૪૨
અધ્યયન - ૧૦ : ચંદ્ર		અટવીમાં નંદીફળ માટે ઘોષણા	૩૪૪
અધ્યયન સાર	૨૭૯	નંદીફળ ખાવા-ન ખાવાનું પરિણામ	૩૪૬
આત્મગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ માટે ચંદ્રનું દષ્ટાંત	૨૮૦	અધ્યયન - ૧૬ : અમરકંકા-દ્રૌપદી	
અધ્યયન - ૧૧ : દાવદ્રવ		અધ્યયન સાર	૩૫૦
અધ્યયન સાર	૨૮૩	દ્રૌપદીનો પૂર્વભવ : નાગેશ્રીબ્રાહ્મણી	૩૫૨
દેશ વિરાધક-દેશ આરાધક	૨૮૪	નાગેશ્રીની દુર્દશા અને ભવભ્રમણ	૩૬૧
સર્વ વિરાધક-સર્વ આરાધક	૨૮૫	સુકુમાલિકાનો ભવ: દીક્ષા અને નિદાન	૩૬૨
અધ્યયન - ૧૨ : ઉદક		પાંચ પતિનું નિદાન	૩૭૩
અધ્યયન સાર	૨૮૮	સુકુમાલિકાની વિરાધક ગતિ, દેવીનોભવ	૩૭૭

વિષય	પૃષ્ઠાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
સુકુમાલિકા દેવીનો દ્રૌપદી રૂપે જન્મ	૩૭૭	ચમરેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૬૮
દ્રૌપદીનો સ્વયંવર	૩૭૯	વર્ગ - ૨ : અધ્યયન ૧ થી ૫	
દ્રૌપદી-પાંડવોના વિવાહ	૩૯૦	બલીન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૮૧
દેવ દ્વારા દ્રૌપદીનું હરણ	૩૯૭	વર્ગ - ૩ : અધ્યયન ૧ થી ૫૪	
કૃષ્ણ અને પાંડવોનું અમરકંકાગમન	૪૦૩	દક્ષિણદિશાના નવનિકાયના દેવોની	
દ્રૌપદી માટે પદ્મનાભરાજા સાથે યુદ્ધ	૪૦૭	અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૮૩
બે વાસુદેવોનું ધ્વનિ-મિલન	૪૧૧	વર્ગ - ૪ : અધ્યયન ૧ થી ૫૪	
કૃષ્ણ દ્વારા પાંડવોને સજા	૪૧૫	ઉત્તરદિશાના નવનિકાયના દેવોની	
પાંડવો અને દ્રૌપદીનું સંયમગ્રહણ	૪૧૯	અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૮૫
ભગવાન અરિષ્ટનેમિનું મોક્ષગમન	૪૨૦	વર્ગ - ૫ : અધ્યયન ૧ થી ૩૨	
પાંડવો દ્વારા અનશન સ્વીકાર, મોક્ષગમન	૪૨૧	દક્ષિણ દિશાના વ્યંતરેન્દ્રની	
આર્યા દ્રૌપદીનું સ્વર્ગગમન	૪૨૨	અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૮૭
અધ્યયન - ૧૭ : આકીર્ણ		વર્ગ - ૬ : અધ્યયન ૧ થી ૩૨	
અધ્યયન સાર	૪૨૪	ઉત્તરદિશાના વ્યંતરેન્દ્રની	
નૌકાવણિકોનું કાલિકદ્વીપગમન	૪૨૫	અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૮૯
કાલિક દ્વીપની ખાણ અને અશ્વો	૪૨૭	વર્ગ - ૭ : અધ્યયન ૧ થી ૪	
અશ્વોનું અપહરણ	૪૨૯	સૂર્યેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૯૦
અધ્યયન - ૧૮ : સુંસુમા		વર્ગ - ૮ : અધ્યયન ૧ થી ૪	
અધ્યયન સાર	૪૩૯	ચંદ્રેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૯૧
ધન્ય સાર્થવાહ પરિવાર	૪૪૦	વર્ગ - ૯ અધ્યયન ૧ થી ૮	
ચિલાત ચોર દ્વારા સુંસુમાનું અપહરણ	૪૪૫	શક્ટેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૯૨
સુંસુમાની શોધ, સુંસુમાનો વધ	૪૪૭	વર્ગ - ૧૦ અધ્યયન ૧ થી ૮	
ધન્ય સાર્થવાહની દીક્ષા	૪૫૨	ઈશાનેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ	૪૯૩
અધ્યયન - ૧૯ : પુંડરીક		પરિશિષ્ટ : ૧	
અધ્યયન સાર	૪૫૫	વિવેચિત વિષયોની અકારાદિ	
શ્રમણોપાસક પુંડરીક રાજા	૪૫૭	અનુક્રમણિકા	૪૯૭
કુંડરીક રાજા દ્વારા સંયમ સ્વીકાર	૪૫૭		
કુંડરીક આણગારનો સંયમત્યાગ	૪૫૯		
પુંડરીક દીક્ષા	૪૬૨		
કુંડરીકનું નરકગમન	૪૬૩		
પુંડરીકનું દેવલોકગમન	૪૬૩		
શ્રુતસ્કંધ - ૨ : ધર્મકથા			
અધ્યયન સાર	૪૬૭		
વર્ગ - ૧ : અધ્યયન ૧ થી ૫			

ગોંડલ ગચ્છાધિપતિ, એકાવતારી આચાર્ય પ્રવર

પૂ. ગુરુદેવ શ્રી ડુંગરસિંહજી મ.સા.

જીવન દર્શન

નામ	: શ્રી ડુંગરસિંહભાઈ.
જન્મ	: વિ. સં. ૧૭૯૨.
જન્મભૂમિ	: માંગરોળ.
પિતાશ્રી	: ધર્મનિષ્ઠ શ્રી કમળસિંહભાઈ બદાણી.
માતૃશ્રી	: સંસ્કાર સંપન્ના શ્રીમતી હીરબાઈ.
જન્મ સંકેત	: માતાએ સ્વપ્નમાં લીલોછમ પર્વત અને કેસરી સિંહને પોતાની સમીપે આવતો જોયો.
ભાતૃ ભગિની	: ચાર બેન - બે ભાઈ.
વૈરાગ્ય નિમિત્ત	: પૂ. શ્રી રત્નચંદ્રજી મ.સા.નો ઉપદેશ.
સંયમ સ્વીકાર	: વિ. સં. ૧૮૧૫ કારતક વદ - ૧૦ દિવસબંદર.
સદ્ગુરુદેવ	: પૂ. શ્રી રત્નચંદ્રજી મ.સા.
સહ દીક્ષિત પરિવાર	: સ્વયં, માતૃશ્રી હીરબાઈ, બહેન વેલબાઈ, ભાણેજી - માનકુંવરબેન અને ભાણેજ - હીરાચંદભાઈ.
સંયમ સાધના	: અપ્રમત્તદશાની પ્રાપ્તિ માટે સાડા પાંચ વર્ષ નિદ્રાત્યાગ, જ્ઞાનારાધના, ધર્મશાસ્ત્રો, દર્શનશાસ્ત્રો અને તત્ત્વજ્ઞાનનો અભ્યાસ.
તપ આરાધના	: રસેન્દ્રિય વિજયના વિવિધ પ્રયોગો, મિતાહાર. સ્વાધ્યાય, સાડાપાંચ વરસ નિદ્રાત્યાગ, ધ્યાનરૂપ આભ્યંતર તપ.
ગોંડલ ગચ્છ સ્થાપના તથા આચાર્ય પદ પ્રદાન	: વિ. સં. ૧૮૪૫ મહાસુદ - ૫ ગોંડલ.
જવલંત ગુણો	: વિનય, વિવેક, વિચક્ષણતા, વિરક્તિ, કડ્ડણા, સમયસૂચકતા વગેરે...

પ્રમુખ શિષ્ય	: આચાર્ય પૂ. શ્રી ભીમજી સ્વામી.
પ્રમુખ શિષ્યા	: પૂ. શ્રી હીરબાઈ મ., પૂ. શ્રી વેલબાઈ મ., પૂ. શ્રી માનકુંવરબાઈ મ.
સાધુ સંમેલન	: વિ. સં. ૧૮૬૧માં આજ્ઞાનુવર્તી ૪૫ જેટલા સાધુ-સાધ્વીજીઓનું સંમેલન કરી સંતોની આચાર વિશુદ્ધિ માટે ૧૩ નિયમો બનાવ્યાં.
વિહાર ક્ષેત્ર	: કાઠિયાવાડ, ઝાલાવાડ, કચ્છ, માંગરોળ, વેરાવળ, પોરબંદર, દીવબંદર આદિ કંઠાળ પ્રદેશમાં ગ્રામાનુગ્રામ.
પ્રતિબોધિત શ્રાવકવર્ષ	: શ્રી શોભેચંદ્ર કરસનજી શાહ - વેરાવળ.
સ્થિરવાસ	: વિ. સં. ૧૮૭૧ ચૈત્ર સુદ - ૧૫ થી ગોંડલમાં.
અનશન આરાધના	: વિ. સં. ૧૮૭૭ ફાગણ સુદ - ૧૩ થી અનશન પ્રારંભ, વૈશાખ સુદ - ૧૫ સમાધિમરણ.
આયુષ્ય	: ૮૪ વર્ષ, સંયમ પર્યાય - ૬૨ વર્ષ, આચાર્ય પદ - ૩૨ વર્ષ.
ઉત્તરાધિકારી	: આચાર્ય પૂ. શ્રી ભીમજી સ્વામી.
ઉપનામ	: ગચ્છાધિપતિ, નિદ્રાવિજેતા, યુગપ્રધાન, એકાવતારી.
પાટ પરંપરા	: ગોંડલ ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય પ્રવર ગુરુદેવ પૂ. શ્રી ડુંગરસિંહજી મ.સા. દ્વિતીય પટ્ટધર - આચાર્ય પૂ. શ્રી ભીમજી સ્વામી. તૃતીય પટ્ટધર - આચાર્ય પૂ. શ્રી નેણસી સ્વામી. ચતુર્થ પટ્ટધર - આચાર્ય પૂ. શ્રી જેસંગજી સ્વામી. પંચમ પટ્ટધર - આચાર્ય પૂ. શ્રી દેવજી સ્વામી. મહાતપસ્વી પૂ. શ્રી જયચંદ્રજી સ્વામી યુગદષ્ટા તપસ્વી પૂ. શ્રી માણેકચંદ્રજી મ.સા. સૌરાષ્ટ્ર કેસરી ગુરુદેવ પૂ. શ્રી પ્રાણલાલજી મ.સા. તપસમ્રાટ ગુરુદેવ પૂ. શ્રી રતિલાલજી મ.સા.
વિદ્યમાન વિચરતો પરિવાર	: ૧૧ સંતો, ૩૦૦ જેટલા સતિજીઓ.

સૌરાષ્ટ્ર કેસરી, મુનિપુંગવ
પૂ. ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણલાલજી મ.સા.

જીવન દર્શન

શુભ નામ	પ્રાણલાલભાઈ.
જન્મભૂમિ	વેરાવળ.
પિતા	શ્રીમાન શ્રી કેશવજીભાઈ મીઠાશા.
માતા	સંસ્કાર સંપત્તા કુંવરભાઈ.
જ્ઞાતિ	વીસા ઓસવાળ.
જન્મદિન	વિ. સં. ૧૯૫૪, શ્રાવણ વદ પાંચમ, સોમવાર.
ભાતૃ-ભગિની	ચાર ભાઈ, ત્રણ બહેનો.
વૈરાગ્ય બીજારોપણ	બે વર્ષની બાલ્યવયે.
વૈરાગ્ય ભાવ-પ્રગટીકરણ	૧૩ વર્ષની કુમાર અવસ્થામાં.
સંયમ સ્વીકાર	૨૧ માં વર્ષે વિ. સં. ૧૯૭૬ ફાગણ વદ છટ્ટ, ગુરુવાર. તા. ૧૩-૩-૧૯૨૦
દીક્ષા ભૂમિ	બગસરા-દરબાર વાજસુરવાળાના ઉદ્યાનમાં વટવૃક્ષ નીચે.
ગચ્છ પરંપરા	ગોંડલ ગચ્છ.
સંયમદાતા	મહાતપસ્વી પૂ. જયચંદ્રજી મ.સા.
શિક્ષા દાતા	પરમ શ્રદ્ધેય તપસ્વી માણેકચંદ્રજી મ. સા.
ધાર્મિક અભ્યાસ	આગમજ્ઞાન, તત્ત્વજ્ઞાન, કથા સાહિત્ય, રાસ સાહિત્ય, વ્યાકરણ, મહાકાવ્યો, કર્મસાહિત્ય, જૈનેતર ગ્રંથોનું વિશાળ અવલોકન, દર્શન શાસ્ત્રના તજજ્ઞ.
સંઘ નેતૃત્વ	ત્રણ વર્ષની દીક્ષા પર્યાયે તપસ્વી પૂ. માણેકચંદ્રજી મ. સા. ના સંચારાના સમયથી.
સેવા શુશ્રૂષા	વડીલ સાત ગુરુબ્રાતા અને અનેક સંતોની સેવા કરી.

સમાજોત્કર્ષ

ચતુર્વિધ સંઘ સમાધિ માટે તારવેલા ત્રણ સિદ્ધાંત
(૧) લોકોના પરોપકાર માટે દાનધર્મની પ્રધાનતા
(૨) અ ખંડન વાદ (૩) નીતિ અને પ્રામાણિકતાનું
આંદોલન, જૈન-જૈનેતરો (કાઠી, દરબાર, આહિર)ને સખ
વ્યસનથી મુક્તિ, અનેક સ્થાને સાધર્મિક રાહત યોજના.

જ્ઞાન પ્રસાર

રાજકોટ, ગોંડલ, જેતપુર, ધીરાજી, વડિયા, વેરાવળ,
પોરબંદર, માંગરોળ, જામનગર, ભાવનગર વગેરે અનેક
સ્થાને જ્ઞાન ભંડાર, વિદ્યાલયની સ્થાપના અને જીર્ણોદ્ધાર.

દેહ વૈભવ

લાવણ્યમયી મુદ્રા, સૂર્ય સમ તેજસ્વી મુખ, ચંદ્રસમી શાંત
આત્મા, વિશાળ ભાલ, નૂરભર્યા નયનો, ઘૂઘરાળા કેશ, વીણા
જેવો સુમધુર કંઠ અને સિંહ જેવી ગર્જના.

આભ્યંતર વૈભવ

વિનય સંપન્નતા, વિવેક, સાદાઈ, પ્રેમ, વૈરાગ્ય, સેવા,
પ્રવચન-પટુતા, ગુરુચરણ સેવા, દીર્ઘ દષ્ટિ, ત્યાગમસ્તી.

વિહાર ક્ષેત્ર

સૌરાષ્ટ્ર, ગુજરાત.

ગોંડલ ગચ્છ સંમેલન

વિ. સં. ૨૦૦૭માં ગચ્છ ઐક્યતા માટે મહત્વનું યોગદાન.

ઉપનામ

પંજાબ કેસરી કાશીરામજી મ. સા. દ્વારા પ્રદત્ત
'સૌરાષ્ટ્ર કેસરી'

સ્વહસ્તે દીક્ષિત પરિવાર

ચાર સંત- તપોધની પૂ. રતિલાલજી મ. સા., અનશન
આરાધક તપસ્વી પૂ. જગજીવનજી મ. સા., પૂ. નાના
રતિલાલજી મ. સા., પરમ દાર્શનિક પૂ. જયંતમુનિજી
મ. સા., પૂ. મોટા પ્રભાબાઈ મ. આદિ ૧૫ સતીજી.

અંતિમ ચાતુર્માસ

બગસરા.

દેહ વિલય

વિ. સં. ૨૦૧૩ માગસર વદ તેરસ, શનિવાર પ્રાતઃ ૭-૩૦
કલાકે ઈ. સ. ૨૯-૧૨-૧૯૫૬.

અંતિમ વિધિ

સાતલડી નદીના કિનારે (બગસરા)

શિષ્ય પરિવાર

વર્તમાને ૧૧૮ સંત-સતિજીઓ 'પ્રાણ પરિવાર' ના નામે
સમગ્ર ભારતમાં પ્રસિદ્ધ છે.

તપસત્રાટ પૂ. ગુરુદેવ શ્રી રતિલાલજી મ.સા. નું

જીવન દર્શન

શુભ નામ	રતિલાલભાઈ
જન્મસ્થાન	પરબવાવડી (સૌરાષ્ટ્ર)
જન્મદિન	આસોવદ અમાસ વિ. સં. ૧૯૬૯
પિતા	શ્રીમાન માધવજીભાઈ રૈયાણી
માતા	સદાચાર સંપત્રા જમકુબાઈ
વૈરાગ્ય ભાવ	૧૭ મા વર્ષે
દીક્ષા	ફાગણ વદ પાંચમ, ગુરુવાર વિ. સં. ૧૯૮૯-જૂનાગઢ
ગુરુદેવ	સૌરાષ્ટ્ર કેસરી પૂ. પ્રાણલાલજી મ.સા.
ગચ્છ પરંપરા	ગોંડલ ગચ્છ.
અભ્યાસ યોગ	વ્યાવહારિક- પાંચ ધોરણ, ધાર્મિક- ૧૯ આગમ કંઠસ્થ, શ્વેતામ્બર-દિગંબર સાહિત્ય, કાર્મગ્રંથિક સાહિત્ય, દાર્શનિક સાહિત્ય, વ્યાકરણ સાહિત્ય
સાધના યોગ	રાત્રિ-દિવસ નિરંતર જાગૃતદશાએ આત્મસાધના અલ્પનિદ્રા.
સેવાયોગ	વડીલ વૃદ્ધ ૯ સંતોની સેવા કરી.
તપયોગ	૧૯ વર્ષ એકાંતર ઉપવાસ, ૯૯૯ આર્યબિલ તપ(સાગાર), ૧૯ વર્ષ પાણીનો ત્યાગ, ૯ વર્ષ મકાઈ સિવાય શેષ અનાજ ત્યાગ.

મૌનયોગ

દીક્ષા પછી ૯ વર્ષ એકાંત મૌન સાધના. ઈ. સ. ૧૯૯૨ નવેમ્બરથી આજીવન મૌન આરાધના.

પુણ્ય પ્રભાવ

ગુરુદેવના પુણ્ય પ્રભાવે અનેક આત્માઓએ માસખમણ આદિ નાની મોટી તપશ્ચર્યાઓ તથા હજારોની સંખ્યામાં વર્ષાંતપની આરાધના કરી છે. તેમજ દાન, શીલ અને ભાવની વૃદ્ધિ થઈ છે.

વિહાર ક્ષેત્ર

ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, મધ્યપ્રદેશ, ઓરિસ્સા, બિહાર, બંગાળ

જ્ઞાન અનુમોદન

શ્રમણી વિદ્યાપીઠના પ્રેરક બની ૩૦ શિષ્યાઓ અને ૩૦ વૈરાગી બહેનોને અભ્યાસાર્થે રહેવાની આજ્ઞા આપી. ત્રણ સામૂહિક ચાતુર્માસ કરાવી શાસ્ત્રવાચના કરાવી.

દીક્ષા પ્રદાનસંખ્યા

૧૪૫ મુમુક્ષુઓને અણગાર બનાવ્યા.

આચરિત સૂત્રો

જતું કરવું, ગમ ખાવો, વાદ-વિવાદ કે દલીલ ન કરવા, જે થાય તે સારા માટે, કોઈ પણ જીવની ટીકા કે નિંદા ન કરવી.

જીવંત ગુણો

વિશાળતા, ઉદારતા, માધ્યસ્થતા, સહિષ્ણુતા, ભદ્રિકતા, સમાધાન વૃત્તિ, જ્ઞાનરુચિ.

અનશન પ્રત્યાખ્યાન

ઈ. સ. ૧૯૯૨ રાજકોટમાં પૂ. ભાગ્યવંતાબાઈ મ. ને ૫૯ દિવસની અનશન આરાધના કરાવી.

અંતિમ ચાતુર્માસ

રાજકોટ, શ્રી રોયલપાર્ક સ્થાનકવાસી જૈન મોટા સંઘ સંચાલિત ઓમાનવાળા ઉપાશ્રય.(૧૯૯૭)

મહાપ્રયાણ

રાજકોટ, તા. ૮-૨-૧૯૯૮ મહા સુદ ૧૧૧૧ રવિવાર મધ્યાહ્ન કાળે ૧.૩૫ કલાકે.

અંતિમ દર્શન તથા પાલખી

શ્રી રોયલ પાર્ક સ્થાનકવાસી જૈન મોટા સંઘ, રાજકોટ.

અંતિમક્રિયા સ્થાન

'તપસમ્રાટ તીર્થધામ',
રાજકોટ-અમદાવાદ હાઈ-વે, સાત હનુમાન સામે,
રાજકોટ.

પુનઃ પ્રકાશનના બે બોલ

(બીજી આવૃત્તિ)

તીર્થંકર ભગવાનના અમૃતસમા વચનોને 'આગમ' રૂપે ગણધર ભગવંતોએ ઝીલીને શિષ્ય પરંપરાને અર્પણ કર્યાં અને આપણને અમૃત વચનો પ્રાપ્ત થયા.

તીર્થંકર ભગવાને અનંતજ્ઞાનને શ્રીમુખેથી પ્રગટકરી મહા ઉપકાર કર્યો...

ગણધર ભગવંતોએ આગમજ્ઞાનને હૃદયસ્થ કરી મહા ઉપકાર કર્યો...

શિષ્ય પરંપરાએ આગમ જ્ઞાનને કંઠસ્થ કરી મહા ઉપકાર કર્યો...

દેવર્દિંગણિ ક્ષમાશ્રમણે આગમજ્ઞાનને ગ્રંથસ્થ કરી મહા ઉપકાર કર્યો...

ગ્રંથસ્થ આગમોને અનેક આચાર્યોએ સમયાનુસાર લોકભોગ્ય ભાષાશૈલીમાં અનુવાદ કરીને સર્વજન સહજ બનાવ્યા. આ જ પરંપરામાં સૌરાષ્ટ્રકેસરી પૂ. ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા. ની જન્મશતાબ્દી અવસરે તેમના જ પરિવારના મહાસતીજીઓએ ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરીને જૈન સમાજની જ્ઞાન સાધનાને આગમિક બનાવવામાં બહુમૂલો ફાળો આપ્યો છે. આ મહા કાર્યમાં અપૂર્વ શ્રુત આરાધિકા પ્રધાન સંપાદિકા ભાવચોગિની શ્રી લીલમબાઈમ. અને સહ સંપાદિકા શ્રી આરતીબાઈમ., શ્રી સુબોધિકાબાઈમ. ના સહયોગ મળ્યો છે.

આ આગમ બત્રીસીની પ્રથમ આવૃત્તિને ગુજરાતના દરેક સંપ્રદાયના સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકાઓનો બહોળો પ્રતિસાદ મળતા ટૂંક સમયમાં ૧૦૦૦ આગમ ગ્રંથો અનુપલબ્ધ થઈ ગયા અને પુનઃ પ્રકાશનની આવશ્યકતા ઉભી થઈ.

અહીં એક ખાસ ઉલ્લેખ કરવાનો કે જ્યારે પ્રથમવાર આગમ પ્રકાશનની તૈયારી ચાલતી હતી ત્યારે જ તપસમ્રાટ પૂ. ગુરુદેવ શ્રી રતિલાલજી મ. સા. એ શાસન પ્રભાવક પૂ. શ્રી નમ્રમુનિ મ. સા. પર કૃપાદષ્ટિ વરસાવી. તેમણે પાટીમાં લખી આપ્યું કે નમ્રમુનિ આગમ પ્રકાશનનું કાર્ય સંભાળશે.

પૂ. ગુરુદેવની દીર્ઘદષ્ટિ અને કૃપાદષ્ટિને અનુભવતા પૂ. ગુરુદેવ શ્રી નમ્નમુનિ મ. સા. એ અમોને આજ્ઞા આપી કે આપણે આગમ ગ્રંથો પ્રકાશનની બીજી આવૃત્તિ 'પારસધામ' ના ઉપક્રમે પ્રગટ કરવી છે.

પૂ. ગુરુદેવ શ્રી નમ્નમુનિ મ. સા. ની આજ્ઞાને શિરોધાર્ય કરીને પારસધામ - ઘાટકોપરના ઉપક્રમે ગુરુપ્રાણ આગમ બત્રીસીને પુનઃ પ્રગટ કરતા આનંદ અનુભવીએ છીએ.

અમારા આ અણમોલ કાર્યમાં અમને શ્રી ગિરીશભાઈ શાહ (હેમાણી)-U.S.A. તથા શ્રી જિતેનભાઈ શાહ (કલકત્તા) નો અનન્ય સહકાર મળ્યો, જેના કારણે અમારું કાર્ય સરળ બન્યું છે. અમારા આ કોમ્પ્યુટર કાર્યમાં શ્રી અમીનભાઈ આઝાદ તથા સ્નેહા અમીત દર્જનો પણ સહકાર પ્રાપ્ત થયો છે. તેવી જ રીતે ઉદારદિલા દાતાશ્રીઓ એ પણ અમને સહયોગ આપીને અમારું કાર્ય વેગવાન બનાવેલ છે.

અમે તે સર્વના આભારી છીએ.

અંતમાં આગમ પ્રકાશન આપણા સહુના આત્માને અનંતજ્ઞાન પ્રાગટ્યમાં સહયોગી બને એ જ ભાવના.

• શ્રી ગુરુપ્રાણ પ્રકાશન •

PARASDHAM

વલ્લભબાગ લેન, તિલક રોડ, ઘાટકોપર(ઈસ્ટ), મુંબઈ - ૪૦૦૦૭૭

ફોન - ૩૨૦૪ ૩૨૩૨.

પૂર્વ પ્રકાશકના બે બોલ

(પહેલી આવૃત્તિ)

અનંત તીર્થંકર સહ પ્રભુ મહાવીરના અનંત જ્ઞાનની અમૂલ્ય નિધિ છે આપણા આગમગ્રંથો. જેના માધ્યમથી જ જિનશાસન જયવંતું રહ્યું છે, રહે છે અને રહેશે. તેને જીવંત રાખવા અને જન જનનાં મન સુધી પહોંચાડવા તે પ્રત્યેક જૈન નામ ધરાવતી વ્યક્તિની પવિત્ર ફરજ છે. આ પવિત્ર ફરજને જ ધર્મ સમજીને જે તેનું આચરણ કરે છે અને પોતાનાં તન-મન અને ધનને તે કાર્યમાં સમર્પિત કરે છે, તેનું મનુષ્ય જીવન સફળ થાય છે. એટલું જ નહીં પરંતુ તે સાધક જિનશાસનની પ્રભાવનાનો અમૂલ્ય લાભ પ્રાપ્ત કરે છે.

આવો જ અપૂર્વ લાભ પ્રાપ્ત કરવા આપણા ગુજરાતી સમાજને માટે આગમોના મૂળ પાઠ તથા સરળ ગુજરાતી અનુવાદ વિવેચન સહિત પ્રકાશન કરવા માટે પૂ. મુક્ત લીલમ પરિવારને એક ચિંતનધારા જૂનાગઢની પુણ્યભૂમિ પર સ્પર્શી અને જેને રાજાણા નગરી રાજકોટમાં રોયલપાર્ક ઉપાશ્રયમાં સાકાર સ્વરૂપ મળ્યું.

આપણા સૌના પરમ ઉપકારી ગોંડલ ગચ્છાધિપતિ, નિદ્રા વિજેતા, એકાવતારી, યુગપુરુષ પૂ. શ્રી ડુંગરસિંહજી મ. સા.ની પાટ પરંપરાએ પૂ. શ્રી જય-માણેકના લાડીલા શિષ્યરત્ન સૌરાષ્ટ્ર કેસરી પૂ. શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા.ની જન્મ શતાબ્દી નિમિત્તે આ વિરાટ આયોજન કર્યું. પૂ. મહાસતીજીઓએ પોતાની ચિંતનધારાને પૂજ્ય ગુરુવર્યોની સમક્ષ પ્રગટ કરી. સહુના હર્ષોલ્લાસ અને આશીર્વાદ સાથે સ્વીકૃતિના સમાચાર પ્રાપ્ત થયા. રોયલપાર્ક સ્થા. જૈન મોટા સંઘની નિશ્રામાં અમે તુરંત સમિતિ રચવાની જાહેરાત કરી.

રાજકોટ પ્રાણ પરિવારના સામૂહિક ચાતુર્માસ દરમ્યાન જન્મ શતાબ્દી વર્ષ નિમિત્તે વિ. સં. ૨૦૫૩ સન્ ૧૯૯૭ માં "પૂ. પ્રાણગુરુ શતાબ્દી પ્રકાશન સમિતિ રાજકોટ"ની સ્થાપના થઈ. ત્યાર પછી તપસમ્રાટ શ્રી રતિલાલજી મ. સા., ગુજરાત કેસરી પૂ. શ્રી ગિરીશચંદ્રજી મ. સા. ઠા. પાંચ તથા પ્રાણ પરિવારના ૭૩ સાધ્વીજીઓના પાવન સાંનિધ્યમાં જન્મ શતાબ્દીના પ્રથમ ચરણની તપ-જપ, સાધના સાથે ભવ્ય રીતે ઉજવણી કરવામાં આવી.

શ્રી ગુરુ પ્રાણ ફાઉન્ડેશન ટ્રસ્ટ દ્વારા ૩૨ આગમો અને પ્રાણગુરુ સ્મૃતિ ગ્રંથનું પ્રકાશન કરવાનું નિશ્ચિત થયું. આગમોનું લેખન કાર્ય પ્રાણ પરિવારના સતીવૃદ્ધ સહર્ષ સ્વીકારી લીધું. આ રીતે સર્વ સમવાયનો સુયોગ થતાં કાર્યનો પ્રારંભ વેગવંત થયો અને બત્રીસ આગમો ક્રમશઃ ગુજરાતી ભાષામાં અનુવાદિત થયા.

આ પ્રકાશનના અણમોલ અવસરે આશીર્વાદ વરસાવી સહર્ષ સ્વીકૃતિ આપનાર તપ સમ્રાટ ગુરુદેવ **પૂ. શ્રી રતિલાલજી મ. સા.** તથા દરેક આગમના રહસ્યોને પ્રગટ કરતો, તત્ત્વોનું વાસ્તવિક દર્શન કરાવતો, આશીષ વરસાવતો અમારા ઉત્સાહને વધારતો અભિગમ પ્રેષિત કરનારા ગોંડલ ગચ્છના સંત શિરોમણિ પરમ દાર્શનિક **પૂ. શ્રી જયંતીલાલજી મ. સા.**, અમ માર્ગદર્શક ગુજરાત કેસરી **પૂ. શ્રી ગિરીશચંદ્રજી મ. સા.**, તથા આગમ દિવાકર **પૂ. શ્રી જનક મુનિજી મ. સા.** નીડર વક્તા **પૂ. શ્રી જગદીશમુનિજી મ. સા.** આદિ મુનિ ભગવંતો તથા આગમને સુવ્યવસ્થિત સ્વરૂપ આપનાર, અથાગ પરિશ્રમ સહિત નિઃસ્વાર્થ ભાવે સંપૂર્ણ સહયોગ આપનાર આગમ મનીષી **પૂ. શ્રી ત્રિલોકમુનિજી મ. સા.** ના પણ અમો ઋણી છીએ.

વાત્સલ્ય વરિષ્ઠા પૂજ્યવરા **પૂ. મુક્તાબાઈ મ.**, પ્રધાન સંપાદિકા અપૂર્વશ્રુત આરાધક **પૂ. લીલમબાઈ મ.**, અમ પ્રકાશન કાર્યના ઉદ્ભાવિકા, ઉત્સાહધરા **પૂ. ઉષાબાઈ મ.**, સહ સંપાદિકા **ડો. પૂ. શ્રી આરતીબાઈ મ.** તથા **પૂ. સુબોધિકાબાઈ મ.** અને પ્રાણ પરિવારના અનુવાદિકા સર્વ મહાસતીજીઓના અમે ઋણી છીએ.

શ્રુતાધાર સહયોગીઓ, અમ આગમ પ્રકાશનમાં નિષ્ઠાથી સેવા આપનાર શ્રી મુકુંદભાઈ પારેખ, શ્રી મણિભાઈ શાહ, શ્રી નવનીતભાઈ – તરુબેન, કુમારી ભાનુબેન, શ્રી જયવંતભાઈ શાહ તથા આગમને કોમ્પ્યુટરાઈઝ્ડ કરી મુદ્રણ કરી આપનાર ભાઈ શ્રી નેહલ હસમુખભાઈ મહેતાના અમો આભારી છીએ.

આગમ પ્રકાશન કાર્યમાં શુદ્ધિકરણનું ખૂબ જ ધ્યાન રાખવામાં આવ્યું છે. છતાં ક્યાંય અશુદ્ધિ રહી ગઈ હોય તો શુદ્ધ વાંચી તે તરફ અમારું ધ્યાન દોરવા નમ્ર વિનંતી છે.

અંતમાં સૌના સહિયારા પુરુષાર્થ બદલ શ્રી ગુરુપ્રાણ ફાઉન્ડેશન સદાને માટે સૌના કૃતજ્ઞ બની રહેશે.

જય જિનેન્દ્ર

શ્રી ગુરુપ્રાણ ફાઉન્ડેશન – ટ્રસ્ટી મંડળ

શ્રી ચંદ્રકાંત માણેકચંદ શેઠ (પ્રમુખ)
શ્રી અશ્વિનભાઈ કુંભાણી (ટ્રેઝરર)
શ્રી કે. પી. શાહ (ટ્રસ્ટી)

શ્રી રમણીકલાલ નાગરદાસ શાહ (ચેરમેન)
શ્રી ટી. આર. દોશી (ઉપપ્રમુખ)
શ્રી કીરીટભાઈ શાહ (ટ્રસ્ટી)

અભિગમ

ગોંડલ ગચ્છ શિરોમણી પરમ દાર્શનિક
પૂ. શ્રી જયંતમુનિ મ.સા.

કથા તત્ત્વનું લક્ષ :

ધર્મકથા એ ઉપદેશનું પ્રબળ સાધન છે. ભારતના બધા ધાર્મિક ગ્રંથોએ કથાઓનો મુખ્ય આધાર લીધો છે. જૈન શાસ્ત્રોએ પણ ધર્મકથાને ઉપદેશનું પ્રધાન અંગ માન્યું છે.

આચાર્યોએ સમગ્ર જૈન વાક્યમયને ચારભાગોમાં વિભક્ત કર્યું છે અને તેને ચાર “અનુયોગ” એવું ગુણાનુસારી નામ આપ્યું છે.

ધર્મકથાનુયોગ પણ આ ચાર અનુયોગ માંહેનો એક મુખ્ય અનુયોગ છે. તત્ત્વજ્ઞાન કથામાં પીરસાય છે ત્યારે તે જ્ઞાન રસપ્રદ બની જાય છે અને જ્યારે કાવ્યનું રૂપ ધારણ કરે ત્યારે તે સ્મૃતિને અનુકૂળ બની, વરસો સુધી યાદ રહી શકે છે. તે ઉપરાંત આવી કથાઓમાં તત્ત્વજ્ઞાનની સાથે-સાથે કેટલાક નૈતિક, સામાજિક અને વ્યાવહારિક ભાવો પણ પીરસાય છે.

આટલી ભૂમિકા પછી આપણે “જ્ઞાતાધર્મકથાનુયોગ” વિષયપર આવીએ. ગણધર ભગવંતોએ “જ્ઞાતાધર્મકથાંગ”માં એવી સુંદર વાતો મૂકી છે કે તેમાંથી સહજમાં બુદ્ધિને સ્વીકાર્ય એવો મહત્ત્વપૂર્ણ ઉપદેશ મળી જાય છે. જેમ કે— કાયબાનું ઉદાહરણ. કાયબાઓ પાણીની ઉપર આવી, રેતીમાં વિચરણ કરવાની વૃત્તિ રાખી ચારેદિશામાં જોવા લાગ્યા. આ વખતે શિકારી જાનવરો કાયબાને જોઈને તેના પર આક્રમણ કરવા તૈયાર થયા. કાયબાઓ ચેતી ગયા. બધા અંગ-ઉપાંગ સંકોચીને ગોળ-મટોળ દડા જેવા બની ગયા. શિકારી જાનવર-શિયાળીયાઓ નજીક પહોંચી ગયા. કાયબાને અવળા-સવળા ખૂબ ફેરવ્યા પરંતુ ક્યાંય કારી ન ફાવી તેથી થાકીને દૂર જઈ ઊભા રહ્યા. કાયબાઓ વિચારે છે કે— હજુ આમ આ લોકો ભાગી નહીં જાય, એટલે જરા પણ ઉતાવળ કર્યા વિના સંયમ રાખી પડ્યા રહ્યા. એક કાયબાએ ધીરજ ગુમાવી, ઉતાવળ કરીને પગ બહાર કાઢ્યા, પૂછવું જ શું? ટાંપીને બેઠેલા શિકારી જાનવરે આક્રમણ કરી કાયબાનો પગ પકડી લીધો અને છેવટે તેનું ભક્ષણ કરી ગયા. ભગવાન મહાવીરના ઉપદેશના આધારે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે— સંયમનું નિરંતર પાલન થવું જોઈએ. અસંયમ આવવાથી દુર્દશા થાય છે. કેટલું સટીક ઉદાહરણ છે. અતિ સુંદર ભાષામાં લખેલું છે.

પ્રાકૃતભાષા હોવા છતાં તેમાં કાવ્યનો ઝંકાર સંભળાય છે. આ રીતે કેટલાય ઉદાહરણો આ શાસ્ત્રમાં પ્રરૂપાયા છે. શાસ્ત્રનો અનુવાદ કરનારા વિદ્વદ્મંડળ બધા ઉદાહરણોને સુંદર રીતે પ્રકાશિત કરશે. જેથી અહીં બીજા ઉદાહરણ આપ્યા નથી.

આપણે અહીં આ શાસ્ત્રની ગંભીરતા વિશે વિચાર કરીશું. “ધર્મકથાનુયોગ”ની સાથે “જ્ઞાતા” શબ્દ જોડવામાં આવ્યો છે, તે સામાન્ય અર્થને અનુસરણ કરે તેટલો મર્યાદિત શબ્દ નથી, પરંતુ તેમાં ઊંડા ભાવ પણ રહેલા છે, તેને સમજવા પ્રયાસ કરીશું.

“જ્ઞા” ધાતુ જ્ઞાનવાચી છે. કોશ પ્રમાણે “જ્ઞા” ધાતુનો અર્થ ત્રણ પ્રકારે પ્રતિધ્વનિત થાય છે. (૧) જ્ઞા એટલે “જાણવું” તે સામાન્ય ક્રિયા (૨) જાણ્યા પછી સાંગોપાંગ નિર્ણય કરી, સંકલ્પ કરી લેવો, તે પણ “જ્ઞા” ક્રિયા છે અને (૩) જાણ્યા પછીના પરિણામ અનુસાર પ્રવૃત્તિ કરવી તે જ્ઞાનની પરિપક્વતા છે. વ્યાકરણના નિયમ અનુસાર કોઈ પણ દ્રવ્ય, વ્યક્તિ, નામ, પદાર્થ કે ક્રિયા આ બધા શબ્દોને ભાવાત્મક બનાવવા માટે “ત્વ” અથવા “તા” પ્રત્યય લગાડવામાં આવે છે. જેમ કે— “મનુષ્યત્વ” અને “માનવતા” “સુંદરતા” ઇત્યાદિ “ત્વ” અને “તા” લગાડવાથી હજારો ભાવાત્મક શબ્દો બને છે પરંતુ વ્યવહારમાં બધા શબ્દો પ્રયુક્ત થતા નથી. કેટલાક શબ્દો “ત્વ” વાચી બની પ્રયુક્ત થાય છે, તે શબ્દો “તા” લગાડ્યા પછી વ્યવહારમાં વપરાતા નથી. જેમ કે— “દ્રવ્યત્વ” આ શબ્દ વપરાય છે પરંતુ “દ્રવ્યતા” શબ્દ વપરાતો નથી. આપણે “સૂર્યનું” “સૂર્યત્વ” એવો વ્યવહાર કરીએ છીએ પરંતુ “સૂર્યતા” આ શબ્દ વ્યવહારમાં નથી. જ્યારે “વીરત્વ” અને “વીરતા” આ બંને શબ્દો વ્યવહારમાં વપરાય છે. વ્યવહારમાં વપરાય કે ન વપરાય પરંતુ જેમાં “તા” લાગેલો છે, તે ભાવાત્મક શબ્દ છે તેમ સમજવું જોઈએ.

અહીં “જ્ઞાતા” શબ્દ છે. “જ્ઞાતા” શબ્દનો સામાન્ય અર્થ “જાણકાર” છે. “જ્ઞાતૃ” શબ્દથી “જ્ઞાતા” બને છે. જેમ પિતૃથી પિતા, દાતૃથી દાતા, શ્રોતૃથી શ્રોતા બને છે તેમ, પરંતુ અહીં સામાન્ય અર્થમાં “જ્ઞાતા” શબ્દ વપરાયો હોય, તેવો શાસ્ત્રકારનો અભિપ્રાય લાગતો નથી. અહીં “જ્ઞા” ક્રિયા સાથે “તા” પ્રત્યય જોડી ભાવાત્મક શબ્દ “જ્ઞાતા” બન્યો છે તેવું અનુમાન થાય છે.

હવે આપણે “જ્ઞા” શબ્દ ઉપર વિચાર કરીએ “જ્ઞા” શબ્દનો અર્થ “સંકલ્પ યુક્ત” “નિશ્ચયાત્મક” “બૌદ્ધિક નિર્ણય” જે તર્કસંગત હોય, ન્યાય સંગત હોય અને સમ્યક્ પ્રકારે શુદ્ધ નિષ્કંટક, શલ્ય રહિત જે ભાવ છે, જે જ્ઞાન છે અથવા જે સંકલ્પ

છે તે “જ્ઞા” છે. “જ્ઞા” શબ્દ વિશેષ પ્રકારે પરિપક્વ થાય, ત્યારે “પ્રજ્ઞા” બને છે. તેમાં અનુશાસન આવે ત્યારે “અનુજ્ઞા” બને છે અને આ “જ્ઞા” શબ્દ સાર્વભૌમ અહંકાર રહિત અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય ત્યારે “આજ્ઞા” બને છે અને એથી આગળ વધીને દર્શનયુક્ત બને અને સાંગોપાંગ નિર્ણયાત્મક બને ત્યારે “પરિજ્ઞા” બને છે અને સાધક પોતાના નિશ્ચિત જ્ઞાનને સમર્પિત થાય ત્યારે “પ્રતિજ્ઞા” બને છે. આથી સમજી શકાય છે કે— “જ્ઞા” શબ્દ કે “જ્ઞા” ધાતુ ઘણો જ મહત્વપૂર્ણ છે અને આ “જ્ઞા”ની સાથે જ્યારે ભાવાત્મક ‘તા’ પ્રત્યય જોડાય ત્યારે “જ્ઞાતા” શબ્દ બને છે. સંપૂર્ણ વાંડમયના સારા તત્ત્વો જેમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યા છે, તેવા ભાવો “જ્ઞાતા” શબ્દથી અભિવ્યક્ત થાય છે. “જ્ઞાતા” શબ્દ ઘણી જ ઊંડી વિવક્ષા ધરાવે છે. ઘણા ચડાવ-ઉતારના પરિણામે છેવટે સંકલ્પની સિદ્ધિ થતી હોય અને પડતો-આખડતો જીવ છેવટે કેન્દ્રમાં પહોંચી નિર્ણયાત્મક ભાવનું અવલંબન લઈને સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત થાય, તેવા ચડતા-ઉતરતા ભાવો પણ “જ્ઞાતા” શબ્દમાં વિવક્ષિત છે.

અહીં આટલો ઊંડો મર્મ જેમાં ભરેલો છે તેવો “જ્ઞાતા” શબ્દ “ધર્મકથા” સાથે જોડવામાં આવ્યો છે. જૈન દર્શનમાં ફક્ત “ધર્મ” શબ્દને ગ્રાહ્ય માન્યો નથી. સામાન્ય ધર્મ જે વ્યવહારમાં ગણાય છે, એવો કોઈપણ “ધર્મ” કે “ધર્મપંથ” બધી રીતે કલ્યાણકારક બને તેવું નથી. જેથી જૈનતત્ત્વજ્ઞાનમાં ધર્મ સાથે ચોક્કસ વિશેષણ મૂકવામાં આવ્યા છે. જેમ કે— “ચત્તારિ મંગલમ્”માં ચાર મંગલ, ચાર ઉત્તમ કે ચાર શરણમાં “ધર્મ” શબ્દ, ફક્ત ધર્મરૂપે મૂક્યો નથી પરંતુ “કેવલી પન્નતો ધમ્મો” અર્થાત્ કેવળી ભગવાને વિશુદ્ધ ભાવે જે ધર્મ પ્રરૂપ્યો છે એ ધર્મ કલ્યાણકારી અને શરણ યોગ્ય છે. આ રીતે શાસ્ત્રોમાં લગભગ બધી જગ્યાએ ધર્મ સાથે અહિંસક ભાવોને જોડવામાં આવ્યા છે. તે સિવાય એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે ન્યાય વિરુદ્ધ, તર્ક અસંગત, હિંસક ભાવોથી ભરેલો કોઈ પણ ભાવ વાસ્તવિક ધર્મ બની શકતો નથી.

અહીં આપણે જૈન સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ એવા ધર્મકથાનુયોગ શબ્દનો વિચાર કરીશું. પ્રથમ આના ત્રણે શબ્દોને છૂટા પાડશું— (૧) ધર્મ (૨) કથા અને (૩) અનુયોગ. ધર્મકથાનુયોગમાં આ ત્રણે શબ્દો મહત્ત્વપૂર્ણ બને છે. ત્રણે શબ્દો સ્વતંત્રભાવે પણ વિચારી શકાય છે અને પરસ્પર વિશેષણ-વિશેષ્ય ભાવે પણ વિચારી શકાય છે. અહીં “કથા”એ મુખ્ય વિષય છે. તેના પૂર્વમાં “ધર્મ” શબ્દ છે અને ઉત્તરમાં “અનુયોગ” છે. “કથા” એટલે વાર્તા, સંસારમાં લાખો કથાઓ અને હજારો આખ્યાનો પ્રચલિત છે,

જેમાં શૃંગાર, કામ, ભોગ, ભાવના, યુદ્ધ, છલકપટ અને પરિગ્રહ સંગ્રહ ઈત્યાદિ ભાવોથી ભરેલી બધી કથાઓ ઘણી રોચક હોય છે પરંતુ જૈન શાસ્ત્રકારોએ કથાના બે વિભાગ કર્યા, વિકથા અને ધર્મકથા. સામાન્ય સામાયિક કરનારા માણસો પણ જાણે છે કે— જૈન ઉપાસનામાં વિકથાનો ત્યાગ કરવો મહત્ત્વ પૂર્ણ છે. સંસારના મોટા ભાગના અનર્થો વિકથા સાંભળવાથી બનતા હોય છે, માટે વિકથા ત્યાજ્ય માની છે જ્યારે ધર્મકથાને ગ્રાહ્ય માની છે. ધર્મકથામાં એક મોટું ભયબિંદુ રહેલું છે, જેને આપણે મિથ્યાત્વ તરીકે ઓળખીએ છીએ. ત્યાગ અને વૈરાગ્યની ધર્મકથામાં પણ દાર્શનિક દષ્ટિએ અને અધ્યાત્મ દષ્ટિએ મિથ્યાભાવો ભરેલા હોય છે, જે જૈનદર્શનમાં પરિહાર્ય છે. એટલે ધર્મકથાની સાથે કોઈ ઉપયુક્ત વિશેષણ મૂકવું જરૂરી થઈ જાય છે.

અહીં શાસ્ત્રકારે સ્વયં “જ્ઞાતા” શબ્દ મૂકીને આ વિશેષતાને પ્રગટ કરી છે. અહીં આપણે “જ્ઞાતા” શબ્દનું વિશેષણ “ધર્મકથા”માં ઉમેરવાથી શું ઘટક બને છે તે જોઈશું. પરંતુ તે પહેલાં “કથા” શબ્દની ઉત્તરમાં “અનુયોગ” શબ્દ મૂકાય છે તેનો વિચાર કરીશું.

અનુયોગનો વિચાર :- અભિધાન રાજેન્દ્ર કોશમાં અનુયોગનો અર્થ સૂત્ર—વાક્ય કર્યો છે અર્થાત્ જેમાં અર્થ ઘણો હોય અને શબ્દ બહુ થોડા હોય, તેવા સૂત્રોને “અનુયોગ” કહેલ છે. ત્યાં “અનુ”નો અર્થ ‘અણુ’ કર્યો છે. આ સિવાય જે નિશ્ચયાત્મક ભાવો છે અથવા પદાર્થના જે ગુણધર્મો છે તે બધાના સામંજસ્યને યોગ કહેવામાં આવ્યો છે અને આવા યોગોનું જેમાં અનુકરણ હોય, અનુસરણ હોય, અનુગમન હોય તેને અનુયોગ કહેવામાં આવે છે.

અહીં “ધર્મકથા” પછવાડે “અનુયોગ” શબ્દ મૂકવાનું તાત્પર્ય એ છે કે કથારૂપે કથા સાંભળ્યા પછી તેમાં આવતા નિશ્ચયાત્મક શુભાશુભ ભાવોનું **અવધારણ** કરવું અને ગુણાત્મક ભાવોનું **અનુકરણ** કરવું, વિગુણાત્મક ભાવોનો **પરિહાર** કરવો, તે ધર્મકથાનુયોગનું રહસ્ય છે. સામાન્ય જીવો ધર્મકથા સાંભળીને, ધર્મકથાના રસે રંગાય, તેમને ઉચ્ચપાત્રો પ્રત્યે ભક્તિ જન્મે, તે ધર્મકથાનું સામાન્ય જન ઉપકારી ફળ છે, પરંતુ જેનો જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ છે તેવા જીવો ધર્મકથામાંથી અનુયોગનો સાર મેળવી સિદ્ધાંતરૂપી મોતીઓની માળા બનાવે છે. ત્યારે આ બંને શબ્દો ખૂબ જ સાર્થક થઈ જાય છે. “ધર્મકથા” અને તેનો “અનુયોગ”. તેમાં “કથા” એ પ્રથમ ભૂમિકા છે અર્થાત્ તે શીતળ છાયા આપનારું વૃક્ષ છે. જ્યારે “અનુયોગ”એ વૃક્ષનું અમૃતફળ છે.

સામાન્ય મનુષ્ય શીતળ છાયાનો ઉપયોગ કરે છે, જ્યારે વિશિષ્ટ બુદ્ધિશાળી વ્યક્તિ અમૃતફળનો સ્વાદ ચાખે છે. અસ્તુ...

અહીં, અનુયોગ બાબત આટલું કહું , હવે આ શાસ્ત્રના આખા નામનો અર્થ સંક્ષેપમાં કહીએ છીએ. અભિધાન રાજેન્દ્ર કોશમાં “જ્ઞાત”નો અર્થ ઉદાહરણ કર્યો છે— “ઉદાહરણાનિ અન્તરગતાનિ ઇતિ જ્ઞાતાનિ” “જ્ઞાતાનાં ભાવો જ્ઞાતા” ઇદ્શ ભાવો યત્ર સમાવિષ્ટો સા જ્ઞાતાધર્મકથા” સામાન્ય શબ્દ કોશમાં “જ્ઞા” ધાતુના સેંકડો અર્થ આપવામાં આવ્યા છે. રાજેન્દ્ર કોશમાં ગાયા ધમ્મકહા = જ્ઞાતાનિ ઉદાહરણાનિ, તત્પ્રધાના ધર્મકથા જ્ઞાતાધર્મકથા; અથવા જ્ઞાતાનિ જ્ઞાતાધ્યયનાનિ પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધે, ધર્મકથા દ્વિતીયે, યાસુ ગ્રન્થ પદ્ધતિષુ તા જ્ઞાતાધર્મકથા ॥ અહીં “જ્ઞાતા”નો અર્થ ઉદાહરણ કરવામાં આવ્યો છે અને એ ઉદાહરણો સાથે ધર્મકથા સંલગ્ન છે; બોધ દાયક છે; માટે શાસ્ત્રનું નામ જ્ઞાતા ધર્મકથા યુક્તિયુક્ત છે.

હવે આપણે એક ખાસ વાતની ચર્ચા કરી, આ પ્રકરણ પૂરું કરીશું. આદિકાળ થી કર્મના પ્રભાવે આત્માઓ ચરિત્રથી પડવાઈ થતા આવ્યા છે અથવા શિથિલાચારી પણ બન્યા છે. શાસ્ત્રમાં આવા ઘણા પાત્રોના સાંગોપાંગ ચરિત્ર છે, પરંતુ તે સાધનાથી ડગાયમાન થયા હોય તેવા આત્માઓ પ્રત્યે શાસ્ત્રકાર જરા પણ તિરસ્કાર કે અપમાનજનક શબ્દોનો પ્રયોગ કરતા નથી તેમજ તેવા જીવો પ્રત્યે નરમ દષ્ટિકોણ રાખી અંતે ભવાન્તરમાં તેઓને મોક્ષગામી બનાવ્યા છે. આજના યુગમાં લાગે છે કે— આપણો સમાજ આ વાતનું વિસ્મરણ કરી ગયો છે. “અનેકાનાં જન્માનામન્તે જાયતે સિદ્ધિ” અર્થાત્ ઘણા જન્મોની સાધના એકત્ર થાય ત્યારે જીવ સિદ્ધગતિને પામે છે. ભગવાન મહાવીરનો આત્મા પણ મરિચિમુનિના અવતારમાં કઠોર નિયમથી ભય પામી કેટલાક ઉપકરણનું સેવન કરતા હતા. જ્યારે તે જ આત્મા મહાવીર સ્વામીના અવતારમાં અનંત પરાક્રમ કરી, જગતને ચક્રિત કરી ગયા છે અને મોક્ષગતિને વરી ગયા છે. આ જ રીતે જ્ઞાતાધર્મકથાંગમાં સતી કાલીનું ઉદાહરણ છે. જે સાધ્વાચારથી ચલિત થઈને ઘણા નિયમોમાં અયોગ્ય પરિવર્તન કરી, સુખપૂર્વક રહેવાનો પ્રયાસ કરે છે. છતાં પણ જીવનને અંતે ઉત્કૃષ્ટ તપ કરી, દેવગતિ પામે છે અને છેવટે મોક્ષ પણ પ્રાપ્ત કરશે. લાગે છે કે— જૈનદર્શન ઘણું જ ઉદાર, દીર્ઘદષ્ટિવાળું અને અંતે જે મહાફળ જીવને મળે છે તે ઉપર દષ્ટિ રાખી ચરિત્ર ચિત્રણ કરે છે. આ બધી ધર્મકથાઓ અનુપમ

ઉપદેશ આપી જાય છે.

જિજ્ઞાસુઓએ ધર્મકથાનું અવશ્ય શ્રવણ કરવું જોઈએ અને અતિ ઉત્તમ ત્યાગથી ચમકતા મેઘમુનિના ત્યાગના, ઉત્તમ ચરિત્રના દર્શન કરવા જોઈએ. જેનું નિરૂપણ જ્ઞાતાધર્મકથાંગના પ્રથમ અધ્યયનમાં છે.

ઉપસંહાર— આ કથા તત્ત્વનું લક્ષ સમાપ્ત કરતાં પહેલાં જે કાંઈ વિચારો પ્રગટ થાય છે તે ભક્તિપૂર્વકના ચિંતનના આધારે છે છતાં ઓછું અધિક કે વિપરીત કશું લખાયું હોય તો ક્ષમ્ય છે.

અહીં આ અવસરે ત્રિલોક ઋષિજી તથા આપણા ગોંડલગચ્છના ચમકતા સિતારા જેવા-જ્ઞાન સરિતામાં સ્નાન કરતા સતીજી-મહાસતીજી સૌએ અમને પ્રેરિત કરીને જે કાંઈ શાસ્ત્ર ચિંતનની પ્રેરણા આપી છે તેથી હૃદય ભાવવિભોર બની રહે છે. અહીં બિરાજમાન દર્શનાબાઈ મ. સમય પર મારી વિચારધારાનું આલેખન કરી, સરસ રીતે પ્રેસ કોપી તૈયાર કરી સહાયક બને છે તે અભિનંદનીય છે.

આપ સૌનો જ્ઞાનયોગ અને શાસ્ત્ર પ્રકાશનનું અભિયાન સળંગ ચાલતું રહે તેવી વીર પરમાત્માના ચરણોમાં પ્રાર્થના છે. પુનઃ આવું વિવેચ્ય તત્ત્વ તૈયાર કરી શકું એ જ અભ્યર્થના સાથે....આનંદ મંગલમ્.

જયંતિમુનિ
પેટરબાર

સંપાદકીય

અપૂર્વ શ્રુતઆરાધક ભાવયોગિની
બા. બ્ર. પૂ. લીલમબાઈ મ. સ.

કર્તા ભોક્તા ભાવ તૂટી પડે, તેવા જ્ઞાતા દષ્ટાભાવ કેળવીએ,
ધર્મકથા દ્વારા વ્યથા નષ્ટ કરીને, સ્વભાવમાં વળી જઈએ,
વિભાવેથી સ્થંભાવી પરિણતિને, ભાવ "પ્રાણ" બનાવી દઈએ
સંજમેણ તવસા અપ્યાણં ભાવે વિચરતાં મોક્ષ મેળવીએ.

પ્રિય પાઠક ગણ !

તીર્થકરોના સર્વાંગમાંથી વહેલી, અર્થરૂપે પરિણમન પામેલી, ગણધર ભગવંતે સુત્તાગમથી રચેલી, ભવ્યજીવોના હૃદય મંદિરની સાહેલી બનેલી, જિનાગમ દ્વાદશાંગીનું સ્વરૂપ પામેલી વાણી, સ્થવિર ભગવંતો, મુનિ પુંગવોએ, પંચમ આરાના દીન દુઃખી જીવોના દુઃખને હરવા, સત્ય-તથ્ય યથાતથ્ય સ્વરૂપમાં સ્થિર કરવા પ્રવચનરૂપે, બોધરૂપે, ગ્રંથરૂપે આપીને જીવોનો ઉદ્ધાર કર્યો. તેના જ પગલે-પગલે ચાલવા આપણું ગુરુ પ્રાણ ફાઉન્ડેશન પંચ પરમેષ્ઠીના પરમ પ્રસાદથી, ગુરુદેવો-ગુરુણીદેવાની કૃપા બળે ધીરે-ધીરે આગળ વધીને ગુરુપ્રાણ આગમ બત્રીસીનું કથા પ્રધાન શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રના મૂળપાઠ સહિત ગુજરાતી અનુવાદરૂપે બહાર પાડી રહ્યું છે. તેમાં ધરખમ પ્રયત્ન અનુવાદિકા સાધવી રત્નાનો છે. અણમોલ સહયોગ સહસંપાદિકાઓનો છે અને અથાગ સત્પુરુષાર્થ સંસારના જીવો ત્રિકાળ શાશ્વત ધર્મ પામે, તેમને જ્ઞાનની આંખો મળે તેવી ભાવના સભર હૃદયી, નિઃસ્વાર્થી, નિષ્કામી પરમ ઉપકારી ત્રિલોકમુનિ ભગવંતનો છે. આ રીતે સહિયારા પુરુષાર્થે જ્ઞાતાધર્મકથાંગ સૂત્ર આપશ્રીની સન્મુખ આવી રહ્યું છે. તો આ આગમને વધાવી, તેના માધ્યમે જ્ઞાનચક્ષુ ખોલી; માનવ મંદિરમાં બિરાજમાન ચેતનરાજદેવની તરફ વૃત્તિ પુનઃ વાળી, સ્થિતાત્મા બની જાઓ તેવી મંગલ કામના.

જ્ઞાતાસૂત્ર દ્વાદશાંગીસૂત્રનું છટું અંગ આગમ છે. શરીરના આઠ અંગમાં છટું અંગ કરોડરજજીવાળી પીઠનું છે. પીઠના દરેક મણકાઓથી આખા શરીરનું સંચાલન થાય છે, જેને મેરુદંડ કહેવાય છે. મેરુદંડના મણકા જાણે કે મૂલાધારાદિ બધાજ કેન્દ્રના બુચ ન હોય, તેવા છે. દરેક વ્યાયામમાં ટકાર બેસવામાં આવે અને તે કેન્દ્ર ઉપર ધ્યાન દેવાય ત્યારે તે કેન્દ્ર ખુલ્લે છે અને શરીરમાં સપ્ત ધાતુરૂપ રસાયણ ઝરતું થઈ જાય છે.

તેથી શરીર અડોલ આસનવાળું બને છે અને પછી મન સ્થિર થઈને સ્વરૂપને ઓળખવા માટે લયલીન બને છે; કર્મ પ્રકૃતિના ઉદયને ખપાવી, ક્ષયોપશમાદિ ભાવથી, મિથ્યાત્વ મોહનીય અને આવર્તનવાળીને પડેલી અનંતાનુબંધી કષાયરૂપી સર્પિણીનું વિદારણ થાય ત્યારે સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, તે ગ્રંથી ભેદ થયા પછી આત્મિક શક્તિ ઉત્થિત થાય ત્યાર પછી જ તેની સિદ્ધ થવાની શુદ્ધ પરિણતિનો પ્રારંભ થાય છે.

સંવેગ અને નિર્વેદ ઉત્પન્ન કરે તેવી અનેક વાતો આ અંગમાં ભરી છે. આ છટ્ટા અંગને આપણે પીઠ કહીશું તો પણ ખોટું નથી. બાર અંગ સૂત્રોમાં મધ્ય સ્થાન શ્રી જ્ઞાતાજીનું છે. તે જ્ઞાતાસૂત્રના બે શ્રુત સ્કંધ જાણે કે પીઠના બે વિભાગ ન હોય, તેવા જણાય છે. પ્રસ્તુત સૂત્ર ચારિત્રરૂપ મેરુદંડને વચ્ચે રાખી બે શ્રુતસ્કંધમાં વિભાજિત થઈને ઓગણત્રીસ રસકુપ્પિકાનું જ્ઞાન કરાવે છે. પ્રથમ ૧૯ રસકુપ્પિકામાં સાધકને સાધનાના માર્ગની જાણ કરાવવા દષ્ટાંત આપ્યા છે અને બીજા વિભાગના ૧૦ વર્ગમાં ૨૦૬ અધ્યયનના પાસાવાળી રસકુપ્પિકા છે તેમાં સાક્ષાત્ કથાઓ છે. તે ધર્મકથાના રસમાં રહેલું રસાયણ અલગ-અલગ પ્રકારનું છે.

પૂર્ણ જ્ઞાતાસૂત્રનું રસાયણ નવરસથી ભરપૂર, અલંકારોથી સુશોભિત, શબ્દોનું સૌંદર્ય, એક-એક પદનું લાલિત્ય-સુવર્ણાક્ષરથી ભૂષિત, સાહિત્યથી ભરપૂર, કાદમ્બરી મહાકાવ્ય કે દસકુમાર ચરિત્રને પણ ઝાંખા પાડે તેવા સમાસ સહિત, સુમધુર ગદ્યાંશથી તેમજ પદ્યાંશથી લિપિબદ્ધ છે, તે પંડિતો માટે આનંદના ખજાનારૂપ, અજ્ઞાની માટે વાર્તારૂપ, વિદુષીઓ માટે રહસ્યમય, જ્ઞાનીઓ માટે ગૂઢાર્થ તથા સંદર્ભથી ભરેલ, મર્મજ, મંત્રરૂપ, સંસારીઓ માટે શિષ્ટાચારીરૂપ અને સર્વ વ્યક્તિઓ માટે મંગલરૂપ, ઈચ્છાનુસાર કામકુંભ સમુ અને સાહિત્યકારો માટે અનેક વચનોની સામગ્રીરૂપ છે.

પ્રિય પાઠકો ! તો આપણે આ આગમને ખોલીએ, જ્ઞાતા જેનું નામ છે, તેનાથી જ્ઞાત થઈએ. **પ્રથમ રસકુપ્પિકાનું નામ છે ઉત્ક્રિપ્ત.** તેના ત્રણ અર્થ છે— (૧) પ્રથમ અર્થ છે— ઊંચે ઊઠીને ફેંકાયેલું, (૨) બીજો અર્થ છે— ઊંચે ઊઠેલું; પાછું સ્થપાયેલું, (૩) ત્રીજો અર્થ છે— ઊંચે ઊઠીને કર્મરૂપ કચરાને ફેંકી દઈને શુદ્ધ થયેલું. આ ત્રણેય અર્થ અનુક્રમે સિદ્ધ થાય છે. રાજગૃહ નગરના શ્રેણિક મહારાજા અને તેમનો મહાબુદ્ધિ નિધાન પુત્ર અને મંત્રી એવો અભયકુમાર, તે બંને પ્રભુ મહાવીરના અનન્ય ભક્ત હતા. તેમણે બુદ્ધિ કૌશલ્યથી દરેકને મિત્ર બનાવ્યા હતા અને મિત્ર બનેલી વ્યક્તિ જો દેવ થાય તો તેને જ્યારે બોલાવે ત્યારે હાજર થાય છે. આવી ગાઢ મિત્રતા રાખવી જોઈએ;

તેવો એક સંદેશ આ રસકુપ્પિકામાં જાણવા મળે છે. જેમ સિદ્ધ કરેલી રસકુપ્પિકામાંથી રસનું બિંદુ લોખંડ ઉપર પડે તો તે લોખંડ સુવર્ણ બની જાય છે, પરંતુ કાટવાળા લોખંડમાં કે આવરણવાળા લોખંડમાં તે રસબિન્દુ કામચાલ નીવડતું નથી. અર્થાત્ કચરા રહિત શુદ્ધ લોખંડને જ રસબિન્દુ સુવર્ણ બનાવી શકે છે, તેમ સાચી મિત્રતા જ ઉપયોગી અને ફાયદાકારક થાય છે.

પહેલી રસકુપ્પિકામાં રસાયણ એવું છે કે સંપૂર્ણ ભવોભવના કચરાને ફેંકી ઉપર ઊઠાવી સ્વરૂપનું સાંનિધ્ય પ્રાપ્ત કરાવે. અરિહંત પરમાત્મા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર, તે ખુદ અસંખ્યાત પ્રદેશી આત્મકાય કુપ્પિકામાંથી શ્રુત રસાયણનો રસપ્રવાહ ઉપર ઊઠેલા મેઘકુમાર અણગાર ઉપર વહાવે છે. મલિન અધ્યવસાયના ઝામરથી તેની આંખ બંધ થઈ ગઈ હતી તે ખોલી ભગવાને કહ્યું— હે દેવાણુપ્પિયા મેઘકુમાર ! જન્મ મરણના રોગની બીમારીથી મુક્ત થવા તમે અહીં આવ્યા છો તો શું જયણા સાથે સહનશીલતાનું અનુપાન તમે ન કર્યું ? તે અનુપાનથી જ અધ્યવસાય નિર્મળ થઈ જાત. અનેક ત્યાગી મહાત્મા તપસ્વી સંતોની ચરણરજ તમારા ઉપર પડી; શું તે તમે દેહ ઉપર જીલી ન શક્યા અને શું તમે પરિવારજનોના સ્મરણ સાથે રાત્રિ વ્યતીત કરી ? આવી સુકુમારતા ભવોદધિની ગર્તામાં ઉતારી દે, જન્મ મરણની બીમારી બમણી-ત્રિગુણી વધારી દે, એવું અપથ્યકારી અનુપાન કર્યું, તો તમે ઊંચે ઊઠીને નીચે ક્યાં ફેંકાઈ જશો ? યાદ કરો, દાવાનળથી સળગતું જંગલ, હાથણીઓના યૂથપતિ તમે, જંગલના સર્વ પશુપંખી સળગી ન જાય તેના માટે વૃક્ષોના ઝુંડ ઉખેડી મેદાન સાફ કર્યું. સર્વભક્ષી આગને પોતાના ભક્ષણ માટે એક પણ કણ ન મળે અને આગ બાજુમાં પણ ન ફરકી શકે તેવું સુરક્ષિત સ્થાન ઊભું કર્યું. અજર-અમર સ્વરૂપ સન્મુખ થવાય તેવો “સવ્વ જીવાણુ કંપયાએ” દયાનો ગુણ ઊભરાવી મધ્યસ્થાનમાં ત્રણ પગે સંકોચાઈને ઊભિત થયા. સર્વ સાથે મૈત્રીભાવથી અઢી દિવસ સુધી જીવ્યા. ચરણ અકડાઈ જવાથી પડી ગયેલા તમે ભદ્રિક પરિણામના યોગે શ્રેણિક રાજાના પુત્ર મેઘરાજકુમાર બની ગયા. તમે બાંધેલા પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના યોગે દાવાનળની અગ્નિ શાંત કરવા ધારિણી માતાને રીમઝીમ વરસતા વરસાદમાં ભીંજાવાનો દોહદ ઉત્પન્ન કર્યો. અકાળે પણ પાણી-પાણી, રસતરબતર કરી શકે તેવા અભયકુમારની પિતૃભક્તિ, માતૃભક્તિ અને ભ્રાતૃભક્તિના યોગે અદ્વિતપ કરી મિત્ર દેવને તમારી ભાવના પૂરી કરવા નીચે ઉતાર્યા. વિકાસ પામેલો, તમારો આ અનુકંપા ગુણ શું તમે ઢાંકી દેવા માંગો છો ? જુઓ જરા આત્મભાવમાં ચિત્ત સ્થાપીને, ઉપર ઊઠેલા આત્માને ચાર ગતિમાં ફેંકી ન દો. મેઘકુમારના કાનમાં આવા રસકુપ્પિકાના રસબિન્દુઓ ઝીલાયા અને સાંસારિક વૃત્તિની પરિણતિને પાછી સંયમ માર્ગમાં સ્થાપિત

કરવા ધર્મ વીરરસની ઝનઝનાટી, થનગનાટી, ધનધનાટી, છનછનાટી કરતી છાકમછોળ ઉડી અને શરીરના પાંચે-પાંચ અંગ પ્રભુના શ્રી ચરણોમાં આળોટી પડ્યા. પવિત્ર પરિણામની ધારા આંખોમાં ઊભરાઈને ચરણોનું પ્રક્ષાલન કરી આરોગ્યનું આયમન કરાવે તેવા રસાયણના રસનો સ્વાદ માણી તે અણગાર ઊભા થયા. હાથ જોડી પ્રભુનું શરણું સ્વીકારી સમર્પિત થઈ ગયા અને સર્વ આત્મ શક્તિથી કર્મરૂપ કચરાને ફેંકતાં-ફેંકતાં પૂર્ણ શુદ્ધ થઈ ગયા.

આ પ્રથમ રસકુપ્પિકાનું તારણ એજ છે કે જગતની ભૌતિક સામગ્રીનો ક્ષણભંગુર, સાથ જીવોને લલચાવીને સંસારમાં લઈ જવા અસ્થિર માનસ કરી દે છે, પરંતુ અચિંત્ય પરમાત્માનો સંગ ઊંચે ઉઠાવી પુનઃ સ્થિર સ્થાયી સહજ સ્વભાવી ચેતનાલયમાં સ્થાપિત કરી દે છે. તેવું જ્ઞાન કરાવતું આ અધ્યયન વાંચી વિનય-વિવેકી બનો.

બીજી રસકુપ્પિકાનું નામ છે સંઘાટ. સંઘાટ એટલે સાથમાં રહીને કાર્ય કરવું, બધાની લાચારી સહન કરીને મજબૂરી સેવીને બંધાઈને જીવવું, ન ગમતું હોવા છતાં પણ પરિસ્થિતિ વશ થઈને જીવવું.

એક ધનાઢ્ય શેઠ, કેદમાંથી છૂટ્યા, દાઢી વધી ગઈ છે, શરીર નિર્બળ થઈ ગયું છે, માથાના વાળ વિખરાઈને ઊડી રહ્યા છે; છૂટ્યાનો આનંદ છે પણ ગુન્હાનો વિષાદ છે એવા, કેદના કલંકથી ચિમળાઈ ઉદાસીન મુખે ઘરે આવે છે, નોકરો સલામી ભરે છે; શેઠને જુહાર કરી પ્રણામ કરે છે પરંતુ ભદ્રા શેઠાણી ઊભા થતા નથી; આદર, સ્વાગત, સન્માન કરતા નથી; શેઠ શેઠાણીને પૂછે છે કે શું હું આવ્યો તે તમને ન ગમ્યું? શેઠાણી તાડૂકીને જવાબ આપે છે— પુત્ર ઘાતક વિજયચોરને પોષણ આપનારનું હું શું સ્વાગત કરું? ગમો અણગમો શું દર્શાવું? શેઠ પરિસ્થિતિ પામી રસકુપ્પિકાનું રસ બિન્દુ આપીને શેઠાણીને કહે છે ધીરજપૂર્વક સાંભળો. હું શું કરું? પુત્ર ઘાતક ચોર અને હું બન્ને એક જ હેડબેડીમાં બંધાયેલા હતા. કુદરતી હાજત નિવારવા ફરજિયાત બન્નેએ સાથે જવું પડે તેમ હતું, તે આવવા તૈયાર ન હતો, તેથી લાચારીથી કામ કરવું પડ્યું છે. હવે તમે જ કહો કે મારા સ્થાને તમો હો તો શું કરો? શેઠાણી જવાબ ન આપી શક્યા; રસ બિન્દુએ કામ કર્યું. શેઠાણી આનંદમાં આવી ગયા. સમજી ગયા. આ અધ્યયનનું તારણ એ જ છે કે ભવોભવથી રાગ દ્વેષને કારણે શરીર બંધન છે. આત્મા અને શરીર એકસ્થાને બંધાયેલા છે. નૈસર્ગિક બનવા કે વિહુયરયમલા બનવા શરીરને ઉદાસીનપણે આહાર આપી ચૈતન્યને બંધનમાંથી મુક્ત કરવા યુક્તિથી કામ લેવું પડે છે.

ત્રીજી રસકુપ્પિકાનું નામ છે ઈડા. તેમાં નાચતા કૂદતા થનગનતા વિવિધ

રંગના રમ્ય પીંછાવાળા કળાયેલા મોર થવાનું રસાયણ ભર્યું છે. આવા રસાયણને પામવા આસ્થા-ઘૈર્ય રાખવું જરૂરી બને છે.

બે જીવજાન દોસ્ત આવી પડ્યા જંગલમાં. કુદરતી વાતાવરણ, મુક્ત મને ઉડતાં બેસતાં પક્ષીઓનો કલરવ સાંભળી, હરીભરી ધરતી જોઈ મનને બહેલાવતાં ફરવા લાગ્યા અને મોરલીના બે ઈંડા તેઓની નજરે ચઢી ગયા. લાવ્યા ઘરે અને કુકડીના ઈંડા સાથે મૂકી દીધા. એક મિત્રની અધીરાઈ વધી તેથી વારંવાર હાથમાં લઈને જોવા લાગ્યો. આખરમાં તે ઈંડુ જીવ રહિત બની ગયું. બીજાએ પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી તેને તૈયાર થવા દીધું. સમય થતાં તેમાંથી મયૂર પ્રગટ થયો. તારણ એજ છે કે સાધક દરેક કાર્ય જિનાજા પ્રમાણે શ્રદ્ધાપૂર્વક ઘૈર્યતાથી કરે, તો તે સાધનાની સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેથી સાધકે ધીરતા અને શ્રદ્ધા, આ બે ગુણો કેળવવા અત્યંત જરૂરી છે.

ચોથી રસકૃષ્ણિકાનું નામ છે કૂર્મ. કૂર્મ એટલે કાચબો. તેને કુદરતી રીતે પોતાનું રક્ષણ કરવા ઉપરનું પીઠબળ ગોળાકારરૂપે મળ્યું છે, જેને જગત ઢાલ કહે છે. તે પ્રાણી ચારપગ અને ડોક એવા પાંચ અંગનું રક્ષણ કરવા તેની નીચે છુપાવીને રહે છે, જેથી તેને કોઈ મારી શકતું નથી. તેનું તારણ એ છે કે વિભાવ વિકારરૂપ શિયાળ ટાંપીને બેઠા છે. સાધક પોતાની ઈન્દ્રિયોને સંયમરૂપી ઢાલમાં સંગ્રહિત ન રાખે તો તેનો સંયમ વિનાશ પામી જાય છે. આવી જાગૃતિ આપતા આ અધ્યયનને ખૂબ ખ્યાલપૂર્વક વાંચી સાધનાને સ્થિર કરો.

પાંચમી રસકૃષ્ણિકાનું નામ છે શૈલક. જે ટોનિકથી ભરપૂર છે. તેમાં અઢી હજાર મહાત્માઓની ગુણાવલીમાંથી નીતરતો સંયમ અને તપોપૂત રસ ભરેલો છે. તેના વાહક છે બાવીસમા તીર્થંકર શ્રી નેમનાથ પ્રભુ. તેમની દેશના સાંભળી થાવચ્યાપુત્ર દીક્ષા લેવા ઉત્કટ બન્યા. નેમનાથ પ્રભુના શ્રી મુખે દીક્ષાનો પાઠ ભણી સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા હજાર શિષ્યો સહિત ગામોગામ વિચરી શૈલકપુરમાં પધારી શૈલક રાજાને શ્રાવક બનાવી, સોગંધિકા નગરીમાં પધારી સુદર્શન તથા શુક પરિત્રાજકને શૌચમૂલક ધર્મ છોડાવી, વિનયમૂલક ધર્મ સમજાવી, શુક સહિત હજાર પરિત્રાજકોને દીક્ષાદાન આપી, શત્રુંજય પર્વત ઉપર યથા અવસરે કેવળજ્ઞાન-કેવળ દર્શન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષે પધાર્યા. શુક અણગાર શૈલકપુર પધાર્યા. શ્રમણોપાસક શૈલક રાજર્ષિ ઉપદેશ સાંભળવા આવ્યા અને પંથક સહિત પાંચસો મંત્રીઓ સાથે દીક્ષા લીધી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા. લુખા-સૂકા આહારથી તેમની કાયા રુગ્ણ બની ગઈ, પુત્ર મંડુકરાજાએ પોતાની વાહનશાળામાં રાખી કલ્પતા ઉપચારો કરાવ્યા,

કાયા કંચન વરણી બની ગઈ પરંતુ સંયમમાં શિથિલતા આવવા લાગી. મનગમતા ભોજનમાં આસક્ત બન્યા. એક પંથક શિષ્ય સેવામાં રહ્યા, બાકીના ૪૯૯ શિષ્યોએ વિહાર કર્યો. કારતકી પૂર્ણિમા આવી. સૂતેલા શૈલક ઋષિના ચરણમાં પંથકના મસ્તકનો સ્પર્શ થયો અને શૈલક ઋષિમાં સૂતેલા કષાયે ફૂંકાડો માર્યો. વિનીત શિષ્યના વિનયશીલ ઉત્તરથી કષાય શાંત થઈ ગયો. શૈલકઋષિ જાગી ઊઠ્યા, ક્ષમાનું પ્રદાન કર્યું અને લીધું. વાહ ! ગુરુ શૈલક અને શિષ્ય પંથક. ધન્ય હો ! પંથક શિષ્ય ગુરુને જાગૃત કરવામાં નિમિત્ત બન્યા, વિહાર થયો, શિથિલતા રવાના થઈ; શૈલેશીકરણ આવ્યું; પાંચસો શિષ્ય સહિત શૈલક ઋષિએ સંથારાથી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી.

આ રસકુપ્પિકાનું રસ ભરેલું ચરિત્ર વાંચી, પ્રભુ નેમનાથને ભજી, એવા નિયમો કરી, જીવનને સાધનામાં અપ્રમતપણે જોડી દેવું જોઈએ. તારણ એ જ છે કે શિથિલતા આવી જાય પણ તેને પંપાળીને ચારિત્રને કોરીખાતી ઉઘઈની વૃદ્ધિ તો ન જ કરાય પરંતુ શિથિલતા તોડી જીવનને ચારિત્રશીલ બનાવાય, તો જ સ્વરૂપનો આનંદ પામી શકાય.

છટ્ટી રસકુપ્પિકાનું નામ છે તૂમડું. તૂમડું એક ફળ છે, તેની અંદરથી ગર નીકળી જતાં તે સુકાઈ જાય છે. તેની ઉપરની છાલ ખૂબ જ મજબૂત હોય છે. સાધુ સંન્યાસી તેને પાત્રના રૂપમાં વાપરે છે. તે હળવા કાષ્ઠવાળું હોવાથી પાણીમાં તરે છે પરંતુ કોઈ તે તૂમડાની ઉપર ઘાસફૂસ લપેટી, માટીના લેપ કરી સુકાવી દે તો તે ભારે બની જતાં પાણીમાં ડૂબી જાય છે અને જેમ જેમ તે લેપ ઓગળતા જાય તેમ તેમ તે તૂમડું પાણીની સપાટી ઉપર આવતું જાય છે, તેનું આ કથાનક ભગવાને દેશનારૂપે વહાવી સાધકને સમજાવ્યું છે કે જે જીવ અઢાર પાપસ્થાનક સેવી આઠ કર્મ બાંધે છે, તે ભારે કર્મી થતાં નરકગામી બને છે અને કર્મના આઠ પડને ઘોઈ સાફ કરી આત્માને સાધના દ્વારા શુદ્ધ કરે છે ત્યારે તે હળવો બની મોક્ષગામી બની સંસાર સાગર તરી જાય છે. તારણ એ જ છે કે કર્મ બંધનથી હળવા બનવું. વાંચો તેનું કથાનક અને છોડો સંસાર ભયાનક.

સાતમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે રોહિણી. તેનો અર્થ છે વૃદ્ધિ કરવી. એક શ્રેષ્ઠીએ ચાર પુત્રવધૂની પરીક્ષા લેવા, પાછા માંગે ત્યારે દેવાની શરતે, કમોદના દાણા આપ્યા. તેમાં પ્રથમ પુત્રવધૂએ ફેંકી દીધા, બીજીએ ચાવી ખાધા, ત્રીજીએ ડબીમાં મૂકી સાચવી રાખ્યા અને ચોથીએ તેનું વાવેતર કરી વૃદ્ધિ કરી. શેઠે કમોદના દાણા પાછા માગ્યા ત્યારે જેણે જે કર્યું હતું તે કહ્યું, શેઠે તેમની બુદ્ધિમતા પ્રમાણે કાર્ય સોંપી સંસારનો રથ ચલાવ્યો.

તારણ એ છે કે સંયમ લઈને સાધક મહાવ્રતોનો ઉચ્છેદ કરે, તો તે ઝાડૂ મારનાર

ઉજ્જતા સમાન છે. તે સંસારમાં રખડી પડે છે. જેઓ મહાવ્રતને દૂષિત બનાવે છે તે રસોઈઘરનો ધૂમાડો ખાનારી ભક્ષિતા સમાન છે. તે વિરાધક થાય છે. જેઓ મહાવ્રત લીધા પ્રમાણે પાળે છે તે ભંડાર સાચવનારી રક્ષિતા સમાન છે. આરાધક બની ધીરે-ધીરે મોક્ષે જઈ શકે છે. જે મહાવ્રત લીધા પછી તેમાં દિનપ્રતિદિન સંયમની વૃદ્ધિ કરતાં કર્મનો કચરો તપથી બાળે છે, તે કમોદની વૃદ્ધિ કરનાર રોહિણી સમાન વ્યવહાર-નિશ્ચય ધર્મ સાચવી શીઘ્ર મોક્ષગામી બની જાય છે.

આઠમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે મલ્લી. મલ્લીકાના પુષ્પ સમા સુગંધિત ઓગણીસમા તીર્થંકર મલ્લીનાથ ભગવાને પૂર્વના ત્રીજા ભવે છ મિત્રો સાથે દીક્ષા ધારણ કરી હતી. તપોપૂત સાધના બધા સાથે જ કરતા હતા. છતાં મહાબલ તપમાં અગ્રસ્થાન પ્રાપ્ત કરવા કપટ કરી છ મિત્રોને પારણું આવે ત્યારે ઉપવાસ કરી લેતા. આ રીતે આંશિક કપટના ફળ સ્વરૂપે સ્ત્રીપણાને પ્રાપ્ત થયા. તપોપૂત સાધનામાં “સવ્વીજીવ કરું શાસનરસી”, ભાવનાથી સભર હૃદય બની જતાં તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું અને દેવલોકમાંથી ચ્યવીને ત્રીજા ભવે કુંભરાજાને ત્યાં તીર્થંકર પણે અવતર્યા. તેના છએ મિત્રો જુદા-જુદા દેશમાં રાજારૂપે ઉત્પન્ન થયા. પુણ્યના ઠાઠ વધતા ચાલ્યા. મલ્લીકુમારીનું શરીર અતિશયોથી ભરેલું હતું. પુંડરીક કમળ જેવી સુગંધથી વાસિત હતું. પસીનો કે મેલ તેના શરીર ઉપર આવતો ન હતો. શાંતરસના પરમાણુથી નિર્માયેલું શરીર સૌષ્ઠવ રોજબરોજ સૌંદર્યની બહાર બની રહ્યું હતું. તેમણે અવધિજ્ઞાનથી જોઈ લીધું હતું કે મિત્રો બધા રાજારૂપે જુદા-જુદા દેશમાં ઉત્પન્ન થયા છે. તેઓ આકર્ષાઈ અહીં જરૂર પૂર્વની પ્રીતિના કારણે પરણવા આવશે તેથી પોતાની સોનાની પ્રતિકૃતિ શિલ્પી પાસે બનાવડાવી અને તેમાં એક છિદ્ર મસ્તક પર રખાવ્યું હતું તેના દ્વારા સંમૂર્ચ્છમ જીવ ઉત્પન્ન ન થાય તેવી સુવિધા સહિત એક-એક રાંધેલા ધાન્યનો કવલ તેમાં રોજ નાંખતા અને છિદ્રને ઢાંકી દેતા. ચારે બાજુ છ ઓરડા સહિતનું જાળીવાળું મોહનગૃહ બનાવ્યું હતું. દરેક રાજા મલ્લીકુમારીની પ્રતિકૃતિને જોઈ શકે પરંતુ એક રાજા, બીજા રાજાને ન જોઈ શકે. કાળ પરિપક્વ થતાં કૌશલ દેશના રાજા પ્રતિબુદ્ધને પ્રધાન દ્વારા, અંગ દેશના રાજા ચંદ્રચ્છાયને અર્હન્નકશ્રાવક દ્વારા, કાશીદેશના રાજા શંખને અંગરક્ષક દ્વારા, કુણાલ દેશના રાજા રુક્મિને દેશ નિકાલ થયેલા સુવર્ણકાર દ્વારા, કુરુ દેશના રાજા આદીનશત્રુને દેશનિકાલ થયેલા ચિત્રકાર દ્વારા, તથા પાંચાલદેશના રાજા જિતશત્રુને ચોખ્ખા પરિવ્રાજિકા દ્વારા. આ છએ છ રાજાને મલ્લીકુમારીના સૌંદર્યની જાણકારી થઈ. તેથી સર્વ રાજાઓએ કુંભરાજા પાસે મલ્લીકુમારીની માંગણી મૂકી. કુંભરાજાની ના આવવાથી તેઓ લડાઈ કરવા મિથિલાનગરીમાં આવી પહોંચ્યા. કુંભરાજા મુંઝવણમાં

મુકાઈ ગયા. મલ્લીકુમારીએ પિતાશ્રીને કહીને છએ રાજાને મોહનગૃહમાં ઉતારો આપ્યો અને જાળીગૃહમાં મલ્લીકુમારીને જોતાં રાજાઓ પ્રમુદિત થઈ ગયા. તેના સૌંદર્યમાં મુગ્ધ બની ગયા. એકાએક કૌતુક થયું. તેનું ગોઠવાયેલું ઢાંકણ યંત્ર દ્વારા ખુલ્લું થયું અને ચારેકોર જોરદાર દુર્ગંધ ફેલાઈ ગઈ. સૌંદર્યની સુગંધ ગાયબ થઈ ગઈ અને ન લઈ શકાય તેવી દુર્ગંધ ક્યાંથી આવી રહી છે ? તેમ નાકે ડૂચો દેતાં વિચારવાં લાગ્યા. ત્યાં ખુદ મલ્લી અરહંત પ્રગટ થયા અને છએ રાજાને એકત્રિત કરી વૈરાગ્યપ્રદ બોધ આપ્યો. આ તો મારું પ્રતિબિંબ છે. જુઓ, શરીર અશુચિનો ભંડાર છે. મળમૂત્રની ગાંસડી છે. ગાંસડી છૂટેને મળમૂત્રની દુર્ગંધ આવે તેવા સડણ-પડણ વિધ્વંસન થનાર શરીરમાં શું મોહાઈ પડ્યા ? યાદ કરો ! પૂર્વભવમાં આપણે સૌ મિત્રો હતા. સાથે દીક્ષા લીધી હતી, દીક્ષા પાળતાં સાથે તપ કરતાં હતા ત્યારે તમારી સાથે મેં કપટ કર્યું તેના કારણે સ્ત્રીનામ કર્મ, ઉપાર્જન કર્યું. ત્યાર પછી સંયમ-તપ દ્વારા આત્માની ભાવના ભાવતાં આરાધનાના અર્કરૂપે તીર્થંકર નામગોત્ર બાંધ્યું. તેના ફળ સ્વરૂપે અનુત્તરવાસી દેવ બન્યા. ત્યાંથી નીકળીને હું સ્ત્રીના રૂપમાં તીર્થંકર બની અને આપ સહુ રાજા બન્યા. બોધ પામો—બોધ પામો. રાજાઓ બોધ સાંભળી, જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામી વૈરાગી બની ગયા. પસ્તાવો કર્યો, માફી માગી. તારણ એ જ છે કે કપટ કરવું નહીં. શુદ્ધ ચારિત્રપાળી સિદ્ધિને વરવી. વાંચીને રસાયણ લૂંટી જીવનના અખૂટ ખજાનાને નીહાળો પછી ક્યારેય ક્ષણભંગુર ચંચળ ખજાનો નહીં જ ગમે.

નવમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે માકંદીય. ઈન્દ્રિયોના વૈષયિક સુખમાં તલ્લીન આત્મા કેવું દુઃખ પામે છે, આ તેનું હૂબહૂ દષ્ટાંત છે માંકંદીય પુત્રો— જિનપાલ અને જિનરક્ષિત. તેઓ માતા-પિતાની ના હોવા છતાં દરિયાઈ મુસાફરી કરવા ગયા. રચણાદેવીના ઈંદામાં પડ્યા, યક્ષશરણે ગયા. યક્ષની શરત ન પાળતાં જિનરક્ષિત રચણાદેવીના હાથે અકાલે મરણ પામ્યો. જિનપાલ મક્કમ રહ્યો તેથી આબાદ બચી જઈ પોતાની નગરીમાં પહોંચી ગયો. અંતે ધર્મને શરણે જઈ કલ્યાણ કર્યું.

તેનું તારણ એજ છે કે સાધક સાધના સ્વીકાર્યા પછી વાસનાને વશ થઈ સંસારના સુખોને, ભોગોને યાદ કરે, તેમાં આકર્ષાય, તો તેનું ફળ જિનરક્ષિતની સમાન દુઃખકારી થાય છે અને તેથી સંસારની વૃદ્ધિ થાય છે. સંયમમાં, બ્રહ્મચર્યમાં દંઢ નિશ્ચલ રહી જીવન પર્યંત સાધનાની આરાધના કરનાર જિનપાલની જેમ સુખી થાય અને અંતે મોક્ષ પામી જાય છે.

દસમી રસ કુપ્પિકાનું નામ છે ચંદ્રમા. જેમ કળાથી ચંદ્ર વૃદ્ધિ પામે છે, પછી ક્ષીણ થતો જાય છે. તેમ સાધક ઉત્તરોત્તર સંયમ તપમાં વૃદ્ધિ કરે તો મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી લે

છે પરંતુ સંયમ તપમાં પ્રમાદી બને તો દિનપ્રતિદિન હીન બની જાય છે.

તારણ એ જ છે કે સાધકે બીજના ચંદ્રથી કમશઃ પૂનમના ચંદ્ર સુધી પૂર્ણ સિદ્ધાત્મા થવા માટે સંયમ તપ ગુણોની સદા વૃદ્ધિ કરતા રહેવું જોઈએ.

અગિયારમી રસકૃષ્ણિકાનું નામ દાવદ્રવ છે. તે હવાથી શીઘ્ર પ્રભાવિત થનારું વૃક્ષ છે. તે વૃક્ષ દ્વીપ તરફથી હવા આવે ત્યારે ખૂબ-ખૂબ ખીલી ઊઠે છે અને સમુદ્ર તરફથી હવા આવે ત્યારે મુરઝાય જાય છે.

તેનું તારણ એ જ છે કે સાધુ જો સહનશીલતા કેળવે તો આરાધક બને છે. પોતાના સંપ્રદાયનું સહન કરે અને બીજા સંપ્રદાયનું સહન ન કરે તો દેશ વિરાધક થાય છે બીજા સંપ્રદાયનું સહન કરે પણ ચતુર્વિધ સંઘનું સહન ન કરે, તે દેશ આરાધક થાય છે અને કોઈનું પણ સહન ન કરે તો તે સર્વ વિરાધક બને છે. જે બંનેનું સહન કરે, તે સર્વ આરાધક થાય છે. આ વૃક્ષની ઉપમા સહનશીલતાથી આત્મોન્નતિને દર્શાવે છે.

બારમી રસકૃષ્ણિકાનું નામ છે ઉદકજ્ઞાત. સંયોગને કારણે પુદ્ગલમાં પરિવર્તન થયા કરે છે. મલિન દુર્ગંધી પાણી પણ સુગંધી બને છે. તેમાં જિતશત્રુ રાજા, સુબુદ્ધિ પ્રધાનનું ભવ્યાતિભવ્ય દષ્ટાંત દર્શાવ્યું છે. પ્રધાન પોતે દ્રવ્યગુણ પર્યાયના ધર્મને જાણતા હોવાથી સંસારમાં ઉદાસીન વૃત્તિથી જીવે છે પરંતુ રાજાને તે જ્ઞાન નથી. તેથી દુર્ગંધમાં જુગુપ્સા અને સુગંધમાં ખુશી દર્શાવે છે, ગટરના પાણીને જોતા નાકે ડૂચો લગાડે છે પરંતુ પ્રધાન બન્નેમાં સમભાવ રાખે છે. પ્રધાન, પર્યાયનું પરિવર્તન પાણીમાં કે દરેક પદાર્થમાં કેમ થાય છે, તેનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે અને ત્યાર પછી બન્ને દીક્ષા લઈને કલ્યાણ કરે છે. તારણ એ જ છે કે દરેક દ્રવ્યની પર્યાયમાં સમયે-સમયે પરિવર્તન થાય છે. તેમાં ખુશી-દિલગીર થવું નહીં, સમવૃત્તિ કેળવવી જોઈએ. વાંચો રસપ્રદ કથાનક, વાંચી બનો શ્રાવક કે સંત, તૂટી જશે તૃષ્ણાના તંત.

તેરમી રસકૃષ્ણિકાનું નામ છે મંડુક-દર્દૂર જ્ઞાત. જ્યાં જેની પ્રીતિ ત્યાં તેની ઉત્પત્તિ. તે પ્રતિપાદન કરતું દેડકાનું સિદ્ધહસ્ત દષ્ટાંત છે. નંદમણિયાર નામના ધનાઢ્ય શેઠ, પ્રભુની દેશના સાંભળી શ્રમણોપાસક બની ગયા. નિયમ કર્યો હતો કે મહિનામાં છ પૌષધ કરવા. પછી સંતસમાગમ નહીં કરવાના કારણે ધર્મથી વિમુખ થવા લાગ્યા. એકદા અટ્ટમ પોષધ કરીને પૌષધશાળામાં બેઠા હતા. ગરમીના દિવસો હતા, તેથી તરસ લાગી અને રાત્રિ માંડ-માંડ પૂર્ણ કરી. તેમાં વાવ બંધાવવા વિષે કેટલાક નકશા કરી લીધા. પૌષધ પૂર્ણ થતા સવારે પાણીને તે કાર્યમાં લાગી ગયા. સારા એવા કાર્યકરોને

બોલાવીને તેમણે એક અફલાતુન વાવ બંધાવી. લોકોને જોઈએ તેવી સુવિધા તેમાં રાખી હતી. તેથી નંદ મણિયાર પોતાની પ્રશંસા સાંભળીને વાવ પ્રત્યે આસક્ત બન્યો. તે આસક્તિના પરિણામે મૃત્યુ પામી દેડકો થયા. તદાકાળે ગુરુ ભગવંતના દર્શન કરવા શ્રેણિક મહારાજાની સવારી નીકળી અને દેડકો પણ પ્રભુની દેશના સાંભળવા જઈ રહ્યો હતો ત્યારે સેનાના ઘોડાના પગ નીચે એ કચડાઈ ગયો. દર્શન-દર્શન કરવાની ધૂનમાં તેનું સંથારા સહિત મૃત્યુ થયું હોવાથી દેવલોક મેળવ્યો.

તારણ એજ છે કે સંત દર્શન પામી, વ્રત ધારણ કર્યા પછી પણ સંત સમાગમ છોડવો નહીં. તેમજ ગમે તે મનગમતા પદાર્થો મળે કે યશોકીર્તિ મળે પણ તેમાં આસક્તિ ન રાખવી. અનાસક્ત યોગ કેળવવો.

ચૌદમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે તેતલીપુત્ર. માનવમાત્રને જેટલા પ્રમાણમાં સુખોપભોગની સાધન સામગ્રી પ્રાપ્ત થાય, તેટલા જ પ્રમાણમાં લોભવૃત્તિ કે આસક્તિ વધતી જાય છે તેને પ્રતિકૂળતા મળતા વૈરાગ્યની સુવાસ પ્રાપ્ત થાય છે.

તેતલીપુર નામના નગરમાં કનકરથ રાજા અને તેતલીપુત્ર તેનો પ્રધાન. રાજાને રાજ્યમાં અતિ આસક્તિ હતી. ભવિષ્યમાં રાજ્યનો વારસ કોઈ ન બને તેના માટે જેટલા પુત્રો તેને થતા હતાં તેને વિકલાંગ કરી દેતો. એકદા રાણી પદમાવતી અને તેતલીપ્રધાને વિચાર વિનિમય કર્યો. રાણી અને પોટ્ટિલા બંનેને એકદિવસે બાળકનો પ્રસવ થયો. પોટ્ટિલાએ મૃત બાળકીને જન્મ આપ્યો અને રાણીએ સુંદર બાળકને જન્મ આપ્યો. પ્રધાને રાત્રે બાળક—બાલિકાની અરસ-પરસ અદલા-બદલી કરી લીધી. રાજકુમારનો ઉછેર કર્યો. કાળક્રમે પોટ્ટિલાએ દીક્ષાની આજ્ઞા માંગી, અમાત્યે વચન માંગ્યું દેવ બનો તો પ્રતિબોધિત કરવા આવજો. પોટ્ટિલાએ વચનથી બંધાઈને દીક્ષા લીધી. સરાગ સંયમ પાળી દેવ બની. રાજા કનકરથ મૃત્યુ પામ્યા ત્યારે કનકધ્વજને રાજા બનાવ્યો. રાજા પ્રધાનને ખૂબ માન આપતા હતા. તેને પૂછીને દરેક કાર્ય કરતા હતા. તેતલીપ્રધાનને બોધ પમાડવા પોટ્ટિલ દેવે ભરચક પ્રયત્ન કર્યા પરંતુ અસર થઈ નહીં. પોટ્ટિલદેવે રાજાને, પ્રજાને, ઘરના કુટુંબીજનોને પ્રધાનથી વિમુખ બનાવ્યા, ત્યારે પ્રધાને દુઃખી થઈને મૃત્યુ પામવાના અનેક અખતરા કર્યા. સર્વ જગ્યાએ દેવે તેને બચાવી લીધો અને પછી પ્રગટ થઈને બોધ આપ્યો. પ્રધાને દીક્ષા લીધી, કર્મક્ષય કરી મોક્ષ પધાર્યા. તારણ એજ છે કે સન્માર્ગની સાધનામાં પ્રમાદ બાધક થાય છે પરંતુ જોરદાર દુઃખનું નિમિત્ત મળે છે ત્યારે પ્રમાદ તૂટે છે અને રસ્તો પ્રશસ્ત બની જાય છે. વાંચો રસપ્રદ આ કથાનક કલ્યાણ કરો શીઘ્ર.

પંદરમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે નંદીફળ. તે ફળ દેખાવમાં ખૂબ સુંદર હોય છે પરંતુ વિષ ભરેલું હોય છે. તેની છાયા માત્ર જીવનનો નાશ કરી નાંખે છે. તેનું કથાનક ધન્ય સાર્થવાહથી જાણવું. તેનું તારણ એટલું છે કે સાધક આત્મા માટે સંસારના વિષયજન્ય સુખ નંદીફળ જેવા છે. તે સંસારીના વિષયભોગની છાયા પણ તેના માટે નુકશાનકારક છે, તેથી ખૂબ સાવચેત થવા વાંચો— આ પ્રસ્તુત સૂત્રનું કથાનક.

સોળમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે અમરકંકા. ક્ષેત્ર સ્પર્શના, વાસનાના યોગે, અશિષ્ટાચારને કારણે અતિથિ આંગણે આવે ત્યારે તેની આગતા સ્વાગતા ન કરવાના કારણે, ઈર્ષાની આગ કેવું ભયંકર પરિણામ લાવે છે તેની વિવિધ વાનગીથી ભરેલી વાત નાગશ્રી બ્રાહ્મણીથી શરૂ થાય છે. દ્રૌપદીનો ઈતિહાસ ત્રણ-ત્રણ ભવ સાથે સંબંધિત છે પાંચ પાંડવની પત્ની થવું તે આશ્ચર્યજનક ઘટક, ધર્મરુચીને શાક વહોરાવી બંધાયેલું ભારે કર્મ. સુકુમાલિકાના ભવમાં મળેલો કર્કશ આગ જેવો તીવ્ર સ્પર્શ, કોઈ ઈચ્છે નહીં તેવી પરિસ્થિતિ, ધર્મના શરણનો સ્વીકાર અને તેમાંય ગુરુણીની આજ્ઞાનો અનાદર, ખુલ્લી જગ્યામાં ધરેલું ધ્યાન, વેશ્યાને પાંચ પુરુષો સાથે જોવાથી બાંધેલું પાંચ પતિની પત્ની થવાનું નિયાણું અને દ્રૌપદી તરીકે દેવલોકમાંથી આવીને પાંચ પાંડવોની પત્ની બનવાનું સૌભાગ્ય. કુન્તામાતા સાસુ, પાંડુ રાજા સસરાજી, ત્રણ ખંડના નરેશ કૃષ્ણ-વાસુદેવની બહેન બનીને સુખમય જીવન વીતાવતી સતી દ્રૌપદી. એકવાર નારદજીને આવવું, વિનય ન કરવાને કારણે નારદજીએ ધાતકીખંડના ભરતક્ષેત્રના ત્રણ ખંડના નરેશ કપિલ વાસુદેવના ખંડિયા રાજા પદ્મોત્તરને ઉશ્કેરવા હરણ કરવાના ભાવ ઊભા કરીને કેવા પાપ કરાવ્યા, તેનું રોમાંચ ભર્યું ચરિત્ર આ રસકુપ્પિકામાં ભર્યું છે.

તારણ એજ છે કે વિનય—શિષ્ટાચાર, વડીલોનો આદર, જિનાજ્ઞા પાળવામાં તત્પર રહેવું. નિર્દોષ મનોજ આહાર સુપાત્રે આપવો, કરેલા તપનું નિયાણું ન બાંધવું. આવો અલૌકિક અદ્ભૂત રસાસ્વાદ તમે વાંચીને પ્રાપ્ત કરો.

સત્તરમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે આકીર્ણ. આકીર્ણ એટલે ઉત્તમ જાતિના અશ્વો. તેઓ જેવું શિક્ષણ આપો તેવું જલદી ગ્રહણ કરે અને માલિકને પૂરા વફાદાર રહે.

ઘણા દરિયાઈ સોદાગરો કાલિક દ્વીપમાં જાય છે. ત્યાં વિવિધ વર્ણના અશ્વો જુએ છે, રાજાને તે વાત વિદિત કરે છે. ત્યાંથી અશ્વોને લાવવાની આજ્ઞા થાય છે, તે અશ્વોને વશ કરવાની સામગ્રી કેવી જોઈએ, તેનું વર્ણન છે. જે અશ્વો લાલચથી જાળમાં ફસાઈ જાય છે તે હંમેશાં બંધાઈ જઈને પરાધીન થઈ જાય છે અને જે લાલચમાં નથી ફસાતા તે નિરાળું મુક્તપણે રહેવાનું સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. તેનું અજોડ દષ્ટાંત પૂરું પાડતું આ કથાનક છે.

તેનું તારણ સાધકદશા માટે બહુ-બહુ વિચારણીય છે. સંસારમાં, સમાજમાં રહીને કોઈ સાથે ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં ફસાઈ ન જવું જોઈએ. ચાલો પાઠકો ! વાંચો, વિચારો અને આચરણ સુધારો.

અઢારમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે સુંસુમા. તેનું કથાનક આ પ્રમાણે પ્રસ્તુત થાય છે. ધન્યશેઠને ત્યાં પાંચ પુત્ર અને એક લાડકવાયી પુત્રી, નામ તેનું સુંસુમા. તેનો ઉછેર કરવા ચિલાત નામનો નોકર રાખ્યો. તે બદમાશી બહુ કરતો, બાળકોને માર મારતો, બહુ ફરિયાદ આવતા શેઠે તેને કાઢી મૂક્યો. તે ચોર ડાકુ બન્યો, વિજય ચોરની પલ્લીમાં પહોંચ્યો. તેમની પાસે અનેક વિદ્યા શીખ્યો. વિજય મૃત્યુ પામ્યો અને ચિલાત મુખ્ય બન્યો, ધન્ય સાર્થવાહને ત્યાં ઘાડ પાડી. સુંસુમાને ઉપાડી લઈ ગયો. તેની પાછળ કોટવાળ તથા શેઠ, પાંચ પુત્રો દોડ્યા. બધા ચોરો પકડાઈ ગયા અને ચિલાત ચાલાકી કરી સુંસુમાને મારીને મસ્તક લઈને રવાના થઈ ગયો, આખરમાં તે મૃત્યુ પામ્યો. પિતા પુત્રોએ સુંસુમાને મૃત જોઈ ખૂબ રડારોળ કરી, અંતે ભૂખ તરસથી પીડાવા લાગ્યા ત્યારે પ્રાણ બચાવવા દુઃખી હૈયે, કાંપતે કાળજે અનાસક્ત ભાવે પુત્રીનું માંસ રાંધી ખાધું. કેવી દુર્દશા ! મરેલી પુત્રીનું માંસ ખાવું પડ્યું.

આ કથાનકનું તારણ એ જ છે કે સાધક શરીર દ્વારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની વૃદ્ધિ કરવા, કર્મક્ષય કરવાનું સાધન માની, મળેલો બિલકુલ નિર્દોષ આહાર અનાસક્ત ભાવે વાપરીને કાર્ય સિદ્ધ કરે.

વાંચો થરથર કંપાવતી રસકુપ્પિકાનું કથાનક, વૈષયિક સુખ કેવું છે ભયાનક.

ઓગણીસમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે પુંડરીક. તેમાં મહાવિદેહક્ષેત્રનું કથાનક છે— ત્યાં હંમેશાં ચોથા આરા જેવા ભાવ વર્તે છે. છતાં એ બળીયાના બે ભાગ જેવી આ વાત છે. બે સગાભાઈ પુંડરીક અને કંડરીક, પિતાજી સંયમના માર્ગે ગયા અને પુંડરીક રાજા બન્યા, કંડરીક રાજકુમારને વૈરાગ્ય આવ્યો, દીક્ષા લીધી. સંયમ પાળતા રુણ અવસ્થા આવી. દવા વગેરે ઉપચાર કરતાં ચારિત્રથી લથડી પડ્યા. રાજ્ય ભોગવવાની ઈચ્છા થઈ. ઘણા વર્ષનું ચારિત્ર પાલન હોવા છતાં મન ડગી ગયું અને ઘણા વર્ષોનું રાજ્ય ભોગવનાર ભાઈ પુંડરીક, ધર્મમય જીવન ગાળવા લાગ્યા. કંડરીક પાછા ફર્યા. રાજ્ય માંગ્યું, વેશ ઉતાર્યો, મોટાભાઈ પુંડરીકે જૈન શાસનની શાન રાખવા તે વેશ પહેરી ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ચઢતા પરિણામે પુંડરીક યોગી બન્યા અને કંડરીક ઉતરતા પરિણામે રાજ્ય ભોગવટાના ભોગી બની, માત્ર અઢી દિવસનું રાજ્ય ભોગવી આયુષ્ય પૂર્ણ કરી સાતમી નરકના મહેમાન બન્યા અને પુંડરીકમુનિ અઢી દિવસનું યોગીપણું પાળી

આયુષ્ય પૂર્ણ થતા સર્વાર્થસિદ્ધના દેવ બન્યા. બન્ને ભાઈઓ ભોગી-યોગી બન્યા. બન્નેનું અઢીદિવસનું આયુષ્ય. પૂર્વે આયુષ્યનો બંધ પાડ્યો ન હતો તેથી તીવ્ર વૈરાગ્યે આત્માનું દમન કરી આત્મ પરિણામ બળવાન બન્યા, બળીયાના બે ભાગ, તે ન્યાયે અનંત કર્મની નિર્જરા કરીને એક ભવાવતારી દેવ બન્યા. યોગી મહાત્મા ભોગી બની તીવ્ર લાલસાએ મૃત્યુ પામી અનંત કર્મોને ઉપાર્જન કર્યા. પહેલાં ચારિત્ર પાલન સમયે આયુષ્યનો બંધ પડ્યો નહતો તેથી પાપ કર્મનું પલ્લું વધ્યું અને સાતમી નરકના નારકી બન્યા.

તારણ એજ છે કે પુણ્ય-પાપના પલ્લા પ્રમાણે આયુષ્યનો બંધ પડે છે. તીવ્ર વૈરાગ્ય-વિરતિના ઘરમાં લાવી કર્મક્ષય કરાવે છે અને તીવ્ર લાલસા અવિરતિના ઘરમાં લઈ જઈ મોહ કર્મ બંધાવે છે. ચોખ્ખો છે હિસાબ, જેવું કરો તેવું પામો.

આ થયું પ્રથમ શ્રુતસ્કંધની ઓગણીસ કથાનકની ઓગણીસ રસકુપ્પિકાનું વર્ણન તેનું રસાયણ, જે આરોગે તે આરોગ્ય બોધી લાભને પામી જાય છે.

પ્રિય વાયકવર્ગ ! આપણે છટ્ટા અંગના જ્ઞાતા નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધને જોઈ ગયા. ૧૯ રસકુપ્પિકાના રસબિન્દુઓના દષ્ટાંત, ઉદાહરણ વગેરે જોયા. હવે તમારી સમક્ષ બીજો શ્રુતસ્કંધ ડાબી બાજુનો શરૂ થાય છે. પીઠની વચ્ચે રહેલો મેરુદંડ તે દરેક જમણી બાજુથી લઈને ડાબી બાજુ પ્રદક્ષિણા કરીને કરોડરજજુના મણકારૂપે ગોઠવાયેલા છે. તે જ પ્રમાણે જ્ઞાતા જમણીબાજુનું જ્ઞાન કરાવીને ડાબી બાજુ ધર્મકથા તરફ લઈ જાય છે.

હૃદય ડાબી બાજુ છે તે નાનકડું છે. તો પણ તેમાં અનેક રહસ્યો છુપાયેલા છે. તેને સંભાળવાનું રહે છે. તે ચાલે તો જ માનવ જીવતો કહેવાય. તેવી જ રીતે આ ધર્મકથાનો સ્કંધ હૃદયરૂપે હોવાથી કદ નાનું છે પણ ક્રિયા કલાપનો સંદર્ભ અને રહસ્ય અગાધ છે.

આ સ્કંધમાં ૨૦૬ ગુપ્ત બ્રહ્મચારીણી સાધ્વીઓની ધર્મકથાઓનું વર્ણન છે. તેઓને, ગામ, નામ, ધામ, માતા, પિતા પરિવાર વગેરે સામગ્રી શુભ કર્મના યોગે પરિપૂર્ણ મળી હતી. માનવનો ભવ, સ્ત્રીનું શરીર મળ્યો હતો અને ઉછેર પ્રેમ, વાત્સલ્ય સભર થયો હતો. યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થયાં પછી યોગ્ય વરની પ્રાપ્તિનું વરણ થયું ન હતું તેથી તે સઘળી કુમારી રહી ગઈ હતી.

આ સઘળી કન્યાઓના સદ્ભાગ્યે પુરુષાદાનીય પારસનાથ ભગવાનનો ભેટો થયો. બોધ સાંભળી સંસારી વૃત્તિનો વળાંક વૈરાગ્યવિરતિભાવમાં વહો, તેથી તેઓએ માતાપિતાની આજ્ઞાથી દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પારસનાથના શ્રીમુખે દીક્ષા દાનરૂપે રસકુપ્પિકા પ્રાપ્ત કરી તેનું સેવન પ્રમુખા સાધ્વી પુષ્પચૂલાની નેશ્રાએ કરવા લાગ્યા.

જે રસકુપ્પિકાનું સેવન કરવાથી જન્મ મરણના રોગનો વિનાશ થાય અને અજર-અમરપદની પ્રાપ્તિ થાય તેવું વીતરાગી રસાયણનું જ્ઞાન અગિયાર અંગ કંઠસ્થ કરીને પ્રાપ્ત કર્યું અને સંયમ તપથી આચરણમાં પણ મૂક્યું.

દેહાતીત દશા સુધી પહોંચવાનો અડગ નિરધાર હોવા છતાં ચારિત્રમોહના ઉદયના કારણે જલમેલના પરીષદના પહાડને ઓળંગી ન શક્યા. શુચિપણામાં લીન બની ગયા. રસાયણ તો શુદ્ધ કરે તેવું હતું પણ પથ્ય પળાયું નહીં. જેથી જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ ઉત્તરગુણનું અનાચરણ બાહ્ય સાફસૂફીમાં વ્યતીત કર્યું અને તેઓ શરીર બકુશા બની ગયા. ગુરુણીદેવાની હિતશિક્ષાઓનો મૌનપણે અનાદર કર્યો. શરીરના બધા જ વિભાગોને સાફ કરવા પાણી વાપરવા લાગ્યા. સાથે રહેનાર ગુરુકુળવાસી સાધ્વીઓની રોકટોક, તર્જના, ઉપાલંભ સહન નહીં થવાના કારણે અલગ એકલા રહેવાનો ભાવ ઊભો કરી સ્વતંત્ર રહેવાના બહાને સ્વછંદનું પોષણ કરતા સ્વેચ્છાચારી બની ગયા. તે કેમ કેવી રીતે બન્યા તેનું કથાનક આ સ્કંધમાંથી વાચકવર્ગને વાંચવાથી પ્રાપ્ત થઈ જશે.

સંક્ષિપ્તમાં આ દસ વર્ગની દસ રસકુપ્પિકાનું તારણ એક જ છે કે— ૨૦૬ આર્યાઓએ જ્ઞાનસાધના, દર્શન સાધના, તપસાધના તો કરી પરંતુ મનોશૈથિલ્યતાના કારણે શુચિપણામાં વર્તી વીતરાગ થવા યોગ્ય જિનવાણીની રસકુપ્પિકાનું રસબિન્દુ પરમ પારિણામિક ભાવ સુધી ન પહોંચ્યું જો કે નિષ્કળ તો ગયું જ નહી. અર્થાત્ મન સ્વછંદ થયું, કાયાએ વિરાધનાનું આચરણ કર્યું છતાં વચન એક પણ અશુભયોગરૂપે દેવ ગુરુ ધર્મ માટે ઉચ્ચારાયું નહીં. તેમજ ગુરુણી પ્રમુખા વગેરે આર્યાઓના તિરસ્કાર સામે કોઈ પ્રતિક્રિયા વચનથી કરી નહીં. મૌન સાધનાથી સહી લેતાં પુણ્યનો પૂંજ પણ એટલો જ ઉપાર્જન કર્યો.

સ્ત્રી શરીરના અવયવોની આસક્તિ પોષી કાયાની માયામાં પડી, પરતંત્રતામાં સ્વતંત્રતા માની ચારેય જાતિના ઈન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓ બનવાનું કર્મ બાંધ્યું. અર્ધ પલ્યોપમથી લઈને નવ પલ્યોપમસુધી સ્ત્રીપણે રહેવાનો યોગ પ્રાપ્ત કર્યો અને અશુભ અન્ટમૂસન્ટમ્ એલફેલ વચનથી પ્રતિક્રિયા ન કરવાના કારણે આદેય વચનનો બંધ કર્યો અર્થાત્ સરાગ સંયમપાળી, કષાય યોગે મિથ્યાત્વ અધ્યવસાયના પરિણામવાળા ભાવને કારણે અર્ધમાસની સંલેખના કરી, આલોચના કર્યા વિના કાળના અવસરે કાળધર્મ પામી અને ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષીની અગ્રમહિષીઓ તથા મંદકષાયના સમ્યક અધ્યવસાયના યોગે વૈમાનિક ઈન્દ્રની અગ્રમહિષીઓપણે દેવશય્યામાં ઉત્પન્ન થયા.

ઉત્પન્ન થઈને અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ મુક્તા પારસનાથના શ્રીમુખે લીધેલી

દીક્ષારૂપ રસકુપ્પિકાના રસાયણના મહિમાનું ભાન દેવલોકમાં થયું અને પછી અમારું શું થશે તે જાણવાની જિજ્ઞાસાથી તેમજ ધર્મતીર્થ પ્રત્યે સત્કાર સન્માન હોવાના કારણે હાલ ભગવાન મહાવીર બિરાજે છે તે દિશામાં વંદન કરીને પોતાને મળેલું અગ્રમહિષી પદનું ઐશ્વર્ય તે દેવદેવી બધાને સાથે લઈને વિમાનમાં બેસી પ્રભુના દર્શન કરવા નીચે આવ્યા, છે. તેની રિદ્ધિસિદ્ધિ કરતાં પણ વીતરાગ મહાન છે. તે શ્રુતસામાયિક દ્વારા સ્તુતિ કરતા કેવી રીતે આવ્યા ? તે વાંચો એકાવતારી કાલીકુમારીના વર્ણનથી. તેની જીવન કથની ગાથાથી જાણો, વ્રતોની વિરાધના ટાળો અને વિભાવથી છૂટી સ્વરૂપાનંદની મોજ માણો.

આભાર-ધન્યવાદ-સાધુવાદ :

પ્રસ્તુત આગમના રહસ્યોને ખુલ્લા કરતો અણમોલો અભિગમ પ્રેષિત કરનાર, મહાઉપકારી ગોંડલ ગરછ શિરોમણિ, પરમ દાર્શનિક, અમારા આગમ કાર્યને પ્રોત્સાહિત કરી આશીર્વાદની વર્ષા વરસાવનારા ગુરુદેવ પૂ. શ્રી જયતિલાલજી મ.સા.નો અનન્ય ભાવે આભાર માનું છું અને શતકોટી સાદર ભાવે પ્રણિપાત નમસ્કાર કરું છું. શ્રદ્ધેય, પ્રેરક, માર્ગદર્શક જેમના પસાયે પૂ. ત્રિલોક મુનિ મ.સા.નો યોગ પ્રાપ્ત થયો છે, તેવા વાણીભૂષણ પૂ. ગિરીશ ગુરુદેવનો સહૃદયતાપૂર્વક આભાર માની વંદન કરું છું.

આ આગમને સુશોભિત બનાવનાર, સુંદર હાઈના ભાવ ભરી અલંકૃત કરનાર, મૂળ પાઠનું સંશોધન કરી વ્યવસ્થિત કરનાર, આગમ મનીષી પૂ. ત્રિલોકમુનિવર્યને મારી શતકોટી વંદના પાઠવું છું.

મુનિ પુંગવોના ચરણાનુગામી, ઉત્સાહધરા, પ્રારંભેલા કાર્યને પૂર્ણતાના પગથારે પહોંચાડનારા, આગમ ગુજરાતી અનુવાદ સંસ્કરણના ઉદ્ભવિકા, નિપુણા, કાર્ય નિષ્ઠા, કૃતજ્ઞા, ઉગ્રતપસ્વિની મમભગિની તેમજ સુશિષ્યા સ્વ. સાધ્વી શ્રી ઉષાને ધન્યવાદ અર્પું છું.

પ્રસ્તુત સૂત્રના અનુવાદિકા છે અમારા સાતમા નંબરના સુશિષ્યા તપસ્વીરાજના કૃપાપાત્રી, પૂજ્યવરાના સહોદરી ભગિની એવં મન જેનું સુષ્ટુ, તન જેનું નમ્ર, વચન જેના વિવેકશીલ, બુદ્ધિમાન, સૌમ્ય સ્વભાવી સુશિષ્યા સુમનબાઈ મ. જેઓ પાર્થર્કબોર્ડની તથા શ્રમણી વિદ્યાપીઠની પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થયા છે. તેમણે મેળવેલ જ્ઞાનના પુરુષાર્થ દ્વારા જે અનુવાદ કર્યો છે તે અપ્રમત યોગના પુરુષાર્થને હું બિરદાવું છું, ધન્યવાદ અર્પું છું તેઓ જ્ઞાતા બની કર્મક્ષય કરવા સ્વરૂપમાં સ્થિર થઈ, સંયમ સાધના સફળ કરે તેવી મંગલભાવના કરું છું.

આગમ અવગાહન કાર્યમાં સહયોગી સાધ્વીરત્ના પુષ્પાબાઈ મ., પ્રભાબાઈ મ. એવં ધીરમતી, હસુમતી, વીરમતી સહિત સેવારત રેણુકા-રૂપા આદિ દરેક ગુરુકુલવાસી

સાધ્વીવૃંદને અનેકશઃ ધન્યવાદ આપું છું.

સતત પ્રયત્નશીલ, અનેક આગમોનું અવગાહન કરીને અનુવાદની કાયાપલટ કરી, આગમને સરલ, સુમધુર, સંમાર્જિત કરનાર, શબ્દાર્થ-ભાવાર્થ અને વિવેચનનું સંતુલન જાળવી રાખનાર, ભગીરથ કાર્યના યશસ્વી સહ સંપાદિકા મમશિષ્યા-પ્રશિષ્યા સાધ્વી રત્ના ડૉ. સાધ્વીશ્રી આરતી એવં સાધ્વીશ્રી સુબોધિકાને અભિનંદન સહિત સાદર ધન્યવાદ આપું છું.

આગમ નિષ્ઠાથી સેવા આપનાર શ્રમણોપાસક મુકુંદભાઈ પારેખ, મણિભાઈ શાહ એવં જયવંતભાઈ શાહ, કુમારી ભાનુબહેન પારેખને ધન્યવાદ.

પરમાગમ પ્રત્યે અવિહત ભક્તિભાવ રાખનાર ગુરુપ્રાણ ફાઉન્ડેશનના માનદ્ સભ્ય ભામાશા શ્રીયુત રમણિકભાઈ તથા આગમ પ્રકાશન કરવાના અડગ ભેખધારી, દૃઢ સંકલ્પી, તપસ્વિની માતા વિજયાબહેન તથા ભક્તિ સભર હૃદયી પિતા માણેકચંદભાઈ શેઠના સુપુત્ર, નરબંકા, રોયલપાર્ક સ્થા. જૈન મોટા સંઘના પ્રમુખ શ્રી ચંદ્રકાન્તભાઈ શેઠ તથા કાર્યાન્વિત શ્રી મહેન્દ્રભાઈ આદિ સર્વ સભ્યગણ; ધીરુભાઈ, વિનુભાઈ આદિ કાર્યકર્તાઓ; મુદ્રણ કરનાર નેહલભાઈ, તેમના પિતાશ્રી હસમુખભાઈ તથા સહયોગી કાર્યકરો, આગમના શ્રુતાધાર અને અન્ય દાનદાતા મહાનુભાવો વગેરેને અભિનંદન સાથે સાધુવાદ આપું છું.

આગમના અનુવાદ, સંશોધન, સંપાદનમાં ઉપયોગી થયેલા પૂર્વ પ્રકાશિત આગમોના પ્રકાશકોને સાધુવાદ. આગમ અવગાહન કરવામાં ઉપયોગની શૂન્યતાથી કંઈક શબ્દો, અક્ષરો, પાઠમાં અશુદ્ધિ રહી જવા પામી હોય, વીતરાગ વાણી વિરુદ્ધ લખાયું, વંચાયું હોય તો ત્રિવિધ-ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડં.

પ્રિય પાઠકો ! તમો આગમ વાંચો ત્યારે કંઈક અશુદ્ધિ રહી જવા પામી હોય તે ખ્યાલ આવે તો તેની નોંધ કરી અમને મોકલવા પ્રયત્ન કરશો. નમામિ સર્વ જિણાણં-ખમામિ સર્વજીવાણં ।

વીતરાગ વચન વિરુદ્ધ લખાયું હોય તો માગુ પુનઃ પુનઃ ક્ષમાપના,
મંગલમૈત્રી પ્રમોદ ભાવમાં વહો સહુ, એવી કરું છું વિજ્ઞાપના

પરમ પૂ. સૌમ્યમૂર્તિ અંબાબાઈ મ.સ.ના
સુશિષ્યા - આર્યા લીલમ.

સંપાદન અનુભવ

ડો. સાધ્વી આરતી તથા સાધ્વી સુબોધિકા

કોરા લોટને ગળે ઉતારવો મુશ્કેલ છે પણ તે શીરારૂપે પરિવર્તિત થઈ જાય તો ખૂબ જ સહેલાઈથી જ ગળે ઉતરી જાય છે. તેમ તત્ત્વોની ગહન વાતો, નીતિના નિયમો સમજવા અતિ મુશ્કેલ છે. લોકોક્તિ પણ છે— **દષ્ટાંત વિના નહીં સિદ્ધાંત** અર્થાત્ દષ્ટાંત વિના સિદ્ધાંત સમજાય નહીં. જીવનને ઊર્ધ્વગામી બનાવતા સનાતન સત્યો, આચરવા યોગ્ય આચરણના સિદ્ધાંતોને દષ્ટાંતો દ્વારા, મહાપુરુષોની જીવન ઘટનાના ઉદાહરણો દ્વારા કે કથાઓના માધ્યમે સમજાવવામાં આવે, તો તે સહજ રીતે ગળે ઉતરી જાય છે, સમજાય જાય છે અને અંશમાત્ર બોજિલ બન્યા વિના જીવનમાં વણાય જાય છે. ઉપદેશ કે બોધને દષ્ટાંતો રસાળ બનાવે છે અને રસાળ વસ્તુ વિના આયાસે વિચારમાં અને આચારમાં સ્થાન જમાવી લે છે.

આ મનોવૈજ્ઞાનિક તથ્યને લક્ષ્યમાં રાખી નીતિકારોએ પંચસંગ્રહ જેવા કથા ગ્રંથોની રચના કરી છે તો વિશ્વના સર્વ ધર્મ સંસ્થાપકોએ વેદ, ઉપનિષદ, ત્રિપિટક, કુરાન, બાઈબલ જેવા ધર્મગ્રંથોમાં દષ્ટાંતો અને કથાઓનો મહદ્ અંશે ઉપયોગ કર્યો છે. ભગવાન મહાવીરે પણ સાધકોના આધ્યાત્મિક ઉત્કર્ષ માટે, આત્મા-પરમાત્માની વાતો, કર્મના સિદ્ધાંતો, પુદ્ગલ સ્વભાવાદિ જેવા ગંભીર વિષયોને આત્મસાત્ કરાવવા દષ્ટાંતો, કથાઓ દ્વારા બોધ પ્રદાન કર્યો છે. આવી કથાઓનો સંગ્રહ એટલે શ્રી જ્ઞાતાધર્મ કથાંગ સૂત્ર. જોકે અંતગડ, અનુત્તરોપપાતિક અને વિપાક સૂત્ર વગેરે અંગસૂત્રો પણ કથાત્મક દેહ ધરાવે છે. તેમ છતાં શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથાંગ સૂત્ર, કથાઓની આકર(ખાણ) રૂપ છે. ધર્મકથાની આ ખાણ વિવિધ મૂલ્યવાન કથારત્નોથી પરિપૂર્ણ છે. તેમાં આત્મ ઉત્પત્તિના હેતુ, આત્માની અધોગતિના કારણો, નારીની ઉત્કૃષ્ટ આધ્યાત્મિક ઉત્કર્ષની વાતો, આહારનો ઉદ્દેશ તથા શ્રદ્ધા અને અનાસક્તિ જેવા ગહન વિષયો ઉપર કથાના માધ્યમે પ્રકાશ પાડ્યો છે. જ્ઞાતાધર્મકથાની ભાષા પણ બીજા કથાત્મક અંગસૂત્રોની અપેક્ષાએ પ્રૌઢ અને સાહિત્યિક છે.

વૃત્તિકાર આચાર્ય અભયદેવસૂરિજીના સમયમાં આ અંગસૂત્રની નાની-મોટી એમ બે વાચનાઓ પ્રચલિત હતી. તેઓશ્રીએ મોટી વાચનાના આધારે વૃત્તિની રચના કરી છે.

इह ग्रन्थे वाचनाद्वयमस्ति । तत्रेकं बृहतरां व्याख्यास्यामः,

द्वितीया तु प्रायः सुगमैव, यच्च तत्र दुरवगमं
तदितरव्याख्यानतोऽवबोधव्यतिमित । – वृत्ति. वृत्तिकारे वाचनान्तरना
उल्लेखपूर्वक अनेक स्थाने पाठभेदो आपेला છે. यथा—

પ્રથમ અધ્યયનમાં દાવાનળને જોઈ મેરુપ્રભ હાથીને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું,
ભવિષ્યમાં દાવાનળથી રક્ષણ મેળવવા એક મંડળ બનાવ્યું, વરસાદના કારણે વારંવાર
ફરી ઉગેલા વૃક્ષાદિને દૂર કર્યા તે સંપૂર્ણ વર્ણન સૂત્ર ૧૩૦ થી ૧૩૩માં છે. ત્યાર પછી
પુનઃ અહ મેહા તુમં ગઈદ....આલાપક દ્વારા દાવાનળનું વર્ણન જોવા મળે છે.
વૃત્તિકાર પોતે જ મૂળપાઠ સાથે એકતાવ એસ ગમો શબ્દ દ્વારા તેને પાઠાંતર રૂપે
સ્વીકારે છે.

આઠમા મલ્લી અધ્યયનમાં સૂત્ર ૫૬માં તાલપિશાયનું વર્ણન કર્યા પછી પુનઃ
તાલજંઘં દિવંગ... પાઠમાં પુનઃ તાલપિશાયનું વર્ણન છે. વૃત્તિકારે ગમાન્તરમ્
કહી પાઠાંતર રૂપે આ પાઠને સ્વીકાર્યો છે. પ્રસ્તુત સંસ્કરણમાં મૂળપાઠમાં અક્ષરો ૧૬
પોઈન્ટના છે પણ આવા પાઠાન્તરોના પાઠને અલગ બતાવવા કૌંસમાં અને ૧૫ પોઈન્ટના
ઈટાલિયન અક્ષરોમાં મૂકવામાં આવેલા છે.

પ્રથમ અધ્યયનમાં અભયકુમારે માતાની દોહદપૂર્તિના લક્ષ્યે અક્રમ પૌષ્ઠ
કર્યા તે પાઠ છે. (સૂત્ર ૪૪) તેમાં પોસહિએ બંધયારી પાઠ છે. સાંસારિક લક્ષ્યે કરતાં
પૌષ્ઠને પૌષ્ઠવ્રત કેમ કહેવાય ? તેની વિચારણામાં અન્યત્ર આવા પ્રકારના પાઠને
તપાસતા જણાયું કે પ્રસ્તુત સૂત્રના તેરમા અધ્યયનમાં મિથ્યાત્વને પ્રાપ્ત નંદ મણિયારે
પૌષ્ઠ કર્યો ત્યાં તથા શ્રી અંતગડ સૂત્ર વર્ગ—૩, અધ્યયન—૮માં કૃષ્ણ વાસુદેવે સાંસારિક
લક્ષ્યે પૌષ્ઠ ગ્રહણ કર્યો ત્યાં પોસહિએ ઇવ બંધયારી શબ્દ છે. તેથી પ્રસ્તુતમાં પણ
પોસહિએ ઇવ શબ્દ માન્ય કર્યો છે.

પાંચમા અધ્યયનમાં સુદર્શન શેઠના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં બાવીસમા તીર્થકર શ્રી
અરિષ્ટનેમિના શિષ્ય થાવર્યા અણગાર ચાતુર્યામ ધર્મના આરાધક હોવા છતાં તેઓએ
વ્યક્તિગત ચર્યામાં પાંચ મહાવ્રત રૂપ અણગાર વિનયની પ્રરૂપણા કરી છે. તેનું કારણ
શોધતા જણાયું કે કોઈપણ અન્યતીર્થિકો સાથે જ્યારે ચર્યા થાય ત્યારે તેઓને વિનયમૂલક
ધર્મને સમજાવવા સ્પષ્ટીકરણ માટે પંચમહાવ્રતોનું કથન આવશ્યક બની જાય છે.
વિચારણાના અંતે પ્રાપ્ત તથાપ્રકારના ખુલાસા વિવેચનમાં રજૂ કર્યા છે.

વર્તમાનમાં ઉપલબ્ધ સર્વ પ્રતોમાં પાઠાંતરો હોવાથી આ આગમનું સંપાદન
થોડું જટિલ લાગે તે સ્વાભાવિક છે પરંતુ જેમ કોઈ બાળ યુવરાજનો રાજ્યાભિષેક કરવામાં
આવે ત્યારે પ્રધાન અને મંત્રીની બુદ્ધિએ જ રાજ્ય ચાલતું હોય છે, તેમ સંપાદન કાર્ય

માટે ભલે અમને નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા પરંતુ અમારું સંપાદન કાર્ય આગમ મનીષી પૂ. ત્રિલોકમુનિ મ.સા. ના અગાધ જ્ઞાન અને પ્રધાન સંપાદિકા ગુરુણીમૈયા પૂ. લીલમબાઈ મ. ના ઊંડાણભર્યા અનુભવના સહારે જ ચાલી રહ્યું છે. તેઓના માર્ગદર્શન નીચે અમારો સંપાદન અનુભવ સમૃદ્ધ બની રહ્યો છે. તે બદલ અમો તેઓશ્રીના આભારી છીએ.

મહાજનો અને પ્રજાજનો પણ સમયે-સમયે બાળરાજાની યોગ્ય દેખભાળ રાખતા જ રહે તેમ પૂ. વીરમતી બાઈ મ.; અમો શ્રુતસેવાની જવાબદારી વહન કરતાં-કરતાં ક્યાંય અહંમાદિ ભાવોમાં ચાલ્યા ન જઈએ, તેની સતત દેખભાળ સાથે અમારામાં નૂતન ઉત્સાહ વારંવાર પૂરતા રહે છે અને શ્રુત કાર્યમાં અનેકવિધરૂપે સહાયક બની, આ આગમ પ્રકાશનમાં પોતાનો મૂક ફાળો નોંધાવી રહ્યા છે. ગુરુકુલવાસી સર્વ રત્નાધિકો, સહવર્તિની ગુરુભગિનીઓ અમારા કાર્યમાં સહાયક બની રહે છે, તેમના કાર્યની આ તકે અમે કદર કરીએ છીએ. અમારા ઉપકારી માતા-પિતા કે જેઓએ બચપણથી જ અમારા અંતરમનમાં ધાર્મિકતાના બીજનું વાવેતર કર્યું છે, તે આજે ગુરુ-ગુરુણી ભગવંતના વારિ સિંચને પલ્લવિત બની રહ્યું છે. તે સર્વ ઉપકારી જનો પ્રતિ અમે કૃતજ્ઞતાના ભાવ પ્રગટ કરીએ છીએ.

સદા ઋણી માત-તાત ચંપાબેન-શામળજીભાઈ ! સદા ઋણી માત-તાત લલિતાબેન-પોપટભાઈ !
 કર્યું તમે સંસ્કારોનું સિંચન,
 અનંત ઉપકારી ઓ તપસમ્રાટ ગુરુદેવ શ્રી !
 આપ્યું અણમોલું સંયમ જીવન
 શરણુ ગ્રહ્યું પૂ. મુક્ત-લીલમ ગુરુણીશ્રી !
 ખોલ્યા આપે દિવ્ય જ્ઞાનરૂપ નયન
 દેવગુરુ-ધર્મની મળે એવી કૃપા
 શ્રુત આરતીએ પામું આત્મદર્શન.

કર્યું તમે સંસ્કારોનું સિંચન,
 અનંત ઉપકારી ઓ તપસમ્રાટ ગુરુદેવ શ્રી !
 આપ્યું અણમોલું સંયમ જીવન
 શરણુ ગ્રહ્યું પૂ. મુક્ત-લીલમ-વીર ગુરુણીશ્રી !
 ખોલ્યા આપે દિવ્ય જ્ઞાનરૂપ નયન
 દેવગુરુ-ધર્મની મળે એવી કૃપા
 શ્રુત સુબોધે કરું કષાયોનું શમન.

અનુવાદિકાની કલમે

બા. બ્ર. સાધ્વી શ્રી સુમનબાઈ મ.સ.

આગમ સાહિત્યમાં શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્ર છઠ્ઠા અંગ સૂત્ર રૂપે સ્થાન ધરાવે છે. આ આગમનું પ્રાકૃત(અર્ધમાગધી) નામ જ્ઞાતાધર્મકથાઓ છે અને તેનું સંસ્કૃત નામ જ્ઞાતાધર્મકથા છે. 'શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા' આ નામ વિષયક વિભિન્ન વ્યાખ્યાઓ જોવા મળે છે.

જ્ઞાતાધર્મકથા નામકરણ તથા વ્યાખ્યાઓ :-

(૧) જેમાં જ્ઞાત(ઉદાહરણો) તથા ધર્મકથાઓ હોય તે જ્ઞાતાધર્મકથા.

જ્ઞાતાનિ જ્ઞાતાધ્યયનાનિ પ્રથમશ્રુતસ્કન્ધે, ધર્મકથા દ્વિતીયશ્રુતસ્કન્ધે યાસુ ગ્રન્થપદ્ધતિષુ તા જ્ઞાતાધર્મકથાઃ ।

પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધમાં જ્ઞાત અધ્યયનો અર્થાત્ ઉદાહરણો-દષ્ટાંત રૂપ અધ્યયનો છે અને બીજા શ્રુતસ્કન્ધમાં ધર્મકથાઓ છે, તેથી તેનું નામ જ્ઞાતાધર્મકથા છે.

(૨) જેમાં જ્ઞાત(ઉદાહરણ) પ્રધાન ધર્મકથાઓ હોય તે જ્ઞાતાધર્મકથા.

જ્ઞાતાનિ ઉદાહરણાનિ, તત્પ્રધાના ધર્મકથા જ્ઞાતાધર્મકથાઃ ।
ઉદાહરણ- દષ્ટાંત(જ્ઞાત) પ્રધાન ધર્મકથાઓ હોવાથી આ સૂત્રનું નામ જ્ઞાતાધર્મકથા છે.

આચાર્ય અભયદેવસૂરિજીએ સમવાયાંગ વૃત્તિમાં અને આચાર્ય મલયદેવ સૂરિજીએ શ્રી નંદીવૃત્તિમાં ઉપરોક્ત બંને પ્રકારની વ્યાખ્યાનો સ્વીકાર કર્યો છે. આચાર્ય હેમચંદ્રસૂરિજીએ અભિધાન ચિંતામણિ નામમાલામાં અને આચાર્ય યશોદેવસૂરિજીએ પાક્ષિક સૂત્રની વૃત્તિમાં 'ઉદાહરણ(જ્ઞાત) પ્રધાન ધર્મકથા' એવી એક જ વ્યાખ્યાને સ્વીકૃત કરી છે.

(૩) સિદ્ધસેનગણિએ તત્ત્વાર્થ વૃત્તિમાં વ્યાખ્યા કરી છે. યથા- જ્ઞાતા દષ્ટાન્તાઃ, તાનુપાદાય ધર્મો યત્ર કથ્યતે તા જ્ઞાતાધર્મકથાઃ । જ્ઞાતા એટલે દષ્ટાંત, તે દષ્ટાંતના આશ્રયે-માધ્યમે જેમાં ધર્મનું કથન કરવામાં આવ્યું છે, તે જ્ઞાતાધર્મકથા.

(૪) કષાયપાહુડની જયધવલા નામની ટીકા, ગોમ્મટસારની જીવ પ્રબોધિની ટીકા

અને અંગપણ્ણતિમાં (દિગંબર સાહિત્યમાં) આ સૂત્રનો **ગાહધમ્મકહા**— નાથ ધર્મકથા, એવો નામોલ્લેખ જોવા મળે છે. તેમાં જય ધવલામાં નાથવંશીય ભગવાન મહાવીર પરમાત્માએ કહેલી ધર્મકથા, તે નાથધર્મકથા, આ વ્યાખ્યા કરી છે. જ્યારે અંગપણ્ણતિ વગેરેમાં નાથ એટલે ત્રણે લોકના સ્વામી એવા જિનેશ્વર ભગવાને કહેલી ધર્મકથા, તે નાથધર્મકથા, આ વ્યાખ્યા કરેલી છે.

(૫) જ્ઞાતધર્મકથા— “જ્ઞાત એટલે જ્ઞાતકુળમાં જન્મેલા—જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન મહાવીર, તેઓએ કહેલી ધર્મકથા તે જ્ઞાતધર્મકથા” પંડિત બેચરદાસ જીવરાજ દોશીએ ગુજરાત વિદ્યાપીઠ દ્વારા પ્રકાશિત ‘ભગવાન મહાવીરની ધર્મકથાઓ (નાયધમ્મકહા)માં, ડૉ. જગદીશચંદ્ર જૈને ‘પ્રાકૃત સાહિત્ય કા ઇતિહાસ’ આ નિબંધમાં, આ પ્રકારની વ્યાખ્યા કરી છે.

જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રની દેહરચના :- શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથાના બે શ્રુતસ્કંધ છે. પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં ઓગણીસ જ્ઞાત-ઉદાહરણરૂપ અધ્યયનો છે અને બીજા શ્રુતસ્કંધમાં ધર્મકથાના દસ વર્ગ છે.

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ઓગણીસ અધ્યયનોમાં જીવન ચરિત રૂપ કથાઓ અને રૂપક (દષ્ટાંત) રૂપક કથાઓ, એમ બે પ્રકારની કથાઓ છે. શ્રી સમવાયાંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે. તે સમાસઓ **દુવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા- ચરિત્તા ય કપ્પિયા ય** । તે અધ્યયનોમાં (૧) કેટલીક કથાઓ ઐતિહાસિક વ્યક્તિ સાથે સંબંધિત જીવન ઘટનારૂપ છે. તે કથાઓ ચરિત્રરૂપ બનેલી કથાઓ છે જેમ કે— પ્રથમ અધ્યયનનું મુખ્ય પાત્ર મેઘકુમાર ઐતિહાસિક પાત્ર રૂપે છે.

(૨) કેટલીક કથાઓ દષ્ટાંતરૂપે સર્જિત છે. જેમ કે— તુંબ વગેરેનું દષ્ટાંત. તે કથા રૂપક રૂપે રજૂ કરવામાં આવી છે.

આ બંને પ્રકારની કથાઓનો ઉદ્દેશ્ય પ્રતિબોધ આપવાનો છે. તે જ્ઞાત-ઉદાહરણ રૂપે રજૂ થયેલી છે. આચાર્ય શ્રી અભયદેવસૂરિજીએ જ્ઞાતાધર્મકથાની વૃત્તિના પ્રારંભમાં જ કહ્યું છે. જ્ઞાતતા **ચાસ્યૈવ ભાવનીયા-દયાદિગુણવન્તઃ સહન્તઃ એવ દેહકષ્ટં ઉત્ક્ષિપ્તૈકપાદો મેઘકુમાર જીવ હસ્તીવેતિ** । તે જ્ઞાત- ઉદાહરણો આ રીતે સમજવા કે જેમાં દયા વગેરે ગુણ હોય તે શારીરિક કષ્ટોને સહન કરે છે. જેમ કે મેઘકુમારના જીવે હાથીના ભવમાં દયાના કારણે પગ ઊંચો—અદ્ધર રાખ્યો હતો.

વૃત્તિકારે નાયાણિ ત્તિ જ્ઞાતાનિ ઉદાહરણાનીતિ પ્રથમશ્રુતસ્કન્ધઃ ધમ્મકહાઓ ધર્મપ્રધાનાઃ કથાઃ ધર્મકથાઃ દ્વિતીય શ્રુતસ્કન્ધઃ । આ

રીતે પ્રથમ શ્રુતસ્કંધને જ્ઞાત અને બીજા શ્રુતસ્કંધને ધર્મકથારૂપે પ્રગટ કરેલ છે, પરંતુ આ વર્ગીકરણ એકાંતે ન સમજવું. કારણ કે પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના કોઈ-કોઈ જ્ઞાત-ઉદાહરણરૂપ અધ્યયનો ધર્મકથારૂપ પણ છે.

સૂત્રકારે પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના અધ્યયનોના બોધને પ્રાયઃ સૂત્ર દ્વારા રજૂ કરેલ છે અને તેથી જ વૃત્તિકારે પ્રથમ શ્રુતસ્કંધને જ્ઞાત રૂપ કહ્યો છે.

કથા પરિમાણ :- શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર અને નંદી સૂત્રમાં શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રનો પરિચય આપ્યો છે. તેમાં ધર્મકથાના દસ વર્ગની એક-એક ધર્મકથામાં ૫૦૦-૫૦૦ આખ્યાયિકાઓ, પ્રત્યેક આખ્યાયિકાઓમાં ૫૦૦-૫૦૦ ઉપ-આખ્યાયિકાઓ અને તેમાં પણ ૫૦૦-૫૦૦ આખ્યાયિકોપખ્યાયિકા હોવાનું કથન છે અને તે બધી કથાઓ મળીને સાડા ત્રણ કરોડ કથાઓ જ્ઞાતા સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધમાં હોવાનો ઉલ્લેખ છે. વર્તમાનમાં તેટલી કથાઓ ઉપલબ્ધ નથી.

વર્તમાનમાં બંને શ્રુતસ્કંધોની કુલ મળીને $૧૯+૨૦૬ = ૨૨૫$ કથાઓ છે.

મેઘકુમારના પ્રથમ અધ્યયનમાં પૂર્વના બંને ભવની અવાંતર કથાઓ છે. ધન્ય સાર્થવાહના બીજા અધ્યયનમાં વિજયચોરની અવાંતર કથા જોવા મળે છે. આઠમા મલ્લી અધ્યયનમાં છ રાજાઓની અવાંતર કથાઓ અને તેમાં પણ કૂપમંડૂકની ઉપઅવાંતર કથા દષ્ટિગોચર થાય છે. આ અવાંતર- ઉપઅવાંતર કથાના આધારે આખ્યાયિકા-ઉપઆખ્યાયિકા વગેરેનું સ્વરૂપ સમજી શકાય છે.

પદ પરિમાણ :- શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર અને શ્રી નંદી સૂત્રમાં, જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રના સંખ્યાત હજારો પદો અને અક્ષરો હોવાનો ઉલ્લેખ છે. આ પદ સંખ્યા ઉપસર્ગ, નિપાત, નામ, આખ્યાત અને મિશ્રપદ વગેરેની અપેક્ષાએ પાંચ લાખ, છોતેર હજાર (૫,૭૬૦૦૦) પદ જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રમાં છે. પ્રાચીન આચાર્યોએ ઉપલબ્ધ જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રનું પરિમાણ ૫૫૦૦ શ્લોક પ્રમાણ સ્વીકાર્યું છે.

ભાષાશૈલી :- આ સૂત્રની રચના મુખ્યત્વે ગદ્યશૈલીમાં છે. વચ્ચે-વચ્ચે કોઈક કોઈક સ્થળે પદ્યાંશ પણ જોવા મળે છે. અનેક સ્થળે અલંકારિક ભાષાના પ્રયોગો પણ છે અને તે કમનીય કાવ્યોનો રસાસ્વાદ કરાવે છે. આઠમા મલ્લી અધ્યયનમાં નૌકા-જહાજના ડૂબવા-ઉછળવવાનું વર્ણન મનમોહક ઉપમા અને ઉત્પ્રેક્ષા અલંકારયુક્ત છે. માકંદીય અધ્યયનમાં ઋતુનું વર્ણન, છ ગીતિ છંદના શ્લોક દ્વારા રૂપક અલંકારથી કાવ્યાત્મક સ્વરૂપે કરવામાં આવ્યું છે.

વિષય વસ્તુ :- જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રમાં શું શું આવે છે ? તેનું વિષય વસ્તુ શું છે ? તેનું

વિસ્તૃત વર્ણન સમવાયાંગ સૂત્રમાં અને સંક્ષિપ્ત વર્ણન નંદી સૂત્રમાં આવે છે. તે વર્ણનનો સાર આ પ્રમાણે છે—

જેઓ વિષય સુખમાં મૂર્છિત છે અને સંયમમાં કાયર છે તેમજ વિવિધ પ્રકારના સદ્ગુણોથી રહિત, એવા સંસારી જીવો કેવા દુઃખી થાય છે તથા સંયમમાં સ્થિર આત્માઓ કેવા સુખી થાય છે, તેનું વર્ણન વિવિધ દષ્ટાંતો આદિ દ્વારા જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રમાં ઓગણીસ અને દસ = ઓગણત્રીસ અધ્યયનો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

આભાર દર્શન :-

આગમનું ગુજરાતી અનુવાદ કરવાની વિચારણા માટે નિમિત્ત બન્યું છે— સૌરાષ્ટ્ર કેસરી પ્રાતઃ સ્મરણીય પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સાહેબનું જન્મ શતાબ્દી વર્ષ. અમારા ગુરુ ભગિની ઉત્સાહવંત સ્વ. પૂ. ઉષાબાઈસ્વામીને વિચાર સ્ફૂર્તો કે પૂ. ગુરુદેવના ઋણથી ઉઠ્ઠણ થવા માટે આગમ બત્રીસીનો ગુજરાતી અનુવાદ કરીએ. શુભમુહૂર્તે સ્ફૂરેલી આ ભાવના ગુરુ—ગુરુણીના શુભ આશિષ અને કૃપાદષ્ટિથી સાકાર રૂપે પરિણમી.

સાધ્વીવંદમાં આગમ અનુવાદની ફાળવણીમાં મારા સદ્ભાગ્યે પૂ. ગુરુણીમૈયા ભાવયોગિની બા. બ્ર. લીલમબાઈ સ્વામીએ જે આગમનો સૂત્ર, અર્થ, ભાવાર્થરૂપે મને અભ્યાસ કરાવ્યો હતો, તે જ આગમ મને સોંપીને મારા ઉપર મહદ્ ઉપકાર કર્યો છે.

પૂ. તપસમ્રાટ ગુરુદેવશ્રીએ પરમકૃપા કરી અમોને સંસારના કીચડમાંથી બહાર કાઢી સંયમ માર્ગમાં સ્થાપિત કર્યા અને શ્રમણી વિદ્યાપીઠમાં જ્ઞાનાભ્યાસ કરાવ્યો. શ્રમણી વિદ્યાપીઠ તરફથી આગમ અનુવાદ કરવાના કાર્યમાં શ્રી સમવાયાંગ સૂત્રનો ગુજરાતી અનુવાદ કરવાનો લાભ મને પ્રાપ્ત થયો હતો.

વિશાળ પરિવાર ધારક ગુરુણીમૈયા (સંસારપક્ષે વડિલ ભગિની) પૂજ્યવરા શ્રી મુક્તાબાઈ સ્વામી તથા ભાવયોગિની ગુરુણીમૈયા બા. બ્ર. પૂ. લીલમબાઈ સ્વામીનો મહાન ઉપકાર કે જેઓ અમારી સારણાવરણા કરી સંયમ માર્ગમાં દઢ બનવા નિશ્ચિત પ્રેરણા તેમજ જ્ઞાન-ધ્યાનમાં અભિવૃદ્ધિ કરાવી રહ્યા છે.

ગુજરાત કેસરી મધુર વ્યાખ્યાની પૂ. ગિરીશમુનિ મ.સા.નો આભાર કે તે આગમમનીષી ત્રિલોકમુનિજીને રોયલપાર્કના સામૂહિક ચાતુર્માસમાં બધાને આગમ વાંચણી માટે વિનંતી કરીને લઈ આવ્યા હતા. આગમમનીષી પૂ. ત્રિલોકમુનિજીનો આગમ અનુવાદમાં યોગ્ય સલાહ સૂચન તેમજ સંશોધનમાં ખૂબ જ સાથ સહકાર છે, તેઓશ્રીનો મહાન ઉપકાર છે.

આગમના ગુજરાતી અનુવાદમાં મધુકરમુનિ મ.સા. તથા પૂ. ઘાસીલાલજી મ.સા. પૂ. અમોલખ ઋષિના આગમનો આધાર લઈને અનુવાદ કરેલ છે, તેથી તે ગુરુ ભગવંતોનો આભાર માનું છું.

વિશેષ આભાર તો અનુવાદ કાર્ય કર્યા પછી તેને વ્યવસ્થિત કરવું, તેમાં ભૂલ, ભાષા દોષને દૂર કરવાનો તેમજ પ્રુફ રીડીંગ તથા આગમ સંપાદનનું કાર્ય ઘણું જ કઠિન છે. તે કઠિન કાર્યમાં પૂ. ત્રિલોકમુનિજી, ગુરુશીમૈયા પૂ. સાહેબજી તથા ગુરુભગિની આરતીબાઈ સ્વામી તથા સુબોધિકાબાઈ સ્વામી સંપાદન કાર્યમાં ઓતપ્રોત છે તેમનો આભાર.

આગમ ગુજરાતી અનુવાદ કાર્ય કોઈના સાથ સહકાર વિના થઈ શકે નહીં તેથી સહવર્તી સાધ્વી ડોલર, સાધ્વી પૂર્ણા અને સાધ્વી પૂર્વીનો પણ આભાર માનું છું.

જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રના શ્રુતાધાર બનેલા મોટાણી પરિવાર તથા નવીનભાઈ શાહ (ઓમાનવાળા) પરિવારને ધન્યાવાદ છે.

આગમ અનુવાદ કાર્યમાં ગુરુ પ્રાણ ફાઉન્ડેશનના પ્રમુખ ચંદ્રકાંતભાઈ શેઠ, મુકુંદભાઈ પારેખ, શ્રી મણીભાઈ શાહ, શ્રી જયવંતભાઈ શાહ, કુમારી ભાનુબેન પારેખ, ધીરુભાઈ વગેરે જેનો જેનો સાથ સહકાર છે તે સર્વનો પણ હું આ તકે આભાર માનું છું.

ગુરુકૃપા પાત્રી
સાધ્વી સુમન...

૩૨ અસ્વાધ્યાય

શાસ્ત્રના મૂળપાઠ સંબંધી

ક્રમ	વિષય	અસ્વાધ્યાય કાલ
	આકાશસંબંધી દસ અસ્વાધ્યાય	
૧	આકાશમાંથી મોટો તારો ખરતો દેખાય	એક પ્રહર
૨	દિગ્દાહ—કોઈ દિશામાં આગ જેવું દેખાય	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૩	અકાલમાં મેઘગર્જના થાય [વર્ષાઋતુ સિવાય]	બે પ્રહર
૪	અકાલમાં વીજળી ચમકે [વર્ષાઋતુ સિવાય]	એક પ્રહર
૫	આકાશમાં ઘોરગર્જના અને કડાકા થાય	આઠ પ્રહર
૬	શુકલપક્ષની ૧, ૨, ૩ની રાત્રિ	એક પ્રહર
૭	આકાશમાં વીજળી વગેરેથી યજ્ઞનું ચિહ્ન દેખાય	જ્યાં સુધી દેખાય ત્યાં સુધી
૮	કરા પડે	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૯	ધુમ્મસ	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૧૦	આકાશ ધૂળ—૨જથી આચ્છાદિત થાય	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
	ઔદારિક શરીર સંબંધી દસ અસ્વાધ્યાય	
૧૧	તિર્યચ, મનુષ્યના હાડકાં બળ્યા, ધોવાયા વિના હોય,	૧૨ વર્ષ
૧૨-૧૩	તિર્યચના લોહી, માંસ ૬૦ હાથ, મનુષ્યના ૧૦૦ હાથ [ફૂટેલા ઈંડા હોય તો ત્રણ પ્રહર]	દેખાય ત્યાં સુધી
૧૪	મળ—મૂત્રની દુર્ગંધ આવે અથવા દેખાય	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૧૫	સ્મશાન ભૂમિ [૧૦૦ હાથની નજીક હોય]	—
૧૬	ચંદ્રગ્રહણ—ખંડ/પૂર્ણ	૮/૧૨ પ્રહર
૧૭	સૂર્યગ્રહણ—ખંડ/પૂર્ણ	૧૨/૧૬ પ્રહર
૧૮	રાજાનું અવસાન થાય તે નગરીમાં	નવા રાજા થાય ત્યાં સુધી
૧૯	યુદ્ધસ્થાનની નિકટ	યુદ્ધ ચાલે ત્યાં સુધી
૨૦	ઉપાશ્રયમાં પંચેન્દ્રિયનું કલેવર	જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી
	ચાર મહોત્સવ—ચાર પ્રતિપદા	
૨૧-૨૮	અષાઢ, આસો, કારતક અને ચૈત્રની પૂર્ણિમા અને ત્યાર પછીની એકમ	સંપૂર્ણ દિવસ—રાત્રિ
૨૯-૩૨	સવાર, સાંજ, મધ્યાહ્ન અને અર્ધરાત્રિ.	એક મુહૂર્ત

[નોંધ :- પરંપરા અનુસાર ભાદરવા સુદ પૂનમ અને વદ એકમના દિવસે પણ અસ્વાધ્યાય મનાય છે. તેની ગણના કરતાં ૩૪ અસ્વાધ્યાય થાય છે.]

શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્ર

ગણધર રચિત છુટું અંગ

મૂળપાઠ,

ભાવાર્થ,

વિવેચન,

પરિશિષ્ટ

શ્રી અનુવાદિકા :
સુમનબાઈ મ.

આ કાલિકસૂત્ર છે. તેના મૂળપાઠનો સ્વાધ્યાય દિવસ અને રાત્રિના પહેલા તથા ચોથા પ્રહરમાં થઈ શકે છે.

પહેલું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

આ અધ્યયનનું નામ **ઉત્ક્ષિપ્ત** ઉત્ક્ષિપ્ત છે. તેમાં શ્રેણિક રાજાના સુપુત્ર મેઘકુમારનું જીવન અંકિત કરાયું છે. અહીં તેના ભવોમાંથી પૂર્વભવની એક મહત્ત્વપૂર્ણ ઘટનાનો ઉલ્લેખ છે.

‘ઉત્ક્ષિપ્ત’ એટલે ઊંચું કરવું, ઊંચે ફેંકવું. **પાણે ઉત્ક્ષિપ્તે, પાણાણુકંપયાણે..જો ચેવ ણં ણિક્ષત્તે।** આ પાઠ અનુસાર મેઘકુમારના જીવે મેરુપ્રભ હાથીના ભવમાં શરીર ખંજવાળવા પગ ઊંચો કર્યો અને તે જગ્યામાં બેસી ગયેલા સસલાની અનુકંપાથી પગને પાછો નીચે ન મૂક્યો. તે ઘટનામાં આવેલા **પાણે ઉત્ક્ષિપ્તે** આ શબ્દને અનુલક્ષીને આ અધ્યયનનું નામ ઉત્ક્ષિપ્ત— **ઉત્ક્ષિપ્ત** એ લક્ષણયુક્ત છે.

ઉત્ક્ષિપ્ત શબ્દનો અર્થ ઊંચક મન પણ થાય છે. મેઘમુનિ સંયમ ભાવમાં ઊંચક મનવાળા બની ગયા હતા અર્થાત્ તેમનું ચિત્ત સંયમ ભાવથી ઉખડી ગયું હતું, ચલિત થઈ ગયું હતું. ભગવાન મહાવીરે મેઘમુનિને પૂર્વભવનું સ્મરણ કરાવીને પુનઃ સંયમમાં સ્થાપિત કર્યાં. ચિત્ત ઉત્ક્ષિપ્તતાના ભાવોના આધારે આ અધ્યયનનું ‘ઉત્ક્ષિપ્ત’ એવું નામ સાર્થક થાય છે. પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં મેઘકુમારના ત્રણ ભવનું વર્ણન છે અને બે ભાવિ ભવોનો ઉલ્લેખ છે.

સુમેરુપ્રભ હાથીનો ભવ— મેઘકુમારનો જીવ પૂર્વના ત્રીજા ભવમાં શ્વેતવર્ણી, સુમેરુપ્રભ નામનો હાથી હતો. એકવાર જંગલમાં દાવાનળ ફેલાયો પ્રાણીની રક્ષા માટે જીવો દોડાદોડ કરવા લાગ્યા. ભૂખ્યો-તરસ્યો તે હાથી પાણી પીવાના વિચારથી કાદવવાળા તળાવમાં ઊતર્યો અને કીચડમાં ફસાઈ ગયો. તે સમયે એક યુવાન હાથી ત્યાં આવી ચડ્યો અને પૂર્વ વૈરથી પ્રેરાઈને તેના ઉપર દંતશૂળથી પ્રહાર કરવા લાગ્યો. જીવલેણ પ્રહાર કરીને તે ચાલ્યો ગયો. તે પ્રહારના કારણે તેને અત્યંત વેદના થવા લાગી. સાત દિવસ-રાત્રિ સુધી વેદનાને સહન કરતાં-કરતાં તેણે આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું.

મેરુપ્રભ હાથીનો ભવ— સુમેરુપ્રભ હાથીનો જીવ બીજા ભવમાં રક્તવર્ણી મેરુપ્રભ નામનો હાથી થયો. સંયોગવશ ફરીથી જંગલમાં દાવાગ્નિ પ્રગટ્યો. આખું જંગલ ભડભડ બળવા લાગ્યું. આ સમયના દાવા-નળને જોતાં “આવું કાંઈક મેં જોયું છે” તેવો મેરુપ્રભ હાથીના અંતરમાં ઉહાપોહ થવા લાગ્યો અને તે ઉહાપોહના પરિણામે તેને જાતિ સ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. જાતિસ્મરણજ્ઞાનથી તેને પૂર્વભવના દાવાનળ નું સ્મરણ થયું, યથા સમયે તે દાવાનળ શાંત થયો. વારંવાર ઉત્પન્ન થતી આ વિપદાથી છુટકારો મેળવવા તેમણે વિશાળ ક્ષેત્રમાંથી ઝાડ, ઘાસ, પાંદડા વગેરે દૂર કરી સ્વચ્છ મેદાન(માંડલું) તૈયાર કર્યું.

ઘણા સમય પછી ગ્રીષ્મ ઋતુમાં તે જંગલમાં પુનઃ દાવાનળનો પ્રકોપ થયો. આ સમયે તો સુરક્ષિત સ્થાન તૈયાર જ હતું. મેરુપ્રભ ભાગીને તે માંડલા પાસે આવ્યો. જંગલના બધાં જનાવરો માંડલાના આશ્રયે આવી ગયા હતાં. જાતિવૈર ભૂલીને બધાં પશુ-પક્ષીઓ એક સાથે બેઠા હતા. મેરુપ્રભ પણ પોતાની જગ્યા કરી ત્યાં ઊભો રહી ગયો.

અચાનક મેરુપ્રભના શરીરે ખંજવાળ ઉપડી અને શરીર ખંજવાળવા તેણે પગ ઊંચો કર્યો. જેવો પગ ઊંચો થયો કે, માંડલામાં આવેલા ઘક્કામુક્કી કરતાં પ્રાણીઓના ઘક્કાથી એક સસલું તે ખાલી જગ્યામાં ગોઠવાઈ ગયું. મેરુપ્રભ પગ નીચે મૂકવા ગયો, ત્યારે નીચે સસલાને જોયું. તેને સસલા ઉપર અનુકંપા

આવી, તે સમયે તેના દિલમાં સમગ્ર પ્રાણીઓ પ્રત્યે અનુકંપાનો ભાવ જાગૃત થયો. તેણે ઊંચે ઉઠાવેલા પગને અધર જ રહેવા દીધો. ભારે વજનદાર શરીર, ત્રણ પગ પર સંતુલન જાળવવું મુશ્કેલ હતું, છતાં પરહિત અને પરના સુખ માટે નિજના સ્વાર્થનો ત્યાગ કર્યો અને સસલાની દયા માટે ભયંકર કષ્ટ વેઠ્યું. આ પ્રશસ્ત અનુકંપાના પરિણામે મેરુપ્રભનો સંસાર અલ્પ થયો; અનંત જન્મ-મરણનું ચક્ર અતિ સીમિત થઈ ગયું.

અઠી દિવસે દાવાનળ શાંત થયો. પ્રાણીઓ માંડલામાંથી બહાર નીકળવા લાગ્યા. સસલું પણ ત્યાંથી ચાલ્યું ગયું. ત્યારે મેરુપ્રભે પોતાનો પગ નીચે મૂકવા પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ પગ જકડાઈ ગયો હોવાથી તે ધડામ કરતો નીચે પડી ગયો. સો વર્ષની વૃદ્ધ કાયાવાળો તે મેરુપ્રભ હાથી ત્રણ દિવસ સુધી ભૂખ-તરસની અસહ્ય પીડા અને વેદના સહન કરતો મૃત્યુ પામ્યો.

મેઘકુમારનો ભવ— તે મેરુપ્રભ હાથીનો જીવ શ્રેણિક રાજાના મહારાણી ધારિણી દેવીની કુક્ષિમાં પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો. માતાએ આકાશમાંથી ઊતરતા અને પોતાના મુખમાં પ્રવેશતા હાથીનું સ્વપ્ન જોયું. ગર્ભસ્થ બાળકના પ્રભાવે માતાને અકાળે પંચરંગી મેઘ સમૂહ દ્વારા થતી વર્ષામાં વનકીડા કરવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો. શ્રેણિક રાજાના જયેષ્ઠ પુત્ર અને મંત્રી એવા અભયકુમારે દેવારાધના દ્વારા માતાના દોહદની પૂર્તિ કરાવી. યથા સમયે બાળકનો જન્મ થયો અને તેનું **મેઘકુમાર** નામ રાખવામાં આવ્યું.

કલાચાર્યો પાસે રહી તેણે ૭૨ કળાઓનો અભ્યાસ કર્યો. માતા-પિતાએ યુવાન થયેલા મેઘકુમારના આઠ કન્યાઓ સાથે લગ્ન કરાવ્યા. હવે મેઘકુમાર રાજસી ભોગ ભોગવતો રહેવા લાગ્યો.

એકદા ભગવાન મહાવીર સ્વામી રાજગૃહ નગરમાં પધાર્યા. બધાની સાથે મેઘકુમાર પણ ભગવાનની દેશનામાં ગયો. ભગવાનની દેશના સાંભળતાં જ મેઘનો આત્મા જાગૃત થઈ ગયો અને માતા-પિતાની આજ્ઞા મેળવી મેઘે દીક્ષા અંગીકાર કરી.

દીક્ષાની પહેલી રાત્રે, સૂવા માટે નાના-મોટાના કમથી પથારી કરતાં, મેઘમુનિની પથારી દરવાજા પાસે થઈ. રાત્રે સ્વાધ્યાયાદિના નિમિત્તે ત્યાંથી અન્ય મુનિઓનું આવાગમન થતું રહ્યું. આવતા-જતાં મુનિઓના ચરણ સ્પર્શથી મેઘમુનિ સૂઈ ન શક્યા. ફૂલની શય્યા ઉપર પોઢનારા મેઘમુનિની રાત અતિ કષ્ટમાં પસાર થઈ. રાત્રે જ મેઘમુનિએ પ્રભુની આજ્ઞા લઈ રાજમહેલમાં પાછા જવાનો વિચાર કરી લીધો અને સવારે અનુમતિ લેવા પ્રભુ પાસે પહોંચી ગયા.

ઘટ-ઘટના અંતર્યામી પ્રભુએ રાતની ઘટના અને મેઘ મુનિના સ્ખલિત થયેલા મનોગત ભાવોને જાણી લીધા. પ્રભુએ મેઘમુનિ સામે પૂર્વે હાથીના ભવોમાં સહન કરેલી અપાર વેદનાનું વર્ણન કર્યું. પ્રભુ મુખે પોતાનો પૂર્વભવ સાંભળતા મેઘમુનિને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન દ્વારા મેઘમુનિએ પૂર્વભવની સહનશીલતાને નીહાળી. મેઘમુનિ સંયમમાં પૂર્ણતયા સ્થિર થઈ ગયા. સંયમ તપનું આચરણ કરતા તેઓએ ભિક્ષુની બાર પ્રતિમાઓ, ગુણસંવત્સર તપ અને સંલેખના દ્વારા શરીર અને કષાયને કૃશ કરી, એક માસના અનશન દ્વારા દેહનો ત્યાગ કર્યો.

વર્તમાન ભવ— મેઘમુનિના ભવ પશ્ચાત્ વર્તમાનમાં તેઓ વિજય નામના પ્રથમ અનુત્તર વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા છે. **આગામી ભવ—** મેઘદેવ તે ભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યભવ ધારણ કરી, મોક્ષગતિને પ્રાપ્ત કરશે.

પહેલું અધ્યયન

ઉત્ક્રિષ્ટ જ્ઞાત [મેઘકુમાર]

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા, વણ્ણઓ । તીસે ણં ચંપાણં ણયરીએ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાણં પુણ્ણભદ્દે ણામં ચેણં હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ ણં ચંપાણં ણયરીએ કોણિઓ ણામં રાયા હોત્થા, વણ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે—અવસર્પિણીકાળના ચોથા આરામાં અને તે સમયે—કોણિક રાજાના સમયમાં, ચંપા નામની નગરી હતી. તે ચંપાનગરીની બહાર ઈશાન કોણમાં પૂર્ણભદ્ર નામનું ઉદ્યાન હતું. તે ચંપાનગરીમાં કોણિક નામના રાજા હતા. નગર, ઉદ્યાન અને રાજાનું વર્ણન શ્રી ઉવવાઈ સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

સુધર્મા સ્વામીનો ગુણ વૈભવ :-

૨ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતેવાસી અજ્જસુહમ્મે ણામં થેરે જાહસંપણ્ણે, કુલસંપણ્ણે, બલરૂક્કવિણયણાણદંસણચરિત્તલાઘવસંપણ્ણે; ઓયંસી, તેયંસી, વચ્ચંસી, જસંસી, જિયકોહે, જિયમાણે, જિયમાણ, જિયલોહે, જિયહંદિણ, જિયણિદ્દે, જિયપરીસહે, જીવિયાસમરણભયવિપ્પમુક્કે, તવપ્પહાણે, ગુણપ્પહાણે, એવં કરણચરણણિગ્ગહણિચ્છયઅજ્જવમદ્દવલાઘવખંતિગુત્તિમુત્તિવિજ્જામંતબંભવેયણયણિયમસચ્ચસોયણાણદંસણચરિત્તપ્પહાણે, ઓરાલે, ઘોરે, ઘોરવ્વણ ઘોરતવસ્સી, ઘોરબંભચેરવાસી, ઉચ્છૂઠ્ઠસરીરે, સંખિત્તવિઝલતેઝલેસ્સે, ચોદ્દસપુવ્વી, ચઝણાણોવગણ, પંચહિં અણગારસણહિં સંદ્ધિસંપરિવુઢે પુવ્વાણુપુવ્વિં ચરમાણે, ગામાણુગામં દૂહજ્જમાણે, સુહંસુહેણં વિહરમાણે, જેણેવ ચંપા ણયરી, જેણેવ પુણ્ણભદ્દે ચેણં, તેણામેવ ઉવાગચ્છહં, ઉવાગચ્છિત્તા અહાપહિરૂવં ઉગ્ગહં ઓગિણ્ણહં; ઓગિણ્ણિત્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરહં ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના અંતેવાસી શિષ્ય આર્ય સુધર્મા નામના સ્થવિર હતા. તેઓ જાતિસંપન્ન—ઉત્તમ માતૃપક્ષવાળા અને કુલસંપન્ન—ઉત્તમ પિતૃપક્ષવાળા, બલસંપન્ન, રૂપસંપન્ન, વિનયસંપન્ન, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રસંપન્ન, લાઘવસંપન્ન—દ્રવ્યથી અલ્પ ઉપધિવાળા અને ભાવથી ત્રણ પ્રકારના ગર્વથી રહિત હતા. તેઓ અત્મિક તેજથી સંપન્ન હોવાથી ઓજસ્વી હતા; શારીરિક કાંતિથી દેદીપ્યમાન હોવાથી તેજસ્વી હતા; નિરવધ વચન અને આદેય વચનવાળા હોવાથી વર્યસ્વી અને શુભ કર્તવ્યથી યશસ્વી હતા. તેઓ ક્રોધવિજેતા, માનવિજેતા, માયાવિજેતા, લોભવિજેતા, ઈન્દ્રિયવિજેતા (જિતેન્દ્રિય), નિદ્રાવિજેતા, પરીષદ વિજેતા હતા. તેઓ જીવવાની આશા અને મરણના ભયથી રહિત હતા. તેઓ ઉત્કૃષ્ટ તપ કરવાના કારણે તપપ્રધાન, ઉત્કૃષ્ટ સંયમ ગુણોનું પાલન કરતા હોવાથી ગુણપ્રધાન, તપ-

ત્યાગ આદિ પ્રવૃત્તિરૂપ કરણ સિત્તેરી અને સંયમાચારરૂપ ચરણ સિત્તેરીથી યુક્ત હોવાથી કરણ-ચરણ પ્રધાન હતા, ઈન્દ્રિય અને મનને વિષયમાં જતાં રોકતા હોવાથી નિગ્રહ પ્રધાન હતા, જીવાદિ તત્ત્વોના નિર્ણયમાં અને અભિગ્રહાદિના પાલનમાં દંઢ સંકલ્પવાળા હોવાથી નિશ્ચય પ્રધાન હતા; માયા-કપટ રહિત હોવાથી આર્જવપ્રધાન, અભિમાનથી રહિત હોવાથી માર્દવપ્રધાન, અલ્પ ઉપધિ તથા ગર્વથી રહિત હોવાથી લાઘવપ્રધાન, ક્ષમાશીલ હોવાથી ક્ષમાપ્રધાન, મન, વચન અને ક્રાયાને ગોપવતા હોવાથી ગુપ્તિપ્રધાન, નિર્લોભી હોવાથી મુક્તિપ્રધાન, ગૌરી વગેરે દેવી અધિષ્ઠિત વિદ્યાઓ તેમને સિદ્ધ હોવાથી વિદ્યાપ્રધાન અને દેવ અધિષ્ઠિત મંત્રો સિદ્ધ હોવાથી મંત્રપ્રધાન, બ્રહ્મરૂપ આત્મભાવમાં સ્થિત હોવાથી બ્રહ્મપ્રધાન, સ્વશાસ્ત્ર અને પરશાસ્ત્રના જ્ઞાતા હોવાથી વેદપ્રધાન, નૈગમાદિ નયોના જ્ઞાતા હોવાથી નયપ્રધાન, અનેક નિયમોના ધારક હોવાથી નિયમપ્રધાન, યથાતથ્યરૂપે સત્ય તત્ત્વોના પ્રતિપાદક હોવાથી સત્યપ્રધાન, અંતઃકરણ શુદ્ધ હોવાથી શૌચપ્રધાન અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર પ્રધાન હતા. તેઓ પ્રકૃતિ અને આચરણમાં શ્રેષ્ઠ હોવાથી ઉદાર હતા. પરીષદ તથા ઈન્દ્રિયાદિ પર વિજય પ્રાપ્ત કરવામાં કઠોર હોવાથી ધોર, મહાવ્રતોના પાલનમાં દંઢ હોવાથી ધોરવ્રતી, વિવિધ પ્રકારના અભિગ્રહ સહિત તપસ્યા કરતા હોવાથી ધોર તપસ્વી, નવવાડ સહિત બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરતા હોવાથી ધોર બ્રહ્મચારી, બ્રહ્મ-આત્મભાવમાં જ નિવાસ કરતા હોવાથી બ્રહ્મચર્યવાસી અને શરીર સંસ્કારના ત્યાગી હોવાથી ઉત્ક્ષિપ્ત શરીરી હતા. તેઓએ વિપુલ તેજોલબ્ધિને સંક્ષિપ્ત કરી હતી એટલે શરીરમાં જ અંતર્લીન કરી હતી. ચૌદપૂર્વના જ્ઞાતા, ચતુર્શાન સંપન્ન તેઓ પાંચસો સાધુઓથી યુક્ત સુખપૂર્વક અનુક્રમે ગામે-ગામ વિચરણ કરતાં-કરતાં ચંપાનગરીના પૂર્ણભદ્ર નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા, પધારીને સ્થાન અને સંસ્તારકની આજ્ઞા લઈને સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

૩ ત્વં ચંપાણ્યયરીણ પરિસા ણિગ્ગયા । કોણિઓ ણિગ્ગઓ । ધમ્મો કહિઓ । પરિસા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂયા, તામેવ દિસિં પહિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ચંપાનગરીમાંથી જનસમૂહ તથા કોણિક રાજા ભગવાનને વંદન કરવા માટે નીકળ્યા. સુધર્માસ્વામીએ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ઉપદેશ સાંભળીને જનસમૂહ જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશામાં પાછો ફર્યો.

જંબૂસ્વામીની જિજ્ઞાસા :-

૪ તેણં કાલેણં તેણં સમણં અજ્જસુહમ્મસ્સ અણગારસ્સ જેટ્ટે અંતેવાસી અજ્જજંબૂણામં અણગારે કાસવગોત્તેણં સત્તુસ્સેહે જાવ અજ્જસુહમ્મસ્સ થેરસ્સ અદૂરસામંતે ઉહુંજાણૂ અહોસિરે જ્ઞાણકોટ્ટોવગણ સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે આર્ય સુધર્મા અણગારના જયેષ્ઠ અંતેવાસી શિષ્ય આર્ય જંબૂ નામના અણગાર હતા, જે કાશ્યપ ગોત્રના અને સાત હાથ ઊંચા શરીરવાળા યાવત્ આર્ય સુધર્મા સ્થવિરથી ન અતિ દૂર, ન અતિ નજીક, બંને ઘૂંટણોને ઊભા રાખી, મસ્તકને નમાવી, ધ્યાન કોષ્ઠકમાં સ્થિત(ધર્મધ્યાનમાં લીન) થઈને સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરતા હતા.

૫ ત્વં ચંપે અજ્જજંબૂણામે અણગારે જાયસહ્ણે, જાયસંસણ, જાયકોહહલ્લે; સંજાતસહ્ણે, સંજાતસંસણ, સંજાતકોહહલ્લે; ઉપ્પણસહ્ણે, ઉપ્પણસંસણ, ઉપ્પણકોહહલ્લે; સમુપ્પણસહ્ણે,

સમુપ્પણ્ણસંસણ, સમુપ્પણ્ણકોઝહલ્લે; ઝઢાણ ઝઢેઢ, ઝઢિત્તા જેણામેવ અજ્જસુહમ્મે થેરે તેણામેવ ઝવાગચ્છઢ, ઝવાગચ્છિત્તા અજ્જસુહમ્મે થેરે તિક્ખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઢ, કરેત્તા વંઢઢ ણમંસઢ, વંઢિત્તા ણમંસિત્તા અજ્જસુહમ્મસ્સ થેરસ્સ ણચ્ચાસણ્ણે ણાઢઢૂરે સુસ્સુસમાણે ણમંસમાણે અભિમુહં પંજલિઝઢે વિણણં પજ્જુવાસમાણે ંવં વયાસી —

જઢ ણં ઢંતે ! સમણેણં ઢગવયા મહાવીરેણં આઢગરેણં જાવ સાસયં ઠાણમુવગણં, પંચમસ્સ અંગસ્સ અયમઢ્ઢે પણ્ણત્તે, છઢ્ઢસ્સ ણં ઢંતે ! અંગસ્સ ણાયાધમ્મકહાણં કે અઢ્ઢે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- તે સમયે આર્ય જંબૂનામના અણગારના મનમાં તત્ત્વના વિષયમાં શ્રદ્ધા-ઈચ્છા, સંશય-જિજ્ઞાસા અને કુતૂહલ જન્મ્યું; શ્રદ્ધા, સંશય અને કુતૂહલ ઉત્પન્ન થયું; શ્રદ્ધા, સંશય અને કુતૂહલ વધ્યું; શ્રદ્ધા, સંશય અને કુતૂહલ પ્રબળતમ થયું; ત્યારે તેઓ પોતાના સ્થાનથી ઊઠીને આર્ય સુધર્મા સ્થવિર પાસે આવ્યા અને આર્ય સુધર્માસ્થવિરને જમણી તરફથી પ્રારંભીને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા(આવર્તન) કરીને વંદન-નમસ્કાર કર્યા; વંદન અને નમસ્કાર કરીને આર્ય સુધર્મા સ્થવિરની ન અતિ દૂર, ન અતિ નજીક, શુશ્રૂષા કરતાં નમસ્કારની મુદ્રામાં તેઓની સન્મુખ વિનયપૂર્વક બેઠા અને પર્યુપાસના કરતાં આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે ભગવન્ ! શ્રુતધર્મની આદિ કરનારા યાવત્ સિદ્ધ ગતિ નામના શાશ્વત સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા એવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ પાંચમા અંગ શાસ્ત્રના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! છઢા અંગ જ્ઞાતાધર્મ કથાના કયા ભાવ ડરમાવ્યા છે ?

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં પ્રશ્ન પૂછનારની માનસિક પૂર્વાવસ્થાનું મનોવેજ્ઞાનિક દષ્ટિકોણથી વિશ્લેષણ કર્યું છે. તેમાં જાયસઢ્ઢે આદિ બાર પદનો પ્રયોગ છે. શ્રદ્ધા = ઈચ્છા, રુચિ અથવા ઉત્સુકતા; સંશય = જિજ્ઞાસા; કુતૂહલ = આશ્ચર્ય. કોઈ પણ અજ્ઞાત વસ્તુના વિષયમાં સહુ પ્રથમ ઈચ્છા થાય, ત્યાર પછી તેને જાણવાની જિજ્ઞાસા થાય અને ત્રીજી અવસ્થામાં એક આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય કે આનો પ્રત્યુત્તર શું મળશે ?

જાત, ઉત્પન્ન, સંજાત અને સમુત્પન્ન—આ ચારે શબ્દ ક્રમિક વિકાસના સૂચક છે. જેમ બીજ વાવ્યું, અંકુરિત થયું, છોડ થયો અને અંતે પૂર્ણ રૂપે નિષ્પન્ન થયું, તે જ રીતે જાત = અસ્તિત્વમાં આવ્યું, ઉત્પન્ન = ઉત્પન્ન થયું, સંજાત = વૃદ્ધિંગત થયું અને સમુત્પન્ન = પૂર્ણ રૂપથી નિષ્પન્ન થયું.

કેટલાક આચાર્યો જાત, ઝપણ્ણંઆદિ પદમાં હેતુ હેતુમદ્ભાવ સંબંધને સ્વીકારે છે. કેટલાક આચાર્યો આ ચારે પદમાં અવગ્રહ, ઈહા, અવાય અને ઘારણાને સ્વીકારે છે. કેટલાક આચાર્યો આ ચારે પદના પ્રયોગથી ક્રમશઃ પ્રશ્ન કર્તાના ચિત્તની સ્થિતિની પુષ્ટતાને સૂચિત કરે છે.

સંક્ષેપમાં જંબૂસ્વામીને જાયસઢ્ઢે- શ્રદ્ધા—તત્ત્વ જાણવાની ઈચ્છા થઈ, જાયસંસણ- તેમને સંશય-જિજ્ઞાસા થઈ કે ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જેવી રીતે પાંચમા અંગનો અર્થ કહ્યો છે, તેવી રીતે છઢા અંગનો શો અર્થ કહ્યો હશે ? જાયકોઝહલે- તેમને કુતૂહલ થયું કે પ્રભુએ પાંચમા અંગમાં સમસ્ત પદાર્થોના સ્વરૂપનું કથન કર્યું છે, તો હવે છઢા અંગમાં શું કહેશે ?

જંબૂસ્વામીની જિજ્ઞાસા પ્રગટ કરવાની રીતના માધ્યમથી શાસ્ત્રકારે પ્રત્યેક વિનીત શિષ્યને ગુરુ સમક્ષ પોતાના મનોભાવને પ્રગટ કરવાની પદ્ધતિની શિક્ષા આપી છે.

સુધર્મા સ્વામી દ્વારા સમાધાન :-

૬ જંબુ ત્તિ, અજ્જસુહમ્મે થેરે અજ્જજંબૂણામં અણગારં એવં વયાસી- એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં આઇગરેણં જાવ ઠાણં સંપત્તેણં છટ્ટસ્સ અંગસ્સ દો સુયક્ખંધા પણ્ણત્તા, તંજહા- ણાયાણિ ય ધમ્મકહાઓ ય ।

ભાવાર્થ :- ‘જંબૂ’ આ પ્રકારનું સંબોધન કરીને આર્ય સુધર્મા સ્થવિરે આર્ય જંબૂ નામના અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે જંબૂ ! શ્રુત ધર્મની આદિના કરનારા યાવત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા એવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ છટ્ટા અંગ(જ્ઞાતા ધર્મકથા)ના બે શ્રુતસ્કંધની પ્રરૂપણા કરી છે. તે આ પ્રમાણે છે- (૧) જ્ઞાત-દષ્ટાંતરૂપ કથાઓના અધ્યયન યુક્ત જ્ઞાત નામનો શ્રુતસ્કંધ અને (૨) ધર્મકથા-ધર્મકથાઓથી યુક્ત ધર્મકથા નામનો શ્રુતસ્કંધ.

૭ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં આઇગરેણં જાવ ઠાણં સંપત્તેણં છટ્ટસ્સ અંગસ્સ દો સુયક્ખંધા પણ્ણત્તા, તંજહા- ણાયાણિ ય, ધમ્મકહાઓ ય; પઢમસ્સ પં ભંતે ! સુયક્ખંધસ્સ સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ ઠાણં સંપત્તેણં ણાયાણં કહ્ અજ્ઝયણા પણ્ણત્તા ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શ્રુતધર્મની આદિના કરનારા યાવત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જો છટ્ટા અંગ સૂત્રના જ્ઞાત સમૂહ(દષ્ટાંતો)અને ધર્મકથાઓ નામના બે શ્રુતસ્કંધ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! મોક્ષ સ્થાનને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ- જ્ઞાત સમૂહના, કેટલા અધ્યયન કહ્યા છે ?

૮ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં આઇગરેણં જાવ સંપત્તેણં ણાયાણં એગૂણવીસં અજ્ઝયણા પણ્ણત્તા, તંજહા-

ઝક્ખિત્તણાએ સંઘાડે, અંડે કુમ્મે ય સેલગે ।

તુંબે ય રોહિણી મલ્લી, માહંદી ચંદિમાહ્ ય ॥૧॥

દાવહ્વે ઉદગણાએ, મંડુક્કે તેયલી વિ ય ।

પંદિફલે અમરકંકા, આહ્ણે સુસમાહ્ ય ॥૨॥

અવરે ય પુંડરીએ ય, ણાએ એગૂણવીસ ઇમે ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! ધર્મની આદિ કરનારા યાવત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાત-સમૂહ નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ઓગણીસ અધ્યયન કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે- (૧) ઉત્ક્ષિપ્ત જ્ઞાત (૨) સંઘાટ (૩) અંડક (૪) કૂર્મ (૫) શૈલક (૬) તુંબ (૭) રોહિણી (૮) મલ્લી (૯) માકંદી (૧૦) ચંદ્રમા (૧૧) દાવદ્રવ વૃક્ષ (૧૨) ઉદકજ્ઞાત (૧૩) મંડૂક (૧૪) તેતલી (૧૫) નંદીફલ (૧૬) અમરકંકા-દ્રૌપદી (૧૭) આર્કીણ-અશ્વ (૧૮) સુષમા અને અંતિમ (૧૯) પુંડરીક(કંડરીક). આ ૧૯ જ્ઞાત-દષ્ટાંતરૂપ અધ્યયન છે.

૯ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં આઇગરેણં જાવ સંપત્તેણં ણાયાણં

एगूणवीसं अज्झयणा पण्णत्ता, तंजहा- उक्खित्तणाए जावपुंडरीए य; पढमस्स णं भंते !
अज्झयणस्स के अट्टे पण्णत्ते ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો ધર્મની આદિ કરનારા યાવત્ સિદ્ધિસ્થાનને પ્રાપ્ત, શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાત સમૂહ નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ઉત્ક્રિપ્ત જ્ઞાતથી લઈને પુંડરીક પર્યતના ૧૯ અધ્યયન કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! તેના પ્રથમ અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

શ્રેણિક રાજા :-

૧૦ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं इहेव जंबुद्धीवे दीवे भारहे वासे दाहिणद्धु
भरहे, रायगिहे णामं णयरे होत्था, वण्णओ । गुणसीले चेइए, वण्णओ । तत्थ णं रायगिहे
णयरे सेणिए णामं राया होत्था । महया-हिमवंत, वण्णओ । तस्स णं सेणियस्स रण्णो
णंदा णामं देवी होत्था । सुकुमालपाणिपाया, वण्णओ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે આ જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રના દક્ષિણાર્ધ ભરતમાં રાજગૃહ નામનું નગર હતું અને તેના ઈશાનકોણમાં ગુણશીલ નામનું ઉદ્યાન હતું. નગર તથા ઉદ્યાનનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું. તે રાજગૃહ નગરમાં શ્રેણિક નામના રાજા હતા. તે મહા હિમવંત પર્વતની જેમ મર્યાદા કરનાર હતા. તે શ્રેણિક રાજાને સુકુમાર હાથ-પગવાળી નંદા નામની રાણી હતી. રાજા તથા રાણીનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

અભયકુમાર :-

૧૧ तस्स णं सेणियस्स पुत्ते णंदाए देवीए अत्तए अभए णामं कुमारे होत्था । अहीण
पंचिंदिय सरीरे जावसुरूवे, सामदंड-भेय-उवप्पयाणणीति-सुप्पउत्तणयविहण्णू, ईहा-पोह-
मग्गण-गवेसण-अत्थसत्थ मई विसारए, उप्पत्तियाए वेणइयाए कम्मयाए पारिणामियाए
चउव्विहाए बुद्धीए उववेए, सेणियस्स रण्णो बहुसु कज्जेसु य कुडुंबेसु य मंतेसु य गुज्झेसु
य रहस्सेसु य णिच्छएसु य आपुच्छणिज्जे, पडिपुच्छणिज्जे, मेढी, पमाणं, आहारे, आलंबणं,
चक्खू; मेढीभूए पमाणभूए आहारभूए आलंबणंभूए, चक्खुभूए, सव्वकज्जेसु य सव्व-
भूमियासु य लद्धपच्चए विइण्णवियारे, रज्जधुरचिंतए यावि होत्था । सेणियस्स रण्णो रज्जं च
रट्ठं च कोसं च कोट्टागारं च बलं च वाहणं च पुरं च अंतेउरं च सयमेव समुवेक्खमाणे-
समुवेक्खमाणे विहरइ ।

ભાવાર્થ :- તે શ્રેણિક રાજાના પુત્ર અને નંદાદેવીના આત્મજ અભય નામના કુમાર હતા. તે પરિપૂર્ણ પાંચ ઈન્દ્રિયોથી યુક્ત શરીરવાળા યાવત્ સ્વરૂપવાન હતા. તે સામ, દંડ, ભેદ અને ઉપપ્રદાન આ ચાર પ્રકારની નીતિના પ્રયોગમાં અને ન્યાયવિધિમાં નિષ્ણાંત હતા. તે ઈહા, અપોહ, માર્ગણા, ગવેષણાથી અર્થ શાસ્ત્રનો વિચાર કરવામાં વિશારદ હતા. તે ઔપપાતિકી, વૈનયિકી, કર્મજા અને પારિણામિકી, આ ચાર પ્રકારની બુદ્ધિથી સંપન્ન હતા. તે શ્રેણિક રાજાના ઘણા કાર્યોમાં, કૌટુંબિક કાર્યોમાં, મંત્રણાઓમાં, ગુપ્તકાર્યોમાં, રહસ્યમય સ્થિતિઓમાં નિર્ણય કરવામાં એકવાર અને અનેકવાર પૂછવા યોગ્ય હતા અર્થાત્ શ્રેણિક રાજા

આ બધા વિષયોમાં અભયકુમારની સલાહ લેતા હતા. તે રાજકુટુંબ આદિમાં મેઢીભૂત—આધારસ્તંભરૂપ, પ્રમાણરૂપ, આધારરૂપ, આલંબનરૂપ અને ચક્ષુરૂપ હતા. સર્વકાર્યમાં અને દૂત, ન્યાયાધીશ, કોટવાળ વગેરે ભિન્ન-ભિન્ન ભૂમિકાવાળા સર્વ મનુષ્યોમાં તે વિશ્વસનીય હતા. સર્વને યોગ્ય સલાહ, સૂચન આપતા હોવાથી સર્વના માર્ગદર્શક હતા. તે રાજ્યધુરાના વાહક હતા. અભયકુમાર પોતે જ શ્રેણિક રાજાના રાજ્ય, દેશ, ભંડાર, કોઠાર, સૈન્ય, વાહન, નગર અને અંતઃપુરની સંભાળ રાખતા હતા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં કુટુંબ અને રાજ્યમાં અભયકુમારના સ્થાન અને મહત્ત્વનો નિર્દેશ છે. અભયકુમાર શ્રેણિક રાજાના પુત્ર હતા અને તે જ રીતે મુખ્યમંત્રી પણ હતા.

સામ-દંડ...વિહણ્ણુ:— સામ, દંડ, ભેદ અને ઉપપ્રદાન, આ ચાર પ્રકારની રાજનીતિ પ્રચલિત છે. તેના પ્રયોગમાં અભયકુમાર કુશલ હતા. **(૧) સામનીતિ**— પરસ્પરના ઉપકારને, ગુણોને પ્રગટ કરીને, મધુર વચન બોલીને કોઈને વશ કરવા, તેને સામ કહે છે. સામનીતિનો પ્રયોગ ઉત્તમ પુરુષો સાથે કરવામાં આવે છે. **ઉત્તમં પ્રણિપાતેન** । નમસ્કાર અને નમ્રતાથી ઉત્તમ પુરુષોને જીતી શકાય છે. **(૨) દંડનીતિ**— કોઈને પીડા આપીને, તેના ધનાદિનું હરણ કરીને, તેને દંડ આપીને વશ કરવા તે દંડનીતિ છે. દંડનીતિનો પ્રયોગ સમાન બળવાળી વ્યક્તિ સાથે કરવામાં આવે છે. **સમં તુલ્યૈપરાક્રમૈ:** । સમશક્તિવાળાને વશ કરવા તુલ્ય-સમાન પરાક્રમ બતાવવું જોઈએ. દંડનીતિના પ્રયોગથી સમાન બળવાળી વ્યક્તિને જીતી શકાય. **(૩) ભેદનીતિ**— સ્વામી-સેવક વચ્ચે કૂટ પડાવી, પરસ્પર અવિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરાવી અન્યને વશ કરવા તે ભેદનીતિ છે. ભેદનીતિનો પ્રયોગ પોતાથી વધુ શૂરવીર સાથે કરવામાં આવે છે. **શૂરં ભેદેન યોજયેત્** । ભેદનીતિ દ્વારા શૂરવીરને જીતી શકાય છે. **(૪) ઉપપ્રદાન નીતિ**— પૂર્વે કોઈ પદાર્થાદિ લીધા હોય તો તે આપીને અથવા ઈષ્ટ પદાર્થ આપી કોઈને વશ કરવા, તેને ઉપપ્રદાનનીતિ કહે છે. ઉપપ્રદાનનીતિનો પ્રયોગ નાના-નિમ્નકક્ષાના મનુષ્યો સાથે કરવામાં આવે છે. **નીચમલ્પપ્રદાનેન** । નાના માણસોને થોડું આપી દેવાથી તે વશ થઈ જાય છે.

ઈહા...વિસારણ:— અભયકુમાર રાજ્ય સંબંધિત અર્થશાસ્ત્રનો વિચાર ઈહાદિ દ્વારા કરતા હતા.

ઈહા— વસ્તુનો સામાન્ય બોધ થયા પછી સંશય થાય અને તત્પશ્ચાત્ ‘આમ હોવું જોઈએ’ તેવા નિશ્ચય તરફ ઢળતા જ્ઞાનને ઈહા કહે છે. જેમ કે અંધારામાં દૂર કાંઈક દેખાયા પછી આ દૂંદું હશે કે પુરુષ તેવા સંશય પછી આ પુરુષ હોવો જોઈએ, તેવું જે જ્ઞાન થાય તે ઈહા છે. **અપોહ**— નિશ્ચયાત્મક વિશેષ જ્ઞાનને અપોહ કહે છે. જેમકે ‘આ પુરુષ જ છે’ તેવો નિશ્ચય થઈ જવો. **માર્ગણા-ગવેષણા**— પદાર્થમાં રહેલા અન્વય ધર્મો—વિધેયાત્મક ધર્મોને જાણવા, તે માર્ગણા અને વ્યતિરેક ધર્મો—અભાવાત્મક ધર્મોને જાણવા, તે ગવેષણા છે. જેમકે પુરુષ હોય તો હલન-ચલન હોય. તે અન્વયાત્મક ધર્મ કહેવાય અને ત્યાં પક્ષી વગેરેનું ન આવવું તે અભાવાત્મક ધર્મો છે. અન્વય ધર્મના સદ્ભાવથી અને વ્યતિરેક ધર્મના અભાવથી વસ્તુનો યથાર્થ નિશ્ચય થાય છે. માર્ગણા અને ગવેષણા તે ઈહાની પછી તથા અપોહની પૂર્વે હોય છે. અભયકુમાર ઈહા-અપોહાદિ દ્વારા અર્થ સંબંધી વિચાર કરવામાં કુશળ હતા. ઈહાદિ મતિજ્ઞાનના ભેદ છે. તેનું વિશેષ વર્ણન શ્રી નંદીસૂત્રમાં છે.

ઉપ્પત્તિયાણ...ઠવવેણ:— અભયકુમાર ઔત્પાતિકી આદિ ચાર બુદ્ધિથી સંપન્ન હતા.

(૧) ઔત્પાતિકી બુદ્ધિ— પૂર્વે નહીં જોયેલા, નહીં સાંભળેલા, નહીં અનુભવેલા વિષયને પ્રયત્ન

વિના, તત્કાલ જાણી લેવો. સમસ્યા ઉત્પન્ન થતાં તત્ક્ષણ સમાધાન રજૂ કરનારી બુદ્ધિને ઔત્પાતિકી બુદ્ધિ કહે છે. (૨) **વૈનયિકી બુદ્ધિ**— ગુરુજનો, વડીલોના વિનયથી પ્રાપ્ત થતી બુદ્ધિને વૈનયિકી બુદ્ધિ કહે છે. (૩) **કર્મજા બુદ્ધિ**— કૃષિ-વેપારાદિ કોઈપણ કામ કરતાં-કરતાં લાંબા કાળના અભ્યાસથી જે કુશળતા પ્રાપ્ત થાય, જે બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય તેને કર્મજા બુદ્ધિ કહે છે. (૪) **પારિણામિકી બુદ્ધિ**— ઉંમરના પરિપાકથી, અનુભવોના આધારે પ્રાપ્ત થતી બુદ્ધિને પારિણામિકી બુદ્ધિ કહે છે. ચારે બુદ્ધિનું, દષ્ટાંત સહિત સવિસ્તૃત વર્ણન શ્રી નંદીસૂત્રમાં છે.

મેઢી પમાણં..ચક્ષુભૂષ :- અભયકુમાર મેઢી, પ્રમાણ, આધાર, અવલંબન અને ચક્ષુ સ્વરૂપ હતા. **મેઢી**— ખેડૂત ખળામાં ધાન્ય ઉપર હાલણું કરે ત્યારે અનાજના ઢગલા વચ્ચે લાકડાનો સ્તંભ રોપે છે. તે સ્તંભના આધારે બળદો ગોળ-ગોળ ફરે છે અને તેથી ઘઉં અને ભૂસું ધૂટા પડી જાય છે. આ મધ્યગત સ્તંભને મેઢી કહેવામાં આવે છે. મેઢીની જેમ અભયકુમાર કુટુંબમાં આધારરૂપ હોવાથી મેઢીરૂપ કહેવાતા હતા. **પ્રમાણ**— પ્રમાણ દ્વારા હેય, ઉપાદેયનો વિવેક થાય છે અર્થાત્ ણોડવા યોગ્ય પદાર્થથી નિવૃત્તિ અને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય પદાર્થમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે. તેમ અભયકુમાર કુટુંબ અને રાજ્યમાં ગ્રાહ્ય વિષયોનું ગ્રહણ કરાવતા અને ત્યાજ્ય વિષયોને ણોડાવતા હતા તેથી પ્રમાણ સ્વરૂપ હતા.

આધાર—આલંબનરૂપ— અભયકુમાર રાજકુટુંબ—રાજ્ય માટે આધાર અને આલંબનરૂપ હતા. જેની મદદથી વ્યક્તિ ઉન્નતિ કરી શકે તે **આધાર** કહેવાય છે. જેમ માર્ગમાં ખાડો હોય તો બીજાના હાથનો આધાર લઈ, ખાડો પાર કરી માર્ગમાં આગળ વધે છે. જેના સહારે વ્યક્તિ આફતને પાર કરે તે **અવલંબન** કહેવાય છે. જેમ કોઈ વ્યક્તિ કૂવામાં પડી ગઈ હોય તો તે દોરડાનું આલંબન લઈ બહાર નીકળે છે.

ચક્ષુરૂપ— અભયકુમાર કુટુંબ માટે ચક્ષુરૂપ હતા. કુટુંબના સર્વ સભ્યોને વ્યવહાર માર્ગ બતાવતા હોવાથી તે ચક્ષુરૂપ હતા. રાજકુટુંબ અને રાજ્યમાં અભયકુમાર કેન્દ્રસ્થાને હતા, તે સ્પષ્ટ કરવા સૂત્રકારે મેઢી, પ્રમાણ, આધાર, અવલંબન અને ચક્ષુ આ પાંચ શબ્દો સાથે ઉપમાવાચક 'ભૂત' શબ્દનો પ્રયોગ કરી પુનઃ મેઢીભૂત વગેરેનું કથન કર્યું છે.

ધારિણીનું સ્થાપન દર્શન :-

૧૨ તસ્સ ણં સેણિયસ્સ રણ્ણો ધારિણી ણામં દેવી હોત્થા, વણ્ણઓ જાવ સેણિયસ્સ રણ્ણો ઇટ્ઠા કંતા જાવ વિહરઈ । તણ્ણં સા ધારિણી દેવી અણ્ણયા કયાઈ તંસિ તારિસગંસિ છક્કટ્ટુગલટ્ટમટ્ટુસંઠિય-ખંભુગ્ગય-પવરવર-સાલભંજિય-ઉજ્જલ-મણિકણગ-રયણથૂભિય વિહંગજાલદ્ધ-ચંદણિજ્જૂહંતર-કણયાલિ-ચંદસાલિયા-વિભત્તિકલિણ સરસચ્છધાઠ્ઠવલ-વણ્ણ રણ્ણે બાહિરઓ દૂમિય-ઘટ્ટ-મટ્ટે અભિંભતરઓ પસત્ત-સુવિલિહિય-ચિત્તકમ્મે ણાણાવિહ-પંચવણ્ણ-મણિરયણ-કોટ્ટિમતલે, પઝમ લયા-ફુલ્લવલ્લિ-વરપુપ્ફજાઈ-ઉલ્લોય-ચિત્તિય-તલે વંદણવર-કણગકલસ-સુણિમ્મિય-પહિ-પૂજિય-સરસપઝમ-સોહંતદારભાણ, પયરગલંબંત-મણિમુત્ત-દામ-સુવિરણ્ણદારસાહે-સુગંધ-વરકુસુમ-મઝય-પમ્હલસયણોવયારે-મણહિયયણિવ્વુઝકરે, કપ્પૂર-લવંગ-મલય-ચંદણ-કાલાગુરુ-પવર-કુંદુરુક્ક-તુરુક્ક-ધૂવ-હજ્જંતસુરભિમઘમઘંત ગંધુદ્ધયાભિરામે, સુગંધવરગંધિણ-ગંધવટ્ટિભૂણ મણિકિરણ-પણાસિયંધયારે, કિંં બહુણા ? જુઝગુણેહિં સુરવરવિમાણ-વેલંબિયવરઘણ,

તંસિ તારિસગંસિ સયણિજ્જંસિ- સાર્લિંગવટ્ટિએ, ઉખઓ વિબ્બોયણે, દુહઓ ઉણ્ણએ મજ્ઞે ણયગંભીરે, ગંગાપુલિણવાલુય-ઉદ્દાલસાલિસએ ઓયવિય-ખોમદુગુલ્લપટ્ટ-પડિચ્છિણ્ણે, અત્થરય-મલય-ણવતય-કુસત્તલિંબ-સીહકેસરપચ્ચુત્થિએ સુવિરઇયરયત્તાણે રત્તંસુયસંવુએ સુરમ્મે આઇણગ-રુય-બૂર-ણવણીય-તુલ્લપાસે;

પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ સુત્તજાગરા ઓહીરમાણી-ઓહીરમાણી એગં મહં સત્તુસ્સેહં રયયકૂડ સણિણં, ણહતલંસિ સોમં સોમાકારં લીલાયંતં જંભાયમાણં મુહમઇગયં ગયં પાસિત્તા ણં પડિબુદ્ધા ।

ભાવાર્થ :- તે શ્રેણિકરાજાની ધારિણી નામની રાણી હતી. અહીં રાણીનું વર્ણન જાણવું **યાવત્** તે શ્રેણિક રાજાને ઈષ્ટ, કાંત હતી **યાવત્** સુખપૂર્વક રહેતી હતી. તે ધારિણીદેવી કોઈ એક સમયે પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યને યોગ્ય ઉત્તમ મહેલમાં સૂતી હતી. તે મહેલના પ્રવેશદ્વારો- મનોજ્ઞ, ચમકતા, કમનીય દરવાજાઓ તથા આકર્ષક પૂતળીઓવાળા થાંભલાઓથી શોભિત હતા. તે મહેલ ઉજ્જવલ મણિઓ, સુવર્ણ અને રત્નોના શિખરો, કપોતપાળી, ઝરૂખા, અર્ધ ચંદ્રાકાર પગથિયાઓ, નિર્યુલક- દ્વાર પાસેના રત્નજડિત ટોડલાઓ, મત્સ્યાદિથી ચિત્રિત ટોડલાની વચ્ચેનો ભાગ અને ચંદ્રશાળા(અગાશી) વગેરે સુનિર્મિત વિભાગોથી યુક્ત હતો. તેનો અંદરનો ભાગ સ્વચ્છ, ગેરુ, દગ્ધપાષાણ-ચૂનો, પીળી માટી વગેરે વિવિધ રંગોથી રંગાયેલો હતો. તેનો બહારનો ભાગ ચૂનાથી ઘોળેલો અને પથ્થર ઘસવાથી ચમકતો બનાવાયેલો હતો. તેમાં પ્રેક્ષકોના મનને ગમે તેવા પ્રશસ્ત, સુંદર અને વિશિષ્ટ પ્રકારના ચિત્રો આલેખિત હતા. તેની ભૂમિ વિવિધ પ્રકારના પંચરંગી મણિઓ અને રત્નોથી જડેલી હતી. તેની ઇત પદ્મલતાઓ, વેલો અને ઉત્તમ પ્રકારના માલતી આદિ પુષ્પોથી આકર્ષક રીતે ચિત્રેલી હતી. તેના દ્વાર ભાગમાં ચંદન ચરિત સુવર્ણ કળશોથી નિર્મિત વિકસિત પદ્મ-કમળો સ્થાપિત કરેલા હતા, તેના દ્વાર કમળોથી અને સુવર્ણના તારથી સૂત્રિત મણિ-મોતીઓની માળાઓથી સુશોભિત હતા. તેમાં આકડાના રૂ જેવી સુકોમળ, શ્રેષ્ઠ સુગંધી પુષ્પોથી તૈયાર કરવામાં આવેલી શય્યા હતી. તે મહેલ, મન અને હૃદયને આનંદિત કરનારો હતો. તે મહેલ કપૂર, લવિંગ, મલય, ચંદન, કાલાગુરુ, પ્રવર કુન્દુરુષ્ક, લોબાન વગેરે અનેક સુગંધિત દ્રવ્યોથી નિષ્પન્ન ધૂપની સુગંધથી મધમધાયમાન હતો. જાણે સુગંધની ગોળી ન હોય! તેવો તે સુગંધિત હતો. મણિઓના પ્રકાશના કારણે ત્યાંથી અંધકાર નાશ પામી ગયો હતો. વધુ શું કહેવું? પોતાની કાંતિ અને ગુણ વડે તે મહેલ દેવવિમાનની શોભાને પણ ઉલ્લંઘન કરનાર હતો.

મહાપુણ્યોદયે પ્રાપ્ત એવી એક ઉત્તમ શય્યા ઉપર શરીર પ્રમાણ લાંબું ગાદલું પાથરેલું હતું. તેના ઉપર ઓશીકે અને પાંગતે, તેમ બંને બાજુએ તકિયા(ગાલ મસૂરિયા) રાખ્યા હતા તેથી તે શય્યા બંને બાજુથી ઊંચી અને વચ્ચે નમેલી(ઊંડી) દેખાતી હતી. ગંગાનદીના કિનારાની રેતીમાં પગ મૂકતા, પગ ખૂંચી જાય તેમ આ શય્યામાં શયન કરનાર ઊંડા ઉતરી જાય, તેવી તે કોમળ હતી. તે શય્યા વિવિધ રંગના રૂ અને અળસીમાંથી બનાવેલા(જરી ભરત ભરેલા સુંદર) ઓછાડથી આચ્છાદિત હતી. તે શય્યા આસ્તરણ, મલય, નવતક, કુશકત, લિંબ અને સિંહકેશર(ગાલીયા)થી ઢંકાયેલી હતી. જ્યારે તેનો ઉપયોગ ન હોય ત્યારે ધૂળથી તેનું રક્ષણ કરવા રજસ્ત્રાણ-વસ્ત્રથી તે સુંદર રીતે ઢંકાયેલી રહેતી હતી. તેના ઉપર લાલરંગની મચ્છરદાની સદા બંધાયેલી રહેતી હતી. સુરમ્ય એવી આ શય્યા આજિનક(મૃગચર્મ), કપાસનું રૂ, બૂર(વનસ્પતિ વિશેષ), માખણ અને આકડાના રૂ જેવી મુલાયમ સ્પર્શવાળી હતી.

આવી સુંદર શય્યા પર સૂતેલી ધારિણીદેવીએ મધ્યરાત્રિના સમયે, અર્ધનિદ્રા અવસ્થામાં, એક મોટા, સાત હાથ ઊંચા, ચાંદીના પર્વત જેવા શ્વેત, સૌમ્ય, સૌમ્યાકૃતિવાળા, ક્રીડા કરતા, બગાસું ખાતા હાથીને આકાશતલથી ઊતરી પોતાના મુખમાં પ્રવેશતાં જોયો, જોઈને તે જાગૃત થઈ.

વિવેચન :-

છવ્કટ્ટક :- ષટ્કાષ્ટક. વૃત્તિકારે તેના બે અર્થ કર્યા છે (૧) બાહ્ય અલન્દક. બાહ્ય પ્રવેશદ્વાર, બહારના દરવાજા, (૨) છ કાષ્ટથી નિર્મિત સ્તંભ-થાંભલો, જો થાંભલો અર્થ કરવામાં આવે તો સૂત્રગત મનોજ્ઞ વગેરે વિશેષણ સ્તંભ માટે પ્રયુક્ત થાય છે. **વિહ્વક-** કપોતપાળી. વરંડા-ગવાક્ષ નીચેની પાળી, તેના ઉપર કબૂતર વગેરે પક્ષીઓ બેસતા હોવાથી કપોતપાળી કહેવાય છે.

ખોમદુગુલ્લપટ્ટ :- માણસના ૧ વાળમાંથી ૧૦૦ તંતુ બને તેવા ઝીણા રૂના તંતુ વડે જે વસ્ત્ર બનાવવામાં આવે તેને **કૌમ** કહે છે. અળસી વગેરેના રેસામાંથી બનાવવામાં આવેલ વસ્ત્રને **દુકૂલ** કહે છે. આ બંનેને સાથે સીવીને જે એક વસ્ત્ર બનાવવામાં આવે તેને **પટ્ટ** કહે છે. સંક્ષેપમાં સૂતરાઉ, રેશમી આદિ મિશ્રણ-વાળું વસ્ત્ર **કૌમ-દુકૂલ-પટ્ટ** કહેવાય છે.

અત્થરય-મલય :- અત્થરય(આસ્તરક) આચ્છાદિત. તે શય્યા અનુક્રમે મલય વગેરે વસ્ત્રોથી ઢંકાયેલી રહેતી હતી. **મલય-** મલય દેશમાં ઉત્પન્ન ઝીણા દોરાઓથી બનાવેલું વસ્ત્ર. **નવતક-** ઊનનું વસ્ત્ર, **કુશકત-** દેશ વિદેશમાં બનાવેલું વસ્ત્ર. **લિંબ-** સિંહ કેશર- સિંહની કેશરાલ જેવા રૂંછડાંવાળા ગાલીયાથી તે શય્યા આચ્છાદિત હતી.

સુત્તજાગરા :- થોડી સુપ્ત, થોડી જાગૃત. સ્વપ્ન અર્ધનિદ્રાવસ્થામાં આવે છે. સુષુપ્ત અવસ્થા કે જાગૃતા-વસ્થામાં સ્વપ્ન આવતા નથી. તે સૂચવવા જ સૂત્રકારે ‘સુપ્ત-જાગૃત’ શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે.

શ્રેણિક રાજાને સ્વપ્ન નિવેદન :-

૧૩ તए णं सा धारिणी देवी अयमेयारूवं उरालं कल्लाणं सिवं धण्णं मंगल्लं सस्सिरीयं महासुमिणं पासित्ता णं पडिबुद्धा समाणी हट्टुतुट्ट चित्तमाणंदिया पीइमणा परमसोमणसिया हरिसवस-विसप्पमाणहियया धाराहय-कलंब-पुप्फगं पिव समूससिय-रोमकूवा तं सुमिणं ओगिण्हइ, ओगिण्हित्ता सयणिज्जाओ उट्टेइ, उट्टेत्ता पायपीढाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता अतुरियमचवलमसंभंताए अविलंबियाए रायहंससरिसीए गईए जेणामेव से सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सेणियं रायं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं उरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं धण्णाहिं मंगल्लाहिं सस्सिरीयाहिं, हियय-गमणिज्जाहिं, हिययपल्हायणिज्जाहिं मिय-महुर-रिभिय-गंभीर-सस्सिरीयाहिं गिराहिं संलवमाणी संलवमाणी पडिबोहेइ, पडिबोहेत्ता सेणिएणं रण्णा अब्भणुण्णाया समाणी णाणामणि-कणगरयण-भत्तिचित्तंसि भद्दासणंसि णिसीयइ, णिसीइत्ता आसत्था वीसत्था सुहासणवरगया करयलपरिग्गहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु सेणियं रायं एवं वयासी-

एवं खलु अहं देवाणुप्पिया ! अज्ज तंसि तारिसगंसि सयणिज्जंसि सालिंगणवट्टिए

જાવ ણિયગવયણમઙ્ગવયંતં ગયં સુમિણે પાસિત્તા ણં પઢિબુદ્ધા - તં ઇયસ્સ ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઊરાલસ્સ જાવ સુમિણસ્સ કે મણ્ણે કલ્લાણે ફલવિત્તિવિસેસે ભવિસ્સઙ્ગ ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધારિણીદેવી આ પ્રકારના પ્રધાન, કલ્યાણકારી, શિવકારી(સુખ-શાંતિકારી), ધન્યકારી, મંગલકારી, સશ્રીકારી, મહાસ્વપ્નને જોઈને જાગૃત થઈ. તે હર્ષિત અને સંતુષ્ટ બની ગઈ, તેનું ચિત્ત આનંદિત બની ગયું, તેણીના મનમાં પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ, મનમાં પરમ પ્રસન્નતા છવાઈ ગઈ, હર્ષોલ્લાસથી પ્રફુલ્લિત હૃદયવાળી થઈ ગઈ. મેઘની જલધારાથી આહત કદંબના પુષ્પની જેમ તે રોમાંચિત થઈ ગઈ. તેણીએ સ્વપ્નનો વિચાર કર્યો, વિચાર કરીને શય્યામાંથી ઊઠી, બાજોઠ ઉપર પગ મૂકીને નીચે ઉતરી. નીચે ઉતરીને માનસિક ઉતાવળથી રહિત, શારીરિક ચંચળતાથી રહિત, સ્ખલનાથી રહિત, વિલંબ રહિત, રાજહંસ જેવી ગતિથી શ્રેણિક રાજા સમીપે આવી, આવીને શ્રેણિક રાજાને ઈષ્ટ, કાન્ત, પ્રિય, મનોજ્ઞ, મનોહર, ઉદાર, કલ્યાણકારી, શિવકારી, ધન્યકારી, મંગલકારી, સશ્રીકારી, હૃદયને પ્રિયકારી, હૃદયને આહ્લાદકારી, પરિમિત મધુર સ્વરથી મીઠી, રિમ્બિત-સ્વરની ઘોષણાવાળી, ગંભીર સ્વરવાળી, ગુણરૂપ લક્ષ્મીથી યુક્ત વાણી વડે શ્રેણિક રાજાને જગાડ્યા, જગાડીને તેમની અનુમતિ મેળવીને વિવિધ પ્રકારના મણિ, સુવર્ણ અને રત્નોથી ચિત્રિત ભદ્રાસન ઉપર તે બેઠી. ચાલવાનો થાક ઉતારીને, ક્ષોભરહિત થઈને, સુખદ અને શ્રેષ્ઠ આસનને પ્રાપ્ત કરીને તેણીએ બંને હાથ અંજલીબદ્ધ કર્યા, અંજલીબદ્ધ હસ્ત વડે મસ્તકે આવર્તન કરીને હસ્તાંજલીને મસ્તક ઉપર સ્થાપીને શ્રેણિક રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિય ! આજે હું તથા પ્રકારની(પૂર્વોક્ત શરીર પ્રમાણ આદિ વિશેષણયુક્ત ગાદલાવાળી) શય્યા પર સૂતી હતી, ત્યારે યાવત્ મુખમાં પ્રવેશ કરતા હાથીને સ્વપ્નમાં જોઈને હું જાગૃત થઈ છું. હે દેવાનુપ્રિય ! તે ઉદાર યાવત્ સ્વપ્નનું વિશેષ કલ્યાણકારી ફલ શું હશે ?

શ્રેણિક રાજા દ્વારા સ્વપ્નની પ્રશંસા :-

૧૪ તણ ણં સેણિણ રાયા ધારિણીણ દેવીણ અંતિણ ઇયમદ્દં સોચ્ચા ણિસમ્મ હદ્ધુત્થ જાવ હિયાણ ધારાહયણીવસુરભિકુસુમચુંચુમાલહયતણૂ ઊસસિયરોમકૂવે તં સુમિણં ઓગિણ્ણહહ, ઓગિણ્ણહત્તા ઈહં પવિસઙ્ગ, પવિસિત્તા અપ્પણો સાભાવિણ્ણં મહ્ગુણ્ણવણ્ણં બુદ્ધિવિણ્ણાણેણં તસ્સ સુમિણસ્સ અત્થોગ્ગહં કરેઙ્ગ, કરિત્તા ધારિણિં દેવિં તાહિં જાવ હિયાણપલ્લાયણિજ્જાહિં મિય મહુરરિભિયગંભીરસસ્સિરિયાહિં વગ્ગૂહિં અણુવૂહમાણે અણુવૂહમાણે ઇવં વયાસી-

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજા, ધારિણી દેવી પાસેથી આ વાત સાંભળીને તથા હૃદયમાં ધારણ કરીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા યાવત્ પ્રફુલ્લિત હૃદયવાળા થયા અને મેઘધારાઓથી આહત કદંબવૃક્ષના સુગંધિત ફૂલની સમાન તે અતિ આનંદિત(પ્રસન્નવદનવાળા) અને રોમાંચિત શરીરવાળા થયા. તેણે સ્વપ્નનું અવગ્રહણ કર્યું અર્થાત્ સામાન્યરૂપથી વિચાર કર્યો, અવગ્રહણ કરીને વિશેષ અર્થ વિચારણારૂપ ઈહામાં પ્રવેશ કર્યો, ઈહામાં પ્રવેશ કરીને સ્વાભાવિક મતિપૂર્વકની બુદ્ધિ વિજ્ઞાનથી અર્થાત્ ઔત્પાતિક આદિ બુદ્ધિથી સ્વપ્નના ફલનો નિશ્ચય કર્યો અને ધારિણી દેવીના હૃદયમાં આહ્લાદ ઉત્પન્ન કરનારી, મૃદુ, મધુર, રિમ્બિત, ગંભીર અને સશ્રીક વાણીથી પ્રશંસા કરતાં કરતાં આ પ્રમાણે કહ્યું-

૧૫ ઊરાલે ણં તુમે દેવાણુપ્પિણ ! સુમિણે દિદ્ધે । કલ્લાણે ણં તુમે દેવાણુપ્પિણ ! સુમિણે

દિદ્દે । સિવે ધણે મંગલ્લે સસ્સીરેણં તુમે દેવાણુપ્પિએ ! સુમિણે દિદ્દે । આરોગ્ગ-તુટ્ઠિદીહાઝય-કલ્લાણ-મંગલ્લકારણં તુમે દેવી ! સુમિણે દિદ્દે । અત્થલાભો તે દેવાણુપ્પિએ ! પુત્તલાભો તે દેવાણુપ્પિએ ! રજ્જલાભો તે દેવાણુપ્પિએ ! ભોગ્ગ-સોક્ખલાભો તે દેવાણુપ્પિએ !

એવં યલુ તુમં દેવાણુપ્પિએ ! ણવણં માસાણં બહુપટ્ઠિપુણ્ણાણં અદ્ધુટ્ઠમાણં રાઈંદિયાણં વીઙ્ગકંતાણં અમ્હં કુલકેઝં કુલદીવં કુલપવ્વયં કુલવડિંસયં કુલતિલકં કુલકિત્તિકરં, કુલવિત્તિકરં, કુલણંદિકરં, કુલજસકરં, કુલાધારં કુલપાયવં કુલવિવદ્ધણકરં સુકુમાલ-પાણિપાયં જાવ સુરૂવં દારયં પયાહિસિ ।

ભાવાર્થ :- હે દેવાણુપ્રિયે ! તમે પ્રધાન સ્વપ્ન જોયું છે. દેવાણુપ્રિયે ! તમે કલ્યાણકારી સ્વપ્ન જોયું છે. હે દેવાણુપ્રિયે ! તમે શિવકારી (સુખકારી), ધન્યકારી, મંગલકારી અને શોભાકારી સ્વપ્ન જોયું છે. હે દેવી ! તમે આરોગ્યકારી, તુષ્ટિકારી, દીર્ઘાયુકારી, કલ્યાણ અને મંગલકારી સ્વપ્ન જોયું છે. હે દેવાણુપ્રિયે ! આ સ્વપ્ન જોવાથી તમને અર્થનો લાભ થશે, હે દેવાણુપ્રિયે ! તમને પુત્રનો લાભ થશે, હે દેવાણુપ્રિય ! તમને રાજ્યનો લાભ થશે, ભોગનો અને સુખનો લાભ થશે.

હે દેવાણુપ્રિયે ! તમે નિશ્ચયથી નવ માસ અને સાડા સાત રાત્રિ-દિવસ વ્યતીત થશે ત્યારે આપણા કુલની ધ્વજા સમાન, કુલના દિપક સમાન, કુલમાં પર્વતની સમાન (કોઈથી પણ પરાજિત નહીં થનાર), કુલના ભૂષણ, કુલના તિલક, કુલની કીર્તિ વધારનાર, કુલની ધનસંપત્તિ વધારનાર, કુલને આનંદ આપનાર, કુલના યશની વૃદ્ધિ કરનાર, કુલના આધારરૂપ, કુલમાં વૃક્ષ સમાન અર્થાત્ કુલના આશ્રયરૂપ અને કુલની સર્વ પ્રકારે વૃદ્ધિ કરનારા સુકોમળ હાથ-પગવાળા યાવત્ સ્વરૂપવાન પુત્રને જન્મ આપશો.

૧૬ સે વિ ય ણં દારણે ઝમ્મુક્કબાલભાવે વિણ્ણાય-પરિણયમેત્તે જોવ્વણગમણુપત્તે સૂરે વીરે વિક્કંતે વિત્થિણ્ણ-વિઝલ-બલવાહણે રજ્જવઈ રાયા ભવિસ્સઈ । તં ઝરાલે ણં તુમે દેવીએ સુમિણે દિદ્દે જાવ આરોગ્ગ તુટ્ઠિ દીહાઝય-કલ્લાણ-મંગલ્લકારણં તુમે દેવી ! સુમિણે દિદ્દે ત્તિ કટ્ટુ ધુજ્જો ધુજ્જો અણુબૂહેઈ ।

ભાવાર્થ :- તે બાળક બાલ્યાવસ્થાને પાર કરીને, જ્ઞાનમાં (કલાદિમાં) પરિપક્વ થઈને, યૌવનને પ્રાપ્ત થઈને શૂરવીર અને પરાક્રમી થશે. તે વિસ્તીર્ણ અને વિપુલ સેના તથા વાહનોનો સ્વામી થશે, રાજ્યના અધિપતિ રાજા થશે. તેથી જ હે દેવી ! તમે પ્રધાન સ્વપ્ન જોયું છે યાવત્ આરોગ્યકારી, તુષ્ટિકારી, દીર્ઘાયુકારી અને કલ્યાણકારી, મંગલકારી સ્વપ્ન જોયું છે. આ પ્રમાણે કહીને રાજા વારંવાર તેમની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

૧૭ તણં સા ધારિણી દેવી સેણિણં રણ્ણા એવં વુત્તા સમાણી હટ્ટુટ્ટુ જાવ કરયલ-પરિગ્ગહિયં સિરસાવત્તં મત્થણે અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી-

એવમેયં દેવાણુપ્પિયા ! તહમેયં અવિતહમેયં અસંદિદ્ધમેયં ઇચ્છિયમેયં પટ્ઠિચ્છિયમેયં ઇચ્છિયપટ્ઠિચ્છિયમેયં દેવાણુપ્પિયા ! સચ્ચે ણં એસમટ્ટે જં ણં તુબ્બે વયહ ત્તિ કટ્ટુ તં સુમિણં સમ્મં પટ્ઠિચ્છઈ, પટ્ઠિચ્છિત્તા સેણિણં રણ્ણા અબ્બણુણ્ણાયા સમાણી ણાણામણિકણગરયણ-ભત્તિચિત્તાઓ ભદ્દાસણાઓ અબ્બુટ્ટેઈ, અબ્બુટ્ટેત્તા જેણેવ સણે સયણિજ્જે તેણેવ ઝવાગચ્છઈ,

उवागच्छता सयंसि सयणिज्जंसि णिसीयइ, णिसीइत्ता एवं वयासी-

ભાવાર્થ :- શ્રેણિક રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે ધારિણીદેવી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈ યાવત્ હાથ જોડી આવર્તન કરીને, મસ્તકે અંજલી સ્થાપિત કરીને, આ પ્રમાણે બોલી-

હે દેવાનુપ્રિય ! આપે જે કહ્યું, તે તેમ જ છે. આપનું કથન સત્ય છે, અસંદિગ્ધ છે, હે દેવાનુપ્રિય! આપનું કથન મને ઈષ્ટ છે, અત્યંત ઈષ્ટ છે, ઈષ્ટાતિઈષ્ટ છે. આપે મને જે કહ્યું તે અર્થ સત્ય છે. આ પ્રમાણે કહીને ધારિણી દેવીએ તે સ્વપ્નના અર્થનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજાની આજ્ઞા મેળવીને, વિવિધ પ્રકારના મણિ, સુવર્ણ અને રત્નોથી ચિત્રિત ભદ્રાસન પરથી ઊઠીને, પોતાની શય્યા સમીપે આવીને શય્યા પર બેસીને આ પ્રમાણે (મનોમન) વિચારવા લાગી-

૧૮ મા મે સે ઉત્તમે પહાणे मंगल्ले सुमिणे अण्णेहिं पावसुमिणेहिं पडिहम्मिहि त्ति कट्टु देवय-गुरुजणसंबद्धाहिं पसत्थाहिं धम्मियाहिं कहाहिं सुमिणजागरियं पडिजागरमाणी-पडिजागरमाणी विहरइ ।

ભાવાર્થ :- મારું તે ઉત્તમ અને પ્રધાન, મંગલકારી સ્વપ્ન, અન્ય અશુભ સ્વપ્નોથી નષ્ટ ન થઈ જાય. એમ વિચારીને (શુભ સ્વપ્નની રક્ષા માટે) તે ધારિણી દેવીએ, દેવ અને ગુરુજન સંબંધી પ્રશસ્ત ધાર્મિક કથાઓ દ્વારા સ્વપ્નનું સંરક્ષણ કરવા માટે જાગરણપૂર્વક રાત્રિ વ્યતીત કરી.

नगरीनी सजावट अने राजानी स्नान विधि :-

૧૯ तए णं सेणिए राया पच्चूसकालसमयंसि कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावेत्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! बाहिरियं उवट्ठाणसालं अज्ज सविसेसं परमरम्मं गंधोदगसित-सुइय-समज्जिओवलित्तं पंचवण्ण-सरस-सुरभिमुक्कपुप्फ-पुंजोवयारकलियं कालागुरु-पवरकुंदुरुक्क-तुरुक्क-धूव-डज्झंत-मघमघंत-गंधुद्धुयाभिरामंसुगंधवरगंधियं गंध-वट्टिभूयं करेह कारवेह य; करित्ता य कारवित्ता य एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह । तए णं ते कोडुंबियपुरिसा सेणिएणं रण्णा एवं वुत्ता समाणा हट्टतुट्ठा जाव पच्चप्पिणंति।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજાએ પ્રાતઃકાળના સમયે કોટુંબિક-કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! આજે સભાભવનને શીઘ્ર વિશેષરૂપે રમ્ય બનાવો, સુગંધિત પાણીનો છંટકાવ કરી, સાફસૂફ કરી, લીંપીને પંચવર્ણી તાજા સુગંધિત અને પોતાની મેળે ખરી પડેલા ફૂલોને વિવિધ પ્રકારે ગોઠવી સુશોભિત બનાવો. કાલાગુરુ, કુંદુરુષ્ક, તુરુષ્ક (લોબાન)ના ધૂપ દ્વારા તે સભાભવનને, મન પ્રસન્ન બની જાય, તે રીતે સુગંધથી મઘમઘાયમાન બનાવો, શ્રેષ્ઠ સુગંધી ચૂર્ણ દ્વારા સુગંધિત ધૂપસળી જેવું બનાવો અને મારી આજ્ઞાનુસાર કાર્ય પૂર્ણ થયાની મને શીઘ્ર સૂચના આપો, જાણ કરો. શ્રેણિક રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષો હર્ષિત થયા. તેઓએ આજ્ઞાનુસાર કાર્ય કરીને રાજાને કાર્ય થઈ ગયાની સૂચના આપી.

૨૦ तए णं सेणिए राया कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए फुल्लुप्पलकमल-कोमलुम्मिलियम्मि अह पंडुरे पभाए रत्तासोगपगासकिंसुय-सुयमुह-गुंजद्धराग-बंधुजीवग-पारावयचलणणयण

परहुय-सुरत्तलोयण-जासुमणकुसुम-जलियजलण-तवणिज्जकलसहिं-गुलयणियर-रूवाइरेगरेहंत-
सस्सिरीए दिवायरे जहक्कमेण उदिए तस्स दिणकरपरंपरोयारपारद्धम्मि अंधयारे, बालातव-
कुंक्रमेणं खइएव्व जीवलोए, लोयण-विसयाणुगास-विगसंत-विसददंसियम्मिलोए, कमलागरसंडबोहए
उट्टियम्मि सूरे सहस्सरस्सिम्मि दिणयरे तेयसा जलंते सयणिज्जाओ उट्टेइ-उट्टिता;

जेणेव अट्टणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता अट्टणसालं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता
अणेगवायाम जोग वग्गण वामद्वण मल्लजुद्धकरणेहिं संते परिस्संते; सयपागेहिं सहस्सपागेहिं
सुगंधवरतेल्लमाइएहिं पीणणिज्जेहिं दीवणिज्जेहिं दप्पणिज्जेहिं मयणिज्जेहिं विंहणिज्जेहिं,
सत्विंदियगायपल्हायणिज्जेहिं अब्भंगएहिं अब्भंगिए समाणे;

तेल्लचम्मंसि पडिपुण्ण-पाणिपाय-सुकुमालकोमलतलेहिं पुरिसेहिं छेएहिं दक्खेहिं पट्टेहिं
कुसलेहिं मेहावीहिं णिउणेहिं णिउणसिप्पोवगएहिं जियपरिस्समेहिं अब्भंगण-परिमद्वणुव्वट्टण-
करणगुणिम्माइएहिं अट्टिसुहाए मंससुहाए तथासुहाए रोमसुहाए चउट्टिविहाए संवाहणाए
संवाहिए समाणे अवगयपरिस्समे णरिंदे अट्टणसालाओ पडिणिक्खमइ, पडिणिक्खमिता;

जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता मज्जणघरं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता
समंतजालाभिरामे, विचित्तमणिरयण-कोट्टिमतले रमणिज्जे णहाणमंडवंसि णाणामणि-रयण-
भत्तिचित्तंसि णहाणपीढंसि सुहणिसण्णे । सुहोदएहिं पुप्फोदएहिं गंधोदएहिं, सुद्धोदएहिं य
पुणो पुणो कल्लाणग-पवर-मज्जणविहीए मज्जिए ।

तत्थ कोउयसएहिं बहुविहेहिं कल्लाणग-पवर-मज्जणावसाणे पम्हल-सुकुमाल-
गंधकासाइय लूहियंगे अहय-सुमहग्घदूसरयण-सुसंवुए सरस-सुरभिगोसीस चंदणाणुलित्तगत्ते
सुइमाला-वण्णगविलेवणेआविद्ध-मणिसुवण्णे कप्पियहार-द्धहार-तिसरियपालंबपलंबमाण
कडिसुत्त-सुकयसोहे पिणद्धगेविज्ज-अंगुलेज्जग-ललियंगय ललियकयाभरणे णाणामणि कडग
तुडिय थंभियभुए अहियरूवसस्सिरीए कुंडलुज्जोइयाणणे मउड-दित्तसिए हारोत्थय-सुकय
रइयवच्छे पालंब पलंबमाण-सुकय पडउत्तरिज्जे मुद्धिया-पिंगलंगुलीए णाणामणिकणग रयण
विमलमहरिह णिउणोविय-मिसिमिसंतविरइय-सुसिलिट्ट-विसिट्ट-लट्ट-संठिय-पसत्थ-आविद्ध-
वीरवलए, किं बहुणा ? कप्परुक्खए विव सुअलंकिय-विभूसिए णरिंदे सकोरंटमल्लदामेणं
छत्तेणं धरिज्जमाणेणं उभओ चउचामरवालवीइयंगे मंगल-जयसद्धकयालोए अणेगणणायग
दंडणायग राईसर तलवर माडंबिय कोडुंबिय मंति महामंति गणग-दोवारिय-अमच्च-चेड-पीढ
मद्वणगर-णिगम सेट्टि-सेणावइ-सत्थवाह-दूय-संधिवालसद्धिं संपरिवुडे धवलमहामेहणिग्गए विव
गहगणदिप्पंतरिक्ख-तारागणाण मज्जे ससिच्च पियदंसणे णरवई मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ,
पडिणिक्खमिता जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता सीहासणवरगाए
पुरत्थाभिमुहे सण्णिसण्णे ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી (બીજે દિવસે સવારે) જ્યારે રાત્રિ પૂરી થઈ અને પરોઢ થયું કમળો ઉત્પલ, વિકસિત થયા, પ્રભાત પાંદુર—શ્વેત વર્ણવાળું થયું. લાલ અશોકની કાંતિ, કેસુડાનું ફૂલ, પોપટની ચાંચ, ચણોઠીનો અર્ધભાગ, બંધુજીવક, કબૂતરના પગ અને નેત્ર, કોયલની અતિલાલ આંખ, જાસુદના ફૂલ, જાજવલ્યમાન અગ્નિ, સુવર્ણ કલશ તથા હિંગળોના સમૂહની લાલિમાથી પણ અધિક લાલિમાથી સુશોભિત, એવો સૂર્ય અનુક્રમે ઉદય પામ્યો. ઉદય પામેલા તે સૂર્યના કિરણોના સમૂહથી અંધકારનો નાશ થયો, બાલસૂર્યના પ્રકાશરૂપી કંકુથી જ્યારે જીવલોક વ્યાપ્ત થયો, નેત્રો દ્વારા જીવલોક સારી રીતે દેખાવા લાગ્યો. સરોવરોમાં રહેલા કમળોના સમૂહને વિકસિત કરનાર, સહસ્ર કિરણોવાળો સૂર્ય જ્યારે તેજથી ઝળહળતો થઈ ગયો ત્યારે રાજા શ્રેણિક શય્યાથી ઊઠ્યા, ઊઠીને—

વ્યાયામશાળા સમીપે આવ્યા અને વ્યાયામ શાળામાં પ્રવેશ્યા, પ્રવેશીને અનેક પ્રકારના વ્યાયામયોગ— આસન, કૂદવું, અંગોપાંગ મરડવા, મલ્લયુદ્ધ વગેરે કસરત કરીને તેઓ શ્રાંત, પરિશ્રાંત થઈ ગયા અર્થાત્ અત્યંત થાકી ગયા. ત્યારે તેઓએ શતપાક, સહસ્રપાક વગેરે સર્વોત્તમ સુગંધી તેલ દ્વારા સપ્તધાતુને સમ કરતું હોવાથી પ્રીતિકારક, શરીરબળ વધારનારું તથા દર્પનીય— જઠરાગ્નિને દિપ્ત કરનારું કામવર્ધક, ખુંડણીય— બળની વૃદ્ધિ કરનારું, સ્ફૂર્તિ કરનારું, સર્વ ઈન્દ્રિયો અને શરીરને આહ્વાદિત કરનારું માલિશ કરાવ્યું.

ત્યારપછી તેલયુક્ત તે શરીરનું, પરિપૂર્ણ હાથ-પગવાળા, કોમળ હથેળીવાળા, છેક—માલિશ કરવાની કળામાં કુશળ અને અવસરને જાણનારા, બળવાન, કુશળ, મેઘાવી, નિપુણ, નિપુણ શિલ્પી-મર્દનના સૂક્ષ્મ રહસ્યના જાણકાર, પરિશ્રમને જીતનારા, અભ્યંગન(માલિશ), મર્દન(શરીર દબાવવું), ઉદ્વર્તન(પીઠી આદિ લગાવી શરીરની ચીકાશ દૂર કરવા)ના ગુણોથી યુક્ત પુરુષો પાસે, હાડકાને સુખદાયી, માંસને સુખદાયી, ત્વચાને સુખદાયી તથા રોમરાયને સુખદાયી, આ ચાર પ્રકારની માલિશ વિધિ દ્વારા માલિશ મર્દન કરવાથી શ્રમ દૂર થતાં શ્રેણિક રાજા વ્યાયામ શાળામાંથી બહાર નીકળ્યા, બહાર નીકળીને—

સ્નાન ઘર સમીપે આવ્યા અને સ્નાનઘરમાં પ્રવેશ્યા. સ્નાનઘરમાં પ્રવેશીને મોતીઓથી સજાવેલા ઝરૂખાથી અતિસુંદર, અનેકવિધ મણિ-રત્નોથી જડેલા ભૂમિતલથી રમણીય એવા સ્નાનમંડપમાં કલાત્મક રીતે જડેલા, મણિરત્નોથી સુશોભિત સ્નાનપીઠ બાજોઠ ઉપર સુખપૂર્વક બેસીને, ન અતિ ગરમ, ન અતિ ઠંડા એવા સુખપ્રદ જળથી, પુષ્પ મિશ્રિત જળથી, ચંદનાદિ મિશ્રિત સુગંધી જળથી, શુદ્ધોદકથી કલ્યાણકારી ઉત્તમ સ્નાન વિધિથી રાજાએ સ્નાન કર્યું.

સ્નાન કરતાં વિવિધ રીતે સેંકડો કલ્યાણકારી સ્નાન સંબંધી ક્રીડાઓથી સ્નાનવિધિ પૂરી થઈ ગયા પછી રૂંછડાંવાળા સુકોમળ, સુગંધિત, લાલ રંગના ટુવાલથી અંગ લૂંછીને અખંડિત, મૂલ્યવાન, શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ વસ્ત્રો ધારણ કર્યા. ત્યારપછી સરસ, સુગંધિત ગોશીર્ષ ચંદનનો લેપ કર્યો; પવિત્ર માળા ધારણ કરી; કેશર વગેરે સુગંધિત દ્રવ્યો(પરફયુમ) છાંટ્યાં, મણિ જડેલા સોનાના આભૂષણો ધારણ કર્યા; યથાસ્થાને અઢારસરો હાર, નવસરોહાર અને ત્રણસરોહાર તથા કટિસૂત્ર—કંદોરો ધારણ કરવાથી સુશોભિત અને કંઠમાં કંઠાભરણ, આંગળીઓમાં મુદ્રિકાઓ, મસ્તકમાં કેશાભરણ ધારણ કરવાથી અતિ સુશોભિત દેખાવા લાગ્યા. વિવિધ પ્રકારના મણિઓથી નિર્મિત કંકણ, ત્રુટિત—તોડા, બાજુબંધથી તેઓ સ્તંભિત ભુજાવાળા થયા. સુંદર કુંડળોથી ઉદ્યોતિત મુખમંડળવાળા, મુગટથી ચમકતા મુખમંડળવાળા, હારોથી આર્યઘાદિત, સુંદર વક્ષઃસ્થળવાળા; લાંબા લહેરાતા ઉત્તરીય વસ્ત્રને ધારણ કરનારા, સુવર્ણની મુદ્રિકાઓથી સુવર્ણમયી દેખાતી આંગળીઓવાળા તે રાજાએ સુયોગ્ય શિલ્પીઓ દ્વારા અનેક પ્રકારના મણિસુવર્ણથી બનાવાયેલા

વિમળ, ઉજ્જવળ, મૂલ્યવાન, અત્યંત સુંદર, વિશિષ્ટ સંધિવાળા, પ્રશંસનીય આકારવાળા, સુંદર વિજય કંકણને ધારણ કર્યા. વધુ શું કહેવું? આ રીતે અલંકાર યુક્ત અને વેશભૂષા યુક્ત તે નરેન્દ્ર કલ્પવૃક્ષની જેમ શોભવા લાગ્યા. કોરંટ પુષ્પની માળાથી યુક્ત છત્ર ધારણ કરાયેલા, બંને બાજુ વીંઝાતા ચાર ચામરના વાળથી સ્પર્શાયેલા, રાજાનો લોકોએ મંગલકારી જયનાદ કર્યો અનેક ગણનાયક, દંડનાયક, રાજા, ઈશ્વર-ઐશ્વર્યયુક્ત, તલવર, ૫૦૦ ગામના અધિપતિ જેવા માંડલિક, કૌટુંબિક, મંત્રી, મહામંત્રી, જ્યોતિષી, દ્વારપાલ અમાત્ય, સેવક, પીઠમર્દ-મિત્ર, નગરજનો, વ્યાપારી, શ્રેષ્ઠી, સેનાપતિ, સાર્થવાહ, દૂત અને સંધિપાલ વગેરેથી વીંટળાયેલા ગ્રહ સમૂહમાં, ઝળહળતા નક્ષત્રો અને તારા-ગણો વચ્ચે ચંદ્રની જેમ શોભતા પ્રિયદર્શની તે રાજા, મહામેઘમાંથી નીકળતા ચંદ્રની જેમ સ્નાનગૃહમાંથી બહાર નીકળ્યા, બહાર નીકળીને બાહ્ય ઉપસ્થાન શાળા(સભા)માં આવીને શ્રેષ્ઠ સિંહાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખ બેઠા.

રાજસભામાં રાણી અને સ્વપ્ન પાઠકોના ભદ્રાસન :-

૨૧ તણે પં સે સેણિણે રાયા અપ્પણો અદૂરસામંતે ઉત્તરપુરત્થિમે દિસીયાગે અટ્ટુ મહાસણાં સેયવત્થપચ્ચુત્થુયાં સિદ્ધત્થમંગલોવયાર-કય-સંતિકમ્માં રયાવેહ, રયાવેત્તા ણાણામણિરયણ મંડિયં અહિયપેચ્છણિજ્જરૂવં મહગ્ધવરપટ્ટણુગયં સળહ-બહુભત્તિસયચિત્તદ્વાણં ઈહામિય-સમ્ભ તુરય-ણર-મગર-વિહગ-વાલગ-કિણ્ણર-રુરુ-સરભ-ચમર-કું જર-વળલય-પમલય-ભત્તિચિત્તં સુખચિય-વરકળગ-પવરપેરંત-દેસભાગં અભિંભતરિયં જવણિયં અંછાવેહ, અંછાવેત્તા અચ્છેરગ-મઝય-મસૂરગ-ઓત્થઇયં ધવલવત્થપચ્ચુત્થુયં વિસિટ્ટં અંગસુહફાસયં સુમઝયં ધારિણીણે દેવીણે મહાસણં રયાવેહ, રયાવેત્તા કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેહ, સદ્ધાવેત્તા એવં વયાસી-ચિપ્પામેવ મ્હો દેવાણુપ્પિયા ! અટ્ટુંગ-મહાણિમિત્ત-સુત્તથપાઢે વિવિહ-સત્થકુસલે સુવિણપાઢે સદ્ધાવેહ, સદ્ધાવેત્તા એયમાણત્તિયં ચિપ્પામેવ પચ્ચપ્પિણહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાએ પોતાની સમીપે ઈશાન કોણમાં સફેદ વસ્ત્રથી ઢાંકેલા તથા બેસનારના વિઘ્ન દૂર થાય તે માટે મંગલ ઉપચાર રૂપ સફેદ સરસવ જેના ઉપર મૂકવામાં આવ્યા હતા તેવા આઠ ભદ્રાસનો મુકાવ્યા અને સભાના અંદરના ભાગમાં પડદો બંધાવ્યો. તે પડદો વિવિધ પ્રકારના મણિઓ અને રત્નોથી સુશોભિત, અત્યંત દર્શનીય, બહુમૂલ્ય અને શ્રેષ્ઠ નગરમાં નિર્મિત સુકોમળ હતો અને તે પડદો ઈહામૃગ, બળદ, અશ્વ, મનુષ્ય, મગર, પક્ષી, સર્પ, કિન્નર, રુરુ જાતિના મૃગ, અષ્ટાપદ, ચમરી ગાય, હાથી, વનલતા અને પદ્મલતા આદિ સેંકડો પ્રકારના ચિત્રોથી ચિત્રિત હતો. શ્રેષ્ઠ સોનાના તારથી ભરેલો સુશોભિત કિનારીવાળો પડદો સભાના અંદરના ભાગમાં બંધાવ્યો અને તેની અંદરના ભાગમાં ધારિણી દેવી માટે એક ભદ્રાસન મુકાવ્યું. ઓછાડથી આરંભાદિત અને કોમળ તકિયાથી ઉન્નત આ ભદ્રાસન ઉપર શ્વેત વસ્ત્ર પાથરેલું હતું; તેના ઉપર સુખદાયી સ્પર્શવાળું અને અતિશય કોમળ આસન સ્થાપિત કરાવીને રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! આઠ મહાનિમિત્ત જ્યોતિષ શાસ્ત્રના સૂત્ર-અર્થના પાઠક તથા વિવિધ શાસ્ત્રોમાં કુશળ એવા સ્વપ્ન પાઠકો(સ્વપ્ન શાસ્ત્રના પંડિતો)ને બોલાવો અને બોલાવીને, શીઘ્ર તે કાર્ય થઈ ગયાનું મને સૂચન કરો.

૨૨ તણે પં તે કોહુંબિયપુરિસા સેણિણં રણ્ણા એવં વુત્તા સમાણા હટ્ટુટ્ટુ જાવ હિયયા કરયલ્પરિગ્ગહિયં દસણહં સિરસાવત્તં મત્થે અંજલિં કટ્ટુ- એવં દેવો ! તહ ત્તિ આણાણે

વિણેણં વયણં પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણેત્તા સેણિયસ્સ રણ્ણો અંતિયાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ મજ્ઙમજ્ઙેણં જેણેવ સુમિણપાઢગગિહાણિ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સુમિણપાઢે સદ્ધવેતિ ।

ભાવાર્થ :- શ્રેણિક રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને આ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે તેઓ હર્ષિત તથા સંતુષ્ટ થયા **યાવત્** હૃદયથી આનંદિત થયા; બંને હાથ જોડીને, દસ નખ ભેગા કરી અંજલી બનાવી, તેને મસ્તક પર આવર્તન કરીને કહ્યું- હે દેવ ! એ જ પ્રમાણે થશે, આ પ્રમાણે વિનયપૂર્વક રાજ આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરીને, શ્રેણિક રાજાની પાસેથી નીકળીને રાજગૃહ નગરની મધ્યે થઈને સ્વપ્નપાઠકોના ઘરે આવીને સ્વપ્ન પાઠકોને આમંત્રણ આપ્યું.

૨૩ ત્ણં તે સુમિણપાઢગા સેણિયસ્સ રણ્ણો કોઢુંબિયપુરિસેહિં સદ્ધવિયા સમાણા હટ્ટતુટ્ટ જાવહિયયા ણ્હાયા જાવ અપ્પમહગ્ઘાભરણાલંકિયસરીરા હરિયાલિયસિદ્ધત્થકયમુદ્ધાણા સ્ણેહિં સ્ણેહિં ગિહેહિંતો પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા રાયગિહસ્સ મજ્ઙમજ્ઙેણં જેણેવ સેણિયસ્સ રણ્ણો ભવણવડેસગદુવારે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ઇગયઓ મિલન્તિ, મિલિત્તા સેણિયસ્સ રણ્ણો ભવણવડેસગદુવારેણં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ બાહિરિયા ઉવટ્ટાણસાલા, જેણેવ સેણિયે રાયા, તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સેણિયં રાયં જણં વિજણં વદ્ધાવેતિ, સેણિયં રણ્ણા અચ્ચિયવંદિયપૂઙ્ગય માણિય સક્કારિય સમ્માણિયા સમાણા પત્તેયં પત્તેયં પુવ્વણ્ણત્થેસુ ભદ્ધાસણેસુ ણિસીયંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે સ્વપ્ન પાઠકોને શ્રેણિક રાજાના કર્મચારીઓએ રાજ સભામાં આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું. ત્યારે તેઓએ હૃષ્ટતુષ્ટ **યાવત્** આનંદિત હૃદયવાળા થઈને, સ્નાન કર્યું **યાવત્** અલ્પ વજનવાળા પરંતુ બહુમૂલ્ય આભરણોથી શરીરને અલંકૃત કર્યું, મંગલ નિમિત્તે મસ્તક પર દૂર્વા અને સરસવ ધારણ કર્યા. ત્યારપછી પોત-પોતાના ઘેરથી નીકળ્યા. નીકળીને રાજગૃહ નગરમાં થઈને શ્રેણિક રાજાના મુખ્ય મહેલના દરવાજા સમીપે આવીને તેઓ બધા ભેગા થયા અને એક સાથે શ્રેણિક રાજાના મહેલમાં મુખ્ય દ્વારથી પ્રવેશ કરીને બહારની ઉપસ્થાન શાળા(સભા)માં શ્રેણિક રાજા સમીપે આવ્યા અને શ્રેણિક રાજાને જય અને વિજય શબ્દોથી વધાવ્યા, ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજા દ્વારા અર્ચિત, વંદિત, માનિત, પૂજિત, સત્કારિત અને સન્માનિત તે સ્વપ્ન પાઠકો પહેલેથી સ્થાપિત પોત-પોતાના ભદ્રાસનો પર બેઠા.

સ્વપ્ન પાઠકો દ્વારા સ્વપ્ન ફળ દર્શન :-

૨૪ ત્ણં સેણિયે રાયા જવણિયંતરિયં ધારિણિં દેવિં ઠવેઙ્, ઠવેત્તા પુપ્પ-ફલપડિપુણ્ણહત્થે પરેણં વિણેણં તે સુમિણપાઢે એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધારિણી દેવી અજ્જ તંસિ તારિસગંસિ સયણિજ્જંસિ જાવ મહાસુમિણં પાસિત્તા ણં પડિબુદ્ધા । તં ઇયસ્સ ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઉરાલસ્સ જાવ સસ્સિરીયસ્સ મહાસુમિણસ્સ કે મણ્ણે કલ્લાણે ફલવિત્તિવિસેસે ભવિસ્સઙ્ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાએ પડદાની પાછળ ધારિણી દેવીને બેસાડ્યા પછી હાથમાં ફૂલ અને ફળ લઈને અત્યંત વિનયપૂર્વક તે સ્વપ્ન પાઠકોને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો આજે પૂર્વવર્ણિત શય્યા

ઉપર સુતેલા ધારિણી દેવી યાવત્ મહાસ્વપ્ન જોઈને જાગી ગયાં. તો હે દેવાનુપ્રિયો ! આ ઉદાર યાવત્ સશ્રીક મહાસ્વપ્નનું કલ્યાણકારી ફલવિશેષ શું હશે ?

૨૫ તદ્દા પુત્રો તે સુમિણપાદગા સેણિયસ્સ રણ્ણો અંતિદ્દા એયમદ્દુ સોચ્ચા ણિસમ્મ હદ્ધતુદ્ધા જાવહિયયા, તં સુમિણં સમ્મં ઓગિણ્ણંતિ, ઓગિણ્ણિહત્તા ઈહં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા અણ્ણમણ્ણેણં સદ્ધિં સંચાલેતિ, સંચાલિત્તા તસ્સ સુમિણસ્સ લદ્ધદ્ધા ગહિયદ્ધા પુચ્છિયદ્ધા વિણિચ્છિયદ્ધા અભિગયદ્ધા સેણિયસ્સ રણ્ણો પુરો સુમિણસત્થાઈં ઉચ્ચારેમાણા ઉચ્ચારેમાણા એવં વયાસી-

એવં ખલુ અમ્હં સામી ! સુમિણસત્થંસિ બાયલીસં સુમિણા, તીસં મહાસુમિણા બાવત્તરિં સવ્વસુમિણા દિદ્ધા । તત્થં પં સામી ! અરહંતમાયરો વા, ચક્કવટ્ટિમાયરો વા અરહંતંસિ વા ચક્કવટ્ટિંસિ વા ગબ્ભં વક્કમમાણંસિ એણંસિં તીસાએ મહાસુમિણાણં ઈમે ચોદ્ધસ મહાસુમિણે પાસિત્તા પં પડિબુજ્જંતિ; તંજહા-

ગયઉસભસીહઅભિસેય, દામસસિદિણયરં ઝયં કુંભં ।

પડમસરસાગરવિમાણ, ભવણરયણુચ્ચયસિહિં ચ ॥

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સ્વપ્નપાઠકો શ્રેણિક રાજાનું આ કથન(સ્વપ્ન વૃતાંત) સાંભળી અને હૃદયમાં ધારણ કરીને હૃષ્ટ, તુષ્ટ યાવત્ આનંદિત હૃદયવાળા થયા. તેઓએ તે સ્વપ્નનું સારી રીતે શ્રવણ કરવારૂપ અવગ્રહણ કર્યું, અવગ્રહણ કરીને મનન-વિચારણારૂપ ઈલામાં પ્રવેશ કર્યો, ઈલામાં પ્રવેશ કરીને પરસ્પર વિચાર-વિમર્શ કર્યો, વિચાર-વિમર્શ કરીને પોતે પોતાની રીતે સ્વપ્નનો અર્થ સમજ્યા, બીજાનો અભિપ્રાય જાણીને વિશેષ અર્થ સમજ્યા, પરસ્પરમાં તે અર્થની લેવડ-દેવડ કરી, અર્થનો નિશ્ચય કર્યો અને પછી તથ્ય અર્થનો અંતિમ રૂપથી નિશ્ચય કર્યો. ત્યાર પછી તેઓએ શ્રેણિક રાજાને સ્વપ્ન શાસ્ત્રોનું પ્રમાણ આપતા આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે સ્વામિન્ ! અમારા સ્વપ્ન શાસ્ત્રમાં ૪૨ સ્વપ્ન અને ૩૦ મહાસ્વપ્ન-કુલ મળીને ૭૨ સ્વપ્ન વિષે કથન છે. અરિહંતની માતા અને ચક્રવર્તીની માતા જ્યારે અરિહંત અને ચક્રવર્તી ગર્ભમાં આવે છે ત્યારે ત્રીસ મહાસ્વપ્નોમાંથી ચૌદ મહાસ્વપ્ન જોઈને જાગૃત થાય છે. તે આ પ્રમાણે છે- (૧) હાથી (૨) બળદ (૩) સિંહ (૪) અભિષેક(લક્ષ્મી) (૫) પુષ્પ માળા (૬) ચન્દ્ર (૭) સૂર્ય (૮) ધ્વજા (૯) કુંભ (૧૦) પદ્મસરોવર (૧૧) ક્ષીર સાગર (૧૨) વિમાન અથવા ભવન (૧૩) રત્નોની રાશિ અને (૧૪) ધૂમાડાથી રહિત અગ્નિ.

૨૬ વાસુદેવમાયરો વા વાસુદેવંસિ ગબ્ભં વક્કમમાણંસિ એણંસિં ચોદ્ધસણ્ણં મહાસુમિણાણં અણ્ણયરે સત્ત મહાસુમિણે પાસિત્તા પં પડિબુજ્જંતિ । બલદેવમાયરો વા બલદેવંસિ ગબ્ભં વક્કમમાણંસિ એણંસિં ચોદ્ધસણ્ણં મહાસુમિણાણં અણ્ણયરે ચત્તારિ મહાસુમિણે પાસિત્તા પં પડિબુજ્જંતિ । મંડલિયમાયરો વા મંડલિયંસિ ગબ્ભં વક્કમમાણંસિ એણંસિં ચોદ્ધસણ્ણં મહાસુમિણાણં અણ્ણયરં એગં મહાસુમિણં પાસિત્તા પં પડિબુજ્જંતિ ।

ભાવાર્થ :- વાસુદેવ ગર્ભમાં આવે ત્યારે વાસુદેવની માતા આ ચૌદ મહાસ્વપ્નોમાંથી કોઈ પણ સાત

મહાસ્વપ્નોને જોઈને જાગૃત થાય છે. બળદેવ ગર્ભમાં આવે ત્યારે બળદેવની માતા આ ચૌદ મહાસ્વપ્નોમાંથી કોઈ ચાર મહાસ્વપ્ન જોઈને જાગૃત થાય છે. માંડલિક રાજા ગર્ભમાં આવે ત્યારે માંડલિક રાજાની માતા આ ચૌદ મહાસ્વપ્નોમાંથી કોઈ એક મહાસ્વપ્ન જોઈને જાગૃત થાય છે.

૨૭ ઇમે ય ણં સામી ! ધારિણીએ દેવીએ એ મહાસુમિણે દિદ્વે, તં ઝરાલે ણં સામી ! ધારિણીએ દેવીએ સુમિણે દિદ્વે જાવ આરોગ્ગ-તુટ્ટિ-દીહાઝકલ્લાણ-મંગલ્લકારણં સામી ! ધારિણીએ દેવીએ સુમિણે દિદ્વે । અત્થલાભો સામી ! સોક્ખલાભો સામી ! ભોગલાભો સામી ! પુત્તલાભો સામી ! રજ્જલાભો સામી ! એવં ખલું સામી ! ધારિણી દેવી ણવણં માસાણં બહુપહિપુણ્ણાણં જાવ દારગં પયાહિસિ । સે વિ ય ણં દારણે ઝમ્મુક્કબાલભાવે વિણ્ણાયપરિણયમિત્તે જોવ્વણગમણુપત્તે સૂરે વીરે વિક્કંતે વિત્થિણ્ણ-વિઝલ-બલવાહણે રજ્જવર્ણે રાયા ભવિસ્સઈ, અણગારે વા ભાવિયપ્પા । તં ઝરાલે ણં સામી ! ધારણીએ દેવીએ સુમિણે દિદ્વે જાવ આરોગ્ગતુટ્ટિ જાવ દિદ્વે ત્તિ કટ્ટુ ભુજ્જો ભુજ્જો અણુબૂર્હેતિ ।

ભાવાર્થ :- હે સ્વામિન્ ! ધારિણી દેવીએ આ મહાસ્વપ્નોમાંથી એક મહાસ્વપ્ન જોયું છે; હે સ્વામિન્ ! ધારિણી દેવીએ ઉદાર સ્વપ્ન જોયું છે યાવત્ હે સ્વામિન્ ! ધારિણીદેવીએ આરોગ્યદાયી, તુષ્ટિદાયી, દીર્ઘાયુકારી, કલ્યાણકારી અને મંગલકારી સ્વપ્ન જોયું છે. હે સ્વામી ! તેના ફલસ્વરૂપે આપને અર્થલાભ થશે. હે સ્વામી ! આપને સુખનો લાભ થશે. હે સ્વામી ! આપને ભોગનો લાભ થશે હે સ્વામી ! આપને પુત્રનો તથા રાજ્યનો લાભ થશે. આ રીતે હે સ્વામી ! ધારિણી દેવી પૂરા નવમાસ વ્યતીત થશે ત્યારે પુત્રને જન્મ આપશે. તે પુત્ર બાલ્યાવસ્થા પૂર્ણ કરી યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરશે, યુવાવસ્થાથી સંપન્ન થશે ત્યારે સંગ્રામમાં શૂર, આક્રમણ કરવામાં વીર અને પરાક્રમી, વિસ્તીર્ણ અને વિપુલ બલવાહનોનો સ્વામી થશે. રાજ્યનો અધિપતિ રાજા થશે અથવા પોતાના આત્માને ભાવિત કરનાર અણગાર થશે. માટે હે સ્વામી ! ધારિણી દેવીએ ઉદાર સ્વપ્ન જોયું છે યાવત્ આરોગ્યકારક, તુષ્ટિકારક આદિ પૂર્વોક્ત વિશેષણોવાળું સ્વપ્ન જોયું છે. આ પ્રમાણે કહીને સ્વપ્ન પાઠકો વારંવાર તે સ્વપ્નની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

૨૮ તણે ણં સેણિણે રાયા તેસિં સુમિણપાઢગાણં અંતિણે ઈયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ હટ્ટુતુટ્ટુ જાવ હિયણે કરયલ જાવ એવં વયાસી-

એવમેયં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ જણ્ણં તુભ્ભે વયહ ત્તિ કટ્ટુ તં સુમિણં સમ્મં પહિચ્છઈ, પહિચ્છિત્તા તે સુમિણપાઢણે વિઝલેણં અસણપાણ-ખાઈમ-સાઈમેણં-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારેણ ય સક્કારેઈ સમ્માણેઈ, સક્કારિત્તા સમ્માણિત્તા વિઝલં જીવિયારિહં પીઈદાણં દલયઈ દલઈત્તા પહિવિસજ્જેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિક રાજા, તે સ્વપ્ન પાઠકો પાસેથી આ કથનને સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને હૃષ્ટ તુષ્ટ અને આનંદિત હૃદયવાળા બનીને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે બોલ્યા-

હે દેવાનુપ્રિય ! જે આપ કહો છો તે તેમજ છે, આપનું ભવિષ્ય કથન સત્ય છે, આ પ્રમાણે કહીને તે સ્વપ્નના ફળનો સમ્યક પ્રકારે સ્વીકાર કરીને, સ્વપ્ન પાઠકોને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ

અને વસ્ત્ર, સુગંધીપદાર્થો, માળા અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને જીવન- નિર્વાહને યોગ્ય પ્રીતિદાન આપીને વિદાય કર્યાં.

૨૯ તए णं से सेणिए राया सीहासणाओ अब्भुट्टेइ, अब्भुट्टित्ता जेणेव धारिणी देवी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता धारिणिं देविं एवं वयासी- एवं खलु देवाणुप्पिए ! सुमिणसत्थंसि बायालीसं सुमिणा जाव भुज्जो भुज्जो अणुबूहेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિક રાજા સિંહાસન પરથી ઊભા થયા અને ધારિણીદેવી પાસે આવીને ધારિણીદેવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! સ્વપ્ન શાસ્ત્રમાં બેતાલીશ સ્વપ્ન અને ત્રીસ મહાસ્વપ્ન કહ્યા છે. તેમાંથી તમે એક મહાસ્વપ્ન જોયું છે, તેમ કહીને યાવત્ વારંવાર સ્વપ્નની પ્રશંસા કરી.

૩૦ તए णं धारिणी देवी सेणियस्स रण्णो अंतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म हट्टतुट्ठा जाव हियया तं सुमिणं सम्मं पडिच्छइ, पडिच्छित्ता जेणेव सए वासघरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता णहाया जाव विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાનું આ કથન સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને ધારિણીદેવી હૃષ્ટતુષ્ટ થયાં યાવત્ આનંદિત હૃદયવાળા થયાં. તેણે તે સ્વપ્નફળનો સમ્યક પ્રકારે સ્વીકાર કર્યો, સ્વીકાર કરીને પોતાના નિવાસગૃહમાં આવીને સ્નાન કર્યું યાવત્ સુખપૂર્વક રહેવાં લાગ્યાં.

વિવેચન :-

અટ્ટંગમહાનિમિત્ત :- સ્વપ્ન-ફળનું કથન આઠ અંગવાળા મહાનિમિત્તોના જ્ઞાતા કરી શકે છે. તે અષ્ટાંગ મહાનિમિત્તના નામ આ પ્રમાણે છે- (૧) ભૂકંપ (૨) ઉત્પાત (૩) સ્વપ્ન (૪) ઉલ્કાપાત (૫) અંગ સ્ફુરણ (આંખા વગેરે અંગોનું ફરકવું) (૬) સ્વર (ડાબા, જમણા શ્વાસ)નું ચાલવું (૭) વ્યંજન- તલમસાદિ (૮) લક્ષણ- શરીર પર ધ્વજાદિ ચિહ્નો. આ આઠના શુભાશુભનું ફળ જાણનારા અષ્ટાંગ નિમિત્તક કહેવાય છે. આ અષ્ટાંગ નિમિત્તના જ્ઞાતા એવા સ્વપ્નપાઠકો જ્યારે સભામાં આવ્યા ત્યારે શ્રેણિકરાજાએ સ્વયં તેમનું સન્માન કરીને વિદ્યા પ્રત્યે બહુમાન પ્રદર્શિત કર્યું હતું. તે સન્માન સૂચક શબ્દોના અર્થ આ પ્રમાણે છે-

અચ્ચય = અર્ચિતા: ચર્ચિતાશ્વન્દનાદિના । ચંદનાદિ વડે અર્ચના કરી. વંદિય = વન્દિતા: સદ્ગુણોત્કીર્તનન । સદ્ગુણોની પ્રશંસા કરીને વંદન કર્યાં. પૂઙ્ગય = પૂજિતા: પુષ્પૈ: । પુષ્પો દ્વારા પૂજા કરી. માણિય = માનિતા દૃષ્ટિપ્રણામત: દૃષ્ટિ સામે આવતાં નમસ્કાર કરી માન આપ્યું. સક્કારિયા = સત્કારિતા: ફલ વસ્ત્રાદિદાનત: ફળ-વસ્ત્રાદિ આપીને સત્કાર કર્યો. સમ્માણિયા = સન્માનિતાસ્તથાવિધયા પ્રતિપત્ત્યા: । અનેક પ્રકારે ભક્તિ કરીને સન્માન કર્યું.

શ્રેણિક રાજાએ અવગ્રહણ-ઈહા કરી પોતાની બુદ્ધિથી સ્વપ્નાર્થ કહ્યો. સ્વપ્ન પાઠકોએ અવગ્રહણ-ઈહા નિર્ણય કરી ખૂબ તર્કાદિ કરી સ્વપ્નાર્થ કહ્યો તે માટે પ્રયુક્ત શબ્દોના અર્થ આ પ્રમાણે છે.

ઓગિણ્હંતિ :- શ્રવણ કરેલા તે સ્વપ્નને સામાન્યરૂપે સ્મૃતિમાં સ્થાપિત કર્યું. ઈહા- સ્વપ્ન ફળ ઉપર સ્વયં વિશેષ વિચારણા કરી. સંચાલેતિ- પરસ્પર એક-બીજા સાથે સ્વપ્નાર્થ વિષયક વિચાર-વિમર્શ કરી નિર્ણય કર્યો. લઘ્ઘટ્ટા- સ્વવિચારથી સ્વપ્નાર્થ જાણ્યો. ગહિયટ્ટા- લાંબો સમય સ્વપ્નાર્થ ઉપર ઉહાપોહ-તર્કવિતર્ક કરી સ્વપ્નાર્થ જાણ્યો. પુચ્છિયટ્ટા- સંશય થયો ત્યાં એક-બીજાને પૂછી, અન્યના

અભિપ્રાયને ગ્રહણ કરી સ્વપ્નાર્થ જાણ્યો. વિણિચ્છિયદ્વા- સ્વપ્નાર્થનો વિશેષરૂપે નિશ્ચય કર્યો. અભિગયદ્વા- કાલાન્તરમાં પણ વિસ્મરણ ન થાય તે રીતે સ્વપ્નાર્થના તથ્ય અર્થનો નિશ્ચય કર્યો.

તીર્થકરની માતા જે ૧૪ મહાસ્વપ્ન જોવે છે. તેમાં અહીં ૧૨મા સ્વપ્નમાં વિમાન અને ભવન બે સ્વપ્નનું કથન છે. તેનો અર્થ એ છે કે જે તીર્થકર દેવલોકમાંથી ચ્યવી (આયુષ્ય પૂર્ણ કરી) માતાની કુક્ષિમાં આવે છે, તેમની માતા ૧૨મા સ્વપ્નમાં દેવવિમાન જોવે છે અને જે તીર્થકર નરકમાંથી નીકળી માતાની કુક્ષિમાં આવે છે, તેમની માતા ભવન જોવે છે.

સુહોદર્શિ :- તેની બે સંસ્કૃત છાયા થાય છે- (૧) શુભોદકં = પવિત્ર સ્થાનોમાંથી લાવવામાં આવેલું પાણી (૨) સુખોદકં = ન અતિ ગરમ ન અતિ ઠંડું એવું ઢૂંકાણું પાણી.

ધારિણી રાણીનો અકાલ મેઘ સંબંધી દોહદ :-

૩૧ ત્વં પં તીસે ધારિણી દેવી દોસુ માસેસુ વીઙ્કંતેસુ તદ્દે માસે વટ્ટમાણે તસ્સ ગબ્હસ્સ દોહલકાલસમયંસિ અયમેયારૂવે અકાલમેહેસુ દોહલે પાઠ્ઠભવિત્થા -

ધણ્ણાઓ પં તાઓ અમ્મયાઓ, સપુણ્ણાઓ પં તાઓ અમ્મયાઓ, કયત્થાઓ પં તાઓ અમ્મયાઓ, એવં કયપુણ્ણાઓ કયલક્ખણાઓ, કયવિહવાઓ, સુલદ્ધે પં તાસિં માણુસ્સાએ જમ્મજીવિયફલે, જાઓ પં મેહેસુ અબ્ભુગ્ગાએસુ અબ્ભુજ્જુએસુ અબ્ભુણ્ણાએસુ અબ્ભુટ્ઠિએસુ સગજ્જિએસુ સવિજ્જુએસુ સફુસિએસુ સથણિએસુ -

ધંતધોયરુપ્પપટ્ટ-અંક-સંખ-ચંદ-કુંદ-સાલિપિટ્ટરાસિસમપ્પભેસુ; ચિર-હરિયાલ-ભેય-ચંપગ-સણ-કોરંટ-સરિસય-પઝમરય-સમપ્પભેસુ, લક્ખારસ-સરસ-રત્તકિંસુય-જાસુમણ-રત્તબંધુ-જી વગ-જાતિહિંગુ લય-સરસ-કું કું મ-રુભ-સસરુહિર-ઈંદગો વગ-સમપ્પભેસુ, બરહિણ-ળીલગુલિય-સુગચાસપિચ્છ-ભિંગપત્ત-સાસગ-ળીલુપ્પલણિયર-ળવસિરીસ-કુસુમ-ળવસદ્દલસમપ્પભેસુ, જચ્ચંજળ-ભિંગભેયરિટ્ટગ-ભમરાવલિ-ગવલ-ગુલિય-કજ્જલ-સમપ્પભેસુ,

ફુરંત-વિજ્જુય-સગજ્જિએસુ વાયવસ-વિપુલગગણચવલપરિસવિકરેસુ ણિમ્મલવર-વારિધારાપગલિય-પયંડમારુયસમાહય-સમોત્થરંત-ઝવરિ ઝવરિ તુરિયવાસં પવાસિએસુ, ધારા-પહકર-ણિવાય-ણિવ્વાવિય મેઙ્ગિતલે હરિયગણકંચુએ પલ્લવિય પાયવગણેસુ, વલ્લિવિયાણેસુ પસરિએસુ ઝણ્ણાએસુ સોભગ્ગમુવાગાએસુ, ણગેસુ ણાએસુ વા વેભારગિરિપ્પવાય-તટ્ઠ-કડગવિમુક્કેસુ ઝજ્જરેસુ, તુરિયપહાવિય-પલોટ્ટ-ફેણાઝલં સકલુસં જલં વહંતીસુ ગિરિણદીસુ ।

સજ્જજ્જુણ-ળીવ-કુડય-કંદલ-સિલિંધ-કલિએસુ ઝવવણેસુ, મેહરસિય-હટ્ટ-તુટ્ટ-ચિટ્ઠિય-હરિસવસપમુક્કકંઠકેકારવં મુયંતેસુ બરહિણેસુ ઝઝવસમય-જણિય-તરુણસહયરિ-પણચ્ચિએસુ ણવસુરભિસિલિંધ-કુડય-કંદલ-કલંબગંધ-દ્ધુણિ મુયંતેસુ ઝવવણેસુ ।

પરહુયરુયરિભિયસંકુલેસુ ઝદ્દાંતર-રત્તંદગોવય-થોવય-કારુણવિલવિએસુ ઓણયતણ-મંડિએસુ દહુરપયંપિએસુ સંપિંડિય-દરિય-ભમર-મહુયકરિ-પહકર-પરિલિંત-મત્ત-છપ્પય-કુસુમાસવલોલ-મહુર-ગુંજંત-દેસ-ભાએસુ ઝવવણેસુ ।

પરિસામિય-ચંદ-સૂર-ગહગણ-પણટ્ટણ-વખત્તારગપહે ઇંદાઝહ-બદ્ધ-ચિંધપટ્ટંસિ અંબરતલે
 ડહીણબલાગપંતિ-સોંભંતમેહવિંદે કારંડગ-ચક્કવાય-કલહંસ-ઝસ્સુયકરે સંપત્તે પાઝસમ્મિ કાલે,
 પ્હાયાઓ જાવ વિભૂસિયાઓ કિં તે ? વરપાયપત્તણેઝર મણિમેહલ હાર રહ્ય-ઓવિય-કડગ
 હુહ્ય વિચિત્તવર-વલયથંભિય-ભુયાઓ, કુંડલ-ઝજ્જોવિયાણાઓ રયણભૂસિયંગીઓ ।

ણાસા-ળીસાસવાય વોજ્ઝં ચક્કુહરં વણ્ણફરિસસંજુત્તં હયલાલાપેલવાઝરેયં ધવલકણય
 ખચિયંતકમ્મં આગાસફલિહ-સરિસપ્પભં અંસુયં પવર-પરિહિયાઓ, દુગુલ્લસુકુમાલ-
 ઝત્તરિજ્જાઓ । સવ્વોઝય-સુરભિકુસુમ-પવરમલ્લસોંભિતસિરાઓ, કાલાગુરુ ધૂવ ધૂવિયાઓ,
 સિરિ-સમાણવેસાઓ ।

સેયણય-ગંધહત્થિરયણં દુરુઢાઓ સમાળીઓ, સકોરંટમલ્લદામેણં છત્તેણં ધરિજ્જમાણેણં
 ચંદપ્પભ વઝર વેરુલિય-વિમલદંડ-સંખ-કુંદ-દગરય-અમયમહિય-ફેણપુંજસણિગાસ-ચઝચામર-
 વાલવીજિયંગીઓ સેણિણં રણ્ણા સદ્ધિં હત્થિયંધવરગણં પિટ્ઠઓ સમણુગચ્છમાળીઓ ચઝરંગિળીએ
 સેણાએ મહયા હયાળીણં ગયાળીણં રહાળીણં, પાયત્તાળીણં સવ્વિઢ્ઠીએ સવ્વજ્જુઝ્ઠિએ જાવ
 ણિગ્ગોસણાઝયરવેણં રાયગિહં સિંઘાડગ તિય ચઝક્ક ચ્ચવર-ચઝમ્મુહ મહાપહપહેસુ આસિત્ત-
 સિત્ત-સુઝય-સંમજ્જિઓવલિત્તં જાવ સુગંધવરગંધિયં ગંધવટ્ઠિભૂયં અવલોએમાળીઓ ણાગરજણેણં
 અભિણંદિજ્જમાળીઓ ગુચ્છ-લયા-રુક્ક-ગુમ્મ-વલ્લિ-ગુચ્છોચ્છાઝયં સુરમ્મં વેભારગિરિક-ડગ-
 પાયમૂલં સવ્વઓ સમંતા આહિંડેમાળીઓ આહિંડેમાળીઓ દોહલં વિણિયંતિ । તં જઝ ણં
 અહમવિ મેહેસુ અબ્ભુગ્ગાસુ જાવ દોહલં વિણિજ્જામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી જ્યારે બે માસ પસાર થઈ ગયા અને ત્રીજો માસ ચાલી રહ્યો હતો ત્યારે ગર્ભના
 દોહદ કાલ(ગર્ભવતી સ્ત્રીની ઈચ્છા વિશેષનો સમય)ના અવસરે ધારિણી દેવીને આ પ્રકારના અકાલમેઘનો
 દોહદ ઉત્પન્ન થયો.

જે માતાઓ પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે, તે માતાઓ ધન્ય છે, તે માતાઓ પુણ્યશાળી છે, તે કૃતાર્થ
 છે, તેઓએ પૂર્વજન્મમાં પુણ્યનું ઉપાજન કર્યું છે, તેઓ કૃતલક્ષણા છે અર્થાત્ તેના શરીરના લક્ષણ સફળ છે,
 તેનો વૈભવ સફળ છે, તે માતાઓના મનુષ્ય જન્મ અને જીવન સફળ છે. જ્યારે આકાશમાં વાદળાં ઉત્પન્ન
 થયા હોય, અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામ્યા હોય, ઉન્નતિને પ્રાપ્ત થયા હોય, વરસવાની તૈયારીમાં હોય, ગર્જના યુક્ત
 હોય, વિદ્યુતયુક્ત હોય, ઝરમર ઝરમર વરસતા હોય, ગંભીર ગર્જના કરતા હોય અને આકાશ—

(૧) શુદ્ધ કરેલી ચાંદીના પતરા, અંક નામનું રત્ન, શંખ, ચંદ્ર, કુંદપુષ્પ અને ચોખાના લોટની
 સમાન સફેદ વર્ણવાળા. (૨) ચિકુર— પીળા રંગનું દ્રવ્ય વિશેષ, હરતાલના ટુકડા, ચંપાના ફૂલ, સણના ફૂલ,
 કોરંટપુષ્પ, સરસવના ફૂલ અને કમળની પરાગ સમાન પીળા વર્ણવાળા. (૩) લાખનો રસ, સરસ લાલ
 રંગવાળા કેસુડાના ફૂલ, જપા કુસુમ, લાલ રંગના બંધુજીવકના પુષ્પ, ઉત્તમ જાતિનો હિંગળો, સરસ કંકુ,
 બકરા અને સસલાનું લોહી, ઈન્દ્ર ગોપ(ચોમાસામાં ઉત્પન્ન થતું લાલરંગનું એક જીવડું) સમાન લાલવર્ણ-
 વાળા. (૪) મયૂર, નીલમણિ, નીલારંગની ગળી, શુક અને ચાસ નામના પક્ષી વિશેષની પાંખો, ભ્રમરની
 પાંખ, સાસક નામનું વૃક્ષ અથવા નીલકમળોનો સમૂહ, તાજા શિરીષનાફૂલ અને ઘાસની સમાન નીલવર્ણ-

વાળા. (૫) ઉત્તમ કાજલ(સૂરમો), ભમરો, રિષ્ટરત્ન, ભ્રમરપંકિત, ભેંસના શિંગડા, કાળી ગોળી અને મેશ સમાન કાળાવર્ણવાળા. આ પ્રમાણે આકાશમાં પાંચ રંગવાળા વાદળાં હોય,

તે વાદળાઓમાં વિજળી ઝબૂકતી હોય, ગર્જના થતી હોય, વિશાળ આકાશમાં પવન દ્વારા ચારે દિશાઓમાં ગતિ કરતાં વાદળામાંથી નિર્મળ, શ્રેષ્ઠ જલધારાઓ વરસતી હોય, પ્રચંડ વાયુથી આહત, પૃથ્વીતલને ભીંજવી દેતી વર્ષા નિરંતર વરસતી હોય, તે જલધારાના સમૂહથી પૃથ્વી શીતલ થઈ ગઈ હોય, ધરણીરૂપી રમણીએ ઘાસરૂપી કંચુકી ધારણ કરી હોય, ઘરતીના રસ્તાઓ પલ્લવિત વૃક્ષ અને લતાઓથી સુશોભિત થઈ ગયા હોય, ઊંચા પર્વતો સૌભાગ્યને પ્રાપ્ત થયા હોય અર્થાત્ પાણીથી ધોવાઈને સ્વચ્છ થઈ ગયા હોય, વૈભાર ગિરિના પર્વતો, દ્રહો, પ્રપાતતટ અને કટક (વૈભારગિરિના એકભાગ)માંથી ઝરણાઓ વહેતા હોય, ઝડપથી વહેતું પાણી પથ્થર સાથે અથડાવાથી ઉત્પન્ન થતાં ફીણથી વ્યાપ્ત અને ડહોળા પાણી વાળી નદીઓ વહેતી હોય.

ઉપવનો(ઉદ્યાનો) સર્જ, અર્જુન, નીપ અને કુટજ નામના વૃક્ષોના અંકુરોથી અને છત્રાકાર બિલાડીના ટોપથી યુક્ત થઈ ગયા હોય, મેઘની ગર્જના સાંભળીને હર્ષ ઘેલા મોર મુક્ત કંઠે કેકારવ કરતાં હોય અને વર્ષાના કારણે ઉન્મત્ત મયૂરો પોતાની તરુણ ઢેલો સાથે નૃત્ય કરતાં હોય. તે ઉપવન શિલિંદ્ર, કુટજ, કંદલ અને કદંબ વૃક્ષોના ફૂલોની સુંગંધથી વ્યાપ્ત થઈ ગયા હોય.

નગરની બહારના ઉદ્યાન કોયલોના મધુર સ્વરોથી વ્યાપ્ત હોય, રક્તવર્ણી ઈન્દ્રગોપ નામના કીડાઓથી શોભાયમાન હોય, તેમાં ચાતક પક્ષીઓ કરુણ સ્વરથી બોલી રહ્યા હોય, નમી ગયેલા તૃણોથી સુશોભિત હોય, દેડકાઓના અવાજથી શબ્દાયમાન હોય, મદોન્મત્ત ભમરા અને ભમરીઓનો સમૂહ એકત્ર થઈ રહ્યો હોય, તે ઉપવનનો દેશભાગ પુષ્પરસના લોલુપ ઉન્મત્ત ભમ્બરોના મધુર ગુંજારવથી શબ્દાયમાન હોય.

વાદળાઓથી આચ્છાદિત હોવાના આકાશમાં સ્થિત ચંદ્ર, સૂર્ય અને ગ્રહ, નક્ષત્ર તારાગણ શ્યામવર્ણના દષ્ટિગોચર થઈ રહ્યા હોય, ઈન્દ્રધનુષ્યરૂપી ધ્વજ ફરફરી રહ્યો હોય, મેઘાચ્છાદિત આકાશતલમાં બગલાઓની પંકિત શોભતી હોય તેવા અને ભારંડ, ચક્રવાક અને રાજહંસ પક્ષીઓને માનસ-સરોવર તરફ જવા માટે ઉત્સુક કરનાર વર્ષાકાલીન સમયે જે માતાઓ સ્નાન કરીને **ચાવત્** પગમાં ઉત્તમ ઝાંઝર, કમરે મણિઓનો કંદોરો, ગળામાં હાર, હાથમાં કંકણ તથા આંગળીઓમાં વીંટીઓ ધારણ કરીને પોતાના બાહુઓને વિચિત્ર અને શ્રેષ્ઠ બાજુબંધથી સ્થંભિત કરીને, કુંડળોથી દેદિપ્યમાન મુખ અને રત્નોથી શરીરને ભૂષિત કરીને;

નાકના નિશ્વાસના વાયુથી પણ ઊડી જાય તેવા સૂક્ષ્મ, નેત્રને હરણ કરનાર, ઉત્તમવર્ણ અને કોમળ સ્પર્શવાળા, ઘોડાના મુખમાંથી નીકળતા ફીણથી પણ વધુ કોમલ, શ્વેત સુવર્ણની કિનારીવાળા, આકાશ અને સ્ફટિક સમાન શુભ કાન્તિવાળા, ચીનદેશીય શ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર ધારણ કરીને અને અલસી આદિથી નિર્મિત સુકોમળ ઉતરીય વસ્ત્ર(ઓઢણી) ધારણ કરીને; સમસ્ત ઋતુઓનાં સુંગંધી ફૂલોની પુષ્પમાળાઓથી મસ્તકને સુશોભિત કરીને, કાલાગુરુ આદિ ઉત્તમ ધૂપથી શરીરને ધૂષિત કરીને અર્થાત્ ઉત્તમ સુંગંધથી સુવાસિત કરીને, લક્ષ્મી દેવી જેવા વસ્ત્રો પહેરીને;

(જે માતાઓ) સેચનક નામના ગંધહસ્તિ રત્ન ઉપર આરૂઢ થઈ હોય, કોરંટ પુષ્પોની માળાથી સુશોભિત છત્રને ધારણ કર્યું હોય, ચંદ્રપ્રભ વજ્ર અને વૈદૂર્ય રત્નના નિર્મલ દંડવાળા, શંખ, કુંદપુષ્પ, જલકણ અને અમૃતનું મંથન કરવાથી ઉત્પન્ન થયેલા ફીણના સમૂહની સમાન ઉજ્જવલ શ્વેત ચાર ચામરો ઢોળાઈ રહ્યા હોય, હસ્તિરત્નના સ્કંધ પર શ્રેણિક રાજાની સાથે બેઠી હોય, તેમની પાછળ સર્વ દ્યુતિ અને ઋદ્ધિયુક્ત

અશ્વસેના, ગજસેના, રથસેના અને પાયદળસેના રૂપ ચતુરંગિણી સેના ચાલતી હોય, જે પોતાની સંપૂર્ણ ઋદ્ધિથી, દ્યુતિથી યુક્ત થઈને **યાવત્** વાદ્યોના નાદથી મનુષ્યો દ્વારા ઉચ્ચારિત માંગલિક જયનાદ સાથે રાજગૃહ નગરમાં જ્યાં સુગંધી પાણી એકવાર કે ઘણીવાર છાંટ્યું હોય, તે માર્ગોને પવિત્ર-સ્વચ્છ કર્યા હોય, કચરો દૂર કરી સાફ કર્યા હોય, ઘણાદિથી લીધ્યા હોય **યાવત્** શ્રેષ્ઠ સુગંધથી સુગંધિત, ગંધની ગુટિકા જેવા બનાવ્યા હોય; તેવા શ્રૃંગાટકો-ત્રિકોણમાર્ગમાં, ત્રણ રસ્તાઓવાળા માર્ગમાં, ચાર રસ્તાઓવાળા માર્ગમાં, ઘણા રસ્તાઓવાળા માર્ગમાં, ચાર દ્વારવાળા ગોપુર વગેરેમાં, મહામાર્ગમાં કે સામાન્ય માર્ગમાં તે રાજગૃહ નગરને જોતી જઈ રહી હોય, નાગરિકો અભિનંદિત કરી રહ્યા હોય, ગુચ્છો, લતાઓ, વૃક્ષો, ગુલ્મો અને વેલોના સમૂહોથી વ્યાપ્ત મનોહર વૈભારપર્વતની તળેટીમાં ચારેબાજુ ફરતી ફરતી પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે (તે માતાઓ ધન્ય છે.) તો હું પણ આવા પ્રકારના મેઘ ઉત્પન્ન થયા હોય **યાવત્** (તેવા વર્ષાકાલમાં વિચરવાના) મારા દોહદને પૂર્ણ કરું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં ધારિણી દેવીના દોહદનું વર્ણન છે.

દોહલં :- દોહદો મનોરથઃ । ગર્ભસ્થ જીવના પ્રભાવે માતાને ત્રીજા મહિને જે વિશિષ્ટ ઈચ્છા, મનોરથ, અભિલાષા કે સંકલ્પો ઉત્પન્ન થાય તેને દોહદ કહે છે.

વિણીયંતિ..વિણિજ્જામિ :- દોહદ પૂર્ણ કરે છે... હું પણ દોહદ પૂર્ણ કરું. પ્રસ્તુત સૂત્રગત દોહદ વર્ણનમાં “જે માતાઓ શ્રેણિક રાજા સાથે વરસાદમાં વનવિહાર કરી પોતાનો દોહદ પૂર્ણ કરે છે તે માતાઓ ધન્ય છે, પુણ્યશાળી છે.” ઈત્યાદિ ધારિણી દેવીના સંકલ્પોનું જે વિસ્તૃત વર્ણન છે તે શ્રેણિક રાજાની અનેક રાણીઓને લક્ષ્યમાં રાખીને કરવામાં આવ્યું છે, તેમ સમજવું.

દોહદની અસંપ્રાપ્તિથી રાજા-રાણીનું આર્તદયાન :-

૩૨ ત્વં સા ધારિણી દેવી તંસિ દોહલંસિ અવિણિજ્જમાણંસિ અસંપણ્ણદોહલા અસંપુણ્ણદોહલા અસમ્માણિયદોહલા સુક્કા ભુક્કા ણિમ્મંસા ઓલુગ્ગા ઓલુગ્ગસરીરા પમ્મલ્લદુબ્બલા કિલંતા ઓમંથિયવયણવયણકમલા પંડુઙ્ગમુહી કરયલમલિયવ્વ ચંપગમાલા ણિત્તેયા દીણવિવણ્ણવયણા જહોચિયપુપ્ફ-ગંધ-મલ્લાલંકાર-હારં અણભિલસમાણી કીડારમણ-કિરિયં ચ પરિહાવેમાણી દીણા દુમ્મણા ણિરાણંદા ભૂમિગયદિટ્ઠીયા ઓહયમણસંકપ્પા કરયલ્ પલ્હત્થમુહી અટ્ટજ્ઞાણોવગયા ઙ્ગિયાયઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે ધારિણીદેવી દોહદપૂર્ણ ન થવાથી, દોહદ સંપન્ન ન થવાથી, દોહદ સંપૂર્ણ ન થવાથી, દોહદ સન્માનિત ન થવાથી માનસિક સંતાપથી સુકાઈ ગઈ, ભૂખી રહેવાથી દુર્બળ થઈ ગઈ, માંસ રહિત થઈ ગઈ તેમજ ચિંતાથી રુગ્ણ, અતિચિંતાથી રુગ્ણશરીરા; કાંતિહીન અને દુર્બલ, પરમગ્લાન (ખેદ યુક્ત) દુર્બળી અને કમજોર બની ગઈ. તે મુખ કમળ અને નેત્ર કમળને ઝુકાવીને રહેવા લાગી. તેનું મુખ ફીકું પડી ગયું, તે હાથથી મસળેલી ચંપક ફૂલની માળાની જેમ ચીમળાયેલી અને નિસ્તેજ થઈ ગઈ, તેનું મુખ દીન અને શોભા રહિત થઈ ગયું, યથોચિત પુષ્પ, ગંધ, માળા, અલંકાર અને હારના વિષયમાં રુચિ રહિત થઈ ગઈ અર્થાત્ તેણીએ તે બધાનો ત્યાગ કરી દીધો. સખીઓ આદિની સાથેની કીડા અને ચોપાટ

આદિ રમતોનો પરિત્યાગ કરી દીધો. તે દીન, દુઃખી મનવાળી, આનંદ રહિત અને ભૂમિગત દષ્ટિ વાળી ગઈ, તેના મનના સંકલ્પ, હોંશ નષ્ટ થઈ ગયા, તે લમણે હાથ દઈને આર્તધ્યાન કરવા લાગી.

૩૩ ત્વં પં તીસે ધારિણીં દેવીં અંગપડિયારિયાઓ અભિંભતરિયાઓ દાસચેડિયાઓ ધારિણિં દેવિં ઓલુગ્ગં જાવ ઝિયાયમાર્ણિં પાસંતિ, પાસિત્તા એવં વયાસી- કિં પં તુમે દેવાણુપ્પિએ ! ઓલુગ્ગા ઓલુગ્ગસરીરા જાવ ઝિયાયસિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે ધારિણી દેવીનીસેવા-સુશ્રૂષા કરનારી અંગપરિચારિકારૂપ આભ્યંતર દાસીઓએ ધારિણીદેવીને કૃશ અને કૃશ શરીરવાળી યાવત્ આર્તધ્યાન કરતી જોઈને, આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે કૃશ અને કૃશ શરીરવાળા કેમ બની ગયાં છો ? યાવત્ આર્તધ્યાન શા માટે કરો છો ?

૩૪ ત્વં પં સા ધારિણીં દેવી તાહિં અંગપડિયારિયાહિં અભિંભતરિયાહિં દાસચેડિયાહિં એવં વુત્તા સમાણી તાઓ દાસચેડિયાઓ ણો આઢાઙ્, ણો ય પરિયાણઙ્, અણાઢાયમાણી અપરિયાણમાણી તુસિણીયા સંચિટ્ઢઙ્ । ત્વં પં તાઓ અંગપડિયારિયાઓ અભિંભતરિયાઓ દાસચેડિયાઓ ધારિણિં દેવિં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વયાસી-કિં પં તુમે દેવાણુપ્પિયે ! ઓલુગ્ગા ઓલુગ્ગસરીરા જાવ ઝિયાયસિ ?

ત્વં પં ધારિણી દેવી તાહિં અંગપડિયારિયાહિં અભિંભતરિયાહિં દાસચેડિયાહિં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વુત્તા સમાણી ણો આઢાઙ્, ણો પરિયાણાઙ્, અણાઢાયમાણી અપરિયાણમાણી તુસિણીયા સંચિટ્ઢઙ્ ।

ભાવાર્થ :- અંગપરિચારિકાઓ અને આભ્યંતર દાસીઓએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે અન્ય મનસ્ક એવી ધારિણી દેવીએ તેઓને આવકાર આપ્યો નહીં અને તેનો પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં; આદર કે પ્રત્યુત્તર આપ્યા વગર તે મૌન ધારણ કરીને બેસી રહી. ત્યારે તે અંગપરિચારિકાઓ અને આભ્યંતર દાસીઓએ ધારિણી દેવીને બીજી-ત્રીજીવાર આ પ્રમાણે કહ્યું કે ‘હે દેવાનુપ્રિય ! તમે ઉદાસીન અને કૃશ શરીરવાળા કેમ થઈ ગયા છો ? યાવત્ આર્તધ્યાન શા માટે કરો છો ?’

અંગપરિચારિકાઓ અને આભ્યંતર દાસીઓએ બે-ત્રણ વાર આ પ્રમાણે પૂછ્યું છતાં ધારિણી દેવીએ તેની વાત પર ધ્યાન આપ્યું નહીં, કંઈપણ ઉત્તર દીધો નહીં અને આ પ્રમાણે તેઓને આદર કે પ્રત્યુત્તર આપ્યા વગર મૌન જ રહી.

૩૫ ત્વં પં તાઓ અંગપડિયારિયાઓ અભિંભતરિયાઓ દાસચેડિયાઓ ધારિણીં દેવીં અણાઢાઙ્જ્જમાણીઓ અપરિયાણમાણીઓ તહેવ સંભંતાઓ સમાણીઓ ધારિણીં દેવીં અંતિયાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ સેણિએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલપરિગ્ગહિયં જાવ કટ્ટુ જણં વિજણં વદ્ધાવેત્તિ, વદ્ધાવેત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! કિં પિ અજ્જ ધારિણીં દેવી ઓલુગ્ગસરીરા જાવ અટ્ટજ્ઞાણોવગયા ઝિયાયઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ધારિણી દેવી દ્વારા કંઈ પણ આદર કે ઉત્તર પ્રાપ્ત ન થયો ત્યારે તે અંગપરિચારિકાઓ અને

આભ્યંતર દાસીઓ વ્યાકુલ થઈને ધારિણી દેવી પાસેથી નીકળીને, શ્રેણિક રાજાની પાસે જઈને, હાથ જોડીને યાવત્ મસ્તક પર અંજલી કરીને, જય-વિજય શબ્દોથી વધાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન્! કોણ જાણે શા માટે ધારિણી દેવી કૃશ અને કૃશ શરીરવાળી થઈને યાવત્ આર્તધ્યાન કરે છે.

૩૬ ત્વં પં સે સેણિયે રાયા તાસિં અંગપડિયારિયાણં અંતિયે ઇયમદ્વં સોચ્ચા ણિસમ્મ તહેવ સંભંતે સમાણે સિગ્ધં તુરિયં ચવલં વેઙ્ગયં જેણેવ ધારિણી દેવી તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા ધારિણિં દેવિં ઓલુગ્ગં ઓલુગ્ગસરીરં જાવ અટ્ટજ્ઞાણોવગયં ડિયાયમાણિં પાસઈ, પાસિત્તા ઇવં વયાસી- કિં પં તુમે દેવાણુપ્પિયે ! ઓલુગ્ગા ઓલુગ્ગસરીરા જાવ અટ્ટજ્ઞાણોવગયા ડિયાયસિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે શ્રેણિક રાજા તે અંગપરિચારિકાઓ પાસેથી આ અર્થને સાંભળીને, મનમાં ધારણ કરીને, વ્યાકુળ થતા, શીઘ્ર, અત્યંત શીઘ્ર, ત્વરિત, ચપળ, વેગવાળી ગતિથી ધારિણી દેવી પાસે આવ્યા, ત્યાં કૃશ અને કૃશ શરીરવાળી યાવત્ આર્તધ્યાન કરતી ધારિણી દેવીને જોઈને આ પ્રમાણે પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે! તમે વ્યાકુલ ચિત્ત અને કૃશ શરીરવાળા યાવત્ આર્તધ્યાન યુક્ત થઈને ચિંતા શા માટે કરી રહ્યા છો ?

૩૭ ત્વં પં સા ધારિણી દેવી સેણિયેણં રણ્ણા ઇવં વુત્તા સમાણી ણો આઢાઈ જાવ તુસિણીયા સંચિટ્ઠઈ । ત્વં પં સે સેણિયે રાયા ધારિણિં દેવિં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઇવં વયાસી- કિં પં તુમે દેવાણુપ્પિયે ! ઓલુગ્ગા જાવ ડિયાયસિ ? ત્વં પં સા ધારિણી દેવી સેણિયેણં રણ્ણા દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઇવં વુત્તા સમાણી ણો આઢાતિ, ણો પરિજાણાઈ, તુસિણિયા સંચિટ્ઠઈ ।

ભાવાર્થ :- શ્રેણિક રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું છતાં પણ ધારિણી દેવીએ તેનો આદર કર્યો નહીં યાવત્ મૌન રહી. ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાએ ધારિણી દેવીને બે-ત્રણ વાર આ પ્રમાણે પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિય! તમે કૃશ યાવત્ શા માટે આર્તધ્યાન કરો છો ? આ રીતે ધારિણી દેવીને શ્રેણિક રાજાએ બે-ત્રણ વાર પૂછ્યું છતાં પણ તેણીએ આદર કે પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં અને મૌન જ રહી.

૩૮ ત્વં પં સેણિયે રાયા ધારિણિં દેવિં સવહસાવિયં કરેઈ, કરિત્તા ઇવં વયાસી- કિં પં તુમં દેવાણુપ્પિયે ! અહમેયસ્સ અટ્ટસ્સ અણરિહે સવળયાયે ? તા પં તુમં મમં અયમેયારૂવં મણોમાણસિયં દુક્ખં રહસ્સીકરેસિ ?

ત્વં પં સા ધારિણી દેવી સેણિયેણં રણ્ણા સવહસાવિયા સમાણી સેણિયં રાયં ઇવં વયાસી- ઇવં ખલુ સામી ! મમ તસ્સ ડરાલસ્સ જાવ મહાસુમિણસ્સ તિણ્હં માસાણં બહુપડિપુણ્ણાણં અયમેયારૂવે અકાલમેહેસુ દોહલે પાડબ્બૂએ- ધણ્ણાઓ પં તાઓ અમ્મયાઓ, કયત્થાઓ પં તાઓ અમ્મયાઓ જાવ વેભારગિરિપાયમૂલં આહિંડમાણીઓ ડોહલં વિણિયંતિ। તં જઈ પં અહમવિ જાવ ડોહલં વિણિજ્જામિ । ત્વં પં અહં સામી ! અયમેયારૂવંસિ અકાલ- દોહલંસિ અવિણિજ્જમાણંસિ ઓલુગ્ગા જાવ અટ્ટજ્ઞાણોવગયા ડિયાયામિ । ઇણં કારણેણં અહં સામી ! ઓલુગ્ગા જાવ અટ્ટજ્ઞાણોવગયા ડિયાયામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે શ્રેણિક રાજાએ ધારિણી દેવીને સોગંદ આપીને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! તમારા મનની વાતને સાંભળવા માટે શું હું અયોગ્ય છું ? કે જેથી તમે તમારા મનમાં રહેલા માનસિક દુઃખને મારાથી છુપાવો છો ?

આ રીતે શ્રેણિક રાજાએ સોગંદ આપ્યા ત્યારે ધારિણી દેવીએ શ્રેણિક રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામી ! મને ઉદાર **યાવત્** મહાસ્વપ્ન આવ્યું હતું. તે સ્વપ્ન આવ્યાને લગભગ ત્રણ માસ(દેશોન ત્રણ માસ- **ટીકા.**) થઈ ગયા પછી મને આ પ્રકારનો અકાલ મેઘ સંબંધી દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે કે તે માતાઓ ધન્ય છે અને તે માતાઓ કૃતાર્થ છે **યાવત્** જે વૈભારગિરિની તળેટીમાં ફરતી પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે. હું પણ મારા દોહદને પૂર્ણ કરું. હે સ્વામિન્ ! આ રીતનો આ અકાલમેઘનો દોહદ પૂર્ણ ન થવાથી હું કૃશ **યાવત્** આર્તધ્યાન કરું છું. હે સ્વામિન્ ! કૃશ **યાવત્** આર્તધ્યાનથી યુક્ત થવાનું મારું આ જ કારણ છે.

દોહદપૂર્તિના ઉપાયોનું ચિંતન :-

૩૯ તए णं से सेणिए राया धारिणीए देवीए अंतिए एयमट्टं सोच्चा णिसम्म धारिणिं देविं एवं वयासी- मा णं तुमं देवाणुप्पिए! ओलुग्गा जाव झियाहि, अहं णं तहा करिस्सामि जहा णं तुभं अयमेयारूवस्स अकालदोहलस्स मणोरहसंपत्ति भविस्सइ त्ति कट्टट्टु धारिणिं देविं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं वग्गूहिं समासासेइ, समासासित्ता जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सीहासण वरगए पुरत्थाभिमुहे सणिसण्णे।

ધારિણીએ દેવીએ એવું અકાલદોહલં બહૂં આંહી ય ઉવાંહી ય ઉપ્પત્તિયાહી ય વેણઝયાહી ય કમ્મિયાહી ય પારિણામિયાહી ય ચઝવ્વિહાહિં બુદ્ધીહિં અણુચિંતેમાણે અણુચિંતેમાણે તસ્સ દોહલસ્સ આયં વા ઉવાયં વા ઠિં વા ઉપ્પત્તિં વા અવિંદમાણે ઓહયમણસંકપ્પે જાવ ઝિયાયઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાએ ધારિણી દેવીની આ વાત સાંભળીને સમજીને ધારિણી દેવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે કૃશ શરીરવાળા ન થાઓ **યાવત્** આર્તધ્યાન કરો નહીં. હું એવો ઉપાય કરીશ કે જેથી તમારા આ અકાલ દોહદની પૂર્તિ થઈ જશે. આ પ્રમાણે શ્રેણિક રાજાએ ધારિણી દેવીને ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય, મનોહર અને મનોહર વાણીથી આશ્વાસન આપ્યું, આશ્વાસન આપીને તે બહારની ઉપસ્થાન શાળામાં આવ્યા અને શ્રેષ્ઠ સિંહાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખ થઈને બેઠા.

ધારિણી દેવીના આ અકાલ દોહદની પૂર્તિ કરવા માટે ઘણા કારણોનું ઉપાયોનું(યુક્તિ-પ્રયુક્તિ- ઓથી) ઔત્પાતિકી, વૈનયિકી, કર્મજા અને પારિણામિકી આ ચારે પ્રકારની બુદ્ધિથી વારંવાર ચિંતન કરવા છતાં પણ તે દોહદના કોઈપણ પ્રકારના ઉપાય કે યુક્તિની સ્થિતિ કે નિષ્પત્તિને મેળવી શક્યા નહીં અર્થાત્ દોહદ પૂર્તિનો કોઈ ઉપાય ધ્યાનમાં આવ્યો નહીં, ત્યારે શ્રેણિકરાજા હતોત્સાહ **યાવત્** ચિંતાગ્રસ્ત બની ગયા.

અભયકુમારનું શ્રેણિક રાજા પાસે વંદનાર્થ આગમન :-

૪૦ તयाणंतरं अभए कुमारे णहाए जाव सव्वालंकारविभूसिए पायवंदए पहारेत्थ

ગમણાં । તણું સે અભયકુમારે જેણેવ સેણિણે રાયા તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા સેણિયં રાયં ઓહયમણસંકપ્પં જાવ ડિયાયમાણં પાસઈ, પાસઈત્તા અયમેયારૂવે અજ્ઞતિથિણે ચિંતિણે પત્થિણે મણોગણે સંકપ્પે સમુપ્પજ્જિત્થા -

અણ્ણયા ય મમં સેણિણે રાયા ંજ્જમાણં પાસઈ, પાસિત્તા આઢાઈ, પરિજાણઈ, સવ્કારેઈ, સમ્માણેઈ, આલવઈ, સંલવઈ, અઢ્ઢાસણેણં ડવણિમંતેઈ મત્થયંસિ અગ્ઘાઈ, ડયાણિં મમં સેણિણે રાયા ણો આઢાઈ, ણો પરિયાણઈ, ણો સવ્કારેઈ, ણો સમ્માણેઈ, ણો ડટ્ઢાહિં કંતાહિં પિયાહિં મણુણ્ણાહિં મણામાહિં ઓરાલાહિં વગ્ગૂહિં આલવઈ, સંલવઈ, ણો અઢ્ઢાસણેણં ડવણિમંતેઈ, ણો મત્થયંસિ અગ્ઘાઈ ય, કિં પિ ઓહયમણસંકપ્પે ડિયાયઈ । તં ભવિયવ્વં ણં ંથ કારણેણં । તં સેયં ખલુ મે સેણિયં રાયં ંયમટ્ઢં પુચ્છિત્તણે ।

ંવં સંપેહેઈ, સંપેહિત્તા જેણામેવ સેણિણે રાયા તેણામેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા કરયલપરિગ્ગહિયં સિરસાવત્તં મત્થણે અંજલિં કટ્ટુ ડણં વિજણં વઢ્ઢાવેઈ, વઢ્ઢાવઈત્તા ંવં વયાસી- તુબ્બે ણં તાઓ ! અણ્ણયા મમં ંજ્જમાણં પાસિત્તા આઢાઈ જાવ મત્થયંસિ અગ્ઘાયહ, આસણેણં ડવણિમંતેહ, ડયાણિં તાઓ ! તુબ્બે મમં ણો આઢાઈ જાવ ણો આસણેણં ડવણિમંતેહ । કિં પિ ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ડિયાયહ । તં ભવિયવ્વં તાઓ ! ંથ કારણેણં । તઓ તુબ્બે મમ તાઓ ! ંયં કારણં અગ્ગૂહેમાણા અસંકેમાણા અણિણ્ણહેમાણા અપચ્છાણમાણા ડહાભૂતમવિતહમસંદિઢ્ઢં ંયમટ્ઢમાઈકખહ । તણું ણં હં તસ્સ કારણસ્સ અંતગમણં ગમિસ્સામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી અભયકુમારે સ્નાન કરીને યાવતુ સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને શ્રેણિક રાજાના ચરણોમાં વંદન કરવા જવાનો નિશ્ચય કર્યો. ત્યારપછી અભયકુમાર શ્રેણિક રાજા પાસે આવ્યા અને શ્રેણિક રાજાને ડતોત્સાહ તથા ચિંતાગ્રસ્ત જોયા, જોઈને અભયકુમારના મનમાં આ પ્રકારનો અધ્યવસાય, ચિંતિત, પ્રાર્થિત અને મનોગત સંકલ્પ ડત્પન્ન થયો કે-

અન્ય સમયે શ્રેણિક રાજા મને આવતો જોઈને આદર કરતા, ખુશ થતા, વસ્ત્રાદિથી સત્કાર કરતા, આસન વગેરે આપીને સન્માન કરતા, મારી સાથે વાતચીત કરતા ડતા, અર્ધા આસન પર બેસવા માટે નિમંત્રણ કરતા અને મારા મસ્તકને સૂંઘતા ડતા પરંતુ આજે શ્રેણિક રાજા મને આદર આપતા નથી, ખુશ થતા નથી, સત્કાર કરતા નથી, સન્માન આપતા નથી, ઈષ્ટ, કાન્ત, પ્રિય, મનોજ્ઞ, મનોહર અને ડદાર વચનોથી આલાપ-સંલાપ કરતા નથી, અર્ધા આસન પર બેસવા માટે આમંત્રણ આપતા નથી અને મારા મસ્તકને સૂંઘતા નથી. આજે તેઓ નિરુત્સાહ અને ચિંતા મગ્ન છે, તેનું કોઈ કારણ ડોવું જોઈએ. તેથી મારે શ્રેણિક રાજાને આ વાત પૂછવી યોગ્ય છે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને અભયકુમારે શ્રેણિક રાજા પાસે આવીને બે ડાથ જોડી, મસ્તક પર આવર્તન કરી, અંજલી કરીને જય-વિજય શબ્દોથી વઢાવ્યા, વઢાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- ડે તાત ! તમે અન્ય સમયે મને આવતો જોઈને મારો આદર કરતા યાવતુ મારા મસ્તકને સૂંઘતા ડતા અને આસન પર બેસવા

માટે નિર્મંત્રિત કરતા હતા, પરંતુ હે તાત ! આજે તમે મને આદર આપતા નથી **યાવત્** આસન પર બેસવા માટે આમંત્રણ આપતા નથી, તમે કોઈ કારણથી હતોત્સાહ થયા છો, ચિંતાગ્રસ્ત થયા છો. તેનું કોઈ કારણ હોવું જોઈએ. તો હે પિતાજી ! તમે ચિંતાના કારણને ધૂપાવ્યા વિના નિઃસંકોચપણે, નિઃશંકભાવે, અપલાપ (નિષેધ) કર્યા વિના, ખુલ્લા દિલે જેવું હોય તેવું, સત્ય અને સંદેહ રહિત કહો. ત્યારપછી હું આપની ચિંતાનું કારણ દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરીશ.

૪૧ તए णं सेणिए राया अभएणं कुमारेणं एवं वुत्ते समाणे अभयं कुमारं एवं वयासी- एवं खलु पुत्ता ! तव चुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए तस्स गब्भस्स दोसु मासेसु अइक्कंतेसु तइयमासे वट्टमाणे दोहलकालसमयंसि अयमेयारूवे दोहले पाउब्भवित्था - धण्णाओ णं ताओ अम्मयाओ तहेव णिरवसेसं भाणियव्वं जाव विणिति। तए णं अहं पुत्ता ! धारिणीए देवीए तस्स अकालदोहलस्स बहूहिं आएहि य उवाएहिं जाव उप्पत्तिं अविंदमाणे ओहयमणसंकप्पे जाव झियायामि, तुमं आगयं पि ण याणामि । तं एएणं कारणेणं अहं पुत्ता ! ओहयमणसंकप्पे जाव झियायामि ।

ભાવાર્થ :- અભયકુમારે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે શ્રેણિક રાજાએ અભયકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું- ‘હે પુત્ર ! તારી નાની માતા ધારિણીદેવીની ગર્ભસ્થિતિને બે માસ પૂરા થયા અને ત્રીજો માસ ચાલી રહ્યો છે. દોહદ કાલના આ સમયે તેને અકાલ દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે કે તે માતાઓ ધન્ય છે, (ઈત્યાદિ પહેલાંની જેમ જ કહેવું જોઈએ) **યાવત્** જે પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે. તો હે પુત્ર ! ધારિણીદેવીના તે અકાલભેદ સંબંધી દોહદના કારણોપકારણોનો વિચાર કરવા છતાં પણ તેની પૂર્તિનો કોઈ ઉપાય મને ધ્યાનમાં આવતો ન હોવાથી હું હતોત્સાહી અને ચિંતામગ્ન બની ગયો છું. તેથી હું તારું આગમન જાણી શક્યો નહીં. આ કારણે હે પુત્ર! હું નષ્ટ થયેલા મનોગત સંકલ્પવાળો થઈને ચિંતા કરી રહ્યો છું.’

૪૨ તए णं से अभयकुमारे सेणियस्स रण्णो अंतिए एयमट्टं सोच्चा णिसम्म हट्ट जाव हियए सेणियं रायं एवं वयासी- मा णं तुब्भे ताओ ! ओहयमणसंकप्पा जाव झियायह। अहं णं तहा करिस्सामि, जहा णं मम चुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए अयमेयारूवस्स अकालदोहलस्स मणोरहसंपत्ती भविस्सइ त्ति कट्टु सेणियं रायं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं वग्गूहिं समासासेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે અભયકુમાર શ્રેણિક રાજા પાસેથી આ અર્થને સાંભળીને અને સમજીને હૃષ્ટતુષ્ટ અને આનંદિત હૃદયવાળા થયા. તેણે શ્રેણિક રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે તાત ! તમે દુઃખી ન થાઓ અને કોઈપણ જાતની ચિંતા ન કરો. હું એવો ઉપાય કરીશ કે જેથી મારી નાની માતા ધારિણી દેવીના, આ અકાલભેદ સંબંધી દોહદના મનોરથની પૂર્તિ થશે. આ પ્રમાણે કહી અભયકુમારે ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય, મનોહર અને મનોહર વચનોથી શ્રેણિક રાજાને સાંત્વના આપી.

૪૩ તए णं सेणिए राया अभएणं कुमारेणं एवं वुत्ते समाणे हट्टतुट्टे जाव अभयकुमारं सक्कारेइ सम्माणेइ, सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसज्जेइ ।

તए णं से अभयकुमारे सक्कारिए, सम्माणिए, पडिविसज्जिए समाणे सेणियस्स

રણો અંતિયાઓ પડિણિક્કમઇ, પડિણિક્કમિત્તા જેનામેવ સ્વ ભવણે તેનામેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા સીહાસણે ણિસણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- અભયકુમારે શ્રેણિક રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તેઓએ હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને યાવત્ અભયકુમારનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને વિદાય આપી.

શ્રેણિક રાજા દ્વારા સત્કારિત અને સન્માનિત થઈને વિદાય થયેલા, તે અભયકુમાર શ્રેણિક રાજાની પાસેથી નીકળ્યા, નીકળીને પોતાના ભવનમાં આવીને સિંહાસન પર બેઠા.

દોહદપૂર્તિ માટે અભયકુમારની દેવ આરાધના :-

૪૪ ત્વં ણં તસ્સ અભયકુમારસ્સ અયમેયારૂવે અજ્ઞાતિથિજાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - ણો ખલુ સક્કા માણુસ્સણં ઉવાણં મમ ચુલ્લમાડયાણ ધારિણીણ દેવીણ અકાલદોહલ-મણોરહ-સંપત્તિં કરેત્તણ, ણણ્ણત્થ દિવ્વેણં ઉવાણં । અત્થિ ણં મજ્ઞ સોહમ્મકપ્પવાસી પુવ્વસંગઇણ દેવે મહિઙ્ગિણ જાવ મહાસોક્કલે । તં સેયં ખલુ મમ પોસહસાલાણ પોસહિયસ્સ બંભયારિસ્સ ઉમ્મુક્કમણિ-સુવણ્ણસ્સ વવગયમાલા-વણ્ણગ-વિલેવણસ્સ ણિક્કિત્તસત્થ-મુસલસ્સ ઇણસ્સ અબીયસ્સ દબ્ભસંથારોવ-ગયસ્સ અટ્ટમભત્તં પરિગિણિહિત્તા પુવ્વસંગઇયં દેવં મણસિ કરેમાણસ્સ વિહરિત્તણ । ત્વં ણં પુવ્વસંગઇણ દેવે મમ ચુલ્લમાડયાણ ધારિણીણ દેવીણ અયમેયારૂવે અકાલમેહેસુ દોહલં વિણેહિઙ્ગ ।

એવં સંપેહેઙ્ગ, સંપેહિત્તા જેણેવ પોસહસાલા તેનામેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા પોસહસાલં પમજ્જઇ, પમજ્જિત્તા ઉચ્ચાર-પાસવણભૂમિં પડિલેહેઙ્ગ, પડિલેહિત્તા દબ્ભસંથારગં પડિલેહેઙ્ગ, પડિલેહિત્તા દબ્ભસંથારગં દુરુહઇ, દુરુહિત્તા અટ્ટમભત્તં પગિણહઇ, પગિણિહિત્તા પોસહસાલાણ પોસહિણ(ઇવ) બંભયારી જાવ પુવ્વસંગઇયં દેવં મણસિ કરેમાણે-કરેમાણે ચિટ્ઠઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી અભયકુમારને આ પ્રમાણે આધ્યાત્મિક-મનોગત વિચાર સ્ફૂર્યો કે, મારી નાની માતા ધારિણી દેવીના અકાલ દોહદની પૂર્તિ દિવ્ય શક્તિ વિના કેવળ માનવીય શક્તિથી શક્ય નથી. સૌધર્મ કલ્પવાસી મારો પૂર્વનો મિત્ર દેવ છે, જે મહર્દિક યાવત્ મહાનસુખ ભોગવનાર છે. તેથી મારા માટે એ જ શ્રેયસ્કર છે કે હું પૌષ્ઠશાળામાં પૌષ્ઠ ગ્રહણ કરીને, બ્રહ્મચર્ય ધારણ કરીને, મણિ, સુવર્ણ આદિ અલંકારોનો ત્યાગ કરીને, પુષ્પમાળાઓ અને ચંદનાદિ લેપનો ત્યાગ કરીને, તલવાર, છરી વગેરે શસ્ત્ર અને મૂસળ આદિનો ત્યાગ કરીને, આરંભ-સમારંભને છોડીને, એકાકી (રાગદ્વેષથી રહિત) અને અદ્વિતીય (સેવક આદિની સહાયતાથી રહિત), ડાભના સંથારા ઉપર સ્થિત થઈને, અટ્ટમની તપસ્યા ગ્રહણ કરીને પૂર્વના મિત્ર દેવનું મનમાં સ્મરણ કરતો સ્થિત રહું. આમ કરવાથી તે પૂર્વનો મિત્ર દેવ (અહીં આવીને) મારી નાની માતા ધારિણી દેવીના અકાલ મેઘ સંબંધી દોહદને પૂર્ણ કરશે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને અભયકુમાર પૌષ્ઠશાળામાં આવ્યા, આવીને પૌષ્ઠશાળાનું પ્રમાર્જન કરીને, વડીનીત અને લઘુનીતની ભૂમિ(મલ-મૂત્ર ત્યાગના સ્થાન)નું પ્રતિલેખન કરીને, ડાભના સંથારાનું પ્રતિલેખન કરીને, તેના ઉપર બેસીને, અટ્ટમ તપનો સ્વીકાર કર્યો. પૌષ્ઠશાળામાં પૌષ્ઠ વિધિની જેમ

ब्रह्मचारी थर्धने, अत्मयकुमार पूर्वना मित्रदेवनुं मनमां वारंवार शिंतन(श्ल५) करवा लाग्या.

४५ तए णं तस्स अभयकुमारस्स अट्टमभत्ते परिणममाणे पुव्वसंगइयस्स देवस्स आसणं चलइ । तए णं पुव्वसंगइए सोहम्मकप्पवासी देवे आसणं चलियं पासइ, पासित्ता ओहिं पउंजइ । तए णं तस्स पुव्वसंगइयस्स देवस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जावसमुप्पज्जित्था - एवं खलु मम पुव्वसंगइए जंबुद्धीवे दीवे भारहे वासे दाहिणड्ढुभरहे वासे रायगिहे णयरे पोसहसालाए पोसहिए अभए णामं कुमारे अट्टमभत्तं पगिण्हित्ता णं मम मणसि करेमाणे करेमाणे चिट्ठइ । तं सेयं खलु मम अभयस्स कुमारस्स अंतिए पाउब्भवित्ताए । एवं संपेहेइ, संपेहित्ता उत्तरपुरच्छिमं दिसीभागं अवक्कमइ, अवक्कमित्ता वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ, समोहणित्ता संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं णिसिरइ, णिसिरित्ता तत्थगयाणं- रयणाणं वइराणं वेरुलियाणं लोहियक्खाणं मसारगल्लाणं हंसगब्भाणं पुलगाणं सोगंधियाणं जोइरसाणं अंकाणं अंजणाणं रयणाणं जायरूवाणं अंजणपुलयाणं फलिहाणं रिट्ठाणं अहाबायरे पोग्गले परिसाडेइ, परिसाडित्ता अहासुहुमे पोग्गले परिगिण्हइ, परिगिण्हइत्ता अभयकुमारमणुकंपमाणे देवे पुव्वभवजणियणेहपीइ-बहुमाणजायसोगे तओ विमाणवरपुण्डरियाओ रयणुत्तमाओ धरणितलगमण-तुरियसंजणिय-गमणपयारो;

वाघुणिय-विमल-कणग-पयरग-वडिसंग-मउडुक्कडाडोवदंसणिज्जो अणेगमणि-कणगरयण-पहकर-परिमंडिय-भत्तिचित्त-विणिउत्तगमणुगुण-जणियहरिसे पेंखोलमाणवर-ललियकुंडलुज्जलियवयणगुण-जणिय-सोम्मरूवो, उदिओ विव कोमुदीणिसाए सणिच्छरंगार-कुज्जलियमज्झभागत्थो णयणाणंदो सरयचंदो, दिव्वोसहि-पज्जलुज्जलियदंसणाभिरामो उउ-लच्छिसमत्तजायसोहो पइट्ठगंधुद्धयाभिरामो मेरू विव णगवरो विगुव्वियविचित्तवेसो, दीवसमुद्धानं असंखपरिमाणणामधेज्जाणं मज्झकारेणं वीइवयमाणो, ताए उक्किट्ठाए तुरियाए चवलाए चंडाए सीहाए उद्धुयाए जइणाए छेयाए दिव्वाए देवगईए जेणामेव जंबुद्धीवे दीवे, भारहे वासे, जेणामेव दाहिणड्ढुभरए रायगिहे णगरे पोसहसालाए अभए कुमारे तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता अंतलिकखपडिवण्णे दसद्धवण्णाइं सखिंखिणियाइं पवरवत्थाइं परिहिए अभयकुमारं एवं वयासी-

अहं णं देवाणुप्पिया ! पुव्वसंगइए सोहम्मकप्पवासी देवे महड्ढिए, जं णं तुमं पोसहसालाए अट्टमभत्तं पगिण्हित्ता णं ममं मणसि करेमाणे चिट्ठसि, तं एस णं देवाणुप्पिया ! अहं इहं हव्वमागए । संदिसाहि णं देवाणुप्पिया ! किं करेमि ? किं दलयामि ? किं पयच्छामि ? किं वा ते हियइच्छियं ?

भावार्थ :- त्यार पछी अत्मयकुमारना अट्टम तपना प्रभावे पूर्वभवना मित्र देवनुं आसन यलायमान थयुं. पोतानुं आसन यलायमान थतुं श्रोधने ते सौधर्मकल्पवासी मित्र देवे अवधिज्ञाननो उपयोग भूक्यो

ત્યારે તે દેવને મનોગત વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે મારો પૂર્વભવનો મિત્ર અભયકુમાર, જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપના ભારત વર્ષમાં અને દક્ષિણાર્ધ ભરતના રાજગૃહ નગરમાં પૌષધશાળામાં અષ્ટમ ભક્ત ગ્રહણ કરીને, મનમાં વારંવાર મારું સ્મરણ કરી રહ્યો છે. તેથી મારે અભયકુમાર સામે પ્રગટ થવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે દેવ ઉત્તર-પૂર્વ દિશામાં ગયો (ઉત્તર વૈક્રિય શરીર બનાવવા માટે તે દિશામાં બેચાર ડગલા જવાની વિધિ હોય છે તેમ સમજવું) અને વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કરીને પહોળાઈમાં શરીરપ્રમાણ અને લંબાઈમાં સંખ્યાત યોજન લાંબા દંડાકારે આત્મપ્રદેશોને બહાર કાઢ્યા અને તે દંડ પ્રમાણક્ષેત્રમાં રહેલા— કર્કેતન રત્ન, વજ્ર રત્ન, વૈદૂર્ય રત્ન, લોહિતાક્ષ રત્ન, મસારગલ્લ રત્ન, હંસગર્ભ રત્ન, પુલક રત્ન, સૌગંધિક રત્ન, જ્યોતિરસ રત્ન, અંક રત્ન, અંજન રત્ન, રજત રત્ન, જાતરૂપ રત્ન, અંજનપુલક રત્ન, સ્ફટિક રત્ન, રિષ્ટ રત્ન આ સોળ રત્નોના યથાબાદર અર્થાત્ અસાર પુદ્ગલોનો પરિત્યાગ કરીને યથાસૂક્ષ્મ— સારભૂત પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરીને; અભયકુમાર પ્રત્યે લાગણીશીલ તે દેવ પૂર્વભવ જનિત સ્નેહ, પ્રીતિ અને બહુમાનના કારણે શોક મગ્ન થઈ (અભયની ચિંતાને દૂર કરવા દત્તચિત થઈ) ઉત્તમ રત્નોથી નિર્મિત પોતાના શ્રેષ્ઠ પુંડરીક વિમાનમાંથી નીકળીને પૃથ્વી ઉપર શીઘ્ર પહોંચવા માટે વૈક્રિય શરીર બનાવ્યું, તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે—

ત્વરિત ગતિએ ચાલવા યોગ્ય, કાનમાં જૂલતા નિર્મળ સુવર્ણના કુંડળો તથા મસ્તક ઉપર મુગટ યુક્ત, ચિત્તાકર્ષક સૌંદર્યથી દર્શનીય; અનેક મણિ-સુવર્ણ અને રત્નોના સમૂહથી સુશોભિત અને વિવિધ કલામય રચનાવાળા કંદોરાથી યુક્ત, હર્ષિત મનવાળો, જૂલતા શ્રેષ્ઠ અને મનોહર કુંડલોથી ઉદ્યોતિત વદનવાળો સૌમ્ય રૂપવાળો; કાર્તિકી પૂર્ણિમાની રાત્રિએ શનિશ્વર અને મંગલ ગ્રહની વચ્ચે ઉદ્દીયમાન ચંદ્રની જેમ ઉજ્જવલ (શરીરના) મધ્યભાગવાળો, શરદચન્દ્રની જેમ દર્શકોના નયનોને આનંદ આપનાર, તેમજ પ્રકાશવર્ધક સોમલતા વગેરે દિવ્ય ઔષધિઓના પ્રકાશ-તેજથી દેદિપ્યમાન અને મનોહર, સમસ્ત ઋતુઓની લક્ષ્મીથી વૃદ્ધિગત શોભાવાળો, પ્રકૃષ્ટ ગંધના પ્રસારથી મનોહર, સર્વ શ્રેષ્ઠ એવા મેરુ પર્વતની સમાન સુંદર અભિરામ અને આશ્ચર્ય ચક્રિત કરે તેવા રૂપ, લાવણ્ય, વેષભૂષાથી યુક્ત થઈને અર્થાત્ એવા રૂપની વિકુર્વણ કરીને તે દેવ અસંખ્ય નામોવાળા દ્વીપો અને સમુદ્રોની મધ્યમાં થઈને, ઉત્કૃષ્ટ, ત્વરિત, ચંચળ, ચંડ, સિંહ જેવી પ્રબળઉદ્ભવ-ઉત્કંઠિત, વેગવાળી, નિપુણતાવાળી અને દિવ્ય દેવગતિથી જંબૂદ્વીપ, ભરતક્ષેત્રના દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રમાં આવ્યા અને તેમાં પણ રાજગૃહનગર અને પૌષધશાળામાં અભયકુમાર સમીપે આવીને, આકાશમાં સ્થિત થઈને, પાંચવર્ણવાળા અને ઘૂઘરીઓવાળા ઉત્તમ વસ્ત્રોને ધારણ કરેલા, તે દેવે અભયકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિય ! હું તમારો પૂર્વભવનો મિત્ર સૌધર્મ કલ્પવાસી મહર્ષિક દેવ છું. તમે મનમાં મારું ધ્યાન કરતાં અદ્ભુત તપ ગ્રહણ કરીને પૌષધશાળામાં સ્થિત થયા છો; તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! હું ઝડપથી અહીં આવ્યો છું. હે દેવાનુપ્રિય ! કહો, હું તમારું શું કામ કરું ? તમોને શું આપું ? તમારા કોઈ સંબંધીઓને શું આપું ? તમારો મનોરથ શું છે ?

૪૬ ત્વં પુસ્વસંગૈયં દેવં અંતલિક્ષપડિવણ્ણં પાસઈ, પાસિત્તા હદ્વતુદ્દે પોસહં પારેઈ, પારિત્તા કરયલ જાવ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ ચુલ્લમાડયાએ ધારિણીએ દેવીએ અયમેયારૂવે અકાલદોહલે પાઠ્ઠભૂએ- ધણ્ણાઓ પં તાઓ અમ્મયાઓ તહેવ પુસ્વગમેણં જાવ વિણિજ્જામિ; તં પં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! મમ ચુલ્લમાડયાએ ધારિણીએ દેવીએ અયમેયારૂવં અકાલદોહલં વિણેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી અભયકુમાર આકાશમાં સ્થિત પૂર્વભવના તે મિત્ર દેવને જોઈને હૃષ્ટ, તુષ્ટ થયા અને પૌષધ પૂર્ણ કરીને, હાથ જોડીને **યાવત્** અંજલી બદ્ધ થઈને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય! મારા નાના માતા ધારિણીદેવીને આ પ્રકારનો અકાલ દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે કે તે માતાઓ ધન્ય છે જે પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે **યાવત્** હું પણ મારા દોહદને પૂર્ણ કરું; ઈત્યાદિ પૂર્વોક્ત દોહદની બધી વાત દેવને કહી.હે દેવાનુપ્રિય ! તમે મારા નાના માતા ધારિણીદેવીના આ પ્રકારના દોહદની પૂર્તિ કરો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં અભયકુમારે લઘુમાતાના દોહદને પૂર્ણ કરવા, મિત્રદેવની સહાયતા મેળવવા અદ્દમ પૌષધ કર્યો, તે પ્રકારનું વિધાન છે. આ પૌષધની સંપૂર્ણ વિધિ શ્રાવકના અગિયારમા પૌષધ વ્રતની વિધિની સમાન જ છે પરંતુ અહીં ધ્યાન રાખવા યોગ્ય એ છે કે શ્રાવકના અગિયારમા પૌષધ વ્રતની આરાધના સાંસારિક સંકલ્પથી નહીં માત્ર કર્મ નિર્જરા અને મોક્ષ હેતુથી થાય છે. સમ્યગ્દષ્ટિ કે શ્રમણોપાસક આત્મા જ્યાં સુધી સાંસારિક જવાબદારીઓનો સર્વથા ત્યાગ ન કરે ત્યાં સુધી તેના જીવનમાં મોક્ષલક્ષી અને સંસારલક્ષી બંને પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ થતી રહે છે. તેથી સમ્યગ્દષ્ટિ એવા અભયકુમારની આ તપ અને વ્રત સાધના સંસારલક્ષી સમજવી. ધર્મારાધનાના લક્ષ્યે કરાતાં પૌષધાદિમાં સાંસારિક સંકલ્પો કરી શકાય નહીં.

આ સૂત્રના તેરમા અધ્યયનમાં નંદમણિયારે મિથ્યાદષ્ટિ થઈ ગયા પછી અદ્દમ પૌષધ કર્યો. તે પાઠમાં નંદમણિયાર **પૌષધની સમાન** બ્રહ્મચર્યાદિ નિયમો ધારણ કરીને રહ્યા, તેવો ઉલ્લેખ છે. શ્રી અંતગડસૂત્રના ત્રીજાવર્ગના આઠમા અધ્યયનમાં દેવકીમાતાની આઠમા પુત્રની પ્રાપ્તિની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવા શ્રી કૃષ્ણે દેવઆરાધના માટે અદ્દમ પૌષધ કર્યો તેમાં **પૌષધની જેમ** બ્રહ્મચર્યાદિ નિયમો ધારણ કર્યા, તેવો ઉલ્લેખ છે. અહીં પણ અભયકુમારે સાંસારિક હેતુથી અદ્દમ પૌષધ કર્યો છે તેથી તેને પણ પૌષધની સમાન વિધિ કરી તેમ સમજવું. તેથી પ્રસ્તુત સૂત્રમાં ઇવ શબ્દ કૌંસમાં રાખ્યો છે.

દેવ દ્વારા ધારણી રાણીના દોહદની પૂર્તિ :-

૪૭ તए णं से देवे अभएणं कुमारेणं एवं वुत्ते समाणे हट्टुट्टे, अभयकुमारं एवं वयासी-
तुमं णं देवाणुप्पिया ! सुणिव्वुय-वीसत्थे अच्छाहि । अहं णं तव चुल्लमाउयाए धारिणीए
देवीए अयमेयारूवं दोहलं विणेमि त्ति कट्टु अभयस्स कुमारस्स अंतियाओ पडिणिक्खमइ;
पडिणिक्खमित्ता उत्तरपुरत्थिमेणं वेभारपव्वए वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहण्णइ, समोहण्णित्ता
संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं णिसिरइ जाव दोच्चंपि वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहण्णइ, समोहण्णित्ता
खिप्पामेव सगज्जियं सविज्जुयं सफुसियं पंचवण्णमेहणिणाओवसोहियं दिव्वं पाउससिरिं
विउव्वेइ, विउव्वित्ता जेणेव अभए कुमारे तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता अभयं
कुमारं एवं वयासी-

एवं खलु देवाणुप्पिया ! मए तव पियट्टयाए सगज्जिया सविज्जुया जाव दिव्वा
पाउससिरी विउव्विया, तं विणेउ णं देवाणुप्पिया ! तव चुल्लमाउया धारिणी देवी
अयमेयारूवं अकालदोहलं ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી અભયકુમારની આ વાત સાંભળીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયેલા, તે દેવે અભયકુમારને

કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે સ્વસ્થ થાઓ અને વિશ્વાસ રાખો. હું(હમણાં જ) તમારા નાના માતા ધારિણીદેવીના આ પ્રકારના દોહદની પૂર્તિ કરું છું. આ પ્રમાણે કહીને અભયકુમારની પાસેથી નીકળીને ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં (ઈશાન કોણમાં) દૂર વૈભાર પર્વત ઉપર જઈને વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કરી અને સંખ્યાત યોજન પ્રમાણવાળો દંડ બનાવ્યો યાવત્ બીજીવાર વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કરીને ગર્જનાથી યુક્ત, વિજળીથી યુક્ત અને જલબિંદુઓથી યુક્ત પાંચવર્ણવાળા વાદળાઓના ધ્વનિથી શોભિત દિવ્યવર્ષા કાળની શોભા પ્રગટ કરી; વર્ષાકાલીન શોભા પ્રગટ કરીને તે દેવ અભયકુમારની સમીપે આવ્યો અને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિય ! મેં તમારા પ્રત્યેની પ્રીતિથી ગર્જનાયુક્ત, વિજળીયુક્ત, જલબિંદુઓથી યુક્ત, પંચવર્ણી મેઘસમૂહના ધ્વનિથી યુક્ત યાવત્ દિવ્ય વર્ષાકાલીન શોભા પ્રગટ કરી છે. હે દેવાનુપ્રિય ! તમારા નાના માતા ધારિણીદેવી પોતાના અકાલમેઘના દોહદની પૂર્તિ કરે.

૪૮ તए णं से अभयकुमारे तस्स पुव्वसंगइयस्स सोहम्मकप्पवासिस्स देवस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म हट्टतुट्ठे सयाओ भवणाओ पडिणिकखमइ, पडिणिकखमिच्चा जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करयल जाव अंजलिं कट्टु एवं वयासी- एवं खलु ताओ ! मम पुव्वसंगइएणं सोहम्मकप्पवासिणा देवेणं खिप्पामेव सगज्जिया सविज्जुया सफुसिया पंचवण्णमेहणिणाओवसोहिया दिव्वा पाउससिरी विउव्विया । तं विणेउ णं मम चुल्लमाउया धारिणी देवी अकालदोहलं ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી અભયકુમાર તે સૌધર્મકલ્પવાસી પૂર્વના મિત્ર દેવની આ વાત સાંભળીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને, હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને પોતાના ભવનમાંથી બહાર નીકળીને શ્રેણિકરાજા સમીપે આવ્યા, આવીને બંને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે તાત ! મારા પૂર્વભવના મિત્ર સૌધર્મકલ્પવાસી દેવે શીઘ્ર ગર્જનાયુક્ત, વીજળીયુક્ત, જલબિંદુઓથીયુક્ત, પાંચવર્ણવાળા વાદળોની ગર્જનાથી સુશોભિત દિવ્યવર્ષા કાળની શોભા પ્રગટ કરી છે. તો હવે મારા નાના માતા ધારિણીદેવી પોતાના અકાલ દોહદની પૂર્તિ કરે.

૪૯ તए णं से सेणिए राया अभयस्स कुमारस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म हट्टतुट्ठे जाव कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! रायगिहं णयरं सिंघाडग-तिय-चउक्क-चच्चर-चउम्मुह-महापह-पहेसु आसित्तसित्त जाव सुगंधवरगंधियं गंधवट्ठिभूयं करेह, करित्ता य मम एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह । तए णं ते कोडुंबियपुरिसा जाव पच्चप्पिणंति ।

તए णं से सेणिए राया दोच्चं पि कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! हय-गयरह-पवर जोहकलियं चाउरंगिणिं सेण्णं सण्णाहेह, सेयणयं च गंधहत्थि परिकप्पेह । ते वि तहेव जाव पच्चप्पिणंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી અભયકુમારની આ વાત સાંભળીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને શ્રેણિકરાજા હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા યાવત્ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્રતાથી રાજગૃહ- નગરના શૃંગાટક(ત્રિકોણાકાર સ્થાનો), ત્રિક(જ્યાં ત્રણ રસ્તા ભેગા થતા હોય તે માર્ગ) ચતુષ્ક(ચોક) અને ચબૂતરા, મહામાર્ગો, સામાન્ય માર્ગો આદિ સ્થાનોમાં પાણી છાંટો યાવત્ ઉત્તમ સુગંધથી

સુગંધિત કરીને ગંધની ગુટિકા સમાન કરો અને તે કાર્ય થઈ જાય એટલે મને જાણ કરો. ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ તે કાર્ય કરી, રાજાને તે કાર્ય પૂર્ણ થયાની જાણ કરી.

ત્યારપછી શ્રેણિકરાજાએ બીજીવાર કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્ર ઉત્તમ ઘોડા, હાથી, રથ તથા શ્રેષ્ઠ યોદ્ધાઓ સહિતની ચતુરંગિણી સેનાને તૈયાર કરો અને સેયનક નામના ગંધહસ્તીને તૈયાર કરો. તે કર્મચારી પુરુષોએ આજ્ઞાપાલન કરીને યાવત્ કાર્ય સંપન્ન થયાનું નિવેદન કર્યું.

૫૦ ત્વં નં સે સેણિય રાયા જેણેવ ધારિણી દેવી તેણામેવ ડવાગચ્છઈ ડવાગચ્છિત્તા ધારિણિં દેવિં એવં વયાસી- એવં ખલું દેવાણુપ્પિયે ! સગજ્જિયા જાવ પાડસસિરી પાડબ્ભૂયા, તં નં તુમં દેવાણુપ્પિયે ! એયં અકાલદોહલં વિણેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિકરાજાએ ધારિણીદેવી પાસે આવીને, ધારિણીદેવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! આ પ્રમાણે તમારી અભિલાષા અનુસાર ગર્જનાથી યુક્ત યાવત્ વર્ષાકાલીન શોભા પ્રગટ થઈ છે, તેથી હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે તમારા અકાલ મેઘના દોહદને પૂર્ણ કરો.

૫૧ ત્વં નં સા ધારિણી દેવી સેણિયણં રણ્ણા એવં વુત્તા સમાણી હટ્ટુટ્ટુ, જેણામેવ મજ્જણઘરે તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા મજ્જણઘરં અણુપવિસઈ, અણુપવિસિત્તા અંતો અંતેડરંસિ પ્હાયા જાવવિભૂસિયા કિં તે- વરપાયપત્તણેડર જાવ આગાસફલિયસમપ્પભં અંસુયં ણિયત્થા, સેયણયં ગંધહત્થિંદુરુદ્ધા સમાણી અમયમહિયફેણપુંજસણિગાસાહિં સેયચામરવાલવીયણીહિં વીઈજ્જમાણી વીઈજ્જમાણી સંપત્થિયા । ત્વં નં સે સેણિય રાયા પ્હાએ જાવ સસિરીએ હત્થિખંધવરગાએ સકોરંટમલ્લદામેણં છત્તેણં ધરિજ્જમાણેણં ચડચામરાહિં વીઈજ્જમાણે ધારિણિં દેવિં પિટ્ટુઓ અણુગચ્છઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે ધારિણી દેવી શ્રેણિકરાજાના આ પ્રમાણે વચનો સાંભળીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને, સ્નાનગૃહ હતું, તે તરફ આવ્યાં અને સ્નાનગૃહમાં પ્રવેશ કરીને અંત:પુરની અંદર સ્નાન કર્યું. યાવત્ વિભૂષિત થયાં. વિશેષ શું કહેવું ! — પગમાં ઝાંઝર પહેર્યા યાવત્ આકાશ તથા સ્ફટિક મણિઓની પ્રભા સમાન અર્થાત્ નિર્મળ શ્વેત વસ્ત્રો ધારણ કર્યા અને સેયનક નામના ગંધહસ્તિ પર આરૂઢ થઈને અમૃતમંથનથી ઉત્પન્ન થયેલા ફીણના સમૂહ જેવા શ્વેત ચામરોથી વીંજાતા ધારિણીદેવીએ પ્રસ્થાન કર્યું. ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાએ સ્નાન કર્યું યાવત્ વિશેષ શોભાથી શોભિત તે શ્રેણિક રાજા શ્રેષ્ઠ ગંધહસ્તિ પર સવાર થઈને, કોરંટ વૃક્ષના ફૂલોની માળાયુક્ત ઇત્ર મસ્તક પર ધારણ કરીને, ચાર ચામરોથી વીંજાતા, ધારિણીદેવીની પાછળ ચાલ્યા.

૫૨ ત્વં નં સા ધારિણી દેવી સેણિયણં રણ્ણા હત્થિખંધવરગાણં પિટ્ટુઓ પિટ્ટુઓ સમણુગમ્મમાણ મગ્ગા, હયગયરહપવરજોહ્કલિયાએ ચાડરંગિણીએ સેણાએ સદ્ધિં સંપરિવુડા મહયા ભડ્ડ ચડગરવંદપરિક્ષિત્તા સવ્વિઙ્ઘીએ સવ્વજુઈએ જાવ દુંદુભિણિગ્ઘોસણાઈયરવેણં રાયગિહે ણગરે સિંઘાડગતિગચડવકચચ્ચર જાવમહાપહપહેસુ ણગરજણેણં અભિણંદિજ્જમાણી અભિણંદિજ્જમાણી જેણામેવ વેભારગિરિપ્વ્વએ તેણામેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા વેભારગિરિક્કિડગત્તડપાયમૂલે

આરામેસુ ય ઝજાણેસુ ય કાણેસુ ય વણેસુ ય વણસંડેસુ ય રુક્ષેસુ ય ગુચ્છેસુ ય ગુમ્મેસુ ય, લયાસુ ય વલ્લીસુ ય કંદરાસુ ય દરીસુ ય ચુંઢીસુ ય દહેસુ ય કચ્છેસુ ય ણદીસુ ય સંગમેસુ ય વિવરણસુ ય અચ્છમાણી ય પેચ્છમાણી ય મજ્જમાણી ય પત્તાણિ ય પુપ્પાણિ ય ફલાણિ ય પલ્લવાણિ ય ગિણ્હમાણી ય માણેમાણી ય અઘાયમાણી ય પરિભુંજમાણી ય પરિભાણમાણી ય વેભારગિરિપાયમૂલે દોહલં વિણેમાણી સવ્વઓ સમંતા આર્હિંહિ । તણં ધારિણી દેવી વિણીયદોહલા સંપુણ્ણદોહલા સંપત્તદોહલા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેષ્ઠ હાથી સ્કંધ પર આરૂઢ શ્રેણિક રાજા ધારિણીદેવીની પાછળ-પાછળ ચાલવા લાગ્યા. આ રીતે ચાલતાં ધારિણી દેવી અશ્વ, ગજ, રથ અને યોદ્ધાઓથી યુક્ત ચતુરંગિણી સેનાથી યુક્ત સુભટોના સમૂહથી ઘેરાયેલા, સંપૂર્ણ સમૃદ્ધિ, સંપૂર્ણ દ્યુતિ યાવત્ દુંદુભિ આદિ વાંજિત્રોના નાદ સહિત રાજગૃહનગરના શ્રૃંગાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર તથા રાજમાર્ગો ઉપર નાગરિકો દ્વારા અભિનંદિત થતાં વૈભારગિરિ પર્વત સમીપે આવ્યાં અને વૈભારગિરિના કટકતટ-તળેટીના કીડાસ્થાન રૂપ બગીચાઓ, ફળ-ફૂલથી સમૃદ્ધ ઉદ્યાનો, કાનનો- સામાન્ય વૃક્ષ યુક્ત વનો, નગરથી દૂરવર્તી વનો, એક જાતિના વૃક્ષ સમૂહવાળા વનખંડો, વૃક્ષો, વૃંતાકી આદિના ગુચ્છો, વાંસની ઝાડી રૂપ ગુલ્મો, લતામંડપો, નાગરવેલાદિની વલ્લીઓ, ગુફાઓ, બખોલો, ચૂંડી (ખોદ્યા વિના સ્વાભાવિક રૂપે બનેલી તળાવડીઓ) હદ- ધરાઓ કર્ચો- વોકળા, નદીઓ, નદીના સંગમ સ્થાનો, ગુફાઓ વગેરે સ્થાનો પાસે ઊભી રહેતી, ત્યાંના દશ્યો જોતી, સ્નાન કરતી, પત્ર, ફૂલો, ફળો અને કૂંપળોને ગ્રહણ કરતી, તેના સ્પર્શજન્ય સુખને માણતી, પુષ્પાદિની સુવાસ લેતી, ફળાદિને ખાતી-ખવડાવતી વૈભારગિરિની તળેટીમાં પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરતી ચારે બાજુ ફરવા લાગી. આ રીતે ધારિણી દેવીએ પોતાનો દોહદ પૂર્ણ કર્યો, પોતાનો દોહદ સંપૂર્ણ કર્યો અને પોતાના દોહદને સંપન્ન કર્યો.

૫૩ તણં સા ધારિણી દેવી સેયણયગંધહત્થિ દુરૂઢા સમાણી સેણિણં હત્થિખંધ- વરગણં પિટ્ઠઓ સમણુગમ્મમાણમગ્ગા હયગય જાવ રવેણં જેણેવ રાયગિહે ણગરે તેણેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા રાયગિહે ણગરં મજ્જંમજ્જેણં જેણામેણ સણ ભવણે તેણામેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા વિઝલાહં માણુસ્સાહં ભોગભોગાહં પચ્વણુભવમાણી વિહરહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી સેયનક નામના ગંધહસ્તિ પર આરૂઢ થયેલી, શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર સવાર થઈને શ્રેણિક રાજા જેની પાછળ ચાલી રહ્યા છે, તેવી અશ્વ, હાથી, રથ વગેરેથી ઘેરાયેલી તે ધારિણી દેવી રાજગૃહ નગર સમીપે આવી અને રાજગૃહ નગર મધ્યે થઈને પોતાના મહેલમાં આવી, આવીને મનુષ્યસંબંધી વિપુલ ભોગો ભોગવતી રહેવા લાગી.

૫૪ તણં સે અભયકુમારે જેણામેવ પોસહસાલા તેણામેણ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા પુવ્વસંગહયં દેવં સક્કારેહ સમ્માણેહ, સક્કારિત્તા સમ્માણિત્તા પહિવિસજ્જેહ । તણં સે દેવે સગજ્જિયં પંચવણં મહોવસોહિયં દિવ્વં પાઠસસિરિં પહિસાહરહ, પહિસાહરિત્તા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂણ, તામેવ દિસિં પહિગણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે અભયકુમાર પૌષ્પશાળામાં આવ્યા અને પૂર્વના મિત્ર દેવના સત્કાર સન્માનાદિ

કરી તેને વિદાય કર્યા. ત્યારપછી તે દેવે ગર્જનાથી યુક્ત પંચરંગી મેઘોથી સુશોભિત દિવ્ય વર્ષાકાલીન શોભાને સમેટી લીધી અને જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશામાં પાછો ફર્યો અર્થાત્ સ્વસ્થાને ગયો.

૫૫ તए णं सा धारिणी देवी तंसि अकालदोहलंसि विणीयंसि संमाणियदोहला तस्स गब्भस्स अणुकंपणट्टाए जयं चिद्धइ, जयं आसयइ, जयं सुवइ; आहारं पि य णं आहारेमाणी णाइतित्तं णाइकडुयं णाइकसायं णाइअंबिलं णाइमहरुं जं तस्स गब्भस्स हियं मियं पत्थयं देसे य काले य आहारं आहारेमाणी, णाइचिंतं, णाइसोयं, णाइदेण्णं, णाइमोहं, णाइभयं, णाइपरित्तासं, ववगयचिंता-सोय-मोह-भय-परित्तासा उउ-भज्जमाण-सुहेहिं भोयण-च्छायण-गंध-मल्लालंकारेहिं तं गब्भं सुहंसुहेणं परिवहइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે ધારિણીદેવી પોતાના અકાલદોહલની પૂર્તિ થયા પછી સન્માનિત દોહલા થઈને તે ગર્ભની અનુકંપાથી યતના—સાવધાનીપૂર્વક ઊભી રહેવા લાગી, યતનાથી બેસવા લાગી અને યતનાપૂર્વક શયન કરવા લાગી; અધિક તીખો ન હોય, અધિક કડવો ન હોય, અધિક કસાયેલો ન હોય, અધિક ખાટો ન હોય, અધિક મીઠો પણ ન હોય, દેશ કાલને યોગ્ય, ગર્ભ માટે હિતકારી, બહુ પરિમિત અને પથ્યરૂપ આહાર કરવા લાગી; અત્યંત ચિંતા, અતિ શોક, અતિ દૈન્ય, અતિમોહ, અતિભય, અતિ પરિત્રાસ ન કરતાં; ચિંતા, શોક, દૈન્ય, મોહ, ભય અને ત્રાસથી રહિત થઈને; સુખપ્રદ ભોજન, વસ્ત્ર, ગંધ, માલા અને અલંકાર આદિથી સુખપૂર્વક તે ગર્ભનું વહન કરવા લાગી.

મેઘકુમારનો જન્મ અને જન્મ મહોત્સવ :-

૫૬ તए णं सा धारिणी देवी णवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अद्धुमाणं राइंदियाणं विइक्कंताणं अद्धरत्तकालसमयंसि सुकुमालपाणिपायं जाव सव्वंगसुंदरं दारयं पयाया ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે ધારિણીદેવીએ પરિપૂર્ણ નવમાસ અને સાડા સાત રાત્રિ-દિવસ વ્યતીત થયા ત્યારે અર્ધરાત્રિ(મધ્ય રાત્રિ)ના સમયે, અત્યંત કોમલ હાથ-પગવાળા યાવત્ સર્વાંગ સુંદર પુત્રને જન્મ આપ્યો.

૫૭ તए णं ताओ अंगपडियारियाओ धारिणिं देविं णवण्हं मासाणं जाव दारयं पयायं पासंति, पासित्ता सिग्घं तुरियं चवलं वेइयं, जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता सेणियं रायं जएणं विजएणं वद्धावेत्ति, वद्धावित्ता करयलपरिग्गहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु एवं वयासी-

एवं खलु देवाणुप्पिया ! धारिणी देवी णवण्हं मासाणं जाव दारगं पयाया । तं णं अम्हे देवाणुप्पियाणं पियं णिवेदेमो, पियं भे भवउ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે(ધારિણીદેવીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો તે સમયે) અંગપરિચારિકાઓ શીઘ્ર, ત્વરિત, ચપળ વેગવાળી ગતિથી શ્રેણિક રાજા પાસે આવી અને શ્રેણિકરાજાને જય-વિજયના શબ્દથી વધાવીને હાથ જોડીને, મસ્તક પર આવર્તન કરીને, અંજલી કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિય ! ધારિણીદેવીએ નવમાસ પૂર્ણ થતા યાવત્ પુત્રને જન્મ આપ્યો છે, અમે આપ દેવાનુપ્રિયને આ પ્રિય સમાચારનું નિવેદન કરીએ છીએ. તે આપને પ્રિય થાઓ.

૫૮ તણ ણં સે સેણિણ રાયા તાર્સિં અંગપડિયારિયાણં અંતિણ ણયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ હટ્ટતુટ્ટા તાઓ અંગપડિયારિયાઓ મહુરેહિં વયણેહિં વિઝલેણ ય પુપ્ફ-ગંધ-મલ્લાલંકારેણં સવ્કારેહ, સમ્માણેહ, સવ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા મત્થયધોયાઓ કરેહ, પુત્તાણુપુત્તિયં વિત્તિં કપ્પેહ, કપ્પિત્તા પડિવિસજ્જેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિકરાજા તે દાસીઓ પાસેથી આ વાત સાંભળી અને હૃદયમાં ધારણ કરીને હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. તેમણે તે દાસીઓનો મધુર વચનોથી તથા પુષ્કળ પુષ્પો, ગંધમાલાઓ અને આભૂષણોથી સત્કાર સન્માન કરીને, તેઓના મસ્તક ઘોઈને અર્થાત્ દાસીપણાથી મુક્ત કરીને તેઓના પુત્ર, પૌત્ર આદિની લાંબી પંરપરા સુધી ચાલે તેવી આજીવિકા કરી આપી અને તેઓને વિદાય આપી.

૫૯ તણ ણં સે સેણિણ રાયા (પચ્ચૂસકાલસમયંસિ) કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેહ, સદ્ધાવિત્તા ણવં વયાસી- ઁખિપ્પામેવ મ્મો દેવાણુપ્પિયા ! રાયગિહં ણગરં આસિય ઁાવ પરિગીયં કરેહ કારવેહ ય, ઁારગપરિસોહણં કરેહ, કરિત્તા માણુમ્માણ-વદ્ધણં કરેહ, કરિત્તા ણયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ; ઁાવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિકરાજાએ(પ્રાતઃકાલના સમયે) કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આદેશ આપ્યો કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્રતાથી રાજગૃહ નગરમાં સુગંધિત જલનો છંટકાવ કરો યાવત્ સર્વત્ર મંગલગાન કરાવો. કેદીઓને મુક્ત કરો, તોલ માપની વૃદ્ધિ કરો. મારી આજ્ઞા પ્રમાણે કાર્ય કરી તે કાર્ય પૂર્ણ થઈ ગયાના સમાચાર આપો યાવત્ કૌટુંબિક પુરુષોએ તે કાર્ય કરી શ્રેણિક રાજાને તે સમાચાર આપ્યા.

૬૦ તણ ણં સે સેણિણ રાયા અદ્ધારસસેણીપ્પસેણીઓ સદ્ધાવેહ, સદ્ધાવિત્તા ણવં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! રાયગિહે ય અભ્ભિંતરબાહિરિણ ઉસ્સુક્કં ઉક્કરં અમ્મહપ્પવેસં અદંડિમ કુદંડિમં અધરિમં અધારણિજ્જં અણુદ્ધુયમુદ્દં અમિલાયમલ્લદામં ગણિયાવરણા હિજ્જકલિયં અણેગતાલાયરાણુચરિયં પમુદ્ધયપક્કીલિયાભિરામં ઁહારિહં દસદેવસિયં ઠિહ્વહિયં કરેહ કારવેહ ય, કરિત્તા ણયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ। તે વિ તહેવ કરેત્તિ, કરિત્તા તહેવ પચ્ચપ્પિણંતિ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજાએ કુંભકાર વગેરે જાતિરૂપ અઢારશ્રેણી, પ્રશ્રેણીઓને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને દસ દિવસ સુધી રાજગૃહનગરની અંદર અને બહાર અર્થાત્ સંપૂર્ણ રાજ્યને કર મુક્ત કરો અર્થાત્ ખરીદ-વેંચાણ ઉપર તથા જકાતનાકા ઉપર લેવાતા શુલ્ક(ટેક્સ)ને બંધ કરો; ઘર-ખેતર વગેરે સંપત્તિ ઉપર લેવાતા કરને બંધ કરો. પ્રજાજનોના ઘરોમાં ઘરપકડ કે તપાસ માટે રાજ્ય કર્મચારીઓનો પ્રવેશ બંધ કરો; અપરાધી પ્રજાજનો પાસેથી દંડરૂપે રકમ અને અપરાધી રાજ્ય કર્મચારીઓ પાસેથી કુદંડ-દંડરૂપે વસૂલ કરાતી રકમ લેવી નહીં; રાજદેણા માફ કરવામાં આવે; કોઈ કરજદાર રહે નહીં એટલે કે રાજ્ય તરફથી બધાના ઋણ ચુકવાય જાય; કોઈ નવા કરજદાર બને નહીં એટલે કે જેને ધનની જરૂર હોય તેને રાજ ખજાનામાંથી ધન આપવામાં આવે; તે સિવાય સમસ્ત નગરીમાં વાદન કલાકારો વાદનવિધિ પ્રમાણે મૃદંગોનું વાદન કરે; તાજા પુષ્પોની માળાઓના તોરણો બંધાવવામાં આવે; ગણિકાઓ, નટપુરુષો પોતાની કલા બતાવે; તાલ આપનારાઓ નૃત્ય સમયે તાલ આપતા રહે; લોકો નૃત્યાદિથી હર્ષિત બની કીડા કરે, આ પ્રમાણે દસ દિવસ સુધી પુત્ર જન્મોત્સવ માટેની યોગ્ય સર્વ

વિધિઓ પૂર્ણ કરો-કરાવો અને કાર્ય થઈ જાય તેની ખબર આપો. શ્રેણિક રાજાનો આ આદેશ સાંભળીને તેઓએ તે પ્રમાણે કરીને રાજાને કામ થઈ ગયાની જાણ કરી.

૬૧ તए णं सेणिए राया बाहिरियाए उवट्टाणसालाए सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे सणिसण्णे सइएहि य साहस्सिएहि य सयसाहस्सिएहि य जाएहिं दाएहिं भाएहिं दलयमाणे दलयमाणे पडिच्छेमाणे-पडिच्छेमाणे एवं च णं विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શ્રેણિકરાજા બહારની ઉપસ્થાનશાલા(સભા ભવન)માં પૂર્વ તરફ મુખ રાખીને શ્રેષ્ઠ સિંહાસન પર બેઠા અને જન્મદિનની ખુશાલીમાં સેંકડો, હજારો અને લાખોની કિંમતના દ્રવ્ય સમૂહ યાયકોને, મિત્ર-પરિજનોને તથા કુટુંબીઓને દાન-ભાગ વગેરે રૂપે આપવા લાગ્યા અને હર્ષાનુમોદનરૂપ ભેટનો સ્વીકાર કરવા લાગ્યા.

૬૨ તए णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे दिवसे जायकम्मं करेति, करित्ता बिइयदिवसे जागरियं करेति, तइयदिवसे चंदसूरदंसणियं करेति । एवामेव निव्वत्ते असुइजायकम्मकरणे संपत्ते बारसाहेदिवसे विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवक्खडावेति, उवक्खडावित्ता मित्तणाइ-णियग-सयण-संबंधि-परिजणं बलं च बहवे गणणायग-दंडणायग जाव आमंतेइ ।

તઓ પછા ણહાયા જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયા મહામહાલયંસિ ભોયણમંડવંસિ તં વિઝલંઅસણંપાણંખાઈમં સાઈમં મિત્તણાઈ જાવ સંદ્ધિ આસાએમાણા વિસાએમાણા પરિભાએ-માણા પરિભુંજેમાણા એવં ચ ણં વિહરइ ।

જિમિયભુત્તરાગયા વિ ય ણં સમાણા આયંતા ચોક્ખા પરમસુइભૂયા તં મિત્તનાइ-નિયગ સયણ-સંબંધિ-પરિયણં, બલં ચ બહવે ગણણાયગ જાવ સંધિવાલે વિઝલેણં પુપ્ફ-ગંધ-મલ્લાલંકારેણં સક્કારેતિ, સમ્માણેતિ, સક્કારેત્તા સમ્માણેત્તા એવં વયાસી- જમ્હા ણં અમ્હં ઇમસ્સ દારગસ્સ ગબ્ભત્થસ્સ ચેવ સમાણસ્સ અકાલમેહેસુ દોહલે પાઠ્ઠભૂએ, ‘તં હોઝ ણં અમ્હં દારએ મેહે નામેણં ।’ તए णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो अयमेयारूवं गोण्णं गुणणिप्फण्णं नामधेज्जं करेति ‘मेहा’ त्ति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે બાળકના માતા-પિતાએ પહેલા દિવસે જાતકર્મ કર્યું, બીજા દિવસે રાત્રિ જાગરણ કર્યું, ત્રીજા દિવસે ચંદ્ર-સૂર્યના દર્શન કરાવ્યા; આ રીતે અશુચિ જાત કર્મની ક્રિયા પૂર્ણ થયા પછી બારમા દિવસે વિપુલ પ્રમાણમાં આહાર, પાણી, મેવા અને મુખવાસાદિ ચારે પ્રકારના આહાર તૈયાર કરાવીને મિત્રજનો, બંધુ આદિ જ્ઞાતિજનો પુત્રાદિ નિજકજનો, કાકાદિ સ્વજનો, શ્વસુરાદિ સંબંધીજનો, દાસાદિ પરિજનો, સેનાઓ, ઘણા સામંત રાજાઓ, ગણનાયકો, દંડનાયકો વગેરેને આમંત્રણ આપ્યું.

ત્યાર પછી રાજા-રાણી સ્નાન કરીને યાવત્ સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, પછી ઘણા વિશાળ ભોજનમંડપમાં અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આ ચાર પ્રકારના ભોજનને મિત્ર, જ્ઞાતિજનો આદિ સાથે આસ્વાદન, વિશેષ આસ્વાદન, પરસ્પર વિભાજન અને પરિભોગ કરતાં વિચરવાં લાગ્યાં.

આ પ્રમાણે ભોજન કર્યા પછી તેઓએ શુદ્ધ જલથી કોગળા કર્યા, હાથ-મુખ ધોઈને સ્વચ્છ અને

પવિત્ર થયા, પછી તે મિત્ર, જ્ઞાતિજનો, નિજક, સ્વજન, સંબંધીજન, પરિજન વગેરે તથા ગણનાયક વગેરેનો વિપુલ વસ્ત્ર, ગંધ, માલા અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું; સત્કાર સન્માન કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે— અમારો આ પુત્ર જ્યારે ગર્ભમાં હતો, ત્યારે માતાને અકાલમેઘ સંબંધી દોહદ થયો હતો. તેથી અમારા આ પુત્રનું નામ મેઘકુમાર રાખીએ છીએ. એ પ્રમાણે કહીને માતા-પિતાએ (બાળકનું) ગુણનિષ્પન્ન નામ મેઘકુમાર રાખ્યું.

૬૩ તદ્દનં સે મેઘકુમાર પંચધાઈપરિગ્ગહિએ, તંજહા - ધીરધાઈએ, મંડળધાઈએ, મજ્જળધાઈએ, કીલાવળધાઈએ, અંકધાઈએ । અળ્ળાહિં ચ બહૂહિં યુજ્જાહિં ચિલાઈયાહિં વામળિ-વડભિ-બબ્બરિ-બડસિ-જોળિયાહિં પલ્હવિય-ઈસિળિય, ધોરુગિળિ-લાસિય-લડસિય-દમિલિ-સિંહલિ-આરબિ-પુલિંદિ-પક્કળિ-બહલિ-મુરુંડિ-સબરિ-પારસીહિં ણાળાદેસીહિં વિદેસપરિમંડિયાહિં ઈંગિય-ચિંતિય-પત્થિય-વિયાળિયાહિં સદેસ-નેવત્થ-ગહિય-વેસાહિં નિડળકુસલાહિં વિળિયાહિં ચેડિયા- ચક્કવાલ-વરિસધર-કંચુઈજ્જ-મહત્તરગ-વંદ-પરિવિચ્છત્તે હત્થાઓ હત્થં સાહરેજ્જમાળે, અંકાઓ અંકં પરિભુજ્જમાળે, પરિગિજ્જમાળે, ચાલિજ્જમાળે, ઉવલાલિજ્જમાળે, રમ્મંસિ મળિકોટ્ટિમ- તલંસિ પરિગિજ્જમાળે પરિગિજ્જમાળે ણિવ્વાય-ણિવ્વાઘાયંસિ ગિરિકંદરમલ્લીળે વ ચંપગ- પાયવે સુહંસુહેળં વહ્હુઈ ।

તદ્દનં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો અણુપુવ્વેળં નામકરણં ચ પજ્જેમળગં ચ એવં ચંકમળગં ચ ચોલોવળયં ચ મહયા-મહયા ઈઠ્ઠી-સક્કાર-સમુદણં કરિંસુ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી (નામ કરણ પછી) પાંચ ધાયમાતાઓ મેઘકુમારનું પાલન-પોષણ કરવા લાગી. તે પાંચ ધાયમાતાઓ આ પ્રમાણે છે— (૧) દૂધ પીવડાવનારી (૨) વસ્ત્રાભૂષણ પહેરાવનારી (૩) સ્નાન કરાવનારી (૪) રમાડનારી (૫) ખોળામાં લેનારી. તે સિવાય અન્ય અનેક દાસીઓ— (૧) કુબ્જ (કુબડી) (૨) ચિલાત-કિરાત નામક અનાર્ય દેશની (૩) વામન (ઈંગણી) (૪) વડભી (મોટા પેટવાળી) (૫) બર્બરી— બર્બર દેશની (૬) બકુશિકા— બકુશ દેશની (૭) યોનિકા— યોનક દેશની (૮) પલ્હવિક દેશની (૯) ઈશાનિક દેશની (૧૦) ધોરુકિન દેશની (૧૧) લ્હાસક દેશની (૧૨) લકુશ દેશની (૧૩) દ્રવિડ દેશની (૧૪) સિંહલ દેશની (૧૫) અરબ દેશની (૧૬) પુલિંદ દેશની (૧૭) પક્કળ દેશની (૧૮) બાહલ દેશની (૧૯) મુરુન્ડ દેશની (૨૦) શબર દેશની (૨૧) પારસ દેશની. આ પ્રમાણે કુબ્જ આદિ ત્રણ શરીરાકૃતિથી સૂચિત દાસીઓ અને ૧૮ દેશની દાસીઓ, વિવિધ દેશોની હોવા છતાં પરદેશને અર્થાત્ રાજગૃહનગરને સુશોભિત કરનારી, ચેષ્ટાઓને, વિચારોને, અભિપ્રાયને જાણનારી, પોતપોતાના દેશના વેશને ધારણ કરનારી, સ્વકાર્યમાં નિપુણ અને કુશળ, વિનયવાન પરદેશી દાસીઓ; ચેટિકા ચક્રવાલ—સ્વદેશી દાસી સમૂહ; અંત:પુરની રક્ષા માટે નિયુક્ત વર્ષધરો; રાણીવાસમાં રહેતા વૃદ્ધ કંચુકીઓ અને અંત:પુરના કાર્યની ચિંતા કરનારા મહત્તરકોથી વીંટળાયેલો (તે મેઘકુમાર) એક હાથથી બીજા હાથમાં ફરતો, એક ખોળામાંથી બીજા ખોળામાં સુખાનુભવ કરતો, હાલરડા ગાઈને હુલરાવાતો, આંગળી પકડીને ચલાવાતો, રમકડાથી રમાડાતો, રમણીય મણિજડિત ભૂમિ પર રમતો, વાયુ અને ઠંડી વગેરેના વ્યાઘાતથી રહિત એવી પર્વતની ગુફામાં રહેલા ચંપક વૃક્ષની જેમ તે સુખપૂર્વક વધવા લાગ્યો, ધીમે-ધીમે તે મોટો થવા લાગ્યો.

ત્યાર પછી તે મેઘકુમારના માતાપિતાએ અનુક્રમથી નામકરણ, અન્નપ્રાશન (જમતા શીખવાડવું)

ચંકમણ(ચાલતા શીખવાડવું), ચૂલાકર્મ—મુંડન(બાળમોવાળા ઉતરાવવા) વગેરે કાર્યો મહાઋદ્ધિપૂર્વક અને સત્કાર સમારંભ સાથે સંપન્ન કર્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મેઘકુમારના જન્મોત્સવ પછી તેની પરિપાલના સંબંધી વર્ણન છે. ચાલતા શીખવું, ખાતા શીખવું વગેરે બાળકની પ્રત્યેક ક્રિયા માતા-પિતા માટે ઉત્સવ રૂપ હોય છે. આ ઉત્સવ સમયે માતા-પિતા અનેક લોકોને આમંત્રણ આપે છે અને આમંત્રિતોનો સત્કાર કરે છે, વિપુલ પ્રમાણમાં ભેટ સોગાદ આપી સન્માન કરે છે. તેનું વર્ણન આ સૂત્રોમાં દર્શાવાયું છે.

ધાયમાતા :- માતાની જેમ બાળકનું પાલન કરે તે ધાત્રી(ધાયમાતા) કહેવાય છે. રાજકુળોમાં બાળ રાજકુંવરને દૂધ પીવડાવવું, સ્નાન કરાવવું વગેરે ભિન્ન-ભિન્ન ક્રિયાઓ માટે ધાયમાતા રાખવામાં આવતી હતી. પાંચ પ્રકારની ધાત્રીના નામ તથા કાર્ય સૂત્રાર્થથી સ્પષ્ટ છે. વ્યાખ્યાનુસાર તે પાંચે પ્રકારની ધાત્રીના 'કારણ અને કરણ'ના બે-બે ભેદ છે. જેમ કે ક્ષીરધાત્રી બાળકને દૂધ પીવડાવે છે, તે કારણધાત્રી કહેવાય છે. તે બીમાર હોય ત્યારે બાળકને અન્ય ધાત્રી દૂધ પીવડાવે ત્યારે તે કરણ ધાત્રી કહેવાય છે. ક્ષીરધાત્રીની જેમ અન્ય ચારે ધાત્રીના પણ બે-બે પ્રકાર સમજી લેવા.

ભવિષ્યમાં રાજકુંવર મોટો થઈને દેશ-વિદેશના કાર્ય સહેલાઈથી સિદ્ધ કરી શકે તે માટે તથા બચપણથી જ બધા દેશોના આચાર-વિચાર, રહેણીકરણી, ભાષા, પહેરવેશથી બાળક માહિતગાર થાય તે હેતુથી બાળકના ઉછેર માટે પોતાના દેશની અને અન્ય જુદા-જુદા દેશોની દાસીઓ રાખવામાં આવતી હતી. સૂત્રમાં સ્વદેશની દાસીઓ માટે ચેટિકા શબ્દનો પ્રયોગ થયો છે.

મેઘકુમારનો શિક્ષણ કાળ :-

૬૪ ત્વં પં તં મેહકુમારં અમ્માપિયરો સાઈરેગટ્ટવાસજાયગં ચેવ સોહણંસિ તિહિકરણ-મુહુત્તંસિ કલાયરિયસ્સ ઉવર્ણેતિ । ત્વં પં સે કલાયરિણ મેહં કુમારં લેહાઈયાઓ ગણિયપ્પહાણાઓ સરણરુયપજ્જવસાણાઓ બાવત્તરિં કલાઓ સુત્તઓ ય અત્થઓ ય કરણઓ ય સેહાવેઈ, સિક્ખાવેઈ । તં જહા-

(૧) લેહં (૨) ગણિયં (૩) રૂવં (૪) ણટ્ટં (૫) ગીયં (૬) વાઈયં (૭) સરગયં (૮) પોક્ખરગયં (૯) સમતાલં (૧૦) જૂયં (૧૧) જણવાયં (૧૨) પાસયં (૧૩) અટ્ટાવયં (૧૪) પોરેકચ્ચં (૧૫) દગમટ્ટિયં (૧૬) અણ્ણવિહિં (૧૭) પાણવિહિં (૧૮) વત્થવિહિં (૧૯) વિલેવણવિહિં (૨૦) સયણવિહિં (૨૧) અજ્જં (૨૨) પહેલિયં (૨૩) માગહિયં (૨૪) ગાહં (૨૫) ગીઈયં (૨૬) સિલોયં (૨૭) હિરણ્ણજુત્તિં (૨૮) સુવણ્ણજુત્તિં (૨૯) ચુણ્ણજુત્તિં (૩૦) આભરણવિહિં (૩૧) તરુણીપડિકમ્મં (૩૨) ઈત્થિલક્ખણં (૩૩) પુરિસ લક્ખણં (૩૪) હયલક્ખણં (૩૫) ગયલક્ખણં (૩૬) ગોણલક્ખણં (૩૭) કુક્કુડલક્ખણં (૩૮) છત્તલક્ખણં (૩૯) દંડલક્ખણં (૪૦) અસિલક્ખણં (૪૧) મણિલક્ખણં (૪૨) કાગણિલક્ખણં (૪૩) વત્થુવિજ્જં (૪૪) ચંધારમાણં (૪૫) ણગરમાણં (૪૬) વૂહં (૪૭)

પડિવૂહં (૪૮) ચારં (૪૯) પરિચારં (૫૦) ચક્કવૂહં (૫૧) ગરુલવૂહં (૫૨) સગડવૂહં (૫૩) જુહં (૫૪) ગિજુહં (૫૫) જુહાતિજુહં (૫૬) અટ્ટિજુહં (૫૭) મુટ્ટિજુહં (૫૮) બાહુજુહં (૫૯) લયાજુહં (૬૦) ઈસત્થં (૬૧) છરુપ્પવાયં (૬૨) ધણુવ્વેયં (૬૩) હિરણ્ણપાગં (૬૪) સુવણ્ણપાગં (૬૫) સુત્તખેહં (૬૬) વટ્ટુખેહં (૬૭) ગાલિયાખેહં (૬૮) પત્તચ્છેજ્જં (૬૯) કડગચ્છેજ્જં (૭૦) સજીવં (૭૧) ગિજ્જીવં (૭૨) સડગરુતમિત્તિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મેઘકુમાર જ્યારે કંઈક અધિક આઠવર્ષનો થયો ત્યારે માતાપિતાએ શુભતિથિ, કરણ અને મુહૂર્તમાં કલાચાર્યની પાસે તેને ભણવા બેસાડ્યો. ત્યાર પછી તે કલાચાર્યે મેઘકુમારને ગણિત જેમાં પ્રધાન છે એવી લેખનકલા આદિ શકુનિરુત સુધીની બૌતેર કળાઓ સૂત્રથી, અર્થથી અને પ્રયોગથી સિદ્ધ કરાવી તથા શીખવાડી. તે આ પ્રમાણે છે—

(૧) લેખન (૨) ગણિત (૩) મણિ-વસ્ત્ર વગેરેમાં ચિત્ર કોતરવા રૂપ, રૂપ કળા અથવા રૂપ પરિવર્તન કળા (૪) નાટ્ય કળા (૫) ગીત કળા (૬) વાદ્ય-વાજિંત્રો વગાડવાની કળા (૭) સ્વર વિજ્ઞાન-ગીતમાં ષડ્જ, ઋષભ આદિ સ્વરોનું જ્ઞાન થવું (૮) પુષ્કર-મૃદંગ આદિ વાજિંત્રો બનાવવાની કળા (૯) સમાનતાલ-ગીત વગેરેનો પ્રમાણકાલ સમ છે કે વિષમ તેનું જ્ઞાન થવું (૧૦) ઘૃત-જુગાર રમવાની કળા (૧૧) જનવાદ-વાદ-વિવાદમાં કુશળતા પ્રાપ્ત થવી (૧૨) પાસક કળા-પાસા નાંખીને રમવામાં નિપુણતા (૧૩) અષ્ટાપદ-ચોપાટ રમવી (૧૪) નગરની રક્ષા કરવી (૧૫) દગ-મૃતિકા - પાણી અને માટીના સંયોગથી વસ્તુનું નિર્માણ કરવું અર્થાત્ કુંભાર કળા (૧૬) ધાન્ય નિષ્પન્ન કરવાની કળા (૧૭) પાનવિધિ-પાણી આદિ પેય પદાર્થોને બનાવવા, પાણીને સંસ્કારિત કરવું અર્થાત્ શુદ્ધ કરવું કે ગરમ કરવું વગેરે (૧૮) વસ્ત્ર વિધિ-વસ્ત્રો બનાવવા, સીવવા, પહેરવાની વિધિ (૧૯) વિલેપન-ચંદન આદિ વિલેપન યોગ્ય દ્રવ્યો બનાવવા તથા તેને લગાડવાની વિધિ જાણવી (૨૦) શયન વિધિ-પથારી પાથરવી તથા શયન વિધિ જાણવી (૨૧) આર્યા ઇંદને જાણવો તથા આર્યા ઇંદમાં રચના કરવી (૨૨) પ્રહેલિકા-ઉખાણા બનાવવા (૨૩) માગધી ભાષામાં ગાથાઓની રચના કરવી (૨૪) પ્રાકૃત ભાષામાં ગાથા બનાવવી (૨૫) ગીતિકા ઇંદને જાણવો તથા ગીતિકા ઇંદમાં રચના કરવી અથવા પૂર્વાર્ધની જેમ ઉત્તરાર્ધની રચના કરી શ્લોકપૂર્તિ કરવી (૨૬) શ્લોક-અનુષ્ટુપ ઇંદ જાણવો તથા અનુષ્ટુપ ઇંદમાં રચના કરવી (૨૭) ચાંદી બનાવવાની વિધિ જાણવી (૨૮) સુવર્ણ બનાવવાની વિધિ (૨૯) સુવર્ણ આદિનું ચૂર્ણ કરી તેમાં જુદા જુદા પદાર્થોનું મિશ્રણ કરવાની વિધિ (૩૦) આભૂષણો બનાવવાની તથા પહેરવાની વિધિ (૩૧) તરુણી પરિકર્મ-સ્ત્રીઓના સૌંદર્ય પ્રસાધનો જાણવા (૩૨) સ્ત્રીના લક્ષણો જાણવા (૩૩) પુરુષોના લક્ષણો જાણવા (૩૪) ઘોડાના લક્ષણો જાણવા (૩૫) હાથીના લક્ષણો જાણવા (૩૬) ગાય-બળદના લક્ષણો જાણવા (૩૭) કૂકડાના લક્ષણો જાણવા (૩૮) છત્રના લક્ષણો જાણવા (૩૯) દંડના લક્ષણો જાણવા (૪૦) ખડ્ગના લક્ષણો જાણવા (૪૧) મણિના લક્ષણો જાણવા (૪૨) કાકણી રત્નના લક્ષણો જાણવા (૪૩) વાસ્તુશાસ્ત્ર-મકાન, દુકાન, ઈમારતો આદિના સ્થાન, આકાર વગેરેના શુભાશુભની જાણકારી (૪૪) સ્કંધાવર-સેનાની ઇલાવણીઓનું પ્રમાણ આદિ જાણવું (૪૫) નવા નગરનું પ્રમાણ આદિ જાણવું (૪૬) વ્યૂહરચના (૪૭) શત્રુની વ્યૂહ રચના સામે પ્રતિવ્યૂહની રચના કરવી (૪૮) ચાર-સૈન્ય સંચાલન કરવું અથવા ચંદ્ર-સૂર્ય આદિ જ્યોતિષી વિમાનોની ગતિ વિષયક જાણકારી (૪૯) પ્રતિચાર-શત્રુસેનાની સામે પોતાની સેનાને ચલાવવી અથવા સૂર્ય-ચંદ્રની ગતિના આધારે ઈષ્ટ-અનિષ્ટ ફળ વિષયક જાણકારી. (૫૦) ચક્રના આકારમાં વ્યૂહ-મોરચાની

રચના કરવી (૫૧) ગરુડના આકારમાં વ્યૂહ—મોરયાની રચના કરવી (૫૨) શકટના આકારમાં વ્યૂહ—મોરયાની રચના કરવી (૫૩) સામાન્ય યુદ્ધ કરવું (૫૪) વિશેષ યુદ્ધ કરવું (૫૫) અત્યંત ભયાનક યુદ્ધ કરવું (૫૬) લાકડીથી યુદ્ધ કરવું (૫૭) મુષ્ટિ યુદ્ધ (૫૮) બાહુ યુદ્ધ (૫૯) લતાઓ દ્વારા યુદ્ધ કરવું (૬૦) ઈસત્થ—થોડાનું ઘણું અને ઘણાનું થોડું લશ્કર બનાવવાની કળા (૬૧) ખડ્ગની મૂઠ બનાવવાની કળા (૬૨) ધનુર્વિદ્યામાં નિપુણતા (૬૩) હિરણ્યપાક—ચાંદી દ્વારા રસાયણો બનાવવાની કળા (૬૪) સુવર્ણપાક—સુવર્ણ દ્વારા રસાયણો બનાવવાની કળા (૬૫) સૂત્ર ખેડ—સૂતર બનાવવાની કળા અથવા સૂતર—દોરી આદિથી રમવાની કળા (૬૬) ખેતર ખેડવું અથવા ગોળ—ગોળ પરિભ્રમણ કરવાની કળા (૬૭) નાલિકા ખેડ—કમળની નાળાનું છેદન કરવું અથવા નાલિકા ખેલ—ઈષ્ટ સિદ્ધિના અભાવમાં વિપરીત રૂપે પાસા ફેંકવા (૬૮) પત્રચ્છેદ—એક સાથે એકસો આઠ પાનની વચ્ચેથી કોઈ પણ એક પાન છેદવું (૬૯) કડા-કુંડલ આદિનું છેદન કરવું (૭૦) મૃત-મૂર્ચ્છિત થયેલાને સજીવન કરવા (૭૧) જીવિતને મૃત તુલ્ય કરવા અથવા સુવર્ણ આદિ ભસ્મને ફરીથી સુવર્ણનું રૂપ આપવું (૭૨) શકુનિરુત—કાગડા-ઘુવડ આદિ પક્ષીઓની ભાષા જાણવી અને તેઓના અવાજ પરથી શુભાશુભ ફળ જાણવું.

૬૫ ત્વં પંચ કલાયરિણ મેહં કુમારં લેહાઙ્ગાઓ ગણિયપ્પહાણાઓ સડણિરુપપ્જ્જવ-સાણાઓ બાવત્તરિં કલાઓ સુત્તઓ ય અત્થઓ ય કરણઓ ય સિહાવેઙ્, સિક્ખાવેઙ્, સિહાવેત્તા સિક્ખાવેત્તા અમ્માપિરુણં ઉવણેઙ્ ।

ત્વં પંચ મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો તં કલાયરિયં મહુરેહિં વયણેહિં વિડલેણં વત્થગંધમલ્લાલંકારેણં સવ્કારેતિ, સમ્માણેતિ, સવ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા વિડલં જીવિયારિહં પીઙ્દાણં દલયંતિ, દલિત્તા પડિવિસજ્જેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે કલાચાર્ય મેઘકુમારને ગણિત પ્રધાન લેખનથી લઈને શકુનિરુત પર્યતની ૭૨ કલાઓ સૂત્ર (મૂલપાઠ)થી, અર્થથી અને પ્રયોગથી સિદ્ધ કરાવી તથા શિખવાડી, સિદ્ધ કરાવીને શિખવાડીને માતા-પિતાની પાસે લઈ આવ્યા.

ત્યારે મેઘકુમારના માતા-પિતાએ તે કલાચાર્યનો મધુર વચનોથી તથા વિપુલ વસ્ત્ર, સુગંધી પદાર્થ, માળા અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું; સત્કાર-સન્માન કરીને જીવિકાને યોગ્ય વિપુલ પ્રીતિદાન આપ્યું, પ્રીતિદાન આપીને તેઓને વિદાય કર્યા.

૬૬ ત્વં પંચ મેહે કુમારે બાવત્તરિકલાપંડિણે પવંગસુત્તપડિબોહિણે અટ્ટારસવિહિપ્પગાર-દેસીભાસાવિસારણે ગીયરઙ્ ગંધવ્વણટ્ટકુસલે હયજોહી ગયજોહી રહજોહી બાહુજોહી બાહુપ્પમહી અલંભોગસમત્થે સાહસિણે વિયાલચારી જાણે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે મેઘકુમાર બોતેર કલાઓમાં પારંગત થઈ ગયો. તેના નવ અંગ—બે કાન, બે નેત્ર, બે નાસિકા, જીભ, ત્વચા અને મન, જે બાલ્યાવસ્થામાં સુષુપ્ત હતા, અવ્યક્ત ચેતનાવાળા હતા, તે જાગૃત થઈ ગયા અર્થાત્ મેઘકુમાર યુવાન થઈ ગયો. તે અઢાર પ્રકારની દેશી ભાષાઓમાં કુશલ થઈ ગયો, ગંધર્વની જેમ સંગીત અને નૃત્યમાં કુશલ થઈ ગયો. તે અશ્વયુદ્ધ, રથયુદ્ધ અને બાહુયુદ્ધમાં નિપુણ બની ગયો, પોતાના બાહુઓથી વિપક્ષીઓનું મર્દન કરવામાં સમર્થ થઈ ગયો. ભોગ ભોગવવાનું સામર્થ્ય તેનામાં આવી ગયું. સાહસી (હિંમતવાન) વિકાલચારી—અર્ધ રાત્રિએ વિચરણ કરવા યોગ્ય એટલે નિર્ભય બની ગયો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મેઘકુમારના કળા શિક્ષણના માધ્યમે પુરુષોની ૭૨ કળાઓના નામનો નિર્દેશ છે. આ કળાઓ જીવનના પ્રત્યેક ક્ષેત્રને સ્પર્શે છે. તેમાં શારીરિક, માનસિક, બૌદ્ધિક વિકાસની ક્ષમતા રહેલી છે. તેમાં ગીત, નૃત્ય જેવા મનોરંજનના વિષયો, કારીગરી સંબંધી સમસ્ત શાખાઓ, યુદ્ધ સંબંધી સર્વ વિગતો, ગણિતાદિ સર્વ વિષય તેમાં સમાવિષ્ટ છે.

આગમ સાહિત્યમાં શ્રી અંતગડસૂત્ર, શ્રી અનુત્તરૌપપાતિક સૂત્ર, સમવાયાંગ સૂત્ર, ઔપપાતિક સૂત્ર તથા આ જ્ઞાતાધર્મકથાંગ સૂત્રમાં ૭૨ કળાઓના નામનિર્દેશ છે. પાંચે આગમમાં ૭૨ સંખ્યા સમાન છે પરંતુ તેના નામ અને ક્રમમાં ભિન્નતા જોવા મળે છે. શ્રી અંતગડસૂત્ર અને સમવાયાંગસૂત્રમાં સમાન પાઠ છે તથા શ્રી અનુત્તરૌપપાતિકસૂત્ર અને શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં સમાન પાઠ છે.

મેઘકુમારનું પાણિગ્રહણ :-

૬૭ તए णं तस्स मेहकुमारस्स अम्मापियरो मेहं कुमारं बावत्तरिकलापंडियं जाव वियालचारी जायं पासंति पासित्ता अट्ट पासायवडिंसए कारैति अब्भुग्गयमूसिय-पहसिए विव मणि-कणगरयण-भत्तिचित्ते वाउद्धयविजय-वेजयंती-पडाग-छत्ताइच्छत्तकलिए तुंगे गगणतलमभिलंघमाण-सिहरे जालंतररयण पंजरुम्मिल्लियव्व मणिकणगथूभियाए वियसिय-सयपत्तपुंडरीए तिलयरयणद्धचंदच्चिए णाणामणिमयदामालंकिए अंतो बहिं च सण्हे तवणिज्ज-रुइलवालुयापत्थरे सुहफासे सस्सिरीयरूवे पासाईए दरिसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારના માતા-પિતાએ મેઘકુમારને બોંતેર કલાઓમાં પારંગત યાવત્ વિકાલચારી થયેલો જોઈને (તેમના માટે) આઠ ઉત્તમ પ્રાસાદ મહેલ તૈયાર કરાવ્યા. તે મહેલો ઘણા ઊંચા હતા. પોતાની ઉજ્જવલ કાંતિના સમૂહથી હસતા હોય તેવું પ્રતીત થતું હતું, મણિ, સુવર્ણ અને રત્નોની રચનાથી વિચિત્ર હતા, વાયુથી ફરકતી અને વિજયને સૂચિત કનારી વૈજયંતી પતાકાઓથી તથા છત્રાતિછત્ર (છત્ર ઉપર રહેલા છત્રો)થી યુક્ત હતા. તે એટલા ઊંચા હતા કે તેના શિખર આકાશતલનું ઉલ્લંઘન કરતા હોય, તેવું લાગતું હતું. તેના ઝરૂખાઓમાં વચ્ચે રત્નો જડેલા હતા તેથી તે રત્નના પાંજરા જેવા લાગતા હતા. તેમાં મણિ અને સુવર્ણની સ્તૂપિકાઓ-નાના શિખરો હતા. તેના ઉપર વિકસિત એકસો પત્રવાળા પુંડરીક કમળો ચિત્રિત હતા. આ મહેલો અર્ધ ચંદ્રાકાર તિલક રત્નોથી શોભતા હતા. વિવિધ પ્રકારની મણિમય માળાઓથી તે અલંકૃત હતા. તે અંદર અને બહારથી ચમકતા હતા. તેના આંગણામાં સુવર્ણમય રેતી પાથરેલી હતી. તે સુખદાયી સ્પર્શવાળા, શ્રીસંપન્ન, જોનારાના ચિત્તને પ્રસન્ન કરનારા, દર્શનીય, સુંદર, પ્રતિરૂપ અને અત્યંત મનોહર હતા.

૬૮ एगं चणंमहं भवणं कारैति-अणेगखंभसयसण्णिविट्ठं लीलट्टियसालभंजियागं अब्भुग्गय-सुकय-वइरवेइया-तोरण-वररइय-सालभंजिया-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-लट्ठ-संठिय-पसत्थ-वेरुलिय-खंभणाणामणिकणगरयणखचियउज्जलंबहुसम-सुविभत्तणिचियरमणिज्ज-भूमिभागं ईहामिय जाव भत्तिचित्तं खंभुग्गय-वइर-वेइयापरिगयाभिरामं विज्जाहर-जमल-जुयलजुत्तं पिव अच्ची-सहस्स-मालणीयं रूवगसहस्सकलियं भिसमाणं भिब्भिसमाण चक्खुल्लोयणलेसं सुहफासं

સસ્સિરીયરૂવં કંચનરયણથૂભિયાગં જાણાવિહ-પંચવણ્ણઘંટાપડાગ-પરિમંડિયગ્ગસિહરં
ધવલમરીચિકવયં વિણિમ્મુયંતં લાડલ્લોઝયમહિયં જાવ ગંધવટ્ટિભૂયં; પાસાઈયં દરિસણિજ્જં
અભિરૂવં પડિરૂવં ।

ભાવાર્થ :- બીજું એક વિશાળ ભવન મેઘકુમાર માટે તૈયાર કરાવ્યું. તે મહેલ(ભવન) અનેક સેંકડો થાંભલાઓ ઉપર સ્થિત હતો. તે થાંભલાઓ ઉપર કીડા કરતી અનેક પુતળીઓ સ્થાપિત કરી હતી. તેમાં ઊંચા અને સુનિર્મિત વજરત્નમય વેદિકા(પાળી) અને તોરણો હતા. તે ઊંચા અને મજબૂત હતા. તેના થાંભલાઓ ઉત્તમ, મોટા, મનોહર પુતળીઓથી યુક્ત, પ્રશસ્ત વૈદુર્ય રત્નથી નિર્મિત હતા. તે મહેલ વિવિધ પ્રકારના મણિ, સુવર્ણ અને રત્નોથી જડિત હોવાના કારણે ઉજ્જવળ દેખાતો હતો. તેનો ભૂમિભાગ એકદમ સમ, વિશાળ, સઘન અને રમણીય હતો. તે મહેલની દિવાલો પર ઈલામૃગ-વરુ, બળદ વગેરેના વિવિધ ચિત્રો ચિત્રિત હતા. થાંભલાઓ પર સ્થિત અને વજરત્નમયી વેદિકાયુક્ત હોવાથી તે મહેલ રમણીય દેખાતો હતો. તે મહેલમાં સમ પંક્તિમાં રહેલા હજારો વિદ્યાધર યુગલો યંત્ર દ્વારા ચાલતા દેખાતા હતા. તે મહેલ રત્નોના હજારો કિરણોથી વ્યાપ્ત હોવાથી તેમજ હજારો ચિત્રોથી યુક્ત દેદીપ્યમાન અને અતીવ દેદીપ્યમાન દેખાતો હતો. તે મહેલ ઊડીને આંખે વળગે તેવો હતો. તે સુખદ સ્પર્શવાળો હતો અને તેનું રૂપ કમનીય હતું. તેમાં સુવર્ણ, મણિ અને રત્નોની સ્તૂપિકાઓ બનાવેલી હતી. તેનું મુખ્ય શિખર વિવિધ પ્રકારની પંચવર્ણી, ઘંટડીઓવાળી પતાકાઓથી સુશોભિત હતું. તે ચારે બાજુ દેદીપ્યમાન કિરણોને ફેલાવતું હતું અને તેજથી આંખો આંજી દે તેવું હતું **યાવત્** તે મહેલ સુગંધી ધૂપસળી જેવું લાગતું હતું. તે મહેલ ચિત્તાહ્લાદક, દર્શનીય, મનોહર અને અતીવ મનોહર હતો.

૬૯ ત્વં જં તસ્સ મેહકુમારસ્સ અમ્માપિયરો મેહં કુમારં સોહણંસિ તિહિ-કરણ-ગ્ગલ્લ-
મુહુત્તંસિ સરિસિયાણં સરિસવ્વયાણં સરિસત્તયાણં સરિસલાવણ્ણ-રૂવ-જોવ્વણ-ગુણોવવેયાણં
સરિસણ્ણિતો રાયકુલેહિંતો આણિલ્લિયાણં પસાહણ્ણ-અવિહવવહુ-ઓવયણ-મંગલ-સુજંપિણ્ણિ
અટ્ઠહિં રાયવરકણ્ણાહિં સહિં એગદિવસેણં પાણિં ગિણ્ણાવેઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારના માતાપિતાએ શુભ તિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં શરીરપ્રમાણથી સદૃશ, સમાન ઉંમર, સમાન ત્વચાવાળી, સમાન લાવણ્યવાળી, સમાનરૂપ(આકૃતિ) વાળી, સમાન યૌવન અને ગુણવાળી તથા પોતાની સમાન રાજકુળની આઠ શ્રેષ્ઠ રાજકન્યાઓ સાથે, એક જ દિવસે, એક જ સાથે, આઠે ય અંગોમાં અલંકાર ધારણ કરનારી સોહાગણ સ્ત્રીઓ દ્વારા કરાયેલા મંગલગાન અને દહીં, ચોખા વગેરે માંગલિક પદાર્થોના પ્રયોગ દ્વારા મેઘકુમારનું પાણિગ્રહણ કરાવ્યું.

૭૦ ત્વં જં તસ્સ મેહસ્સ અમ્માપિયરો ઇમં ઇયારૂવં પીઙ્ગદાણં દલયઙ્ગ- અટ્ઠ હિરણ્ણકોડીઓ
અટ્ઠ સુવણ્ણકોડીઓ જાવ પેસણકારિયાઓ, અણ્ણં ચ વિપુલં ધણ-કણ-ગ-રયણ-મણિ-મોત્તિય-
સંખ-સિલ-પ્પવાલ-રત્તરયણ-સંતસારસાવણ્ણ-અલાહિ જાવ આસત્તમાઓ કુલવંસાઓ પકામં
દાઠં પકામં ભોત્તુ પકામં પરિભાણ્ણં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારના માતા-પિતાએ આઠે કન્યાઓને આ પ્રમાણે પ્રીતિદાન આપ્યું. આઠ કરોડ ચાંદી, આઠ કરોડ સોનું **યાવત્** આઠ-આઠ સંદેશો પહોંચાડનારી દાસીઓ તથા બીજું પણ વિપુલ

ધન, કનક, રત્ન, મણિ, મોતી, શંખ, સિલા, પરવાળા લાલરત્ન વગેરે ઉત્તમ સારભૂત દ્રવ્ય આપ્યું. જે સાત પેઢી સુધી દાન દેવા માટે, ભોગવવા માટે, ઉપયોગ કરવા માટે અને વહેંચણી કરીને દેવા માટે પર્યાપ્ત હતું.

૭૧ તए णं से मेहे कुमारे एगमेगाए भारियाए एगमेगं हिरण्णकोडिं दलयइ जाव ए गमेगं पेसकारिं दलयइ, अण्णं च विपुलं धण-कणग जाव परिभाएउं दलयइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મેઘકુમારે પ્રત્યેક પત્નીને તે સામગ્રીમાંથી એક કરોડ ચાંદીની મુદ્રા યાવત્ એક-એક પ્રેમ્યકારી દાસી આપી. આ પ્રમાણે પ્રીતિદાનમાં પ્રાપ્ત ધન, કનક વગેરે બધી વસ્તુઓ સમભાગે દરેક પત્નીને વહેંચી આપી યાવત્ તે ધન તેઓને પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે ભોગવવામાં અને દાન કરવા વગેરેમાં પર્યાપ્ત હતું.

૭૨ તए णं से मेहे कुमारे उप्पिं पासायवरगए फुट्टमाणेहिं मुइंगमत्थएहिं वरतरुणि-संपउत्तेहिं बत्तीसइबद्धएहिं णाडएहिं उवगिज्जमाणे-उवगिज्जमाणे उलालिज्जमाणे-उलालिज्ज-माणे सह-फरिस-रसरूव-गंध-विउले माणुस्सए कामभोगे पच्चणुभवमाणे विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમાર શ્રેષ્ઠ મહેલના ઉપરના ભાગમાં રહીને મૃદંગોના મધુર ધ્વનિને સાંભળતો; ઉત્તમ સ્ત્રીઓ દ્વારા કરાયેલા બત્રીસ પ્રકારના નાટકોને જોતો; કીડાઓ કરતો; શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ, ગંધ અને મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોને ભોગવતો રહેવા લાગ્યો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં યૌવનને પ્રાપ્ત મેઘકુમારના આઠ કન્યાઓ સાથે લગ્ન થયા તેનું વર્ણન છે અને તેઓ માટેના આઠ પ્રાસાદો તથા મેઘકુમાર માટેનું એક ભવન, તેમ કુલ નવ મહેલોનું વર્ણન છે. તેમજ આઠ-આઠની સંખ્યામાં અનેક પદાર્થોના પ્રીતિદાનનું સંક્ષિપ્ત કથન છે. ભગવતી સૂત્ર શતક-૧૧ ઉદે.-૧૧ મહાબલના વર્ણનમાં તેનું વિસ્તૃત કથન છે.

પ્રતોમાં સંક્ષિપ્ત પાઠ સાથે ગાહાણુસારેણ ભાણિયવ્વં = ગાથાઓ અનુસાર કહેવું જોઈએ, આ રીતે કથન છે. તે ગાથાઓ સૂત્રપાઠમાં નથી પરંતુ ટીકાકાર શ્રી અભયદેવ સૂરીએ અન્યત્રથી સંકલન કરીને ચૌદ ગાથાઓ ટીકામાં આપી છે. તે ગાથાઓ મહાબલ કુમારના વર્ણનનો જ પદ્યાનુવાદ હોય તેમ જણાય છે. તે ગાથાઓ અર્થ સહિત આ પ્રમાણે છે-

અટ્ટહિરણ્ણસુવણ્ણય કોડીઓ, મઝલકુંડલા હારા ।

અટ્ટહહાર એકાવલી, મુત્તાવલી ડ અટ્ટહ ॥૧॥

અર્થ- આઠ કોટી ચાંદી, આઠ કોટી સુવર્ણ, આઠ-આઠ મુગટ, આઠ કુંડલ યુગલ, અઢારસરોહાર, નવસરો અર્ધહાર અને આઠ-આઠ મણિઓથી નિર્મિત એકાવલીહાર તથા મોતીઓથી નિર્મિત મુકતાવલી હાર;

કણગાવલિરયણાવલિ, કહગજુગા તુહિયજોય ખોમજુગા ।

વહજુગપટ્ટજુગાણ દુકૂલજુગલાઈ અટ્ટહ ॥૨॥

અર્થ- આઠ-આઠ સુવર્ણ નિર્મિત કનકાવલી, રત્નાવલી માળાઓ, કડાની જોડ, બાજુ બંધ, વસ્ત્રની જોડ, ટસાર(ટીસ્યુ)ના વસ્ત્રની જોડ, રેશમી વસ્ત્રની જોડ, ઝીણા બારીક વસ્ત્રની જોડ;

સિરિહિરિધિઙ્કિત્તી ડ, બુદ્ધિ લચ્છી ય હોંતિ અદ્વદ્વ
નંદા ભદ્વા ય તલા, ઙ્ગય વય નાડીઙ્ આસે વ ॥૩॥

અર્થ— ભવનની શોભા માટે આઠ-આઠ શ્રી, ડ્રી, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ, લક્ષ્મી, આ છ દેવીઓની પ્રતિમાઓ, ભવનની શોભા અને મંગળ માટે આઠ-આઠ સ્વસ્તિક, વિશેષ નંદા, ભદ્રા, તળાઈ, ધ્વજા, વ્રજ-ગોકુલ (૧૦,૦૦૦ ગાયોનું), નાટક, ઘોડા;

હત્થી જાણ જુગ્ગા ડ સીયા તહ સંદમાણી ગિલ્હીઓ ।
થિલ્લીઙ્ વિયડજાણા રહ ગામા દાસ દાસીઓ ॥૪॥

અર્થ— આઠ-આઠ હાથી, ગાડા, પાલખી, શિબિકા, નાની શિબિકા, ગિલ્હિ—હાથીની અંબાડી, ઊંટનું પલાણ અને ઘોડાનું ઉપકરણ. થિલ્હિ—પાલખી વિશેષ, ઉપર આવરણ ન હોય તેવી ગાડી, રથસમૂહ, દાસ, દાસીઓ;

કિંકરકંચુઙ્ મહયર, વરિસધરે તિવિહ દીવે થાલે ય ।
પાઈ થાસગ મલ્લગ, કવિતિય અવણડ અવપક્કા ॥૫॥

અર્થ— નોકર, કંચુકીજન(વૃદ્ધ પુરુષ), મહત્તર, વર્ષધર, (નપુંસક), ત્રણ પ્રકારના દીપ— (૧) અવલંબન દીપ(સાંકળથી લટકતા દીપ) (૨) ઉત્કંપનદીપ(દંડ ઉપર સ્થિત દીપ) અને (૩) પંજર દીપ(અબરખ વગેરેના પાંજરામાં હોય તેવા દીપ અથવા ઝુમ્મરની અંદર હોય તેવા દીપ), ત્રિવિધ(ચાંદી, સુવર્ણ અને ઉભયમય) થાળીઓ, વાટકાઓ તાંસળીયો, કોડિયું, કાંસિઓ=કડછીઓ, ઝારીઓ, કડાઈઓ..

પાયપીઢ ધિસિય કરોડિયાઓ, પલ્લંકણ ય પડિસિજ્જા ।
હંસાઈહિ વિસિઢ્ઢા યા આસળભેયા ડ અદ્વદ્વ ॥૬॥

અર્થ— આઠ-આઠ પાદપીઠ, આસનો, કરોટિકા—બીજી જાતના આસનો, પલંગો, નાની શય્યાઓ, હંસાસન વગેરે વિવિધ આસન વિશેષ;

હંસે કુંચે ગરુડે ઓયળ પયળ ય દીહ ભદ્દે ય ।
પક્કહે મયરે પડમે હોઙ્ દિસાસોત્થિણ્ણકારે ॥૭॥

અર્થ— ૧. હંસાકાર, ૨. કૌંચાકાર, ૩. ગરુડાકાર, ૪. ઉત્તતાકાર, ૫. પ્રણતાકાર ૬. દીર્ઘ આકારવાળા આસન, ૭. ભદ્રાસન, ૮. પક્ષાસન(મોરપીંછથી બનાવેલા આસન), ૯. મગરાકાર આસન, ૧૦. પદ્માસન, ૧૧. દિશા સ્વસ્તિકાસન. પૂર્વગાથામાં કથિત હંસાસન વગેરે આસનના ભેદોનું આ ગાથામાં સ્પષ્ટીકરણ છે.

તેલ્લે કોદુસમુગ્ગા, પત્તે ચોણ ય તગર ણ્ણાય ।
હરિયાલે હિંગુલણ, મનોસિલા સાસવ સમુગ્ગે ॥૮॥

અર્થ— સુગંધી તેલ માટે કુંપીઓ(પાત્રવિશેષ), સુગંધી ચૂર્ણ માટે કુંપીઓ, પાન મૂકવાના ડબ્બા, ગંધ દ્રવ્ય, તગર, એલચી, હરિતાલ, હિંગળો, મન: શિલ અને સરસવ મૂકવાના ડબ્બા—(પાત્ર વિશેષ)

ચુજ્જા ચિલાઙ્ વામણિ, વડધીઓ બબ્બરી બડસિયાઓ ।
જોણિય પલ્હવિયાઓ, ઈસિણિયા ધોરુગિણિયા ય ॥૯॥
લાસિય લડસિયા દમિણી, સિંહલી તહ આરબી પુલિંદી ય ।
પકવણિ બહણિ મુરંદી, સબરીઓ પારસીઓ ॥૧૦॥

અર્થ— (૧) કુબ્જ(કુબડી) (૨) ચિલાત—કિરાત નામક અનાર્થ દેશમાં ઉત્પન્ન (૩) વામન(દીંગણી) (૪) વડભી(મોટા પેટવાળી) (૫) બર્બરી— બર્બર દેશની (૬) બકુશિકા— બકુશ દેશની (૭) યોનિકા— યોનક દેશની (૮) પલ્લવિક દેશની (૯) ઈશાનિક દેશની (૧૦) ધોરુકિન દેશની (૧૧) લ્હાસક દેશની (૧૨) લકુશ દેશની (૧૩) દ્રવિડ દેશની (૧૪) સિંહલ દેશની (૧૫) અરબ દેશની (૧૬) પુલિંદ દેશની (૧૭) પકકણ દેશની (૧૮) બાહલ દેશની (૧૯) મુરુન્ડ દેશની (૨૦) શબર દેશની (૨૧) પારસ દેશની. આ પ્રમાણે કુબ્જા આદિ ત્રણ શરીરાકૃતિથી સૂચિત દાસીઓ અને ૧૮ દેશની દાસીઓ, આ રીતે આઠ-આઠ દાસીઓ આપી.

છત્તધરી ચેડીઓ, ચામરધરતાલિયંટધરીઓ ।

સકસોડિયાધરીડ, ચીરાતી પંચ ઘાવીઓ ॥૧૧॥

અર્થ— છત્ર, ચામર, પંખા ધારણ કરનારી દાસી, પાણી આપનારી દાસી, ક્ષીરધાત્રી આદિ પાંચ ધાત્રી.

અટુંગમદ્વિયાઓ, ઉમ્મદ્વિગચિગમંડિયાઓ ય ।

વળ્ણય ચુળ્ણય પીસિય, કીલાકારી ય દવગારી ॥૧૨॥

અર્થ— આઠ-આઠ શરીરના અંગ દાબી દેનારી દાસી, વિશેષ મર્દન કરનારી દાસી, શરીર સુશોભિત કરનારી દાસી, ચંદન આદિ ચૂર્ણ શરીર પર ઘસનારી, ચૂર્ણ બનાવનારી દાસી, કીડા તથા હાસ્ય-વિનોદ કરાવનારી દાસી;

ઝચ્છાવિયા ઝ તહ નાહ્લ્લ કોહુંબિળી મહાળસિળી ।

ખંડારિ અજ્જધારિ પુપ્ફધરી પાળીય ધરી યા ॥૧૩॥

અર્થ— જગાડનારી દાસી, નાટ્ય કરનારી દાસી, ઘરનું કામ કરનારી દાસી, રસોઈ ઘરમાં કામ કરનારી દાસી, ભંડારમાં કામ કરનારી દાસી, કીડાર્થ કમળધારી દાસી, કીડાર્થ પુષ્પધારી દાસી, પાણીની ઝારી ધારણ કરનારી દાસી.

વલકારિય સેજ્જાકારિયાઓ, અબ્ખંતરી ઝ બાહિરિયા ।

પહિહારી માલારી, પેસળકારી ઝ અટ્ટટ્ટ ॥૧૪॥

અર્થ— આઠ-આઠ વ્યાયામ કરાવનારી દાસી, શય્યાની રચના કરનારી દાસી, અંદર-બહાર દ્વારપાલનું કામ કરનારી દાસીઓ, માળા ગૂંથનારી દાસીઓ, સંદેશો પહોંચાડનારી દાસીઓ. આ સર્વ આઠ-આઠની સંખ્યામાં આપ્યા અને મેઘકુમારે તે આઠેયને એક-એક કરોડ સુવર્ણ ચાંદી વગેરે વહેંચી આપ્યા.

રાજગૃહમાં ભગવાન મહાવીરનું પદાર્પણ :-

૭૩ તેળં કાલેળં તેળં સમણં સમણે ભગવં મહાવીરે પુલ્વાણુપુલ્વિં ચરમાણે ગામાણુગામં દૂહ્જ્જમાણે સુહંસુહેળં વિહરમાણે જેણામેવ રાયગિહે ણયરે ગુણસીલણ્ણે ચેણ્ણે જાવ સંજમેળં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી અનુક્રમથી ચાલતા, એક ગામથી બીજે ગામ વિચરતાં, સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં, રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા યાવત્ સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

૭૪ તણ્ણં સે રાયગિહે ણયરે સિંઘાહગ જાવ બહવે ઝગ્ગા ભોગા જાવ રાયગિહસ્સ

ળયરસ્સ મજ્ઞમજ્ઞેણં એગદિસિં એગાભિમુહા ણિગ્ગચ્છંતિ। ઇમં ચ ણં મેહે કુમારે ડપ્પિં પાસાયવરગે ફુટ્ટમાણેહિં મુયંગમત્થેહિં જાવ માણુસ્સે કામભોગે ભુંજમાણે, રાયમગ્ગં ચ આલોએમાણે; એવં ચ ણં વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે રાજગૃહ નગરના શ્રૃંગાટકમાં યાવત્ ઉગ્રકુલ, ભોગકુલ વગેરેના ઘણા લોકો રાજગૃહનગરના મધ્યભાગમાં થઈને એક જ દિશામાં, એક જ બાજુ મુખ કરીને જવા લાગ્યા. તે સમયે મેઘકુમાર પોતાના શ્રેષ્ઠ મહેલના ઉપરના ભાગમાં મૃદંગના મધુરધ્વનિ સાથે યાવત્ મનુષ્ય સંબંધી સુખો ભોગવતાં રાજમાર્ગ તરફ જોઈ રહ્યા હતા.

૭૫ તદ્દ ણં સે મેહે કુમારે તે બહવે ડગ્ગે ભોગે જાવ એગદિસાભિમુહે ણિગ્ગચ્છમાણે પાસઇ, પાસિત્તા કંચુઇજ્જપુરિસં સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- કિં ણં ભો દેવાણુપ્પિયા ! અજ્જ રાયગિહે ણયરે ઇંદમહે ઇ વા ચંદમહે ઇ વા એવં રુદ્ધ-વેસમણ-ણાગ-જક્ખ-ભૂય-ણઈ-તલાય-રુક્ખ-ચેઇય-પવ્વય-ડજ્જાણ-ગિરિજત્તાઇ વા ? જઓ ણં બહવે ડગ્ગા ભોગા જાવ એગદિસિં એગાભિમુહા ણિગ્ગચ્છંતિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે મેઘકુમારે તે ઉગ્રકુલના, ભોગકુલ આદિના ઘણા લોકોને એક તરફ જતા જોઈને, કંચુકી પુરુષને બોલાવીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! રાજગૃહ નગરમાં આજે શું ઈન્દ્ર મહોત્સવ છે ? સ્કંદ (કાર્તિકેય)નો મહોત્સવ છે ? કે રુદ્ર, વૈશ્રમણ (કુબેર), નાગ, યક્ષ, ભૂતનો મહોત્સવ છે ? કે નદી, તળાવ, વૃક્ષ, ચૈત્ય, પર્વત, ઉદ્યાન કે ગિરિ (પર્વત)ની યાત્રા છે ? કે જેથી આ ઉગ્રકુલ, ભોગકુલ વગેરેના ઘણા લોકો એક જ દિશામાં એક તરફ જઈ રહ્યા છે ?

૭૬ તદ્દ ણં સે કંચુઇજ્જપુરિસે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ ગહિયાગમણપવિત્તીએ મેહં કુમારં એવં વયાસી- ણો ચલુ દેવાણુપ્પિયા ! અજ્જ રાયગિહે ણયરે ઇંદમહે ઇ વા જાવ ગિરિજત્તાઇ વા જં ણં એ ડગ્ગા જાવ એગદિસિં એગાભિમુહા ણિગ્ગચ્છંતિ । એવં ચલુ દેવાણુપ્પિયા ! સમણે ભગવં મહાવીરે આઇગરે તિત્થયરે ઇહમાગે ઇહ સંપત્તે ઇહ સમોસઠે ઇહ ચેવ રાયગિહે ણયરે ગુણસીલે ચેઇએ જાવ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે કંચુકી પુરુષે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના આગમનનો વૃત્તાંત જાણીને મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! રાજગૃહી નગરીમાં ઈન્દ્ર મહોત્સવ યાવત્ ગિરિ યાત્રા આદિ નથી, તેના નિમિત્તે આ ઉગ્રકુલ, ભોગકુલના તથા બીજા ઘણા લોકો એક જ દિશામાં એકાભિમુખ થઈને જઈ રહ્યાં નથી, પરંતુ હે દેવાનુપ્રિય ! ધર્મતીર્થની આદિ કરનારા, તીર્થની સ્થાપના કરનારા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી અહીં આવ્યા છે, પધાર્યા છે, સમવસૂત થયા છે અને રાજગૃહ નગરમાં, ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં યથાયોગ્ય અવગ્રહની યાચના કરીને વિચરી રહ્યા છે.

મેઘકુમારનું દર્શનાર્થે ગમન :-

૭૭ તદ્દ ણં સે મેહે કંચુઇજ્જપુરિસસ્સ અંતિએ એયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ હટ્ટુટ્ટે કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- ચિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! ચાડઘંટં આસરહં જુત્તામેવ

उवट्टवेह । तएणं ते कोडुंबिय पुरिसा तह त्ति आणाए विणयं पुडिसुणेंति जाव उवणेंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કંચુકી પુરુષ પાસેથી આ વાત સાંભળીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને, મેઘકુમારે હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્રતાથી ચાર ઘંટાઓ વાળા અશ્વરથને જોડીને ઉપસ્થિત કરો. ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષોએ તહ ત્તિ કહીને મેઘકુમારની આજ્ઞાને વિનયપૂર્વક સ્વીકારી અને રથ જોડીને લઈ આવ્યા.

૭૮ તए णं मेहे णहाए जाव सव्वालंकारविभूसिए चाउग्घंटं आसरहं दुरूढे समाणे सकोरंटमल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं महया भड-चडगर-विंद-परियाल-संपरिवुडे रायगिहस्स णयरस्स मज्झंमज्झेणं णिग्गच्छइ, णिग्गच्छित्ता जेणामेव गुणसीलए चेइए तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स छत्ताइछत्तं पडागाइपडागं विज्जाहर, चारणे, जंभए य देवे ओवयमाणे उप्पयमाणे पासइ, पासित्ता चाउग्घंटाओ आसरहाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता समणं भगवं महावीरं पंचविहेणं अभिगमेणं अभिगच्छइ । तंजहा-

सचित्ताणं दव्वाणं विउसरणयाए । अचित्ताणं दव्वाणं विउसरणयाए । ए गसाडियउत्तरासंग-करणेणं । चक्खुप्फासे अंजलिपग्गहेणं । मणसो एगत्तीकरणेणं । जेणामेव समणे भगवं महावीरे तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ, करित्ता વંદइ णમંસइ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ ણચ્ચાસણે ણાઇદૂરે સુસ્સુસમાણે ણમંસમાણે પંજલિઉડે અભિમુહે વિણણં પજ્જુવાસइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમાર સ્નાન કરીને યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથ ઉપર આરૂઢ થયા. કોરંટ વૃક્ષના ફૂલોની માળાવાળા છત્રને ધારણ કર્યું, સુભટોના વિપુલ સમૂહવાળા પરિવારથી ઘેરાયેલા તે મેઘકુમાર રાજગૃહનગરની મધ્યે થઈને નીકળ્યા અને ગુણશીલ ઉદ્યાન સમીપે આવ્યા. શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના છત્ર પર છત્ર અને પતાકાઓ પર પતાકાઓ વગેરે અતિશયોને તથા વિદ્યાધરો, ચારણમુનિઓ અને જૃંભક દેવોને આકાશમાંથી નીચે ઉતરતા અને ઉપર જતાં જોઈને ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથથી નીચે ઉતરીને પાંચ પ્રકારના અભિગમ પૂર્વક શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની સન્મુખ આવ્યા. તે પાંચ અભિગમ આ પ્રમાણે છે-

(૧) પુષ્પ, પાન આદિ સચિત્ત દ્રવ્યોનો ત્યાગ, (૨) શસ્ત્ર આદિ અચિત્ત વસ્તુઓનો ત્યાગ, (૩) એક શાટિકા (દુપટ્ટા)નું ઉત્તરાસંગ, (૪) ભગવાન દષ્ટિ ગોચર થાય ત્યારથી બંને હાથ જોડવા, (૫) મનને એકાગ્ર કરવું; આ પાંચ અભિગમપૂર્વક શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સમીપે આવીને, શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને દક્ષિણ દિશાથી પ્રારંભીને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા કરી, વંદન-નમસ્કાર કર્યા અને શ્રમણ ભગવાનની અત્યંત નજીક નહીં તેમ અત્યંત દૂર પણ નહીં, એવા યોગ્ય સ્થાન પર બેસીને ધર્મોપદેશ સાંભળવાની ઈચ્છા સાથે, બે હાથ જોડી સન્મુખ રહીને વિનયપૂર્વક પ્રભુની પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા.

૭૯ તए णं समणे भगवं महावीरे मेहकुमारस्स, तीसे य महइमहालियाए परिसाए मज्झगए विचित्तं धम्ममाइक्खइ- जहा जीवा बज्झंति, मुच्चंति, जह य संकिलिस्संति। धम्मकहा भाणियव्वा जाव परिसा पडिगया ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે મેઘકુમાર આદિ મોટી પરિષદની મધ્યમાં સ્થિત થઈને વિભિન્ન પ્રકારે ધર્મનું કથન કર્યું. જેમ કે— જીવ કેવી રીતે કર્મોથી બંધાય છે? કેવી રીતે કર્મોથી મુક્ત થાય છે અને કેવી રીતે જીવસંસારમાં સંકલેશને પ્રાપ્ત થાય છે? તે સંબંધી ધર્મોપદેશ આપ્યો. ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર અહીં સંપૂર્ણ ધર્મકથાનું વર્ણન કરવું **યાવત્** ધર્મદેશના સાંભળીને જનસમૂહ પાછો ફર્યો.

મેઘકુમારનો વૈરાગ્ય અને માતા સાથે સંવાદ :-

૮૦ તદ્દુત્તુદ્દે, સમણં ભગવં મહાવીરં તિક્કુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેહ, કરિત્તા વંદહ ણમંસહ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- સદ્દહામિ ણં ભંતે ! ણિગ્ગંથં પાવયણં, એવં પત્તયામિ ણં, રોએમિ ણં, અબ્ભુદ્દેમિ ણં ભંતે! ણિગ્ગંથં પાવયણં । એવમેયં ભંતે ! તહમેયં ભંતે ! અવિતહમેયં ભંતે ! ઇચ્છિયમેયં ભંતે ! પહિચ્છિયમેયં ભંતે ! ઇચ્છિયપહિચ્છિયમેયં ભંતે ! સે જહેયં તુબ્બે વયહ । ણવરં દેવાણુપ્પિયા ! અમ્માપિયરો આપુચ્છામિ । તઓ પચ્છા મુંદે ભવિત્તા ણં પવ્વહિસસામિ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પહિબંધં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી ધર્મશ્રવણ કરીને, તેને હૃદયમાં ધારણ કરીને, હૃષ્ટતુષ્ટ થઈને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા પૂર્વક વંદન નમસ્કાર કર્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! હું નિર્ગ્રંથ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરું છું, હું તેના પર પ્રતીતિ કરું છું, મને નિર્ગ્રંથ પ્રવચન રુચે છે, હે ભગવન્ ! હું નિર્ગ્રંથ પ્રવચનને અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું, હે ભગવન્ ! આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન એ જ પ્રમાણે છે (જે રીતે આપ કહો છો), તે સત્ય છે, હે ભગવન્ ! તે દોષ રહિત છે; હે ભગવન્ ! મેં તેની ઈચ્છા કરી છે, પુનઃ પુનઃ ઈચ્છા કરી છે, હે ભગવન્ ! આ ઈચ્છિત અને વારંવાર ઈચ્છિત છે. તે તેમ જ છે જે રીતે આપ કહો છો. વિશેષ વાત એ છે કે હે દેવાનુપ્રિય ! હું માતા-પિતાની આજ્ઞા લઈને આવું ત્યારપછી મુંડિત થઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ. ભગવાને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, તેમાં વિલંબ ન કરો.

૮૧ તદ્દુત્તુદ્દે સે મેહે કુમારે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદહ ણમંસહ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા જેણામેવ ચાઝઘંટે આસરહે તેણામેવ ડવાગચ્છહ, ડવાગચ્છિત્તા ચાઝઘંટં આસરહં દુરુહહ, દુરુહિત્તા મહયા ભહ્ચહગર-પહકરેણં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ સ્સે ભવણે તેણામેવ ડવાગચ્છહ, ડવાગચ્છિત્તા ચાઝઘંટાઓ આસરહાઓ પચ્ચોરુહહ, પચ્ચોરુહિત્તા જેણામેવ અમ્માપિયરો તેણામેવ ડવાગચ્છહ, ડવાગચ્છિત્તા અમ્માપિરુણં પાયવંદણં કરેહ, કરિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! મ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ ધમ્મે ણિસંતે, સે વિ ય મે ધમ્મે ઇચ્છિએ પહિચ્છિએ અભિરુહિએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન નમસ્કાર કરીને ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથ પાસે આવીને, ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથ પર આરૂઢ થયા અને મહાન સુભટો અને મોટા સમૂહવાળા પરિવારની સાથે રાજગૃહ નગરમાં થઈને પોતાના ઘેર આવ્યા. ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથ પરથી નીચે ઉતરીને, માતા-પિતા સમીપે આવીને તેમણે માતા-પિતાને પ્રણામ કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે માતા-પિતા ! મેં

શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની સમીપે ધર્મશ્રવણ કર્યું છે અને તે ધર્મની મેં ઈચ્છા કરી છે, વારંવાર ઈચ્છા કરી છે. મને તે ધર્મ ગમ્યો છે.

૮૨ તए णं तस्स मेहस्स अम्मापियरो एवं वयासी- धण्णो सि तुमं जाया ! संपुण्णो सि तुमं जाया ! कयत्थो सि तुमं जाया ! कयलक्खणो सि तुमं जाया ! जं णं तुमे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए धम्मे णिसंते, से वि य ते धम्मे इच्छिए पडिच्छिए अभिरुइए ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે મેઘકુમારના માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્ર ! તું ધન્ય છો, હે પુત્ર ! તું પૂરેપૂરો પુણ્યવાન છો, હે પુત્ર ! તું કૃતાર્થ છો, હે પુત્ર ! તું કૃતલક્ષણી છો કે તેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે ધર્મશ્રવણ કર્યું અને તે ધર્મ તને ઈષ્ટ, પુનઃપુનઃ ઈષ્ટ અને રુચિકર પણ થયો છે.

૮૩ તए णं से मेहे कुमारे अम्मापियरो दोच्चं पि तच्चं पि एवं वयासी- एवं खलु अम्मयाओ ! मए समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए धम्मे णिसंते, से वि य णं मे धम्मे इच्छिए, पडिच्छिए, अभिरुइए । तं इच्छामि णं अम्मयाओ ! तुब्भेहिं अब्भणुण्णाए समाणे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए मुंडे भवित्ता णं अगाराओ अणगारियं पव्वइत्तए ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારે માતા-પિતાને બીજીવાર અને ત્રીજીવાર આ પ્રમાણે કહ્યું- હે માતા-પિતા ! મેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી ધર્મશ્રવણ કર્યું છે. તે ધર્મની મેં ઈચ્છા કરી છે, વારંવાર ઈચ્છા કરી છે, તે ધર્મ મને રુચિકર થયો છે. હે માતા-પિતા ! હું આપની અનુમતિ મેળવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે મુંડિત થઈને, ગૃહવાસ ત્યાગીને અણગાર થવાની (સાધુપણાની) પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું.

૮૪ તए णं सा धारिणी देवी तमणिट्ठं अकंतं अप्पियं अमणुण्णं अमणामं अस्सुयपुव्वं फरुसं गिरं सोच्चा णिसम्म इमेणं एयारूवेणं मणोमाणसिएणं महया पुत्तदुक्खेणं अभिभूया समाणी सेयागयरोमकूवपगलंतकिलीणगाया सोयभरपवेवियंगी णित्तेया दीणविमणवयणा करयलमलियव्व कमलमाला तक्खणओलुग्गदुब्बलसरीरा लावण्णसुण्णणिच्छायगयसिरीया पसिढिलभूसणपडंतखुण्णियसंचुण्णियधवलवलया पब्भट्टउत्तरिज्जा सूमालविकिण्णकेसहत्था मुच्छावसणट्टचेयगरुई परसुणियत्त व्व चंपगलया णिव्वत्तमहिम व्व इंदलट्ठी विमुक्कसंधिबंधणा कोट्टिमतलंसि सव्वंगेहिं धसत्ति पडिया ।

ભાવાર્થ :- તે ધારિણીદેવી આ અનિષ્ટ [અનિચ્છિત] અપ્રિય, અમનોજ્ઞ (અપ્રશસ્ત) અને અણગમતી, પહેલાં ક્યારેય પણ ન સાંભળેલી, કઠોર વાણીને સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને, પુત્ર વિયોગના માનસિક મહા દુઃખથી પીડિત થઈ ગઈ. તેના રોમેરોમથી પસીનો નીતરવા લાગ્યો, તેનું સંપૂર્ણ શરીર પરસેવાથી તરબોળ બની ગયું, શોકના કારણે તેનું શરીર ઘ્રૂજવા લાગ્યું, તે નિસ્તેજ થઈ ગઈ, અત્યંત દુઃખી વ્યક્તિની જેમ તેનું મોઢું ઝાંખું પડી ગયું. હાથથી મસળેલી કમળમાળાની જેમ તે કરમાયેલી દેખાવા લાગી. તત્ક્ષણ (મેઘકુમારના “હું પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું,” તે શબ્દ સાંભળતા જ) તે દુઃખી અને દુર્બલ થઈ ગઈ, લાવણ્ય રહિત, કાંતિ હીન અને શોભા વિહીન થઈ ગઈ. તે શોકથી એટલી દુર્બલ થઈ ગઈ કે તેના અલંકારો ઢીલા થઈ ગયા, ઉત્તમ શ્વેત વલય હાથમાંથી સરીને, ભૂમિ પર પડીને ‘ખણણ...’ અવાજ કરતાં તૂટી ગયા, ઉત્તરીય વસ્ત્ર સરકી ગયું, સુકોમળ કેશપાસ છૂટી ગયો અને તે બેહોશ બની ગઈ. કુહાડાથી

છેદાયેલી ચંપકલતાની સમાન, મહોત્સવ પૂરો થઈ ગયા પછી ઈન્દ્ર ધ્વજની સમાન તે શોભાહીન દેખાવા લાગી. તેના શરીરના સાંધા ઢીલા પડી ગયા અને તે ભવનની રત્નજડિત ભૂમિ ઉપર ઘડામ કરતી પડી ગઈ.

૮૫ તए णं सा धारिणी देवी ससंभमोवत्तियाए तुरियं कंचणार्भंगारमुहविणिग्गय-सीयलजलविमलधाराए परिसिंचमाणा णिव्वावियगायलट्टी उक्खेवय-तालविंट-वीयणग-जणियवाएणं सफुसिएणं अंतेउर-परिजणेणं आसासिया समाणी मुत्तावलि-सण्णिगासपवडंत-अंसुधाराहिं सिंचमाणी पओहरे, कलुणविमण-दीणा रोयमाणी कंदमाणी तिप्पमाणी सोयमाणी विलवमाणी मेहं कुमारं एवं वयासी-

તુમં સિ ણં જાયા ! અમ્હં ઇમે પુત્તે ઇટ્ટે કંતે પિએ મણુણે મણામે થેજ્જે વેસાસિએ સમ્મએ બહુમએ અણુમએ ભંડકરંડગસમાણે રયણે રયણભૂએ જીવિય-ઉસ્સાસએ હિયયાણંદ-જણે ડંબરપુપ્પં વ દુલ્લહે સવણયા કિમંગ પુણ પાસણયાએ ? ણો ખલુ જાયા ! અમ્હે ઇચ્છામો ખણમવિ વિપ્પઓગં સહિત્તએ । તં ભુંજાહિ તાવ જાયા ! વિડલે માણુસ્સએ કામભોગે જાવ તાવ વયં જીવામો । તઓ પચ્છા અમ્હેહિં કાલગાઈહિં પરિણયવએ વઙ્ગિય-કુલવંસંતંતુ-કજ્જમ્મિ ણિરવેક્કહે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વહ્સસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી (બેભાન ધારિણીદેવી પરિવારજનો દ્વારા) અરે ! આ શું થયું તેવા સંભ્રમ-આશ્ચર્ય સાથે શીઘ્રતાથી સુવર્ણની ઝારી દ્વારા ઠંડા, નિર્મલ પાણીના છંટકાવથી; તાડપત્રના પંખાથી, વીંજણાથી વીંજાતી તે જલકણ યુક્ત પવનથી તથા અંત:પુરના પરિજનોના આશ્વાસન- પ્રયત્નથી તે ધારિણીદેવી શુદ્ધિમાં આવી. મોતીઓના હાર જેવી અશ્રુધારાથી પોતાના વક્ષ:સ્થલને સીંચતી, દુ:ખી, વિમનસ્ક અને દીન બની રુદન કરતી, આકંઠ કરતી, આંસુ ટપકાવતી, શોક કરતી, વિલાપ કરતી તે ધારિણી દેવી મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી-

હે પુત્ર ! તું અમારો એકનો એક દીકરો છે. તું અમને ઈષ્ટ છે, કાન્ત છે, પ્રિય છે, મનોહર છે, મનગમતો છે, ધૈર્ય અને વિશ્રામનું સ્થાન છે, કાર્ય કરવામાં અમોને અનુકૂળ હોવાથી સંમત (માન્ય) છે, ઘણા કાર્ય કરવામાં બહુમાન્ય છે અને શત્રુનું પણ હિત કરતા હોવાથી અનુમત છે. આભૂષણની પેટીની સમાન (રક્ષણ કરવા યોગ્ય) છે, મનુષ્ય જાતિમાં ઉત્તમ હોવાના કારણે રત્નની જેમ શ્રેષ્ઠ છે. તું સર્વના મનોરથને પૂર્ણ કરતો હોવાથી ચિંતામણિરત્ન સમાન છે, જીવનના ઉચ્ચવાસ સમાન છે, અમારા હૃદયમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરનાર છે, ઉદુંબરના ફૂલની સમાન તારું નામ શ્રવણ કરવું પણ દુર્લભ છે તો પછી દર્શનની વાત જ શી કરવી ? હે પુત્ર ! અમે ક્ષણભર પણ તારો વિયોગ સહન કરી શકીએ તેમ નથી. હે પુત્ર! જ્યાં સુધી અમે જીવિત છીએ, ત્યાં સુધી મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગોને ભોગવ, પછી જ્યારે અમે મૃત્યુ પામીએ અને તું પરિપક્વ ઉંમરનો થઈ જાય, તારી યુવાવસ્થા પૂર્ણ થઈ જાય, કુલવંશ પુત્ર, પૌત્ર આદિથી વંશ વૃદ્ધિનું કાર્ય પૂર્ણ થઈ જાય, જ્યારે સાંસારિક કાર્યથી નિરપેક્ષ બની જાય ત્યારે તું શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે મુડિત થઈને, ગૃહસ્થપણાનો ત્યાગ કરીને વ્રતજ્યા અંગીકાર કરજે.

૮૬ તए णं से मेहे अम्मापिऊहिं एवं वुत्ते समाणे अम्मापियरं एवं वयासी- तहेव णं

તં અમ્મયાઓ ! જહેવ ણં તુમ્હે મમં એવં વયહ- તુમં સિ ણં જાયા ! અમ્હં એગે પુત્તે, તં ચેવ જાવ ગિરવેક્ષે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ પવ્વહ્સસિ । એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! માણુસ્સાએ ભવે અધુવે અણિયાએ અસાસાએ વસણસઓવહવાભિભૂએ વિજ્જુલયાચંચલે અણિચ્ચે જલબુબ્બુયસમાણે કુસગ્ગજલબિંદુ-સણિણે સંઙ્ગભરાગ-સરિસે સુવિણદંસણોવમે સડણપડણ વિહ્હંસણધમ્મે પચ્છા પુરં ચ ણં અવસ્સવિપ્પજહણિજ્જે । સે કે ણં જાણહ અમ્મયાઓ ! કે પુવ્વિં ગમણાએ ? કે પચ્છા ગમણાએ ? તં ઇચ્છામિ ણં અમ્મયાઓ ! તુભ્હેહિં અબ્ભણુણાએ સમાણે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ પવ્વહ્સસિ ।

ભાવાર્થ :- માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે મેઘકુમારે માતા-પિતાને કહ્યું- હે માતા-પિતા ! તમે મને કહો છો કે- હે પુત્ર ! તું અમારો એકનો એક પુત્ર છે યાવત્ સાંસારિક કર્તવ્યથી નિવૃત્ત થયા પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે પ્રવ્રજિત થજે, પરંતુ હે માતા-પિતા ! આ મનુષ્યભવ અદ્રુવ, પરિવર્તનશીલ હોવાથી અનિત્ય છે, અશાશ્વત છે અર્થાત્ ક્ષણે ક્ષણે નાશવંત છે, સેંકડો બાધાઓ અને ઉપદ્રવોથી વ્યાપ્ત છે, વીજળીની જેમ ચંચલ છે, અનિત્ય છે, પાણીના પરપોટાની સમાન છે, ઘાસના અગ્રભાગ પર રહેલા જલબિંદુ જેવો છે, સંધ્યાના રંગની સમાન પરિવર્તનશીલ છે, સ્વપ્ન દર્શનની સમાન ક્ષણભંગુર છે. તે સડી જવાના, પડી જવાના અને વિધ્વંસ-નાશ થવાના સ્વભાવવાળો છે; તેથી પહેલાં કે પછી અવશ્ય છોડીને જવાનું છે. હે માતા-પિતા ! કોણ જાણે છે કે પહેલાં કોણ જશે અને પછી કોણ જશે ? તેથી જ હે માતા-પિતા ! હું આપની આજ્ઞા મેળવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે યાવત્ પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઇચ્છું છું.

૮૭ તએ ણં તં મેહં કુમારં અમ્માપિયરો એવં વયાસી- ઇમાઓ તે જાયા ! સરિસિયાઓ સરિસત્તયાઓ સરિસવ્વયાઓ સરિસલાવણ્ણ-રૂવ-જોવ્વણ-ગુણોવવેયાઓ સરિસેહિંતો રાયકુલેહિંતો આણિલ્લિયાઓ ભારિયાઓ, તં ધુંજાહિ ણં જાયા ! એયાહિં સદ્ધિં વિઝલે માણુસ્સાએ કામભોગે, તઓ પચ્છા ધુત્તભોગે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ પવ્વહ્સસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી માતા-પિતાએ મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્ર ! તારી આ પત્નીઓ સમાન શરીરવાળી, સમાન ત્વચાવાળી, સમાન વયવાળી, સમાન લાવણ્ય, રૂપ, યૌવન અને ગુણોથી સંપન્ન તથા સમાન રાજકુળોમાંથી આવેલી છે. તેથી હે પુત્ર ! તેઓની સાથે મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગોને ભોગવ અને ત્યારપછી ભુક્તભોગી થઈને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે યાવત્ દીક્ષા ગ્રહણ કરજે.

૮૮ તએ ણં સે મેહે કુમારે અમ્માપિયરં એવં વયાસી- તહેવ ણં તં અમ્મયાઓ ! જં ણં તુભ્હે મમં એવં વયહ- ઇમાઓ તે જાયા ! સરિસિયાઓ જાવ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ પવ્વહ્સસિ । એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! માણુસ્સગા કામભોગા અસુઈ વંતાસવા પિત્તાસવા ખેલાસવા સુક્કાસવા સોણિયાસવા દુરુસ્સાસ-ગીસાસા દુરૂવ મુત્ત-પુરીસ-પૂય-બહુપહિપુણ્ણા ઉચ્ચાર- પાસવણ-ખેલ-જલ્લ-સિંઘાણગ-વંત-પિત્ત-સુક્ક-સોણિયસંભવા અધુવા અણિયાયા અસાસયા સડણ-પડણ-વિહ્હંસણધમ્મા પચ્છા પુરં ચ ણં અવસ્સવિપ્પજહણિજ્જા । સે કે ણં જાણહ અમ્મયાઓ ! કે પુવ્વિં ગમણાએ ? કે પચ્છા ગમણાએ ! તં ઇચ્છામિ ણં અમ્મયાઓ ! જાવ પવ્વહ્સસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારે માતા-પિતાને આ પ્રમાણે કહ્યું- 'હે માતા-પિતા ! આપ મને જે કહો છો કે હે પુત્ર ! તારી જે ભાર્યાઓ સમાન શરીરવાળી છે **યાવત્** તેઓની સાથે ભોગ ભોગવીને પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે દીક્ષા લેજે, તો હે માતા-પિતા ! મનુષ્યોના આ કામભોગો અર્થાત્ કામભોગના આધારરૂપ એવું આ શરીર અશુચિમય છે, તે વમનાશ્રવી છે અર્થાત્ તેમાંથી વમન શ્રવે છે, તે પિત્તાશ્રવી, કફાશ્રવી, શુક્રાશ્રવી શોષિતાશ્રવી છે. તે કુત્સિત ઉચ્છ્વાસ નિશ્વાસવાળું છે. તે મૂત્ર, મળ અને ચરબીથી પરિપૂર્ણ છે. મળ, મૂત્ર, કફ, પસીનો-મેલ, નાકની લીંટ, વમન, પિત્ત, શુક્ર અને લોહીથી પરિપૂર્ણ શરીર(અને તેના આધારે ભોગવાતા કામભોગો) અસ્થિર, અનિત્ય, અશાશ્વત સડણ, પડણ અને વિધ્વંસન ધર્મવાળું છે અર્થાત્ નાશ પામવાના સ્વભાવવાળું છે, તેમજ પહેલાં કે પછી અવશ્ય છોડવા યોગ્ય છે. હે માતા-પિતા! કોણ જાણે છે કે પહેલાં કોણ જશે અને પછી કોણ જશે ? તેથી હે માતા-પિતા ! હું આપની આજ્ઞા લઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરવા ઈચ્છું છું.

૮૯ તए णं तं मेहं कुमारं अम्मापियरो एवं वयासी-इमे य ते जाया ! अज्जयपज्जय पिउपज्जयागए सुबहू हिरण्णे य सुवण्णे य कंसे य दूसे य मणिमोत्तिए य संखसिलप्पवाल रत्तरयणसंतसारसावएज्जे य अलाहि जाव आसत्तमाओ कुलवंसाओ पगामं दाउं पगामं भोत्तुं पगामं परिभाएउं । तं अणुहोहि ताव जाव जाया ! विउलं माणुस्सगं इड्डिसक्कारसमुदयं, तओ पच्छा अणुभूयकल्लाणे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए जाव पव्वइस्ससि ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી માતા-પિતાએ મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્ર ! તમારા દાદા, પિતાના દાદા અને પિતાના પડદાદાથી આવેલું આ ઘણું જ હિરણ્ય, સુવર્ણ, કાંસુ, દૂધ્ય-વસ્ત્ર, મણિ, મોતી, શંખ, શિલા, પરવાળાં, લાલરત્ન વગેરે સારભૂત દ્રવ્ય વિદ્યમાન છે; તે એટલું છે કે સાત પેઢી સુધી પણ ખૂટે નહીં. તેનું તું ખૂબ દાન કર, સ્વયં ભોગવ અને બધાને વહેંચ તો પણ તે ખૂટે તેમ નથી. હે પુત્ર ! મનુષ્ય જન્મ સંબંધી આ જેટલો ઋદ્ધિ-સત્કારનો સમુદાય(ધનરાશિ) છે, તે સ્વીકારી અને તે બધું તું ભોગવી લે, ત્યારપછી અનુભૂત-કલ્યાણ થઈને અર્થાત્ સંસાર સુખનો અનુભવ કરીને તું શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરજે.

૯૦ તए णं से मेहे कुमाररे अम्मापियरं एवं वयासी- तहेव णं अम्मयाओ ! जं णं तुब्भे ममं एवं वदय- इमे ते जाया ! अज्जयपज्जय जाव तओ पच्छा अणुभूयकल्लाणे पव्वइस्ससि। एवं खलु अम्मयाओ ! हिरण्णे य जाव सावएज्जे अग्गिसाहिए चोरसाहिए रायसाहिए दाइयसाहिए मच्चुसाहिए; अग्गिसामण्णे जाव मच्चुसामण्णे; सडणपडणविद्धंसणधम्मे पच्छा पुरं च णं अवस्सविप्पजहणिज्जे । से के णं जाणइ अम्मयाओ ! के पुव्विं गमणाए ? के पच्छा गमणाए ? तं इच्छामि णं जाव पव्वइत्तए ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારે માતા-પિતાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે માતા-પિતા ! તમે મને આ પ્રમાણે કહો છો કે- હે પુત્ર ! આ બાપ-દાદા, પડદાદાની પરંપરાથી પ્રાપ્ત ઉત્તમ દ્રવ્ય છે **યાવત્** તેને ભોગવી લે, સંસાર સુખનો અનુભવ કરીને પછી દીક્ષા ગ્રહણ કરજે; પરંતુ હે માતા-પિતા ! આ હિરણ્ય **યાવત્** ધન વગેરે દ્રવ્ય અગ્નિ સ્વાધીન છે અર્થાત્ અગ્નિ તેને ભસ્મ કરી શકે છે, ચોર ચોરી શકે છે, રાજા કર વગેરે રૂપે લઈ શકે છે, ભાગીદાર ભાગ પડાવી શકે છે અને મૃત્યુ પછી તે પોતાનું રહેતું નથી. અગ્નિથી ભસ્મ થતું

યાવત્ મૃત્યુને આધીન આ ધન આદિ સડવાના, પડવાના અને નાશ પામવાના સ્વભાવવાળું છે. પછી અથવા પહેલાં અવશ્ય ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. હે માતા-પિતા ! કોણ જાણે છે કે પહેલા કોણ જશે અને પછી કોણ જશે? તેથી હું યાવત્ દીક્ષા અંગીકાર કરવા ઇચ્છું છું.

૯૧ તए णं तस्स मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो जाहे णो संचाएइ मेहं कुमारं बहूहिं विसयाणुलोमाहिं आघवणाहि य पणवणाहि य सणवणाहि य विणवणाहि य, आघवित्तए वा पणवित्तए वा, सणवित्तए वा विणवित्तए वा ताहे विसयपडिकूलहिं संजमभय उव्वेयकारियाहिं पणवणाहिं पणवेमाणा एवं वयासी-

एस णं जाया ! णिगंथे पावयणे सच्चे अणुत्तरे केवलिए पडिपुण्णे णेयाउए संसुद्धे सल्लगतणे सिद्धिमग्गे मुत्तिमग्गे णिज्जाणमग्गे णिव्वाणमग्गे सव्वदुक्खप्पहीणमग्गे, अहीव एगंतदिट्ठीए, खुरो इव एगंतधाराए, लोहमया इव जवा चावेयव्वा, वालुयाकवले इव णिरस्साए, गंगा इव महाणई पडिसोयगमणाए, महासमुद्धो इव भुयाहिं दुत्तरे, तिकखं कमियव्वं, गरुयं लंबेयव्वं, असिधार व्व संचरियव्वं ।

णो खलु कप्पइ जाया ! समणाणं णिगंथाणं आहाकम्मिए वा उद्देसिए वा कीयगडे वा, ठवियए वा, रइयए वा, दुब्भिकखभत्ते वा, कंतारभत्ते वा, वद्दलियाभत्ते वा, गिलाणभत्ते वा, मूलभोयणे वा, कंदभोयणे वा, फलभोयणे वा, बीयभोयणे वा, हरियभोयणे वा भोत्तए वा पायए वा ।

तुमं च णं जाया ! सुहसमुच्चिए णो चेव णं दुहसमुच्चिए, णालं सीयं, णालं उण्हं, णालं खुहं, णालं पिवासं, णालं वाइयपित्तियसिंभियसण्णिवाइएविविहे रोगायंके उच्चावए गामकंटए बावीसं परीसहोवसग्गे उदिण्णे सम्मं अहियासित्तए । भુંजाहि ताव जाया ! माणुस्सए कामभोगे । तओ पच्छा भुत्तभोगी समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव पव्वइस्ससि।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારના માતા-પિતા જ્યારે મેઘકુમારને વિષયાનુકૂળ આખ્યાપના- સામાન્ય રૂપે પ્રતિપાદન કરનારી વાણીથી, પ્રજ્ઞાપના-વિશેષ રૂપે પ્રતિપાદન કરનારી વાણીથી, સંજ્ઞાપના- સંબોધન કરનારી વાણીથી, વિજ્ઞાપના-વિનંતિ કરનારી વાણીથી સમજાવવા, બોધ પમાડવા, સંબોધિત કરવા અને મનાવવામાં સમર્થ ન થયા ત્યારે વિષયોને પ્રતિકૂલ તથા સંયમ પ્રતિ ભય અને ઉદ્વેગ ઉત્પન્ન કરનારી પ્રજ્ઞાપનાથી આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા-

હે પુત્ર ! આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન સત્ય છે; અનુત્તર-સર્વોત્તમ છે; કેવળી- સર્વજ્ઞ કથિત છે; સકલ વસ્તુઓનું નિરૂપક હોવાથી પ્રતિપૂર્ણ છે; યથાર્થ વસ્તુઓનું નિર્ણાયક હોવાથી ન્યાયોપેત છે; દોષ રહિત હોવાથી સંશુદ્ધ છે; માયાદિ શલ્યોનું નાશક છે; સિદ્ધિના માર્ગરૂપ છે; મુક્તિના માર્ગરૂપ છે; નિર્વાણ-કર્મથી મુક્ત થવાના માર્ગરૂપ છે; નિર્વાણ-અવ્યાબાધ સુખના માર્ગરૂપ છે; સર્વ પ્રકારના દુઃખ નાશના માર્ગરૂપ છે. હે પુત્ર ! આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન(સંયમ) સર્પની જેમ એકાગ્ર-નિશ્ચલ દષ્ટિવાળું છે. છરાની ધાર એકાંત રૂપે તીક્ષ્ણ હોય છે, તેમ તેમાં ક્રિયા અને આચાર રૂપી તીક્ષ્ણ ધાર હોય છે; આ પ્રવચન અનુસાર ચાલવું

તે લોઢાના ચણા ચાવવા જેવું છે. વિષય સુખથી રહિત હોવાથી રેતીના કોળિયા સમાન નીરસ છે, તેનું પાલન ગંગા મહાનદીના સામાપૂરે તરવા સમાન કઠિન છે, મહાસમુદ્રને ભુજાથી પાર કરવાની જેમ દુસ્તર છે, અણીયાળા તીક્ષ્ણ ભાલા આદિના પ્રહાર સમાન દુસહ્ય(દુર્લભ્ય) છે, મેરુ પર્વતના ભારવહનની જેમ દુર્વહ છે, તલવારની ધાર પર ચાલવા સમાન દુર્ગમ્ય છે.

હે પુત્ર ! શ્રમણ નિર્ગ્રથોને સાધુના નિમિત્તે બનાવેલો આધાકર્મી આહાર, સાધુને ઉદ્દેશીને બનાવેલો ઔદેશિક આહાર, સાધુ માટે ખરીદીને લાવેલો ક્રીત આહાર, સાધુને આપવા અલગ રાખી મૂકેલો સ્થાપિત આહાર, સાધુ માટે(સુધાર-સમારવા આદિની) પ્રક્રિયા કરીને બનાવેલો આહાર, દુષ્કાળમાં સાધુ માટે બનાવેલો દુર્ભિક્ષભક્ત આહાર, જંગલમાં સાધુ માટે બનાવેલો કાંતાર ભક્ત આહાર, વર્ષા સમયે વર્ષાથી પીડિત લોકો માટે બનાવેલો વર્દલિકા ભક્ત આહાર, રોગી વ્યક્તિઓને આપવા માટે બનાવેલો આહાર તથા મૂળ, કંદ, ફળ, ઘઉં આદિ બીજ, લીલોતરી વગેરે સચિત્ત આહાર-પાણી ગ્રહણ કરવા કલ્પતા નથી.

હે પુત્ર ! તું સુખ ભોગવવા યોગ્ય છે, દુઃખ સહવા યોગ્ય નથી, તું ઠંડી સહવામાં સમર્થ નથી, ગરમી સહવામાં સમર્થ નથી, ભૂખ તરસ સહન કરી શકે તેમ નથી, તું વાત, પિત્ત, કફ અને સન્નિપાતથી ઉત્પન્ન થતાં કોઢ આદિ વિવિધ રોગોને તથા અચાનક થતા ઉદરશૂળ વગેરે આતંકોને; ઊંચા-નીચા પ્રતિકૂળ વચનોને, ઉત્પન્ન થયેલા બાવીસ પરીષહોને તેમજ ઉપસર્ગોને સમ્યક પ્રકારે સહન કરી શકે તેમ નથી. તેથી હે પુત્ર! તું મનુષ્યસંબંધી કામભોગોને ભોગવ, પછી ભુક્ત ભોગી બનીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરજે.

૧૨ તए णं से मेहे कुमारे अम्मापिऊहिं एवं वुत्ते समाणे अम्मापियरं एवं वयासी- तहेव णं तं अम्मयाओ ! जं णं तुब्भे ममं एवं वयह- एस णं जाया ! णिगंथे पावयणे सच्चे अणुत्तरे जाव पव्वइस्ससि । एवं खलु अम्मयाओ ! णिगंथे पावयणे कीवाणं कायराणं कापुरिसाणं इहलोगपडिबद्धाणं परलोगणिप्पिवासाणं दुरणुचरे पाययजणस्स, णो चेव णं धीरस्स, णिच्छियववसियस्स एत्थ किं दुक्करं करणयाए ? तं इच्छामि णं अम्मयाओ ! तुब्भेहिं अब्भणुणाए समाणे समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव पव्वइत्तए ।

ભાવાર્થ :- માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે મેઘકુમારે પ્રત્યુત્તરરૂપે માતા-પિતાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે માતા-પિતા ! આપ મને જે કહો છો કે હે પુત્ર ! આ નિર્ગ્રથ પ્રવચન સત્ય છે, સર્વોત્તમ છે વગેરે પૂર્વવત્ જાણવું યાવત્ ભુક્તભોગી થઈને પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરજે પરંતુ હે માતા-પિતા ! આ નિર્ગ્રથ પ્રવચન, હીન સંહનનવાળા કલીબો, પરીષહાદિ સહન કરવામાં કાયર, ઉત્સાહ રહિત, ઐહિક સુખમાં નિમગ્ન, પારલૌકિક સુખથી પરાહમુખ એવા સામાન્ય લોકો માટે દુષ્કર છે પરંતુ ધીર અને દઢ સંકલ્પવાળા । પુરુષ માટે શું દુષ્કર છે ? અર્થાત્ તેનું પાલન કરવું જરાય કઠિન નથી. તેથી હે માતા-પિતા ! આપની આજ્ઞા મેળવીને હું શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા ઈચ્છું છું.

મેઘકુમારની રાજ્યાભિષેકપૂર્વક દીક્ષાની તૈયારી :-

૧૩ તए णं तं मेहं कुमारं अम्मापियरो जाहे णो संचाइंति बहूहिं विसयाणुलोमाहिं य विसयपडिकूलाहिं य आघवणाहिं य पणवणाहिं य सणवणाहिं य विणवणाहिं य आघवित्तए वा, पणवित्तए वा सणवित्तए वा विणवित्तए वा ताहे अकामए चेव मेहं

કુમારં એવં વયાસી- ઇચ્છામો તાવ જાયા ! એગદિવસમવિ તે રાયસિરિં પાસિત્તે । તણં સે મેહે કુમારે અમ્માપિયરમણુવત્તમાણે તુસિણીએ સંચિટ્ઠિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યારે માતા-પિતા મેઘકુમારને વિષયોને અનુકૂળ અને વિષયોને પ્રતિકૂળ ઘણી આપ્યાપના, પ્રજ્ઞાપના, સંજ્ઞાપના, વિજ્ઞાપનાથી સમજાવવામાં, બોધ પમાડવામાં, સંબોધન કરવામાં અને વિજ્ઞાપ્તિ કરવામાં સમર્થ ન થયા ત્યારે ઈચ્છા વિના પણ મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્ર ! અમે એક દિવસની તારી રાજ્યલક્ષ્મી જોવા ઈચ્છીએ છીએ. ત્યારે મેઘકુમાર માતા-પિતાની ઈચ્છાને અનુસરતા મૌન રહ્યા.

૯૪ તણં સેણિએ રાયા કોડુંબિયપુરિસે સદ્દાવેઙ્ગ, સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી- ક્ષિપ્પામેવ મ્હો દેવાણુપ્પિયા ! મેહસ્સ કુમારસ્સ મહત્થં મહગ્ધં મહરિહં વિઝલં રાયાભિસેયં ડવટ્ટવેહ । તણં તે કોડુંબિયપુરિસા જાવ ડવટ્ટવેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્ર મેઘકુમારના મહાન અર્થવાળા, બહુમૂલ્ય, મહાનપુરુષોને યોગ્ય અને વિપુલ રાજ્યાભિષેકની તૈયારી કરો. ત્યારે તે કૌટુંબિક પુરુષોએ યાવત્ રાજ્યાભિષેકની બધી સામગ્રી તૈયાર કરી.

૯૫ તણં સેણિએ રાયા બહૂહિં ગણનાયગેહિ ય જાવ સંપરિવુડે મેહં કુમારં અટ્ઠસણં સોવણ્ણિયાણં કલસાણં એવં- રુપ્પમયાણં કલસાણં, સુવણ્ણ-રુપ્પમયાણં કલસાણં, મણિમયાણં કલસાણં, સુવણ્ણમણિમયાણં કલસાણં, રુપ્પમણિમયાણં કલસાણં, સુવણ્ણ-રુપ્પમણિમયાણં કલસાણં, મ્હોમેજ્જાણં કલસાણં; સવ્વોદણ્ણિહિં, સવ્વમટ્ઠિયાહિં, સવ્વપુપ્ફેહિં, સવ્વગંધેહિં, સવ્વમલ્લેહિં, સવ્વોસહીહિ ય, સિદ્ધત્થાણ્ણિ ય; સવ્વિઙ્ઠીએ સવ્વજુઈએ સવ્વબલેણં જાવ ડુંદુભિણિગ્ઘોસણાઈયરવેણં મહયા-મહયા રાયાભિસેણં અભિસિંચઈ, અભિસિંચિત્તા કરયલ જાવ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી- જય જય ણંદા ! જય જય મ્હા ! જય જય ણંદા મ્હં તે; અજિયં જિણાહિ, જિયં પાલયાહિ, જિયમજ્ઞે વસાહિ; ઇંદો ઇવ દેવાણં જાવ મ્હરહો ઇવ મણુયાણં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ અણ્ણેસિં ચ મ્હૂણં ગામાગર-ણગર જાવ સંણિવેસાણં આહેવચ્ચં જાવ વિહરાહિ ત્તિ કટ્ટુ 'જય જય', સદ્દં પડંજંતિ । તણં સે મેહે રાયા જાએ મહયા હિમવંત જાવ રજ્જં પસાસેમાણે વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિકરાજાએ, ઘણા ગણનાયકો વગેરેથી પરિવૃત્ત થઈને મેઘકુમારને, એકસો આઠ સુવર્ણ કળશો, એકસો આઠ ચાંદીના કળશો, એક સો આઠ મણિના કળશો, એકસો આઠ સુવર્ણ-રજતના કળશો, એક સો આઠ સુવર્ણ મણિના કળશો, એકસો આઠ રજત-મણિના કળશો, એકસો આઠ સુવર્ણ-રજત-મણિના કળશો અને એકસો આઠ માટીના કળશોને(આ રીતે આઠસો ચોસઠ કળશોમાં) સર્વ પ્રકારના જલથી, સર્વ પ્રકારની માટીથી, સર્વ પ્રકારના પુષ્પોથી, સર્વ પ્રકારના સુગંધી પદાર્થોથી, સર્વ પ્રકારની માળાઓથી, સર્વ પ્રકારની ઔષધિઓથી તથા સરસવથી પરિપૂર્ણ કરીને, સર્વ સમૃદ્ધિ, સર્વ ધૃતિ તથા સર્વ સૈન્યની સાથે યાવત્ ડુંદુભિના નિર્દોષથી દિશાઓને શબ્દાયમાન કરતાં મહા રાજ્યાભિષેકથી અભિષિક્ત કર્યા; અભિષેક કરીને શ્રેણિક રાજાએ બંને હાથ જોડીને મસ્તક ઉપર અંજલિ કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે નંદ ! તમારો જય હો-જય હો, હે ભદ્ર તમારો જય હો-જય હો, હે નંદ ! તમારું ભદ્ર-કલ્યાણ હો. તમે ન જીતેલાને જીતો અને જીતેલાનું પાલન કરો, જીતેલાઓની મધ્યમાં નિવાસ કરો. હે નંદ ! તમે દેવોમાં ઈન્દ્ર સમાન યાવત્ મનુષ્યોમાં ભરત્યકવર્તીની સમાન રાજગૃહ નગર તથા બીજા ઘણા ગામ, આકર, નગર આદિનું આધિપત્ય કરતાં યાવત્ સુખપૂર્વક રહો; એ પ્રમાણે કહીને શ્રેણિક રાજાએ તેનો જય-જયકાર કર્યો. ત્યારપછી મેઘકુમાર મેઘરાજા થઈ ગયા અને પર્વતોમાં મર્યાદા કરનાર મહાહિમવંત પર્વતની જેમ યાવત્ રાજ્ય સંચાલન કરનાર થયા.

૯૬ તएणं तस्स मेहस्स रण्णो अम्मापियरो एवं वयासी- भण जाया ! किं दलयामो ? किं पयच्छामो ? किं वा ते हिय इच्छिए सामत्थे(मंते) ? तए णं से मेहे राया अम्मापियरं एवं वयासी- इच्छामि णं अम्मयाओ ! कुत्तियावणाओ रयहरणं पडिग्गहं च आणियं, कासवगं च सद्दावियं ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મેઘરાજાને માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્ર ! બોલો, અમે તમને પ્રિય એવું શું આપીએ ? તમને શું સહયોગ-સહકાર આપીએ ? આપના હૃદયનો ઈષ્ટ વિચાર શું છે ?

ત્યારે મેઘરાજાએ માતા-પિતાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે માતા-પિતા ! હું ઈચ્છું છું કે કૃત્રિકાપણમાંથી (જેમાં સર્વ સ્થાનની બધી વસ્તુઓ મળે તેવી અલૌકિક દેવાધિષ્ઠિત દુકાનમાંથી) રજોહરણ અને પાત્ર મંગાવી આપો અને વાણંદને બોલાવી આપો.

૯૭ તए णं से सेणिए राया कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावेत्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! सिरिघराओ तिण्णिण सयसहस्साइं गहाय दोहिं सयसहस्सेहिं कुत्तियावणाओ रयहरणं पडिग्गहं च उवणेह, सयसहस्सेणं कासवगं सद्दावेह ।

તए णं તે કોડુંબિયપુરિસા સેણિણં રણ્ણા એવં વુત્તા સમાણા હટ્ટુટ્ટા જાવ સિરિઘરાઓ તિણ્ણિણ સયસહસ્સાઈ ગહાય કોહિં સયસહસ્સેહિં રયહરણં પડિગ્ગહં ચ ઉવણેતિ, સયસહસ્સેણં કાસવગં સદ્દાવેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિકરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે ખજાનામાંથી ત્રણ લાખ સુવર્ણમહોર લઈને જાઓ, બે લાખ સુવર્ણ મહોર વડે કૃત્રિકાપણમાંથી રજોહરણ અને પાત્રા લઈ આવો અને એક લાખ સુવર્ણ મહોર આપીને હજામને બોલાવી લાવો.

શ્રેણિક રાજાએ આ પ્રમાણે આદેશ આપ્યો ત્યારે કર્મચારી પુરુષો હષ્ટ-તુષ્ટ થયા યાવત્ ભંડારમાંથી ત્રણ લાખ સોનામહોરો ગ્રહણ કરીને કૃત્રિકાપણમાંથી બે લાખ સોનામહોરના રજોહરણ અને પાત્રા લઈ આવ્યા અને એક લાખ સોનામહોર આપી હજામને બોલાવ્યો.

૯૮ તए णं से कासवए तेहिं कोडुंबियपुरिसेहिं सद्दाविए समाणे हट्टे जाव हियए, णहाए जाव अलंकियसरीरे; जेणेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सेणियं रायं करयल जाव एवं वयासी- संदिसह णं देवाणुप्पिया ! जं मए करणिज्जं ।

તए णં સે સેણિણ રાયા કાસવયં એવં વયાસી- ગચ્છાહિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા !

સુરભિણા ગંધોદણં ણિક્કે હથપાણ પક્ખાલેહિ, સેયાણ ચરુપ્પાલાણ પોત્તીણ મુહં
બંધિત્તા મેહસ્સ કુમારસ્સ ચરુરંગુલવજ્જે ણિક્ખમણપાઝગ્ગે અગ્ગકેસે કપ્પેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કર્મચારી પુરુષો દ્વારા બોલાવાયેલો તે હજામ હષ્ટ-તુષ્ટ થયો યાવત્ આનંદિત
હૃદયવાળો થયો, તેણે સ્નાન કર્યું યાવત્ શરીરને વિભૂષિત કરીને, શ્રેણિકરાજા પાસે આવીને, બંને હાથ
જોડીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! મારે જે કરવાનું હોય તેની આજ્ઞા આપો.

ત્યારે શ્રેણિક રાજાએ હજામને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ, સુગંધી પાણીથી
હાથપગને ધોઈ એકદમ સ્વચ્છ કરી, ચાર ઘડીવાળા અર્થાત્ આઠ પડવાળા વસ્ત્રથી મુખને બાંધીને
મેઘકુમારના વાળ દીક્ષાને યોગ્ય ચાર અંગુલ પ્રમાણ રાખીને ઉપરના વાળ કાપી નાંખો.

૧૯ તણ્ણં સે કાસવણ સેણિણં રણ્ણા ંવં વુત્તે સમાણે હટ્ટતુટ્ટ જાવ પડિસુણેઙ્ગ,
પડિસુણેત્તા સુરભિણા ગંધોદણં હથપાણ પક્ખાલેઙ્ગ, પક્ખાલિત્તા સુદ્ધવત્થેણં મુહં બંધેઙ્ગ,
બંધિત્તા પરેણં જત્તેણં મેહસ્સ કુમારસ્સ ચરુરંગુલવજ્જે ણિક્ખમણપાઝગ્ગે અગ્ગકેસે કપ્પેઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- શ્રેણિક રાજાએ જ્યારે હજામને આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે હષ્ટ-તુષ્ટ થયો યાવત્ શ્રેણિક રાજાના
આદેશનો સ્વીકાર કરીને, સુગંધિત ગંધોદકથી હાથ-પગ ધોઈને, શુદ્ધ વસ્ત્રથી મુખ બાંધીને, ઘણી
સાવધાનીથી મેઘકુમારના વાળ ચાર આંગુલ છોડીને દીક્ષાને યોગ્ય કાપ્યા.

૧૦૦ તણ્ણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ માયા મહરિહેણં હંસલક્ખણેણં પડસાહણં અગ્ગકેસે
પડિચ્છેઙ્ગ, પડિચ્છિત્તા સુરભિણા ગંધોદણં પક્ખાલેઙ્ગ, પક્ખાલિત્તા સરસેણં ગોસીસચંદણેણં
ચચ્ચાઓ દલયઙ્ગ, દલયિત્તા સુદ્ધેણં વત્થેણં બંધેઙ્ગ, બંધિત્તા રયણસમુગ્ગયંસિ પક્ખિવવ્વ મંજૂસાણ
પક્ખિવવ્વ, પક્ખિવિત્તા હાર-વારિધાર-સિંદુવાર-છિણ્ણમુત્તાવલિ-પગાસાઙ્ગં અંસૂઙ્ગં વિણિમ્મુયમાણી-
વિણિમ્મુયમાણી, રોયમાણી-રોયમાણી, કંદમાણી-કંદમાણી, વિલવમાણી-વિલવ માણી, ંવં
વયાસી- ંસણં અમ્હં મેહસ્સ કુમારસ્સ અબ્બુદણ્ણસુ ં ંસસવેસુ ં પસવેસુ ં તિહીસુ ં
છ્ણેસુ ં જણ્ણેસુ ં પવ્વણીસુ ં અપચ્છિમે દરિસણે ભવિસ્સેઙ્ગ ત્તિ કટ્ટુ ંસસીસમૂલે ંવેઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે મેઘકુમારની માતાએ તે અગ્ર કેશોને બહુમૂલ્ય અને હંસના ચિત્રવાળા ઉજ્જવલ
વસ્ત્રમાં ગ્રહણ કર્યા, ગ્રહણ કરીને તેને સુગંધિત ગંધોદકથી ધોયા, પછી તેના ઉપર સરસ ગોશીર્ષ ચંદન
છાંટી, શુદ્ધ વસ્ત્રમાં બાંધી, રત્નની ડબ્બીમાં મૂકી અને તે ડબ્બીને મંજૂષા(પેટી)માં રાખી દીધી. ત્યાર પછી
ધારિણીદેવી સ્ફટિક હાર, પાણીની ધાર, નિર્ગુડીના ફૂલ અને તૂટેલી મોતીઓની માળા સમાન અશ્રુધારાને
વહાવતી, રોતી-રોતી, આકંદન કરતી-કરતી અને વિલાપ કરતી-કરતી આ પ્રમાણે કહેવા લાગી-
મેઘકુમારના આ કેશોનું દર્શન રાજ્યપ્રાપ્તિ વગેરે અભ્યુદયના અવસરે, ઉત્સવના અવસરે, પ્રસવ(પુત્ર
જન્મ વગેરે)ના અવસરે, શુભ તિથિઓના અવસરે, ઈન્દ્ર મહોત્સવ આદિના અવસરે, નાગપૂજા આદિના
અવસરે તથા કાર્તિકી વગેરે પર્વોના અવસરે અમને અંતિમ દર્શનરૂપ થશે. આ પ્રમાણે કહીને ધારિણીએ
તે પેટીને પોતાના ઓશીકાની નીચે મૂકી દીધી.

૧૦૧ તણ્ણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો ઉત્તરાવક્કમણં સીહાસણં રયાવેત્તિ।
મેહં કુમારં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ સેયાપીણ્ણિં કલસેહિં ંહાવેત્તિ, ંહાવેત્તા પમ્હલસુકુમાલાણ

ગંધકાસાઝ્યા઼ ગાયા઼ લૂઠ્ઠેતિ, લૂહિત્તા સરસેઁ ગોસીસચંદનેઁ ગાયા઼ અણુલિંપંતિ, અણુલિંપિત્તા ણાસા-ણીસાસવાયવોઞ્ઞં જાવ હંસલક્ષણં પડગસાડગં ણિયંસેતિ, હારં પિણઢ્ઢેતિ, અઢ્ઢહારં પિણઢ્ઢેતિ, ંવં ંગાવલિં મુત્તાવલિં કણગાવલિં રયણાવલિં પાલંબં પાયપલંબં કડગા઼ તુડિયા઼ કેઠરા઼ અંગયા઼ દસમુદિયાણંતયં કડિસુત્તયં કુંડલા઼ ચૂડામણિં રયણુક્કડં મડડં પિણઢ્ઢેતિ, પિણઢ્ઢિત્તા [દિવ્વં સુમણદામં પિણઢ્ઢેતિ, પિણઢ્ઢિત્તા દદ્દુરમલયસુગંધિં ગંધે પિણઢ્ઢેતિ તણં તં મેહં કુમારં] ગંઠિમ-વેઢિમ-પૂરિમ-સંઘા઼મેણં ચઝવ્વિહેણં મલ્લેણં કપ્પરુક્કણં પિવ અલંકિયવિભૂસિયં કરેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારના માતા-પિતાએ ઉત્તરાભિમુખ સિંહાસન રખાવ્યું. તેના ઉપર મેઘકુમારને બેસાડીને બે-ત્રણ વાર યાંદી અને સોનાના પાણીના ભરેલા કળશોથી સ્નાન કરાવ્યું અને ઝૂંછડાંવાળા અત્યંત કોમળ, સુગંધિત, લાલ રંગના ટુવાલથી તેનું અંગ લૂંછ્યું. ત્યાર પછી સરસ ગોશીર્ષ ચંદનનો શરીર ઉપર લેપ કર્યો. ત્યારપછી નાકના શ્વાસથી પણ કંપિત થઈ જાય તેવા બારીક યાવત્ હંસ જેવા શ્વેત વસ્ત્રો પહેરાવ્યા. ગળામાં અઢારસરો હાર તથા નવસરો અર્ધ હાર પહેરાવ્યા, તત્પશ્ચાત્ એકાવલી, મુક્તાવલી, કનકાવલી, રત્નાવલી, પ્રાલંબ(કંઠી), પાદ પ્રલંબ-પગ સુધી લટકતું આભૂષણ, હાથમાં કડા, બાહુ ઉપર ત્રુટિત-ભૂજાનું આભૂષણ, બેરખા, અંગદ-બાજુબંધ, દસે આંગળીઓમાં દસ મુદ્રિકાઓ, કમ્મરમાં કંદોરો, કાને કુંડલ, મસ્તકે ચૂડામણિ તથા રત્નજડિત મુકુટ પહેરાવ્યો. આ સર્વ અલંકારો પહેરાવીને [દિવ્ય પુષ્પ-માળા પહેરાવી, દર્દર મલય(સુગંધી તેલ) લગાડ્યું અને ત્યાર પછી મેઘકુમારને] સુતરથી ગૂંથેલી, પુષ્પાદિથી વેષ્ટિત, વાંસની સળીઓથી પૂરિત તથા અન્ય વસ્તુઓના યોગથી બનાવેલી, એવી ચાર પ્રકારની માળાઓથી કલ્પવૃક્ષની સમાન(મેઘકુમારને) અલંકૃત અને વિભૂષિત કર્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મેઘકુમારની દીક્ષાની પૂર્વ તૈયારીનું વર્ણન છે.

દિવ્વં સુમણદામં...:- આ પાઠ માટે જ્ઞાતાસૂત્રની પ્રતોમાં ભિન્નતા જોવા મળે છે. શ્રી ભગવતીસૂત્ર શતક-૯, ઉદ્દેશક-૩૫ તથા આચારાંગસૂત્ર અધ્યયન-૧૫ના દીક્ષા વિષયક વર્ણનના મૂળ પાઠમાં આ શબ્દો નથી. માટે પ્રસ્તુતમાં તે પાઠ અને તેના ભાવાર્થને કૌંસમાં રાખ્યો છે.

મેઘકુમારનું દીક્ષા માટે પ્રયાણ :-

૧૦૨ તણં સે સેણિં રાયા કોઢુંબિયપુરિસે સદ્ધાવે઼, સદ્ધાવેત્તા ંવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ધો દેવાણુપ્પિયા ! અણેગખંભસય-સણિણવિટ્ટં લીલટ્ટિયં-સાલભંજિયાગં ઈહામિય-ઉસભ-તુરગ-નર-મગર-વિહગ-વાલગ-કિણ્ણર-રુરુ-સરભ-ચમર-કુંજર-વણલય-પઝમલય-ભત્તિચિત્તં ઘંટાવલિ-મહુર-મણહરસરં સુભકંત-દરિસણિજ્ઞં ણિઝણોવચિયમિસિમિસેત-મણિરયણઘંટિયાજાલ પરિક્ખિત્તં અભુગ્ગય-વ઱રવે઼યા-પરિગયાધિરામં વિજ્જાહરજમલ-જંતજુત્તં પિવ અચ્ચીસહસ્સ-માલણીયં રૂવગસહસ્સ કલિયં ધિસમાણં ધિભિસમાણં ચક્ખુલ્લોયણલેસ્સં સુહફાસં સસ્સિરીયરૂવં સિગ્ઘં તુરિયં ચવલં વે઼યં પુરિસ- સહસ્સવાહિણીયં સીયં ંવટ્ટવેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે શીઘ્ર(એક શિબિકા તૈયાર કરો જે) અનેક સેંકડો સ્તંભો પર સ્થિત, કીડા કરતી પુતળીઓથી યુક્ત, ઈલામૃગ-વરુ, વૃષભ, ઘોડા, નર, મગર, વિહગ, સર્પ, કિન્નર, રુરુ-કસ્તૂરીમૃગ, સરભ-અષ્ટાપદ, ચમરીગાય, હાથી, વનલતા અને પદ્મલતા વગેરેના અનેક ચિત્રોથી ચિત્રિત, અનેક ઘંટડીઓના મધુર અને મનોહર શબ્દોથી શબ્દાયમાન, શુભ, કાંત અને દર્શનીય, કુશલ કારીગરો દ્વારા નિર્મિત, દેદીપ્યમાન મણિઓ અને રત્નોની ઘૂઘરીઓના સમૂહથી વ્યાપ્ત, ઉન્નત, વજ્રમયી વેદિકાથી યુક્ત હોવાના કારણે મનોહર, યંત્ર દ્વારા ચાલતા વિદ્યાધર-યુગલોથી(પૂતળાઓથી) શોભિત, તેમાં જડેલા રત્નો રૂપી સૂર્યના હજાર કિરણોથી શોભિત, હજારો સુંદર ચિત્રોથી ચિત્રિત, દેદીપ્યમાન, અતિશય દેદીપ્યમાન, જોતાં આંખોની તૃપ્તિ ન થાય તેવી, સુખદ સ્પર્શવાળી, શોભાયુક્ત, શીઘ્ર, ત્વરિત, ચપલ અને વેગવાળી(શીઘ્રતાપૂર્વક લઈ જવાય તેવી), એક હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરાતી હોય, તેવી શિબિકા હાજર કરો.

૧૦૩ તए णं ते कोडुंबियपुरिसा हट्टुट्टा जाव सीयं उवट्टवेति । तए णं से मेहे कुमारे सीयं दुरुहइ, दुरुहित्ता सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे सणिसण्णे ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષોએ હૃષ્ટ-તુષ્ટ થઈને યાવત્ શિબિકા(પાલખી) ઉપસ્થિત કરી. ત્યારપછી મેઘકુમાર શિબિકા ઉપર આરૂઢ થયા અને સિંહાસન પાસે પહોંચીને પૂર્વદિશા તરફ મુખ રાખીને બેઠા.

૧૦૪ तए णं तस्स मेहस्स कुमारस्स माया णहाया जाव अप्पमहग्घाभरणालंकियसरीरा सीयं दुरुहइ, दुरुहित्ता मेहस्स कुमारस्स दाहिण पासे भदासणंसि णिसीयइ । तए णं मेहस्स कुमारस्स अंबधाई रयहरणं च पडिग्गहं च गहाय सीयं दुरुहइ, दुरुहित्ता मेहस्स कुमारस्स वामे पासे भदासणंसि णिसीयइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારની માતાએ સ્નાન કર્યું યાવત્ અલ્પ ભારવાળા અને બહુમૂલ્ય આભરણોથી શરીરને અલંકૃત કરીને તે શિબિકા ઉપર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની જમણી બાજુના ભદ્રાસન ઉપર બેઠા. ત્યારપછી મેઘકુમારની ધાયમાતા રજોહરણ અને પાત્રા લઈ શિબિકા પર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની ડાબી બાજુના ભદ્રાસન પર બેઠી.

૧૦૫ तए णं तस्स मेहस्स कुमारस्स पिट्ठओ एगा वरतरुणी सिंगारागारचारुवेसा संगय- गय-हसिय-भणिय-चेट्टिय-विलास-संला वुल्ला व-णिउणजुत्तो वयारकु सला आमेलगजमलजुयल- वट्टिय-अब्भुण्णय-पीण-रइय-संठियपओहरा हिम-रयय-कुंदेंदुपगासं सकोरंटमल्लदामं धवलं आयवत्तं गहाय सलीलं ओहारेमाणी-ओहारेमाणी चिट्ठइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારની પાછળ શૃંગારના આગારરૂપ, મનોહર વેશવાળી, સુંદરગતિ, હાસ્ય, વચન, ચેષ્ટા, વિલાસ, સંલાપ(પરસ્પર વાર્તાલાપ), ઉલ્લાપ(વર્ણન) કરવામાં કુશલ, સમયોચિત કાર્ય કરવામાં કુશળ, પરસ્પર મળેલા, સમશ્રેણીમાં સ્થિત, ગોળ, ઉન્નત, પુષ્ટ, રતિ સુખ આપનારા અને ઉત્તમ આકારના સ્તનોવાળી એક ઉત્તમ તરુણી, કોરંટના પુષ્પોની માળાથી યુક્ત; બરફ, ચાંદી, કુંદપુષ્પ અને ચંદ્રમાની સમાન શ્વેત વર્ણવાળા છત્રને હાથમાં લઈને લીલાપૂર્વક ધારણ કરતી ઊભી રહી.

૧૦૬ तए णं तस्स मेहस्स कुमारस्स दुवे वरतरुणीओ सिंगारागारचारुवेसाओ जाव

કુસલાઓ સીયં દુરુહઙ્, દુરુહિત્તા મેહસ્સ કુમારસ્સ ડભઓ પાસં ણાણામણિ-કળગ-રયણ-મહરિહ-તવણિજ્જુજ્જલ-વિચિત્તદંડાઓ ચિલ્લિયાઓ સુહુમવરદીહવાલાઓ સંખ-કુંદ-દગ-રય-અમય મહિયફેણપુંજ-સણિગાસાઓ ચામરાઓ ગહાય સલીલં ઓહારેમાણીઓ- ઓહારેમાણીઓ ચિટ્ટંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રૃંગારના આગાર સમાન, શ્રેષ્ઠ વેશવાળી યાવત્ સમયોચિત વ્યવહાર કરવામાં કુશલ બે શ્રેષ્ઠ તરુણીઓ શિબિકા ઉપર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની બંને બાજુએ, વિવિધ પ્રકારના મણિ-સુવર્ણ રત્ન અને બહુમૂલ્યવાન તપનીય (રક્ત સુવર્ણ) મય ઉજ્જવલ અને વિવિધ પ્રકારે શોભતી દાંડીવાળા, ચમકતા, પાતળા, ઉત્તમ અને લાંબાવાળોવાળા શંખ, કુંદપુષ્પ, જલકણ, રજત અને મંથન કરવાથી ઉત્પન્ન અમૃતના ફીણના સમૂહ સરખા શ્વેતવર્ણવાળા બે ચામર લઈને લીલાપૂર્વક ધારણ કરતી (વીંઝતી વીંઝતી) ઊભી રહી.

૧૦૭ તણ પં તસ્સ મેહકુમારસ્સ ઇગા વરતરુણી સિંગારાગારચારુવેસા જાવ કુસલા સીયં દુરુહઙ્, દુરુહિત્તા મેહસ્સ કુમારસ્સ પુરઓ પુરત્થિમે પં ચંદપ્પભવઙ્-વેરુલિય-વિમલદંડં તાલિયંટં ગહાય ચિટ્ટંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રૃંગારના આગારરૂપ યાવત્ સમયોચિતકાર્ય કરવામાં કુશલ એક ઉત્તમ તરુણી યાવત્ શિબિકા ઉપર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની પાસે પૂર્વદિશાની સન્મુખ ચંદ્રકાંતમણિ, વજ્રરત્ન અને વૈદૂર્યમય નિર્મલ દાંડીવાળા પંખાને ગ્રહણ કરીને ઊભી રહી.

૧૦૮ તણ પં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ ઇગા વરતરુણી જાવ સુરુવા સીયં દુરુહઙ્, દુરુહિત્તા મેહસ્સ કુમારસ્સ પુવ્વદક્ષિણે પં સેયં રયયામયં વિમલસલિલપુણ્ણં મત્તગયમહામુહાકિઙ્-સમાણં ભિંગારં ગહાય ચિટ્ટંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી એક સુંદર રૂપવાળી ઉત્તમ તરુણી શિબિકા પર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની પૂર્વ-દક્ષિણ (અગ્નિ કોણ)માં શ્વેત, રજતમય નિર્મલ જલથી પરિપૂર્ણ, મદોન્મત હાથીના મોટા મુખની સમાન આકૃતિ-વાળી ઝારીને ગ્રહણ કરીને ઊભી રહી.

૧૦૯ તણ પં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ પિયા કોડુંબિયપુરિસે સદ્દાવેઙ્, સદ્દાવિત્તા ઇવં વયાસી- ક્ષિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! સરિસયાણં સરિસત્તયાણં સરિસવ્વયાણં ઇગાભરણગહિય ણિજ્જોયાણં કોડુંબિયવરતરુણાણં સહસ્સ સદ્દાવેહ જાવ સદ્દાવેતિ ।

તણ પં કોડુંબિયવરતરુણપુરિસા સેણિયસ્સ રણ્ણો કોડુંબિયપુરિસેહિં સદ્દાવિયા સમાણા હટ્ટુટ્ટુ પ્પહાયા જાવ ઇગાભરણગહિય ણિજ્જોયા જેણામેવ સેણિય રાયા તેણામેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા સેણિયં રાયં ઇવં વયાસી- સંદિસહ પં દેવાણુપ્પિયા ! જં પં અમ્હેહિં કરણિજ્જં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારના પિતાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો! શીઘ્રતાથી એકસમાન, એક સરખી ત્વચા(કાન્તિ)વાળા, એક સરખી ઉંમરવાળા તથા એકસરખા આભૂષણોથી યુક્ત, એક સમાનવેશ ધારણ કરનાર એક હજાર ઉત્તમ તરુણ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવો યાવત્ તેઓએ એક હજાર પુરુષોને બોલાવ્યા.

ત્યારપછી શ્રેણિકરાજાના કર્મચારી પુરુષો દ્વારા બોલાવાયેલા તે એક હજાર શ્રેષ્ઠ તરુણ સેવક પુરુષો હૃષ્ટ-તુષ્ટ થયા. તેઓએ સ્નાન કર્યું યાવત્ એક સરખા આભૂષણ પહેરીને તથા એક સમાન પોષાક પહેરીને શ્રેણિકરાજા સમીપે આવીને શ્રેણિકરાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! અમારે જે કરવાનું હોય તે કાર્ય માટે આજ્ઞા આપો.

૧૧૦ ત્વં પુણ્યં સેવિણી રાયા તં કોઢુંબિયવરતરુણસહસ્સં એવં વયાસી- ગચ્છહ પંદેવાણુપ્પિયા ! મેહસ્સ કુમારસ્સ પુરિસસહસ્સવાહિણિં સીયં પરિવહેહ । ત્વં પુણ્યં તે કોઢુંબિયવર- તરુણસહસ્સે સેવિણી રણ્ણા એવં વુત્તં સંતં હદ્દં તુદ્દં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ પુરિસસહસ્સવાહિણિં સીયં પરિવહેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે શ્રેણિક રાજાએ તે એક હજાર ઉત્તમ તરુણ કર્મચારી પુરુષોને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય મેઘકુમારની શિબિકાનું વહન કરો. ત્યારપછી તે ઉત્તમ તરુણ હજાર કર્મચારી પુરુષો શ્રેણિક રાજાના આ પ્રમાણે કહેવા પર હૃષ્ટ-તુષ્ટ થઈને હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય મેઘકુમારની શિબિકાને વહન કરવા લાગ્યા.

૧૧૧ ત્વં પુણ્યં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ પુરિસસહસ્સવાહિણિં સીયં દુરુદ્ધસ્સ સમાણસ્સ ઇમે અદ્દુદ્ધમંગલગા તપ્પદમયાએ પુરઓ અહાણુપુવ્વીએ સંપટ્ટિયા, તં જહા- સોત્થિય-સિરિવચ્છ- પંદિયાવત્તવદ્ધમાણગ-ભદ્દાસણકલસમચ્છદપ્પણયા જાવ બહવે અત્થત્થિયા જાવ તાહિં ઇટ્ઠાહિં જાવ અણવરયં અભિણંદંતા ય એવં વયાસી-

જય જય પંદા ! જય જય ભદ્દા ! જયપંદા ! ભદ્દં તે, અજિયાઈં જિણાહિ ઇંદિયાઈં, જિયં ચ પાલેહિ સમણધમ્મં, જિયવિગ્ગોડવિ ય વસાહિ તં દેવ ! સિદ્ધિમજ્જે, ણિહણાહિ રાગદ્દોસમલ્લે તવેણં ધિઙ્ગધણિય-બદ્ધકચ્છે, મદ્દાહિ ય અટ્ટકમ્મસત્તુ ઝાણેણં ઉત્તમેણં સુક્કેણં અપ્પમત્તો, પાવય વિત્તિમિરમણુત્તરં કેવલં ણાણં, ગચ્છ ય મોક્ખં પરમપયં સાસયં ચ અયલં, હંતા પરીસહચમૂણં, અભીઓ પરીસહોવસગ્ગાણં, ધમ્મે તે અવિગ્ગં ભવડ ત્તિ કટ્ટુ પુણો પુણો મંગલ-જયજયસદ્દં પડંજંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરાતી શિબિકા પર મેઘકુમાર આરૂઢ થયા ત્યારે તેની આગળ અનુક્રમથી સર્વ પ્રથમ અષ્ટમંગલ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા. તે અષ્ટ મંગલના નામ આ પ્રમાણે છે— (૧) સ્વસ્તિક, (૨) શ્રી વત્સ, (૩) નંદાવર્ત, (૪) વર્ધમાનક, (૫) ભદ્રાસન, (૬) કલશ, (૭) મત્સ્ય અને (૮) દર્પણ. તે સમયે ઘણા મોક્ષાર્થી ઉત્સાહી લોકો ઈષ્ટ, પ્રિય, મધુર વાણીથી અભિનંદન કરતાં કરતાં આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા.

હે નંદ ! જય હો, જય હો; હે ભદ્ર ! જય હો, જય હો; હે જગતને આનંદ આપનારા ! તમારું કલ્યાણ થાઓ. તમે નહીં જીતેલી પાંચ ઈંદ્રિયોને જીતો અને જીતેલા—પ્રાપ્ત કરેલા સાધુધર્મનું પાલન કરો. હે દેવ ! વિદ્યોને જીતીને સિદ્ધિમાં નિવાસ કરો. ધૈર્યપૂર્વક કમ્મર કરી તપ દ્વારા રાગદ્વેષ રૂપી મલ્લોનું હનન કરો. પ્રમાદ રહિત થઈને ઉત્તમ શુક્લ ધ્યાન દ્વારા આઠ કર્મરૂપી શત્રુઓનું મર્દન કરો. અજ્ઞાન અંધકારથી રહિત સર્વોત્તમ કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરો, પરીષહરૂપી સેનાનું હનન કરીને, પરીષહો અને

ઉપસર્ગોથી નિર્ભય બની, શાશ્વત, અચલ અને પરમપદ રૂપ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરો. તમારી ધર્મસાધના નિર્વિઘ્ન બનો. આ પ્રમાણે કહીને તેઓ પુનઃ પુનઃ મંગલમય જય-જયકાર કરવા લાગ્યા.

૧૧૨ તए णं से मेहे कुमारे रायगिहस्स णगरस्स मज्झंमज्झेणं णिग्गच्छइ, णिग्गच्छित्ता जेणेव गुणसीलए चेइए तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पुरिससहस्सवाहिणीओ सीयाओ पच्चोरुहइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમાર રાજગૃહની મધ્યેથી નીકળીને ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં આવીને સહસ્રપુરુષ વાહિની પાલખી ઉપરથી નીચે ઉતર્યા.

૧૧૩ તए णं तस्स मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो मेहं कुमारं पुरओ कट्टु जेणामेव समणे भगवं महावीरे तेणामेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेति, करित्ता वंदंति णमंसंति, वंदित्ता णमंसित्ता एवं वयासी- एस णं देवाणुप्पिया ! मेहे कुमारे अम्हं एगे पुत्ते इट्ठे कंते जाव जीवियऊसासए हिययणंदिजणए उंबरपुप्फमिव दुल्लहे सवणयाए, किमंग पुण दरिसणयाए ?

સે જહાણામए उप्पलेइ वा पउमेइ वा कुमुदेइ वा पंके जाए जले संवड्ढिए णोवलिप्पइ पंकरएणं णोवलिप्पइ जलरएणं, एवामेव मेहे कुमारे कामेसु जाए, भोगेसु संवुड्ढे णोवलिप्पइ कामरएणं, णोवलिप्पइ भोगरएणं । एस णं देवाणुप्पिया ! संसारभउव्विग्गे भीए जम्मजर-मरणणं, इच्छइ देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइत्ताए । अम्हे णं देवाणुप्पियाणं सिस्सभिक्खं दलयामो । पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सिस्सभिक्खं।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારના માતા-પિતા મેઘકુમારને આગળ કરીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે આવીને ત્રણવાર આદક્ષિણા-પ્રદક્ષિણા કરીને, વંદન નમસ્કાર કરીને, ભગવાનને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! આ મેઘકુમાર અમારો એકનો એક પુત્ર છે. તે અમને ઈષ્ટ છે, પ્રિય છે યાવત્ જીવનના ઉચ્છ્વાસરૂપ છે અર્થાત્ તે અમારા પ્રાણોનો આધાર છે, હૃદયને આનંદ પમાડનાર છે, ઉદુંબરપુષ્પની જેમ તેનું નામશ્રવણ કરવું પણ દુર્લભ છે, તો તેના દર્શનની તો વાત જ શું કરવી ?

જેમ નીલકમલો, સૂર્યવિકાસી પદ્મકમળો, ચંદ્રવિકાસી કુમુદો, કાદવમાં ઉત્પન્ન થાય છે, પાણીમાં વૃદ્ધિ પામે છે, છતાં કાદવથી કે જલકણથી લેપાતા નથી. તે જ રીતે મેઘકુમાર કામભોગથી ઉત્પન્ન થયા અને ભોગોમાં વૃદ્ધિ પામ્યા છે, તોપણ તે કામરજથી કે ભોગરજથી લેપાયા નથી. હે દેવાનુપ્રિય ! આ મેઘકુમાર સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થયા છે અને જન્મ-જરા-મરણથી ભયભીત થયા છે. તે આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે ગૃહત્યાગ કરીને, મુંડિત થઈને સાધુત્વની પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઈચ્છે છે. અમે આપ દેવાનુપ્રિયને શિષ્યરૂપ ભિક્ષા આપીએ છીએ. આપ દેવાનુપ્રિય આ શિષ્યરૂપ ભિક્ષાનો સ્વીકાર કરો.

૧૧૪ તए णं से समणे भगवं महावीरे मेहस्स कुमारस्स अम्मापिऊहिं एवं वुत्ते समाणे एयमट्ठं सम्मं पडिसुणेइ । तए णं से मेहे कुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतियाओ उत्तरपुरत्थिमं दिसिभागं अवक्कमइ, अवक्कमित्ता सयमेव आभरण-मल्लालंकारं ओमुयइ।

ભાવાર્થ :- મેઘકુમારના માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આ અર્થ(વાત)નો સમ્યક પ્રકારે સ્વીકાર કર્યો. ત્યારપછી મેઘકુમાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી નીકળીને ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં અર્થાત્ ઈશાન કોણમાં ગયા અને પોતે જ પોતાના આભૂષણ, માળા, અલંકાર વગેરે ઉતાર્યા.

૧૧૫ તદ્દ પ્ત્ત સ્તે મેઘકુમારસ્સ માયા હંસલક્ષણેણં પડસાડણં આભરણ-મલ્લાલંકારં પડિચ્છઈ, પડિચ્છિત્તા હાર-વારિધાર-સિંદુવાર-છિણ્ણમુત્તાવલિપગાસાઈં અંસૂણિ વિણિમ્મુયમાણી-વિણિમ્મુયમાણી રોયમાણી-રોયમાણી કંદમાણી-કંદમાણી વિલવમાણી-વિલવમાણી ંવં વયાસી-

જહ્યવ્વં જાયા ! ઘડિયવ્વં જાયા ! પરક્કમિયવ્વં જાયા ! અસ્સિંસ ચ પ્ત્ત અટ્ટે ણો પમાણ્યવ્વં । અમ્હં પિ પ્ત્ત ંસેવ મગ્ગે ભવઠ ત્તિ કટ્ટુ મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો સમણં ભગવં મહાવીરં વંદંતિ ણમંસંતિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂયા તામેવ દિસિં પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારની માતા હંસ જેવા સફેદ અને કોમળ વસ્ત્રમાં તે આભૂષણ, માળા અને અલંકારને ગ્રહણ કરીને, હાર, જલની ધારા, નિર્ગુડીના ફૂલ અને તૂટેલા મુક્તાવલીના હારની સમાન અશ્રુ સારતાં-સારતાં, રોતાં-રોતાં, આકંદ કરતાં-કરતાં અને વિલાપ કરતાં-કરતાં આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા.

હે પુત્ર ! પ્રાપ્ત ચારિત્ર યોગમાં યતના કરજો, હે પુત્ર ! અપ્રાપ્ત ચારિત્ર યોગને પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરજો, હે પુત્ર ! સંયમ સાધનામાં પરાક્રમ કરજો, તેમાં પ્રમાદ કરતા નહીં. ભવિષ્યમાં અમને પણ સંયમ અંગીકાર કરવાનો સુયોગ પ્રાપ્ત થાઓ. આ પ્રમાણે કહીને મેઘકુમારના માતા-પિતા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન નમસ્કાર કરીને જે દિશાથી આવ્યા હતા, તે દિશામાં પાછા ફર્યા.

મેઘકુમારની પ્રવ્રજ્યા :-

૧૧૬ તદ્દ પ્ત્ત સ્તે મેહે કુમારે સયમેવ પંચમુટ્ટિયં લોયં કરેઈ, કરિત્તા જેણામેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણામેવ ંવાગચ્છઈ, ંવાગચ્છિત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં તિક્ખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઈ, કરિત્તા વંદઈ, ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા ંવં વયાસી- આલિત્તે પ્ત્તં ંતે ! લોણ, પલિત્તે પ્ત્તં ંતે ! લોણ, આલિત્તપલિત્તે પ્ત્તં ંતે ! લોણ, જરાણ મરણેણ ય ।

સે જહાણામણે કેઈ ગાહાવઈ અગારંસિ ઙ્ઙિયાયમાણંસિ જે તત્થ ંંડે ભવઈ અપ્પભારે મોલ્લગુરુણ, તં ગહાય આયાણ ંગંતં અવક્કમઈ- ંસ મે ણિત્થારિણ સમાણે પચ્છા પુરા હિયાણ સુહાણ ખમાણ ણિસ્સેસાણ આણુગામિયત્તાણ ભવિસ્સઈ । ંવામેવ મમ વિ ંણે આયાંડે ંટ્ટે કંતે પિણ મણુણે મણામે । ંસ મે ણિત્થારિણ સમાણે સંસારવોચ્છેયકરે ભવિસ્સઈ । તં ંચ્છામિ પ્ત્તં દેવાણુપ્પિયાહિં સયમેવ પવ્વાવિયં, સયમેવ મુંડાવિયં, સયમેવ સેહાવિયં, સયમેવ સિક્ખાવિયં, સયમેવ આયાર-ગોયર-વિણય-વેણઈય-ચરણ-કરણ-જાયા-માયાવત્તિયં ધમ્મમાઈક્ખિયં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારે સ્વયં પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો અને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સમીપે આવીને, શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને ત્રણવાર આદક્ષિણા પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે ભગવાન ! આ સંસાર જન્મ જરા અને મરણરૂપી અગ્નિથી આલિપ્ત(સળગી રહ્યો) છે, દુઃખાગ્નિથી પ્રદીપ્ત છે. હે ભગવાન ! આ સંસાર આદીપ્ત-પ્રદીપ્ત છે. જેમ કોઈ ગાથાપતિ(સમૃદ્ધ ગૃહસ્થ) પોતાના ઘરમાં આગે લાગે ત્યારે થોડા વજનવાળી પરંતુ બહુમૂલ્ય કિંમતી વસ્તુને લઈને એકાંત નિરુપદ્રવી સ્થાનમાં ચાલ્યો જાય છે. તે સમયે તે વિચારે છે કે “આ કિંમતી વસ્તુ વર્તમાનમાં અને ભવિષ્યમાં મારા જીવન નિર્વાહ માટે હિતકારી, ઉપભોગ અને આનંદ માટે સુખકારી, સુખનું સમર્થન કરનારી, સંતાન પરંપરા માટે કલ્યાણરૂપ થશે. તે જ રીતે હે ભગવાન ! મારી પાસે આત્મરૂપી વસ્તુ છે; તે મને ઈષ્ટ છે, કાંત છે, પ્રિય છે, મનોહર છે, અતિ મનોહર છે, આ આત્માને હું જન્મ જરા મરણરૂપી અગ્નિથી બચાવી લઈશ તો જ મારા સંસારનો ઉચ્છેદ થશે. હે દેવાનુપ્રિય ! તેથી જ હું ઈચ્છું છું કે આપ સ્વયં મને સર્વ વિરતિ રૂપ પ્રવ્રજ્યા આપો, દ્રવ્ય ભાવથી મુંડિત કરો, સૂત્ર અને અર્થની શિક્ષા આપો, પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયા શીખવાડો, મર્યાદામાં રહેવા રૂપ જ્ઞાનાદિ પંચાચાર, ગોચર—ગાયત્રી ચર્યા જેવી ભિક્ષાચર્યા, વિનય, વૈનયિક—વિનયથી કર્મક્ષયરૂપ ફળ, નિરંતર પાલન કરવા યોગ્ય સાધુના મહાવ્રતાદિ ચરણ સિત્તેરી અને પ્રયોજનવશ સેવન કરવા યોગ્ય પિંડ વિશુદ્ધિ આદિ નિયમરૂપ કરણ સિત્તેરી, સંયમયાત્રા, ભોજનાદિની માત્રા(પરિમાણ) આદિ સ્વરૂપ-વાળા ધર્મનું જ્ઞાન કરાવો.

૧૧૭ તદ્દં પુનઃ સમણે ભગવં મહાવીરે મેહં કુમારં સયમેવ પવ્વાવેઙ્ગાવ ધમ્મમાઙ્ગલ્લ-
એવં દેવાણુપ્પિયા ! ગંતવ્વં, એવં ચિટ્ઠિયવ્વં, એવં ણિસીયવ્વં, એવં તુયટ્ઠિયવ્વં, એવં ભુંજિયવ્વં,
એવં ભાસિયવ્વં, એવં ઉટ્ટાણે ઉટ્ટાણે પાણેહિં ભૂણેહિં જીવેહિં સત્તેહિં સંજમેણં સંજમિયવ્વં,
અસ્સિં ચ પં અટ્ટે પો પમાણ્યવ્વં ।

તદ્દં પુનઃ સે મેહે કુમારે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિણે ઇમં ણ્યારૂવં ધમ્મિયં
ઉવણસં સમ્મં પઠિવજ્જહ- તમાણાણે તહ ગચ્છહ, તહ ચિટ્ઠહ જાવ ઉટ્ટાણે ઉટ્ટાણે પાણેહિં
ભૂણેહિં જીવેહિં સત્તેહિં સંજમહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે મેઘકુમારને સ્વયં પ્રવ્રજ્યા પ્રદાન કરી, સ્વયં આચાર-ગોચર યાવત્ ધર્મની શિક્ષા આપી કે હે દેવાનુપ્રિય આ પ્રમાણે પૃથ્વી ઉપર યુગ માત્ર(ધૂંસર પ્રમાણે) દષ્ટિ રાખીને ચાલવું જોઈએ; આ પ્રમાણે નિર્જીવ ભૂમિ પર ઊભા રહેવું જોઈએ; આ રીતે ભૂમિ પ્રમાર્જન કરીને બેસવું જોઈએ; આ રીતે પડખું ફેરવવા સમયે પ્રમાર્જન કરીને શયન કરવું જોઈએ; આ રીતે નિર્દોષ આહાર કરવો જોઈએ; આ રીતે બોલવું જોઈએ; આ રીતે અપ્રમત અને સાવધાન થઈને પ્રાણી(વિકલેન્દ્રિય), ભૂત (વનસ્પતિકાય), જીવ(પંચેન્દ્રિય) અને સત્ત્વ(શેષ એકેન્દ્રિય)ની રક્ષા કરીને સંયમનું પાલન કરવું જોઈએ. આ વિષયમાં જરાપણ પ્રમાદ કરવો જોઈએ નહીં.

ત્યારપછી મેઘકુમારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે આ પ્રકારના સંયમ ધર્મસંબંધી ઉપદેશનો, શિક્ષાઓનો સમ્યક પ્રકારે સ્વીકાર કરીને ભગવાનની આજ્ઞાનુસાર ગમન કરવું, બેસવું યાવત્ પ્રમાદ અને નિદ્રાનો ત્યાગ કરીને પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વોની યતના કરીને સંયમનું આરાધન કરવા લાગ્યા.

દીક્ષાની પ્રથમ રાત્રિએ મેઘમુનિની વિચલિતતા :-

૧૧૮ જં દિવસં ચ ણં મેહે અણગારે મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વહ્ણ, તસ્સ ણં દિવસસ્સ પચ્ચાવરણ્ણકાલસમયંસિ સમણાણં ણિગંથાણં અહારાઈણિયાએ સેજ્જા-સંથારાએ સુ વિભજ્જમાણેસુ મેહઅણગારસ્સ દારમૂલે સેજ્જાસંથારાએ જાએ યાવિ હોત્થા ।

તએ ણં સમણા ણિગંથા પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ વાયણાએ પુચ્છણાએ પરિયટ્ટણાએ ધમ્માણુઓગચિંતાએ ય ઉચ્ચારસ્સ વા પાસવણસ્સ વા અઈગચ્છમાણા ય ણિગચ્છમાણા ય અપ્પેગહ્યા મેહં કુમારં હત્થેહિં સંઘટ્ટેતિ, એવં પાએહિં સીસે પોટ્ટે કાયંસિ અપ્પેગહ્યા ઓલંડેતિ અપ્પેગહ્યા પોલંડેતિ, અપ્પેગહ્યા પાયરયરેણુ-ગુંડિયં કરેતિ। એવં મહાલિયં ચ ણં રયણિં મેહે કુમારે ણો સંચાએહ્ણિં ખણમવિ અચ્છિં ણિમીલિત્તાએ ।

ભાવાર્થ :- જે દિવસે મેઘ અણગારે મુંડિત થઈને, ગૃહવાસ છોડી, ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું, તે દિવસના છેલ્લા ચોથા પ્રહરના પાછલા ભાગમાં એટલે સંધ્યા સમયે દીક્ષાપર્યાયના અનુક્રમથી, શ્રમણ નિર્ગ્રંથોના શય્યા-સંસ્તારકોના વિભાજન સમયે મેઘ અણગારની શય્યા-સંસ્તારક(પથારી) દરવાજાની નજીક થઈ.

ત્યારપછી શ્રમણ નિર્ગ્રંથો રાત્રિના પહેલા અને પાછલા પ્રહરે વાયના, પૃચ્છના, પરિયટ્ટણા (શ્રુતની આવૃત્તિ), ધર્મ ચિંતન માટે, મળ-મૂત્રના વિસર્જન માટે બહાર નીકળતાં અને પ્રવેશ કરતાં કોઈ સાધુનો મેઘ અણગારના હાથ સાથે સ્પર્શ થતો હતો, તો કોઈ સાધુનો(મેઘ અણગારના) પગ સાથે, માથા, પેટ સાથે સ્પર્શ થતો, કોઈ મેઘ અણગારને ઓળંગીને, કોઈ વારંવાર ઓળંગીને બહાર નીકળ્યા, તો કોઈ સાધુના પગની રજથી તેમનું શરીર મલિન થઈ ગયું; આ રીતે લાંબી રાત્રિમાં મેઘ અણગાર ક્ષણભર પણ ઊંઘી શક્યા નહીં, ક્ષણવાર માટે પણ તેમની આંખ મીંચાણી નહીં.

૧૧૯ તએ ણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ અયમેયારૂવે અજ્ઞત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા- એવં ખલુ અહં સેણિયસ્સ રણ્ણો પુત્તે ધારિણીએ દેવીએ અત્તાએ મેહે જાવ સવણયાએ । તં જયા ણં અહં અગારમજ્ઞે વસામિ, તયા ણં મમં સમણા ણિગંથા આઢાયંતિ, પરિજાણંતિ, સવ્કારેતિ, સમ્માણેતિ, અટ્ટાઈં હેઠ્ઠાઈં પસિણાઈં કારણાઈં વાગરણાઈં આઈક્ખંતિ, ઇટ્ટાહિં કંતાહિં વગ્ગૂહિં આલવેતિ, સંલવેતિ, જપ્પભિંં ચ ણં અહં મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વહ્ણ, તપ્પભિંં ચ ણં મમ સમણા ણો આઢાયંતિ જાવ ણો સંલવેતિ । અદુત્તરં ચ ણં મમ સમણા ણિગંથા રાઓ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ વાયણાએ પુચ્છણાએ જાવ મહાલિયં ચ ણં રત્તિં ણો સંચાએમિ અચ્છિં ણિમીલિત્તાએ । તં સેયંં ખલુ મમ કલ્લં પાઠપ્પભાયાએ રયણીએ ઉટ્ટિયમ્મિ સૂરે સહસ્સરસ્સિમ્મિ દિણયરે તેયસા જલંતે સમણં ભગવં મહાવીરં આપુચ્છિત્તા પુણરવિ અગારમજ્ઞે વસિત્તાએ ત્તિ કટ્ટટ્ટુ એવં સંપેહેહ્ણિં, સંપેહિત્તા અટ્ટદુહટ્ટવસટ્ટમાણસગાએ ણિરય પહિરૂવિયં ચ ણં તં રયણિંં ખવેહ્ણિં, ખવિત્તા કલ્લં પાઠપ્પભાયાએ સુવિમલાએ રયણીએ જાવ તેયસા જલંતે જેણેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણામેવ ઉવાગચ્છહ્ણિં, ઉવાગચ્છિત્તા તિક્ખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેહ્ણિં, કરિત્તા વંદહ્ણિં ણમંસહ્ણિં, વંદિત્તા ણમંસિત્તા જાવ પજ્જુવાસહ્ણિં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે મેઘકુમાર(મેઘ અણગાર)ના મનમાં આવા પ્રકારનો અધ્યવસાય-વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે, હું શ્રેણિક રાજાનો પુત્ર અને ધારિણીદેવીનો આત્મજ મેઘકુમાર છું **યાવત્** મારું નામ શ્રવણ કરવું પણ દુર્લભ છે. જ્યારે હું ઘરે રહેતો હતો, ત્યારે આ શ્રમણ નિર્ગ્રંથો મારો આદર કરતા હતા, મને જાણતા હતા, સત્કાર સન્માન કરતા હતા, જીવાદિ પદાર્થોને, તેને સિદ્ધ કરનારા હેતુઓને, પ્રશ્નોને, કારણોને અને વ્યાકરણ (પ્રશ્નના ઉત્તરોને) કહેતા હતા, વારંવાર કહેતા હતા, ઈષ્ટ અને મનોહર વાણીથી મારી સાથે આલાપ-સંલાપ કરતા હતા; પરંતુ જ્યારથી મેં મુંડિત થઈને, ગૃહવાસથી નીકળીને સાધુ દીક્ષા અંગીકાર કરી છે ત્યારથી આ સાધુઓ મારો આદર કરતા નથી **યાવત્** આલાપ-સંલાપ કરતા નથી. તે ઉપરાંત તે શ્રમણ નિર્ગ્રંથો પહેલી અને પાછલી રાત્રિના સમયે વાયના, પૃચ્છના આદિ માટે જતા-આવતા મારી પથારીને ઓળંગે છે અને હું આટલી લાંબી રાત્રિમાં આંખ પણ મીંચી શક્યો નથી. તેથી મારે માટે એ જ શ્રેયસ્કર છે કે રાત્રિ વ્યતીત થાય અને કાલે પ્રભાત થાય **યાવત્** સૂર્ય તેજથી જાજવલ્યમાન થાય ત્યારે (સૂર્યોદય પછી) શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી આજ્ઞા લઈને પુનઃ ગૃહવાસને સ્વીકારું; આ પ્રકારનો વિચાર કરીને, આર્તધ્યાન યુક્ત દુઃખથી પીડિત અને સંકલ્પયુક્ત માનસને પ્રાપ્ત થઈને, તે રાત્રિ તેમણે નરકની જેમ વ્યતીત કરી. રાત્રિ વ્યતીત થતાં અને પ્રભાત થતાં સૂર્ય, તેજથી જાજવલ્યમાન થયો ત્યારે તેઓ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સમીપે આવીને ત્રણવાર આદક્ષિણા-પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વંદન નમસ્કાર કરીને **યાવત્** ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા.

૧૨૦ ત્વં પં મેહા ! ત્તિ સમણે ભગવં મહાવીરે મેહં કુમારં એવં વયાસી- સે પૂણં તુમં મેહા ! રાઓ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ સમણેહિં ણિગંથેહિં વાયણાણ પુચ્છણાણ જાવ મહાલિયં ચ પં રાઈ પો સંચાણસિ મુહુત્તમવિ અચ્છિ ણિમીલિત્તણ । ત્વં પં તુબ્ભં મેહા ! ઇમે યયારૂવે અજ્ઞત્થિણ સમુપ્પજ્જિત્થા - જયા પં અહં અગારમજ્ઞે વસામિ તયા પં મમ સમણા ણિગંથા આઢાયંતિ જાવ સંલવેતિ જપ્પભિં ચ પં મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વયામિ તપ્પભિં ચ પં મમ સમણા પો આઢાયંતિ જાવ પો સંલવેતિ । અદુત્તરં ચ પં સમણા ણિગંથા રાઓ અપ્પેગહયા વાયણાણ જાવ પાયરયરેણુ-ગુંડિયં કરેતિ । તં સેયં ખલુ મમ કલ્લં પાડપ્પભાયાણ રયણીણ જાવ સમણં ભગવં મહાવીરં આપુચ્છિત્તા પુણરવિ અગારમજ્ઞે આવસિત્તણ ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેસિ, સંપેહિત્તા અટ્ટ-દુહટ્ટ-વસટ્ટ-માણસગણ ણિરયપહિરૂવિયં ચ પં તં રયણિં ખવેસિ, ખવિત્તા જેણામેણ અહં તેણામેવ હવ્વમાગણ । સે પૂણં મેહા ! એસ અટ્ટે સમટ્ટે ? હંતા, અટ્ટે સમટ્ટે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે મેઘ ! તું રાત્રિના પહેલા અને પાછલા પ્રહરે શ્રમણ નિર્ગ્રંથોના વાયના, પૃચ્છના આદિ માટે આવાગમનના કારણે લાંબી રાત્રિમાં ક્ષણવાર પણ આંખ મીંચી શક્યો નહીં. હે મેઘ ! ત્યારે તારા મનમાં આ પ્રકારનો વિચાર આવ્યો કે જ્યારે હું ગૃહવાસમાં નિવાસ કરતો હતો, ત્યારે શ્રમણ નિર્ગ્રંથો મારો આદર કરતા હતા **યાવત્** જ્યારથી મેં મુંડિત થઈને, ગૃહવાસથી નીકળી શ્રમણ-દીક્ષા લીધી છે, ત્યારથી શ્રમણ નિર્ગ્રંથો મારો આદર કરતા નથી **યાવત્** આલાપ-સંલાપ કરતા નથી. તે ઉપરાંત શ્રમણ નિર્ગ્રંથો રાત્રિમાં કોઈ વાયનાને માટે **યાવત્** મને પગની રજથી ભરી દે છે. તેથી મારા માટે એ જ શ્રેયસ્કર

છે કે કાલે પ્રભાત થતાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને પૂછી, પુનઃ ગૃહવાસમાં ચાલ્યો જાઉં; આ પ્રમાણે વિચાર કરીને આર્તધ્યાનના કારણે દુઃખથી પીડિત અને સંકલ્પ-વિકલ્પથી યુક્ત માનસવાળો થઈને તેં નરકની સમાન(વેદનામાં) રાત્રિ વ્યતીત કરીછે અને આ જ કારણે તું મારી પાસે આવ્યો છો; હે મેઘ ! શું આ કથન સત્ય છે ? મેઘકુમારે જવાબ આપ્યો— હા, પ્રભો ! આપનું આ કથન યથાર્થ છે.

મેઘકુમારનો પૂર્વનો ત્રીજો ભવ : સુમેરુપ્રભ હાથી :-

૧૨૧ एवं खलु मेहा ! तुमं इओ तच्चे अईए भवगहणे वेयङ्गुगिरिपायमूले वणयरेहिं णिव्वत्तिय णामधेज्जे सेए संखदलउज्जलविमलणिम्लदहिघणगोखीरफेणरयणियरप्पयासे सत्तुस्सेहे णवायए दसपरिणाहे सत्तंगपइट्टिए सोमे सुसंठिए सुरूवे पुरओ उदग्गे समूसियसिरे सुहासणे पिट्ठओ वराहे अयाकुच्छी अच्छिहकुच्छी अलंबकुच्छी पलंबलंबोदराहरकरे धणुपट्टागिइविसिट्ठपुट्टे अल्लीणपमाणजुत्तवट्टियापीवरगत्तावरे अल्लीणपमाणजुत्तपुच्छे पडिपुण्णसुचारु-कुम्मचलणे पंडुरसुविसुद्धणिद्धणिरुवहयविसतिणहे छदंते सुमेरुप्पभे णामं हत्थिराया होत्था ।

ભાવાર્થ :- ભગવાન બોલ્યા — હે મેઘ ! તું આજથી પૂર્વે અતીતના ત્રીજા ભવમાં વૈતાઢ્ય પર્વતના પાદમૂળમાં(તળેટીમાં) ગજરાજ હતો. વનચરોએ તારું નામ સુમેરુપ્રભ આપ્યું હતું. તે સુમેરુપ્રભનો વર્ણ— શંખના ચૂર્ણની સમાન ઉજ્જવલ, વિમલ, નિર્મલ, દહીંના ઢેફાની સમાન, ગાયના દૂધના ફીણની સમાન અને ચંદ્રની સમાન, શ્વેત હતો. તે સાત હાથ ઊંચો અને નવહાથ લાંબો હતો. તેનો મધ્યભાગ દસ હાથના પરિમાણવાળો હતો. તે ચાર પગ, સૂંઢ, પૂંછ અને જનનેન્દ્રિય આ સાત અંગથી પ્રતિષ્ઠિત શરીરવાળો, સુશોભિત શરીરવાળો હતો. સૌમ્ય, પ્રમાણોપેત અંગોવાળો, સુંદર રૂપવાળો, આગળથી ઊંચો, ઊંચા મસ્તકવાળો, શુભ અથવા સુખદ આસન(સ્કંધ આદિ) વાળો હતો. તેનો પાછળનો ભાગ વરાહ(શૂકર)ની સમાન નીચે ઝૂકેલો હતો. તેની કૂંખ(પેટ) બકરીની કૂંખ જેવી ઉગ્રત હતી અને તે ઇદ્ર(ખાડા) રહિત પુષ્ટ હતી. તેની કુક્ષી સુડોલ હતી, લાંબા હોઠ અને લાંબી સૂંઢ હતી. તેની પીઠ ખેંચેલા ધનુષ્યના પૃષ્ઠ જેવી આકૃતિવાળી હતી. તેના બીજા અવયવો સારી રીતે મળેલા, પ્રમાણોપેત, ગોળ અને પુષ્ટ હતા, પૂંછ સુસંઘટિત અને પ્રમાણોપેત હતી. પગ કાયબાની જેમ પરિપૂર્ણ, સુંદર અને ઉગ્રત હતા. વીસ નખ શ્વેત, નિર્મલ, ચીકણા અને નિરુપહત હતા અને છ દાંત હતા.

૧૨૨ तत्थ णं तुमं मेहा ! बहूहिं हत्थीहि य हत्थिणीहि य लोट्टएहि य लोट्टियाहि य कलभेहि य कलभियाहि य सद्धिं संपरिवुडे हत्थिसहस्सणायए देसए पागङ्गी पट्टवए जूहवई वंदपरिवड्ढए अण्णेहिं च बहूणं एकल्लाणं हत्थिकलभाणं आहेवच्चं पोरेवच्चं सामित्तं भट्टित्तं महत्तरगतं आणा-ईसर-सेणावच्चं कारेमाणे पालेमाणे विहरसि ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! ત્યાં તું ઘણા હાથીઓ, હાથણીઓ, લોટ્ટકો(કુમાર અવસ્થાવાળા હાથીઓ) લોટ્ટિકાઓ, કલભો(ઘણી જ નાની ઊંમરના હાથીના બચ્ચા) અને કલભિકાઓથી ઘેરાયેલો એક હજાર હાથીઓનો નાયક, માર્ગદર્શક, અગ્રેસર, પ્રસ્થાપક(કામમાં લગાવનારો) યૂથપતિ અને પોતાના વૃંદની વૃદ્ધિ કરનારો હતો. તે સિવાય બીજા ઘણા એકલા હાથીઓના બચ્ચાઓનું આધિપત્ય કરતો, સ્વામિત્વ, નેતૃત્વ કરતો અને તેનું પાલન-રક્ષણ કરતો વિચરણ કરી રહ્યો હતો.

૧૨૩ તદ્દં તુમં મેહા ! ણિચ્ચપ્પમત્તે સહં પલલિણે કંદપ્પરહં મોહણસીલે અવિતણ્હે કામભોગતિસિણે બહૂહિં હત્થીહિ ય જાવ સંપરિવુડે વેયઙ્ગિરિપાયમૂલે ગિરીસુ ય દરીસુ ય કુહરેસુ ય કંદરાસુ ય ઝઙ્ગરેસુ ય ણિઙ્ગરેસુ ય વિયરણસુ ય ગઙ્ગાસુ ય પલ્લલેસુ ય ચિલ્લલેસુ ય કહણસુ ય કહણપલ્લલેસુ ય તટીસુ ય વિયટીસુ ય ટંકેસુ ય કૂડેસુ ય સિહરેસુ ય પબ્બારેસુ ય મંચેસુ ય માલેસુ ય કાણ્ણેસુ ય વણેસુ ય વણસંડેસુ ય વણરાઈસુ ય ણદીસુ ય ણદીકચ્છેસુ ય જૂહેસુ ય સંગમેસુ ય બાવીસુ ય પોક્કરિણીસુ ય દીહિયાસુ ય ગુંજાલિયાસુ ય સરેસુ ય સરપંતિયાસુ ય સરસરપંતિયાસુ ય વણયરેહિં દિણ્ણવિયારે બહૂહિં હત્થીહિ ય જાવ સહિં સંપરિવુડે બહુવિહતરુપલ્લવપરપાણિયતણે ણિબ્બણે ણિરુવ્વિગ્ગે સુહંસુહેણં વિહરસિ ।

ભાવાર્થ :- સુમેરુપ્રભ હાથીના ભવમાં હે મેઘ ! તું હંમેશાં કામમાં મદોન્મત બનીને, કામક્રીડામાં રસિક બનીને, રતિક્રીડામાં કુશળ બનીને, મૈથુનપ્રિય બનીને, કામ ભોગથી અતૃપ્ત, કામની તૃષ્ણાવાળો થઈને ઘણી હાથણીઓની સાથે (તું) વૈતાલ્ય પર્વતની તળેટીમાં, પર્વતોમાં, ગુફાઓ, પર્વતોની વચ્ચેના અંતરાલોમાં, પાણીથી કોતરાયેલી કંદરાઓ, પ્રપાત સ્થાનો (ધોધ પડતા હોય તે સ્થાનો), ઝરણાઓ, વૉકળાઓ, ખાડાઓ, પલ્લવો, કીચડવાળી તળાવડીઓ, પર્વતોના તટપ્રદેશો, કટપલ્લવી-પર્વત ઉપરના તળાવો, નદીના કિનારાઓ, નદીના ભાંગી ગયેલા કિનારાઓ, પર્વતોની ટૂંકો, નીચેથી પહોળા અને ઉપરથી સાંકડા પર્વતો, પર્વતોના શિખરો, ઝૂકેલા પર્વતો, પાષાણ સ્તંભો ઉપરની શિલાઓ (મંચો) ઉપર, કાનનો, વનો, વનખંડો, શ્રેણિબદ્ધ વનો, નદીઓ, નદીકક્ષો એટલે કે વૃક્ષોના મૂળ ભાગમાં પાણી ફેલાયેલું હોય તેવા પ્રદેશો, વાંદરાઓના નિવાસ સ્થાન રૂપ યૂથોમાં, નદીઓના સંગમસ્થાનો, વાપી-ચોરસ વાવડીઓ, પુષ્કરણિઓ-કમળોવાળી ગોળ વાવડીઓ, દીર્ઘિકા-લાંબી વાવડીઓ, ગુંજાલિકા-ગુંજાલમાન થતી વાવડીઓ અથવા નહેરો, સરોવરો, સરોવરોની પંકિતઓ, પરસ્પર જોડાયેલા સરોવરોની પંકિતઓમાં વનચર પ્રાણીઓથી નિર્ભીક (તું) ઘણાં હાથીઓ સાથે વૃક્ષોના વિવિધ પલ્લવોમાં, પાણી અને ઘાસ ખાતા-પિતા નિર્ભયપણે અને ઉદ્દેગરહિતપણે સુખપૂર્વક રહેતો હતો.

૧૨૪ તદ્દં તુમં મેહા ! અણ્ણયા કયાઈ પાડસવરિસારત્તસરયહેમંતવસંતેસુ કમેણ પંચસુ ડડસુ સમઙ્ગકંતેસુ, ગિમ્હકાલસમયંસિ જેટ્ટામૂલમાસે, પાયવઘંસસમુટ્ટિણં સુક્કતણપત્તકયવરમારુયસંજોગદીવિણં મહાભયંકરેણં હુયવહેણં વણદવજાલા-સંપલિત્તેસુ વણંતેસુ, ધૂમાડલાસુ દિસાસુ મહાવાયવેગેણં સંઘટ્ટિણસુ, છિણ્ણજાલેસુ આવયમાણેસુ, પોલ્લરુક્કહેસુ અંતો અંતો ઙ્ગિયાયમાણેસુ, મયકુહિયવિણટ્ટ-કિમિયકદ્દમ ણઈવિયરગઙ્ગીણપાણીયંતેસુ વણંતેસુ ભિંગારકદીણકંદિયરવેસુ, ધરફરુસઅણિટ્ટરિટ્ટ-વાહિતવિદ્ધુમગેસુ દુમેસુ તણ્ણાવસમુક્કપક્કપયડિયજિબ્બતાલુય અસંપુડિયતુંહ-પક્કિયસંઘેસુ સસંતેસુ ગિમ્હ-ઉમ્હ-ઉપ્પહવાય-ધર-ફરુસચંડમારુય-સુક્કતણપત્તકયરવાડલિ ભમંતદિત્તસંભંતસાવયાડલમિગતણ્ણાબદ્ધચિંધ પટ્ટેસુ ગિરિવરેસુ સંવટ્ટિણસુ તત્થમિયપસવસિરીસવેસુ, અવદાલિયવયણવિવર-ણિલ્લાલિયગ્ગ-જીહે મહંતતુંબહિય પુણ્ણકણ્ણે, સંકુચિય થોરપીવરકરે, ઊસિયલંગૂલે, પીણાઈયવિરસરડિય સદેણં

ફોડયંતેવ અંબરતલં, પાયદહરણં કંપયંતેવ મેઙ્ગિતલં, વિણિમ્મુયમાણે ચ સીયારં, સવ્વઓ સમંતા વલ્લિવિયાણાઈં છિંદમાણે, રુક્ખસહસ્સાઈં તત્થ સુબહૂણિ ણોલ્લયંતે વિણટ્ટરટ્ટેવ્વ ણરવરિંદે, વાયાઈદ્ધેવ્વ પોણ, મંડલવાણ્ણવ્વ પરિબ્ભમંતે, અભિક્ખણં અભિક્ખણં લિંડણિયરં પમુંચમાણેપમુંચમાણે બહૂહિં હત્થીહિ ચ જાવ સંદ્ધિં દિસોદિસિં વિપ્પલાઈત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! કોઈ એક સમયે અષાઢ-શ્રાવણ માસની પ્રાવૃટ્તઋતુ, ભાદરવો-આસો માસની વર્ષાઋતુ, કારતક-માગસર માસની શરદઋતુ, પોષ-મહા માસની હેમંતઋતુ અને ફાગણ-ચૈત્ર માસની વસંતઋતુ, આ પાંચ ઋતુ અનુક્રમે વ્યતીત થઈ ગઈ અને ગ્રીષ્મઋતુના જ્યેષ્ઠામૂલ(જેઠ) માસમાં વૃક્ષોના અથડાવાથી(પરસ્પરના ઘર્ષણથી) ઉત્પન્ન થયેલી અને સુકું ઘાસ, પાંદડા, કચરો તથા પવનના સંયોગથી ઉદ્દિપ્ત મહાભયંકર દાવાગ્નિ(વનમાં લાગેલી આગ)ની જ્વાળાઓથી આખું વન સળગી ઊઠ્યું. દિશાઓ ધૂમાડાથી વ્યાપ્ત બની ગઈ; વેગથી વાતા મહાવાયુના કારણે અગ્નિ જ્વાળાઓ તૂટી-તૂટીને ચારે બાજુ પડવા લાગી અર્થાત્ ચારે બાજુ અગ્નિ ફેલાવા લાગી; પોલા વૃક્ષો અંદરથી સળગવા લાગ્યા; વનની નદીઓનું પાણી મરેલા પ્રાણીઓના કલેવરોથી દુર્ગંધ યુક્ત અને કીડાઓથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું; નદીઓ અને તળાવો પર્યંતનું પાણી સૂકાવા લાગ્યું; વનની અંદરના પ્રદેશમાં ભૂંગારક-કીટવિશેષ દીન સ્વરે કંદન કરવા લાગ્યા; કાગડાઓ અતિ કર્કશ, અપ્રિય સ્વરે કા, કા, કરવા લાગ્યા; વૃક્ષોના અગ્રભાગ અગ્નિ સંયોગથી પ્રવાલ-મૂંગાની જેમ લાલ-લાલ થઈ ગયા. પક્ષીઓ તીવ્ર તૃષાના કારણે શિથિલ પાંખવાળા, બહાર નીકળી ગયેલી જીભ-તાળવાવાળા, ખુલ્લા મોઢાવાળા થઈ ગયા અને શ્વાસ છોડવા લાગ્યા(મૃત્યુ પામવા લાગ્યા); ગ્રીષ્મ કાલની ઉષ્ણતા, સૂર્યનો તાપ, અતિ કઠોર-પ્રચંડ વાયુ તથા સુકા ઘાસ, પાંદડા, કચરાથી યુક્ત વંટોળિયાના કારણે ભાગદોડ કરતાં, ગભરાયેલા સિંહાદિ પ્રાણીઓથી પર્વત વ્યાપ્ત થઈ ગયો અને પર્વત ઉપર જાણે મૃગતૃષ્ણારૂપ પડદો બાંધ્યો ન હોય તેવું લાગતું હતું; ત્રસ્ત-તરફડતા એવા મૃગો, વન્ય પશુઓ, સર્પ વગેરે એક સ્થાનમાં ભેગા થઈ ગયા, તેવા સમયે તું(સુમેરુપ્રભ હાથી) ખુલ્લામુખમાં બહાર લટકતી જીભ; તુંબીની જેમ નિશ્ચલ કાનવાળો; જાડી અને પુષ્ટ પણ અત્યારે સંકોચાયેલી સૂંઢવાળો; ચીંઘાડથી આકાશતલને ભેદતો; પગના પ્રહારથી પૃથ્વીને કંપિત કરતો; પાણી ટપકતી સૂંઢવાળો; ચારે બાજુ વેલાઓ-લતાઓને ઉખેડતો, હજારો વૃક્ષોને ધૂજાવતો, રાજ્યથી ભ્રષ્ટ થયેલા રાજાની જેમ, વાયુથી ડોલતા જહાજની જેમ, વંટોળિયાની જેમ ધૂમરીઓ લેતો વારંવાર લીંડીઓ છોડતો, દાવાગ્નિના ભયથી ઘણા હાથી, હાથણીઓ સાથે તું દિશા-વિદિશામાં ઊભી પૂંછડીએ નાસવા લાગ્યો.

૧૨૫ તત્થ ણં તુમં મેહા ! જુણ્ણે જરાજજ્જરિયદેહે આરે ઙ્ગંણિણિ પિવાસિણિ દુબ્બલે કિલંતે ણટ્ટસુઈં મૂઢદિસાણ સયાઓ જૂહાઓ વિપ્પહૂણે વણદવજાલાપરદ્ધે ણ્ણેણ ચ, ત્ણહાણ ચ, છુહાણ ચ પરબ્બાહણ સમાણે ધીણ તત્થે તસિણ ઉવ્વિવગ્ગે સંજાયભણ સવ્વઓ સમંતા આધાવમાણે પરિધાવમાણે ણ્ણં ચ ણં મહં સરં અપ્પોદયં પંકબહુલં અતિત્થેણં પાણિયપાણ ઉઙ્ગણો । તત્થ ણં તુમં મેહા ! તીરમઙ્ગણ પાણિયં અસંપત્તે અંતરા ચેવ સેયંસિ વિસણ્ણે । તત્થ ણં તુમં મેહા ! પાણિયં પાઈસ્સામિ ત્તિ કટ્ટટ્ટ હત્થં પસારેસિ । સે વિ ચ તે હત્થે ઉદગં ણ પાવેઈ । તણ ણં તુમં મેહા ! પુણરવિ કાયં પચ્ચુદ્ધરિસ્સામિ ત્તિ કટ્ટટ્ટ બલિયતરાયં પંકંસિ ખુત્તે ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! તે સમયે તું વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે જીર્ણ અને જર્જરિત શરીરવાળો થઈ ગયો હતો,

દુઃખથી વ્યાકુળ, ભૂખ્યો, તરસ્યો, દુર્બલ, થાકેલો, સુધ-બુધ રહિત દિગ્મૂઢ બની ગયેલો તું પોતાના ઝુંડથી વિખૂટો પડી ગયો. દાવાનળની જ્વાળાઓથી પરાભૂત બની; ગરમી, તૃષ્ણા અને ભૂખથી પીડિત થઈને, ભયથી ત્રસ્ત, ઉદ્વિગ્ન ચિત્તવાળો, બધી રીતે ભયભીત બનીને ચારે બાજુ દોડતાં થોડા પાણી અને વધુ ક્રીચડવાળા તીર્થ-ઘાટ વિનાના રસ્તેથી એક સરોવરમાં તું પાણી પીવા માટે ઉતર્યો. હે મેઘ ! ત્યાં કિનારાથી તો તું દૂર ચાલ્યો ગયો, પરંતુ પાણી સુધી પહોંચી ન શક્યો અને વચ્ચે જ કાદવમાં ફસાઈ ગયો. હે મેઘ ! હું પાણી પીઉં એમ વિચારીને તેં સૂંઢ ફેલાવી પરંતુ તારી સૂંઢ પણ પાણી સુધી પહોંચી શકી નહીં. ત્યારે હે મેઘ! તેં પુનઃ શરીરને ક્રીચડથી બહાર કાઢું, તેમ વિચારીને પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ ક્રીચડમાં વધારે ફસાઈ ગયો.

૧૨૬ ત્વં પાણી તુમં મેહા ! અણ્ણયા કયાઈ એગે ચિરણિજ્જૂઢે ગયવરજુવાણે સયાઓ જૂહાઓ કરચરણદંતમુસલપ્પહારેહિં વિપ્પરદ્ધે સમાણે તં ચેવ મહદ્દહં પાણીયં પાણં સમોયરેઈ ।

ત્વં પાણી સે કલભે તુમં પાસઈ, પાસિત્તા તં પુવ્વવેરં સમરઈ, સમરિત્તા આસુરત્તે રુદ્ધે કુવિએ ચંડિક્કિએ મિસિમિસેમાણે જેણેવ તુમં તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા તુમં તિક્ખેહિં દંતમુસલેહિં તિક્ખુત્તો પિટ્ઠાઓ ઉચ્છુભઈ, ઉચ્છુભિત્તા પુવ્વવેરં ણિજ્જાએઈ, ણિજ્જાઈત્તા હદ્ધતુદ્ધે પાણિયં પિયઈ, પિત્તિત્તા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂએ તામેવ દિસિં પડગએ ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! પૂર્વે ઘણા સમય પહેલાં કોઈક સમયે એક નવજુવાન શ્રેષ્ઠ હાથીને તેં સૂંઢ, પગ અને દાંતરૂપી મૂસળોથી પ્રહાર કરીને માર્યો હતો અને તારા ઝુંડમાંથી કાઠી મૂક્યો હતો, તે હાથી પાણી પીવા માટે તે જ સરોવરમાં આવી પહોંચ્યો.

તે નવજુવાન હાથીએ તને જોયો, જોતાં જ તેને પૂર્વના વેરનું સ્મરણ થયું, સ્મરણ થતાં જ તે ક્રોધિત થયો, ક્રોધથી લાલધૂમ થઈ ગયો, તેણે રૌદ્રરૂપ ધારણ કર્યું અને તે ક્રોધાગ્નિથી સળગી ઉઠ્યો અને તેણે તારી પાસે આવીને તીક્ષ્ણ દાંતરૂપી મૂસળોથી ત્રણવાર તારી પીઠ ઉપર પ્રહાર કર્યો. આ રીતે પ્રહાર કરીને તેણે પૂર્વવેરનો બદલો લીધો. ત્યાર પછી તે હૃષ્ટ-તુષ્ટ થઈને, પાણી પીઈને, જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશામાં પાછો ફર્યો.

૧૨૭ ત્વં પાણી તવ મેહા ! સરીરગંસિ વેયણા પાઠ્ઠભવિત્થા - ઉજ્જલા વિઠલા જાવ દુરહિયાસા । પિત્તજ્જરપરિગયસરીરે દાહવક્કંતીએ યાવિ વિહરિત્થા ।

ત્વં પાણી તુમં મેહા ! તં ઉજ્જલં જાવ દુરહિયાસં સત્તરાઈંદિયં વેયણં વેએસિ; સવીસં વાસસયં પરમાણં પાલઈત્તા અદ્દ-દુહદ્દ-વસદ્દે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઇહેવ જંબુદ્દીવે દીવે ભારહે વાસે દાહિણ્ણુભરહે ગંગાએ મહાણ્ણઈએ દાહિણે કૂલે વિંઝ્ઝિગિરિપાયમૂલે એગેણં મત્તવર-ગંધહત્થિયા એગાએ ગયવરકરેણૂએ કુચ્છિસિ ગયકલભએ જણિએ । ત્વં પાણી સા ગયકલભિયા ણવણં માસાણં વસંતમાસમ્મિ તુમં પયાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! તારા શરીરમાં વેદના ઉત્પન્ન થઈ. તે વેદના અત્યંત કષ્ટદાયક, સંપૂર્ણ શરીરમાં વ્યાપ્ત યાવત્ દુસહ્ય હતી. તે વેદનાના કારણે તારું શરીર પિત-જ્વરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું અને તે સમયે તું પ્રબળ બળતરાની વેદના અનુભવતો રહ્યો.

ત્યારપછી હે મેઘ ! તે ઉજ્જવલ યાવત્ દુસહ્ય વેદનાને તેં સાત રાત્રિ-દિવસ પર્યંત ભોગવીને

એકસોવીસ(૧૨૦) વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને, આર્તધ્યાનને વશીભૂત અને દુઃખથી પીડિત થઈને, મૃત્યુના અવસરે મૃત્યુ પામીને, તું તે જ જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં, દક્ષિણાર્ધ ભરતમાં ગંગા નામની મહાનદીના દક્ષિણી કિનારે વિંધ્યાચલ પર્વતની તળેટીમાં એક મદોન્મત શ્રેષ્ઠ ગંધહસ્તિથી એક શ્રેષ્ઠ હાથણીની કુંભે હાથીના બચ્ચા રૂપે ઉત્પન્ન થયો. ત્યારપછી તે હાથણીએ નવમાસ પૂર્ણ થતાં વસંત ઋતુમાં તને જન્મ આપ્યો.

મેઘકુમારનો પૂર્વનો બીજો ભવ : મેરુપ્રભ હાથી :-

૧૨૮ ત્વં તુમં મેહા ! ગભવાસાઓ વિપ્પમુક્કે સમાણે ગયકલભણ યાવિ હોત્થા, રત્તુપ્પલ-રત્તસૂમાલણ જાસુમણા-રત્તપારિજત્તય-લક્ષારસ-સરસકુંકુમ-સંઙ્ગભરાગવણ્ણં ઇદ્દે ણિયગસ્સ જૂહવણ્ણો ગણિયાયાસ્કરેણકોત્થહત્થી અણેગહત્થિસયસંપરિવુડે રમ્મેસુ ગિરિકાણણેસુ સુહંસુહેણં વિહરસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! તું ગર્ભાવાસથી મુક્ત થઈને મદનીચારૂપે ઉત્પન્ન થયો. તારું શરીર લાલ કમળ, જપાકુસુમ, રક્તપારિજાત પુષ્પ, લાક્ષારસ, સરસ કુંકુ અને સંધ્યાકાલીન વાદળાના રંગની સમાન લાલ અને સુકુમાર હતું. તું તારા યૂથપતિનો લાડકવાયો હતો. ગણિકાઓ જેવી યુવાન હાથણીઓના ઉદરપ્રદેશ ઉપર તું બાળ ભાવ અનુસાર તારી સૂંઢ નાખતો હતો. આ પ્રમાણે સેંકડો હાથણીઓથી પરિવૃત્ત થઈને તું પર્વતના રમણીય જંગલોમાં સુખપૂર્વક વિચરવા લાગ્યો.

૧૨૯ ત્વં તુમં મેહા ! ઉમ્મુક્કબાલભાવે જોવ્વણગમણુપત્તે જૂહવણ્ણા કાલધમ્મુણા સંજુત્તેણં તં જૂહં સયમેવ પડિવજ્જસિ । ત્વં તુમં મેહા ! વણયરેહિં ણિવ્વત્તિયણામધેજ્જે જાવ ચડદંતે મેરુપ્પભે હત્થિરયણે હોત્થા । તત્થ ણં તુમં મેહા ! સત્તંગપડ્ડિણે તહેવ જાવ પડિરૂવે । તત્થ ણં તુમં મેહા સત્તસઇયસ્સ જૂહસ્સ આહેવચ્ચં જાવ અભિરમેત્થા ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! તું બાલ્યાવસ્થાને પાર કરીને યૌવનને પ્રાપ્ત થયો અને યૂથપતિની મૃત્યુ થતાં તું પોતે જ યૂથપતિ થઈ ગયો. ત્યારપછી હે મેઘ ! વનયરોએ તારું નામ **મેરુપ્રભ** રાખ્યું. તું ચાર દાંતવાળો હસ્તિરત્ન થયો. હે મેઘ ! તું સપ્ત અંગ પ્રતિષ્ઠિત શરીરવાળો **યાવત્** સુંદર રૂપવાળો થયો. હે મેઘ ! ત્યાં તું સાતસો હાથીઓના યૂથનું આધિપત્ય કરતાં **યાવત્** સુખપૂર્વક ક્રીડા કરતાં વિચરણ કરવા લાગ્યો.

૧૩૦ ત્વં તુમં મેહા ! અણ્ણયા કયાઇ ગિમ્હકાલસમયંસિ જેદ્દામૂલે વણદવ-જાલા-પલિત્તેસુ વણંતેસુ ધૂમાડલાસુ દિસાસુ જાવ સંજાયભણ બહૂહિં હત્થીહિ ય જાવ કલભિયાહિ ય સિદ્ધિં સંપરિવુડે સવ્વઓ સમંતા દિસોદિસિં વિપ્પલાઇત્થા ।

ત્વં તવ મેહા ! તં વણદવં પાસિત્તા અયમેયારૂવે અજ્જત્થિણે જાવ સમુપ્પજ્જિથા-કહિં ણં મણ્ણે મણ્ણે અયમેયારૂવે અગ્ગિસંભવે અણુભૂયપુલ્લે । ત્વં તવ મેહા ! લેસ્સાહિં વિસુજ્જમાણીહિં, અજ્જવસાણેણં સોહણેણં, સુભેણં પરિણામેણં, તયાવરણિજ્જાણં કમ્માણં યોવસમેણં, ઈહાપોહ-મગ્ગણ-ગવેસણં કરેમાણસ્સ સણિણપુલ્લે જાઇસરણે સમુપ્પજ્જિત્થા ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! એક વખત ગ્રીષ્મકાલના જેઠમાસમાં વનમાં દાવાનલ પ્રગટ્યો. તેની જવાળાઓથી આખું ય વન પ્રજ્વલિત થઈ ગયું. દાવાનલની જવાળાઓથી વનપ્રદેશની દિશાઓ ધૂમાડાઓથી વ્યાપ્ત

થઈ ગઈ યાવત્ તે સમયે તું વંટોળિયાની જેમ ઘુમરીઓ લેતો ભયભીત બની યાવત્ ઘણા હાથી, હાથણીઓ આદિની સાથે એક દિશાથી બીજી દિશામાં ભાગવા લાગ્યો.

હે મેઘ ! તે સમયે તે વનના દાવાનળને જોઈને તને આ પ્રકારનો અધ્યવસાય, (વિચાર) ઉત્પન્ન થયો કે “આ રીતની અગ્નિની ઉત્પત્તિને પહેલા પછ ક્યારેક મેં અનુભવી છે !” ત્યારપછી હે મેઘ ! વિશુદ્ધ થતી લેશ્યાઓ, શુભ અધ્યવસાય, શુભ પરિણામ અને જાતિસ્મરણને આવૃત્ત કરનાર મતિ જ્ઞાનાવરણ કર્મોનો ક્ષયોપશમ થવાથી, ઈહા, અપોહ, માર્ગણા, ગવેષણા કરતા તને સંજી જીવોને પ્રાપ્ત થતું જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

૧૩૧ ત્વં પં તુમં મેહા ! એયમદ્વં સમ્મં અભિસમેસિ- એવં ખલુ અહં અર્હિં દોચ્ચે ભવગ્ગહણે
ઇહેવ જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે વેયઙ્ગિરિપાયમૂલે જાવ સુમેરુપ્પભેણામં હત્થિરાયા હોત્થા । તત્થ
પં મયા અયમેયારૂવે અગ્ગિસંભવે સમણુભૂણે । ત્વં પં તુમં મેહા ! તસ્સેવ દિવસસ્સ
પચ્ચાવરણ્હકાલસમયંસિ ણિયણં જૂહેણં સદ્ધિં સમણ્ણાગણે યાવિ હોત્થા । ત્વં પં તુમં મેહા !
સત્તુસ્સેહે જાવ સણ્ણિજાહ્સરણે ચહ્હંતે મેરુપ્પભે ણામ હત્થી હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! તેં આ અર્થ-વિષયને સમ્યક્ પ્રકારે જાણી લીધો કે નિશ્ચયથી ગત બીજા ભવમાં, આ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભરતક્ષેત્રમાં, વૈતાલ્ય પર્વતની તળેટીમાં યાવત્ હું સુમેરુપ્રભ નામનો હાથી હતો. ત્યાં આ પ્રકારના ઉત્પન્ન થયેલા મહાન અગ્નિને મેં અનુભવ્યો છે. ત્યારપછી હે મેઘ ! તે દિવસના અંતિમ પ્રહરમાં દાવાગ્નિના ભયથી પોતાના યૂથની સાથે એક જગ્યાએ તમે બધા મળીને બેસી ગયા. તે સમયે હે મેઘ ! તું સાત હાથની ઊંચાઈવાળો યાવત્ જાતિસ્મરણ જ્ઞાનયુક્ત ચાર દાંતવાળો મેરુપ્રભ નામનો હાથી હતો.

૧૩૨ ત્વં પં તુજ્ઙં મેહા ! અયમેયારૂવે અજ્ઙત્થિણે જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા- સેયં ખલુ મમ
ઇયાણિં ગંગાણે મહાણણે દાહિણિલ્લંસિ કૂલંસિ વિંઙ્ગિરિપાયમૂલે દવગ્ગિસંજાયકારણદ્વા
સણં જૂહેણં મહહ મહાલયં મંડલં ઘાહ્ણત્તે કટ્ટુ એવં સંપેહેસિ, સંપેહિત્તા સુહંસુહેણં
વિહરસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! તને આવા પ્રકારનો અધ્યવસાય, ઉત્પન્ન થયો કે- મારા માટે એ શ્રેયસ્કર છે કે આ સમયે ગંગા મહાનદીના દક્ષિણ કિનારે, વિંધ્યાચલની તળેટીમાં દાવાનળથી રક્ષણ મેળવવા માટે મારે મારા યૂથની સાથે રહી મોટું માંડલું- નિરુપદ્રવી ગોળાકાર સ્થાન બનાવવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તું સુખપૂર્વક વિચરવા લાગ્યો.

૧૩૩ ત્વં પં તુમં મેહા ! અણ્ણયા પઢમપાહ્ણસંસિ મહાવુટ્ઠિકાયંસિ સણ્ણિવહ્ણંસિ ગંગાણે
મહાણણે અદૂરસામંતે બહૂહિં હત્થીહિં જાવ કલભિયાહિ ય સત્તહિ ય હત્થિસણ્ણં સંપરિવુડે એગં
મહં જોયણપરિમંડલં મહહમહાલયં મંડલં ઘાહ્ણસિ । જં તત્થ તણં વા પત્તં વા કદ્દં વા કંટણે વા
લયા વા વલ્લી વા ખાણું વા રુક્ખે વા ખુવે વા, તં સવ્વં તિક્ખુત્તો આહુણિય આહુણિય પાણે
પં ઉટ્ટવેસિ, હત્થેણં ગેણ્ણસિ, એગંતે એહ્ણસિ । ત્વં પં તુમં મેહા ! તસ્સેવ મંડલસ્સ અદૂરસામંતે
ગંગાણે મહાણણે દાહિણિલ્લે કૂલે વિંઙ્ગિરિપાયમૂલે ગિરિસુ ય જાવ સુહંસુહેણં વિહરસિ ।

तए णं मेहा ! अण्णया कयाइ मज्झिमाए वरिसारत्तंसि महावुट्टिकायंसि सण्णिवइयंसि जेणेव से मंडले तेणेव उवागच्छसि, उवागच्छिता दोच्चं पि मंडलं घाएसि । एवं चरिमे वासारत्तंसि महावुट्टिकायंसि सण्णिवइयमाणंसि जेणेव से मंडले तेणेव उवागच्छसि; उवागच्छिता तच्चं पि मंडलघायं करेसि जाव सुहसुहेणं विहरसि ।

भावार्थ :- त्यारपछी हे मेघ ! तें प्रथम वर्षा काणमां अेकवार भूष वर्षा थतां गंगा मडानदीनी समीपे घशा ढाथीओ थावत् ढाथशीओ, सर्व मणी सातसो ढाथीओथी परिवृत्त थईने अेक योजन प्रमाश विस्तारना मोटा घेरावावाणुं विशाण मंडण बनाव्युं. ते मंडलमां जे कांई पश घास, पान, लाकडा, कांटा, लताओ, वेलाओ, हूंढा, वृक्ष अथवा छोडवा उता, ते बधाने त्रशवार उलावी-उलावीने पगथी उभेडया, सुंढथी पकडी अने अेकभाजू (पोताना मंडणनी बडार) लई जईने ईंकी दीघा. हे मेघ ! त्यारपछी तुं ते मंडलनी नज्जक गंगा मडानदीना दक्षिणी किनारे, विंध्यायलनी तणेटीमां, पर्वत आदि पूर्वोक्त स्थानोमां विचरश करवा लाग्यो.

त्यारपछी हे मेघ ! क्यारेक मध्य वर्षाऋतुमां भूष वर्षा थई जतां तुं ज्यां मंडल उतुं ते स्थान पर गयो, त्यां जईने बीजवार ते मंडलने सारी रीते साइ कर्युं. ते ज रीते अंतिम वर्षाऋतुनी पश घोरवृष्टि थतां ज्यां मंडल उतुं त्यां गयो अने त्रीजवार ते मंडलमां जे घास, पान थावत् छोडवा ऒग्या उता, ते बधाने उभेडीने साइ करी सुभपूर्वक विचरवा लाग्यो.

१३४ तए णं तुमं मेहा ! अण्णया कयाइं कमेणं पंचसु उउसु समइक्कंतेसु गिम्हकालसमयंसि जेट्टामूले मासे पायव-संघंस-समुट्टिएणं जाव संवट्टिएसु मियपसु-पक्खि-सरीसिवेसु दिसोदिंसि विप्पलायमाणेसु तेहिं बहूहिं हत्थीहि य सद्धिं जेणेव मंडले तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

[अह मेहा ! तुमं गइंदभावमि वट्टमाणो कमेणं नलिणिवणविवहणगरे हेमंते कुंदलोद्धउद्धतुसारपउरमि अइक्कंते, अहिणवे गिम्हसमयंसि पत्ते, वियट्टमाणो वणेसु वणकरेणु विविह-दिण्ण-कय-पसवघाओ तुमं उउयकुसुमकयचामरकण्णपूरपरिमडियाभिरामो मयवस-विगसंत-कड-तड-किलिण्णगंध-मदवारिणा सूरभिजणियगंधो करेणुपरिवारिओ उउसमत्त-जणियसोभो काले दिणयरकरपयंडे परिसोसिय-तरुवर-सिहरभीमतरदंसणिज्जे भिंगार-रवंतभेरवरवे णाणाविहपत्त-कट्ट-तणकयवरुद्धत-पइमारुयाइद्ध-नहयलदुमगणे वाउलियादारुणयरे तणहावसदोस-दूसियभमंत-विवहसावयसमाउले भीमदरिसणिज्जे वट्टंते दारुणमि गिम्हे;

मारुयवसपसरपसरियवियंभिणं अब्भहियभीमभेरवरवप्पगारेणं महुधारापडियसित्त उद्धायमाण-धगधगंतसद्दुणं दित्तरसुफुलिंगेणं धूममालाउलेणं सावयसयंतकरणेणं अब्भहियवणदवेणं

जालालोवियणिरुद्धूमकारभीओ आयवालोयमहंततुंबइयपुण्णकण्णो आकुंचिय-थोरपीवरकरो भयवसभयंतदित्तनयणो वेगेण महामेहो व्व पवणोल्लियमहल्लरूवो जेणेव कओ ते पुरा दवगिभयभीय-हिययेणं अवगयतणप्पएसरुक्खो रुक्खोदेसो दवगिसंताणकारणट्टाए जेणेव मंडले तेणेव पहारेत्थ गमणाए । एक्को ताव एस गमो ।]

तत्थं णं अण्णे बहवे सीहा य वग्घा य विगया दीविया अच्छ य तरच्छ य पारासरा य

सरभा य, सियाला विराला सुणहा कोला ससा कोकंतिया चित्ता चिल्लला पुव्वपविट्ठा अग्गिभय विहुया एगयओ बिलधम्मणेणं चिट्ठइ । तए णं तुमं मेहा ! जेणेव से मंडले तेणेव उवागच्छसि, उवागच्छित्ता तेहिं बहूहिं सीहेहिं जाव चिल्ललएहिं य सद्धिं एगयओ बिलधम्मणेणं चिट्ठसि।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પછી હે મેઘ ! પ્રાવૃટ્ટાદિ પાંચે ઋતુ ક્રમશઃ પસાર થઈ ગયા પછી ગ્રીષ્મ કાળના અવસરે, જેઠ માસમાં, કોઈ એક સમયે વૃક્ષોના પરસ્પર અથડાવાથી ઉત્પન્ન થયેલા દાવાનળના કારણે યાવત્ અગ્નિ ફેલાઈ ગઈ અને મૃગ, પશુ, પક્ષી તથા સર્પો વગેરે દિશા-વિદિશામાં, ચારે બાજુ નાસવા લાગ્યા. ત્યારે ઘણા હાથીઓ વગેરેની સાથે તું જ્યાં મંડલ હતું તે તરફ દોડ્યો.

[હે મેઘ ! તમે ગજેન્દ્ર પર્યાયમાં હતા ત્યારે અનુક્રમથી કમળોના વનનો નાશ કરનાર, કુંદ અને લોઘના પુષ્પોની સમૃદ્ધિથી સંપન્ન તથા અત્યંત હિમવાળો હેમંતઋતુનો કાળ વ્યતીત થઈ ગયો અને અભિનવ ગ્રીષ્મકાળ આવી પહોંચ્યો. તે સમયે વનોમાં વિચરણ કરતાં, કીડા કરતાં વનની હાથણીઓ તમારી ઉપર વિવિધ કમળો તેમજ પુષ્પોનો પ્રહાર કરતી હતી. તમે તે ઋતુમાં ઉત્પન્ન થયેલા પુષ્પોના બનેલા ચામર જેવા કાનના આભૂષણોથી મંડિત અને મનોહર દેખાતા હતા. મદના કારણે વિકસિત ગંડસ્થલોને ભીના કરનાર તથા સુગંધિત મદજળ ઝરવાથી તમે સુગંધમય બની ગયા હતા. તમે હાથણીઓથી ઘેરાયેલા રહેતા હતા. સર્વ પ્રકારે ઋતુ સંબંધી શોભા ઉત્પન્ન થઈ હતી. તે ગ્રીષ્મકાળમાં સૂર્યના પ્રખર કિરણો પડી રહ્યા હતા. તે ગ્રીષ્મ ઋતુએ શ્રેષ્ઠ વૃક્ષોના શિખરોને અત્યંત શુષ્ક બનાવી દીધા હતા. તે બહુ જ ભયંકર દેખાતા હતા. ભૃંગાર નામક પક્ષીઓ ભયંકર શબ્દ કરી રહ્યા હતા. પત્ર, કાષ્ઠ, તૃણ અને કચરાને ઉડાડનાર પ્રતિકૂળ પવનથી આકાશતળ અને વૃક્ષોનો સમૂહ વ્યાપ્ત થયો હતો. વંટોળિયાને કારણે તે વન ભયાનક દેખાતું હતું. તરસના કારણે ઉત્પન્ન વેદનાદિ દોષોથી દૂષિત, આમ તેમ ભટકતા શ્વાપદો(શિકારી જંગલી પશુઓ)થી તે વન વ્યાપ્ત બની ગયું હતું. જોવામાં ભયાનક એવી તે ગ્રીષ્મઋતુ, ઉત્પન્ન થયેલા દાવાનળ ના કારણે અત્યંતિક દારુણ થઈ ગઈ.

પ્રચંડ વાયુના કારણે તે દાવાનળ ચારેકોર ફેલાઈ ગયો અને વિકસિત બની ગયો. અત્યંત ભયંકર અવાજ સાથે વૃક્ષોરૂપી મધુ ધારાઓથી સિંચિત થવાથી તે અત્યંત વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયો અને પ્રચંડરૂપે ભડભડ અવાજ કરતો, ઉદ્ભટ બની ભભૂકવા લાગ્યો. અત્યંત દેદીપ્યમાન ચિનગારીઓથી યુક્ત અને ધૂમાડાના ગોટેગોટાથી તે વ્યાપ્ત બની ગયો. સેંકડો શ્વાપદોના પ્રાણોનો અંત કરનાર તે તીવ્ર દાવાનળને કારણે તે ગ્રીષ્મઋતુ અત્યંત ભયાનક દેખાવા લાગી.

હે મેઘ ! તું તે દાવાનળની જ્વાળાઓથી આચ્છાદિત થઈ ગયો, રોકાઈ ગયો, ઈચ્છા અનુસાર જવામાં અસમર્થ થઈ ગયો, ધૂમાડાના કારણે ઉત્પન્ન થયેલા અંધકારથી ભયભીત થઈ ગયો, અગ્નિના તાપને જોઈને તમારા બંને કાનો રેંટની તુમ્બ સમાન સ્તબ્ધ થઈ ગયા. તમારી જાડી અને મોટી સૂંઠ સુકાઈ ગઈ. તમારી ચમકતી આંખો ભયના કારણે ચકળ-વકળ ફરવા લાગી. જેમ વાયુના કારણે મહામેઘનો વિસ્તાર થાય છે તે પ્રમાણે વેગના કારણે તમારું સ્વરૂપ વિસ્તૃત દેખાવા લાગ્યું. પહેલા દાવાનળના ભયથી ભયભીત હૃદયવાળા થઈને દાવાનળથી પોતાની રક્ષા કરવાને માટે જે દિશામાં તૃણ અને વૃક્ષ હટાવીને એકદમ સાફ પ્રદેશ બનાવ્યો હતો અર્થાત્ જ્યાં તે મંડલ બનાવ્યું હતું, તે તરફ તું દોડવા લાગ્યો.....

કેટલીક પ્રતોમાં આ પ્રકારનો પાઠ પણ મળે છે.]

ત્યારે તે મંડલમાં બીજા ઘણા સિંહ, વાઘ, વરુ, દીપડા, રીંછ, તરચ્છ, પારાસર(શરભ-અષ્ટાપદ)

શિયાળ, બિલાડા, કૂતરા, સુવર, સસલા, લોમડી, ચિત્તા, ચિલ્લલા-જંગલી પ્રાણી રોઝ(નીલગાય) આદિ બધા પશુઓ અગ્નિના ભયથી ગભરાઈને પહેલેથી આવીને મંડલમાં પ્રવેશી ગયા હતા અને એક સાથે બિલધર્મથી એટલે વૈતાલ્ય પર્વતના ૭૨ બિલોમાં જેમ બધા પ્રાણીઓ સાથે રહે તેમ સ્થિત થઈ ગયા હતા. ત્યારે હે મેઘ! તું પણ પોતાના સમૂહ સાથે તે મંડલ પાસે આવ્યો અને તે સિંહ યાવત્ ચિલ્લલ આદિ પ્રાણીઓની સાથે બિલધર્મની જેમ સ્થિત થયો.

૧૩૫ તए णं तुमं मेहा ! पाएणं गत्तं कंडुइस्सामि त्ति कट्टट्ट पाए उक्खित्ते, तंसिं च णं अंतरंसि अण्णेहिं बलवंतेहिं सत्तेहिं पणोलिज्जमाणे-पणोलिज्जमाणे ससए अणुपविट्ठे ।

તए णं तुमं मेहा ! गायं कंडुइत्ता पुणरवि पायं पडिणिक्खमिस्सामि त्ति कट्टट्ट तं ससयं अणुपविट्ठं पाससि, पासित्ता पाणाणुकंपयाए भूयाणुकंपयाए जीवाणुकंपयाए सत्ताणुकंपयाए से पाए अंतरा चев संधारिए, णो चев णं णिक्खित्ते । तए णं मेहा ! ताए पाणाणुकंपयाए जाव सत्ताणुकंपयाए संसारे परित्तीकए, माणुस्साउए णिबद्धे ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી હે મેઘ ! પગથી શરીર ખજવાળું એમ વિચારીને તેં એક પગ ઊંચો કર્યો. તે સમયે તે ખાલી થયેલી જગ્યામાં બીજા બળવાન પ્રાણીઓ દ્વારા હડસેલાયેલું એક સસલું બેસી ગયું.

ત્યારે હે મેઘ ! શરીર ખજવાળીને તું પગ નીચે મૂકવા ગયો ત્યાં પગ મૂકવાની જગ્યામાં તેં સસલાને જોયું, જોઈને પ્રાણ-ભૂત-જીવ અને સત્ત્વની અનુકંપાથી તેં પગ અધર જ ઊંચકી રાખ્યો, નીચે મૂક્યો નહીં. હે મેઘ ! ત્યારે પ્રાણ-ભૂત, જીવ તથા સત્ત્વની અનુકંપાથી પગ ઊંચકી રાખતા સમયે તે સંસાર પરિત(સીમિત) કર્યો અને યથાસમયે મનુષ્યાયુનો બંધ કર્યો.

૧૩૬ તए णं से वणदवे अड्ढाइज्जाइं राइंदियाइं तं वणं झामेइ, झामेत्ता णिट्ठिए, उवरए, उवसंते, विज्झाए यावि होत्था ।

તए णं ते बहवे सीहा य जाव चिल्लला य तं वणदवं णिट्ठियं जाव विज्झायं पासंति, पासित्ता अग्गिभयविप्पमुक्का तण्हाए य छुहाए य परब्भाहया समाणा तओ मंडलाओ पडिणिक्खमंति, पडिणिक्खमित्ता सब्बओ समंता विप्पसरित्था ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી અઢી અહોરાત્રિ સુધી વનને બાળીને તે દાવાનળ સમાપ્ત થયો, ઉપરત થયો, ઉપશાંત થયો અને બૂઝાઈ ગયો.

ત્યારે તે ઘણા સિંહો યાવત્ જંગલી પશુ વિશેષ આદિ પૂર્વોક્ત પ્રાણીઓ તે દાવાનળને પૂરો થયેલો યાવત્ બૂઝાયેલો જોઈને અગ્નિના ભયથી મુક્ત થયા. તરસ અને ભૂખથી પીડિત થતા તે મંડલમાંથી બહાર નીકળીને આમતેમ ચારે બાજુ વિખેરાઈ ગયા.

૧૩૭ તए णं तुमं मेहा ! जुण्णे जराजज्जरियदेहे सिढिलवलितया-पिणिद्धगत्ते दुब्बले किलंते जुंजिए पिवासिए अत्थामे अबले अपरकम्मे अचंकमणे वा ठाणुकखंडे वेगेण विप्पसरिस्सामि त्ति कट्टट्ट पाए पसारेमाणे विज्जुहए विव रययगिरिपभारे धरणियलंसि सब्वंगेहिं य सण्णिवइए ।

તણ ણં તવ મેહા ! સરીરગંસિ વેયણા પાઝભૂયા- ઝજ્જલા જાવ દાહવક્કંતીણ યાવિ વિહરસિ । તણ ણં તુમં મેહા ! તં ઝજ્જલં જાવ દુરહિયાસં તિણિણ રાઈંદિયાઈં વેયણં વેણાણે વિહરિત્તા ંગં વાસસયં પરમાઝં પાલઙ્ગત્તા ઙ્ગહેવ જંબુદ્દીવે દીવે ભારહે વાસે રાયગિહે ણયરે સેણિયસ્સ રણ્ણો ધારિણીણ દેવીણ કુર્ચ્છિસિ કુમારત્તાણ પચ્ચાયાણ ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! તે સમયે તું જરાથી જીર્ણ અને જર્જરિત શરીરવાળો, શિથિલ અને કરચલીવાળી ચામડીથી વ્યાપ્ત ગાત્રવાળો, દુર્બળ, થાકેલો, ભૂખ્યો, તરસ્યો, શારીરિક શક્તિથી હીન, સહારો ન હોવાથી નિર્બળ, સામર્થ્યથી રહિત અને હલનચલનની શક્તિથી રહિત અને ઠૂંઠાની જેમ સ્થિર(જડ) થઈ ગયો. ત્યારે ‘હું’ પણ અહીંથી જાઉં,’ એમ વિચાર કરી જ્યાં પગ ઊપાડ્યો ત્યાં વિજળીથી આઘાત પામેલા રજતગિરિના શિખરની જેમ તું સર્વ અંગોથી ધબકરતો નીચે ધરતી પર ઢળી પડ્યો.

ત્યારપછી હે મેઘ ! તારા શરીરમાં ઉત્કટ તીવ્ર વેદના ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ શરીર પિત્તજવરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું અને શરીરમાં બળતરા થવા લાગી. હે મેઘ ! તું તે ઉત્કટ યાવત્ દુઃસહ વેદનાને ત્રણ રાત્રિ-દિવસ સુધી ભોગવતો રહ્યો. સો વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવીને અંતે આ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભારત વર્ષમાં, રાજગૃહનગરમાં શ્રેણિક રાજાની ધારિણી દેવીની કુક્ષિમાં પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં પ્રભુ દ્વારા કહેવાયેલા મેઘકુમારના બે પૂર્વભવોનું વર્ણન છે. તેમાં મેઘકુમારના જીવ દ્વારા બંને હાથીના ભવમાં સહન કરેલી વેદનાનું અને જીવો પ્રતિ અનુકંપા તથા પરોપકારની ભાવનાનું તાદૃશ વર્ણન છે.

બિલ ધમ્મેણ :- છટ્ટા દુઃખમય આરામાં મનુષ્ય, પશુ અને પક્ષીઓને ક્ષેત્રાધિષ્ઠિત દેવ વૈતાહ્ય પર્વતના ઝર બિલોમાં સંહરણ કરી પહોંચાડી દે છે. ત્યાં તે સર્વ પ્રાણીઓ છટ્ટા આરાના કષ્ટથી ગભરાઈને પોતાના જાતિ સ્વભાવને ભૂલીને તે બિલોમાં એક-બીજાને ઈજા કર્યા વગર એક સાથે રહે છે. સૂત્રકારે તે જ બિલ ધર્મની અહીં ઉપમા આપી છે અર્થાત્ આ મંડલમાં સર્વ પ્રકારના પશુ-પક્ષીઓ દાવાનળના ભયના કારણે, કુદરતી આફતના સમયે જાતીયવેર ભૂલી એકી સાથે અઢી દિવસ શાંતિથી રહ્યા.

સંસારે પરિત્તીકણ, મણુસ્સાઝણ ણિબદ્ધે :- સંસાર પરિત્ત કર્યો એટલે સીમિત કર્યો અને મનુષ્યાયુષ્યનો બંધ કર્યો. મેરુપ્રભ હાથીને કોઈ પણ પ્રકારની સ્પષ્ટ સમજણ વિના માત્ર જીવો પ્રત્યે અનુકંપાના ભાવથી સમકિતનો સ્પર્શ થયો. પૂર્ણ તત્ત્વ સમજણ વિનાનું સમકિત એક ભવમાં અનેકવાર આવે છે. તિર્યચના ભવમાં આ પ્રકારના સમકિતની સ્પર્શના ક્ષણિક હોય છે. શાસ્ત્રના નિયમાનુસાર કોઈ પણ જીવને એકાદક્ષણ માટે પણ સમકિતની સ્પર્શના થઈ જાય, તો તે જીવનું સંસાર પરિભ્રમણ સીમિત થઈ જાય છે અને તે જીવનો મોક્ષ નિશ્ચિત થઈ જાય છે. તે પ્રમાણે મેરુપ્રભ હાથીએ પણ સંસાર સીમિત કર્યો.

ત્યાર પછી સમકિતનું વમન કરીને સમકિતના અભાવમાં મનુષ્યાયુષ્યનો બંધ કર્યો. તેમ સમજવું જોઈએ કારણ કે શ્રી ભગવતીસૂત્રનુસાર સમકિતના સદ્ભાવમાં મુનષ્ય અને તિર્યચના જીવો વૈમાનિક દેવના આયુષ્યનો જ બંધ કરે છે; મનુષ્યના આયુષ્યનો બંધ કરતા નથી.

મેઘ અણગારની સંયમમાં સ્થિરતા :-

૧૩૮ તણ ણં તુમં મેહા ! આણુપુવ્વેણં ગબ્ભવાસાઓ ણિક્ખંતે સમાણે ઝમ્મુક્કબાલભાવે

જોવ્વળગમણુપ્પત્તે મમ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વહ્ણે । તં જહ્ણ જાવ તુમં મેહા ! તિરિક્ખજોણિય-ભાવમુવાગણં અપ્પહિલહ્ણ-સમ્મત્તરયણલંભેણ સે પાણ પાણાણુકંપયાણ જાવ અંતરા ચેવ સંધારિણ, ણો ચેવ ણં ણિક્ખિત્તે, કિમંગ પુણ તુમં મેહા ! ઇયાણિં વિહલકુલસમુબ્ભવે ણં ણિરુવહયસરીર-પત્તલહ્ણપંચિદિણં ણં એવં ઉદ્દાણ-બલ-વીરિય-પુરિસક્કાર-પરક્કમસંજુત્તે ણં મમ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વહ્ણે સમાણે સમણાણં ણિગંગ્થાણં રાઓ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલ-સમયંસિ વાયણાણ જાવ ધમ્માણુ-ઓગચિંત્તાણ ય ઉચ્ચારસ્સ વા પાસવણસ્સ વા અહ્ણગચ્છ માણાણ ય ણિગ્ગચ્છમાણાણ ય હત્થસંઘટ્ટણાણિ ય પાયસંઘટ્ટણાણિ ય જાવ રય રેણુ-ગુંડણાણિ ય ણો સમ્મં સહસિ યમસિ તિતિક્ખિસિ અહિયાસેસિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! અનુક્રમથી ગર્ભાવાસ પૂર્ણ થતાં તારો જન્મ થયો. તું બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થઈને યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો, ત્યારે તું મારી પાસે મુંડિત થઈને ગૃહવાસથી મુક્ત થઈ અણગાર થયો. તો હે મેઘ ! જ્યારે તું તિર્યંચ યોનિરૂપ પર્યાયમાં હતો અને જ્યારે તને સમ્યક્ત્વરત્નનો લાભ પણ થયો ન હતો, તે સમયે પણ તેં પ્રાણીઓની અનુકંપાથી પ્રેરિત થઈને યાવત્ પોતાનો પગ અધર જ રાખ્યો હતો, નીચે જમીન પર પગ મૂક્યો નહીં. તો પછી હે મેઘ ! હવે અત્યારે તો તું વિશાળ કુલમાં જન્મ્યો છે, તને ઉપદાતાથી રહિત શરીર પ્રાપ્ત થયું છે, પ્રાપ્ત થયેલી પાંચે ઈન્દ્રિયોનું તેં દમન કર્યું છે અને ઉત્થાન-વિશિષ્ટ શારીરિક ચેષ્ટા, બલ-શારીરિક શક્તિ, વીર્ય(આત્મબળ), પુરુષકાર(વિશેષ પ્રકારનો પુરુષાર્થ) અને પરાક્રમ (કાર્યને સિદ્ધ કરવાના પુરુષાર્થ)થી યુક્ત છે અને મારી પાસે મુંડિત થઈને ગૃહવાસને ત્યાગી અણગાર બન્યો છે, છતાં પણ પહેલી અને પાછલી રાત્રિના સમયે જ્યારે શ્રમણ નિર્ગ્રંથો વાયના માટે યાવત્ ધર્માનુયોગના ચિંતન માટે તથા ઉચ્ચાર-પ્રસવણ માટે આવતાં-જતાં હતા, તે સમયે તને કોઈના હાથનો, કોઈના પગનો સ્પર્શ થયો યાવત્ રજકણોથી તારું શરીર મલિન થઈ ગયું, તેને તું સમ્યક પ્રકારે સહન ન કરી શક્યો ? ક્ષોભ પામ્યા વિના ક્ષમા ન રાખી શક્યો ? અદીનભાવથી તિતિક્ષા ન કરી શક્યો અને શરીરને નિશ્ચલ રાખી સહન ન કરી શક્યો ?

૧૩૯ તણ ણં તસ્સ મેહસ્સ અણગારસ્સ, સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ એયમહ્ણં સોચ્ચા ણિસમ્મ સુભેહિં પરિણામેહિં, પસત્થેહિં અજ્ઞવસાણેહિં, લેસ્સાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં, તયાવરણિજ્જાણં કમ્માણં યઓવસમેણં ઈહાપોહ-મગ્ગણ-ગવેસણં કરેમાણસ્સ સણિણપુવ્વે જાહ્ણસરણે સમુપ્પણ્ણે, એયમહ્ણં સમ્મં અભિસમેહ્ણં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને હૃદયમાં ધારણ કરીને મેઘકુમાર અણગારને શુભ પરિણામો, પ્રશસ્ત અધ્યવસાયો, વિશુદ્ધ લેશ્યાઓ અને જાતિસ્મરણને આવૃત્ત કરનારા જ્ઞાનાવરણ કર્મના ક્ષયોપશમના કારણે ઈહા, અપોહ, માર્ગણા અને ગવેષણા કરતાં, સંજી જીવોને પ્રાપ્ત થતું જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન દ્વારા મેઘમુનિએ પોતાના પૂર્વ ભવની જીવન ઘટનાને સમ્યક પ્રકારે જાણી લીધી.

૧૪૦ તણ ણં સે મેહે કુમારે સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં સંભારિયપુવ્વભવે દુગુણાણીય-

સંવેગે આગંદાંસુપુણ્ણમુહે હરિસવસેણં ધારાહયકદંબકં પિવ સમુસ્સિયરોમકૂવે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- અજ્જપ્પભિઈ ણં ભંતે ! મમ દો અચ્છીણિ મોત્તૂણં અવસેસે કાએ સમણાણં ણિગંથાણં ણિસદ્દે, ત્તિ કટ્ટુ પુણરવિ સમણં ભગવં મહાવીરં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણં ભંતે ! ઇયાણિં સયમેવ દોચ્ચં પિ પવ્વાવિયં સયમેવ મુંડાવિયં જાવ સયમેવ આયારગોચરં જાયામાયાવત્તિયં ધમ્મમાઈક્ષિયં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી દ્વારા પૂર્વ વૃત્તાંતનું સ્મરણ કરાવવાથી મેઘકુમારને બમણો સંવેગ ભાવ પ્રાપ્ત થયો. તેનું મુખ આનંદના આંસુઓથી ભરાઈ ગયું. હર્ષના કારણે મેઘધારાથી આહત કદંબપુષ્પની જેમ તેના રોમરાય વિકસિત થઈ ગયા. તેમણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! આજથી મારા બે નેત્રો છોડીને, શેષ સમસ્ત શરીર શ્રમણ નિર્ગ્રથોને સમર્પિત કરું છું. આ પ્રમાણે કહીને મેઘકુમારે પુનઃ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! મારી ઈચ્છા છે કે હવે આપ પોતે જ મને બીજીવાર પ્રવ્રજિત કરો, સ્વયં મુંડિત કરો યાવત્ સ્વયં જ આચાર-ગોચર, સંયમયાત્રા, ભોજન પરિમાણાદિ સ્વરૂપવાળા શ્રમણ ધર્મનો ઉપદેશ આપો.

૧૪૧ તए णं સમણે ભગવં મહાવીરે મેહં કુમારં સયમેવ પવ્વાવેઈ જાવ જાયામાયાવત્તિયં ધમ્મમાઈક્ષઈ- એવં દેવાણુપ્પિયા ! ગંતવ્વં, એવં ચિટ્ઠિયવ્વં એવં ણિસીયવ્વં, એવં તુયટ્ઠિયવ્વં, એવં ભુંજિયવ્વં, એવં ભાસિયવ્વં, ઉટ્ટાય ઉટ્ટાય પાણાણં ભૂયાણં જીવાણં સત્તાણં સંજમેણં સંજમિયવ્વં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે મેઘકુમારને સ્વયમેવ પુનઃ દીક્ષિત કર્યા (મેઘમુનિ સંયમ ભાવથી ચલિત થઈ ગયા હતા, અસંયમ ભાવને પ્રાપ્ત થયા હતા. ફરીથી સંયમ ભાવમાં સ્થિર થતાં તેને પુનઃદીક્ષિત કરવામાં આવ્યા) યાવત્ સ્વયમેવ સંયમ યાત્રા, આહાર પરિમાણાદિરૂપ સંયમ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો અને તેને સમજાવતા કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય! આ પ્રમાણે ગમન કરવું જોઈએ, આ રીતે ઊભા રહેવું જોઈએ, આ રીતે યતનાથી બેસવું જોઈએ, આ પ્રમાણે શયન કરવું જોઈએ, આ પ્રમાણે નિર્દોષ આહાર કરવો અને ભાષા સમિતિપૂર્વક બોલવું જોઈએ તેમજ સાવધાન રહીને પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વની રક્ષારૂપ સંયમમાં પ્રવૃત્ત રહેવું જોઈએ. તાત્પર્ય એ છે કે મુનિએ પ્રત્યેક ક્રિયા યતનાપૂર્વક કરવી જોઈએ.

૧૪૨ તए णं સે મેહે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અયમેયારૂવં ધમ્મિયં ઉવएसं સમ્મં પડિચ્છઈ, પડિચ્છિત્તા તહ ચિટ્ઠઈ જાવ સંજમેણં સંજમઈ । તए णं સે મેહે અણગારે જાए ઇરિયાસમિए, અણગારવણ્ણઓ ભાણિયવ્વો ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘમુનિએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના આ પ્રમાણેના ધાર્મિક ઉપદેશને સમ્યક રીતે અંગીકાર કર્યો અને તે પ્રમાણે વર્તન કરવા લાગ્યા યાવત્ સંયમમાં ઉદમ કરવા લાગ્યા. ત્યારે તે મેઘમુનિ ઈર્યાસમિતિ આદિથી યુક્ત અણગાર થયા. અહીં ઔપપાતિક સૂત્રના કથન અનુસાર અણગારનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

૧૪૩ તए णं સે મેહે અણગારે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ તહારૂવાણં થેરાણં અંતિए

સામાયમાઙ્યાણિ એકકારસ અંગાઈ અહિજ્જઈ, અહિજ્જિત્તા બહૂહિં ચરત્થછટ્ટુમ્મદસમ
દુવાલસેહિં-માસદ્ધમાસખમણેહિં અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મેઘ અણગારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના તથા પ્રકારના સ્થવિરમુનિઓ પાસે સામાયિકથી લઈ અગિયાર અંગ શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કર્યું, અધ્યયન કરીને તેઓ ઉપવાસ, છઠ, અક્રમ, ચોલા, પંચોલા તથા અર્ધ માસખમણ અને માસખમણ આદિ તપસ્યાથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

મેઘ અણગારની ઉગ્ર તપશ્ચર્યા :-

૧૪૪ તણં સમણે ભગવં મહાવીરે રાયગિહાઓ ણયરાઓ ગુણસિલાઓ ચેદ્યાઓ પડિણિક્ખમઈ,
પડિણિક્ખમિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર રાજગૃહ નગરના, ગુણશીલ ઉદ્યાનમાંથી વિહાર કરીને અન્ય જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

૧૪૫ તણં સે મેહે અણગારે અણ્ણયા કયાઈ સમણં ભગવં મહાવીરં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા
ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણં મંતે ! તુભ્ભેહિં અભ્ભણુણ્ણાએ સમાણે માસિયં ભિક્ખુપડિમં
ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરિત્તાએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મેઘ અણગારે કોઈ સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે ભગવન્ ! આપની આજ્ઞા હોય તો હું એકમાસની ભિક્ષુ પડિમાને અંગીકાર કરીને વિચરવા ઈચ્છુ છું. ભગવાને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, ધર્મકાર્યમાં વિલંબ કરો નહીં.

૧૪૬ તણં સે મેહે અણગારે સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં અભ્ભણુણ્ણાએ સમાણે માસિયં
ભિક્ખુપડિમં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરઈ । માસિયં ભિક્ખુપડિમં અહાસુત્તં અહાકપ્પં અહામગ્ગં
સમ્મં કાણં ફાસેઈ પાલેઈ સોહેઈ તીરેઈ કિટ્ટેઈ, સમ્મં કાણં ફાસિત્તા પાલિત્તા સોહેત્તા તીરેત્તા
કિટ્ટેત્તા પુણરવિ સમણં ભગવં મહાવીરં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી-

ઇચ્છામિ ણં મંતે ! તુભ્ભેહિં અભ્ભણુણ્ણાએ સમાણે દોમાસિયં ભિક્ખુપડિમં ઉવસંપજ્જિત્તા
ણં વિહરિત્તાએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધં કરેહ । જહા પઢમાએ અભિલાવો તહા
દોચ્ચાએ તચ્ચાએ ચરત્થાએ પંચમાએ છમ્માસિયાએ સત્તમાસિયાએ પઢમસત્તરાઈંદિયાએ દોચ્ચસત્ત-
રાઈંદિયાએ તઈયસત્તરાઈંદિયાએ અહોરાઈંદિયાએ વિ એગરાઈંદિયાએ વિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની આજ્ઞા મેળવીને મેઘ અણગાર એક માસની ભિક્ષુ પડિમા અંગીકાર કરીને વિચરવા લાગ્યા. એક માસની ભિક્ષુ પડિમાનો યથાસૂત્ર- સૂત્રાનુસાર, યથાકલ્પ આચારાનુસાર, યથામાર્ગ- જ્ઞાનાદિ માર્ગાનુસાર, કાયાથી સમ્યક્ પ્રકારે અંગીકાર કરી ઉપયોગ પૂર્વક પાલન કર્યું, અતિચારોની શુદ્ધતાપૂર્વક તેનું આચરણ કર્યું, પડિમાની કાલમર્યાદાને પાર કરી, પડિમા પૂર્ણ થવાથી પ્રસન્ન થઈ તેની પ્રશંસારૂપ કીર્તન કર્યું, આ રીતે પ્રથમ પડિમાને સમ્યક્ પ્રકારે ગ્રહણ કરીને, પાલન કરીને, શુદ્ધ આચરણ કરીને, પાર પામીને અને કીર્તન કરીને પુનઃ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે ભગવન્ ! આપની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને હું દ્વિમાસિકી ભિક્ષુ પડિમા અંગીકાર કરીને વિચરવા ઇચ્છું છું. ભગવાને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, પ્રતિબંધ કરો નહીં. જેવી રીતે પહેલી પડિમામાં કહ્યું છે, તેવી રીતે દ્વિ માસિકી, ત્રૈમાસિકી, ચતુર્માસિકી, પંચ માસિકી, છ માસિકી, સપ્ત માસિકી; પહેલી અર્થાત્ આઠમી પડિમા સાત અહોરાત્રિની, બીજી અર્થાત્ નવમી પડિમા સાત અહોરાત્રિની, ત્રીજી અર્થાત્ દસમી પડિમા પણ સાત અહોરાત્રિની અને અગિયારમી પડિમા એક અહોરાત્રિની અને બારમી પડિમા એક રાત્રિની કહેવી જોઈએ. મેઘમુનિએ આ બધી પડિમાઓનું યથાવિધિ પાલન કર્યું.

૧૪૭ તદ્દા પદ્મ પદ્મ સે મેહે અણગારે બારસ ભિક્ષુપડિમાઓ સમ્મં કાણં ફાસેત્તા પાલેત્તા સોહેત્તા તીરેત્તા કિટ્ટેત્તા પુણરવિ વંદઇ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણં મંતે ! તુભેહિં અબ્ભણુણ્ણાએ સમાણે ગુણરયણસંવચ્છરં તવોકમ્મં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરિત્તે । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધ કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘ અણગારે બાર ભિક્ષુ પડિમાનો સમ્યક પ્રકારે કાયાથી સ્પર્શ કરીને, પાલન કરીને, શોધન કરીને, પાર પામીને અને કીર્તન કરીને, પુનઃ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! હું આપની આજ્ઞા મેળવી ગુણરત્ન સંવત્સર નામનું તપશ્ચરણ અંગીકાર કરવા ઇચ્છું છું. ભગવાને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, વિલંબ ન કરો.

૧૪૮ તદ્દા પદ્મ પદ્મ સે મેહે અણગારે પદ્મં માસં ચડત્થંચડત્થેણં અણિક્ખત્તેણં તવોકમ્મેણં, દિયા ઠાણુક્કુડુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિં વીરાસણેણં અવાડડણં । દોચ્ચં માસં છટ્ટંછટ્ટેણં અણિક્ખત્તેણં તવોકમ્મેણં, દિયા ઠાણુક્કુડુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિં વીરાસણેણં અવાડડણં । તચ્ચં માસં અટ્ટમંઅટ્ટમેણં અણિક્ખત્તેણં તવોકમ્મેણં, દિયા ઠાણુક્કુડુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિં વીરાસણેણં અવાડડણં । ચડત્થં માસં દસમંદસમેણં અણિક્ખત્તેણં તવોકમ્મેણં, દિયા ઠાણુક્કુડુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિં વીરાસણેણં અવાડડણં ।

પંચમં માસં દુવાલસમં-દુવાલસમેણં અણિક્ખત્તેણં તવોકમ્મેણં, દિયા ઠાણુક્કુડુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિં વીરાસણેણં અવાડડણં ।

એવં ચલુ એણં અભિલાવેણં છટ્ટે માસે ચોદ્દસમં-ચોદ્દસમેણં, સત્તમે માસે સોલસમં-સોલસમેણં, અટ્ટમે માસે અટ્ટારસમં-અટ્ટારસમેણં, ણવમે માસે વીસઇમં-વીસઇમેણં, દસમે માસે બાવીસઇમં-બાવીસઇમેણં, એક્કારસમે માસે ચડવીસઇમં-ચડવીસઇમેણં, બારસમે માસે છઠ્ઠીસઇમં-છઠ્ઠીસઇમેણં, તેરસમે માસે અટ્ટાવીસઇમં-અટ્ટાવીસઇમેણં, ચોદ્દસમે માસે તીસઇમં-તીસઇમેણં, પંચદસમે માસે બત્તીસઇમં-બત્તીસઇમેણં, સોલસમે માસે ચડત્તીસઇમં-ચડત્તીસઇમેણં અણિક્ખત્તેણં તવોકમ્મેણં દિયા ઠાણુક્કુડુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિં વીરાસણેણં ચ અવાડડણં ચ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘ અણગાર પહેલા મહિનામાં નિરંતર ચતુર્થભક્ત(એકાંતર ઉપવાસની)

તપશ્ચર્યા સાથે, દિવસે ઉત્કટ(ગોદોહન) આસને સ્થિત રહીને આતાપના ભૂમિમાં સૂર્ય સન્મુખ આતાપના લેતા. રાત્રે વસ્ત્રથી રહિત થઈને વીરાસનથી સ્થિત રહેતા હતા.

બીજા મહિને નિરંતર છટ્ટના પારણે છઠની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સૂર્ય સામે સ્થિત થઈને સૂર્યની આતાપના લેતા અને રાત્રે વીરાસને નિર્વસ્ત્ર થઈને ઠંડીની આતાપના લેતા.

ત્રીજા મહિને નિરંતર અટ્ટમ-અટ્ટમની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સૂર્ય સામે સ્થિત થઈને સૂર્યની આતાપના લેતા અને રાત્રે વીરાસને નિર્વસ્ત્ર થઈને ઠંડીની આતાપના લેતા.

ચોથા મહિને નિરંતર ચોલા-ચોલાની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સૂર્ય સામે સ્થિત થઈને સૂર્યની આતાપના લેતા અને રાત્રે વીરાસને નિર્વસ્ત્ર થઈને ઠંડીની આતાપના લેતા.

પાંચમાં મહિને પાંચ-પાંચ ઉપવાસની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સૂર્ય સામે સ્થિત થઈને સૂર્યની આતાપના લેતા અને રાત્રે વીરાસને નિર્વસ્ત્ર થઈને ઠંડીની આતાપના લેતા.

આ જ પ્રમાણે છટ્ટા મહિનામાં છ-છ ઉપવાસની, સાતમે મહિને સાત-સાત ઉપવાસની, આઠમા મહિનામાં આઠ-આઠ ઉપવાસની, નવમા મહિનામાં નવ-નવ ઉપવાસની, દસમા મહિનામાં દસ-દસ ઉપવાસની, અગિયારમા મહિનામાં અગિયાર-અગિયાર ઉપવાસની, બારમા મહિનામાં બાર-બાર ઉપવાસની, તેરમા મહિનામાં તેર-તેર ઉપવાસની, ચૌદમા મહિનામાં ચૌદ-ચૌદ ઉપવાસની, પંદરમા મહિનામાં પંદર-પંદર ઉપવાસની અને સોળમા મહિનામાં નિરંતર સોળ-સોળ ઉપવાસની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સ્થિત થઈને સૂર્યની સન્મુખ આતાપના ભૂમિમાં આતાપના લેતા અને રાત્રિમાં વસ્ત્ર રહિત થઈને, વીરાસનથી સ્થિત રહેતા હતા.

૧૪૯ તए णं से मेहे अणगारे गुणरयणसंवच्छरं तवोकम्मं अहासुत्तं जाव सम्मं काएण फासेइ पालेइ सोहेइ तीरेइ किट्टेइ अहासुत्तं अहाकप्पं जाव किट्टेत्ता समणं भगवं महावीरं वंदइ णमंसइ, वंदित्ता णमंसित्ता बहूहिं छट्ठडुमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मोहिं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ।

તए णं से मेहे अणगारे तेणं उरालेणं विउलेणं सस्सिरीएणं पयत्तेणं पग्गहिएणं कल्लाणेणं सिवेणं धण्णेणं मंगल्लेणं उदग्गेणं उदारेणं उत्तमेणं महाणुभावेणं तवोकम्मेणं सुक्के लुक्खे णिम्मंसे णिस्सोणिए किडिकिडियाभूए अट्टिचम्मावणद्धे किसे धमणिसंतए जाए यावि होत्था । जीवंचीवेणं गच्छइ, जीवंचीवेणं चिट्ठइ, भासं भासित्ता गिलायइ, भासं भासमाणे गिलायइ, भासं भासिस्सामि त्ति गिलायइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મેઘ અણગારે ગુણસંવત્સર તપશ્ચર્યાનો સૂત્રાનુસાર યાવત્ સમ્યક રીતે કાયાથી સ્પર્શ કર્યો; પાલન કર્યું; શુદ્ધતાપૂર્વક આચરણ કર્યું; પાર કર્યું; કીર્તન કર્યું; સૂત્રાનુસાર, કલ્પાનુસાર યાવત્ કીર્તન કરીને, શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને વંદન-નમસ્કાર કરીને ઘણાં છઠ, અટ્ટમ, ચોલા, પંચોલા (પાંચ ઉપવાસ), અર્ધ માસખમણ, માસખમણ આદિ વિવિધ પ્રકારની તપશ્ચર્યા દ્વારા આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરતા રહ્યા.

ત્યારપછી તે ઉરાલ-પ્રધાન, દીર્ઘકાલીન તપ કરતા હોવાથી વિપુલ, શોભાસંપન્ન, ગુરુ દ્વારા

પ્રદત્ત અથવા પ્રયત્ન સાધ્ય, બહુમાનપૂર્વક પ્રગૃહીત, કલ્યાણકારી, શિવકારી, ધન્યકારી, મંગલકારી, ઉદગ્ર-ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ યુક્ત, ઉદાર-નિષ્કામ હોવાથી ઔદાર્ય યુક્ત, ઉત્તમ-અજ્ઞાનાંધકારથી રહિત અને મહાન પ્રભાવશાળી તપ કર્મથી મેઘ અણગારનું શરીર સુકાઈ ગયું, રૂક્ષ, કૃશ, માંસ રહિત અને રુધિર રહિત થઈ ગયું; ઉઠતાં-બેસતાં તેના હાડકાં કડ-કડ અવાજ કરવા લાગ્યા; તેના શરીરમાં માત્ર હાડકાં અને ચામડા જ રહ્યા હતા. તેના શરીરની કૃશતાથી બધી નસો સ્પષ્ટ દેખાવા લાગી.

તે કેવળ આત્મ બળથી જ ચાલતા હતા, આત્મ બળથી જ ઊભા રહેતા, ભાષા બોલીને થાકી જતાં હતા, વાત કરતાં કરતાં થાકી જતાં, ત્યાં સુધી કે 'હું બોલીશ' એવો વિચાર કરતા ત્યાં જ થાકી જતાં હતા. તાત્પર્ય એ છે કે પૂર્વોક્ત ઉગ્ર તપસ્યાના કારણે તેનું શરીર અત્યંત દુર્બળ થઈ ગયું.

૧૫૦ સે જહાણામૅ ઇંગાલસગડિયા ઇ વા કટ્ટસગડિયા ઇ વા પત્તસગડિયા ઇ વા તિલસગડિયા ઇ વા ઇરંડકટ્ટસગડિયા ઇ વા ડિન્ના સુક્કા સમાણી સસદ્દં ગચ્છઈ, સસદ્દં ચિટ્ટઈ, ઇવામેવ મેહે અણગારે સસદ્દં ગચ્છઈ, સસદ્દં ચિટ્ટઈ, ડવચિૅ તવેણં, અવચિૅ મંસસોણિણં, હુયાસણે ઇવ ભાસરાસિપરિચ્છણેણં તવેણં તેણં તવતેયસિરીૅ અર્ઘ્વ-અર્ઘ્વ ડવસોભેમાણે-ડવસોભેમાણે ચિટ્ટઈ ।

ભાવાર્થ :- જેમ કોઈ કોલસાથી, સૂકા લાકડાથી, સૂકા પાંદડાંથી, તલની ડાંખળીથી કે એરંડના કાષ્ઠથી ભરેલી ગાડી હોય, તે તડકામાં એકદમ સુકાઈ ગઈ હોય અર્થાત્ કોલસા, લાકડાં, પાંદડાં આદિ ખૂબ તપીને સુકાઈ ગયા પછી ગાડીમાં ભરવામાં આવ્યા હોય, તે ગાડી ચાલે ત્યારે ખડખડ અવાજ કરતી ચાલે છે અને અવાજ કરતી ઊભી રહે છે, તેવી જ રીતે મેઘ અણગાર જ્યારે ચાલતા હતા કે ઊભા રહેતા હતા ત્યારે તેમના હાડકાંનો ખડખડ અવાજ આવતો હતો. તેઓ તપથી પુષ્ટ અને લોહી-માંસથી ક્ષીણ થઈ ગયા હતા. રાખથી ઢાંકેલી અગ્નિની જેમ તે તપ તેજથી દેદીપ્યમાન અને તપતેજની શોભાથી અતિ-અતિ શોભાયમાન લાગતા હતા.

૧૫૧ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણે ભગવં મહાવીરે આઙ્ગરે તિત્થયરે જાવ પુઠ્ઠવાણુપુઠ્ઠિવ્વ ચરમાણે ગામાણુગામં દૂઙ્ગમાણે સુહંસુહેણં વિહરમાણે જેણામેવ રાયગિહે ણયરે જેણામેવ ગુણસીલૅ ચેઙ્ગ તેણામેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા અહાપડિરૂવં ડગ્ગહં ડગિગિહિત્તા સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મની આદિ કરનાર, તીર્થની સ્થાપના કરનાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી યાવત્ અનુક્રમથી વિહાર કરતાં, એક ગામથી બીજા ગામને પાર કરતાં, સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં, રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા, પધારીને યથોચિત અવગ્રહ-સ્થાનની આજ્ઞા લઈને, સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં મેઘ મુનિની તપશ્ચર્યાનું વર્ણન છે.

બાર ભિક્ષુ પડિમા :- પડિમા એટલે અભિગ્રહ, વિશેષ નિયમો. અભિગ્રહ સાથે તે નિયમોનું પાલન કરવામાં આવે છે. આ પડિમાઓનું વિસ્તૃત વર્ણન 'દશાશ્રુત સ્કંધ સૂત્ર'માં છે. શ્રી ભગવતીસૂત્ર ભાગ-૧,

શતક-૨/૧માં તથા શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર અને શ્રી ઉત્તરાધ્યન સૂત્રમાં પણ તત્સંબંધી વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે.

ભિક્ષુની બાર પડિમા અને તેનું કાલમાન :-

પડિમાઓનાં નામ	કાલમાન
(૧) માસિકી પડિમા	૧ માસ
(૨) દ્વિમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૩) ત્રિમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૪) ચતુ:માસિકી પડિમા	૧ માસ
(૫) પંચમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૬) ષડ્માસિકી પડિમા	૧ માસ
(૭) સપ્તમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૮) પ્રથમ સાત અહોરાત્રિકી પડિમા	૭ અહોરાત્ર
(૯) દ્વિતીય સાત અહોરાત્રિકી પડિમા	૭ અહોરાત્ર
(૧૦) તૃતીય સાત અહોરાત્રિકી પડિમા	૭ અહોરાત્ર
(૧૧) અહોરાત્રિકી પડિમા	૩ અહોરાત્ર [છઠતપ + ૧ દિન પારણું]
(૧૨) રાત્રિકી પડિમા	૪ અહોરાત્ર [અઠ્ઠમતપ + ૧ દિન પારણું]
	કુલ ૭ માસ ૨૮ દિવસ.

અહાસુત્તં...:- પડિમાઓની આરાધના માટે અહીં અહાસુત્તં વગેરે ત્રણ પદો ઉપલબ્ધ છે. ભગવતી સૂત્ર શતક-૨ ઉદ્દેશક-૧, સૂ. ૫૧માં સ્કન્દકમુનિના અધિકારમાં અહાતચ્ચં અહાસમ્મં સહિત પાંચ પદનો પ્રયોગ છે. અહાસુત્તં = સૂત્ર નિર્દિષ્ટ વિધિ અનુસાર અહાકપ્પં = કલ્પ-મર્યાદા, આચાર અનુસાર અને અહામગ્ગં = માર્ગ-જ્ઞાન, દર્શનાદિ રૂપ મોક્ષ માર્ગ અનુસાર.

ફાસેઙ્ગ...:- ક્ષાયોપશમિક ભાવ અનુસાર પડિમાઓની આરાધનાની પૂર્ણતા માટે સૂત્રમાં ફાસેઙ્ગ આદિ પદોનો પ્રયોગ છે. કાણં ફાસેઙ્ગ = કેવળ મનોરથ માત્રથી નહીં પરંતુ ઉચિત સમયે વિધિપૂર્વક શરીર દ્વારા પ્રવૃત્તિ કરી, પડિમાની વિધિને કાયા દ્વારા પૂર્ણ કરી પાલેઙ્ગ = ઉપયોગપૂર્વક, સાવધાનીપૂર્વક તેનું પાલન કર્યું. સોહેઙ્ગ = તપ અને પારણાની પૂર્ણ શુદ્ધિનું ધ્યાન રાખ્યું અર્થાત્ સ્વીકૃત વ્રતમાં દોષનું સેવન ન કરીને વ્રતને શુદ્ધ રાખ્યું. તીરેઙ્ગ = વ્રતની કાલ મર્યાદા પૂરી કરી, કાલમર્યાદા પર્યંત વ્રતનું પાલન કર્યું. કિટ્ટેઙ્ગ = વ્રતના અમુક-અમુક અનુષ્ઠાનો મેં પૂર્ણ કર્યા છે, તે પ્રકારે વ્રતનો મહિમા પ્રગટ કર્યો.- ભગવતી ૨/૧/૪૭માં પૂરેઙ્ગ અને અણુપાલેઙ્ગ શબ્દ પ્રયોગ પણ છે.

ગુણરત્ન સંવત્સર તપ :- જે તપ ગુણરૂપી રત્નો સહિત સાધિક એક વર્ષમાં પૂર્ણ થાય અર્થાત્ જે તપમાં ૧૬ માસ પર્યંત નિર્જરારૂપ વિશેષ ગુણની પ્રાપ્તિ થતી રહે, તેને ગુણરત્ન સંવત્સર તપ કહે છે. તેમાં તેર માસ અને સત્તર દિવસ ઉપવાસના હોય છે અને તોતેર દિવસ પારણાના હોય છે. આ પ્રમાણે સોળ મહિનામાં આ તપનું અનુષ્ઠાન પૂર્ણ કરાય છે.

गुणरत्न सर्वत्सर तपनुं कालमान :-

भास	तप	तप दिन	पारणा दिन	कुल दिवस
प्रथम	१५ उपवास	१५	१५	३०
भीजे	१० छठ	२०	१०	३०
त्रीजे	८ अष्टम	२४	८	३२
योथो	६ थोला	२४	६	३०
पांयमो	५ पंथोला	२५	५	३०
छटो	४ छ उपवास	२४	४	२८
सात	३ सात उपवास	२१	३	२४
आठमो	३ आठ उपवास	२४	३	२७
नवमो	३ नव उपवास	२७	३	३०
दशमो	३ दस उपवास	३०	३	३३
अगियारमो	३ अगियार उपवास	३३	३	३६
भारमो	२ भार उपवास	२४	२	२६
तेरमो	२ तेर उपवास	२६	२	२८
थौदमो	२ थौद उपवास	२८	२	३०
पंटरमो	२ पंटर उपवास	३०	२	३२
सोणमो	२ सोण उपवास	३२	२	३४
कुल दिवस		४०७	७३	४८०

भेद्यभुनि द्वारा संलेपना-संथारानी आराधना :-

१५२ तए णं तस्स मेहस्स अणगारस्स राओ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि धम्मजागरियं जागरमाणस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था-

एवं खलु अहं इमेणं उरालेणं तहेव जाव भासिस्सामि त्ति गिलामि । तं अत्थि ता मे उट्टाणे कम्मे बले वीरिए पुरिसक्कार-परक्कमे, सद्धा धिई संवेगे; तं जाव ता मे अत्थि उट्टाणे कम्मे बले वीरिए पुरिसक्कार-परक्कमे सद्धा धिई संवेगे जाव य मे धम्मायरिए धम्मोवएसए समणे भगवं महावीरे जिणे सुहत्थी विहरइ, ताव मे सेयं कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए जाव तेयसा जलंते सूरे समणं भगवं महावीरं वंदित्ता णमंसित्ता समणेणं भगवया महावीरेणं अब्भणुण्णायस्स समाणस्स सयमेव पंच महव्वयाइं आरुहित्ता गोयमाइए समणे णिगंथे णिगंथीओ य खामेत्ता तहारूवेहिं कडाईहिं थेरेहिं सद्धिं विउलं पव्वयं सणियंसणियं दुरुहित्ता सयमेव

મેહઘણસણિગાસં પુઢવિ-સિલા-પટ્ટયં પઢિલેહિત્તા સંલેહણા-ઙ્ઙુસણાં ઙ્ઙુસિયસ્સ
ભત્તપાણપઢિયાઙ્ઙિખયસ્સ પાઓવગયસ્સ કાલં અણવકંઘ-માણસ્સવિહરિત્તાં ।

ંવં સંપેહેઙ્ઙ સંપેહિત્તા કલ્લં પાઙ્ઙપ્પભાયાં રયણીં ઙ્ઙાવ જલંતે જેણેવ સમણે
ભગવં મહાવીરે તેણેવ ંવાગચ્છઙ્ઙ, ંવાગચ્છિત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં તિક્ખુત્તો આયાહિણં
પયાહિણં કરેઙ્ઙ, કરિત્તા વંદઙ્ઙ ણમંસઙ્ઙ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા ણચ્ચાસણ્ણે ણાઙ્ઙદૂરે સુસ્સુસમાણે
ણમંસમાણે અભિમુહે વિણણં પંજલિંઢે પજ્જુવાસઙ્ઙ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મેઘ અણગારને રાત્રિના પાછલા પ્રહરે ધર્મ જાગરણ કરતા આ પ્રકારનો
વિચાર આવ્યો કે—

આ પ્રમાણે હું વિશિષ્ટ તપના કારણે, (પૂર્વોક્ત બધું વર્ણન અહીં સમજવું) યાવત્ ‘ભાષા બોલીશ’
ંવા વિચારથી પણ થાકી જાઉં છું, છતાં ય હજુ મારામાં ઉત્થાન-ઉઠવાની શક્તિ કર્મ-કાર્ય કરવાની
શક્તિ, બળ, વીર્ય, પુરુષાકાર, પરાક્રમ, શ્રદ્ધા, ધૃતિ અને સંવેગ છે. તો જ્યાં સુધી મારામાં ઉત્થાન, કર્મ,
બલ, વીર્ય, પુરુષાકાર પરાક્રમ, શ્રદ્ધા, ધૃતિ અને સંવેગ છે અને જ્યાં સુધી મારા ધર્માચાર્ય ધર્મોપદેશક
શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી સુહસ્તિ(ગંધહસ્તિ)ની સમાન વિચરી રહ્યા છે, ત્યાં સુધીમાં અનશન
સ્વીકારવું મારા માટે શ્રેયકારી છે, તેથી કાલે, રાત્રિ વ્યતીત થાય અને તેજથી જાજવલ્યમાન સૂર્યનો ઉદય
થાય ત્યારે હું શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને વંદના-નમસ્કાર કરીને, તેમની આજ્ઞા લઈને સ્વયં જ પાંચ
મહાવ્રત અંગીકાર કરીને, ગૌતમ આદિ શ્રમણ નિર્ગ્રંથો તથા નિર્ગ્રંથીઓની ક્ષમા યાચના કરીને, તથા૩પના
સમર્થ ંવા કડાયા સ્થવિર(દઢ સંહનન અને દઢ મનોબળવાળા) સાધુઓની સાથે વિપુલ નામના પર્વત
ઉપર ઘીમે-ઘીમે ચઢીને, સ્વયં જ સઘન મેઘની જેવી કાળી પૃથ્વીશિલા પટ્ટનું પ્રતિલેખન કરીને, સંલેખના
સ્વીકારી, આહાર પાણીનો ત્યાગ કરીને, પાદપોપગમન અનશન(સંથારો) ધારણ કરીને, મૃત્યુની આકાંક્ષા
કર્યા વિના વિચરણ કરું

મેઘમુનિ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે દિવસે પ્રાતઃકાલે સૂર્યોદય થયો ત્યારે શ્રમણ ભગવાન
મહાવીર સમીપે આવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને ત્રણવાર દક્ષિણાવર્તનપૂર્વક વંદન-નમસ્કાર
કરીને, ન અતિ નજીક ન અતિ દૂર યોગ્ય સ્થાને રહીને, ભગવાનની સેવા કરતાં, નમસ્કાર કરતાં, પ્રભુની
સન્મુખ વિનયથી બન્ને હાથ જોડીને ઉપાસના કરવા લાગ્યા.

૧૫૨ મેહ ! ત્તિ સમણે ભગવં મહાવીરે મેહં અણગારં ંવં વયાસી- સે ણૂણં તવ મેહા ! રાઓ
પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ધમ્મજાગરિયં જાગરમાણસ્સ અયમેયારૂવે અઙ્ઙત્થિં ઙ્ઙાવ
સમુપ્પજ્જિત્થા- ંવં ઘલુ અહં ઙ્ઙમેણં ંરાલેણં ઙ્ઙાવ જેણેવ અહં તેણેવ હવ્વમાગં । સે ણૂણં
મેહા ! અટ્ટે સમટ્ટે ? હંતા અત્થિ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પઢિબંઘં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે મેઘ અણગારને આ પ્રમાણે
કહ્યું— હે મેઘ ! રાત્રિના પાછલા પ્રહરમાં ધર્મ જાગરણ કરતાં તમને આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો છે કે—
આ ઉદાર વગેરે વિશેષણ યુક્ત તપના કારણે મારું શરીર કૃશ થઈ ગયું છે વગેરે સંપૂર્ણ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું
યાવત્ તદનુસાર તું મારી પાસે આવ્યો છે, હે મેઘ ! શું આ વાત સત્ય છે ? મેઘમુનિએ કહ્યું— હા, ભગવન્!
તે સત્ય છે. ત્યારે ભગવાને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, તેમાં વિલંબ ન કરો.

૧૫૪ તણ ણં સે મેહે અણગારે સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં અબ્હણુણ્ણાણ સમાણે હદ્ધુ જાવ હિયણ ઉટ્ટાણ ઉટ્ટેહ, ઉટ્ટેત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં તિક્ખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેહ, કરિત્તા વંદહ ણમંસહ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા સયમેવ પંચ મહવ્વયાહં આરુહેહ, આરુહિત્તા ગોયમાહ સમણે ણિગંથે ણિગંથીઓ ય ખામેહ, ખામેત્તા ય તહારૂવેહિં કડાઈહિં થેરેહિં સંદ્ધિં વિહલં પવ્વયં સણિયં-સણિયં દુરુહહ, દુરુહિત્તા સયમેવ મેહઘણસણિગાસં પુઢવિસિલા-પટ્ટયં પહિલેહેહ, પહિલેહિત્તા ઉચ્ચારપાસવણભૂમિં પહિલેહેહ, પહિલેહિત્તા દબ્ભસંથારગં સંથરહ, સંથરિત્તા દબ્ભસંથારગં દુરુહહ, દુરુહિત્તા પુરત્થાભિમુહે સંપલિયંકણિસણ્ણે કરયલપરિગ્ગહિયં સિરસાવત્તં મત્થણ અંજલિં કટ્ટુ ંવં વયાસી-

ણમોત્થુણં અરિહંતાણં ભગવંતાણં જાવ સંપત્તાણં । ણમોત્થુણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ સંપાવિહકામસ્સ મમ ધમ્માયરિયસ્સ । વંદામિ ણં ભગવંતં તત્થગયં ઇહગણ, પાસહ મે ભગવં તત્થગણ ઇહગયં, તિ કટ્ટુ વંદહ ણમંસહ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા ંવં વયાસી-

પુવ્વિં પિ ય ણં મણ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિણ સવ્વે પાણાહવાણ પચ્ચક્ખાણ, મુસાવાણ અદિણ્ણાદાણે મેહુણે પરિગ્ગહે કોહે માણે માયા લોહે પેજ્જે દોસે કલહે અબ્ભક્ખાણે પેસુણ્ણે પરપરિવાણ અરહ્મંસહ માયામોસે મિચ્છાદંસણસલ્લે પચ્ચક્ખાણ ।

ઇયાણિં પિ ય ણં અહં તસ્સેવ અંતિણ સવ્વં પાણાહવાયં પચ્ચક્ખમિ જાવ મિચ્છાદંસણ-સલ્લં પચ્ચક્ખામિ, સવ્વં અસણં પાણં ખાહમં સાહમં ચહવ્વિહં પિ આહારં પચ્ચક્ખામિ જાવજ્જીવાણ । જં પિ ય ઇમં સરીરં ઇટ્ઠં કંતં પિયં જાવ મા ણં વિવિહા રોગાયંકા પરીસહોવસગ્ગા ફુસંતીતિ કટ્ટુ; ંયં પિ ય ણં ચરિમેહિં ઉસ્સાસ ણિસ્સાસેહિં વોસરામિ તિ કટ્ટુ સંલેહણા-હ્હુસણા-હ્હુસિણ ભત્તપાણ-પહિયાહિક્ખિણ પાઓવગણ કાલં અણવકંખમાણે વિહરહ । તણ ણં તે થેરા ભગવંતો મેહસ્સ અણગારસ્સ અગિલાણ વેયાવહિયં કરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘ અણગાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને હૃષ્ટ-તુષ્ટ થયા. તેના હૃદયમાં આનંદ થયો. તે ઉત્થાન શક્તિથી ઊઠ્યા અને ઊઠીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને જમણી તરફથી આરંભીને ત્રણવાર દક્ષિણાવર્તનપૂર્વક વંદના-નમસ્કાર કરીને સ્વયંમેવ પાંચ મહાવ્રતોનું ઉચ્ચારણ કર્યું અને ગૌતમ આદિ સાધુઓને તથા સાધ્વીઓને ખમાવ્યા. ખમાવીને તથા રૂપ કડાયા સ્થવિર શ્રમણોની સાથે ધીમે-ધીમે વિપુલ નામના પર્વત ઉપર ચઢ્યા. ત્યાં સ્વયં સઘન મેઘની સમાન કાળા પૃથ્વીશિલાપટ્ટની પ્રતિલેખના કરી, ઉચ્ચાર-પ્રસવણાદિ પરઠવાની ભૂમિની પ્રતિલેખના કરી અને ત્યાર પછી દર્ભનો સંથારો પાથરીને તેના ઉપર પૂર્વદિશાની સન્મુખ પર્યકાસને બેસીને, બંને હાથ જોડીને અને મસ્તક પર અંજલી કરીને આ પ્રમાણે બોલ્યા-

અરિહંત ભગવંતોને યાવત્ (નમોત્થુણંના પાઠમાં કથિત સર્વ વિશેષણ યુક્ત)સિદ્ધિને પ્રાપ્ત એવા સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર હો. મારા ધર્માચાર્ય યાવત્ સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત કરવાના ઈચ્છુક શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને નમસ્કાર હો. ત્યાં(ગુણશીલ ચૈત્યમાં) સ્થિત રહેલા ભગવાન મહાવીરને અહીં સ્થિત હું વંદન

કરું છું. હે પ્રભુ ! ત્યાં બિરાજમાન આપ અહીં રહેલા મને જોવો છો. આ પ્રમાણે કહીને ભગવાનને વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

પહેલા પણ મેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે સમસ્ત પ્રાણાતિપાતનો ત્યાગ કર્યો હતો, સર્વ મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અભ્યાખ્યાન(મિથ્યા દોષારોપણ કરવો), પૈશુન્ય, પરપરિવાદ, ધર્મમાં અરતિ, અધર્મમાં રતિ, માયામૃષા અને મિથ્યાદર્શન શલ્ય, આ અઢાર પાપસ્થાનકના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા છે.

અત્યારે પણ હું તેઓની(ભગવાનની) સમક્ષ સંપૂર્ણ પ્રાણાતિપાતના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું યાવત્ મિથ્યાદર્શન શલ્યના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું તથા સર્વ પ્રકારના અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારના આહારના યાવજીવન માટે પ્રત્યાખ્યાન કરું છું. આ શરીર જે મને ઈષ્ટ છે, કાંત છે અને પ્રિય છે યાવત્ આ શરીરને વિવિધ પ્રકારના રોગ, શૂલાદિ આતંક, બાવીસ પરીષહ અને ઉપસર્ગ સ્પર્શ ન કરે, તે રીતે તેની મેં રક્ષા કરી છે(એવા) આ શરીરનો પણ હું અંતિમ શ્વાસોશ્વાસ પર્યંત પરિત્યાગ કરું છું. આ પ્રમાણે કહીને સંલેખના અંગીકાર કરીને, આહાર-પાણીનો ત્યાગ કરીને પાદપોષગમન અનશન(સર્વોત્કૃષ્ટ પંડિતમરણ) અંગીકાર કરી મૃત્યુની ઈચ્છા ન કરતાં મેઘમુનિ વિચરવા લાગ્યા. ત્યારે તે સ્થવિર ભગવંત અગ્લાન ભાવે અર્થાત્ ભાવપૂર્વક મેઘ અણગારની(પ્રતિલેખન પ્રમાર્જન આદિરૂપે) વૈયાવચ્ચ કરવા લાગ્યા.(શારીરિક વૈયાવચ્ચ સેવા પાદપોષગમન સંથારામાં હોતી નથી.)

૧૫૫ તए णं से मेहे अणगारे समणस्स भगवओ महावीरस्स तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारसअंगाइं अहिज्जित्ता, बहुपडिपुण्णाइं दुवालसवरिसाइं सामण्णपरियागं पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए अप्पाणं झोसित्ता सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता, आलोइयपडिक्कंते उद्धियसल्ले समाहिपत्ते अणुपुव्वेणं कालगए ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘ અણગાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના તથારૂપ સ્થવિરો પાસે સામાયિક આદિ અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કરીને, પ્રતિપૂર્ણ બાર વર્ષ સુધી ચારિત્ર પર્યાયનું પાલન કરીને, એકમાસની સંલેખના દ્વારા આત્માને સંલેખિત(સેવિત-યુક્ત) કરીને, સાઠ ભક્ત આહારના ત્યાગરૂપ એક માસનું અનશન(સંથારો) કરીને, આલોચના પ્રતિક્રમણ કરીને, ત્રણ શલ્યોને દૂર કરીને, સમાધિને પ્રાપ્ત કરીને અનુક્રમથી કાલધર્મને પ્રાપ્ત થયા.

૧૫૬ તए णं थेरा भगवंतो मेहं अणगारं अणुपुव्वेणं कालगयं पासंति, पासित्ता परिणिव्वाणवत्तियं काउस्सगं करंति, करित्ता मेहस्स आयारभंडयं गेण्हंति, गेण्हित्ता विउलाओ पव्वयाओ सणियं-सणियं पच्चोरुहंति, पच्चोरुहित्ता जेणामेव गुणसीलए चेइए, जेणामेव समणे भगवं महावीरे तेणामेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं वंदइ णमंसइ, वंदित्ता णमंसित्ता एवं वयासी-

एवं खलु देवाणुप्पियाणं अंतेवासी मेहे णामं अणगारे पगइभइए जाव विणीए । से णं देवाणुप्पिएहिं अब्भणुण्णाए समाणे गोयमाइए समणे णिगंथे णिगंथीओ य खामेत्ता अम्हेहिं सद्धिं विउलं पव्वयं सणियं-सणियं दुरुहइ, दुरुहित्ता सयमेव मेघघण-सण्णिगासं

પુઢવિસિલાપટ્ટયં પડિલેહેઙ્ગ, પડિલેહિત્તા ભત્તપાળપડિયાઙ્ગિલ્લિલ્લ અણુપુલ્લેણં કાલગાલ ।
 ંલ્લ ણં લેવાણુપ્પિયા ! મેહલ્લ અણગારલ્લ આચારભંડલ્લ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી સ્થવિર ભગવંતોએ મેઘ અણગારને ક્રમશઃ કાલગત(મૃત્યુ પામેલા) જોયા. જોઈને પરિનિર્વાણ નિમિત્તક (મુનિના મૃતદેહ પરઠવાના કારણે કરવામાં આવતો) કાયોત્સર્ગ કર્યો. કાયોત્સર્ગ કરીને મેઘમુનિના ઉપકરણ ગ્રહણ કર્યા અને વિપુલ પર્વતથી ધીમે-ધીમે નીચે ઉતર્યા, ઉતરીને ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર બિરાજમાન હતાં ત્યાં આવ્યા; આવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદના-નમસ્કાર કર્યા. વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે ભગવન ! આપ દેવાનુપ્રિયના અંતેવાસી(શિષ્ય) મેઘ અણગાર, જે સ્વભાવથી ભદ્ર યાવત્ વિનીત હતા. તે (આપ) દેવાનુપ્રિયની આજ્ઞા લઈને ગૌતમ આદિ સાધુઓ અને સાધવીઓને ખમાવીને, અમારી સાથે વિપુલ પર્વત ઉપર ધીરે-ધીરે ચઢયા, ચઢીને સ્વયં સઘન મેઘની સમાન કૃષ્ણવર્ણવાળી પૃથ્વી શિલાપટ્ટકનું પ્રતિલેખન કર્યું, પ્રતિલેખન કરીને ભક્ત-પાનના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા અને અનુક્રમથી કાલધર્મને પ્રાપ્ત થયા છે. હે દેવાનુપ્રિય ! આ મેઘ અણગારના ઉપકરણો છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મેઘમુનિના સંલેખના-સંથારાના વિચારોની ઉત્પત્તિ અને તે પ્રમાણે આચરણ કરવાનું સાંગોપાંગ વર્ણન છે.

સંલેખના :- સમાધિ મરણની પૂર્વ તૈયારી રૂપે સાધક કષાયો અને શરીરને કૃશ કરે છે, તેને સંલેખના કહે છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર અધ્ય.—૩૬મા સંલેખનાના જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ તે ત્રણ પ્રકાર અને તેની કાલ મર્યાદાનું વિસ્તૃત વર્ણન છે. કેટલાક સાધકો તે પ્રમાણે સંલેખનાનો સ્વીકાર કરે છે અને ક્યારેક સાધકના જીવનમાં આચરિત તેનું તપ જ સંલેખના રૂપ થઈ જાય છે. મેઘમુનિએ ભિક્ષુની પડિમા અને ગુણરત્ન સંવત્સર તપ દ્વારા જ સંલેખના કરી હતી.

અનશન :- અશનાદિ ચાર પ્રકારનો આહાર તથા અઢાર પાપ આદિનો જીવન પર્યંત ત્યાગ કરવામાં આવે તેને અનશન—સંથારો કહે છે. આ શરીર દ્વારા હવે પછી વિશેષ તપ કે સંયમ સાધના કરવી શક્ય ન રહે ત્યારે સાધક સ્વેચ્છાએ આ શરીરના ત્યાગ માટે સંથારો કરે છે. આહાર-પાણીના ત્યાગ સહિત સમાધિ ભાવપૂર્વક મૃત્યુને સ્વીકારવું તેનું નામ અનશન છે. અનશનના ત્રણ પ્રકાર છે.

(૧) **ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન—** આ પ્રકારના અનશનમાં સાધક ત્રણ અથવા ચારે પ્રકારના આહારાદિનો ત્યાગ કરે છે અને અત્યંત અનિવાર્ય પરિસ્થિતિમાં પોતે શરીરની સાર સંભાળ કરે છે અને અન્યની સેવા પણ સ્વીકારે છે.

(૨) **ઈગિત મરણ—** આ પ્રકારના અનશનમાં સાધક આહારાદિના ત્યાગ સાથે પોતે પોતાના શરીરની સાર સંભાળ રાખે છે પણ અન્યની સેવા સ્વીકારતા નથી.

(૩) **પાદપોપગમન—** આ પ્રકારના અનશનમાં સાધક આહારાદિના ત્યાગ સાથે પોતે પણ શરીરની સારસંભાળ લેતા નથી, અન્ય પાસે પણ સેવા કરાવતા નથી. પાદપ=વૃક્ષ, વૃક્ષની ડાળી જેમ સ્થિર પડી રહે છે તેમ એક સ્થાનમાં શરીરની સારસંભાળ કર્યા વિના આત્મભાવમાં સ્થિર રહે છે.

મેઘમુનિએ આ ત્રીજા પ્રકારના અનશનનો સ્વીકાર કર્યો હતો. અનશનનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી આચારાંગસૂત્ર, અધ્યયન-૮માં છે. તેમજ અનેક શાસ્ત્રોના વિવેચનમાં તેનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે.

કડાઈહિં થેરેહિં :- કડાયા સ્થવિર. કોઈ પણ શ્રમણ જ્યારે પર્વત ઉપર જઈને પાદપોગમન અનશન-સંથારો ગ્રહણ કરે ત્યારે તેમની આત્મસાધનામાં કે દિનચર્યામાં સહાયક થવા જે સાધુ તેમની સાથે જાય, સાથે રહે તેને કડાયા સ્થવિર કહેવામાં આવે છે. તેઓ ઉત્તમ સંહનન અને શ્રેષ્ઠ મનોબલથી સંપન્ન હોય છે, પરીષદ-ઉપસર્ગોને સહન કરવામાં સમર્થ અને નિદ્રા વિજેતા હોય છે અને સ્થવિરોના સર્વગુણે કરી યુક્ત હોય છે. તેઓ સ્વયં સંથારા કાળ સુધી તપસ્યા કરે છે.

સયમેવ પંચ મહવ્વયાઈં આરુહેઈ :- જૈનધર્મ વિનયપ્રધાન ધર્મ છે. મેઘમુનિએ પ્રભુની આજ્ઞાપૂર્વક જ અનશન સ્વીકારવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. અનશન માટે પ્રયાણ કરતાં પૂર્વે પ્રભુની આજ્ઞાથી જ પ્રભુની સમક્ષ સ્વયં પાંચ મહાવ્રતનો સ્વીકાર કર્યો અને વિપુલ પર્વત ઉપર પણ કડાયા સ્થવિરોની હાજરીમાં સંથારાના પ્રત્યાખ્યાન પણ સ્વયં કર્યાં. જીવનમાં અંતિમ આરાધનાનું મહત્ત્વ વિશેષ છે. તે સમયે સાધક સ્વયં જાગૃતિપૂર્વક પોતાની મેળે જ પ્રત્યાખ્યાન કરે તે અતિ મહત્ત્વનું છે. મેઘમુનિએ પણ આ રીતે પ્રભુની આજ્ઞા મેળવીને મહાવ્રત તથા અનશનના પ્રત્યાખ્યાન પોતાની મેળે કરીને વિનયમૂલ ધર્મનું જ પાલન કર્યું. આજ્ઞાપૂર્વક કાર્ય થાય તેમાં કોઈ પણ પ્રકારનો અવિનય થતો નથી.

મેઘ અણગારની ગતિ : ભાવિ ભવ :-

૧૫૭ ભંતે ! ત્તિ ભગવં ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયાણં અંતેવાસી મેહે ણામં અણગારે, સે ણં ભંતે મેહે અણગારે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા કહિં ગણે ? કહિં ઉવવણ્ણે ?

ભાવાર્થ :- તત્પશ્ચાત્ ભગવાન ગૌતમ સ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કર્યા, વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે ભગવાન ! આપ દેવાનુપ્રિયના અંતેવાસી મેઘ અણગાર હતા. હે ભગવન્ ! તે મેઘ અણગાર મૃત્યુના અવસરે મૃત્યુ પામીને ક્યાં ગયા ? ક્યાં ઉત્પન્ન થયા ?

૧૫૮ ગોયમા ! ત્તિ સમણે ભગવં મહાવીરે ભગવં ગોયમં એવં વયાસી- એવં ખલુ ગોયમા ! મમ અંતેવાસી મેહે ણામં અણગારે પગઈભદ્દા જાવ વિણીએ, સે ણં તહારૂવાણં થેરાણં અંતિએ સામાઈયમાઈયાઈં એકકારસ અંગાઈં અહિજ્જઈ, અહિજ્જિત્તા બારસ ભિક્ખુ પડિમાઓ, ગુણરયણસંવચ્છરં તવોકમ્મં કાણં ફાસેત્તા જાવ કિટ્ટેત્તા મણે અબ્ભણુણ્ણાએ સમાણે ગોયમાઈ થેરે ખામેઈ ખામિત્તા તહારૂવેહિં કડાઈહિં થેરેહિં સદ્ધિં સણિયં-સણિયં વિઝલં પવ્વયં દુરુહઈ, દુરુહિત્તા દબ્ભસંથારગં સંથરઈ સંથરિત્તા દબ્ભસંથારોવગણે સયમેવ પંચમહવ્વણે ઉચ્ચારેઈ, બારસ વાસાઈં સામણ્ણપરિયાગં પાઠણિત્તા માસિયાએ સંલેહણાએ અપ્પાણં ઝૂસિત્તા, સદ્ધિં ભત્તાઈં અણસણાએ છેદેત્તા, આલોઈયપડિક્કંતે ઉદ્ધરિયસલ્લે સમાહિપત્તે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉઠ્ઠં ચંદિમસૂર-ગહગણ-ણક્ખત્ત-તારારૂવાણં બહૂઈં જોયણાઈં બહૂઈં જોયણસયાઈં, બહૂઈં જોયણસહસ્સાઈં, બહૂઈં જોયણ સયસહસ્સાઈં, બહૂઈં જોયણ કોડીઓ, બહૂઈં જોયણકોડાકોડીઓ ઉઠ્ઠં દૂરં ઉપ્પઈત્તા સોહમ્મીસાણ-સણંકુમાર-માહિંદ-બંભલોય-લંતગ-

મહાસુક્ક-સહસ્સારાણય-પાણયારણચ્ચુએ તિણિણ ય અદ્વારસુત્તરે ગેવેજ્જવિમાણાવાસસએ વીઙ્વહિત્તા વિજએ મહાવિમાણે દેવત્તાએ ઉવવણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- હે ગૌતમ ! આ પ્રમાણે સંબોધન કરી, શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ભગવાન ગૌતમને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ગૌતમ ! મારા અંતેવાસી મેઘ નામના અણગાર જે પ્રકૃતિથી ભદ્ર યાવત્ વિનીત હતા; તેણે તથારૂપના સ્થવિરો પાસેથી સામાયિકથી પ્રારંભી અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું. બાર ભિક્ષુ પ્રતિમાઓનું અને ગુણરત્ન સંવત્સર નામના તપનું કાયાથી આચરણ કર્યું યાવત્ કીર્તન કર્યું, મારી આજ્ઞા લઈને ગૌતમ આદિ સાધુઓને ખમાવીને, તથારૂપના કડાયા સ્થવિરોની સાથે વિપુલ પર્વત ઉપર ચઢ્યા. દર્ભનો સંથારો પાથરીને, દર્ભના સંથારા ઉપર સ્થિત થઈને સ્વયં જ પાંચ મહાવ્રતોનું ઉચ્ચારણ કર્યું, બાર વર્ષ સુધી સાધુત્વ પર્યાયનું પાલન કરીને એક માસની સંલેખનાથી આત્માને સેવીને (પોતાના શરીરને ક્ષીણ કરીને), સાઠ-ભક્ત અનશનનું છેદન કરીને, આલોચના પ્રતિક્રમણ કરીને, શલ્યોને નિર્મૂળ કરીને, સમાધિને પ્રાપ્ત થઈને, આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં મૃત્યુ પામીને, ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહગણ, નક્ષત્ર અને તારારૂપ જ્યોતિષ ચક્રથી ઉપર ઘણા યોજન, સો યોજન, ઘણા હજારો યોજન, ઘણા લાખો યોજન, ઘણા કરોડો યોજન અને ઘણા કોડાકોડી યોજન પાર કરીને તેના ઉપર સૌધર્મ, ઈશાન, સનત્કુમાર, માહેન્દ્ર, બ્રહ્મલોક, લાંતક, મહાશુક, સહસ્રાર, આનત, પ્રાણત, આરણ અને અચ્યુત દેવલોકોને તથા નવશ્રૈવેયકના ત્રણસો અઢાર વિમાનાવાસોને પાર કરીને, તે વિજય નામના અનુત્તર મહાવિમાનમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા છે.

૧૫૯ તત્થ ણં અત્થેગઙ્ગયાણં દેવાણં તેત્તીસં સાગરોવમાઙ્ગં ઠિઈ પ્ણત્તા । તત્થ ણં મેહસ્સ વિ દેવસ્સ તેત્તીસં સાગરોવમાઙ્ગં ઠિઈ પ્ણત્તા ।

ભાવાર્થ :- તે વિજય નામના અનુત્તર વિમાનમાં કેટલાક દેવોની તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ હોય છે. ત્યાં મેઘ નામના દેવની પણ તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે.

૧૬૦ એસ ણં ભંતે ! મેહે દેવે તાઓ દેવલોગાઓ આઝક્ખણં ઠિઙ્ગક્ખણં ભવક્ખણં અણંતરં ચયં ચહિત્તા કહિં ગચ્છિહિઙ્ગ ? કહિં ઉવવજ્જિહિઙ્ગ ?

ગોયમા ! મહાવિદેહે વાસે સિજ્ઙ્ગિહિઙ્ગ, બુજ્ઙ્ગિહિઙ્ગ, મુચ્ચિહિઙ્ગ, પરિણિવ્વાહિઙ્ગ, સવ્વદુક્ખાણમંતં કાહિઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ગૌતમસ્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો— હે ભગવન્ ! તે મેઘ દેવ, ત્યાંના આયુષ્યનો— આયુષ્ય કર્મના દલિકોનો ક્ષય કરીને, સ્થિતિનો—આયુષ્યકર્મની સ્થિતિના વેદન દ્વારા તેનો ક્ષય કરીને તથા ભવનો— દેવભવના કારણભૂત કર્મોનો ક્ષય કરીને અને ત્યાંના શરીરનો ત્યાગ કરીને, દેવલોકથી ચ્યવીને ક્યાં જશે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ?

હે ગૌતમ ! મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને સિદ્ધ થશે, બુદ્ધ થશે, મુક્ત થશે, પરિનિર્વાણને પ્રાપ્ત કરશે અને સમસ્ત દુઃખોનો અંત કરશે.

ઉપસંહાર : અધ્યયન નિગમન :-

૧૬૧ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં આઙ્ગરેણં તિત્થયરેણં જાવ સંપત્તેણં અપ્પોપાલંભ-ણિમિત્તં પઢમસ્સ ણાયજ્ઙ્ગયણસ્સ અયમટ્ઢે પ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! ધર્મની આદિના કરનારા, તીર્થની સ્થાપના કરનારા **યાવત્** મુક્તિને પ્રાપ્ત એવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ અલ્પ ઉપાલંભ નિમિત્તે આ પ્રથમ **ઉક્ષિત્ત** જ્ઞાત અધ્યયનના આ ભાવોનું નિરૂપણ કર્યું છે અર્થાત્ શિષ્યની ભૂલ થાય તો ગુરુજનોએ કંઈક ઉપાલંભ આપવો જોઈએ. **ત્તિ બેમિ** = તીર્થકર ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જેમ ફરમાવ્યું છે, તેમ હું(સુધર્મા સ્વામી) તમને (જંબૂ સ્વામીને) કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં સૂત્રકારે આ પ્રથમ જ્ઞાત અધ્યયનનો ઉપસંહાર કર્યો છે. આ અધ્યયનમાં જ્ઞાત (દષ્ટાંત) દ્વારા હિતશિક્ષા આપવા મેઘમુનિની ઘટિત ઘટનાને દષ્ટાંતરૂપે રજૂ કરવામાં આવી છે. શિષ્યનું મન કોઈપણ કારણથી સંયમભાવથી ચલિત થઈ જાય, શિષ્ય ભૂલ કરે, ત્યારે ગુરુવર્યોએ ખાસ લક્ષ્ય આપીને ઉપાલંભ વચનો દ્વારા કે અન્ય કોઈ પણ ઉપાયે તેને સંયમમાં સ્થિર કરવો જોઈએ. સૂત્રકારના આ ભાવોને વૃત્તિકારે ગાથા દ્વારા પ્રગટ કરેલ છે. યથા—

મહુરેહિં ગિરણેહિં, વચણેહિં ચોયંતિ આયરિયા ।

સીસે કહિંચિ ખલિય, જહ મેહમુણિં મહાવીરો ॥૧॥

અર્થ— જેમ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ મેઘમુનિને સ્થિર કર્યા તેમ કોઈ પણ પ્રસંગે શિષ્ય સ્ખલિત થઈ જાય તો આચાર્ય તેને મધુર તથા નિપુણ વચનોથી સંયમમાં સ્થિર થવા માટે પ્રેરિત કરે છે. ॥૧॥

॥ પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત ॥

બીજું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ છે— સંઘાટ. સંઘાટનો અર્થ છે બે વસ્તુ કે વ્યક્તિનો સંયોગ. વિજય ચોર અને ધન્ય સાર્થવાહને એક જ બેડીમાં બાંધવામાં આવ્યા હતા. તે બંનેના સંયોગ—સંઘાટના આધારે જ આ કથાનકનું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે, તેથી આ અધ્યયનનું ‘સંઘાટ’ નામ છે. કથાનક આ પ્રમાણે છે—

રાજગૃહનગરમાં ધન્ય સાર્થવાહ અને તેની પત્ની ભદ્રા સાર્થવાહી રહેતાં હતાં. અનેક દેવી-દેવતાઓની માનતા પૂજા કર્યા પછી તેઓને ત્યાં દેવદત્ત નામના બાળકનો જન્મ થયો. એકવાર ઘણા ઘરેણાં પહેરાવેલા દેવદત્તને પંથક નોકર શેરીમાં રમાડવા લઈ ગયો. દેવદત્તને એક બાજુ બેસાડી, પંથક અન્ય છોકરાઓ સાથે રમવામાં મશગૂલ બની ગયો. આ તકનો લાભ લઈને નગરનો કુખ્યાત વિજયચોર દેવદત્તને ઉપાડીને નગર બહાર જતો રહ્યો અને ત્યાં તેણે બાળકના દાગીના ઉતારી લીધા પછી, બાળકને એક અવાવરું કૂવામાં નાંખીને પોતે ગીચ ઝાડીમાં સંતાઈ ગયો.

દેવદત્તની શોધ કરતાં ગામના કોટવાળ સાથે ધન્ય સાર્થવાહ, આ કૂવાની ગીચ ઝાડી પાસે આવી પહોંચ્યા. ચોરેલા અલંકારો સાથે વિજય ચોર પકડાઈ ગયો. તેને નગરના કારાગૃહમાં પૂરવામાં આવ્યો. કાળક્રમે કોઈ નાનકડા ગુન્ડાસર ધન્ય સાર્થવાહને પણ જેલમાં લઈ જવામાં આવ્યો અને આ વિજય ચોરની સાથે એક જ હેડ(બેડી)માં બાંધવામાં આવ્યો. ધન્ય સાર્થવાહ માટે તેના ઘરેથી ભોજન આવ્યું. ચોરે ભોજન માંગ્યું પણ શેઠે પોતાના ભોજનમાંથી પુત્રઘાતક ચોરને ભોજન આપ્યું નહીં, તેથી ખીજાયેલા ચોરે મળ-મૂત્રના ત્યાગ સમયે શેઠ સાથે ચાલવાની ના પાડી. એક જ બેડીમાં તે બન્ને બંધાયેલા હોવાથી એકલા શેઠ મળ-મૂત્રના ત્યાગ માટે ચાલવા સમર્થ ન હતા. અંતે ભોજન આપવાની શરતે મળ-મૂત્રના ત્યાગ માટે વિજય ચોર સાથે જવા માટે તૈયાર થયો. ત્યાર પછી ધન્ય શેઠ પ્રતિદિન પોતાના ભોજનમાંથી વિજય ચોરને ભોજન આપવા લાગ્યો.

પુત્ર ઘાતક ચોરને શેઠ ભોજન આપે છે તે જાણીને ભદ્રાસાર્થવાહી પતિ ઉપર નારાજ થઈ ગઈ. જેલમાંથી છૂટીને ઘેર આવેલા સાર્થવાહ સામે ભદ્રા જોવા પણ તૈયાર ન થઈ. ત્યારે સાર્થવાહે સ્પષ્ટીકરણ કર્યું કે મળ-મૂત્ર ત્યાગાદિ ક્રિયાઓમાં તેમનો સહકાર મેળવવા ભોજનમાંથી ભાગ આપવાની તેમની શરત મારે સ્વીકારવી પડી હતી. આ વાત સાંભળતાં ભદ્રાના મનની શંકાનું નિરાકરણ થઈ ગયું.

યથા સમયે ધન્ય સાર્થવાહ સ્થવિરમુનિના ઉપદેશથી બોધ પામી, દીક્ષિત થઈ, ચારિત્રનું પાલન કરી દેવગતિને પામ્યા. ત્યાંથી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મ ધારણ કરી મોક્ષગતિને પામશે અને વિજયચોર કારાગૃહમાં જ વધ, બંધન આદિ દુઃખોને પામી નરકગતિ પામ્યો અને ત્યાર પછી અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરશે.

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં વિજય ચોર અને ધન્ય સાર્થવાહના કથાનક દ્વારા શ્રમણોએ પોતાના શરીરની આહાર-પાણીથી સારસંભાળ કેવા ભાવથી રાખવી જોઈએ, તેનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે.

બીજું અધ્યયન

સંઘાટ

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ પં ધંતે ! સમણેણં ધગવયા મહાવીરેણં પઢમસ્સ ણાયજ્ઙયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, વિહયસ્સ પં ધંતે ! ણાયજ્ઙયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ જ્ઞાતાધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! બીજા જ્ઞાતાધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે ણામં ણયરે હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ પં રાયગિહે ણયરે સેણિણ રાયા હોત્થા, વણ્ણઓ । તસ્સ પં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાણ ગુણસીલણ ણામં ચેહણ હોત્થા, વણ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! ચોથા આરાના અંત ભાગરૂપ તે કાળમાં અને ભગવાન વિદ્યમાન હતાં તે સમયમાં રાજગૃહ નામનું એક નગર હતું. ત્યાં મહાહિમવંત પર્વત સમાન શ્રેણિક નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તે રાજગૃહની બહાર ઈશાન કોણમાં ગુણશીલ નામનું ઉદ્યાન હતું. નગર, રાજા અને ઉદ્યાનનું વર્ણન ઔપપાતિક સૂત્રાનુસાર જાણવું.

ઉજ્જડ ઉદ્યાન : માલુકા કચ્છ :-

૩ તસ્સ પં ગુણસીલયસ્સ ચેહયસ્સ અદૂરસામંતે ણ્ણ પં મહં ણ્ણે, જિણ્ણુજ્જાણે યાવિ હોત્થા - વિણટ્ટદેવડલે પરિસડિયતોરણઘરે ણાણાવિહગુચ્છગુમ્મલયા-વલ્લિ-વચ્છાહણ અણેગ-વાલસય-સંકણિજ્જે યાવિ હોત્થા । તસ્સ પં જિણ્ણુજ્જાણસ્સ બહુમજ્જદેસભાણ, ણ્ણ પં મહં ણ્ણે ધગ્ગકૂવણ યાવિ હોત્થા ।

તસ્સ પં ધગ્ગકૂવસ્સ અદૂરસામંતે, ણ્ણ પં મહં ણ્ણે માલુયાકચ્છણ યાવિ હોત્થા, કિણ્ણે કિણ્ણોભાસે જાવ રમ્મે મહામેહણિરંબહૂણે બહૂહિં રુક્ષેહિ ય ગુચ્છેહિ ય ગુમ્મેહિ ય લયાહિ ય વલ્લીહિ ય તણેહિ ય કુસેહિ ય ખાણુણહિ ય સંછણ્ણે પલિચ્છણ્ણે અંતો ઙ્ણસિરે, બાહિં ગંધીરે, અણેગ-વાલસયસંકણિજ્જે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે ગુણશીલ ઉદ્યાનથી ન અતિદૂર ન અતિ નજીક એક મોટું ઉજ્જડ-વેરાન ઉદ્યાન હતું. તે ઉદ્યાનનું વ્યંતરાયતન ખંડેર થઈ ગયું હતું. તે વ્યંતરાયતનના તોરણ ઘરો અર્થાત્ દરવાજાઓ તૂટી ગયા હતા. આડેધડ ઉગેલા વિવિધ પ્રકારના ગુચ્છો, ગુલ્મો (વાંસ આદિની ઝાડીઓ), અશોક આદિ લતાઓ, વેલાઓ તથા આમ્ર આદિના વૃક્ષોથી તે ઉદ્યાન ઝાડી-ઝાંખરાં જેવું થઈ ગયું હતું, સેંકડો સર્પો આદિના કારણે તે

ભયંકર દેખાતું હતું. તે ઉજ્જડ ઉદ્યાનની વચ્ચે એક મોટો અવાવરુ કૂવો હતો.

તે અવાવરુ કૂવાથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક એક મોટું માલુકાકચ્છ(માલુકા નામના એક બીજ-વાળા વૃક્ષ વિશેષનું વન) હતું. તે વન કૃષ્ણ વર્ણવાળું, કૃષ્ણ પ્રભાવાળું યાવત્ રમણીય અને મહામેઘના સમૂહ જેવું હતું. તે વન ઘણા વૃક્ષો, ગુચ્છો, ગુલ્મો, લતાઓ, વેલાઓ, તૃણ, દર્ભ અને દૂંઠાઓથી આચ્છાદિત અને અંદરના ભાગમાં પોલું હતું અર્થાત્ તે વન બહારના ભાગમાં દષ્ટિનો સંચાર થઈ ન શકે તેવું સઘન અને અંદરના ભાગમાં ધૂટાધવાયા વૃક્ષના કારણે ખાલી જગ્યાવાળું હતું. તે વન ઘણી જાતના સેંકડો સર્પોના કારણે ભયાનક લાગતું હતું.

ધન્ય સાર્થવાહ અને ભદ્રા સાર્થવાહી :-

૪ તત્થં ણં રાયગિહે ણગરે ધણ્ણે ણામં સત્થવાહે અહ્કે દિત્તે જાવ વિઝલભત્તપાણે । તસ્સ ણં ઘણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ભદ્દા ણામં ભારિયા હોત્થા- સુકુમાલપાણિપાયા અહીંણપહિણુણ્ણ પંચિંદિય-સરીરા લક્ખણવંજણ-ગુણોવવેયા માણુમ્માણ-પ્પમાણ-પહિણુણ્ણ-સુજાય-સવ્વંગસુંદરંગી સસિસોમાગારા-કંતપિયદંસણા સુરૂવા કરયલ-પરિમિય-તિવલિય-મજ્ઝા કુંડલુલ્લિહિય-ગંડલેહા કોમુઙ્ગરયણિયર-પહિણુણ્ણ-સોમવયણા સિંગારાગારચારુવેસા જાવ પહિરૂવા વંજ્ઞા અવિયાઝરી જાણુકોપ્પરમાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય નામના સાર્થવાહ રહેતા હતા. તે સમૃદ્ધિવાન અને તેજસ્વી હતા યાવત્ તેમના ઘરમાં વિપુલ પ્રમાણમાં ભોજન-પાણી તૈયાર થતા હતા.

તે ધન્ય સાર્થવાહની પત્નીનું નામ ભદ્રા હતું. તેના હાથ-પગ સુકોમળ હતા. તેની પાંચે ઈંદ્રિયો હીનાધિકતા રહિત અને પરિપૂર્ણ હતી. તેનું શરીર સ્વસ્તિકાદિ શુભલક્ષણો, તલાદિ વ્યંજનો અને ગુણોથી યુક્ત હતું. તે માન, ઉન્માન અને પરિમાણથી પરિપૂર્ણ હતી અર્થાત્ તેનું શરીર પ્રમાણસર હતું. તે સુજાત, સર્વાંગ સુંદરી હતી. તેની મુખાકૃતિ ચંદ્ર જેવી સૌમ્ય હતી. તેની કાયા કમનીય હતી. તે પ્રિયદર્શની અને સુરૂપા હતી. તેનો કટિપ્રદેશ હાથમાં સમાઈ જાય, તેવો પાતળો અને ત્રિવલિથી સુશોભિત હતો. કુંડલોથી તેના ગાલ ઉપરની કેશર ચંદનાદિથી કરેલી રેખાઓ ઘસાતી હતી. તે પૂર્ણિમાના ચંદ્રની સમાન સૌમ્ય વદના હતી. તેનો વેશ શ્રૃંગારના ઘર જેવો હતો યાવત્ તેનું રૂપ આહ્લાદજનક હતું પરંતુ તે વંધ્યા હતી, તે કોઈની જનની ન હતી. તે ઘૂંટણ અને કોણીની જ માતા હતી અર્થાત્ સંતાન ન હોવાથી જાનુ અને કોણી જ તેના સ્તનોને સ્પર્શતા હતા.

૫ તસ્સ ણં ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ પંથે ણામં દાસચેડે હોત્થા- સવ્વંગસુંદરંગે મંસોવચિણ્ણે બાલકીલાવણકુસલે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે ધન્ય સાર્થવાહને ત્યાં પંથક નામનો દાસ-ચેટક(નોકર) હતો. તે સર્વાંગ સુંદર અને માંસલ હતો. તે બાળકોને રમાડવામાં કુશલ હતો.

૬ તણ્ણે ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે રાયગિહે ણયરે બહૂણં ણગર-ણિગમ-સેટ્ઠિ-સત્થવાહાણં અટ્ઠારસણં ય સેણિપ્પસેણીણં બહુસુ કજ્જેસુ ય કુહુંબેસુ ય મંતેસુ ય જાવ ચક્ખુભૂણ્ણે યાવિ હોત્થા । ણિયગસ્સ વિ ય ણં કુહુંબસ્સ બહુસુ ય કજ્જેસુ જાવ ચક્ખુભૂણ્ણે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે ધન્ય સાર્થવાહ રાજગૃહ નગરમાં ઘણા વ્યાપારીઓ, શ્રેષ્ઠીઓ અને સાર્થવાહોના તથા અઢાર શ્રેણિઓ તથા પ્રશ્રેણિઓ(જાતિ તથા ઉપજાતિઓ)ના ઘણા કાર્યોમાં, કુટુંબોમાં-કુટુંબ સંબંધી વિષયોમાં અને મંત્રણાઓમાં યાવત્ યક્ષુ સમાન માર્ગદર્શક હતા અને પોતાના કુટુંબના પણ ઘણા કાર્યોમાં યાવત્ યક્ષુ સમાન હતા.

વિજય ચોર :-

૭ તત્થ ણં રાયગિહે ણયરે વિજણે ણામં તવ્કરે હોત્થા- પાવચંડાલરૂવે भीमतर- रुद्धकम्मे आरुसियदित्तरत्तणयणे खर-फरुस-महल्ल-विगय-बिभच्छ-दाढिए असंपुडियउट्टे उद्धय-पइण्ण-लंबंतमुद्धए भमर-राहुवण्णे णिरणुक्कोसे णिरणुतावे दारुणे पइभए णिसंसे णिरणुकंपे अहीव एगंतदिट्ठीए खुरेव एगंतधाराए गिद्धेव आमिसतल्लिच्छे अग्गिमिव सव्वभक्खी, जलमिव सव्वगाही, उक्कंचण-वंचण माया-णियडि-कूडकवड-साइ-संपओग- बहुले चिरणगरविणट्ठ-दुट्ठसीलायारचरित्ते, जूयपसंगी, मज्जपसंगी भोज्जपसंगी, मंसपसंगी, दारुणे हिययदारए साहसिए, संधिच्छेयए उवहिए विस्संभघाई आलीयग-तित्थभेय- लहुहत्थसंपउत्ते परस्स दव्वहरणम्मि णिच्चं अणुबद्धे, तिव्वेरे रાયगिहस्स णगरस्स बहूणि अइगमणाणि य णिग्गमणाणि य दाराणि य अवदाराणि य छिंडीओ य खंडीओ य णगरणिद्धमणाणि य संवट्टणाणि य णिव्वट्टणाणि य जूयखलयाणि य पाणागाराणि य वेसागाराणि य तक्करट्टाणाणि य तक्करघराणि य सिंघाडगाणि य तियाणि य चउक्काणि य चच्चराणि य णागघराणि य भूयघराणि य जक्खदेउलाणि य सभाणि य पवाणि य पणियसालाणि य सुण्णघराणि य आभोएमाणे आभोएमाणे मग्गमाणे गवेसमाणे, बहुजणस्स छिद्धेसु य विसमेसु य विहुरेसु य वसणेसु य अब्भुदएसु य उस्सवेसु य पसवेसु य तिहीसु य छणेसु य जण्णेसु य पव्वणीसु य मत्तपमत्तस्स य विक्खित्तस्स य वाउलस्स य सुहियस्स दुहियस्स य विदेसत्थस्स य विप्पवसियस्स य मग्गं च छिद्धं च विरहं च अंतरं च मग्गमाणे गवेसमाणे एवं च णं विहरइ ।

ભાવાર્થ :- તે રાજગૃહ નગરમાં વિજય નામનો એક ચોર હતો. તે પાપકર્મ કરનારો, ચાંડાલની જેમ અત્યંત ભયાનક ક્રૂરકર્મ કરનારો હતો. ક્રોધિત પુરુષની સમાન તેના નેત્ર લાલ હતા. તેની દાઢી અત્યંત કઠોર, મોટી, વિકૃત અને બીભત્સ(બિહામણી) હતી. તેના હોઠ ખુલ્લા જ રહેતા હતા અર્થાત્ તેના દાંત મોટા અને બહાર નીકળેલા હતા, તેથી તેના હોઠ બંધ થતાં નહીં. તેના માથા ઉપર વાળના જટિયા ઉડતા રહેતા હતા. તે વાળનો વર્ણ, ભ્રમર અને રાહુની સમાન કાળો હતો. તે નિર્દય, પશ્ચાતાપથી રહિત, ભયાવહ, નૃશંસ-નરઘાતક અને અનુકંપા રહિત હતો. એકાંત દષ્ટિવાળા સર્પની જેમ તે ક્રૂર કર્મ કરવામાં એક લક્ષી હતો, એક ધારવાળી છરીની જેમ તે અન્યની વસ્તુ હરી લેવામાં સંલગ્ન થઈ જતો હતો. માંસભક્ષી ગીધની જેમ તે માંસ તથા કામવાસનાનો લોલુપી હતો. સર્વભક્ષી અગ્નિની જેમ તે અન્યનું સર્વસ્વ હરી લેતો હતો. સર્વગ્રાહી પાણીની જેમ તે અન્યની સર્વ વસ્તુઓ ચોરીને સંગ્રહી રાખતો હતો. તે અન્યમાં ન હોય તેવા ગુણોની પ્રશંસા કરવામાં, અન્યને ઠગવામાં, બગલાની જેમ નિકૃતિ-દંભ કરવામાં, તોલ-માપમાં ન્યૂનાધિકતા

કરવા રૂપ કૂટ, વેશભૂષાદિ બદલાવવા રૂપ કપટમાં, સાતિ સંપ્રયોગ—ભેળસેળ કરવામાં નિપુણ હતો. તે ચિરકાળથી નગરમાં ઉપદ્રવ કરતો હતો. તેના સ્વભાવ રૂપ શીલ, કુળમર્યાદા રૂપ આચાર તથા ચારિત્ર દૂષિત હતા. તે જુગારમાં આસક્ત, મદિરા પાનમાં અનુરક્ત, ભોજનમાં ગૃહ હતો અને માંસ ભક્ષક હતો, ઉપલક્ષણથી સાતે વ્યસનમાં પૂરો હતો. તે દારૂણ, હૃદય વિદારક, સાહસિક, પરિણામનો વિચાર કર્યા વિના કાર્ય કરનારો, ખાતર પાડનારો, ગુપ્ત કાર્ય કરનારો, વિશ્વાસઘાતી હતો અને ગામોને સળગાવતો રહેતો હતો. તીર્થસ્થાન રૂપ દેવસ્થાનોને તોડી, દેવદ્રવ્ય હરણ કરવામાં અતિ કુશળ હતો. તે હંમેશાં પર દ્રવ્યનું હરણ કરવામાં આસક્ત રહેતો હતો. તે ભયંકર દુશ્મનાવટ રાખતો હતો.

તે વિજય ચોર રાજગૃહ નગરના આવાગમનના માર્ગો, દરવાજાઓ, પાછળની ખડકીઓ, છીંડીઓ, કિલ્લાની નાની ખડકીઓ, નગરની ખાળો, અનેક રસ્તાઓ ભેગા થતાં હોય, અનેક રસ્તાઓ છૂટા પડતા હોય તેવા સ્થાનો, જુગારના અડાઓ, દારૂના પીઠાઓ, વેશ્યાના ઘરો, ચોરના અડાઓ અને તેના ઘરો, ત્રિકોણ સ્થાનો, ત્રણ રસ્તાઓ ભેગા થતાં હોય તેવા ત્રિકો, ચોક—ચાર રસ્તાઓ ભેગા થતાં હોય તેવા સ્થાનો, નાગદેવના ગૃહો, ભૂતિયા ગૃહો, યજ્ઞાયતનો, સભાસ્થાનો, પરબો, દુકાનો અને શૂન્યઘરોને જોતો રહેતો હતો. તે આવા સ્થાનોને શોધતો—નિરીક્ષણ કરતો તથા ગવેષણા—સૂક્ષ્મ દષ્ટિએ જોતો રહેતો હતો. અનેક મનુષ્યોના છિદ્ર સ્થાનોને (અસાવધાન અવસ્થાને) સંકટમય અવસ્થાઓને, ઈષ્ટ માણસોના વિયોગને અર્થાત્ મૃત્યુ પ્રસંગના સમયે, વ્યસન—રાજ્યાદિ તરફથી આવેલા સંકટ સમયે, અભ્યુદય—રાજ્યલક્ષ્મીની પ્રાપ્તિના ઉત્સવાદિ સમયે, પુત્ર જન્મના ઉત્સવ સમયે, તિથિઓ—વિશિષ્ટ પર્વ તિથિના ઉત્સવ સમયે, ક્ષણ—સમૂહ ભોજનાદિ પ્રસંગો કે આનંદની ક્ષણોમાં, યજ્ઞોમાં અને નાગાદિ દેવોત્સવ સમયે લોકો ઉન્મત્ત અને પ્રમાદી બની ગયા હોય, વાત રોગથી પીડિત બની ગયા હોય, શૂન્ય મનસ્ક હોય, ઈષ્ટ સંયોગથી અતિ સુખના પ્રસંગે, ઈષ્ટ વિયોગથી દુઃખના પ્રસંગે તે વિજય ચોર લોકો પર ચાંપતી નજર રાખતો અને લોકોના છિદ્રને, વિયોગને અને અંતર સ્થાનાંતરગમન સમયની અસાવધાનીનો લાભ ઉઠાવવા, તેવા પ્રસંગોની તપાસ અને શોધમાં રહેતો હતો.

૮ બહિયા વિ ચ ણં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ આરામેસુ ચ ઉજ્જાણેસુ ચ વાવિ-પોક્કરિણી-દીહિય-ગુંજાલિય-સરેસુ ચ સરપંતિસુ ચ સરસરપંતિયાસુ ચ જિણ્ણુજ્જાણેસુ ચ ભગ્ગકૂવણેસુ ચ માલુયાકચ્છણેસુ ચ સુસાણેસુ ચ ગિરિકંદરેસુ ચ લેણેસુ ચ ઉવટ્ટાણેસુ ચ બહુજણસ્સ છિદ્દેસુ ચ જાવ અંતરં ચ મગ્ગમાણે ગવેસમાણે એવં ચ ણં વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે વિજય ચોર રાજગૃહ નગરની બહારના આરામો—પુષ્પાદિથી સમૃદ્ધ લતાગૃહ વગેરે કીડા સ્થાનો, નગરની સમીપના ઉદ્યાનો અર્થાત્ વૃક્ષની છાયાવાળા બગીચાઓ, વાવડીઓ, કમળવાળી પુષ્કરિણીઓ, દીર્ઘિકાઓ, ગુંજાલિકા, સરોવરો, સરોવરની પંક્તિઓ, સર-સર પંક્તિઓ, ઉજ્જડ ઉદ્યાનો, અવાવરુ કૂવાઓ, માલુકા કચ્છો, ઝાડીઓ, સ્મશાનો, પર્વતની ગુફાઓ, લયનો—પર્વત સ્થિત પાષાણ ગૃહો, ઉપસ્થાનો—પર્વત સ્થિત પાષાણમંડપો વગેરે સ્થાનોમાં છુપાઈને ઘણા જનસમુદાયની અસાવધાનતા આદિને શોધતો રહેતો હતો.

ભદ્રાની પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે માનતા :-

૯ તણ ણં તીસે ભદ્દાણ ભારિયાણ અણ્ણયા કયાઈં પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ

કુડુંબજાગરિયં જાગરમાળીએ અયમેયારૂવે અજ્ઞતિથિએ જાવ સમુપ્પજ્જિતથા - અહં ધણ્ણેણં સત્થવાહેણ સદ્ધિં બહૂણિ વાસાણિ સદ્ધ-ફરિસરસ-ગંધ-રૂવાણિ માણુસ્સયાઈં કામભોગાઈં પચ્ચણુભવમાળી વિહરામિ, ણો ચેવ ણં અહં દારગં વા દારિગં વા પયાયામિ ।

તં ધણ્ણાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ જાવ સુલલ્લે ણં માણુસ્સએ જમ્મજીવિયફલે તાસિં અમ્મયાણં, જાસિં મણ્ણે ણિયગકુચ્છિસંભૂયાઈં થણદુલ્લુલુલુયાઈં મહુર-સમુલ્લાવગાઈં મમ્મણ પયંપિયાઈં થણમૂલા-કક્કલ્લેસભાગં અભિસરમાણાઈં મુલ્લયાઈં થણયં પિયંતિ, તઓ ય કોમલકમલોવમેહિં હત્થેહિં ગિણિહરુણં ઉચ્છંગે ણિવેસિયાઈં દેતિ સમુલ્લાવએ પિએ સુમહુરે પુણો પુણો મંજુલપ્પભણિએ । તં અહં ણં અધણ્ણા અપુણ્ણા અકયલક્કલ્લણા અકયપુણ્ણા એત્તો એગમવિ ણ પત્તા ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહની ભાર્યા ભદ્રા એકવાર મધ્યરાત્રિના સમયે કુટુંબ સંબંધી ચિંતા કરી રહી હતી ત્યારે તેણીને આ પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો.

ઘણા વર્ષોથી હું ધન્ય સાર્થવાહની સાથે શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, ગંધ અને રૂપ; આ પાંચ પ્રકારના મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોને ભોગવતી વિચરી રહી છું પરંતુ મેં એક પણ પુત્ર અથવા પુત્રીને જન્મ આપ્યો નથી.

તે માતાઓ ધન્ય છે યાવત્ કે જે માતાઓને મનુષ્ય જન્મ અને જીવનનું પ્રશસ્ત સુંદર ફળ પ્રાપ્ત થયું છે, હું માનું છું કે (તે માતાઓને ધન્ય છે કે) જે માતાઓ પોતાની કુક્ષીથી ઉત્પન્ન થયેલા, સ્તનોનું દૂધ પીવામાં લુબ્ધ, મીઠા બોલ બોલનાર, તોતડું-તોતડું બોલનાર અને સ્તનના મૂળથી કાંખના પ્રદેશ તરફ સરકતાં મુગ્ધ બાળકોને સ્તનપાન કરાવે છે અને પછી કમળની સમાન કોમળ હાથ વડે તેને પકડીને પોતાના બોળામાં બેસાડે છે અને વારંવાર પ્રિયવચનવાળાં મધુર હાલરડાં ગાય છે. તેવા માતૃત્વ ભાવનું સુખ હું અધન્ય, અપુણ્યા, અકૃતલક્ષણા અને અકૃતપુણ્યા હોવાના કારણે કાંઈપણ પામી શકી નથી.

૧૦ તં સેયં મમ કલ્લં પાડપ્પભાયાએ રયણીએ જાવ જલંતે ધણ્ણં સત્થવાહં આપુચ્છિત્તા ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં અબ્ભણ્ણાયા સમાળી સુબહું વિઝલં અસણં-પાણં-ખાઈમં-સાઈમં ઉવક્કલ્લડાવેત્તા સુબહું પુપ્ફ-વત્થ-ગંધ-મલ્લાલંકારં ગહાય બહૂહિં મિત્ત-નાઈ-ણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિજ્ઞ-મહિલાહિં સદ્ધિં સંપરિવુડા જાઈં ઇમાઈં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ બહિયા ણાગાણિ ય ભૂયાણિ ય જક્કલ્લણિ ય ઇંદાણિ ય ખંદાણિ ય રુદ્ધાણિ ય સિવાણિ ય વેસમણાણિ ય, તત્થ ણં બહૂણં ણાગપડિમાણ ય જાવ વેસમણપડિમાણ ય મહરિહં પુપ્ફચ્ચણિયં કરેત્તા જાણુપાય-પડિયાએ એવં વઙ્ગત્તએ- જઈ ણં અહં દેવાણુપ્પિયા ! દારગં વા દારિગં વા પયાયામિ, તો ણં અહં તુભં જાયં ચ દાયં ચ ભાયં ચ અક્કલ્લણિહિં ચ અણુવલ્લેમિ ત્તિ કટ્ટુ ઉવાઈયં ઉવાઈત્તએ ।

એવં સંપેહેઈ, સંપેહિત્તા કલ્લં જાવ જલંતે જેણામેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણામેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા એવં વયાસી- એવં ધલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! તુભેહિં સદ્ધિં બહૂઈં વાસાઈં જાવ દેતિ સમુલ્લાવએ સુમહુરે પુણો પુણો મંજુલપ્પભણિએ । તં ણં અહં અધણ્ણા અપુણ્ણા

અકયલક્ષણા, એતો એગમવિ ણ પત્તા । તં ઇચ્છામિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! તુભેહિં અભ્ભણુણ્ણાયા સમાણી વિઝલં અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં ડવક્કહાવેત્તા જાવ અક્કયણિહિં ચ અણુવહ્હેમિ ત્તિ, ડવાઈયં કરેત્તણ ।

ભાવાર્થ :- તો પછી મારા માટે તે જ શ્રેયસ્કર છે કે કાલે રાત્રિ વ્યતીત થાય અને પ્રભાત પ્રગટ થાય ત્યારે સૂર્યોદય થતાં ધન્ય સાર્થવાહને પૂછીને, ધન્ય સાર્થવાહની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને હું ઘણું અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ આદિ આહાર તૈયાર કરાવીને; બહુ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માળા અને અલંકાર ગ્રહણ કરીને; ઘણાં મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, નિજકો, સ્વજનો-સંબંધીઓ અને પરિજનોની સ્ત્રીઓની સાથે તેનાથી ઘેરાઈને, આ રાજગૃહ નગરની બહાર જે નાગ, ભૂત, યક્ષ, ઈંદ્ર, સ્કંદ, રુદ્ર, શિવ અને વૈશ્રમણ આદિ દેવોના દેવસ્થાન છે અને તેમાં જે નાગ દેવની પ્રતિમા યાવત્ વૈશ્રમણ દેવની પ્રતિમાઓ છે, તેની બહુમૂલ્ય પુષ્પાદિ વડે પૂજા કરીને, ઘૂંટણીયે પડીને, તેને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું— “હે દેવાનુપ્રિય ! જો હું એકપણ પુત્ર અથવા પુત્રીને જન્મ આપીશ તો હું તમારી પૂજા કરીશ, પર્વના દિવસે દાન આપીશ, મારા ભાગમાં તમારો હિસ્સો રાખીશ અને તમારા અક્ષયનિધિની વૃદ્ધિ કરીશ.” આ પ્રમાણે પોતાની ઈષ્ટ વસ્તુની યાચના કરીશ.

આ પ્રમાણે ભદ્રાએ વિચાર કર્યો અને બીજે દિવસે યાવત્ સૂર્યોદય થતાં ધન્ય સાર્થવાહ સમીપે આવીને આ પ્રમાણે બોલી— હે દેવાનુપ્રિય ! હું આપની સાથે ઘણા વર્ષોથી સુખ ભોગવું છું પરંતુ મેં એક પણ પુત્ર કે પુત્રીને જન્મ આપ્યો નથી યાવત્ તે માતાઓને ધન્ય છે જે વારંવાર અતિમધુર, હાલરડાં ગાય છે. હું અધન્યા, પુણ્યહીન અને લક્ષણ હીન છું, જેથી પૂર્વોક્ત બાલસ્નેહનો આનંદ જરા માત્ર પામી શકી નથી. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હું ઈચ્છું છું કે આપની આજ્ઞા મેળવીને, વિપુલ અશન આદિ તૈયાર કરાવીને નાગ આદિ દેવોની પૂજા કરવાની યાવત્ તેઓની અક્ષય નિધિની વૃદ્ધિ કરવાની માનતા માનું.

૧૧ તણ ણં ધણ્ણે સત્થવાહે ભદ્દં ભારિયં એવં વયાસી- મમં પિ ય ણં ડલુ દેવાણુપ્પિણ ! એસ ચેવ મણોરહે- કહં ણં તુમં દારગં વા દારિગં વા પયાએજ્જાસિ, ત્તિ કટ્ટુ ભદ્દાએ સત્થવાહીએ એયમદ્દં અણુજાણાઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે ભદ્રા ભાર્યાને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! મારો પણ આ મનોરથ છે કે કોઈપણ પ્રકારે તું પુત્ર કે પુત્રીને જન્મ આપે. આ પ્રમાણે કહીને ભદ્રા સાર્થવાહીને તે કાર્યની એટલે નાગ, ભૂત, યક્ષ આદિની પૂજા, માનતા કરવાની અનુમતિ આપી.

૧૨ તણ ણં સા ભદ્દા સત્થવાહી ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં અભ્ભણુણ્ણાયા સમાણી હદ્ધુત્થુ જાવ હિયયા વિઝલં અસણ-પાણ-ખાઈમ સાઈમં ડવક્કહાવેઈ, ડવક્કહાવેત્તા સુબહું પુપ્ફ-ગંધ-વત્થમલ્લાલંકારં ગેણ્ણહઈ, ગેણ્ણિહત્તા સયાઓ ગિહાઓ ણિગ્ગચ્છઈ, ણિગ્ગચ્છિત્તા રાયગિહં ણયરં મજ્જંમજ્જેણં ણિગ્ગચ્છઈ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ પોક્કરિણી તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા પુક્કરિણીએ તીરે સુબહું પુપ્ફ-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારં ઠવેઈ, ઠવિત્તા પુક્કરિણિં ઓગાહેઈ, ઓગાહિત્તા જલમજ્જણં કરેઈ, જલકીડં કરેઈ, કરિત્તા ણહાયા જાવ ડલ્લપડસાડિગા જાઈં તત્થ ડપ્પલાઈં જાવ સહસ્સપત્તાઈં તાઈં ગિણ્ણહઈ, ગિણ્ણિહત્તા પુક્કરિણીઓ પચ્ચોરુહઈ, પચ્ચોરુહિત્તા તં સુબહું પુપ્ફ-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારં ગેણ્ણહઈ, ગેણ્ણિહત્તા જેણામેવ ણાગઘરણ

ય જાવ વેસમણઘરણ ય તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા તત્થ ણં ણાગપડિમાણ ય જાવ વેસમણપડિમાણ ય આલોણ પણામં કરેઈ, ઈસિં પચ્ચુણ્ણમઈ, પચ્ચુણ્ણમિત્તા લોમહત્થગં પરામુસઈ, પરામુસિત્તા ણાગપડિમાઓ ય જાવ વેસમણપડિમાઓ ય લોમહત્થેણં પમજ્જઈ, ડદગધારાણ અબ્બુક્ખેઈ, અબ્બુક્ખિત્તા પમ્હલસુકુમાલાણ ગંધકાસાઈણ ગાયાઈ લૂહેઈ, લૂહિત્તા મહરિહં વત્થારુહણં ચ મલ્લારુહણં ચ ગંધારુહણં ચ ચુણ્ણારુહણં ચ વણ્ણારુહણં ચ કરેઈ, કરિત્તા ધૂવં ડહઈ, ડહિત્તા જાણુપાયવડિયા પંજલિડડા ંવં વયાસી-

જઈ ણં અહં ડારગં વા ડારિગં વા પયાયામિ તો ણં અહં જાયં ચ જાવ અક્ખયણિહિં ચ અણુવુઢ્ઢેમિ ત્તિ કટ્ટુ ડવાઈયં કરેઈ, કરિત્તા જેણેવ પોક્ખરિણી તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા વિડલં અસણ-પાણ-ખાઈમ-સાઈમં આસાણમાણી જાવ વિહરઈ । જિમિય-થુત્તરાગયા વિ ય ણં સમાણા આયંતા ચોક્ખા પરમસુઢ્ઢૂયા જેણેવ સણ ગિહે તેણેવ ડવાગયા ।

ભાવાર્થ:- ત્યારપછી તે ભદ્રા સાર્થવાહી ધન્ય સાર્થવાહ પાસેથી આજ્ઞા મેળવીને હૃષ્ટ-તુષ્ટ યાવત્ પ્રકૃત્તિલિત હૃદયા થઈને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ તૈયાર કરાવીને; બહુ ગંધ, વસ્ત્ર, માળા અને અલંકારોને ગ્રહણ કરીને, પોતાના ઘેરથી બહાર નીકળીને રાજગૃહ નગરની મધ્યમાં થઈને પુષ્કરિણી(વાવ) સમીપે આવી, પુષ્કરિણીના કિનારે ઘણા પુષ્પ, ગંધ, વસ્ત્ર, માળાઓ અને અલંકારો રાખીને પુષ્કરિણીમાં ઉતરીને જલમજ્જન કર્યું, જલક્રીડા કરી, સ્નાન કર્યું યાવત્ ભીની સાડી પહેરીને ઉત્પલ કમળ યાવત્ સહસ્ર પાંખડીવાળા કમળોને ગ્રહણ કરી, પુષ્કરિણીથી બહાર નીકળીને(કિનારે રાખેલા) ઘણા પુષ્પ, ગંધ, માળા આદિ લઈને નાગગૃહ યાવત્ વૈશ્રમણગૃહ સમીપે આવીને તેમાં રહેલી નાગપ્રતિમા યાવત્ વૈશ્રમણ પ્રતિમાને જોઈને પ્રણામ કર્યાં, નીચા નમીને મોર પિચ્છની પ્રમાર્જની ગ્રહણ કરીને પ્રતિમાઓનું પ્રમાર્જન કર્યું, જલધારા ઢ્વારા અભિષેક કર્યો; અભિષેક કરીને, રૂંવાટીવાળા અને કોમલ કષાય રંગવાળા સુગંધિત વસ્ત્ર(ટુવાલ)થી પ્રતિમાના અંગ લૂંછ્યા. લૂંછીને બહુમૂલ્ય વસ્ત્રો ચઢાવ્યા, પુષ્પમાળાઓ, સુગંધી દ્રવ્યો, સુગંધી ચૂર્ણો, વિલેપન યોગ્ય દ્રવ્યો ચઢાવ્યા યાવત્ ધૂપ જલાવ્યો, ત્યારપછી ઘૂંટણિયે પડી બંને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે બોલી-

“જો હું પુત્ર અથવા પુત્રીને જન્મ આપીશ તો હું તમારી પૂજા કરીશ યાવત્ અક્ષયનિધિની વૃદ્ધિ કરીશ,” આ પ્રમાણે ભદ્રા સાર્થવાહી માનતા કરીને પુષ્કરિણી સમીપે આવીને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમનું આસ્વાદન કરતી યાવત્ વિચરવા લાગી. ભોજન કરીને હાથમોં ધોઈને, શુદ્ધ થઈને પોતાના ઘરે આવી.

૧૩ અદુત્તરં ચ ણં ભદ્દા સત્થવાહી ચાઢ્ઢસઢ્ઢુમુદ્ધિપુણ્ણમાસિણીસુ વિડલં અસણ-પાણ-ખાઈમ-સાઈમં ડવક્ખડેઈ, ડવક્ખડિત્તા બહવે ણાગા ય જાવ વેસમણા ય ડવાયમાણી ણમંસમાણી જાવ ંવં ચ ણં વિહરઈ ।

ભાવાર્થ:- ત્યારપછી પણ ભદ્રા સાર્થવાહી ચતુર્દશી, અષ્ટમી, અમાવસ્યા અને પૂર્ણિમાના દિવસે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારનું ભોજન તૈયાર કરીને ઘણા નાગકુમાર યાવત્ વૈશ્રમણ દેવોની માનતા નમસ્કાર કરતી, અશનાદિ ખાતી અને ખવડાવતી રહેવા લાગી.

ભદ્રાને પુત્રની પ્રાપ્તિ :-

૧૪ તદ્દા પ્ત્ત સા ભદ્વા સત્થવાહી અણ્ણયા કયાઇ કેણઇ કાલંતરેણં આવણ્ણસત્તા જાયા યાવિ હોત્થા । તદ્દા પ્ત્ત તીસે ભદ્વાએ સત્થવાહીએ દોસુ માસેસુ વીઠ્ઠકંતેસુ તદ્દા માસે વટ્ટમાણે ઇમેયારૂવે દોહલે પાઠ્ઠભૂએ- ધણ્ણાઓ પ્ત્ત તાઓ અમ્મયાઓ જાવ કયલક્ખણાઓ પ્ત્ત તાઓ અમ્મયાઓ, જાઓ પ્ત્ત વિઠ્ઠલં અસણંપાણં ખાઇમં સાઇમં સુબહુયં પુપ્ફ-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારં ગહાય મિત્તણાઇ-ણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિયણ-મહિલિયાહિં ચ સદ્ધિ સંપરિવુડાઓ રાયગિહં ણયરં મજ્જંમજ્જેણં ણિગ્ગચ્છંતિ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ પુક્ખરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોક્ખરિણિં ઓગાહિંતિ, ઓગાહિત્તા ણહાયાઓ જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયાઓ વિઠ્ઠલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં આસાએમાણીઓ વિસાએમાણીઓ પરિભાએમાણીઓ પરિભુંજેમાણીઓ દોહલં વિર્ણેતિ; એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા કલ્લં જાવ જલંતે જેણેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ તસ્સ ગબ્ભસ્સ દોસુ માસેસુ વીઠ્ઠકંતેસુ તદ્દા માસે વટ્ટમાણે જાવ વિર્ણેતિ; તં ઇચ્છામિ પ્ત્ત દેવાણુપ્પિયા ! તુભ્ભેહિં અબ્ભણ્ણયા સમાણી જાવ વિણિત્તે । અહાસુહં દેવાણુપ્પિએ ! મા પઢિબંધં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે ભદ્રા સાર્થવાહી કેટલોક સમય વ્યતીત થયા પછી કોઈ એક સમયે ગર્ભવતી થઈ. ત્યારપછી ભદ્રા સાર્થવાહીને બે માસ વીતી ગયા પછી, ત્રીજો મહિનો ચાલી રહ્યો હતો ત્યારે એવો દોહદ ઉત્પન્ન થયો કે તે માતાઓ ધન્ય છે **યાવત્** તે માતાઓ શુભ લક્ષણવાળી છે, જે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આ ચાર પ્રકારનો આહાર તથા ઘણા પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ અને માલા તથા અલંકાર ગ્રહણ કરીને મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજક, સ્વજન, સંબંધી અને પરિજનોની સ્ત્રીઓ સાથે પરિવૃત્ત થઈને રાજગૃહ નગરની મધ્યમાંથી પસાર થઈને પુષ્કરિણીના સ્થાને આવીને પુષ્કરિણીમાં અવગાહન કરે છે, સ્નાન કરે છે **યાવત્** સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થાય છે અને ત્યાર પછી વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, ચારે પ્રકારના આહારનું આસ્વાદન કરતી, વિશેષ આસ્વાદન કરતી, બીજાને આહાર કરાવતી, પરિભોગ કરતી પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે. આ પ્રમાણે ભદ્રા સાર્થવાહીએ વિચાર કર્યો, વિચાર કરીને બીજે દિવસે પ્રાતઃકાલે ધન્ય સાર્થવાહને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! મને ગર્ભના બે મહીના વ્યતીત થયા પછી આ ત્રીજા મહીનામાં આવો દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે **યાવત્** જે માતાઓ દોહદને પૂર્ણ કરે છે, તેઓ ધન્ય છે. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! આપની આજ્ઞા હોય તો હું મારો દોહદ પૂર્ણ કરવા ઈચ્છું છું. ધન્ય સાર્થવાહે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. તેમાં ઢીલ ન કરો.

૧૫ તદ્દા પ્ત્ત સા ભદ્વા સત્થવાહી ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં અબ્ભણ્ણયા સમાણી હટ્ટુટ્ટા જાવ વિઠ્ઠલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડાવેઇ, ઉવક્ખડાવેત્તા ણહાયા જાવ ઉલ્લપડસાડગા જેણેવ ણાગઘરણે જાવ ધૂવં કરેઇ, કરેત્તા જેણેવ પોક્ખરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છઇ । તદ્દા પ્ત્ત તાઓ મિત્તણાઇ જાવ ણગરમહિલાઓ ભદ્દં સત્થવાહિં સવ્વાલંકાર-વિભૂસિયં કરેઇ । તદ્દા પ્ત્ત સા ભદ્વા સત્થવાહી તાર્હિં મિત્તણાઇ-ણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિજણ-ણગર-મહિલિયાહિં સદ્ધિં તં

કડીએ ગેળહૈ, ગેળિહતા બહૂર્હિં ડિંભએહિ ય ડિંભિયાહિ ય દારએહિ ય દારિયાહિ ય કુમારેહિ ય કુમારિયાહિ ય સંદ્ધિં સંપરિવુડે અભિરમહૈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે પંથક નામના દાસપુત્રને દેવદત્ત બાળકને રમાડવા માટે રાખ્યો હતો. તે પંથક દેવદત્તને કેડમાં લઈને ઘણા નાના બાબા, બેબીઓ, બાળકો, બાલિકાઓ, કુમારો અને કુમારિકાઓની સાથે રમવા જતો હતો.

૧૯ તए णं सा भद्रा सत्थवाही अण्णया कयाइं देवदिण्णं दारयं ण्हायं जाव सव्वालंकार-विभूसियं करेइ, पंथयस्स दासचेडयस्स हत्थयंसि दलयइ ।

તए णं पंथए दासचेडए भद्राए सत्थवाहीए हत्थाओ देवदिण्णं दारयं कडीए गेण्हइ, गेण्हिता सयाओ गिहाओ पडिणिकखमइ, बहूर्हिं डिंभएहि य डिंभियाहि य दारएहिं दारियाहिं, कुमारेहिं य कुमारियाहि य सद्धिं संपरिवुडे जेणेव रायमग्गे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता देवदिण्णं दारगं एगंते ठावेइ, ठावित्ता बहूर्हिं डिंभएहि य जाव कुमारियाहि य सद्धिं संपरिवुडे पमत्ते यावि विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ભદ્રા સાર્થવાહીએ કોઈ સમયે દેવદત્ત બાળકને સ્નાન કરાવ્યું યાવત્ સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને દેવદત્ત બાળકને દાસપુત્ર પંથકના હાથમાં સોંપ્યો. ત્યારે તે દાસપુત્ર પંથકે ભદ્રા સાર્થવાહીના હાથમાંથી દેવદત્ત બાળકને લઈને પોતાની કેડે બેસાડીને પોતાના ઘરેથી બહાર નીકળ્યો અને ઘણાં નાના બાબા, બેબીઓ, બાળકો, બાલિકાઓ, કુમાર અને કુમારિકાઓથી ઘેરાઈને રાજમાર્ગ પર આવ્યો, આવીને દેવદત્ત બાળકને એક બાજુએ બેસાડી દીધો, બેસાડીને ઘણા બાળકો યાવત્ કુમારિકાઓની સાથે રમતમાં તે દાસપુત્ર તલ્લીન બની ગયો એટલે કે દેવદત્ત બાળક પ્રતિ અસાવધાન બની ગયો.

૨૦ इमं च णं विजए तक्करे रायगिहस्स णगरस्स बहूणि दाराणि य अवदाराणि य तहेव जाव आभोएमाणे मग्गेमाणे गवेसेमाणे जेणेव देवदिण्णे दारए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता देवदिण्णं दारगं सव्वालंकारविभूसियं पासइ, पासित्ता देवदिण्णस्स दारगस्स आभरणालंकारेसु मुच्छिए गढिए गिद्धे अज्झોववण्णे पंथयं दासचेडं पमत्तं पासइ, पासित्ता दिसालोयं करेइ, करेत्ता देवदिण्णं दारयं गेण्हइ, गेण्हिता कक्खंसि अल्लियावेइ, अल्लियावित्ता उत्तरिज्जेणं पिहेइ, पिहेत्ता सिग्घं तुरियं चवलं वेइयं रायगिहस्स णगरस्स अवदारेणं णिग्गच्छइ, णिग्गच्छिता जेणेव जिण्णुज्जाणे, जेणेव भग्गकूवए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता देवदिण्णं दारयं जीवियाओ ववरोवेइ, ववरोवित्ता आभरणालंकारं गेण्हइ, गेण्हिता देवदिण्णस्स दारगस्स सरिरयं णिप्पाणं णिच्चेट्ठं जीवियविप्पजढं भग्गकूवए पक्खिवइ, पक्खिवित्ता जेणेव मालुयाकच्छए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता मालुयाकच्छयं अणुप्पविसइ, अणुप्पविसित्ता णिच्चले णिप्फंदे तुसिणीए दिवसं खिवेमाणे चिट्ठइ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે વિજય ચોર રાજગૃહનગરના ઘણા દારો, નાના દારોને જોતો, તપાસતો, નિરીક્ષણ કરતો દેવદત્ત બાળક હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે દેવદત્ત બાળકને સર્વ આભૂષણોથી અલંકૃત જોયો,

જોઈને દેવદત્ત બાળકના આભરણો અને અલંકારોમાં તે મૂર્ચ્છિત થઈ ગયો, લોભાઈ ગયો, ગૃહ્ણ-લુબ્ધ બની ગયો અને તેમાં જ તન્મય બની ગયો. દાસપુત્ર પંથકને તેની રમતમાં તલ્લીન જોઈ, ચારે બાજુ અવલોકન કરી, દેવદત્ત બાળકને ઉપાડી, કેડમાં બેસાડી દુપટ્ટાથી તેને ઢાંકી દીધો, પછી શીઘ્ર, ત્વરિત, ચપલ અને વેગવંતી ગતિથી રાજગૃહનગરના નાના દરવાજાથી બહાર નીકળી, પૂર્વ વર્ણિત ઉજ્જવ ઉદ્યાન અને અવાવરુ કૂવા પાસે આવ્યો, આ એકાંત સ્થાનમાં આવીને તેણે તે દેવદત્ત બાળકને મારી નાંખ્યો અને તેના સર્વ આભરણો અલંકારો લઈ લીધા. તેમજ દેવદત્ત બાળકના પ્રાણહીન, નિશ્ચેષ્ટ અને નિર્જીવ શરીરને તે અવાવરુ કૂવામાં ફેંકી દીધું. ત્યાર પછી પોતે માલુકા કચ્છમાં જઈને છુપાઈ ગયો, પોતાના શરીરને નિશ્ચલ અને નિસ્પંદ બનાવી, મૌન બનીને દિવસ અસ્ત થવાની રાહ જોવા લાગ્યો.

૨૧ તए णं से पंथए दासचेडे तओ मुहुत्तंतरस्स जेणेव देवदिण्णे दारए ठविए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता देवदिण्णं दारयं तंसि ठाणंसि अपासमाणे रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे देवदिण्णदारगस्स सव्वओ समंता मग्गणगवेसणं करेइ । देवदिण्णस्स दारगस्स कत्थइ सुइं वा खुइं वा पउत्तिं वा अलभमाणे जेणेव सए गिहे जेणेव धण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता धण्णं सत्थवाहं एवं वयासी- एवं खलु सामी ! भद्दा सत्थवाही देवदिण्णं दारयं णहायं जाव मम हत्थंसि दलयइ । तए णं अहं देवदिण्णं दारयं कडीए गिण्हामि जाव मग्गणं गवेसणं करेमि । तं ण णज्जइ णं सामी ! देवदिण्णे दारए केणइ णीए वा अवहिए वा अवखित्ते वा; पायवडिए धण्णस्स सत्थवाहस्स एयमट्ठं णिवेदेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે પંથક નામનો દાસપુત્ર થોડીવાર પછી જ્યાં દેવદત્ત બાળકને પોતે બેસાડ્યો હતો, ત્યાં આવ્યો. તે સ્થાન પર દેવદત્ત બાળકને ન જોતાં તે રોવા લાગ્યો. તે રોતાં-રોતાં, દેવદત્તના નામની ભૂમો પાડતો, વિલાપ કરતો ચારે બાજુ દેવદત્ત બાળકને શોધવા લાગ્યો, તપાસ કરવા લાગ્યો, દેવદત્ત બાળકને શોધવા છતાં તે મળ્યો નહીં. તે બાળકના રડવાનો અવાજ કે તેની છીંકાદિનો અવાજ ન સંભળાયો, તેની ભાળ મેળવી ન શક્યો ત્યારે તે પોતાના ઘેર ધન્ય સાર્થવાહ પાસે આવ્યો અને ધન્ય સાર્થવાહને કહેવા લાગ્યો- હે સ્વામી ! ભદ્રા સાર્થવાહીએ દેવદત્ત બાળકને સ્નાનાદિ કરાવી, સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને મારા હાથમાં સોંપ્યો હતો. તે બાળકને કેડમાં બેસાડી હું બહાર રમવા લઈ ગયો હતો યાવત્ ચારે બાજુ શોધવા છતાં તે મને મળ્યો નથી. હે સ્વામી ! હું જાણતો નથી કે દેવદત્ત બાળકને શું કોઈ મિત્રાદિ પોતાના ઘેર લઈ ગયા હશે ? શું તેનું અપહરણ થયું હશે કે કોઈકે તેને ભંડારિયામાં છુપાવી દીધો હશે ? ધન્ય સાર્થવાહના પગમાં પડી(પંથકે) આ વૃત્તાંત સાર્થવાહને જણાવ્યો.

૨૨ તए णं से धण्णे सत्थवाहे पंथयदासचेडगस्स एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म तेण य महया पुत्तसोएणाभिभूए समाणे परसुणियत्ते व चंपगपायवे धसत्ति धरणीयलंसि सव्वंगेहिं सण्णिवइए ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહ પંથક દાસપુત્રની આ વાત સાંભળીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને પુત્રના તીવ્ર શોકથી વ્યાકુલ થઈને, કુહાડાથી કાપેલા ચંપકવૃક્ષની જેમ ધડામ કરતો પૃથ્વી પર મૂર્ચ્છિત થઈને પડી ગયો.

પુત્રની શોધ અને વિજય ચોરની ધરપકડ :-

૨૩ તए णं से धण्णे सत्थवाहे तओ मुहुत्तंतरस्स आसत्थे पच्छागयपाणे देवदिण्णस्स

દારગસ્સ સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણગવેસણં કરેહ્ । દેવદિણ્ણસ્સ દારગસ્સ કત્થહ્ સુહં વા ખુહં વા પડત્તિં વા અલભમાણે જેણેવ સ્સે ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છહ્, ઉવાગચ્છિત્તા મહત્થં પાહુહં ગેણહ્, ગેણિહ્તા જેણેવ ણગરગુત્તિયા તેણેવ ઉવાગચ્છહ્, ઉવાગચ્છિત્તા તં મહત્થં પાહુહં ઉવણેહ્, ઉવણિહ્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ પુત્તે ભદ્દાએ ભારિયાએ અત્તએ દેવદિણ્ણે ણામં દારએ હ્દે જાવ ઉંબરપુપ્ફં પિવ દુલ્લહે સવણયાએ, કિમંગ પુણ પાસણયાએ ?

તએ ણં સા ભદ્દા દેવદિણ્ણં ણહાયં જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં પંથગસ્સ હત્થે દલયહ્ જાવ પાયવહિએ તં મમ ણિવેદેહ્ । તં હ્ચ્છામિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! દેવદિણ્ણદારગસ્સ સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણગવેસણં કરેહ્ ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહ એકાદ મુહૂર્ત પછી આશ્વસ્ત થયો, હોશમાં આવ્યો, જાણે તેના પ્રાણમાં પ્રાણ આવ્યા. તેણે દેવદત્ત બાળકની ચારેબાજુ શોધ-ખોળ શરૂ કરી. તેણે દેવદત્ત બાળકને કયાંય જોયો નહીં, તેના રડવાનો, ઈંકાદિનો અવાજ સંભળાયો નહીં, તેની ભાળ મેળવી શક્યો નહીં, ત્યારે તે પોતાના ઘેર પાછો આવ્યો. ઘેર આવીને તે ઘણી કીમતી ભેટ સાથે લઈને નગર રક્ષક-કોટવાળ પાસે ગયો અને કોટવાળને તે કીમતી ભેટ આપીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! મારો પુત્ર અને ભદ્રા ભાર્યાનો આત્મજ દેવદત્ત નામનો બાળક અમને ઈષ્ટ-પ્રિય છે **યાવત્** ઉદુંબર ફૂલની સમાન તેનું નામ શ્રવણ પણ દુર્લભ છે, તો દર્શનની તો વાત જ કયાં કરવી ?

તે દેવદત્ત બાળકને ભદ્રાએ સ્નાન કરાવી **યાવત્** સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરી પંથકના હાથમાં આપ્યો હતો **યાવત્** પંથકે મારા પગમાં પડી દેવદત્ત બાળક ખોવાઈ ગયો, તે સમાચાર મને આપ્યા છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હું ઈચ્છું છું કે તમો દેવદત્ત બાળકની સર્વ જગ્યાએ શોધખોળ કરો.

૨૪ તએ ણં તે ણગરગોત્તિયા ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં એવં વુત્તા સમાણા સણ્ણદ્ધ-બદ્ધવમ્મિય-કવયા ઉપ્પીલિય સરાસણપટ્ટિયા જાવ ગહિયાહ-પહરણા ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં સદ્ધિં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ બહૂણિ અહ્ગમણેસુ ય જાવ પવાસુ ય મગ્ગણગવેસણં કરેમાણા રાયગિહાઓ ણયરાઓ પહિણિક્ખમિત્તિ, પહિણિક્ખમિત્તા જેણેવ જિણ્ણુજ્જાણે જેણેવ ભગ્ગકૂવએ તેણેવ ઉગાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા દેવદિણ્ણસ્સ દારગસ્સ સરીરગં ણિપ્પાણં ણિચ્ચેટ્ટં જીવ-વિપ્પજહં પાસંતિ, પાસિત્તા 'હા હા અહો અકજ્જમિત્તિ' કટ્ટુ દેવદિણ્ણં દારયં ભગ્ગકૂવાઓ ઉત્તારેત્તિ, ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ હત્થે દલયંતિ ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે નગરરક્ષકોએ ગુનેગારને બાંધવા યોગ્ય સાધનો સાથે લઈને, કોરડાઓ બાંધીને, કવચ(બખતર) ધારણ કરી, ધનુષ્ય પર પ્રત્યંચા ચઢાવીને **યાવત્** આયુધો(શસ્ત્રો) અને દૂરથી ચલાવવામાં આવતાં તીર વગેરે પ્રહરણો ગ્રહણ કરીને ધન્ય સાર્થવાહની સાથે રાજગૃહનગરના નીકળવાના ઘણા માર્ગો **યાવત્** પરબો વગેરે સ્થાનોમાં તપાસ કરતાં-કરતાં રાજગૃહ નગરમાંથી બહાર નીકળ્યા અને ઉજ્જડ ઉદ્યાનના અવાવરુ કૂવા પાસે આવી પહોંચ્યા અને તે કૂવામાં નિરીક્ષણ કરતાં દેવદત્તનું નિષ્પ્રાણ, નિશ્ચેષ્ટ અને નિર્જીવ શરીર જોયું, જોઈને 'હાય, હાય' અહો અકાર્ય થયું ! આ પ્રમાણે બોલતાં તેઓએ દેવદત્ત બાળકને તે અવાવરુ કૂવામાંથી બહાર કાઢ્યો અને ધન્ય સાર્થવાહના હાથમાં સોંપ્યો.

વિજય ચોર કારાગૃહમાં :-

૨૫ તણ તે ણગરગુત્તિયા વિજયસ્સ તક્કરસ્સ પયમગ્ગમણુગચ્છમાણા જેણેવ માલુયાકચ્છણ તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા માલુયાકચ્છયં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા વિજયં તક્કરં સસક્કં સહોડં સગેવેજ્જં જીવગ્ગાહં ગિણંતિ, ગિણિહત્તા અટ્ટિમુટ્ટિ-જાણુ-કોપ્પરુપહાર-સંભગ્ગ-મહિય-ગત્તં કરેતિ, કરિત્તા અવડબંધણં કરેતિ । કરિત્તા દેવદિણ્ણસ્સ દારગસ્સ આભરણં ગેણંતિ, ગેણિહત્તા વિજયસ્સ તક્કરસ્સ ગીવાએ બંધંતિ, બંધિત્તા માલુયાકચ્છયાઓ પડિણિક્કખમંતિ, પડિણિક્કખમિત્તા જેણેવ રાયગિહે ણયરે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા રાયગિહં ણયરં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા રાયગિહે ણયરે સિંઘાડગ-તિય-ચડકક-ચચ્ચર-ચડમ્મુહ-મહાપહપહેસુ કસપ્પહારે ય લયપ્પહારે ય છિવાપહારે ય ણિવાએમાણા ણિવાએમાણા છારં ચ ધૂલિં ચકયવરં ચ ડવરિં પવ્કિરમાણા પવ્કિરમાણા મહયા મહયા સદ્દેણં ડગ્ગોસેમાણા એવં વયંતિ-

એસ ણં દેવાણુપ્પિયા ! વિજણે ણામં તક્કરે જાવ બાલઘાયણે, બાલમારણે । તં ણો ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! એયસ્સ કેહ રાયા વા રાયમચ્ચે વા અવરજ્જહ, એથદ્દે અપ્પણો સયાઈ કમ્માઈ અવરજ્જંતિ તિ કટ્ટુ જેણામેવ ચારગસાલા તેણામેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા હડિબંધણં કરેતિ, કરિત્તા ભત્તપાણિરોહં કરેતિ, કરિત્તા તિસંઙ્ગં કસપ્પહારે ય જાવ ણિવાએમાણા-ણિવાએમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે નગરરક્ષકો વિજયચોરનું પગેરું શોધતાં માલુકા કચ્છમાં પહોંચ્યા, માલુકા કચ્છમાં પ્રવેશીને વિજયચોરને બાળક દેવદત્તના આભૂષણોની સાથે જીવતો ગર્દનથી પકડી લીધો, પકડીને અસ્થિ, મુષ્ટિ, હાથ, ઘૂંટણો અને કોણીઓના પ્રહાર કરતાં તેના શરીરને ખોખરું કરી નાંખ્યું; પછી અવકોટ બંધનથી બાંધ્યો અર્થાત્ દોરીથી બંને હાથ પાછળ બાંધી દીધા અને બાળક દેવદત્તના આભરણો ગ્રહણ કર્યા અને તે આભરણો વિજય ચોરની ડોકમાં બાંધીને, માલુકાકચ્છમાંથી બહાર નીકળીને, રાજગૃહ નગરમાં પ્રવિષ્ટ થઈને, નગરના સિંઘાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર અને મહાપથ આદિ માર્ગોમાં (વિજય ચોર પર) કોરડાઓથી, લાતાઓથી (લાતો કે લાફાથી) અને ચાબુકથી પ્રહાર કરતાં, તેના ઉપર રાખ, ધૂળ અને કચરો નાંખતા, મોટા-મોટા અવાજથી ઘોષણા કરતાં આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા-

હે દેવાનુપ્રિયો ! આ વિજય નામનો ચોર છે યાવત્ તે ગીધની સમાન માંસભક્ષી, બાળઘાતક, બાળકનો હત્યારો છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! કોઈ રાજા, રાજપુત્ર અથવા રાજાના અમાત્ય આ વિષયમાં અપરાધી નથી અર્થાત્ કોઈ નિષ્કારણ તેને દંડ દેતા નથી પરંતુ તેણે પોતે કરેલા દુષ્કર્મોના જ કારણે તે અપરાધી છે. આ પ્રમાણે કહેતાં કારાગૃહમાં પહોંચીને તેને બેડીઓથી જકડી દીધો. ભોજન-પાણી બંધ કરાવી દીધા. ત્રણે સંધ્યા- પ્રાતઃ, મધ્યાહ્ન અને સૂર્યાસ્તના સમયે કોરડાઓ, લતાઓ (લાતો) અને ચાબુકોના પ્રહાર કરવા લાગ્યા.

૨૬ તણ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે મિત્તણાઙ્ગણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિયણેણં સદ્ધિં રોયમાણે કંદમાણે વિલવમાણે દેવદિણ્ણસ્સ દારગસ્સ સરીરસ્સ મહયા ઇહીસક્કાર-સમુદણં ણીહરણં કરેહ, કરિત્તા બહૂઈ લોહયાઈ મયગકિચ્ચાઈ કરેહ, કરિત્તા કેણઈ કાલંતરેણં અવગયસોએ જાણે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહે મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજક, સ્વજન, સંબંધી અને પરિવારની સાથે રોતાં આકંઠ કરતાં યાવત્ વિલાપ કરતાં-કરતાં મહાન ઋદ્ધિ સત્કાર સાથે દેવદત્ત બાળકના શરીરની અંતિમ ક્રિયા કરી, અગ્નિ-સંસ્કાર કર્યો, મૃતક સંબંધી અનેક લોકાયાર કર્યા, સમય વ્યતીત થતાં તેઓ શોકથી રહિત થયા.

એક જ બેડીમાં ધન્ય શેઠ અને વિજય ચોર :-

૨૭ ત્વં પુત્રો ધન્યો સત્થવાહે અણ્ણયા કયાઈ લહુસયંસિ રાયાવરાહંસિ સંપલત્તે જાણ્યાવિ હોત્થા । ત્વં પુત્રો તે ણગરગુત્તિયા ધણ્ણં સત્થવાહં ગેણ્ણંતિ, ગેણ્ણિહત્તા જેણેવ ચારણ્ણં તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ચારણ્ણં અણુપવેસંતિ, અણુપવેસિત્તા વિજણ્ણં તવ્કરેણ્ણં સંદ્ધિં ઇગયઓ હડિબંધણ્ણં કરેત્તિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કોઈ સમયે ધન્ય સાર્થવાહ એક નાના એવા રાજકીય અપરાધમાં પકડાઈ ગયા તેથી નગરરક્ષકો ધન્ય સાર્થવાહને ગિરફતાર કરીને કારાગૃહમાં લઈ ગયા અને વિજયચોરની સાથે એક જ બેડી બંધન-બેડીમાં બાંધ્યો. (બેડી લાકડાના ચોકડા જેવી હોય છે તેમાં બે વ્યક્તિના એક-એક પગ જકડી દેવામાં આવે છે. આ બેડીમાં વિજય ચોરનો એક પગ અને ધન્ય સાર્થવાહનો એક પગ જકડી દીધો હોવાથી તે બેમાંથી એકને ક્યાંય જવું હોય, તો બંનેએ સાથે ચાલવું પડે.)

૨૮ ત્વં પુત્રો સા ભદ્ધા ભારિયા કલ્લં જાવ જલંતે વિઝલં અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં ઉવક્ખડેઈ, ભોયણપિડયં ભરેઈ, ભરિત્તા ભાયણાઈં પક્ખિવઈ, લંછિય-મુદ્ધિયં કરેઈ, કરિત્તા ઇણં ચ સુરભિવારિપડિપુણ્ણં દગવારયં ભરેઈ, ભરિત્તા પંથયં દાસચેડં સદ્ધાવેઈ, સદ્ધાવિત્તા ઇવં વયાસી- ગચ્છ પુત્રો તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં વિઝલં અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં ગહાય ચારગસાલાઈ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ઉવણેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ભદ્રા ભાર્યાએ બીજા દિવસે યાવત્ સૂર્ય જાજવલ્યમાન થતાં વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારનું ભોજન તૈયાર કર્યું અને ભોજન રાખવાની પિટક (વાંસની ટોપલી કે ટીફીન) તૈયાર કરી અને તેમાં ભોજનના વાસણો મૂકીને તે ટોપલીને લાંછિત અને મુદ્રિત કરી અર્થાત્ બરાબર બંધ કરીને, સુગંધિત જળથી પરિપૂર્ણ નાનો ઘડો તૈયાર કરીને પછી દાસપુત્ર પંથકને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તું જા અને આ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારનું ભોજન કારાગૃહમાં ધન્ય સાર્થવાહને આપી આવ.

૨૯ ત્વં પુત્રો પંથઈ ભદ્ધાઈ સત્થવાહીઈ ઇવં વુત્તે સમાણે હટ્ટુતુટ્ટે તં ભોયણપિડયં તં ચ સુરભિવરવારિપડિપુણ્ણં દગવારયં ગેણ્ણઈ, ગેણ્ણિહત્તા સયાઓ ગિહાઓ પડિણિક્ખમઈ, પડિણિક્ખમિત્તા રાયગિહે ણયરે મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ ચારગસાલા, જેણેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા ભોયણપિડયં ઠાવેઈ, ઠાવેત્તા ઉલ્લંછઈ, ઉલ્લંછિત્તા ભાયણાઈં ગેણ્ણઈ । ગેણ્ણિહત્તા ભાયણાઈં ધોવેઈ, ધોવિત્તા હત્થસોયં દલયઈ, દલઈત્તા ધણ્ણં સત્થવાહં તેણં વિઝલેણં અસણ-પાણ-ખાઈમ-સાઈમેણં પરિવેસેઈ ।

ભાવાર્થ :- પંથકને ભદ્રા સાર્થવાહીએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને તે ભોજનની ટોપલીને

અને ઉત્તમ સુગંધિત જલથી પરિપૂર્ણ ઘડાને ગ્રહણ કરીને, પોતાના ઘેરથી નીકળીને રાજગૃહ નગરમાં થઈને, કારાગૃહમાં ધન્ય સાર્થવાહ પાસે આવીને, ભોજનની ટોપલી એક બાજુ મૂકી અને તે ટોપલીને ખોલી. પછી ભોજનના વાસણો બહાર કાઢ્યા, તેને ધોયા અને પછી ધન્ય સાર્થવાહને હાથ ધોવાનું પાણી આપ્યું અને ત્યાર પછી વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ભોજન પીરસ્યું.

૩૦ ત્વં પંચમં વિજયં તત્કરં ધણં સત્થવાહં એવં વયાસી- તુમં પંચમં દેવાણુપ્પિયા ! મમ ય્યાઓ વિઝલાઓ અસણપાણખાઈમસાઈમાઓ સંવિભાગં કરેહિ ।

ત્વં પંચમં ધણે સત્થવાહે વિજયં તત્કરં એવં વયાસી- અવિયાઈ અહં વિજયા ! એવં વિઝલં અસણપાણખાઈમસાઈમં કાગાણં વા સુણગાણં વા દલણ્જ્જા, ઉક્કુરુડિયા એ વા પંચમં છુજ્જા, ણો ચેવ પંચમં તવ પુત્તઘાયગસ્સ પુત્તમારગસ્સ અરિસ્સ વેરિયસ્સ પડિણીયસ્સ પચ્ચામિત્તસ્સ એત્તો વિપુલાઓ અસણપાણખાઈમસાઈમાઓ સંવિભાગં કરેજ્જામિ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે વિજયચોરે ધન્ય સાર્થવાહને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! આ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ તથા સ્વાદિમ આદિ ભોજનમાંથી મારો સંવિભાગ કરો, મને ભોજ્ય સામગ્રી આપો.

ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે વિજયચોરને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે વિજય ! હું આ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ભોજન કાગડા અને કૂતરાને આપી દઈશ, ઉકરડામાં ફેંકી દઈશ પરંતુ તારા જેવા પુત્રઘાતક, પુત્રને મારનારા, મારા શત્રુ, વૈરી, પ્રતિકૂલ આચરણ કરનારા અને પ્રત્યેક વાતોમાં વિરોધી વ્યક્તિને આ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમમાંથી સંવિભાગ આપીશ નહીં.

૩૧ ત્વં પંચમં ધણે સત્થવાહે તં વિઝલં અસણપાણંખાઈમંસાઈમં આહારેઈ, આહારિત્તા તં પંથયં પડિવિસજ્જેઈ । ત્વં પંચમં દાસચેડે તં ભોયણપિડગં ગિણહઈ, ગિણિહત્તા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂએ તામેવ દિસિં પડિગણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહે તે વિપુલ આહાર, પાણી, ખાદિમ અને સ્વાદિમનો આહાર કર્યો. આહાર કરીને પંથકને રવાના કર્યો. પંથક દાસપુત્ર ભોજનની તે ટોપલી લઈને સ્વસ્થાને પાછો ફર્યો.

૩૨ ત્વં પંચમં તસ્સ ધણસ્સ સત્થવાહસ્સ તં વિઝલં અસણપાણંખાઈમંસાઈમં આહારિયસ્સ સમાણસ્સ ઉચ્ચારપાસવણે પંચમં ઉબ્બાહિત્થા ।

ત્વં પંચમં ધણે સત્થવાહે વિજયં તત્કરં એવં વયાસી- એહિ તાવ વિજયા ! એગંતમવક્કમામો, જેણ અહં ઉચ્ચારપાસવણં પરિટ્ટુવેમિ ।

ત્વં પંચમં વિજયં તત્કરં ધણં સત્થવાહં એવં વયાસી- તુબ્બં દેવાણુપ્પિયા ! વિઝલં અસણપાણંખાઈમંસાઈમં આહારિયસ્સ અત્થિ ઉચ્ચારે વા પાસવણે વા, મમ પંચમં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમેહિં બહૂહિં કસપ્પહારેહિ ય જાવ લયાપહારેહિ ય તણ્હાએ ય છુહાએ ય પરબ્બવમાણસ્સ અત્થિ કેઈ ઉચ્ચારે વા પાસવણે વા । તં છંદેણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! એગંતે ઉવક્કમિત્તા ઉચ્ચારપાસવણં પરિટ્ટુવેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ભોજન કરવાથી ધન્ય સાર્થવાહને મલ-મૂત્રની બાધા ઉત્પન્ન થઈ. ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે વિજયચોરને કહ્યું- વિજય ! ચાલો એકાંતમાં જઈએ, જેથી હું મલ-મૂત્રનો ત્યાગ કરી શકું.

ત્યારે વિજય ચોરે ધન્ય સાર્થવાહને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમનો આહાર કર્યો છે, તેથી તમને મલ અને મૂત્રની બાધા ઉત્પન્ન થઈ છે. હે દેવાનુપ્રિય ! હું તો આ ઘણા ચાબુકોના યાવત્ કોરડાના પ્રહારોથી તથા તૃષા અને ભૂખથી પીડિત થઈ રહ્યો છું. મને મલ-મૂત્રની બાધા થઈ નથી. હે દેવાનુપ્રિય ! તમને જવાની ઈચ્છા હોય તો તમે એકાંતમાં જઈને મલ-મૂત્રનો ત્યાગ કરો (હું તમારી સાથે આવીશ નહીં.)

૩૩ તए णं धण्णे सत्थवाहे विजएणं तक्करेणं एवं वुत्ते समाणे तुसिणिए संचिद्धइ । तए णं से धण्णे सत्थवाहे मुहुत्तंतरस्स बलियतरागं उच्चार-पासवणेणं उच्चाहिज्जमाणे विजयं तक्करं एवं वयासी- एहि ताव विजया ! जाव अवक्कमामो ।

તए णं से विजए तक्करे धण्णं सत्थवाहं एवं वयासी- जइ णं तुमं देवाणुप्पिया ! तओ विउलाओ असण-पाण-खाइम-साइमाओ संविभागं करेहि, तओ हं तुम्हेहिं सद्धिं एगंतं अवक्कमामि ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહને વિજય ચોરે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે મૌન થઈ ગયો. થોડીવાર પછી ધન્ય સાર્થવાહ મલ-મૂત્રની અતિ તીવ્ર બાધાથી પીડિત થવા લાગ્યો ત્યારે તેણે વિજયચોરને ફરી કહ્યું- વિજય! ચાલો યાવત્ આપણે એકાંતમાં જઈએ.

ત્યારે વિજયચોરે ધન્ય સાર્થવાહને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમે તે વિપુલ અશન, પાન આદિમાંથી મારો સંવિભાગ કરો અર્થાત્ મને અશનાદિ આપવાના હો તો હું તમારી સાથે એકાંતમાં ચાલું.

શેઠ દ્વારા પુત્ર ઘાતકને આહારનો સંવિભાગ :-

૩૪ તए णं से धण्णे सत्थवाहे विजयं एवं वयासी- अहं णं तुब्भं तओ विउलाओ असण-पाण-खाइम-साइमाओ संविभागं करिस्सामि ।

તए णं से विजए धण्णस्स सत्थवाहस्स एयमट्टं पडिसुणेइ । तए णं से विजए धण्णेणं सद्धिं एगंते अवक्कमेइ, उच्चार-पासवणं परिट्टवेइ, आयंते चोक्खे परमसुइभूए तमेव ठाणं उवसंकमित्ता णं विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહે વિજયને કહ્યું- હું તને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ તથા સ્વાદિમમાંથી ભાગ આપીશ.

ત્યારપછી વિજયે ધન્ય સાર્થવાહના આ કથનનો સ્વીકાર કર્યો અને તેની સાથે એકાંતમાં ગયા. ધન્ય સાર્થવાહે મલ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કર્યો, જલથી સ્વચ્છ અને પવિત્ર થયો ત્યાર પછી પોતાના સ્થાન પર પાછા આવી ગયા.

૩૫ તए णं सा भद्दा कल्लं जाव जलंते विउलं असण-पाण-खाइम-साइमं जाव परिवेसेइ ।

તણું સે ધણે સત્થવાહે વિજયસ્સ તક્કરસ્સ તઓ વિઝલાઓ અસણપાણખાઈમસાઈમાઓ સંવિભાગં કરેઈ । તણું સે ધણે સત્થવાહે પંથયં દાસચેડં વિસજ્જેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ભદ્રા સાર્થવાહીએ બીજે દિવસે સૂર્ય દેદીપ્યમાન થયો ત્યારે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તૈયાર કરીને (પૂર્વવત) પંથકની સાથે મોકલ્યું યાવત્ પંથકે ધન્ય સાર્થવાહીને પીરસ્યું, ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહી તેમાંથી વિજયચોરને ભાગ આપ્યો. જમી લીધા પછી ધન્ય સાર્થવાહી દાસપુત્ર પંથકને રવાના કર્યો.

૩૬ તણું સે પંથણ ભોયણપિઢયં ગહાય ચારગાઓ પઢિણિક્ખમઈ, પઢિણિક્ખમિત્તા રાયગિહં ણયરં મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ સણ ગેહે, જેણેવ ભદ્દા સત્થવાહી, તેણેવ ડવાગચ્છઈ ડવાગચ્છિત્તા ભદ્દં સત્થવાહિં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિણે ! ધણે સત્થવાહે તવ પુત્તઘાયગસ્સ જાવ પચ્ચામિત્તસ્સ તાઓ વિઝલાઓ અસણપાણખાઈમસાઈમાઓ સંવિભાગં કરેઈ ।

તણું સા ભદ્દા સત્થવાહી પંથયસ્સ દાસચેડયસ્સ અંતિણે ઇયમટ્ટં સોચ્ચા આસુરત્તા રુદ્ધા જાવ મિસિમિસેમાણી ધણસ્સ સત્થવાહસ્સ પઓસમાવજ્જઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પંથક ભોજનની ટોપલી લઈને કારાગારથી બહાર નીકળીને રાજગૃહ નગરમાં થઈને પોતાના ઘર ભદ્રા સાર્થવાહી પાસે આવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! ધન્ય સાર્થવાહી તમારા પુત્ર ઘાતક યાવત્ પ્રતિકૂળ આચરણ કરનારા દુશ્મનને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમમાંથી ભાગ આપ્યો છે.

ત્યારે ભદ્રા સાર્થવાહી પંથક દાસપુત્રના મુખેથી આ વાત સાંભળીને તત્કાલ ગુસ્સે થઈ, રુષ્ટ બની યાવત્ ધૂંવાં પૂંવાં થઈને ધન્ય સાર્થવાહી ઉપર દ્રેષ કરવા લાગી.

ધન્ય શેઠની કારાગારમાંથી મુક્તિ અને જન-સત્કાર :-

૩૭ તણું ધણે સત્થવાહે અણ્ણયા કયાઈ મિત્તણાઈ-ણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિજણેણં સણ ય અત્થસારેણં રાયકજ્જાઓ અપ્પાણં મોયાવેઈ, મોયાવિત્તા ચારગસાલાઓ પઢિણિક્ખમઈ, પઢિણિક્ખમિત્તા જેણેવ અલંકારિયસભા તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા અલંકારિયકમ્મં કરેઈ કરિત્તા જેણેવ પુક્કરિણી તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા અહ્ધોયમટ્ટિયં ગેણહઈ । ગેણિહત્તા પોક્કરિણિં ઓગાહેઈ, ઓગાહિત્તા જલમજ્જણં કરેઈ, કરિત્તા ણહાણ જાવ રાયગિહં ણયરં અણુપવિસઈ, અણુપવિસિત્તા રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ સણ ગિહે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહીને કોઈ સમયે મિત્ર, જ્ઞાતિજન, નિજક, સ્વજન, સંબંધી અને પરિવારના લોકો દ્વારા પોતાની સંપત્તિમાંથી દંડ ભરાવીને પોતાની જાતને રાજદંડથી મુક્ત કરાવી, કારાગારમાંથી બહાર નીકળ્યો, નીકળીને હજામની દુકાને હજામત કરાવી, પછી પુષ્કરિણી (વાવ) સમીપે આવીને ભીની માટી શરીરે લગાવીને પુષ્કરિણીમાં ઉતરીને જલથી મજ્જન કર્યું, સ્નાન કર્યું યાવત્ પછી રાજગૃહમાં પ્રવેશ કર્યો અને નગરમાં થઈને, પોતાના ઘર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૩૮ ત્વં ધર્મં સત્થવાહં એજ્જમાણં પાસિત્તા રાયગિહે ણયરે બહવે ણાગર-ણિયગ-સેટ્ટિ-સત્થવાહ-પભિઙ્ગો આઠંતિ, પરિજાણંતિ, સવ્કારેતિ, સમ્માર્ણેતિ, અબ્હુટ્ટેતિ, સરીરકુસલં પુચ્છંતિ ।

ત્વં ધર્મં સત્થવાહે જેણેવ સ્વે ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ જાવિ ય સે તત્થ બાહિરિયા પરિસા ભવઈ, તંજહા - દાસા ઇ વા, પેસ્સા ઇ વા, ભયગા ઇ વા, ખાલ્લગા ઇ વા; સે વિ ય ધર્મં સત્થવાહં એજ્જંતં પાસઈ, પાસિત્તા પાયવડિયાએ એમકુસલં પુચ્છંતિ ।

જાવિ ય સે તત્થ અબ્હંતરિયા પરિસા ભવઈ તં જહા - માયા ઇ વા પિયા ઇ વા ખાયા ઇ વા ભઈણી ઇ વા; સાવિ ય ધર્મં સત્થવાહં એજ્જમાણં પાસઈ આસણાઓ અબ્હુટ્ટેઈ, કંઠાકંઠિયં અવયાસિય બાહપ્પમોક્ષણં કરેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહને આવતા જોઈને રાજગૃહ નગરના ઘણા નાગરિકો, આત્મીયજનો, શ્રેષ્ઠીજનો તથા સાર્થવાહ આદિએ તેનો આદર કર્યો, સન્માનથી બોલાવ્યો, વસ્ત્ર આદિથી સત્કાર કર્યો, નમસ્કાર આદિ કરીને સન્માન કર્યું અને શરીરના કુશલ સમાચાર પૂછ્યા.

ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહ પોતાના ઘરે પહોંચ્યો ત્યારે બહારની પરિષદના દાસ-દાસીપુત્રો, પ્રેમ્ય-કામકાજ માટે બહાર મોકલાતા નોકરો, જેનું બાલ્યાવસ્થાથી પાલન-પોષણ કર્યું હોય તેવા ભૃતકો અને વ્યાપારના ભાગીદારોએ ધન્ય સાર્થવાહને આવતાં જોઈને, ચરણોમાં પડી ક્ષેમકુશલ પૂછ્યા.

ત્યાર પછી આભ્યંતર પરિષદના માતા-પિતા, ભાઈ, બહેન આદિ સ્વજનોએ પણ ધન્ય સાર્થવાહને આવતાં જોયા, જોઈને આસન પરથી ઊભા થઈને ભેટીને હર્ષના આંસુ વહાવ્યા.

ભદ્રાસાર્થવાહીનો રોષ અને સમાધાન :-

૩૯ ત્વં ધર્મં સત્થવાહે જેણેવ ભદ્દા ભારિયા તેણેવ ઉવાગચ્છઈ । ત્વં સા ભદ્દા સત્થવાહી ધર્મં સત્થવાહં એજ્જમાણં પાસઈ, પાસિત્તા ણો આઠાઈ, ણો પરિયાણાઈ, અણાઠાયમાણી અપરિજાણમાણી તુસિણીયા પરમ્મુહી સંચિટ્ઠઈ ।

ત્વં ધર્મં સત્થવાહે ભદ્દં ભારિયં એવં વયાસી - કિં ધર્મં તુભ્ભં દેવાણુપ્પિયા ! ણ તુટ્ટી વા, ણ હરિસે વા, ણાણંદે વા ? જં મ્મં સ્વેણં અત્થસારેણં રાયકજ્જાઓ અપ્પાણં વિમોહ્ણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે ધન્ય સાર્થવાહ ભદ્રા ભાર્યા પાસે ગયો. ભદ્રા સાર્થવાહીએ ધન્ય સાર્થવાહને પોતાના તરફ આવતા જોયા પરંતુ તેણીએ આદર કર્યો નહીં, તેના આવ્યાની નોંધ પણ લીધી નહીં; આદર નહીં કરતી, ધ્યાન નહીં આપતી, મૌન જ રહી અને પીઠ ફેરવીને બેસી ગઈ.

ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહ પોતાની પત્ની ભદ્રાને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે દેવાનુપ્રિયે ! મારા આવવાથી તને સંતોષ, હર્ષ કે આનંદ કેમ ન થયો ? મેં મારી પોતાની જ સંપત્તિ આપીને મને રાજદંડથી છોડાવ્યો છે.

૪૦ ત્વં સા ભદ્દા ધર્મં સત્થવાહં એવં વયાસી - કહં ધર્મં દેવાણુપ્પિયા ! મમ તુટ્ટી વા હરિસે વા આણંદે વા ભવિસ્સઈ ? જેણં તુમં મમ પુત્તઘાયગસ્સ જાવ પચ્ચામિત્તસ્સ તાઓ

વિઝલાઓ અસળપાળખાઈમસાઈમાઓ સંવિભાગં કરેસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે ભદ્રાએ ધન્ય સાર્થવાહને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! મને સંતોષ, હર્ષ કે આનંદ કઈ રીતે થાય ? તમે મારા પુત્રના ઘાતક યાવત્ વૈરી તથા પ્રત્યમિત્ર (વિજયચોર)ને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ભોજનમાંથી સંવિભાગ કરી હિસ્સો આપતા હતા.

૪૧ ત્વં પં સે ધણ્ણે સત્થવાહે ભદ્ધં ભારિયં એવં વયાસી- ણો ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધમ્મો ત્તિ વા, તવો ત્તિ વા, કયપડિકયાઈ વા, લોગજત્તા ઇ વા, ણાયએ ઇ વા, ઘાડિયએ ઇ વા, સહાએ ઇ વા, સુહી ઇ વા, તાઓ વિઝલાઓ અસળપાળખાઈમસાઈમાઓ સંવિભાગે કએ, ણણ્ણત્થ સરીરચિંતાએ ।

ત્વં પં સા ભદ્ધા ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં એવં વુત્તા સમાણી હદ્ધતુદ્ધા જાવ આસણાઓ અબ્ભુદ્દેઈ, કંઠાકંઠિં અવયાસેઈ, એમકુસલં પુચ્છઈ, પુચ્છિત્તા ણહાયા જાવ વિભૂસિયા વિપુલાઈં ભોગભોગાઈં ભુંજમાણી વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે ભદ્રાને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! મેં ધર્મ માનીને, ઊણોદરી તપનો લાભ થશે તેમ તપ માનીને, પ્રત્યુપકાર ભાવનાથી, લોકલાજથી (લોક વ્યવહારથી), ન્યાય આપનાર માનીને અથવા બાલમિત્ર, સખા કે પ્રિયમિત્ર સમજીને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ આહારનો સંવિભાગ કર્યો નથી, પરંતુ માત્ર શરીર ચિંતા અર્થે એટલે કે મલ-મૂત્રની બાધા નિવારવા જવા માટે તે મને સાથ આપે, તે એક માત્ર હેતુથી વિજય ચોરને આહાર આપ્યો હતો.

ધન્ય સાર્થવાહના આ સ્પષ્ટીકરણથી ભદ્રા હષ્ટ-તુષ્ટ અને આનંદચિત્ત થઈ, હર્ષથી તેનું હૃદય વિકસિત થઈ ગયું. તે આસનથી ઊઠી, તેને ભેટી પડી અને તેના ક્ષેમ કુશળ પૂછ્યા. ત્યાર પછી સ્નાન કરી યાવત્ વિભૂષિત થઈને પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિપુલ ભોગ ભોગવતી રહેવા લાગી.

વિજય ચોરની દુર્ગતિ :-

૪૨ ત્વં પં સે વિજય તવકરે ચારગસાલાએ તેહિં બંધેહિં વહેહિં કસપ્પહારેહિં ય જાવ તણ્ણાએ ય છુહાએ ય પરજ્ઞમાણે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ણરએસુ ણેરઇયત્તાએ ડવવણ્ણે । સે પં તત્થ ણેરઇએ જાએ- કાલે કાલોભાસે જાવ વેયણં પચ્ચણુભવમાણે વિહરઈ ।

સે પં તઓ ડવ્વટ્ટિત્તા અણાદીયં અણવદગ્ગં દીહમદ્ધં ચાડરંત-સંસારકંતારં અણુ-પરિયટ્ટિસ્સઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી વિજય ચોર કારાગૃહમાં બંધન, વધ, ચાબુકોના પ્રહાર સહન કરતો યાવત્ તૃષ્ણા અને ક્ષુધાથી પીડિત થતો, મૃત્યુના સમયે મૃત્યુ પામીને નરકમાં નારકી રૂપે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં ઉત્પન્ન થયેલો તે કાળો, અતિશય કાળો યાવત્ નરકસંબંધી વેદનાનો અનુભવ કરી રહ્યો છે.

તે નરકમાંથી નીકળી અનાદિ અનંત દીર્ઘકાલીન ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર અટવીમાં પરિભ્રમણ કરશે.

૪૩ એવામેવ જંબૂ ! જે પં અમ્હં ણિગ્ગંથો વા ણિગ્ગંથી વા આયરિય-ડવજ્ઞાયાણં

અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અળગારિયં પવ્વઙ્ગે સમાણે વિઝલમણિ-મોત્તિય ધળ-
કળગ-રયણસારેણં લુબ્ધિ સે વિ ય એવં ચેવ ।

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્માસ્વામી કથાનકનો ઉપસંહાર કરતાં જંબૂસ્વામીને કહે છે— હે જંબૂ ! આ રીતે અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી, આચાર્ય અથવા ઉપાધ્યાયની પાસે મુંડિત થઈને, ગૃહત્યાગ કરી, સાધુત્વની દીક્ષા અંગીકાર કરીને વિપુલ ભણિ, મોતી, ધન, કનક અને સારભૂત રત્નોમાં લુબ્ધ થાય છે, તે પણ આવા જ હોય છે અર્થાત્ તેની દશા પણ ચોર જેવી થાય છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં પોતાના જ દુષ્ટત્યોથી વિજયચોરની દુર્ગતિના દષ્ટાંત દ્વારા સાધકોને હિતશિક્ષા આપી છે.

વિજયચોરે ધનની આસક્તિથી દેવદત્તની હત્યા કરી. તે દુષ્ટત્યના ફળ સ્વરૂપે આ લોકમાં કારાગૃહમાં વધ, બંધન આદિ દારૂણ દુઃખને પામ્યો અને પરલોકમાં નરકગતિમાં દુઃખો પ્રાપ્ત કર્યા. ત્યાર પછી પરંપરાએ અનંતકાલીન સંસાર પરિભ્રમણના દુઃખને પામ્યો.

તે જ રીતે જે સાધક ધન આદિ ભૌતિક સંપત્તિમાં આકર્ષિત થાય, લોભાઈ જાય છે, તે આ લોકમાં સંયમમાર્ગથી ભ્રષ્ટ થઈને બદનામી પામે છે અને તેમજ અનેક પ્રકારના કર્મબંધ કરીને દુર્ગતિને અને અનંત સંસાર પરિભ્રમણને પામે છે.

ધન્ય સાર્થવાહની પ્રવ્રજ્યા અને સદ્ગતિ :-

૪૪ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ધમ્મઘોસા ણામં થેરા ભગવંતો જાહસંપણ્ણા કુલસંપણ્ણા જાવ પુવ્વાણુપુવ્વિં ચરમાણા, ગામાણુગામં દૂઙ્ગમાણા, સુહંસુહેણં વિહરમાણા જેણેવ રાયગિહે ણયરે જેણેવ ગુણસીલે ચેઙ્ગે જાવ અહાપહિરૂવં ડગ્ગહં ડગ્ગિણિહત્તા સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણા વિહરંતિ । પરિસા ણિગ્ગયા, ધમ્મો કહિઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મઘોષ નામના સ્થવિર ભગવંત હતા. તે જાતિ સંપન્ન, કુલ સંપન્ન થાવત્ અનુક્રમથી ચાલતાં, ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતાં અને સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા અને યથાયોગ્ય ઉપાશ્રયની યાચના કરીને ત્યાં સંયમ અને તપથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતાં રહ્યા. તેમનું આગમન જાણીને પરિષદ નીકળી, ધર્મઘોષ સ્થવિરે દેશના આપી.

૪૫ તણં પં તસ્સ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ બહુજણ્ણસ્સ અંતિએ એયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ ઇમેયારૂવે અજ્ઞાતિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - એવં ખલુ થેરા ભગવંતો જાહસંપણ્ણા કુલસંપણ્ણા જાવ ઇહમાગયા, ઇહં સંપત્તા, તં ગચ્છામિ ણં થેરે ભગવંતે વંદામિ ણમંસામિ ।

એવં સંપેહેઙ્ગે, સંપેહિત્તા ણહાણે જાવ સુદ્ધપ્પાવેસાઙ્ગં મંગલ્લાઙ્ગં વત્થાઙ્ગં પવરપરિહિએ પાયવિહારચારેણં જેણેવ ગુણસીલે ચેઙ્ગે, જેણેવ થેરા ભગવંતો તેણેવ ડવાગચ્છે, ડવાગચ્છિત્તા વંદે, ણમંસે [જાવ પજ્જુવાસે] । તણં પં થેરા ભગવંતો ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ તીસે ય મહે મહાલિયાણે પરિસાણે વિચિત્તં ધમ્મમાઙ્ગલંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ઘણા લોકો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને ધન્ય સાર્થવાહને વિચાર આવ્યો **યાવત્** મનોગત સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો કે જાતિ સંપન્ન, કુલ સંપન્ન વગેરે ગુણોથી યુક્ત સ્થવિર ભગવાન અહીં પધાર્યા છે, અહીં બિરાજિત થયા છે, તો હું ત્યાં જઈને સ્થવિર ભગવાનને વંદના નમસ્કાર કરું.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી ધન્ય સાર્થવાહે સ્નાન કર્યું **યાવત્** સભામાં પહેરવા યોગ્ય શુદ્ધ, ઉત્તમ, માંગલિક વસ્ત્રો ધારણ કર્યા અને પગપાળા ગુણશીલ ચૈત્યમાં સ્થવિર ભગવંતો પાસે આવીને વંદના-નમસ્કાર કરીને પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા. ત્યાર પછી સ્થવિર ભગવંતોએ ધન્ય સાર્થવાહને તથા ઉપસ્થિત વિશાળ પરિષદને અદ્ભુત ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો

૪૬ તए णं से धण्णे सत्थवाहे धम्मं सोच्चा एवं वयासी- सहहामि णं भंते ! णिग्गथं पावयणं जाव पव्वइए जाव बहूणि वासाणि सामण्णपरियागं पाउणित्ता, भत्तं पच्चक्खाइत्ता मासियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदेइ, छेदित्ता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मे कप्पे देवत्ताए उववण्णे । तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं चत्तारि पलिओवमाइं ठिई पण्णत्ता । तत्थ णं धण्णस्स वि देवस्स चत्तारि पलिओवमाइं ठिई पण्णत्ता ।

સે ણં ધણ્ણે દેવે તાઓ દેવલોયાઓ આઠકલ્પણં ઠિઠ્ઠકલ્પણં ભવકલ્પણં અણંતરં ચયં ચહિત્તા મહાવિદેહે વાસે સિજ્ઝિહિહિ જાવ સવ્વદુક્ખાણમંતં કરેહિહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહે ધર્મોપદેશ સાંભળીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે ભગવન્ ! હું નિર્ગ્રંથ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરું છું **યાવત્** તેણે દીક્ષા અંગીકાર કરી. ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય-પર્યાયનું પાલન કરીને અંતમાં એક માસના ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન અનશનની આરાધના કરી, સાઠ ભક્ત આહારનો ત્યાગ કરીને મૃત્યુના અવસરે મૃત્યુ પામીને સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ રૂપે ઉત્પન્ન થયા. સૌધર્મ દેવલોકમાં કેટલાક દેવોની ચાર પલ્યોપમની સ્થિતિ કહી છે. ત્યાં ધન્ય દેવની પણ ચાર પલ્યોપમની સ્થિતિ છે.

તે ધન્ય દેવ દેવલોકમાંથી આયુક્ષય, સ્થિતિક્ષય, ભવક્ષય કરીને, દેહનો ત્યાગ કરીને, વચ્ચે અન્ય ભવ કર્યા વિના મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે **યાવત્** સર્વ દુઃખોનો અંત કરશે.

ઉપસંહાર : અધ્યયન બોધ :-

૪૭ जहा णं जंबू ! धण्णेणं सत्थवाहेणं णो धम्मो त्ति वा जाव विजयस्स तक्करस्स तओ विउलाओ असणपाणखाइमसाइमाओ संविभागे कए णण्णत्थ सरीरसारक्खणट्ठाए, एवामेव जंबू ! जे णं अहं णिग्गंथे वा णिग्गंथी वा जाव पव्वइए समाणे ववगयण्हाणुम्महण पुप्फगंधमल्लालंकारविभूसे इमस्स ओरालियसरीरस्स णो वण्णहेउं वा, णो रूवहेउं वा, णो बलहेउं वा णो विसयहेउं वा तं विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं आहारमाहारेइ, णण्णत्थ णाणदंसणचरित्ताणं वहणयाए । से णं इहलोए चेव बहूणं समणाणं बहूणं समणीणं बहूणं सावगाण य बहूणं साविगाण य अच्चणिज्जे जाव पज्जुवासणिज्जे भवइ । परलोए वि य णं णो बहूणि हत्थच्छेयणाणि य कण्णच्छेयणाणि य णासाछेयणाणि य हिययउप्पाडणाणि य वसणुप्पाडणाणि य उल्लंबणाणि य पाविहिइ । अणाइयं च णं

અળવદગ્ગં દીહમદ્ધં ચાઝરંતસંસારકંતારં વીઙ્વઇસ્સઇ; જહા સે ધળ્ણે સત્થવાહે ।

એવં ઁલુ જંબૂ ! સમળેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ દોચ્ચસ્સ ણાયજ્ઙ્ઙયણસ્સ અયમટ્ટે પળ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્માસ્વામીએ જંબૂસ્વામીને કહું- હે જંબૂ ! જેમ ધન્ય સાર્થવાહે આ ધર્મ છે, તેમ સમજીને વિજયચોરને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, અને સ્વાદિમમાંથી સંવિભાગ કર્યો નહોતો, માત્ર પોતાના શરીરની રક્ષા કરવા માટે જ વિજયને પોતાના આહારમાંથી હિસ્સો આપ્યો હતો, એ પ્રમાણે હે જંબૂ ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી યાવત્ પ્રવ્રજિત થઈને સ્નાન, ઉપમર્દન, પુષ્પ, ગંધ, માળા, અલંકાર આદિ શૃંગારનો ત્યાગ કરીને અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આહાર કરે છે, તે આ ઔદારિક શરીરના વર્ણ, રૂપ વગેરે સુંદર બનાવવા માટે અથવા વિષય સુખને માટે કરતા નથી, પણ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની આરાધના કરવા માટે આહાર કરે છે; તે સિવાય તેઓનું અન્ય કોઈ પ્રયોજન હોતું નથી. તેઓ આ લોકમાં સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા અર્ચનીય તથા સર્વ પ્રકારથી ઉપાસનીય બને છે. પરલોકમાં પણ તે હસ્ત છેદન, કર્ણ છેદન અને નાસિકા છેદન, હૃદય અને અંડકોષોના છેદનાદિના દુઃખને પ્રાપ્ત કરતા નથી, તથા ફાંસી આદિના કષ્ટોને પ્રાપ્ત કરતા નથી. તે સાધુ-સાધ્વીઓ ધન્ય સાર્થવાહની જેમ અનાદિ અનંત દીર્ઘમાર્ગવાળા ચતુર્ગતિક સંસારરૂપી અટવીને પાર કરી જાય છે.

હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ બીજા ‘જ્ઞાત’ અધ્યયનના આ પ્રમાણે ભાવો કહ્યા છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ધન્યશેઠ અને વિજય ચોરના દષ્ટાંત દ્વારા સાધુ-સાધ્વીઓને અનાસક્ત ભાવે, માત્ર શરીરને ટકાવવા માટે આહાર કરવાની હિતશિક્ષા આપવામાં આવી છે. પ્રસ્તુતમાં રાજગૃહ નગરના સ્થાને મનુષ્યક્ષેત્ર, ધન્ય સાર્થવાહના સ્થાને સાધુ, વિજયચોરના સ્થાને શરીર, દેવદત્તના સ્થાને સંયમ અને આભૂષણોના સ્થાને ઈન્દ્રિયોના વિષયો સમજવાના છે. વૃત્તિકારે આ બોધને એક ગાથા દ્વારા પ્રગટ કર્યો છે. જેમ કે-

સિવસાહણેસુ આહાર-વિરહિઓ જં ણ વટ્ટે દેહો ।

તમ્હા ધળ્ણો વ્વ વિજયં, સાહૂ તં તેણ પોસેજ્જા ॥૧॥

અર્થ- આહાર વિના આ દેહ દ્વારા મોક્ષની સાધના થઈ શકતી નથી. તેથી સાધુ આહારથી શરીરનું પોષણ તો કરે પણ જેમ ધન્ય સાર્થવાહે લેશમાત્ર અનુરાગ વિના વિજય ચોરનું પોષણ કર્યું, તેમ સાધક આહારમાં અનુરક્ત થયા વિના શરીરનું પોષણ કરે. ॥૧॥

॥ બીજું અધ્યયન સમાપ્ત ॥

ત્રીજું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં મોરના ઈડાના દષ્ટાંત દ્વારા વિષય સ્પષ્ટ કર્યો હોવાથી તેનું નામ અંડક-ઈડા છે.

આ અધ્યયનમાં જિન પ્રવચન ઉપરની શ્રદ્ધા અને અશ્રદ્ધા-શંકાદિના ફળનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે.

સંપૂર્ણ દષ્ટાંતના કેન્દ્રસ્થાને મોરના બે ઈડા છે. ઈડામાંથી મોર પ્રાપ્ત થશે કે નહીં? તેવી શંકાથી જે ઈડાને વારંવાર ઉથલાવ્યા કરે, હલાવ્યા કરે, તેને મોર પ્રાપ્ત થતો નથી. ઈડામાંથી મોર પ્રાપ્ત થશે, તેવી શ્રદ્ધા સાથે જે ધીરજથી તેનું રક્ષણ કરે છે, તેને મોર પ્રાપ્ત થાય છે. દષ્ટાંત મોરના ઈડાનું છે, તેમ છતાં કોઈપણ પક્ષી આદિના ઈડા માટે તે જ વાત છે.

ચંપાનગરીના સુભૂમિભાગ નામના ઉદ્યાનમાં એક તરફ માલુકાકચ્છ નામનું વન હતું, તેમાં વનવગડાની ઢેલે(મયૂરીએ) બે ઈડા મૂક્યા હતા. તે નગરમાં વસતા સાગરદત્તપુત્ર અને જિનદત્તપુત્ર નામના બે સાર્થવાહ મિત્રો ગણિકા સાથે આ ઉદ્યાનમાં ફરવા આવ્યા. માલુકા કચ્છમાં મોરના ઈડાને જોઈને બંને મિત્રોએ એક-એક ઈડુ લઈ પોતાના ઘરે મરઘીના ઈડા સાથે મૂકી દીધું કે જેથી યથા સમયે કીડા કરવા એક-એક મોર પ્રાપ્ત થાય, તે બંનેમાંથી સાગરદત્તપુત્રને શંકા થઈ કે આમાંથી મોર પ્રાપ્ત થશે કે નહીં? આ ઈડાની અંદર મોર છે કે નહીં તે જોવા ઈડાને અનેકવાર હલાવ્યું, ખખડાવ્યું તેથી ઈડું પોચું થઈ ગયું અને મોર પ્રાપ્ત ન થયો. મોર પ્રાપ્ત ન થવાથી તે ખેદ પામ્યો.

જિનદત્ત પુત્રને ઈડામાંથી મોર મળશે જ તેવી શ્રદ્ધા હતી, તેને શંકા ન થઈ, તેણે ઈડાને હલાવ્યું નહીં, પોષણ થવા દીધું તો તેને મોરનું બચ્ચું પ્રાપ્ત થયું. તેને નૃત્યકળાની તાલિમ આપી અને લાખોની હોડમાં વિજય મેળવતો રહ્યો.

આ પ્રમાણે જે સાધુ-સાધ્વી આદિ જિનપ્રવચન પ્રતિ શંકાશીલ બને છે, તે અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. જે સાધુ સાધ્વી નિર્ગ્રંથ પ્રવચન પ્રતિ શંકા રહિત રહે છે તે સંસાર અટવીને પાર કરે છે. આ અધ્યયનનો સાર એ જ છે કે જિનપ્રવચનમાં શંકા, કાંક્ષા, વિચિકિત્સા ન કરવી. તમેવ સચ્ચં ણિસંકં જં જિણેહિં પવેઙ્ગં જિનેશ્વર પ્રતિપાદિત તત્ત્વ જ સત્ય છે, તેમાં શંકાને સ્થાન નથી; તેવી દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવી.

શ્રીજું અધ્યયન

અંડ (મયૂરીનાં ઇંડા)

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઇ ણં ધંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં દોચ્ચસ્સ અજ્ઞયણસ્સ ણાયાધમ્મ-
કહાણં અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, તચ્ચસ્સ ણં ધંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાતાધર્મકથાના બીજા અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો ત્રીજા અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

ઉદાન, માલુકાકચ્છમાં મયૂરીના ઇંડા :-

૨ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा णामं णयरी होत्था, वण्णओ ।
तीसे णं चंपाए णयरीए बहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसीभाए सुभूमिभाए णामं उज्जाणे होत्था ।
सव्वोउयपुप्फ-फलसमिद्धे सुरम्मे णंदणवणे इव सुह-सुरभि-सीयल-च्छायाए समणुबद्धे ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી. તેનું વર્ણન ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું. તે ચંપા નગરીની બહાર ઈશાનકોણમાં સુભૂમિભાગ નામનું એક ઉદાન હતું. તે બધી ઋતુઓના ફળ અને ફૂલોથી સંપન્ન અને રમણીય હતું. તે ઉદાન નંદનવનની સમાન સુખકારક, સુગંધ યુક્ત અને શીતલ છાયાથી વ્યાપ્ત હતું.

૩ तस्स णं सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स उत्तरओ एगदेसम्मि मालुयाकच्छए होत्था,
वण्णओ । तत्थ णं एगा वणमऊरी दो पुट्टे परियागए पिट्ठुंडीपंडुरे णिव्वणे णिरुवहए
भिण्णमुट्ठिप्पमाणे मऊरीअंडए पसवइ, पसवित्ता सएणं पक्खवाएणं सारक्खमाणी
संगोवेमाणी संचिट्ठेमाणी विहरइ ।

ભાવાર્થ :- તે સુભૂમિભાગ ઉદાનની ઉત્તર દિશામાં એક તરફ માલુકાકચ્છ (વન) હતું, તેનું વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું. તે માલુકાકચ્છમાં એક વન મયૂરીએ (ઢેલે) બે પુષ્ટ, પર્યાયાગત- પ્રસવકાલને પ્રાપ્ત, ચોખાના લોટના પિંડની સમાન શ્વેતવર્ણવાળા, ઘાથી રહિત, વાયુ આદિના ઉપદ્રવથી રહિત તથા પોલીમુટ્ટી જેવડા બે ઈંડાનો પ્રસવ કર્યો, પ્રસવ કરીને તે પોતાની પાંખોને પ્રસારીને બંને ઈંડાને પાંખોથી ઢાંકતી, તેની રક્ષા કરતી, સારસંભાળ કરતી અને ઈંડાને સવતી હતી.

જિનદત્ત પુત્ર અને સાગરદત્ત પુત્ર :-

૪ तत्थ णं चंपाए णयरीए दुवे सत्थवाहदारगा परिवसंति, तंजहा- जिणदत्तपुत्ते य

સાગરદત્તપુત્રે ય સહજાયયા સહવહ્નિયયા સહપંસુકીલિયયા સહદારદરિસી અણ્ણમણ્ણમણુરત્તયા અણ્ણમણ્ણમણુવ્વયા અણ્ણમણ્ણ છંદાણુવત્તયા અણ્ણમણ્ણહિયઙ્ચિચ્ચિકારયા અણ્ણમણ્ણેસુ ગિહેસુ કિચ્ચાઈં કરણિજ્જાઈં પચ્ચણુભવમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં બે સાર્થવાહપુત્ર નિવાસ કરતા હતા. તેના નામ આ પ્રમાણે છે— જિનદત્તપુત્ર અને સાગરદત્તપુત્ર. તે બંને સાથે જન્મ્યા, સાથે મોટા થયા, સાથે જ ધૂળમાં રમ્યા, સાથે જ વિવાહિત થયા હતા. તેઓ બંને એક-બીજામાં અનુરક્ત હતા, એક-બીજાના અનુગામી હતા, એક બીજાની ઈચ્છાનુસાર વર્તતા હતા, એક બીજાને ઈચ્છિત કાર્ય કરતા હતા અને એક બીજાના ઘરોના નિત્યકાર્ય અને ક્યારેક કરવા યોગ્ય કાર્ય પણ કરતા હતા.

૫ તણ્ણં તેસિં સત્થવાહદારગાણં અણ્ણયા કયાઈં ઇગયઓ સહિયાણં સમુવાગયાણં સણ્ણિસણ્ણાણં સણ્ણિવિટ્ઠાણં ઇમેયારૂવે મિહોકહાસમુલ્લાવે સમુપ્પજ્જિત્થા- જણ્ણં દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હેં સુહં વા દુક્ખં વા પવ્વજ્જા વા વિદેસગમણં વા સમુપ્પજ્જઈ, તણ્ણં અમ્હેં ઇગયઓ સમેચ્ચા ણિત્થરિયવ્વં તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણમેયારૂવં સંગારં પડિસુણેતિ, પડિસુણેત્તા સકમ્મસંપટ્તા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રો કોઈ સમયે સાથે મળ્યા, સાથે બેઠા અને પરસ્પર પ્રેમપૂર્વક વાર્તાલાપ કરતાં એક બીજાને કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે સુખમાં કે દુઃખમાં, પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીએ કે વ્યાપારાર્થે વિદેશગમન કરીએ, જે કરીએ તે આપણે બંને સાથે મળીને જ કરશું. આ રીતે બંને પરસ્પર પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થઈને પોત-પોતાના કાર્યમાં રત બન્યા.

દેવદત્તા ગણિકા :-

૬ તત્થણં ચંપાણયરીદેવદત્તા ણામં ગણિયા પરિવસઈ, અહ્હા જાવ ચડસટ્ઠિકલાપંડિયા ચડસટ્ઠિગણિયાગુણોવવેયા અડ્ઢણત્તીસં વિસેસે રમમાણી એક્કવીસરઙ્ગુણપ્પહાણા બત્તીસ- પુરિસોવયારકુસલા ણવંગસુત્તપડિબોહિયા અટ્ઠારસ-દેસીભાસાવિસારયા સિંગારાગાર- ચારુવેસા સંગયગય-હસિય જાવ ઋસિયઙ્ગયા સહસ્સલંભા વિઙ્ગણ્ણછત્ત-ચામર- બાલવીયણિયા કણ્ણીરહ- પ્પયાયા યાવિ હોત્થા, બહૂણં ગણિયાસહસ્સાણં આહેવચ્ચં જાવ વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં દેવદત્તા નામની ગણિકા નિવાસ કરતી હતી. તે સમૃદ્ધ હતી યાવત્ નૃત્યાદિ ચોસઠ કળાઓમાં કુશળ હતી, ગણિકાના ચોસઠ ગુણોથી યુક્ત હતી, કામશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ઓગણત્રીસ પ્રકારની કીડા વિશેષોમાં રમમાણ હતી, એકવીસ પ્રકારના રતિગુણોથી યુક્ત હતી, બત્રીસ પ્રકારના પુરુષોપચારમાં કુશળ હતી, તે સુપ્ત નવ અંગ(બે કાન, બે આંખ, બે નસકોરા, જીભ, ત્વચા અને મન)ને જાગૃત કરનાર હતી. તે અઢારદેશની ભાષાઓમાં વિશારદ હતી, શૃંગારનું સ્થાન હોય તેવા સુંદર વેશને ધારણ કરતી હતી, સુસંગત ગતિ, હાસ્યાદિમાં કુશળ હતી યાવત્ તેના ઘર ઉપર ગણિકાની ધ્વજા લહેરાતી હતી. તે એક હજાર મુદ્રામાં પ્રાપ્ત થતી હતી. રાજાએ તેને ઇત્ર, ચામર, બાલ વ્યંજન-વીંજણા વિશેષ પ્રદાન કર્યા હતા. તે કણ્ણીરથ નામના યાનમાં આવાગમન કરતી હતી યાવત્ એક હજાર ગણિકાઓનું આધિપત્ય કરતી રહેતી હતી.

બંને મિત્રોનું ગણિકા સાથે ઉદાનમાં ગમન :-

૭ તદ્દં પં તેસિં સત્થવાહદારગાણં અણ્ણયા કયાઇ પુવ્વાવરણ્ણકાલસમયંસિ જિમિય-
ભુત્તરાગયાણં સમાણાણં આયંતાણં ચોક્ખાણં પરમસુઇભૂયાણં સુહાસણવરગયાણં ઇમેયારૂવે
મિહોકહાસમુલ્લાવે સમુપ્પજ્જિત્થા - તં સેયં ખલુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! કલ્લં જાવ જલંતે
વિપુલં અસણં-પાણં-ખાઇમં-સાઇમં ઉવક્ખડાવેત્તા તં વિપુલં અસણં-પાણં-ખાઇમં-સાઇમં
ધૂવ-પુપ્ફ-ગંધ-વત્થં ગહાય દેવદત્તાએ ગણિયાએ સંદ્ધિં સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ ઉજ્જાણસિરિં
પચ્ચણુભવમાણાણં વિહરિત્તાએ ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ એયમદ્દં પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા
કલ્લં જાવ કોડુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેતિ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી-

ગચ્છહ પં દેવાણુપ્પિયા ! વિઝલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડેહ, ઉવક્ખડિત્તા
તં વિપુલં અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમં ધૂવ-પુપ્ફ-ગંધ-વત્થં ચ ગહાય જેણેવ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે,
જેણેવ પંદા પુક્ખરિણી, તેણામેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવગચ્છિત્તા પંદાપુક્ખરિણીઓ અદૂરસામંતે
થૂણામંડવં આહણહ આહણિત્તા આસિત્ત-સંમજ્જિઓવલિત્તં જાવ ગંધવટ્ટિભૂયં કરેહ, કરિત્તા
અમ્હે પડિવાલેમાણા પડિવાલેમાણા ચિટ્ટહ જાવ ચિટ્ટંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રો ક્યારેક મધ્યાહ્ન સમયે ભોજન કર્યા પછી, કોગળા કરીને,
હાથ-પગ ધોઈ, એકદમ સ્વચ્છ થઈને, સુખદ આસને બેઠા હતા, તે સમયે તેઓ બંને વચ્ચે આ પ્રમાણે
વાતચીત થઈ કે હે દેવાનુપ્રિય ! આપણા માટે શ્રેયકારી છે કે કાલે સવારે સૂર્યોદય થાય ત્યારે વિપુલ
પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ (ભોજન સામગ્રી) તૈયાર કરાવીએ અને તે વિપુલ અશન, પાન,
ખાદિમ, સ્વાદિમ, ધૂપ, પુષ્પ, સુગંધી દ્રવ્યો અને વસ્ત્રાદિ લઈને દેવદત્તા ગણિકાની સાથે સુભૂમિભાગ
ઉદાનમાં ઉદાનની શોભાને અનુભવતા વિચરીએ. આ પ્રમાણે બંનેએ એકબીજાની વાતનો સ્વીકાર કર્યો.
બીજા દિવસે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તૈયાર કરો. તૈયાર
કરીને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમને તથા ધૂપ, પુષ્પ આદિ લઈને સુભૂમિભાગ
ઉદાનમાં નંદા પુષ્કરિણી છે ત્યાં જાઓ, ત્યાં જઈને નંદા પુષ્કરિણીની નજીક સ્થૂણામંડપ (થાંભલાઓ ઉપર
ઊભો કરેલો મંડપ) તૈયાર કરો, પાણી છાંટી, વાળી ચોળી, લીંપીને યાવત્ સુગંધની ગુટિકાની સમાન
બનાવો. આ બધું કરીને અમારી રાહ જુઓ. આ સાંભળીને કર્મચારી પુરુષોએ આદેશાનુસાર કાર્ય કરીને
યાવત્ તેમની રાહ જોવા લાગ્યા.

૮ તદ્દં પં સત્થવાહદારગા દોચ્ચંપિ કોડુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેતિ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી-
ખિપ્પામેવ લહુકરણ-જુત્ત-જોઇયં સમખુરવાલિહાણ-સમલિહિયતિક્ખગ્ગસિંગાણિં રયયામયઘંટ
સુત્તરજ્જુય-પવરકં-ચણ-ખચિય-ણત્થપગ્ગહોવગ્ગહિણિં ણીલુપ્પલકયામેલણિં પવર-ગોણ-
જુવાણણિં ણાણામણિ-રયણ-કં-ચણ-ઘંટિયાજાલપરિક્ખિત્તં જુત્તામેવ પવહણં ઉવણેહ । તે
વિ તહેવ ઉવણેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી સાર્થવાહ પુત્રોએ બીજીવાર અન્ય કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું- તમે શીઘ્ર લઘુકરણ- શીઘ્રગતિગામિની સાધનોથી સંપન્ન રથમાં; એક સરખા ખૂર, ખાંધ અને પૂંછવાળા; ઘસીને એક સરખા બનાવેલા અણીયાળા શીંગડાવાળા; ચાંદીની ઘંટડીઓવાળા, સુવર્ણજડિત નાથથી બાંધેલા તથા નીલકમળની કલગીથી યુક્ત શ્રેષ્ઠ જુવાન બળદો જોડીને; વિવિધ પ્રકારના મણિઓ, રત્નો અને સુવર્ણની ઘંટડીઓના સમૂહથી યુક્ત તથા શ્રેષ્ઠ લક્ષણોવાળો પ્રવહણ-રથ લઈ આવો. તે કર્મચારી પુરુષોએ આદેશાનુસાર રથ ઉપસ્થિત કર્યો.

૧ ત્વં પં તે સત્થવાહદારગા ણહાયા જાવ પવહણં દુરુહંતિ, દુરુહિત્તા જેનેવ દેવદત્તાએ ગણિયાએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પવહણાઓ પચ્ચોરુહંતિ, પચ્ચોરુહિત્તા દેવદત્તાએ ગણિયાએ ગિહં અણુપવિસંતિ ।

ત્વં પં સા દેવદત્તા ગણિયા સત્થવાહદારાએ એજ્જમાણે પાસડ, પાસિત્તા હટ્ટુટ્ટા આસણાઓ અબ્બુટ્ટેહ, અબ્બુટ્ટિત્તા સત્તટ્ટપયાઈ અણુગચ્છહ, અણુગચ્છિત્તા તે સત્થવાહદારાએ એવં વયાસી-સંદિસંતુ પં દેવાણુપ્પિયા ! કિમિહાગમણપ્પઓયણં ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રોએ સ્નાન કર્યું યાવત્ રથ ઉપર આરૂઠ થયા. રથમાં બેસીને તેઓ દેવદત્તા ગણિકાના ઘેર આવ્યા, રથમાંથી નીચે ઉતર્યા અને દેવદત્તા ગણિકાના ઘરમાં પ્રવિષ્ટ થયા.

તે સમયે દેવદત્તા ગણિકા સાર્થવાહ પુત્રોને આવતાં જોઈને હષ્ટ-તુષ્ટ થઈ, આસન પરથી ઊઠી અને સાત આઠ પગલાં સામે ગઈ, સામે જઈને તેણે સાર્થવાહ પુત્રોને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિયો ! આજ્ઞા આપો, આપને અહીં આવવાનું શું પ્રયોજન છે ?

૧૦ ત્વં પં તે સત્થવાહદારગા દેવદત્તાં ગણિયં એવં વયાસી- ઇચ્છામો પં દેવાણુપ્પિએ ! તુમ્હેહિં સદ્ધિં સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ ઉજ્જાણસિરિં પચ્ચણુભ્ભવમાણા વિહરિત્તાએ ।

ત્વં પં સા દેવદત્તા તેસિં સત્થવાહદારગાણં એયમટ્ટં પડિસુણેહ, પડિસુણિત્તા ણહાયા જાવ સિરિ-સમાણવેસા જેણેવ સત્થવાહદારગા તેણેવ સમાગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે સાર્થવાહ પુત્રોએ દેવદત્તા ગણિકાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! અમે તમારી સાથે સુભૂમિભાગ નામના ઉદ્યાનની શોભાને અનુભવતાં વિચરવા ઈચ્છીએ છીએ.

ત્યારે દેવદત્તા ગણિકાએ તે સાર્થવાહ પુત્રોના આ કથનનો સ્વીકાર કર્યો અને સ્નાન કર્યું યાવત્ લક્ષ્મીની સમાન શ્રેષ્ઠ વેશ ધારણ કર્યો અને સાર્થવાહ પુત્રોની સમીપે આવી.

૧૧ ત્વં પં તે સત્થવાહદારગા દેવદત્તાએ ગણિયાએ સદ્ધિં જાણં દુરુહંતિ, દુરુહિત્તા ચંપાએ ણયરીએ મજ્જંમજ્જેણં જેણેવ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે, જેણેવ પંદાપુક્ખરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પવહણાઓ પચ્ચોરુહંતિ, પચ્ચોરુહિત્તા પંદા-પોક્ખરિણિં ઓગાહિંતિ, ઓગાહિત્તા જલમજ્જણં કરેતિ, કરેત્તા જલકિહ્ણં કરેતિ, કરેત્તા ણહાયા દેવદત્તાએ સદ્ધિં પચ્ચુત્તરંતિ । જેણેવ થૂણામંડવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા થૂણામંડવં

અણુપવિસિત્તા સવ્વાલંકાર- વિભૂસિયા આસત્થા વીસત્થા સુહાસણવરગયા દેવદત્તાએ સદ્ધિં તં વિઝલં અસણ-પાણ-ખાઈમ સાઈમં ધૂવપુપ્ફગંધવત્થં આસાએમાણા વિસાએમાણા પરિભાએમાણા પરિભુંજેમાણા એવં ચ ણં વિહરંતિ । જિમિયમ્ભુત્તરાગયા વિ ય ણં દેવદત્તાએ સદ્ધિં વિપુલાઈં માણુસ્સગાઈં કામભોગાઈં ભુંજમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રો દેવદત્તા ગણિકાની સાથે રથ ઉપર આરૂઢ થયા અને ચંપાનગરીની મધ્યમાં થઈને, સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનમાં નંદાપુષ્કરિણી સમીપે પહોંચીને રથમાંથી નીચે ઉતર્યા અને નંદા પુષ્કરિણીમાં પ્રવેશી, સ્નાન કરીને, જલકીડાઓ કરીને દેવદત્તાની સાથે પુષ્કરિણીમાંથી બહાર નીકળ્યા અને થાંભલાઓ ઉપર ઊભા કરેલા મંડપ સમીપે આવીને તે મંડપમાં પ્રવેશ કર્યો, સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને સ્વસ્થ થઈને થાક ઉતારીને શ્રેષ્ઠ આસન ઉપર બેઠા. દેવદત્તા ગણિકાની સાથે તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તથા ધૂપ, પુષ્પ, ગંધ અને વસ્ત્રનો ઉપભોગ કરતા, વિશેષરૂપથી આસ્વાદન કરતા, વિભાગ કરતા અને ભોગવતા વિચરવા લાગ્યા, ભોજન પછી દેવદત્તાની સાથે મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગ ભોગવતા વિચરવા લાગ્યા.

૧૨ તએ ણં સત્થવાહદારગા પુવ્વાવરણહકાલસમયંસિ દેવદત્તાએ ગણિયાએ સદ્ધિં થૂણા-મંડવાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા હત્થસંગેલ્લીએ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે બહુસુ આલિઘરણસુ ય કયલીઘરણસુ ય લયાઘરણસુ ય અચ્છણઘરણસુ ય પેચ્છણઘરણસુ ય પસાહણ-ઘરણસુ ય મોહણઘરણસુ ય સાલઘરણસુ ય જાલઘરણસુ ય કુસુમઘરણસુ ય ઉજ્જાણસિરિં પચ્ચણુભવમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રો દિવસના પાછલા પ્રહરમાં દેવદત્તા ગણિકાની સાથે થાંભલાઓ ઉપર ઊભા કરેલા મંડપમાંથી બહાર નીકળીને, એક-બીજાના હાથ પકડીને, સુભૂમિ ભાગમાં આલિઘર-આલિ નામના વૃક્ષોના ગૃહોમાં, કદલી ગૃહો, લતાગૃહો, બેસવાના ગૃહો, પ્રેક્ષા ગૃહો, પ્રસાધન ગૃહો, મોહન (વિલાસ) ગૃહો, સાલવૃક્ષોના ગૃહો, જાળીવાળા ગૃહો (અંદર બેઠેલા માણસો બહારના માણસોને જોઈ શકે પરંતુ બહારના માણસો અંદરના માણસોને જોઈ ન શકે તેવા જાલગૃહો) તથા પુષ્પ ગૃહોમાં ઉદ્યાનની શોભાનો અનુભવ કરતા ફરવા લાગ્યા.

મયૂરીના ઇંડાની પ્રાપ્તિ :-

૧૩ તએ ણં તે સત્થવાહદારગા જેણેવ માલુયાકચ્છએ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ । તએ ણં સા વણમઠ્ઠરી તે સત્થવાહદારએ એજ્જમાણે પાસઙ્, પાસિત્તા મીયા તત્થા તસિયા ઉવ્વિગ્ગા પલાયા મહયા મહયા સદ્દેણં કેકારવં વિણિમ્મુયમાણી વિણિમ્મુયમાણી માલુયાકચ્છાઓ પડિણિક્ખમઙ્, પડિણિક્ખમિત્તા એગંસિ રુક્ખડાલયંસિ ઠિચ્ચા તે સત્થવાહદારએ માલુયા-કચ્છયં ચ અણિમિસાએ દિટ્ઠીએ પેહમાણી ચિટ્ઠઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રોએ માલુકાકચ્છ તરફ પ્રયાણ કર્યું. ત્યારે તે વનમયૂરી (ઢેલ) સાર્થવાહ પુત્રોને આવતા જોઈને ડરી ગઈ, ગભરાઈ ગઈ, ત્રસ્ત (દુઃખી) થઈ ગઈ, સ્તબ્ધ થઈ ગઈ, ઉદ્વિગ્ન

બની ગઈ અને ત્યાંથી ઊડી ગઈ. તે જોર-જોરથી અવાજ કરતી, કેકારવ કરતી, માલુકા કચ્છમાંથી બહાર નીકળીને, એક વૃક્ષની ડાળી પર સ્થિત થઈને, તે સાર્થવાહ પુત્રોને તથા માલુકા કચ્છને એકીટશે જોવા લાગી.

૧૪ તए णं सत्थवाहदारगा अण्णमण्णं सद्दवैत्ति, सद्दवित्ता एवं वयासी- जह णं देवाणुप्पिया ! एसा वणमऊरी अम्हे एज्जमाणा पासित्ता भीया तत्था तसिया उव्विग्गा पलाया महया महया सद्देणं जाव अम्हे मालुयाकच्छयं च पेच्छमाणी पेच्छमाणी चिट्ठइ, तं भवियव्वमेत्थ कारणेणं त्ति कट्टु मालुयाकच्छयं अंतो अणुपविसंति, अणुपविसित्ता तत्थ णं दो पुट्ठे परियागए जाव पासित्ता अण्णमण्णं सद्दवैत्ति, सद्दवित्ता एवं वयासी-

સેયં યલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હે ઇમે વણમઠૂરીઅંડાણં સાણં જાઈમંતાણં કુક્કુડિયાણં અંડાણુ ય પક્કિવવાવિત્તા । તए णं ताओ जातिमंताओ कुक्कुडियाओ एए अंडए सए य अंडए सएणं पक्खवाएणं सारक्खमाणीओ संगोवेमाणीओ विहरिस्संति । તए णं અમ્હં ઇત્થ દો કીલાવણગા મઠૂરી-પોયગા ભવિસ્સંતિ ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ ઇયમટ્ટું પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા સए सए दासचेडे सद्दवैत्ति, सद्दवित्ता एवं वयासी- 'गच्छह णं तुभ्भे देवाणुप्पिया ! इमे अंडए गहाय सयाणं जाइमंताणं कुक्कुडीणं अंडएसु पक्खिवह; जाव ते वि पक्खिवैत्ति।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે સાર્થવાહ પુત્રોએ એકબીજાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય! આ વનમયૂરી આપણને આવતા જોઈ ભયભીત થઈને, સ્તબ્ધ બનીને, ત્રાસીને, ઉદ્વિગ્ન બનીને, ઊડી ગઈ છે, જોર જોરથી અવાજ કરતી યાવત્ આપણને તથા માલુકા કચ્છને એકીટશે જોઈ રહી છે, તેથી તેનું કોઈ કારણ હોવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે માલુકાકચ્છની અંદર ગયા, ત્યાં તેઓએ બે પુષ્ટ અને અનુક્રમથી વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત યાવત્ મયૂરીના ઈડા જોયા, જોઈને એક બીજાને સંબોધન કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું.

હે દેવાનુપ્રિય ! વનમયૂરીના આ ઈડાને આપણી ઉત્તમ જાતિની કૂકડીના ઈડા સાથે મૂકી દેવા તે આપણે માટે શ્રેયકારી છે. આપણી જાતિવંત કૂકડીઓ પોતાના ઈડા સાથે આ ઈડાનું પણ પોતાની પાંખથી ઢાંકીને રક્ષણ કરશે અને સંભાળ કરશે તો આપણા ઘરમાં બે કીડા કરવા યોગ્ય મયૂરી-બાળક થઈ જશે. આ પ્રમાણે કહીને તેઓએ એકબીજાની વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને પોત-પોતાના દાસપુત્રોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ. આ ઈડાને લઈને આપણી ઉત્તમ જાતિની કૂકડીઓના ઈડા સાથે રાખી દ્યો. દાસપુત્રોએ તે બંને ઈડાઓ લઈ જઈને કૂકડીના ઈડાઓ સાથે મૂકી દીધા.

૧૫ તए णं ते सत्थवाहदारगा देवदत्ताए गणियाए सद्धिं सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स उज्जाणसिरिं पच्चणुभवमाणा विहरित्ता तमेव जाणं दुरूढा समाणा जेणेव चंपाणयरी जेणेव देवदत्ताए गणियाए गिहे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता देवदत्ताए गिहं अणुपविसंति, अणुपविसित्ता देवदत्ताए गणियाए विउलं जीवियारिहं पीइदाणं दलयंति, दलइत्ता सक्कारेत्ति, सक्कारित्ता सम्माणेत्ति, सम्माणित्ता देवदत्ताए गिहाओ पडिणिक्खमंति, पडिणिक्खमित्ता जेणेव सयाइं गिहाइं तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता सकम्मसंपउत्ता जाया यावि होत्था।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રો દેવદત્તા ગણિકાની સાથે સુભૂમિ ભાગ ઉદ્યાનમાં ઉદ્યાનની શોભાને

અનુભવતાં, વિચરણ કરતાં-કરતાં તે જ વાહન ઉપર આરૂઢ થઈને ચંપાનગરીમાં દેવદત્તા ગણિકાને ઘેર આવ્યા. ત્યાં આવીને, દેવદત્તા ગણિકાના ઘરમાં પ્રવેશ કરીને, દેવદત્તા ગણિકાને જીવિકાને યોગ્ય વિપુલ પ્રમાણમાં પ્રીતિદાન આપીને, તેનો સત્કાર-સન્માન કરીને, બંને દેવદત્તાના ઘરમાંથી બહાર નીકળીને, પોત-પોતાના ઘરે જઈને પોતાના કાર્યમાં મગ્ન થઈ ગયા.

સાગરદત્તપુત્રની શંકા અને તેનું પરિણામ :-

૧૬ તદ્દાં જે સે સાગરદત્તપુત્રે સત્થવાહદારણ સે ણં કલ્લં જાવ જલંતે જેણેવ સે વણમયૂરીઅંડણ તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા તંસિ મયૂરીઅંડયંસિ સંકિણે કંચિણે વિઙ્ગિચ્છાસમાવણે ભેયસમાવણે કલુસસમાવણે- કિં ણં મમં એથ કીલાવણે મરૂરીપોયણે ભવિસ્સઈ, ઉદાહુ ણો ભવિસ્સઈ ? તિ કટ્ટુ તં મરૂરીઅંડયં અભિક્ખણં અભિક્ખણં ઉવ્વત્તેઈ, પરિયત્તેઈ, આસારેઈ, સંસારેઈ, ચાલેઈ, ફંદેઈ, ઘટ્ટેઈ, ખોભેઈ, અભિક્ખણં અભિક્ખણં કણ્ણમૂલંસિ ટિટ્ટિયાવેઈ । તદ્દાં જે સે મરૂરીઅંડણે અભિક્ખણં અભિક્ખણં ઉવ્વત્તિજ્જમાણે જાવ ટિટ્ટિયાવેજ્જમાણે પોચ્ચડે જાણે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ:- તેમાં જે સાગરદત્તનો પુત્ર સાર્થવાહદારક બીજા દિવસે સવારે સૂર્યોદયના સમયે જ્યાં વનમયૂરીનું ઈડું રાખ્યું હતું, ત્યાં આવ્યો, આવીને તે આ મયૂરીનું ઈડું પરિપક્વ થશે કે નહીં ? તેવી શંકાને પ્રાપ્ત થયો, આ ઈડું ક્યારે પરિપક્વ થશે ? તેવી આકાંક્ષાને, ઈડામાંથી બચ્યું થશે કે નહીં ? તેવી વિચિકિત્સાને, મારા આ ઉપાયથી ઈડું પરિપક્વ થશે કે અન્ય ઉપાયથી ? તેવી ભેદ સમાપન્નતાને અને ઈડામાંથી જન્મેલું બચ્યું મારી કીડા યોગ્ય હશે કે નહીં ? તેવી કલુષસમાપન્નતાને પ્રાપ્ત થયો.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણે વારંવાર ઈડાને ઊંચું-નીચું કર્યું, થોડું સરકાવ્યું, એક સ્થાનેથી બીજા સ્થાને મૂક્યું, હલાવ્યું, કંપાવ્યું, હાથથી ઉપાડ્યું, ભૂમિ ખોદીને તેમાં મૂક્યું અને વારંવાર કાનની પાસે લઈ જઈને ખખડાવવા લાગ્યો. ત્યારપછી તે મયૂરીનું ઈડું વારંવાર ઊંચું-નીચું કરવાથી યાવત્ ખખડાવવાથી પોચું થઈ ગયું અર્થાત્ નિર્જીવ થઈ ગયું.

૧૭ તદ્દાં જે સે સાગરદત્તપુત્રે સત્થવાહદારણ અણ્ણયા કયાં જેણેવ સે મરૂરીઅંડણ તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા તં મરૂરીઅંડયં પોચ્ચડમેવ પાસઈ, પાસિત્તા ‘અહો ણં મમં એસ કીલાવણે ણ જાઈ’ તિ કટ્ટુ ઓહયમણસંકપ્પે કરયલપલ્હત્થમુહે અટ્ટજ્ઞાણોવગણ ઙ્ગિયાઈ ।

એવામેવ સમણાસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા આયરિય-ઉવજ્ઞાયાણં અંતિણે પવ્વઈણ સમાણે પંચમહવ્વણેસુ, છજ્જીવણિકાણેસુ ણિગંથે પાવયણે સંકિણે જાવ કલુસસમાવણે સે ણં ઇહ ભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણં ય હીલણિજ્જે ણિંદણિજ્જે ચિંસણિજ્જે ગરિહણિજ્જે પરિભવણિજ્જે । પરલોણ વિ ય ણં આગચ્છઈ બહૂણિ દંડણાણિ ય જાવ અણુપરિયટ્ટિસ્સઈ ।

ભાવાર્થ:- ત્યારપછી સાગરદત્તનો પુત્ર સાર્થવાહદારક કોઈ સમયે મયૂરીના ઈડા પાસે આવીને તે મયૂરીના

ઈડાને પોયું જોયું, જોઈને ‘ઓહ ! આ મયૂરીનું બચ્ચું મારી કીડા કરવાને યોગ્ય ન થયું.’ એમ વિચારીને હતાશ બનીને, લમણે હાથ દઈને આર્તધ્યાન કરવા લાગ્યો.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! આ પ્રમાણે જે સાધુ અથવા સાધ્વી આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીને, પાંચ મહાવ્રતોના વિષયોમાં, ષટ્જીવનિકાયના વિષયમાં, નિર્ગ્રંથ પ્રવચનના વિષયમાં શંકા કરે, કાંક્ષા કરે, વિતિગિચ્છા કરે, ભેદ સમાપન્નતા અને કલુષતાને પ્રાપ્ત થાય, તે આ ભવમાં ઘણા સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા હીલનીય-તિરસ્કરણીય, લોકનિંદનીય, ગર્હણીય-પ્રત્યક્ષ નિંદનીય, અનાદરણીય-અસન્માનનીય થાય છે. પરભવમાં પણ તે શારીરિક, માનસિક અને પારિવારિક બહુ દંડ પામે છે **યાવત્** અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

જિનદત્તપુત્રની શ્રદ્ધા અને તેનું સુફળ :-

૧૮ ત્વં પુત્ર સે જિનદત્તપુત્રે જેનેવ સે મરુરીઅંડાં તેનેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિતા તંસિ મરુરીઅંડયંસિ ણિસ્સંકિએ, સુવત્તએ પં મમ એથ્થ કીલાવણએ મરુરી-પોયએ ભવિસ્સઈ ત્તિ કટ્ટુ તં મરુરી-અંડયં અભિક્ખણં-અભિક્ખણં ણો ઉવ્વત્તેઈ જાવ ણો ટિટ્ટિયાવેઈ ।

ત્વં પુત્ર સે મરુરી-અંડાં અણુવ્વત્તિજ્જમાણે જાવ અટિટ્ટિયાવિજ્જમાણે તેણં કાલે પં તેણં સમણં ઉભિખ્ખણે મયૂરી-પોયએ એથ્થ જાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિનદત્ત પુત્ર જ્યાં મયૂરીનું ઈડું હતું ત્યાં આવ્યો. આવીને તે મયૂરીના ઈડાના વિષયમાં નિશંક રહ્યો. મારા આ ઈડામાંથી કીડા કરવા માટે અવશ્ય મયૂરીનું બચ્ચું થશે. આ પ્રમાણે વિચારીને મયૂરી-ઈડાને તેણે વારંવાર ઉપર-નીચે કર્યું નહીં **યાવત્** ખખડાવ્યું નહીં. ઊંચું-નીચું ન થવાથી અને ન ખખડાવવાથી તે કાલે અને તે સમયે અર્થાત્ યથા સમયે મયૂરી બાળકનો જન્મ થયો.

૧૯ ત્વં પુત્ર સે જિનદત્તપુત્રે તં મરુરી-પોયયં પાસઈ, પાસિતા હટ્ટુતુટ્ટે મરુર-પોસએ સદ્ધાવેઈ । સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- તુભ્ભે પં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં મરુરપોયયં બહૂઈ મરુરપોસણપાઝગ્ગેહિં દવ્વેહિં અણુપુવ્વેણં સારક્ખમાણા સંગોવેમાણા સંવહ્હેહ, ણટ્ટુલ્લગં ચ સિક્ખાવેહ ।

ત્વં પુત્ર સે મરુરપોસગા જિનદત્તસ્સ પુત્તસ્સ એયમટ્ટં પડિસુણેતિ, તં મરુર-પોયયં ગેણંતિ, ગેણિહત્તા જેનેવ સએ ગિહે તેનેવ ઉવાગચ્છંતિ, તં મરુર-પોયયં જાવ ણટ્ટુલ્લગં સિક્ખાવેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી જિનદત્તપુત્રે તે મયૂરીના બચ્ચાને જોયું, જોઈને હૃષ્ટ-તુષ્ટ થઈને મયૂરપાલકોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમો બાળ મયૂરને, પોષણ દેવા યોગ્ય અનેક પદાર્થોથી અનુક્રમે સંરક્ષણ કરતાં અને સંગોપન કરતાં તેને મોટું કરો અને નૃત્યકળા શીખવાડો.

ત્યારે તે મયૂર પોષકોએ જિનદત્તપુત્રની આ વાત સ્વીકારી. તે બાળમયૂરને ગ્રહણ કરીને પોતાને ઘરે લાવીને તે બાળ મયૂરને **યાવત્** નૃત્યકળા શીખવવા લાગ્યા.

૨૦ ત્વં પુત્ર સે મરુર-પોયએ ઉમ્મુક્કબાલભાવે વિણ્ણાય-પરિણયમેત્તે જોવ્વણગમણુપત્તે લક્ખણ-વંજણ-ગુણોવવેએ માણુમ્માણ-પમાણપડિપુણ્ણપક્ખ-પેહુણકલાવે વિચિત્તપિચ્છ-

સયચંદણ ળીલકંઠણ ળચ્વણસીલણ ંગણ ચપ્પુડિયાણ કયાણ સમાણીણ અણેગાઈ ળટ્ટુલ્લગસયાઈ કેકાઈસયાણિ ય કરેમાણે વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બાળ મયૂર બાલભાવથી મુક્ત થઈને મોટો થઈ ગયો ત્યારે તેમાં જ્ઞાનનું પરિણમન થયું, યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો. તે મોરના લક્ષણો—કલગી, મોરપીંછ વગેરે ગુણોથી યુક્ત થઈ ગયો. પહોળાઈ રૂપ માન, ઊંચાઈ રૂપ ઉન્માન અને લંબાઈરૂપ પ્રમાણથી તથા પાંખો અને પીંછાના સમૂહથી પરિપૂર્ણ થયો. તેની પાંખો રંગબેરંગી થઈ. તેમાં સેંકડો ચંદ્રક હતા. તે નીલકંઠવાળો અને નૃત્ય કરવાના સ્વભાવવાળો થયો; એક ચપટી વગાડવાથી અનેક સેંકડો નૃત્યો અને સેંકડો કેકારવ કરતો વિચરવા લાગ્યો.

૨૧ તણ ળં તે મઠુર-પોસગા તં મયૂર-પોયગં ઁમ્મુક્કબાલભાવં જાવ કેકાઈસયાણિ ય કરેમાણં પાસિત્તા તં મઠુર-પોયગં ગેણંતિ, ગેણિહત્તા જિણદત્તપુત્તસ્સ ઁવર્ણેતિ । તણ ળં સે જિણદત્તપુત્તે સત્થવાહદારણ મઠુર-પોયગં ઁમ્મુક્કબાલભાવં જાવ કેકાઈસયાણિ ય કરેમાણં પાસિત્તા હટ્ટુટ્ટે તેસિં વિઁલં જીવિયારિહં પીઈદાણં દલયઈ, દલઈત્તા પઢિવિસજ્જેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મયૂરપાલકોએ તે બાળ મયૂરને બાલભાવથી મુક્ત યાવત્ કેકારવ કરતો જોઈને તે મયૂરને ગ્રહણ કર્યો, ગ્રહણ કરીને જિનદત્તપુત્ર પાસે લઈ આવ્યા. જિનદત્તપુત્ર—સાર્થવાહ દારક મયૂર બાળકને બાલભાવથી મુક્ત યાવત્ કેકારવ કરતા જોઈને, હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. મયૂર પાલકોને જીવિકાયોગ્ય વિપુલ પ્રીતિદાન આપીને વિદાય કર્યા.

૨૨ તણ ળં સે મઠુર-પોયણ જિણદત્તપુત્તેણં ંગણ ચપ્પુડિયાણ કયાણ સમાણીણ ળંગોલા ળંગસિરોધરે સેયાવંગે ંયારિય-પઈણ્ણ-પક્કહે ઁક્કિચ્ચત્ત-ચંદકાઈસયાણિ કેકાઈસયાણિ મુંચ્ચમાણે ળચ્ચઈ । તણ ળં સે જિણદત્તપુત્તે તેણં મયૂર-પોયણં ચંપાણ ળયરીણ સિંઘાડગ જાવ પહેસુ સઈણં ય સાહસ્સિણં ય સયસાહસ્સિણં ય પણિણં ય જયં કરેમાણે વિહરઈ ।

ંવામેવ સમણાઁસો ! જો અમ્હં ળિગંગંથો વા ળિગંગંથી વા પવ્વઈણ સમાણે પંચસુ મહવ્વણસુ, છસુ જીવણિકાણસુ, ળિગંગંથે પાવયણે ય ળિસ્સંકિણ ળિક્કંચિણ ળિવ્વિતિગિચ્છે, સે ળં ઈહ ળવે ળહૂણં સમણાણં સમણીણં જાવ વીઈવઈસ્સઈ । ંવં ચ્ચલુ જંબૂ ! સમણેણં ળગવયા મહાવીરેણં જાવ ળાયાણં તચ્ચસ્સ અજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે । ળત્તિ ળેમિઃ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મયૂર બાળક જિનદત્તપુત્ર દ્વારા એક ચપટી વગાડતા તે પોતાની ડોકને સિંહની પૂંછડીની જેમ વાંકી કરતો હતો. તે સમયે તેના નેત્રના ખૂણા શ્વેતવર્ણના થઈ જતા, તે પોતાના પીંછા ફેલાવતો ત્યારે પીંછા શરીરથી જુદા થઈ ગયા હોય તેમ લાગતું હતું. તે ચંદ્રક આદિથી યુક્ત પીંછાના સમૂહને ઊંચા કરી લેતો અને સેંકડો કેકારવ કરતો નૃત્ય કરતો હતો. ત્યારપછી જિનદત્તપુત્ર તે મયૂર બાળક દ્વારા ચંપાનગરીના શૃંગાટક, ત્રિક આદિ માગાંમાં સેંકડો, હજારો અને લાખોની હોડમાં વિજય પ્રાપ્ત કરતો હતો.

હે આયુષ્માન શ્રમણો ! આ પ્રમાણે અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી દીક્ષિત થઈને પાંચ મહાવ્રતોમાં, છ જીવનિકાયના વિષયમાં તથા નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમાં શંકા, કાંક્ષા તથા વિચિકિંત્સાથી રહિત થાય છે. તે આ ભવમાં ઘણા શ્રમણો અને શ્રમણીઓમાં માન-સન્માન પ્રાપ્ત કરીને યાવત્ સંસાર અટવીને પાર કરશે.

હે જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાતા સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયનનો અર્થ ફરમાવ્યો છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં મોરના ઈડાના દષ્ટાંતે સાધુ, સાધ્વીને ઉપલક્ષણે ચતુર્વિધ સંઘને હિતશિક્ષા આપી છે. અહીં સાગરદત્તપુત્ર-જિનદત્ત પુત્રના સ્થાને સાધુ-સાધ્વી, ઈડાના સ્થાને નિર્ગ્રંથ પ્રવચન અને બાળ મયૂરના સ્થાને મોક્ષ સમજવો. જે સાધુ-સાધ્વી વગેરે નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમાં નિઃશંક રહે છે, તે મોક્ષને પામે છે, જે સાધુ-સાધ્વી નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમાં શંકાશીલ બને છે તે મોક્ષને પ્રાપ્ત થતાં નથી. વૃત્તિકારે પાંચ ગાથા દ્વારા બોધને રજૂ કર્યો છે. યથા-

જિણવરભાસિયભાવેસુ, ભાવસચ્ચેસુ ભાવઓ મઙ્ગમં ।

ખો કુજ્જા સંદેહં, સંદેહોઽણત્થહેઽ ત્તિ ॥૧॥

અર્થ- સંદેહ અનર્થનું કારણ છે તેથી બુદ્ધિમાન પુરુષ વીતરાગ જિનેશ્વર દ્વારા ભાષિત સત્ય ભાવોમાં સંદેહ ન કરે. ॥૧॥

ણિસ્સંદેહત્તં પુણ, ગુણહેઽં જં તઓ તયં કજ્જં ।

એત્થં દો સેટ્ઠિસુયા, અંડયગાહી ઉદાહરણં ॥૨॥

અર્થ- નિસ્સંદેહતા ગુણ વિકાસનું કારણ છે અને તેથી જ આપ્ત વચનો શ્રદ્ધા કરવા યોગ્ય છે. આ વિષય પર મયૂરીના ઈડા ગ્રહણ કરનારા બે શ્રેષ્ઠીપુત્ર (જિનદત્તપુત્ર અને સાગરદત્ત પુત્ર)નું ઉદાહરણ છે. ॥૨॥

કત્થઈ મઙ્ગલ્લેણ, તવ્વિહાયરિયવિરહઓ વા વિ ।

ખેયગહણત્તખેણં, ખાણાવરણોદણં ય ॥૩॥

અર્થ- બુદ્ધિની દુર્બલતા, તજ્ઞ આચાર્યનો સંયોગ ન મળવો, જ્ઞેય વિષયની અતિગહનતા, જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ઉદય તથા હેતુ અને ઉદાહરણનો અભાવ હોવાથી કોઈ તત્ત્વ સારી રીતે ન સમજાય તો પણ વિવેકી પુરુષે સર્વજનો મત (સિદ્ધાંત) અવિતથ (અસત્ય) નથી, તેમ વિચારવું જોઈએ. ॥૩-૪॥

અણુવકય-પરાણુગ્ગહ, પરાયણા જં જિણા જગપ્પવરા ।

જિય-રાગ-દોસ-મોહા, ય ણણ્ણહાવાઈણો તેણ ॥૫॥

અર્થ- બીજાઓ દ્વારા અનુપકૃત-તેમના પર અન્ય કોઈનો ઉપકાર ન હોવા છતાં પણ પરોપકાર પરાયણ એવા જિનેશ્વર દેવ રાગ, દ્વેષ અને મોહના વિજેતા હોવાથી, અજ્ઞાનથી પર હોવાથી, અન્યથાવાદી હોતા નથી અર્થાત્ સત્યવાદી જ હોય છે. ॥૫॥

॥ ત્રીજું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

ચોથું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ કૂર્મ-કાયબા છે. તેમાં બે કાયબાના ઉદાહરણ દ્વારા વિષયને સ્પષ્ટ કર્યો છે.

કૂર્મ એટલે કાયબો. કાયબાની પીઠ ઉપર ઢાલ હોય છે. મુશ્કેલી-ભયના સમયે તે પોતાના પગ, ગ્રીવા જેવા કોમળ અવયવોને ઢાલમાં છુપાવી, ગોપવીને પોતાની રક્ષા કરે છે. સાધકે કાયબાની જેમ પોતાની ઈંદ્રિયોને વિષયોથી, રાગ-દ્વેષથી ગોપવીને સાધનાની રક્ષા કરવી જોઈએ.

વારાણસી નગરીના ઈશાન ખૂણામાં ગંગા મહાનદીમાં 'મૃત ગંગા તીર' નામનું હૃદ હતું. પાણી-વાળા ઊંડા ખાડા(તળાવ)ને હૃદ, દ્રહ કે ધરો કહેવામાં આવે છે. આ હૃદમાં સેંકડો જળચર પ્રાણીઓ રહેતાં હતાં. આ હૃદની સમીપમાં માલુકા કચ્છ(ગીચ ઝાડીવાળો પ્રદેશ) હતો. તેમાં અનેક જંગલી પ્રાણીઓ રહેતાં હતાં.

એકવાર સંધ્યા પછી આ હૃદમાંથી બે કાયબા ફરવા માટે બહાર નીકળ્યા. તે જ સમયે માલુકા કચ્છમાંથી બે શિયાળો બહાર નીકળ્યા. શિયાળને જોઈ બંને કાયબા ભયભીત બની ગયા અને પોતાની સુરક્ષા માટે પોતાના હાથ, પગ, ડોક આદિ અવયવો ઢાલમાં છુપાવી દીધા. બંને શિયાળોએ કાયબાને આમ-તેમ ફેરવ્યા પણ ઢાલમાં સુરક્ષિત કાયબાને જરાપણ ઈજા પહોંચાડી શક્યા નહીં. ત્યારે તેઓ થોડે દૂર સંતાઈને ઊભા રહ્યા.

ચંચલ પ્રકૃતિવાળા એક કાયબાએ થોડીવાર પછી ઢાલમાંથી એક પગ બહાર કાઢ્યો. શિયાળોએ તે પગ પર ઝપટ મારી અને તે પગ ખાઈ ગયા. આમ તે કાયબો એક પછી એક અવયવો સમયાંતરે બહાર કાઢતો ગયો અને શિયાળ તે અવયવો પર ઝપટ મારી ખાતા ગયા. અંતે શિયાળોએ તે કાયબાને મારી નાંખ્યો.

બીજા કાયબાએ પોતાના અંગો ઉપર સંયમ-નિયંત્રણ રાખ્યું, લાંબા સમય સુધી અંગોનું ગોપન કરી રાખ્યું. શિયાળો ચાલ્યા ગયા પછી પ્રથમ ધીરેથી ગ્રીવા બહાર કાઢી ચારે બાજુ નિરીક્ષણ કરી, ભયમુક્ત વાતાવરણ જાણી એક સાથે ચારે પગ બહાર કાઢી તે શીઘ્રગતિએ હૃદમાં પહોંચી ગયો.

જે શ્રમણ-શ્રમણીઓ પહેલા ચંચળ કાયબાની જેમ પોતાની ઈંદ્રિયોનું ગોપન કરતા નથી તેઓ અનેક વ્યક્તિઓ દ્વારા નિંદનીય બને છે, પરલોકમાં દંડ મેળવે છે અને અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

જે શ્રમણ-શ્રમણીઓ બીજા કાયબાની જેમ ઈંદ્રિયોને વશમાં રાખે છે તે સંસાર પરિભ્રમણનો અંત કરી સિદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે.

ચોથું અધ્યયન

કૂર્મ (કાયબા)

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં તચ્ચસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, ચરુત્થસ્સ ણં ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ત્રીજા જ્ઞાત અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો ચોથા જ્ઞાત અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

મૃતગંગાતીર નામનું હૃદ :-

૨ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं वाणारसी णामं णयरी होत्था, वण्णओ। तीसे णं वाणारसीए णयरीए बहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसिभागे गंगाए महाणईए मयंगतीरद्दहे णामं दहे होत्था - अणुपुव्वसुजायवप्पगंभीरसीयलजले अच्छविमलसलिलपलिच्छण्णे संछणपत्तपुप्फपलासे बहुउप्पलपउमकुमुयणलिणसुभगसोगंधियपुंडरीयमहापुंडरीय सयपत्तसहस्सपत्तकेसरपुप्फोवचिए पासाईए दरिसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાળે અને તે સમયે વારાણસી (બનારસ) નામની નગરી હતી. તેનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

તે વારાણસી નગરીની બહાર ઈશાન કોણમાં ગંગા મહાનદીમાં મૃતગંગાતીર હૃદ નામનો એક ઘરો-પાણીનો ઊંડો ખાડો હતો. અનુક્રમથી પોતાની મેળે જ બની ગયેલો તે ઘરો સુંદર કિનારાઓથી સુશોભિત હતો. તેનું જળ ઊંડુ અને શીતલ હતું. તે હૃદ-ઘરો સ્વચ્છ અને નિર્મળ જળથી પરિપૂર્ણ, કમલિનીના પાંદડા અને ફૂલોની પાંખડીઓથી આચ્છાદિત, ઘણા ઉત્પલો (નીલ કમળો), પદ્મો (લાલ કમળો), કુમુદો (ચંદ્ર વિકાસી કમળો) નલિનો તથા સુભગ, સૌગંધિક, પુંડરિક, મહાપુંડરિક, સો પત્રવાળા, હજાર પાંખડી-વાળા કમળોથી તથા કેસર પ્રધાન અન્ય પુષ્પોથી સમૃદ્ધ હતો. તેથી તે આનંદજનક, દર્શનીય, અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપ હતો.

૩ तत्थ णं बहूणं मच्छाण य कच्छभाण य गाहाण य मगराण य सुंसमाराण य सयाणि य सहस्साणि य सयसहस्साणि य जूहाइं णिब्भयाइं णिरुव्विग्गाइं सुहंसुहेणं अभिरममाणाइं अभिरममाणाइं विहरंति ।

ભાવાર્થ :- તે હૃદમાં ઘણાં સેંકડો, સહસ્રો અને લાખો મત્સ્ય, કચ્છ, ગ્રાહ, મગર અને સુંસુમાર જાતિના જલચર જીવો નિર્ભયપણે અને ઉદ્દેગ રહિત સુખપૂર્વક રમતાં-રમતાં વિચરણ કરતા હતા.

૪ તસ્સ ણં મયંગતીરદ્વહસ્સ અદૂરસામંતે, એથ ણં મહં એગે માલુયાકચ્છે હત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ ણં દુવે પાવસિયાલગા પરિવસંતિ- પાવા ચંડા રોદ્ધા તલ્લિચ્છૂ સાહસિયા લોહિયપાળી આમિસત્થી આમિસાહારા આમિસપ્પિયા આમિસલોલા આમિસં ગવેસમાણા રત્તિં વિયાલચારિણો દિયા પચ્છણ્ણં ચાવિ ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે મૃતગંગાતીર હૃદની નજીક એક મોટો માલુકાકચ્છ હતો. તેનું વર્ણન બીજા અધ્યયન પ્રમાણે જાણવું. તે માલુકાકચ્છમાં બે પાપી શિયાળ રહેતા હતા. તે પાપનું આચરણ કરનારા, ક્રોધી, રૌદ્ર, ઈષ્ટ વસ્તુને મેળવવામાં દત્તચિત્ત અને સાહસિક હતા. તેના હાથ અર્થાત્ આગલા પગ લોહીથી ખરડાયેલા રહેતા હતા. તે માંસાર્થી, માંસાહારી, માંસપ્રિય અને માંસલોલુપ હતા. માંસની ગવેષણા કરતા રાત્રિના સમયે અને સંધ્યાના સમયે ફરનારા હતા તથા દિવસે ધ્રુપાઈને રહેતા હતા.

કાયબા અને શિયાળોનું આહારાર્થ ભ્રમણ :-

૫ ત્વે ણં તાઓ મયંગતીરદ્વહાઓ અણ્ણયા કયાઈં સૂરિયંસિ ચિરત્થમિયંસિ લુલિયાએ સંજ્ઞાએ પવિરલમાણુસંસિ ણિસંતપડિણિસંતંસિ સમાણંસિ દુવે કુમ્મગા આહારત્થી આહારં ગવેસમાણા સણિયં-સણિયં ઉત્તરંતિ, તસ્સેવ મયંગતીરદ્વહસ્સ પરિપેરંતેણં સવ્વઓ સમંતા પરિઘોલેમાણા પરિઘોલેમાણા વિત્તિં કપ્પેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી એકદા સૂર્યને અસ્ત થયાના ચિરકાલ પછી, સંધ્યાકાલ વ્યતીત થઈ જતાં, મનુષ્યોની અવર-જવર ઓછી થઈ ગઈ અને મનુષ્યોનો કોલાહલ શાંત થઈ ગયો ત્યારે મૃતગંગાતીર હૃદમાંથી આહારના અભિલાષી બે કાયબા આહારની શોધ માટે ધીમે-ધીમે પાણીમાંથી બહાર નીકળીને જમીન ઉપર આવ્યા અને તે મૃતગંગાતીર હૃદના કિનારે ભોજનની શોધમાં ચારે બાજુ ફરવા લાગ્યા.

૬ તયાણંતરં ચ ણં તે પાવસિયાલગા આહારત્થી જાવ આહારં ગવેસમાણા માલુયા-કચ્છયાઓ પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ મયંગતીરદ્વહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તસ્સેવ મયંગતીરદ્વહસ્સ પરિપેરંતેણં પરિઘોલેમાણા પરિઘોલેમાણા વિત્તિં કપ્પેમાણા વિહરંતિ ।

ત્વે ણં તે પાવસિયાલા તે કુમ્મએ પાસંતિ, પાસિત્તા જેણેવ તે કુમ્મએ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે આહારના અર્થી યાવત્ આહારની ગવેષણા કરતા તે બંને પાપી શિયાળો માલુકાકચ્છમાંથી બહાર નીકળીને મૃતગંગાતીર હૃદ સમીપે આવીને મૃતગંગાતીર હૃદની આજુબાજુ ફરવા લાગ્યા અને આહારની તપાસ કરવા લાગ્યા.

તે સમયે તે પાપી શિયાળોની નજર તે બંને કાયબાઓ ઉપર પડી અને તેઓ તે તરફ ચાલવા લાગ્યા.

૭ ત્વે ણં તે કુમ્મગા તે પાવસિયાલાએ એજ્જમાણે પાસંતિ, પાસિત્તા ધીયા તત્થા તસિયા ઉવ્વિગ્ગા સંજાયભયા હત્થે ય પાએ ય ગીવાઓ ય સએહિં-સએહિં કાએહિં સાહરંતિ, સાહરિત્તા ણિચ્ચલા ણિપ્પંદા તુસિણીયા સંચિટ્ઠંતિ ।

भाषार्थ :- ते कायभाओ पापी शियाणोने पोतानी तरङ्ग आवता जेधने डरी गया, त्रस्त थया, उद्वेग पाभ्या अने भङ्गु ज् भयभीत थया. तेओअे पोताना हाथ(आगला भे पग) पग(पाछला भे पग) अने डोकने संकोथीने पोत-पोताना शरीरनी ढाल नीये छुपावी दीधा अने निश्चल, निस्पंद तथा मौनभावे स्थिर थई गया.

८ तए णं ते पावसियालया जेणेव ते कुम्मगा तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता ते कुम्मगा सव्वओ समंता उव्वत्तंति, परियत्तंति, आसारंति, संसारंति, चालंति, घट्टंति, फंदंति, खोभंति, णहेहिं आलुंपंति, दंतेहिं च अक्खोडंति, णो चेव णं संचाएंति तेसिं कुम्मगाणं सरीरस्स आबाहं वा, पबाहं वा, वाबाहं वा उप्पाएत्तए छविच्छेयं वा करेत्तए ।

तए णं ते पावसियालया एए कुम्मए दोच्चं पि तच्चंपि सव्वओ समंता उव्वत्तंति जाव दंतेहिं च अक्खोडंति णो चेव णं संचाएंति जाव छविच्छेयं वा करेत्तए, ताहे संता तंता परितंता णिव्विण्णा समाणा सणियं-सणियं पच्चोसक्कंति, एगंतमवक्कमंति, णिच्चला णिप्फंदा तुसिणीया संचिट्ठंति ।

भाषार्थ :- त्थारपधी ते पापी शियाणो ते कायभा पासे आव्या, आवीने ते कायभाने थारे भाजुथी उिया-नीया कर्या, परिवर्तित कर्या अर्थात् भसेड्या, स्थानांतरित कर्या, यलाव्या, स्पर्श कर्या, स्पंदित कर्या, त्थार पधी इरी थोडा आगण भसेड्या, भयभीत करवा येष्टाओ करी; नभथी झडवा लाग्या अने हांतोथी थारवा लाग्या परंतु ते कायभाना शरीरने थोडी बाधा-पीडा, अधिक बाधा के विशेष बाधा उत्पन्न करवामां के तेने छेदवामां समर्थ थई शक्या नई.

आ रीते ते पापी शियाणोअे ते कायभाओने भे-त्रण वार उिया-नीया करवानो यावत् हांतथी थारवानो प्रयास कर्या परंतु तेने छेदवामां समर्थ न थया, त्थारे तेओ शरीरथी थाकीने लोथपोथ थई गया, मानसिक ग्लानिने प्राप्त थया, शरीर तथा मन, भंनेथी थाकी गया तथा भेदने प्राप्त थया अने तेओ धीमे धीमे पाछ इरीने, थोडे दूर अंकांतमां थाल्या गया अने निश्चल, निस्पंद थईने शांत भेसी रह्या.

यंचल चित्तपाणा कायभानी दुर्दशा :-

९ तए णं एगे कुम्मए ते पावसियालए चिरंगए दूरंगए जाणित्ता सणियं सणियं एगं पायं णिच्छुभइ । तए णं ते पावसियालया तेणं कुम्मएणं सणियं-सणियं एगं पायं णीणियं पासंति, पासित्ता ताए उक्किट्ठाए गईए सिग्घं चवलं तुरियं चंडं जइणं वेगियं जेणेव से कुम्मए तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता तस्स णं कुम्मगस्स तं पायं णखेहिं आलुंपंति, दंतेहिं अक्खोडंति, तओ पच्छा मंसं च सोणियं च आहारंति, आहारित्ता तं कुम्मगं सव्वओ समंता उव्वत्तंति जाव दंतेहिं य अक्खोडंति जाव णो चेव णं संचाएंति तस्स किंचि आबाहं वा जाव छविच्छेयं वा करेत्तए । ताहे दोच्चं पि अवक्कमंति । एवं चत्तारि वि पाया । तओ णं सणियं सणियं गीवं णीणेइ । तए णं ते पावसियालया तेणं कुम्मएणं गीवं णीणियं पासंति, पासित्ता ताए उक्किट्ठाए गईए सिग्घं जाव णहेहिं दंतेहिं कवालं

વિહાર્હેતિ, વિહાર્હિત્તા તં કુમ્મગં જીવિયાઓ વવરોવેતિ, વવરોવિત્તા મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એક કાયબાએ, તે પાપી શિયાળોને ઘણો સમય થઈ ગયો છે તેથી તે ઘણા દૂર જતા રહ્યા હશે, તેમ માની ધીરે-ધીરે પોતાનો એક પગ બહાર કાઢ્યો. તે પાપી શિયાળોએ તે કાયબાને ધીમે-ધીમે એક પગ બહાર કાઢતા જોયો, જોઈને તે બંને ઉત્કૃષ્ટ ગતિથી, શીઘ્ર, ચપલ, ત્વરિત, ચંડ, અવાજ વિનાની અને વેગવાન ગતિથી તે કાયબા પર ઘસી આવ્યા અને કાયબાના તે પગને નખોથી વિદારણ કરી, દાંતોથી ચીરીને તેના માંસ અને રુધિરને ખાઈ ગયા, ત્યાર પછી તે કાયબાને ઊંચો-નીચો કર્યો **યાવત્** તેને છેદવામાં સમર્થ ન થયા, ત્યારે તે બીજાવાર થોડા દૂર ચાલ્યા ગયા. એવી રીતે ક્રમશઃ તેના ચારે પગોને ખાઈ ગયા ધીમે-ધીમે તે કાયબાએ ગ્રીવા બહાર કાઢી. આ જોઈને તે શિયાળો પોતાની ઉત્કૃષ્ટ ગતિથી શીઘ્ર, ઘસી આવ્યા અને નખોથી વિદારણ કરીને તથા દાંતોથી ચીરીને તેના કપાળને ફોડી નાખ્યું અને તે કાયબાને જીવનથી રહિત કરી નાંખ્યો, જીવન રહિત કરીને તેના માંસ અને રુધિરનો આહાર કર્યો.

ઉપનય : અગુપ્તેન્દ્રિય શ્રમણો :-

૧૦ એવામેવ સમણાસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા આયરિય-ઉવજ્ઞાયાણં અંતિએ પવ્વણે સમાણે પંચ ય સે ઇંદિયાઈ અગુત્તાઈ ભવંતિ, સે ણં ઇહ ભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવગાણં બહૂણં સાવિગાણં હીલણિજ્જે, પરલોએ વિ ય ણં આગચ્છઈ બહૂણિ દંડણાણિ જાવ અણુપરિયટ્ટઈ, જહા વ સે કુમ્મએ અગુત્તિંદિએ ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! અમારા જે નિર્ગ્રંથો અથવા નિર્ગ્રંથીઓ, આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે દીક્ષિત થઈને પાંચે ઈન્દ્રિયોનું ગોપન કરતા નથી, તે આ ભવમાં અગુપ્તેન્દ્રિય કાયબાની જેમ ઘણા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા હીલનીય બને છે અને પરલોકમાં પણ ઘણા દંડ પામે છે **યાવત્** અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

સ્થિર ચિત્તવાળા કાયબાની સુરક્ષા :-

૧૧ તએ ણં તે પાવસિયાલયા જેણેવ સે દોચ્વએ કુમ્મએ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તં કુમ્મયં સવ્વઓ સમંતા ઉવ્વત્તેતિ જાવ દંતેહિં અક્ખોડંતિ । ણો ચેવ ણં તસ્સ કિંચિ આબાહં વા જાવ છવિચ્છેયં વા કરિત્તએ ।

તએ ણં તે પાવસિયાલયા દોચ્વં પિ તચ્ચં પિ જાવ ણો સંચાએતિ તસ્સ કુમ્મગસ્સ કિંચિ આબાહં વા પવાહં વિબાહં વા ઉપ્પાએત્તએ, છવિચ્છેયં વા કરિત્તએ, તાહે સંતા તંતા પરિતંતા ણિવ્વિણ્ણા સમાણા જામેવ દિસિં પાઉબ્ભૂયા તામેવ દિસિં પહિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે પાપી શિયાળો બીજા કાયબા પાસે જઈને તે કાયબાને ચારે બાજુથી ઊંચો નીચો કર્યો **યાવત્** દાંતોથી ચીરવા પ્રયત્ન કર્યો. તે તેને કિંચિત્ પણ બાધા પહોંચાડવામાં **યાવત્** તેનું છેદન કરવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં.

ત્યારપછી તે પાપી શિયાળો બે-ત્રણવાર તે કાયબા પાસે આવ્યા પણ તે કાયબાએ પોતાના અંગને

બહાર કાઢ્યા જ નહીં તેથી શિયાળો, તે કાયબાને થોડી કે વધુ, બાધા-પીડા ઉત્પન્ન કરી શક્યા નહીં, તેમજ તેને છેદવામાં પણ સમર્થ થઈ શક્યા નહીં. ત્યારે તેઓ શ્રાન્ત, કલાન્ત, પરિતાન્ત તથા ખિન્ન થઈને જે દિશામાંથી આવ્યા હતા તે દિશામાં પાછા ફર્યા.

૧૨ તए णं से कुम्मए ते पावसियालए चिरंगए दूरंगए जाणित्ता सणियं-सणियं गीवं णीणेइ, णीणेत्ता दिसावलयं करेइ, करित्ता जमगसमगं चत्तारि वि पाए णीणेइ, णीणेत्ता ताए उक्किट्ठाए कुम्मगईए वीईवयमाणे-वीईवयमाणे जेणेव मयंगतीरहहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता मित्तणाइणियग-सयण-संबंधि-परियणेणं सद्धिं अभिसमण्णागए यावि होत्था।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે કાયબાએ ‘ઘણો સમય પસાર થઈ ગયો છે તેથી તે પાપી શિયાળો દૂર ચાલ્યા ગયા હશે’ તેમ વિચારીને ધીરે ધીરે પોતાની ડોક બહાર કાઢી, ગ્રીવા કાઢીને બધી દિશાઓમાં અવલોકન કર્યું, અવલોકન કરીને (શિયાળોને ત્યાં ન જોતાં) એકીસાથે ચારે પગ બહાર કાઢ્યા અને કાયબાની ઉત્કૃષ્ટ ગતિથી દોડતાં-દોડતાં મૃતગંગાતીર નામના હૃદમાં પ્રવેશી ગયો અને પોતાના મિત્ર, જ્ઞાતિજન, નિજક, સ્વજન, સંબંધી અને પરિજનો સાથે મળી ગયો.

ઉપનય : ગુપ્તેન્દ્રિય શ્રમણો :-

૧૩ एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं समणो वा समणी वा आयरियउवज्झायाणं अंतिए पव्वइए समाणे पंच से इंदियाइं गुत्ताइं भवंति जाव से णं इहभवे चेव बहूणं समणाणं बहूणं समणीणं बहूणं सावयाणं बहूणं सावियाण य अच्चणिज्जे वंदणिज्जे णमंसणिज्जे पूयणिज्जे सक्कारणिज्जे सम्माणणिज्जे कल्लाणं मंगलं देवयं चेइयं विणएण पज्जुवासणिज्जे भवइ ।

પરલોએ વિ ય ણં ણો બહૂણિ હત્થછેયણાણિ ય કણ્ણછેયણાણિ ય ણાસાછેયણાણિ ય હિયયરુપ્પાડણાણિ ય વસણુપ્પાડણાણિ ય ઊલ્લંબણાણિ ય પાવિહિइ । પુણો અણાઇયં ચ ણં અણવદગ્ગં દીહમદ્ધં ચારરંતં સંસારકંતારં વીइવइस्સइ; જહા વ સે કુમ્મए ગુત્તિદिए ।

ભાવાર્થ :- હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! આ જ પ્રમાણે અમારા જે શ્રમણ અથવા શ્રમણી આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રવ્રજિત થઈને, પાંચે ઈન્દ્રિયોનું ગોપન કરે છે તથા મહાવ્રત, સમિતિ આદિનું સમ્યક પાલન કરે છે. તે આ ભવમાં અનેક શ્રમણ-શ્રમણીઓ, શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ દ્વારા અર્ચનીય, વંદનીય, નમસ્કરણીય, પૂજનીય, સત્કારણીય અને સન્માનનીય થાય છે. તે કલ્યાણરૂપ, મંગલરૂપ, દેવસ્વરૂપ, જ્ઞાનસ્વરૂપ તથા ઉપાસનીય બને છે.

પરલોકમાં તેઓને હાથ, પગ, કાન, નાક, હૃદય, અંડકોષોના છેદન કે ફાંસીએ ચડવું આદિ અનેક પ્રકારના કષ્ટો ભોગવવા પડતા નથી અને તે અનાદિ અનંત સંસાર-અટવીને પાર કરી જાય છે. જેમ કે તે ગુપ્તેન્દ્રિય કાયબો છેદન વગેરેથી રહિત થઈને પોતાના સ્થાને સુરક્ષિત પહોંચી જાય છે.

૧૪ एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं चउत्थस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते । ॥ त्ति बेमि ॥

ભાવાર્થ :- [અધ્યયનનો ઉપસંહાર કરતા સુધર્માસ્વામી કહે છે.] હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ચોથા જ્ઞાત અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. જે પ્રમાણે મેં ભગવાન પાસેથી સાંભળ્યું છે, તે પ્રમાણે જ હું કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં કાયબાના દષ્ટાંતે હિતશિક્ષા આપી છે. આ દષ્ટાંતમાં કાયબાના સ્થાને મુનિઓ, શિયાળોના સ્થાને રાગ-દ્વેષ, ચારપગ અને ડોકના સ્થાને પાંચ ઈંદ્રિયો, પગ-ડોક બહાર કાઢવા તુલ્ય ઈંદ્રિયના વિષયોમાં પ્રવૃત્તિ અને ડોકાદિના છેદન સ્થાને મૃત્યુ સમજવું અર્થાત્ મુનિઓ રાગ-દ્વેષ, આસક્તિને વશ ઈંદ્રિયવિષયમાં પ્રવૃત્ત થાય તો મૃત્યુને અર્થાત્ અનંત સંસારને પામે છે.

પગ-ડોકને ઢાલમાં છુપાવવા તુલ્ય ઈંદ્રિયોનું ગોપન, શિયાળોના ગયા પછી ન આવવા તુલ્ય રાગદ્વેષની અનુત્પત્તિ અને હૃદસ્થાને નિર્વાણ પ્રાપ્તિ સમજવી અર્થાત્ જે મુનિઓ રાગ-દ્વેષ-આસક્તિને વશ થઈ ઈંદ્રિયોમાં પ્રવૃત્ત થતા નથી, તે નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે. વૃત્તિકારે બે ગાથા દ્વારા આ બોધને રજૂ કર્યો છે. યથા—

વિસણ્ણુ ઇંદિયાઈ, રુંભંતા રાગ-દોસ-ણિમ્મુક્કા ।

પાવંતિ ણિવ્વુણ્ણુહં, કુમ્મુવ્વ મયંગદહસોક્કં ॥૧॥

અર્થ— કાયબાએ મૃત્તગંગાતીર હૃદમાં પહોંચીને જેમ સુખ પ્રાપ્ત કર્યું તેમ ઈંદ્રિયોના વિષયોમાં અનાસક્ત, રાગ-દ્વેષથી રહિત સાધક મુક્તિના સુખને પ્રાપ્ત કરે છે. ॥૧॥

અવરે ડ અણત્થ-પરંપરા ડ પાવંતિ પાવકમ્મવસા ।

સંસાર-સાગરગયા, ગોમાડગસિયકુમ્મો વ્વ ॥૨॥

અર્થ— તેનાથી ભિન્ન-અન્ય પાપકર્મને વશીભૂત(વિષયાસક્ત), સંસાર સાગરગત જીવો શિયાળ દ્વારા ગ્રસિત કાયબાની જેમ અનર્થોની પરંપરાને પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૨॥

॥ ચોથું અધ્યયન સમાપ્ત ॥

પાંચમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ગુરુ-શિષ્ય રૂપે સંબંધિત થાવચ્ચા પુત્ર અણગાર, શુક અણગાર અને શૈલક રાજર્ષિ અણગારના જીવન કવનનું વર્ણન છે. આ અધ્યયનમાં મુખ્યત્વે શૈલક મુનિના જીવનના આધારે સાધુ જીવનની પ્રમત્ત-અપ્રમત્ત અવસ્થાના ફળનું દર્શન કરાવ્યું છે તેથી આ અધ્યયનનું નામ શૈલક છે.

દ્વારિકા નગરીમાં થાવચ્ચા નામની એક સાધન સંપત્ત ગૃહસ્થ મહિલા રહેતી હતી. તેને થાવચ્ચાપુત્ર નામનો એક પુત્ર હતો. અરિષ્ટનેમિ ભગવાનની ધર્મદેશના સાંભળીને તે વૈરાગ્યના રંગમાં રંગાઈ ગયો અને દીક્ષા લેવા તૈયાર થયો.

થાવચ્ચા ગાથાપત્ની પુત્રના દીક્ષા મહોત્સવ માટે છત્ર, ચામર આદિ લેવા માટે કૃષ્ણ મહારાજની પાસે ગઈ. શ્રી કૃષ્ણે પોતે પોતાના તરફથી મહોત્સવ ઉજવવાનું કહ્યું અને થાવચ્ચા પુત્રના વૈરાગ્યની પરીક્ષા કરવા તેઓ સ્વયં તેના ઘરે ગયા. થાવચ્ચા પુત્રની પરીક્ષા કર્યા પછી જ્યારે શ્રીકૃષ્ણને વિશ્વાસ થઈ ગયો કે તેનો વૈરાગ્ય દઢ છે, ત્યારે તેઓએ દ્વારકાનગરીમાં ઘોષણા કરાવી કે “ભગવાન અરિષ્ટનેમિની પાસે જેને દીક્ષા ગ્રહણ કરવી હોય તે કરે, દીક્ષિત થનારાના આશ્રિત સ્વજનોનું પાલન-પોષણ, સંરક્ષણનું સંપૂર્ણ ઉત્તરદાયિત્વ શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ વહન કરશે. જે દીક્ષિત થવા ઈચ્છે છે તેઓ નિશ્ચિંત થઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરે.”

ઘોષણા સાંભળીને થાવચ્ચા પુત્રની સાથે એક હજાર પુરુષ પ્રવ્રજિત થયા. કાલાન્તરમાં થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર, પોતાના સાથી એક હજાર મુનીઓની સાથે દેશ દેશાંતરમાં પૃથક્ વિચરણ કરતાં-કરતાં સૌગંધિકા નગરીમાં પધાર્યા. ત્યાંના નગરશેઠ સુદર્શન સાંખ્ય ધર્મના અનુયાયી અને શુક પરિવ્રાજકના શિષ્ય હતા, તે થાવચ્ચા પુત્રની ધર્મદેશના સાંભળવા ગયા. થાવચ્ચા પુત્ર અને સુદર્શન શ્રેષ્ઠીની વચ્ચે ધર્મનો મૂળ આધાર શું ? તે વિષયમાં ચર્ચા થઈ. વિનય મૂલક ધર્મથી સંતુષ્ટ થઈને સુદર્શને જિનધર્મ સ્વીકારીને શ્રાવકવ્રત અંગીકાર કર્યા.

શુક પરિવ્રાજકને જ્યારે આ ઘટનાની ખબર પડી ત્યારે તે સુદર્શનને પુનઃ પોતાના અનુયાયી બનાવવાના વિચારથી સૌગંધિકા નગરીમાં આવ્યો પરંતુ સુદર્શન ડગ્યો નહીં. શુક પોતાના શિષ્યોની સાથે થાવચ્ચા પુત્ર અણગાર પાસે આવ્યા અને બંને વચ્ચે ચર્ચા થઈ. ત્યાર પછી કાળક્રમે શુક પરિવ્રાજકે જે પ્રશ્નો પૂછ્યા તેના ઉત્તર થાવચ્ચા અણગારે શાંતિથી આપ્યા. તે ઉત્તરોથી પ્રભાવિત થઈ શુક પરિવ્રાજક, પોતાના ૧૦૦૦ શિષ્યો સહિત થાવચ્ચા પુત્ર અણગારના શિષ્ય બની ગયા. કાળક્રમે થાવચ્ચા અણગાર નિર્વાણ પામ્યા.

શુક અણગાર એકવાર શૈલકપુર પધાર્યા. ત્યાંના શૈલક રાજાએ થાવચ્ચા પુત્ર અણગારના ઉપદેશથી શ્રમણોપાસક ધર્મને અંગીકાર કર્યો હતો. શુક અણગારના પ્રતિબોધથી તેઓએ પુત્ર મંડુકને રાજગાદી સોંપી અને પાંચસો મંત્રીઓની સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરી.

શૈલકમુનિ સાધુચર્યા અનુસાર દેશ-દેશાન્તરમાં વિચરવા લાગ્યા. કાળક્રમે તેમના ગુરુ શુકમુનિ નિર્વાણ પામ્યા. શૈલક રાજર્ષિનું સુખોમાં ઉછરેલું સુકોમળ શરીર સાધુ જીવનની કઠોરતાને સહન કરી શક્યું નહીં. ખાજ, પિત્તજ્વરાદિ રોગોના કારણે તે તીવ્ર વેદનાથી પીડિત થઈ ગયા. ભ્રમણ કરતાં-કરતાં તેઓ શૈલકપુરમાં પધાર્યા. તેના પુત્ર મંડુકરાજા દર્શન કરવા આવ્યા. શૈલક રાજર્ષિના રોગગ્રસ્ત શરીરને

જોઈને યથોચિત ચિકિત્સા કરાવવા પ્રાર્થના કરી, શૈલક રાજર્ષિએ સ્વીકૃતિ આપી. મંડુક રાજાની યાન શાળામાં ૫૦૦ સાધુ સાથે શૈલક મુનિ રહ્યા. સાધુને યોગ્ય ઔષધ ભેષજથી ચિકિત્સા કરવામાં આવી.

ચિકિત્સાથી રોગ કાબૂમાં આવી ગયો. શૈલક મુનિ સ્વસ્થ અને તંદુરસ્ત થઈ ગયા પરંતુ સરસ ભોજન આદિ અનુકૂળતામાં તેઓ મસ્ત રહેવા લાગ્યા. ત્યાંથી વિહાર કરીને અન્યત્ર જવાનો વિચાર પણ કર્યો નહીં ત્યારે તેના સાથી મુનિઓએ એકત્ર થઈને વિચારણા કરી અને એક પંથક અણગારને, જે ગૃહસ્થાવસ્થામાં તેના મુખ્યમંત્રી હતા, તેને સેવામાં રાખીને શેષ સર્વ મુનિઓએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો. પંથકમુનિ કુશલતાપૂર્વક શૈલકરાજર્ષિની સેવા પરિચર્યા કરતા ત્યાં જ ચાતુર્માસ રહ્યા.

એકવાર કાર્તિકી ચૌમાસી પાખીનો દિવસ હતો. શૈલકમુનિ આહાર-પાણી અને ઔષધ સેવન કરીને સૂખપૂર્વક સુતા હતા. તેઓને સંયમ જીવનની આવશ્યક ક્રિયાઓ કરવાનું પણ ભાન રહ્યું નહોતું. પંથકમુનિ દેવસિક પ્રતિક્રમણ પૂર્ણ કરી ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણ કરવા તૈયાર થયા અને શૈલકના ચરણોને પોતાના મસ્તકનો સ્પર્શ કરી, વંદન કર્યા. મસ્તકનો સ્પર્શ થતાં તેમની નિદ્રામાં ભંગ પડ્યો અને તે ક્રોધથી લાલચોળ થઈ ગયા. પંથકને કટુ અને કઠોર શબ્દો કહેવા લાગ્યા. પંથકમુનિએ નમ્રતાપૂર્વક ક્ષમા પ્રાર્થના કરતાં કાર્તિકી ચૌમાસી પાખીના પ્રતિક્રમણની આજ્ઞા લેતાં ચરણે મસ્તક મૂક્યાની વાત કહી.

પંથકમુનિની ચૌમાસી-પાખી સંબંધી વાત સાંભળતાં જ શૈલક રાજર્ષિની ધર્મચેતના જાગી ઊઠી. તેમણે વિચાર્યું— રાજ્યનો પરિત્યાગ કરીને મેં સાધુત્વ અંગીકાર કર્યું અને હવે અનુકૂળતામાં આસક્ત બનીને પ્રમાદી અને શિથિલાચારી બની ગયો છું, સાધુ માટે આ શોભનીય નથી.

બીજે જ દિવસે તેઓએ શૈલકપુર છોડી પંથકમુનિની સાથે અન્યત્ર વિહાર કર્યો. આ સમાચાર જાણીને અન્યત્ર વિચરતાં તેના બધા શિષ્યો તેની પાસે આવી ગયા. સંયમ-તપનું પાલન કરતાં તે બધા મુનિઓ તે જ ભવે મોક્ષે ગયા.

આ અધ્યયનના માધ્યમે કૃષ્ણ વાસુદેવની ધર્મદલાલીરૂપ સંયમાનુમોદના અને તત્કાલીન શૂચિમૂલક ધર્મની ઝલક વર્ણિત છે. શૈલક મુનિના જીવન દ્વારા સાધુ પ્રમાદી બને તો સંયમ જીવનથી કેવી રીતે પતિત થઈ જાય અને પુનઃ જાગૃત બનીને અપ્રમત્ત બની જાય, તો જીવ મોક્ષ મેળવી લે છે, તે દર્શાવ્યું છે. પંથક શિષ્યના વ્યવહાર દ્વારા વિનયધર્મનું સાક્ષાત્ દર્શન કરાવવામાં આવ્યું છે.

પાંચમું અધ્યયન

શૈલક

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં ચઠ્થસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, પંચમસ્સ પં ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ચોથા અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! પાંચમા અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

દ્વારિકા નગરી અને રૈવતક પર્વત :-

૨ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं बारवई णामं णयरी होत्था, पाईणपडीणायया उदीणदाहिणवित्थिण्णा णवजोयणवित्थिण्णा दुवालसजोयणायामा धणवइमइणिम्मिया चामीयर-पवर-पायारा णाणामणि-पंचवण्ण-कवि-सीसग-सोहिया अलकापुरि-संकासा पमुइय-पक्कीलिया पच्चक्खं देवलोगभूया ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે દ્વારવતી(દ્વારિકા) નામની નગરી હતી. તે પૂર્વ-પશ્ચિમ નવ યોજન લાંબી અને ઉત્તર-દક્ષિણ બાર યોજન પહોળી હતી. તે કૂબેરની બુદ્ધિથી નિર્મિત હતી, તે સુવર્ણના શ્રેષ્ઠ કિલ્લાથી અને પંચરંગી વિવિધ મણિઓના બનેલા કાંગરાઓથી શોભિત, અલકાપુરી(ઈન્દ્રની નગરી) સમાન સુંદર દેખાતી હતી. ત્યાંના લોકો આમોદ-પ્રમોદ અને વિવિધ કીડાઓમાં લીન રહેતા હતા. તે નગરી પ્રત્યક્ષ દેવલોક જેવી લાગતી હતી.

૩ तीसे णं बारवईए णयरीए बहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसीभाए रेवतए णामं पव्वए होत्था - तुंगे गगणतलमणुलिहंतसिहरे णाणाविहगुच्छ-गुम्म लया-वल्लि-परिगए हंसमिग मऊर-कोंच सारस-चक्कवाय-मयणसाल-कोइलकुलोववेए अणेग-तडाग-कडग वियर-उज्झरय-पवाय पब्भार-सिहर-पउरे अच्छरगण-देवसंघ-चारण-विज्जाहर-मिहुणसंविचिण्णे णिच्चच्छणए दसारवर वीरपुरिसतेलोक्क-बलवगाणं सोमे सुभगे पियदंसणे सुख्वे पासार्इए दरिसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे।

ભાવાર્થ :- તે દ્વારિકા નગરીની બહાર ઈશાન ખૂણામાં રૈવતક(ગિરનાર) નામનો પર્વત હતો. તે પર્વત ઘણો ઊંચો હતો. તેના શિખરો આકાશને સ્પર્શતા હતા. તે પર્વત વિવિધ પ્રકારના ગુરુઓ, ગુલ્મો, લતાઓ અને વેલોથી વ્યાપ્ત હતો; હંસ, મૃગ, મયૂર, કોંચ, સારસ, ચક્રવાક, મદનસારિકા(મેના) અને કોયલ આદિ પ્રાણીઓના ઝુંડોથી યુક્ત હતો. તેમાં અનેક તટો, મેખલાઓ, ગુફાઓ, ઝરણાઓ, પ્રપાતો, પ્રાગભાર(નમેલા ગિરિપ્રદેશો) અને શિખરો હતા. તે પર્વત અપ્સરાઓ, દેવોના સમૂહો, ચારણમુનિઓ અને વિદ્યાધરોના

યુગલોથી સેવિત હતો. તે દશારવંશના સમુદ્રવિજય આદિ વીરપુરુષો તથા ત્રણ લોકમાં અધિક બળવાન નેમનાથ ભગવાન આદિ દ્વારા ઉત્સવ-મહોત્સવોમાં વારંવાર આસેવિત હતો. તે પર્વત સૌમ્ય, સુભગ, પ્રિયદર્શી, સુરૂપ, પ્રાસાદીય, દર્શનીય, સુંદર આકારવાળો હોવાથી અભિરૂપ તથા અસાધારણ રૂપ સંપન્ન હોવાથી પ્રતિરૂપ હતો.

૪ તસ્સ ણં રેવયગસ્સ અદૂરસામંતે, એત્થ ણં ણંદણવણે ણામં ઝજ્જાણે હોત્થા સવ્વોઝય-પુપ્ફ-ફલ-સમિદ્ધે રમ્મે ણંદણવણપ્પગાસે પાસાઈએ દરિસણિજ્જે અભિરૂવે પડિરૂવે । તસ્સ ણં ઝજ્જાણસ્સ બહુમજ્જાભાગે સુરપ્પિએ ણામં જક્ખાયયણે હોત્થા- દિવ્વે, વણ્ણઓ।

ભાવાર્થ :- તે રૈવતક પર્વતથી ન અતિદૂર કે ન અતિ નજીક એક નંદનવન નામનું ઉદ્યાન હતું. તે સર્વ ઋતુઓ સંબંધી કૂલોથી અને ફળોથી સમૃદ્ધ, રમ્ય, નંદનવનની જેમ દર્શકોના મનને હર્ષિત કરનાર, દર્શનીય, અભિરૂપ તથા પ્રતિરૂપ હતું. તે ઉદ્યાનની બરાબર મધ્યમાં સુરપ્રિય નામના યક્ષનું દિવ્ય યક્ષાયતન હતું. અહીં યક્ષાયતનનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું.

શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ :-

૫ તત્થ ણં બારવર્ણે ણયરીએ કણ્હે ણામં વાસુદેવે રાયા પરિવસઈ । સે ણં તત્થ સમુદ્ધવિજય-પામોક્ખાણં દસણહં દસારાણં, બલદેવ-પામોક્ખાણં પંચણહં મહાવીરાણં, ઝગ્ગસેણ-પામોક્ખાણં સોલસણહં રાઈસહસ્સાણં પજ્જુણ્ણ-પામોક્ખાણં અદ્ધુટ્ટાણં કુમારકોડીણં, સંબ પામોક્ખાણં સટ્ટીએ દુદ્ધંતસાહસ્સીણં, વીરસેણ-પામોક્ખાણં એક્કવીસાએ વીરસાહસ્સીણં, મહાસેણ-પામોક્ખાણં છપ્પણ્ણાએ બલવગસાહસ્સીણં, રુપ્પિણીપામોક્ખાણં બત્તીસાએ મહિલા-સાહસ્સીણં, અણંગસેણા-પામોક્ખાણં અણેગાણં ગણિયાસાહસ્સીણં અણ્ણેસિં ચ બહૂણં ઈસર-તલવર જાવ સત્થવાહ-પભિર્ણં વેયઙ્ગિરિ-સાયર-પેરંતસ્સ ય દાહિણઙ્ગ-ભરહસ્સ, બારવર્ણે ય ણયરીએ આહેવચ્ચં જાવ પાલેમાણં વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે દ્વારિકા નગરીમાં ત્રણ ખંડના અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવ નામના રાજા રહેતા હતા. તે વાસુદેવ સમુદ્રવિજય આદિ દશ દશારો, બળદેવ આદિ પાંચ મહાવીરો, ઉગ્રેસન આદિ સોળ હજાર રાજાઓ, પ્રદ્યુમ્ન આદિ સાડા ત્રણ કરોડ કુમારો, શાંબ વગેરે સાઠ હજાર દુર્દાન્ત યોદ્ધાઓ, વીરસેન આદિ એકવીસ હજાર વીરો, મહાસેન આદિ છપ્પન હજાર બળવાન પુરુષો, રુક્મણી આદિ બત્રીસ હજાર રાણીઓ, અનંતસેના આદિ અનેક હજારો ગણિકાઓ તથા બીજા ઘણા ઈશ્વર (ઐશ્વર્યવાન ધનાઢ્ય શેઠ), તલવર થાવત્ સાર્થવાહ આદિનું તથા ઉત્તરદિશામાં વૈતાલ્ય પર્વત પર્યંત અને અન્ય ત્રણ દિશાઓમાં લવણ સમુદ્ર પર્યંતના દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રનું અને દ્વારિકા નગરીનું આધિપત્ય કરતાં તથા તેનું પાલન કરતાં વિચરતા હતા.

થાવચ્ચા સાર્થવાહી અને થાવચ્ચાપુત્ર :-

૬ તત્થ ણં બારવર્ણે ણયરીએ થાવચ્ચા ણામં ગાહાવઙ્ગી પરિવસઈ- અઙ્ગા જાવ અપરિભૂયા। તીસે ણં થાવચ્ચાએ ગાહાવઙ્ગીએ પુત્તે થાવચ્ચાપુત્તે ણામં સત્થવાહદારાએ હોત્થા સુકુમાલ-પાણિપાએ જાવ સુરૂવે ।

ભાવાર્થ :- તે દ્વારીકા નગરીમાં થાવચ્ચા નામની એક ગાથાપત્ની (શેઠાણી) રહેતી હતી. તે સમૃદ્ધિ-શાળી હતી **યાવત્** ઘણા લોકો માટે આદર્શભૂત હતી. તે થાવચ્ચા ગાથાપત્નીને થાવચ્ચાપુત્ર નામનો સાર્થવાહ પુત્ર હતો. તેના હાથ-પગ અત્યંત સુકુમાર હતા **યાવત્** તે રૂપવાન હતો.

૭ તણ ણં સા થાવચ્ચા ગાહાવણી તં દારયં સાઝરેગઅટ્ટવાસજાયગં જાણિત્તા સોહણંસિ તિહિ-કરણ-વક્ષત્ત-મુહુત્તંસિ કલાયરિયસ્સ ઉવણેઙ્ગ જાવ અલં ભોગસમત્થં જાણિત્તા બત્તીસાણ્ણે **ઈભ્બકુલબાલિયાણં** ંગદિવસેણં પાણિં ગેણાવેઙ્ગ । બત્તીસાઓ દાઓ જાવ બત્તીસાણ્ણે **ઈભ્બકુલબાલિયાહિં** સંદ્ધિં વિઝલે સદ્-ફરિસરસ-રૂવ-વણ્ણ-ગંધે જાવ ભુંજમાણે વિહરઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે પુત્ર કંઈક અધિક આઠ વર્ષનો થયો ત્યારે થાવચ્ચા ગાથાપત્નીએ શુભતિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં કલાચાર્યની પાસે મોકલ્યો **યાવત્** તે યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો ત્યારે ઈભ્યકુલની બત્રીસ કન્યાઓ સાથે એક જ દિવસે તેનું પાણિગ્રહણ કરાવ્યું. તેને પ્રાસાદ આદિ બત્રીસ-બત્રીસ વસ્તુઓ પ્રીતિદાનરૂપે આપી **યાવત્** તે ઈભ્યકુલની બત્રીસ કન્યાઓ સાથે વિપુલ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ, વર્ણ અને ગંધનો ભોગ-ઉપભોગ કરતો રહેવા લાગ્યો.

દ્વારિકામાં તીર્થકર અરિષ્ટનેમિનું પદાર્પણ :-

૮ તેણં કાલેણં તેણં સમણં અરહા અરિટ્ટુણેમી આઝગરે તિત્થયરે જાવ દસધણુસ્સેહે ણીલુપ્પલ-ગવલગુલિય-અયસિકુસુમપ્પગાસે, અટ્ટારસહિં સમણસાહસ્સીહિં સંદ્ધિં સંપરિવુડે ચત્તાલીસાણ્ણે અજ્જિયાસાહસ્સીહિં સંદ્ધિં સંપરિવુડે પુવ્વાણુપુવ્વિં ચરમાણે ગામાણુગામં દુઙ્ગજ્જમાણે જેણેવ બારવઈ ણયરી, જેણેવ રેવયગપવ્વાણ્ણે, જેણેવ ણંદણવણે ઉજ્જાણે, જેણેવ સુરપ્પિયસ્સ જક્કલ્લ-જક્કલ્લ-યણે, જેણેવ અસોગવરપાયવે તેણેવ ઉવાગચ્છંદ્ધિ, ઉવાગચ્છિત્તા અહાપડિરૂવં ઉગ્ગહં ઓગિણિહત્તા સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરઙ્ગ । પરિસા ણિગ્ગયા, ધમ્મો કહિઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે દ્વારિકાનગરીમાં અરિહંત અરિષ્ટનેમિ પદાર્પણ. ધર્મની આદિના કરનારા, તીર્થની સ્થાપના કરનારા **યાવત્** તે ભગવાન અરિષ્ટનેમિ દસ ધનુષ ઊંચા હતા, તેઓ નીલ-કમળ, ભેંસના શીંગડા, નીલગુલિકા અને અળસીના ફૂલની સમાન શ્યામ કાંતિવાળા હતા, અઢાર હજાર સાધુઓથી અને ચાલીસ હજાર સાધ્વીઓથી પરિવૃત્ત થઈને અનુક્રમથી વિહાર કરતાં, ગામેગામ વિચરતાં દ્વારિકાનગરીના ગિરનાર પર્વત ઉપર નંદનવન નામના ઉદ્યાનમાં, સુરપ્રિય નામના યક્ષના યક્ષાયતનમાં અને તેમાં પણ અશોકવૃક્ષ હતું ત્યાં પદાર્પણ, યથાયોગ્ય સ્થાનને ગ્રહણ કરીને સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા. નગરમાંથી પરિષદ દર્શન કરવા માટે આવી અને પ્રભુએ તે પરિષદને ધર્મોપદેશ આપ્યો.

કૃષ્ણ દ્વારા નેમનાથ પ્રભુની ઉપાસના :-

૯ તણ ણં સે કણ્હે વાસુદેવે ઈમીસે કહાણ્ણે લલ્લુદ્ધે સમાણે કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેઙ્ગ, સદ્ધાવેત્તા ંવં વયાસી-ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! સભાણ્ણે સુહમ્માણ્ણે મેઘોચરસિયં ગંભીરં મહુરસદ્ધં કોમુઙ્ગયં ભેરિં તાલેહ ।

તए ણં તે કોડુંબિયપુરિસા કળ્હેણં વાસુદેવેણં ંવં વુત્તાં સમાણા હદ્વતુદ્ધ જાવ મત્થए અંજલિં કટ્ટુ- “ંવં સામી ! તહ ત્તિ” જાવ પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા કળ્હસ્સ વાસુદેવસ્સ અંતિયાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ સખા સુહમ્મા, જેણેવ કોમુદ્ધયા ંધેરી, તેણેવ ંવાગચ્છંતિ, ંવાગચ્છિત્તા તં મેઘોઘરસિયં ગંંધીરં મહુરસદ્દં કોમુદ્ધયં ંધેરિં તાલેતિ । તઓ ણિદ્ધમહુરસંંધીરપડિસુણં પિવ સારઙ્ગણં બલાહણં અણુરસિયં ંધેરીए ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કૃષ્ણવાસુદેવે, નેમનાથ ભગવાનના પદાર્પણનો વૃત્તાંત સાંભળીને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્રતાથી સુધર્મસભામાં જઈને મેઘના સમૂહ જેવી મધુર ધ્વનિથી યુક્ત અને ગંભીર તથા મધુર શબ્દ કરનારી કૌમુદી નામની ભેરી વગાડો.

ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષો કૃષ્ણવાસુદેવની આ આજ્ઞા સાંભળીને હષ્ટ-તુષ્ટ, આનંદિત તથા યાવત્ મસ્તક પર અંજલી કરીને ‘હે સ્વામી ! તહત્તિ- આપની આજ્ઞા સ્વીકાર્ય છે,’ આ પ્રમાણે કહીને કૃષ્ણવાસુદેવ પાસેથી નીકળીને સુધર્મસભાની કૌમુદી નામની ભેરી સમીપે આવીને મેઘસમૂહ સમાન ધ્વનિવાળી તથા ગંભીર અને મધુર શબ્દ કરનારી ભેરી વગાડી.

ભેરી વગાડતાં શરદ ઋતુના મેઘ જેવો સ્નિગ્ધ, મધુર અને ગંભીર પ્રતિધ્વનિ કરતો, ધ્વનિ નીકળવા લાગ્યો.

૧૦ તए ણં તીસે કોમુદ્ધયાए ંધેરીયાए તાલિયાए સમાણીए બારવઙ્ગીए ણયરીए ણવજોયણ-વિત્થિણ્ણાए દુવાલસજોયણાયામાए સિંઘાઙ્ગ-તિય-ચંઝક-ચચ્ચર-કંદર-દરી-વિવર-કુહર-ગિરિસિહર-ણગરગોંર-પાસાય-દુવાર-ંવળ-દેંલ-પડિસુયા-સય-સહસ્સસંકુલં સદ્દં કરેમાણે બારવઙ્ગી ણયરિં સંંધિતરબાહિરિયં સવ્વઓ સમંતા સદ્દે વિપ્પસરિત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે કૌમુદી ભેરીનું તાડન કરતા નવયોજન પહોળી અને બાર યોજન લાંબી દ્વારિકા નગરીના શૃંગાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર, કંદરા, ગુફા, વિવર, કુહર, ગિરિ, શિખર, નગરના ગોપુર, પ્રાસાદ, દ્વાર, ભવન, દેવસ્થાન આદિ સમસ્ત સ્થાનોમાં, લાખો પ્રતિધ્વનિઓથી યુક્ત થઈને, અંદર અને બહારના ભાગો સહિત સંપૂર્ણ દ્વારિકા નગરીને શબ્દાયમાન કરતો તે ધ્વનિ ચારેબાજુ ફેલાઈ ગયો.

૧૧ તए ણં બારવઙ્ગીए ણયરીए ણવજોયણવિત્થિણ્ણાए બારસજોયણાયામાए સમુદ્ધવિજય-પામોક્ખા દસ દસારા જાવ ગણિયાસહસ્સાઙ્ગં કોમુદ્ધયાए ંધેરીए સદ્દં સોચ્ચા ણિસમ્મ હદ્વતુદ્ધા ણહાયા જાવ આવિદ્ધવંઘારિય-મલ્લદામ-કલાવા અહયવત્થ-ચંદણોકિણ્ણગાયસરીરા અપ્પેગઙ્ગયા હયગયા અપ્પેગયા ગયગયા ંવં રહ-સીયા-સંદમાણીગયા અપ્પેગઙ્ગયા પાયવિહારચારેણં પુરિસવંગુરાપરિક્ખિત્તા કળ્હસ્સ વાસુદેવસ્સ અંતિયં પાંઝંભવિત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી નવ યોજન પહોળી અને બાર યોજન લાંબી દ્વારિકા નગરીમાં સમુદ્ર વિજય આદિ દશ દશાર્હ યાવત્ અનેક હજાર ગણિકાઓ તે કૌમુદી નામની ભેરીનો ધ્વનિ સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને હષ્ટ, તુષ્ટ, થઈને યાવત્ તેઓએ સ્નાન કર્યું. લાંબી લટકતી ફૂલમાળાઓને ધારણ કરી, નવા વસ્ત્રો ધારણ કર્યા, શરીર ઉપર ચંદનનો લેપ કર્યો, તેમાંથી કેટલાક અશ્વ પર આરોહણ કરીને, કેટલાક

હાથી ઉપર આરૂઠ થઈને કેટલાક રથમાં, પાલખીમાં બેસીને અને કેટલાક પુરુષોના સમૂહ સાથે પગપાળા કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે આવ્યા.

૧૨ તए णं कण्हे वासुदेवे समुद्रविजयपामोक्खे दस दसारे जाव अंतियं पाउभ्वमाणे पासित्ता हट्ट-तुट्ट जाव कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावेत्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! चाउरंगिणिं सेणं सज्जेह, विजयं च गंधहत्थि उवट्टवेह । ते वि तह त्ति जाव उवट्टवेत्ति । तएणं कण्हे वासुदेवे ण्हाए जाव पज्जुवासइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવે, સમુદ્ર વિજય વગેરે દસ દસાઈને યાવત્(નગરજનોને) પોતાની સમીપ આવેલા જોયા અને હૃષ્ટ-તુષ્ટ થઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો! શીઘ્રતાથી ચતુરંગી સેના સજ્જ કરો અને વિજય નામના ગંધહસ્તિને ઉપસ્થિત કરો. કર્મચારી પુરુષોએ ‘આપ કહો છો તેમ કરશું’ તેમ કહીને આજ્ઞા સ્વીકારી યાવત્ વિજય નામના ગંધ હસ્તિને ઉપસ્થિત કર્યો. ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે સ્નાન કર્યું યાવત્ અરિહંત અરિષ્ટનેમિ પાસે પહોંચી, વંદન કરી તેમની પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા.

थावच्या पुत्रनो वैराग्य :-

૧૩ थावच्चापुत्ते वि णिग्गए । जहा मेहे तहेव धम्मं सोच्चा णिसम्म जेणेव थावच्चा गाहावइणी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता, पायग्गहणं करेइ । जहा मेहस्स तहा चेव णिवेयणा ।

ભાવાર્થ :- થાવચ્ચા પુત્ર પણ ભગવાનને વંદના કરવા માટે નીકળ્યા. મેઘકુમારની જેમ ધર્મનું શ્રવણ કરીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને તે થાવચ્ચા ગાથાપત્ની(પોતાની માતા) પાસે આવ્યો, માતાના ચરણ સ્પર્શ કર્યા. જેમ મેઘકુમારે પોતાના વૈરાગ્યનું નિવેદન કર્યું હતું, તેવી રીતે થાવચ્ચાપુત્રે પણ દીક્ષા માટે નિવેદન કર્યું.

૧૪ तएणं तं थावच्चापुत्तं थावच्चा गाहावइणी, जाहे णो संचाएइ बहूहिं विसयाणुलोमाहिं च विसयपडिकूलाहिं आघवणाहि य पणवणाहि य सणवणाहि य विणवणाहि य आघवित्तए वा पणवित्तए वा सणवित्तए वा विणवित्तए वा, ताहे अकामिया चेव थावच्चापुत्तदारगस्स णिक्खमणमणुमणित्था ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે થાવચ્ચા ગાથાપત્નીએ થાવચ્ચા પુત્રને અનેક પ્રકારે, વિષયોને અનુકૂળ અને વિષયોને પ્રતિકૂળ, સામાન્ય કથન દ્વારા કે વિશેષ કથન દ્વારા અને ધનવૈભવ આદિની લાલચ દ્વારા, આજીજી દ્વારા; સામાન્ય કે વિશેષરૂપે દીક્ષા ન લેવા સમજાવ્યો પરંતુ લાલચ અને આજીજીથી પણ જ્યારે મનાવવામાં કે વૈરાગ્ય ભાવથી ચલિત કરવામાં સમર્થ ન થઈ, ત્યારે ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ થાવચ્ચા પુત્રનું નિષ્ક્રમણ સ્વીકારી લીધું અર્થાત્ દીક્ષાની અનુમતિ આપી.

૧૫ तए णं सा थावच्चा गाहावइणी आसणाओ अब्भुट्टेइ, अब्भुट्टित्ता महत्थं महग्घं महरिहं रायारिहं पाहुडं गेण्हइ, गेण्हित्ता मित्तणाइ जाव सद्धिं संपरिवुडा जेणेव कण्हस्स वासुदेवस्स भवणवर-पडिदुवारदेसभाए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पडिहारदेसिए

પં મગ્ગેણં જેણેવ કળ્હે વાસુદેવે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેઈ, વદ્ધાવિત્તા તં મહત્થં મહગ્ઘં મહરિહં રાયારિહં પાહુડં ઉવણેઈ, ઉવણિત્તા એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ એગે પુત્તે થાવચ્ચાપુત્તે ણામં દારણે ઇટ્ટે જાવ સે ણં સંસારભય-ઉવ્વિગ્ગે ધીએ; ઇચ્છઈ અરહઓ અરિટ્ટુણેમિસ્સ જાવ પવ્વઈત્તણે । અહં ણં ણિક્ખમણ-સવ્કારં કરેમિ । ઇચ્છામિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! થાવચ્ચાપુત્તસ્સ ણિક્ખમમાણસ્સ છત્તમઉડ-ચામરાઓ ય વિદિણ્ણાઓ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી થાવચ્ચા ગાથાપત્ની આસન પરથી ઊઠીને હીરા, માણેક વગેરે મહાન પદાર્થ-વાળી મહામૂલ્યવાન, મહાન પુરુષોને યોગ્ય, રાજાને યોગ્ય ભેટ ગ્રહણ કરીને મિત્રાદિથી પરિવૃત્ત થઈને કૃષ્ણ વાસુદેવના શ્રેષ્ઠ ભવનના મુખ્ય દ્વારના લઘુદ્વાર સમીપે આવીને દ્વારપાળે બતાવેલા માર્ગથી કૃષ્ણવાસુદેવ પાસે આવીને, બે હાથ જોડીને કૃષ્ણ વાસુદેવને વધાવીને તે મહાન અર્થ સાધક મહામૂલ્યવાન, મહાન પુરુષોને અને રાજાને યોગ્ય એવી ભેટ સામે મૂકીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

‘હે દેવાનુપ્રિય ! મારે થાવચ્ચા પુત્ર નામનો એક જ પુત્ર છે. તે મને ઈષ્ટ છે યાવત્ તે સંસારના ભયથી ઉદ્ધિગ્ન થઈને, ભયભીત બનીને અરિહંત અરિષ્ટનેમિ પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઈચ્છે છે. હું તેનો દીક્ષા મહોત્સવ કરવા ઈચ્છુ છું. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! પ્રવ્રજ્યા લેનાર થાવચ્ચા પુત્ર માટે આપ છત્ર, મુગટ અને ચામર પ્રદાન કરો, એવી મારી અભિલાષા છે.

૧૬ તણં કળ્હે વાસુદેવે થાવચ્ચા ગાહાવઙ્ગિણિં એવં વયાસી- અચ્છાહિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિણે ! સુણિવ્વુયા વીસત્થા, અહં ણં સયમેવ થાવચ્ચાપુત્તસ્સ દારગસ્સ ણિક્ખમણ-સવ્કારં કરિસ્સામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કૃષ્ણવાસુદેવે થાવચ્ચા ગાથાપત્નીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે નિશ્ચિંત અને વિશ્વસ્ત રહો. હું સ્વયં જ થાવચ્ચા પુત્રનો દીક્ષા મહોત્સવ કરીશ.

કૃષ્ણાની ધર્મદલાલી :-

૧૭ તણં સે કળ્હે વાસુદેવે ચાઠરંગિણીણે સેણાણે વિજયં હત્થિરયણં દુરુઢે સમાણે જેણેવ થાવચ્ચાણે ગાહાવઙ્ગિણીણે ભવણે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા થાવચ્ચાપુત્તં એવં વયાસી-

મા ણં તુમે દેવાણુપ્પિયા ! મુંડે ભવિત્તા પવ્વયાહિ, મુંજાહિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! વિહલે માણુસ્સણે કામભોણે મમ બાહુચ્છાયા-પરિગ્ગહિણે, કેવલં દેવાણુપ્પિયસ્સ અહં ણો સંચાણેમિ વાઠકાયં ઉવરિમેણં ગચ્છમાણં ણિવારિત્તણે । અણ્ણે ણં દેવાણુપ્પિયસ્સ જં કિંચિ વિ આબાહં વા વિબાહં વા ઉપ્પાણ્ણ, તં સવ્વં ણિવારેમિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવ ચતુરંગિણી સેનાની સાથે વિજય નામના હાથી ઉપર આરૂઢ થઈને થાવચ્ચા ગાથાપત્નીના ભવનમાં આવ્યા અને થાવચ્ચા પુત્રને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિય ! તમે મુંડિત થઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરો નહીં. તમે મારી ભુજાઓની છાયા નીચે રહીને મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગોને ભોગવો. હું કેવળ આપ દેવાનુપ્રિયની ઉપર થઈને જતા વાયુને રોકવા

સમર્થ નથી પરંતુ તેના સિવાય આપ દેવાનુપ્રિયને જે કાંઈ પણ સામાન્ય પીડા કે વિશેષ પીડા ઉત્પન્ન થશે, તે બધાનું હું નિવારણ કરીશ.

૧૮ તદ્દા પુત્રો સે થાવચ્ચાપુત્તે કણ્હેણં વાસુદેવેણં એવં વુત્તે સમાણે કણ્હેણં વાસુદેવં એવં વયાસી- જહ્ણં પુત્રો તુમં દેવાણુપ્પિયા ! મમ જીવિયંતકરણં મચ્ચું એજ્જમાણં ણિવારેસિ, જરં વા સરીરરૂક્વવિણાસિણિં સરીરં અહ્વયમાણિં ણિવારેસિ, તદ્દા પુત્રો અહં તવ બાહુચ્છાયાપરિગ્ગહિણે વિહરેણં માણુસસે કામભોગે ભુંજમાણે વિહરમિ ।

ભાવાર્થ :- કૃષ્ણ વાસુદેવે જ્યારે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે થાવચ્ચા પુત્રે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જો આપ મારા જીવનનો અંત કરનારા મૃત્યુને આવતા રોકી શકો અને શરીર પર આક્રમણ કરનારી અને શરીરના રૂપ સૌંદર્યનો વિનાશ કરનારી વૃદ્ધાવસ્થાને રોકી શકો, તો હું આપની ભુજાઓની ઇલાચી નીચે રહીને મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગ ભોગવતા વિચરું.

૧૯ તદ્દા પુત્રો સે કણ્હે વાસુદેવે થાવચ્ચાપુત્તેણં એવં વુત્તે સમાણે થાવચ્ચાપુત્તં એવં વયાસી- એણં પુત્રો દેવાણુપ્પિયા ! દુરહ્વયકમણિજ્જા, ણો ખલુ સક્કા સુબલિણાવિ દેવેણ વા દાણવેણ વા ણિવારિત્તે, ણણ્ણત્થ અપ્પણો કમ્મક્કણ્ણં ।

તદ્દા પુત્રો સે થાવચ્ચાપુત્તે કણ્હેણં વાસુદેવં એવં વયાસી- જહ્ણં પુત્રો એણં દુરહ્વયકમણિજ્જા, જાવ અપ્પણો કમ્મક્કણ્ણં; તં ઇચ્છામિ પુત્રો દેવાણુપ્પિયા ! અણ્ણાણમિચ્છત્ત અવિરહ્વયકસાય સંચિયસ્સ અત્તણો કમ્મક્કણ્ણં કરિત્તે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કૃષ્ણવાસુદેવે થાવચ્ચા પુત્રની આ વાત સાંભળીને થાવચ્ચા પુત્રને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! મરણ અને જરાનું ઉલ્લંઘન કરી શકાતું નથી. અત્યંત બળવાન દેવ અથવા દાનવ દ્વારા પણ તેનું નિવારણ થઈ શકતું નથી; માત્ર પોતાના કર્મોનો ક્ષય થાય તો જ તેને રોકી શકાય છે.

કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે થાવચ્ચા પુત્રે કૃષ્ણ વાસુદેવને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જો જરા અને મૃત્યુનું નિવારણ થઈ શકે તેમ નથી **થાવત્** પોતાના કર્મક્ષયથી જ તેનું નિવારણ શક્ય છે, તો હું સ્વયં અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, અવિરતિ અને કષાય દ્વારા સંચિત મારા પોતાના કર્મોનો ક્ષય કરવા ઇચ્છું છું.

૨૦ તદ્દા પુત્રો સે કણ્હે વાસુદેવે થાવચ્ચાપુત્તેણં એવં વુત્તે સમાણે કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેહ્ણં, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહં પુત્રો દેવાણુપ્પિયા ! બારવેહ્ણં ણયરીણે સિંઘાડગતિયચ્ચકક-ચચ્ચરમહાપહ-પહેસુ હત્થિખંધવરગયા મહયા મહયા સદ્ધેણં ડગ્ગોસેમાણા ડગ્ગોસેમાણા ડગ્ગોસણં કરેહ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! થાવચ્ચાપુત્તે સંસારભડ્ડવિગ્ગે ધીણે જમ્મણજરમરણાણં, ઇચ્છહં અરહણો અરિહ્વયેણેમિસ્સ અંતિણે મુંઢે ભવિત્તા પવ્વહ્ણં, તં જો ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! રાયા વા, જુવરાયા વા, દેવી વા, કુમારે વા, ઈસરે વા, તલવરે વા, કોહુંબિયમાહુંબિય-ઇભ્ભ સેટ્ટિ-સેણાવહ્ણં-સત્થવાહે વા થાવચ્ચાપુત્તં પવ્વયંતમણુપવ્વયહ્ણં, તસ્સ પુત્રો કણ્હે વાસુદેવે અણુજાણાહ્ણં; પચ્છાહ્ણં વિ ય સે મિત્તણાહ્ણં-ણિયગ-સંબંધિ-પરિજણસ્સ જોગક્કણ્ણં વટ્ટમાણી પઠિવહ્ણં ત્તિ કટ્ટુ ડગ્ગોસણં ડગ્ગોસેહ્ણં જાવ ડગ્ગોસંતિ ।

ભાવાર્થ :- થાવચ્યા પુત્રે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને દ્વારિકા નગરીના શૃંગાટક ત્રિક **યાવત્** મહામાર્ગ આદિ સ્થાનોમાં **યાવત્** શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને ઊંચા સ્વરે ઉદ્ઘોષણ કરતાં-કરતાં એવી ઘોષણા કરો કે— સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન અને જન્મ-મરણથી ભયભીત બનીને થાવચ્યાપુત્ર અરિહંત અરિષ્ટનેમિની પાસે મુંડિત થઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરવા ઇચ્છે છે, તો હે દેવાનુપ્રિય ! જે રાજા, યુવરાજ, રાણી, કુમાર, ઇશ્વર, તલવર, કૌટુંબિક, માંડલિક, ઇભ્ય, શ્રેષ્ઠી, સેનાપતિ કે સાર્થવાહ, થાવચ્યા પુત્રની સાથે દીક્ષિત થવા ઇચ્છતા હોય તેને કૃષ્ણ વાસુદેવ આજ્ઞા (સ્વીકૃતિ-અનુમોદન) આપે છે અને પાછળ રહેલા તેના મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજક, સંબંધી અથવા પરિવારમાં કોઈપણ દુઃખી હશે તો તેના યોગ-ક્ષેમનો નિર્વાહ કૃષ્ણ વાસુદેવ કરશે અર્થાત્ સર્વ પ્રકારથી તેનું પાલન, પોષણ, સંરક્ષણ કરશે, આ રીતની ઘોષણા કરો **યાવત્** કર્મચારી પુરુષોએ નગરમાં આ પ્રમાણે ઘોષણા કરી.

થાવચ્યાપુત્રની દીક્ષા અને વિચરણ :-

૨૧ ત્વં જાવચ્ચાપુત્તસ્સ અણુરાણં પુરિસસહસ્સં ણિક્ખમણાભિમુહં ણહાયં જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં પત્તેયંપત્તેયં પુરિસસહસ્સવાહિણીસુ સિવિયાસુ દુરૂઢં સમાણં મિત્તણાઇ જાવ પરિવુહં થાવચ્ચાપુત્તસ્સ અંતિયં પાઠભૂયં ।

ત્વં જાવચ્ચાપુત્તસ્સ અણુરાણં પુરિસસહસ્સં અંતિયં પાઠભૂયમાણં પાસઇ, પાસિત્તા કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- જહા મેહસ્સ ણિક્ખમણાભિસેઓ તહેવ સેયાપીએહિં કલસેહિં ણહાવેઇ જાવ અરહઓ અરિટ્ટુણેમિસ્સ છત્તાઇછત્તં પડાગાઇપડાગં વિજ્જાહરચારણે જંભએ ય દેવે પાસઇ, પાસિત્તા સિવિયાઓ પચ્ચોરુહઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી થાવચ્યા પુત્ર પ્રત્યેના અનુરાગથી એક હજાર પુરુષ નિષ્કમણ માટે તૈયાર થયા. તેઓ સ્નાન કરીને **યાવત્** સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, પોતપોતાની હજાર પુરુષ દ્વારા વહન કરાતી પાલખીઓ પર સવાર થઈને, મિત્રો અને જ્ઞાતિજનો આદિથી પરિવૃત્ત થઈને, થાવચ્યા પુત્રની પાસે આવ્યા.

કૃષ્ણ વાસુદેવે એક હજાર પુરુષોને આવતા જોઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ, થાવચ્યા પુત્રને સ્નાન કરાવો, અલંકારોથી વિભૂષિત કરો અને પુરુષ સહસ્રવાહિણી શિબિકા પર આરૂઢ કરો **યાવત્** મેઘકુમારના નિષ્કમણ અભિષેકની જેમ જ સુવર્ણાદિના કળશોથી સ્નાન કરાવ્યું **યાવત્** અરિહંત અરિષ્ટનેમિના છત્ર પર છત્ર અને પતાકા પર પતાકા આદિ અતિશયો, પ્રભુની પર્યુપાસના કરતાં વિદ્યાધરો અને ચારણ મુનિઓ અને જાંભક દેવો જ્યારે દૂરથી દેખાવા લાગ્યા ત્યાંજ તેઓ શિબિકા ઉપરથી નીચે ઉતરી ગયા.

૨૨ ત્વં જાવચ્ચાપુત્તં પુરઓ કાઠં જેણેવ અરિહા અરિટ્ટુણેમી, સવ્વં તં ચેવ જાવ સયમેવ આભરણમલ્લાલંકારં ઓમુયઇ । ત્વં જાવચ્ચા ગાહાવઇણી હંસલક્ષણેણં પડસાડણં આભરણ-મલ્લાલંકારં પડિચ્છઇ, હાર-વારિધાર-સિંધુવાર-છિણ્ણ-મુત્તાવલિ-પગાસાઇં અંસૂણિ વિણિમ્મુયમાણી-વિણિમ્મુયમાણી એવં વયાસી- જઇયવ્વં જાયા ! ઘડિયવ્વં જાયા ! પરક્કમિયવ્વં જાયા ! અસ્સિંસ ચ ણં અટ્ટે ણો પમાએયવ્વં જાવ જામેવ

દિસિં પાઠ્ઠભૂયા તામેવ દિસિં પઢિગયા ।

ત્વં જે થાવચ્ચાપુત્તે પુરિસસહસ્સેહિં સદ્ધિં સયમેવ પંચમુદ્ધિયં લોયં કરેઈ જાવ પવ્વહ્ણે । ત્વં જે થાવચ્ચાપુત્તે અણગારે જાણે- ઈરિયાસમિણે ભાસાસમિણે જાવ વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કૃષ્ણવાસુદેવ થાવચ્ચા પુત્રને આગળ કરીને અરિહંત અરિષ્ટનેમિ સમીપે આવ્યા. ઈત્યાદિ થાવચ્ચા ગાથાપત્નીને પ્રિય એવા આ કુમારની અમે શિષ્યરૂપે ત્વિક્ષા આપીએ છીએ વગેરે વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું, શેષ વર્ણન મેઘકુમારના વર્ણનની સમાન જાણવું **યાવત્** થાવચ્ચા પુત્રે સ્વયમેવ આભરણ, પુષ્પમાળા અને અલંકારોને ઉતાર્યા.

ત્યારપછી થાવચ્ચા સાર્થવાહીએ હંસ જેવા શ્વેત વસ્ત્રમાં આભરણ, માળા અને અલંકારોને ગ્રહણ કર્યા; મોતીઓના હાર, જલની ધાર, સિન્દૂવારના ફૂલો તથા તૂટેલી મોતીઓની પકિત જેવા આંસુ વહાવતી આ પ્રમાણે કહેવા લાગી- “હે પુત્ર ! સંયમ સાધના માટે સદા પ્રયત્ન શીલ રહેજે, હે પુત્ર ! શુદ્ધ ક્રિયા કરવામાં યોગ્ય કરજે અને હે પુત્ર ! ચારિત્ર પાલન કરવામાં પરાક્રમ કરજે. આ વિષયમાં જરાપણ પ્રમાદ કરીશ નહીં.” આ પ્રમાણે કહીને જે દિશામાંથી આવી હતી, તે દિશામાં સ્વસ્થાને પાછી ફરી.

ત્યારપછી થાવચ્ચા પુત્રે હજાર પુરુષોની સાથે સ્વયં પંચ મુષ્ટિ લોચ કર્યા **યાવત્** પ્રવ્રજિત થયા. ત્યાર પછી થાવચ્ચા પુત્ર અણગાર થયા અને ઈર્યા સમિતિ, ભાષા સમિતિ આદિથી યુક્ત થઈને **યાવત્** સાધુતાના સમસ્તગુણોથી સંપન્ન થઈને વિચરવા લાગ્યા.

૨૩ ત્વં જે થાવચ્ચાપુત્તે અરહઓ અરિદ્ધુણેમિસ્સ તહારૂવાણં થેરાણં અંતિણે સામાયિક્કથી માઈયાઈં ચોદ્ધસપુવ્વાઈં અહિજ્જઈ, અહિજ્જિત્તા બૂહૂહિં ચઠ્ઠથ જાવ વિહરઈ । ત્વં જે અરિહા અરિદ્ધુણેમી થાવચ્ચાપુત્તસ્સ અણગારસ્સ તં ઇભ્ભાઈયં અણગારસહસ્સં સીસત્તાણે દલયઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી થાવચ્ચાપુત્રે અરિહંત અરિષ્ટનેમિના તથારૂપના સ્થવિરોની પાસે સામાયિક્કથી પ્રારંભીને ચૌદ્ધપૂર્વોનું અધ્યયન કર્યું અને ઘણા ચતુર્થભક્ત(ઉપવાસ) છઠ-અટ્ટમ આદિ કરતાં વિચરવા લાગ્યા. ત્યારપછી અરિહંત અરિષ્ટનેમિએ થાવચ્ચા પુત્ર અણગારને તેની સાથે દીક્ષિત થયેલા ઈભ્ય આદિ એક હજાર અણગારોને શિષ્યના રૂપમાં પ્રદાન કર્યા.

૨૪ ત્વં જે થાવચ્ચાપુત્તે અણગારે અણ્ણયા કયાઈં અરહં અરિદ્ધુણેમિં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા ઇવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણં ભંતે ! તુભ્ભેહિં અભ્ભણુણ્ણાણે સમાણે સહસ્સેણં અણગારાણં સદ્ધિં બહિયા જણવયવિહારં વિહરિત્તણે । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા । ત્વં જે થાવચ્ચાપુત્તે અણગારસહસ્સેણં સદ્ધિં બહિયા જણવયવિહારં વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી થાવચ્ચા પુત્ર અણગારે એકદા અરિહંત અરિષ્ટનેમિને વંદના-નમસ્કાર કર્યા; વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે ભગવન્ ! આપની આજ્ઞા હોય તો હું હજાર સાધુઓની સાથે જનપદોમાં વિહાર કરવા ઈચ્છું છું. ભગવાને ઉત્તર આપ્યો- હે દેવાનુપ્રિય ! તમને જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો અર્થાત્ તમે સુખપૂર્વક વિચરણ કરો. ભગવાનની અનુમતિ પ્રાપ્ત કરીને થાવચ્ચા પુત્ર અણગારે એક હજાર અણગારોની સાથે જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

શૈલક રાજા : શ્રાવક વ્રત ગ્રહણ :-

૨૫ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સેલગપુરે જામં જયરે હોત્થા । સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે । સેલણ રાયા । પડમાવર્ણ દેવી । મંડુણ કુમારે જુવરાયા ।

તસ્સ ણં સેલગસ્સ પંથગપામોક્ષા પંચ મંતિસયા હોત્થા- ઉપ્પત્તિયાણ વેણિયાણ કમ્મજાણ પારિણામિયાણ ચરવ્વિહાણ બુદ્ધિણ ઉવવેયા, રજ્જધુર-ચિંતયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શૈલકપુર નામનું નગર હતું. તેની બહાર સુભૂમિભાગ નામનું ઉદ્યાન હતું. તે નગરમાં શૈલક નામના રાજા, પદ્માવતી રાણી અને મંડુકકુમાર નામનો યુવરાજ રહેતાં હતાં.

તે શૈલક રાજાના પંથક આદિ પાંચસો મંત્રીઓ હતા. તે મંત્રીઓ ઔત્પાતિકી, વૈનયિકી, કર્મજા અને પારિણામિકી, એ ચારપ્રકારની બુદ્ધિઓથી સંપન્ન અને રાજ્યધુરાના ચિંતક એટલે રાજ્ય સંબંધી વિચાર-વિમર્શ અને ખેવના કરનારા હતા.

૨૬ તણ ણં થાવચ્ચાપુત્તે અણગારે સેલગપુરે સમોસઢે । સેલણ વિ રાયા વિણિગ્ગણ । ધમ્મો કહિઓ । ધમ્મં સોચ્ચા ણિસમ્મ હટ્ટુટુટ્ટા જાવ વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી-સદ્દહામિ ણં મંતે ! ણિગ્ગંથં પાવયણં જાવ જહા ણં દેવાણુપ્પિયાણં અંતિણ બહવે ઉગ્ગા મોગા જાવ ચડિત્તા હિરણ્ણં જાવ પવ્વણિયા, તહા ણં અહં ણો સંચાણમિ પવ્વણિયા । તઓ ણં અહં દેવાણુપ્પિયાણં અંતિણ પંચણુવ્વણિયાં ગિહિધમ્મં પહિવજ્જિસ્સામિ જાવ સમણોવાસણ જાણ-અહિગયજીવાજીવે જાવ અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરણ । પંથગપામોક્ષા પંચ મંતિસયા ય સમણોવાસયા જાયા । થાવચ્ચાપુત્તે બહિયા જણવયવિહારં વિહરણ ।

ભાવાર્થ :- થાવચ્ચા પુત્ર અણગાર શૈલકપુરમાં પધાર્યા. શૈલક રાજા દર્શનાર્થે ગયા, થાવચ્ચાપુત્ર અણગારે ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ધર્મ સાંભળીને શૈલક રાજા હષ્ટ-તુષ્ટ થયા **થાવત્** વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે ઘણા ઉગ્રકુલના, ભોગકુલાદિના પુરુષો હિરણ્ય, સુવર્ણ આદિનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા અંગીકાર કરે છે, તેવી રીતે હું દીક્ષિત થવામાં સમર્થ નથી. તેથી હું આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે પાંચ અણુવ્રતરૂપ (ત્રણ ગુણવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રતરૂપ બાર પ્રકારે) ગૃહસ્થ ધર્મને ધારણ કરીને શ્રાવક બનવા ઈચ્છું છું. એ પ્રમાણે **થાવત્** તે રાજા શ્રમણોપાસક થયા— તે જીવ અજીવ આદિ તત્ત્વોના જ્ઞાતા થઈને **થાવત્** ગ્રહણ કરેલા વ્રત-નિયમથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા. પંથક આદિ પાંચસો મંત્રીઓ પણ શ્રમણોપાસક થઈ ગયા. થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર સર્વ શ્રમણો સાથે ત્યાંથી વિહાર કરીને જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

વિવેચન :-

પંચણુવ્વણિયાં ગિહિધમ્મં :- શૈલક રાજર્ષિએ પાંચ અણુવ્રતરૂપ ગૃહસ્થધર્મને અર્થાત્ શ્રાવકના ૧૨ વ્રતને ધારણ કર્યા. અહીં સૂત્રમાં અણુવ્રતનો ઉલ્લેખ છે. ઉપલક્ષણથી ૩ ગુણવ્રત અને ૪ શિક્ષાવ્રતનું ગ્રહણ થઈ જાય છે. શૈલક રાજર્ષિ ૨૨મા તીર્થકરના શાસનમાં થયા.

મધ્યના ૨૨ તીર્થકરોના શાસનમાં શ્રમણો માટે ચાતુર્યામ ધર્મ હોય છે. પ્રથમ અને અંતિમ

તીર્થકરના શાસનમાં શ્રમણો માટે પાંચમહાવ્રતરૂપ ધર્મ હોય છે. આ ચાતુર્યામ અને પાંચમહાવ્રતનો તફાવત શ્રમણો માટે જ હોય છે. શ્રાવકો માટે પાંચ અણુવ્રત, ૩ ગુણવ્રત અને ૪ શિક્ષાવ્રત તેમ ૧૨ વ્રતો બધા ય તીર્થકરોના શાસનમાં સમાનરૂપે હોય છે. તેથી શૈલક રાજર્ષિએ પાંચ અણુવ્રત વગેરે ૧૨ પ્રકારના શ્રાવકવ્રત અંગીકાર કર્યા, તેમ અહીં સમજવું જોઈએ.

શ્રી રાજપ્રશ્નીય સૂત્રમાં ત્રેવીસમા તીર્થકરના શાસનવર્તી શ્રમણ શ્રી કેશીકુમાર શ્રમણે ચાતુર્યામ ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું હતું પરંતુ તે સમયે ચિત્ત સારથીએ પાંચ અણુવ્રત આદિ બાર વ્રત ધારણ કર્યા હતા. નિરયાવલિકા સૂત્રમાં ત્રેવીસમા તીર્થકર શ્રી પારસ નાથ ભગવાનના શાસનવર્તી સોમિલ બ્રાહ્મણના વર્ણનમાં પણ બારવ્રત ધારણ કર્યા તેવું વર્ણન છે. તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ચોવીસે-ચોવીસ તીર્થકરોના શાસનમાં શ્રાવકો ૧૨ વ્રતો ધારણ કરે છે.

શુક પરિવ્રાજકનો સુદર્શન શ્રેષ્ઠીને પ્રતિબોધ :-

૨૭ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સોગંધિયા ણામં ણયરી હોત્થા, વણ્ણઓ । ણીલાસોણ ઉજ્જાણે, વણ્ણઓ । તત્થ ણં સોગંધિયાણ ણયરીણ સુદંસણે ણામં ણગરસેટ્ટી પરિવસઈ- અહ્હે જાવ અપરિભૂણ ।

ભાવાર્થ :- તે કાળે અને તે સમયે સૌગંધિકા નામની નગરી હતી. નીલાશોક નામનું ઉદ્યાન હતું. તે નગરી અને ઉદ્યાનનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું. તે સૌગંધિકા નગરીમાં સુદર્શન નામના નગરશેઠ રહેતા હતા. તે સમૃદ્ધિવાન યાવત્ ઘણા લોકોને માટે આદર્શભૂત હતા.

૨૮ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સુણ ણામં પરિવ્વાયણ હોત્થા - રિઠવ્વેય-જજુવ્વેય-સામવેય-અથવ્વણવેય-સટ્ટિતંતકુસલે સંખસમણ લહ્હટ્ટે પંચજમપંચણિયમજુત્તં સોયમૂલયં દસપ્પયારં પરિવ્વાયગધમ્મં દાણધમ્મં ચ સોયધમ્મં ચ તિત્થાભિસેયં ચ આઘવેમાણે પણ્ણવેમાણે ધાઠરત્ત-વત્થપવર-પરિહિણ તિદંડ-કુંડિય-છત્ત-છણ્ણાલય-અંકુસ-પવિત્તિય-કેસરી-હત્થગણ પરિવ્વાયગ-સહસ્સેણં સદ્ધિં સંપરિવુઢે જેણેવ સોગંધિયા ણયરી જેણેવ પરિવ્વાયગાવસહે તેણેવ ઠવાગચ્છઈ, ઠવાગચ્છિત્તા પરિવ્વાયગાવસહંસિ ભંડગણિક્ખેવં કરેઈ, કરિત્તા સંખસમણં અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શુક નામનો એક પરિવ્રાજક હતો. તે ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદ તથા ષષ્ટિતંત્રમાં કુશળ હતો, સાંખ્ય મતનો જાણકાર હતો, અહિંસા આદિ પાંચ યમ તથા શૌચ, સંતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય અને ઈશ્વર ધ્યાન, આ પાંચ નિયમોથી યુક્ત, દશ પ્રકારના શૌચમૂલક પરિવ્રાજક ધર્મ, દાનધર્મ, શૌચધર્મ અને તીર્થસ્નાનનો ઉપદેશ અને પ્રરૂપણા કરતો હતો. તે ગેરુથી રંગેલા શ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર ધારણ કરતો હતો. (૧) ત્રિદંડ, (૨) કમંડલુ, (૩) મોરપિચ્છનું ઇત્ર, (૪) ઇત્રાલિક-કાષ્ઠનું એક ઉપકરણ, (૫) અંકુશ વૃક્ષના પાંદડા તોડવાનું ઉપકરણ, (૬) પવિત્રી અને (૭) કેસરી-પ્રમાર્જન કરવા માટે એક વસ્ત્રનો ટૂકડો, આ સાત ઉપકરણ તેના હાથમાં રહેતા હતા. એક હજાર પરિવ્રાજકોથી પરિવૃત તે શુક પરિવ્રાજક સૌગંધિકા નગરીના પરિવ્રાજકોના મઠમાં આવ્યો અને પરિવ્રાજકોના તે મઠમાં તેણે પોતાના ઉપકરણો રાખ્યા તથા સાંખ્યમત અનુસાર પોતાના આત્માને ભાવિત કરતો વિચરવા લાગ્યો.

૨૯ ત્વં પં સોગંધિયાં જયરીં સિંઘાડગ જાવ બહુજનો અણ્ણમણ્ણસ્સ એવમાઇક્કહિ-
એવં ખલુ સુએ પરિવ્વાયએ ઇહ હવ્વમાગએ જાવ વિહરઇ । પરિસા ણિગ્ગયા । સુદંસણો વિ
ણિગ્ગઓ ।

ભાવાર્થ :- શુક પરિવ્રાજકનું આગમન થતાં જ સૌગંધિકા નગરીના શ્રૃંગાટકાદિ માર્ગોમાં અનેક માણસો
એકત્રિત થઈને એકબીજાને કહેવા લાગ્યા— શુક પરિવ્રાજક અહીં આવ્યા છે યાવત્ આત્માને ભાવિત કરતાં
વિચરી રહ્યા છે અર્થાત્ શુક પરિવ્રાજકના આગમનની શેરીએ શેરીએ અને ચોરે ચોટે ચર્ચા થવા લાગી.
પરિષદ તેમનો ઉપદેશ સાંભળવા માટે ગઈ, સુદર્શન શ્રેષ્ઠી પણ ગયા.

૩૦ ત્વં પં સે સુએ પરિવ્વાયએ તીસે પરિસાએ, સુદંસણસ્સ ય અણ્ણેસિં ચ બહૂણં સંખાણં
ધમ્મં પરિકહેઇ- એવં ખલુ સુદંસણા ! અમ્હં સોયમૂલએ ધમ્મે પણ્ણત્તે । સે વિ ય સોએ
દુવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા- દવ્વસોએ ય ભાવસોએ ય । દવ્વસોએ ય ઉદાણં મટ્ટિયાએ ય ।
ભાવસોએ દબ્બેહિં ય મંતેહિં ય । જં પં અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! કિંચિ અસુઈ ભવઇ તં સવ્વં
સજ્જો પુઢવીએ આલિપ્પઇ, તઓ પચ્છા સુદ્ધેણ વારિણા પક્ખાલિજ્જઇ, તઓ તં અસુઈ સુઈ
ભવઇ । એવં ખલુ જીવા જલાભિસેયપૂયપ્પાણો અવિગ્ગેણં સગ્ગં ગચ્છંતિ ।

ત્વં પં સે સુદંસણે સુયસ્સ અંતિએ ધમ્મં સોચ્ચા હટ્ટે, સુયસ્સ અંતિયં સોયમૂલયં
ધમ્મં ગેણ્ણઇ, ગેણ્ણિહત્તા પરિવ્વાયએ વિઝલેણં અસણપાણખાઇમસાઇમેણં પહિલાભેમાણં સંખ-
સમણં અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરઇ । ત્વં પં સે સુએ પરિવ્વાયએ સોગંધિયાઓ જયરીઓ
ણિગ્ગચ્છઇ, ણિગ્ગચ્છિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શુક પરિવ્રાજકે તે પરિષદ, સુદર્શન અને અન્ય ઘણા શ્રોતાઓ સમક્ષ સાંખ્યમતનો
ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે— હે સુદર્શન ! અમો શૌચમૂલક ધર્મ કહીએ છીએ. આ શૌચના બે પ્રકાર છે— (૧)
દ્રવ્યશૌચ અને (૨) ભાવશૌચ. દ્રવ્યશૌચ પાણી અને માટીથી થાય છે. ભાવશૌચ દર્ભ અને મંત્રથી થાય છે.
હે દેવાનુપ્રિય ! અમારા મત અનુસાર કોઈ પણ વસ્તુ અશુચિ(અપવિત્ર) થાય તો પહેલા તેને માટીથી
માંજવામાં આવે અને પછી શુદ્ધજલથી ધોવામાં આવે છે, ત્યારે તે અપવિત્ર પદાર્થ પવિત્ર થઈ જાય છે. તે
જ પ્રમાણે નિશ્ચયથી જીવ જલસ્નાનથી પોતાના આત્માને પવિત્ર કરીને નિર્વિદને સ્વર્ગને પામે છે.

આ રીતે સુદર્શન શેઠ શુક પરિવ્રાજક પાસેથી ધર્મશ્રવણ કરીને હર્ષિત થયા. શુક પરિવ્રાજક પાસેથી
તેણે શૌચમૂલક ધર્મને સ્વીકાર્યો અને પરિવ્રાજકને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ અને વસ્ત્રથી
પ્રતિલાભિત કરતા અર્થાત્ અશન આદિનું દાન કરતા રહેવા લાગ્યા. ત્યારપછી તે શુક પરિવ્રાજક સૌગંધિકા
નગરીથી બહાર નીકળીને દેશ દેશાંતર ભ્રમણ કરવા લાગ્યા.

થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર અને સુદર્શનની ચર્ચા :-

૩૧ તેણં કાલેણં તેણં સમણં થાવચ્ચાપુત્તસ્સ સમોસરણં, પરિસા ણિગ્ગયા । સુદંસણો
વિ ણિગ્ગઓ । થાવચ્ચાપુત્તં વંદઇ, ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- તુમ્હાણં
કિંમૂલએ ધમ્મે પણ્ણત્તે ?

તદ્ ગ્ ઠાવચ્ચાપુત્તે સુદંસણેઁ ંવં વુત્તે સમાણે સુદંસણં ંવં વયાસી- સુદંસણા ! અમ્હાણં વિણયમૂલે ધમ્મે પ્ણત્તે । સે વિ ય વિણે દુવિહે પ્ણત્તે, તંજહા- અગારવિણે ય અણગારવિણે ય । તત્થ ણં જે સે અગારવિણે સે ણં પંચ અણુવ્વયાઈં, સત્તસિક્ખાવયાઈં, ંવકારસ ડવાસગપડિમાઓ । તત્થ ણં જે સે અણગારવિણે સે ણં પંચ મહવ્વયાઈં, તંજહા- સવ્વાઓ પાણાઙ્ગવાયાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ અડિણ્ણાદાણાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ મેહુણાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ રાઙ્ગભોયણાઓ વેરમણં જાવ સવ્વાઓ મિચ્છાદંસણસલ્લાઓ વેરમણં, દસવિહે પચ્ચક્ખાણે, બારસ ભિક્ખુપડિમાઓ, ઙ્ગચ્ચેણં દુવિહેણં વિણયમૂલેણં ધમ્મેણં જીવા અણુપુવ્વેણ અટ્ઠકમ્મપગડીઓ ઁવેત્તા લોચગ્ગપઙ્ગહાણા ભવંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ઠાવચ્ચાપુત્ર અણગાર ત્યાં પધાર્યા. તેમનું આગમન જાણીને પરિષદ ધર્મોપદેશ સાંભળવા નીકળી, સુદર્શન પણ ગયા. તેણે ઠાવચ્ચાપુત્ર અણગારને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું- ‘આપના ધર્મનું મૂલ(મૂળભૂત સિદ્ધાંત) શું છે ?’

સુદર્શને આ પ્રમાણે પૂછ્યું ત્યારે ઠાવચ્ચાપુત્ર અણગારે સુદર્શનને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સુદર્શન ! અમારો ધર્મ વિનયમૂલક છે. આ વિનયમૂલક ધર્મ પણ બે પ્રકારનો કહ્યો છે- (૧) અગારવિનય અર્થાત્ ગૃહસ્થનું ચારિત્ર અને (૨) અણગારવિનય અર્થાત્ મુનિનું ચારિત્ર. તેમાં જે અગારરૂપ વિનય છે, તે પાંચ અણુવ્રત, સાત શિક્ષાવ્રત અને અગિયાર ઉપાસક પ્રતિમારૂપ છે. જે અણગારરૂપ વિનય છે, તે પાંચ મહાવ્રત રૂપ છે, જેમ કે- સમસ્ત પ્રાણાતિપાતથી વિરમણ, સમસ્ત મૃષાવાદથી વિરમણ, સમસ્ત અદત્તાદાનથી વિરમણ, સમસ્ત મૈથુનથી વિરમણ અને સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરમણ, તે ઉપરાંત સમસ્ત રાત્રિ ભોજનથી વિરમણ યાવત્ સમસ્ત મિથ્યાદર્શનશલ્યથી વિરમણ, દશ પ્રકારના પ્રત્યાખ્યાન અને બાર પ્રકારની ભિક્ષુની પ્રતિમાઓ. આ બે પ્રકારના વિનયમૂલક ધર્મના આચરણથી જીવ અનુક્રમે આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરીને લોકાત્રે સિદ્ધાલયમાં સ્થિત થઈ જાય છે.

૩૨ તદ્ ગ્ ઠાવચ્ચાપુત્તે સુદંસણં ંવં વયાસી- તુબ્ધે ણં સુદંસણા ! કિંમૂલે ધમ્મે પ્ણત્તે ? અમ્હાણં દેવાણુપ્પિયા ! સોયમૂલે ધમ્મે પ્ણત્તે જાવ સગ્ગં ગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ઠાવચ્ચાપુત્ર અણગારે સુદર્શનને કહ્યું- હે સુદર્શન ! તમારા ધર્મનું મૂળ શું છે ? હે દેવાનુપ્રિય ! અમારો ધર્મ શૌચમૂલક છે યાવત્ આ ધર્મના પાલનથી જીવ સ્વર્ગલોકમાં જાય છે.

૩૩ તદ્ ગ્ ઠાવચ્ચાપુત્તે સુદંસણં ંવં વયાસી- સુદંસણા ! જહાણામં કેઙ્ગે પુરિસે ંગં મહં રુહિરકયં વત્થં રુહિરેણ ચેવ ધોવેજ્જા તદ્ ગ્ સુદંસણા ! તસ્સ રુહિરકયસ્સ રુહિરેણ ચેવ પક્ખાલિજ્જમાણસ્સ અત્થિ કાઙ્ગે સોહી ? ણો ઙ્ગણદ્ધે સમદ્ધે ।

ંવામેવ સુદંસણા ! તુબ્ધં પિ પાણાઙ્ગવાણ જાવ મિચ્છાદંસણ-સલ્લેણં ણત્થિ સોહી, જહા તસ્સ રુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ રુહિરેણ ચેવ પક્ખાલિજ્જમાણસ્સ ણત્થિ સોહી ।

સુદંસણા ! સે જહાણામં કેઙ્ગે પુરિસે ંગં મહં રુહિરકયં વત્થં સજ્જિયાચારેણં

અણુલિપ્દ, અણુલિપિત્તા પયણં આરુહેઙ્, આરુહિત્તા ડ્ણહં ગાહેઙ્, ગાહિત્તા તઓ પચ્છા સુદ્ધેણં વારિણા ધોવેજ્જા સે ણૂણં સુદંસણા તસ્સ રુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ સજ્જિયાખારેણં અણુલિત્તસ્સ પયણં આરુહિયસ્સ ડ્ણહં ગાહિયસ્સ સુદ્ધેણં વારિણા પક્ખાલિજ્જમાણસ્સ સોહી ભવઙ્ ? હંતા ભવઙ્ ।

એવામેવ સુદંસણા ! અમ્હં પિ પાણાઙ્વાયવેરમણેણં જાવ મિચ્છા-દંસણ-સલ્લ-વેરમણેણં અત્થિ સોહી, જહા વિ તસ્સરુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ જાવ સુદ્ધેણં વારિણા પક્ખાલિજ્જમાણસ્સ અત્થિ સોહી ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે થાવચ્ચાપુત્ર અણગારે સુદર્શનને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સુદર્શન ! જેમ કોઈ પુરુષ રુધિરથી ખરડાયેલા મોટા વસ્ત્રને રુધિરથી જ ધુએ, તો હે સુદર્શન ! રુધિરથી ધોયેલું તે વસ્ત્ર શું શુદ્ધ થાય છે ? સુદર્શને કહ્યું- તેમ શક્ય નથી અર્થાત્ લોહીથી ખરડાયેલું વસ્ત્ર લોહીથી શુદ્ધ થઈ શકતું નથી.

તે જ પ્રમાણે હે સુદર્શન ! તમારે પણ પ્રાણાતિપાતથી લઈને મિથ્યાદર્શનશલ્ય સુધીના અઢાર પાપના સેવનથી આત્માની શુદ્ધિ થઈ શકતી નથી, જેમ કે તે રુધિરથી લિપ્ત અને રુધિરથી જ ધોવામાં આવેલા વસ્ત્રની શુદ્ધિ થતી નથી.

હે સુદર્શન ! જેમ કોઈ પુરુષ એક રુધિર લિપ્ત મોટા વસ્ત્રને સાજીખારના પાણીમાં પલાળે, પછી તેને ચૂલા ઉપર ચડાવે, ઉકાળે અને પછી સ્વચ્છ પાણીથી ધુએ, તો હે સુદર્શન ! તે લોહીથી લિપ્ત વસ્ત્ર સાજી ખારના પાણીમાં પલાળી, ચૂલા ઉપર ચડાવી, ઉકાળી અને શુદ્ધ જળથી પ્રક્ષાલિત કરતાં શું શુદ્ધ થઈ જાય છે ? સુદર્શને કહ્યું- હા શુદ્ધ થઈ જાય છે.

તે જ રીતે હે સુદર્શન ! અમારા ધર્મ અનુસાર પ્રાણાતિપાત વિરમણથી લઈને મિથ્યાદર્શન શલ્ય વિરમણ સુધીના અઢારપાપના ત્યાગથી આત્માની શુદ્ધિ થાય છે. જેમ કે તે રુધિર લિપ્ત વસ્ત્રની યાવત્ શુદ્ધ જળથી શુદ્ધિ થાય છે.

૩૪ તત્થ ણં સુદંસણે સંબુદ્ધે થાવચ્ચાપુત્તં વંદઙ્ ણમંસઙ્, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ઙ્ચ્છામિ ણં ભંતે ! તુભ્ભેહિં અંતિએ ધમ્મં સોચ્ચા જાણિત્તએ । તએણં થાવચ્ચાપુત્તે અણગારે સુદંસણસ્સ, તીસે ય મહઙ્-મહાલિયાએ પરિસાએ ધમ્મં કહેઙ્ જાવ સમણોવાસએ જાએ અભિગયજીવાજીવે જાવ પઢિલાભેમાણે વિહરઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી સુદર્શન પ્રતિબોધ પામ્યા. તેણે થાવચ્ચાપુત્ર અણગારને વંદના-નમસ્કાર કર્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે ભગવન્ ! હું આપની પાસેથી ધર્મ સાંભળીને તેને જાણવા ઈચ્છું છું ત્યારે થાવચ્ચા પુત્ર અણગારે સુદર્શનને તથા ઉપસ્થિત વિશાળ પરિષદને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો યાવત્ સુદર્શન શ્રમણોપાસક થયા, જીવાજીવના જ્ઞાતા થયા યાવત્ નિર્ગથ શ્રમણોને આહાર આદિનું દાન કરતા વિચરવા લાગ્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર અને સુદર્શન શેઠ વચ્ચે થયેલા સંવાદનું વર્ણન છે.

સુદર્શન શેઠે પહેલાં શુક પરિવ્રાજક પાસે શુચિમૂલક ધર્મ અંગીકાર કર્યો અને ત્યાર પછી

થાવર્યાપુત્ર અણગાર પાસે વિનય મૂલ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને શ્રાવક વ્રતોને અંગીકાર કર્યા.

શૌચ મૂલક ધર્મ :- સાંખ્યાદિ મતાવલંબીઓના ધર્મનો મૂળભૂત સિદ્ધાંત શૌચ છે. તેઓ કોઈપણ પદાર્થની શુદ્ધિ માટી અને પાણીથી થાય છે. જીવને પ્રાણાતિપાતાદિથી જે પાપકર્મ બંધાય છે તે પાપકર્મથી અપવિત્ર થયેલો આત્મા તીર્થાદિમાં સ્નાન કરી શુદ્ધ બને છે, તેવી તેમની માન્યતા છે.

આ માન્યતાનું ખંડન કરતાં થાવર્યાપુત્ર અણગારે લોહીથી રંગાયેલા વસ્ત્રનું દષ્ટાંત આપ્યું છે. તેમણે કહ્યું કે જે રીતે લોહીથી રંગાઈ ગયેલા વસ્ત્રને લોહીથી ધોવામાં આવે, તો લોહીના ડાઘા દૂર થતા નથી, તેની શુદ્ધિ માટે તો સાજીખાર, અગ્નિ સંયોગ અને શુદ્ધ પાણીની આવશ્યકતા રહે છે. આ સાધનો દ્વારા યથાર્થ પુરુષાર્થ કરવાથી જ તે વસ્ત્ર શુદ્ધ થાય છે.

તે જ રીતે પાપની શુદ્ધિ, પાપ પ્રવૃત્તિથી એટલે તીર્થસ્નાનાદિથી થતી નથી. કારણ કે તીર્થસ્નાનાદિ પ્રવૃત્તિમાં પાણી આદિના જીવોની હિંસા થાય છે અને તેનાથી આત્મામાં હિંસાજન્ય કર્મબંધ થાય છે. તેથી પાપની શુદ્ધિ માટે પાપનાશક સમ્યક્ત્વરૂપ સાજીખાર, તપરૂપ અગ્નિ અને વ્રત-નિયમરૂપ શુદ્ધ પાણીની આવશ્યકતા રહે છે. તે સાધનોના સમ્યક પ્રયોગથી જ આત્મશુદ્ધિ થાય છે.

વિનય મૂલક ધર્મ :- જૈન મતાનુસાર ધર્મનો મૂળભૂત સિદ્ધાંત વિનય છે. વિનયતિ અપનયતિ નાશયતિ સકલ ક્લેશકારકમષ્ટવિધં કર્મ યઃ સ વિનયઃ કર્માપનયનસમર્થશ્ચારિત્રલક્ષણોડનુષ્ઠાન વિશેષઃ સ એવ મૂલં કારણં યસ્ય સ । કલેશકારી આઠ પ્રકારના કર્મોને જે વિનષ્ટ કરે, ક્ષય કરે તે વિનય. ચારિત્ર રૂપ અનુષ્ઠાન કર્મોનો નાશ કરે છે. જે ધર્મનું મૂળ ચારિત્રાનુષ્ઠાન રૂપ વિનય છે, તે વિનય મૂલક ધર્મ કહેવાય છે. પ્રસ્તુત સૂત્રમાં થાવર્યાપુત્ર અણગારે વિનયમૂલક ધર્મના બે ભેદ કરી અગારધર્મ અને અણગાર ધર્મના સ્વરૂપને સ્પષ્ટ કર્યું છે.

અણગાર વિનય ધર્મના સ્વરૂપમાં પાંચ મહાવ્રત અને છઠા રાત્રિ ભોજન વિરમણ વ્રતનું કથન છે. મધ્યના બાવીસ તીર્થકરના સાધુઓ મૈથુન વિરમણનો સમાવેશ બહિદ્વાદાન વિરમણ વ્રતમાં કરી ચાતુર્યામ (વ્રત)ને અંગીકાર કરતા હતા પરંતુ અન્યતીર્થિકો સાથે વિનયમૂલ ધર્મ વિષે ચર્ચા થાય કે તેઓને વિનયમૂલ ધર્મ સમજાવવો હોય ત્યારે મૈથુનવિરમણવ્રતને અલગ કરી પાંચ મહાવ્રતનું સ્વરૂપ સમજાવવું આવશ્યક બની જાય છે. અન્યતીર્થિકોને સમજાવવા જ અહીં પાંચ મહાવ્રતોનું કથન છે, તેમ સમજવું જોઈએ.

ભગવતીસૂત્ર શતક-૧, ઉદ્દેશક-૯, સૂત્ર-૧/૨માં ૧૮ પાપસ્થાનકોના નામમાં રાત્રિ ભોજનનનો ઉલ્લેખ નથી. પ્રસ્તુત સૂત્ર-૩૧માં જાવ સવ્વાઓ મિચ્છાદંસણ સલ્લાઓ વેરમણં માં જાવ શબ્દથી ૧૮ પાપસ્થાન વિરમણ સૂચિત છે. આ રીતે અહીં અણગાર વિનયમૂલ ધર્મરૂપે પાંચ મહાવ્રત અને છઠું રાત્રિ ભોજન વિરમણ, આ છ વ્રત અને સર્વથા પ્રાણાતિપાતથી લઈને સર્વથા મિથ્યાદર્શન શલ્ય વિરમણ સુધીના ૧૮ પાપવિરમણ, દસ પ્રત્યાખ્યાન તથા બાર ભિક્ષુ પ્રતિમાઓનું કથન છે, તેમ સમજવું.

શુક પરિવ્રાજકની થાવર્યા અણગાર સાથે ચર્ચા :-

૩૫ તए णं तस्स सुयस्स परिव्वायगस्स इमीसे कहाए लद्धुस्स समाणस्स अयमेयारूवे जाव समुप्पज्जित्था- एवं खलु सुदंसणेणं सोयधम्मं विप्पजहाय विणयमूले धम्मे पडिवण्णे, तं सेयं खलु मम सुदंसणस्स दिट्ठिं वामेत्तए पुणरवि सोयमूलए धम्मे आघवित्तए त्ति कट्टु एवं संपेहेइ, संपेहिता परिव्वायगसहस्सेणं सद्धिं जेणेव सोगंधिया णयरी जेणेव

પરિવ્વાયગાવસહે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા પરિવ્વાયગાવસહંસિ ભંડણિક્ષેવં કરેઈ, કરિત્તા ધાઠરત્ત-વત્થ-પરિહિએ પવિરલ-પરિવ્વાયગેણં સંદ્ધિ સંપરિવુડે પરિવ્વાયગાવસહાઓ પડિણિક્ષમઈ, પડિણિક્ષમિત્તા સોગંધિયાએ ણયરીએ મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ સુદંસણેસ ગિહે જેણેવ સુદંસણે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શુક પરિવ્રાજકે આ વાત જાણી કે સુદર્શન શ્રમણોપાસક થઈ ગયો છે, ત્યારે તેને આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે— સુદર્શને શૌચ ધર્મનો પરિત્યાગ કરીને વિનયમૂલક ધર્મ અંગીકાર કર્યો છે, તેથી સુદર્શનની (વિનય મૂલક ધર્મ પ્રત્યેની) દષ્ટિનું વમન કરાવીને ફરી શૌચમૂલક ધર્મનો ઉપદેશ કરવો તે મારા માટે શ્રેયસ્કર થશે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે એક હજાર પરિવ્રાજકોની સાથે સૌગંધિકા નગરીમાં પરિવ્રાજકોના મઠમાં આવ્યા. તેણે પરિવ્રાજકોના મઠમાં ઉપકરણ રાખ્યા. ત્યારપછી ગેરુથી રંગેલા વસ્ત્ર ધારણ કરેલા થોડા પરિવ્રાજકોને સાથે લઈ મઠમાંથી નીકળીને સૌગંધિકા નગરીમાં થઈને સુદર્શનના ઘરે સુદર્શન પાસે આવ્યા.

૩૬ તએ ણં સુદંસણે તં સુયં પરિવ્વાયગ એજ્જમાણં પાસઈ, પાસિત્તા ણો અબ્ભુટ્ટેઈ, ણો પચ્ચુગ્ગચ્છઈ, ણો આઢાઈ, ણો પરિયાણાઈ, ણો વંદઈ, તુસિણીએ સંચિટ્ટઈ ।

તએ ણં સે સુએ પરિવ્વાયએ સુદંસણં અણબ્ભુટ્ટિયં પાસિત્તા એવં વયાસી- તુમં ણં સુદંસણા ! અણ્ણયા મમં એજ્જમાણં પાસિત્તા અબ્ભુટ્ટેસિ જાવ વંદસિ, ઇયાણિં સુદંસણા ! તુમં મમં એજ્જમાણં પાસિત્તા જાવ ણો વંદસિ, તં કસ્સ ણં તુમે સુદંસણા ! ઇમેયારૂવે વિણયમૂલધમ્મે પડિવણ્ણે ?

ભાવાર્થ :- સુદર્શને શુક પરિવ્રાજકને આવતા જોયા, જોઈને તે ઊભો થયો નહીં, સામે ગયો નહીં, તેનો આદર કર્યો નહીં, તેના તરફ ધ્યાન આપ્યું નહીં, વંદના કરી નહીં પરંતુ મૌન રહ્યો.

શુક પરિવ્રાજકે સુદર્શનને ઊભો થતાં જોયો નહીં તેથી આ પ્રમાણે કહ્યું— હે સુદર્શન ! પહેલાં મને આવતા જોઈને તું ઊભો થતો હતો યાવત્ વંદન કરતો હતો પરંતુ હે સુદર્શન ! અત્યારે મને આવતો જોઈને તે વંદનાદિ કર્યા નહીં, તો હે સુદર્શન ! આ પ્રકારનો વિનયમૂલક ધર્મ તે કોની પાસેથી અંગીકાર કર્યો છે ?

૩૭ તએ ણં સે સુદંસણે સુએણં પરિવ્વાયએણં એવં વુત્તે સમાણે આસણાઓ અબ્ભુટ્ટેઈ, અબ્ભુટ્ટિત્તા કરયલ પરિગ્ગહિયં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ સુયં પરિવ્વાયગં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અરહઓ અરિટ્ટુણેમિસ્સ અંતેવાસી થાવચ્ચાપુત્તે ણામં અણગારે જાવ ઇહમાગએ, ઇહ ચેવ ણીલાસોએ ઉજ્જાણે વિહરઈ । તસ્સ ણં અંતિએ અહં વિણયમૂલે ધમ્મે પડિવણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- શુક પરિવ્રાજકે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે સુદર્શન શેઠ આસન પરથી ઊભા થયા. તેણે બંને હાથ જોડી મસ્તક પર અંજલિ કરી અને શુક પરિવ્રાજકને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! અરિહંત અરિષ્ટનેમિના અંતેવાસી થાવરયા પુત્ર નામના અણગાર વિચરતાં યાવત્ અહીં આવ્યા છે અને અહીં જ નીલાશોક નામના ઉદ્યાનમાં વિચરી રહ્યા છે. તેમની પાસેથી મેં વિનયમૂલક ધર્મ અંગીકાર કર્યો છે.

૩૮ તએ ણં સે સુએ પરિવ્વાયએ સુદંસણં એવં વયાસી- તં ગચ્છામો ણં સુદંસણા ! તવ

ધમ્માયરિયસ્સ થાવચ્ચાપુત્તસ્સ અંતિયં પાઠ્ઠભવામો, ઇમાઈં ચ ણં ઇયારૂયાઈં અટ્ટાઈં હેઠ્ઠઈં પસિણાઈં કારણાઈં વાગરણાઈં પુચ્છામો । તં જહ્ ણં મે સે ઇમાઈં અટ્ટાઈં જાવ વાગરેઈ, તણ્ ણં અહં વંદામિ ણમંસામિ । અહ મે સે ઇમાઈં અટ્ટાઈં જાવ ણો વાગરેઈ, તણ્ ણં અહં ણ્ણહિં ચેવ અટ્ટેહિં હેઠ્ઠહિં ણિપ્પટ્ટ-પસિણવાગરણં કરિસ્સામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શુક પરિવ્રાજકે સુદર્શનને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સુદર્શન ! ચાલો, આપણે તારા ધર્માચાર્ય થાવચ્ચા પુત્રની પાસે જઈએ અને અર્થ, હેતુ, પ્રશ્ન, કારણ તથા વ્યાકરણ વિષયક પ્રશ્નો પૂછીએ. જો તે મારા આ પ્રશ્નોનો યાવત્ વ્યાકરણોનો ઉત્તર આપશે તો હું તેમને વંદના નમસ્કાર કરીશ અને જો તે મારા આ પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપશે નહીં તો હું તેમને આ અર્થ તથા હેતુ આદિથી નિરુત્તર કરી દઈશ.

૩૯ તણ્ ણં સે સુણ પરિવ્વાયગસહસ્સેણ સુદંસણેણ ય સેટ્ટિણા સહિં જેણેવ ણીલાસોણ ઉજ્જાણે જેણેવ થાવચ્ચાપુત્તે અણગારે તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા થાવચ્ચાપુત્તં ઇવં વયાસી- જત્તા તે ભંતે ! જવણિજ્જં તે ભંતે ! અવ્વાબાહં તે ભંતે ! ફાસુયવિહારં તે ભંતે ? સુયા ! જત્તા વિ મે, જવણિજ્જં પિ મે, અવ્વાબાહં પિ મે, ફાસુયવિહારં પિ મે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે શુક પરિવ્રાજક, એક હજાર પરિવ્રાજકો અને સુદર્શન શેઠની સાથે નીલાશોક ઉદ્યાનમાં થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર પાસે ગયા અને થાવચ્ચા પુત્રને આ પ્રમાણે કહ્યું-

પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપને યાત્રા છે કે નહીં ? યાપનીય છે કે નહીં ? આપનામાં અવ્યાબાધ છે કે નહીં ? આપને પ્રાસુક વિહાર છે કે નહીં ? **ઉત્તર-** હા, શુક ! મારી યાત્રા પણ છે, યાપનીય પણ છે, અવ્યાબાધ અને પ્રાસુક વિહાર પણ છે.

૪૦ સે કિં તે ભંતે ! જત્તા ? સુયા ! જં મે તવણિયમસંજમસજ્ઞાયજ્ઞાણાવસ્સયમાઈણુસુ જોગેસુ જયણા, સે તં જત્તા ।

ભાવાર્થ :- **પ્રશ્ન-** હે ભગવન્ ! આપની યાત્રા કેવી છે ? **ઉત્તર-** હે શુક ! તપ, નિયમ, સંયમ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને આવશ્યક આદિ યોગોમાં જે યતનાપૂર્વકની પ્રવૃત્તિ છે, તે મારી યાત્રા છે.

૪૧ સે કિં તે ભંતે ! જવણિજ્જં ? સુયા ! જવણિજ્જે ડુવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા- ઇંદિય જવણિજ્જે ય ણોંદિય-જવણિજ્જે ય ।

ભાવાર્થ :- **પ્રશ્ન-** હે ભગવન્ ! આપનું યાપનીય શું છે ? **ઉત્તર-** હે શુક ! યાપનીયના બે પ્રકાર છે. યથા- ઈન્દ્રિય યાપનીય અને નોઈન્દ્રિય- યાપનીય.

૪૨ સે કિં તં ઇંદિયજવણિજ્જે ? સુયા ! ઇંદિય-જવણિજ્જે- જં મે સોંદિય-ચક્કિંચદિય ઘાણિંદિય-જિભિંદિય-ફાસિંદિયાઈં ણિરુવહયાઈં વસે વટ્ટંતિ । સે તં ઇંદિય-જવણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- **પ્રશ્ન-** હે ભગવન્ ! ઈન્દ્રિય યાપનીય કોને કહે છે ? **ઉત્તર-** હે શુક ! શ્રોતેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય; આ પાંચે ઈન્દ્રિયો નિરુપહત(ઉપહાત-રહિત) મારે આધીન વર્તે છે. તે મારા માટે ઈન્દ્રિય યાપનીય છે.

૪૩ સે કિં તં ણોઈંદિયજવણિજ્જે ? સુયા ! ણોઈંદિયજવણિજ્જે- જં મે કોહ-માણ-માયા-લોભા વોચ્છિણ્ણા, ણો ડદીરેંતિ, સે તં ણોઈંદિય-જવણિજ્જે । સે તં જવણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! નોઈન્દ્રિય યાપનીય કોને કહે છે ? ઉત્તર- હે શુક ! મારા ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, આ ચારે કષાય નષ્ટપ્રાય થઈ ગયા છે, તે (પ્રગટરૂપે) ઉદયમાં આવતા નથી. તે જ મારા માટે નોઈન્દ્રિય યાપનીય છે. આ રીતે મારા માટે આ યાપનીય છે.

૪૪ સે કિં તે ભંતે ! અવ્વાબાહં ? સુયા ! જં મે વાઙ્ગ-પિત્તિય-સિંભિય-સણિવાઙ્ગા વિવિહા રોગાયંકા સરીરગયા દોસા ડવસંતા, ણો ડદીરેંતિ । સે તં અવ્વાબાહં ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપના માટે અવ્યાબાધ શું છે ? ઉત્તર- હે શુક ! મારા વાત, પિત, કફ અને સન્નિપાતજન્ય અનેક પ્રકારના શરીર સંબંધી દોષ અને રોગાતંક ઉપશાંત-નષ્ટ થઈ ગયા છે. ઉદયમાં આવતા નથી. તે મારા માટે અવ્યાબાધ છે.

૪૫ સે કિં તે ભંતે ! ફાસુયવિહારં ?

સુયા ! જણ્ણં આરામેસુ ડજ્જાણેસુ દેવકુલેસુ સભાસુ પવાસુ ઇત્થી-પસુ-પંડગ-વિવજ્જિયાસુ વસહીસુ ફાસુણ્ણજ્જં પીઠ-ફલગ-સેજ્જા-સંથારગં ડવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરામિ, સે તં ફાસુયવિહારં ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપનો પ્રાસુક વિહાર કયો છે ?

ઉત્તર- હે શુક ! આરામ(બગીચો), ઉદ્યાન, દેવકુલ, સભા, પરબ આદિ જે સ્થાન સ્ત્રી, પશુ, પંડગ-નપુંસક રહિત હોય, તે સ્થાનમાં પ્રાસુક એષણીય પીઠ, ફલક, શય્યા, સંસ્તારક આદિ પ્રાપ્ત કરીને હું વિચરું છું. તે મારો પ્રાસુક વિહાર છે.

વિવેચન :-

યાત્રા :- તપ, નિયમ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાનાદિ સંયમ યોગમાં પ્રવૃત્તિ યાત્રા કહેવાય છે.

યાપનીય :- સંયમરૂપ યાત્રામાં ભાતાની જેમ જે ઉપયોગી થાય તેને યાપનીય કહે છે. મોક્ષ સાધનામાં સંલગ્ન પુરુષોને માટે ઈન્દ્રિય અને મનની સ્વાધીનતા તથા કષાયોની ઉપશાંતતા જ તેના ભાતારૂપ છે. તેથી તેને યાપનીય કહેવાય છે.

અવ્યાબાધ :- શારીરિક બાધા-પીડાનો અભાવ થવો તે અવ્યાબાધ છે.

પ્રાસુક-વિહાર :- સાધનાને યોગ્ય નિર્દોષ સ્થાનમાં નિવાસ કરીને નિર્દોષ અને નિર્જીવ શયનાસન આદિ ગ્રહણ કરવા, તેને પ્રાસુક વિહાર કહે છે.

સરસવની ભક્ષ્યાભક્ષ્યતા :-

૪૬ સરસિવા તે ભંતે ! કિં ભક્ષેયા, અભક્ષેયા ? સુયા ! સરસિવા મે ભક્ષેયા વિ અભક્ષેયા વિ ।

સે કેણ્ણટ્ટેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ- સરસિવા તે ભક્ષેયા વિ અભક્ષેયા વિ ?

સે પૂનં તે સુયા ! બંભણ્ણસુ ણસુ દુવિહા સરિસવા પણ્ણત્તા, તં જહા- મિત્તસરિસવા ય ધણ્ણસરિસવા ય । તત્થ પં જે તે મિત્તસરિસવા તે તિવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા- સહજાયયા, સહવહ્ધિયયા, સહપંસુકીલિયયા; તેણં સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ પં જે તે ધણ્ણસરિસવા તે દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા- સત્થપરિણયા ય અસત્થપરિણયા ય; તત્થ પં જે તે અસત્થપરિણયા તેણં સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ પં જે તે સત્થપરિણયા તે દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા- ણ્ણજ્જા ય અણેસણ્ણજ્જા ય । તત્થ પં જે તે અણેસણ્ણજ્જા તે સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ પં જે તે ણ્ણજ્જા તે દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા- જાઙ્ઙયા ય અજાઙ્ઙયા ય । તત્થ પં જે તે અજાઙ્ઙયા તેણં સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ પં જે તે જાઙ્ઙયા તે દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા- લદ્ધા ય અલદ્ધા ય । તત્થ પં જે તે અલદ્ધા તેણં સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ પં જે તે લદ્ધા તેણં સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા, સે તેણ્ણદ્દેણં સુયા ! એવં વુચ્ચઈ જાવ અભક્ખેયા વિ ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપને માટે સરસવ ભક્ષ્ય છે કે અભક્ષ્ય ? **ઉત્તર-** હે શુક ! અમારા મતમાં સરસવ ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે.

પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ છે કે તમારે માટે સરસવ ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે ?

ઉત્તર- હે શુક ! તમારા બ્રાહ્મણ મતના શાસ્ત્રોમાં બે પ્રકારના સરસવ કહ્યા છે. યથા- મિત્ર સરસવ(સમાન વયવાળા મિત્ર) અને ધાન્ય સરસવ. તેમાં જે મિત્ર સરસવ છે, તેના ત્રણ પ્રકાર છે, યથા- એક સાથે જન્મેલા, એક સાથે મોટા થયેલા અને એક સાથે ધૂળમાં રમેલા. આ ત્રણે પ્રકારના સરસવ શ્રમણ નિર્ગ્રંથો માટે અભક્ષ્ય છે.

તેમાં જે ધાન્ય સરસવ છે, તેના બે પ્રકાર છે, યથા- શસ્ત્ર પરિણત- અગ્નિ આદિ શસ્ત્રથી નિર્જીવ બનેલા અને અશસ્ત્ર પરિણત- અગ્નિ આદિ શસ્ત્રથી નિર્જીવ નહીં બનેલા, તેમાંથી જે અશસ્ત્ર પરિણત સરસવ છે, તે શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને માટે અભક્ષ્ય છે અને જે શસ્ત્ર પરિણત સરસવ છે, તેના બે પ્રકાર છે. યથા- એષણીય(નિર્દોષ) અને અનેષણીય(સદોષ). તેમાં અનેષણીય તો શ્રમણ નિર્ગ્રંથો માટે અભક્ષ્ય છે. એષણીય સરસવના બે પ્રકાર છે, યથા- યાયના કરીને લાવેલા અને યાયના કરીને નહીં લાવેલા. અયાચિત તો શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને માટે અભક્ષ્ય છે. યાયિતના બે પ્રકાર છે. યથા- પ્રાપ્ત થયેલા અને પ્રાપ્ત નહીં થયેલા. જે અલબ્ધ છે તે શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને માટે અભક્ષ્ય છે અને જે લબ્ધ છે, તે શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને માટે ભક્ષ્ય છે. તેથી હે શુક ! એમ કહ્યું છે કે સરસવ ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે.

અસદની ભક્ષ્યાભક્ષ્યતા :-

૪૭ માસા તે ભંતે ! કિં ભક્ખેયા, અભક્ખેયા ? સુયા ! માસા મે ભક્ખેયા વિ અભક્ખેયા વિ ।

સે કેણ્ણદ્દેણં ભંતે ! એવં વુચ્ચઈ જાવ અભક્ખેયા વિ ?

સે પૂનં તે સુયા ! બંભણ્ણસુ ણસુ દુવિહા માસા પણ્ણત્તા, તં જહા- દવ્વમાસા

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપના માટે કુલત્યા ભક્ષ્ય છે કે અભક્ષ્ય ? **ઉત્તર-** હે શુક ! અમારા મતમાં કુલત્યા ભક્ષ્ય પણ છે, અભક્ષ્ય પણ છે.

પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ છે કે આપના મતમાં કુલત્યા ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે ?

ઉત્તર- હે શુક ! તમારા બ્રાહ્મણ મતના શાસ્ત્રોમાં 'કુલત્યા'ના બે પ્રકાર છે. યથા- સ્ત્રીકુલત્યા અને ધાન્યકુલત્યા(કળથી) તેમાં જે સ્ત્રીકુલત્યા છે, તેના ત્રણ પ્રકાર છે, યથા- કુલકન્યા, કુલવધૂ અને કુલમાતા; તે શ્રમણ નિર્ગ્રથોને માટે અભક્ષ્ય છે. તેમાંથી જે ધાન્યકુલત્યા છે તેના વિષયમાં સરસવની સમાન સમજવું જોઈએ **યાવત્** તેથી હે શુક ! કુલત્યા ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે.

વિવેચન :-

'કુલત્યા' શબ્દનો વ્યુત્પત્તિ અર્થ આ પ્રમાણે થાય છે- **કુલે તિષ્ઠંતિ યસ્તા કુલત્યા** । આ વ્યુત્પત્તિ અનુસાર કુલસ્થા એટલે કુલાંગના, કુલીન સ્ત્રી અર્થ થાય છે અને તેનો રૂઢ અર્થ છે- કળથી નામનું ધાન્ય વિશેષ. તેની ભક્ષ્યાભક્ષ્યતા સરસવની જેમ સમજવી જોઈએ.

સરસવ, માસ અને કુલત્યા વિષયક આ ત્રણે પ્રશ્નો શ્રી ભગવતી સૂત્ર અને નિરયાવલિકા સૂત્રમાં પણ છે. ત્રણે સ્થળે ભાવાર્થ સમાન છે છતાં કમભેદ અને શબ્દભેદ છે. પ્રસ્તુત સંસ્કરણમાં ભગવતીસૂત્ર અનુસાર જ ત્રણે પ્રશ્નોત્તરનો પાઠ અને ભાવાર્થ રાખ્યા છે.

આત્મ તત્ત્વ સંબંધી તાત્ત્વિક પૃચ્છા :-

૪૯ **સે** જૂણં ધંતે ! એગે ધવં, દુવે ધવં, અકખા એ ધવં, અવ્વ એ ધવં, અવટ્ટિ એ ધવં, અણેગધૂયધાવધવિ એ ધવં ? સુયા ! એગે વિ અહં જાવ અણેગધૂયધાવધવિ એ વિ અહં ।

સે કેણટ્ટેણં ધંતે ! એવં વુચ્ચહ જાવ અણેગધૂયધાવધવિ એ વિ અહં ?

સુયા ! દવ્વટ્ટયા એગે વિ અહં, ણાણદંસણટ્ટયા એ દુવે વિ અહં, પાસટ્ટયા એ અકખા એ વિ અહં, અવ્વ એ વિ અહં, અવટ્ટિ એ વિ અહં, ઉવઓગટ્ટયા એ અણેગધૂયધાવધવિ એ વિ અહં । **સે** તેણટ્ટેણં સુયા ! જાવ અણેગધૂયધાવધવિ એ વિ અહં ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! શું આપ એક છો, બે છો, અક્ષય છો, અવ્યય છો, અવસ્થિત છો, કે ભૂતકાલ અને ભવિષ્યકાલના અનેક પરિણામોને યોગ્ય છો ?

ઉત્તર- હે શુક ! હું એક પણ છું **યાવત્** ભૂતકાલ અને ભવિષ્યકાલના અનેક પરિણામોને યોગ્ય પણ છું.

પ્રશ્ન- હે, ભગવન્ ! તેમ શા માટે કહો છો કે હું એક છું **યાવત્** ભૂતકાલ અને ભવિષ્યકાલના અનેક પરિણામોને યોગ્ય પણ છું ?

ઉત્તર- હે શુક ! દ્રવ્ય રૂપથી હું એક પણ છું. જ્ઞાન અને દર્શનના ભેદથી હું બે પણ છું. આત્મપ્રદેશથી હું અક્ષય છું, અવ્યય છું અને અવસ્થિત પણ છું. ઉપયોગની અપેક્ષાએ હું અનેક ભૂત, વર્તમાન અને ભાવિ પરિણામોને યોગ્ય છું. તેથી હે શુક ! પૂર્વોક્ત પ્રકારે કહ્યું છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં શુક સંન્યાસીએ થાવર્યાપુત્ર અણગારની કસોટી કરવા માટે રહસ્યમય અનેક તાત્વિક પ્રશ્નો પૂછ્યા છે. તેના મનમાં તેઓને પરાજિત કરવાની તમન્ના હતી, તેથી તેણે પરસ્પર વિરોધી પ્રશ્નો પૂછ્યા.

જે વસ્તુ એક સ્વરૂપ હોય તે બે સ્વરૂપ હોય શકે નહીં, જે અક્ષય અને અવ્યય હોય તેમાં પરિણામોનું પરિવર્તન કઈ રીતે થાય ? થાવર્યા પુત્ર અણગાર વિરોધી પ્રશ્નોના ઉત્તરો કઈ રીતે આપશે ? તે જાણવા માટે તે આતુર હતો. થાવર્યા પુત્ર અણગારે તેના પ્રત્યેક પ્રશ્નના ઉત્તર અનેકાંત દષ્ટિથી આપ્યા. પ્રત્યેક વસ્તુ અનંત ધર્માત્મક છે અને અપેક્ષાભેદથી તેમાં પરસ્પર વિરોધી ધર્મો એક સમયે રહી શકે છે. જેમ કે એક પુરુષ પોતાના પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા છે અને પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર છે. તે વ્યક્તિમાં એક જ સમયે પિતૃત્વ અને પુત્રત્વ બંને ધર્મો રહી શકે છે. તે જ રીતે પ્રત્યેક પદાર્થમાં અનેક વિરોધી ધર્મો એક સાથે રહી શકે છે.

एगो वि अहं :- હું એક પણ છું. પ્રત્યેક જીવ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ એક છે. જીવો અનંત હોવા છતાં પ્રત્યેક જીવ દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. તે એક અખંડ સ્વરૂપ છે.

दुवे वि अहं :- હું બે પણ છું. જ્ઞાન અને દર્શન જીવના મુખ્ય ગુણ છે. ગુણ અને ગુણીમાં કથંચિત્ અભેદ હોવાથી જીવ બે પ્રકારે છે— જ્ઞાન સ્વરૂપ અને દર્શન સ્વરૂપ.

अक्खए वि अहं :- હું અક્ષય પણ છું. જીવ દ્રવ્ય અસંખ્ય પ્રદેશાત્મક છે. તેના પ્રદેશોનો ક્યારેય ક્ષય થતો નથી, તેથી તે અક્ષય છે.

अव्वए वि अहं :- હું અવ્યય પણ છું. અસંખ્ય પ્રદેશોમાંથી કોઈ પ્રદેશોનો પણ ક્યારેય વ્યય—નાશ થતો નથી. તેથી તે અવ્યય છે.

अव्वट्टिए वि अहं :- હું અવસ્થિત પણ છું. જીવ ગમે ત્યાં જાય પરંતુ તેના અસંખ્યાત પ્રદેશોની સંખ્યા અવસ્થિત રહે છે. તેમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી.

આ રીતે પ્રદેશની અપેક્ષાએ જીવ અક્ષય પણ છે, અવ્યય પણ છે અને અવસ્થિત પણ છે.

अणगभूयभावभविए वि अहं :- હું ભૂત અને ભવિષ્યના અનેક પરિણામોને યોગ્ય પણ છું. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ જીવ એક હોવા છતાં પર્યાયની અપેક્ષાએ અનેક સ્વરૂપે છે. અનેક પદાર્થો સંબંધી વિભિન્ન ઉપયોગ ભૂતકાળમાં હતો, વર્તમાનમાં પણ અન્યાન્ય ઉપયોગ જીવ દ્રવ્યમાં વર્તે છે અને ભવિષ્યમાં પણ વિવિધ ઉપયોગ જીવ દ્રવ્યમાં થશે. આ ત્રણે કાલના વિવિધ ઉપયોગ જીવથી કથંચિત્ અભિન્ન છે. ત્રૈકાલિક ઉપયોગોની અનેકતાને કારણે જીવ અનેક પરિણામોને યોગ્ય છે.

શુક સંન્યાસીની થાવર્યાપુત્ર અણગાર પાસે દીક્ષા :-

५० एत्थ णं से सुए संबुद्धे थावच्चापुत्तं वंदइ णमंसइ, वंदित्ता णमंसित्ता एवं वयासी-
इच्छामि णं भंते! तुब्भे अंतिए केवलिपण्णत्तं धम्मं णिसामित्तए । धम्मकहा भाणियव्वा ।

तए णं सुए परिव्वायए थावच्चापुत्तस्स अंतिए धम्मं सोच्चा णिसम्म एवं वयासी-

इच्छामि णं भंते ! परिव्वायगसहस्सेणं सद्धिं संपरिवुडे देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडे भवित्ता पव्वइत्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया !

તણ ણં સુણ પરિવ્વાયણ ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાગે અવક્કમઙ્ગ અવક્કમિત્તા તિદંડયં જાવ ધાઝરતાઓ ય ઇગંતે ઇડેઙ્ગ, ઇડિત્તા સયમેવ સિહં ઉપ્પાડેઙ્ગ, ઉપાડિત્તા જેણેવ થાવચ્ચાપુત્તે જાવ પવ્વઈણ । સામાઙ્ગમાઙ્ગયાઙ્ગ ચોદ્દસપુવ્વાઙ્ગ અહિજ્જઈ । તણ ણં થાવચ્ચાપુત્તે સુયસ્સ અણગારસહસ્સં સીસત્તાણ વીયરઈ ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રકારની ચર્યાના પરિણામે શુક પરિવ્રાજકને સમ્યક્ત્વબોધ પ્રાપ્ત થયો. તેણે થાવચ્ચાપુત્રને વંદન અને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! હું આપની પાસેથી કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મ સાંભળવા ઇચ્છું છું. થાવચ્ચા અણગારે ધર્મકથા સંભળાવી. અહીં ધર્મકથાનું સંપૂર્ણ વર્ણન કરવું.

ત્યાર પછી શુક પરિવ્રાજકે થાવચ્ચાપુત્ર પાસેથી ધર્મોપદેશ સાંભળીને હૃદયમાં અવધારીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! હું એક હજાર પરિવ્રાજકોની સાથે આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે મુંડિત થઈને પ્રવ્રજિત થવા ઇચ્છું છું.

થાવચ્ચાપુત્ર અણગારે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, યાવત્ ઉત્તર પૂર્વ દિશામાં જઈને શુક પરિવ્રાજકે ત્રિદંડ આદિ ઉપકરણો તથા ગેરુથી રંગેલા વસ્ત્રો એકાંતમાં ઉતારી, પોતાના હાથથી જ શિખા ઉખેડી લીધી (શિખાના વાળોનો લોચ કર્યો) ત્યાર પછી થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર પાસે આવીને યાવત્ દીક્ષિત થયા. સામાયિકથી આરંભીને ચૌદપૂર્વનું અધ્યયન કર્યું. ત્યાર પછી થાવચ્ચાપુત્રે શુક મુનિને તે એક હજાર અણગારોને (જે તેની સાથે દીક્ષિત થયા હતા તેઓને) શિષ્યના રૂપમાં પ્રદાન કર્યા.

થાવચ્ચાપુત્ર અણગારની મુક્તિ :-

૫૧ તણ ણં થાવચ્ચાપુત્તે સોગંધિયાઓ ણયરીઓ ણીલાસોયાઓ ઝજ્જાણાઓ પડિણિક્ખમઙ્ગ, પડિણિક્ખમિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઈ । તણ ણં સે થાવચ્ચાપુત્તે અણગારસહસ્સેણં સદ્ધિ સંપરિવુડે જેણેવ પુંડરીણ પવ્વણ તેણેવ ઝવાગચ્છઈ, ઝવાગચ્છિત્તા પુંડરીયં પવ્વયં સણિયં સણિયં દુરુહઈ, દુરુહિત્તા મેઘઘણસણિણગાસં દેવસણિણવાયં પુઢવિસિલાપટ્ટયં જાવ પાઓવગમણં સમણુવણ્ણે ।

તણ ણં સે થાવચ્ચાપુત્તે બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણપરિયાગં પાઝણિત્તા, માસિયાણ સંલેહણાણ અત્તાણં ઝૂસિત્તા, સદ્ધિં ભત્તાઙ્ગ અણસણાણ છેદિત્તા જાવ કેવલવરણાણદંસણે સમુપ્પાડેત્તા તઓ પચ્છ સિદ્ધે બુદ્ધે મુત્તે અંતગડે પરિણિવ્વુડે સવ્વદુક્ખપ્પહીણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર સૌગંધિકા નગરી અને નીલાશોક ઉદ્યાનમાંથી બહાર નીકળી વિભિન્ન દેશોમાં વિચરણ કરવા લાગ્યા. ત્યાર પછી તે થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર (પોતાનો અંતિમ સમય નજીક સમજીને) એક હજાર સાધુઓની સાથે પુંડરીક (શત્રુંજય) પર્વત સમીપે આવ્યા અને ધીમે-ધીમે પુંડરીક પર્વત ઉપર ચઢીને મેઘઘટાની સમાન શ્યામ અને જ્યાં દેવોનું આગમન થતું હતું, તેવા પૃથ્વી શિલાપટ્ટક પર યાવત્ પાદપોગમન અનશન વ્રત અંગીકાર કર્યું.

તે થાવચ્યાપુત્ર અણગાર ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય પર્યાય પાળીને, એકમાસની સંલેખના કરી, સાઠભક્તના આહારનો છેદ કરી, અનશન સ્વીકારી યાવત્ કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત થયા; સંસારનો અંત કર્યો; પરિનિર્વાણ પ્રાપ્ત કર્યું તથા સર્વ દુઃખોથી મુક્ત થયા.

શૈલકરાજની દીક્ષા :-

૫૨ તए णं सुए अण्णया कयाइं जेणेव सेलगपुरे णयरे, जेणेव सुभूमिभागे उज्जाणे तेणेव समोसरिए । परिसा णिग्गया, सेलओ णिग्गच्छइ । धम्मं सौच्चा जं णवरं- देवाणुप्पिया ! पंथगपामोक्खाइं पंच मंतिसयाइं आपुच्छामि, मंडुयं च कुमारं रज्जे ठावेमि। तओ पच्छा देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वयामि। अहासुहं देवाणुप्पिया !

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શુક અણગાર કોઈ સમયે શૈલકપુર નગરના સુભૂમિભાગ નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. તેઓને વંદન કરવા માટે પરિષદ નીકળી. શૈલક રાજા પણ નીકળ્યા. ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો વગેરે પૂર્વવત્ કહેવું. તફાવત એ છે કે શૈલકરાજાએ નિવેદન કર્યું કે હે દેવાનુપ્રિય ! હું પંથક આદિ પાંચસો મંત્રીઓને પૂછીને અને મંડુક કુમારને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને પછી આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે મુંડિત થઈને ગૃહવાસથી નીકળીને અણગાર-દીક્ષા-અંગીકાર કરીશ. ત્યારે શુક અણગારે કહ્યું- જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો.

૫૩ તए णं से सेलए राया सेलगपुरं णयरं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता जेणेव सए गिहे, जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सीहासणं सण्णिसण्णे ।

તए णं से सेलए राया पंथयपामोक्खे पंच मंतिसए सद्दावेइ, सद्दावेत्ता एवं वयासी- एवं खलु देवाणुप्पिया ! मए सुयस्स अंतिए धम्मे णिसंते, से वि य मे धम्मे इच्छिए पडिच्छिए अभिरुइए । अहं णं देवाणुप्पिया ! संसारभयउव्विग्गे जाव पव्वयामि । तुब्भे णं देवाणुप्पिया ! किं करेह ? किं वसेह ? किं वा ते हियइच्छिए सामत्थे त्ति ?

તए णं तं पंथयપામોક્ખા સેલગં રાયં એવં વયાસી- જइ णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! संसारभयउव्विग्गे जाव पव्वयह, अम्हाणं देवाणुप्पिया ! किमण्णे आहारे वा आलंबे वा ? अम्हे वि य णं देवाणुप्पिया ! संसारभयउव्विग्गा जाव पव्वयामो ।

જહા णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! अम्हं बहुसु कज्जेसु य कारणेसु य जाव चक्खुभूए तहा णं पव्वइयाण वि समाणाणं बहुसु कज्जेसु य जाव चक्खुभूए ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શૈલક રાજા શૈલકપુર નગરમાં પોતાના ગૃહે આવીને, બાહ્ય સભાના સિંહાસન ઉપર બેઠા.

ત્યારપછી શૈલક રાજાએ પંથક આદિ પાંચસો મંત્રીઓને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શુક અણગાર પાસે મેં જે ધર્મ સાંભળ્યો છે તે ધર્મની હું ઇચ્છા કરું છું, તે ધર્મને ગ્રહણ કરવાની અભિલાષા રાખું છું, તે ધર્મમાં રુચિ ધરાવું છું. હે દેવાનુપ્રિયો ! સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન બનીને હું દીક્ષા

ગ્રહણ કરવા ઈચ્છું છું. હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે શું કરશો ? ક્યાં રહેશો ? તમારી અંતરની ઈચ્છા અને સામર્થ્ય- મંતવ્ય શું છે ?

ત્યારે પંચકાદિ મંત્રીઓએ શૈલક રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમે સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન બની **યાવત્** પ્રવ્રજિત થવા ઈચ્છો છો, તો હે દેવાનુપ્રિય ! અમારા માટે તમારા સિવાય અન્ય કોણ આધાર કે આલંબન રૂપ છે ? હે દેવાનુપ્રિય ! અમે પણ સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન બની (તમારી સાથે) દીક્ષા અંગીકાર કરશું.

હે દેવાનુપ્રિય ! (રાજ્ય કુટુંબ સંબંધી) ઘણાં કાર્યોમાં, કારણો-ઉપાયો વગેરેમાં તમો ચક્ષુભૂત છો, અમારા માર્ગદર્શક છો તે જ રીતે દીક્ષિત થઈને શ્રમણ સંબંધી ઘણા કાર્યાદિમાં તમેજ અમારા માર્ગદર્શક રહેશો.

૫૪ તए णं से सेलए पंथगपामोक्खे पंच मंतिसए एवं वयासी- जइ णं देवाणुप्पिया ! तुब्भे संसारभयउव्विगा जाव पव्वयह, तं गच्छह णं देवाणुप्पिया ! सएसु सएसु कुडुंबेसु जेट्ठे पुत्ते कुंडुबमज्झे ठावेत्ता पुरिससहस्सवाहिणीओ सीयाओ दुरूढा समाणा मम अंतियं पाउब्भवह । तहेव जाव पाउब्भवन्ति ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શૈલક રાજાએ પંચકાદિ પાંચસો મંત્રીઓને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમે સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થયા હો **યાવત્** દીક્ષા ગ્રહણ કરવા ઈચ્છતા હો તો હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે સહુ પોત પોતાના ઘેર જાઓ અને જયેષ્ઠ પુત્રને કુટુંબના વડારૂપે સ્થાપિત કરીને અર્થાત્ પરિવારનું ઉત્તરદાયિત્વ તેઓને સોંપીને, હજાર પુરુષવાહિની શિબિકા ઉપર આરૂઢ થઈને મારી સમીપે આવો. આ સાંભળીને પાંચસો મંત્રીઓ પોત-પોતાના ઘેર ગયા અને રાજાના આદેશાનુસાર કાર્ય કરીને શિબિકાઓ પર આરૂઢ થઈને રાજાની પાસે પાછા આવ્યા.

૫૫ તए णं से सेलए राया पंच मंतिसयाइं पाउब्भवमाणाइं पासइ, पासित्ता हट्टतुट्ठे कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावेत्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! मंडुयस्स कुमारस्स महत्थं जाव रायाभिसेयं उवट्टवेह । एवं जाव अभिसिंचइ जाव राया जाए जाव विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શૈલકરાજાએ પાંચસો મંત્રીઓને પોતાની પાસે આવતા જોઈને પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા, બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્રતાથી મંડુકકુમારના મહાન અર્થવાળા રાજ્યાભિષેકની તૈયારી કરો. કર્મચારી પુરુષોએ તે પ્રમાણે જ કર્યું **યાવત્** શૈલક રાજાએ રાજ્યાભિષેક કર્યો **યાવત્** મંડુકકુમાર રાજા થયા અને રાજ્ય સંચાલન કરતાં રહેવા લાગ્યા.

૫૬ તए णं से सेलए मंडुयं रायं आपुच्छइ । तए णं से मंडुए राया कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! सेलगपुरं णयरं आसिय जाव गंधवट्ठिभूयं करेह य कारवेह य, एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह ।

તए णं से मंडुए दोच्चं पि कोडुंबयपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! सेलगस्स रण्णो महत्थं जाव णिक्खमणाभिसेयं करेह । ए

વં જહેવ મેહસ્સ તહેવ ણવરં પઝમાવઈ દેવી અગ્ગકેસે પડિચ્છઈ । સેસં તં ચેવ જાવ પડિગ્ગહં ગહાય સીયં દુરુહંતિ, જાવ પવ્વઈ જાવ સામાઈયમાઈયાઈં એકકારસ અંગાઈ અહિજ્જઈ, અહિજ્જિત્તા બહૂહિં ચઝથ જાવ વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શૈલકે મંડુકરાજા પાસે દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા માગી. ત્યારે મંડુકરાજાએ કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— શીઘ્ર શૈલકપુર નગરને પાણી છાંટી, સ્વચ્છ કરી યાવત્ સુગંધની ગુટિકા સમાન કરો-કરાવો અને આજ્ઞાનુસાર કાર્ય થઈ જવાની મને સૂચના આપો.

ત્યાર પછી મંડુકકુમારે બીજીવાર કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— શીઘ્ર શૈલક મહારાજાના મહાન અર્થવાળા યાવત્ દીક્ષાભિષેકની તૈયારી કરો. અહીં મેઘકુમારની જેમ જ દીક્ષા મહોત્સવનું વર્ણન જાણવું. વિશેષતા એ છે કે પદ્માવતી રાણીએ શૈલકના અગ્રકેશ ગ્રહણ કર્યા યાવત્ સર્વ સ્વજન-પરિજનો પાત્રા આદિ ગ્રહણ કરીને શિબિકા ઉપર આરૂઢ થયા યાવત્ શૈલક રાજર્ષિએ દીક્ષિત થઈને સામાયિકથી માંડીને અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું. અધ્યયન કરીને ઘણા ઉપવાસ વગેરે તપસ્યા કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

શુક અણગારની મુક્તિ :-

૫૭ ત્વં ણં સે સુએ સેલયસ્સ અણગારસ્સ તાઈં પંથગપામોક્ખાઈં પંચ અણગારસયાઈં સીસત્તાએ વિચરઈ ।

ત્વં ણં સે સુએ અણયા કયાઈં સેલગપુરાઓ ણગરાઓ સુભૂમિભાગાઓ ઝજ્જાણાઓ પડિણિક્ખમઈ, પડિણિક્ખમિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઈ ।

ત્વં ણં સે સુએ અણગારે અણયા કયાઈં તેણં અણગારસહસ્સેણં સંદ્ધિં સંપરિવુઢે પુવ્વાણુપુલ્લિં ચરમાણે ગામાણુગામં દુઙ્ગમાણે સુહંસુહેણં વિહરમાણે જેણેવ પુંડરીએ પવ્વએ તેણેવ ઝવાગચ્છઈ, ઝવાગચ્છિત્તા પુંડરીયં પવ્વયં સણિયં-સણિયં દુરુહઈ, દુરુહિત્તા જાવ ભત્તપાણ-પડિયાઈક્ખિએ પાઓવગમણમણુવણે ।

ત્વં ણં સે સુએ અણગારે બહૂણિ વાસણિ સામણ્ણ-પરિયાયં પાઝણિત્તા માસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઝૂસિત્તા, સંદ્ધિં ભત્તાઈં અણસણાએ છેદિત્તા જાવ કેવલવરણાણદંસણં સમુપ્પાઢેત્તા તઓ પચ્છા સિદ્ધે જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શુક અણગારે શૈલક અણગારને પંથક પ્રમુખ પાંચસો અણગાર શિષ્યરૂપમાં પ્રદાન કર્યા.

ત્યાર પછી શુકમુનિ કોઈ સમયે શૈલકપુર નગરના સુભૂમિ ભાગ ઉદ્યાનમાંથી વિહાર કરીને બાહ્ય (અન્ય) જનપદમાં વિચરવા લાગ્યા.

ત્યાર પછી એક સમયે શુક અણગાર એક હજાર અણગારોની સાથે અનુક્રમથી વિચરતા, ગામેગામ સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં(પોતાનો અંત સમય નજીક આવ્યો જાણીને) પુંડરીક પર્વત પાસે આવ્યા અને ઘીરે-ઘીરે પર્વત ઉપર ચઢ્યા યાવત્ આહાર-પાણીનો ત્યાગ કરી પાદપોષગમન અનશન અંગીકાર કર્યું.

આ રીતે શુક અણગાર અનેક વર્ષ સુધી સંયમ પર્યાયનું પાલન કરી યાવત્ એક માસની સંલેખનાથી આત્માને ભાવિત કરીને, સાઠભક્ત આહારનું ઇંદન કરીને કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન પ્રાપ્ત કરીને, સિદ્ધ થયા.

શૈલકમુનિની ઊમારી અને ચિકિત્સા :-

૫૮ ત્વં પંચ તસ્મિન્ સેલગસ્સ રાયરિસિસ્સ તેહિં અંતેહિં ય પંતેહિં ય તુચ્છેહિ ય લૂહેહિં ય અરસેહિં ય વિરસેહિં ય સીર્ણેહિં ય ઝણેહિં ય કાલાઙ્કકંતેહિં ય પમાણાઙ્કકંતેહિં ય ણિચ્ચં પાણભોયણેહિં ય પયઙ્કુમાલસ્સ સુહોચિયસ્સ સરીરગંસિ વેયણા પાઠ્ઠભૂયા- ઝજ્જલા જાવ દુરહિયાસા, કંદુયદાહ-પિત્તજ્જર-પરિગયસરીરે યાવિ વિહરઈ । ત્વં પંચ સેલે ત્વં રોગાયંકેણં સુક્કે ભુક્કે જાણે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રકૃતિથી સુકુમાર અને સુખભોગને યોગ્ય શૈલક રાજર્ષિના શરીરમાં તે (અણગાર ચર્યાનુસાર પ્રાપ્ત) આંત-ચણા આદિ પ્રાન્ત-ઈંદુ અથવા વધ્યું ઘટ્યું, તુચ્છ-અલ્પ, રુક્ષ-લુપ્ત, અરસ-હીંગ આદિના વધારથી રહિત, વિરસ-સ્વાદહીન, કાલાતિકાન્ત-ભૂખનો સમય વ્યતીત થઈ ગયા પછી અને પ્રમાણાતિકાન્ત-પ્રમાણથી થોડા કે વધુ આહાર પાણીના નિરંતર સેવનથી વેદના ઉત્પન્ન થઈ. તે વેદના ઉત્કટ યાવત્ દુઃસહ હતી. તેમનું શરીર ખુજલી, દાહ અને પિત્ત જ્વરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું. આ રીતે તે શૈલક રાજર્ષિનું શરીર રોગાંતકથી સૂકાઈ ગયું, દુર્બલ થઈ ગયું.

૫૯ ત્વં પંચ સેલે અણ્ણયા કયાઈં પુવ્વાણુપુવ્વિં ચરમાણે જાવ જેણેવ સુભૂમિભાગે ઝજ્જાણે તેણેવ વિહરઈ । પરિસા ણિગ્ગયા, મંદુઓ વિ ણિગ્ગઓ, સેલયં અણગારં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા પજ્જુવાસઈ ।

ત્વં પંચ સે મંદુએ રાયા સેલયસ્સ અણગારસ્સ સરીરયં સુક્કં ભુક્કં જાવ સવ્વાબાહં સરોગં પાસઈ, પાસિત્તા એવં વયાસી- અહં પંચ ભંતે ! તુબ્ભં અહાપવિત્તેહિં તિગિચ્છેહિં અહાપવિત્તેહિં ઓસહ-ભેસજ્જેણં ભત્તપાણેણં ય તિગિચ્છં આઝટ્ટાવેમિ । તુબ્ભે પંચ ભંતે ! મમ જાણસાલાસુ સમોસરહ, ફાસુયં એસણિજ્જં પીઠ્ઠ ફલગ-સેજ્જા-સંથારગં ઓગિણિહત્તાણં વિહરહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે શૈલક રાજર્ષિ અનુક્રમથી વિચરતાં કોઈ એક સમયે સુભૂમિભાગ નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા યાવત્ વિચરવા લાગ્યા. તેઓને વંદન કરવા માટે પરિષદ નીકળી. મંદુકરાજા પણ ગયા. શૈલક અણગારને વંદના-નમસ્કાર કરીને તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યા.

તે સમયે મંદુકરાજાએ શૈલક અણગારના શરીરને શુષ્ક, નિસ્તેજ યાવત્ સર્વ પ્રકારની પીડાથી આકાન્ત અને રોગયુક્ત જોયું અને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે ભગવન્ ! હું રોગને મટાડવામાં સમર્થ ચિકિત્સકો દ્વારા સાધુને યોગ્ય ઔષધ-ભેષજથી તથા આહાર-પાણી દ્વારા આપની ચિકિત્સા કરાવવા ઈચ્છું છું. હે ભગવન્ ! આપ મારી યાનશાળામાં પધારો તથા ત્યાં પ્રાસુક અને એષણીય પીઠ, ફલક, શય્યા, સંસ્તારક ગ્રહણ કરીને વિચરો.

૬૦ ત્વં પંચ સેલે અણગારે મંદુયસ્સ રણ્ણો એયમટ્ટં તહ ત્તિ પહિસુણેઈ । ત્વં પંચ સે મંદુએ સેલયં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂએ તામેવ દિસિં પહિગ્ગે ।

તણ ણં સે સેલણ કલ્લં જાવ જલંતે સભંડ-મત્તોવગરણમાયાય પંથગપામોક્ષેહિં પંચિહિં અણગારસણિહિં સદ્ધિં સેલગપુરમણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ મંડુયસ્સ જાણસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છઇ । ઉવાગચ્છિત્તા ફાસુયં પીઠ ફલગ-સેજ્જા સંથારયં ઓગિણિહિત્તા ણં વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શૈલક અણગારે મંડુક રાજાના આ અર્થનો (વિનંતીનો) ‘ઠીક છે’ એમ કહીને સ્વીકાર કર્યો. ત્યારે તે મંડુક રાજા શૈલક રાજર્ષિને વંદના નમસ્કાર કરી જે દિશામાંથી આવ્યા હતા તે દિશામાં પાછા ફર્યા અર્થાત્ રાજભવનમાં ગયા.

ત્યાર પછી તે શૈલક રાજર્ષિએ બીજે દિવસે સૂર્યોદય થયા પછી, પોતાના ભંડોપકરણો લઈને પંથક આદિ પાંચસો મુનિઓની સાથે શૈલકપુર નગરમાં પ્રવેશ કર્યો, પ્રવેશ કરીને મંડુક રાજાની યાનશાળામાં આવીને પ્રાસુક પીઠ, ફલક, શય્યા, સંસ્તારક ગ્રહણ કરીને વિચરવા લાગ્યા.

૬૧ તણ ણં મંડુણ રાયા તિગિચ્છણ સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા ંવં વયાસી- તુભ્ભે ણં દેવાણુપ્પિયા ! સેલયસ્સ ફાસુય-ણ્ણજ્જેણં ઓસહ-ભેસજ્જ-ભત્તપાણેણં તેગિચ્છં આડટ્ટેહ ।

તણ ણં તેગિચ્છયા મંડુણં રણ્ણા ંવં વુત્તા સમાણા હટ્ટુટ્ટા સેલયસ્સ રાયરિસિસ્સ અહાપવિત્તેહિં ઓસહ-ભેસજ્જ-ભત્તપાણેહિં તેગિચ્છં આડટ્ટેતિ ।

તણ ણં તસ્સ સેલયસ્સ અહાપવિત્તેહિં ઓસહ-ભેસજ્જે-ભત્તપાણેહિં સે રોગાયંકે ઉવસંતે હોત્થા, હટ્ટે જાવ બલિયસરીરે જાણ વવગયરોગાયંકે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મંડુકરાજાએ ચિકિત્સકોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે શૈલકરાજર્ષિની પ્રાસુક-એષણીય ઔષધ, ભેષજ અને ભોજન-પાનથી ચિકિત્સા કરો.

મંડુકરાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે ચિકિત્સકો પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થયા. તેઓએ શૈલક રાજર્ષિની સાધુને યોગ્ય ઔષધ, ભેષજ અને ભોજન-પાનથી ચિકિત્સા કરી.

ત્યાર પછી સાધુને યોગ્ય ઔષધ-ભેષજ ભોજન-પાનથી શૈલક રાજર્ષિની બીમારી દૂર થઈ ગઈ. તે પ્રસન્નચિત્ત થાવત્ બળવાન શરીરવાળા થઈ ગયા. તેમનો રોગાતંક પૂર્ણ રીતે દૂર થઈ ગયો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં શૈલક રાજર્ષિ અણગારની ચિકિત્સાનું વર્ણન છે. તેમાં અહાપવિત્તેહિં અને ફાસુયં ંણ્ણજ્જેણં શબ્દો મહત્ત્વપૂર્ણ છે. તેનું તાત્પર્યએ છે કે અનિવાર્ય સંયોગોમાં સાધુ-સાધ્વી, સાધ્વાચારને સમજનારા વૈદ્યો દ્વારા સાધ્વાચારને યોગ્ય નિર્દોષ ઔષધ ભેષજ અને આહાર-પાણીથી શરીરની ચિકિત્સા કરાવી શકે છે. અહીં વૈદ્યો માટે અને ઔષધ માટે પણ અહાપવિત્તેહિં- સાધુને યોગ્ય, એવા વિશેષણનો પ્રયોગ થયો છે.

શૈલકમુનિની શિથિલતા :-

૬૨ તણ ણં સે સેલણ તંસિ રોગાયંકંસિ ઉવસંતંસિ સમાણંસિ તંસિ વિડલંસિ અસણ-પાણ

खाइम-साइमंसि ओसह-भेसज्जंसि य मुच्छिए गढिए गिद्धे अज्झोववण्णे ओसण्णे ओसण्णविहारी, पासत्थे पासत्थविहारी, कुसीले कुसीलविहारी, पमत्ते पमत्तविहारी, संसत्ते संसत्तविहारी, उउबद्ध-पीढ-फलग-सेज्जा-संथारए पमत्ते यावि विहरइ, णो संचाए इ फासुयं एसणिज्जं पीढ-फलग-सेज्जा-संथारयं पच्चप्पिणित्ता मंडुयं च रायं आपुच्छित्ता बहिया जणवयविहारं विहरित्तए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે શૈલક ઋષિનો રોગાતંક ઉપશાંત થઈ ગયો તો પણ તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમમાં તથા ઔષધ-ભેષજમાં મૂર્ચ્છિત, મત્ત, ગૃહ્ણ અને અત્યંત આસક્ત થઈ ગયા. (૧) **અવસન્ન**— આવશ્યકાદિ ક્રિયા કરવામાં શિથિલ અને લાંબા સમય સુધી શિથિલ બની રહેવાથી **અવસન્ન વિહારી**. (૨) **પાર્શ્વસ્થ**— જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રને બાજુ પર રાખી દેનારા, જ્ઞાનાદિની સમ્યક આરાધનાથી રહિત અને લાંબા સમય તેમ રહેવાથી **પાર્શ્વસ્થ વિહારી**; (૩) **કુશીલ**— નિષિદ્ધ આચરણ એટલે અનાચાર વગેરેનું સેવન કરનાર અને લાંબા સમય સુધી તેનું આરણ કરવાથી **કુશીલ વિહારી** (૪) **પ્રમત્ત**— નિદ્રા-વિક્થા આદિ પ્રમાદનું સેવન કરનાર અને **પ્રમત્ત વિહારી**, (૫) **સંસકત**— સંગતિ અનુસાર ક્યારેક સંવિગ્ન આચરણ અને ક્યારેક શિથિલ આચરણ કરનાર અને **સંસકત વિહારી** બની ગયા. (૬) શેષકાળમાં ગ્રહણ કરેલા પીઢ-ફલગ શય્યા સંસ્તારકને ચાતુર્માસ સુધી રાખનારા **પ્રમાદી** થઈ ગયા. તે પ્રાસુક તથા એષણીય પીઢ, ફલક આદિ પાછા દઈને મંડુક રાજાની અનુમતિ લઈને બહાર જનપદ વિહાર કરવામાં અસમર્થ **પ્રમત્ત વિહારી** થઈ ગયા.

શૈલક મુનિના શિષ્યોનો વિહાર :-

૬૩ તए णं तेसिं पंथयवज्जाणं पंचण्हं अणगारसयाणं अण्णया कयाइं एगयओ सहियाणं जाव पुव्वरत्तावरत्तकाल-समयंसि धम्मजागरियं जागरमाणं अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था - एवं खलु सेलए रायरिसी चइत्ता रज्जं जाव पव्वइए विउलेणं असण-पाण-खाइम-साइमे ओसह-भेसज्जे य मुच्छिए णो संचाएइ जाव विहरित्तए । णो खलु कप्पइ देवाणुप्पिया ! समणाणं जाव पमत्ताणं विहरित्तए । तं सेयं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हं कल्लं सेलयं रायरिसिं आपुच्छित्ता पाडिहारियं पीढ-फलग-सेज्जा-संथारयं पच्चप्पिणित्ता सेलगस्स अणगारस्स पंथयं अणगारं वेयावच्चकरं ठवेत्ता बहिया अब्भुज्जाएणं जणवयविहारेणं विहरित्तए, एवं संपेहंति, संपेहित्ता कल्लं जेणेव सेलए रायरिसी तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता सेलयं आपुच्छित्ता पाडिहारियं पीढ-फलग-सेज्जा-संथारयं पच्चप्पिणंति, पच्चप्पिणित्ता पंथयं अणगारं वेयावच्चकरं ठावेंति, ठावित्ता बहिया जणवयविहारं विहरंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પંથક સિવાય તે પાંચસો(એટલે ૪૯૯) અણગાર કોઈ સમયે મધ્યરાત્રિએ સાથે મળીને ધર્મજાગરણ કરતા હતા, ત્યારે તેઓને એવો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે— શૈલક રાજર્ષિ રાજ્ય આદિનો ત્યાગ કરીને દીક્ષિત થયા, પરંતુ હવે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમમાં તથા ઔષધ ભેષજમાં મૂર્ચ્છિત થઈ ગયા છે. તે જનપદ વિહાર કરવામાં સમર્થ નથી. હે દેવાનુપ્રિયો ! શ્રમણોને અવસન્ન યાવત્ પ્રમાદી થઈને રહેવું કલ્પતું નથી. તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણા માટે એ શ્રેયસ્કર છે કે કાલે શૈલક

રાજર્ષિની આજ્ઞા લઈને, પાઠીયારા પીઠ, ફલક, શય્યા અને સંસ્તારક પાછા સોંપીને, પંથક અણગારને શૈલક અણગારની વૈયાવૃત્ય કરવા માટે સ્થાપિત કરીને (સેવામાં નિયુક્ત કરીને) બહાર જનપદમાં અપ્રમત્તભાવે, તીર્થકર ભગવાનની આજ્ઞાનુસાર વિચરણ કરીએ. તે મુનિઓએ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે દિવસે શૈલક રાજર્ષિની પાસે જઈને, તેમની આજ્ઞા લઈને, પાઠીયારા પીઠ, ફલક, શય્યા, સંસ્તારક પાછા સોંપીને, પંથક અણગારને વૈયાવૃત્ય માટે નિયુક્ત કરીને બહાર દેશ-દેશાંતરમાં વિચરવા લાગ્યા.

૬૪ ત્વં પંથક સેલગસ્સ સેજ્જા-સંથારય-ઉચ્ચાર-પાસવળ-ખેલ-સિંઘાણ-મત્તગ ઓસહ-ભેસજ્જ-ભક્ત-પાણણં અગિલાણ વિણણં વેયાવડિયં કરેહ્ ।

ત્વં પંથક સેલગ અણગાર કયાઈ કત્તિય-ચાઉમ્માસિયંસિ વિઝલં અસણ-પાણ-ખાઈમ-સાઈમ આહારમાહારિણ પચ્ચાવરણ-કાલ-સમયંસિ સુહપ્પસુત્તે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે પંથક અણગાર શૈલક રાજર્ષિની શય્યા, સંસ્તારક, ઉચ્ચાર, પ્રસવણ, કફ અને બળખા માત્રક-અશુચિ પરઠવાની ક્રિયા દ્વારા તેમજ ઔષધ, ભેષજ, આહાર, પાણી આદિથી અગ્લાનભાવે, વિનયપૂર્વક વૈયાવચ્ચ કરવા લાગ્યા.

ત્યાર પછી કોઈ સમયે શૈલક રાજર્ષિ કાર્તિકી ચૌમાસીના દિવસે અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમનો અધિક પ્રમાણમાં આહાર કરીને સાયંકાલના સમયે આરામથી સૂતા હતા.

પંથકનું ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણ અને ક્ષમાપના :-

૬૫ ત્વં પંથક સેલગ કત્તિય-ચાઉમ્માસિયંસિ કયકાઉસ્સગે દેવસિયં પઠિક્કમણં પઠિક્કંતે-ચાઉમ્માસિયં પઠિક્કમિઝકામે સેલયં રાયરિસિં-ખામણ-ટ્ટયાણ સીસેણં પાણસુ સંઘટ્ટેહ્ ।

ત્વં પંથક સેલગ પંથક સીસેણ પાણસુ સંઘટ્ટિણ સમાણે આસુરુત્તે જાવ મિસમિસેમાણે-ઉટ્ટેહ્, ઉટ્ટિત્તા એવં વયાસી-સે કેસ પંથક ભો ! એસ અપત્થિય-પત્થિણ જાવ પરિવજ્જિણ જે પંથક મમં સુહપસુત્તં પાણસુ સંઘટ્ટેહ્ ?

ભાવાર્થ :- પંથકમુનિએ કાર્તિકી ચૌમાસીના દિવસે કાયોત્સર્ગ કરીને દેવસિક પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણ કરવાની ઈચ્છાથી શૈલક રાજર્ષિને ખમાવવા માટે પોતાના મસ્તકથી તેમના ચરણોનો સ્પર્શ કર્યો.

પંથકના મસ્તકનો ચરણોમાં સ્પર્શ થતાં શૈલક રાજર્ષિ એકદમ ગુસ્સે થયા **યાવત્** કોધથી ધૂંવા પૂંવા થતાં ઊઠી ગયા અને બોલ્યા 'અરે, મોતની ઈચ્છા કરનારો **યાવત્** લજ્જાથી શૂન્ય આ કોણ છે કે જે સુખપૂર્વક સૂતેલા મારા પગનો સ્પર્શ કરી રહ્યો છે ?'

૬૬ ત્વં પંથક સેલગણં એવં વુત્તે સમાણે-ખીણ તત્થે તસિણ કરયલ-પરિગ્ગહિયં એવં વયાસી-અહં પંથક ભંતે ! પંથક કયકાઉસ્સગે દેવસિયં પઠિક્કમણં પઠિક્કંતે, ચાઉમ્માસિયં-ખામેમાણે દેવાણુપ્પિયં વંદમાણે સીસેણં પાણસુ સંઘટ્ટેમિ । તં-ખામેમિ પંથક તુબ્બે દેવાણુપિયા ! તં-ખમંતુ પંથક દેવાણુપિયા ! મે-અવરાહં, તુમં પંથક દેવાણુપિયાણં-નાહ્-ખુજ્જો એવં-કરણયાણ ત્તિ કટ્ટુ-સેલયં અણગારં-એમહં-સમ્મં વિણણં-ખુજ્જો-ખુજ્જો-ખામેહ્ ।

ભાવાર્થ :- શૈલક ઋષિની આ વાત સાંભળીને પંથકમુનિ ભયભીત થઈ ગયા, ઉદ્વિગ્ન થઈ ગયા, ભયથી કંપવા લાગ્યા. તરત જ બન્ને હાથ જોડીને મસ્તક પર અંજલી કરીને કહેવા લાગ્યા— હે ભગવન્ ! હું પંથક છું. મેં કાયોત્સર્ગ કરીને દેવસી પ્રતિક્રમણ કર્યું અને યૌમાસી પ્રતિક્રમણ કરતા પૂર્વે યૌમાસી ક્ષમાપના માટે આપ દેવાનુપ્રિયને વંદના કરતા મેં મસ્તકથી આપના ચરણોનો સ્પર્શ કર્યો છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હું ક્ષમા યાચના કરું છું. આપ દેવાનુપ્રિય મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. હે દેવાનુપ્રિય ! હવે પછી આ પ્રમાણે કરીશ નહીં; આ પ્રમાણે પંથક અણગારે પોતાના અપરાધને માટે શૈલક અણગારની સમ્યક પ્રકારે, વિનમ્રભાવે પુનઃ પુનઃ ક્ષમાયાચના કરી.

શૈલક રાજર્ષિના ભાવોનું પરિવર્તન :-

૬૭ તए णं सेलयस्स रायरिसिस्स पंथएणं एवं वुत्तस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था - एवं खलु अहं चइत्ता रज्जं जाव पव्वइए; ओसण्णे ओसण्णविहारी जाव विहरामि । तं णो खलु कप्पइ समणाणं णिग्गंथाणं ओसण्णाणं जाव विहरित्तए । तं सेयं खलु मे कल्लं मंडुयं रायं आपुच्छित्ता पाडिहारियं पीठ-फल-सेज्जा-संथारयं पच्चप्पिणित्ता पंथएणं अणगारेणं सद्धिं बहिया अब्भुज्जएणं जणवयविहारेणं विहरित्तए; एवं संपेहेइ, संपेहित्ता कल्लं जाव विहरइ ।

ભાવાર્થ :- પંથક અણગારની વિનયપૂર્વકની આ વાત સાંભળીને શૈલક રાજર્ષિના ભાવો પરિવર્તિત થયા અને તેઓને આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો— હું રાજ્ય આદિનો ત્યાગ કરીને યાવત્ દીક્ષિત થઈને, હવે શિથિલાચારી બનીને એકજ સ્થાને રહું છું. શ્રમણ નિર્ગથોને પાર્શ્વસ્થાદિ થઈને રહેવું કલ્પતું નથી. તેથી કાલે મંડુકરાજાને પૂછીને, પાઢિયારા પીઠ, ફલક, શય્યા અને સંસ્તારક પાછા દઈને, પંથક અણગારની સાથે, શુદ્ધાચારપૂર્વક અન્ય ગ્રામ નગરાદિમાં વિહાર કરી વિચરવું તે જ મારા માટે શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે દિવસે યાવત્ વિહાર કર્યો.

૬૮ एवामेव समणाउसो ! जे णिग्गंथे वा णिग्गंथी वा ओसण्णे जाव संथारए पमत्ते विहरइ, से णं इहलोए चेव बहूणं समणाणं बहूणं समणीणं बहूणं सावयाणं बहूणं सावियाणं हीलणिज्जे जाव अणुपरियट्ठइ ।

ભાવાર્થ :- હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! આ પ્રમાણે જે સાધુ અથવા સાધ્વી આળસુ થઈને, એક જ સ્થાનમાં આહારાદિ અને શય્યા-સંસ્તારક આદિના વિષયમાં પ્રમાદી થઈને રહે છે, તેઓ આ લોકમાં ઘણા શ્રમણ-શ્રમણીઓ, શ્રાવક-શ્રાવિકાઓની હીલાણાને પાત્ર થાય છે યાવત્ તે દીર્ઘકાળ પર્યંત સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે.

શૈલકમુનિ પાસે શિષ્યોનું પુનરાગમન :-

૬૯ तए णं ते पंथगवज्जा पंच अणगारसया इमीसे कहाए लद्धट्ठा समाणा अण्णमण्णं सद्दावेत्ति, सद्दावित्ता एवं वयासी- सेलए रायरिसी पंथएणं अणगारेणं सद्धिं बहिया जाव विहरइ, तं सेयं खलु, देवाणुप्पिया ! अम्हं सेलयं रायरिसिं उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए, एवं संपेहेत्ति, संपेहित्ता सेलयं रायरिसिं उवसंपज्जित्ता णं विहरंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પંથકને છોડીને પાંચસો અણગારો(૪૮૯ મુનિઓ)એ આ વૃત્તાંત જાણ્યો. ત્યારે તેઓએ એકબીજાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— શૈલક રાજર્ષિ પંથક મુનિની સાથે બહારના જનપદોમાં યાવત્ વિહાર કરી વિચરી રહ્યા છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હવે આપણે શૈલક રાજર્ષિ પાસે જઈને વિચરવું જોઈએ; આ પ્રમાણે વિચાર કરીને શૈલક રાજર્ષિની પાસે આવી તેઓની સાથે વિચરવા લાગ્યા.

૭૦ તए णं ते सेलए रायरिसी पंथगपामोक्खा पंच अणगारसया जेणेव षोंडरीए पव्वए तेणेव उवागच्छंति, एवं जहेव थावच्चापुत्ते तहेव सिद्धा ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શૈલક રાજર્ષિ પંથકાદિ પાંચસો મુનિઓ સાથે પુંડરીક(શત્રુંજય) પર્વત ઉપર આવીને થાવચ્ચા પુત્રની જેમ(અનેક વર્ષોની દીક્ષા પર્યાયનું પાલન કરી, એક મહીનાના સંલેખના-સંધારાની આરાધના કરીને સિદ્ધ થયા.

૭૧ एवामेव समणाउसो ! जो णिग्गंथो वा णिग्गंथी वा जाव संसारकंताणं वीईवइस्सइ।

ભાવાર્થ :- આવી રીતે હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! જે સાધુ કે સાધ્વી આ રીતે પ્રમાદનો ત્યાગ કરીને, તીર્થકરની આજ્ઞાનુસાર દેશોદેશ વિચરશે યાવત્ તેને અનાદિ અનંત ચતુર્ગતિક સંસાર-કાંતારમાં પરિભ્રમણ કરવું પડશે નહીં. તે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

૭૨ एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं पंचमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते ।त्ति बेमि॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે પાંચમા જ્ઞાત અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. તેમના કથનાનુસાર હું કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં શૈલક રાજર્ષિની જીવન ઘટનાને દષ્ટાંતરૂપે રજૂ કરવામાં આવી છે. જે સાધુઓ ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે ગામોગામ વિચરી સંયમ આરાધના કરે છે તે કાલક્રમે મોક્ષસુખને પામે છે. તે આ દષ્ટાંતનો સાર છે. વૃત્તિકારે આ અધ્યયન વિષયક એક ગાથા રજૂ કરી છે યથા—

सिढिलियसंजमकज्जा वि, होइउं उज्जमंति जइ पच्छा ।

संवेगाओ तो सेलउ व्व आराहया होंति ॥१॥

અર્થ— સંયમ આરાધનામાં શિથિલ થઈ ગયા પછી પણ જો કોઈ સાધક સંવેગને પ્રાપ્ત કરીને સંયમમાં ઉદ્ધમવંત થઈ જાય, તો તે શૈલક રાજર્ષિની સમાન આરાધક બની જાય છે. ॥૧॥

॥ પાંચમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

છઠું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં તુંબડાના દષ્ટાંતથી જીવનું ભારેપણું અને હળવાપણું સિદ્ધ કર્યું છે. વિષયની સ્પષ્ટતા માટે તુંબડાનું ઉદાહરણ હોવાથી આ અધ્યયનનું નામ તુંબ છે.

ભગવાન મહાવીર સ્વામી રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં બિરાજમાન હતા ત્યારે ગૌતમ સ્વામીએ ભગવાનને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે જીવ ગુરુભારે કેમ થાય છે અને લઘુ-હળવો કેમ થાય છે ? જીવ ગુરુતા-લઘુતાને કેવી રીતે પામે છે ?

પ્રભુએ તુંબડાના દષ્ટાંતથી સમજાવ્યું કે તુંબડાનો સ્વભાવ પાણી ઉપર તરવાનો છે પરંતુ તેના ઉપર ઘાસ અને માટીના લેપ કરવામાં આવે તો તે ભારે બની જાય છે અને પાણીમાં ડૂબી જાય છે. તેમ પ્રાણાતિપાતાદિ પાપોના સેવનથી આઠ કર્મના લેપથી યુક્ત જીવ ભારે બને છે અને સંસારમાં ડૂબી જાય છે અને જેમ તે લેપ દૂર થતાં તુંબડું હળવું બની પાણી ઉપર તરે છે તેમ આઠ કર્મના લેપથી રહિત થવાથી જીવ હળવો બનીને લોકાગ્રે પહોંચી, મોક્ષમાં બિરાજે છે.

આ દષ્ટાંત દ્વારા સાધકોને એ સમજવાનું છે કે જીવ ગમે તેટલો ભારેકર્મી હોય, અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો હોય; પણ જો તે સંયમ અને તપ દ્વારા કર્મક્ષય માટે પુરુષાર્થ કરે, તો તે આઠે ય કર્મ ક્ષય કરી, હળવો ફૂલ બની સિદ્ધ બની લોકાગ્રે સિદ્ધક્ષેત્રમાં પહોંચી જાય છે.

છટું અધ્યયન

તુંબ (તુંબડું)

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં પંચમસ્સ ણાયજ્ઞણસ્સ અયમટ્ટે, પણ્ણત્તે, છટ્ટસ્સ પં ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પાંચમા જ્ઞાતાધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! છટ્ટા જ્ઞાતાધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે સમોસરણં । પરિસા ણિગ્ગયા ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું. ત્યાં ભગવાન મહાવીર સ્વામી પધાર્યા, પરિષદ ધર્મકથા સાંભળવા નીકળી.

ગુરુતા-લઘુતા સંબંધી પ્રશ્નોત્તર :-

૩ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જેટ્ટે અંતેવાસીં ઇંદભૂઈ ણામં અણગારે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે જાવ સુક્કજ્ઞાણોવગ્ગા વિહરહ્ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના જ્યેષ્ઠ અંતેવાસી (શિષ્ય) ઈન્દ્રભૂતિ નામના અણગાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક રહીને યાવત્ નિર્મળ ઉત્તમ ધ્યાનમાં લીન થઈને વિચરી રહ્યા હતા.

૪ તણ્ણં સે ઇંદભૂઈ ણામં અણગારે જાયસહ્ણે જાવ એવં વયાસી- કહં પં ભંતે ! જીવા ગરુયત્તં વા લહુયત્તં વા હવ્વમાગચ્છંતિ ?

ગોયમા ! સે જહાણામણે કેહ્ પુરિસે એણં મહં સુક્કં તુંબં ણિચ્છિદ્દં ણિરુવહયં દબ્બેહિં ય કુસેહિં ય વેટેહ્, વઢિત્તા મટ્ટિયાલેવેણં લિંપહ્, લિંપિત્તા ઉણ્હે દલયહ્, દલહ્ણત્તા સુક્કં સમાણં દોચ્ચં પિ દબ્બેહિ ય કુસેહિ ય વેટેહ્, વેઢિત્તા મટ્ટિયાલેવેણં લિંપહ્, લિંપિત્તા ઉણ્હે સુક્કં સમાણં તચ્ચં પિ દબ્બેહિ ય કુસેહિ ય વેટેહ્, વેઢિત્તા મટ્ટિયાલેવેણં લિંપહ્; એવં ખલુ એણં ઉવાણં અંતરા વેટેમાણે અંતરા લિંપેમાણે, અંતરા સુક્કવેમાણે જાવ અટ્ટહિં મટ્ટિયાલેવેહિં આલિંપહ્, અત્થાહમતારમપોરિસિયંસિ ઉદગંસિ પક્કિખવેજ્જા । સે ણૂણં ગોયમા ! સે તુંબે તેસિં અટ્ટહં મટ્ટિયાલેવેણં ગરુયત્તાણે ભારિયત્તાણે ગરુયભારિયત્તાણે ઉપ્પિં સલિલમહ્ણવહ્ણત્તા અહે ધરણિતલપહ્ણટ્ટાણે ભવહ્ ।

આમેવ ગોયમા ! જીવા વિ પાણાઙ્વાણં જાવ મિચ્છાદંસણસલ્લેણં અણુપુવ્વેણં અટ્ઠકમ્મપગડીઓ સમજ્જિણંતિ । તાસિં ગરુયત્તાં આરિયત્તાં ગરુયઆરિયત્તાં કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ધરણિતલમઙ્ગવઙ્ગા અહે ણરગતલપઙ્ગાણા ભવંતિ । ંવં ખલુ ગોયમા ! જીવા ગરુયત્તં હવ્વમાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઈન્દ્રભૂતિ અણગારને શ્રદ્ધા-જિજ્ઞાસાદિ ઉત્પન્ન થતાં તેમણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવાન ! જીવ કેવી રીતે ભારે અને હળવો બને છે ?

હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ એક પુરુષ, એક મોટા, સુકાયેલા, નિષ્છિદ્ર અને અખંડિત તુંબડા ઉપર ડાભ અને કુશ (ઘાસ) વીંટીને, માટીનો લેપ કરીને, તડકામાં સુકવવા મૂકી દે. તે લેપ સુકાઈ જાય ત્યારે તેના ઉપર બીજીવાર દર્ભ અને કુશ વીંટી, માટીનો લેપ કરી, તડકામાં સુકવી ત્રીજીવાર દર્ભ અને કુશ વીંટી, માટીનો લેપ કરી તડકામાં સુકવી દે. આ પ્રમાણે વચ્ચે-વચ્ચે વીંટતા, લીંપતા, સુકવતા યાવત્ આઠ વાર માટીનો લેપ કરીને પછી અગાધ, અપૌરુષિક (માથોડાથી વધુ ઊંડા) પાણીમાં તેને નાંખવામાં આવે તો હે ગૌતમ ! તે તુંબડું માટીના લેપના કારણે અને દર્ભ-કુશ વીંટવાથી ગુરુ થઈને, ભારે થઈને અને ગુરુભારે થઈને પાણીમાં નાંખતાની સાથે જ ઉપરના પાણીને પાર કરી, નીચે તળીયે જઈને બેસી જાય છે.

તે જ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ પણ પ્રાણાતિપાતથી મિથ્યાદર્શનશલ્ય અર્થાત્ અઢાર પાપસ્થાનકોના સેવનથી ક્રમશઃ આઠ કર્મપ્રકૃતિઓને ઉપાર્જન કરે છે. તે કર્મ પ્રકૃતિઓની ગુરુતાને કારણે, ભારેપણાના કારણે મૃત્યુના સમયે મૃત્યુને પ્રાપ્ત થઈને, આ પૃથ્વીતલને ઓળંગીને નીચે નરકતલમાં સ્થિત થાય છે. એ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ શીઘ્ર ગુરુત્વને પામે છે.

૫ અહણ્ણં ગોયમા ! સે તુંબે તંસિ પઢમિલ્લુગંસિ મટ્ટિયાલેવંસિ તિત્તંસિ કુહિયંસિ પરિસડિયંસિ ઈસિં ધરણિતલાઓ ઉપ્પઙ્ગા ણં ચિટ્ઢિ । તયાણંતરં ચ ણં દોચ્ચં પિ મટ્ટિયાલેવે તિત્તે, કુહિણ, પરિસડિણ ઈસિં ધરણિતલાઓ ઉપ્પઙ્ગા ણં ચિટ્ઢિ । ંવં ખલુ ંણં ંવાણં તેસુ અટ્ઢસુ મટ્ટિયાલેવેસુ તિત્તેસુ કુહિણસુ પરિસડિણસુ સે તુંબે વિમુક્કબંધણે અહે ધરણિતલમઙ્ગવઙ્ગા ંપ્પિં સલિલતલપઙ્ગાણે ભવઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- હે ગૌતમ ! હવે તે તુંબડાનો પહેલો (ઉપરનો) માટીનો લેપ ભીનો થઈ જાય, ગળી જાય અને દૂર થઈ જાય તો, તે તુંબડું પૃથ્વીતલથી થોડું ઉપર આવે છે, ત્યાર પછી બીજો માટીનો લેપ ભીનો થઈ જાય, ગળી જાય અને દૂર થાય તો તુંબડું થોડું વધારે ઉપર આવે છે. એ પ્રમાણે થતાં તે આઠે ય માટીના લેપો ભીના થઈને ગળી જતાં દૂર થઈ જાય, તો તે તુંબડું નિર્લેપ, બંધનમુક્ત થઈને ધરણીતલથી ઉપર ઊઠીને જળની સપાટી પર આવીને સ્થિત થઈ જાય છે.

૬ આમેવ ગોયમા ! જીવા પાણાઙ્વાયવેરમણેણં જાવ મિચ્છાદંસણસલ્લવેરમણેણં અણુપુવ્વેણં અટ્ઠકમ્મપગડીઓ ખવેત્તા ગગણતલમુપ્પઙ્ગા ંપ્પિં લોયગ્ગપઙ્ગાણા ભવંતિ । ંવં ખલુ ગોયમા ! જીવા લહુયત્તં હવ્વમાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે જ પ્રમાણે, હે ગૌતમ ! પ્રાણાતિપાત વિરમણથી યાવત્ મિથ્યાદર્શનશલ્ય વિરમણ પર્યંતના અર્થાત્ અઢાર પાપના ત્યાગથી જીવ ક્રમશઃ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરીને ઉપર આકાશતલની તરફ

ઊઠીને લોકાગ્રભાગમાં સ્થિત થઈ જાય છે. આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ લઘુત્વને પ્રાપ્ત કરે છે.

૭ एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं छट्टस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते । ॥ त्ति बेमि ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ છટ્ટા જ્ઞાત અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. તે જ હું તને કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં તુંબડાના દષ્ટાંત દ્વારા કર્મલેપથી મુક્ત થવાના ઉપાયનું કથન છે. વૃત્તિકાર બે ગાથાદ્વારા કર્મોના લેપ-અલેપના ફળને વર્ણવ્યા છે. યથા—

जह मिउलेवालित्तं, गरुयं तुंबं अहो वयइ एवं ।
आसवकयकम्मगुरु, जीवा वच्चंति अहरगइं ॥१॥

અર્થ— જેવી રીતે માટીના લેપથી ભારે થઈ ગયેલું તુંબડું પાણીના તળિયે બેસી જાય છે, તેવી રીતે આશ્રવ દ્વારા ઉપાર્જિત કર્મોથી ભારે થઈ ગયેલો જીવ અધોગતિમાં ચાલ્યો જાય છે. ॥૧॥

तं चेव तच्चिमुक्कं, जलोवरिं ठाइ जायलहुभावं ।
जह तह कम्मविमुक्का लोयगगपइड्डिया हौंति ॥२॥

અર્થ— તે જ તુંબડું માટીના લેપથી મુક્ત થઈ જતાં હળવું થઈને પાણી ઉપર તરવા લાગે છે, તેમ કર્મથી વિમુક્ત જીવ લોકના અગ્રભાગ (ઉપરી ભાગ)માં પ્રતિષ્ઠિત-બિરાજમાન થઈ જાય છે. ॥૨॥

સાતમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

આ અધ્યયનનું નામ રોહિણી જ્ઞાત છે. ધન્ય સાર્થવાહની ચાર પુત્રવધૂઓમાં ચોથી પુત્રવધૂનું નામ રોહિણી હતું. તેણીએ શેઠની પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થઈને શ્રેષ્ઠ દરજ્જો પ્રાપ્ત કર્યો હતો. તેની પ્રમુખતાએ આ અધ્યયનનું નામ **રોહિણી જ્ઞાત** છે.

રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય સાર્થવાહ, તેના ચાર પુત્રો અને ચાર પુત્રવધૂઓ સાથે રહેતા હતા. ધન્ય સાર્થવાહે પુત્રવધૂઓની પરીક્ષા કરવા સમારોહ કરી, અનેક લોકોની સાક્ષીએ કમોદના પાંચ-પાંચ દાણા દરેક પુત્રવધૂને આપ્યા અને કહ્યું કે આ દાણા હું માંગુ ત્યારે મને પાછા આપજો.

મોટી પુત્રવધૂ ઉજિઝકાએ વિચાર્યું કે સસરાજીની બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ લાગે છે. આવી તુચ્છ ભેટ દેવા માટે સમારોહ કર્યો? કોઠારમાં કમોદની કોઠીઓ ભરી છે. માંગશે ત્યારે પાંચ દાણા આપી દઈશ. તેમ વિચારી તેણીએ તે પાંચ કમોદના દાણાને કચરામાં ફેંકી દીધા.

બીજી પુત્રવધૂ ભોગવતીએ વિચાર્યું— ભલે આ દાણાનું કોઈ મૂલ્ય ન હોય તો પણ સસરાજીનો આ પ્રસાદ છે, ફેંકી દેવો ઉચિત નથી; આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણી તે દાણા ખાઈ ગઈ.

ત્રીજી પુત્રવધૂ રક્ષિકાએ વિચાર કર્યો— અત્યંત વ્યવહારકુશલ અનુભવી અને સમૃદ્ધિવાન વૃદ્ધ સસરાજીએ આટલા મોટા સમારોહમાં આ દાણા દીધા છે, તો તેમાં તેમનો કોઈ વિશિષ્ટ અભિપ્રાય હોવો જોઈએ; તેથી આ દાણાની સુરક્ષા કરવી અને જતનથી સંભાળીને રાખવા જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચારીને તેણીએ તે કમોદના દાણાને એક ડબ્બીમાં રાખી લીધા અને હંમેશાં તેની સાર સંભાળ રાખવા લાગી.

ચોથી પુત્રવધૂ રોહિણી બહુ જ બુદ્ધિશાળી હતી, તે સમજી ગઈ કે દાણા દેવામાં જરૂર કોઈ ગૂઢ રહસ્ય છે. આ દાણા જીવનની કસોટી બની શકે છે.

તેણીએ પાંચ દાણા પોતાના પિયર મોકલી દીધા. તેની સૂચનાનુસાર પીયરવાળાએ તેને ખેતરમાં અલગ વાવી દીધા. દર વર્ષે વારંવાર વાવવાથી દાણા ઘણા થઈ ગયા. કોઠાર ભરાઈ ગયા.

પાંચ વર્ષ પછી ધન્ય સાર્થવાહે સમારોહ કરી અનેક લોકોની વચ્ચે પુત્રવધૂઓને બોલાવીને તે પાંચ-પાંચ કમોદના દાણા પાછા આપવા કહ્યું.

ઉજિઝકાએ કોઠારમાંથી પાંચ કમોદના દાણા લાવીને આપ્યા. ભોગવતીએ પણ બીજા દાણા આપ્યા. ધન્ય સાર્થવાહે તે બંને ઉપર ગુસ્સે થઈને ઉજિઝકાને વાસીદું વાળવું, છાણા થાપવા, ઝાડુ કાઢવું વગેરે દાસી જેવા કાર્ય સોંપ્યાં અને **ભોગવતી** કમોદના દાણા ખાઈ ગઈ હતી તેથી તેના સ્વભાવનું અનુમાન કરી શેઠે રસોડાનું કાર્ય સોંપ્યું.

રક્ષિકાએ પાંચ દાણા સુરક્ષિત રાખ્યા હતા તેથી તેણીને આભૂષણો સાચવવા વગેરે કાર્ય સોંપી ભંડારીરૂપે નિયુક્ત કરી.

રોહિણીએ દાણાની વૃદ્ધિ કરી હતી. તેના પાંચ દાણા, ગાડા પ્રમાણ કમોદમાં પરિણત થઈ ગયા

હતા, તે જોઈ ધન્ય સાર્થવાહ અત્યંત પ્રસન્ન થયા તેથી ઘરની, વ્યવહારની, ગુપ્તવાતોની સર્વ જવાબદારી તેણીને સોંપી.

શાસ્ત્રકારે આ ઉદાહરણથી સાધકોને હિતશિક્ષા આપી છે.

- (૧) જે વ્રતી વ્રત ગ્રહણ કરીને તેને ત્યાગી દે છે તે પહેલી પુત્રવધૂ ઉજિઝકાની સમાન આ ભવ-પરભવમાં દુઃખી થાય છે અને તે બધાની અવગણનાને પાત્ર થાય છે.
- (૨) જે સાધુ, પાંચ મહાવ્રતોને ગ્રહણ કરીને સાંસારિક ભોગ-ઉપભોગની સામગ્રી ભોગવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરે છે તે નિંદાને પાત્ર બનીને ભવભ્રમણ કરે છે.
- (૩) જે સાધુ પાંચ મહાવ્રતોનું સારી રીતે રક્ષણ કરે છે તે પ્રશંસાપાત્ર બને છે અને મોક્ષગતિને પામે છે.
- (૪) જે સાધુ સ્વીકૃત સંયમની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ કરે છે તથા નિર્મળ અને નિર્મળતર પાલન કરીને સંયમનો વિકાસ કરે છે તે અન્ય સાધકોને માટે આદર્શભૂત બને છે અને મોક્ષના સુખને પામે છે.

આ રીતે પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ચાર પુત્રવધુઓની કસોટીના ઉદાહરણથી સાધકોને સંયમી જીવનની સાર્થકતા માટે સંયમ પર્યવોની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ કરવાનું સૂચન કર્યું છે.

સાતમું અધ્યયન

રોહિણી જ્ઞાત

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જइ णं भंते ! समणेणं भगवया महावीरेणं छट्टस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते, सत्तमस्स णं भंते ! णायज्झयणस्स के अट्ठे पण्णत्ते ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ છટ્ટા જ્ઞાતઅધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો ભગવન્ ! સાતમા જ્ઞાત-અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે?

૨ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे णामं णयरे होत्था । सुभूमिभागे उज्जाणे होत्था ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું અને ત્યાં સુભૂમિભાગ નામનું ઉદ્યાન હતું.

ધન્ય સાર્થવાહ :-

૩ तथ णं रायगिहे णयरे धण्णे णामं सत्थवाहे परिवसइ- अट्ठे जाव अपरिभूए । तस्स णं धण्णस्स सत्थवाहस्स भद्दा णामं भारिया होत्था, अहीणपंचिंदियसरीरा जाव सुरूवा । तस्स णं धण्णस्स सत्थवाहस्स पुत्ता भद्दाए भारियाए अत्तया चत्तारि सत्थवाहदारया होत्था, तंजहा- धणपाले, धणदेवे, धणगोवे, धणरक्खिए ।

તસ્સ ણં ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ચઠ્ઠહં પુત્તાણં ભારિયાઓ ચત્તારિ સુણ્ણાઓ હોત્થા, તંજહા- ડજ્જિયા, ભોગવડ્યા, રક્ખિયા, રોહિણિયા ।

ભાવાર્થ :- તે રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય નામના સાર્થવાહ રહેતા હતા. તે સમૃદ્ધ યાવત્ અપરાભૂત હતા. તે ધન્ય સાર્થવાહને ભદ્રા નામની ભાર્યા હતી. તેની પાંચે ઈન્દ્રિયો અને શરીરના અવયવો પરિપૂર્ણ હતા યાવત્ તે સુંદર રૂપવાળી હતી. તે ધન્ય સાર્થવાહના પુત્રો અને ભદ્રાભાર્યાના આત્મજ ચાર સાર્થવાહપુત્રો હતા. તેના નામ આ પ્રમાણે હતા- ધનપાલ, ધનદેવ, ધનગોપ અને ધનરક્ષિત.

તે ધન્ય સાર્થવાહના ચાર પુત્રોની ચાર ભાર્યાઓ અને સાર્થવાહની ચાર પુત્રવધૂઓ હતી. તેના નામ આ પ્રમાણે હતા- ઉજ્જિકા, ભોગવતી, રક્ષિકા અને રોહિણિકા.

પુત્રવધૂઓની પરીક્ષા :-

૪ तए णं तस्स सत्थवाहस्स अण्णया कयाइं पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि इमेयारूवे

અજ્ઞાતિય જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - એવં ખલુ અહં રાયગિહે ણયરે બહૂણં રાઈસર જાવ પભિઈણં સયસ્સ ય કુઠુંબસ્સ બહુસુ કજ્જેસુ ય કારણેસુ ય કુઠુંબેસુ ય મંતેસુ ય ગુજ્જેસુ ય રહસ્સેસુ ય ણિચ્છણેસુ ય વવહારેસુ ય આપુચ્છણિજ્જે પડિપુચ્છણિજ્જે, મેઠી, પમાણં, આહારે, આલંબણે, ચક્કૂ; મેઠીભૂ, પમાણભૂ, આહારભૂ, આલંબણભૂ, ચક્કૂભૂ સવ્વકજ્જવહ્ઠાવણે । તં ણ ણજ્જઈ જં મણં ગયંસિ વા ચુયંસિ વા મયંસિ વા ભગ્ગંસિ વા લુગ્ગંસિ વા સહિયંસિ વા પહિયંસિ વા વિદેસત્થંસિ વા વિપ્પવસિયંસિ વા ઇમસ્સ કુઠુંબસ્સ કિં મણ્ણે આહારે વા આલંબે વા પહિબંધે વા ભવિસ્સઈ ?

તં સેયં ખલુ મમ કલ્લં જાવ જલંતે વિઝલં અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં ડવક્કહાવેત્તા મિત્તણાઈ જાવ ચઠ્ઠહં સુણહાણં કુલઘરવગ્ગં આમંતેત્તા તં મિત્તણાઈ જાવ ચઠ્ઠહ ય સુણહાણં કુલઘરવગ્ગં વિઝલેણં અસણ-પાણ-ખાઈમ-સાઈમેણં ધૂવ-પુપ્ફ-વત્થગંધ મલ્લાલંકારેણ ય સવ્કારેત્તા સમ્માણેત્તા તસ્સેવ મિત્તણાઈ જાવ ચઠ્ઠહ ય સુણહાણં કુલઘરવગ્ગસ્સ પુરો ચઠ્ઠહં સુણહાણં પરિક્ખણટ્ટયાણં પંચપંચ સાલિઅક્ખણે દલઈત્તા જાણામિ તાવ કા કિહં વા સારક્ખેઈ વા સંગોવેઈ વા સંવહ્ઠેઈ વા ?

એવં સંપેહેઈ, સંપેહિત્તા કલ્લં જાવ વિઝલં અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં ડવક્કહાવેઈ, મિત્તણાઈ જાવ ચઠ્ઠહં સુણહાણં કુલઘરવગ્ગં આમંતેઈ ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહને કોઈ એક મધ્યરાત્રિએ આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે હું આ રાજગૃહ નગરમાં ઘણા રાજા આદિ અને મારા કુટુંબના અનેક કાર્યોમાં, કારણોમાં, કૌટુંબિક વાતોમાં, મંત્રણાઓમાં, ગુપ્તવાતોમાં, રહસ્યમય વાતોમાં, નિશ્ચય કરવામાં, વ્યવહારમાં, પૂછવા યોગ્ય, વારંવાર પૂછવા યોગ્ય, મેઠીરૂપ, પ્રમાણરૂપ, આધારરૂપ, આલંબનરૂપ છું, ચક્ષુની સમાન પથદર્શક, મેઠીભૂત, પ્રમાણભૂત, આધારભૂત, આલંબનભૂત છું, સર્વ કાર્યોની વૃદ્ધિ કરાવનાર છું. પરંતુ હું જાણતો નથી કે મારા અન્યત્ર ગયા પછી અર્થાત્ કદાચ હું અન્યત્ર જાઉં, સ્વસ્થાનથી ચ્યુત થઈ જાઉં, મૃત્યુ પામું, હાડકાદિ ભાંગી જવાથી લૂલો-લંગડો થઈ જાઉં, બીમાર પડી જાઉં, વ્યાધિ વિશેષથી દુર્બળ થઈ જાઉં, પડી જાઉં, વિદેશમાં સ્થિત થાઉં કે પરદેશ જવા પ્રવૃત્ત થાઉં તો મારા કુટુંબ માટે આધારરૂપ, આલંબનરૂપ, સાવરણાની સળીઓને બાંધી તેની રક્ષા કરનાર દોરીની જેમ (મારા કુટુંબની) એકતા, સંપ સાચવનાર સંવર્ધન કરનાર કોણ થશે ?

મારા માટે ઉચિત છે કે કાલે યાવત્ સૂર્યોદય થાય ત્યારે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આ ચાર પ્રકારનો આહાર તૈયાર કરાવીને મિત્ર, જ્ઞાતિ, આદિને તથા ચારે પુત્રવધૂઓના કુલગૃહ વર્ગને અર્થાત્ તેમના માતા-પિતા આદિને આમંત્રિત કરીને અને તે મિત્ર, જ્ઞાતિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના માતા-પિતા આદિનું અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ તથા ધૂપ, પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માલા, અલંકાર આદિથી સત્કાર સન્માન કરીને, તે જ મિત્ર જ્ઞાતિ આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરના સર્વ લોકોની સમક્ષ પુત્રવધૂઓની પરીક્ષા કરવા માટે પાંચ-પાંચ શાલિઅક્ષત (કમોદના દાણા) આપું. તેથી જાણી શકાશે કે કોણ તેનું સંરક્ષણ કરે છે, સંગોપન-સંભાળ રાખે છે કે સંવર્ધન કરે છે ?

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ધન્ય સાર્થવાહે બીજે દિવસે મિત્ર, જ્ઞાતિ, આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના

પિયર વર્ગને આમંત્રિત કર્યા. આમંત્રિત કરીને વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય તૈયાર કરાવ્યું.

૫ તઓ પચ્છા ણહાએ, ધોયણમંડવંસિ સુહાસણવરગાએ, તેણં મિત્તણાઈ જાવ ચડણહ ય સુણહાણં કુલઘરવગ્ગેણં સંદ્ધિં તં વિડલં અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં આસાએમાણે જાવ સવ્કારેઈ સમ્માણેઈ, સવ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા તસ્સેવ મિત્તણાઈ જાવ ચડણહ ય સુણહાણં કુલઘરવગ્ગસ્સ પુરઓ પંચ સાલિઅક્ખાએ ગેણહઈ, ગેણિહત્તા જેટ્ઠં સુણહં ડ્ઙ્ઙિયં સદ્ધાવેઈ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- તુમં ણં પુત્તા ! મમ હત્થાઓ ઇમે પંચ સાલિઅક્ખાએ ગેણહાહિ, ગેણિહત્તા અણુપુવ્વેણં સારક્ખેમાણી સંગોવેમાણી વિહરાહિ । જયા ણં અહં પુત્તા ! તુમં ઇમે પંચ સાલિઅક્ખાએ જાએજ્જા, તયા ણં તુમં મમ ઇમે પંચ સાલિઅક્ખાએ પડિણિજ્જાએજ્જાસિ ત્તિ કટ્ટુ સુણહાએ હત્થે દલયઈ, દલઈત્તા પડિવિસજ્જેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે સ્નાન કર્યું અને તે ભોજન મંડપમાં ઉત્તમ સુખાસન પર બેસીને, મિત્ર, જ્ઞાતિ, આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગ સાથે વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્યમનું ભોજન કરીને યાવત તે બધાનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું અને તે મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગની સામે કમોદના પાંચ દાણા લીધા અને મોટી પુત્રવધૂ ઉજ્જિકાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્રી ! તું મારા હાથથી આ પાંચ કમોદના દાણા લે અને અનુક્રમથી તેનું સંરક્ષણ અને સંગોપન કરજે. હે પુત્રી ! જ્યારે હું તારી પાસેથી આ પાંચ કમોદના દાણા માંગુ, ત્યારે તું આ પાંચ દાણા મને પાછા આપજે; આ પ્રમાણે કહીને પુત્રવધૂ ઉજ્જિકાના હાથમાં તે દાણા આપીને તેને જવાની આજ્ઞા આપી.

૬ તએ ણં સા ડ્ઙ્ઙિયા ધણ્ણસ્સ તહ ત્તિ એયમટ્ઠં પડિસુણેઈ, પડિસુણિત્તા ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ હત્થાઓ તે પંચ સાલિઅક્ખાએ ગેણહઈ, ગેણિહત્તા એગંતમવક્કમઈ, એગંતમવક્કમિયાએ ઇમેયારૂવે અજ્ઙ્ઙત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જેત્થા- એવં ખલુ તાયાણં કોટ્ટાગારંસિ બહવે પલ્લા સાલીણં પડિપુણ્ણા ચિટ્ઠંતિ, તં જયા ણં મમં તાઓ ઇમે પંચ સાલિઅક્ખાએ જાએસ્સઈ, તયા ણં અહં પલ્લંતરાઓ અણ્ણે પંચ સાલિઅક્ખાએ ગહાય દાહામિત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઈ, સંપેહિત્તા તે પંચ સાલિઅક્ખાએ એગંતે એહેઈ, સકમ્મસંજુત્તા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઉજ્જિકાએ ધન્ય સાર્થવાહને તહત્તિ (હા જી, ભલે), આ પ્રમાણે કહીને તેમની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો અને ધન્ય સાર્થવાહના હાથથી તે પાંચ કમોદના દાણા ગ્રહણ કર્યા, ગ્રહણ કરીને એકાંતમાં ગઈ. એકાંતમાં જતાં તેને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે મારા પિતા (સસરા)ના કોઠારમાં કમોદથી ભરેલા ઘણા જ પલ્લ (પાલા) વિદ્યમાન છે. જ્યારે પિતાજી મારી પાસે આ પાંચ કમોદના દાણા માંગશે, ત્યારે હું પાલામાંથી બીજા પાંચ કમોદના દાણા લઈને આપી દઈશ; આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સસરાએ આપેલા તે પાંચ કમોદના દાણાને એક તરફ ફેંકી દીધા અને પોતાના ઘરકામમાં પરોવાઈ ગઈ.

૭ એવં ધોગવડયાએ વિ, ણવરં સા છોલ્લેઈ, છોલ્લિત્તા અણુગિલઈ, અણુગિલિત્તા સકમ્મસંજુત્તા જાયા । એવં રક્ખિયા વિ, ણવરં ગેણહઈ, ગેણિહત્તા ઇમેયારૂવે અજ્ઙ્ઙત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા-એવં ખલુ મમં તાઓ ઇમસ્સ મિત્તણાઈ જાવ ચડણહં સુણહાણં

કુલઘરવગ્ગસ્સ ય પુરઓ સદ્વાવેત્તા એવં વયાસી- તુમં ણં પુત્તા ! મમ હત્થાઓ જાવ પડિણિજ્જાણ્ણસિ, ત્તિ કટ્ટુ મમ હત્થંસિ પંચસાલિઅક્ખે દલયઈ । તં ભવિયવ્વમેત્થ કારણેણં તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઈ સંપેહિત્તા તે પંચ સાલિઅક્ખે સુદ્ધે વત્થે બંધઈ, બંધિત્તા રયણકરંડિયાએ પક્ખિવેઈ, પક્ખિવિત્તા ડસીસામૂલે ઠાવેઈ, ઠાવિત્તા તિસંઙ્ગં પડિજાગરમાણી- પડિજાગરમાણી વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે બીજી પુત્રવધૂ ભોગવતિકાને પણ પાંચ દાણા આપ્યા. વિશેષતા એ છે કે તેણી તે દાણા છડીને ફોતરા ઉખેડીને ગળી ગઈ, ગળીને પોતાના કામમાં પરોવાઈ ગઈ.

એ જ પ્રમાણે ત્રીજી પુત્રવધૂ રક્ષિકાને પણ પાંચ કમોદના પાંચ દાણા આપ્યા. વિશેષતા એ છે કે દાણા લેતા તેણીને વિચાર આવ્યો કે મારા પિતાજીએ મિત્ર, જ્ઞાતિ આદિની તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગની સામે મને બોલાવીને એમ કહ્યું છે કે હે પુત્રી ! તું કમોદના આ પાંચ દાણા મારી પાસેથી ગ્રહણ કર અને જ્યારે હું માંગુ ત્યારે પાછા આપજે, આમ કહીને મને પાંચ દાણા આપ્યા છે, તો તેની પાછળ કોઈ રહસ્ય હોવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણીએ તે કમોદના પાંચ દાણાને શુદ્ધ વસ્ત્રમાં બાંધ્યા, બાંધીને રત્નોની ડબ્બીમાં મૂકીને, ઓશીકાની નીચે સ્થાપિત કરીને, સવારે, બપોરે અને સાંજે, આ ત્રણે સંધ્યા સમયે તેની સંભાળ લેતી રહેવા લાગી.

૮ તए णं से धण्णे सत्थवाहे तस्सेव मित्तणाइ जाव चउत्थि रोहिणीयं सुण्हं सद्दावेइ जाव तं भवियव्वं एत्थ कारणेणं । तं सेयं खलु मम एए पंच सालिअक्खए सारक्खमाणीए संगोवेमाणीए संवड्ढेमाणीए त्ति कट्टु एवं संपेहेइ, संपेहित्ता कुलघरःपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावेत्ता एवं वयासी-

તુભ્ભે ણં દેવાણુપ્પિયા ! એ પંચ સાલિઅક્ખે ગેણ્ણઈ, ગેણ્ણિત્તા પઢમપાડસંસિ મહાવુટ્ઠિકાચંસિ ણિવડ્ઢચંસિ સમાણંસિ ખુદ્ધાગં કેચારં સુપરિકમ્મિયં કરેહ, કરિત્તા ઇમે પંચ સાલિઅક્ખે વાવેહ, વાવેત્તા દોચ્ચં પિ તચ્ચંપિ ડક્ખયણિક્ખે કરેહ, કરેત્તા વાડિ- પરિક્ખેવં કરેહ, કરિત્તા સારક્ખમાણા સંગોવેમાણા અણુપુવ્વેણં સંવડ્ઢેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે તેના મિત્રો આદિની સમક્ષ ચોથી પુત્રવધૂ રોહિણીકાને બોલાવીને (તેને પણ તેમજ કહીને પાંચ દાણા આપ્યા.) યાવત્ તેણીએ વિચાર્યું કે આ પ્રમાણે પાંચ દાણા આપવામાં કોઈ કારણ હોવું જોઈએ, મારા માટે ઉચિત છે કે પાંચ દાણાનું સંરક્ષણ, સંગોપન અને સંવર્ધન કરું. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણીએ પોતાના પિયરના ખેતીમાં નિપુણ માણસોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે આ કમોદના પાંચ દાણા લઈ જાઓ અને પહેલી વર્ષાઋતુમાં અર્થાત્ વર્ષાના આરંભમાં જ્યારે ખૂબ વર્ષા થાય ત્યારે એક નાની ક્યારીને સાફ કરાવીને, આ પાંચ દાણા વાવીને બે ત્રણવાર ઉત્કેપ-નિકેપ અર્થાત્ એક જગ્યાએથી ઉપાડીને બીજી જગ્યાએ રોપીને ક્યારીની ચારેબાજુ વાડ કરીને તેની રક્ષા, સંગોપન કરતા અનુક્રમે તેનું સંવર્ધન કરો.

૯ તए णं ते कोडुंबिया रोहिणीए एयमट्ठं पडिसुणेंति, पडिसुणित्ता ते पंच सालिअक्खए गेण्हंति, गेण्हित्ता अणुपुव्वेणं सारक्खंति, संगोवंति, विहरंति ।

તણ ણં તે કોડુંબિયા પઢમપાડસંસિ મહાવુઢિકાયંસિ ણિવડ્યંસિ સમાણંસિ ખુઢ્ઢાયં કયારં સુપરિકમ્મિયં કરેતિ, કરિત્તા તે પંચ સાલિઅક્ખણ વવંતિ, વવિત્તા ઢોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ડક્ખય-ણિક્ખણ કરેતિ, કરિત્તા વાઢિપરિક્ખેવં કરેતિ, અણુપુવ્વેણં સારક્ખેમાણા સંગોવેમાણા સંવઢ્ઢેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ રોહિણીના સૂચનોનો સ્વીકાર કરીને તે કમોદના પાંચ ઢાણાને ગ્રહણ કરીને અનુક્રમથી તેનું સંરક્ષણ, સંગોપન કર્યું.

ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ વર્ષાઋતુના પ્રારંભમાં મહાવૃષ્ટિ થઈ ત્યારે નાની એવી ક્યારી સાફ કરી, પાંચ કમોદના ઢાણા વાવીને, તેને મૂળ સ્થાનેથી ઉપાડી બીજા સ્થાને રોપીને, તે ક્યારીની ચારે બાજુ વાડ કરીને પછી અનુક્રમથી સંરક્ષણ, સંગોપન સંવર્ધન કરવા લાગ્યા.

૧૦ તણ ણં તે સાલિઅક્ખણ અણુપુવ્વેણં સારક્ખિજ્જમાણા સંગોવિજ્જમાણા સંવઢ્ઢિજ્જમાણા સાલી જાયા, કિણ્ઢા કિણ્ઢોભાસા જાવણિડરંબભૂયા પાસાઈયા ઢરિસણીયા અભિરૂવા પઢિરૂવા ।

તણ ણં તે સાલી પત્તિયા વત્તિયા ગભ્ભિયા પસૂયા આગયગંઢા ધીરાઈયા બઢ્ઢફલા પક્કા પરિયાગયા સલ્લઈયા પત્તઈયા હરિયપવ્વકંઢા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે સંરક્ષિત, સંગોપિત, સંવર્ધિત કરતા તે કમોદના ઢાણા અનુક્રમે શાલિના છોડરૂપે પરિણત થઈ ગયા. તે છોડ શ્યામ, શ્યામ કાંતિવાળા યાવત્ નિકુંડરબ-મેઘસમૂહ જેવા થઈ ગયા અર્થાત્ શાખા-પ્રશાખાથી સઘન છાયાવાળા, તે છોડ મેઘસમૂહ જેવા શોભવા લાગ્યા. તે છોડ જોનારના મનને પ્રસન્ન કરતાં હોવાથી પ્રાસાદીય, નેત્રને આનંદ આપતા હોવાથી ઢર્શનીય, કમનીય હોવાથી અભિરૂપ અને ચિત્તાકર્ષક હોવાથી પ્રતિરૂપ થઈ ગયા.

ત્યાર પછી કમોદના તે છોડ પાંઢડાવાળો થઈ ગયો અને આકારમાં ગોળ ઢેખાવા લાગ્યા અર્થાત્ છોડની ઢાંડી ઉપર નાની શાખાઓ છત્રીના આકારે નીચી નમેલી હોવાથી તે ગોળ ઢેખાતા હતા. જ્યારે તે છોડ મોટા થઈ ગયા, તેના ઉપર મંજરીઓ બેઠી, મંજરીઓ બહાર નીકળવા લાગી, તેની સુવાસ યોમેર ફેલાવા લાગી, તે મંજરીઓ દૂઢમય બની ગઈ અને તે દૂઢમાંથી ઢાણા બંઢાવા લાગ્યા, તે ઢાણા પરિપકવ થઈ ગયા, પાંઢડા સુકાઈને શલાકા(સળી) જેવા થઈ ગયા, પાંઢડા ખરવા લાગ્યા અને પત્રકિત-થોડા જ પાંઢડા રહી ગયા. તે હરિત-પરિપકવ પર્વકાંડવાળા થઈ ગયા અર્થાત્ તેની ઢાંડી અને બે ગાંઠ વચ્ચેનો સંઢિભાગ પીળો થઈ ગયો, ડાંગર-કમોદ તેચાર થઈ ગઈ.

૧૧ તણ ણં તે કોડુંબિયા તે સાલીણ પત્તિણ જાવ સલ્લઈણ પત્તઈણ જાણિત્તા તિક્ખેહિં ણવપજ્જણિહિં અસિણિહિં લુણેતિ, લુણિત્તા કરયલમલિણ કરેતિ, કરેત્તા પુણંતિ । તત્થ ણં ચોક્ખાણં સૂઢયાણં અખંઢાણં અફુઢિયાણં છઢ્ઢુછઢ્ઢાપૂયાણં સાલીણં માગહણ પત્થણ જાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ તે શાલિ-ડાંગરને પત્રિત-પાંઢડાવાળી યાવત્ શલ્યકિત, પત્રકિત-વિરલ પાંઢડાવાળી જાણીને, તીક્ષ્ણ, નવા સજાવેલા ઢાતરડાથી તેને લણીને, હાથથી (હથેળીમાં) મસળીને, ભૂંસાને ઢૂર કરી કમોદના ઢાણાને નિર્મલ-સ્વચ્છ કર્યા. ત્યારે તે કમોદના ઢાણા વાવવા યોગ્ય,

અખંડ, તૂટ્યા વિનાના, સૂપડાથી ઝાટકીને સાફ કરેલા મગધ દેશમાં પ્રચલિત એક પ્રસ્થક (બે ખોબા=સેતિકા, ૪ સેતિકા=કુડવ, ૪ કુડવ= એક પ્રસ્થક) પ્રમાણ થઈ ગયા.

૧૨ તદ્દાં તે કોડુંબિયા તે સાલી ણવણસુ ઘડણસુ પક્ષિવંતિ, પક્ષિવિત્તા ઉવલિંપંતિ, ઉવલિંપિત્તા લંછિયમુદ્દિણ કરેતિ, કરિત્તા કોટ્ટાગારસ્સ ણગદેસંસિ ઠાવેતિ ઠાવિત્તા સારક્ષેમાણા સંગોવેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કર્મચારી પુરુષોએ તે પ્રસ્થ પ્રમાણ શાલિ-કમોદને નવીન ઘડામાં ભરીને તેના મુખ પર માટીનો લેપ કરીને તેને લાંછિત-મુદ્રિત કરીને તેના ઉપર સીલ લગાવી દીધું. પછી તેને કોઠારના એક ભાગમાં રાખી દીધા. યથાસમયે તેનું સંરક્ષણ અને સંગોપન કરતા રહ્યા.

૧૩ તદ્દાં તે કોડુંબિયા દોચ્ચમ્મિ વાસારત્તંસિ પઢમપાડસંસિ મહાવુટ્ટિકાયંસિ ણિવણ્ણંસિ યુદ્ધાગં કેયારં સુપરિકમ્મિયં કરેતિ, તે સાલી વવંતિ, દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઉક્ષયણિક્ષણ જાવ લુણેતિ જાવ ચલણતલમલિણ કરેતિ, કરિત્તા પુણંતિ, તત્થ ણં સાલીણં બહવે કુડવા જાયા જાવ ણગદેસંસિ ઠાવેતિ, ઠાવિત્તા સારક્ષેમાણા સંગોવેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ બીજા વર્ષે ચોમાસાના પ્રારંભમાં મહાવૃષ્ટિ થઈ ત્યારે નાનું ખેતર ખેડીને સાફ કર્યું, સાફ કરીને તેમાં તે કમોદ વાવીને, બીજા અને ત્રીજાવાર તેનું ઉત્કેપ-નિકેપ કર્યું અર્થાત્ મૂળમાંથી ઉપાડી બીજા સ્થાને રોપ્યા યાવત્ લણ્યા, પગથી ખૂંટી તેને સાફ કર્યા. તે શાલિ ઘણા કુડવ પ્રમાણ થઈ ગયા યાવત્ તેને કોઠારના એક ભાગમાં રાખીને તેનું સંરક્ષણ અને સંગોપન કરતા રહ્યા.

૧૪ તદ્દાં તે કોડુંબિયા તચ્ચંસિ વાસારત્તંસિ મહાવુટ્ટિકાયંસિ બહવે કેયારે સુપરિકમ્મિણ કરેતિ જાવ લુણેતિ, લુણિત્તા સંવહંતિ, સંવહિત્તા યલયં કરેતિ કરિત્તા મલેતિ જાવ બહવે કુંભા જાયા । તદ્દાં તે કોડુંબિયા સાલી કોટ્ટાગારાંસિ પક્ષિવંતિ જાવ વિહરંતિ । ચડથ્થે વાસારત્તે બહવે કુંભસયા જાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ ત્રીજા વરસે મહાવૃષ્ટિ થઈ ત્યારે ઘણા ખેતરો ખેડીને તૈયાર કર્યા યાવત્ તેને લણીને ભારા બાધીને, ઉપાડીને, ખળામાં લાવ્યા તેનું મર્દન કર્યું અર્થાત્ બળદ ફેરવી ખળું કર્યું યાવત્ હવે તે ઘણા કુંભ પ્રમાણ ચોખા તૈયાર થઈ ગયા. ત્યાર પછી તે કોટ્ટાગાર પુરુષોએ તે શાલિ કોઠારમાં રાખ્યા યાવત્ તેની રક્ષા કરતા રહ્યા. ચોથા વરસે આ પ્રમાણે કરવાથી સેંકડો કુંભ પ્રમાણ કમોદ તૈયાર થયા.

પુત્રવધૂઓની યોગ્યતાનુસાર કાર્ય સોંપણી :-

૧૫ તદ્દાં તે તસ્સ ધણ્ણસ્સ પંચમયંસિ સંવચ્છરંસિ પરિણમમાણંસિ પુવ્વરત્તાવરત્ત-કાલસમયંસિ ઇમેયારૂવે અજ્ઞત્થિણ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - એવં યલુ મણ્ણે ઇઓ અઈણ પંચમે સંવચ્છરે ચડણ્ણં સુણ્ણાણં પરિક્ષણદ્ધયાણે તે પંચ સાલિઅક્ષયા હત્થે ઢિણ્ણા । તં સેયં યલુ મમ કલ્લં જાવ જલંતે પંચ સાલિઅક્ષણે પરિજાઈત્થા । જાવ(એવં) જાણામિ તાવ કાણે કિહં સારક્ષિયા વા સંગોવિયા વા સંવહિયા વા ? ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેહ, સંપેહિત્તા

કલ્લં જાવ જલંતે વિડલં અસણં જાવ ચરુણહ ય સુણહાણં કુલઘરવગ્ગં સમ્માણિત્તા તસ્સેવ મિત્તણાઈ જાવ ચરુણહ ય સુણહાણં કુલઘરવગ્ગસ્સ પુરઓ જેટ્ટં ડ્ઙ્ઙિયં સદ્ધાવેઈ સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી-

એવં ખલુ અહં પુત્તા ! ઇઓ અઈએ પંચમમ્મિ સંવચ્છરે ઇમસ્સ મિત્તણાઈ જાવ ચરુણહ ય સુણહાણં કુલઘરવગ્ગસ્સ પુરઓ તવ હત્થંસિ પંચ સાલિઅક્ખએ દલયામિ । જયા ણં અહં પુત્તા ! એ પંચ સાલિઅક્ખએ જાએજ્જા તયા ણં તુમં મમ ઇમે પંચ સાલિઅક્ખએ પડિણિજ્જાએસિ ત્તિ કટ્ટુ તં હત્થંસિ દલયામિ; સે ણૂણં પુત્તા ! અટ્ટે સમટ્ટે ? હંતા, અત્થિા તં ણં પુત્તા ! મમ તે સાલિઅક્ખએ પડિણિજ્જાએહિ ।

તએ ણં સા ડ્ઙ્ઙિયા ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ એયમટ્ટં સમ્મં પડિસુણેઈ, પડિસુણિત્તા જેણેવ કોટ્ટાગારં તેણેવ ડ્ઘાગચ્છઈ, ડ્ઘાગચ્છિત્તા પલ્લાઓ પંચ સાલિઅક્ખએ ગેણહઈ, ગેણિહત્તા જેણેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ડ્ઘાગચ્છઈ, ડ્ઘાગચ્છિત્તા ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી- “એ ણં તે પંચ સાલિઅક્ખએ” તિ કટ્ટુ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ હત્થંસિ તે પંચ સાલિઅક્ખએ દલયઈ । તએ ણં ધણ્ણે સત્થવાહે ડ્ઙ્ઙિયં સવહસાવિયં કરેઈ, કરિત્તા એવં વયાસી- કિં ણં પુત્તા ! એ એવ પંચ સાલિઅક્ખએ ડ્ઘાહુ અણ્ણે ?

ભાવાર્થ :- પાંચ વર્ષ પૂર્ણ થયા ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહને મધ્ય રાત્રિના સમયે આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે મેં ચારે પુત્રવધૂઓની, પરીક્ષા કરવા માટે, પાંચ-પાંચ કમોદના દાણા તેઓના હાથમાં આપ્યા હતા. કાલે યાવત સૂર્યોદય થાય ત્યારે તે પાંચ કમોદના દાણા પાછા માગવા મારા માટે ઉચિત છે. તેનાથી હું જાણું કે કોણે, કઈ રીતે તેનું સંરક્ષણ, સંગોપન અને સંવર્ધન કર્યું છે? આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે દિવસે સૂર્યોદય થયો ત્યારે વિપુલ અશનાદિ બનાવરાવીને, મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગનું સન્માન કરીને, તે મિત્ર, જ્ઞાતિ આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂના પિયર વર્ગની સમક્ષ મોટી પુત્રવધૂ ઉજ્જિકાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે પુત્રી ! આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે આ મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયર વર્ગની સમક્ષ મેં તમારા હાથમાં પાંચ કમોદના દાણા દીધા હતા અને હે પુત્રી ! મેં એમ કહ્યું હતું કે- જ્યારે હું આ પાંચ કમોદના દાણા માગું ત્યારે તું મારા આ પાંચ કમોદના દાણા મને પાછા આપજે. હે પુત્રી ! આ વાત સત્ય છે? ઉજ્જિકાએ કહ્યું- હા, સત્ય છે. ધન્ય સાર્થવાહ બોલ્યા- તો હે પુત્રી ! મારા તે કમોદના દાણા પાછા આપ.

ત્યાર પછી ઉજ્જિકાએ ધન્ય સાર્થવાહની આ વાત સાંભળીને કોઠારમાં જઈને, પાંચ કમોદના દાણા ગ્રહણ કરીને, ધન્ય સાર્થવાહની પાસે આવીને આ પ્રમાણે બોલી- આ રહ્યા પાંચ કમોદના દાણા, તેમ કહીને ધન્ય સાર્થવાહના હાથમાં પાંચ શાલિના દાણા આપ્યા. ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે સોગંદ આપીને પૂછ્યું- હે પુત્રી ! શું આ તે જ શાલિના દાણા છે કે બીજા છે ?

૧૬ તએ ણં ડ્ઙ્ઙિયા ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી- એવં ખલુ તુબ્બે તાઓ ! ઇઓ અઈએ

પંચમે સંવચ્છરે ઇમસ્સ મિત્તણાઈ જાવ વિયરાહિ । ત્વં પં અહં તુભં એમદ્વં પડિસુણેમિ, તે પંચ સાલિઅક્ખણે ગેણ્હામિ, ઇંતમવક્કમામિ ।

ત્વં પં મમ ઇમેયારૂવે અજ્જિત્થિણે જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - એવં ખલુ તાયાણં કોટ્ટાગારંસિ જાવ સકમ્મસંજુત્તા । તં ણો ખલુ તાઓ ! તે ચેવ પંચ સાલિઅક્ખણે, એણં અણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઉજ્જિત્થાએ ધન્ય સાર્થવાહને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે તાત ! આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયર વર્ગની સામે આપશ્રીએ પાંચ દાણા આપીને તેનું સંરક્ષણાદિ કરવાનું કહ્યું હતું. તે સમયે મેં આપની વાત સાંભળી હતી અને તે શાલિના પાંચ દાણા ગ્રહણ કર્યા અને એકાંતમાં ચાલી ગઈ.

ત્યારે મને એવો વિચાર આવ્યો કે પિતાજીના કોઠારમાં ઘણા ચોખા ભર્યા છે, જ્યારે માગશે ત્યારે આપી દઈશ. એવો વિચાર કરીને મેં તે દાણા ફેંકી દીધા હતા. તેથી હે તાત ! આ તે જ શાલિના દાણા નથી, બીજા છે.

૧૭ ત્વં પં સે ધણ્ણે ઉજ્જિયાણે અંતિણે એમદ્વં સોચ્ચા ણિસમ્મ આસુરત્તે જાવ મિસિમિસેમાણે ઉજ્જિયં તસ્સ મિત્તણાઈ-ણિયગ-ચરુણ-સુણ્ણાણં કુલઘરવગ્ગસ્સ ય પુરઓ તસ્સ કુલઘરસ્સ છારુજ્જિયં ચ છાણુજ્જિયં ચ કયવરુજ્જિયં ચ સંપુચ્છિયં ચ સમ્મજ્જિયં ચ પાઓવદાઈયં ચ ણ્ણાણોવદાઈયં ચ બાહિર-પેસણકારિયં ચ ઠવેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઉજ્જિત્થા પાસેથી આ અર્થ સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને, ક્રોધિત થઈને, ગુસ્સામાં દાંત કચકચાવતા, ધૂંવા પૂંવા થઈને તેમણે ઉજ્જિત્થાને, તે મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગની સામે, કુલગૃહની રાખ ફેંકનારી, વાસીદુ વાળનારી, કચરો કાઢનારી, ફળિયામાં પાણી છાંટનારી, સાવરણીથી ઘરને વાળીને સાફ કરનારી, પગ ધોવા માટે કે સ્નાન માટે પાણી દેનારી અને સંદેશવાહક દાસીના રૂપમાં નિયુક્ત કરી.

૧૮ એવામેવ સમણાસો ! જો અમ્હં ણિગ્ગંથો વા ણિગ્ગંથી વા જાવ પવ્વઈણે પંચ ય સે મહવ્વયાઈં ઉજ્જિયાઈં ભવંતિ, સે પં ઇહભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં, બહૂણં સમણીણં, બહૂણં સાવયાણં, બહૂણં સાવિયાણં હીલણિજ્જે જાવ અણુપરિયટ્ઠિસ્સઈ । જહા સા ઉજ્જિયા ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! આપણા જે સાધુ અથવા સાધ્વી યાવત્ પ્રવ્રજ્યા લઈને પાંચ(દાણાની સમાન પાંચ) મહાવ્રતોનો પરિત્યાગ કરે છે, તે ઉજ્જિત્થાની જેમ આ ભવમાં ઘણા શ્રમણો-શ્રમણીઓ, ઘણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા હીલનીય, નિંદનીય બને છે યાવત્ અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા રહે છે. જેમ કે ઉજ્જિત્થા

૧૯ એવં ભોગવઈયા વિ ણવરં તસ્સ કુલઘરસ્સ કંડેતિયં કોટ્ટેતિયં પીસંતિયં ચ એવં રુંધંતિયં ચ રુંધંતિયં ચ પરિવેસંતિયં ચ પરિભાયંતિયં ચ અભિંભતરિયં પેસણકારિં મહાણસિર્ણિ ઠવેઈ ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે ભોગવતીના વિષયમાં જાણવું જોઈએ. વિશેષતા એ છે કે તે પાંચદાણાને પ્રસાદ

માની ખાઈ ગઈ હતી, તેથી તેને સાર્થવાહે ખાંડનારી, કૂટનારી, દળનારી, ધાન્યના ફોતરા દૂર કરનારી અથવા કઠોળની દાળ બનાવનારી, રાંધનારી, પીરસનારી, પીરસણા મોકલનારી, ઘરની અંદર દાસીનું કામ કરનારી અને રસોયાણીરૂપે નિયુક્ત કરી.

૨૦ એવામેવ સમણાડસો ! જો અમ્હં સમણો વા સમણી વા પંચ ય સે મહવ્વયાઈં ફોડિયાઈં ભવંતિ, સે ણં ઇહ ભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં, બહૂણં સમણીણં, બહૂણં સાવયાણં, બહૂણં સાવિયાણં હીલણિજ્જે જાવ અણુપરિયટ્ઠિસ્સઈ; જહા વ સા ભોગવઈયા ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્યમન્ શ્રમણો ! આપણા જે સાધુ કે સાધ્વી રસનેન્દ્રિયને વશીભૂત થઈ પાંચ મહાવ્રતોનું ખંડન કરે છે તે આ જ ભવમાં ઘણા સાધુઓ, સાધ્વીઓ, ઘણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા નિંદનીય, અવહેલણીય અને છે યાવત્ અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે, જેમ કે તે ભોગવતી.

૨૧ એવં રક્ષિયા વિ, ણવરં-જેણેવ વાસઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા મંજૂસં વિહાડેઈ, વિહાડિત્તા રયણકરંડગાઓ તે પંચ સાલિઅક્ખાઈ ગેણહઈ, ગેણહિત્તા જેણેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા પંચ સાલિઅક્ખાઈ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ હત્થે દલયઈ ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે રક્ષિકાના વિષયમાં જાણવું જોઈએ. વિશેષતા એ છે કે (પાંચ દાણા માગ્યા ત્યારે) તેણે નિવાસગૃહમાં જઈને પેટી ખોલીને રત્નની ડબ્બીમાંથી તે પાંચ શાલિના દાણા ગ્રહણ કર્યા, ગ્રહણ કરીને ધન્ય સાર્થવાહ પાસે આવીને તેમના હાથમાં તે શાલિના પાંચ દાણા આપી દીધા.

૨૨ તણ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે રક્ષિયા એવં વયાસી- કિં ણં પુત્તા ! તે ચેવ એ પંચ સાલિઅક્ખાઈ, ઉદાહુ અણ્ણે ? તણ ણં રક્ષિયા ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી- તે ચેવ તાયા ! એ પંચ સાલિઅક્ખાઈ, ણો અણ્ણે । કહં ણં પુત્તા ? એવં ખલુ તાઓ ! તુભ્ભે ઇઓ પંચમે સંવચ્છરે જાવ ભવિયવ્વં એત્થ કારણેણં તિ કટ્ટુ તે પંચ સાલિઅક્ખાઈ સુદ્ધે વત્થે જાવ તિસંઙ્ગં પડિજાગરમાણી યાવિ વિહરામિ । તઓ એણં કારણેણં તાઓ ! તે ચેવ એ પંચ સાલિઅક્ખાઈ, ણો અણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે ધન્ય સાર્થવાહે રક્ષિકાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્રી ! શું આ તે જ પાંચ શાલિ છે કે બીજા ? રક્ષિકાએ ધન્ય સાર્થવાહને ઉત્તર આપ્યો- હે તાત ! આ તે જ શાલિ-અક્ષત છે, બીજા નથી.

ધન્ય સાર્થવાહે પૂછ્યું- પુત્રી ! તે કેવી રીતે (સત્ય છે) ? રક્ષિકા બોલી- હે તાત ! આપે આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે પાંચ દાણા આપ્યા હતા. ત્યારે દાણા આપવામાં કોઈ કારણ હોવું જોઈએ. તેમ વિચારીને આ પાંચ શાલિના દાણાને શુદ્ધ વસ્ત્રમાં બાંધી, રત્નની ડબ્બીમાં રાખી, તેની ત્રણે સંધ્યાઓમાં સાર-સંભાળ કરતી રહી છું. તેથી હે પિતા ! આ તે જ શાલિના દાણા છે, બીજા નહીં.

૨૩ તણ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે રક્ષિયાઈ અંતિણે એયમટ્ટં સોચ્ચા હટ્ટુટ્ટે તસ્સ કુલઘરસ્સ હિરણ્ણસ્સ ય કંસદૂસવિઝલધણ જાવ સાવણ્ણસ્સ ય મંડાગારિણિં ઠવેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહ રક્ષિકા પાસેથી આ અર્થ સાંભળીને પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થયા. તેણે

પોતાના ઘરના હિરણ્યના, કાંસા આદિ વાસણો, દૂધ્ય-રેશમી આદિ મૂલ્યવાન વસ્ત્રો, વિપુલ ધન યાવત્ સ્વાપતેય-સંપત્તિની ભાંડાગારિણી (ભાંડારીના રૂપમાં) નિયુક્ત કરી દીધી.

૨૪ એવામેવ સમણાસો ! જાવ પંચ ય સે મહવ્વયાઈં રક્ષિયાઈં ભવંતિ, સે ણં ઇહ ભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં, બહૂણં સમણીણં, બહૂણં સાવયાણં, બહૂણં સાવિયાણં અચ્ચણિજ્જે જાવ ચારરંત સંસાર કંતારં વીઈવઈસ્સઈ; જહા સે રક્ષિયા ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્માન શ્રમણો ! યાવત્ દીક્ષિત થઈને આપણા જે સાધુ અથવા સાધ્વી પાંચ મહાવ્રતોની રક્ષા કરે છે, તે આ જ ભવમાં ઘણા સાધુ-સાધ્વીઓ, ઘણા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ માટે અર્યનીય યાવત્ ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર કંતારને પાર કરે છે, જેમ કે રક્ષિકા.

૨૫ રોહિણિયા વિ એવં ચેવ । ણવરં- તુભ્ભે તાઓ ! મમ સુબહુયં સગડીસાગડં દલાહિ, જેણ અહં તુભ્ભં તે પંચ સાલિઅક્ખણ પહિણિજ્જાણમિ ।

તે પંચ સે ધણે સત્થવાહે રોહિણિં એવં વયાસી- કહં ણં તુમં મમ પુત્તા ! તે પંચ સાલિઅક્ખણ સગડસાગડેણં ણિજ્જાઈસ્સસિ ?

તે પંચ સા રોહિણી ધણં એવં વયાસી- એવં ખલુ તાઓ ! ઇઓ તુભ્ભે પંચમે સંવચ્છરે ઇમસ્સ મિત્તણાઈ જાવ કુલઘરવગ્ગસ્સ પુરઓ મમ પંચ સાલિઅક્ખણ દિણે જાવ તે પંચસાલિઅક્ખણ બહવે કુંભસયા જાયા, તેણેવ કમેણં । એવં ખલુ તાઓ ! તુભ્ભે તે પંચ સાલિઅક્ખણ સગડસાગડેણં ણિજ્જાણમિ ।

ભાવાર્થ :- રોહિણીના વિષયમાં પણ એમ જ જાણવું, વિશેષતા એ છે કે જ્યારે ધન્ય સાર્થવાહે તેની પાસેથી પાંચ દાણા માગ્યા ત્યારે તેણીએ કહ્યું- તાત ! આપ મને ઘણા ગાડા-ગાડીઓ આપો, જેથી હું કમોદના પાંચ દાણા લઈ આવું.

ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે રોહિણીને કહ્યું- હે પુત્રી ! તું મને તે પાંચ કમોદના દાણા ગાડા-ગાડીમાં ભરીને કેવી રીતે દઈશ ?

ત્યારે રોહિણીએ ધન્ય સાર્થવાહને કહ્યું- હે તાત ! આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે આ જ મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિની સમક્ષ આપે મને પાંચ કમોદના દાણા દીધા હતા યાવત્ તે જ પાંચ કમોદના દાણા હવે સેંકડો કુંભ પ્રમાણ થઈ ગયા છે, ઈત્યાદિ આ પ્રમાણે હે તાત ! હું આપના તે પાંચ કમોદના દાણાને ગાડા-ગાડીઓમાં ભરીને આપું છું.

૨૬ તે પંચ સે ધણે સત્થવાહે રોહિણીયાણ સુબહુયં સગડ-સાગડં દલયઈ । તે પંચ રોહિણી સુબહુસગડસાગડં ગહાય જેણેવ સણ કુલઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા કોટ્ટાગારે વિહાડેઈ, વિહાડિત્તા પલ્લે ઉભિંભદઈ, ઉભિંભદિત્તા સગડી-સાગડં ભરેઈ, ભરિત્તા રાયગિહં ણગરં મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ સણ ગિહે જેણેવ ધણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ ।

તે પંચ રાયગિહે ણયરે સિંઘાડગ જાવ બહુજણો અણ્ણમણ્ણં એવમાઈક્ખઈ- ધણે ણં

દેવાણુષ્પિયા ! ધણ્ણે સત્થવાહે, જસ્સ ણં રોહિણિયા સુણ્ણહા, જીએ ણં પંચ સાલિઅક્ખણ સગહસાગહિણં ણિજ્જાણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે રોહિણીને ઘણા ગાડા-ગાડી આપ્યા. રોહિણી તે ઘણા ગાડા-ગાડીઓ લઈને પોતાના કુલગૃહ(પિયર) ગઈ અને કોઠાર ખોલીને, પલ્થના મુખ ઉપરના લેપ દૂર કરી, શાલિના દાણાથી ગાડી-ગાડા ભરીને રાજગૃહ નગરમાં થઈને પોતાને ઘેર(સાસરે) ધન્ય સાર્થવાહની સમીપે આવી.

ત્યારે રાજગૃહ નગરમાં શ્રૃંગાટક આદિ માર્ગોમાં ઘણા લોકો પરસ્પર આ પ્રમાણે કહીને પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. હે દેવાનુપ્રિયો ! ધન્ય સાર્થવાહને ધન્ય છે કે જેની રોહિણી જેવી પુત્રવધૂ છે, જે પાંચ કમોદના દાણાને ગાડા-ગાડીમાં ભરીને પાછા આપે છે.

૨૭ તए णं से धण्णे सत्थवाहे ते पंच सालिअक्खए सगहसागडेणं णिज्जाण्णए पासइ, पासित्ता हट्टुट्टे पडिच्छइ, पडिच्छित्ता तस्सेव मित्तणाइ जाव चउण्ह य सुण्णहणं कुलघरवग्गस्स पुरओ रोहिणीयं सुण्हं तस्स कुलघरवग्गस्स बहुसु कज्जेसु य कारणेसु य कुडुंबेसु य मंतेसु य गुज्झेसु य रहस्सेसु य आपुच्छणिज्जं जाव वड्ढावियं पमाणभूयं ठावेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે તે પાંચ કમોદના દાણાને ગાડા-ગાડી દ્વારા આવતાં જોયા, જોઈને પ્રસન્ન-સંતુષ્ટ થઈને, તેનો સ્વીકાર કરીને, તે જ મિત્રો અને જ્ઞાતિજનો તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગની સમક્ષ રોહિણી પુત્રવધૂને કુટુંબના અનેક કાર્યોમાં યાવત્ રહસ્યોમાં સલાહ લેવા યોગ્ય યાવત્ ઘરની અધિષ્ઠાત્રી (સંચાલક) અને પ્રમાણભૂત (સર્વે સર્વારૂપે) નિયુક્ત કરી.

૨૮ एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं समणो वा समणी वा पंच महव्वया संवड्ढिया भवंति, से णं इह भवे चेव बहूणं समणाणं जाव वीईवइस्सइ, जहा व सा रोहिणीया ।

ભાવાર્થ :- તે જ પ્રમાણે હે આયુષ્મન શ્રમણો ! આપણા જે સાધુ-સાધ્વી પાંચ મહાવ્રતોમાં વૃદ્ધિ કરે છે, તેને ઉત્તરોત્તર નિર્મલ બનાવે છે, તે આ ભવમાં ઘણા શ્રમણો આદિ દ્વારા પ્રશંસાને પાત્ર બને છે યાવત્ સંસારથી મુક્ત થાય છે, જેમ કે તે રોહિણી ઘણા લોકોની પ્રશંસા પાત્ર બની.

૨૯ एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं सत्तमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते । ॥ त्ति बेमि ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સાતમા જ્ઞાતાધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. તે જ મેં તને કહ્યો છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ધન્ય સાર્થવાહ અને તેની ચાર પુત્રવધૂઓના દષ્ટાંત દ્વારા શાલી-કમોદની વૃદ્ધિની જેમ શ્રમણો માટે સંયમ ભાવની વૃદ્ધિનું વિધાન છે. વૃત્તિકારે દષ્ટાંત-દષ્ટાંતિકને ઘટિત કરતી ૧૪ ગાથાઓ આપી છે. જેમ કે—

जइ सेटी तह गुरुणो, जह णाइजणो तहा समणसंघो ।

जह बहुया तह भव्वा, जह सालिकणा तह वया इं ॥१॥

અર્થ— શ્રેષ્ઠી(ધન્ય સાર્યવાહ)ના સ્થાને ગુરુ, જ્ઞાતિજનોના સ્થાને શ્રમણસંઘ પુત્રવધૂઓના સ્થાને ભવ્ય પ્રાણીઓ અને યોખાના દાણાના સ્થાને મહાવ્રતો સમજવા જોઈએ.॥૧॥

જહ સા ડજ્ઙિયણામા, ડજ્ઙિયસાલી જહત્થમભિહાણા ।
પેસણગારિત્તેણં, અસંખદુક્ખક્ખણીં જાયા ॥૨॥
જહ ભવ્વો જો કોઈ, સંઘસમક્ખં ગુરુવિદિણ્ણાં ।
પહિવજ્જિં સમુજ્જહિ, મહવ્વયાં મહામોહા ॥૩॥
સો ઇહ ચેવ ભવમ્મિ, જણાણ ધિક્કાર-ભાયણં હોઈ ।
પરલોએ ડ દુહત્તો, ણાણા-જોણીસુ સંચરહિ ॥૪॥

અર્થ— જેમ યથાર્થ નામવાળી ઉજ્જિઝકાએ યોખાના દાણાને ફેંકી દીધા અને તેથી તે દાસ્ય—કર્મના અસંખ્ય દુઃખોને પામી.॥૨॥ તેવી રીતે જે ભવ્ય જીવ ગુરુ દ્વારા પ્રદત મહાવ્રતોનો સંઘની સમક્ષ સ્વીકાર કરીને, મહામોહને વશીભૂત થઈને છોડી દે છે.॥૩॥ તે આ ભવમાં લોકોના તિરસ્કારને પામે છે અને પરલોકમાં પણ દુઃખથી પીડિત થઈને અનેકવિધ યોનિઓમાં ભ્રમણ કરે છે. ॥૪॥

જહ વા સા ભોગવતી, જહત્થણામોવભુત્તસાલિકણા ।
પેસણવિસેસકારિત્તેણેણ પત્તા દુહં ચેવ ॥૫॥
તહ જો મહવ્વયાં, ડવભુંજહિ જીવિયતિ પાલિંત્તો ।
આહારહિસુ સત્તો, ચત્તો સિવસાહણિચ્છાએ ॥૬॥
સો ઇત્થ જહિચ્છાએ, પાવહિ આહારમાહિ લિંગિત્તિ ।
વિડસાણ ણાહિપુજ્જો, પરલોયમ્મિ દુહી ચેવ ॥૭॥

અર્થ— જેમ યથાર્થ નામવાળી ભોગવતી શાલિકણોને ખાઈ ગઈ અને તેથી તે પણ વિશેષ પ્રકારના દાસી-કર્મના દુઃખને પામી.॥૫॥ તેવી રીતે જે શ્રમણો મહાવ્રતોને આજીવિકાનું સાધન બનાવે છે, આહારાદિમાં આસક્ત થાય છે અને જે સાધકો મહાવ્રતોને મુક્તિનું સાધન માનતા નથી.॥૬॥ તે કેવળ લિંગધારી(વેષધારી) યથેષ્ટ આહારાદિ પ્રાપ્ત કરતા રહે છે, તેઓ વિદ્વાનો માટે પૂજનીય નથી અને તે પરલોકમાં પણ દુઃખી થાય છે. ॥૭॥

જહ વા રક્ખિય વહુયા, રક્ખિયસાલીકણા જહત્થક્ખા ।
પરિજ્ઞમણ્ણા જાયા, ભોગસુહાં ચ સંપત્તા ॥૮॥
તહ જો જીવો સમ્મં પહિવજ્જિત્તા મહવ્વએ પંચ ।
પાલેહિ ણિરહિયારે, પમાયલેસંપિ વર્જ્જેતો ॥૯॥
સો અપ્પહિએક્કરહિ, ઇહલોયંમિ વિ વિઝ્ઙહિં પણયપઓ ।
એગંતસુહી જાયહિ, પરમ્મિ મોક્ખં પિ પાવેહિ ॥૧૦॥

અર્થ— યથાર્થ નામવાળી રક્ષિતાએ યોખાના દાણાની રક્ષા કરી, તો તે પારિવારિક જનોમાં માન્ય થઈ અને ભૌતિક સુખોને પ્રાપ્ત કર્યા.॥૮॥ તેમ જે જીવ મહાવ્રતોને અંગીકાર કરીને અંશમાત્ર પણ પ્રમાદ કર્યા વિના નિરતિચારપણે તેનું પાલન કરે છે.॥૯॥ એક માત્ર આત્મહિતમાં જ રક્ત તેઓ લોકમાં વિદ્વાનો દ્વારા પૂજિત થાય છે, એકાંત રૂપથી સુખી થાય છે અને પરમ-શ્રેષ્ઠ એવા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે.॥૧૦॥

જહ રોહિણી ડ સુણહા, રોવિયસાલી જહત્થમભિહાણા ।
 વઢિત્તા સાલિકણે, પત્તા સવ્વસ્સ સામિત્તં ॥૧૧॥
 તહ જો ભવ્વો પાવિય, વયાઈં પાલેહ અપ્પણા સમ્મં ।
 અણ્ણેસિ વિ ભવ્વાણં, દેહ અણેગેસિં હિયહેડં ॥૧૨॥
 સો હહ સંઘપહાણો, જુગપ્પહાણેતિ લહહ સંસદ્દં ।
 અપ્પપેરેસિં કલ્લાણ-કારઓ ગોયમપહુવ્વ ॥૧૩॥
 તિત્થસ્સ વુઢ્ઢિકારી, અક્ખેવણઓ કુતિત્થિયાઈંણં ।
 વિડસણરસેવિયકમો, કમેણ સિદ્ધિં પિ પાવેહ ॥૧૪॥

અર્થ- જેમ યથાર્થ નામવાળી રોહિણી નામની પુત્રવધૂ, શાલિને રોપીને, તેની વૃદ્ધિ કરીને, સમસ્ત ધનની સ્વામિની બની. ॥૧૧॥ તેમ જે ભવ્ય પ્રાણી મહાવ્રતોને પ્રાપ્ત કરીને, સ્વયં તેનું સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરે છે અને બીજા ભવ્ય પ્રાણીઓને હિત માટે જ્ઞાન-ઉપદેશ પ્રદાન કરે છે. ॥૧૨॥ તે આ ભવમાં ગૌતમસ્વામીની જેમ સંઘ પ્રધાન તેમજ યુગપ્રધાનપણાને પ્રાપ્ત કરે છે અને સ્વ-પર કલ્યાણ કારી બને છે. ॥૧૩॥ તે તીર્થનો અભ્યુદય કરીને, કુતીર્થિકોનું નિરાકરણ કરીને, વિદ્વાનો દ્વારા પૂજિત થઈને ક્રમશઃ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે. ॥૧૪॥

॥ સાતમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

આઠમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ઓગણીસમા તીર્થંકર મલ્લી ભગવાનના ત્રણ ભવોનું વર્ણન હોવાથી આ અધ્યયનનું નામ મલ્લી છે.

પ્રથમભવ— જંબૂદ્વીપના મહાવિદેહક્ષેત્રની સલિલાવતી વિજયની વીતશોકા નગરીમાં બલરાજા અને ધારિણી માતાને ત્યાં મહાબલ નામના રાજકુમાર હતા. મહાબલ રાજકુમારને છ બાલગોઠીયા મિત્ર હતા. યથાસમયે પુત્રને રાજ્ય સોંપી છે એ મિત્રો સહિત મહાબલ રાજાએ ધર્મઘોષ સ્થવિર પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી.

એક સમાન તપશ્ચર્યાદિ અનુષ્ઠાન કરવાના નિશ્ચયવાળા સાત અણગારોમાંથી સમય જતાં બધા કરતાં ચઢિયાતા થવા માટે મહાબલ અણગાર કપટપૂર્વક એક ઉપવાસ વધુ કરવા લાગ્યા અને તે કપટના ફળસ્વરૂપે તેમણે સ્ત્રી વેદનો બંધ કર્યો, ત્યાર પછી વીસ સ્થાનકની આરાધના દ્વારા તેમણે તીર્થંકરનામ કર્મનો બંધ કર્યો, ઉગ્ર તપશ્ચર્યા અને સંયમ પાલન કરતાં તે સાતે ય અણગારોએ અનશનની આરાધનાપૂર્વક તે ભવ પૂર્ણ કર્યો.

બીજોભવ— મહાબલ મુનિનો જીવ ઉર સાગરોપમની સ્થિતિએ જયંત નામના અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયો. છે એ મુનિઓ પણ કિંચિત્ ન્યૂન ઉર સાગરોપમની સ્થિતિએ ત્યાં જ ઉત્પન્ન થયા અને ત્યાંનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું.

ત્રીજોભવ— ત્રીજા ભવમાં ભરતક્ષેત્રના મિથિલા નરેશ કુંભરાજાની પ્રભાવતી રાણીને ત્યાં મલ્લી ભગવતીજીએ પુત્રીરૂપે જન્મ ધારણ કર્યો. તીર્થંકરનું સ્ત્રીરૂપે જન્મવું, તે આ અવસર્પિણી કાળની એક આશ્ચર્યકારી ઘટના છે.

છે એ મિત્રોએ મલ્લીકુમારીના જન્મ પૂર્વે ભિન્ન-ભિન્ન દેશોમાં રાજકુમારરૂપે જન્મ ધારણ કરી લીધો હતો. અવધિજ્ઞાન દ્વારા ભવિષ્યની ઘટના જાણી મલ્લીકુમારીએ એક મોહનગૃહ બનાવરાવ્યું. તેમાં ગોળાકારે ફરતાં છ ઓરડા કરાવ્યા. તેની મધ્યમાં એક ઓરડો કરાવ્યો. છે એ ઓરડાની જાળીમાંથી મધ્ય ઓરડાને જોઈ શકાય તેવી રચના કરાવી, મધ્ય ઓરડામાં સુવર્ણની પોતાની પોલી પ્રતિમા મૂકાવી. તે પ્રતિમાના મસ્તકઉપર એક છિદ્ર રખાવ્યું. તે છિદ્ર દ્વારા તેઓ રોજ આહારનો એક કોળિયો તેમાં નાંખી છિદ્રને ઢાંકણાથી ઢાંકી દેતા.

છે એ રાજાઓ પૂર્વભવના સ્નેહના કારણે કોઈ પણ નિમિત્તે મલ્લીકુમારીનું નામ સાંભળતાં તેના પ્રતિ અનુરાગી બની લગ્ન કરવા ઉત્સુક બન્યા.

(૧) પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ રાણીના નાગપૂજા સમયે બનાવેલો પુષ્પોનો સુંદર શ્રીદામકાંડ જોયો. ત્યાર પછી પ્રધાન પાસેથી જ્યારે તેનાથી પણ વધુ શ્રેષ્ઠ મલ્લીકુમારીના શ્રીદામ કાંડની વાત સાંભળી ત્યારે તે તેના તરફ મોહિત બની ગયા.

(૨) ચંદ્રચંદ્રય રાજા, દરિયાઈ વ્યાપારી અર્હત્રક શ્રાવક પાસેથી મલ્લીકુમારીના અદ્ભુત રૂપનું વર્ણન સાંભળી તેના તરફ આકર્ષિત થયા.

- (૩) રુકિમ રાજા પુત્રીના સ્નાન મહોત્સવ સમયે મલ્લીકુમારીના સ્નાન મહોત્સવનું વર્ણન કંચુકી પુરુષ પાસેથી સાંભળીને તેના તરફ આકર્ષિત થયા.
- (૪) શંખ રાજા, મલ્લીકુમારીનું કુંડળ સમું ન કરી શકવાથી દેશનિકાલ પામેલા અને પોતાના આશ્રયે આવેલા સોનીઓ પાસેથી મલ્લીકુમારીનું વર્ણન સાંભળીને તેના તરફ મોહિત થયા.
- (૫) અદીનશત્રુ રાજાએ ચિત્રલબ્ધિના કારણે મલ્લીકુમારીના પગનો અંગૂઠો જોઈને તેનું આબેહૂબ ચિત્ર બનાવવા માટે દેશનિકાલ પામેલા અને પોતાના આશ્રયે આવેલા ચિત્રકાર પાસેથી મલ્લીકુમારીનું ચિત્રપટ જોયું અને અનુરાગી થયા.
- (૬) જિતશત્રુ રાજા, મલ્લીકુમારીની દાસીઓ દ્વારા અપમાનિત યોક્ષા પરિત્રાજિકા પાસેથી મલ્લીકુમારીનું વર્ણન સાંભળીને તેના તરફ મોહીત થયા.

છએ રાજાઓએ મલ્લીકુમારીની માંગણી માટે કુંભરાજા પાસે દૂતો મોકલ્યા. કુંભરાજાએ મલ્લીકુમારીને આપવાની ના કહીને દૂતોનું અપમાન કરી પાછા મોકલી દીધા. ત્યારે છએ રાજાઓએ સાથે મળીને મિથિલા નગરી પર ચઢાઈ કરી અને યુદ્ધમાં છએ રાજાઓએ કુંભરાજાની સેનાને હતપ્રભ કરી નાંખી. કુંભરાજાને પોતાની સુરક્ષાનો કોઈ માર્ગ ન જણાતાં પોતે યુદ્ધભૂમિ છોડીને મિથિલા નગરીમાં ચાલ્યા ગયા અને મિથિલાના દ્વાર બંધ કરાવી દીધા. છએ રાજાઓ મિથિલાને ઘેરી ત્યાં પડાવ નાંખીને રહ્યા.

ત્યાર પછી કુંભરાજાએ મલ્લીકુમારીના કહેવાથી છએ રાજાઓને “મલ્લીકુમારી આપીશ,” તેમ કહી, ગુપ્ત રીતે મોહનગૃહમાં પ્રવેશ કરાવ્યો અને છએ રાજાઓને મોહનગૃહના છએ ઓરડામાં બેસાડ્યા. મધ્ય ઓરડામાં રહેલી મલ્લીકુમારીની પ્રતિમા જોઈ છએ રાજાઓ તેને મલ્લીકુમારી માની તેને નીરખવામાં મગ્ન બની ગયા.

તે સમયે મલ્લીકુમારીએ પ્રતિમાનું ઢાંકણું ખોલી નાંખ્યું. ચારે બાજુ કોહવાયેલા અનાજની દુર્ગંધ ફેલાઈ ગઈ અને તે દુર્ગંધથી છએ રાજાઓ અકળાઈ ગયા. તે સમયે મલ્લીકુમારીએ છએ રાજાઓને સંસારની અસારતા સમજાવી અને પૂર્વભવોનું સ્મરણ કરાવ્યું. છએ રાજાઓ વૈરાગી બની દીક્ષા લેવા તૈયાર થઈ ગયા.

વાર્ષિક દાન આપી મલ્લીકુમારીએ દીક્ષા લીધી અને તે જ દિવસે કેવળજ્ઞાન પામી તીર્થની સ્થાપના કરી. છએ રાજાઓ પણ તેમની પાસે દીક્ષા લઈ મોક્ષે ગયા.

મલ્લી ભગવાન પણ કાળક્રમે સમ્મેતશિખર ઉપર નિર્વાણ પામ્યા.

આઠમું અધ્યયન

મલ્લી

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં સત્તમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, અટ્ટમસ્સ પં ભંતે ! કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સાતમા જ્ઞાત-અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો આઠમા અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

મહાવિદેહ ક્ષેત્રની સલિલાવતી વિજય અને બલરાજ :-

૨ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं इहेव जंबुद्धीवे दीवे महाविदेहे वासे मंदरस्स पव्वयस्स पच्चत्थिमेणं, णिसढस्स वासहरपव्वयस्स उत्तरेणं, सीतोदाए महाणईए दाहिणेणं, सुहावहस्स वक्खारपव्वयस्स पच्चत्थिमेणं, पच्चत्थिमलवणसमुद्दस्स पुरच्छिमेणं एत्थं णं सलिलावई णामं विजए पण्णत्ते ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે આ જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, મહાવિદેહ નામના ક્ષેત્રમાં, મેરુપર્વતની પશ્ચિમમાં, નિષધ નામના વર્ષધર પર્વતની ઉત્તરમાં, સીતોદા મહાનદીની દક્ષિણમાં, સુખાવહ નામના વક્ષસ્કાર પર્વતની પશ્ચિમમાં અને પશ્ચિમ લવણસમુદ્રની પૂર્વમાં એક સલિલાવતી નામની વિજય હતી.

૩ तत्थ णं सलिलावईविजए वीयसोगा णामं रायहाणी पण्णत्ता - णवजोयणवित्थिण्णा जाव पच्चक्खं देवलोगभूया । तीसे णं वीयसोगाए रायहाणीए उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए एत्थ णं इंदकुंभे णामं उज्जाणे होत्था । तत्थ णं वीयसोगाए रायहाणीए बले णामं राया होत्था । तस्स धारिणीपामोक्खं देविसहस्सं ओरोहे होत्था ।

ભાવાર્થ :- તે સલિલાવતી વિજયમાં વીતશોકા નામની રાજધાની હતી. તે નવ યોજન પહોળી અને બાર જોજન લાંબી યાવત્ સાક્ષાત્ દેવલોકની સમાન સુંદર હતી. તે વીતશોકા રાજધાનીની ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં એક ઈન્દ્રકુંભ નામનું ઉદ્યાન હતું. તે વીતશોકા રાજધાનીમાં બલ નામના રાજા રહેતા હતા. તેના અંત:પુરમાં ધારિણી આદિ એક હજાર રાણીઓ હતી.

મલ્લી પ્રભુનો પૂર્વભવ : મહાબલ :-

૪ तए णं सा धारिणी देवी अण्णया कयाइ सीहं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा जाव महब्बले णामं दारए जाए, उम्मुक्कबालभावे जाव भोगसमत्थे । तए णं तं महब्बलं

અમ્માપિયરો સરિસિયાણં કમલસિરિપામોક્ષાણં પંચણં રાયવરકણ્ણાસયાણં
 ઇગદિવસેણં પાણિં ગેણ્ણાવેતિ । પંચ પાસાયસયા પંચસઓ દાઓ જાવ વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- એક સમયે તે ધારિણી દેવી સ્વપ્નમાં સિંહને જોઈને જાગૃત થયા **યાવત્** યથાસમયે મહાબલ નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો. સમય જતાં તે મહાબલકુમાર બાલ્યાવસ્થાને પાર કરી યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયા.

ત્યાર પછી માતા-પિતાએ સમાન રૂપ અને વયવાળી કમલશ્રી આદિ પાંચસો શ્રેષ્ઠ રાજકન્યાઓની સાથે એક જ દિવસમાં મહાબલ કુમારનું પાણિગ્રહણ કરાવ્યું. અનેક પ્રકારની પાંચસો-પાંચસો વસ્તુઓ તેમજ પાંચસો મહેલ બંધાવી પ્રીતિદાનરૂપે આપ્યા **યાવત્** મહાબલકુમાર સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યા.

૫ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઇંદકુંભે ઉજ્જાણે, થેરા સમોસઢા, પરિસા ણિગ્ગયા । બલો
 વિ રાયા ણિગ્ગઓ । ધમ્મં સોચ્ચા ણિસમ્મ હટ્ટુટ્ટે જાવ મહબ્બલં કુમારં રજ્જે ઠાવેમિ જાવ
 પવ્વઈઓ જાવ ઇકકારસઅંગવી । બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણપરિયાયં પાઠ્ઠણિત્તા
 જેણેવ ચારુપવ્વે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા માસિણં ભત્તેણં સિદ્ધે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે સ્થવિર મુનિરાજો ઈન્દ્રકુંભ નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. લોકો સ્થવિર મુનિરાજોના દર્શન કરવા માટે ગયા. બલરાજા પણ ગયા. ધર્મ સાંભળીને રાજા હર્ષિત અને આનંદિત થયા **યાવત્** મહાબલકુમારને રાજ્ય સોંપી પછી દીક્ષા લેશું, એવા ભાવ દર્શાવ્યા **યાવત્** મહાબલકુમારને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને બલરાજાએ સ્થવિર મુનિઓ પાસે પ્રવ્રજયા અંગીકાર કરી **યાવત્** તે અગિયાર અંગોના જ્ઞાતા થયા, ઘણા વર્ષો સુધી સંયમ પાળીને, ચારુ નામના પર્વત ઉપર એક માસનું અનશન કરી સિદ્ધ થયા.

૬ તણં ણં સા કમલસિરી અણ્ણયા કયાઈ સીહં સુમિણે પાસિત્તા ણં પઢિબુદ્ધા
 જાવ બલભદ્દો કુમારો જાઓ । જુવરાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એક સમયે કમલશ્રી સ્વપ્નમાં સિંહને જોઈને જાગૃત થઈ **યાવત્** (યથા સમયે) બલભદ્ર કુમારનો જન્મ થયો. અનુક્રમે તે યુવરાજ થઈ ગયો.

મહાબલના છ મિત્રો અને સહ દીક્ષા :-

૭ તસ્સ ણં મહબ્બલસ્સ રણ્ણો ઇમે છપ્પિ ય બાલવયંસગા રાયાણો હોત્થા, તંજહા-
 અયલે ધરણે પૂરણે વસૂ વેસમણે અભિચંદે, સહજાયયા જાવ સમેચ્ચા ણિત્થરિયવ્વે ત્તિ કટ્ટુ
 અણ્ણમણ્ણસ્સ ઇયમટ્ટં પઢિસુર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :- તે મહાબલ રાજાને છ બાલમિત્ર રાજાઓ હતા. તેના નામ આ પ્રમાણે છે- (૧) અયલ (૨) ધરણ (૩) પૂરણ (૪) વસુ (૫) વૈશ્રમણ અને (૬) અભિચંદ્ર. તેઓ સાથે જ જન્મ્યા હતા **યાવત્** તેઓએ સર્વ કાર્ય સાથે રહીને જ કરવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. આ પ્રકારનો વિચાર તથા પરસ્પરની આ વાત તે સર્વ મિત્રોએ માન્ય રાખી હતી.

૮ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ધમ્મઘોસા થેરા ઇંદકુંભે ઉજ્જાણે સમોસઢા । પરિસા
 ણિગ્ગયા । મહબ્બલો વિ રાયા ણિગ્ગઓ । મહબ્બલે ણં ધમ્મં સોચ્ચા- જં ણવરં છપ્પિય

બાલવયંસંગે આપુચ્છમિ, બલભદ્રં ચ કુમારં રજ્જે ઠાવેમિ જાવ છપ્પિય બાલવયંસં આપુચ્છઈ।

તે પં તે છપ્પિય બાલવયંસં મહબ્બલં રાયં એવં વયાસી- જઈ પં દેવાણુપ્પિયા ! તુભ્ભે પવ્વયહ, અમ્હં કે અણ્ણે આહારે વા ? જાવ આલંબે વા ? અમ્હે વિ ય પં પવ્વયામો।

તે પં સે મહબ્બલે રાયા તે છપ્પિ ય બાલવયંસં એવં વયાસી- જઈ પં તુભ્ભે મ્મ સંદ્ધિં પવ્વયહ, તં ગચ્છહ, જેટ્ટુપુત્તં સર્ણહિં સર્ણહિં રજ્જેહિં ઠાવેહ, પુરિસસહસ્સવાહણીઓ સીયાઓ દુરુઢા સમણ્ણા મમ અંતિએ પઠ્ઠભવહ । તે વિ તહેવ જાવ પાઠ્ઠભવંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મઘોષ નામના સ્થવિર ઈન્દ્રકુંભ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. પરિષદ દર્શન કરવા માટે ગઈ. મહાબલ રાજા પણ ગયા. ધર્મ શ્રવણ કરતાં મહાબલ રાજાને વૈરાગ્ય ભાવ જાગૃત થયો. વિશેષતા એ છે કે રાજાએ કહ્યું- હું મારા છ એ બાલમિત્રોને પૂછીને, બલભદ્રકુમારને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને પછી દીક્ષા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું યાવત્ તેમણે છએ બાલમિત્રોને પૂછ્યું.

ત્યારે તે છએ બાલમિત્રોએ મહાબલ રાજાને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમે પ્રવ્રજિત થવા ઈચ્છો તો અમારા માટે અન્ય કોણ આધારરૂપ યાવત્ આલંબનરૂપ છે ? અમે પણ દીક્ષિત થઈએ છીએ.

ત્યાર પછી મહાબલ રાજાએ તે છએ બાલમિત્રોને કહ્યું- જો તમે મારી સાથે પ્રવ્રજિત થવા ઈચ્છતા હો તો, તમે જાઓ અને પોત-પોતાના મોટા પુત્રને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને, હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય શિબિકાઓ પર આરૂઢ થઈને અહીં આવો યાવત્ છ એ બાલમિત્રો મહાબલ રાજાની પાસે આવ્યા.

૧ તે પં સે મહબ્બલે રાયા છપ્પિ ય બાલવયંસં પાઠ્ઠભૂએ પાસઈ, પાસિત્તા હટ્ટુતુદ્દે કોહુંબિયપુરિસે સદાવેઈ જાવ બલભદ્દસ્સ અભિસેઓ । જાવ બલભદ્રં રાયં આપુચ્છઈ ।

ભાવાર્થ :- મહાબલ રાજાએ છ એ બાલમિત્રોને આવતા જોઈને, હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને, કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા યાવત્ બલભદ્ર રાજકુમારનો રાજ્યાભિષેક કર્યો અને બલભદ્ર રાજાને પ્રવ્રજ્યા માટે પૂછ્યું.

૧૦ તે પં સે મહબ્બલે જાવ મહયા ઈટ્ટીએ પવ્વઈએ । એકકારસ અંગાઈ અહિજ્જિત્તા બહૂહિં ચઠ્ઠથ જાવ અપ્પાણં ભાવેમાણા જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મહાબલ આદિ સાતે ય બાલમિત્રો મહાઋદ્ધિ સાથે દીક્ષિત થયા, અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કરીને, ઘણા ઉપવાસ આદિ કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

મહાબલ મુનિ દ્વારા તપશ્ચર્યામાં માયા-કપટ :-

૧૧ તે પં તેસિં મહબ્બલપામોક્ખાણં સત્તણ્ણં અણગારાણં અણ્ણયા કયાઈ એ ગયઓ સહિયાણં ઈમેયારૂવે મિહો કહાસમુલ્લાવે સમુપ્પજ્જિત્થા- જં પં અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! એગે તવોકમ્મં ઉવસંપજ્જિત્તા પં વિહરઈ, તં પં અમ્હેહિં સવ્વેહિં સંદ્ધિં તવોકમ્મં ઉવસંપજ્જિત્તા પં વિહરિત્તે ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ એયમટ્ટં પડિસુણેઈ, પડિસુણેત્તા બહૂહિં ચઠ્ઠથ જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે મહાબલ આદિ સાતે અણગારો કોઈ એક સમયે ભેગા થઈને બેઠા હતાં, તે સમયે

તેઓ વચ્ચે આ પ્રમાણે વાતચીત થઈ— ‘હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણામાંથી કોઈ પણ એક વ્યક્તિ જે તપને અંગીકાર કરીને વિચરે, તે તપ આપણે બધા ગ્રહણ કરશું અર્થાત્ આપણે સાતે ય એક જ પ્રકારની તપસ્યા કરશું.’ આ પ્રમાણે એક બીજાની વાત સ્વીકારીને અનેક ઉપવાસ યાવત્ એક સરખી વિવિધ તપસ્યા કરતા વિચરવા લાગ્યા.

૧૨ તए णं से महबबले अणगारे इमेण कारणेणं इत्थिणामगोयं कम्मं णिव्वत्तिसु-
जइ णं ते महबबलवज्जा छ अणगारा चउत्थं उवसंपज्जिता णं विहरंति, तओ से
महबबले अणगारे छट्टं उवसंपज्जिता णं विहरइ । जइ णं ते महबबलवज्जा छ
अणगारा छट्टं उवसंपज्जिता णं विहरंति, तओ से महबबले अणगारे अट्टमं
उवसंपज्जिता णं विहरइ । एवं अट्टमं तो दसमं, अह दसमं तो दुवालसमं ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે મહાબલ અણગારે આ(નિમ્નોક્ત) કારણથી સ્ત્રીનામ ગોત્ર(સ્ત્રી શરીર પ્રાપ્ત થાય તેવું શરીર નામ કર્મ અને સ્ત્રીરૂપે પ્રસિદ્ધ થવાય તેવા ગોત્ર) કર્મનું ઉપાર્જન કર્યું. જ્યારે મહાબલ સિવાયના શેષ છ અણગારો ઉપવાસ ગ્રહણ કરીને વિચરતા, ત્યારે મહાબલ અણગાર (તેઓને કહ્યા વિના) છઠ ગ્રહણ કરીને વિચરતા. મહાબલ સિવાયના છ અણગારો છઠ ગ્રહણ કરીને વિચરતા ત્યારે મહાબલ મુનિ અક્રમ ગ્રહણ કરીને વિચરતા. તે જ રીતે તેઓ અક્રમ કરતા તો મહાબલ મુનિ ચોલું કરતા, તેઓ ચોલું કરતા તો મહાબલ મુનિ પાંચ ઉપવાસ કરી લેતા.(આ રીતે પોતાના સાથી મુનિઓ સાથે કપટ કરીને મહાબલ અધિક તપ કરતા હતા.)

તીર્થકર નામકર્મનું ઉપાર્જન :-

૧૩ इमेहि य वीसाएहि य कारणेहिं आसेविय बहुलीकएहिं तित्थयरणामगोयं कम्मं
णिव्वत्तिसु तं जहा-

अरिहंत सिद्ध पवयण, गुरु थेर बहुस्सुए तवस्सीसु ।

वच्छलया य तेसिं, अभिक्ख णाणोवओगे य ॥१॥

दंसण विणए आवस्सए य, सीलव्वए णिरइयारो ।

खणलव तवच्चियाए, वेयावच्चे समाही य ॥२॥

अपुव्वणाणगहणे, सुयभत्ती पवयणे पभावणया ।

एएहिं कारणेहिं, तित्थयरत्तं लहइ जीवो ॥३॥

ભાવાર્થ :- [મહાબલે] આ વીસ સ્થાનકોનું વારંવાર સેવન કરીને તીર્થકર નામ ગોત્ર કર્મનું ઉપાર્જન કર્યું, તે વીસ સ્થાનકોના નામ આ પ્રમાણે છે— (૧) અરિહંત (૨) સિદ્ધ (૩) પ્રવચન—શ્રુતજ્ઞાન (૪) ગુરુ (૫) સ્થવિર અર્થાત્ સાઠ વર્ષની ઉંમરવાળા—વય સ્થવિર, સમવાયાંગાદિના જ્ઞાતા—શ્રુત સ્થવિર અને વીશ વર્ષની દીક્ષાવાળા—પર્યાય સ્થવિર; આ ત્રણ પ્રકારના સ્થવિર સાધુ (૬) બહુશ્રુત (૭) તપસ્વી. આ સાતે ય પ્રત્યે વત્સલતા ધારણ કરવી, તેના યથોચિત સત્કાર-સન્માન, ગુણોત્કીર્તન કરવા (૮) વારંવાર જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરવો (૯) દર્શન— સમ્યક્ત્વની વિશુદ્ધિ (૧૦) રત્નાધિક આદિનો વિનય કરવો, (૧૧) ઉભય કાળ આવશ્યક ક્રિયા કરવી (૧૨) શીલ અને વ્રતોનું નિરતિચાર પણો પાલન કરવું, (૧૩) ક્ષણ, લવ

પ્રમાણ કાલનો પ્રમાદ કર્યા વિના શુભ ધ્યાન ધરવું (૧૪) તપનું આરાધન કરવું. (૧૫) ત્યાગ—અભયદાન, સુપાત્રદાન આપવું (૧૬) આચાર્યાદિની વૈયાવચ્ચ કરવી, (૧૭) સમાધિ—ગુરુ આદિને શાન્તા ઉપજાવવી સર્વ પ્રાણીઓને સુખ મળે તેમ કરવું. (૧૮) નવું નવું જ્ઞાન ઉપાર્જન કરવું, (૧૯) શ્રુતની ભક્તિ કરવી અને (૨૦) પ્રવચનની પ્રભાવના કરવી, આ વીસ ગુણરૂપ આચારોનું વિશેષરૂપે સેવન કરવાથી જીવ તીર્થંકરત્વની પ્રાપ્તિ કરે છે. આ વીસ સ્થાનકોની આરાધનાથી મહાબલ મુનિએ તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું.

મહાબલ આદિની ઉગ્ર તપશ્ચર્યા :-

૧૪ તદ્દા પુનઃ તે મહાબલપામોક્ષા સત્ત અણગારા માસિયં ભિક્ષુપડિમં ઉવસંપજ્જિત્તા પં વિહરંતિ જાવ એગરાઇયં ભિક્ષુપડિમં આરાહેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે મહાબલ આદિ સાતે અણગારોએ એક માસની પહેલી ભિક્ષુ પડિમા ધારણ કરી યાવત્ (બીજી માસિકી, ત્રીજી માસિકી, તેમ કરતાં સાતમી માસિકી, સાત-સાત અહોરાત્ર પ્રમાણ-વાળી આઠમી, નવમી, દસમી પડિમા ધારણ કરીને પછી) એક અહોરાત્ર પ્રમાણવાળી અગિયારમી અને એક રાત્રિ પ્રમાણ બારમી ભિક્ષુ પડિમાની આરાધના કરી.

૧૫ તદ્દા પુનઃ તે મહાબલપામોક્ષા સત્ત અણગારા ખુટ્ટાગં સીહણિક્કીલિયં તવોકમ્મં ઉવસંપજ્જિત્તા પં વિહરંતિ, તં જહા-

ચઠ્ઠું કરેતિ, સઠ્ઠું કરેતિ, છઠ્ઠું કરેતિ, છઠ્ઠું કરેતિ । અટ્ટમં કરેતિ, છઠ્ઠું કરેતિ । દસમં કરેતિ, અટ્ટમં કરેતિ । દુવાલસમં કરેતિ, દસમં કરેતિ । ચાઠ્ઠસમં કરેતિ, દુવાલસમં કરેતિ । સોલસમં કરેતિ, ચોદ્દસમં કરેતિ । અટ્ટારસમં કરેતિ, સોલસમં કરેતિ । વીસઇમં કરેતિ, અટ્ટારસમં કરેતિ ।

વીસઇમં કરેતિ, સોલસમં કરેતિ । અટ્ટારસમં કરેતિ, ચોદ્દસમં કરેતિ । સોલસમં કરેતિ, દુવાલસમં કરેતિ । ચોદ્દસમં કરેતિ, દસમં કરેતિ । દુવાલસમં કરેતિ, અટ્ટમં કરેતિ । દસમં કરેતિ, છઠ્ઠું કરેતિ । અટ્ટમં કરેતિ, ચઠ્ઠું કરેતિ । છઠ્ઠું કરેતિ, ચઠ્ઠું કરેતિ । સઠ્ઠું કરેતિ, સઠ્ઠું કરેતિ ।

એવં ખલુ એસા ખુટ્ટાગસીહણિક્કીલિયસ્સ તવોકમ્મસ્સ પઢમા પરિવાડી છહિં માસેહિં સત્તહિં ય અહોરત્તેહિં અહાસુત્તા જાવ આરાહિયા ભવઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે મહાબલ આદિ સાતે અણગારોએ લઘુસિંહ નિષ્ક્રીડિત નામનું તપ કર્યું. તે તપ આ પ્રમાણે કરાય છે—

એક ઉપવાસ કરીને વિગય સહિત પારણું કરે. બે ઉપવાસ કરે પછી એક ઉપવાસ કરે, ત્રણ ઉપવાસ કરે પછી બે ઉપવાસ કરે, ચાર ઉપવાસ કરે પછી ત્રણ ઉપવાસ કરે, પાંચ ઉપવાસ કરે પછી ચાર ઉપવાસ કરે, છ ઉપવાસ કરે પછી પાંચ ઉપવાસ કરે, સાત ઉપવાસ કરે પછી છ ઉપવાસ કરે, આઠ ઉપવાસ કરે પછી સાત ઉપવાસ કરે, નવ ઉપવાસ કરે પછી આઠ ઉપવાસ કરે,

નવ ઉપવાસ કરે પછી સાત ઉપવાસ કરે, આઠ ઉપવાસ કરે પછી છ ઉપવાસ કરે, સાત ઉપવાસ

કરે પછી પાંચ ઉપવાસ કરે, છ ઉપવાસ કરે પછી ચાર ઉપવાસ કરે, પાંચ ઉપવાસ કરે પછી ત્રણ ઉપવાસ કરે, ચાર ઉપવાસ કરે પછી બે ઉપવાસ કરે, ત્રણ ઉપવાસ કરે પછી એક ઉપવાસ કરે, બે ઉપવાસ કરે પછી એક ઉપવાસ કરે, દરેક ઉપવાસોનું વિગય યુક્ત પારણું કરે.

આ પ્રમાણે આ ક્ષુલ્લક સિંહ નિષ્ક્રીડિત તપની પહેલી પરિપાટી છ માસ અને સાત અહોરાત્રિઓમાં સૂત્રોક્ત વિધિ પ્રમાણે આરાધિત થાય છે. (તેમાં ૧૫૪ ઉપવાસ અને ૩૩ પારણા કરાય છે.)

૧૬ તયાનંતરં દોચ્વાઈ પરિવાડીઈ ચડત્થં કરેતિ, ણવરં વિગઈવજ્જં પારેતિ । ઇ વં તચ્ચા વિ પરિવાડી, ણવરં પારણઈ અલેવાડં પારેતિ । ઇવં ચડત્થા વિ પરિવાડી, ણવરં પારણઈ આયંબિલેણં પારેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બીજી પરિપાટીમાં એક ઉપવાસ કરે છે, ઈત્યાદિ બધું પહેલાની જેમ સમજી લેવું જોઈએ. વિશેષતા એ છે કે તેમાં વિગય રહિત પારણા કરે છે અર્થાત્ પારણામાં ઘી, દૂધ, તેલ, દહીં આદિ ધાર વિગયનું સેવન કરે નહીં. એ પ્રમાણે ત્રીજી પરિપાટી પણ સમજવી પરંતુ તેમાં વિશેષતા એ છે કે પાત્રમાં લેપ ન લાગે તેવા લુખા દ્રવ્યથી પારણા કરે અર્થાત્ નીવી તપથી પારણા કરે ચોથી પરિપાટીમાં પણ તેમ જ કરે છે પરંતુ તેમાં આયંબિલથી પારણા કરે છે.

૧૭ તઈ ણં તે મહબ્બલપામોક્ખા સત્ત અણગારા ખુહ્હાગં સીહણિક્કીલિયં તવોક્કમ્મં દોહિં સંવચ્છરેહિં અટ્ટાવીસાઈ અહોરત્તેહિં અહાસુત્તં ઝાવ આણાઈ આરાહેત્તા ઝેણેવ થેરે ભગવંતે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા થેરે ભગવંતે વંદંતિ ણમંસંતિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા ઇવં વયાસી-

ઇચ્છામો ણં ભંતે ! મહાલયં સીહણિક્કીલિયં તવોક્કમ્મં ડવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરિત્તઈ । તહેવ ઝહા ખુહ્હાગં, ણવરં ચોત્તીસઈમાઓ ણિયત્તઈ । ઇગા ચેવ પરિવાડીઈ કાલો ઇણેણં સંવચ્છરેણં છહિં માસેહિં અટ્ટારસેહિ ય અહોરત્તેહિં સમપ્પેઈ । સવ્વં પિ મહાલયં સીહણિક્કીલિયં છહિં વાસેહિં, દોહિ ય માસેહિં, બારસેહિ ય અહોરત્તેહિં સમપ્પેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મહાબલ આદિ સાતે અણગારો લઘુ સિંહનિષ્ક્રીડિત તપને(ચારે પરિપાટી સહિત) બે વર્ષ અને અટ્ટાવીસ અહોરાત્રમાં, સૂત્રના કથાનાનુસાર યાવત્ તીર્થકરની આજ્ઞા પ્રમાણે આરાધીને સ્થવિર ભગવાન સમીપે આવીને સ્થવિર ભગવંતોને વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે ભગવન્ ! અમે મહા સિંહનિષ્ક્રીડિત તપ કરવા ઈચ્છીએ છીએ આદિ. આ તપ લઘુ સિંહ નિષ્ક્રીડિત તપની સમાન જાણવો જોઈએ તેમાં વિશેષતા એ છે કે તેમાં સોળ ઉપવાસ સુધી પહોંચીને પાછા ફરે છે. એક પરિપાટી એક વર્ષ, છ માસ, અઠાર અહોરાત્રમાં સમાપ્ત થાય છે. સંપૂર્ણ મહાસિંહ નિષ્ક્રીડિત તપ છ વર્ષ, બે મહિના, બાર અહોરાત્રમાં પૂર્ણ થાય છે. (પ્રત્યેક પરિપાટીમાં ૫૫૮ દિવસ થાય છે. તેમાં ૪૯૭ ઉપવાસ અને ૬૧ પારણા થાય છે.)

૧૮ તઈ ણં તે મહબ્બલપામોક્ખા સત્ત અણગારા મહાલયં સીહણિક્કીલિયં તવોક્કમ્મં અહાસુત્તં ઝાવ આરાહેત્તા ઝેણેવ થેરે ભગવંતે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા થેરે ભગવંતે વંદંતિ ણમંસંતિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા બહૂણિ ચડત્થ ઝાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે મહાબલ આદિ સાતે મુનિઓ મહાસિંહ નિષ્ક્રીડિત તપસ્યાનું સૂત્ર વિધિ અનુસાર યાવત્ આરાધન કરીને સ્થવિર ભગવંતની સમીપે આવ્યા અને સ્થવિર ભગવંતને વંદના-નમસ્કાર કરીને ઘણા ઉપવાસ, છઠ્ઠ, અષ્ટમ આદિ કરતાં વિચરતા હતા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં મહાબલાદિ સાત અણગારોના સિંહનિષ્ક્રીડિત તપની આરાધનાનું વર્ણન છે.

સિંહ નિષ્ક્રીડિત તપ :- જેવી રીતે સિંહ ચાલતાં-ચાલતાં પાછળ જોતો જાય છે, તેવી રીતે જે તપમાં પાછળના તપની આવૃત્તિ કરવામાં આવે, તેને સિંહનિષ્ક્રીડિત તપ કહેવામાં આવે છે. તેના બે પ્રકાર છે. (૧) લઘુસિંહનિષ્ક્રીડિત અને (૨) મહાસિંહ નિષ્ક્રીડિત.

લઘુસિંહ નિષ્ક્રીડિત તપમાં પૂર્વ-પૂર્વ તપની આવૃત્તિ સહિત ૯ ઉપવાસ સુધી ચડવામાં આવે છે અને પછી એક સુધી ઉતરવામાં આવે છે.

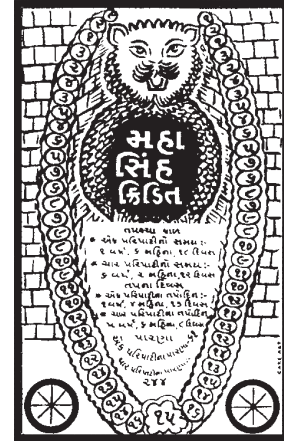
મહાસિંહનિષ્ક્રીડિત તપમાં પૂર્વ-પૂર્વ તપની આવૃત્તિ સહિત એકથી ૧૬ ઉપવાસ સુધી ચડવામાં આવે છે અને પછી એક સુધી ઉતરવામાં આવે છે.

આ બંને પ્રકારના તપમાં ચાર-ચાર પરિપાટી કરવામાં આવે છે. પ્રથમ પરિપાટીના સર્વ પારણા વિગય સહિત, બીજી પરિપાટીમાં વિગય(ધી-તેલ વગેરે ધારવિગય) રહિત, ત્રીજી પરિપાટીમાં નીવી તપથી અને ચોથી પરિપાટીમાં આયંબિલથી પારણા કરવામાં આવે છે. આ તપના ઉપવાસ તથા પારણાના દિવસની સંખ્યા સૂત્રાર્થથી સ્પષ્ટ છે.

લઘુસિંહ નિષ્ક્રીડિત તપ

મહાસિંહ નિષ્ક્રીડિત તપ

સમાધિ મરણ અને બીજો દેવભવ :-

૧૯ ત્વં તે મહબ્બલપામોક્ષા સત્ત અણગારા તેણં ઝરાલેણં તવોક્કમેણં સુક્કા ભુક્ષા જહા ચંદઓ, ણવરં થેરે આપુચ્છિત્તા ચારુપ્વવ્યં દુરુહંતિ જાવ દોમાસિયાણ સંલેહણાણ સવીસં ભક્તસયં અણસણં, ચઝરાસીં વાસસયસહસ્સાં સામણ્ણપરિયાગં

પાઝાંતિ પાઝાંતિ ચુલસીઈં પુવ્વસયસહસ્સાઈં સવ્વાઝયં પાલઝત્તા જયંતે વિમાણે દેવત્તાણ ઉવવણ્ણા ।

તત્થ ણં અત્થેગઝયાણં દેવાણં બત્તીસં સાગરોવમાઈં ઠિઈં પણ્ણત્તા । તત્થ ણં મહબ્બલ- વજ્જાણં છણ્ણં દેવાણં દેસૂણાઈં બત્તીસં સાગરોવમાઈં ઠિઈં, મહબ્બલસ્સ દેવસ્સ ય પઢિપુણ્ણાઈં બત્તીસં સાગરોવમાઈં ઠિઈં પણ્ણત્તા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મહાબલ આદિ અણગારો ભગવતી સૂત્રમાં કથિત સ્કંધક મુનિની જેમ તે પ્રધાન તપના કારણે શુષ્ક-માંસ-રુઘિરથી રહિત તથા નિસ્તેજ થઈ ગયા, તેમાં વિશેષતા એ છે કે સ્કંધક મુનિએ ભગવાન મહાવીર પાસેથી આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી હતી, પણ આ સાત મુનિઓએ સ્થવિર ભગવંત પાસેથી આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી હતી. આજ્ઞા લઈને ચારુ પર્વત(વક્ષસ્કાર પર્વત) પર ચઢ્યા યાવત્ બે માસની સંલેખના કરીને, એકસો વીસ ભક્તનું અનશન દ્વારા છેદન કરીને, ચોરાસી લાખ વર્ષ સુધી સંયમનું પાલન કરીને, ચોરાસી લાખ પૂર્વનું કુલ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને જયંત નામના ત્રીજા અનુત્તર વિમાનમાં દેવ પર્યાયથી ઉત્પન્ન થયા.

તે જયંત વિમાનમાં કેટલાક દેવોની સ્થિતિ બત્રીસ સાગરોપમની છે. તેમાંથી મહાબલને છોડીને બીજા છ દેવોને બત્રીસ સાગરોપમમાં થોડી ઓછી સ્થિતિ અને મહાબલ દેવને પૂરી બત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ.

છ મિત્રોનો છ રાજરૂપે જન્મ :-

૨૦ તણ ણં તે મહબ્બલવજ્જા છપ્પિય દેવા જયંતાઓ દેવલોગાઓ આઝક્ષણ્ણં ઠિઝક્ષણ્ણં ભવક્ષણ્ણં અણંતરં ચયં ચઝત્તા ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે મારહે વાસે વિસુદ્ધપિઝમાઝવંસેસુ રાયકુલેસુ પત્તેયં પત્તેયં કુમારત્તાણ પચ્ચાયાયા । તં જહા- પઢિબુદ્ધી ઇક્ષાગરાયા, ચંદચ્છાણ અંગરાયા, સંખે કાસિરાયા, રૂપ્પી કુણાલાહિવઈ, અદીણસત્તૂ કુરૂરાયા, જિયસત્તૂ પંચાલાહિવઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મહાબલ સિવાયના છ દેવો જયંત દેવલોકથી, દેવ સંબંધી આયુષ્યનો, દેવલોકમાં રહેવા રૂપ સ્થિતિનો અને દેવ સંબંધી ભવનો ક્ષય થવાથી, તે જ સમયે શરીરનો ત્યાગ કરીને આ જંબુદ્ધીપના, ભરતક્ષેત્રમાં, વિશુદ્ધ પિતૃવંશ અને માતૃવંશવાળા જુદા-જુદા રાજકુલોમાં રાજકુમારરૂપે ઉત્પન્ન થયા. તે આ પ્રમાણે છે - (૧) અયલનો જીવ ઈક્ષ્વાકુદેશ(કોશલદેશ)ના પ્રતિબુદ્ધિનામના રાજરૂપે ઉત્પન્ન થયો. (૨) ઘરણનો જીવ અંગદેશના ચંદ્રચ્છાયનામના રાજરૂપે ઉત્પન્ન થયો. (૩) અભિચંદ્રનો જીવ કાશીદેશના શંખ નામના રાજરૂપે ઉત્પન્ન થયો. (૪) પૂરણનો જીવ કુણાલદેશના રુક્મિનામના રાજરૂપે ઉત્પન્ન થયો. (૫) વસુનો જીવ કુરુદેશના અદીન શત્રુનામના રાજરૂપે ઉત્પન્ન થયો. (૬) વૈશ્રવણનો જીવ પાંચાલ દેશના જિતશત્રુનામના રાજરૂપે ઉત્પન્ન થયો.

મલ્લી પ્રભુનું ચ્યવન, જન્મ, બાલ્યવય :-

૨૧ તણ ણં સે મહબ્બલે દેવે તિહિં ણાણેહિં સમગ્ગે ઉચ્ચટ્ટાણટ્ટિણ્ણુ ગહેસુ, સોમાસુ દિસાસુ વિતિમિરાસુ વિસુદ્ધાસુ, જઝણ્ણુ સઝણ્ણુ, પયાહિણાણુકૂલંસિ ભૂમિસપ્પિસિ મારુયંસિ પવાયંસિ, ણિપ્પ્ણ-સસ્સ-મેઝ્ઞીયંસિ કાલંસિ, પમુઝય-પક્કીલિણ્ણુ જણવણ્ણુ, અદ્ધરત્તકાલ-સમયંસિ અસ્સિણીણક્ષત્તેણં જોગમુવાગણ્ણં; જે સે હેમંતાણં

ચરત્થે માસે, અદ્વમે પક્ષે ફગ્ગુણસુદ્ધે; તસ્સ ણં ફગ્ગુણસુદ્ધસ્સ ચરત્થીપક્ષેણં જયંતાઓ વિમાણાઓ બત્તીસસાગરોવમ- ટ્ઠિઙ્ગ્યાઓ અણંતરં ચયં ચિત્તા ઇહેવ જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે મિહિલાએ રાયહાણીએ કુંભગસ્સ રણ્ણો પભાવઈએ દેવીએ કુર્ચ્છિસિ આહારવક્કંતીએ સરીરવક્કંતીએ ભવવક્કંતીએ ગબ્ભત્તાએ વક્કંતે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે મહાબલ દેવ મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન; આ ત્રણ જ્ઞાન સહિત, સમસ્ત ગ્રહો ઉચ્ચસ્થાને હતા, સર્વ દિશાઓ સૌમ્ય-ઉત્પાતથી રહિત, વિતિમિર-અંધકારથી રહિત અને વિશુદ્ધ-ધૂળ આદિથી રહિત હતી, પક્ષીઓના વિજયકારક શબ્દરૂપ શકુન થઈ રહ્યા હતા, દક્ષિણ તરફનો વાયુ વાતો હતો, તે અનુકૂળ અર્થાત્ શીતલ, મંદ અને સુગંધ યુક્ત પવન પૃથ્વી પર ફેલાઈ રહ્યો હતો; નિષ્પન્ન થયેલા ધાન્યથી યુક્ત પૃથ્વી પર લોકો અત્યંત હર્ષયુક્ત થઈને ક્રીડા કરી રહ્યા હતા, તેવા સુખદ સમયે મધ્ય રાત્રિના સમયે અશ્વિની નક્ષત્રનો ચંદ્રની સાથે યોગ થતાં, હેમંત ઋતુના ચોથા માસે, આઠમા પક્ષે, ફાગણ મહિનાના શુકલ પક્ષમાં, ચોથ તિથિના પાછલા ભાગે, અર્ધ રાત્રિના સમયે, બત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા જયંત નામના વિમાનથી, આયુષ્યાદિનો ક્ષય થવાથી દેવ શરીરનો ત્યાગ કરી, આ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપના ભરતક્ષેત્રની મિથિલા નામની રાજધાનીમાં, કુંભરાજાની પ્રભાવતી દેવીની કુક્ષીમાં દેવગતિ સંબંધી આહાર, વૈક્રિય શરીર અને દેવભવનો ત્યાગ કરીને ગર્ભરૂપે ઉત્પન્ન થયા.

૨૨ જં રયણિં ચ ણં મહબ્બલે દેવે પભાવઈ દેવીએ કુર્ચ્છિસિ ગબ્ભત્તાએ વક્કંતે, તં રયણિં ચ ણં સા પભાવઈ દેવી ચરહ્સ મહાસુમિણે પાસિત્તા ણં પડિબુદ્ધા । ભત્તારકહણં । સુમિણપાઢગ પુચ્છા જાવ વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- જે રાત્રિએ મહાબલદેવનો જીવ પ્રભાવતી દેવીની કુક્ષીમાં ગર્ભરૂપે ઉત્પન્ન થયો તે રાત્રિમાં પ્રભાવતી દેવી ચૌદ મહાસ્વપ્ન જોઈને જાગૃત થયા અને પતિને સ્વપ્ન સંબંધી વાત કરી. કુંભ રાજાએ સ્વપ્ન પાઠકોને બોલાવીને સ્વપ્નોનું ફળ પૂછ્યું યાવત પ્રભાવતી દેવી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને રહેવા લાગ્યા. (સ્વપ્ન અને તેના ફળ કથન સંબંધી વિસ્તૃત વર્ણન પ્રથમ અધ્યયનમાં કથિત મેઘકુમારના વર્ણન પ્રમાણે જાણવું.)

૨૩ તए ણં તીસે પભાવઈએ દેવીએ તિણ્હં માસાણં બહુપડિપુણ્ણાણં ઇમેયારૂવે દોહલે પાઠ્ઠભૂએ ધણ્ણાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ જાઓ ણં જલ થલય ભાસુરપ્પભૂએણં દસદ્ધવણ્ણેણં મલ્લેણં અત્થુયપચ્ચત્થુયંસિ સયણિજ્જંસિ સણિણસણ્ણાઓ સંતુયટ્ટાઓ (સણિવણ્ણાઓ) ય વિહરંતિ । ઇગં ચ મહં સિરિદામગંડં પાડલમલ્લિય ચંપય અસોગ પુણ્ણાગ મરુયગ દમણગ અણોજ્જકોજ્જય કોરંટપત્તવર પડરં પરમસુહફાસં દરિસણિજ્જં મહયા ગંધદ્ધણિં મુયંતં અગ્ઘાય માણીઓ ડોહલં વિણેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રભાવતી દેવીને બરાબર ત્રણમાસ પૂર્ણ થયા ત્યારે આ પ્રકારનો દોહદ (મનોરથ) ઉત્પન્ન થયો કે તે માતાઓ ધન્ય છે જે જલ અને સ્થલમાં ઉત્પન્ન થઈને વિકસિત થયેલા ઘણા પંચરંગી પુષ્પોથી આચ્છાદિત અને પુષ્પોના થરના થરથી આચ્છાદિત શય્યા પર સુખપૂર્વક બેસે છે અને સુખપૂર્વક શયન કરે છે તથા જેમાં ગુલાબ, માલતી, ચંપા, અશોક, પુન્નાગના ફૂલો, મરવાના પાંદડા, દમનક, સુંદર શતપત્રિકાના ફૂલો અને કોરંટના ઉત્તમ પાંદડાથી ગૂંથેલા, પરમ સુખદાયક સ્પર્શવાળા, સુંદર તથા અત્યંત

સૌરભ પ્રસરાવનારા શ્રીદામકાંડ(સુંદરમાળાના સમૂહ)ને સૂંઘતી થકી પોતાનો દોહદપૂર્ણ કરે છે.

૨૪ ત્વં પં તીસે પભાવૈદેવીએ ઇમેયારૂવં ડોહલં પાઠ્ઠભૂયં પાસિત્તા અહાસણિહિયા વાણમંતરા દેવા ખિપ્પામેવ જલથલયભાસુરપ્પભૂયં દસદ્ધવણ્ણમલ્લં, કુંભગ્ગસો ય ભારગ્ગસો ય કુંભગ્ગસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ સાહરંતિ, એગં ચ પં સિરિદામગંડં જાવ ગંધદ્ધણિં મુયંતં ઉવર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ:—ત્યારપછી પ્રભાવતી દેવીને આવા પ્રકારનો દોહદ ઉત્પન્ન થયેલો જાણીને સમીપવર્તી વાણવ્યંતર દેવો ઝડપથી જળ અને સ્થળમાં ઉત્પન્ન થયેલા યાવત્ પાંચવર્ણવાળા પુષ્પો, કુંભાગ્ર અને ભારાગ્ર પ્રમાણમાં અર્થાત્ ઘણા જ પુષ્પો કુંભરાજાના ભવનમાં લઈ આવ્યા અને તે ઉપરાંત સુખપ્રદ અને સુગંધ ફેલાવતો એક શ્રીદામકાંડ પણ લઈ આવ્યા.

૨૫ ત્વં પં સા પભાવૈદેવી તે પં જલથલયભાસુરપ્પભૂણં મલ્લેણં ડોહલં વિણેઙ્ગા ત્વં પં સા પભાવૈદેવી પસત્થડોહલા જાવ વિહરઙ્ગા ।

ત્વં પં સા પભાવૈદેવી જળવહં માસાણં બહુપટ્ટિપુણ્ણાણં અદ્ધુમાણ ય રાંદિયાણં વીઙ્ગકંતાણં જે સે હેમંતાણં પઢમે માસે દોહ્વે પક્કહે મગ્ગસિરસુદ્ધે, તસ્સ પં મગ્ગસિર સુદ્ધસ્સ એકકારસીએ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ અસ્સિણીણક્કલ્લેણં જોગમુવાગણં ઉચ્ચટ્ટાણગણ્ણેસુ ગહેસુ જાવ પમુઙ્ગય પક્કીલિણ્ણેસુ જળવણ્ણેસુ આરોચારોચં એગૂણવીસઙ્ગમં તિત્થયરં પયાયા ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી તે પ્રભાવતી દેવીએ જલ અને સ્થલમાં ઉત્પન્ન વિકસિત પંચ વર્ણના કૂલોની માળાથી પોતાનો દોહદ પૂર્ણ કર્યો. આ રીતે પ્રભાવતી દેવી તે પ્રશસ્ત દોહદને પૂર્ણ કરીને સુખપૂર્વક રહેવા લાગી.

ત્યાર પછી પ્રભાવતી દેવીએ નવ માસ અને સાડાસાત દિવસ પૂર્ણ થયા ત્યારે હેમંત ઋતુના પ્રથમ માસમાં, બીજા પક્ષમાં, માગસર માસના શુકલ પક્ષમાં, માગસર શુકલ પક્ષની અગિયારસના દિવસે, મધ્ય રાત્રિએ, અશ્વિની નક્ષત્રનો ચંદ્રની સાથે યોગ હતો, બધા ગ્રહો ઉચ્ચ સ્થાને સ્થિત હતા, તેવા સમયે અને દેશના બધા લોકો પ્રમુદિત ભાવે ક્રીડારત રહેતા હતા તેવા જનપદ—મિથિલા નગરીમાં આરોગ્યપૂર્વક અર્થાત્ કોઈ પણ બાધા-પીડા વિના ઓગણીસમા તીર્થકરને જન્મ આપ્યો.

૨૬ તેણં કાલેણં તેણં સમણં અહોલોગવત્થવ્વાઓ અટ્ટ દિસાકુમારીઓ મહત્તરીયાઓ જહા જંબૂદીવપણ્ણત્તીએ જમ્મણ્ણસ્સવં ભાણિયવ્વં । જવરં મિહિલાએ જયરીએ કુંભરાયસ્સ ભવણંસિ પભાવૈદેવીએ અભિલાવો સંજોએયવ્વો જાવ પંદીસરવરે દીવે મહિમા ।

ભાવાર્થ :— તે કાલે અને તે સમયે અધોલોકમાં રહેનારી, આઠ મહત્તરિકા દિશા કુમારીકાઓ, ઇત્યાદિ તીર્થકર જન્મ મહોત્સવનું સંપૂર્ણ વર્ણન જંબૂદીપ પ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્રાનુસાર જાણવું. વિશેષતા એ છે કે અહીં મિથિલા નગરીમાં, કુંભરાજાના ભવનમાં, પ્રભાવતી દેવીના નામપૂર્વક કથન કરવું યાવત્ દેવ-દેવીઓએ જન્માભિષેક કરી, નંદીશ્વર દ્વીપમાં જઈને અટ્ટાઈ મહોત્સવ કર્યો.

૨૭ તયા પં કુંભએ રાયા બહૂહિં ભવણવઙ્ગ વાણમંતર-જોહસિયવેમાણિણ્ણિં દેવેહિંતિત્થયર-જમ્મણાભિસેય મહિમાએ કયાએ સમાણીએ, જાયકમ્મં જાવ ણામકરણં કરેઙ્ગ-જમ્હા પં અમ્હે ઇમીએ દારિયાએ માડએગ્ગભંસિ વક્કમમાણંસિ મલ્લસયણિજ્જંસિ ડોહલે વિણીએ, તં હોઝ પં અમ્હં

દારિયા ણામેણં “મલ્લી” ણામં ઠવેઙ્, જહા મહાબલે ણામં જાવ સુહં સુહેણં પરિવહ્ણઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઘણા ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવો દ્વારા તીર્થંકરનો જન્માભિષેક મહોત્સવ થઈ ગયા પછી કુંભરાજાએ જાતકર્મ આદિ સંસ્કાર કર્યા **યાવત્** નામકરણ કર્યું— જ્યારે અમારી આ પુત્રી માતાના ગર્ભમાં આવ્યાં, ત્યારે માતાને પુષ્પની શય્યામાં સુવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો હતો અને તે પૂર્ણ થયો હતો, તેથી પુત્રીનું નામ ‘મલ્લી’ રાખવામાં આવે છે, એમ કહીને તેનું ‘મલ્લી’ નામ રાખ્યું. ભગવતી સૂત્રમાં કથિત મહાબલકુમારની નામ કરણ વિધિની સમાન અહીં પણ જાણવું જોઈએ **યાવત્** મલ્લીકુમારી સુખપૂર્વક વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા.

૨૮ તણ્ પં સા મલ્લી વિદેહવરરાયકણ્ણા ઝમ્મુક્કબાલભાવા જાવ રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણ્ણેણ ય ઝવ્કિકટ્ઠા ઝવ્કિકટ્ઠસરીરા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની તે ઉત્તમ કન્યા(મલ્લી) બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થયાં **યાવત્** રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યથી ઉત્કૃષ્ટ થયાં તેમજ પરિપૂર્ણ ઉત્તમ શરીરવાળાં થઈ ગયાં.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં ઓગણીસમા તીર્થંકર શ્રી મલ્લીપ્રભુના ચ્યવન, જન્મ, જન્મોત્સવ અને બાલ્યવયનું વર્ણન છે.

ગર્ભકાળના ત્રીજા મહિને માતાને પુષ્પશય્યાનો દોહદ થયો અને વ્યંતર દેવોએ પુષ્પો લાવી તે પૂર્ણ કર્યો. તીર્થંકરોના પ્રકૃષ્ટ પુણ્યના કારણે જ્યારે તેઓ માતાના ગર્ભમાં આવે ત્યારથી જ દેવો તીર્થંકર અને તેમની માતાની સેવામાં રહે છે.

મલ્લીપ્રભુના જન્મ, જન્માભિષેકનું વર્ણન અતિદેશાત્મક(સંક્ષિપ્ત) છે તે જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્રના વક્ષસ્કાર—૫ પ્રમાણે જાણવું.

કેટલીક પ્રતોમાં મલ્લીકુમારીના વર્ણન વિષયક બે ગાથા જોવા મળે છે. ટીકાકારે તેને આવશ્યક નિર્યુક્તિની ગાથા હોવાનું કથન કર્યું છે, તે ગાથાઓ આ પ્રમાણે છે—

સા વહ્ણઙ્ ભગવઈ, દિયાલોચચુયા અણોપમસિરીયા ।

દાસીદાસ પરિવુહા, પરિકિણ્ણા પીઠમદ્દેહિં ॥૧॥

અર્થ— દેવલોકથી ચ્યવીને, માતા પ્રભાવતી દેવીની કુક્ષીથી જન્મ પામેલા તે મલ્લી ભગવતી વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયા અને અનુપમ શોભાથી સંપન્ન થઈ ગયા. દાસ-દાસીઓથી પરિવૃત્ત થઈને અને પીઠમદ્દો (સખા—મલ્લીકુમારી સ્ત્રી હોવાથી પીઠમદ્દોનો અર્થ સખી કરતા)—સખીઓથી ઘેરાઈને રહેવા લાગ્યા.

અસિયસિરયા સુણયણા, બિંબોટ્ટી ધવલદંતપંતીયા ।

વર કમલ ગબ્ભગોરી, ફુલ્લુપ્પલગંધનીસાસા ॥૨॥

અર્થ— તે મલ્લીકુમારીના મસ્તકના વાળ કાળા, આંખો સુંદર, હોઠ ચણોઠી જેવા લાલ, દંતપંક્તિ શ્વેત હતી. તે મલ્લીકુમારીનું શરીર કસ્તુરી જેવું હતું(ગોરી— તે મલ્લીકુમારીનું શરીર શ્રેષ્ઠકમલ, હરણ ગર્ભ = નાભિમાં થતી કસ્તુરી અર્થાત્ કસ્તુરીમૃગની કસ્તુરી જેવું હતું) અને તેનો શ્વાસોશ્વાસ વિકસિત કમળ જેવો સુગંધિત હતો.

મિત્રોને બોધ પમાડવા મોહનગૃહનું નિર્માણ :-

૨૯ તર્ણ સા મલ્લી વિહેદવરરાયકળ્ણા દેસૂળવાસસયજાયા । તે છપ્પિ ય રાયાળો વિઝલેળ ઓહિળા આભોઁમાળી-આભોઁમાળી વિહરઙ્, તં જહા- પડિબુદ્ધિં જાવ જિયસત્તું પંચાલાહિવઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની તે ઉત્તમ કન્યા મલ્લીકુમારી કંઈક ન્યૂન સો વર્ષના થયા, ત્યારે તેઓએ(પૂર્વ ભવના મિત્ર) છ એ રાજાઓને પોતાના વિપુલ અવધિજ્ઞાનથી જાણ્યા. તેમને જાણ થઈ કે અચલનો જીવ પ્રતિબુદ્ધિ રાજારૂપે કોશલ દેશનો અધિપતિ છે યાવત્ વૈશ્રવણનો જીવ જિતશત્રુ રાજારૂપે પાંચાલ દેશનો અધિપતિ છે.

૩૦ તર્ણ સા મલ્લી કોઙ્બિયપુરિસે સદ્વાવેઙ્ સદ્વાવિત્તા ઁવં વયાસી- તુભ્થે ણં દેવાળુપ્પિયા ! અસોગવળિયાઁ ઁગં મહં મોહળઘરં કરેહ અળેગખંભસયસળ્ણિવિઙ્ । તસ્સ ણં મોહળઘરસ્સ બહુમજ્ઙ્દેસભાઁ છ ગભ્થઘરઁ કરેહ । તેસિં ણં ગભ્થઘરાળં બહુમજ્ઙ્દેસભાઁ જાલઘરયં કરેહ । તસ્સ ણં જાલઘરયસ્સ બહુમજ્ઙ્દેસભાઁ મળિપેઢિયં કરેહ જાવ પચ્ચપ્પિળંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી(પૂર્વ ભવના મિત્રોની સ્થિતિ અને ભાવિ જાણીને) મલ્લીકુમારીએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને અશોક વાટિકામાં અનેક સેંકડો થાંભલાઓથી પ્રતિષ્ઠિત એક મોટું મોહનગૃહ(મોહ ઉત્પન્ન કરનારું, અતિશય રમણીય ઘર) બનાવો. તે મોહનગૃહની બરાબર મધ્યભાગમાં છ ગર્ભગૃહ(ઓરડા) બનાવો. તે ઓરડાની બરાબર મધ્યમાં એક જાલગૃહ બનાવો જેની ચારે બાજુ જાળી હોય તેથી તેની અંદરની વસ્તુ બહારથી જોઈ શકાતી હોય. તે જાલગૃહના મધ્યમાં એક મણિપીઠિકા- ચબૂતરો બનાવો. આ આદેશને સાંભળી કર્મચારી પુરુષોએ યાવત્ તે પ્રમાણે કરીને મલ્લી ભગવતીને તે વાતની જાણ કરી.

૩૧ તર્ણ સા મલ્લી મળિપેઢિયાઁ ઉવરિં અપ્પળો સરિસિયં સરિસત્તયં સરિસવ્વયં સરિસલાવળ્ણરુવ-જોવ્વળ્ણગુળોવવેયં કળ્ણમઙ્ મત્થયચ્છિઙ્ પઝમુપ્પલ્લપ્પિહાળં પડિમં કરેઙ્, કરિત્તા જં વિઝલં અસળં પાળં ખાઙ્મં સાઙ્મં આહારેઙ્, તઓ મળ્ણળાઓ અસળ્ણપાળ્ણ-ખાઙ્મ-સાઙ્માઓ કલ્લાકલ્લિં ઁગમેગં પિંઙ્ ગહાય તીસે કળ્ણમઙ્ ઁ મત્થયચ્છિઙ્ પઝમુપ્પલ્લપિહાળાઁ પડિમાઁ મત્થયંસિ પક્ખિવમાળી-પક્ખિવમાળી વિહરઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લીકુમારીએ તે મણિપીઠિકા ઉપર આબેહૂબ પોતાના જેવી જ પોતાની સમાન ત્વચા, વય, લાવણ્ય, રૂપ, યૌવન આદિ લક્ષણયુક્ત સુવર્ણની એક પ્રતિમા તૈયાર કરાવી. તે પ્રતિમાના મસ્તક ઉપર એક મોટું છિદ્ર રાખ્યું અને તે છિદ્ર પદ્મકમળના આકારવાળા ઢાંકણાથી ઢાંકેલું હતું. આ પ્રતિમા તૈયાર થઈ ગયા પછી(મલ્લીકુમારી) પોતે જે અશન, પાન, ખાદ્ય, સ્વાદનું ભોજન કરતાં, તે મનોજ્ઞ આહારમાંથી પ્રતિદિન એક-એક કવલ, તે કનકમયી અને પદ્મકમળના આકારવાળા ઢાંકણાયુક્ત પ્રતિમાના મસ્તક ઉપરના છિદ્રમાંથી અંદર નાંખતાં હતાં યાવત્ આ રીતે પ્રતિમામાં મસ્તક પર રહેલા છિદ્ર દ્વારા દરરોજ એક-એક કવલ તેમાં નાંખતા રહ્યા.

૩૨ તર્ણ ણં તીસે કળ્ણમઙ્ ઁ જાવ મત્થયચ્છિઙ્ પડિમાઁ ઁગમેગંસિ પિંઙ્ પક્ખિવપ્પમાળે

પક્ષિખપ્પમાણે પડમુપ્પલપિહાણં પિહેઇ । તઓ ગંધે પાઠ્ઠભવઇ, સે જહાનામણ અહિમહે ઇ
વા જાવ અમણામતરાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે સુવર્ણમયી પ્રતિમામાં મસ્તક પર રહેલા છિદ્ર દ્વારા દરરોજ એક-એક કવલ તેમાં નાખીને પદ્મકમળનું ઢાંકણું બંધ કરી દેતા હતા. આ રીતે આહારનો એક-એક કોળિયો નાંખતાં-નાંખતાં તેમાં દુર્ગંધ ઉત્પન્ન થઈ. તે દુર્ગંધ સર્પના મૃત કલેવર જેવી યાવત્ તેનાથી પણ વધુ અમનોહ હતી.

પ્રતિબુદ્ધિ રાજા અને સુબુદ્ધિ પ્રધાન :-

૩૩ તેણં કાલેણં તેણં સમણં કોસલે ણામ જણવણ હોત્થા । તત્થ ણં સાગેણ ણામં ણયરે
હોત્થા । તસ્સ ણં ઉત્તરપુરત્થિમે દિસીભાણ ણત્થ ણં મહં ણગે ણાગઘરણ હોત્થા । દિવ્વે સચ્ચે
સચ્ચોવાણ સંણિહિયપાહિરે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કોશલનામના દેશમાં સાકેત નામનું નગર હતું. તે નગરની ઉત્તર-પૂર્વ દિશામાં એક મોટું નાગગૃહ (નાગદેવની પ્રતિમાથી યુક્ત ચૈત્ય) હતું. તે દિવ્ય નાગદેવ દરેક માણસની ઈચ્છાપૂર્તિ કરતાં હોવાથી સત્ય, દરેક માણસની અભિલાષા, કામના સત્ય-સફળ કરતા હોવાથી સત્યાભિલાષ અને વ્યંતર દેવો તેના પ્રતિહાર્ય-દ્વારપાળ હોવાથી સંનિહિત પ્રાતિહાર્ય હતું અર્થાત્ તે ગૃહ દેવાધિષ્ઠિત હતું.

૩૪ તત્થ ણં ણયરે પહિબુદ્ધી ણામં ઇક્ખાગરાયા પરિવસઇ । પડમાવઈ દેવી । સુબુદ્ધી
અમચ્ચે સામદંઙ્ગ-ભેદ-ઉપપયાણ-ણીતિ-સુપરુત્ત-ણયવિહણ્ણુ જાવ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- તે સાકેતનગરમાં ઈક્ષ્વાકુવંશના પ્રતિબુદ્ધિ નામના રાજા નિવાસ કરતા હતા. તેમની પટરાણી પદ્માવતી દેવી હતી. સુબુદ્ધિ નામના પ્રધાન હતા. તે સામ, દંડ, ભેદ, ઉપપ્રદાન નીતિઓમાં કુશલ, અનેક નયોના એટલે મત મતાંતરોના જાણકાર યાવત્ રાજધુરાની ચિંતા કરનારા હતા, રાજ્યનું સંચાલન કરતા હતા.

૩૫ તણ ણં પડમાવઈણ અણ્ણયા કયાઇ ણાગજણ્ણણ યાવિ હોત્થા । તણ ણં સા પડમાવઈ
ણાગજણ્ણમુવટ્ઠિયં જાણિત્તા જેણેવ પહિબુદ્ધી રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા જાવ ણવં
વયાસી- ણવં ખલુ સામી ! મમ કલ્લં ણાગજણ્ણણ યાવિ ભવિસ્સઇ । તં ઇચ્છામિ ણં સામી !
તુબ્બેહિં અબ્ભણ્ણણાયા સમાણી ણાગજણ્ણયં ગમિત્તણ । તુબ્બે વિ ણં સામી ! મમ ણાગજણ્ણયંસિ
સમોસરહ ।

ભાવાર્થ :- કોઈ એક સમયે પદ્માવતી દેવીને ત્યાં નાગપૂજા કરવાનો ઉત્સવ આવ્યો. નાગ મહોત્સવના દિવસની જાણ થતાં પદ્માવતી દેવીએ પ્રતિબુદ્ધિ રાજાની પાસે જઈને યાવત્ આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન્! કાલે મારો ત્યાં નાગમહોત્સવ ઉજવાશે. હે સ્વામિન્! આપની અનુમતિ હોય તો હું નાગપૂજા માટે જવા ઈચ્છું છું. હે સ્વામિન્! આપ પણ મારી નાગપૂજામાં પધારો, તેવી મારી ઈચ્છા છે.

૩૬ તણ ણં પહિબુદ્ધી પડમાવઈણ દેવીણ ણયમટ્ટં પહિસુણેઇ । તણ ણં પડમાવઈ પહિબુદ્ધિણા
રણ્ણા અબ્ભણ્ણણાયા હટ્ટુટ્ટા જાવ કોડુંબિય પુરિસે સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા ણવં વયાસી- ણ
વં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ કલ્લં ણાગજણ્ણણ ણવિસ્સઇ, તં તુબ્બે માલાગારે સદ્ધાવેહ,
સદ્ધાવિત્તા ણવં વયહ-

एवं खलु पउमावईए देवीए कल्लं णागजण्णए भविस्सइ, तं तुब्भे णं देवाणुप्पिया ! जलथलयभासरप्पभूयं दसद्धवण्णं मल्लं णागघरयंसि साहरह, एगं च णं महं सिरिदामगंडं उवणेह । तए णं जलथलयभासुरप्पभूएणं दसद्धवण्णेणं मल्लेणं णाणाविहभत्तिसुविरइयं करेह । तंसि भत्तिसि हंसमियमयूर-कौचसारस-चक्कवायमयणसालकोइलकुलोववेयं ईहामियं जाव भत्तिचित्तं महग्घं महरिहं विउलं पुप्फमंडवं विरएह । तस्स णं बहुमज्झदेसभाए एगं महं सिरिदामगंडं जाव गंधद्धणिं मुयंतं उल्लोयंसि ओलंबेह, पउमावईं देविं पडिवालेमाणा पडिवालेमाणा चिट्ठह । तए णं ते कोडुंबिय पुरिसा जाव चिट्ठंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ પદ્માવતી દેવીની આ વાતનો સ્વીકાર કર્યો. પદ્માવતી દેવીએ પ્રતિબુદ્ધિ રાજાની અનુમતિ મળવાથી પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! કાલે મારે નાગપૂજા કરવાની છે, તેથી તમે માળીઓને બોલાવો અને તેઓને આ પ્રમાણે કહો—

પદ્માવતી દેવી કાલે નાગપૂજા કરશે; તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જલીય અને સ્થલીય પાંચે રંગના તાજાફૂલો અને એક શ્રીદામકાંડ (લટકતી માળાઓનો સમૂહ) બનાવીને નાગગૃહમાં પહોંચાડો, ત્યાર પછી જલીય અને સ્થલીય પંચરંગી પુષ્પોથી અને વિવિધ પ્રકારના ચિત્રોની રચનાથી શોભિત એક પુષ્પમંડપ તૈયાર કરો. તે પુષ્પમંડપની દિવાલોને હંસ, મૃગ, મયૂર, કૌંચ, સારસ, ચક્રવાક, મેના અને કોયલના ચિત્ર સમૂહથી શણગારો તથા ઈલામૃગાદિના ચિત્રોથી મંડપને સુશોભિત કરો. તે પુષ્પમંડપ મહામૂલ્યવાન, મહાપુરુષોને યોગ્ય અને વિશાળ હોવો જોઈએ. તે પુષ્પમંડપની મધ્યમાં મંડપના ચંદ્રવા ઉપર એક મોટો, અત્યંત સુગંધિત શ્રીદામકાંડ લટકાવો. ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીની (મારી) પ્રતીક્ષા કરો. (માળી પાસે આ કાર્ય કરાવીને) તે કર્મચારી પુરુષો પદ્માવતી દેવીની પ્રતીક્ષા કરતાં ત્યાં રોકાયા.

૩૭ તए णं सा पउमावई देवी कल्लं जाव कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता ए वं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! सागेयं णगरं सब्भितरबाहिरियं आसित्त-सम्मज्जियोवलित्तं करेह जाव पच्चप्पिणंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બીજે દિવસે સવારે પદ્માવતી દેવીએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે શીઘ્ર સાકેત નગરની અંદર અને બહાર પાણી છાંટો, નગરને સાફ કરો અને લીંપણ કરો **યાવત્** કર્મચારી પુરુષોએ તે પ્રમાણે કાર્ય કરીને, કાર્ય પૂર્ણ થઈ ગયાના સમાચાર આપ્યા.

૩૮ તए णं सा पउमावई देवी दोच्चंपि कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ सद्दावित्ता एवं वयासी- लहुकरणजुत्तं जाव जुत्तामेव उवट्ठवेति । तए णं सा पउमावई अंतो अंतेउरंसि णहाया जाव लहुकरणजुत्तं(धम्मियं) जाणं दुरूढा ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીએ બીજીવાર કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્રગતિગામિની સાધનોથી સંપન્ન રથમાં દ્રુતગામી અશ્વોને જોડી ઉપસ્થિત કરો. ત્યારે તેઓએ તે પ્રમાણે રથ ઉપસ્થિત કર્યો. ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવી અંત:પુરની અંદર સ્નાન કરીને **યાવત્** તૈયાર થઈને દ્રુતગામી અશ્વવાળા (ધાર્મિક) રથમાં બેઠી.

૩૯ તણ ણં સા પઝમાવઈ ણિયગપરિવાલસંપરિવુડા સાગેયં ણગરં મજ્ઝંમજ્ઝેણં ણિજ્જહ, જેણેવ પુક્કરિણી તેણેવ ડવાગચ્છહ, ડવાગચ્છિત્તા પુક્કરિણિં ઓગાહેહ, ઓગાહિત્તા જલમજ્જણં કરેહ જાવ પરમ સુહૂયા ડલ્લપડસાડયા જાહં તત્થ ડપ્પલાહં જાવ ગેણહ, ગેણિત્તા જેણેવ ણાગઘરણ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીએ પોતાના સંપૂર્ણ પરિવારની સાથે સાકેતનગર મધ્યે પસાર થઈને, પુષ્કરિણી(વાવ) સમીપે આવીને, પુષ્કરિણીમાં ઉતરીને સ્નાનાદિ કરીને યાવત્ અત્યંત પવિત્ર થઈને, ભીની સાડી પહેરીને કમળ ચૂંટ્યા અને પછી નાગગૃહ તરફ જવા પ્રસ્થાન કર્યું.

૪૦ તણ ણં પઝમાવઈણ દેવીણ દાસચેડીઓ બહૂઓ પુપ્ફપડલગ-હત્થગયાઓ ધૂવકડુચ્છુય-હત્થગયાઓ પિટ્ઠઓ સમણુગચ્છંતિ ।

તણ ણં પઝમાવઈ સત્ત્વિટ્ઠીણ જેણવ ણાગઘરે તેણેવ ડવાગચ્છહ, ડવાગચ્છિત્તા ણાગઘરયં અણુપવિસહ, અણુપવિસિત્તા લોમહત્થગં પરામુસહ જાવ ધૂવં ડહહ, ડહિત્તા પડિબુદ્ધિં રાયં પડિવાલેમાણી પડિવાલેમાણી ચિટ્ઠહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીની ઘણી દાસીઓ કૂલોની ઇબડીઓ તથા ધૂપની કડછીઓ (ધૂપદાનીઓ) હાથમાં લઈને તેની પાછળ-પાછળ ચાલવા લાગી.

ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવી સર્વ ઋદ્ધિની સાથે નાગગૃહ હતું, ત્યાં પહોંચી અને નાગગૃહમાં પ્રવિષ્ઠ થઈ અને મોરપીંછી હાથમાં લઈને પ્રતિમાનું પ્રમાર્જન કર્યું યાવત્ ધૂપ દઈને પ્રતિબુદ્ધિ રાજાની પ્રતીક્ષા કરવા લાગી.

૪૧ તણ ણં પડિબુદ્ધી રાયા ણ્હાણ જાવ અલંકિય સરીરે હત્થિચંધવરગણ સકોરંટમલ્લદામેણં છત્તેણંધરિજ્જમાણેણંસેયવરચામરાહિં વીહિજ્જમાણેહય-ગયરહ-પવર-જોહ-કલિયાણ ચાડરંગિણીણ સેણાણ સહિં સંપરિવુડે-મહયાબહ-ચડગર-રહ-પહકર-વિંદ-પરિક્ખિત્તે સાકેયં ણયરં મજ્ઝંમજ્ઝેણં ણિગ્ગચ્છહ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ ણાગઘરે તેણેવ ડવાગચ્છહ, ડવાગચ્છિત્તા હત્થિચંધાઓ પચ્ચોરુહહ, પચ્ચોરુહિત્તા આલોણ પણામં કરેહ, કરિત્તા પુપ્ફમંડવં અણુપવિસહ, અણુપવિસિત્તા પાસહ તં ણગં મહં સિરિદામગંડં ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજા સ્નાન કરીને યાવત્ વિભૂષિત થઈને શ્રેષ્ઠ હાથી પર સવાર થયા. કોરંટના કૂલોની માળાઓથી શોભતું ઇત્ર મસ્તક પર ધારણ કરેલા અને ઉત્તમ શ્વેત ચામર ઢોળાતાં હતા, તેવા તે રાજા અનેક ઘોડા, હાથી, રથ અને પાયદળ યોદ્ધારૂપ ચતુરંગી સેના અને સુભટોના મોટા સમૂહની સાથે સાકેતનગરમાં થઈને નાગગૃહ તરફ પ્રયાણ કર્યું અને નાગગૃહ સમીપે પહોંચીને તેઓ હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરીને પ્રતિમા પર દષ્ટિ પડતાં જ તેને પ્રણામ કર્યા, પ્રણામ કરીને પુષ્પ-મંડપમાં પ્રવેશ કરતાં જ એક મહાન શ્રીદામકાંડ જોયો.

૪૨ તણ ણં પડિબુદ્ધી તં સિરિદામગંડં સુહરં કાલં ણિરિક્ખહ, ણિરિક્ખિત્તા તંસિ સિરિદામગંડંસિ જાયવિમ્હણ સુબુદ્ધિં અમચ્ચં ણવં વયાસી-

તુમં પં દેવાણુપ્પિયા ! મમ દોચ્ચેણં બહૂણિ ગામાગર જાવ સંણિવેસાઈ આહિંડસિ, બહૂણિ રાઈસર જાવ ગિહાઈ અણુપવિસસિ, તં અત્થિ પં તુમં કહિંચિ ઈરિસા સિરિદામગંડે દિટ્ટુપુવ્વે, જારિસા પં ઈમે પઝમાવઈએ દેવીએ સિરિદામગંડે ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજા લાંબા સમય સુધી તે શ્રીદામકાંડનું નિરીક્ષણ કરતા રહ્યા. શ્રીદામકાંડને જોઈને રાજાને ખૂબ જ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થયું. તેણે સુબુદ્ધિ પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિય ! મારા દૂતરૂપે તમારે ઘણા ગ્રામ, આકર યાવત્ સન્નિવેશો આદિમાં જવાનું થાય છે. ઘણા રાજાઓ, ઈશ્વરો વગેરેના ગૃહોમાં તમારું આવાગમન થાય છે, ત્યાં પદ્માવતી દેવીના શ્રીદામકાંડ જેવો શ્રીદામકાંડ શું તમે પહેલાં ક્યાંય જોયો છે ?

૪૩ તए પં સુબુદ્ધી પડિબુદ્ધિં રાયં ઇવં વયાસી- ઇવં ખલુ સામી ! અહં અણ્ણયા કયાઈં તુભ્ભં દોચ્ચેણં મિહિલં રાયહાણિં ગए, તત્થ પં મए કુંભગસ્સ રણ્ણો ધૂયાए પખાવઈ દેવીए અત્તયાए મલ્લીए વિદેહવરરાયકણ્ણાए સંવચ્છરપડિલેહણગંસિ દિવ્વે સિરિદામગંડે દિટ્ટુપુવ્વે। તસ્સ પં સિરિદામગંડસ્સ ઈમે પઝમાવઈએ સિરિદામગંડે સયસહસ્સઈમં પિ કલં ણ અગ્ઘઈ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુબુદ્ધિ અમાત્યે પ્રતિબુદ્ધિ રાજાને કહ્યું— હે સ્વામિન્ ! એકવાર હું આપના દૂતરૂપે મિથિલા રાજધાનીમાં ગયો હતો. ત્યાં મેં કુંભરાજાની પુત્રી અને પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા, વિદેહદેશની ઉત્તમ રાજકુમારી મલ્લીના સંવત્સર-પ્રતિલેખન ઉત્સવ (જન્મ દિનના મહોત્સવ) સમયે શ્રીદામકાંડ જોયો હતો. તે શ્રીદામકાંડની સામે પદ્માવતી દેવીનો આ શ્રીદામકાંડ લાખમો અંશ(લક્ષાંશ) પણ નથી. અર્થાત્ પદ્માવતીના શ્રીદામકાંડથી શ્રી મલ્લીકુમારીનો શ્રીદામકાંડ લાખ ગુણો અધિક સુંદર હતો.

૪૪ તए પં પડિબુદ્ધી રાયા સુબુદ્ધિં અમચ્ચં ઇવં વયાસી- કેરિસિયા પં દેવાણુપ્પિયા ! મલ્લી વિદેહવરરાયકણ્ણા જસ્સ પં સંવચ્છરપડિલેહણયંસિ સિરિદામગંડસ્સ પઝમાવઈએ દેવીए સિરિદામગંડે સયસહસ્સઈમં પિ કલં ણ અગ્ઘઈ ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ સુબુદ્ધિ મંત્રીને આ પ્રમાણે કહ્યું — હે દેવાનુપ્રિય ! વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી મલ્લી કેવી છે ? કે જેના જન્મદિનના ઉત્સવમાં બનાવેલા શ્રીદામકાંડની સામે પદ્માવતી દેવીનો આ શ્રીદામકાંડ લાખમો અંશ નથી ?

૪૫ તए પં સુબુદ્ધી અમચ્ચે પડિબુદ્ધિં ઇક્ખાગરાયં ઇવં વયાસી- ઇવં ખલુ સામી ! મલ્લી વિદેહવરરાયકણ્ણગા સુપઈટ્ટિયકુમ્મુણ્ણયચારૂચરણા, વણ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુબુદ્ધિ મંત્રીએ પ્રતિબુદ્ધિને કહ્યું— હે સ્વામિન્ ! વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી મલ્લી સુપ્રતિષ્ઠિત અને કાયબાની સમાન ઉન્નત અને સુંદર ચરણવાળી છે, ઈત્યાદિ વર્ણન જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્ર અનુસાર જાણી લેવું જોઈએ.

૪૬ તए પં પડિબુદ્ધી રાયા સુબુદ્ધિસ્સ અમચ્ચસ્સ અંતિए ઇયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ સિરિદામગંડ- જણિયહરિસે દૂયં સદ્ધાવેઈ, સદ્ધાવિત્તા ઇવં વયાસી- ગચ્છાહિ પં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! મિહિલં રાયહાણિં; તત્થ પં કુંભગસ્સ રણ્ણો ધૂયં પખાવઈએ દેવીए અત્તયં મલ્લિ વિદેહવરરાય-

કર્ણગં મમ ભારિયત્તાએ વરેહિ, જઈ વિ પં સા સયં રજ્જસુંકા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાન પાસેથી આ વાત સાંભળી, હૃદયમાં ધારણ કરીને અને શ્રીદામકાંડની વાતથી મલ્લીકુમારી પર ઉત્પન્ન રાગયુક્ત થઈને, આનંદથી પ્રેરાઈને દૂતને બોલાવ્યો અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તું મિથિલા રાજધાનીમાં જા. ત્યાં કુંભરાજાની પુત્રી, પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા અને વિદેહની પ્રધાન રાજકુમારી મલ્લીની મારી પત્નીના રૂપમાં માગણી કરો. જો તેના શુલ્ક(મૂલ્ય)રૂપે મારું રાજ્ય માગશે, તો પણ હું તે આપવા તૈયાર છું.

૪૭ તए પં સે દૂए પડિબુદ્ધિઞા રણ્ણા एવં વુત્તે સમાણે હદ્વતુદ્દે પડિસુણેઙ્ગ, પડિસુણેત્તા જેણેવ સए ગિહે, જેણેવ ચાઝઘંટે આસરહે તેણેવ ડવાગચ્છઙ્ગ, ડવાગચ્છિત્તા ચાઝઘંટે આસરહં પડિકપ્પાવેઙ્ગ, પડિકપ્પાવિત્તા દુરૂઢે જાવ હયગય જાવ મહયાભડચડગરેણં સાકેયાઓ ણિગ્ગચ્છઙ્ગ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ વિદેહજણવए જેણેવ મિહિલા રાયહાણી તેણેવ પહારેત્થ ગમણાए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે દૂત હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયો, તે આજ્ઞા અંગીકાર કરીને પોતાના ઘરે ચાર ઘંટાવાળા અશ્વ-રથ હતો ત્યાં આવ્યો, આવીને(આગળ-પાછળ અને આજુ બાજુમાં તેમ) ચાર ઘંટાવાળા અશ્વ-રથને તૈયાર કરાવ્યો અને તેના પર આરૂઢ થયો યાવત્ ઘોડા, હાથીઓ અને ઘણા સુભટોના સમૂહ સાથે સાકેતનગરમાંથી નીકળીને વિદેહ જનપદ, મિથિલા રાજધાની તરફ જવા માટે પ્રસ્થાન કર્યું.

ચંદ્રચ્છાય રાજા અને અર્હન્નક શ્રમણોપાસક :-

૪૮ તેણં કાલેણં તેણં સમएણં અંગે ણામં જણવए હોત્થા । તત્થ પં ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા । તત્થ પં ચંપાए ણયરીए ચંદચ્છાए અંગરાયા હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે અંગનામનો દેશ હતો. તેમાં ચંપા નામની નગરી હતી. તે ચંપાનગરીમાં ચંદ્રચ્છાય નામના અંગરાજ- અંગદેશના રાજા હતા.

૪૯ તત્થ પં ચંપાए ણયરીए અરહણ્ણગપામોક્ખા બહવે સંજત્તા ણાવાવાણિયગા પરિવસંતિ, અઢ્ઢા જાવ અપરિભૂયા । તए પં સે અરહણ્ણગે સમણોવાસए યાવિ હોત્થા, અહિગયજીવાજીવે વણ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં અર્હન્નક આદિ ઘણા દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા, નૌકાવણિક રહેતા હતા. તે ઋદ્ધિ સંપન્ન અને અનેક લોકોને માટે આદર્શભૂત હતા. તેમાં અર્હન્નક નામના મુખ્ય વણિક શ્રમણોપાસક પણ હતા. તે જીવ-અજીવ આદિ તત્ત્વોના જ્ઞાતા હતા, વગેરે શ્રાવકનું વર્ણન જાણવું.

૫૦ તए પં તેસિં અરહણ્ણગપામોક્ખાણં સંજત્તા ણાવાવાણિયગાણં અણ્ણયા કયાઙ્ગ एगयઓ સહિયાણં ઙમે एયારૂવે મિહોકહા-સંલાવે સમુપ્પજ્જિત્થા-

સેયં ચલુ અમ્હં ગણિમં ચ ધરિમં ચ મેજ્જં ચ પરિચ્છેજ્જં ચ ભંડગં ગહાય

લવણસમુદ્ધં પોયવહણેણં ઓગાહિત્તેત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણં ઇયમદ્ધં પડિસુણેત્તિ, પડિસુણિત્તા ગણિમં ચ ધરિમં ચ મેજ્જં ચ પારિચ્છેજ્જં ચ ભંડગં ગેણ્હઇ, ગેણ્હિત્તા સગડીસાગડિયં ચ સજ્જેત્તિ, સજ્જેત્તા ગણિમસ્સ ચ ધરિમસ્સ ચ મેજ્જસ્સ ચ પારિચ્છેજ્જસ્સ ચ ભંડગસ્સ સગડસાગડિયં ભરેત્તિ, ભરેત્તા । સોહણંસિ તિહિ-કરણ-ણક્ખત્ત-મુહુત્તંસિ વિઝલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડાવેત્તિ, મિત્ત-નાઇ-ણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિયણં ભોયણવેલાએ ભુંજાવેત્તિ જાવ આપુચ્છંતિ, આપુચ્છિત્તા સગડીસાગડિયં જોયંતિ, ચંપાએ ણયરીએ મજ્જંમજ્જેણં ણિગ્ગચ્છંતિ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ ગંભીરએ પોયપટ્ટેણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ;

ઉવાગચ્છિત્તા સગડીસાગડિયં મોયંતિ, મોઇત્તા પોયવહણં સજ્જેત્તિ, સજ્જિત્તા ગણિમસ્સ ય ધરિમસ્સ ય મેજ્જસ્સ ય પારિચ્છેજ્જસ્સ ય ચઝવ્વિહસ્સ ભંડગસ્સ પોયવહણં ભરેત્તિ, ભરિત્તા તંડુલાણ ય સમિયસ્સ ય તેલ્લયસ્સ ય ગુલસ્સ ય ઘયસ્સ ય ગોરસસ્સ ય ઉદયસ્સ ય ઉદયભાયણાણ ય ઓસહાણ ય ભેસજ્જાણ ય તણસ્સ ય કટ્ટુસ્સ ય પાવરણાણ ય પહરણાણ ય અણ્ણેસિં ચ બહૂણં પોયવહણપાઠગ્ગાણં ઢઠ્ઠાણં પોયવહણં ભરેત્તિ । સોહણંસિ તિહિ-કરણ-ણક્ખત્ત-મુહુત્તંસિ વિઝલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડાવેત્તિ, ઉવક્ખડાવિત્તા મિત્ત-નાઇ-ણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિયણં ભુંજાવેત્તિ જાવ આપુચ્છંતિ, આપુચ્છિત્તા જેણેવ પોયટ્ટાણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અર્હન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો એકવાર, એક જગ્યાએ એકઠા થયા અને પરસ્પર મળીને તેઓએ આ પ્રમાણે વિચાર વિનિમય કર્યો.

નારિયેણ, સોપારી વગેરે ગણીને ક્ય-વિક્ય કરવા યોગ્ય ગણિમ વસ્તુઓ, ધાન્ય વગેરે ત્રાજવાથી તોળીને, જોખીને ક્ય-વિક્ય કરવા યોગ્ય ધરિમ વસ્તુઓ, તેલ વગેરે પળી આદિથી માપીને ક્ય-વિક્ય કરવા યોગ્ય મેયવસ્તુઓ, રત્ન(વસ્ત્ર) વગેરે ગુણપરીક્ષા કરીને ક્ય-વિક્ય કરવા યોગ્ય પરિછેદ વસ્તુઓ, આ ચાર પ્રકારનો માલ લઈને આપણે જહાજ દ્વારા લવણ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરીએ, તે આપણા માટે લાભદાયી છે. આ પ્રમાણે વિચાર વિનિમય કરીને, એક બીજાની વાતનો સ્વીકાર કરીને ગણિમ, ધરિમ, મેય, પરિછેદાદિ ચાર પ્રકારનો માલ ગ્રહણ કર્યો અને ગાડા-ગાડીઓમાં ભર્યો.

ત્યાર પછી શુભ તિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્ત વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ આહાર તૈયાર કરાવ્યો, તૈયાર કરાવીને ભોજનની વેળાએ મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, નિજકો, સ્વજનો, સંબંધીજનો અને પરિજનોને જમાડયા યાવત્ તેની અનુમતિ લીધી(આશીર્વાદ લીધા), ગાડી-ગાડા જોતર્યા અને ચંપાનગરીના મધ્યે થઈને બહાર નીકળ્યા અને ગંભીર નામના પોતપટ્ટન- બંદરે આવ્યા.

ગંભીર નામના બંદરે આવીને તેઓએ ગાડી-ગાડા છોડ્યાં, જહાજ તૈયાર કરીને તેમાં ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિછેદ-ચાર પ્રકારનો માલ ભરાવ્યો. તે ઉપરાંત તેમાં ચોખા, લોટ, તેલ, ગોળ, ઘી, ગોરસ-દૂધદહીં આદિ, પાણી, પાણીના વાસણ, એક દ્રવ્યરૂપ ઔષધ, અનેક દ્રવ્ય મિશ્રિત હોય તેવા ભેષજ, ઘાસ, લાકડા, વસ્ત્ર, શસ્ત્ર તથા જહાજમાં લઈ જવા યોગ્ય બીજી પણ વસ્તુઓ જહાજમાં ભરાવી. ત્યાર પછી શુભ તિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય તૈયાર

કરાવીને મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, નિજકો, સ્વજનો, સંબંધીઓ અને પરિજનોને જમાડીને તેમની અનુમતિ મેળવીને નૌકા સ્થાને (સમુદ્ર કિનારે) આવ્યા.

૫૧ તए णं तेसिं अरहण्णगपामोक्खाणं संजुत्ता णावावाणियगाणं परिजणा ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं ओरालाहिं वग्गूहिं अभिणंदंता य अभिसंथुणमाणा य एवं वयासी- अज्ज! ताय! भाय! माउल! भाइणेज्ज! भगवया समुद्देणं अभिरक्खिज्जमाणा अभिरक्खिज्जमाणा चिरं जीवह, भद्दं च भे, पुणरवि लद्धट्टे कयकज्जे अणहसमग्गे णियगं घरं हव्वमागए पासामो त्ति कट्टु ताहिं सोमाहिं णिद्धाहिं दीहाहिं सप्पिवासाहिं पप्पुयाहिं दिट्ठीहिं णिरिक्खमाणा मुहुत्तमेत्तं संचिट्ठंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે અર્હન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકોના પરિવારના લોકો ઈષ્ટ, કાન્ત, પ્રિય, મનોજ્ઞ, મનોરમ અને ઉદાર મંગળ વચનોથી અભિનંદન અને શુભેચ્છા આપતા આ પ્રમાણે બોલ્યા—

હે આર્ય (પિતામહ) ! હે તાત ! હે ભ્રાત ! હે મામા ! હે ભાણેજ ! આપ આ ભગવાન સમુદ્ર દ્વારા પુનઃ પુનઃ સુરક્ષિત થઈને ચિરંજીવી હો, આપનું કલ્યાણ થાઓ. અમે આપને લાભાન્વિત થયેલા, કાર્યને પાર પામેલા; ધન, પરિવાર, સ્વાસ્થ્યનો ડ્રાસ થયા વિના અર્થાત્ પરિપૂર્ણ ધન, પરિવાર, સ્વાસ્થ્ય સાથે પોતાના ઘરે પાછા આવેલા શીઘ્ર જોઈએ. આ પ્રમાણે કહીને સૌમ્ય, સ્નેહમય, દીર્ઘ સમય સુધી દર્શનની ઈચ્છાવાળી અને અશ્રુ-પ્લાવિત દષ્ટિથી જોતાં તે લોકો મુહૂર્ત સુધી ત્યાં જ ઊભા રહ્યાં.

૫૨ तओ समाणिएसु पुप्फबलिकम्मेसु, दिण्णेषु सरसरत्तचंदणददर-पंचंगुलितलेसु, अणुक्खित्तंसि, धूवंसि, पूइएसु समुद्वाएसु संसारियासु वलयबाहासु, ऊसिएसु सिएसु झयग्गेसु, पडुप्पवाइएसु तुरेसु, जइएसु सव्वसउणेसु, गहिएसु रायवरसासणेसु, महया उक्किट्ठ-सीहणाय बोल-कलकल रवेणं पक्खुभियं-महासमुद्द रवभूयं पिव मेइणिं करेमाणा ए गदिसिं एगाभिमुहा अरहण्णग पामोक्खा संजत्ता णावा वाणियगा णावाए दुरूढा ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુષ્પ બલિ(પૂજા) કાર્ય પરિપૂર્ણ થઈ ગયું, સરસ રક્ત ચંદનના થાપા લગાવાઈ ગયા, ધૂપ કાર્ય અને સામુદ્રિક વાયુની પૂજા થઈ ગઈ, વલયવાહા(સુકાન વગેરે) યથાસ્થાને મુકાઈ ગયા, અગ્રભાગ ઉપર શ્વેત પતાકાઓ ફરકાવી, વાદ્યોનો મધુર ધ્વનિ પ્રસારિત થવા લાગ્યો, વિજય સૂચક સર્વ શુભ શુકન થઈ ગયા, યાત્રા માટે રાજાનો પરવાનગી પત્ર પ્રાપ્ત થઈ ગયો, મહાન અને ઉત્કૃષ્ટ સિંહનાદ, કલકલ ધ્વનિ તથા અત્યંત ક્ષુબ્ધ કરનારી મહાસમુદ્રની ગર્જનાઓની જેમ પૃથ્વીને શબ્દાયમાન કરતાં તે અર્હન્નક વગેરે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો એક તરફથી નૌકા ઉપર ચડ્યા.

૫૩ तओ पुस्समाणवो वक्कमुदाहु- हं भो ! सव्वेसिमवि भे अत्थसिद्धी, उवट्टियाइं कल्लाणाइं, पडिहयाइं सव्वपावाइं, जुत्तो पूसो, विजओ मुहुत्तो अयं देसकालो ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી પુંસમાનવો—મંગલપાઠકોએ—ચારણોએ મંગલકારી વચનો કહ્યા— હે વ્યાપારીઓ! આપ સર્વને અર્થની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાઓ. આપનું કલ્યાણ થાઓ. આપના સર્વ વિઘ્નો નાશ પામો. અત્યારે ચંદ્ર સાથે પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ છે અને વિજય નામનું મુહૂર્ત છે. તેથી આ દેશ અને કાળ યાત્રા માટે ઉત્તમ છે.

૫૪ તઓ પુસ્સમાણવેણં વક્કમુદાહિં હદ્દુતુદ્દા કુચ્છિધાર-કણ્ણધાર-ગભ્ભિજ્જસંજત્તા-
નાવાવાણિયગા વાવારિંસુ, તં નાવં પુણ્ણુચ્છગં પુણ્ણમુહિં બંધણેહિંતો મુંચંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મંગલપાઠકો-ચારણોના મંગલપાઠથી પ્રસન્ન-પ્રમુદિત એવા નૌકાના પાર્શ્વભાગમાં સંચાલકરૂપે નિયુક્ત કરાયેલા કુક્ષિધરો, નૌકા ચલાવનારા કર્ણધારો, નૌકાના અંદરના ભાગમાં રહી કાર્ય કરનારા ગર્ભજો, જેમનો માલ નૌકામાં હતો તેવા દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા વેપારીઓ પોત-પોતાના કામમાં લાગી ગયા. માલથી પરિપૂર્ણ અને અગ્રભાગમાં સંચાલન સામગ્રીથી ભરેલી તે નૌકાને (કિનારાના થાંભલા સાથેના) બંધનો ખોલી મુક્ત કરવામાં આવી.

૫૫ તણં સા નાવા વિમુક્કબંધણા પવણબલ-સમાહયા ડસિસયસિયા વિતતપક્ખા ઇવ
ગરુલજુવઈ ગંગાસલિલ-તિક્ક-સોયવેગેહિં સંખુભ્ભમાણી-સંખુભ્ભમાણી ડમ્મી-તરંગ-માલા-
સહસ્સાઈં સમઙ્ગમાણી સમઙ્ગમાણી કઙ્ગવણિં અહોરત્તેહિં લવણસમુદ્ધં અણેગાઈં
જોયણસયાઈં ઓગાઢા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બંધનોથી મુક્ત, પવનના બળથી પ્રેરિત, પવન ભરાવાથી ગતિ મળે તેવા પોતાના સ્વચ્છ સઢના કારણે પાંખો પ્રસારેલી અને આકાશમાં ઉડતી ગરૂડ યુવતી જેવું લાગતી તે નૌકા-ગંગાના તીવ્ર પ્રવાહથી સમુદ્ર જલને ક્ષુભિત કરતી, હજારો નાના-મોટા તરંગોના સમૂહને ઉલ્લંઘન કરતી, કેટલાક દિવસોમાં લવણ સમુદ્રમાં ઘણા સેંકડો યોજનો સુધી દૂર પહોંચી ગઈ.

૫૬ તણં તેસિં અરહણ્ણગપામોક્ખાણં સંજત્તા-નાવાવાણિયગાણં લવણસમુદ્ધં અણેગાઈં
જોયણસયાઈં ઓગાઢાણં સમાણાણં બહૂં ડપ્પાઙ્ગસયાઈં પાઢભૂયાઈં તં જહા- અકાલે
ગજ્જિણ, અકાલે વિજ્જુણ, અકાલે થણિયસદ્દે, અભિક્કણં અભિક્કણં આગાસે દેવયાઓ
પચ્ચંતિ, ઇણં ચ નં મહં પિસાયરૂવં પાસંતિ-

તાલજંઘં દિવંગયાહિં બાહાહિં મસિમૂસગમહિસકાલગં, ભરિય-મેહવણ્ણં, લંબોદ્ધં,
ણિગ્ગયગ્ગદંતં, ણિલ્લાલિય-જમલ-જુયલ-જીહં, આઠસિય-વયણ-ગંડદેસં, ચીણ-ચિપિટ
ણાસિયં, વિગયભુગ્ગભુમયં, ખજ્જોયગ-દિત્તચક્કુરાગં, ઉત્તાસણગં, વિસાલવચ્છં,
વિસાલકુચ્છિં, પલંબકુચ્છિં, પહસિય-પયલિય-પયડિયગત્તં, પણચ્ચમાણં, અપ્પોહંતં,
અભિવયંતં, અભિગજ્જંતં, બહુસો બહુસો ય અટ્ટટ્ટહાસે વિણિમ્મુયંતં ણીલુપ્પલ-ગવલ-ગુલિય
અયસિકુસુમપ્પગાસં ખુરધારં અસિં ગહાય અભિમુહમાવયમાણં પાસંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સેંકડો યોજન લવણસમુદ્રમાં પહોંચેલા તે અર્હન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોની સામે સેંકડો આફતો પ્રાદુભૂર્ત થવા લાગી જેમકે-

અકાળે મેઘ ગર્જના થવા લાગી. અકાળે વિજળી ઝબૂકવા લાગી, અકાળમાં મેઘોનો ગડગડાટ થવા લાગ્યો. આકાશમાં વારંવાર દેવતાઓ નૃત્ય કરવા લાગ્યા. એક તાડ જેવું પિશાચનું રૂપ પણ દેખાવા લાગ્યું.

તે પિશાચની બંને જાંઘ તાડની સમાન લાંબી હતી. તેના બંને હાથ આકાશને સ્પર્શતા હતા. તે કાજળ, કાળા ઉંદર અને પાડાની સમાન કાળો હતો. તેનો વર્ણ જલભરેલા મેઘની સમાન અત્યંત કાળો હતો. તેના

હોઠ લાંબા અને આગળના દાંત મુખથી બહાર નીકળેલા હતા. તેના મોઢામાંથી બે જીભો બહાર લપડતી હતી તેના ગાલ બેસી ગયેલા હતા. તેનું નાક નાનું અને ચપટું હતું. ભૂકુટી બિહામણી અને વાંકી-ચૂંકી હતી. તેની આંખોની લાલાશ આગિયા જેવી ચમકતી લાલ હતી. તે જોનારાને ઘોર ત્રાસ પહોંચાડનારો હતો. તેની ઘાતી પહોળી, કુક્ષિ(પડખા) વિશાળ અને લાંબી હતી. હસતા અને ચાલતા સમયે તેના અવયવો ઢીલા દેખાતા હતા. તે નાચી રહ્યો હતો, પોતાની બંને ભુજાઓને આરફલન કરતો(અફળાવતો) ગર્જના કરતો, અટ્ટહાસ્ય કરતો સામે આવી રહ્યો હોય તેમ લાગતું હતું. તેવા કાળા કમલ, ભેંસના શીંગડા, ગળી, અળસીના ફૂલની સમાન કાળી તથા ઘરાની ધાર જેવી તીક્ષ્ણ તલવાર લઈને સન્મુખ આવતા પિશાચને તે વણિકોએ જોયો.

[તદ્દર્શનં તે અરહણગવજ્જા સંજત્તાણાવાવાણિયગા એગં ચ ણં મહં તાલપિસાયં પાસંતિતાલજંઘં, દિવંગયાહિં બાહાહિં ફુટ્ટસિરં ભમરણિગર વરમાસરાસિ મહિસકાલગં ભરિય મેહવણં સુપ્પણં ફાલસરિસ જીએ, લંબોટ્ટ, ધવલ વટ્ટ અસિલિટ્ટ-તિક્ક-થિર-પીણ-કુડિલ-દાઢોવગૂઢવયણં, વિકોસિયધારાસિજુયલ સમસરિસ-તણુય-ચંચલ-ગલંતર-સલોલ-ચવલ-ફુરુ-ફુરંત-ગિલ્લાલિયગ્ગજીહં અવયત્થિય-મહલ્લ-વિગય-વી-ભચ્છ-લાલ-પગલં-તર-તતાલુય-હિંગુલુય-સગ્ગ-ભકં-દર-બિલં વ અંજણગિરિસ્સ, અગ્ગિજાલુગ્ગિલં-તવયણં આઠસિય-અક્ક-ચમ્મ-ઉટ્ટુગં-ડદેસં-ચીણ-ચિમિદ-વંક-ભગ્ગં-ણાસં, રોસાગય-ધમ-ધમે-ત-મારુય-ણિટ્ટુ-ર-ચર-ફરુ-સ-જ્જુ-સિરં, ઓ-ભુ-ગ્ગ-ણા-સિય-પુ-ડં-ઘા-ડુ-બ-હ-ર-ઇ-ય-ધી-સ-ણ-મુ-હં, ઉ-દ્ધ-મુ-હ-ક-ણ-સ-વ-કુ-લિ-ય-મ-હં-ત-વિ-ગ-ય-લો-મ-સં-ખા-લ-ગ-લં-બં-ત-ચ-લિ-ય-ક-ણ-ણં, પિંગલદિપ્પં-તલોયણં, ભિ-ઉ-ડિ-ત-ડિ-ય-ણિ-ડા-લં-ણ-ર-સિ-ર-મા-લ-પ-રિ-ણ-દ્ધ-ચિં-ધં, વિ-ચિ-ત્ત-ગો-ણ-સ-સુ-બ-દ્ધ-પ-રિ-ક-રં-અ-વ-હો-લં-ત-પુ-પ્ફ-યા-યં-ત-સ-પ્પ-વિ-ચ્છ-ય-ગો-ધું-દ-ર-ણ-ણ-લ-સ-ર-ડ-વિ-ર-ઇ-ય-વિ-ચિ-ત્ત-વે-ય-ચ્છ-મા-લિ-યા-ગં, ભો-ગ-કૂ-ર-ક-ણ-હ-સ-પ્પ-ધ-મ-ધ-મે-ત-લં-બં-ત-ક-ણ-ણ-પૂ-રં, મ-જ્જ-ા-ર-સિ-યા-લ-લ-ઇ-ય-ક-ં-ધં, દિ-ત્ત-ઘુ-ઘુ-યં-ત-ઘૂ-ય-ક-ય-કુ-ં-ભ-ર-સિ-રં, ઘં-ટ-ાર-વે-ણં-ધી-મં, ભ-યં-ક-ર, કા-ય-ર-જ-ણ-હિ-ય-ય-ફો-ડ-ણં, દિ-ત્તં-અ-ટ્ટ-ટ્ટ-હા-સં-વિ-ણિ-મ્મુ-યં-તં-વ-સા-રુ-હિ-ર-પૂ-ય-ભ-સ-મ-લ-મ-લિ-ણ-પો-ચ્ચ-ડ-ત-ણું-ઉ-ત્તા-સ-ણ-યં, વિ-સા-લ-વ-ચ્છં-પે-ચ્છં-તા-ભિ-ણ-ણ-હ-મુ-હ-ણ-ય-ણ-ક-ણ-ણં-વ-ર-વ-ગ્ધ-ચિ-ત્ત-ક-ત્તી-ણિ-વ-સ-ણં, સ-ર-સ-રુ-હિ-ર-ગ-ય-ચ-મ્મ-વિ-ત-ત-ઠ-સ-વિ-ય-બા-હુ-જુ-ય-લં-તા-હિ-ય-ચ-ર-ફ-રુ-સ-અ-સિ-ણિ-દ્ધ-અ-ણિ-ટ્ટ-દિ-ત્ત-અ-સુ-ભ-અ-પ્પિ-ય-અ-ક-ં-ત-વ-ગ્ગૂ-હિ-ય-ત-જ્જ-યં-તં-પા-સં-તિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અર્હત્રક સિવાયના અન્ય દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો એક મોટા તાલ પિશાચને જોઈને ભયભીત બન્યા. તે તાલપિશાચની બંને જાંઘ તાડવૃક્ષની સમાન લાંબી હતી. તેની બંને ભુજાઓ આકાશને સ્પર્શતી હતી. તેના મસ્તકના વાળ વિખરાયેલા હતા. તે પિશાચ ભમરાઓના ટોળા, શ્રેષ્ઠ અડદનો ઢગલો અને પાડાના શિંગડાં સમાન કાળો અને જળથી પરિપૂર્ણ મેઘોની જેવો શ્યામ હતો. તેના નખો સૂપડા જેવા હતા, જીભ અગ્નિમાં તપાવેલા(લાલચોળ) હળના કોશ જેવી લાલ હતી. તેના હોઠ લાંબા હતા. તેનું મોઢું સફેદ, ગોળ મટોળ; વિરલ, તીક્ષ્ણ, મજબૂત, મોટી તેમજ ત્રાંસી દાઢોવાળું હતું. તેના મોઢામાંથી બે જીભ બહાર લપકારા મારતી હતી. તે જીભ મ્યાનમાંથી બહાર કાઢેલી તલવાર જેવી ધારદાર, પાતળી, ચંચળ, લાળ ટપકાવતી, રસલોલુપી, ચપળ-કંપિત અને લાંબી હતી. તેણે મોં ફાડેલું રાખ્યું હતું, તેથી તેનું તાળવું દેખાતું હતું, તે તાળવું મહાવિકૃત, બીભત્સ લાળથી ભીનું અને લાલ હતું. તેના મોઢાની બખોલ હિંગળાથી વ્યાપ્ત અંજનગિરિની ગુફા જેવી લાગતી હતી. તેના મોઢામાંથી અગ્નિની જવાળાઓ નીકળી રહી હતી. તેના ગાલ પાણી ખેંચતા કોશની જેમ બેસી થયેલા હતા. તેનું નાક નાનું, ચપટું, વાંકું અને ભગ્ન અર્થાત્ લોઢાના ઘણથી ટીપી નાખ્યું હોય તેવું લાગતું હતું. તેના વાંકા બંને નસ્કારામાંથી કોંઘના કારણે (ધમણમાંથી નીકળતા વાયુની જેમ) ધમધમાયમાન, નિષ્કર અને અત્યંત

કર્કશ વાયુ નીકળતો હતો. તેનું મુખ કદરૂપા અવયવોથી દુર્દર્શ અને ભયંકર દેખાતું હતું. તેના બંને કાનની કાનપટ્ટી ઊંચી ઉપસેલી હતી, કાન પર મહા વિકરાળ રૂવાંટી (વાળ) હતી, તેના કાન આંખના ખૂણા સુધી લાંબા અને ચંચળ હતા. તેની આંખ પીળી અને ચમકદાર હતી. (ક્રોધના કારણે) તેની ભુકુટી ચડેલી હતી અને તે કપાળ ઉપર વિજળીની જેમ ચમકતી હતી.

તેણે પિશાચરૂપને યોગ્ય નરમુંડોની માળાઓ પહેરેલી હતી; તેણે વિવિધ રંગી ગોનસ જાતિના સાપોનું બખ્તર ધારણ કર્યું હતું. આજુ-બાજુ સરકતા, ફૂંકાડા મારતા સાપો, વીંછીઓ, ઘો, ઉંદરો, નોળીયાઓ અને કાકીડાની અનેકરંગી માળાઓ ઉત્તરાસંગ(ખેસ)ના સ્થાને ધારણ કરી હતી. તેણે ફેણ ચડાવવાથી દૂર દેખાતા ફૂંકાડો મારતા બે કાળા સર્પોના લાંબાકુંડળ ધારણ કર્યા હતા. તેણે પોતાના બંને ખંભા ઉપર બિલાડા અને શિયાળ બેસાડ્યા હતા. તેણે ઘૂ-ઘૂ કરતાં ઘુવડોનો મસ્તકના આભૂષણરૂપ મુકુટ બનાવ્યો હતો. ઘંટના ભયાનક શબ્દોના કારણે તે પિશાચ ભયંકર પ્રતીત થતો હતો. તે ડરપોક લોકોના હૃદયનું વિદારણ કરે તેવું અક્રુહાસ્ય કરતો હતો. તેનું શરીર ચરબી, લોહી, પરું, માંસ અને મળથી મલિન અને લિપ્ત હતું. તેનું વક્ષઃસ્થળ ત્રાસજનક ખૂબ પહોળું હતું. તેણે ચિત્ર-વિચિત્ર વ્યાઘ્રચર્મ ધારણ કર્યું હતું, તેમાં વાધના નખ, રોમ, મુખ, નેત્ર અને કાનાદિ અવયવો સ્પષ્ટ દેખાતા હતા અર્થાત્ તેણે અખંડ વ્યાઘ્ર ચર્મ ધારણ કર્યું હતું. ઊંચા કરેલા હાથોમાં રુધિરથી લિપ્ત લાંબા હાથીના ચામડાં વીંટાળ્યા હતા. તે પિશાચ નૌકામાં બેઠેલા લોકોનો અત્યંત કઠોર, સ્નેહહીન, અનિષ્ટ, ઉત્તાપજનક અશુભ, અપ્રિય, અમનોહર, એકાંત, બીભત્સ વાણીથી તિરસ્કાર કરતો હતો. આવો ભયાનક પિશાચ તે લોકોને દેખાયો. – પિશાચનું વર્ણન કરતો આ પાઠ કેટલીક પ્રતોમાં પ્રાપ્ત થાય છે.]

૫૭ તए णं ते अरहण्णवज्जा संजत्ता-णावावाणियगा तं तालपिसायरूवं जावअभिमुह-
मावायमाणं पासंति, पासित्ता भीया संजायभया अण्णमण्णस्स कायं समतुरंगेमाणा-समतुरंगेमाणा
बहूणं इंदाण य खंदाण य रूद्ध-सिव-वेसमण-णागाणं भूयाण य जक्खाण य अज्जकोट्ट-
किरियाण य बहूणि उवाइयसयाणि ओवाइयमाणा चिट्ठति।

ભાવાર્થ :- તે સમયે અર્હન્નકને છોડીને શેષ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો તે તાલપિશાચના રૂપને યાવત્ નૌકા તરફ આવતું જોઈને ડરી ગયા, અત્યંત ભયભીત થયા, ભયના કારણે એક બીજાને વળગી પડ્યા. તેમાંથી ઘણા લોકો ઈન્દ્રો, સ્કંધો (કાર્તિકેય), રુદ્ર, શિવ, વૈશ્રમણ, નાગદેવો, ભૂતો, યક્ષો, દુર્ગા તથા કોટ્ટકિયા(મહિષ વાહિની દુર્ગા) દેવી; આ રીતે સેંકડો દેવ-દેવીઓની માનતા માનવા લાગ્યા.

૫૮ તए णं से अरहण्णए समणोवासए तं दिव्वं पिसायरूवं एज्जमाणं पासइ, पासित्ता
अभीए अतत्थे अचलिए असंभंते अणाउले अणुत्विग्गे अभिण्णमुहराग-णयणवण्णे अदीण-
विमण-माणसे पोयवहणस्स एगदेसंसि वत्थंतेणं भूमिं पमज्जइ, पमज्जित्ता ठाणं ठाइ,
ठाइत्ता करयलपरिग्गहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु एवं वयासी-

ળમોત્થુણં અરહંતાણં ભગવંતાણં જાવ ઠાણં સંપત્તાણં, જઈ ણં અહં ઇત્તો ઉવસગ્ગાઓ મુંચામિ તો મે કપ્પઈ પારિત્તए, અહ ણં ઇત્તો ઉવસગ્ગાઓ ણ મુંચામિ તો મે તહા પચ્ચક્ખાएયવ્વે ત્તિ કટ્ટુ સાગારં ભત્તં પચ્ચક્ખાઈ ।

ભાવાર્થ :- અર્હન્નક શ્રમણોપાસકે તે દિવ્ય પિશાચરૂપને આવતા જોયું. તેને જોઈને તે નિર્ભય, અત્રસ્ત, અચલિત, અસંભ્રાન્ત, અનાકુળ, અનુદ્વિગ્ન રહ્યા; તેના મોઢાનો રંગ અને નેત્રોનો વર્ણ પણ બદલાયો નહીં. તેના મનમાં દીનતા કે ભિન્નતા ઉત્પન્ન થઈ નહીં; તેણે વહાણના એક ભાગમાં જઈને વસ્ત્રના છેડાથી ભૂમિનું પ્રમાર્જન કર્યું, પ્રમાર્જન કરીને તે સ્થાન ઉપર બેસી ગયા અને બન્ને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે બોલ્યા—

અરિહંત ભગવંત યાવત્ સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર હો— “જો હું આ ઉપસર્ગથી બચી જાઉં તો મારે આ કાયોત્સર્ગ પાળવો કલ્પે છે અને જો આ ઉપસર્ગથી મુક્ત ન થાઉં તો આહારાદિ સર્વના પ્રત્યાખ્યાન છે અર્થાત્ કાયોત્સર્ગ પાળવો કલ્પતો નથી.” આ પ્રમાણે કહીને તેણે સાગારી અનશનવ્રત ગ્રહણ કર્યું.

૫૯ ત્વં પિસાયરૂવે જેનેવ અરહણ્ણે સમણોવાસે ત્વેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિતા અરહણ્ણગં એવં વયાસી-

હં મ્હો અરહણ્ણગા ! અપત્થિયપત્થિયા ! જાવ પરિવજ્જિયા ! ણો ખલુ કપ્પઈ તવ સીલવ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ-પોસહોવવાસાઈં ચાલિત્તે વા ખોભિત્તે વા ખંડિત્તે વા, મંજિત્તે વા ઉજ્જિત્તે વા પરિચ્ચઈત્તે વા । તં જઈ પં તુમં સીલવ્વયં જાવ ણ પરિચ્ચયસિ તો તે અહં એયં પોયવહણં દોહિં અંગુલિયાહિં ગેણ્ણમિ, ગેણ્ણિહિત્તા સત્તટ્ઠ-તલપ્પમાણમેત્તાઈં ઉહ્હં વેહાસે ઉવ્વિહામિ, ઉવ્વિહિત્તા અંતો જલંસિ ણિચ્છોલેમિ, જેણં તુમં અટ્ટ-દુહટ્ટ-વસટ્ટે અસમાહિપત્તે અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિજ્જસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે પિશાચરૂપધારી દેવ અર્હન્નક શ્રમણોપાસક પાસે આવ્યો અને અર્હન્નકને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો—

અરે ! ઓ મૃત્યુની પ્રાર્થના કરનારા યાવત્ લક્ષ્મીથી પરિવર્જિત હે અર્હન્નક ! તને શીલવ્રત, અણુવ્રત, ગુણવ્રત, વિરમણ-મિથ્યાત્વ વિરમણ, પ્રત્યાખ્યાન અને પૌષ્ઠોપવાસથી ચલાયમાન થવું, ‘ આ વ્રતને પાળું કે છોડી દઉં, આવા વિચારથી ક્ષુબ્ધ થવું, એક દેશથી વ્રત ખંડિત કરવું; સર્વથા ખંડન કરવું, દેશવિરતિનો સર્વથા ત્યાગ કરવો કલ્પતો નથી; પરંતુ જો તું શીલવ્રત આદિનો પરિત્યાગ નહીં કરે તો હું તારા આ જહાજને બે જ આંગળીઓથી ઉઠાવી સાત-આઠ તલની (માળની) ઊંચાઈ સુધી આકાશમાં ઉછાળીને પાણીમાં અંદર ડૂબાડી દઈશ; તેથી તું આર્ત ધ્યાનને વશીભૂત અને અસમાધિને પ્રાપ્ત થઈ અકાલમાં જ જીવનથી રહિત થઈ જઈશ અર્થાત્ મોતનો કોળિયો બની જઈશ.

૬૦ ત્વં પિસાયરૂવે જેનેવ અરહણ્ણે સમણોવાસે તં દેવં મણસા ચેવ એવં વયાસી- અહં પં દેવાણુપ્પિયા ! અરહણ્ણે ણામં સમણોવાસે અભિગયજીવાજીવે । ણો ખલુ અહં સક્કા કેણઈ દેવેણ વા જાવ ણિગંથાઓ પાવયણાઓ ચાલિત્તે વા ખોભેત્તે વા વિપરિણામેત્તે વા, તુમં પં જા સદ્ધા તં કરેહિ ત્તિ કટ્ટુ અપીએ જાવ અભિણ્ણમુહરાગ-ગયણવણ્ણે અદીણ-વિમણ-માણસે ણિચ્ચલે ણિપ્પંદે તુસિણીએ ધમ્મજ્ઞાણોવગે વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે અર્હન્નક શ્રમણોપાસકે તે દેવને મનોમન આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! હું અર્હન્નક

नामनो श्रावकं छुं. जड-येतननो ज्ञाता छुं. कोरुं देव वगेरे मने निर्ग्रथ प्रवचनथी वियलित, क्षुब्ध के विपरीत भाव करावी शकशे नही. तमारी जे छथि छोय ते प्रमाणे करो.

आ प्रमाणे कडीने ते पिशायने पडकार दछिने अर्द्धन्नक निर्भय रह्या यावत् तेना मोढानो के आंभनो वर्ष परिवर्तन पाभ्यो नही, दीनता अने मानसिक भेदथी रहित, निश्चल, निस्पंद, मौन भावे धर्मध्यानमां लीन बनी गया.

६१ तए णं से दिव्वे पिसायरूवे अरहण्णगं समणोवासयं दोच्चं पि तच्चं पि एवं वयासी- हं भो अरहण्णगा ! जाव धम्मज्झाणोवगए विहरइ ।

भावार्थ :- त्यार पछी ते दिव्य पिशायरूपधारी देवे अर्द्धन्नक श्रमणोपासकने भीजवार अने त्रीजवार पण आ प्रमाणे कछुं- अरे अर्द्धन्नक ! छत्यादि कडीने पूर्ववत् धमकी आपी यावत् अर्द्धन्नक श्रमणोपासक धर्मध्यानमां लीन रह्या.

६२ तए णं से दिव्वे पिसायरूवे अरहण्णगं धम्मज्झाणोवगयं पासइ, पासित्ता बलियतरागं आसुरत्ते तं पोयवहणं दोहिं अंगुलियाहिं गिण्हइ, गिण्हित्ता सत्तट्टतलाइं जाव अरहण्णगं एवं वयासी- हं भो अरहण्णगा ! अपत्थिय-पत्थिया ! णो खलु कप्पइ तव सीलव्वय जाव धम्मज्झाणोवगए विहरइ ।

भावार्थ :- त्यार पछी ते दिव्य पिशायरूपधारी देवे अर्द्धन्नकने धर्मध्यानमां लीन जेछिने अत्यंत क्रोधित थछिने ते वडाणने भे आंगणीओथी पकडीने सात-आठ मजला अथवा ताडना वृक्षोनी ठीयाछि जेटकुं ठीयुं आकाशमां लछि गयो अने अर्द्धन्नकने कछुं- अरे मृत्युनी छथि करनारा अर्द्धन्नक ! जे के तमने शीलव्रताछिने छोडवा कल्पता नथी तोपण तुं आज व्रताछिनो त्याग न करवाथी अकालमां ज मरी जछि, आ प्रमाणे कछेवा छतां पण अर्द्धन्नक श्रमणोपासक धर्मध्यानमां ज लीन रह्या.

६३ तए णं से पिसायरूवे अरहण्णगं जाहे णो संचाएइ णिगंथाओ पावयणाओ चालित्तए वा खोभित्तए वा विपरिणामित्तए वा ताहे संते तंते परितंते णिव्विण्णे तं पोयवहणं सणियं सणियं उवरिं जलस्स ठवेइ, ठवित्ता तं दिव्वं पिसायरूवं पडिसाहरइ, पडिसाहरित्ता दिव्वं देवरूवं विउव्वइ, विउव्वित्ता अंतलिक्ख-पडिवण्णे सखिंखिणियाइं दसद्धवण्णाइं वत्थाइं पवर परिहिए अरहण्णगं समणोवासयं एवं वयासी-

हं भो अरहण्णगा ! समणोवासया ! धण्णोसि णं तुमं देवाणुप्पिया ! जाव जीवियफले, जस्स णं तव णिगंथे पावयणे इमेयारूवे पडिवत्ती लद्धा पत्ता अभिसमण्णागया। एवं खलु देवाणुप्पिया ! सकके देविंदे देवराया सोहम्मे कप्पे सोहम्मवडिंसए विमाणे सभाए सुहम्माए बहूणं देवाणं मज्झगए महया महया सदेणं एवं आइक्खइ- एवं खलु जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे चंपाए णयरीए अरहण्णए समणोवासए अभिगयजीवाजीवे। णो खलु सकके केणइ देवेण वा दाणवेण वा णिगंथाओ पावयणाओ चालित्तए वा खोभित्तए वा विपरिणामित्तए वा ।

भावार्थ :- त्यार पछी पिशायरूपधारी देव ज्यारे अर्द्धन्नकने निर्ग्रथ-प्रवचनथी यलित, क्षुभित

અને વિપરિણમત કરવામાં સમર્થ થયો નહીં, ત્યારે તે શ્રાંત—થાકી ગયો, ખેદને પ્રાપ્ત થયો, અત્યંત ખેદને પ્રાપ્ત થયો, ઉપસર્ગ આપવારૂપ કાર્યથી પરિનિવૃત્ત થઈને અદ્વર ઉપાડેલા વહાણને ધીરે—ધીરે ઉતારીને જળની સપાટી ઉપર રાખીને દિવ્ય પિશાયનું રૂપ સમેટી લીધું અને દિવ્ય દેવ રૂપની વિક્રિયા કરી. વિક્રિયા કરીને અંતરિક્ષમાં અધર સ્થિર થઈને ઘૂઘરીઓના ઘમકારવાળા પાંચ વર્ણના ઉત્તમ વસ્ત્રો ધારણ કરીને અર્હન્નક શ્રમણોપાસકને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે અર્હન્નક શ્રમણોપાસક ! તમે ધન્ય છો, હે દેવાનુપ્રિય ! તમારો જન્મ અને તમારું જીવન સફળ છે કારણ કે તમે નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમાં આ પ્રકારની પ્રતિપત્તિ (શ્રદ્ધા) મેળવી છે, પ્રાપ્ત કરી છે અને તે શ્રદ્ધાને અચળરૂપે વળગી રહ્યા છો. હે દેવાનુપ્રિય ! દેવોના ઈન્દ્ર અને દેવોના રાજા શકેન્દ્રે સુધર્મ નામના પ્રથમ કલ્પમાં, સૌધર્માવતંસક નામના વિમાનમાં અને સુધર્મા સભામાં, ઘણા દેવોની વચ્ચે મોટા સાદે આ પ્રમાણે કહ્યું હતું કે જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભરત ક્ષેત્રમાં, ચંપા નગરીમાં અર્હન્નક નામના શ્રમણોપાસક રહે છે તે જીવ-અજીવ આદિ તત્ત્વોના જ્ઞાતા છે. તેને કોઈ પણ દેવ કે દાનવ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનથી ચલિત કરવામાં, ક્ષુભિત કરવામાં કે સમ્યક્ત્વથી ચ્યુત કરવામાં સમર્થ નથી.

૬૪ ત્વં અહં દેવાણુપ્પિયા ! સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ એયમદ્દં ણો સદ્દહામિ, ણો પત્તિયામિ ણોરોયયામિ । ત્વં મમ ઇમેયારૂવે અજ્ઞત્થિએ જાવ ગચ્છામિ ણં અરહણ્ણયસ્સ અંતિયં પાઠ્ઠભવામિ, જાણામિ તાવ અહં અરહણ્ણગં ? કિં પિયધમ્મે ણો પિયધમ્મે ? દઢધમ્મે ણો દઢધમ્મે ? શીલવ્વય ગુણવ્વય કિં ચાલેઇ ણો ચાલેઇ જાવ પરિચ્ચયઇ ણો પરિચ્ચયઇ ? ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેમિ, સંપેહિત્તા ઓહિં પંઝામિ, પંઝિત્તા દેવાણુપ્પિયં ! ઓહિણા આભોએ મિ, આભોઇત્તા ઉત્તરપુરચ્છિમં દિસિભાગં અવક્કમામિ ઉત્તરવેઽવ્વિયં રૂવં વિઽવ્વામિ વિઽવ્વિત્તા તાએ ઽવ્વિકટ્ટાએ જાવ દેવગઈએ જેણેવ લવણસમુદ્દે જેણેવ દેવાણુપ્પિએ તેણેવ ઽવાગચ્છામિ, ઽવાગચ્છિત્તા દેવાણુપ્પિયાણં ઽવસગ્ગં કરેમિ ણો ચેવ ણં દેવાણુપ્પિયા ધીએ જાવ જાએ । તં જં ણં સક્કે દેવિંદે દેવરાયા વદઇ, સચ્ચે ણં એસમદ્દે । તં દિદ્દે ણં દેવાણુપ્પિયાણં ઇહી જુઈ જસો બલં વીરિયં પુરિસક્કારપરક્કમે લદ્ધે પત્તે અભિસમણ્ણાગએ । તં ચામેમિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! ચમંતુ ણં દેવાણુપ્પિયા ! ચમંતુમરિહસિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! ણાઇ ધુજ્જો એવં કરણયાએ ત્તિ કટ્ટુ પંજલિઽડે પાયવડિએ એયમદ્દં વિણેણં ધુજ્જો ધુજ્જો ચામેઇ, અરહણ્ણયસ્સ ય દુવે કુંડલજુયલે દલયઇ, દલઇત્તા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂએ તામેવ દિસિં પઢિગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે હે દેવાનુપ્રિય ! દેવેન્દ્ર શકની આ વાત પર મને શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ કે રુચિ થઈ નહીં અને મને આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે— “હું જાઉં અને અર્હન્નકની સમક્ષ પ્રગટ થાઉં અને તપાસ કરું કે અર્હન્નકને ધર્મપ્રિય છે કે ધર્મપ્રિય નથી ? તે દઢધર્મી છે કે દઢધર્મી નથી ? યાવત્ તે પ્રતાદિનો પરિત્યાગ કરે છે કે નહીં ?” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગ દ્વારા હે દેવાનુપ્રિય ! તમને જોઈને ઈશાનકોણમાં જઈને ઉત્તરવૈકિય શરીર બનાવીને ત્યાર પછી ઉત્કૃષ્ટ દેવગતિથી લવણ સમુદ્રમાં જ્યાં હે દેવાનુપ્રિય ! તમે હતા, ત્યાં હું આવ્યો, આવીને મેં આપ દેવાનુપ્રિયને ઉપસર્ગ આપ્યો પરંતુ આપ દેવાનુપ્રિય ભયભીત ન થયા, ત્રાસ ન પામ્યા, તેથી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે જે કહ્યું હતું, તે અર્થ

સત્ય સિદ્ધ થયો. (તેમણે જે કહ્યું હતું તે બરાબર જ કહ્યું હતું) મેં તમારા ગુણોની સમૃદ્ધિ, આંતરિક તેજ રૂપી દ્યુતિ, યશ, શારીરિક બળ, આત્મિકબળ જોઈ લીધા છે. ધર્મદઢતારૂપી પુરુષાકાર અને ધર્મારાધનરૂપ પરાક્રમ આદિ ગુણોને તમે સારી રીતે મેળવ્યા છે, પ્રાપ્ત કર્યા છે અને તેનું આપે સારી રીતે સેવન કર્યું છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હું આપને બમાવું છું, આપ મને ક્ષમાપ્રદાન કરો. હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ક્ષમા કરવા સમર્થ છો. હવે ફરી ક્યારેય હું આવું કરીશ નહીં,” આ પ્રમાણે કહીને બન્ને હાથ જોડીને અર્હન્નક શ્રમણોપાસકના પગમાં પડીને આ ઘટના માટે વારંવાર વિનયપૂર્વક ક્ષમાયાચના કરી અને અર્હન્નકને કુંડલોની બે જોડ ભેટ આપીને જે દિશામાંથી પ્રગટ થયો હતો તે જ દિશામાં પાછો ફર્યો અર્થાત્ દેવલોકમાં ગયો.

૬૫ ત્વં પં અરહણ્ણણ ગિરુવસગ્ગમિત્તિ કટ્ટુ પડિમં પારેઇ । ત્વં પં તે અરહણ્ણગ-પામોક્ષ્વા સંજત્તા ણાવા વાણિયગા દક્ષિણાણુકૂલેણં વાણ્ણં જેણેવ ગંભીરણ પોયપટ્ટણ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયં લંબંતિ, લંબિત્તા, સગહિસાગહં સજ્જેતિ, સજ્જિત્તા તં ગણિમં ધરિમં મેજ્જં પરિચ્છેજ્જં સગહિસાગહં સંકામેતિ, સંકામિત્તા સગહિસાગહં જોણંતિ, જોણ્ણિત્તા જેણેવ મિહિલા ણગરી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ઉવાગચ્છિત્તા મિહિલાણ રાયહાણીણ બહિયા અગ્ગુજ્જાણંસિ સગહિસાગહં મોણંતિ, મોણ્ણિત્તા મહત્થં મહગ્ગં વિઝલં રાયરિહં પાહુહં દિવ્વં કુંડલજુયલં ચ ગેણ્ણંતિ, ગેણ્ણિત્તા મિહિલાણ રાયહાણીણ અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ કુંભણ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ પરિગ્ગહિયં સિરસાવત્તં મત્થણ અંજલિં કટ્ટુ તં મહત્થં દિવ્વં કુંડલજુયલં ઉવર્ણેતિ જાવ પુરઓ ઠવેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અર્હન્નક શ્રાવકે ઉપસર્ગ દૂર થયો છે તેમ જાણીને પડિમા અર્થાત્ કાયોત્સર્ગ પાળ્યો અને અર્હન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકો દક્ષિણ દિશાના અનુકૂળ પવનના કારણે ગંભીર નામના બંદરે આવ્યા, ત્યાં આવીને જહાજ લાંગર્યાં. ગાડી-ગાડા તૈયાર કર્યા અને ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિણેદ આદિ ચારે ય પ્રકારના માલને ગાડામાં ભરીને ગાડી-ગાડા જોતરીને મિથિલા નગરીમાં આવ્યા. મિથિલા નગરીની બહાર ઉત્તમ ઉદ્યાનમાં ગાડી-ગાડા છોડીને, તે મહાન અર્થવાળી, મહામૂલ્યવાળી, વિપુલ અને રાજાને યોગ્ય ભેટ અને કુંડલોની જોડી લઈને, મિથિલા નગરીમાં પ્રવેશીને, કુંભ રાજા સમીપે આવ્યા. બન્ને હાથ જોડીને મસ્તક પર અંજલી કરીને તે મહાન અર્થવાળું ભેટણું અને દિવ્યકુંડલ યુગલની રાજાને ભેટ ધરી.

૬૬ ત્વં પં કુંભણ રાયા તેસિં સંજત્તાણં ણાવાવાણિયગાણં જાવ પડિચ્છઇ, પડિચ્છિત્તા મલ્લિં વિદેહવરરાયકણ્ણં સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા તં દિવ્વં કુંડલજુયલં મલ્લીણ વિદેહવરરાય-કણ્ણગાણ પિણ્ણેઇ, પિણ્ણેત્તા પડિવિસજ્જેઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ તે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકોની તે બહુમૂલ્ય ભેટ યાવત્ સ્વીકારી અને વિદેહની ઉત્તમ રાજકુમારી મલ્લીને બોલાવીને તે દિવ્યકુંડલ યુગલ તેને પહેરાવ્યાં, પહેરાવીને તેને વિદાય કરી.

૬૭ ત્વં પં સે કુંભણ રાયા તે અરહણ્ણગપામોક્ષે જાવ વાણિયગે વિઝલેણં અસણ-પાણ-ખાઇમસાઇમેણં વત્થગંધ-મલ્લાલંકારેણં જાવ ઉસ્સુક્કં વિયરેઇ, વિયરિત્તા રાયમગ્ગ-

મોગાઢે ય આવાસે વીયરઙ્, વીયરિત્તા પડિવિસજ્જેઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ તે અર્હન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકા વણિકોનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્ય, સ્વાદિમ તથા વસ્ત્ર, ગંધ, માલા અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યો, તેનો કર માફ કરી દીધો. રાજમાર્ગ પર તેઓને ઉતારો-આવાસ આપ્યો અને પછી તેમને વિદાય કર્યા.

૬૮ તए णं अरहण्णगपामोक्खा संजत्ता णावा वाणियगा जेणेव रायमग्गमोगाढे आवासे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता भंडववहरणं करंति, करित्ता पडिभंडं गेण्हंति, गेण्हित्ता सगडीसागडं भरंति, भरित्ता जेणेव गंभीरए पोयपट्टणे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता पोयवहणं सज्जंति, सज्जित्ता भंडं संकामंति, दक्खिणाणुकूलेणं वाएणं जेणेव चंपाए पोयट्टाणे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता पोयं लंबंति, लंबित्ता सगडिसागडं सज्जंति, सज्जित्ता तं गणिमं धरिमं मेज्जं पारिच्छेज्जं सगडीसागडं संकामंति, संकामित्ता जाव महत्थं पाहुडं दिव्वं च कुंडलजुयलं गेण्हंति, गेण्हित्ता जेणेव चंदच्छाए अंगराया तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता तं महत्थं जाव उवर्णेति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે અર્હન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો, રાજમાર્ગ ઉપરના આવાસે આવ્યા, આવીને પોતાના માલનો વ્યાપાર કરવા લાગ્યા. વ્યાપાર કરીને તે માલને બદલે બીજો માલ ખરીદવા લાગ્યા. ખરીદીને તે માલ ગાડી-ગાડામાં ભરીને ગંભીર નામના બંદર પર આવ્યા. પોતાના જહાજ તૈયાર કરીને, તેમાં બધો માલ ભરીને, દક્ષિણાનુકૂલ વાયુ વહેવા લાગ્યો ત્યારે ત્યાંથી પ્રસ્થાન શરૂ કર્યું અને ચંપાનગરી નામના બંદરે આવ્યા; આવીને વહાણ લાંગર્યું, ગાડી-ગાડાઓ તૈયાર કરીને ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિછેદ, આ ચાર પ્રકારનો માલ તેમાં ભર્યો યાવત્ બહુમૂલ્ય ભેટ અને દિવ્યકુંડલની એક જોડ ગ્રહણ કરીને અંગ દેશના રાજા ચંદ્રચ્છાય પાસે આવ્યા અને તે બહુમૂલ્ય ભેટ રાજાને આપી.

૬૯ તए णं चंदच्छाए अंगराया तं दिव्वं महत्थं च कुंडलजुयलं पडिच्छइ, पडिच्छित्ता ते अरहण्णगपामोक्खे एवं वयासी- तुब्भे णं देवाणुप्पिया ! बहूणि गामागर जाव सण्णिवेसाइं आहिंडह, लवणसमुद्धं च अभिक्खणं अभिक्खणं पोयवहणेहिं ओगाहेह, तं अत्थियाइं भे केइ कहिंचि अच्छेए दिट्ठपुव्वे ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અંગદેશના રાજા ચંદ્રચ્છાયે તે દિવ્ય અને મહા મૂલ્યવાન ભેટનો અને કુંડલયુગલનો સ્વીકાર કર્યો અને અર્હન્નક આદિને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે ઘણા ગામો, આકરો, સન્નિવેશ આદિમાં ભ્રમણ કરો છો તથા જહાજ દ્વારા વારંવાર લવણસમુદ્રમાં પ્રવેશ કરો છો, તો તમોએ કોઈ જગ્યાએ કોઈ આશ્ચર્ય જોયું છે ?

૭૦ તए णं ते अरहण्णगपामोक्खा चंदच्छायं अंगरायं एवं वयासी- एवं खलु सामी ! अम्हे इहेव चंपाए णयरीए अरहण्णगपामोक्खा बहवे संजत्तगा णावावाणियगा परिवसामो, तए णं अम्हे अण्णया कयाइं गणिमं च धरिमं च मेज्जं च परिच्छेजं च गेण्हामो तहेव अहीणमइरित्तं जाव कुंभगस्स रण्णो उवणेमो । तए णं से कुंभए मल्लीए विदेहरायवरकण्णाए

તં દિવ્વં કુંડલજુયલં પિણ્ઠેઙ્ગ, પિણ્ઠિત્તા પહિવિસજ્જેઙ્ગ। તં એસ ણં સામી ! અમ્હેહિં કુંભરાયભવણંસિ મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણા અચ્છેરણ દિટ્ઠે । તં ણો ખલુ અણ્ણા કા વિ તારિસિયા દેવકણ્ણા વા જાવ જારિસિયા ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે અર્હન્નક આદિ વણિકોએ ચંદ્રચ્છાય નામના અંગદેશના રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન! અમે અર્હન્નક આદિ ઘણા દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો, આ જ ચંપાનગરીમાં નિવાસ કરીએ છીએ. એકવાર કોઈ સમયે અમે ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિછેદ આદિ માલ ભરીને, ઈત્યાદિ બધું પહેલાની જેમ જ જાણવું યાવત્ કુંભરાજાની પાસે પહોંચ્યા અને ભેટ આપી. તે સમયે કુંભરાજાએ મલ્લી નામની વિદેહરાજાની શ્રેષ્ઠ કન્યાને તે દિવ્ય કુંડલયુગલ પહેરાવ્યાં, પહેરાવીને તેને વિદાય કરી. તો હે સ્વામિન! અમો એ કુંભરાજાના ભવનમાં વિદેહરાજાની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીને આશ્ચર્યરૂપમાં જોઈ છે. મલ્લી નામની વિદેહ રાજાની તે ઉત્તમ કન્યા જેવી સુંદર છે, તેવી બીજી કોઈ દેવકન્યા યાવત્ રાજકન્યા નથી.

૭૧ તણં ણં ચંદચ્છાણે તે અરહણ્ણગપામોક્ખે સવ્કારેઙ્ગ સમ્માણેઙ્ગ, સવ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા પહિવિસજ્જેઙ્ગ । તણં ણં ચંદચ્છાણે વાણિયગજણિયહરિસે દૂયં સદ્ધાવેઙ્ગ જાવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચંદ્રચ્છાય રાજાએ અર્હન્નક વગેરેનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું. સત્કાર, સન્માન કરીને વિદાય કર્યાં. ત્યાર પછી વણિકોના કથનથી ચંદ્રચ્છાયને અત્યંત હર્ષ થયો. તેણે દૂતને બોલાવ્યો યાવત્ દૂતે મિથિલા નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું.

રુક્મિ રાજા અને કંચુકી પુરુષ :-

૭૨ તેણં કાલેણં તેણં સમણં કુણાલા ણામં જણવણે હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ ણં સાવત્થી ણામં ણયરી હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ ણં રુપ્પી કુણાલાહિવર્ઙ્ગ ણામં રાયા હોત્થા, વણ્ણઓ । તસ્સ ણં રુપ્પિસ્સ ધૂયા ધારિણીણે દેવીણે અત્તયા સુબાહુ ણામં દારિયા હોત્થા, સુકુમાલ- પાણિપાયા જાવ રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય ઉક્કિટ્ઠા ઉક્કિટ્ઠસરીરા જાયા યાવિ હોત્થા । તીસે ણં સુબાહુણે દારિયાણે અણ્ણયા ચાઝમ્માસિયમજ્જણણે જાણે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કુણાલ નામના દેશમાં શ્રાવસ્તી નામની નગરી હતી. તેમાં કુણાલાધિપતિ રુક્મિ નામના રાજા રહેતા હતા. તે રુક્મિ રાજાની પુત્રી અને ધારિણી દેવીની આત્મજા સુબાહુ નામની કન્યા હતી. તેના હાથ પગ સુકુમાલ હતા યાવત્ તે રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યમાં ઉત્કૃષ્ટ અને ઉત્કૃષ્ટ શરીરવાળી અર્થાત્ સૌંદર્યવાન હતી. કોઈ સમયે તે સુબાહુ બાલિકાનો યાતુર્માસિક સ્નાનનો ઉત્સવ આવ્યો.

૭૩ તણં ણં સે રુપ્પી કુણાલાહિવર્ઙ્ગ સુબાહુણે દારિયાણે ચાઝમ્માસિયમજ્જણણં ઉવટ્ઠિયં જાણઙ્ગ, જાણિત્તા કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેઙ્ગ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સુબાહુણે દારિયાણે કલ્લં ચાઝમ્માસિયમજ્જણણે ભવિસ્સઙ્ગ, તં કલ્લં તુબ્બે ણં રાયમગ્ગમોગાઠંસિ ચરુક્કંસિ પુપ્ફમંડવંસિ જલ-થલય-દસદ્ધવણ્ણમલ્લં સાહરેહ, એગં મહં સિરિદામગંડં ગંધદ્ધણિં મુયંતં ઉલ્લોયંસિ ઓલણેહ । તેવિ તહેવ ઓલંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કુણાલાધિપતિ રુક્મિ રાજાએ સુબાહુ બાલિકાનો યાતુર્માસિક સ્નાન ઉત્સવનો સમય

નજીક આવ્યો છે, તેમ જાણીને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! કાલે સુબાહુ બાલિકાનો ચાતુર્માસિક સ્નાનનો ઉત્સવ થશે, તેથી તમે રાજ્યમાર્ગની મધ્યમાં, ચોકમાં, પુષ્પ મંડપમાં જલીય સ્થલીય પાંચવર્ણના ફૂલો લાવીને એક મોટો સુગંધી શ્રીદામકાંડ ચંદરવામાં લટકાવો. તે કૌટુંબિક પુરુષોએ તે પ્રમાણે કાર્ય કર્યું.

૭૪ તए णं रूपी कुणालाहिवई सुवण्णगार-सेणं सद्दवेइ, सद्दवित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! रायमग्गमोगाढंसि पुप्फमंडवंसि णाणाविहपंच वण्णेहिं तंदुलेहिं णगरं आलिहह । तस्स बहुमज्झदेसभाए पट्टयं रएह, रइत्ता जाव पच्चप्पिणंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુણાલાધિપતિ રુક્મિ રાજાએ સોનીની શ્રેણીને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે શીઘ્ર રાજમાર્ગના મધ્યમાં, પુષ્પમંડપમાં વિવિધ પ્રકારના પંચરંગી ચોખાથી નગરનું ચિત્રણ કરો અને તેની વચ્ચેવચ્ચે એક બાજોઠ રાખો **યાવત્** તે પ્રમાણે કાર્ય કરીને સોનીઓએ રાજાને કાર્ય થઈ ગયાની જાણ કરી.

૭૫ તए णं से रूपि कुणालाहिवई हत्थिखंधवरगए चाउरंगिणीए सेणाए महया भड- चडकर-रह-पहकरविंद-परिक्खित्ते अंतेउर-परियाल-संपरिवुडे सुबाहुं दारियं पुरओ कट्टु जेणेव रायमग्गे, जेणेव पुप्फमंडवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता हत्थिखंधाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहिता पुप्फमंडवं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे सण्णिसण्णे ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુણાલાધિપતિ રુક્મિ રાજા શ્રેષ્ઠ હાથી ઉપર સવાર થઈને, અનેક મોટા મોટા યોદ્ધાઓ આદિ ચતુરંગિણી સેના અને અંત:પુરના પરિવાર આદિથી પરિવૃત્ત થઈને સુબાહુકુમારીને આગળ કરીને, રાજમાર્ગ પાસેના પુષ્પમંડપમાં આવીને, હાથી ઉપરથી નીચે ઉતર્યા અને પુષ્પમંડપમાં પ્રવેશીને પૂર્વદિશાની તરફ મુખ કરીને ઉત્તમ સિંહાસન પર બેઠા.

૭૬ तओ णं ताओ अंतेउरियाओ सुबाहुं दारियं पट्टयंसि दुरूहेति, दुरूहिता सेयपीयएहिं कलसेहिं ण्हारणंति, सव्वालंकारविभूसियं करंति, करित्ता पिउणो पायं वंदिउं उवणंति। तए णं सुबाहू दारिया जेणेव रूपी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पायग्गहणं करेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અંત:પુરની સ્ત્રીઓ સુબાહુકુમારીને બાજોઠ પર બેસાડીને, ચાંદી અને સોનાના કળશોથી સ્નાન કરાવીને, સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને પિતાના ચરણોમાં પ્રણામ કરવા માટે લઈ આવ્યાં. સુબાહુકુમારી રુક્મિ રાજા પાસે આવીને પિતાને પગે લાગી.

૭૭ તए णं से रूपी राया सुबाहुं दारियं अंके णिवेसेइ, णिवेसित्ता सुबाहुए दारियाए रूवेण जोव्वणेण य लावण्णेण य जायविम्हए वरिसधरं सद्दवेइ, सद्दवित्ता एवं वयासी- तुमं णं देवाणुप्पिया ! मम दोच्चेणं बहूणि गामागर-णगर जाव गिहाणि अणुपविससि, तं अत्थियाइं से कस्सइ रण्णो वा ईसरस्स वा कहिंचि एयारिसए मज्जणए दिट्ठपुव्वे, जारिसए णं इमीसे सुबाहुदारियाए मज्जणए ?

ભાવાર્થ :- તે સમયે રુક્મિ રાજાએ સુબાહુકુમારીને પોતાના ખોળામાં બેસાડી, બેસાડીને સુબાહુકુમારીના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યથી વિસ્મિત થઈને તેણે વર્ષધરને(રાણીવાસના રક્ષક નપુંસક કંચુકીને) બોલાવીને

આ પ્રમાણે કહ્યું – હે દેવાનુપ્રિય ! મારા દૂત તરીકે તમે ઘણા ગામો, આકરો, નગરો યાવત્ ઘરોમાં પ્રવેશ કરો છો, તો તમે પૂર્વે કોઈ રાજા, ઈશ્વર, ધનવાનને ત્યાં આ સુબાહુકુમારીના સ્નાન મહોત્સવ જેવો સ્નાન મહોત્સવ જોયો છે ?

૭૮ તદ્દા પં સે વરિસધરે રુપિં કરયલપરિગ્ગહિયં સિરસાવત્તં મત્થદ્ અંજલિં કટ્ટુદ્દુ એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! અહં અણ્ણયા તુભ્ભં દોચ્ચેણં મિહિલં ગદ્દે । તત્થ પં મદ્દે કુંભગસ્સ રણ્ણો ધૂયાદ્દે, પભાવદ્દે દેવીદ્દે અત્તયાદ્દે મલ્લીદ્દે વિદ્દેહરાયવરકણ્ણયાદ્દે મજ્જણદ્દે દિદ્દે । તસ્સ પં મજ્જણગસ્સ ઇમે સુબાહૂદ્દે દારિયાદ્દે મજ્જણદ્દે સયસહસ્સઇમં પિ કલં ણ અગ્ગેદ્દે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે વર્ષધરે રુક્મિ રાજાને હાથ જોડીને શિરસાવર્ત કરી મસ્તક પર અંજલી કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે સ્વામિન્ ! એકવાર હું આપના દૂત રૂપે મિથિલા ગયો હતો, ત્યાં મેં કુંભરાજાની પુત્રી, પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા, વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મલ્લીકુમારીનો સ્નાન મહોત્સવ જોયો હતો. મલ્લીકુમારીના તે સ્નાન મહોત્સવ સામે સુબાહુકુમારીનો આ સ્નાન-ઉત્સવ લાખમાં અંશે-ભાગે પણ નથી.

૭૯ તદ્દા પં સે રુપ્પી રાયા વરિસધરસ્સ અંતિદ્દે દ્વયં સદ્દાવેદ્દે જાવ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાદ્દે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વર્ષધર પાસેથી આ વાત સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને, સ્નાન-મહોત્સવના વૃત્તાંત દ્વારા ઉત્પન્ન હર્ષ(અનુરાગયુક્ત આનંદ)થી પ્રેરાઈને રુક્મિરાજાએ દૂતને બોલાવ્યો યાવત્ દૂતે મિથિલા તરફ પ્રયાણ કર્યું.

શંખરાજા અને સોનીઓ :-

૮૦ તેણં કાલેણં તેણં સમણં કાસી ણામે જણવદ્દે હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ પં વાણારસી ણામં ણયરી હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ પં સંખે ણામં રાયા કાસીરાયા હોત્થા, વણ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કાશી નામના દેશમાં વાણારસી નામની નગરી હતી. તે કાશી દેશમાં શંખ નામના રાજા હતા. જનપદ, નગરી અને રાજાનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

૮૧ તદ્દા પં તીસે મલ્લીદ્દે વિદ્દેહરાયવરકણ્ણયાદ્દે અણ્ણયા કયાદ્દે તસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલજુયલસ્સ સંધી વિસંઘડિદ્દે યાવિ હોત્થા । તદ્દા પં કુંભદ્દે રાયા સુવણ્ણગારસેણિં સદ્દાવેદ્દે, સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી- તુભ્ભે પં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલજુયલસ્સ સંધિં સંઘાડેહ, સંઘાડેત્તા દ્વયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ ।

ભાવાર્થ :- એકવાર વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મલ્લીના તે દિવ્ય કુંડલ યુગલની સાંધ ખુલી ગઈ. ત્યારે કુંભરાજાએ સુવર્ણકારોને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! આ દિવ્ય કુંડલ યુગલની સાંધને રેણકરી આપો.

૮૨ તદ્દા પં સા સુવણ્ણગારસેણી દ્વયમદ્દે તદ્દા પં પડિસુણેદ્દે, પડિસુણિત્તા તં દિવ્વં કુંડલજુયલં ગેણ્ણદ્દે, ગેણ્ણિત્તા જેણેવ સુવણ્ણગાર-ભિસિયાઓ તેણેવ ઉવાગચ્છદ્દે, ઉવાગચ્છિત્તા

સુવર્ણગાર-ભિસિયાસુ ણિવેસેઇ, ણિવેસિત્તા બહૂર્હિ આર્હિં ય જાવ પરિણામેમાણા ઇચ્છંતિ તસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલજુયલસ્સ સંધિં ઘડિત્તે, ણો ચેવ ણં સંચાએંતિ સંઘડિત્તે ।

ભાવાર્થ :- સુવર્ણકારોએ 'તહત્તિ' કહીને તે આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરીને, તે દિવ્ય કુંડલ-યુગલને ગ્રહણ કર્યા અને સુવર્ણકારો પોતાના સ્થાને આવ્યા. પોતાના સ્થાને બેસીને ઘણા પ્રયત્નો અને ઉપાયોથી તે કુંડલ-યુગલને સાંધવા પુરુષાર્થ કર્યો પરંતુ તેને સાંધવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં.

૮૩ તદ્દ ણં સા સુવર્ણગારસેણી જેણેવ કુંભેવ તેણેવ ડવાગચ્છઇ, ડવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! અજ્જ તુબ્હે અમ્હે સદ્ધાવેહ, સદ્ધાવેત્તા જાવ સંધિં સંઘાડેત્તા એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ । તદ્દ ણં અમ્હે તં દિવ્વં કુંડલજુયલં ગેણ્હામો જેણેવ સુવર્ણગાર-ભિસિયાઓ જાવ ણો સંચાએમો સંઘાડિત્તે । તદ્દ ણં અમ્હે સામી ! એયસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલસ્સ અણ્ણં સરિસયં કુંડલજુયલં ઘડેમો ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે સોનીઓએ કુંભરાજાની પાસે આવીને, બન્ને હાથ જોડીને જય-વિજય શબ્દોથી રાજાને વધાવીને આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું— હે સ્વામિન! તમે આજે અમને બોલાવીને આદેશ આપ્યો હતો કે કુંડલ-યુગલની સાંધ બૂલી ગઈ છે તેને રેણ કરીને મને પાછા સોંપો. અમે તે દિવ્ય કુંડલ-યુગલ લઈને અમારા સ્થાને જઈને ઘણા ઉપાય કર્યા પરંતુ તે સાંધ જોડવા માટે અમે શક્તિમાન થઈ શક્યા નથી. હે સ્વામિન! શું અમે આ દિવ્ય કુંડલ યુગલ જેવું બીજું કુંડલ યુગલ બનાવી દઈએ ?

૮૪ તદ્દ ણં સે કુંભેવ રાયા તીસે સુવર્ણગારસેણીએ અંતિએ એયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ આસુરુત્તે રુટ્ટે કુવિએ ચંડિક્કિએ મિસિમિસેમાણે તિવલિયં ધિરુડિં ણિડાલે સાહટ્ટુ એવં વયાસી- કેસ ણં તુબ્હે કલાયા ણં ભવહ, જે ણે તુબ્હે ઇમસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલજુયલસ્સ ણો સંચાએહ સંધિં સંઘાડેત્તે ? તે સુવર્ણગારે ણિવ્વિસએ આણવેઇ ।

ભાવાર્થ :- સોનીઓનું આ કથન સાંભળીને અને હૃદયંગમ કરીને કુંભરાજા તત્કાલ ગુસ્સે થઈ ગયા, કપાળમાં ત્રણ રેખા થઈ જાય તે રીતે ગુસ્સામાં ભુકુટિ ચડાવીને સોનીઓને આ પ્રમાણે કહ્યું— અરે ! તમે કેવા સોની છો ? જે આ દિવ્ય કુંડલ યુગલની જોડ પણ સાંધી શકતા નથી ? આમ કહીને તેઓને દેશ નિકાલની આજ્ઞા આપી દીધી.

૮૫ તદ્દ ણં સુવર્ણગારા કુંભેણ રણ્ણા ણિવ્વિસયા આણત્તા સમાણા જેણેવ સાઇં-સાઇં ગિહાઇં તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા સભંડમત્તોવગરણમાયાએ મિહિલાએ રાયહાણીએ મજ્ઝંમજ્ઝેણ ણિક્ખમંતિ, ણિક્ખમિત્તા વિદેહસ્સ જણવયસ્સ મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ કાસી જણવએ, જેણેવ વાણારસી ણયરી તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા અગ્ગુજ્જાણંસિ સગડીસાગડં મોએંતિ, મોઇત્તા મહત્થં જાવ પાહુડં ગેણંતિ, ગેણિહત્તા વાણારસીએ ણયરીએ મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ સંખે કાસીરાયા તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેત્તિ, વદ્ધાવિત્તા પાહુડં પુરઓ ઠાવેત્તિ, ઠાવિત્તા સંખરાયં એવં વયાસી-

અમ્હે ણં સામી ! મિહિલાઓ ણયરીઓ કુંભેણં રણ્ણા ણિવ્વિસયા આણત્તા

સમાણાં હં હવ્વમાગયા । તં ઇચ્છામો ણં સામી ! તુભં બાહુચ્છાયાપરિગ્ગહિયા ણિભયા
ણિરુવ્વિગ્ગા સુહંસુહેણં પરિવસિઠં ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજા દ્વારા દેશ નિકાલની આજ્ઞા(સજા) પામેલા તે સુવર્ણકારો પોત-પોતાના ઘેર આવ્યા. આવીને પોતાના વાસણ વગેરે ઘરવખરી લઈને મિથિલા નગરીમાંથી બહાર નીકળીને વિદેહ દેશમાં થઈને કાશીદેશની વાણારસી નગરીમાં આવ્યા, આવીને અગ્ર(ઉત્તમ) ઉદ્યાનમાં ગાડી-ગાડા છોડ્યા, છોડીને મહાન અર્થવાળી રાજાને યોગ્ય બહુમૂલ્ય ભેટ ગ્રહણ કરીને વાણારસી નગરીમાં થઈને કાશી દેશના શંખ રાજા સમીપે આવી, રાજાને ભેટ આપીને, બન્ને હાથ જોડીને યાવત્ જય-વિજય શબ્દોથી રાજાને વધાવીને આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું-

હે સ્વામિન્ ! કુંભ રાજાની મિથિલા નગરીમાંથી દેશ નિકાલની સજા મળવાથી અમે અહીં આવ્યા છીએ. હે સ્વામિન્ ! અમે આપની ભુજાઓની છાયા ગ્રહણ કરીને અર્થાત્ આપના આશ્રયે અમે નિર્ભય અને નિરુદ્વેગ થઈને, સુખ-શાંતિપૂર્વક નિવાસ કરવા ઇચ્છીએ છીએ.

૮૬ ત્વં ણં સંખે કાસીરાયા તે સુવણ્ણગારે एवं વયાસી- કિં ણં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા !
કુંભણં રણ્ણા ણિવ્વિસયા આણત્તા ?

ત્વં ણં તે સુવણ્ણગારા સંખં एवं વયાસી- एवं ખલુ સામી ! કુંભગ્ગસ્સ રણ્ણો ધૂયાણ
પભાવ્વેદ્દેવીણ અત્તયાણ મલ્લીણ વિદેહરાયવરકણ્ણાણ કુંડલજુયલસ્સ સંધી વિસંઘડિણ । ત્વં
ણં સે કુંભણ રાયા સુવણ્ણગારસેણિં સદ્ધાવેદ્દિ, સદ્ધાવિત્તા જાવ ણિવ્વિસયા આણત્તા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કાશી દેશના શંખ રાજાએ તે સુવર્ણકારોને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! કુંભરાજાએ તમોને દેશનિકાલની આજ્ઞા શા માટે આપી ?

સુવર્ણકારોએ શંખરાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! કુંભરાજાની પુત્રી અને પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા વિદેહ રાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીકુમારીના કુંડલયુગલની સાંધ ખુલ્લી ગઈ હતી. ત્યારે કુંભરાજાએ (અમને) સુવર્ણકારોને બોલાવીને યાવત્ તેને સાંધવા માટે કહ્યું. અમે અનેક ઉપાય કરવા છતાં પણ તેને સાંધી શક્યા નહીં. તેથી રાજાએ અમોને દેશનિકાલની આજ્ઞા આપી છે.

૮૭ ત્વં ણં સે સંખે રાયા સુવણ્ણગારે एवं વયાસી- કેરિસિયા ણં દેવાણુપ્પિયા ! કુંભગ્ગસ્સ
ધૂયા પભાવ્વેદ્દેવીણ અત્તયા મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણા ? ત્વં ણં તે સુવણ્ણગારા સંખરાયં एवं
વયાસી- ણો ખલુ સામી ! અણ્ણા કાઈ તારિસિયા દેવકણ્ણા વા જાવ જારિસિયા ણં
મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણા । ત્વં ણં કુંડલ-જુયલ-જણિય-હરિસે દૂયં સદ્ધાવેદ્દિ જાવ તહેવ
પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શંખરાજાએ સુવર્ણકારોને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! કુંભરાજાની પુત્રી અને પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લી કેવી છે ? ત્યાર સુવર્ણકારોએ શંખરાજાને કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! જેવી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લી છે, તેવી તો દેવ કન્યા પણ નથી. ત્યાર પછી કુંડલયુગલની વાત દ્વારા ઉત્પન્ન અનુરાગયુક્ત આનંદથી પ્રેરાઈને શંખરાજાએ દૂતને બોલાવ્યો યાવત્ દૂતે મિથિલા તરફ પ્રયાણ કર્યું.

અદીનશત્રુ રાજા અને ચિત્રકાર :-

૮૮ તેણં કાલેણં તેણં સમણં કુરુ ણામં જણવણે હોત્થા । તત્થ ણં હત્થિણાઝરે ણામં ણયરે હોત્થા । તત્થ ણં અદીણસત્તુ ણામં રાયા હોત્થા જાવ રજ્જં પસાસેમાણે વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કુરુ નામના દેશમાં હસ્તિનાપુર નામનું નગર હતું. અદીનશત્રુ નામના રાજા હતા યાવત્ તે રાજ્યશાસન કરતા સુખપૂર્વક વિચરતા હતા.

૮૯ તત્થ ણં મિહિલાણે, તસ્સ કુંભગસ્સરણ્ણો પુત્તે, પભાવઈણે અત્તણે, મલ્લીણે અણુજાયણે મલ્લદિણ્ણણે ણામં કુમારે જાવ જુવરાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે મિથિલા નગરીમાં કુંભરાજાનો પુત્ર, પ્રભાવતી દેવીનો આત્મજ અને મલ્લીકુમારીનો નાનોભાઈ મલ્લદિન નામનો કુમાર હતો. તે યુવરાજ હતો.

૯૦ તણ ણં મલ્લદિણ્ણે કુમારે અણ્ણયા કયાઈ કોઢુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેઈ, સદ્ધાવિત્તા ંવં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુબ્બે મમ પમયવણંસિ ંણં મહં ચિત્તસમ્મં કરેહ- અણેગખંભસયસણ્ણિવિટ્ઠં જાવ ંયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ । તે વિ તહેવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- એક દિવસ મલ્લદિન કુમારે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- તમે જાઓ અને મારા પ્રમદવન(ઘરના ઉદ્યાન)માં સેંકડો સ્તંભો પર સ્થિત એક મોટી ચિત્રસભાનું નિર્માણ કરો યાવત્ તેઓએ તે પ્રમાણે ચિત્રસભાનું નિર્માણ કરીને રાજાને કાર્ય થઈ ગયાની ખબર આપી.

૯૧ તણ ણં મલ્લદિણ્ણે કુમારે ચિત્તગરસેણિં સદ્ધાવેઈ, સદ્ધાવિત્તા ંવં વયાસી- તુબ્બે ણં દેવાણુપ્પિયા ! ચિત્તસમ્મં હાવ-ભાવ-વિલાસ-વિબ્બોયકલિણ્ણિં રૂવેહિં ચિત્તેહ, ચિત્તિત્તા ંયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લદિન કુમારે ચિત્રકારની શ્રેણી(ચિત્રકારો)ને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે ચિત્રસભાને મુખના વિકારરૂપ હાવ, ચિત્તજન્ય વિકારરૂપભાવ, નેત્રના વિકારરૂપ વિકાસ અને ભ્રમરજન્ય વિકારરૂપ બિમ્બોકથી યુક્ત ચિત્રોથી ચિત્રિત કરો અને કાર્ય પૂર્ણ થાય એટલે મને તે સમાચાર આપો.

૯૨ તણ ણં સા ચિત્તગરસેણી ંયમટ્ઠં તહત્તિ પડિસુણેઈ, પડિસુણિત્તા જેણેવ સયાઈ, ગિહાઈ તેણેવ ંવાગચ્છત્તિ, ંવાગચ્છિત્તા તૂલિયાઓ, વણ્ણણે ંય ગેણ્ણહત્તિ, ગેણ્ણિહત્તા જેણેવ ચિત્તસમ્મા તેણેવ અણુપવિસઈ, અણુપવિસિત્તા ભૂમિભાગે વિરચત્તિ, વિરચિત્તા ભૂમિં સજ્જઈ, સજ્જિત્તા ચિત્તસમ્મં હાવભાવ જાવ ચિત્તેઽં પયત્તા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચિત્રકારોએ 'ભલે,' આ પ્રમાણે કહીને કુમારની આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરી. તેઓ પોત-પોતાના ઘરે જઈને પીંછી અને રંગ લઈને, ચિત્રસભા સમીપે આવ્યા. ચિત્રસભામાં પ્રવેશ કરીને, ચિત્રોની ભૂમિકા તૈયાર કરીને હાવ-ભાવ આદિથી યુક્ત ચિત્રો અંકિત કરવામાં લાગી ગયા.

૯૩ તણ ણં ંગસ્સ ચિત્તગારસ્સ ંમેયારૂવે ચિત્તગર-લલ્લી લલ્લા પત્તા અભિસમણ્ણાગયા

જસ્સ ણં દુપયસ્સ વા ચડપયસ્સ વા અપયસ્સ વા ઇગદેસમવિ પાસઇ, તસ્સ ણં દેસાણુસારેણ તયાણુરૂવં રૂવં ણિવ્વત્તેઇ ।

ભાવાર્થ :- તે ચિત્રકારોમાંથી એક ચિત્રકારને એવી ચિત્ર લબ્ધિ(અસાધારણ શક્તિ) લબ્ધ હતી, પ્રાપ્ત હતી અને તે તેનો અભ્યાસી હતો. તે જે કોઈ મનુષ્ય આદિ દ્વિપદ; ગાય, અશ્વ, આદિ ચતુષ્પદ અને વૃક્ષ, ભવન આદિ અપદનું કોઈ પણ એક અવયવ જોઈ લે તો તે અવયવના આધારે તેનું આબેહૂબ ચિત્ર દોરી શકતો હતો.

૧૪ ત્ણ ણં સે ચિત્તગરદારે મલ્લીએ જવણિયંતરિયાએ જાલંતરેણ પાયંગુટ્ટં પાસઇ । ત્ણ ણં તસ્સ ચિત્તગરસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્ઞત્થિએ જાવ સમુપ્પજિત્થા સેયં ખલુ મમં મલ્લીએ વિ પાયંગુટ્ટાણુસારેણં સરિસગં જાવ ગુણોવવેયં રૂવં ણિવ્વત્તિત્ણે, એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા ભૂમિભાગં સજ્જેઇ, સજ્જિત્તા મલ્લીએ વિદેહ રાયવરકણ્ણાએ પાયંગુટ્ટાણુસારેણં સરિસગં જાવ ગુણાવવેયં રૂવં ણિવ્વત્તેઇ ।

ભાવાર્થ :- એકદા તે ચિત્રકારદારકે પડદાની પાછળ રહેલા મલ્લીકુમારીના પગનો અંગૂઠો જાળી(છિદ્ર) માંથી જોયો. ત્યારે તે ચિત્રકારને એવો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે મલ્લીકુમારીના પગના અંગૂઠા અનુસાર તેનું આબેહૂબ યાવત્ ગુણયુક્ત સુંદર ચિત્ર બનાવવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને દિવાલનો એક ભાગ ઘસીને સ્વચ્છ કરી, મલ્લી રાજ કન્યાના પગના અંગૂઠાનું અનુસરણ કરીને યાવત્ તેનું આબેહૂબ ચિત્ર બનાવ્યું.

૧૫ ત્ણ ણં સા ચિત્તગર-સેણી ચિત્તસભં હાવ-ભાવ-વિલાસ-વિબ્બોય-કલિએહિં, રૂવેહિં ચિત્તેઇ, ચિત્તિત્તા જેણેવ મલ્લદિણ્ણે કુમારે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા જાવ એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચિત્રકારોની તે મંડળીએ ચિત્રસભાને હાવ, ભાવ, વિલાસ અને વિબ્બોકવાળા સુંદર ચિત્રોથી પૂર્ણ ચિત્રિત કરી દીધી અને મલ્લદિન્ન કુમાર પાસે જઈને કાર્ય થઈ ગયાનું નિવેદન કર્યું.

૧૬ ત્ણ ણં મલ્લદિણ્ણે ચિત્તગર-સેણિં, સક્કારેઇ સમ્માણેઇ, સક્કારિત્તા સમ્માણિત્તા વિડલં જીવિયારિહં પીઠ્ઠાણં દલયઇ, દલઇત્તા પઠિવિસજ્જેઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લદિન્નકુમારે ચિત્રકાર મંડળીનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને આજીવિકાને યોગ્ય વિપુલ પ્રીતિદાન આપ્યું અને તેઓને વિદાય કર્યા.

૧૭ ત્ણ ણં મલ્લદિણ્ણે કુમારે અણ્ણયા ણ્ણાએ અંતેર-પરિયાલ-સંપરિવુડે અમ્મધાઈએ સિંદ્ધિં જેણેવ ચિત્તસભા તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા ચિત્તસભં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા હાવ-ભાવ-વિલાસ-વિબ્બોય-કલિયાઈં રૂવાઈં પાસમાણે-પાસમાણે જેણેવ મલ્લીએ વિદેહવરરાયકણ્ણાએ તયાણુરૂવે રૂવે ણિવ્વત્તિએ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ત્ણ ણં સે મલ્લદિણ્ણે કુમારે મલ્લીએ વિદેહવરરાયકણ્ણાએ તયાણુરૂવં રૂવં

ગિવ્વત્તિયં પાસઈ, પાસિત્તા ઇમેયારૂવે અજ્ઞતિથિજાવ સમુપ્પજ્જિત્થા- એસ ણં મલ્લી વિદેહવરરાયકણ્ણ ત્તિ કટ્ટુ લજ્જિજા વીડિજા વેહુ સણિયંસણિયં પચ્ચોસક્કઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે મલ્લદિન્નકુમાર સ્નાન કરીને, અંત:પુર અને પરિવાર સહિત, ધાવમાતાને સાથે લઈને, ચિત્રસભા સમીપે આવ્યા. ચિત્રસભામાં પ્રવેશ કરીને, હાવભાવ-વિલાસ અને બિમ્બોકથી યુક્ત ચિત્રોને જોતા-જોતા જ્યાં વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી મલ્લીનું ચિત્ર હતું તે તરફ ગયો.

વિદેહ રાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીના આબેહૂબ ચિત્રને જોતા જ મલ્લદિનકુમારને વિચાર આવ્યો કે 'અરે, આ તો વિદેહવર રાજકન્યા મલ્લી છે !!' આ વિચાર આવતા જ તે લજ્જિત, વ્રીડિત અને અત્યંત લજ્જિત બનીને ધીરે-ધીરે ત્યાંથી પાછો ફર્યો.

૧૮ તણ ણં મલ્લિદિણ્ણકુમારં અમ્મધાઈ સણિયંસણિયં પચ્ચોસક્કંતં પાસિત્તા ઇવં વયાસી- કિં ણં તુમં પુત્તા ! લજ્જિજા વીડિજા વેહુ સણિયંસણિયં પચ્ચોસક્કઈ ?

તણ ણં સે મલ્લિદિણ્ણકુમારે અમ્મધાઈ ઇવં વયાસી- જુત્તં ણં અમ્મો ! મમ જેટ્ટાણ ભગિણીણ ગુરુદેવભૂયાણ લજ્જિજા સમં ચિત્તસમ્ભં અણુપવિસિત્તા ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લદિન્નકુમારને પાછા ફરતાં જોઈને ધાવમાતાએ પૂછ્યું- હે પુત્ર ! તું શા માટે લજ્જિત, વ્રીડિત અને અત્યંત લજ્જિત થઈને ધીરે-ધીરે પાછો ફરી રહ્યો છો ?

ત્યારે મલ્લદિન્નકુમારે ધાવમાતાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે માતા ! આ ચિત્રસભામાં ગુરુ અને દેવ જેવા પૂજનીય મારા મોટા બહેન બેઠા હોય, ત્યારે તેમની સામે અંત:પુર સહિત ચિત્ર સભામાં પ્રવેશ કરવો, તે શું મારા માટે યોગ્ય છે ? અર્થાત્ યોગ્ય નથી. તેથી હું લજ્જિત થાઉં છું.

૧૯ તણ ણં અમ્મધાઈ મલ્લિદિણ્ણકુમારે ઇવં વયાસી- ણો ખલુ પુત્તા ! એસ મલ્લી વિદેહવરરાયકણ્ણા । ચિત્તગરણ્ણં તયાણુરૂવે રૂવે ગિવ્વત્તિજાવ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે ધાવમાતાએ મલ્લદિન્નકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્ર ! આ વાસ્તવિક વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકન્યા મલ્લી નથી પરંતુ ચિત્રકારે આ હૂબહૂ ચિત્રિત કરી છે, આ તેનું ચિત્ર છે.

૨૦ તણ ણં મલ્લિદિણ્ણે કુમારે અમ્મધાઈણ એમહં સોચ્ચા ણિસમ્મ આસુરુત્તે ઇવં વયાસી- કેસ ણં મ્હો ! સે ચિત્તગરણ અપ્પત્થિયપત્થિજાવ પરિવજ્જિજા, જેણ મમ જેટ્ટાણ ભગિણીણ ગુરુદેવભૂયાણ જાવ ગિવ્વત્તિજાવ ? ત્તિ કટ્ટુ તં ચિત્તગરં વજ્જં આણવેઈ ।

ભાવાર્થ :- ધાવમાતાનું આ વચન સાંભળીને અને હૃદયમાં અવધારણ કરીને મલ્લદિન્નકુમાર એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને આ પ્રમાણે કહ્યું- મૃત્યુની ઈચ્છા કરનારો આ ચિત્રકાર કોણ છે યાવત્ જેણે ગુરુ અને દેવ સમાન પૂજનીય મારી મોટી બહેનનું ચિત્ર અહીં બનાવ્યું છે ? આ રીતે વિચારીને કુમારે તે ચિત્રકારનો વધ કરવાની આજ્ઞા આપી.

૨૧ તણ ણં સા ચિત્તગર-સેણી ઇમીસે કહાણ લહ્હટ્ટા સમાણા જેણેવ મલ્લિદિણ્ણે કુમારે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વહ્હાવેઈ, વહ્હાવિત્તા ઇવં વયાસી-

एवं खलु सामी ! तस्स चित्तगरस्स इमेयारूवा चित्तगर-लद्धी लद्धा पत्ता अभिसमण्णागया- जस्स णं दुपयस्स वा जाव णिव्वत्तेइ । तं मा णं सामी ! तुब्भे तं चित्तगरं वज्झं आणवेह । तं तुब्भे णं सामी ! तस्स चित्तगरस्स अण्णं तयाणुरूवं दंडं णिव्वत्तेह ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી આ વૃત્તાંત સાંભળીને અને સમજીને ચિત્રકારોની તે મંડળી મલ્લદિન્ન કુમાર પાસે આવી બન્ને હાથ જોડીને યાવત્ કુમારને વધાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે સ્વામિન્ ! ખરેખર તે ચિત્રકારને આવા પ્રકારની ચિત્રલબ્ધિ લબ્ધ છે, પ્રાપ્ત થયેલી છે અને તે તેનો અભ્યાસી છે કે તે કોઈ દ્વિપદ આદિના કોઈપણ એક અવયવને જુએ તોપણ તેનું આબેહૂબ રૂપ બનાવી શકે છે. તેથી હે સ્વામિન્ ! આપ તે ચિત્રકારના વધની આજ્ઞા આપો નહીં. હે સ્વામિન્ ! આપ તે ચિત્રકારને બીજો કોઈ યોગ્ય દંડ આપો.'

૧૦૨ તए णं से मल्लदिण्ण कुमारे तस्स चित्तगरस्स संडासगं छिंदावेइ, छिंदावित्ता णिव्विसयं आणवेइ । तए णं से चित्तगरए मल्लदिण्णेणं णिव्विसए आणत्ते समाणे सभंडमत्तोवगरणमायाए मिहिलाओ णयरीओ णिक्खमइ, णिक्खमित्ता विदेहस्स जणवयस्स मज्झंमज्झेणं णिक्खमित्ता जेणेव कुरुजणवए, जेणेव हत्थिणाउरे णयरे, तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता भंडणिक्खेवं करेइ, करित्ता चित्तफलगं सज्जेइ, सज्जित्ता मल्लीए विदेहरायवर-कण्णगाए पायंगुट्ठाणुसारेणं रूवं णिव्वत्तेइ, णिव्वत्तित्ता कक्खंतरंसि छुब्भइ, छुब्भइत्ता महत्थं जाव पाहुडं गेण्हइ, गेण्हित्ता हत्थिणाउरस्स णयरस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव अदीणसत्तु राया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करयल जाव वद्धावेइ, वद्धावित्ता पाहुडं उवणेइ, उवणित्ता एवं वयासी- एवं खलु अहं सामी ! मिहिलाओ रायहाणीओ कुंभगस्स रण्णो पुत्तेणं पभावईए देवीए अत्तएणं मल्लदिण्णेणं कुमारेणं णिव्विसए आणत्ते समाणे इह हव्वमागए, तं इच्छामि णं सामी ! तुब्भं बाहुच्छाया परिग्गहिए जाव परिवसित्तए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લદિન્ન કુમારે ચિત્રકારોની પ્રાર્થના સ્વીકારીને તે ચિત્રકારના જમણા હાથનો અંગૂઠો કપાવીને, તેને દેશ નિકાલની આજ્ઞા આપી.

મલ્લદિન્ન દ્વારા દેશ નિકાલની આજ્ઞા પામેલો તે ચિત્રકાર વાસણાદિ ઘરવખરી લઈને મિથિલા નગરમાંથી બહાર નીકળીને, વિદેહ દેશની મધ્યમાં થઈને કુરુ દેશના હસ્તિનાપુર નગરમાં આવ્યો, પોતાનો સામાન આદિ રાખીને ચિત્ર ફલક તૈયાર કર્યું અને વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી મલ્લીના પગના અંગૂઠાના આધારે તેનું આબેહૂબ ચિત્ર ચિત્રિત કર્યું.

ચિત્ર દોર્યા પછી તે ચિત્રને પોતાની બગલ(કાંખ)માં દબાવીને રાજાને યોગ્ય મહામૂલ્યવાન ભેટ લઈને તે ચિત્રકારે હસ્તિનાપુરનગરની મધ્યમાં થઈને અદીનશત્રુ રાજાની પાસે આવીને, બે હાથ જોડીને, રાજાને વધાવીને, ભેટ અર્પણ કરી અને કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! મિથિલા રાજધાનીમાં કુંભરાજાના પુત્ર અને પ્રભાવતી દેવીના આત્મજ મલ્લદિન્ન કુમારે મને દેશનિકાલની આજ્ઞા આપી છે તેથી હું અહીં આવ્યો છું. હે સ્વામિન્ ! આપની ભુજાઓની છત્ર છાયા ગ્રહણ કરીને યાવત્ હું અહીં રહેવા ઇચ્છું છું.

૧૦૩ તણ પં સે અદીણસત્તૂ રાયા તં ચિત્તગરદારયં ંવં વયાસી- કિં પં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! મલ્લદિણ્ણેણં ણિવ્વિસણ આણત્તે ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અદીનશત્રુ રાજાએ તે ચિત્રકારપુત્રને આ પ્રમાણે પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! મલ્લદિન્નકુમારે તમને કયા કારણે દેશનિકાલની આજ્ઞા આપી ?

૧૦૪ તણ પં સે ચિત્તયરદારણ અદીણસત્તુરાયં ંવં વયાસી- ંવં ખલુ સામી ! મલ્લદિણ્ણે કુમારે અણ્ણયા કયાઈ ચિત્તગર-સેણિં સદ્ધાવેઈ, સદ્ધાવિત્તા ંવં વયાસી- તુબ્ધેણં દેવાણુપ્પિયા ! મમ ચિત્તસભં, તં ચેવ સવ્વં ભાણિયવ્વં જાવ મમ સંઢાસંગ ઈંદાવેઈ ઈંદાવિત્તા ણિવ્વિસયં આણવેઈ । તં ંવં ખલુ સામી ! મલ્લદિણ્ણેણં કુમારેણં ણિવ્વિસણ આણત્તે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચિત્રકાર પુત્રે અદીનશત્રુ રાજાને કહ્યું- હે સ્વામિનુ ! મલ્લદિન્નકુમારે એકવાર ચિત્રકાર મંડળીને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું હતું - હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મારી ચિત્રસભાને ચિત્રિત કરો; ઈત્યાદિ સર્વ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ કહ્યો યાવત્ કુમારે મારો જમણો અંગૂઠો કપાવીને દેશ-નિકાલની આજ્ઞા આપી. હે સ્વામિનુ ! આ પ્રમાણે મલ્લદિન્નકુમારે મને દેશ-નિર્વાસનની આજ્ઞા આપી છે.

૧૦૫ તણ પં અદીણસત્તૂ રાયા તં ચિત્તગરં ંવં વયાસી-સે કેરિસણ પં દેવાણુપ્પિયા ! તુમે મલ્લીણ તયાણુરૂવે રૂવે ણિવ્વત્તિણ ?

તણ પં સે ચિત્તગરે કક્કખંતરાઓ ચિત્તફલયં ણીણેઈ, ણીણિત્તા અદીણસત્તુસ્સ ડવણેઈ, ડવણિત્તા ંવં વયાસી- ંસ પં સામી ! મલ્લીણ વિદેહરાયવરકણ્ણાણ તયાણુરૂવસ્સ રૂવસ્સ કેઈ આગાર-ભાવ-પડોયારે ણિવ્વત્તિણ । ણો ખલુ સવ્કા કેણઈ દેવેણ વા જાવ મલ્લીણ વિદેહરાયવરકણ્ણગાણ તયાણુરૂવે રૂવે ણિવ્વત્તિણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અદીનશત્રુ રાજાએ તે ચિત્રકારને આ પ્રમાણે પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે મલ્લીકુમારીનું આબેહૂબ ચિત્ર કેવું બનાવ્યું હતું ?

ત્યારે ચિત્રકારે પોતાની બગલમાં રાખેલું ચિત્રફલક બહાર કાઢીને અદીનશત્રુ રાજાની સામે રાખીને કહ્યું- હે સ્વામિનુ ! વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીના આબેહૂબ લાગતા આ ચિત્રમાં હું કિંચિત્માત્રામાંજ તેના આકાર, ભાવ આદિ ચિત્રિત કરી શક્યો છું. વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કુમારી મલ્લીનું હૂબહૂ રૂપ તો દેવાદિ પણ ચિત્રિત કરવા સમર્થ નથી.

૧૦૬ તણ પં અદીણસત્તૂ રાયા પઢિરૂવજણિયહરિસે દૂયં સદ્ધાવેઈ જાવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિરૂપ(ચિત્ર) દ્વારા ઉત્પન્ન અનુરાગ યુક્ત આનંદથી પ્રેરાઈને અદીનશત્રુ રાજાએ દૂતને બોલાવ્યો યાવત્ દૂતે મિથિલા તરફ પ્રયાણ કર્યું.

જિતશત્રુ રાજા અને ચોક્ષા પરિવ્રાજિકા :-

૧૦૭ તેણં કાલેણં તેણં સમણં પંચાલે નામં જણવણ હોત્થા, વણ્ણઓ । કંપિલ્લે પુરે ણયરે હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ પં જિયસત્તૂ ણામં રાયા હોત્થા પંચાલાહિવઈ, વણ્ણઓ ।

તસ્સ ણં જિયસત્તુસ્સ ધારિણીપામોક્ખં દેવિસહસ્સં ઓરોહે હોત્થા, વણ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે પંચાલ નામના દેશમાં કામ્પિલ્યપુર નામનું નગર હતું. પંચાલાધિપતિ જિતશત્રુ નામના રાજા હતા. તે જિતશત્રુ રાજાના અંત:પુરમાં એક હજાર રાણીઓ હતી. આ સર્વનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

૧૦૮ તત્થ ણં મિહિલાએ ચોક્ખા ણામં પરિવ્વાહયા રિઠ્ઠવ્વેય જાવ યાવિ હોત્થા । તએ ણં સા ચોક્ખા પરિવ્વાહયા મિહિલાએ બહૂણં રાઈસર જાવ સત્થવાહપભિઈણં પુરઓ દાણધમ્મં ચ સોયધમ્મં ચ તિત્થાભિસેયં ચ આઘવેમાણી પણ્ણવેમાણી પરૂવેમાણી ઉવદંસેમાણી વિહરહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાં મિથિલા નગરીમાં ઋગ્વેદાદિ ચાર વેદ વગેરે શાસ્ત્રોને જાણનારી ચોક્ષા નામની પરિવ્રાજિકા રહેતી હતી. તે ચોક્ષા પરિવ્રાજિકા મિથિલા નગરીમાં ઘણા રાજા, ઈશ્વર(એશ્વર્યશાલી ધનાઢ્ય અથવા યુવરાજ) યાવત્ સાર્થવાહ આદિની સામે દાનધર્મ, શૌચધર્મ અને તીર્થસ્નાનનું કથન કરતી, પ્રજ્ઞાપના, પ્રરૂપણા અને ઉપદેશ કરતી હતી.

૧૦૯ તએ ણં સા ચોક્ખા પરિવ્વાહયા અણ્ણયા કયાહ તિદંડં ચ કુંડિયં ચ જાવ ધાઠરત્તાઓ ય ગિણ્ણહહ, ગિણ્ણિહત્તા પરિવ્વાહગાવસહાઓ પહિણિક્ખમહ, પહિણિક્ખમિત્તા પવિરલ- પરિવ્વાહયા સંદ્ધિં સંપરિવુહા મિહિલં રાયહાણિં મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણે, જેણેવ કણ્ણંતેઠ્ઠે, જેણેવ મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણા તેણેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા ઉદય- પરિફાસિયાએ, દબ્ભોવરિ પચ્ચત્થુયાએ ભિસિયાએ ણિસીયહ, ણિસીહિત્તા મલ્લીએ વિદેહરાયવર- કણ્ણાએ પુરઓ દાણધમ્મં જાવ વિહરહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકવાર તે ચોક્ષા પરિવ્રાજિકા ત્રિદંડ, કમંડલ યાવત્ ગેરુથી રંગેલા વસ્ત્ર ધારણ કરીને પરિવ્રાજિકાઓના મઠમાંથી બહાર નીકળીને કેટલીક પરિવ્રાજિકાઓ સાથે મિથિલા રાજધાનીના મધ્ય માર્ગ દ્વારા કુંભરાજાના ભવનમાં કન્યાઓના અંત:પુરમાં વિદેહની ઉત્તમ રાજકન્યા મલ્લી હતાં, ત્યાં આવી અને ભૂમિ પર પાણી છાંટી, ડાભ પાથરી તેના પર આસન રાખીને બેઠી. બેસીને વિદેહવર રાજકન્યા મલ્લીની સામે દાનધર્મ, શૌચધર્મ અને તીર્થસ્નાનનો ઉપદેશ આપવા લાગી.

૧૧૦ તએ ણં સા મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણા ચોક્ખં પરિવ્વાહયં એવં વયાસી- તુબ્ભે ણં ચોક્ખે ! કિંમૂલાએ ધમ્મે પણ્ણત્તે ?

તએ ણં સા ચોક્ખા પરિવ્વાહયા મલ્લિં વિદેહરાયવરકણ્ણં એવં વયાસી- અમ્હં ણં દેવાણુપ્પિયા ! સોયમૂલાએ ધમ્મે પણ્ણવેમિ, જં ણં અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવહ, તં ણં ઉદણ્ણ ય મટ્ટિયાએ ય જાવ અવિગ્ઘેણં સગ્ગં ગચ્છામો ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ ચોક્ષા પરિવ્રાજિકાને પૂછ્યું - હે ચોક્ષા ! તમારા ધર્મનું મૂળ શું છે ?

ત્યારે ચોક્ષા પરિવ્રાજિકાએ વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીને ઉત્તર આપ્યો- હે દેવાનુપ્રિય ! હું શૌચમૂલક ધર્મનો ઉપદેશ કરું છું. અમારા મતમાં જે કોઈપણ વસ્તુ અપવિત્ર થઈ જાય, તેને જલથી અને

માટીથી શુદ્ધ-પવિત્ર કરાય છે, યાવત્ આ સ્નાનાદિ ધર્મનું પાલન કરવાથી અમે નિર્વિઘ્ને સ્વર્ગે જઈએ છીએ.

૧૧૧ ત્વં પં મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણા ચોક્ષં પરિવ્વાહ્યં એવં વયાસી- ચોક્ષા ! સે જહાણામ્ કેઙ્ પુરિસે રુહિરકયં વત્થં રુહિરેણ ચેવ ધોવેજ્જા, અત્થિ પં ચોક્ષા ! તસ્સ રુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ રુહિરેણં ધોવ્વમાણસ્સ કાઈ સોહી ? ણો ણ્ણટ્ઠે સમટ્ઠે । એવામેવ ચોક્ષા ! તુબ્બે પં પાણાહ્વાણં જાવ મિચ્છાદંસણસલ્લેણં ણત્થિ કાઈ સોહી, જહા વ તસ્સ રુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ રુહિરેણં ધોવ્વમાણસ્સ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મલ્લીએ ચોક્ષા પરિવ્રાજિકાને પૂછ્યું- હે ચોક્ષા ! જેમ કોઈ પુરુષ લોહીથી રંગાયેલા વસ્ત્રને લોહીથી જ ધુએ, તો હે ચોક્ષા ! તે રુઘિરલિપ્ત વસ્ત્રને રુઘિરથી જ ધોતાં શુદ્ધિ થાય ખરી ? પરિવ્રાજિકાએ ઉત્તર આપ્યો - ના, એમ થઈ શકે નહીં. મલ્લીએ કહ્યું- હે ચોક્ષા ! જેમ રુઘિરલિપ્ત વસ્ત્રની શુદ્ધિ રુઘિરથી થતી નથી તેમ પ્રાણાતિપાતથી લઈને મિથ્યાદર્શન શલ્ય સુધીના ૧૮ પાપના સેવનથી પણ તમારી શુદ્ધિ થતી નથી.

૧૧૨ ત્વં પં સા ચોક્ષા પરિવ્વાહ્યા મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણ્ણાએ એવં વુત્તા સમાણા સંકિયા કંચિયા વિઙ્ગિચ્છયા ભેયસમાવણ્ણા જાયા યાવિ હોત્થા, મલ્લીએ ણો સંચાએઙ્ કિંચિવિ પામોક્ષમાઙ્ગિચ્છત્તે, તુસિણીયા સંચિટ્ઠે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ આ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે તે ચોક્ષા પરિવ્રાજિકાને હવે હું વાત રજૂ કરું તે સાચી લાગશે કે નહીં તેવી શંકા, મારો જવાબ સાચો નહીં હોય તો બીજો શો જવાબ આપીશ તેવી કાંક્ષા અને મારા જવાબમાં મલ્લીને વિશ્વાસ આવશે કે નહીં ? તેવી વિતિગિચ્છા થઈ અને આ પરિસ્થિતિમાં મારે શું કરવું ? તેવી વિવેક શક્તિ નાશ પામવારૂપ ભેદને પ્રાપ્ત થઈ (તેના મનમાં તર્ક-વિતર્ક થવા લાગ્યા. તે મલ્લીકુમારીને જવાબમાં કાંઈ કહી શકી નહીં) તે મૌનભાવે બેસી રહી.

૧૧૩ ત્વં પં તં ચોક્ષં મલ્લીએ બહૂઓ દાસચેડીઓ હીલેતિ, ણિંદંતિ, ચિંસંતિ, ગરહંતિ, અપ્પેગહ્યાઓ, હેરુયાલંતિ, અપ્પેગહ્યાઓ મુહમક્કહિયાઓ કરેતિ, અપ્પેગહ્યાઓ વગ્ગાહીઓ કરેતિ, અપ્પેગહ્યાઓ તજ્જેમાણીઓ ણિચ્છુભંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લીની ઘણી દાસીઓ ચોક્ષા પરિવ્રાજિકાની તિરસ્કારરૂપ હીલના, જાતિ આદિ પ્રકટ કરવારૂપ નિંદા, ઉપહાસરૂપ ખિંસના, અવર્ણવાદરૂપ ગર્હા કરવા લાગી. કેટલીક દાસીઓ તેને ચીડવવા લાગી, કેટલીક દાસીઓ મોઢું મચકોડવા લાગી, કેટલીક દાસીઓ મશકરી કરવા લાગી, કેટલીક આંગળીઓથી તર્જના-તાડના કરવા લાગી અને કેટલીક દાસીઓએ હાથથી ધક્કા મારીને તેને બહાર કાઢી મૂકી.

૧૧૪ ત્વં પં સા ચોક્ષા મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણ્ણાએ દાસચેડિયાહિં હીલિજ્જમાણી જાવ મિસમિસેમાણી મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણ્ણાએ પઓસમાવજ્જહ્, મિસિયં ગેપ્પહ્, ગેપ્પિહ્તા કણ્ણંતેઝરાઓ પહિણિક્ખમહ્, પહિણિક્ખમિત્તા મિહિલાઓ ણિગ્ગચ્છહ્, ણિગ્ગચ્છિત્તા પરિવ્વાહ્યા-સંપરિવુડા જેણેવ પંચાલજણવે જેણેવ કંપિલ્લપુરે તેણેવ ઉવાગચ્છહ્, ઉવાગચ્છિત્તા બહૂણં રાઈસર જાવ પરુવેમાણી વિહરહ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મલ્લીની દાસીઓ દ્વારા યાવત્ અપમાનિત થતી તે યોક્ષા અત્યંત ક્રોધથી ધૂંવાપૂંવા થતી, વિદેહ રાજાની ઉત્તમ કન્યા મલ્લી પ્રત્યે દ્રેષ કરતી, પોતાનું આસન ઉપાડી કન્યાઓના અંત:પુરમાંથી નીકળી ગઈ. ત્યાંથી નીકળીને મિથિલા નગરીમાંથી પણ નીકળી ગઈ. પરિવ્રાજિકાઓની સાથે પંચાલ દેશના કાંપિલ્યપુર નગરમાં આવી અને ઘણા રાજાઓ, ઈશ્વરો આદિની સામે યાવત્ દાનધર્મ, શૌચ ધર્મ આદિની પ્રરૂપણા કરવા લાગી.

૧૧૫ તए णं से जियसत्तू अण्णया कयाइ अंतेउर-परियाल-सद्धिं संपरिवुडे एवं जाव सीहासणवरगए यावि विहरइ । तए णं सा चोक्खा परिव्वाइया-संपिरवुडा जेणेव जियसत्तुस्स रण्णो भवणे, जेणेव जियसत्तू तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जियसत्तुं जएणं विजएणं वद्धावेइ । तए णं से जियसत्तु चोक्खं परिव्वाइयं एज्जमाणे पासइ, पासित्ता सीहासणाओ अब्भुट्ठेइ, अब्भुट्ठित्ता चोक्खं परिव्वाइयं सक्कारेइ सम्माणेइ, सक्कारित्ता सम्माणित्ता आसणेणं उवणिमंतेइ ।

ભાવાર્થ :- એકવાર જિતશત્રુરાજા પોતાના અંત:પુર અને પરિવારથી પરિવૃત થઈને સિંહાસન પર બેઠા હતા. ત્યારે પરિવ્રાજિકાઓથી પરિવૃત્ત તે યોક્ષા પરિવ્રાજિકા જિતશત્રુ રાજાના ભવનમાં જિતશત્રુરાજા સમીપે આવી. રાજસભામાં પ્રવેશ કરીને તેણે જય-વિજયના શબ્દોથી જિતશત્રુ રાજાને વધાવ્યા. યોક્ષા પરિવ્રાજિકાને આવતી જોઈને જિતશત્રુરાજા સિંહાસન પરથી ઊભા થઈને યોક્ષા પરિવ્રાજિકાનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું અને આસન ઉપર બિરાજમાન થવા માટે કહ્યું.

૧૧૬ તए णं सा चोक्खा उदगपरिफासियाए दब्भोवरि पच्चत्थुयाए भिसियाए णिविसइ, जियसत्तुं रायं रज्जे य जाव अंतेउरे य कुसलोदंतं पुच्छइ । तए णं सा चोक्खा जियसत्तुस्स रण्णो दाणधम्मं च जाव विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે યોક્ષા પરિવ્રાજિકા જળ છાંટીને ડાભપર પોતાનું આસન પાથરી તેના ઉપર બેઠી અને જિતશત્રુ રાજાને રાજ્ય તેમજ અંત:પુરના કુશલ સમાચાર પૂછ્યા. ત્યાર પછી યોક્ષા પરિવ્રાજિકાએ જિતશત્રુ રાજાને દાનધર્મ આદિનો ઉપદેશ આપ્યો.

૧૧૭ તए णं से जियसत्तू अप्पणो ओरोहंसि जाय विम्हए चोक्खं परिव्वाइयं एवं वयासी- तुमं णं देवाणुप्पिए ! बहूणि गामागर जाव आहिंडसि, बहूण य राईसरसत्थवाहप्पभिइणं गिहाइ अणुपविससि, तं अत्थियाइं ते कस्स वि रण्णो वा जाव एरिसए ओरोहे दिट्ठपुव्वे जारिसए णं इमे मम ओरोहे ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પોતાના અંત:પુરની રાણીઓના સૌંદર્યથી વિસ્મિત જિતશત્રુ રાજાએ યોક્ષા પરિવ્રાજિકાને પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે ઘણા ગામ, આકર આદિમાં પર્યટન કરો છો અને ઘણા રાજાઓ, ઈશ્વરો(ધનવાનો)ના ઘરોમાં પ્રવેશ કરો છો, તો તમે કોઈપણ રાજાદિ પાસે, મારા અંત:પુર જેવું અંત:પુર પહેલા ક્યારે ય જોયું છે ?

૧૧૮ તए णं सा चोक्खा परिव्वाइया जियसत्तुणा एवं वुत्ता समाणी ईसिं अवहसियं

કરેહ, કરિત્તા એવં વયાસી-એવં ચ સરિસાં પં તુમે દેવાણુપ્પિયા ! તસ્સ અગહદદ્દુરસ્સા।

કેસ પં દેવાણુપ્પિયા ! સે અગહદદ્દુરે ? જિયસત્તુ ! સે જહાનામાએ અગહદદ્દુરે સિયા । સે પં તત્થ જાએ તત્થેવ વુઢ્ઢે અણ્ણં અગહં વા તલાગં વા દહં વા સરં વા સાગરં વા અપાસમાણે એવં મણ્ણહ-અયં ચેવ અગહે વા જાવ સાગરે વા ।

તએ પં તં કૂવં અણ્ણે સામુદ્દએ દદ્દુરે હવ્વમાગએ । તએ પં સે કૂવદદ્દુરે તં સામુદ્દદ્દુરં એવં વયાસી- સે કેસ પં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! કત્તો વા હહ હવ્વમાગએ ? તએ પં સે સામુદ્દએ દદ્દુરે તં કૂવદદ્દુરં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અહં સામુદ્દએ દદ્દુરે ।

તએ પં સે કૂવદદ્દુરે તં સામુદ્દયં દદ્દુરં એવં વયાસી- કેમહાલાએ પં દેવાણુપ્પિયા ! સે સમુદ્દે? તએ પં સામુદ્દએ દદ્દુરે તં કૂવદદ્દુરે એવં વયાસી- મહહ મહાલાએ પં દેવાણુપ્પિયા ! સમુદ્દે ।

તએ પં સે કૂવદદ્દુરે પાએણં લીહં કહેહ, કહ્હિત્તા એવં વયાસી- એ મહાલાએ પં દેવાણુપ્પિયા ! સે સમુદ્દે ? ણો ઇણ્ટે સમટ્ટે, મહાલાએ પં સે સમુદ્દે । તએ પં સે કૂવદદ્દુરે પુરચ્છિમિલ્લાઓ તીરાઓ ઉપ્પિહિત્તા પં પચ્ચત્થિમિલ્લં તીરં ગચ્છહ, ગચ્છિત્તા એવં વયાસી- એ મહાલાએ પં દેવાણુપ્પિયા ! સે સમુદ્દે ? ણો ઇણ્ટે સમટ્ટે ।

એવામેવ તુમં પિ જિયસત્તુ ! અણ્ણેસિંં બહૂણં રાહસર જાવ સત્થવાહપભિહં પં ભજ્જં વા ભગિણિં વા ધૂયં વા સુણં વા અપાસમાણે જાણસિ- જારિસાએ મમ ચેવ પં ઓરોહે તારિસાએ ણો અણ્ણસ્સ ।

તં એવં ખલુ જિયસત્તુ ! મિહિલાએ ણયરીએ કુંભગસ્સ ધૂયા પભાવહાએ અત્તયા મલ્લી ણામં વિદેહવરાયકણ્ણા રૂવેણ ય જોવ્વણેણ જાવ ણો ખલુ અણ્ણા કાહિ દેવકણ્ણા વા જારિસિયા મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણાએ; તીસે છિણ્ણસ્સ વિ પાયંગુટ્ટસ્સ ઇમે તવોરોહે સયસહસ્સહમં પિ કલં ણ અગ્ગહિ ત્તિ કટ્ટુ જામેવ દિસં પાઠબ્ભૂયા તામેવ દિસં પહિગયા ।

ભાવાર્થ :- જિતશત્રુ રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે ચોક્ષા પરિવ્રાજિકા માર્મિક હાસ્ય કરતાં બોલી- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે તો પેલા કૂવાના દેડકા જેવા છો.

જિતશત્રુ રાજાએ પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તે કૂવાનો દેડકો કેવો હોય છે ? ચોક્ષાએ કહ્યું- હે જિતશત્રુ ! જેમ કે કોઈ એક કૂવાનો દેડકો તે કૂવામાં જન્મ્યો હતો અને તેમાં જ મોટો થયો હતો. તેણે બીજા કૂવા, તળાવ, ડહ, સરોવર કે સમુદ્ર જોયા ન હતા, તે માનતો હતો કે આ જ કૂવો છે અને આ જ સાગર છે.

ત્યાર પછી કોઈ સમયે તે કૂવામાં એક સમુદ્રિક દેડકો અચાનક આવી ચડ્યો, ત્યારે કૂપમંડુકે (કૂવાના દેડકાએ) કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે કોણ છો ? અચાનક અહીં ક્યાંથી આવ્યા છો ? ત્યારે સમુદ્રમંડુકે કૂપમંડુકને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! હું સમુદ્રનો દેડકો છું.

ત્યારે કૂવાના દેડકાએ કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તે સમુદ્ર કેવડો છે ? ત્યારે સાગરના દેડકાએ કૂપમંડુકને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! સમુદ્ર ઘણો વિશાળ છે.

ત્યારે કૂપમંડુકે પોતાના પગથી એક લીટી દોરીને પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! શું સમુદ્ર આટલો મોટો છે ? સામુદ્રિક દેડકો બોલ્યો— ના, તેમ નથી અર્થાત્ સમુદ્ર આના કરતાં ઘણો મોટો છે. ત્યારે કૂપમંડુકે પૂર્વી કિનારેથી પશ્ચિમી કિનારા સુધી કૂદકો મારીને પછી પૂછ્યું— શું તે સમુદ્ર આટલો મોટો છે ? સામુદ્રિક દેડકાએ કહ્યું— ના, તેમ પણ નથી, સમુદ્ર આના કરતાં પણ ઘણો મોટો છે.

તે પ્રમાણે હે જિતશત્રુ ! બીજા ઘણા રાજેશ્વરો યાવત્ સાર્થવાહ આદિની પત્નીઓ, ભગિનીઓ, પુત્રીઓ અથવા પુત્રવધૂઓને તમે જોઈ નથી, તેથી જ તમે માનો છો કે મારા જેવું અંતઃપુર બીજે ક્યાંય નથી.

હે જિતશત્રુ ! મિથિલા નગરીમાં કુંભરાજાની પુત્રી અને પ્રભાવતીની આત્મજા મલ્લી નામની વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠકન્યાના રૂપ, યૌવનાદિ સામે દેવકન્યા વગેરે પણ કંઈ જ નથી. તમારું આ અંતઃપુર વિદેહરાજની તે શ્રેષ્ઠ કન્યાના કપાયેલા પગના અંગૂઠાના લાખમાં અંશ બરાબર પણ નથી. આ પ્રમાણે કહીને તે પરિવ્રાજિકા જે દિશામાંથી આવી હતી, તે જ દિશામાં પાછી ફરી.

૧૧૯ તए णं जियसत्तू परिव्वाइयाजणियहरिसे दूयं सद्दावेइ, सद्दावित्ता जाव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પરિવ્રાજિકા દ્વારા ઉત્પન્ન અનુરાગયુક્ત આનંદથી પ્રેરાઈને જિતશત્રુ રાજાએ દૂતને બોલાવ્યો યાવત્ તે દૂતે મિથિલા તરફ પ્રયાણ કર્યું.

વિવેચન :-

મલ્લીકુમારી તીર્થંકર હોવાથી અનુપમ સૌંદર્યના સ્વામી હતા. કરોડો દેવો તેમની સેવામાં હોવાથી તેઓનો શ્રીદામકાંડ આદિ સર્વ વસ્તુઓ સર્વશ્રેષ્ઠ અને અનુપમ હતી. પૂર્વ ભવના સ્નેહના કારણે છ એ રાજાઓ પ્રસંગોપાત મલ્લીકુમારીનું નામ સાંભળતા જ તેના પ્રતિ અનુરાગી બની, તેને પરણવા ઉત્સુક બન્યા અને મલ્લીકુમારીની માગણી માટે છે એ રાજાઓના દૂત પોતપોતાના નગરમાંથી એક જ સમયે રવાના થયા.

છએ રાજાઓનો કુંભરાજાને સંદેશ અને સંઘર્ષ :-

૧૨૦ તए णं तेसिं जियसत्तुपामोक्खाणं छण्हं राईणं दूया जेणेव मिहिला तेणेव पहारेत्थ गमणाए । तए णं छप्पि य दूयगा जेणेव मिहिला तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता मिहिलाए अग्गुज्जाणंसि पत्तेयंपत्तेयं खंधावारणिवेसं करेत्ति, करित्ता मिहिलं रायहाणिं अणुपविसंति, अणुपविसित्ता जेणेव कुंभए राया तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता पत्तेयं पत्तेयं करयल परिग्गहियं सिरसावत्तं दसण्हं मत्थए अंजलिं कट्टु साणंसाणं राईण वयणाइं णिवेदेत्ति ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે તે જિતશત્રુ વગેરે છે એ રાજાઓના દૂતોએ મિથિલા નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું. ત્યાર પછી તે છે એ દૂતો મિથિલામાં આવીને, મિથિલાના પ્રધાન ઉદ્યાનમાં બધાએ પોત-પોતાના પડાવ નાંખ્યા. પછી મિથિલા રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરીને કુંભરાજાની પાસે આવીને, તે બધાએ હાથ જોડીને,

મસ્તક પર આવર્તન કરી, દસ નખ યુક્ત અંજલિ મસ્તકે રાખીને પોત-પોતાના રાજાઓનો સંદેશ કહી સંભળાવ્યો.

૧૨૧ તए णं से कुंभए राया तेसिं दूयाणं अंतिए एयमट्टं सोच्चा आसुरत्ते जाव एवं वयासी- ण देमि णं अहं तुब्भं मल्लिं विदेहरायवरकण्णं ति कट्टु ते छप्पि दूये असक्कारिय असम्माणिय अवहारेणं णिच्छुभावेइ ।

ભાવાર્થ :- છ દૂતો પાસેથી તે વાત સાંભળીને કુંભરાજા એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયા યાવત્ આ પ્રમાણે કહ્યું- કે હું તમોને વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મલ્લી આપીશ નહીં; તેમ કહીને છ એ દૂતોને સત્કાર-સન્માનાદિ કર્યા વિના પાછળના દરવાજેથી કાઢી મૂક્યા.

૧૨૨ તए णं जियसत्तुपामोक्खाणं छण्हं राईणं दूया कुंभएणं रण्णा असक्कारिया असम्माणिया अवहारेणं णिच्छुभाविया समाणा जेणेव सया सया जणवया, जेणेव सयाइं सयाइं णगराइं जेणेव सया सया रायाणो तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता करयल जाव एवं वयासी-

एवं खलु सामी ! अम्हे जियसत्तुपामोक्खाणं छण्हं राईणं दूया जमगसमगं चев जेणेव मिहिला तेणेव उवागया जाव अवहारेणं णिच्छुभावेइ । तं ण देइ णं सामी ! कुंभए राया मल्लिं विदेहरायवरकण्णं, साणं-साणं राईणं एयमट्टं णिवेदेइ ।

ભાવાર્થ :- કુંભરાજા દ્વારા અસત્કારિત, અસન્માનિત અને પાછળના દરવાજાથી કાઢી મૂકાયેલા જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓના દૂતોએ પોત-પોતાના દેશ અને પોત-પોતાના નગરમાં આવીને પોત-પોતાના રાજાઓ સમીપે પહોંચીને હાથ જોડી આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે સ્વામિન્ ! અમે, જિતશત્રુ વગેરે છએ રાજાઓના દૂતો એક સાથે જ મિથિલાનગરીમાં પહોંચ્યા. યાવત્ કુંભ રાજાએ અમોને પાછળના દરવાજેથી કાઢી મૂક્યા છે. હે સ્વામિન્ ! કુંભરાજા વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લી આપને આપશે નહીં. આ રીતે દૂતોએ પોત-પોતાના રાજાઓ પાસે નિવેદન કર્યું.

૧૨૩ તए णं ते जियसत्तुपामोक्खा छप्पि रायाणो तेसिं दूयाणं अंतिए एयमट्टं सोच्चा णिसम्म आसुरत्ता अण्णमणस्स दूयसंपेसणं करेति, करित्ता एवं वयासी-

एवं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हं छण्हं राईणं दूया जमगसमगं चев जाव णिच्छूढा, तं सेयं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हं कुंभगस्स जत्तं गेण्हित्तए त्ति कट्टु अण्णमण्णस्स एयमट्टं पडिसुणेति, पडिसुणित्ता णहाया जाव सण्णद्धा हत्थिखंधवरगया सकोरंटमल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं सेयवरचामराहिं वीइज्जमाणा महयाहयगयरह-पवरजोह-कलियाए चाउरंगिणीए सेणाए सद्धिं संपरिवुडा सव्विड्डीए जाव दुंदुभिणाइयरवेणं सएहितो सए हितो णगरेहितो णिग्गच्छंति, णिग्गच्छित्ता एगयओ मिलायंति, मिलाइत्ता जेणेव मिहिला तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ વગેરે છએ રાજાઓ દૂતો પાસેથી આ વાત સાંભળીને, સમજીને કુપિત થયા. તેઓએ એકબીજા પાસે દૂત મોકલ્યા અને આ પ્રમાણે સંદેશો મોકલ્યો કે— હે દેવાનુપ્રિય ! આપણા છએ રાજાઓના દૂતો એક સાથે જ મિથિલા નગરીમાં પહોંચ્યા **યાવત્** કાઠી મુકાયા છે; તેથી હે દેવાનુપ્રિય! આપણે કુંભરાજા ઉપર ચઢાઈ કરવી જોઈએ. આ પ્રમાણે કહીને તેઓએ એકબીજાની વાતનો સ્વીકાર કરીને, સ્નાન કરીને **યાવત્** કવચ આદિ ધારણ કરી, સજ્જ થઈને હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થયા. કોરંટ વૃક્ષોના ફૂલોની માળાયુક્ત છત્ર ધારણ કર્યું. શ્વેત ચામર તેના પર ઢોળાવા લાગ્યા. મોટા મોટા હાથીઓ, રથો અને ઉત્તમ યોદ્ધાઓ સહિત ચતુરંગિણી સેનાથી પરિવૃત્ત થઈને, સર્વ ઋદ્ધિની સાથે **યાવત્** દુંદુભિના નાદ સાથે પોત-પોતાના નગરોમાંથી નીકળીને, એક જગ્યાએ એકઠા થયા અને મિથિલા નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૨૪ તए णं कुंभए राया इमीसे कहाए लद्धे समणे बलवाउयं सद्दवेइ, सद्दवित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! हयगयरह-पवर-जोह-कलियं सेणं सण्णाहेह जाव पच्चप्पिणंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ, આ છએ રાજાઓની ચઢાઈના સમાચાર જાણીને પોતાના સેનાપતિને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જલદીથી ઘોડાઓ, હાથીઓ, રથો અને ઉત્તમ યોદ્ધાઓ સહિત ચતુરંગિણી સેના તૈયાર કરો **યાવત્** સેનાપતિઓએ સેનાને તૈયાર થઈ જવાની સૂચના આપી.

૧૨૫ તए णं कुंभए राया ण्हाए जाव सण्णद्धे हत्थिखंधवरगए सकोरेंटमल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं सेयवरचामराहिं वीइज्जमाणे चाउरंगिणी सेणाए सद्धिं संपरिवुडे सत्विड्डीए जाव मिथिलं रायहाणिं मज्झंमज्झेणं णिग्गच्छइ, णिग्गच्छित्ता विदेहं जणवयं मज्झंमज्झेणं जेणेव देसअंते तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता खंधावारणिवेसं करेइ, करित्ता जियसत्तुपामोक्खा छप्पि य रायाणो पडिवालेमाणे जुज्झसज्जे पडिचिदुइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ સ્નાન કર્યું, કવચ ધારણ કર્યું અને શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થયા. કોરંટ વૃક્ષના ફૂલોની માળાયુક્ત છત્ર ધારણ કર્યું. તેના ઉપર શ્રેષ્ઠ અને શ્વેત ચામર ઢોળાવા લાગ્યા. ચતુરંગિણી સેનાની સાથે સર્વઋદ્ધિ સહિત **યાવત્** મિથિલા રાજધાનીમાં થઈને વિદેહ જનપદમાં પસાર થતાં પોતાના દેશના સીમાંતે આવીને પડાવ નાંખ્યો, પડાવ નાંખીને જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓની પ્રતિક્ષા કરતાં, યુદ્ધને માટે સજ્જ થઈને ત્યાં રહ્યા.

૧૨૬ તए णं ते जियसत्तुपामोक्खा छप्पि य रायाणो जेणेव कुंभए तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता कुंभएणं रण्णा सद्धिं संपलग्गा यावि होत्था ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓ, જ્યાં કુંભરાજા હતા, ત્યાં આવી પહોંચ્યા. આવીને કુંભરાજાની સાથે યુદ્ધ કરવા પ્રવૃત્ત થઈ ગયા.

૧૨૭ તए णं ते जियसत्तुपामोक्खा छप्पि रायाणो कुंभयं रायं हयमहियपवरवीरघाइय णिवडियचिंधयप्पडागं-किच्छप्पाणोवगयं दिसो दिसिं पडिसेहिंति ।

તए णं से कुंभए राया जियसत्तुपामोक्खेहिं छहिं-राईहिं हयमहिय जाव पडिसेहिए

સમાણે અત્થામે અબલે અવીરિણે અપુરિસક્કાર-પરવ્કમ્મે અધારણિજ્જમિતિ કટ્ટુ સિઘં તુરિયં ચવલં ચંડં જણં વેણં જેણેવ મિહિલા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા મિહિલં અણુપવિસઈ, અણુપવિસિત્તા, મિહિલાણે દુવારાઈં પિહેઈ, પિહિત્તા રોહસજ્જે ચિટ્ઠઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ આદિ છ એ રાજાઓએ કુંભરાજાની સેનામાંથી કેટલાક યોદ્ધાઓને હણી નાંખ્યા, કેટલાક યોદ્ધાઓને ભયંકર રીતે ધાયલ કર્યા, કેટલાક અત્યુત્તમ યોદ્ધાઓનો ઘાત કર્યો, તેમની ચિહ્નરૂપ ધ્વજા અને પતાકાઓને તોડી-ફોડીને કરીને નીચે પાડી દીધી. તેમના પ્રાણ સંકટમાં આવી ગયા, તેથી તેમની સેના ચારે દિશાઓમાં ભાગી ગઈ.

જિતશત્રુ રાજા આદિ છએ રાજાઓ દ્વારા હત, માનમર્દિત યાવત્ જેની સેના ચારેબાજુ ભાગી ગઈ છે, તેવા આત્મબળ અને સૈન્યબળ વિનાના કુંભરાજા નિવીર્ય-નિરુત્સાહી બની ગયા યાવત્ શત્રુપક્ષને અજેય સમજીને શીઘ્ર, ત્વરિત, વેગયુક્ત ગતિથી મિથિલા નગરી તરફ આવ્યા, મિથિલા નગરીમાં પ્રવેશીને મિથિલાના દરવાજા બંધ કરાવી દીધા, દ્વાર બંધ કરીને કિલ્લાની રક્ષા કરતા રહ્યા.

૧૨૮ તણં તે જિયસત્તુપામોક્ખા છપ્પિ રાયણો જેણેવ મિહિલા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા મિહિલં રાયહાણિં ણિસ્સંચારં ણિરુચ્ચારં સવ્વઓ સમંતા ઓરુંભિત્તા ણં ચિટ્ઠંતિ।

તણં કુંભણે રાયા મિહિલં રાયહાણિં ઓરુદ્ધં જાણિત્તા અબ્ભંતરિયાણે ઉવટ્ટાણસાલાણે સીહાસણવરગણે તેસિં જિયસત્તુપામોક્ખાણં છણં રાઈં અંતરાણિ ય છિદ્ધાણિ ય વિવરાણિ ય મમ્માણિ ય અલભમાણે, બહુહિં આણહિ ય ઉવાણહિ ય ઉપ્પિત્તિયાહિ ય બુદ્ધીહિં પરિણામેમાણે પરિણામેમાણે કિંચિ આયં વા ઉવાયં વા અલભમાણે ઓહયમણસંકપ્પે જાવઙ્ગિયાયઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ આદિ છએ નરેશો મિથિલા નગરી સમીપે આવ્યા અને મિથિલા રાજધાનીને ચારેબાજુથી એવી ઘેરી લીધી કે તે મનુષ્યોના સંચાર રહિત થઈ ગઈ, માણસોની અવર-જવર સદંતર બંધ થઈ ગઈ.

ત્યાર પછી કુંભરાજા મિથિલા રાજધાનીને ઘેરાયેલી જાણીને આભ્યંતર ઉપસ્થાન શાળા (અંદરની સભા)માં શ્રેષ્ઠ સિંહાસન પર બેસીને તે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓને હટાવવા માટેના અવસરોને, છિદ્રો-દૂષણોને, રહસ્યોને, ગુપ્ત દોષોને શોધવા માટે તક શોધવા લાગ્યા પરંતુ તેને તેવી એક પણ તક ન મળી અને ઘણા પ્રયત્નો, ઉપાયો તથા ઔત્પાતિકી આદિ ચારે પ્રકારની બુદ્ધિથી પણ વિચાર કરતાં-કરતાં તેઓ કોઈ યુક્તિ કે ઉપાય પામી શક્યા નહીં ત્યારે તેના (કુંભરાજાના) મનનો સંકલ્પ ક્ષીણ થઈ ગયો યાવત્ તે હથેળી પર મુખ રાખીને આર્તધ્યાન કરવા લાગ્યા (ચિંતામાં ડૂબી ગયા.)

મલ્લીકુમારી દ્વારા છ રાજાઓને પ્રતિબોધ :-

૧૨૯ ઇમં ચ ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણા ણહાયા જાવ બહુહિં ખુજ્જાહિં જાવ પારસીહિં પરિવુડા જેણેવ કુંભણે રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા કુંભણસ્સ પાયગ્ગહણં કરેઈ । તણં કુંભણે રાયા મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણં ણો આઢાઈ, ણો પરિયાણાઈ, તુસિણીણે સંચિટ્ઠઈ ।

ભાવાર્થ :- આ સમય દરમ્યાન વિદેહરાજાની કન્યા મલ્લીએ સ્નાન કર્યું યાવત્ કુબ્જા આદિ પારસ દેશ

પર્યતની અનેક દાસીઓથી પરિવૃત્ત થઈને કુંભરાજા પાસે આવી, તેણે કુંભરાજાના ચરણોનો સ્પર્શ કર્યો(પગે લાગી) ત્યારે કુંભરાજાએ વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીનો આદર કર્યો નહીં, અત્યંત ચિંતામાં વ્યગ્ર હોવાના કારણે તેના આવવાની ખબર પણ રહી નહીં, તેથી તે મૌન જ બેસી રહ્યા.

૧૩૦ ત્વં પં મલ્લી વિદેહરાયવરકળ્ણા કુંભયં રાયં એવં વયાસી- તુભ્ને પં તાઓ ! અળ્ણયા મમં એજ્જમાણં જાવ ણિવેસેહ, કિં પં તુભ્મં અજ્જ ઓહયમણસંકપ્પે જાવ ઝિયાયહ ?

ત્વં પં કુંભયં રાયા મલ્લિ વિદેહરાયવરકળ્ણં એવં વયાસી- એવં ખલુ પુત્તા ! તવ કજ્જે જિયસત્તુપામોક્ખેહિં છહિં રાઈહિં દૂયા સંપેસિયા, તે પં મએ અસક્કારિયા જાવ ણિચ્છૂઢા । ત્વં પં તે જિયસત્તુપામોક્ખા છપ્પિ રાયાણો તેસિં દૂયાણં અંતિએ એમદ્દં સોચ્ચા પરિકુવિયા સમાણા જાવ મિહિલં રાયહાણિં ણિસ્સંચારં ચિદ્દંતિ । ત્વં પં અહં પુત્તા ! તેસિં જિયસત્તુપામોક્ખાણં છળ્હં રાઈણં અંતરાણિ અલભમાણે જાવ ઝિયામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ કુંભ રાજાને આ પ્રમાણે પૂછ્યું- હે તાત ! પહેલા તો મને આવતી જોઈને આપ મારો આદર કરતા, પ્રસન્ન થતા યાવત્ ખોળામાં બેસાડતા હતા પરંતુ આજે તમે ઉદાસ થઈને શા માટે ચિંતા કરી રહ્યા છે ?

ત્યારે રાજા કુંભે વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મલ્લીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્રી ! જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓએ તમારી સાથે લગ્ન કરવાના વિચારથી મારી પાસે દૂતો મોકલ્યા હતા, મેં તે દૂતોને અપમાનિત કરીને યાવત્ કઢાવી મૂક્યા. તે દૂતો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને જિતશત્રુ વગેરે રાજાઓ ગુસ્સે થઈને યાવત્ તેઓએ મિથિલા રાજધાનીને નિઃસંચાર બનાવી દીધી છે અર્થાત્ ચારેબાજુ ઘેરો નાંખીને બેઠા છે, તેથી હે પુત્રી ! હું તે જિતશત્રુ આદિ નરેશોના અંતર-છિદ્ર આદિ ન મળતાં અર્થાત્ તેમને દૂર કરવાનો માર્ગ ન મળતાં યાવત્ ચિંતામાં ડૂબ્યો છું.

૧૩૧ ત્વં પં સા મલ્લી વિદેહરાયવરકળ્ણા કુંભયં રાયં એવં વયાસી- મા પં તુભ્ને તાઓ ! ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ઝિયાયહ, તુભ્ને પં તાઓ ! તેસિં જિયસત્તુપામોક્ખાણં છળ્હં રાઈણં પત્તેયં-પત્તેયં રહસિયં દૂયસંપેસે કરેહ, એમગં એવં વયહ- તવ દેમિ મલ્લિ વિદેહરાયવરકળ્ણં, તિ કટ્ટુ સંજ્ઞાકાલસમયંસિ પવિરલ-મણૂસંસિ ણિસંતંસિ પડિણિસંતંસિ પત્તેયં-પત્તેયં મિહિલં રાયહાણિં અણુપ્પવેસેહ, અણુપ્પવેસિત્તા ગબ્ભઘરણ્ણુ અણુપ્પવેસેહ, મિહિલાએ રાયહાણીએ દુવારાઈં પિહેહ, પિહેત્તા રોહાસજ્જે ચિદ્દહ । ત્વં પં કુંભયં રાયા એવં તં ચેવ જાવ પવેસેહ, રોહસજ્જે ચિદ્દહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ કુંભરાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે તાત ! તમે ઉદાસ થઈને ચિંતા ન કરો. હે તાત ! તમે તે જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓમાંથી દરેકે દરેકની પાસે ગુપ્તરૂપથી એક-એક દૂત મોકલીને, તે દરેક રાજાને સંદેશો આપો કે “હું વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લી તમને આપુ છું.” એમ કહીને સંધ્યાકાળના સમયે અત્યલ્પ વિરલ મનુષ્યો જ અવર જવર કરતા હોય, મોટા ભાગના મનુષ્યો પોત-પોતાના ઘરોમાં વિશ્રામ કરતા હોય, લોકોનો કોલાહલ શાંત થઈ ગયો હોય અને રસ્તા નિઃસંચાર બની ગયા હોય ત્યારે તે રાજાઓને મિથિલા નગરીમાં પ્રવેશ કરાવીને, ગર્ભગૃહની

અંદર પ્રવેશ કરાવો, પ્રવેશ કરાવીને મિથિલા રાજધાનીના દરવાજા બંધ કરાવીને નગર રક્ષા માટે તૈયાર રહો. ત્યાર પછી કુંભરાજાએ તે જ પ્રમાણે કર્યું **યાવત્** છ એ રાજાઓને મિથિલાની અંદર પ્રવેશ કરાવ્યો અને નગર રક્ષા કરવા લાગ્યા.

૧૩૨ ત્વં જિયસત્તુપામોક્ષા છપ્પિ ય રાયાણો કલ્લં પાઝપ્પભાયા઼ જાવ જાલંતરેહિં કણગમયં મત્થયછિદ્ડં પઝમુપ્પલપિહાણં પડિમં પાસંતિ, “એસ ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણ” ત્તિ કટ્ટુ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણ્ણાએ રૂવે ય જોવ્વણે ય લાવણ્ણે ય મુચ્છિયા ગિદ્ધા જાવ અજ્જોવવણ્ણા અણિમિસાએ દિટ્ઠીએ પેહમાણા પેહમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓ બીજે દિવસે પ્રાતઃ કાલે (તેમને જે મોહનગૃહમાં રાખ્યા હતા તેની) જાળીઓમાંથી સુવર્ણમયી, મસ્તક પર છિદ્રવાળી અને કમળના ઢાંકણાવાળી મલ્લીની પ્રતિમા જોવા લાગ્યા. “આ જ વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લી છે” એવું જાણીને વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યમાં મૂર્ચ્છિત, ગૃહ **યાવત્** અત્યંત આસક્ત બનીને અનિમેષ દષ્ટિથી વારંવાર તેને જોવા લાગ્યા.

૧૩૩ ત્વં જિયસત્તુપામોક્ષા છપ્પિ ય રાયાણો કલ્લં પાઝપ્પભાયા઼ જાવ જાલંતરેહિં કણગમયં મત્થયછિદ્ડં પઝમુપ્પલપિહાણં પડિમં પાસંતિ, “એસ ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણ” ત્તિ કટ્ટુ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણ્ણાએ રૂવે ય જોવ્વણે ય લાવણ્ણે ય મુચ્છિયા ગિદ્ધા જાવ અજ્જોવવણ્ણા અણિમિસાએ દિટ્ઠીએ પેહમાણા પેહમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ સ્નાન કર્યું **યાવત્** સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને ઘણી કુબ્જા આદિ દાસીઓથી **યાવત્** પરિવૃત્ત થઈને જાલગૃહમાં સુવર્ણની પ્રતિમા સમીપે આવીને, તે સુવર્ણ પ્રતિમાના મસ્તક ઉપરનું કમલનું ઢાંકણું ઉઘાડ્યું. ઢાંકણું ઉઘાડતાં જ તેમાંથી અત્યંત ખરાબ મરેલા સર્પની દુર્ગંધ કરતાં પણ વધુ અશુભ(અનિષ્ટ) દુર્ગંધ ફેલાવા લાગી.

૧૩૪ ત્વં જિયસત્તુપામોક્ષા છપ્પિ ય રાયાણો કલ્લં પાઝપ્પભાયા઼ જાવ જાલંતરેહિં કણગમયં મત્થયછિદ્ડં પઝમુપ્પલપિહાણં પડિમં પાસંતિ, “એસ ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણ” ત્તિ કટ્ટુ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણ્ણાએ રૂવે ય જોવ્વણે ય લાવણ્ણે ય મુચ્છિયા ગિદ્ધા જાવ અજ્જોવવણ્ણા અણિમિસાએ દિટ્ઠીએ પેહમાણા પેહમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ત્વં જિયસત્તુપામોક્ષા છપ્પિ ય રાયાણો કલ્લં પાઝપ્પભાયા઼ જાવ જાલંતરેહિં કણગમયં મત્થયછિદ્ડં પઝમુપ્પલપિહાણં પડિમં પાસંતિ, “એસ ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણ” ત્તિ કટ્ટુ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણ્ણાએ રૂવે ય જોવ્વણે ય લાવણ્ણે ય મુચ્છિયા ગિદ્ધા જાવ અજ્જોવવણ્ણા અણિમિસાએ દિટ્ઠીએ પેહમાણા પેહમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ત્વં જિયસત્તુપામોક્ષા છપ્પિ ય રાયાણો કલ્લં પાઝપ્પભાયા઼ જાવ જાલંતરેહિં કણગમયં મત્થયછિદ્ડં પઝમુપ્પલપિહાણં પડિમં પાસંતિ, “એસ ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકણ્ણ” ત્તિ કટ્ટુ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણ્ણાએ રૂવે ય જોવ્વણે ય લાવણ્ણે ય મુચ્છિયા ગિદ્ધા જાવ અજ્જોવવણ્ણા અણિમિસાએ દિટ્ઠીએ પેહમાણા પેહમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ પ્રમુખ છએ રાજાઓએ તે અશુભ ગંધથી અભિભૂત થઈને પોત-પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રોથી મુખ ઢાંકીને **યાવત્** મુખ ફેરવી લીધા.

ત્યારે વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ તે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! શા માટે તમે પોત-પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રથી મુખ ઢાંકીને **યાવત્** મુખ ફેરવીને બેઠા છો ?

ત્યારે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓએ વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! અમે આ અશુભ ગંધથી ગુંગળામણ અનુભવતા પોત-પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રથી મુખ ઢાંકીને યાવત્ વિમુખ થયા છીએ.

૧૩૫ તए णं मल्ली विदेहरायवरकण्णा ते जियसत्तुपामोक्खे एवं वयासी- जइ ताव देवाणुप्पिया ! इमीसे कणगमईए जाव पडिमाए कल्लाकल्लि ताओ मणुण्णाओ असण-पाणखाइमसाइमाओ एगमेगे पिंडे पक्खिप्पमाणे-पक्खिप्पमाणे इमेयारूवे असुभे पोग्गल-परिणामे, इमस्स पुण ओरालियसरीरस्स खेलासवस्स वंतासवस्स पित्तासवस्स सुक्कसोणिय- पूयासवस्स दुरूवऊसासणीसासस्स दुरूव-मुत्त-पूइय-पुरीस-पुण्णस्स सडण-पडण-छेयण-विद्धंसण-धम्मस्स केरिसए परिणामे भविस्सइ ? तं मा णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! माणुस्सएसु कामभोगेसु रज्जह, गिज्जह, मुज्जह, अज्झोववज्जह ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ તે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! આ સુવર્ણમયી યાવત્ પ્રતિમામાં પ્રતિદિન મનોહર અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ચારે પ્રકારના આહારમાંથી એક-એક કોણિયો નાંખતા-નાંખતા તે પુદ્ગલનું આવું અશુભ પરિણમન થયું, તો શું આ ઔદારિક શરીરના પુદ્ગલોનું પરિણમન તેનાથી પણ વિશેષ અનિષ્ટ નહીં થાય ? કારણ કે તેમાંથી કફ, વમન, પિત, શુક્ર, શોષિત, પરુ આદિનું વારંવાર નિઃસરણ થયા જ કરે છે તથા આ શરીર ખરાબ ઉચ્છ્વાસ અને નિશ્વાસ કાઢનારું, અશુચિરૂપ મૂત્ર અને દુર્ગંધિત મળથી પરિપૂર્ણ છે, સડવું પડવું, છેદન થવું, નષ્ટ થવું તે તેનો સ્વભાવ છે, તો તેનું પરિણમન કેવું થશે ? તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોમાં રાગ, ગૃહિ કે અત્યંત આસક્તિ કરો નહીં અર્થાત્ તેમાં આસક્તિ ન થાઓ.

૧૩૬ एवं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हे इमाओ तच्चे भवग्गहणे अवरविदेहवासे सलिलावइंसि विजए वीयसोगाए रायहाणीए महब्बलपामोक्खा सत्त वि य बालवयंसगा रायाणो होत्था, सह जाया जाव पव्वइया ।

તए णं अहं देवाणुप्पिया ! इमेणं कारणेणं इत्थीणामगोयं कम्मं णिव्वत्तेमि- जइ णं तुब्भे चउत्थं उवसंपज्जित्ताणं विहरह, तए णं अहं छट्ठं उवसंपज्जित्ता णं विहरामि । सेसं तहेव सव्वं।

ભાવાર્થ :- હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણે પહેલાંના ત્રીજા ભવમાં, પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સલિલાવતી વિજયમાં વીતશોકાનામની રાજધાનીમાં મહાબલ આદિ સાતે ય બાલગોઠીયા મિત્ર રાજા હતા. આપણે સાતે ય સાથે જન્મ્યા યાવત્ સાથે જ દીક્ષિત થયા હતા.

હે દેવાનુપ્રિયો ! તે સમયે મેં આ(માયા કપટના) કારણથી સ્ત્રી નામગોત્ર કર્મ ઉપાર્જન કર્યું હતું કે જ્યારે તમે એક ઉપવાસ કરીને વિચરતા ત્યારે હું(તમોને કહ્યા વિના) છઠ કરતી હતી, ઈત્યાદિ સર્વ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ સમજાવ્યો.

૧૩૭ તए णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! कालमासे कालं किच्चा जयंते विमाणे उववण्णा । तत्थ णं तुब्भे देसूणाइं बत्तीसाइं सागरोवमाइं ठिइं । तए णं तुब्भे ताओ देवलोयाओ

અનંતરં ચયં ચઙ્ગતા ઇહેવ જંબુદ્વીવે દીવે જાવ સાઈં-સાઈં રજ્જાઈં ડવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરહ । તણ્ણ ણં અહં દેવાણુપ્પિયા ! તાઓ દેવલોયાઓ આડકખણં જાવ દારિયત્તાણ્ણ પચ્ચાયાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મૃત્યુના સમયે મૃત્યુ પામીને જયંત નામના અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાં તમારી કાંઈક ન્યૂન બત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ હતી. ત્યાર પછી તમે તે દેવલોકથી અનંતર (સીધા) દેવ શરીર છોડીને, ત્યાંથી ચ્યવીને આ જ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં ઉત્પન્ન થયા યાવત્ પોત-પોતાના રાજ્યમાં વિચરી રહ્યા છો. હે દેવાનુપ્રિયો ! હું તે દેવલોકથી આયુષ્યનો ક્ષય થતાં કન્યાના રૂપમાં જન્મી છું.

[કિંથ તયં પમ્હુટ્ટં, જં થ તયા ધો જયંત પવરમ્મિ ।
વુત્થા સમયણિબદ્ધં, દેવા ! તં સંભરહ જાઈં ॥૧॥

અર્થ- આપણે બધા જયંત નામના અનુત્તર વિમાનમાં વાસ કરતા હતા. શું તમે તે ભૂલી ગયા છો ? ત્યાં આપણે એક બીજાને પ્રતિબોધિત કરશું, તેવો પરસ્પર સંકેત કર્યો હતો. તો તમે તે દેવભવનું સ્મરણ કરો.]

૧૩૮ તણ્ણ ણં તેસિં જિયસત્તુપામોક્ખાણં છણ્ણહં રાયાણં મલ્લીણ વીદેહરાયવરકણ્ણાણ્ણ અંતિણ્ણ ઇયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ સુભેણં પરિણામેણં પસત્થેણં અજ્જવસાણેણં, લેસાહિં વિસુજ્જમાણીહિં, તયાવરણિજ્જાણં કમ્માણં ડઓવસમેણં ઈહા-પોહ-મગ્ગણ-ગવેસણં કરેમાણાણં સણ્ણિપુવ્વે જાઈસસરણે સમુપ્પણ્ણે । ઇયમટ્ટં સમ્મં અભિસમાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મલ્લી પાસેથી પૂર્વભવનો આ વૃત્તાંત સાંભળીને, સમજીને, શુભ પરિણામો, પ્રશસ્ત અધ્યવસાયો, વિશુદ્ધ થતી લેશ્યાઓ અને જાતિ સ્મરણને આચ્છાદિત કરનારા કર્મોના ક્ષયોપશમના કારણે, ઈહા, અપોહ તથા માર્ગણા અને ગવેષણા-વિશેષ વિચાર કરવાથી જિતશત્રુ આદિ છ એ રાજાઓને પૂર્વના સંજ્ઞી ભવોને જોઈ શકાય તેવું જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. આ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થતાં મલ્લીકુમારી દ્વારા કથિત સર્વ વૃત્તાંતને તેઓએ સમ્યક પ્રકારે જાણી લીધો.

૧૩૯ તણ્ણ ણં મલ્લી અરહા જિયસત્તુપામોક્ખે છપ્પિ રાયાણો સમુપ્પણ્ણજાઈસરણે જાણિત્તા ગબ્બઘરાણં દારાઈં વિહાડાવેઈ । તણ્ણ ણં જિયસત્તુપામોક્ખા છપ્પિ રાયાણો જેણેવ મલ્લી અરહા તેણેવ ડવાગચ્છંતિ । તણ્ણે મહબ્બલપામોક્ખા સત્તવિ ય બાલવયંસા ઇગયઓ અભિસમણ્ણાગયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંતે જિતશત્રુ આદિ છ એ રાજાઓને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયેલું જાણીને ગર્ભગૃહોના દરવાજા ખોલાવી નાંખ્યાં. ત્યારે જિતશત્રુ વગેરે છએ રાજાઓ મલ્લી અરહંતની પાસે આવ્યા. તે સમયે (પૂર્વ જન્મના) મહાબલ આદિ સાતે બાલમિત્રોનું પરસ્પર મિલન થયું.

૧૪૦ તણ્ણ ણં મલ્લી અરહા જિયસત્તુપામોક્ખે છપ્પિ ય રાયાણો ઇવં વયાસી- ઇવં ડલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભયડવ્વિગ્ગા જાવ પવ્વયામિ । તં તુબ્બે ણં કિં કરેહ ? કિં વા વવસહ ? કિં વા ધે હિયઈચ્છિણ્ણ સમત્થે(મંતે) ય ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અરહંત મલ્લીએ જિતશત્રુ વગેરે છએ રાજાઓને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! હું

સંસારના ભયથી (જન્મ-જરા-મરણથી) ઉદ્વિગ્ન થયેલી છું **યાવત્** પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું. તો તમે શું કરશો? કેવી રીતે રહેશો? આપની હાર્દિક ઈચ્છા અને સામર્થ્ય શું છે?

૧૪૧ તए णं जियसत्तुपामोक्खा छप्पि य रायाणो मल्लि अरहं एवं वयासी- जइ णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! संसारभयउव्विगा जाव पव्वयह, अम्हाणं देवाणुप्पिया ! के अण्णे आलंबणे वा आहारे वा पडिबंधे वा ? जह चेव णं देवाणुप्पिया ! तुब्भे अम्हे इओ तच्चे भवग्गहणे बहुसु कज्जेसु य मेढी पमाणं जाव धम्मधुरा होत्था, तथा चेव णं देवाणुप्पिया ! इण्हं पि जाव भविस्सह। अम्हे वि य णं देवाणुप्पिया ! संसारभयउव्विगा जाव भीया जम्ममरणणं, देवाणुप्पियाणं सद्धिं मुंडा भवित्ता जाव पव्वयामो ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓએ મલ્લી અરહંતને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે! જો આપ સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થઈને **યાવત્** દીક્ષા ગ્રહણ કરો છો, તો હે દેવાનુપ્રિયે ! અમારા માટે અન્ય કોણ આલંબન, આધાર કે પ્રતિબંધરૂપ છે? હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ આપ આ ભવથી પૂર્વના ત્રીજાભવમાં ઘણા કાર્યોમાં અમારા માટે મેઢીભૂત, પ્રમાણભૂત અને ધર્મની ધુરા રૂપ હતા. તે જ રીતે હે દેવાનુપ્રિયે ! અત્યારે (આ ભવમાં) પણ થાઓ. હે દેવાનુપ્રિયે ! અમે પણ સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન છીએ **યાવત્** જન્મ મરણથી ભયભીત છીએ. તેથી આપ દેવાનુપ્રિયાની સાથે જ મુંડિત થઈને **યાવત્** પ્રવ્રજિત થશું.

૧૪૨ તए णं मल्ली अरहा ते जियसत्तुपामोक्खे छप्पि रायाणो एवं वयासी- जं णं तुब्भे संसारभउव्विगा जाव मए सद्धिं पव्वयह, तं गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! सएहिंसएहिं रज्जेहिं जेट्ठे पुत्ते रज्जे ठावेह, ठावेत्ता पुरिसहस्सवाहिणीओ सीयाओ दुरुहह, दुरूढा समाणा मम अंतियं पाउब्भवह । तए णं ते जियसत्तुपामोक्खा छप्पि रायाणो मल्लिस्स अरहओ एयमद्धं पडिसुणेंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અરહંત મલ્લીએ તે જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓને કહ્યું— જો તમે સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થયા હો **યાવત્** મારી સાથે દીક્ષિત થવા ઈચ્છતા હો, તો હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે પોત-પોતાના રાજ્યોમાં જાઓ અને મોટા પુત્રને રાજ્ય પર પ્રતિષ્ઠિત કરો. ત્યાર પછી હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય શિબિકાઓ પર આરૂઢ થઈને મારી પાસે આવો. ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓએ મલ્લી અરહંતનું આ કથન સ્વીકાર્યું.

૧૪૩ તए णं मल्ली अरहा ते जितसत्तुपामोक्खे गहाय जेणेव कुंभए राया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता कुंभगस्स पाएसु पाडेइ । तए णं कुंभए राया ते जियसत्तुपामोक्खा विउलेणं असण-पाण-खाइम-साइमेणं-पुप्फ-वत्थगंध-मल्लालंकारेणं सक्कारेइ सम्माणेइ, सक्कारेत्ता सम्माणेत्ता पडिविसज्जेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંત તે જિતશત્રુ વગેરે રાજાઓને સાથે લઈને કુંભ રાજા પાસે આવ્યા, આવીને કુંભરાજાના ચરણોમાં નમસ્કાર કરાવ્યા. ત્યારે કુંભરાજાએ તે જિતશત્રુ વગેરે રાજાઓનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમથી તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માલ્ય અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું; પછી તેઓને વિદાય કર્યા.

૧૪૪ તદ્દાં જિયસત્તુપામોક્ષા છપ્પિ રાયાણો કુંભણં રણ્ણા વિસજ્જિયા સમાણા જેણેવ સાહં-સાહં રજ્જાહં, જેણેવ સાહં-સાહં ણયરાહં તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સયાહં-સયાહં રજ્જાહં ઉવસંપજ્જિત્તાણં વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજ દ્વારા વિદાય કરાયેલા જિતશત્રુ આદિ રાજાઓ પોત-પોતાના રાજ્યમાં તેમજ નગરમાં આવ્યા અને પોત-પોતાના રાજ્યોનો ઉપભોગ કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

મલ્લીપ્રભુ દ્વારા સાંવત્સરિક દાન :-

૧૪૫ તદ્દાં મલ્લી અરહા સંવચ્છરાવસાણે ણિક્ખમિસ્સામિ ત્તિ મણં પહારેહ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંતે પોતાના મનમાં એવી ધારણા કરી કે— એક વર્ષના અંતે હું દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ.

૧૪૬ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સવ્કક્સ આસણં ચલહ્ । તદ્દાં સવ્કકે દેવિંદે દેવરાયા આસણં ચલિયં પાસહ્, પાસિત્તા ઓહિં પહંજહ્, પહંજિત્તા મલ્લિં અરહં ઓહિણા આભોએહ્, આભોએહ્ત્તા ઇમેયારૂવે અજ્જત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા- એવં ખલુ જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે મિહિલાએ રાયહાણીએ કુંભગસ્સ રણ્ણો ધૂયા મલ્લી અરહા ણિક્ખમિસ્સામિ ત્તિ મણં પહારેહ્ ।

તં જીયમેયં તીયપચ્ચુપ્પણ્ણ-મણાગયાણં સવ્કકાણં દેવિંદાણં દેવરાયાણં, અરહંતાણં ભગવંતાણં ણિક્ખમમાણાણં ઇમેયારૂવં અત્થસંપયાણં દલિત્તએ । તં જહા-

તિણ્ણેવ ય કોડિસયા, અટ્ટાસીહં ચ હોંતિ કોડીઓ ।

અસિહં ચ સયસહસ્સા, હંદા દલયંતિ અરહાણં ॥

એવં સંપેહેહ્, સંપેહિત્તા વેસમણં દેવં સદ્ધાવેહ્, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે જાવ અસીહં ચ સયસહસ્સાહં દલિત્તએ, તં ગચ્છહ્ પં દેવાણુપ્પિયા ! જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ ઇમેયારૂવં અત્થસંપયાણં સાહરાહિ, સાહરિત્તા ચિપ્પામેવ મમ એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણાહિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શકેન્દ્રનું આસન ચલાયમાન થયું. ત્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે પોતાના આસનને ચલાયમાન થતાં જોઈને અવધિજ્ઞાનનો પ્રયોગ કર્યો— અવધિજ્ઞાનના પ્રયોગ દ્વારા તેણે મલ્લી અરહંતને જોયા. ત્યારે ઈન્દ્રને મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભારતવર્ષમાં મિથિલા રાજધાનીમાં કુંભ રાજાના પુત્રી મલ્લી અરહંત એક વર્ષ પછી દીક્ષા લઈશ એવો વિચાર કરી રહ્યાં છે.

અતીત, વર્તમાન અને ભવિષ્યકાલના દેવેન્દ્ર દેવરાજા શકનો આ પરંપરાગત આચાર છે કે— તીર્થકર ભગવંત જ્યારે દીક્ષા અંગીકાર કરતા હોય ત્યારે તેમને (દાન દેવા માટે) આટલી અર્થ-સંપદા આપવી જોઈએ. તે આ પ્રમાણે છે—

અર્થ— ત્રણસો કરોડ (ત્રણ અબજ) અટ્ટયાસી કરોડ અને એંસી લાખ (૩, ૮૮, ૮૦,૦૦૦૦૦) દ્રવ્ય (સોનામહોરો) ઈન્દ્ર અરિહંતોને આપે છે.

આવો વિચાર કરીને શકેન્દ્રે વૈશ્રમણ દેવને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જંબૂનામના આ દ્વીપના, ભારતવર્ષમાં યાવત્ મલ્લી અરહંતે દીક્ષા લેવાનો વિચાર કર્યો છે, તેથી તમારે તેઓને ત્યાં ત્રણસો અઠ્યાસી કરોડ એસી લાખ સોનામહોર પહોંચાડવી જોઈએ. તો હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ અને જંબૂદ્વીપના ભારતવર્ષમાં કુંભરાજાના ભવનમાં આટલા દ્રવ્યને પહોંચાડીને મને શીઘ્ર સૂચિત કરો.

૧૪૭ તए णं से वेसमणे देवे सक्केणं देविंदेण देवरण्णा एवं वुत्ते समाणे हट्टतुट्टे करयल जाव पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता जंभए देवे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! जंबुद्धीवं दीवं भारहं वासं मिहिलं रायहाणिं, कुंभगस्स रण्णो भवणंसि तिण्णेव य कोडिसया, अट्टासीयं च कोडीओ असीइं च सयसहस्साइं; अयमेयारूवं अत्थसंपयाणं साहरह, साहरित्ता मम एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે આ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે વૈશ્રમણ દેવ, હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. હાથજોડીને યાવત્ આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરીને જૃંભક દેવોને બોલાવ્યા અને તેઓને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જંબૂદ્વીપના ભારત વર્ષક્ષેત્રની મિથિલા રાજધાનીમાં જાઓ અને કુંભરાજાના ભવનમાં ૩,૮૮,૮૦,૦૦૦૦૦ (ત્રણ અબજ, અઠ્યાસી કરોડ, એસી લાખ) સોના મહોરોનું સંહરણ કરીને ત્યાં પહોંચાડો અને મને ખબર આપો.

૧૪૮ તए णं ते जंभगा देवा वेसमणेणं एवं वुत्ता समाणा जाव पडिसुणेत्ता उत्तरपुरच्छिंमं दिसीभागं अवक्कमंति, अवक्कमित्ता जाव उत्तरवेउव्वियाइं रूवाइं विउव्वंति, विउव्वित्ता ताए उक्किट्टाए जाव वीइवयमाणा जेणेव जंबुद्धीवे दीवे भारहे वासे जेणेव मिहिला रायहाणी जेणेव कुंभगस्स रण्णो भवणे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता कुंभगस्स रण्णो भवणंसि तिण्णि कोडिसया जाव साहरंति, साहरित्ता जेणेव वेसमणे देवे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता करयल जाव पच्चप्पिणंति ।

તए णं से वेसमणे देवे जेणेव सक्के देविंदे देवराया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करयल जाव पच्चप्पिणइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે જૃંભક દેવો, વૈશ્રમણ દેવની આજ્ઞા સાંભળીને ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં ગયા અને ઉત્તર વેક્ષિય રૂપોની વિકુર્વણા કરી, વિકુર્વણા કરીને દેવસંબંધી ઉત્કૃષ્ટ ગતિથી જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભરતક્ષેત્રની મિથિલા રાજધાનીમાં કુંભરાજાના ભવનમાં આવ્યા. કુંભરાજાના ભવનમાં ત્રણસો અઠ્યાસી કરોડ એસી લાખ (૩૮૮,૮૦,૦૦,૦૦૦) સોનામહોરો રાખીને તે જૃંભક દેવો વૈશ્રમણ દેવની પાસે આવ્યા અને કાર્ય સમાપ્તિનું સૂચન કર્યું.

ત્યાર પછી તે વૈશ્રમણ દેવ શકેન્દ્ર પાસે આવ્યા અને બન્ને હાથ જોડીને યાવત્ ઈન્દ્રની આજ્ઞા પાછી સોંપી.

૧૪૯ તए णं मल्ली अरहा कल्लाकल्लिं जाव मागहओ पायरासो त्ति बहूणं सणाहाण य अणाहाण य पंथियाण य पहियाण य करोडियाण य कप्पडियाण य एगमेगं हिरण्णकोडिं अट्ट य अणूणाइं सयसहस्साइं इमेयारूवं अत्थसंपयाणं दलयइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંતે પ્રતિદિન પ્રાતઃ કાલથી પ્રારંભ કરીને મગધદેશના પ્રાતરાશ

(પ્રાતઃકાલીન ભોજન)ના સમય સુધી અર્થાત્ બે પ્રહર સુધી મધ્યાહ્ન પર્યંત ઘણા ઘણા સનાથોને, અનાથોને, નિત્ય રસ્તે ચાલનારા પાંથિકોને, ક્યારેક રસ્તે ચાલનારા પથિકોને, ખપ્પરધારીઓને, કંથાધારીઓને એક કરોડ અને આઠ લાખ સુવર્ણમહોરો દાનમાં દેવાનો પ્રારંભ કર્યો.

૧૫૦ તદ્દ પાં સે કુંભદ રાયા મિહિલાદ રાયહાણીદ તત્થ તત્થ તદ્દિં તદ્દિં દેસે દેસે બહૂઓ મહાણસસાલાઓ કરેદ્ । તત્થ પાં બહવે મણુયા દિણ્ણભદ્દ-ભત્તવેયણા-વિપુલં અસણં પાણં ખાદ્દમં સાદ્દમં ડવક્કદ્દેત્તિ । જે જહા આગચ્છંતિ તં જહા- પંથિયા વા પહિયા વા કરોડિયા વા કપ્પડિયા વા પાસંડત્થા વા ગિહત્થા વા; તસ્સ ય તહા આસત્થસ્સ વીસત્થસ્સ સુહાસણવરગયસ્સ તં વિપુલં અસણં પાણં ખાદ્દમં સાદ્દમં પરિભાદ્દમાણા પરિવેસેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ પણ મિથિલા રાજધાનીમાં તે-તે, સ્થાને-સ્થાને (વિભિન્ન મોહલ્લા, ઉપનગરો આદિ અનેક સ્થાનોમાં) ઘણી ભોજનશાળાઓ બનાવી. તે ભોજન શાળાઓમાં ઘણા મનુષ્યોને દૈનિક કે માસિક વેતન આપીને અને માત્ર ભોજન આપવારૂપ વેતનથી રાખ્યા હતા. તે માણસો વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય આદિ ચારે પ્રકારનું ભોજન બનાવતા હતા; બનાવીને જે પાથિક, પથિક, કરોટિકા- ખપ્પરધારી, કંથાધારી, પાસંડી સાધુ, બાવા, સંન્યાસી અને ગૃહસ્થો ત્યાં આવતા, તેઓને થાક ઉતરી જાય તે રીતે આશ્વસ્થ કરીને, વિશ્રાંત કરીને અને સુખદ આસન પર બેસાડીને વિપુલ અશનાદિ ચારે પ્રકારના ભોજન દ્વારા જમાડતા હતાં.

૧૫૧ તદ્દ પાં મિહિલાદ સિંઘાડગ જાવ બહુજણો અણ્ણમણ્ણસ્સ દ્વમાદ્દક્કદ્દ- દ્વં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ સવ્વકામગુણિયં કિમિચ્છિયં વિપુલં અસણં પાણં ખાદ્દમં સાદ્દમં બહૂણં સમણાય ય જાવ પરિવેસિજ્જદ્ ।

વરવરિયા ઘોસિજ્જદ્, કિમિચ્છિયં દિજ્જદ્ બહુવિહીયં ।

સુર-અસુર-દેવ-દાણવ-નરિંદ-મહિયાણ ણિક્કમણે ॥

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મિથિલા રાજધાનીના શ્રૃંગાટક આદિ માર્ગોમાં ઘણા લોકો પરસ્પર આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા. હે દેવાનુપ્રિયો ! કુંભ રાજાના ભવનમાં સર્વકામગુણિત એવા વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય વગેરે ચારે પ્રકારનો આહાર, ભાત-ભાતની વાનગીઓ ઘણા શ્રમણો આદિને ઈચ્છાનુસાર આપવામાં આવે છે. (કુંભરાજા તરફથી ભોજનશાળાઓ ખોલવાની અને કોઈપણ વ્યક્તિને ભોજન કરાવવાની સુંદર વ્યવસ્થાની લોકોમાં ચર્ચા થવા લાગી.)

અર્થ- વૈમાનિક, ભવનપતિ, જ્યોતિષ્ક અને વ્યંતર દેવો તથા નરેન્દ્રો અર્થાત્ ચક્રવર્તી આદિ રાજાઓ દ્વારા પૂજિત તીર્થકરોની દીક્ષાના અવસર પર વર વરિકા-યાચકોને આવો, માંગો તેવી ઘોષણા કરાય છે અને તમારે શું જોઈએ છે ? તમારે શું જોઈએ છે ? આ પ્રમાણે પૂછી-પૂછીને યથેષ્ટ દાન દેવાય છે. આ રીતે યાચકની ઈચ્છા અનુસાર દાન દેવામાં આવે છે.

૧૫૨ તદ્દ પાં મલ્લી અરહા સંવચ્છરેણં તિણ્ણિ કોડિસયા અદ્દાસીદ્દં ચ હોંતિ કોડીઓ અસિદ્દં ચ સયસહસ્સાદ્દં દ્દમેયારૂવં અત્થસંપયાણં દલદ્દત્તા ણિક્કમમામિ ત્તિ મણં પહારેદ્ ।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરહંતે ત્રણસો અઠ્યાસી કરોડ, એંસી લાખ(૩૮૮,૮૦,૦૦૦,૦૦) જેટલી અર્થ સંપદાનું દાન દીધા પછી- “હવે હું દીક્ષા ગ્રહણ કરું” એવો મનમાં નિશ્ચય કર્યો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં તીર્થકર પ્રભુના દીક્ષાપૂર્વેના સાંવત્સરિક દાનનું વર્ણન છે.

વનો, સ્મશાન ગૃહો તથા પૃથ્વીના પેટાળમાં જે ખજાનાઓ દટાયેલા પડ્યા હોય કે જેના સ્વામી જીવતા ન હોય, જેના નામ-ગોત્ર પણ રહ્યા ન હોય તેવા નઘણીયાતા ખજાનામાંથી જૃંભક દેવો ૩૮૮ કરોડ, ૮૦ લાખ સોનામહોરો તીર્થકરોના ભવનમાં મૂકે છે. તે ધનમાંથી તીર્થકર પ્રતિદિન એક કરોડ આઠ લાખ (૧,૦૮,૦૦૦,૦૦) સોનામહોરનું દાન આપે છે. આ રીતે એક વર્ષમાં ૩૮૮ કરોડ ૮૦ લાખ સોનામહોરનું દાન થાય છે. તેને સાંવત્સરિક દાન કહે છે.

લોકાંતિક દેવો દ્વારા દીક્ષા વિજ્ઞાપ્તિ :-

૧૫૩ તેણં કાલેણં તેણં સમણં લોગંતિયા દેવા બંભલોએ કપ્પે રિટ્ટે વિમાણપત્થડે સણ્ણે સણ્ણે વિમાણેહિં સણ્ણે-સણ્ણે પાસાયવડિંસણ્ણે પત્તેયં પત્તેયં ચડહિં સામાણિયસાહસ્સીહિં તિહિં પરિસાહિં સત્તહિં અણિણેહિં સત્તહિં અણિયાહિવર્હિં સોલસહિં આયરક્ખદેવસાહસ્સીહિં અણ્ણેહિ ય બહૂહિં લોગંતિણેહિં દેવેહિં સદ્ધિં સંપરિવુડા મહયાહયણદ્દ-ગીય જાવ વાઇય રવેણં ભુંજમાણા વિહરંતિ, તં જહા-

સારસ્સયમાઇચ્ચા, વણ્ણી વરુણા ય ગદ્દતોયા ય ।

તુસિયા અવ્વાબાહા, અગ્ગિચ્ચા ચેવ રિટ્ટા ય ॥

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે લોકાંતિક દેવો બ્રહ્મલોક નામના પાંચમા દેવલોકમાં, રિષ્ટ નામક વિમાનના પ્રતરમાં પોત-પોતાના વિમાનોના, ઉત્તમ પ્રાસાદોમાં, પ્રત્યેક દેવો ચાર હજાર સામાનિક દેવોથી, ત્રણ-ત્રણ પરિષદોથી, સાત-સાત અનીકો (સેના)થી સાત-સાત સેનાપતિઓથી, સોળ-સોળ હજાર આત્મ રક્ષક દેવોથી, તથા અન્ય અનેક લોકાંતિક દેવોથી પરિવૃત્ત થઈને, નૃત્યો, ગીતો અને વાજિંત્રોના મધુર ધ્વનિ સહિત દિવ્ય સુખો ભોગવતા વિચરી રહ્યા હતા. તે લોકાંતિક દેવોના નામ આ પ્રમાણે છે- (૧) સારસ્વત (૨) આદિત્ય (૩) વલ્લિ (૪) વરુણ (૫) ગર્દતોય (૬) તુષિત (૭) અવ્યાબાધ (૮) આગ્નેય(મરુત) (૯) રિષ્ટ.

૧૫૪ તણ્ણં તેસિં લોયંતિયાણં દેવાણં પત્તેયં પત્તેયં આસણાં ચલંતિ તહેવ જાવ તં જીયમેયં લોગંતિયાણં દેવાણં અરહંતાણં ણિક્ખમમાણાણં સંબોહણં કરેત્તણ્ણં ત્તિ । તં ગચ્છામો ણં અમ્હે વિ મલ્લિસ્સ અરહઓ સંબોહણં કરેમો ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેત્તિ, સંપેહિત્તા ઉત્તરપુરચ્છિમં દિસીભાયં અવક્કમંતિ, અવક્કમિત્તા વેડવ્વિયસમુગ્ધાણં સમોહણંતિ, સમોહણિત્તા સંખિજ્જાં જોયણાં દંડં ણિસિરંતિ, એવં જહા જંભગા જાવ જેણેવ મિહિલા રાયહાણી જેણેવ કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણે જેણેવ મલ્લી અરહા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા અંતલિક્ખપડિવણ્ણા સંખિણિયાં દસદ્ધવણ્ણાં વત્થાં પવરપરિહિયા કરયલ જાવ અંજલિં કટ્ટુ તાહિં ઇટ્ઠાહિં જાવ એવં વયાસી-

બુઝ્ઝાહિ ભયવં ! લોગણાહા ! પવત્તેહિ ધમ્મતિત્થં, જીવાણં હિય-સુહ-ણિસ્સેયસકરં
ભવિસ્સઈ ત્તિ કટ્ટુ દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વયંતિ, વહિત્તા મલ્લિ અરહં વંદંતિ ણમંસંતિ,
વંદિત્તા ણમંસિત્તા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂયા તામેવ દિસિં પહિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રત્યેક લોકાંતિક દેવોના આસન ચલાયમાન થયા **યાવત્** આસન ચલિત થતા તેઓએ અવધિ જ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂકીને મલ્લી અરહંતના પ્રવ્રજ્યાના સંકલ્પને જાણ્યો અને તેઓએ વિચાર કર્યો કે— દીક્ષા લેવાની ઈચ્છા કરનારા તીર્થકરોને સંબોધન કરવું(દીક્ષા ગ્રહણ કરો. તે પ્રમાણે વિનંતી કરવી), તે આપણો જીવ વ્યવહાર છે. માટે આપણે જઈએ અને અરહંત મલ્લીને સંબોધન કરીએ; આવો વિચાર કરીને તેઓએ ઈશાન દિશામાં જઈને વૈક્રિય સમુદ્ઘાતથી વિક્રિયા કરી, સંખ્યાતા યોજનનો દંડ કરીને, ઉત્તર વૈક્રિય શરીર ધારણ કરીને, જાંભક દેવોની જેમ મિથિલા રાજધાનીમાં કુંભરાજાના ભવનમાં મલ્લી અરહંત સમીપે આવીને અંતરિક્ષમાં સ્થિત રહીને ઘૂઘરીઓના ઘમકારવાળા તથા પાંચવર્ણના શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રો ધારણ કરીને, બન્ને હાથ જોડીને ઈષ્ટ, કાન્ત, પ્રિય, મનોહર, અત્યંત મનોહર વાણીથી આ પ્રમાણે બોલ્યા—

“હે લોકનાનાથ ! હે ભગવન્ ! બૂઝો—બોધ પામો ! ધર્મતીર્થનું પ્રવર્તન કરો. તે ધર્મતીર્થ જીવોને માટે હિતકારી, સુખકારી અને નિશ્ચેયસ્કારી(મોક્ષકારી) થશે.” આ પ્રમાણે બીજીવાર અને ત્રીજીવાર પણ કહ્યું. ત્યાર પછી મલ્લી અરહંતને વંદના નમસ્કાર કરીને જે દિશામાંથી આવ્યા હતા તે જ દિશામાં પાછા ફર્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં લોકાંતિક દેવોના જીવવ્યવહાર—પરંપરાગત વ્યવહારનું કથન છે. તીર્થકર તો સ્વયંબુદ્ધ જ હોય છે. અન્ય કોઈ વ્યક્તિના બોધની તેઓને આવશ્યકતા હોતી નથી. તેમ છતાં તીર્થકર પરમાત્મા વર્ષાદાન આપીને જ્યારે દીક્ષા લેવા તૈયાર થાય ત્યારે લોકાંતિક દેવો ‘દીક્ષા ગ્રહણ કરો, તીર્થ પ્રવર્તાવો’ આ પ્રમાણે વિનંતી કરે છે. આ પ્રકારના પરંપરાનુગત વ્યવહારથી લોકાંતિક દેવો તીર્થકરોના સંયમમાર્ગની અનુમોદનાનો મહાન લાભ પ્રાપ્ત કરે છે અને તીર્થકરો પ્રતિ પોતાનો ભક્તિભાવ પ્રદર્શિત કરે છે.

તીર્થકર મલ્લી ભગવતીની દીક્ષા :-

૧૫૫ તણ્ણં મલ્લી અરહા તેહિં લોગંતિર્ણિં દેવેહિં સંબોહિણ સમાણે જેણેવ અમ્માપિયરો તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણં અમ્મયાઓ ! તુભ્હેહિં અબ્ભણુણ્ણાણ સમાણે મુંડે ભવિત્તા જાવ પવ્વહિત્તણ્ણ ।

અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પહિબંધં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી લોકાંતિક દેવો દ્વારા સંબોધિત થયેલા મલ્લી અરહંત માતા-પિતાની પાસે આવ્યા, આવીને બન્ને હાથ જોડીને કહ્યું— હે માતા-પિતા ! આપની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને, મુંડિત થઈને, ગૃહત્યાગ કરીને, અણગાર પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવાની મારી ઈચ્છા છે.

ત્યારે માતા-પિતાએ કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. વિલંબ ન કરો.

૧૫૬ તણ્ણં કુંભણ રાયા કોહુંબિયપુરિસે સહાવેહિ, સહાવિત્તા એવં વયાસી- હિપ્પામેવ અટ્ટસહસ્સં સોવણિયાણં કલસાણં જાવ અટ્ટસહસ્સાણં ભોમેજ્જાણં કલસાણં, અણ્ણં ચ

મહત્થં મહગ્ધં મહરિહં વિઝલં તિત્થયરાભિસેયં ઉવટ્ટવેહ । જાવ ઉવટ્ટવેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને કહ્યું— શીઘ્ર એક હજાર આઠ સુવર્ણ-કળશ, એક હજાર આઠ રજત કળશ, તેટલા જ સુવર્ણરજતમય, મણિમય, સુવર્ણમણિમય, રજતમણિમય અને સુવર્ણ રજત મણિમય કળશ અને એક હજાર આઠ માટીના કળશ લાવો. અન્ય પણ મહાન અર્થ- વાળી, મહાન મૂલ્યવાળી, મહાન જનોને યોગ્ય, તીર્થકરના અભિષેકની સામગ્રી ઉપસ્થિત કરો. આ સાંભળીને કર્મચારી પુરુષોએ અભિષેકની સમસ્ત સામગ્રી તૈયાર કરી.

૧૫૭ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ચમરે અસુરિંદે જાવ અચ્ચુયપજ્જવસાણા આગયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ચમર નામના અસુરેન્દ્રથી લઈને અચ્યુત સ્વર્ગ સુધીના બધા ઈન્દ્ર અર્થાત્ ચોસઠ ઈન્દ્ર ત્યાં આવ્યા.

૧૫૮ તણં સક્કે દેવિંદે દેવરાયા આભિઓગિણે દેવે સદ્દાવેઙ્ગે, સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી-
ખિપ્પામેવ અટ્ટસહસ્સં સોવણિયાણં કલસાણં જાવ અણ્ણં ચ તં વિઝલં ઉવટ્ટવેહ । જાવ
ઉવટ્ટવેતિ । તેવિ કલસા તે ચેવ કલસે અણુપવિટ્ટા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકેન્દ્રે આભિઓગિક દેવોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— એક હજાર આઠ સુવર્ણ કળશ આદિ યાવત્ બીજી અભિષેક યોગ્ય સામગ્રી ઉપસ્થિત કરો. આ સાંભળીને આભિઓગિક દેવોએ પણ બધી સામગ્રી ઉપસ્થિત કરી. દેવોના તે કળશો મનુષ્યોના કળશોમાં દેવી શક્તિથી સમાઈ ગયા. (તેથી કુંભરાજાના કળશોની શોભા વધી ગઈ.)

૧૫૯ તણં સે સક્કે દેવિંદે દેવરાયા કુંભરાયા ય મલ્લિ અરહં સીહાસણંસિ પુરત્થાભિમુહં
ણિવેસેઙ્ગે, અટ્ટસહસ્સેણં સોવણિયાણં જાવ અભિસિંચ્છ । તણં મલ્લિસ્સ ભગવઓ અભિસેણ
વટ્ટમાણે અપ્પેગઙ્ગયા દેવા મિહિલં ચ સબ્બિંભરં બાહિરિયં જાવ સવ્વઓ સમંતા આધાવંતિ
પરિધાવંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકેન્દ્રે અને કુંભરાજાએ મળીને મલ્લી અરહંતને સિંહાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખ બેસાડ્યા અને સુવર્ણ આદિના એક હજાર આઠ કળશોથી યાવત્ તેમનો અભિષેક કર્યો. મલ્લી ભગવાનનો અભિષેક થઈ રહ્યો હતો, તે સમયે કેટલાક દેવો હર્ષાતિરેકથી મિથિલા નગરીની અંદર અને બહાર યાવત્ સર્વ દિશાઓ-વિદિશાઓમાં હર્ષોલ્લાસથી દોડાદોડ કરવા લાગ્યા.

૧૬૦ તણં કુંભાણે રાયા દોચ્ચં પિ ઉત્તરાવક્કમણં સીહાસણં રયાવેઙ્ગે જાવ સવ્વાલંકાર-
વિભૂસિયં કરેઙ્ગે, કરિત્તા કોઢુંબિયપુરિસે સદ્દાવેઙ્ગે, સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી-
ખિપ્પામેવ ભો દેવાયુપ્પિયા ! મણોરમં સીયં ઉવટ્ટવેહ જાવ તે વિ ઉવટ્ટવેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ બીજીવાર ઉત્તરદિશામાં સિંહાસન રખાવ્યું યાવત્ મલ્લી અરહંતને સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કર્યા. વિભૂષિત કરીને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— શીઘ્ર મનોરમા નામની શિબિકા(તૈયાર કરીને) લાવો યાવત્ કર્મચારી પુરુષો મનોરમા શિબિકા તૈયાર કરીને લઈ આવ્યા.

૧૬૧ તદ્દેવેન્દ્ર દેવરાજા આભિયોગિણે દેવે સદ્વાવેઙ્ગે, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી-
ખિપ્પામેવ અપેગખંભં જાવમનોરમં સીયં ઉવદ્વેહ । જાવસાવિ સીયા તં ચેવ સીયં અણુપવિદ્વા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે આભિયોગિક દેવોને બોલાવ્યા અને તેઓને કહ્યું- શીઘ્ર અનેક સ્થંભવાળી યાવત્ મનોરમા નામક શિબિકા ઉપસ્થિત કરો. ત્યારે તે દેવો પણ મનોરમા નામની શિબિકા લાવ્યા અને તે શિબિકા પણ તે મનુષ્યોની શિબિકામાં સમાઈ ગઈ.

૧૬૨ તદ્દેવેન્દ્ર મલ્લી અરહા સીહાસણાઓ અબ્ધુટ્ટેઙ્ગે, અબ્ધુટ્ટિત્તા જેણેવ મણોરમા સીયા
તેણેવ ઉવાગચ્છેઙ્ગે, ઉવાગચ્છિત્તા મણોરમંસીયં અણુપયાહિણી કરેમાણા મણોરમં સીયં
દુરુહઙ્ગે, દુરુહિત્તા સીહાસણવરગે પુરત્થાભિમુહે સણ્ણિસણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંત સિંહાસન ઉપરથી ઊઠીને, મનોરમા નામની શિબિકા સમીપે આવ્યા. મનોરમા શિબિકાની પ્રદક્ષિણા કરતાં મનોરમા શિબિકા પર આરૂઢ થઈને, પૂર્વદિશા તરફ મુખ રાખીને સિંહાસન પર બિરાજમાન થયાં.

૧૬૩ તદ્દેવેન્દ્ર કુંભા રાયા અદ્વારસ સેણિપ્પસેણીઓ સદ્વાવેઙ્ગે, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી-
તુભ્ભે ણં દેવાણુપ્પિયા ! ણ્હાયા જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયા મલ્લિસ્સ સીયં પરિવહહ ।
તેવિ જાવ પરિવહંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ અઢાર જાતિઓ, ઉપજાતિઓને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે સ્નાનાદિ કરીને યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, મલ્લીકુમારીની શિબિકાનું વહન કરો યાવત્ તેઓએ શિબિકા વહન કરી. (ખભા ઉપર ઉપાડી).

૧૬૪ તદ્દેવેન્દ્ર દેવરાજા મણોરમાએ દક્ષિણિલ્લં ઉવરિલ્લં બાહં ગેણ્હઙ્ગે,
ઈસાણે ઉત્તરિલ્લં ઉવરિલ્લં બાહં ગેણ્હઙ્ગે, ચમરે દાહિણિલ્લં હેટ્ઠિલ્લં, બલી ઉત્તરિલ્લં હેટ્ઠિલ્લં,
અવસેસા દેવા જહારિહં મણોરમં સીયં પરિવહંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકેન્દ્રે મનોરમા શિબિકાના જમણી બાજુના આગળના દંડાને ખભા પર ગ્રહણ કર્યો. દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાને ડાબી બાજુના આગળના દંડાને ખભા પર ગ્રહણ કર્યો. ચમરેન્દ્રે જમણી બાજુના પાછળના દંડાને અને બલીન્દ્રે ડાબી બાજુના પાછળના દંડાને ખભા પર ગ્રહણ કર્યો. શેષ ચારેય જાતિના દેવોએ યથા યોગ્ય રીતે પોત-પોતાની વિધિ વ્યવસ્થા અનુસાર તે મનોરમા શિબિકાને વહન કરી.

૧૬૫ પુવ્વિં ઉક્ખિત્તા માણુસ્સેહિં, સાહટ્ટરોમકૂવેહિં ।
પચ્છા વહંતિ સીયં, અસુરિંદસુરિંદણાગેદા ॥૧॥

ચલચલકુંડલધરા, સચ્છંદવિઠ્ઠિયાભરણધારી ।

દેવિંદદાણવિંદા, વહંતિ સીયં જિણિંદસ્સ ॥૨॥

ભાવાર્થ :- હર્ષથી પુલકિત રોમરાયવાળા મનુષ્યોએ સર્વ પ્રથમ તે શિબિકાને ઊંચકી. ત્યાર પછી અસુરેન્દ્રો (ચમરેન્દ્ર-બલીન્દ્ર) સુરેન્દ્રો (જ્યોતિષી અને વૈમાનિક) અને નાગેન્દ્રોએ (નવનિકાય અને વ્યંતરોએ)

તેને વહન કરી. ॥૧॥ ચલાયમાન ચંચળ કુંડલોને તથા પોતાની ઈચ્છા અનુસાર વિક્રિયાથી બનાવેલા આભરણોને ધારણ કરનારા દેવેન્દ્રો(જ્યોતિષી અને વૈમાનિક ઈન્દ્રો) અને દાનવેન્દ્રોએ(ભવનપતિ અને વ્યંતર) જિનેન્દ્રદેવની શિબિકા વહન કરી. ॥૨॥

૧૬૬ તए णं मल्लिस्स अरहओ मणोरमं सीयं दुरूढस्स इमे अट्टट्टमंगलगा पुरओ अहाणुपुव्वीए एवं णिग्गमो जहा जमालिस्स ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંત જ્યારે મનોરમા શિબિકા પર આરૂઠ થયા, ત્યારે તેની આગળ આઠ-આઠ મંગલ અનુક્રમથી ચાલ્યા. ભગવતી સૂત્રમાં વર્ણિત જમાલિના મહાભિનિષ્કમણની જેમ અહીં મલ્લી અરહંતના મહાભિનિષ્કમણનું વર્ણન સમજી લેવું જોઈએ.

૧૬૭ તए णं मल्लिस्स अरहओ णिक्खममाणस्स अप्पेइगया देवा मिहिलं रायहाणिं अब्भितर-बाहिरं आसियसंमज्जियसंमट्ट-सुइ-रत्थंतरावणवीहियं करेति जाव परिधावन्ति।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંત જ્યારે દીક્ષા ધારણ કરવા માટે નીકળ્યા ત્યારે કેટલાક દેવોએ મિથિલા રાજધાનીની અંદર અને બહાર પાણી છાંટ્યું, કચરો દૂર કરી સ્વચ્છ બનાવી યાવત્ દેવો મિથિલા રાજધાનીની ઉપર આકાશમાં નાચવા-કૂદવા લાગ્યા.

૧૬૮ તए णं मल्ली अरहा जेणेव सहस्संबवणे उज्जाणे, जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सीयाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता आभरणालंकारं ओमुयइ । तए णं पभावई हंसलक्खणेणं पडसाडएणं आभरणालंकारे पडिच्छइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંત સહસ્રામ્રવન નામના ઉદ્યાનમાં, શ્રેષ્ઠ અશોક વૃક્ષ સમીપે આવીને શિબિકામાંથી નીચે ઉતર્યા, નીચે ઉતરીને સમસ્ત આભરણોને ઉતાર્યા. માતા પ્રભાવતી દેવીએ હંસના લક્ષણવાળા અર્થાત્ શ્વેત અને કોમળ વસ્ત્રમાં આભૂષણ, માળા અને અલંકાર ગ્રહણ કર્યા.

૧૬૯ તए णं मल्ली अरहा सयमेव पंचमुट्टियं लोयं करेइ । तए णं सक्के देविंदे देवराया मल्लिस्स केसे पडिच्छइ, पडिच्छित्ता खीरोदगसमुद्दे पक्खिवइ ।

તए णं मल्ली अरहा णमोत्थुणं सिद्धाणं ति कट्टु सामाइयचरित्तं पडिवज्जइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંતે સ્વયં જ પંચમુષ્ટિક લોચ કર્યા. દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે મલ્લીના કેશોને ગ્રહણ કર્યા. ગ્રહણ કરીને તે કેશોને ક્ષીર સાગરમાં પ્રક્ષેપ કરી દીધા.

ત્યાર પછી મલ્લી અરહંતે “સિદ્ધોને નમસ્કાર હો” આ પ્રમાણે કહીને સામાયિક ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું.

૧૭૦ जं समयं च णं मल्ली अरहा सामाइय चरित्तं पडिवज्जइ, तं समयं च देवाण य मणुस्साण य णिग्घोसे तुरियणिणाय-गीय-वाइय-णिग्घोसे य सक्कस्स वयणसंदेसेणं णिलुक्के यावि होत्था ।

જં સમયં ચ ણં મલ્લી અરહા સામાઈય ચરિત્તં પડિવજ્જે તં સમયં ચ ણં મલ્લિસ્સ અરહઓ માણુસધમ્માઓ ઉત્તરિએ મણપજ્જવણાણે સમુપ્પણે ।

ભાવાર્થ :- જે સમયે મલ્લી અરહંતે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું, તે સમયે દેવો અને મનુષ્યોના નિર્દોષ (શબ્દ-કોલાહલ)ને વાદ્યોના, ગીતોના તથા વાજિંત્રોના ધ્વનિને શકેન્દ્રે(પોતાના આદેશથી) બંધ કરાવી દીધો. તેથી ચારિત્ર ગ્રહણ કરતી વખતે પૂર્ણ નીરવતા વ્યાપી ગઈ.

જે સમયે મલ્લી અરહંતે સામાયિક ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું, તે જ સમયે મલ્લી અરહંતને મનુષ્ય ધર્મથી ઉપરના અર્થાત્ સાધારણ અવ્રતી મનુષ્યોને નહીં થનારું એવું લોકોત્તર, મનુષ્ય સંબંધી ઉત્તમ મન:પર્યવજ્ઞાન (અઢીદ્વીપમાં સ્થિત સંજી જીવોના મનના પર્યાયોને સાક્ષાત્ જાણનારું જ્ઞાન) ઉત્પન્ન થયું.

૧૭૧ મલ્લી ણં અરહા જે સે હેમંતાણં દોચ્ચે માસે ચડત્થે પક્કહે પોસસુદ્ધે તસ્સ ણં પોસસુદ્ધસ્સ એકકારસીપક્કહેણં પુવ્વણ્હકાલસમયંસિ અટ્ટમેણં ભત્તેણં અપાણણં, અસ્સિણીહિં ણક્કલ્લેણં જોગમુવાગણં તિહિં ઇત્થીસણ્હિં અભિંભતરિયાણ પરિસાણ, તિહિં પુરિસસણ્હિં બાહિરિયાણ પરિસાણ સિદ્ધિં મુંડે ભવિત્તા પવ્વણ્ણ ।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરહંતે હેમંત ઋતુના બીજા મહિનામાં, ચોથા પખવાડીયે અર્થાત્ પોષમાસના સુદ (શુકલ) પક્ષમાં અને તે પોષમાસના શુકલ પક્ષની એકાદશીના પૂર્વાર્ધ ભાગના દિવસે નિર્જલ અષ્ટમ ભક્ત તપ કરીને, અશ્વિની નક્ષત્ર સાથે ચંદ્રનો યોગ થયો ત્યારે, આભ્યંતર પરિષદની ત્રણસો સ્ત્રીઓ અને બાહ્ય પરિષદના ત્રણસો પુરુષો સાથે મુંડિત થઈને દીક્ષા અંગીકાર કરી.

૧૭૨ મલ્લિ અરહં ઇમે અટ્ટ ણાયકુમારા અણુપવ્વણ્ણસુ, તં જહા-

પંદે ય પંદિમિત્તે, સુમિત્ત બલમિત્ત ભાણુમિત્તે ય ।

અમરવણ્ણ અમરસેણે, મહસેણે ચેવ અટ્ટમણ્ણ ॥

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરહંતે દીક્ષા ધારણ કરી ત્યારે તેમનું અનુસરણ કરીને આઠ જ્ઞાતકુમારો(રાજકુમારો) પણ તેમની સાથે દીક્ષિત થયા. તેના નામ આ પ્રમાણે છે-

(૧) નંદ (૨) નંદમિત્ર (૩) સુમિત્ર (૪) બલમિત્ર (૫) ભાણુમિત્ર (૬) અમરપતિ (૭) અમરસેન અને (૮) મહાસેન.

૧૭૩ તણ્ણ ણં ભવણવણ્ણવાણમંતર-જોહિસિયવેમાણિયા દેવા મલ્લિસ્સ અરહઓ ણિક્કલ્લમણ-મહિમં કરેતિ, કરિત્તા જેણેવ પંદીસરવરે દીવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા અટ્ટાહિયં મહિમં કરેતિ, કરિત્તા જાવ પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક આ ચાર નિકાયના દેવોએ મલ્લી અરહંતનો દીક્ષા મહોત્સવ કરીને નંદીશ્વર દ્વીપ પર જઈને અષ્ટાહ્લિકા મહોત્સવ કર્યો **યાવત્** પોત-પોતાના સ્થાન પર પાછા ફર્યા.

મલ્લી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન :-

૧૭૪ તણ્ણ ણં મલ્લી અરહા જં ચેવ દિવસં પવ્વણ્ણ, તસ્સેવ દિવસસ્સ પચ્છાવરણ્ણ-કાલસમયંસિ અસોગવરપાયવસ્સ અહે પુઠ્ઠવિસિલાપટ્ટયંસિ સુહાસણવરગયસ્સ સુભેણં

परिणामेणं पसत्थेहिं अज्झवसाणेणं, पसत्थाहिं लेसाहिं विसुज्झमाणीहिं, तथावरणं कम्मरयविकरणकरं अपुव्वकरणं अणुपविट्ठस्स अणंते जाव केवलणाणदंसणे समुप्पण्णे।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરહંતે જે દિવસે દીક્ષા અંગીકાર કરી, તે જ દિવસના ઉત્તરાર્ધ ભાગમાં શ્રેષ્ઠ અશોકવૃક્ષની નીચે, પૃથ્વીશિલાપટ્ટકની ઉપર બિરાજમાન હતા, તે સમયે શુદ્ધ પરિણામો અને પ્રશસ્ત અધ્યવસાય તેમજ પ્રશસ્ત લેશ્યાઓ અત્યંત વિશુદ્ધ થવાથી, તદાવરણ(ચાર ઘાતિ) કર્મોની રજને દૂર કરનારા અપૂર્વકરણ (આઠમા ગુણસ્થાન)ને પ્રાપ્ત થયા. ત્યાર પછી ક્રમશઃ ચાર ઘાતિ કર્મોનો ક્ષય થતાં મલ્લી અરહંતને કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનની પ્રાપ્તિ થઈ.

૧૭૫ તેणं कालेणं તેणं समएणं सव्वदेवाणं आसणाइं चलंति, समोसढा, धम्मं सुणेति, अट्टाहियमहिमा णंदीसरे, जामेव दिंसिं पाउब्भूया तामेव दिंसिं पडिगया । कुंभए वि णिगगच्छइ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે સર્વ દેવોના(ઈન્દ્રોના) આસન ચલાયમાન થયા, ત્યારે તે બધા દેવો ત્યાં આવ્યા, બધાએ ધર્મોપદેશ શ્રવણ કર્યો. નંદીશ્વર દ્વીપમાં જઈને અષ્ટાક્ષિકા મહોત્સવ કર્યો અને પછી જે દિશામાંથી પ્રગટ થયા હતા તે જ દિશામાં પાછા ફર્યા. કુંભરાજા પણ વંદન કરવા માટે નીકળ્યા.

મલ્લી પ્રભુની શિષ્ય સંપદા :-

૧૭૬ तए णं ते जियसत्तुपामोक्खा छप्पि य रायाणो जेट्टुपुत्ते रज्जे ठावित्ता पुरिससहस्स-वाहिणीयाओ सीयाओ दुरूढा समाणा सव्विड्ढिए जेणेव मल्ली अरहा जाव पज्जुवासंति।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓ પોત-પોતાના જયેષ્ઠ પુત્રોને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને, સહસ્રવાહિની શિબિકાઓ પર આરૂઢ થઈને સમસ્ત ઋદ્ધિ સાથે મલ્લી અરિહંત સમીપે પહોંચીને યાવત્ તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યા.

૧૭૭ तए णं मल्ली अरहा तीसे महइ महालियाए परिसाए कुंभगस्स रण्णो, तेसिं च जियसत्तुपामोक्खाणं छण्हं राईणं धम्मं कहेइ । परिसा जामेव दिंसिं पाउब्भूआ तामेव दिंसिं पडिगया । कुंभए समणोवासए जाए जाव पडिगए, पभावई य समणोवासिया जाया जाव पडिगया ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરિહંતે તે વિશાળ જનસમુદાયને, કુંભરાજાને અને જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓને ધર્મોપદેશ આપ્યો. પરિષદ જે દિશામાંથી આવી હતી તે દિશામાં પાછી ગઈ. કુંભરાજા શ્રમણોપાસક થયા, રાણી પ્રભાવતી શ્રમણોપાસિકા થઈ. તેઓ પણ પાછા ફર્યા.

૧૭૮ तए णं जियसत्तुपामोक्खा छप्पि य रायाणो धम्मं सोच्चा णिसम्म एवं वयासी-आलित्ते णं भत्ते जाव पव्वइया । चोद्दसपुव्विणो, अणंते केवले, सिद्धा ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ આદિ છએ રાજાઓએ ધર્મ શ્રવણ કરીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! આ સંસાર જરા અને મરણથી બળી રહ્યો છે, વગેરે કથન પૂર્વવત્ જાણવું યાવત્

તે દીક્ષિત થયા, ચૌદપૂર્વના જ્ઞાતા થયા, ત્યાર પછી અનંત કેવળજ્ઞાન, કેવળ દર્શન પ્રાપ્ત કરીને સિદ્ધ થયા.

૧૭૯ ત્વં પં મલ્લી અરહા સહસંબવણાઓ ઉજ્જાણાઓ ણિક્ખમઙ્ગ, ણિક્ખમિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે મલ્લી અરિહંત સહસ્રામ્રવન ઉદ્યાનમાંથી બહાર નીકળીને જનપદોમાં વિહાર કરવા લાગ્યા.

૧૮૦ મલ્લિસ પં અરહઓ ભિસગ પામોક્ખા અદ્ધાવીસં ગણા, અદ્ધાવીસં ગણહરા હત્થા ।

મલ્લિસ પં અરહઓ ભિસગ પામોક્ખા ચત્તાલીસં સમણસાહસ્સીઓ ઉક્કોસિયાઓ સમણ સંપયા હત્થા, બંધુમઙ્ગપામોક્ખાઓ પણપણં અજ્જિયાસાહસ્સીઓ ઉક્કોસિયા અજ્જિયા સંપયા હત્થા । એવં સાવયાણં એગા સયસાહસ્સીઓ ચુલસીંઙ્ગ ચ સહસ્સા, સાવિયાણં તિણ્ણિ સયસાહસ્સીઓ પણ્ણદ્દિં ચ સહસ્સા, છસ્સયા ચોદ્દસપુવ્વીણં, વીસસયા ઓહિણાણીણં, બત્તીસં સયા કેવલણાણીણં, પણતીસં સયા વેડવ્વિયાણં, અદ્ધસયા મણપજ્જવણાણીણં, ચોદ્દસસયા વાઈણં, વીસં સયા અણુત્તરોવવાઈયાણં સંપયા હત્થા ।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરિહંતને ભૂષક આદિ અઠ્યાવીસ(૨૮) ગણ અને અઠ્યાવીસ(૨૮) ગણધર હતા.

મલ્લી અરિહંતને ભૂષક-પ્રમુખ ચાલીસ હજાર(૪૦,૦૦૦) સાધુઓ, બંધુમતી આદિ પંચાવન હજાર(૫૫,૦૦૦) આર્યાઓ, એક લાખ ચૌરાસી હજાર(૧,૮૪,૦૦૦) શ્રાવકો, ત્રણ લાખ પાંસઠ હજાર (૩,૬૫,૦૦૦) શ્રાવિકાઓ, છસો(૬૦૦) ચૌદપૂર્વી સાધુઓ, બે હજાર(૨૦૦૦) અવધિજ્ઞાની, બત્રીસ સો (૩,૨૦૦) કેવળજ્ઞાની, પાંત્રીસસો(૩,૫૦૦) વૈક્રિયલબ્ધિધારી, આઠસો(૮૦૦) મન: પર્યવજ્ઞાની, ચૌદસો (૧૪૦૦) વાદી અને વીસ સો(૨૦૦૦) અનુત્તરોપપાતિક (પાંચ અનુત્તર વિમાનવાસી દેવોમાં ઉત્પન્ન થનારા) સાધુઓની સંખ્યા હતી.

૧૮૧ મલ્લિસ અરહઓ દુવિહા અંતગહભૂમી હત્થા । તંજહા-જુગંતકરભૂમી, પરિયાયંતકર-ભૂમી ય । જાવ વીસઙ્ગમાઓ પુરિસજુગાઓ જુગંતકરભૂમી, દુવાસપરિયાએ અંતમકાસી ।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરિહંતના તીર્થમાં બે પ્રકારની અંતકર ભૂમિ(તે જ ભવમાં મોક્ષ મેળવનારનો બે પ્રકારનો કાળ) થઈ. તે આ પ્રમાણે છે- યુગાન્તકર ભૂમિ અને પર્યાયાન્તકર ભૂમિ. વીસ પાટ સુધી યુગાંતર ભૂમિ થઈ અર્થાત્ વીસ પાટ સુધી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી. (મલ્લી અરિહંતના તીર્થમાં વીસમી પાટ પછી કોઈએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો નથી.) તેમની પર્યાયાન્તકર ભૂમિ બે વર્ષની થઈ અર્થાત્ મલ્લી અરિહંતને કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી બે વર્ષે મોક્ષે જનારા સાધુ થયા.(તે પહેલા કોઈ જીવ મોક્ષે ગયા નથી.)

મલ્લી પ્રભુનું નિર્વાણ :-

૧૮૨ મલ્લી પં અરહા પણુવીસં ધણૂણિ ઉઙ્ગં ઉચ્ચત્તેણં, વણ્ણેણં પિયંગુસમે, સમચરંસસંઠાણે, વજ્જરિસભણારાચસંઘયણે, મજ્જદેસે સુહં સુહેણં વિહરિત્તા જેણેવ સમ્મેએ પવ્વેએ તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્ગ, ઉવાગચ્છિત્તા સમ્મેયસેલસિહરે પાઓવગમણમણુવવણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરિહંત પરચીસ ધનુષ્ય ઊંચા હતા, તેમના શરીરનો વર્ણ પ્રિયંગુની સમાન(નીલો) હતો, સમયતુરસ સંસ્થાન અને વજ્રઋષભનારાય સંઘયાણ હતું, મધ્યદેશમાં સુખપૂર્વક વિચરીને સમ્મેત શિખર પર્વત ઉપર આવીને તેઓએ પાદપોપગમન અનશન અંગીકાર કર્યું.

૧૮૩ મલ્લી જં એગં વાસસયં આગારવાસં મજ્ઞે પળપળં વાસસહસ્સાઈ વાસસયઠ્ઠાઈ કેવલિપરિયાગં પાઠગિત્તા, પળપળં વાસસહસ્સાઈ સવ્વાઠયં પાલઠ્ઠા જે સે ગિમ્હાણં પઢમે માસે દોચ્ચે પક્ષે ચેત્તસુદ્ધે, તસ્સ જં ચેતસુદ્ધસ્સ ચઠ્ઠીએ પક્ષેણં ભરણીએ ણક્ષત્તેણં અદ્ધરત્તકાલસમયંસિ પંચહિં અજ્જિયાસણ્હિં અભિંભતરિયાએ પરિસાએ પંચહિં અળગારસણ્હિં બાહિરિયાએ પરિસાએ, માસિણં ભત્તેણં અપાળણં, વગ્ઘારિયાપાળી, ઠીણે વેયણિજ્જે આઠએ ણામે ગોએ સિદ્ધે । એવં પરિણિવ્વાળમહિમા ઠાણિયવ્વા જહા જંબુદ્ધીવપળ્ણત્તીએ, ણંદીસરે અઢ્ઠાહિયાઓ, પઢિગયાઓ ।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરિહંત એકસો વર્ષ ગૃહવાસમાં રહ્યા. સો વર્ષ ન્યૂન પંચાવન હજાર વર્ષ(૫૪,૯૦૦ વર્ષ) કેવલીપર્યાયમાં રહીને, કુલ પંચાવન હજાર(૫૫,૦૦૦) વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવીને, ગ્રીષ્મ ઋતુના પ્રથમ માસ અને બીજા પક્ષમાં અર્થાત્ ચૈત્રમાસના શુકલ પક્ષમાં અને ચૈત્રમાસના શુકલપક્ષની ચોથ તિથિમાં, ભરણી નક્ષત્રની સાથે ચંદ્રનો યોગ હતો ત્યારે અર્ધરાત્રિના સમયે, આભ્યંતર પરિષદની પાંચસો સાધવીઓ અને બાહ્ય પરિષદના પાંચસો સાધુઓની સાથે, એકમાસના નિર્જલ અનશનપૂર્વક બન્ને હાથ લાંબા હોય તેવી અવસ્થામાં વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર આ ચાર અઘાતિ કર્મો ક્ષીણ થતા સિદ્ધ થયા. ઈન્દ્રોએ મલ્લી અરિહંતનો પરિનિર્વાણ મહોત્સવ કર્યો. તે નિર્વાણ મહોત્સવનું વર્ણન જંબૂદ્ધીપ પ્રજ્ઞપ્તિ વક્ષ-૨(પેજ નં.૯૦ થી ૯૯) પ્રમાણે જાણવું. દેવો નંદીશ્વર દ્વીપમાં અષ્ટાક્તિકા મહોત્સવ કરીને પોત-પોતાના સ્થાન પર ચાલ્યા ગયા.

૧૮૪ એવં ઠલુ જંબૂ ! સમણેણં ઠગવયા મહાવીરેણં અઢ્ઠમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમઢ્ઠે પળ્ણત્તે । ॥ ત્તિ ઠેમિ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે – આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આઠમા જ્ઞાત અધ્યયનનો આ અર્થ પ્રરૂપ્યો છે. મેં જે સાંભળ્યું તે જ હું કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મલ્લી અરિહંતના નિર્વાણનું વર્ણન છે.

સામાન્ય રીતે સાધવીઓ નગર અને ઉપાશ્રયમાં ભક્તપ્રત્યાખ્યાન સંથારો ગ્રહણ કરે છે. મલ્લી પ્રભુ સ્ત્રી તીર્થંકર હતા. તેઓએ પાંચસો સાધવીઓ અને પાંચસો સાધુઓ સાથે સમ્મેત શિખર પર્વત પર પાદપોપગમન સંથારો ગ્રહણ કર્યો હતો અને તેમનો તે સંથારો એક મહીના સુધી ચાલ્યો હતો.

આ અધ્યયનમાં ઓગણીસમા તીર્થંકર શ્રી મલ્લીનાથ ભગવાનની જીવન ઘટનાના દષ્ટાંતે માયાનું સેવન ન કરવાનો બોધ આપ્યો છે. વૃત્તિકારે બે ગાથા દ્વારા આ બોધનું કથન કર્યું છે. યથા—

ઠગતવસંજમવઓ, પગિઢ્ઠફલસાહગસ્સ વિ જિયસ્સ ।
ધમ્મવિસએ વિ સુહુમા વિ, હોઠ માયા અળત્થાય ॥૧॥

જહ મલ્લિસ્સ મહાબલ-ભવમ્મિ તિત્થગરણામબંધે વિ ।
તવ-વિસય-થેવમાયા જાયા જુવહ્ત-હેહત્તિ ॥૨॥

અર્થ— ઉગ્રતપવાન, સંયમવાન અને ઉત્કૃષ્ટ ફળને મેળવનાર સાધક જીવ પણ જો સૂક્ષ્મ અને ધર્મ વિષયક પણ માયા કરે તો એ તે માયા તેના માટે અનર્થનું કારણ બને છે. ॥૧॥

મલ્લીકુમારીને મહાબલના ભવમાં તીર્થકર નામકર્મનો બંધ કરવા છતાં પણ તપના વિષયમાં થોડી માયા કરી, તો તે માયા તેના યુવતીત્વ-સ્ત્રીત્વનું કારણ બની ગઈ. ॥૨॥

નવમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ **માકંદીય** છે. તેમાં માકંદીય સાર્થવાહના બે પુત્રોની ઘટિત ઘટનાનું વિસ્તૃત વર્ણન છે. તેમની મુખ્યતાએ આ અધ્યયનનું નામ ‘માકંદીય’ છે.

ચંપાનગરીમાં માકંદી સાર્થવાહ અને ભદ્રા નામની પત્નીના પુત્રો જિનપાલિત, જિનરક્ષિતે અગિયાર વાર દરિયોબેડી વિપુલ પ્રમાણમાં ધન કમાણી કરી હતી. માતા-પિતાની ઈચ્છા ન હોવા છતાં આગ્રહપૂર્વક આજ્ઞા મેળવી બંને ભાઈઓ બારમીવાર દરિયાની બેપે ઉપડયા. રસ્તામાં દરિયાઈ તોફાનમાં જહાજ ભાંગી ગયું અને પાટિયાના સહારે બંને ભાઈઓ રત્નદ્વીપ પર પહોંચ્યા અને રચણાદેવી નામની રત્નદ્વીપની દેવી દ્વારા અપાયેલી મૃત્યુની ધમકીથી બંને ભાઈઓ તેને વશ થઈને તેની સાથે સુખો ભોગવતાં ત્યાં રહેવા લાગ્યા.

એકવાર રત્નદ્વીપની દેવીને ઈન્દ્રની આજ્ઞાથી લવણ સમુદ્રની સફાઈ માટે નિયુક્ત કરવામાં આવી. બંને ભાઈઓને મહેલમાં ન ગમે તો પૂર્વ-પશ્ચિમ અને ઉત્તર દિશાના ઉદ્યાનમાં ફરવા જવાની અને દક્ષિણ દિશાના ઉદ્યાનમાં ન જવાની સૂચના આપીને તેણી સફાઈ કાર્ય કરવા ગઈ.

રત્નાદેવીના ગયા પછી તેઓ ક્રમશઃ પૂર્વાદિ દિશાના અને અંતે દક્ષિણ દિશાના ઉદ્યાનમાં પણ પહોંચી ગયા. ત્યાં શૂળી પર ચડાવેલા એક માણસને જોઈને બંને ભાઈઓ ભયભીત થયા. રત્નાદેવીના હાથમાંથી છૂટવા તે પુરુષે બતાવેલા ઉપાયને સ્વીકારી બંને ભાઈઓએ શૈલક યક્ષની આરાધના કરી. અશ્વરૂપધારી યક્ષની પીઠ ઉપર બેસી તેઓ લવણ સમુદ્ર પાર કરવા લાગ્યા. રત્નાદેવી કાર્ય પૂર્ણ કરીને આવી અને અવધિજ્ઞાનથી બંને ભાઈને જતાં જોઈને તેની પાછળ આવી પહોંચી અને મોહપૂર્ણ હાવ ભાવોથી બંને ભાઈઓને રીઝવવા લાગી. જિનરક્ષિતના પરિણામોમાં મોહ ભાવ આવતાં યક્ષે પોતાની શરત પ્રમાણે તેને પીઠ ઉપરથી સરકાવી દીધો અને રત્નાદેવીએ તેના ટુકડે-ટુકડા કરી નાંખ્યા.

જિનપાલ દટ રહ્યો, તેણે રત્નાદેવી સામે જોયું જ નહીં, તેથી યક્ષે તેને ચંપાનગરી (પોતાના નગરમાં) પહોંચાડી દીધો. કાલાંતરે જિનપાલ દીક્ષા લઈ પ્રથમ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો અને ત્યાંથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ સિદ્ધ થયો.

આ દષ્ટાંતના માધ્યમે શાસ્ત્રકારે સમજાવ્યું છે કે જે પુરુષ પૂર્વે અનુભવેલા ઈન્દ્રિય વિષયો અને કામભોગોનું સ્મરણ કરી, સ્ત્રીના હાવ-ભાવોમાં લોભાય છે, તો તેના બ્રહ્મચર્યનો નાશ થાય છે અને તે જિનરક્ષિતની સમાન દુઃખી થઈને સંસાર ભ્રમણ કરે છે.

જે સાધક પૂર્વે અનુભવિત ભોગો પ્રત્યે વિરક્ત રહીને, પોતાના સંયમ-તપમાં તલ્લીન રહે છે તે સાધક જિનપાલની સમાન અને પરમદયાળુ યક્ષ સમાન જિનેશ્વર દેવોની વાણીના અવલંબને, મોક્ષધામરૂપ આત્માના નિજ સ્થાનને મેળવીને પરમ સુખી થાય છે. માટે સાધકોએ પોતાના બ્રહ્મચર્યની વાડમાં સુરક્ષિત અને સ્થિર રહેવું જોઈએ.

નવમું અધ્યયન

માકંદીય

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ધંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં અટ્ટમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, ણવમસ્સ પં ધંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આઠમા જ્ઞાત-અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ નવમા જ્ઞાત-અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा णामं णयरी होत्था, वण्णओ । पुण्णभद्दे चेइए, वण्णओ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી અને પૂર્ણભદ્ર નામનું ચૈત્ય હતું. તેનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

માકંદીપુત્રોની સાગર યાત્રા :-

૩ तत्थ पं माकंदी णामं सत्थवाहे परिवसइ, वण्णओ । तस्स पं भद्दा णामं भारिया होत्था, वण्णओ । तीसे पं भद्दाए भारियाए अत्तया दुवे सत्थवाहदारया होत्था, तंजहा-जिणपालिए य जिणरक्खिए य ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં માકંદી નામનો સમૃદ્ધિશાળી સાર્થવાહ નિવાસ કરતો હતો. સાર્થવાહની પત્નીનું નામ ભદ્રા હતું. સાર્થવાહ અને ભદ્રાભાર્યાનું વર્ણન અન્ય સૂત્રો પ્રમાણે જાણવું. તે ભદ્રા ભાર્યાના આત્મજ બે સાર્થવાહપુત્ર હતા-(૧) જિનપાલિત અને (૨) જિનરક્ષિત.

૪ तए णं तेसिं मागंदियदारगाणं अण्णया कयाई एगयओ इमेयारूवे मिहोकहा समुल्लावे समुप्पज्जित्था- एवं खलु अम्हे लवणसमुद्धं पोयवहणेणं एक्कारस वारा ओगाढा । सव्वत्थ वि य णं लद्धट्ठा कयकज्जा अणहसमग्गा पुणरवि णियघरं हव्वमागया । तं सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया ! दुवालसमं पि लवणसमुद्धं पोयवहणेणं ओगाहित्तए ति कट्टु अण्णमण्णस्स एयमट्टं पडिसुणेति, पडिसुणित्ता जेणेव अम्मापियरो तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता एवं वयासी-

एवं खलु अम्हे अम्मयाओ ! एक्कारस वारा तं चेव जाव णियघरं हव्वमागया । तं इच्छामो णं अम्मयाओ ! तुब्भेहिं अब्भणुण्णाया समाणा दुवालसमं लवणसमुद्धं पोयवहणेणं ओगाहित्तए ।

ભાવાર્થ :- તે બન્ને માકંદીપુત્રોએ એકવાર સાથે મળીને આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો કે—

આપણે જહાજ દ્વારા અગિયાર વખત લવણ સમુદ્રનું અવગાહન કર્યું છે. દરેક વખતે ઘણું ધન કમાયા છીએ, કરવા યોગ્ય કાર્ય સંપન્ન કરીને વિદ્ન વિના જ યથા સમયે પોતાના ઘેર પાછા આવી ગયા છીએ. તો હે દેવાનુપ્રિય ! બારમી વાર પણ જહાજ દ્વારા લવણસમુદ્રમાં અવગાહન કરવું અર્થાત્ એક ખેપ કરવી તે આપણા માટે શ્રેયકારી બનશે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, તેઓ એક બીજાની વાતમાં સંમત થઈ, બારમી ખેપનો નિશ્ચય કરીને માતા-પિતા પાસે આવીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા—

હે માતા-પિતા ! અમે અગિયાર વખત લવણ સમુદ્રની યાત્રા કરી લીધી છે અને યાવત્ ઘેર પાછા ફર્યા છીએ. તો હવે ફરી આપની અનુમતિ પ્રાપ્ત કરીને અમે બારમી વખત લવણ સમુદ્રની યાત્રા કરવા ઇચ્છીએ છીએ.

૫ તए णं ते माकंदियदारए अम्मापियरो एवं वयासी- इमे भे जाया ! अज्जग जाव परिभाएउं । तं अणुहोह ताव जाया ! विउले माणुस्सए इड्डीसक्कारसमुदए । किं भेसपच्चवाए णं णिरालंबणेणं लवणसमुद्वेत्तारेणं ? एवं खलु पुत्ता ! दुवालसमी जत्ता सोवसग्गा यावि भवइ । तं माणं तुब्भे दुवे पुत्ता ! दुवालसमं पि लवणसमुद्वं पोयवहणेणं ओगाहेह । मा हु तुब्भं सरीरस्स वावत्ती भविस्सइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે માતા-પિતાએ તે માકંદીપુત્રોને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે પુત્રો ! તમારી પાસે બાપ દાદા આદિ પાસેથી પ્રાપ્ત ઘણી સંપત્તિ છે જે દાનમાં આપવા, ભોગવવા અને વહેંચવા માટે પર્યાપ્ત છે. તેથી હે પુત્રો ! મનુષ્યસંબંધી વિપુલ ઋદ્ધિ અને સત્કારના સમુદાયવાળા સુખોને ભોગવો. વિદ્ન બાધાઓથી યુક્ત અને રક્ષા ન મેળવી શકાય એવા નિરાધાર લવણ સમુદ્રમાં શા માટે ખેપ કરવી છે ? તેમજ હે પુત્રો ! બારમી વખતની યાત્રા સોપસર્ગ(કષ્ટકારી) પણ હોય છે. તેથી હે પુત્રો ! તમે બન્ને બારમી વખત લવણસમુદ્રમાં પ્રવેશ ન કરો, જેથી તમારા શરીરનો વિનાશ(પીડા) ન થાય.

૬ તए णं माकंदियदारगा अम्मापियरो दोच्चंपि तच्चंपि एवं वयासी- एवं खलु अम्हे अम्मयाओ ! एक्कारसवारा लवणसमुद्वं ओगाढा जाव ओगाहित्तए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી માકંદીપુત્રોએ માત-પિતાને બીજીવાર અને ત્રીજીવાર આ પ્રમાણે કહ્યું— હે માતા-પિતા! અમે અગિયાર વખત લવણ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કર્યો છે યાવત્ બારમી વખત પ્રવેશ કરવાની અમારી ઇચ્છા છે.

૭ તए णं माकंदीयदारए अम्मापियरो जाहे णो संचाएंति बहूहिं आघवणाहि य पण्णवणाहि य आघवित्तए वा पण्णवित्तए वा, ताहे अकामा चेव एयमट्ठं अणुजाणित्था ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી માતા-પિતા માકંદીપુત્રોને સામાન્ય અને વિશેષ કથનથી સમજાવવામાં સમર્થ ન થયા(તેમના નિશ્ચયને ફેરવી શક્યા નહીં), ત્યારે ઇચ્છા ન હોવા છતાં પણ તેઓએ સમુદ્રની યાત્રા માટે અનુમતિ આપી.

૮ તए णं ते माकंदियदारगा अम्मापिऊहिं अब्भणुण्णाया समाणा गणिमं च धरिमं च मेज्जं

च पारिच्छेज्जं च भंडगं गेण्हंति, जहा अरहण्णगस्स जाव लवणसमुद्दं बहूइं जोयणसयाइं ओगाढा ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી માતા-પિતાની આજ્ઞા મેળવીને, માકંદીપુત્રો ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિછેદ-ચાર પ્રકારનો માલ જહાજમાં ભરીને, અર્હન્નક શ્રાવકની જેમ લવણ સમુદ્રમાં ગયા અને અનેક સેંકડો યોજન સુધી પહોંચી ગયા.

૧ તए णं तेसिं मागंदियदारगाणं अणेगाइं जोयणसयाइं ओगाढाणं समाणाणं अणेगाइं उप्पाइयसयाइं पाउब्भूयाइं, तं जहा - अकाले गज्जिए, अकाले विज्जुए, अकाले थणियसद्दे, कालियवाए तत्थ समुट्टिए ।

ભાવાર્થ :- અનેક સેંકડો યોજન સુધી પહોંચેલા તે માકંદીપુત્રોને સેંકડો ઉત્પાત(ઉપદ્રવ) ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા. તે ઉત્પાત આ પ્રમાણે હતા— અકાલે ગર્જના, અકાલે વીજળી, અકાળે ઘોર મેઘગર્જના અને ત્યાં પ્રલયકાલીન વાયુ(ભયંકર વાવાઝોડું) ઉત્પન્ન થયો.

માકંદી પુત્રોના જહાજનું ડૂબવું :-

૧૦ તए णं सा णावा तेणं कालियवाएणं आहुणिज्जमाणी आहुणिज्जमाणी संचालिज्जमाणी संचालिज्जमाणी संखोभिज्जमाणी संखोभिज्जमाणी सलिल-तिक्ख-वेगेहिं आयट्ठिज्जमाणी आयट्ठिज्जमाणी कोट्टिमंसि करतलाहते विव तँदूसए तत्थेव तत्थेव ओवयमाणी य उप्पयमाणी य ।

[उप्यमाणी विव धरणीयलाओ सिद्धविज्जा विज्जाहरकण्णगा, ओवयमाणी विव गगणतलाओ भट्टविज्जा विज्जाहरकण्णगा, विपलायमाणी विव महागरुल-वेग-वित्तासिया भुयगवरकण्णगा, धावमाणी विव महाजण-रसियसद्द-वित्तत्था ठाणभट्टा आसकिसोरी, णिगुंजमाणी विव गुरुजणा-दिट्ठावरहा सुजणकुलकण्णगा, घुम्ममाणी विव वीची-पहार-सय-तालिया, गलिय-लंबणा विव गगणतलाओ, रोयमाणी विव सलिलगंठि-विप्पइर-माण-घोरंसुवाएहिं णववहू उवरतभत्तुया, विलवमाणी विव परचक्करायाभिरोहिया परममहब्भयाभिद्दुया महापुरवरी, ज्ञायमाणी विव कवड-च्छेभप्पओगजुत्ता जोगपरिच्चाइया, णिसासमाणी विव महाकंतार- विणिग्गय-परिस्संता परिणयवया अम्मया, सोयमाणी विव तव-चरण खीणपरिभोगा चयणकाले देववरवहू, संचुण्णिय- कट्टकूवरा, भग्गमेढि-मोडिय-सहस्समाला, सूलाइय-वंकपरिमासा, फलहंतर-तडतडंत-फुट्टंत संधिवियलंत-लोहकीलिया, सव्वंग-वियंभिया, परिसडिय- रज्जुविसरंतसव्वगत्ता, आमगमत्लगभूया, अकयपुण्ण-जणमणोरहो विव चिंतिज्जमाणगुरूई, हाहाकय-कण्णधार-णाविय-वाणियगजण कम्मकर-विलविया ।]

णाणाविहरयण-पणिय-संपुण्णा बहूहिं पुरिससएहिं रोयमाणेहिं कंदमाणेहिं सोयमाणेहिं तिप्पमाणेहिं विलवमाणेहिं एगं महं अंतोजलगयं गिरिसिहरमासाइत्ता संभग्गकूवतोरणा

મોહિયજ્ઞયદંડા વલયસયખંડિયા કરકરસ્સ તત્થેવ વિદ્વં ઉવગયા । ત્ણ ણં તીણ ણાવાણ
ભિજ્જમાણીણ તે બહવે પુરિસા વિઝલ્પણિયખંડમાયાણ અંતોજલંમ્મિ ણિમજ્જાવિયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે નાવ(જહાજ-વહાણ) વાવાઝોડા ના કારણે હાલક-ડોલક થતી, વારંવાર ચલિત થતી, અથડાતી-પછડાતી, પાણીના તીવ્ર વેગના કારણે ઘુમરીઓ લેતી, હાથની થપાટ ખાઈને ધરતીપર પછડાતા દડાની જેમ તે નાવ ઉપર-નીચે પછડાવા લાગી.

[પૃથ્વીતલથી ઉપર ઉઠતી વિદ્યાસિદ્ધ વિદ્યાધર કન્યાની જેમ મોજ સાથે ઊંચી ઉછળવા લાગી, આકાશમાંથી નીચે પટકાતી વિદ્યાભ્રષ્ટ વિદ્યાધર કન્યાની જેમ નીચે પછડાવા લાગી, ગરુડના તીવ્રવેગથી ત્રાસ પામીને નાસભાગ કરતી નાગકન્યાની જેમ(સુકાન હાથમાં ન રહેવાથી) ઘડીક એક દિશામાં તો ઘડીક બીજી દિશામાં ફંગોળાવા લાગી, મનુષ્યોના ઘોંઘાટથી ભડકીને તબેલામાંથી બંધન તોડી ઉછળતી-ફૂદતી ઘોડીની વછેરીની જેમ ચારેબાજુ ઉછળવા લાગી, વડીલો દુરાચાર જાણી લે ત્યારે લજ્જાથી નીચું જોઈ જતી કુળકન્યાની જેમ તે પાણીમાં નમવા લાગી, હજારો મોજાઓના પ્રહારના કારણે થરથર ઘુમતી હોય તેમ તે ઘુમરીઓ ખાવા લાગી, બંધન-દોરી કપાઈ જવાથી આકાશમાંથી નીચે પડતી વસ્તુની જેમ ઉપરથી નીચે પટકાવા લાગી, પતિના મૃત્યુથી રડતી નવવધૂની જેમ પાણીથી ભીના થયેલા તે વહાણની સંઘીઓ દ્વારા અશ્રુધારા (પાણીની ધારા) વહાવવા લાગી, શત્રુ બની ગયેલા અન્ય રાજાઓ દ્વારા ઘેરાઈ જવાથી ભયત્રસ્ત બની વિલાપ કરતી મહાનગરીની જેમ(નગરીના લોકો હાયવોય કરતાં વિલાપ કરે તેમ) તે વિલાપ કરવા લાગી અર્થાત્ નાવના લોકો ભયથી હાયકારો કરવા લાગ્યા, કપટ ધ્યાન(કપટ કરી થોડીવાર ધ્યાનમાં સ્થિર થવું) કરતી યોગ પરિવ્રાજિકાની જેમ તે ધ્યાન કરતી હોય તેમ વચ્ચે વચ્ચે થોડીવાર સ્થિર બની પુનઃ અસ્થિર બની જવા લાગી. મહા અટવીને પાર કરતા લડથડિયા ખાતી, નિસાસા નાંખતી વૃદ્ધ માતાની જેમ લડથડિયા લેવા લાગી, તપશ્ચર્યાના ફળ સ્વરૂપે પ્રાપ્ત દેવલોકના ભોગ ક્ષીણ થઈ જાય તેવા ચ્યવન સમયે શોક કરતી દેવીની જેમ તે શોક કરવા લાગી અર્થાત્ ચંચળ બની ગઈ, અથડાતી-ફૂટાતી તે નાવના લાકડા અને કૂબેર-મુખ(આગળના ભાગ) ના ચૂરેચૂરા થઈ ગયા, તેનો આધાર સ્તંભ તૂટી ગયો અને હજારો માણસોના આધારભૂત ઉપરનો ભાગ પણ તૂટવા લાગ્યો. શૂળી પર ચડાવવામાં આવેલા માણસની જેમ તેનું પરિમાંસ નામનું કાષ્ટ વિશેષ ત્રાંસુ થઈ ગયું, એકબીજા સાથે જોડાયેલા તેના પાટિયાઓ તડતડ તૂટવા લાગ્યા, સાંધાઓ ખૂલવા લાગ્યા અને ખીલાઓ બહાર નીકળી ગયા, તેના બધા અંગો છૂટા પડી ગયા, બાંધેલા દોરડાઓ ગળી ગયા, સર્વ અવયવો નાશ પામ્યા, તે નાવ કાચા કોડિયાની જેમ ઓગળી ગઈ, પુણ્યકાર્ય કર્યું નથી તેવા મનુષ્યના મનોરથની જેમ નિષ્ફળ બની ગઈ, આફતનો સામનો કેમ કરીશ, તેવી ચિંતાથી તે ભારે થઈ ગઈ અર્થાત્ પાણી ભરાઈ જવાથી ભારે થઈ પાણીમાં બેસી ગઈ, હાય-વોય અને વિલાપ કરતાં નાવના કર્ણધારો, નાવિકો, વેપારીઓ, નોકર-ચાકરોથી જાણે તે નાવ વિલાપ કરતી હોય તેવી દેખાવા લાગી.]

વિવિધ પ્રકારના રત્નો અને માલથી ભરેલી, રૂદન-આકંઠ અને વિલાપ કરતાં સેંકડો માણસોથી યુક્ત તે નાવ પાણીની અંદર રહેલા પર્વતના શિખર સાથે અથડાવાથી તેના કૂપ સ્તંભ, તોરણો, ધ્વજાઓ અને લાંબા-લાંબા કાષ્ઠો તૂટી ગયા અને કડાકા સાથે તે નાવ પાણીમાં ડૂબી ગઈ. તે નાવ સાથે ઘણા લોકો તથા વિપુલ પ્રમાણમાં રત્નો, ભાંડાદિ માલસામાન પણ પાણીમાં ગરક થઈ ગયા.

૧૧ તદ્દં તે માકંદિયદારગા છેયા દક્ષા પત્તદ્વા કુસલા મેહાવી ણિઝણસિપ્પોવગયા બહુસુ પોતવહણ સંપરાણસુ કયકરણા લદ્ધવિજયા અમૂઢા અમૂઢહત્થા એગં મહં ફલગખંડં આસાર્દેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચતુર, દક્ષ, અર્થની પ્રાપ્તિમાં કુશલ, બુદ્ધિમાન, તરણાદિ વિદ્યામાં નિપુણ, કૃતાર્થ, વિજયી, મૂઢતા રહિત અને સ્કૂર્તિવાળા તે માકંદી પુત્રોએ એક મોટા પાટિયાને પકડી લીધું.

રત્નદ્વીપ અને તેની દેવી :-

૧૨ જંસિ ચ ણં પદ્મસંસિ પોયવહણે વિવણ્ણે, તંસિ ચ ણં પદ્મસંસિ એગે મહં રયણદ્વીવે ણામં દીવે હોત્થા- અણેગાઈં જોયણાઈં આયામવિક્ખંભેણં, અણેગાઈં જોયણાઈં પરિક્ખેવેણં ણાણાદુમખંડંમંડિઝદ્દેસે સસ્સિરીણ પાસાઈં દંસણિજ્જે અભિરૂવે પઢિરૂવે ।

તસ્સ ણં બહુમજ્જદેસભાણ તત્થ ણં મહં એગે પાસાયવર્ડેસણ હોત્થા- અબ્ભુગ્ગયમૂસિય પહસિણ જાવ સસ્સિરીયરૂવે પાસાઈં દંસણિજ્જે અભિરૂવે પઢિરૂવે ।

ભાવાર્થ :- જે પ્રદેશમાં તે જહાજ ડૂબી ગયું, તે જ પ્રદેશની નજીકમાં જ એક રત્નદ્વીપ નામનો ઘણો મોટો દ્વીપ હતો. તે અનેક યોજન લાંબો-પહોળો અને અનેક યોજનના ઘેરાવાવાળો હતો. તે દ્વીપ અનેક પ્રકારના વૃક્ષોના વનોથી સુશોભિત હતો. તે દ્વીપ સુંદર, પ્રસન્નતાજનક, દર્શનીય, મનોહર અને પ્રતિરૂપ હતો અર્થાત્ દર્શકોને નવા નવા રૂપમાં દેખાતો હતો.

તે દ્વીપની વચ્ચે એક વિશાળ ઉત્તમ પ્રાસાદ હતો. તે ઘણો ઊંચો હતો અને આકાશને સ્પર્શતો હોય તેવો દેખાતો હતો યાવત્ તે શોભાયુક્ત, પ્રસન્નતાજનક, દર્શનીય, મનોહર રૂપવાળો અને પ્રતિરૂપ હતો.

૧૩ તત્થ ણં પાસાયવર્ડેસણ રયણદ્વીવદેવયા ણામં દેવયા પરિવસઈ- પાવા ચંડા રુદ્ધા, ખુદ્ધા સાહસિયા । તસ્સ ણં પાસાયવર્ડેસયસ્સ ચઝદ્ધિસિં ચત્તારિ વણસંડા કિણ્ણા, કિણ્ણોભાસા ।

ભાવાર્થ :- તે ઉત્તમ પ્રાસાદમાં 'રત્નદ્વીપ દેવતા' (રયણાદેવી) નામની એક દેવી રહેતી હતી. તે પાપિણી, ચંડા-અતિ પાપિણી, ભયંકર, તુચ્છ સ્વભાવવાળી અને સાહસિક હતી.

તે ઉત્તમ પ્રાસાદની ચારે દિશાઓમાં શ્યામ વર્ણવાળા અને શ્યામ કાંતિવાળા ચાર વનખંડ (ઉદ્યાન) હતા.

માકંદીય પુત્રો રત્નદ્વીપમાં :-

૧૪ તદ્દં તે માકંદિયદારગા તેણં ફલયખંડેણં ઓવુજ્જમાણા ઓવુજ્જમાણા રયણદીવંતેણં સંવૂઢા યાવિ હોત્થા ।

તદ્દં તે માકંદિયદારગા થાહં લભંતિ, મુહુત્તંતરં આસસંતિ, ફલગખંડં વિસજ્જેઈ, રયણદ્વીવં ઉત્તરંતિ, ફલાણં મગ્ગણગવેસણં કરંતિ, ફલાઈં આહારંતિ, ણાલિણાણં મગ્ગણ ગવેસણં કરંતિ, કરિત્તા ણાલિણાણં ફોર્ડેતિ, ણાલિણાણં અણ્ણમણ્ણસ્સ ગત્તાઈં અબ્ભંગેતિ, પોક્ખરણીઓ ઓગાહિંતિ, જલમજ્જણં કરંતિ, પોક્ખરણીઓ પચ્ચુત્તરંતિ, પુઢવિસિલાપટ્ટયંસિ

ણિસીયંતિ, ણિસીજ્જતા આસત્થા વીસત્થા સુહાસણવરગયા ચંપાણયરિં અમ્માપિડઆપુચ્છણં ચ લવણસમુદ્દોત્તારં ચ કાલિય વાયસમુત્થણં ચ પોયવહણવિવત્તિં ચ ફલયખંડસ્સાસાયણં ચ રયણદીવુત્તારં ચ અણુચિંતેમાણા અણુચિંતેમાણા ઓહયમણસંકમ્પા જાવ ઙ્ગિયાણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બન્ને માકંદીપુત્રો પાટિયાના સહારે તરતાં-તરતાં રત્નદ્વીપ સમીપે આવી પહોંચ્યા. ત્યાર પછી તે માકંદી પુત્રોએ સ્થાન(કિનારો) જોતા હાથ અનુભવી. મુહૂર્ત માત્રમાં આશ્ચસ્ત બનીને તેઓએ પાટિયાને ઘોડી દીધું અને રત્નદ્વીપમાં ઉતર્યા. રત્નદ્વીપમાં પહોંચીને ફળોની શોધ કરી અને ફળો આરોગ્યા. ત્યાર પછી નાળિયેરની શોધ કરી, નાળીયેર ગ્રહણ કરીને, વધેરીને તેના તેલથી બન્નેએ પરસ્પર એક-બીજાના શરીરને માલિશ કર્યું. માલિશ કર્યા પછી વાવડીમાં ઉતરી, સ્નાન કરી, બહાર નીકળીને, એક પૃથ્વીશિલા ઉપર(વિપત્તિથી મુક્ત થવાથી) રાહતનો શ્વાસ લઈ વિશ્રામપૂર્વક શ્રેષ્ઠ સુખાસને બેસીને ચંપાનગરી, માતા-પિતા પાસેથી યાત્રાની હા પડાવવી, લવણ સમુદ્રમાં પ્રવેશવું, તોફાની પવન યુક્ત વાવાઝોડાનું ત્રાટકવું, વહાણનું ભાંગી જવું અને ડૂબી જવું, પાટિયાનું મળવું અને રત્નદ્વીપમાં આવવું, વગેરે અતીત ઘટનાઓનો વારંવાર વિચાર કરતાં, પોતાના મનોરથની નિષ્ફળતા જોતા આર્તધ્યાનમાં, ચિંતામાં ડૂબી ગયા.

૧૫ તણ્ણં સા રયણદ્વીવદેવયા તે માકંદિયદારણ્ણ ઓહિણા આભોણ્ણ, અસિફલગવગ્ગ-હત્થા સત્તદ્ધતાલપ્પમાણં ઉઢ્ઢં વેહાસં ઉપ્પયઙ્ગ, ઉપ્પજ્જતા તાણ્ણ ઉક્કિદ્ધાણ્ણ જાવ દેવગઈણ્ણ વીઙ્ગવયમાણી વીઙ્ગવયમાણી જેણેવ માકંદિયદારણ્ણ તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્ગ, ઉવાગચ્છિત્તા આસુરુત્તા માકંદિયદારણ્ણ ઘર-ફરુસણિટ્ઠુર-વયણેહિં ંવં વયાસી-

હં ભો માકંદિયદારયા ! અપ્પત્થિયપત્થિયા ! જઙ્ગણં તુભ્ભે મણ્ણ સદ્ધિં વિઝલાઙ્ગ મોગમોગાઙ્ગ મુંજમાણા વિહરહ, તો મે અત્થિ જીવિયં । અહણ્ણં તુભ્ભે મણ્ણ સદ્ધિં વિઝલાઙ્ગ મોગમોગાઙ્ગ મુંજમાણા મો વિહરહ, તો મે ઙ્ગમેણં ણીલુપ્પલગવલગુલિયઅયસિકુસુમપ્પગાસેણં ઘુરધારેણ અસિણા રત્તગંઢમંસુયાઙ્ગ માઝયાહિં ઉવસોહિયાઙ્ગ તાલફલાણિ વ સીસાઙ્ગ ંગંતે ંદેમિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે રત્નદ્વીપ દેવીએ તે માકંદીપુત્રોને અવધિજ્ઞાનથી જોયા, જોતાવેંત હાથમાં ઢાલ અને તલવાર લઈને(તે દેવી), સાત-આઠ તાડ વૃક્ષ પ્રમાણ ઊંચે આકાશમાં ઉપર ઊડીને(સાત-આઠ તાડ જેટલી ઊંચાઈએ પહોંચીને) ઉત્કૃષ્ટ દેવગતિથી ચાલતી ચાલતી માકંદીય પુત્રો પાસે આવી. ક્રોધથી રાતી-પીળી થતી, કર્કશ-કઠોર-રૂક્ષ વચનોથી માકંદીપુત્રોને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી.

ઓ માકંદીપુત્રો ! અપ્રાર્થિત(મોત)ની ઈચ્છા કરનારા, જો તમે મારી સાથે વિપુલ કામભોગ ભોગવતા રહેશો તો તમારું જીવન છે અર્થાત્ તો તમે જીવતા રહેશો અને જો તમે મારી સાથે વિપુલ કામભોગ નહીં ભોગવો તો આ નીલકમલ, ભેંસના શીંગડા, નીલ દ્રવ્યની ગોળી અને અળસીના ફૂલની સમાન કાળી અને છરાના ધારની સમાન તીક્ષ્ણ તલવારથી તમારા બંનેના આ મસ્તક કે જે લાલ-લાલ ગાલ, કાળી દાઢી, મૂંછ અને માતા દ્વારા ઓળાયેલા વાળથી શોભી રહ્યા છે, તેને તાડફળની જેમ કાપીને તમને નિર્જન સ્થાનમાં ફેંકી દઈશ.

રત્નદ્વીપની દેવી સાથે સુખોપભોગ :-

૧૬ તણ્ણં તે માકંદિયદારણ્ણા રયણદીવદેવયાણ્ણ અંતિણ્ણ ંયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ મીયા

સંજાયભયા કરયલ જાવ એવં વયાસી- જં ણં દેવાણુપ્પિયા વહ્સસસિ તસ્સ આણા-ઠવવાય વયણ-ણિદ્દેસે ચિટ્ઠિસ્સામો ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રો રત્નદ્વીપની દેવી પાસેથી આ અર્થ સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને ભયભીત થઈ ગયા. તેઓએ હાથ જોડી આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જે કહેશો, તે તમારી આજ્ઞા, સેવા, અને આદેશ પ્રમાણે અમો કાર્ય કરવા તત્પર રહેશું અર્થાત્ આપના સર્વ આદેશોનું પાલન કરશું.

૧૭ તદ્દા જં સા રયણદ્વીવદેવયા તે માકંદિયદારણ ગેણહહ, જેણેવ પાસાયવહ્સસે તેણેવ ઠવાગચ્છહ, ઠવાગચ્છિત્તા અસુભપુગ્ગલાવહારં કરેહ, કરિત્તા સુભપોગ્ગલપક્ખેવં કરેહ, તઠો પચ્છ તેહિં સહ્ધિં વિઠલાહં ભોગભોગાહં ભુંજમાણી વિહરહ । કલ્લાકલ્લિં ચ અમયફલાહં ઠવણેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી રત્નદ્વીપની દેવી તે માકંદીય પુત્રોને સાથે લઈને, પોતાના ઉત્તમ મહેલમાં આવી. તે બંનેના અશુભ પુદ્ગલોને દૂર કર્યા અને શુભ પુદ્ગલોનું પ્રક્ષેપણ કર્યું. પછી તેમની સાથે વિપુલ કામભોગોનું સેવન કરતી રહેવા લાગી. પ્રતિદિન તેઓને અમૃત જેવા મધુર ફળ આપવા લાગી.

૧૮ તદ્દા જં સા રયણદ્વીવદેવયા સવ્કવયણસંદેસેણં સુટ્ઠિણં લવણાહિવહ્ણા લવણસમુદ્દે તિસત્તખુત્તો અણુપરિયટ્ઠિયવ્વે ત્તિ જં કિંચિ તત્થ તણં વા પત્તં વા કટ્ટં વા કયવરં વા અસુહં પૂહયં દુરભિગંધમચોક્ખં, તં સવ્વં આહુણિય-આહુણિય તિસત્તખુત્તો ઇગંતે ઇદેયવ્વં તિ કટ્ટટ્ટ ણિઠ્ઠા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શકેન્દ્રની આજ્ઞાથી લવણ સમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિત નામના દેવે રત્નદ્વીપની દેવીને કહ્યું કે તમે આ લવણ સમુદ્રમાં એકવીસ વખત ચક્કર મારો. એકવીસ વખત ફરતાં-ફરતાં તેમાં જે ઘાસ, પાંદડા, કાષ્ઠ, કચરો, અશુચિ, સડી ગયેલી વસ્તુઓ અને દુર્ગંધી વસ્તુઓ હોય, તેને ઉપાડીને નિર્જન સ્થાને ફેંકી દો અર્થાત્ લવણ સમુદ્રને ૨૧ વાર સાફ કરો; આ પ્રમાણે કહીને રત્નદ્વીપ દેવીને સમુદ્રની સફાઈમાં નિયુક્ત કરી.

દેવી દ્વારા માકંદી પુત્રોને સૂચના :-

૧૯ તદ્દા જં સા રયણદ્વીવદેવયા તે માકંદિય દારણ એવં વયાસી- એવં ચલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! સવ્કવયણસંદેસેણં સુટ્ઠિણં લવણાહિવહ્ણા તં ચેવ જાવ ણિઠ્ઠા । તં જાવ અહં દેવાણુપ્પિયા ! લવણસમુદ્દે જાવ ઇદેમિ તાવ તુભ્હે ઇહેવ પાસાયવહ્સસે સુહંસુહેણં અભિરમમાણા ચિટ્ઠહ । જહ્ જં તુભ્હે ઇયંસી અંતરંસિ ઠવ્વિગ્ગા વા, ઠસ્સુયા વા, ઠપ્પુયા વા ભવેજ્જાહ તો જં તુભ્હે પુરચ્છિમિલ્લં વણસંહં ગચ્છેજ્જાહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે રત્નદ્વીપની દેવીએ તે માકંદીપુત્રોને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શકેન્દ્રની આજ્ઞાથી, સુસ્થિત નામના લવણ સમુદ્રના અધિપતિ દેવે યાવત્ મને સમુદ્રની સફાઈ માટે નિયુક્ત કરી છે. તો હે દેવાનુપ્રિયો ! હું લવણ સમુદ્રમાંથી કચરા આદિ દૂર કરવા જાઉં છું, જ્યાં સુધી હું ન આવું ત્યાં સુધી તમે આ ઉત્તમ પ્રાસાદમાં સુખપૂર્વક આનંદ-પ્રમોદ કરતાં રહેજો. અહીં રહેતાં તમે કંટાળી જાઓ, મનોરંજનની ઈચ્છા થાય કે કીડા કરવાની અભિલાષા જાગે તો પૂર્વદિશાના વનખંડમાં જજો.

૨૦ તત્થ ણં દો ડઠ સયા સાહીણા, તંજહા- પાડસે ય વાસારત્તે ય । તત્થ ણં તુબ્હે દેવાણુપ્પિયા ! બહુસુ વાવીસુ ય જાવ સરસરપંતિયાસુ બહુસુ આલીઘરણસુ ય માલીઘરણસુ ય જાવ કુસુમઘરણસુ ય સુહંસુહેણં અભિરમમાણા વિહરેજ્જાહ ।

[તત્થ ડ કંદલ સિલિંધ દંતો, ણિડર વરપુપ્ફપીવરકરો ।
કુડયજ્જુણ-ણીવ-સુરભિદાણો, પાડસ ડડ ગયવરો સાહીણો ॥૧॥
તત્થ ય સુરગોવમણિ વિચિત્તો, દદુરકુલરસિય-ડજ્જરરવો ।
બરહિણવિંદ-પરિણદ્ધસિહરો, વાસારત્ત ડડ-પવ્વઓ સાહીણો ॥૨॥

જડ ણં તુબ્હે ંત્થ વિ ડવ્વિગ્ગા વા ડસ્સુયા વા ડપ્પુયા વા ભવેજ્જાહ તો ણં તુબ્હે ડત્તરિલ્લં વણસંડં ગચ્છેજ્જાહ । તત્થ ણં દો ડઠ સયા સાહીણા, તંજહા- સરઓ ય હેમંતો ય । તત્થ ણં તુબ્હે દેવાણુપ્પિયા ! બહુસુ વાવીસુ ય જાવ સરસરપંતિયાસુ બહુસુ આલીઘરણસુ ય માલીઘરણસુ ય જાવ કુસુમઘરણસુ ય સુહંસુહેણં અભિરમમાણા વિહરેજ્જાહ ।

તત્થ ડ-સણ-સત્તવણ્ણ-કડઓ, ણીલુપ્પલ-પડમ-ણલિણ-સિંગો ।
સારસ-ચક્કવાય-રવિય-ઘોસો, સરયડડ-ગોવડ સાહીણો ॥૩॥
તત્થ ય-સિયકુંદ-ધવલજોણહો, કુસુમિય-લોદ્ધવણસંડ-મંડલતલો ।
તુસાર-દગધાર-પીવરકરો, હેમંતડઠ સસી સયા સાહીણો ॥૪॥

જડ ણં તુબ્હે તત્થ વિ ડવ્વિગ્ગા વા જાવ ડસ્સુયા વા ભવેજ્જાહ તો ણં તુબ્હે અવરિલ્લં વણસંડં ગચ્છેજ્જાહ । તત્થ ણં દો ડડ સાહીણા તંજહા- વસંતે ય ગિમ્હે ય । તત્થ ણં તુબ્હે દેવાણુપ્પિયા ! બહુસુ વાવીસુ ય જાવ સરસરપંતિયાસુ બહુસુ આલીઘરણસુ ય માલીઘરણસુ ય જાવ કુસુમઘરણસુ ય સુહંસુહેણં અભિરમમાણા વિહરેજ્જાહ ।

તત્થ ડ-સહકાર-ચારુહારો, કિંસુય-કણિયારાસોગમડડો ।
ઠસિયતિલગ બડલાયવત્તો, વસંતડડ-ણરવડ સાહીણો ॥૫॥
તત્થ ય-પાડલ-સિરીસ-સલિલો, મલિયા-વાસંતિય-ધવલવેલો ।
સીયલ-સુરભિ-અણિલ-મગરચરિઓ, ગિમ્હડડ-સાગરો સાહીણો ॥૬॥

ભાવાર્થ :- તે પૂર્વ દિશાના વનખંડમાં પ્રાવૃટ અને વર્ષા, આ બે ઋતુ હંમેશાં સ્વાધીન રહે છે અર્થાત્ બારેમાસ આ બંને ઋતુની શોભા વિદ્યમાન રહે છે, હે દેવાનુપ્રિયો ! ત્યાં તમે ઘણી વાવડીઓ યાવત્ ઘણા સરોવરોની શ્રેણીઓ, અલિ-વનસ્પતિ વિશેષના ગૃહો, લતા ગૃહો યાવત્ ઘણા પુષ્પગૃહોમાં સુખપૂર્વક કીડા કરતા રહેજો.

પૂર્વ દિશાના વનખંડમાં પ્રાવૃટ ઋતુરૂપી ગજરાજ(હાથી) સદા વિદ્યમાન રહે છે. વર્ષાઋતુમાં ડૂલતી-ડાલતી શ્વેત પુષ્પયુક્ત સિલંદ્ર પ્રમુખ કંદલ = નવી લતાઓ, તે હાથીના દંતશૂળ છે. નિકુર નામના વૃક્ષવિશેષના શ્રેષ્ઠ પુષ્પો જ તેની સુડોળ સૂંઢ છે. કુટજ, અર્જુન અને નીપ નામના વૃક્ષોના પુષ્પોની સુગંધ જ તે પ્રાવૃટરૂપ હાથીનો મદ છે. ॥૧॥ ત્યાં વર્ષાઋતુરૂપી પર્વત સદા વિદ્યમાન રહે છે. વર્ષાઋતુમાં ઈન્દ્રગોપ

નામના લાલ રંગના કીડા ઉત્પન્ન થાય છે. તે પર્વત ઈન્દ્રગોપ રૂપી મણિઓથી વિવિધ વર્ણવાળો છે. તે દેડકાના સમૂહ રૂપ ઝરણાઓથી શબ્દાયમાન છે, જે વૃક્ષો ઉપર મયૂરો બેઠા છે તે વૃક્ષો જ વર્ષારૂપ પર્વતના શિખરો છે. ॥૨૧॥

જો તમે ત્યાં પણ કંટાળી જાઓ, મનોરંજનની ઈચ્છા થાય કે કીડા કરવાની અભિલાષા જાગે, તો તમે ઉત્તરદિશાના વનખંડમાં જજો. ત્યાં શરદ અને હેમંત, આ બે ઋતુઓ હંમેશાં સ્વાધીન-વિદ્યમાન હોય છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! ત્યાં તમે ઘણી વાવડીઓ યાવત્ ઘણા સરોવરોની શ્રેણીઓ, અલિ-વનસ્પતિ વિશેષના ગૃહો, લતા ગૃહો યાવત્ ઘણા પુષ્પગૃહોમાં સુખપૂર્વક કીડા કરતા રહેજો.

ઉત્તર દિશાના વનખંડમાં શરદ ઋતુરૂપી ગોપતિ-વૃષભ હંમેશાં વિચરતો રહે છે. શણ અને સપ્તચ્છદ વૃક્ષોના ફૂલ તેની ખાંધ છે, નીલવર્ણી ઉત્પલ, પદ્મ અને નલિન તેના શીંગડા છે, સારસ અને ચક્રવાક પક્ષીઓનું કૂંજન જ તેનો ઘોષ છે. ॥૩॥ ત્યાં હેમંત ઋતુરૂપી ચંદ્ર હંમેશાં પ્રકાશતો રહે છે. શ્વેત કુંદના સફેદ ફૂલો જ તેની જ્યોત્સના-યાંત્રી છે. વિકસિત લોધ્રવન જ તેનું મંડલતલ(બિંબ) છે, ઝાકળ અને ઠારની ધારા જ તેના પુષ્ટ કિરણો છે. ॥૪॥

જો તમે ત્યાંથી પણ કંટાળી જાઓ યાવત્ કીડા માટે અભિલાષા જાગે તો તમે પશ્ચિમદિશાના વનખંડમાં જજો. ત્યાં વસંત અને ગ્રીષ્મ આ બે ઋતુઓ સદા વિદ્યમાન હોય છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! ત્યાં તમે ઘણી વાવડીઓ યાવત્ ઘણા સરોવરોની શ્રેણીઓ, અલિ-વનસ્પતિ વિશેષના ગૃહો, લતા ગૃહો યાવત્ ઘણા પુષ્પગૃહોમાં સુખપૂર્વક કીડા કરતા રહેજો.

પશ્ચિમ દિશાના વનખંડમાં વસંતઋતુ રૂપીરાજા સદા વિચરણ કરે છે, આંબાની મંજરીઓ તેના મનોહર હારો છે, કિંશુક (પલાશ), કણેર અને અશોકના પુષ્પો તેના મુકુટ છે, ઊંચા-ઊંચા તિલક અને બકુલ વૃક્ષોના પુષ્પો તેના ઇત્ર છે. ॥૫॥ ગ્રીષ્મ ઋતુરૂપી સાગર સદા લહેરાતો રહે છે. પાટલ અને શિરીષના ફૂલો તેનું પાણી છે, મલ્લિકા અને વાસંતિકી લતાઓ તેના કિનારા છે, શીતલ અને સુરભિત પવન મગરોનું સંચરણ છે. ॥૬॥

૨૧ જહ્ પં તુભ્ને દેવાણુપ્પિયા ! તત્થ વિ ઉત્ત્વિગ્ગા ઉસ્સુયા ભવેજ્જાહ, તઓ તુભ્ને જેણેવ પાસાયવડિંસણ તેણેવ ઉવાગચ્છેજ્જાહ, મમં પડિવાલેમાણા પડિવાલેમાણા ચિટ્ટેજ્જાહ, મા પં તુભ્ને દક્ખિણિલ્લં વણસંડં ગચ્છેજ્જાહ ।

તત્થ પં મહં ઇણે ઉગ્ગવિસે ચંડવિસે ઘોરવિસે મહાવિસે અઙ્કાય-મહાકાણ, ઇવં જહા તેયણિસગ્ગે જાવ (મસિમહિસામૂસાકાલણ નયણવિસારોસપુણ્ણે અંજણપુંજનિયરપ્પગાસે રત્તચ્છે જમલજુયલચંચલચલંતજીહે ધરણિયલવેણિભૂણ ઉક્કડફુડકુડિલ જડિલાકક્કહ વિયડફડાહોવકરણદચ્છે લોહાગારધમ્મમાણધમધર્મતઘોસે અણાગલિયચંડતિવ્વરોસે સમૂહિં તુરિય ચવલં ધમધમંત)દિટ્ઠીવિસે સપ્પે ય પરિવસઙ્ । મા પં તુભ્ભં સરીરગસ્સ વાવત્તી ભવિસ્સઙ્ ।

ભાવાર્થ :- હે દેવાનુપ્રિયો ! જો ત્યાં પણ તમને ગમે નહીં, કીડા માટે ઉત્સુક બની જાઓ તો તમે આ ઉત્તમ પ્રાસાદમાં આવતા રહેજો. અહીં રહીને મારી રાહ જોજો પણ દક્ષિણ દિશાના વનખંડ તરફ જતાં નહીં.

દક્ષિણ દિશાના વનખંડમાં એક મોટો સર્પ રહે છે. તે સર્પનું વિષ દુર્ધર હોવાથી તે ઉગ્રવિષવાળો, તેનું વિષ શીઘ્ર ફેલાતું હોવાથી ચંડવિષવાળો, હજારો મનુષ્યોનો ઘાતક હોવાથી ઘોર વિષવાળો અને જંબૂદ્વીપ પ્રમાણે વિષને શરીરમાં ફેલાવામાં સમર્થ હોવાથી મહાવિષવાળો, અતિ મોટા શરીરવાળો; આ રીતે શ્રી ભગવતી સૂત્રના પંદરમા તેજ-નિસર્ગ શતક પ્રમાણે સર્પનું વર્ણન જાણવું **યાવત્** (તે સર્પ કાજલ, ભેંસ અને કસોટી પથ્થર સમાન કાળો છે. નેત્રના વિષથી અને કોંઘથી પરિપૂર્ણ છે. તેની આભા કાજલના ઢગલાની સમાન કાળી છે. તેની આંખો લાલ રહે છે. પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રીની વેણીના સમાન(કાળો ચમકદાર અને પૃષ્ઠ ભાગમાં સ્થિત) છે. તે સર્પ ઉત્કટ-અન્ય બળવાન દ્વારા પણ રોકી ન શકાય તેવો, સ્ફૂટ-પ્રયત્ન-કૃત હોવાના કારણે પ્રગટ, કુટિલ-વક્ર, જટિલ, કર્કશ-કઠોર અને વિકટ-વિસ્તાર વાળી ફેણ ફેલાવવામાં દક્ષ છે. જેમ લુહારની ભટ્ટીમાં નાખવામાં આવતું લોહું 'ધમ ધમ' શબ્દ કરે છે તેમ તે સર્પ પણ તેવો જ 'ધમ ધમ' શબ્દ કરતો રહે છે. તેના પ્રચંડ અને તીવ્ર રોષને કોઈ રોકી શકતું નથી. કૂતરીનાં ભસવા સમાન શીઘ્રતા અને ચપલતાથી તે ધમ ધમ શબ્દ કરતો રહે છે.) તેની દૃષ્ટિમાં વિષ છે અર્થાત્ તે જેના તરફ જુએ તેને વિષની અસર થાય છે. તેથી ક્યારેય તમારે ત્યાં જવું નહિ. અન્યથા તમારા શરીરનો વિનાશ થઈ જાશે.

૨૨ તે માકંદિયદારણ દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ एवं વદઈ, વદિત્તા વેઽઽવિચયસમુઘાણં સમોહણઈ, સમોહણિત્તા તાણ ઉચ્ચિક્કટ્વાણ જાવ દેવગઈણ લવણસમુદ્દં તિસત્તખુત્તો અણુપરિચટ્ટેઽં પયત્તા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- રત્નદ્વીપની દેવીએ આ વાત બે-ત્રણવાર તે માકંદીપુત્રોને કહી. ત્યાર પછી તે દેવી વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કરીને ઉત્કૃષ્ટ-ઉતાવળી **યાવત્** દેવગતિથી એકવીસ વખત લવણ સમુદ્રમાં ચક્કર લગાવવામાં પ્રવૃત્ત થઈ ગઈ.

માકંદી પુત્રોનું વનખંડમાં ભ્રમણ :-

૨૩ તણ ણં તે માકંદિયદારયા તઓ મુહુત્તંતરસ્સ પાસાયવડિંસણ સઈં વા રઈં વા ધિઈં વા અલભમાણા અણ્ણમણ્ણં एवं વયાસી- एवं खलु देवाणुप्पिया ! रयणद्दीवदेवया अम्हे एवं वयासी- एवं खलु अहं सक्कवयणसंदेसेणं सुट्टिणं लवणाहिवइणा जाव मा णं तुब्भं सरীরगस्स वावती भविस्सइ । तं सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया ! पुरच्छिमिल्लं वणसंडं गमित्तए, अण्णमण्णस्स एयमट्टं पडिसुणेंति, पडिसुणित्ता जेणेव पुरच्छिमिल्ले वणसंडे तेणेव उवागच्छित्ता तत्थ णं वावीसु य जाव आलीघरएसु य अभिरममाणा-अभिरममाणा विहरंति।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે માકંદી પુત્રોને એક મુંહૂર્તમાં જ તે ઉત્તમ મહેલમાં સુખરૂપ સ્મૃતિ, મન પ્રસન્નતારૂપ રતિ અને ચિત્તની સ્વસ્થતારૂપ ધૃતિ, પ્રાપ્ત ન થતા એક બીજાને આ રીતે કહેવા લાગ્યા- હે દેવાનુપ્રિય ! રત્નદ્વીપની દેવીએ આપણને આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે શકેન્દ્રની આજ્ઞાથી લવણ સમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિત દેવે મને આ કાર્ય સોંપ્યું છે **યાવત્** દક્ષિણદિશાના વનખંડમાં જવું નહીં, કારણ કે ત્યાં તમારા શરીરનો વિનાશ થઈ ન જાય. તો હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે પૂર્વદિશાના વનખંડમાં જઈએ. બન્ને ભાઈઓએ પરસ્પરના આ વિચારનો સ્વીકાર કરીને પૂર્વદિશાના વનખંડમાં આવ્યા, તે વનની અંદર વાવડી આદિમાં કીડા કરતાં-કરતાં વલ્લીમંડપ આદિમાં વિચરવા લાગ્યા.

૨૪ તए णं તે માકંદિય દારયા તત્થ વિ સઈં વા જાવ અલભમાણા જેણેવ ઉત્તરિલ્લે વણસંઢે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ । તત્થ ણં વાવીસુ ય જાવ આલીઘરણસુ ય વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રોને ત્યાં પણ સુખરૂપ સ્મૃતિ આદિ પ્રાપ્ત ન થતાં ઉત્તરદિશાના વનખંડમાં ગયા. ત્યાં જઈને વાવડીઓમાં યાવત્ વલ્લીખંડપમાં વિચરણ કરવા લાગ્યા.

૨૫ તए णं તે માગંદિયદારયા તત્થ વિ સઈં વા જાવ અલભમાણા જેણેવ પચ્ચત્થમિલ્લે વણસંઢે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રોને ત્યાં પણ સુખરૂપ સ્મૃતિ આદિ પ્રાપ્ત ન થતાં પશ્ચિમદિશાના વનખંડમાં ગયા અને વલ્લી ખંડપાદિમાં વિચરવા લાગ્યા.

૨૬ તए णं તે માકંદિય દારયા તત્થ વિ સઈં વા જાવ અલભમાણા અણ્ણમણ્ણં ંવં વયાસી- ંવં ઁલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હે રયણદ્દીવદેવયા ંવં વયાસી- ંવં ઁલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! સક્કસ્સ વયણ-સંદેસેણં સુટ્ટિણ લવણાહિવણ્ણા ણિડત્તા જાવ મા ણં તુબ્બં સરીરગસ્સ વાવત્તી ભવિસ્સઈ । તં ભવિયવ્વં ંત્થ કારણેણં । તં સેયં ઁલુ અમ્હં દક્કિલ્લે વણસંઢં ગમિત્તણ્ણ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ ંયમટ્ટં પડિસુણેઈ, પડિસુણિત્તા જેણેવ દક્કિલ્લે વણસંઢે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણ્ણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી માકંદીપુત્રોને ત્યાં પણ સુખરૂપ સ્મૃતિ આદિ પ્રાપ્ત ન થતાં તેઓ એકબીજાને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા- હે દેવાનુપ્રિય ! રત્નદ્વીપની દેવીએ આપણને કહ્યું છે કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! શકના આજ્ઞાવચનથી લવણાધિપતિ સુસ્થિતદેવે મને સમુદ્રની સ્વચ્છતાના કાર્યમાં નિયુક્ત કરી છે યાવત્ તમે દક્ષિણ દિશાના વનખંડમાં જતાં નહીં. ત્યાં તમારા શરીરનો વિનાશ થઈ જશે. આ કથનમાં કંઈક રહસ્ય હોવું જોઈએ. તેથી દક્ષિણ દિશાના ઉદ્યાનમાં જઈને તે રહસ્ય જાણવું, તે આપણા માટે શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રમાણે પરસ્પરના વિચારનો સ્વીકાર કરીને, તેઓ દક્ષિણ દિશાના વનખંડ તરફ જવા રવાના થયા.

દક્ષિણી વનખંડનું રહસ્ય :-

૨૭ તए णं ગંધે ણિદ્ધાઈ સે જહાણામં અહિમઢે ઈ વા જાવ અણિટ્ટતરાણ્ણ ચેવ । તए णં તે માગંદિયદારયા તેણં અસુભેણં ગંધેણં અભિભૂયા સમાણા સંહિં-સંહિં ઉત્તરિજ્જેહિં આસાઈં પિહિંતિ, પિહિત્તા જેણેવ દક્કિલ્લે વણસંઢે તેણેવ ડવાગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દક્ષિણ દિશા તરફ જતાં સર્પાદિના મૃત ક્લેવરની દુર્ગંધથી પણ અધિક અનિષ્ટ દુર્ગંધ આવવા લાગી. ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રોએ તે અશુભ દુર્ગંધથી વ્યાકુળ બનીને પોત-પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રોથી મુખને (નાકને) ઢાંકી લીધું. મુખ ઢાંકીને તેઓ દક્ષિણ દિશાના વનખંડમાં પહોંચ્યા.

૨૮ તત્થ ણં મહં ંગં આઘાયણં પાસંતિ, પાસિત્તા અટ્ટિયરાસિસયસંકુલં ભીમદરિસણિજ્જં । ંગં ચ તત્થ સૂલાઈયં પુરિસં કલુણાઈં કટ્ટાઈં વિસ્સરાઈં કૂવમાણં પાસંતિ, ભીયા જાવ સંજાયભયા જેણેવ સે સૂલાઈપુરિસે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા તં સૂલાઈયં પુરિસં

एवं वयासी- एस णं देवाणुप्पिया ! कस्साघायणे ? तुमं च णं के, कओ वा इहं हव्वमागए ?
केण वा इमेयारूवं आवइं पाविए ?

ભાવાર્થ :- તેઓએ એક મોટું વધસ્થાન જોયું. સેંકડો હાડકાંના ઢગલાથી વ્યાપ્ત અને જોવામાં ભયંકર એવા તે સ્થાને શૂળી પર ચઢાવેલા એક પુરુષને જોયો. તે કરુણાજનક દૃશ્ય જોઈને તેઓ ડરી ગયા, ભયાકુળ બની ગયા. પછી તેઓએ શૂળી પર ચઢાવેલા પુરુષ પાસે જઈને તેને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! આ વધસ્થાન કોનું છે ? તમે કોણ છો ? તમે અહીં શા માટે આવ્યા છો અને તમારી આવી હાલત કોણે કરી છે ?

૨૯ तए णं से सूलाइयपुरिसे माकंदिय दारए एवं वयासी- एस णं देवाणुप्पिया !
रयणदीवदेवयाए आघायणे । अहण्णं देवाणुप्पिया ! जंबुद्दीवाओ भारहाओ वासाओ
कागंदीए आसवाणियए विपुलं पणियभंडमायाए पोयवहणेणं लवणसमुदं ओयाए ।

તए णं અહં પોયવહણવિવત્તીએ ણિબ્બુહ્હુભંડસારે એગં ફલગખંડં આસાએમિ । તए णं અહં ઓવુજ્જમાણે ઓવુજ્જમાણે રયણદીવંતેણં સંવૂઢે । તए णं સા રયણદીવદેવયા મમં ઓહિણા પાસઈ, પાસિત્તા મમં ગેણહઈ, ગેણિહત્તા મए सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरइ।

તए णं સા રયણદીવદેવયા અણ્ણયા કયાઈ અહાલહુસગંસિ અવરાહંસિ પરિકુવિયા સમાણી મમં એયારૂવં આવઈં પાવેઈ । તं ण णज्जइ णं देवाणुप्पिया ! तुमं पि इमेसिं सरीरगाणं का मण्णे आवई भविस्सइ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે શૂળી પર ચઢેલા તે પુરુષે માકંદીપુત્રોને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! આ રત્નદ્વીપની દેવીનું વધસ્થાન છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! હું જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં સ્થિત કાકંદી નગરીનો રહીશ છું અને અશ્વોનો વ્યાપારી છું. હું ઘણા અશ્વો અને ભંડોપકરણો જહાજમાં ભરીને વેપાર માટે લવણ સમુદ્રના માર્ગે નીકળ્યો. ત્યાર પછી જહાજ ભાંગી જવાથી મારા સર્વ ભંડોપકરણો ડૂબી ગયા અને મને લાકડાનું એક પાટિયું મળી ગયું. તેના સહારે તરતાં-તરતાં હું રત્નદ્વીપની સમીપે આવી પહોંચ્યો. તે જ સમયે રત્નદ્વીપની દેવીએ મને અવધિજ્ઞાનથી જોયો. જોઈને તેણીએ મને પોતાના કબજામાં કરી લીધો, તે મારી સાથે વિપુલ કામભોગ ભોગવતી રહેવા લાગી.

ત્યાર પછી રત્નદ્વીપની તે દેવીએ કોઈ એકવાર મારા નાના એવા અપરાધથી અત્યંત ગુસ્સે થઈને મારી આ હાલત કરી છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! ખબર નથી તમારા શરીરની પણ કેવી દુર્દશા થશે ?

૩૦ तए णं ते माकंदियदारया तस्स सूलाइयस्स अंतिए एयमदुं सोच्चा
णिसम्म बलियतरं भीया जाव संजातभया सूलाइयं पुरिसं एवं वयासी- कहं
णं देवाणुप्पिया ! अम्हे रयणदीवदेवयाए हत्थाओ साहत्थिं णित्थरिज्जामो ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રો શૂળી પર રહેલા તે પુરુષ પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, તેના પર ગંભીરતાથી વિચાર કરતાં ખૂબ જ ભયભીત થયા, ભયાકૂળ બનીને તેઓએ શૂળી પર રહેલા તે પુરુષને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! અમે રત્નદ્વીપની દેવીના સકંજામાંથી કઈ રીતે છૂટી શકીએ ? અર્થાત્ શું તેનાથી છૂટકારો મેળવવાનો કોઈ ઉપાય છે. ?

શૈલક યક્ષની આરાધના :-

૩૧ ત્વં પુત્ર સૂલાઇએ પુરિસે તે માકંદિયદારગે એવં વયાસી- એસ પં દેવાણુપ્પિયા ! પુરચ્છિમિલ્લે વણસંડે સેલગસ્સ જક્ખસ્સ જક્ખાયયણે સેલએ પામં આસરૂવધારી જક્ખે પરિવસઇ ।

ત્વં પુત્ર સેલએ જક્ખે ચોદ્ધસદ્ધિમુદ્ધિપુણ્ણમાસિણીસુ આગયસમએ પત્તસમએ મહયા મહયા સદ્ધેણં એવં વયઇ- કં તારયામિ ? કં પાલયામિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે શૂળી પર રહેલા તે પુરુષે માકંદીપુત્રોને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! આ પૂર્વદિશાના વનખંડમાં શૈલક યક્ષનું યક્ષાયતન છે. તેમાં અશ્વરૂપધારી શૈલક નામનો યક્ષ નિવાસ કરે છે.

તે શૈલક યક્ષ ચૌદશ, અષ્ટમી, અમાવાસ્યા અને પૂર્ણિમાના દિવસે કોઈ એક નિયત સમયે મોટેથી આ પ્રમાણે બોલે છે- કોને તારું ? કોને પાળું ?

૩૨ તં ગચ્છહ પં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! પુરચ્છિમિલ્લં વણસંડં સેલગસ્સ જક્ખસ્સ મહરિહં પુપ્ફચ્ચણિયં કરેહ, કરિત્તા જણ્ણુપાયવડિયા પંજલિડડા વિણણં પજ્જુવાસમાણા ચિદ્દહ ।

જાહે પં સેલએ જક્ખે આગયસમએ એવં વએજ્જા- કં તારયામિ ? કં પાલયામિ ? તાહે તુભ્ભે વદહ- અમ્હે તારયાહિ, અમ્હે પાલયાહિ । સેલએ મ્હે જક્ખે પરં રયણદીવદેવયાએ હત્થાઓ સાહર્તિથ ણિત્થારેજ્જા । અણ્ણહા મ્હે ણ યાણામિ ઇમેસિં સરીરગાણં કા મણ્ણે આવઈ ભવિસ્સઇ ।

ભાવાર્થ :- તો હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે પૂર્વદિશાના વનખંડમાં જાઓ અને શૈલક યક્ષની મહાન પુરુષોને યોગ્ય પુષ્પપૂજા કરો અને પગે પડીને, બન્ને હાથ જોડી, વિનયપૂર્વક તેમની સેવા કરતા રહો.

જ્યારે શૈલક યક્ષ નિયત સમયે આવે અને કહે કે- “કોને તારું, કોને પાળું” ત્યારે તમે વિનંતિ કરતાં કહેજો કે અમને તારો, અમને પાળો (અમારું રક્ષણ કરો). કેવળ શૈલક યક્ષ જ રત્નદ્વીપની દેવીના હાથમાંથી, તમારો નિસ્તાર કરી શકશે. અન્યથા ખબર નથી કે તમારા શરીરની કેવી દુર્દશા થશે ?

૩૩ ત્વં પુત્ર તે માકંદિયદારગા તસ્સ સૂલાઇયસ્સ પુરિસસ્સ અંતિએ એયમદ્ધં સોચ્ચા ણિસમ્મસિગ્ધં ચંડં ચવલં તુરિયં વેઇયં જેણેવ પુરચ્છિમિલ્લે વણસંડે, જેણેવ પોક્ખરિણી, તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોક્ખરિણિં ઓગાહંતિ, ઓગાહિત્તા જલમજ્જણં કરેતિ, કરિત્તા જાઇં તત્થ ઉપ્પલાઇં જાવ ગેણ્ણંતિ, ગેણિહત્તા જેણેવ સેલગસ્સ જક્ખસ્સ જક્ખાયયણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા આલોએ પણામં કરેતિ, કરિત્તા મહરિહં પુપ્ફચ્ચણિયં કરેતિ, કરિત્તા જણ્ણુપાયવડિયા સુસ્સૂસમાણા ણમંસમાણા પજ્જુવાસંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રો શૂળી પર ચઢેલા તે પુરુષ પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, મનમાં ધારણ કરીને શીઘ્ર, પ્રચંડ, ચપલ, ત્વરિત અને વેગવાળી ગતિથી પૂર્વદિશાના વનખંડમાં પુષ્કરિણી સમીપે આવ્યા. પુષ્કરિણીમાં ઉતરીને, સ્નાન કરીને, ત્યાં ઉગેલા ઉત્પલ આદિ અનેક જાતના કમળોને ગ્રહણ

કરીને, શૈલક યક્ષના યક્ષાયતનમાં આવ્યા. યક્ષ પર દષ્ટિ પડતા જ તેને પ્રણામ કર્યા, પછી મહાન પુરુષોને યોગ્ય પુષ્પપૂજા કરી, ઘૂંટણીયે પડીને યક્ષની સેવા કરતાં, નમસ્કાર કરતાં ઉપાસના કરવા લાગ્યા.

શૈલકયક્ષની સહાયતા અને શરત :-

૩૪ તए णं से सेलए जक्खे आगयसमए पत्तसमए एवं वयासी- कं तारयामि ? कं पालयामि ? तए णं ते माकंदियदारया उट्टाए उट्टेति, करयल जाव एवं वयासी- अम्हे तारयाहि। अम्हे पालयाहि ।

તए णं से सेलए जक्खे ते माकंदियदारए एवं वयासी- एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुब्भे मए सद्धिं लवणसमुद्धं मज्झंमज्झेणं वीइवयमाणेणं सा रयणदीवदेवया पावा चंडा रूद्धा खुद्धा साहसिया बहूहिं खरएहि मउएहि य अणुलोमेहि य पडिलोमेहि य सिंगारेहि य कलुणेहि य उवसग्गेहि य उवसग्गं करेहिइ ।

તં જइ णं तुब्भे देवाणુપ્પિયા ! રયણદીવદેવયાए एयमट्टं आढाह वा परियाणह वा अवयक्खह वा तो भे अहं पिट्ठाओ विधुणामि । अह णं तुब्भे रयणदीवदेवयाए एयमट्टं णो आढाह, णो परियाणह, णो अवेयक्खह, तो भे रयणदीवदेवयाए हत्थाओ साहत्थि णित्थारेमि।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી નિયત સમયે તે યક્ષ(પ્રગટ થઈને) કહ્યું- “કોને તારું, કોને પાળું ?” ત્યારે માકંદી પુત્રોએ ઊભા થઈને હાથ જોડીને વિનંતી કરી કે “અમને તારો, અમને પાળો(રક્ષા કરો.)”

ત્યારે શૈલક યક્ષે માકંદીપુત્રોને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મારી સાથે લવણસમુદ્રનો મધ્ય માર્ગ પસાર કરતા હશો ત્યારે તે પાપિણી, ચંડ, રુદ્ર, ક્ષુદ્ર અને સાહસિક સ્વભાવવાળી રત્નદ્વીપની દેવી તમને કઠોર, કોમલ, અનુકૂળ, પ્રતિકૂળ, શૃંગારિક અને મોહજનક ઉપસર્ગોથી ઉપસર્ગ કરશે.(ડગાવવાનો પ્રયત્ન કરશે.)

હે દેવાનુપ્રિયો ! જો તમે રત્નદ્વીપની દેવીના તે અર્થનો આદર કરશો, તેને અંગીકાર કરશો, તેની તરફ જોશો તો હું તમને મારી પીઠ પરથી નીચે ફેંકી દઈશ અને જો તમે તે અર્થનો આદર નહીં કરો, અંગીકાર નહીં કરો કે તેની તરફ જોશો નહીં, તો હું રત્નદ્વીપની દેવીના હાથમાંથી તમને મુક્ત કરાવીશ.

૩૫ તए णं ते माकंदिय-दारया सेलगं जक्खं एवं वयासी- जं णं देवाणुप्पिया ! वइस्संति तस्स णं उववाय-वयण-णिद्देसे चिट्ठिस्सामो ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે માકંદીપુત્રોએ શૈલક યક્ષને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! આપ જે કહેશો(આપના આજ્ઞા વચન અનુસાર)અમે રહેશું અર્થાત્ અમે તમારી આજ્ઞાનું પાલન કરશું.

૩૬ તए णं से सेलए जक्खे उत्तरपुरच्छिमं दिसीभागं अवक्कमइ, अवक्कमित्ता वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ, समोहणित्ता संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं णिस्सरइ, दोच्चं पि वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ, समोहणित्ता एगं महं आसरूवं विउव्वइ, विउव्वित्ता ते माकंदियदारए एवं वयासी- हं भो माकंदियदारया ! आरुहह णं देवाणुप्पिया ! ममपिट्ठंसि ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શૈલક યક્ષે ઈશાનકોણમાં જઈને વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કરીને સંખ્યાત યોજનનો દંડ કરીને, બીજીવાર સમુદ્ઘાત કરીને એક મોટા અશ્વના રૂપની રચના કરી. પછી માકંદીપુત્રોને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે માકંદીપુત્રો ! હે દેવાનુપ્રિયો ! મારી પીઠ પર બેસી જાઓ.

૩૭ ત્વં પુત્રો માકંદિયદારયા હૃદ્યુત્તુ સેલગસ્સ જક્ષસ્સ પનામં કરેતિ, કરિત્તા સેલગસ્સ પિટ્વં દુરુદ્ધા । ત્વં પુત્રો સેલેત્તે માકંદિયદારે પિટ્વિં દુરુદ્ધે જાણિત્તા સત્તદ્ધુતાલપ્પમાણમેત્તાઈં ઉહ્હં વેહાયં ઉપ્પયઈ, ઉપ્પયિત્તા ય ત્વા ઉક્કિદ્ધાઉ તુરિયાઉ દિવ્વાઉ દેવગઈઉ લવણસમુદ્ધં મજ્ઞંમજ્ઞેણં જેણેવ જંબુદ્ધીવે દીવે, જેણેવ ભારહે વાસે, જેણેવ ચંપાણયરી તેણેવ પહારેત્થ ગમણાઉ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે માકંદીય પુત્રો હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થતાં શૈલક યક્ષને પ્રણામ કરીને, શૈલક યક્ષની પીઠ પર આરૂઢ થઈ ગયા. ત્યારે તે શૈલકયક્ષે માકંદીય પુત્રોને પોતાની પીઠ પર સવાર થઈ ગયેલા જાણીને સાત-આઠ તાડ વૃક્ષ પ્રમાણ આકાશમાં ઉપર ઊડીને પોતાની ઉત્કૃષ્ટ, શીઘ્રતાવાળી, દિવ્ય ગતિથી લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્ર અને ચંપાનગરી તરફ ચાલવા લાગ્યો.

દેવી દ્વારા માકંદીય પુત્રોને ઉપસર્ગો :-

૩૮ ત્વં પુત્રો સા રયણદ્ધીવદેવયા લવણસમુદ્ધં તિસત્તખુત્તો અણુપરિયટ્ઠઈ, જં જત્થ ત્વં વા જાવ એદેઈ, એદિત્તા જેણેવ પાસાયવડેસઉ તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા તે માકંદિયદારયા પાસાયવડેસઉ અપાસમાણી જેણેવ પુરચ્છિમિલ્લે વણસંઢે જાવ સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણ-ગવેસણં કરેઈ, કરિત્તા તેસિં માકંદિયદારગાણં કત્થઈ સુઈં વા(ખુહં વા પડત્તિં વા) અલભમાણી જેણેવ ઉત્તરિલ્લે વણસંઢે, એવં ચેવ પચ્ચત્થિમિલ્લે વિ જાવ અપાસમાણી ઓહિં પડંજઈ, પડંજિત્તા તે માકંદિયદારઉ સેલેણં સદ્ધિં લવણસમુદ્ધં મજ્ઞંમજ્ઞેણં વીઈવયમાણે વીઈવયમાણે પાસઈ, પાસિત્તા આસુરુત્તા અસિખેડગં ગેણહઈ, ગેણિહત્તા સત્તદ્ધુ જાવ ઉપ્પયઈ, ઉપ્પયિત્તા ત્વા ઉક્કિદ્ધાઉ જેણેવ માકંદિયદારગા તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા એવં વયાસી-

હં ભો માકંદિયદારગા ! અપત્થિયપત્થિયા ! કિં પુત્રો તુભ્ભે જાણહ મમં વિપ્પજહાય સેલેણં જક્ષેણં સદ્ધિં લવણસમુદ્ધં મજ્ઞંમજ્ઞેણ વીઈવયમાણા ? તં એવમવિ ગઉ જઈ પુત્રો તુભ્ભે મમં અવયક્ષહ તો ભે અત્થિ જીવિયં । અહણ્ણં ણાવયક્ષહ તો ભે ઇમેણ ણીલુપ્પલગવલ જાવ એ દેમિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી રત્નદ્વીપની દેવી લવણસમુદ્રની ચારે બાજુ એકવીસ વખત ફરીને, તેમાં જે તૃણાદિ કચરો હતો **યાવત્** તે દૂર કરીને પોતાના ઉત્તમ પ્રાસાદમાં આવી. ઉત્તમ પ્રાસાદમાં માકંદીયપુત્રો ન દેખાતા પૂર્વદિશાના વનખંડમાં ગઈ **યાવત્** ચારેબાજુ માર્ગણા-ગવેષણા(શોધખોળ) કરી. શોધખોળ કરતાં માકંદીય પુત્રોની વાતચીતનો, ઈર્ષ્યાકાંક્ષાનો અવાજ અને કોઈ પ્રવૃત્તિ ક્યાંય પણ ન દેખાતા તે ઉત્તરદિશાના વનખંડમાં ગઈ. તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમ દિશાના વનખંડમાં પણ ગઈ પરંતુ તેઓ ક્યાંય દેખાયા નહીં, ત્યારે તેણીએ અવધિજ્ઞાનનો પ્રયોગ કર્યો. અવધિજ્ઞાન દ્વારા તેણે માકંદીય પુત્રોને શૈલક યક્ષની સાથે લવણ સમુદ્રની

મધ્યમાં થઈને ચાલ્યા જતા જોયા. જોઈને તે તત્કાલ ગુસ્સે થઈને ઢાલ-તલવાર લઈને આકાશમાં સાત-આઠ તાડ જેટલી ઊંચાઈ સુધી ઉપર ઊડીને ત્યાર પછી ઉત્કૃષ્ટ યાવત્ શીઘ્રગતિએ માકંદીય પુત્રો સમીપે પહોંચી ગઈ અને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી-

હે માકંદીય પુત્રો ! હે મોતની કામના કરનારા ! શું તમે એમ માનો છો કે મારો ત્યાગ કરીને, શૈલક યક્ષની સાથે લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને ચાલ્યા જશું ? ભલે તમે આટલું ચાલ્યા આવ્યા, પરંતુ જો તમે જીવવાની આશા રાખતા હો તો મારી સામે જુઓ. જો તમે મારી સામે જોશો નહીં તો આ નીલકમલ અને ભેંસના શીંગડા જેવી કાળી તલવારથી યાવત્ તમારા માથા કાપીને ફેંકી દઈશ.

૩૯ તए णं ते माकंदियदारए रयणदीवदेवयाए अंतिए एयमदुं सोच्चा णिसम्म अभीया अतत्था अणुव्विग्गा अक्खुभिया असंभंता रयणदीवदेवयाए एयमदुं णो आढंति, णो परियाणंति, णो अवेक्खंति, अणाढायमाणा अपरियाणमाणा अणवेक्खमाणा सेलएण जक्खेण सद्धिं लवणसमुदं मज्झंमज्झेणं वीइवयंति ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે તે માકંદીય પુત્રો રત્નદ્વીપની દેવીના આ વચનોને સાંભળી હૃદયમાં ધારણ કરીને ભય પામ્યા નહીં, ત્રાસ પામ્યા નહીં, ઉદ્વિગ્ન થયા નહીં કે ભ્રાંત થયા નહીં. તેઓએ રત્નદ્વીપની દેવીના આ અર્થનો આદર ન કર્યો, સ્વીકાર ન કર્યો, તેની સામે જોયું નહીં. તેનો આદર ન કરતાં, સ્વીકાર ન કરતાં, તેની સામે ન જોતાં શૈલક યક્ષની સાથે લવણસમુદ્રની મધ્યમાં થઈને તેઓ બંને પોતાનો પંથ કાપતા રહ્યા.

૪૦ તए णं सा रयणदीवदेवया ते माकंदिय दारए जाहे णो संचाएइ बहूहिं पडिलोमेहि य उवसग्गेहिं य चालित्तए वा खोभित्तए विपरिणामित्तए वा लोभित्तए वा ताहे महुरेहि सिंगारेहि य कलुणेहि य उवसग्गेहि य उवसग्गेउं पयत्ता यावि होत्था -

હં ભો માકંદિયદારગા ! જડ ણં તુભ્હેહિં દેવાણુપ્પિયા ! મए સદ્ધિં હસિયાણિ ય, રમિયાણિ ય, લલિયાણિ ય, કીલિયાણિ ય, હિંડિયાણિ ય, મોહિયાણિ ય, તાહે ણં તુભ્હે સવ્વાઈ અગણેમાણા મમં વિપ્પજહાય સેલएणं સદ્ધિં લવણસમુદં મજ્ઝંમજ્ઝેણં વીइवयह ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે રત્નદ્વીપની દેવી જ્યારે તે માકંદીપુત્રોને ઘણા પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો દ્વારા વિચલિત કરવા, ક્ષુભિત કરવા, મન બદલાવવામાં અને લોભાવવામાં સમર્થ ન થઈ ત્યારે તેણીએ પોતાના મધુર શ્રંગારમય(કામોત્પાદક) અને કરુણાપૂર્ણ અનુકૂળ ઉપસર્ગો આપવા શરૂ કર્યા.

હે માકંદીયપુત્રો ! હે દેવાનુપ્રિય તમે મારી સાથે હાસ્ય વિનોદ કર્યા છે, ચોપાટ આદિ રમતો રમ્યા છો, સાથે જમવા રૂપ લીલાઓ કરી છે, ઝૂલા આદિ ઉપર ઝૂલવારૂપ અને જળક્રીડારૂપ ક્રીડાઓ કરી છે, ઉદ્યાનમાં ભ્રમણ કર્યું છે, રતિક્રીડા કરી છે, આ સર્વની ઉપેક્ષા કરીને, મને નિરાધાર બનાવીને શૈલકયક્ષની સાથે લવણસમુદ્રની મધ્યમાં થઈને જઈ રહ્યા છો ?

૪૧ તए णं सा रयणदीवदेवया जिणरक्खियस्स मणं ओहिणा आभोएइ, आभोएत्ता एवं वयासी- णिच्चं पि य णं अहं जिनपालियस्स अणिट्ठा, अकंता, अप्पिया, अमणुण्णा, अमणामा, णिच्चं मम जिणपालिए अणिट्ठे अकंते, अप्पिए, अमणुण्णे, अमणामे । णिच्चं

પિ ય જં અહં જિણરક્ષિયસ્સ ઇદ્ધા, કંતા, પિયા, મણુણ્ણા, મણામા । ણિચ્ચં પિ ય જં મમં જિણરક્ષિય્ણે ઇદ્ધે કંતે, પિય્ણે, મણુણ્ણે, મણામે । જહ્ણં મમં જિણપાલિય્ણે રોયમાણિં કંદમાણિં સોયમાણિં તિપ્પમાણિં વિલવમાણિં ણાવયક્ષહ્ણ, કિં જં તુમં જિણરક્ષિયયા ! મમં રોયમાણિં જાવ ણાવયક્ષસિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી રત્નદ્વીપની દેવીએ અવધિજ્ઞાનથી જિનરક્ષિતનું મન(કંઈક શિથિલ) જોયું. જોઈને તે આ પ્રમાણે કહેવા લાગી— હું હંમેશાં જિનપાલિત માટે અનિષ્ટ, અકાંત, અપ્રિય, અમનોજ્ઞ અને અમનોહર લાગતી હતી અને જિનપાલિત પણ મારા માટે અનિષ્ટ, અકાંત, અપ્રિય, અમનોજ્ઞ, અમનોહર હતો પરંતુ જિનરક્ષિતને તો હું હંમેશાં ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય મનોજ્ઞ અને મનોહર લાગતી હતી અને જિનરક્ષિત પણ મને ઈષ્ટ, કાંત મનોજ્ઞ અને મનોહર લાગતો હતો. તેથી જો જિનપાલિત રોતી, આકંદ કરતી, શોક કરતી, અનુતાપ પામતી અને વિલાપ કરતી મારી પરવાહ ન કરે પણ હે જિનરક્ષિત ! તું પણ રોતી, આકંદ કરતી યાવત્ મારી પરવાહ કરતો નથી ? અર્થાત્ મારી સામે જોતો નથી ?

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં રત્નાદેવીએ માકંદીપુત્રોને આપેલા અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગોનું વર્ણન છે.

કેટલીક પ્રતોમાં અનુકૂળ ઉપસર્ગોના સૂત્રપાઠમાં આઠ શ્લોક પ્રાપ્ત થાય છે. તે શ્લોક ગદ્ય-પદ્યના મિશ્રણરૂપ છે. વૃત્તિકારે આ ગદ્ય-પદ્યાત્મક શ્લોકોને વાચનાંતરરૂપે સ્વીકાર્યા છે. જેમ કે— **ઇત્યાદિ સૂત્ર વાચનાંતરે રૂપક વિશેષ દ્વય ભ્રાંતિં કરોતિ । તે ગાથાઓ આ પ્રમાણે છે—**

સા પવરરયણદીવસ્સ દેવયા ઓહિણા ડં જિણરક્ષિયસ્સ મણં ।

ણારુણ વધણિમિત્તં ડવરિ માકંદિય-દારયાણં દોણં પિ ॥૧॥

અર્થ— ત્યાર પછી— ઉત્તમ રત્નદ્વીપની તે દેવી અવધિજ્ઞાન દ્વારા જિનરક્ષિતનું મન જાણીને, બન્ને માકંદી પુત્રોનો વધ કરવાના નિમિત્તે (વિચારથી)

દોસકલિયા સલલિયં, ણાણાવિહચુણ્ણવાસમીસિયં દિવ્વં ।

ઘાણમણિવ્વુહ્ણકરં સવ્વોડયસુરભિકુસુમવુટ્ઠિં પમુંચમાણી ॥૨॥

અર્થ— દ્વેષથી યુક્ત તે દેવીએ લીલા સહિત, વિવિધ પ્રકારના સુગંધી ચૂર્ણથી મિશ્રિત, નાસિકા અને મનને તૃપ્તિ દેનારી અને સર્વ ઋતુઓ સંબંધી સુગંધિત ફૂલોની વૃષ્ટિ કરી.

ણાણામણિ-કણગ-રયણ-ઘંટિય-ચિંચિણિ-ણેડર-મેહલ-ભૂસણરવેણં ।

દિસાઓ વિદિસાઓ પૂરયંતી વયણમિણં બેતિ સા સકલુસા ॥૩॥

અર્થ— વિવિધ પ્રકારના મણિ, સુવર્ણ અને રત્નોની ઘંટડીઓ, ઘૂઘરીઓ, ઝાંઝર અને મેખલા — આ બધા આભૂષણોના મંજુલ અવાજથી સમસ્ત દિશાઓ અને વિદિશાઓને વ્યાપ્ત કરતી કલુષિત ચિત્તવાણી તે દેવી આ પ્રમાણે કહેવા લાગી.

હોલ । વસુલ । ગોલ । ણાહ । દહ્ણ, પિય રમણ કંત સામિય ણિગ્ઘણ ણિત્થક્ક ।

છિણ્ણ ણિક્કિવ અકયણ્ણુ ય સિઢિલભાવ ણિલ્લજ્જ લુક્ક,

અકલુણ જિણરક્ષિય ! મજ્ઞં હિયરક્કગા ॥૪॥

અર્થ— હોલ— હે મુગ્ધ ! વસુલ— હે સુકુમાર !, ગોલ— હે કઠોર, હે નાથ ! દયિત— હે પ્યારા !, હે પ્રિય ! હે રમણ ! હે કાન્ત ! હે સ્વામિન્ (અધિપતિ), હે નિર્ઘૃણ (સ્નેહવતી એવી મને ત્યાગ કરવાને કારણે નિર્દય!) હે નિત્યક્ર—અવસરને ન જાણનાર ? હે સ્ત્યાન—નિર્દય હૃદયવાળા, હે દયાહીન ! હે અકૃતજ્ઞ ! શિથિલભાવવાળા, હે નિર્લજ્જ ! હે રુક્ષ ! પ્રેમ શૂન્ય, હે અકરુણ નિર્દય ! હે જિનરક્ષિત ! હે મારા હૃદયના રક્ષક.

ण हु जुज्जसि एविकयं अणाहं, अबंधवं तुज्झ चलणओवायकारियं उज्झिमहण्णं ।
गुणसंकर ! अहं तुमे विहूणा, ण समत्था वि जीविउं खणं पि ॥५॥

અર્થ— અનાથ, એકલી, બાંધવહીન, તમારા ચરણોની સેવા કરનારી એવી મને અધન્યાને ત્યાગી દેવી તમારા માટે યોગ્ય નથી.

હે ગુણોના સમૂહ ! તમારા વિના હું ક્ષણભર પણ જીવિત રહેવામાં સમર્થ નથી.

इमस्स उ अणेगझस-मगर-विविधसावय-सयाउलघरस्स
रयणागरस्स मज्झे अप्पाणं वहेमि तुज्झ पुरओ एहि,
णियत्ताहि जइ सि कुविओ खमाहि एक्कावराहं मे ॥६॥

અર્થ— 'અનેક સેંકડો મત્સ્યો, મગરો અને વિવિધ હિંસક જલચર પ્રાણીઓથી વ્યાપ્ત, મત્સ્યાદિના ઘરસ્વરૂપ આ રત્નાકરની મધ્યમાં તમારી સામે જ મારો વધ કરું છું. મારો વધ ઈચ્છતા ન હો તો આવો, પાછા ફરો. અગર તમે કુપિત થઈ ગયા હો તો મારો એક અપરાધ ક્ષમા કરો.'

तुज्झ य विगयघण-विमलससिमंडलगार-सस्सिरीयं,
सारयणवकमल-कुमुद-कुवलय-विमलदलणिकरसरिस-णिभं ।
णयणं वयणं पिवासागयाए सद्धा मे पेच्छिउं जे
अवलोएहि ता इओ ममं णाह जा ते पेच्छामि वयणकमलं ॥७॥

અર્થ— તમારું મુખ મેઘ વિહીન વિમલ ચંદ્રની સમાન છે. તમારા નેત્ર શરદઋતુના સઘ વિકસિત કમલ, કુમુદ અને કુવલયની પાંદડીઓની સમાન અત્યંત શોભાયમાન છે. તમારા મુખને જોવાની ઈચ્છાથી હું અહીં આવી છું. હે નાથ ! તમે મારી તરફ જુઓ, હું તમારું મુખ કમલ જોઈ લઉં.

एवं सप्पणयसरलमहुराइं पुणो पुणो कलुणाइं वयणाइं ।
जंपमाणी सा पावा मग्गओ समण्णेइ पावहियया ॥८॥

અર્થ— એવી રીતે વારંવાર પ્રેમપૂર્ણ, સરલ અને મધુર વચન બોલતી તે પાપિણી, પાપપૂર્ણ હૃદયવાળી તે દેવી માર્ગમાં તેઓની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગી.

ઉપસર્ગમાં ચલિત જિનરક્ષિત :-

૪૨ તए णं से जिणरक्खिए चलमणे तेणेव भूसणरवेणं कण्णसुहमणोहरेणं तेहि य सप्पणय सरलमहुरभणिएहिं संजायविगुणरागे रयणदीवस्स देवयाए तीसे सुंदरथण जहण वयण कर-चरण-णयण-लावण्ण-रूव-जोव्वणसिरिं च दिव्वं सरभस-उवगूहियाइं जाइं विब्बोय

વિલસિયાણિ ય વિહસિયસકડકલ્લદિટ્ટિણિસ્સસિયમલિયવલલિયઠિયગમણપણયલિયજિય
પાસાદિયાણિ ય સરમાણે રાગ-મોહિયમઈ અવસે કમ્મવસગા અવયકલ્લ મગ્ગાઓ સવિલિયાં।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કાનોને સુખપ્રદ અને મનોહર અલંકારિક શબ્દોથી તથા પ્રણયયુક્ત, સરલ અને મધુર વચનોથી જેનો રાગભાવ બમણો થઈ ગયો છે તેવા જિનરક્ષિતનું મન ચલાયમાન થઈ ગયું. તે રત્નદ્વીપની દેવીના સુંદર સ્તન, જાંઘ, મુખ, હાથ, પગ, અને નેત્રના લાવણ્ય, રૂપ, સૌંદર્ય, યૌવન, સુંદરતા, હર્ષથી કરેલા આલિંગનો, ચેષ્ટાઓ, વિલાસો, વિનોદ, કટાક્ષો, કામક્રીડા જનિત નિશ્વાસો, પુરુષના ઈચ્છિત અંગના મર્દન, વિશેષ પ્રકારની ક્રીડારૂપ ઉપલલિત, ખોળામાં તેની હંસ જેવી બેસવારૂપ સ્થિતિ, ગતિ, પ્રણય પૂર્ણ રીસામણા-મનામણાનું સ્મરણ કરતા જિનરક્ષિતની મતિ રાગથી મોહિત થઈ ગઈ. તે વિવશ થઈ ગયો, કર્મને આધીન થઈ ગયો અને તે લજ્જા સાથે પાછળ- તેના મુખ તરફ જોવા લાગ્યો.

૪૩ ત્વં જિનરક્ષિયં સમુપ્પણ્ણકલુણભાવં મચ્ચુગલત્થલ્લણોલ્લિયમઈ અવયકલ્લં તહેવ જકલ્લે ઉ સેલણે જાણિરુણ સણિયં સણિયં ઉલ્લિહઈ ણિયગપિટ્ઠાહિ વિગયસદ્ધે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જેના મનમાં રત્નાદેવી પ્રતિ અનુરાગ જન્મ્યો છે તેવા જિનરક્ષિતને ગળી જવા માટે મૃત્યુરૂપી રાક્ષસે તેના મતિરૂપ કાંઠલાને પકડ્યો, તેણે દેવી તરફ જોયું કે તુરંત જ શૈલક યક્ષે જિનરક્ષિતને પોતાના વચનમાં શ્રદ્ધારહિત જાણીને ધીરે-ધીરે પીઠ પરથી નીચે ફેંકી દીધો.

૪૪ ત્વં સા રયણદીવદેવયા ણિસ્સંસા કલુણં જિનરક્ષિયં સકલુસા સેલગપિટ્ઠાહિ ઓવયંતં દાસ ! મઓસિ ત્તિ જંપમાણી, અપ્પત્તં સાગરસલિલં ગેણિહય બાહાહિં આરસંતં ઉહ્હં ઉલ્લિહઈ અંબરતલે ઓવયમાણં ચ મંડલગેણં પહિચ્છિત્તા ણીલુપ્પલગવલ ગુલિય અયસિપ્પગાસેણ અસિવરેણં ચંડાચંડિં કરેઈ, કરિત્તા તત્થ વિલવમાણં તસ્સ ય સરસવહિયસ્સ ચેત્તૂણ અંગમંગાઈ સ્ફહિરાઈં ઉલ્લિચ્છિત્તબલિં ચડ્ડિસિં કરેઈ સા પંજલી પહિટ્ઠા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે નિર્દય અને કલુષિત હૃદયવાળી તે રત્નદ્વીપની દેવીએ દયનીય એવા જિનરક્ષિતને શૈલકની પીઠ પરથી નીચે પડતાં જોઈને કહ્યું- ‘રે દાસ ! તું મર્યો’ એ પ્રમાણે બોલતાં-બોલતાં જિનરક્ષિત સમુદ્રના જલ સુધી પહોંચે તે પહેલાં જ, બન્ને હાથથી પકડીને, અવાજ કરતાં જિનરક્ષિતને ઉપર આકાશમાં ઉછાળ્યો, અને પછી નીચે આવી રહેલાં જિનરક્ષિતને તલવારની અણી ઉપર ઝીલી લીધો. નીલકમલ, ભેંસના શિંગડા અને અલસીના ફૂલની સમાન શ્યામરંગની શ્રેષ્ઠ તલવારથી વિલાપ કરતા જિનરક્ષિતના ટૂકડે-ટૂકડા કરી નાંખ્યા. ત્યાર પછી લોહીથી ખરડાયેલા જિનરક્ષિતના અંગોપાંગને ગ્રહણ કરીને અભિમાન- પૂર્વક ચારે દિશામાં કાગડા વગેરેને બલિદાનરૂપે ફેંકી દીધા.

૪૫ એવામેવ સમણાસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા આયરિયવજ્ઞાયાણં અંતિણે પવ્વણે સમાણે પુણરવિ માણુસ્સણે કામભોગે આસાયઈ પત્થયઈ પીહેઈ અભિલસઈ, સે ણં ઇહભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણં જાવ સંસારં અણુપરિયટ્ઠિસ્સઈ, જહા વા સે જિનરક્ષિણે ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! અમારા જે નિર્ગંથો અથવા નિર્ગંથીઓ, આચાર્ય-

ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રવ્રજિત થઈને મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોનો આશ્રય લે છે, કામભોગની યાચના કે સ્પૃહા કરે છે; ભોગની ઈચ્છા કરે છે, તે મનુષ્ય આ ભવમાં ઘણા સાધુઓ, ઘણી સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા નિંદનીય થાય છે **યાવત્** અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. તેની દશા જિનરક્ષિત જેવી થાય છે.

[છલિઓ અવયક્ષંતો, ણિરાવયક્ષો ગઓ અવિગ્ધેણં ।

તમ્હા પવયણસારે, ણિરાવયક્ષેણ ભવિયવ્વં ॥૧॥

ભોગે અવયક્ષંતા, પડંતિ સંસાર-સાયરે ઘોરે ।

ભોગેહિં ણિરવયક્ષા, તરંતિ સંસારકંતારં ॥૨॥]

[અર્થ— પાછળ જોનારો જિનરક્ષિત છેતરાઈ ગયો અને પાછળ નહીં જોનાર જિનપાલિત નિર્વિધને પોતાના સ્થાન પર પહોંચી ગયો. તેમ પ્રવચનના સારરૂપ ચારિત્રનું પાલન કરતાં કામભોગ તરફ દૃષ્ટિ કરવી જોઈએ નહીં. ॥૧॥ ચારિત્ર ગ્રહણ કરીને પણ જે ભોગોની ઈચ્છા કરે છે, તે ઘોર સંસાર સાગરમાં પડે છે અને જે ભોગોની ઈચ્છા કરતા નથી, તે સંસારરૂપી કાંતારને પાર કરી જાય છે. ॥૨॥]

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં રત્નાદેવીના ઉપસર્ગોથી ચલિત થયેલા જિનરક્ષિતના મૃત્યુનું નિરૂપણ કરીને સાધકોને હિતસંદેશ આપ્યો છે. જે વ્યક્તિ અનુકૂળતામાં આસક્ત થાય છે, કામભોગોની ઈચ્છા કરે છે અને પરિણામે ભયંકર દુઃખ અને સંસાર પરિભ્રમણને વધારે છે. આ રીતે આ સૂત્રમાં જિનરક્ષિતના દૃષ્ટાંતે બોધનું વિધાન છે. અનુકૂળ પરીષદમાં નહીં ફસનાર જિનપાલિતના દૃષ્ટાંત બોધનું વિધાન આગળના સૂત્રોમાં છે. તથાપિ આ સૂત્રની સાથે બંને પ્રકારના બોધને સાંકળી લેતી વિવેચનાત્મક અને ઉપદેશાત્મક ગાથાઓ મળે છે. તે ગાથાઓ અને તેના અર્થને ઈટાલિક ટાઈપ સાથે બોક્ષમાં રાખી છે.

જિનપાલિતનું ચંપાગમન :-

૪૬ ત્વે પં સા રયણદ્વીવદેવયા જેણેવ જિણપાલિણે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા બહૂહિં અણુલોમેહિ ય પહિલોમેહિ ય ખર-મહુર-સિંગારેહિં-કલુણેહિ ય ઉવસગ્ગેહિ ય જાહે ણો સંચાણ્ણ ચાલિત્તણ વા ખોભિત્તણ વા વિપ્પરિણામિત્તણ વા તાહે સંતા તંતા પરિતંતા ણિવ્વિણ્ણા સમાણા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂયા તામેવ દિસિં પહિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી રત્નદ્વીપની દેવી જિનપાલિતની પાસે આવીને ઘણા અનુકૂળ, પ્રતિકૂળ, કઠોર, મધુર, શ્રૃંગારવાળા અને કરુણાજનક ઉપસર્ગો દ્વારા જ્યારે તેને ચલાયમાન કરવા, ક્ષુબ્ધ કરવા અને મનને પરિવર્તિત કરવામાં અસમર્થ રહી, ત્યાર તે હતાશ, ખિન્ન, અતિખિન્ન, વિમનસ્ક થઈ ગઈ અને તે જે દિશાથી આવી હતી, તે જ દિશામાં પાછી ફરી.

૪૭ ત્વે પં સેલણ જક્ષ્ણે જિણપાલિણં સદ્ધિં લવણસમુદ્ધં મજ્જંમજ્જેણં વીઈવયઈ, વીઈવઈત્તા જેણેવ ચંપા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા ચંપાણ ણયરીણ અગ્ગુજ્જાણંસિ જિણપાલિયંપિટ્ઠાઓ ઓયારેઈ, ઓયારિત્તા ઇવં વયાસી- ઇસ પં દેવાણુપ્પિયા ! ચંપા ણયરી દીસઈ

ત્તિ કટ્ટુ જિણપાલિયં આપુચ્છઈ, આપુચ્છિત્તા જામેવ દિસિં પાઝબ્ભૂએ તામેવ દિસિં પડિગાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે શૈલક યક્ષ, જિનપાલિતને સાથે લઈને, લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને ચાલતો રહ્યો અને ચંપાનગરી સમીપે આવીને, ચંપાનગરી બહાર શ્રેષ્ઠ ઉદ્યાનમાં જિનપાલિતને પોતાની પીઠ પરથી નીચે ઉતાર્યો અને તેને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જુઓ, આ ચંપાનગરી દેખાય છે. તેમ કહીને તેણે જિનપાલિત પાસેથી વિદાય લીધી, વિદાય લઈને જ્યાંથી આવ્યો હતો, ત્યાં પાછો ફર્યો.

૪૮ તए णं जिणपालिए चंपं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता जेणेव सए गिहे, जेणेव अम्मापियरो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता अम्मापिरुणं रोयमाणे जाव विलवमाणे जिणरक्खियवावत्ति णिवेदेइ ।

તए णं जिणपालिए अम्मापियरो मित्तणाइ जाव परियणेणं सद्धिं रोयमाणा बहूइं लोइयाइं मयकिच्चाइं करंति, करित्ता कालेणं विगयसोया जाया ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિનપાલિતે ચંપાનગરીમાં પ્રવેશ કર્યો અને પોતાને ઘેર માતા-પિતા પાસે પહોંચ્યો, પહોંચીને તેણે રોતા-રોતા અને વિલાપ કરતા-કરતા જિનરક્ષિતના મૃત્યુના સમાચાર સંભળાવ્યા.

ત્યાર પછી જિનપાલિતે અને તેના માતા-પિતાએ, મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, સ્વજન યાવત્ પરિવારની સાથે રોતા-રોતા જિનરક્ષિત સંબંધી મરણોત્તર ક્રિયા કરી, ઉત્તરક્રિયા કરીને થોડા સમય પછી શોક રહિત થયા.

૪૯ તए णं जिणपालियं अण्णया कयाइ सुहासणवरगयं अम्मापियरो एवं वयासी- कहं णं पुत्ता ! जिणरक्खिए कालगए ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકવાર કોઈ સમયે સુખાસન પર બેઠેલા જિનપાલિતને તેના માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યો— હે પુત્ર ! જિનરક્ષિત કઈ રીતે મૃત્યુને પ્રાપ્ત થયો ?

૫૦ તए णं जिणपालिए अम्मापिरुणं लवणसमुद्धोत्तारं च कालियवायसमुत्थणं च पोयवहणविवत्तिं च फलगखंडआसायणं च रयणदीवुत्तारं च रयणदीवदेवया-गिणहणं च भोगविभूइं च रयणदीवदेवयाघायणं च सूलाइयपुरिसदरिसणं च सेलगजक्खआरुहणं च रयणदीवदेवयाउवसगं च जिणरक्खियवावत्तिं च लवणसमुद्धउत्तरणं च चंपागमणं च सेलगजक्खआपुच्छणं च जहाभूयमवितहमसंदिद्धं परिकहेइ । तए णं जिणपालिए जाव अप्पसोगे जाए, विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणे विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે જિનપાલિતે માતા-પિતાને લવણ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરવો, અચાનક તોફાનનું ઊઠવું, જહાજનું નષ્ટ થવું, પાટિયાનું હાથ લાગવું, રત્નદ્વીપમાં જવું, રત્નદ્વીપની દેવીના ઘરે જવું, ત્યાંના ભોગોનો વૈભવ, રત્નદ્વીપની દેવીના વધ સ્થાન પર જવું, શૂળી પર ચઢેલા પુરુષને જોવો, શૈલક યક્ષની પીઠ પર આરૂઢ થવું, રત્નદ્વીપની દેવી દ્વારા ઉપસર્ગ થવો, જિનરક્ષિતનું મરણ થવું, લવણ સમુદ્રને પાર કરવો, ચંપામાં આવવું અને શૈલક યક્ષનું તેને પૂછીને રત્નદ્વીપ તરફ રવાના થવું, આદિ પ્રત્યેક ઘટના જેમ બની હતી તેમ સત્ય અને અસંદિગ્ધરૂપે કહી સંભળાવી અને ત્યારે પછી જિનપાલિત યાવત્ શોક રહિત થઈને વિપુલ કામભોગ ભોગવતો રહેવા લાગ્યો.

૫૧ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણે ભગવં મહાવીરે જાવ જેણેવ ચંપા ણયરી, પુણ્ણભદ્દે ચેણ્ણ, તેણેવ સમોસઢે । પરિસા ણિગ્ગયા । કૂણિઓ વિ રાયા ણિગ્ગઓ । જિણપાલિણ્ણ ધમ્મં સોચ્ચા પવ્વણ્ણ । એકકારસઅંગવિઠ્ઠ । માસિયાણ્ણ ભત્તેણં જાવ સોહમ્મે કપ્પે દેવત્તાણ્ણ ઉવવણ્ણે, દો સાગરોવમાણ્ણ ઠિણ્ણ । મહાવિદેહે સિજ્ઞિહિણ્ણ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર, ચંપા નગરીના પૂર્ણભદ્ર ચૈત્યમાં પધાર્યા. ભગવાનને વંદના કરવા માટે પરિષદ નીકળી. કોણિક રાજા પણ નીકળ્યા. જિનપાલિતે ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને દીક્ષા અંગીકાર કરી, ક્રમશઃ અગિયાર અંગોના જ્ઞાતા થઈને, અંતમાં એક માસનું અનશન કરીને યાવત્ સૌધર્મ કલ્પમાં બે સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવના રૂપમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી ચ્યવીને યાવત્ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

૫૨ એવામેવ સમણાઠસો ! જાવ માણુસસણ્ણ કામભોગે ણો પુણરવિ આસાણ્ણ, સે ણં જાવ વીણ્ણવણ્ણસણ્ણ, જહા વા સે જિણપાલિણ્ણ ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! જે સાધુ અથવા સાધ્વી આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે દીક્ષિત થઈને, મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોની પુનઃ અભિલાષા નથી કરતા, તે જિનપાલિતની જેમ યાવત્ સંસાર સમુદ્રને પાર કરે છે.

૫૩ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં ણવમસસ ણાયજ્ઞયણ્ણસસ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ નવમા જ્ઞાત-અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. જેમ મેં સાંભળ્યું છે, તે પ્રમાણે જ તમને કહ્યું છે. આ પ્રમાણે સુધર્મા સ્વામીએ જંબૂસ્વામીને કહ્યું.

વિવેચન :-

આ અધ્યયનમાં જિનપાલિત-જિનરક્ષિતની જીવન ઘટનાના આધારે ચતુર્વિધ સંધને કામભોગથી નિવૃત્ત થવાનો બોધ આપવામાં આવ્યો છે. વૃત્તિકારે નવ ગાથા દ્વારા ઉપમા-રૂપકને ઘટાવ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે-

જહ રયણદીવદેવી, તહ એત્થં અવિરણ્ણ મહાપાવા ।

જહ લાહત્થી વણિયા, તહ સુહકામા ઇહં જીવા ॥૧॥

અર્થ- રત્નદ્વીપની દેવીના સ્થાને મહા પાપમય અવિરતિ અને લાભના અભિલાષી વણિકોના સ્થાને સુખની કામના કરનારા જીવો સમજવા જોઈએ. ॥૧॥

જહ તેહિં ભીણ્ણહિં, દિટ્ઠો આઘાયમંડલે પુરિસો ।

સંસારદુક્ખભીયા, પાસંતિ તહેવ ધમ્મકહં ॥૨॥

અર્થ- જેમ તેઓએ (જિનરક્ષિત અને જિનપાલિત વણિકોએ) આઘાત મંડળ(વધસ્થાન)માં એક પુરુષને જોયો. તેમ સંસારના દુઃખોથી ભયભીત લોકો ધર્મના ઉપદેશકને જુએ છે. ॥૨॥

જહ તેણ તેસિ કહિયા, દેવી દુક્ખાણ કારણં ઘોરં ।

તત્તો ચ્ચિવ ણિત્થારો, સેલગજક્ખાઓ ણણ્ણત્તો ॥૩॥

અર્થ— જેમ તે પુરુષે તેઓને કહ્યું કે આ રત્નદેવી જ ઘોર દુઃખોનું કારણ છે અને તેથી નિસ્તાર પામવાનો ઉપાય શૈલક યક્ષની સિવાય બીજો નથી. ॥૩॥

તહ ધમ્મકહી ભવ્વાણં, સાહૅ દિટ્ઠ-અવિરઙ્-સહાવો ।
સયલદુહહેઝભૂઆ, વિસયા વિરયંતિ જીવાણં ॥૪॥

અર્થ— તેમ અવિરતિના સ્વભાવને જાણનારા ધર્મોપદેશકો ભવ્ય જીવોને કહે છે— ઈન્દ્રિયોના વિષયો સમસ્ત દુઃખોનું કારણ છે, એમ કહી વાસ્તવિકતાનું દર્શન કરાવી તેનાથી તે જીવોને વિરત કરે છે. ॥૪॥

સત્તાણં દુહત્તાણં, સરણં ચરણં જિણિંદપણ્ણત્તં ।
આણન્દરૂવ-ણિવ્વાણ-સાહણં તહ ય દેસેઙ્ ॥૫॥

અર્થ— દુઃખોથી પીડિત પ્રાણીઓ માટે જિનેન્દ્ર દ્વારા પ્રરૂપિત ચારિત્ર ધર્મ જ શરણરૂપ છે, તે જ આનંદ સ્વરૂપ એવા નિવાર્ણનું સાધન છે. ॥૫॥

જહ તેસિં તરિયવ્વો, રૂદ્ધસમુદ્ધો તહેવ સંસારો ।
જહ તેસિં સગિહગમણં, ણિવ્વાણગમો તહા ંથં ॥૬॥

અર્થ— જેવી રીતે તે વણિકોને વિસ્તૃત સાગર તરવાનો હતો, તેવી રીતે ભવ્ય જીવોને વિશાળ સંસાર સાગર તરવાનો છે. જેમ તેઓને (વણિકોને) પોતાના ઘેર પહોંચવાનું હતું, તેવી રીતે સાધકોને મોક્ષમાં પહોંચવાનું છે. ॥૬॥

જહ સેલગપિટ્ઠો, ભટ્ઠો દેવીઙ્ મોહિયમઙ્ઙો ।
સાવય-સહસ્સ-પઝરંમિ, સાયરે પાવિઓ ણિહણં ॥૭॥

અર્થ— દેવી દ્વારા મોહિત મતિવાળો જિનરક્ષિત શૈલક યક્ષની પીઠ પરથી ભ્રષ્ટ થઈને, હજારો હિંસક જંતુઓથી વ્યાપ્ત સાગરમાં નિધનને—મૃત્યુને પ્રાપ્ત થયો. ॥૭॥

તહ અવિરઙ્ઙિં ણહિઓ, ચરણ્ણુઓ દુક્ખસાવયાઙ્ઙો ।
ણિવઙ્ઙિ અપાર-સંસાર-સાયરે દારુણસરૂવે ॥૮॥

અર્થ— તે પ્રમાણે જે જીવ અવિરતિથી બાધિત થઈને, ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે, તે દુઃખરૂપી હિંસક જંતુઓથી વ્યાપ્ત, ભયંકર સ્વરૂપવાળા અપાર સંસાર સાગરમાં પડે છે. ॥૮॥

જહ દેવીં અક્ખોહો, પત્તો સટ્ઠાણં જીવિયસુહાઙ્ઙં ।
તહ ચરણ્ણુઓ સાહ્, અક્ખોહો જાઙ્ ણિવ્વાણં ॥૯॥

અર્થ— જેમ દેવીના પ્રલોભન—મોહ જનક વચનોથી ક્ષુબ્ધ—મોહિત નહીં થનારા જિનપાલિતે પોતાના સ્થાને પહોંચીને જીવનસંબંધી સુખોને મેળવ્યા, તેમ ચારિત્રમાં સ્થિત, વિષયોથી ક્ષુબ્ધ ન થનારા સાધુ નિર્વાણ પ્રાપ્ત કરે છે. ॥૯॥

॥ નવમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

દસમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ ચંદ્ર છે. તેમાં ચંદ્રની હાનિવૃદ્ધિ પામતી કલાઓના આધારે શ્રમણોને પ્રગતિશીલ થવાની પ્રેરણા આપી છે.

અધ્યયનના પ્રારંભમાં ગૌતમ સ્વામીએ જીવની એટલે જીવના ગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ કેમ થાય છે ? તેવો પ્રશ્ન પૂછ્યો છે. તેના ઉત્તરમાં પ્રભુએ જીવના ગુણ વિકાસ અને ગુણ ડ્રાસને ચંદ્રના દષ્ટાંતથી સમજાવ્યું છે.

કૃષ્ણપક્ષમાં ચંદ્ર દિવસે-દિવસે ક્ષીણ થતાં-થતાં અમાવસ્યાના દિવસે લુપ્ત સંપૂર્ણતા થઈ જાય છે અને શુકલપક્ષમાં ચંદ્ર દિવસે-દિવસે વૃદ્ધિ પામતાં પૂર્ણિમાના દિવસે પરિપૂર્ણતાને પામે છે. તેમ સાધુ-સાધ્વી સંયમ અંગીકાર કરી જો પ્રમાદને વશ બની યતિધર્મનું પાલન ન કરે, તો તે ક્ષયપામતા ચંદ્રની જેમ ચારિત્રથી હીન બનતા જાય છે અને જો તેઓ અપ્રમત્તભાવે નિરંતર ગુણ વિકાસ કરી યતિધર્મનું પાલન કરે તો પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સમાન બની જાય છે.

શુકલપક્ષના બીજનો ચંદ્ર પણ ચંદ્ર જ છે અને પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર પણ ચંદ્ર છે. બીજના ચંદ્રનો જ વિકાસ થતાં તે પરિપૂર્ણ બને છે. તેમ શ્રમણ-શ્રમણીઓ સંયમ અંગીકાર કરે ત્યારે શુકલપક્ષની બીજના ચંદ્રની સમાન સામાયિક ચારિત્રવાન બને છે, ત્યાર પછી તપ-સંયમમાં ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ કરતાં અપ્રમત્ત ભાવોની વૃદ્ધિ કરતાં પરિપૂર્ણ યથાખ્યાત ચારિત્રવાન બની જાય છે અને પરિપૂર્ણ કેવળજ્ઞાન-કેવલદર્શન પ્રાપ્ત કરી સર્વજ્ઞાની અને સર્વદર્શી બની જાય છે. માટે સંયમશીલ નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથીઓએ આત્મકલ્યાણાર્થે હંમેશાં સંયમ ગુણોમાં અપ્રમત્તભાવે વિકાસશીલ રહેવું જોઈએ.

જેમ પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર કૃષ્ણ પક્ષમાં ક્રમશઃ અલ્પ અલ્પતમ થતો જાય છે અને અંતે અમાવસ્યાના દિવસે પૂર્ણ વિલુપ્ત થઈ જાય છે. (ઢંકાઈ જાય છે.) તેમ નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથીઓ જો પ્રમાદવશ ઈન્દ્રિય વિષયોને આધીન થઈને કે કોઢાદિ કષાયોને વશીભૂત બની જાય અને નિરંતર સંયમ ગુણોમાં દોષ સેવન કે પ્રમાદ વૃદ્ધિ કરતા રહે, તો તે કૃષ્ણપક્ષના ચંદ્રની જેમ હીન, હીનતર, હીનતમ થતા જાય છે અને એક દિવસ અમાસના ચંદ્રની જેમ નિસ્તેજ બની જાય છે.

કોઈ સાધુ શુકલપક્ષની બીજના ચંદ્ર જેવા હોય, કોઈ સાધુ અષ્ટમીના ચંદ્ર જેવા હોય અને કોઈ સાધુ પૂનમના ચંદ્ર જેવા હોય; ગુણ વિકાસક્ષેત્રે સહુની પ્રગતિ ભિન્ન-ભિન્ન હોય છે. બીજનો ચંદ્ર જ એક દિવસ પરિપૂર્ણ ચંદ્ર બને છે; માટે બીજના ચંદ્ર જેવા સાધુ પણ વિકાસનું લક્ષ્ય રાખતા હોય, તો તે નિંદનીય નથી. શ્રમણ નિર્ગ્રંથીએ સંયમગુણોમાં હીન, હીનતર અને હીનતમ થવું યોગ્ય નથી, કારણ કે તેમ કરતાં તેઓ એક દિવસ સંયમ શૂન્ય બની જાય છે.

દસમું અધ્યયન

ચંદ્રમા

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ધંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં ણવમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, દસમસ્સ ણં ધંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ નવમા જ્ઞાત-અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! દસમા જ્ઞાત-અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

બ્રુવોના ગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ માટે ચંદ્રનું દષ્ટાંત :-

૨ એવંં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે ણયરે જાવ ગોયમસામી સમણં ભગવં મહાવીરં એવંં વયાસી-કહં ણં ધંતે ! જીવા વહ્હંતિ વા હાયંતિ વા ?

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરમાં યાવત્ ગૌતમ સ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે હે ભગવન્ ! જીવ કેવી રીતે વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે અને કેવી રીતે હાનિને પ્રાપ્ત થાય છે ?

૩ ગોયમા ! સે જહાણામએ બહુલપક્ખસ્સ પડિવયા-ચંદે, પુણ્ણિમા-ચંદં પણિહાય હીણે વણ્ણેણં હીણે સોમ્મએ હીણે ણિદ્ધયાએ હીણે કંતીએ એવંં દિત્તીએ જુત્તીએ છાયાએ પખાએ ઓયાએ લેસ્સાએ મંડલેણં । તયાણંતરં ચ ણં બિહ્યાચંદે, પાડિવયં-ચંદં પણિહાય હીણતરાએ વણ્ણેણં જાવ હીણતરાએ મંડલેણં ।

તયાણંતરં ચ ણં તહ્યા-ચંદે, બિહ્યા-ચંદં પણિહાય હીણતરાએ વણ્ણેણં જાવ હીણતરાએ મંડલેણં । એવંં ખલુ એણં કમેણં પરિહાયમાણે-પરિહાયમાણે જાવ અમાવસા-ચંદે, ચાઉદ્ધસિચંદં પણિહાય ણટ્ટે વણ્ણેણં જાવ ણટ્ટે મંડલેણં ।

એવામેવ સમણાસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વહાએ સમાણે હીણે ધંતીએ એવંં મુત્તીએ, ગુત્તીએ, અજ્જવેણં, મહ્વેણં, લાઘવેણં, સચ્ચેણં, તવેણં, ચિયાએ, અકિંચણયાએ, હીણે બંધચેરવાસેણં । તયાણંતરં ચ ણં હીણે હીણતરાએ ધંતીએ જાવ હીણતરાએ બંધચેરવાસેણં । એવંં ખલુ એણં કમેણં પરિહીયમાણે પરિહીયમાણે ણટ્ટે ધંતીએ જાવ ણટ્ટે બંધચેરવાસેણં ।

ભાવાર્થ :- ઉત્તર- હે ગૌતમ ! જેવી રીતે કૃષ્ણપક્ષની પ્રતિપ્રદા(એકમ)નો ચંદ્ર પૂનમના ચંદ્રની અપેક્ષાએ

શુક્લતારૂપ વર્ણથી હીન હોય છે, નેત્રાહ્લાદકતા રૂપ સૌમ્યતાથી હીન હોય છે, સ્નેહોત્પાદકતા રૂપ સ્નિગ્ધતાથી હીન હોય છે, કમનીયતારૂપ કાંતિથી હીન હોય છે, તે જ રીતે પ્રકાશરૂપ દીપ્તિ, ચળકાટરૂપ દ્યુતિ, શોભારૂપ ધ્યાયા, જ્યોતિરૂપ પ્રભા, દાહશમનરૂપ ઓજસ, કિરણરૂપ લેશ્યા અને ગોળાકાર એવા પરિમંડળથી હીન હોય છે. ત્યાર પછી કૃષ્ણપક્ષની બીજનો ચંદ્ર પ્રતિપદા(એકમ)ના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી હીન હોય છે **યાવત્** મંડલથી હીન હોય છે.

ત્યાર પછી ત્રીજનો ચંદ્ર બીજના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી હીન હોય છે **યાવત્** મંડલથી હીન હોય છે. તે જ પ્રમાણે ક્રમથી ક્ષીણ થતાં-થતાં **યાવત્** અમાસનો ચંદ્ર ચૌદશના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણ આદિથી સર્વથા નષ્ટ થાય છે **યાવત્** મંડલથી નષ્ટ થાય છે અર્થાત્ તેમાં વર્ણ આદિનો અભાવ થઈ જાય છે.

તેવી જ રીતે હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવ્રજિત થઈને ક્ષમા, મુક્તિ, આર્જવ, માર્દવ, લાઘવ, સત્ય, તપ, ત્યાગ, અર્કિચન અને બ્રહ્મચર્યથી (દસ યતિ ધર્મથી) હીન બનતા જાય છે. ત્યાર પછી આ જ ક્રમથી (કુગુરુ, શિથિલાચારી વગેરેના સંપર્કથી, પ્રમાદના સેવનથી તેમજ ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ઉદયથી) ક્ષમા **યાવત્** બ્રહ્મચર્યથી હીન-હીનતર થતાં જાય તો તેના ક્ષમા **યાવત્** બ્રહ્મચર્ય આદિ સંયમ ગુણો નષ્ટ થઈ જાય છે.

૪ જહા સે સુક્કપક્કસ્સ પાડિવયા-ચંદે અમાવાસા-ચંદં પણિહાય અહિએ વણ્ણેણં જાવ અહિએ મંડલેણં । તયાણંતરં ચ ણં બિહ્યા-ચંદે પડિવયા-ચંદં પણિહાય અહિયતરાએ વણ્ણેણં જાવ અહિયતરાએ મંડલેણં । એવં ખલુ એણં કમેણં પરિવહ્ણેમાણે-પરિવહ્ણેમાણે જાવ પુણ્ણિમા-ચંદે ચાહ્ણસિં ચંદં પણિહાય પડિપુણ્ણે વણ્ણેણં જાવ પડિપુણ્ણે મંડલેણ ।

એવામેવ સમણાહસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વહ્ણે સમાણે અહિએ ચંતીએ જાવ અહિએ બંધચેરવાસેણં । તયાણંતરં ચ ણં અહિયતરાએ ચંતીએ જાવ અહિયતરાએ બંધચેરવાસેણં । એવં ખલુ એણં કમેણં પરિવહ્ણેમાણે-પરિવહ્ણેમાણે પડિપુણ્ણે ચંતીએ જાવ પડિપુણ્ણે બંધચેરવાસેણં । એવં ખલુ ગોયમા ! જીવા વહ્ણંતિ વા હાયંતિ વા ।

ભાવાર્થ:- જેમ શુક્લ પક્ષના એકમનો ચંદ્ર અમાસના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી **યાવત્** મંડલથી (આકૃતિથી) અધિક હોય છે, વૃદ્ધિ પામે છે.

ત્યાર પછી બીજનો ચંદ્ર પ્રતિપદાના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી **યાવત્** મંડલથી અધિકતર હોય છે અને આ જ ક્રમથી વૃદ્ધિગત થતા પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર ચૌદશના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી પરિપૂર્ણ બની જાય છે **યાવત્** પરિપૂર્ણ મંડળવાળો બની જાય છે.

તે જ પ્રમાણે હે આયુષ્માન શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી **યાવત્** દીક્ષિત થઈને ક્ષમા **યાવત્** બ્રહ્મચર્ય ગુણોમાં વૃદ્ધિગત થતા જાય તો ક્રમે-ક્રમે વૃદ્ધિ પામતા તેઓના ક્ષમા **યાવત્** બ્રહ્મચર્ય આદિ ગુણો પરિપૂર્ણ થઈ જાય છે.

આ પ્રમાણે જીવ વૃદ્ધિને અને હાનિને પ્રાપ્ત થાય છે. તાત્પર્ય એ છે કે સદ્ગુરુની ઉપાસના કરી નિરંતર પ્રમાદહીન રહેવાથી તથા ચારિત્રાવરણ કર્મના વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમથી ક્ષમા આદિ ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે અને ક્રમશઃ વૃદ્ધિ થતાં-થતાં અંતે તે ગુણ પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત થાય છે.

૫ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં દસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્ય અયમદ્દે
પણ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ દસમા જ્ઞાત-અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. મેં જેમ સાંભળ્યું તેમ જ હું તને કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં ગૌતમ સ્વામીએ જીવોની હાનિ-વૃદ્ધિ સંબંધી પ્રશ્નો પૂછ્યો છે. ગૌતમ સ્વામીના પ્રશ્નનો આશય જીવના ગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ સંબંધી છે, તેમ સમજવું. કારણ કે જીવો શાશ્વત છે, તેની સંખ્યામાં વધ-ઘટ ક્યારેય થતી નથી. એક જીવના પ્રદેશો અસંખ્યાત છે, તે અસંખ્યાત આત્મ પ્રદેશોમાં પણ ક્યારેય વધ-ઘટ થતી નથી, તેમજ પ્રભુએ ઉત્તર પણ ક્ષમા, સરળતા, નમ્રતા વગેરે ગુણોની હાનિ વૃદ્ધિથી આપ્યો છે. માટે આ પ્રશ્ન ગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ સંબંધિત છે. વૃત્તિકારે ચંદ્રના રૂપકને ઘટાવતાં ચાર ગાથા વૃત્તિમાં આપી છે. તે આ પ્રમાણે છે—

જહ ચંદો તહ સાહૂ, રાહુવરોહો જહા તહ પમાઓ ।
વણ્ણાઈ ગુણગણો જહ, તહા ખમાઈ સમણધમ્મા ॥૧॥

અર્થ— ચંદ્રની સમાન સાધુ અને રાહુ ગ્રહણની સમાન પ્રમાદ જાણવો જોઈએ. ચંદ્રના વર્ણ, કાન્તિ આદિ ગુણોની સમાન ક્ષમા આદિ દસ શ્રમણ ધર્મો જાણવા. ॥૧॥

પુણ્ણો વિ પઙ્ગલિણં જહ, હાયંતો સવ્વહા સસી ણસ્સે ।
તહ પુણ્ણચરિત્તો વિ હુ, કુસીલસંસગ્ગિમાઈહિં ॥૨॥
જણિય-પમાઓ સાહૂ, હાયંતો પઙ્ગલિણં ખમાઈહિં ।
જાયઙ્ગ ણટ્ઠચરિત્તો, તત્તો દુક્ખાઈં પાવેઙ્ગ ॥૩॥

અર્થ— પૂનમનો પરિપૂર્ણ ચંદ્ર પ્રતિદિન ક્ષય પામતા અમાવાસ્યાની રાત્રિમાં સર્વથા લુપ્ત થઈ જાય છે, તેમ પૂર્ણ ચારિત્રવાન સાધુ પણ કુશીલોના સંસર્ગ આદિ કારણોથી પ્રમાદયુક્ત થઈને પ્રતિદિન ક્ષમા આદિ ગુણોથી હીન થતા-થતા અંતે ચારિત્રહીન બની જાય છે અને તેનાથી તે દુઃખોને પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૨-૩॥

હીણગુણો વિ હુ હોઝં, સુહગુરુજોગાઈ-જણિયસંવેગો ।
પુણ્ણસરૂવો જાયઙ્ગ, વિવહ્હમાણો સસહરો વ્વ ॥૪॥

અર્થ— કોઈ સાધુ ભલે હીન ગુણવાળો હોય પરંતુ સદ્ગુરુના સંસર્ગથી તેનામાં સંવેગ ઉત્પન્ન થઈ જાય તો તે ચંદ્રની સમાન ક્રમશઃ વૃદ્ધિ પામીને પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરી લે છે. ॥૪॥

॥ દશમું અધ્યયન સમાપ્ત ॥

અગિયારમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં દાવદ્રવ વૃક્ષોના દષ્ટાંતની પ્રધાનતાએ વિષયનું પ્રતિપાદન છે. તેથી આ અધ્યયનનું નામ દાવદ્રવ છે.

સમુદ્રની સમીપવર્તી ભૂમિભાગ ઉપર રહેલા આ દાવદ્રવ વૃક્ષોના વનમાંથી ક્યારેક દ્વીપ ઉપરથી વહેતા તો ક્યારેક સમુદ્ર ઉપરથી વહેતા ચાર પ્રકારના પવન પસાર થાય છે.

પૂર્વદિશામાંથી વહેતા, પશ્ચિમ દિશામાંથી વહેતા, મંદ-મંદ વહેતા અને મહાવેગથી વહેતા દ્વીપ સંબંધી પવનના સંસર્ગથી ઘણા વૃક્ષો સમૃદ્ધ થઈને ખીલી ઉઠે છે. પૂર્વાદિ દિશામાંથી વહેતા સમુદ્ર સંબંધી પવનના સંસર્ગથી ઘણા વૃક્ષો કરમાઈ જાય છે, થોડા વૃક્ષો જ સમૃદ્ધ રહે છે.

આ અધ્યયનમાં દાવદ્રવ વૃક્ષોના દષ્ટાંતથી સાધકની ભિન્ન-ભિન્ન સ્થિતિ પ્રગટ કરવામાં આવી છે. અહીં દાવદ્રવવૃક્ષો સમાન સાધક જીવો, દ્વીપનાવાયુ સમાન સાધર્મીના દુર્વચનો, સમુદ્રના વાયુ સમાન અન્ય તીર્થિકોના દુર્વચનો અને પત્ર-પુષ્પ-ફળ સમાન આરાધના સમજવી.

દ્વીપના વાયુના સંસર્ગથી વૃક્ષો સમૃદ્ધ રહે તેમ સાધર્મીના વચન સહન કરવાથી મોક્ષ માર્ગની આરાધના થાય છે અને સહન ન કરવાથી મોક્ષમાર્ગની વિરાધના થાય છે.

સમુદ્રના વાયુના સંસર્ગથી વૃક્ષોની થોડી જ સમૃદ્ધિ થાય છે તેમ અન્યતીર્થિકોના દુર્વચનો સહન કરવાથી થોડી આરાધના અને સહન ન કરવાથી થોડી વિરાધના થાય છે.

દાવદ્રવ વૃક્ષના દષ્ટાંતે ચાર પ્રકારના સાધકનું કથન છે. તે આ પ્રમાણે છે—

- (૧) દેશ વિરાધક— સાધર્મિકોના દુર્વચન સહન કરે, અન્યતીર્થિકોના દુર્વચન સહન ન કરે.
- (૨) સર્વ વિરાધક— સાધર્મિકો કે અન્યતીર્થિકો કોઈના દુર્વચન સહન ન કરે.
- (૩) દેશ આરાધક— સાધર્મિકોના દુર્વચન સહન ન કરે પરંતુ અન્યતીર્થિકોના દુર્વચન સહન કરે.
- (૪) સર્વ આરાધક— સાધર્મિકો અને અન્ય તીર્થિકો સર્વના દુર્વચન સહન કરે.

પ્રસ્તુતમાં આરાધકતા-વિરાધકતાનો માપદંડ દુર્વચન સહિષ્ણુતા છે. કોઈ નિંદા કરે, વિદ્યમાન કે અવિદ્યમાન દોષોને પ્રગટ કરે, જાતિ-કુલાદિને હીન બતાવી અપમાનિત કરે, કટુ-અસભ્ય વચનોનો પ્રયોગ કરે, તો તે દુર્વચનોને સાંભળી સાધુ ક્ષોભ ન પામે, દુર્વચન કહેનાર પ્રતિ લેશમાત્ર દ્વેષ ન કરે, ચિત્ત કલુષિત ન બનાવે, તો તે સહિષ્ણુ કહેવાય અને સહન કરે તે જ આરાધક કહેવાય છે. આરાધક બનવાનો પ્રધાન ગુણ છે સહિષ્ણુતા.

અગિયારમું અધ્યયન

દાવદ્રવ

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઇ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં દસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, એકકારસમસ્સ પં ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જો દસમા જ્ઞાત-અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! અગિયારમા જ્ઞાત-અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

દેશવિરાધક :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે ણયરે ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં એવં વયાસી- કહં પં ભંતે ! જીવા આરાહગા વા વિરાહગા વા ભવંતિ ?

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરમાં ગૌતમ સ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! જીવ કેવી રીતે આરાધક અથવા કેવી રીતે વિરાધક થાય છે ?

૩ ગોયમા ! સે જહાણામણ્ણે એણંસિ સમુદ્ધકૂલંસિ દાવદ્દવા ણામં રૂક્ખા પણ્ણત્તા- કિણ્ણહા જાવણિરંભૂયા; પત્તિયા પુપ્પિયા ફલિયા હરિયગરેરિજ્જમાણા-રેરિજ્જમાણા સિરીણ્ણે અઈવ-અઈવ ઉવસોભેમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- ઉત્તર- હે ગૌતમ ! જેમ કે કોઈ સમુદ્રના કિનારે દાવદ્રવ નામના વૃક્ષો હોય છે. તે કૃષ્ણવર્ણ-વાળા યાવત્ મહામેઘના સમૂહ જેવા, પત્ર, પુષ્પ, ફળોથી યુક્ત લીલાઈમ હોવાથી અત્યંત શોભાયમાન થાય છે.

૪ જયા પં દીવિચ્ચગા ઈસિં પુરેવાયા પચ્છાવાયા મંદાવાયા મહાવાયા વાયંતિ, તયા પં બહવે દાવદ્દવા રૂક્ખા પત્તિયા જાવચિટ્ઠંતિ । અપ્પેગણ્ણયા દાવદ્દવા રૂક્ખા જુણ્ણા ઝોહા પરિસડિયપંડુપ્પ-ફલા-સુક્કરૂક્ખઓ વિવ મિલાયમાણા-મિલાયમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યારે દ્વીપ સંબંધી પૂર્વદિશામાંથી વાતો ઈષત્ પુરોવાત(પૂર્વીવાયુ), પશ્ચિમદિશામાંથી વાતો પશ્ચાત્વાત(પશ્ચિમીવાયુ), ધીમે-ધીમે વાતો મંદવાત(મંદવાયુ) અને પ્રચંડ પવનરૂપે ફૂકાંતો મહાવાત (મહાવાયુ) વાવા લાગે ત્યારે ઘણા દાવદ્રવ વૃક્ષો પત્ર, પુષ્પથી યુક્ત શોભાવાળા હોય છે અને તેવા જ(તે જ સ્વરૂપે ઊભા) રહે છે. તેમાંથી કેટલાક દાવદ્રવવૃક્ષો કે જે જીર્ણ થઈ ગયા હોય, મૂળ-થડ જૂના થઈ ગયા હોય, પત્ર, પુષ્પ, ફળ ક્ષીણ થઈને પીળા થઈ ગયા હોય, તે વૃક્ષોના પીળા થઈ ગયેલા પત્ર, પુષ્પાદિ(વાયુથી) ખરી જાય છે અને ઠૂંદા જેવા તે વૃક્ષો મ્હાન અને શોભા રહિત થઈ જાય છે.

૫ એવામેવ સમણાસો ! જે અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વણ્ણ સમાણે બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણં સમ્મં સહઈ જાવ બહૂણં અણ્ણત્થિયાણં બહૂણં ગિહત્થાણં ણો સમ્મં સહઈ જાવ ણો અહિયાસેઈ એસ ણં મણ્ણ પુરિસે દેસવિરાહણ્ણ પણ્ણત્તે ।

ભાવાર્થ :- તે જ પ્રમાણે હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી દીક્ષિત થઈને ઘણા સાધુ-સાધ્વીઓ અને ઘણા શ્રાવક શ્રાવિકાઓના પ્રતિકૂલ વચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરે છે યાવત્ ઘણા અન્ય તીર્થિકોના તથા ગૃહસ્થોના દુર્વચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરતાં નથી યાવત્ વિશેષ પ્રકારથી સહન કરતાં નથી, તેવા સાધક પુરુષોને મેં દેશવિરાધક કહ્યા છે.

દેશારાધક :-

૬ સમણાસો ! જયા ણં સામુદ્દગા ઈસિં પુરેવાયા પચ્છાવાયા મંદાવાયા મહાવાયા વાયંતિ, તયા ણં બહવે દાવહવા રૂક્ખા જુણ્ણા ઝોડા મિલાયમાણા મિલાયમાણા ચિટ્ઠંતિ । અપ્પેગઈયા દાવહવા રૂક્ખા પત્તિયા પુપ્પિયા જાવ ઉવસોભેમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! જ્યારે સમુદ્ર સંબંધી ઈષત્ પુરોવાત, પશ્ચાત્(પથ્થ) વાત, મંદવાત અને મહાવાત વાય છે, ત્યારે ઘણા દાવદ્રવ વૃક્ષો જીર્ણ, મ્લાન થઈ જાય છે યાવત્ સૂકાતા-સૂકાતા શોભા રહિત બની, ઊભા રહે છે. જ્યારે કેટલાક દાવદ્રવ વૃક્ષો પત્રિત, પુષ્પિત યાવત્ અત્યંત શોભાયમાન (લીલાછમ) રહે છે.

૭ એવામેવ સમણાસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા પવ્વણ્ણ સમાણે બહૂણં અણ્ણત્થિયાણં બહૂણં ગિહત્થાણં સમ્મં સહઈ બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણં ણો સમ્મં સહઈ એસ ણં મણ્ણ પુરિસે દેસારાહણ્ણ પણ્ણત્તે ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્માન શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી દીક્ષિત થઈને ઘણા અન્યતીર્થિકો અને ઘણા ગૃહસ્થોના દુર્વચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરે છે પરંતુ ઘણા સાધુ-સાધ્વીઓ, અને ઘણા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓના દુર્વચન સહન કરતા નથી, તેવા સાધક પુરુષોને મેં દેશારાધક કહ્યા છે.

સર્વ વિરાધક :-

૮ સમણાસો ! જયા ણં ણો દીવિચ્ચગા ણો સામુદ્દગા ઈસિં પુરેવાયા પચ્છાવાયા મંદેવાયા મહાવાયા વાયંતિ, તયા ણં સવ્વે દાવહવા રૂક્ખા જુણ્ણા ઝોડા જાવ મિલાયમાણા-મિલાયમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! જ્યારે દ્વીપ સંબંધી કે સમુદ્ર સંબંધી એક પણ પ્રકારનો પુરોવાત, પશ્ચાત્વાત (પથ્થ), મંદવાત, મહાવાત વાતો નથી, તો પણ દાવદ્રવવૃક્ષ જીર્ણ જેવા થઈ જાય યાવત્ મુરઝાય જાય છે.

૯ એવામેવ સમણાસો ! જો અમ્હં ણિગંથે વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વણ્ણ સમાણે બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણં બહૂણં અણ્ણત્થિયાણં

બહૂણં ગિહત્યાણં ણો સમ્મં સહઈ, એસ ણં મણે પુરિસે સવ્વવિરાહણે પણ્ણત્તે ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી યાવત્ પ્રવ્રજિત થઈને ઘણા સાધુઓ-સાધ્વીઓ, ઘણા શ્રાવકો-શ્રાવિકાઓ, ઘણા અન્ય તીર્થિકો અને ગૃહસ્થોના દુર્વચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરતા નથી તેવા સાધક પુરુષોને મેં સર્વ વિરાધક કહ્યા છે.

સર્વારાધક :-

૧૦ સમણાસો ! જયા ણં દીવિચ્ચગા વિ સામુદ્દગા વિ ઈસિં પુરેવાયા પચ્છવાયા મંદાવાયં મહાવાયં વાયંતિ, તયા ણં સવ્વે દાવદ્વા રૂક્ખા પત્તિયા જાવ ચિદ્દંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યારે દ્વીપ સંબંધી કે સમુદ્ર સંબંધી ઈષત્ પુરોવાત, પશ્ચાત્(પથ્ય)વાત, મંદવાત, મહાવાત વાય છે, ત્યારે બધા દાવદ્રવ વૃક્ષો પત્રિત યાવત્ સુશોભિત રહે છે.

૧૧ એવામેવ સમણાસો ! જે અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી જાવ પવ્વણે સમાણે બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણં બહૂણં અણ્ણાત્થિયાણં બહૂણં ગિહત્યાણં સમ્મં સહઈ- એસ ણં મણે પુરિસે સવ્વારાહણે પણ્ણત્તે । એવં ખલુ ગોયમા ! જીવા આરાહગા વા વિરાહગા વા ભવંતિ ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી, ઘણા શ્રમણો અને શ્રમણીઓ, ઘણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ, ઘણા અન્યતીર્થિકોના અને ગૃહસ્થોના દુર્વચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરે છે તેવા સાધક પુરુષોને મેં સર્વારાધક કહ્યા છે. એ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ આરાધક અને વિરાધક હોય છે.

૧૨ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં એવકારસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમ્હે પણ્ણત્તે । ॥ ત્તિ ભેમિ ॥

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ અગિયારમા જ્ઞાત-અધ્યનનો આ અર્થ કહ્યો છે. જે રીતે મેં સાંભળ્યો છે તે જ રીતે કહ્યો છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં સાધુ-સાધ્વી આરાધક-વિરાધક કેવી રીતે બને છે, તેનું કથન છે. દાવદ્રવ વન અને તે વનમાં વાતા સામુદ્રિક અને દ્વીપીય વાયુના દષ્ટાંત દ્વારા આરાધકતા-વિરાધકતા સમજાવવામાં આવી છે. વૃત્તિકારે આઠ ગાથા દ્વારા દાવદ્રવાદિ રૂપકને સ્પષ્ટ કર્યું છે. તે આ પ્રમાણે છે-

જહ દાવદ્વા-તરુવણમેવં સાહૂ જહેવ દીવિચ્ચા ।
વાયા તહ સમણા ઇય, સપક્ખ-વયણાં દુસહાં ॥૧॥

અર્થ- દાવદ્રવ જાતિના વૃક્ષના વનના સ્થાને સાધુ, દ્વીપ સંબંધી વાયુના સ્થાને શ્રમણ, શ્રમણી, શ્રાવક, શ્રાવિકા રૂપ સ્વપક્ષના દુસ્સહ વચન જાણવા જોઈએ. ॥૧॥

જહ સામુદ્દયવાયા તહણ્ણતિત્થાઈ-કડુયવયણાં ।
કુસુમાઈસપયા જહ, સિવમગ્ગારાહણા તહ ડ ॥૨॥

અર્થ— સામુદ્રિક પવનના સ્થાને અન્યતીર્થિકોના કટુક વચન જાણવા અને વૃક્ષોની પુષ્પાદિ સંપત્તિની સમાન મોક્ષમાર્ગની આરાધના સમજવી. ॥૨॥

જહ કુસુમાઙ્ગ-વિનાસો, સિવમગ્ગ-વિરાહના તહા જેયા ।
જહ દીવવાઝ-જોગે, બહુ ઈઙ્ગી ઈસિ ય અણિઙ્ગી ॥૩॥

અર્થ— વૃક્ષની પુષ્પાદિ સમૃદ્ધિના અભાવના સ્થાને મોક્ષમાર્ગની વિરાધના જાણવી. જેમ દ્વીપ સંબંધી વાયુના સદ્ભાવમાં સમૃદ્ધિ વધુ અને અસમૃદ્ધિ થોડી થાય છે. ॥૩॥

તહ સાહમ્મિય-વચણાણ સહમાણારાહના ભવે બહુયા ।
ઙ્ગરાણમસહણે પુણ સિવમગ્ગ-વિરાહના થોવા ॥૪॥

અર્થ— તેમ સાધર્મિકોના દુર્વચનોને સહન કરવાથી ઘણી આરાધના થાય છે, પરંતુ અન્યયૂથિકોના દુર્વચનોને સહન ન કરવાથી મોક્ષ માર્ગની કિંચિત્ વિરાધના થાય છે. ॥૪॥

જહ જલહિ-વાઝ-જોગે, થોવિઙ્ગી બહુયરા ય અણિઙ્ગી ય ।
તહ પરપક્ક-ક્કમણે, આરાહણમીસિ બહુ ઙ્ગરં ॥૫॥

અર્થ— જેમ સામુદ્રિક વાયુના સદ્ભાવમાં કિંચિત્ સમૃદ્ધિ અને ઘણી અસમૃદ્ધિ થાય છે, તેમ અન્યયૂથિકોના વચન સહવાથી થોડી આરાધના અને સ્વયૂથિકોના વચનો સહન ન કરવાથી ઘણી વિરાધના થાય છે. ॥૫॥

જહ ઝભયવાઝ-વિરહે, સવ્વા તરુસંપયા વિણટ્ટત્તિ ।
અણિમિત્તોભયમચ્છર-રૂવે વિરાહના તહ ય ॥૬॥

અર્થ— જેમ દ્વૈષિક અને સામુદ્રિક બંને પ્રકારના પવનના અભાવમાં સમસ્ત તરુ-સંપદા (પત્ર, પુષ્પ, ફલ આદિ)નો વિનાશ થઈ જાય છે, તેમ નિષ્કારણ સ્વયૂથિક અને અન્યયૂથિક બંને પ્રતિ મત્સરતા થવાથી બંનેના વચનો સહન ન કરવાથી સર્વ વિરાધના થાય છે. ॥૬॥

જહ ઝભયવાઝ-જોગે, સવ્વસમિઙ્ગી વણસ્સ સંજાયા ।
તહ ઝભયવચણ-સહણે, સિવમગ્ગારાહના વુત્તા ॥૭॥

અર્થ— જેમ દ્વીપ સંબંધી અને સમુદ્ર સંબંધી બંને પ્રકારના વાયુનો યોગ પ્રાપ્ત થતા વૃક્ષ સમૂહને સર્વ પ્રકારની પૂર્ણ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. તેમ બંને પક્ષો (સ્વયૂથિકો અને અન્યયૂથિકો)ના દુર્વચનો સહન કરવાથી મોક્ષ માર્ગની પૂર્ણ આરાધના થાય છે. ॥૭॥

તા પુણ્ણસમણધમ્મારાહણચિત્તો સયા મહાસત્તો ।
સવ્વેણ વિ કીરંતં, સહેજ્જ સવ્વંપિ પહિકૂલં ॥૮॥

અર્થ— તેથી જેના ચિત્તમાં શ્રમણ ધર્મની આરાધના કરવાની પૂર્ણ અભિલાષા છે, તે કોઈપણ પ્રકારના મનુષ્યો દ્વારા કરવામાં આવતા પ્રતિકૂલ વ્યવહાર-વચન પ્રયોગો, ઉપસર્ગો આદિને સહન કરે છે. ॥૮॥

॥ અગિયારમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

બારમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

આ અધ્યયનનું નામ ઉદક જ્ઞાત છે. ઉદક એટલે પાણી અને જ્ઞાત એટલે ઉદાહરણ. આ અધ્યયનમાં ગંદાપાણીના દૃષ્ટાંતથી પુદ્ગલ પરિણમનનું સ્વરૂપ સમજાવવામાં આવ્યું છે, તેની પ્રધાનતાએ આ અધ્યયનનું નામ ઉદકજ્ઞાત છે.

આ અધ્યયનમાં પુદ્ગલ પર્યાયની ક્ષણિકતા અને પરિવર્તનશીલતાનું દર્શન કરાવી તેમાં રાગ-દ્વેષના ભાવ ન કરવાનું સૂચન છે.

ચંપાનગરીમાં જિતશત્રુ રાજા અને સુબુદ્ધિપ્રધાન હતા. સુબુદ્ધિ પ્રધાન જિનમતના જાણકાર શ્રાવક હતા. એકદા જિતશત્રુ રાજાએ અન્ય અનેક પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ સાથે ભોજન કર્યા પછી, તે સ્વાદિષ્ટ ભોજનની ખૂબ પ્રશંસા કરી, અન્ય લોકોએ રાજાની તે પ્રશંસામાં સાથ પુરાવ્યો. પુદ્ગલદ્રવ્યની પરિવર્તન-શીલતાના જ્ઞાતા પ્રધાને ભોજન સામગ્રીની અંશમાત્ર પણ પ્રશંસા ન કરી. રાજાએ વારંવાર પ્રશંસા ન કરવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે પ્રધાને પુદ્ગલ દ્રવ્યની પરિવર્તનશીલતા સમજાવી પરંતુ રાજાને પ્રધાનનો આ વ્યવહાર અને તત્ત્વ નિરૂપણ ગમ્યા નહીં.

ત્યાર પછી એકદા જિતશત્રુ રાજા ચંપાનગરીની બહાર અશ્વકીડા માટે નીકળ્યા. માર્ગમાં એક અત્યંત મલિન પાણીની ખાઈ આવી. તેનું પાણી અત્યંત દુર્ગંધમય હતું. તેની દુર્ગંધથી રાજા અને તેમના અનુચરો ત્રસ્ત થઈ ગયા. નાકને ઢાંકીને શીઘ્રતાથી તે માર્ગ પસાર કર્યો. ત્યાર પછી તુરંત રાજાએ તે મલિન પાણી પ્રતિ પોતાના દ્વેષયુક્ત મનોભાવ પ્રગટ કર્યા તે સમયે પણ સુબુદ્ધિ પ્રધાન તટસ્થ રહ્યા.

રાજાએ વારંવાર ખાઈના તે પાણીના સંબંધમાં પૂછ્યું ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને પુદ્ગલ પર્યાયની પરિવર્તનશીલતા સમજાવી પરંતુ રાજાને તે કથન પર શ્રદ્ધા થઈ નહીં. તે ઉપરાંત સુબુદ્ધિ પ્રધાનને દુરાગ્રહવાદી કહીને તેમ ન કરવાનું સૂચન કર્યું.

પ્રધાને રાજાને સત્ય સમજાવવા માટે ખાઈના તે જ ગંદા પાણી પર વિવિધ પ્રયોગો કરી, અનેક વિધ દ્રવ્યો નાંખીને પાણીને અત્યંત નિર્મળ બનાવી સુગંધિત દ્રવ્યો નાંખીને તે પાણીને સુગંધિત બનાવ્યું. ત્યાર પછી તે જ પાણી રાજાના ભોજન સમયે પીવા માટે મોકલાવ્યું. રાજા તે પાણીથી પ્રસન્ન થયા. ભોજન કર્યા પછી કર્મચારીને પૂછતાં તેમણે જણાવ્યું કે આ પાણી પ્રધાને મોકલ્યું છે. ત્યારે રાજાએ પ્રધાનને બોલાવીને પૂછ્યું કે આ પાણી ક્યાંથી લાવ્યા છો ? પ્રધાને સત્ય હકીકત કહી પરંતુ રાજાને વિશ્વાસ થયો નહીં તેથી તેમણે પોતાના સેવક પુરુષો દ્વારા જલશુદ્ધિના પ્રયોગો કરાવ્યા. અશુદ્ધ પાણી જ પરિવર્તન પામી શુદ્ધ થાય છે, તેમ રાજાએ પ્રત્યક્ષ નિહાળ્યું. ત્યારે તેમને સુબુદ્ધિના તેમજ જિનેશ્વરના વચનોમાં શ્રદ્ધા થઈ.

ત્યાર પછી સુબુદ્ધિના સમાગમે રાજાએ શ્રાવકના વ્રતોનો સ્વીકાર કર્યો. કાલાંતરે સ્થવિર મુનિના સમાગમે રાજા અને પ્રધાન બંને સંયમ સ્વીકારી, કર્મક્ષય કરી સિદ્ધ ગતિને પામ્યા.

બારમું અધ્યયન

ઉદક

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં મંતે ! સમણેણં મગવયા મહાવીરેણં એકકારસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, બારસમસ્સ પં ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાતાસૂત્રના અગિયારમા અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો જ્ઞાતાસૂત્રના બારમા અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા, વણ્ણઓ । પુણ્ણમહે ચેહ્ણ, વણ્ણઓ । તત્થણં જિયસત્તુ રાયા, ધારિણી દેવી, અદીણસત્તુ કુમારે જુવરાયા યાવિ હોત્થા, વણ્ણઓ । સુબુદ્ધી અમચ્ચે જાવ રજ્જુધુરાચિંતણ, સમણોવાસણ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી, પૂર્ણભદ્ર નામનું ચૈત્ય હતું. ત્યાં જિતશત્રુ નામના રાજા, ધારિણી નામની રાણી અને અદીનશત્રુ નામના કુમાર યુવરાજ રહેતા હતા. આ સર્વનું વિસ્તૃત વર્ણન ઔપપાતિકાદિ સૂત્રાનુસાર જાણવું. તે રાજાને સુબુદ્ધિ નામના મંત્રી હતા. તે રાજ્યની ધૂરાના ચિંતક, શ્રમણોપાસક હતા.

૩ તીસે પં ચંપાણ ણયરીએ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમેણં એગે ફરિહોદણ યાવિ હોત્થા- મેય વસામંસરુહિરપૂયપડલપોચ્ચડેમયગકલેવરસંછણ્ણે અમણુણ્ણે વણ્ણેણં જાવ ફાસેણં, સે જહાણામણ- અહિમહેહ્ણ વા ગોમહેહ્ણ વા જાવ મયકુહિયવિણટ્ટકિમિણવાવણ્ણદુરમિણંધે કિમિજાલાહલે સંસત્તે અસુહ્ણવિગયવીમત્થદરિસણિજ્જે । મવેયારૂવે સિયા ? ણો ણ્ણટ્ટે સમટ્ટે । એત્તો અણિટ્ટરણ ચેવ જાવ પણ્ણત્તે ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીની બહાર ઈશાન દિશામાં એક ખાઈ હતી. તે ખાઈનું પાણી મેદ, ચરબી, માંસ, રુધિર અને પરુના સમૂહથી મિશ્રિત હતું. કૂતરા, બિલાડા વગેરેના મૃત કલેવરોથી યુક્ત હતું તેમજ અમનોજ વર્ણ યાવત્ અમનોજ સ્પર્શવાળું હતું. જે રીતે કોઈ સર્પનું કલેવર, કોઈ ગાયનું કલેવર આદિ કોઈ પણ સડી ગયેલા, ગળી ગયેલા કલેવર પડ્યા હોય, સડી જવાથી તેના અંગોપાંગ છૂટા પડી ગયા હોય, તેની દુર્ગંધ ચારે બાજુ ફેલાઈ રહી હોય, તેમાં કીડાઓ ખદબદી રહ્યા હોય, તે કલેવરો અશુચિમય, વિકૃત અને બીભત્સ બની ગયા હોય, તેવા કલેવરના વર્ણાદિ જેવા શું તે ખાઈના પાણીના વર્ણ, ગંધ આદિ હતા ? ઉત્તરમાં કહ્યું કે- ના, તે જલ તેવા સ્વરૂપવાળું ન હતું પરંતુ તેનાથી પણ અધિક અનિષ્ટ, અકાંત અને અધિક અમનોજવર્ણ યાવત્ સ્પર્શવાળું હતું.

રાજા દ્વારા આહારની પ્રશંસા :-

૪ તણ પં સે જિયસત્તુ રાયા અણ્ણયા કયાહ્ણ ણહાણ જાવ અલંકિયસરીરે મહૂહિં રાહ્ણસર

જાવ સત્થવાહપભિહિં સંદ્ધિં ભોયણમંડવંસિ ભોયણવેલાએ સુહાસણવરગણ વિઝલં અસણં પાણં
ખાઈમં સાઈમં જાવ વિહરહ । જિમિયમ્બુત્તરાણ જાવ સુઈમ્બૂણ તંસિ વિઝલંસિ અસણ-
પાણખાઈમસાઈમંસિ જાવ જાયવિમ્હણ તે બહવે ઈસર જાવ સત્થવાહ પભિહિં એવં વયાસી-

અહો ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઈમે મણુણે અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં વણ્ણેણં ઉવવેણ
જાવ ફાસેણં ઉવવેણ અસ્સાયણિજ્જે વિસ્સાયણિજ્જે પીણણિજ્જે દીવણિજ્જે દપ્પણિજ્જે
મયણિજ્જે બિંહણિજ્જે સંવિવિદિયગાયપલ્હાયણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- એકવાર જિતશત્રુ રાજા સ્નાન કરી યાવત્ શરીરને અલંકૃત કરીને, અનેક રાજા, ઈશ્વર
(ઐશ્વર્યશાળી વ્યક્તિ) યાવત્ સાર્થવાહ આદિની સાથે ભોજન મંડપમાં ભોજનના સમયે સુખદ આસને
બેસીને, વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, તે ચારે પ્રકારનું ભોજન આરોગી રહ્યા હતા યાવત્
જમ્યા પછી હાથ-મુખ ધોઈને, પરમ શુચિભૂત(સ્વચ્છ) થઈને બેઠક સ્થાનમાં બેસીને, વિપુલ અશન પાન
આદિ સ્વાદિષ્ટ ભોજનના વિષયમાં આશ્ચર્ય પામેલા તે રાજા ઘણા ઈશ્વર યાવત્ સાર્થવાહ આદિને આ
પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા-

અહો દેવાનુપ્રિયો ! આ મનોહ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ભોજન ઉત્તમ વર્ણથી
યાવત્ ઉત્તમ સ્પર્શથી યુક્ત છે અર્થાત્ તેના રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ બધું જ શ્રેષ્ઠ છે. તે આસ્વાદન કરવા
યોગ્ય છે, વિશેષરૂપથી આસ્વાદન કરવા યોગ્ય છે. તે ભોજન પુષ્ટિકારક, બલને દીપ્ત કરનારું, દર્પને
ઉત્પન્ન કરનારું, મદજનક, બલવર્ધક તથા સમસ્ત ઈન્દ્રિયો અને શરીરાવયવોને આહ્લાદ આપનારું છે.

૫ તણ ણં તે બહવે રાઈસર જાવ સત્થવાહપભિહિઓ જિયસત્તું એવં વયાસી- તહેવ ણં
સામી ! જં ણં તુભ્ભે વદહ- અહો ણં ઈમે મણુણે અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં વણ્ણેણં ઉવવેણ
જાવ પલ્હાયણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઘણા રાજા, ઈશ્વર યાવત્ સાર્થવાહ આદિ જિતશત્રુ રાજાને આ પ્રમાણે કહેવા
લાગ્યા- હે સ્વામિન્ ! આપ જે કહો છો, તે વાત બરાબર જ છે. અહો ! આ મનોહ અશન, પાન, ખાદિમ
અને સ્વાદિમ ઉત્તમ વર્ણથી યુક્ત છે યાવત્ વિશિષ્ટ આહ્લાદજનક છે યાવત્ બધાએ રાજાના વિચાર અને
કથનનું સમર્થન કર્યું.

૬ તણ ણં જિયસત્તુ સુબુદ્ધિં અમચ્ચં એવં વયાસી- અહો ણં સુબુદ્ધી ! ઈમે મણુણે અસણં
પાણં ખાઈમં સાઈમં જાવ પલ્હાયણિજ્જે ।

તણ ણં સુબુદ્ધી અમચ્ચે જિયસત્તુસ્સ રણ્ણો એયમટ્ટં ણો આઢાઈ ણો પરિયાણાઈ ।

તણ્ણં જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિં દોચ્ચંપિ તચ્ચંપિ એવં વયાસી- અહો ણં દેવાણુપ્પિયા
સુબુદ્ધી ! ઈમે મણુણે જાવ સંવિવિદિયગાય પલ્હાયણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને કહ્યું- અહો સુબુદ્ધી ! આ મનોહ અશન, પાન,
ખાદિમ અને સ્વાદિમ ઉત્તમ વર્ણાદિ યુક્ત યાવત્ સમસ્ત ઈન્દ્રિયો અને ગાત્રને માટે વિશિષ્ટ આહ્લાદ
જનક છે.

ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુ રાજાના આ કથનનો આદર ન કર્યો અને સ્વીકાર ન કર્યો અર્થાત્ મનથી તટસ્થ અને વચનથી મૌન રહ્યા.

ત્યારે જિતશત્રુરાજાએ બે-ત્રણવાર આ જ પ્રમાણે કહ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિય સુબુદ્ધિ ! આ આહાર મનોજ છે યાવત્ સમસ્ત ઈન્દ્રિયો અને ગાત્રને માટે આહ્વાદજનક છે.

૭ તए णं सुबुद्धी अमच्चे जियसत्तुणा रण्णा दोच्चं पि तच्चं पि एवं वुत्ते समाणे जियसत्तुं रायं एवं वयासी- णो खलु सामी ! अहं एयंसि मणुणंसि असण-पाण-खाइम-साइमंसि केइ विम्हए ।

एवं खलु सामी ! सुब्भिसद्दा वि पुग्गला दुब्भिसद्दत्ताए परिणमंति, दुब्भिसद्दा वि पोग्गला सुब्भिसद्दत्ताए परिणमंति । सुरूवा वि पोग्गला दुरूवत्ताए परिणमंति, दुरूवा वि पोग्गला सुरूवत्ताए परिणमंति । सुब्भिगंधा वि पोग्गला दुब्भिगंधत्ताए परिणमंति, दुब्भिगंधा वि पोग्गला सुब्भिगंधत्ताए परिणमंति । सुरसा वि पोग्गला दुरसत्ताए परिणमंति, दुरसा वि पोग्गला सुरसत्ताए परिणमंति । सुहफासा वि पोग्गला दुहफासत्ताए परिणमंति, दुहफासा वि पोग्गला सुहफासत्ताए परिणमंति । पओग्गवीससा-परिणया वि यणं सामी ! पोग्गला पण्णत्ता ।

ભાવાર્થ :- જિતશત્રુ રાજાએ બે-ત્રણવાર આ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુ રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામી ! આ મનોજ આહાર-પાણી આદિ વિષે મને જરાપણ આશ્ચર્ય થતું નથી.

હે સ્વામી ! શુભ શબ્દરૂપ પુદ્ગલો અશુભ શબ્દરૂપે પરિણમે છે અને અશુભ શબ્દરૂપ પુદ્ગલો શુભ શબ્દરૂપે પરિણમે છે. શુભ રૂપવાળા પુદ્ગલો અશુભ રૂપવાળા અને અશુભ રૂપવાળા પુદ્ગલો શુભ રૂપવાળા બની જાય છે. સુરભિ ગંધવાળા પુદ્ગલો દુરભિ ગંધરૂપે અને દુરભિ ગંધવાળા પુદ્ગલો સુરભિ ગંધરૂપે પરિણમે છે. સરસ પુદ્ગલો વિરસરૂપે અને વિરસ પુદ્ગલો સરસરૂપે પરિણમે છે. દુઃખદાયી સ્પર્શવાળા પુદ્ગલો સુખદાયી સ્પર્શરૂપે અને સુખદાયી સ્પર્શવાળા પુદ્ગલો દુઃખદાયી સ્પર્શરૂપે પરિણત થઈ જાય છે.

હે સ્વામિન્ ! પુદ્ગલોમાં જીવના પ્રયત્નરૂપ પ્રયોગથી અથવા સ્વાભાવિકરૂપે આવા પરિવર્તન થયા જ કરે છે.

૮ તए णं से जियसत्तु राया सुबुद्धिस्स अमच्चस्स एवमाइक्खमाणस्स एयमट्ठं णो आढाइ, णो परियाणइ, तुसिणीए संचिट्ठइ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનના આ કથનનો આદર કર્યો નહીં, સ્વીકાર કર્યો નહીં અને તે ઉપેક્ષાભાવે મૌન રહ્યા.

રાજા દ્વારા દુર્ગંધી પાણીની નિંદા :-

૯ તए णं से जियसत्तु राया अण्णया कयाइ ण्हाए जाव आसखंधवरगए महया भडचड गरपह-करविंद-परिक्खित्ते आसवाहिणियाए णिज्जायमाणे तस्स फरिहोदगस्स अदूरसामंतेणं वीईवयइ ।

તણ ણં જિયસત્તુ રાયા તસ્સ ફરિહોદગસ્સ અસુભેણં ગંધેણ અભિભૂણ સમાણે સણં ઉત્તરિજ્જેણ આસગં પિહેઙ્ગ, ંગંતં અવક્કમઙ્ગ, તે બહવે ઈસર જાવ સત્થવાહ પભિઙ્ગો ં વં વયાસી- અહો ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઙ્ગમે ફરિહોદણ અમણુણ્ણે વણ્ણેણં ગંધેણં રસેણં ફાસેણં, સે જહાણામણ અહિમડે ઙ્ગ વા જાવ અમણામતરાણ ચેવ ગંધેણં પણ્ણત્તે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ એકવાર જિતશત્રુ રાજા સ્નાન કરી યાવત્ ઉત્તમ અશ્વ પર સવાર થઈને ઘણા ભટો-સુભટો સાથે, અશ્વકીડા માટે નીકળ્યા અને તે ખાઈ પાસેથી પસાર થયા.

ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ ખાઈના પાણીની દુર્ગંધથી વ્યાકુળ બની પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્ર-ખેસથી નાકને ઢાંકી લીધું અને ત્યાંથી દૂર જઈને ઐશ્વર્યશાળી પુરુષો યાવત્ સાર્થવાહોને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા- અહો દેવાનુપ્રિયો ! આ ખાઈનું પાણી અમનોજ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળું છે. તે સાપ આદિના મૃત કલેવરથી પણ અધિક અમનોજ છે, ઈત્યાદિ કથન પૂર્વોક્ત પ્રમાણે જાણવું.

૧૦ તણ ણં તે બહવે ઈસર જાવ સત્થવાહપભિઙ્ગો ં વં વયાસી- તહેવ ણં તં સામી ! જં ણં તુભ્ભે વયહ- અહો ણં ઙ્ગમે ફરિહોદણ અમણુણ્ણે વણ્ણેણં ગંધેણં રસેણં ફાસેણં, સે જહાણામણ અહિમડેઙ્ગ વા જાવ અમણામતરાણ ચેવ ગંધેણં પણ્ણત્તે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે ઘણા ઈશ્વર યાવત્ સાર્થવાહ વગેરેએ કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! આપ જે કહો છો, તે સત્ય જ છે. અહો ! આ ખાઈનું પાણી અમનોજ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળું છે. તે સાપ આદિના મૃતક કલેવર યાવત્ તેનાથી પણ અધિક અમનોજ વર્ણ, ગંધવાળું છે.

૧૧ તણ ણં સે જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિં અમચ્ચં ં વં વયાસી- અહો ણં સુબુદ્ધી ! ઙ્ગમે ફરિહોદણ અમણુણ્ણે વણ્ણેણં જાવ ફાસેણં, સે જહાણામણ અહિમડે ઙ્ગ વા જાવ અમણામતરાણ ચેવ પણ્ણત્તે । તણ ણં સે સુબુદ્ધી અમચ્ચે જાવ તુસિણીણ સંચિટ્ઠુઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહ્યું- અહો સુબુદ્ધિ ! આ ખાઈના પાણીના વર્ણ આદિ અમનોજ છે. સર્પ આદિના મૃત કલેવરની ગંધથી પણ અમનોજ ગંધવાળું છે. રાજાનું આ પ્રકારનું કથન સાંભળીને સુબુદ્ધિ પ્રધાને તે કથનનું સમર્થન ન કર્યું પરંતુ મૌન ભાવે જ સ્થિત રહ્યા.

૧૨ તણ ણં સે જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિં અમચ્ચં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ં વં વયાસી- અહો ણં તં ચેવ જાવ પણ્ણત્તે ।

તણ ણં સે સુબુદ્ધી અમચ્ચે જિયસત્તુણા રણ્ણા દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ં વં વુત્તે સમાણે ં વં વયાસી- ણો ખલુ સામી ! અમ્હં ંયંસિ ફરિહોદયંસિ કેઙ્ગ વિમ્હણ । ં વં ખલુ સામી ! સુભિસદ્દા વિ પોગ્ગલા દુભિસદ્દત્તાણ પરિણમંતિ, તં ચેવ જાવ પઓગ-વીસસા-પરિણયા વિ ં ણં સામી ! પોગ્ગલા પણ્ણત્તા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને બીજી, ત્રીજીવાર પણ આ પ્રમાણે કહ્યું- અહો સુબુદ્ધિ ! આ ખાઈનું પાણી અમનોજ છે ઈત્યાદિ.

જ્યારે જિતશત્રુ રાજાએ બે-ત્રણવાર આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુ રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું— સ્વામિન્ ! આ ખાઈના પાણીમાં મને કાંઈ આશ્ચર્ય જેવું લાગતું નથી. શુભ શબ્દના પુદ્ગલ અશુભમાં પરિણત થઈ જાય છે **યાવત્** મનુષ્યના પ્રયત્નથી અથવા સ્વાભાવિક રૂપે પણ પુદ્ગલોમાં પરિવર્તન થતું જ રહે છે.

૧૩ ત્વં જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિં અમચ્ચં એવં વયાસી-મા ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! અપ્પાણં ચ પરં ચ તદુભયં ચ બહૂહિં ચ અસબ્ભાવુભાવણાહિં મિચ્છતાભિણિવેસેણ ચ વુગ્ગહેમાણે વુપ્પાણે માણે વિહરાહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે આ પ્રકારના અસદ્ભાવક વચનોથી અને મિથ્યાભિનિવેશથી (દુરાગ્રહથી) વિપરીત પ્રરૂપણા કરીને સ્વને, પરને, સ્વ-પર ઉભયને ભ્રમમાં નાંખો નહીં.

૧૪ ત્વં સુબુદ્ધિસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્ઞાતિથિણે જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા- અહો ણં જિયસત્તુ સંતે તચ્ચે તહિણે અવિતહે સબ્ભૂણે જિણપણ્ણત્તે ભાવે ણો ઉવલભઇ । તં સેયં ખલુ મમ જિયસત્તુસ્સ રણ્ણો સંતાણં તચ્ચાણં તહિયાણં અવિતહાણં સબ્ભૂયાણં જિણપણ્ણત્તાણં ભાવાણં અભિગમણદ્વયાણે એમદ્દં ઉવાણ્ણાવેત્તણે ।

ભાવાર્થ :- જિતશત્રુ રાજાની વાત સાંભળ્યા પછી સુબુદ્ધિને આ પ્રમાણે અધ્યવસાય-વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે અહો ! જિતશત્રુ રાજા, વિદ્યમાન- સત્સ્વરૂપી, વાસ્તવિક-તત્ત્વસ્વરૂપી, સત્ય- તથ્યસ્વરૂપી, અમિથ્યા- અવિતથ સ્વરૂપી, અસત્ય રહિત- સદ્ભાવ સ્વરૂપી એવા જિનપ્રજ્ઞાપ્ત ભાવોને સમજતા કે સ્વીકારતા નથી, તો મારું કર્તવ્ય થઈ જાય છે કે જિતશત્રુ રાજાને સત્યસ્વરૂપી, તત્ત્વસ્વરૂપી, તથ્યસ્વરૂપી, અવિતથસ્વરૂપી, સદ્ભૂત સ્વરૂપી, જિન પ્રજ્ઞાપ્ત ભાવો સમજાવવા કોઈ પણ ઉપાય કરવો જોઈએ અને તે ભાવોનો સ્વીકાર કરાવવો જોઈએ.

જલ શુદ્ધિનો પ્રયોગ :-

૧૫ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા પચ્ચઇણ્ણિં પુરિસેહિં સદ્ધિં અંતરાવણાઓ ણવણે ઘડણે ચ પડણે ચ પગેણહઇ, પગેણિહત્તા સંજ્ઞાકાલસમયંસિ પવિરલમણુસ્સંસિ ણિસંતપડિણિસંતંસિ જેણેવ ફરિહોદણે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા તં ફરિહોદયં ગેણ્ણાવેઇ, ગેણ્ણાવિત્તા ણવણેસુ પડણેસુ ગાલાવેઇ, ગાલાવિત્તા ણવણેસુ ઘડણેસુ પક્ખિવાવેઇ, પક્ખિવાવિત્તા સજ્જખારં પક્ખિવાવેઇ, પક્ખિવાવેત્તા લંછિયમુદ્દિણે કરાવેઇ, કરાવિત્તા સત્તરત્તં પરિસવાવેઇ ।

પરિસવાવિત્તા દોચ્ચં પિ ણવણેસુ પડણેસુ ગાલાવેઇ, ગાલાવિત્તા ણવણેસુ ઘડણેસુ પક્ખિવાવેઇ, પક્ખિવાવિત્તા સજ્જખારં પક્ખિવાવેઇ, પક્ખિવાવિત્તા લંછિયમુદ્દિણે કરાવેઇ, કરાવિત્તા સત્તરત્તં પરિસવાવેઇ, પરિસવાવિત્તા તચ્ચં પિ ણવણેસુ ઘડણેસુ જાવ પરિસવાવેઇ ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સુબુદ્ધિ પ્રધાને પોતાના વિશ્વાસુ સેવકો દ્વારા ગામમાં રહેલી કુંભારની દુકાનેથી કોરા નવા ઘડા અને નવું કપડું મંગાવ્યું.

ત્યાર પછી લોકોનું આવાગમન બંધ થઈ ગયું હોય, કોલાહલ શાંત થઈ ગયો હોય, તેવા સંધ્યાના સમયે તેઓ ખાઈ સમીપે ગયા, ત્યાં જઈને ખાઈનું પાણી ગ્રહણ કરાવ્યું. તેને ઘરે લાવીને નવા વસ્ત્રોથી ગળાવ્યું અને ગાળેલા તે પાણીને નવા ઘડાઓમાં ભરાવ્યું. તેમાં સાજીખાર નખાવીને ઘડાઓને ઢાંકીને નિશ્ચિદ્ર કરી દીધા. ત્યાર પછી એક સપ્તાહ સુધી તે ઘડાઓમાંથી પાણીને ઝવવા દીધું.

ઝવેલા તે પાણીને બીજીવાર નવાવસ્ત્રથી ગળાવ્યું, ગળાવીને તેને નવા ઘડાઓમાં ભરાવ્યું, ભરાવીને તેમાં સાજીખાર નખાવીને, તેને ઢાંકીને નિશ્ચિદ્ર કરાવ્યા અને સાત રાત્રિ-દિવસ સુધી તેને ઝવવા દીધા અને ઝવેલા પાણીને ફરી ઘડામાં ભરાવ્યું. ત્રીજીવાર ફરીથી તે જ વિધિ પ્રમાણે નવા ઘડાઓને ઝવવા દીધા.

૧૬ **एवं खलु एएणं उवाएणं अंतरा गलावेमाणे अंतरा पक्खिवावेमाणे, अंतरा य परिसवावेमाणे परिसवावेमाणे सत्त-सत्तय-राइंदियाइं परिसवावेइ । तए णं से फरिहोदए सत्तमसत्तयंसि परिणममाणंसि उदगरयणे जाए यावि होत्था- अच्छे पत्थे जच्चे तणुए फलिहवण्णाभे वण्णेणं उववेए, गंधेणं उववेए, रसेणं उववेए, फासेणं उववेए, आसायणिज्जे जाव सत्त्विदियगायपल्हायणिज्जे ।**

ભાવાર્થ :- આ રીતે, આ વિધિ પ્રમાણે તે પાણીને સાત-સાત દિવસના આંતરે પુનઃ પુનઃ ગળાવતાં, તેમાં સાજીખાર નખાવતાં અને ઝવવા દેતાં-દેતાં સાત સપ્તક રાત્રિ-દિવસ સુધી એટલે સાત અઠવાડિયા સુધી ઝવવા દીધું. આ રીતે સાત અઠવાડિયા વ્યતીત થયા ત્યારે તે ખાઈનું પાણી ઉદકરત્ન-ઉત્તમ પાણી બની ગયું. તે પાણી સ્વચ્છ, પથ્થકારી, ઉત્તમ પ્રકારનું, પચવામાં હળવું, સ્ફટિક મણિ જેવા નિર્મળ વર્ણવાળું, પ્રશસ્ત વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શથી યુક્ત આસ્વાદનીય બની ગયું **યાવત્** તે ઈન્દ્રિયો અને શરીરને તૃપ્ત કરનારું થઈ ગયું.

૧૭ **तए णं सुबुद्धी अमच्चे जेणेव से उदगरयणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करयलंसि आसाएइ, आसाइत्ता तं उदगरयणं वण्णेणं उववेयं, गंधेणं उववेयं, रसेणं उववेयं, फासेणं उववेयं, आसायणिज्जं जाव सत्त्विदियगाय-पल्हायणिज्जं जाणित्ता हट्टतुट्ठे बहूहिं उदग-संभारणिज्जेहिं दव्वेहिं संभारेइ, संभारित्ता जियसत्तुस्स रण्णो पाणियघरियं सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- तुमं च णं देवाणुप्पिया ! इमं उदगरयणं गेण्हाहि, गेण्हित्ता जियसत्तुस्स रण्णो भोयणवेलाए उवणेज्जासि ।**

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સુબુદ્ધિ પ્રધાન તે ઉદકરત્ન હતું ત્યાં આવ્યા, આવીને તે પાણીને હથેળીમાં લઈને ચાખ્યું, ચાખીને તે ઉદકરત્નને મનોજ્ઞ વર્ણ, ગંધ, રસ સ્પર્શથી યુક્ત, પીવા યોગ્ય **યાવત્** સર્વ ઈન્દ્રિયોને અને શરીરને આનંદ પમાડે તેવું જાણીને પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થયા. ત્યાર પછી સુસ્વાદુ બનાવનારા અનેક દ્રવ્યોથી તે પાણીને સંસ્કારિત કર્યું, સુગંધિત બનાવ્યું.

ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાના જલગૃહના કર્મચારીને બોલાવ્યો અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય! તું આ ઉદકરત્ન લઈ જા અને જિતશત્રુ રાજાના ભોજન સમયે તેમને પીવા માટે આ પાણી આપજે.

નિર્મળ પાણીનું આસ્વાદન :-

૧૮ **तए णं से पाणिय-घरए सुबुद्धिस्स एयमट्ठं पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता तं उदगरयणं**

ગિળ્હાઈ, ગિળ્હિત્તા જિયસત્તુસ્સ રળ્ળો ભોયળવેલાઈ ઉવટ્ટવેઈ ।

તઈ ણં સે જિયસત્તુ રાયા તં વિઝલં અસણં પાણં ઝાઈમં સાઈમં આસાઈમાણે જાવ વિહરઈ । જિમિયભુત્તરાઈ ણં જાવ પરમસુઈભૂઈ તંસિ ઉદગરયણે જાવિમ્હઈ તે બહવે રાઈસર જાવ ઈવં વયાસી- અહો ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઈમે ઉદગરયણે અચ્છે જાવ સવ્વિંદિયગાય- પલ્હાયણિજ્જે । તઈ ણં તે બહવે રાઈસર જાવ ઈવં વયાસી- તહેવ ણં સામી ! જં ણં તુભ્હે વયહ જાવ ઈવં ચેવ પલ્હાયણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જલગૃહના તે કર્મચારીએ સુબુદ્ધિની વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને તે ઉદકરત્નને ગ્રહણ કરીને જિતશત્રુ રાજાના ભોજન સમયે ત્યાં રાખી દીધું.

ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમનું ભોજન કર્યું. જમ્યા પછી અત્યંત સ્વચ્છ થઈને તે ઉદક રત્ન-ઉત્તમપાણી પીધું યાવત્ પાણીના સ્વાદથી આશ્ચર્ય ચકિત રાજાએ ઐશ્વર્યશાળી યાવત્ સાર્થવાહ વગેરેને કહ્યું- અહો દેવાનુપ્રિયો ! આ ઉત્તમપાણી સ્વચ્છ છે યાવત્ સમસ્ત ઈન્દ્રિયોને અને ગાત્રને આહ્લાદ આપનારું છે. ત્યારે તે ઘણા રાજા, ઈશ્વર આદિ યાવત્ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા- હે સ્વામિન્ ! આપની વાત સત્ય છે. આપ જેમ કહો છો તેમજ છે. આ ઉત્તમપાણી યાવત્ આહ્લાદ જનક છે.

૧૯ તઈ ણં જિયસત્તુ રાયા પાણિયઘરિયં સદ્ધાવેઈ, સદ્ધાવિત્તા ઈવં વયાસી- ઈસ ણં તુભ્હે દેવાણુપ્પિયા ! ઉદયરયણે કઓ આસાઈ ? તઈ ણં પાણિયઘરિઈ જિયસત્તું ઈવં વયાસી- ઈસ ણં સામી ! મઈ ઉદગરયણે સુબુદ્ધિસ્સ અંતિયાઓ આસાઈ ।

તઈ ણં જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિં અમચ્ચં સદ્ધાવેઈ, સદ્ધાવિત્તા ઈવં વયાસી- અહો ણં સુબુદ્ધી ! કેણં કારણેણં અહં તવ અણિટ્ટે અકંતે અપ્પિઈ અમણુણે અમણામે, જેણ તુમં મમ કલ્લાકલ્લિં ભોયળવેલાઈ ઈમં ઉદગરયણં ણ ઉવટ્ટવેસિ ? તં ઈસ ણં તુમે દેવાણુપ્પિયા ! ઉદગરયણે કઓ ઉવલદ્ધે ? તઈ ણં સુબુદ્ધી જિયસત્તું ઈવં વયાસી- ઈસ ણં સામી ! સે ફરિહોદઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ જલગૃહના કર્મચારીને બોલાવ્યો અને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે આ શ્રેષ્ઠ પાણી ક્યાંથી મેળવ્યું છે ? ત્યારે જલગૃહના કર્મચારીએ જિતશત્રુ રાજાને કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! આ શ્રેષ્ઠ પાણી મેં સુબુદ્ધિ પ્રધાન પાસેથી મેળવ્યું છે.

ત્યાર પછી રાજા જિતશત્રુએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને બોલાવ્યા અને તેને પૂછ્યું- અહો સુબુદ્ધિ ! તેનું શું કારણ છે કે હું તમને અનિષ્ટ, અકાન્ત, અપ્રિય, અમનોજ્ઞ અને અમનોહર લાગું છું કે જેથી તમે મારા માટે પ્રતિદિન ભોજનના સમયે આવું શ્રેષ્ઠ પાણી મોકલતા નથી ? તમે આ શ્રેષ્ઠ પાણી ક્યાંથી મેળવ્યું છે ? ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુને કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! આ પેલી ખાઈનું પાણી છે.

૨૦ તઈ ણં સે જિયસત્તુ સુબુદ્ધિં ઈવં વયાસી- કેણં કારણેણં સુબુદ્ધી ! ઈસ સે ફરિહોદઈ ?

તઈ ણં સુબુદ્ધી જિયસત્તું ઈવં વયાસી- ઈવં ઝલુ સામી ! તુમ્હે તયા મમ ઈવમાઈક્ઝ- માણસ્સ ભાસમાણસ્સ પળ્ળવેમાણસ્સ પરૂવેમાણસ્સ ઈયમટ્ટં ણો સદ્ધહહ ।

તए णं મમ ઇમેયા- રૂવે અજ્ઞત્થિએ ચિંતિએ પત્થિએ મણોગએ સંકપ્પે સમુપ્પજ્જિત્થા- અહો ણં જિયસત્તુ રાયા સંતે જાવ ભાવે ણો સદ્દહહ, ણો પત્તિયહ, ણો રોએહ । તં સેયં ખલુ મમ જિયસત્તુસ્સ રણ્ણો સંતાણં જાવ સબ્ભૂયાણં જિણપણ્ણત્તાણં ભાવાણં અભિગમણદ્ઢયાએ એ યમદ્ઢં ઉવાહ્ણાવેત્તએ, એવં સંપેહેમિ, સંપેહિત્તા તં ચેવ જાવ પાણિયઘરિયં સદ્દાવેમિ, સદ્દાવિત્તા એવં વદામિ- તુમં ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં ઉદગરયણં જિયસત્તુસ્સ ભોયણવેલાએ ઉવણેહિ । તં એણં કારણેણં સામી ! એસ સે ફરિહોદએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે જિતશત્રુએ સુબુદ્ધિને કહ્યું- હે સુબુદ્ધિ ! આ પાણી પેલી ખાઈનું કેવી રીતે હોય શકે ?

ત્યારે સુબુદ્ધિએ જિતશત્રુ રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! તે સમયે અર્થાત્ ખાઈના પાણીનું વર્ણન કરતી વખતે મેં આપને પુદ્ગલ પરિણમનના સિદ્ધાંત વિષયક કહ્યું હતું, પ્રજ્ઞાપિત, પ્રરૂપિત કરીને, સમજાવ્યું હતું, પરંતુ તમે તેના પર શ્રદ્ધા કરી નહીં. ત્યારે મારા મનમાં આ પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે અહો ! જિતશત્રુ રાજા સત્ પદાર્થો યાવત્ જિનપ્રરૂપિત ભાવો પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ, કે રુચિ કરતા નથી. મારું કર્તવ્ય છે કે મારે જિતશત્રુ રાજાને સત્ય યાવત્ જિનપ્રજ્ઞાપ્ત ભાવોને સમજાવીને પુદ્ગલના પરિણમનના સિદ્ધાંતનો સ્વીકાર કરાવવો જોઈએ. આ રીતે વિચાર કરીને મેં તે ખાઈનું પાણી નવા ઘડાઓમાંથી ઝવવા દીધું યાવત્ શ્રેષ્ઠ પાણીને તૈયાર કરીને જલગૃહના કર્મચારીને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! આ શ્રેષ્ઠ પાણી તારે ભોજનના સમયે જિતશત્રુ રાજાને આપવું. આ રીતે હે સ્વામિન્ ! શુદ્ધિકરણ કરેલું આ તે જ ખાઈનું પાણી છે.

જિનપ્રજ્ઞાપ્ત ભાવોનો સ્વીકાર :-

૨૧ તए णं જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિસ્સ અમચ્ચસ્સ એવમાહ્કખમાણસ્સ જાવ એયમદ્ઢં ણો સદ્દહહ, ણો પત્તિયહ, ણો રોએહ, અસદ્દહમાણે અપત્તિયમાણે અરોએમાણે અભિંભતરદ્ઢાણિજ્જે પુરિસે સદ્દાવેહ, સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુબ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! અંતરાવણાઓ ણવ ઘડએ પડએ ય ગેણ્ણહ જાવ ઉદગસંભારણિજ્જેહિં દવ્વેહિં સંભારેહ । તે વિ તહેવ સંભારેતિ, સંભારિત્તા જિયસત્તુસ્સ ઉવર્ણેતિ।

તए णં જિયસત્તુ રાયા તં ઉદગરયણં કરતલંસિ આસાએહ, આસાહ્ત્તા તં આસાયણિજ્જં જાવ સવ્વિંદિયગાયપલ્હાણિજ્જં જાણિત્તા સુબુદ્ધિ અમચ્ચં સદ્દાવેહ, સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી- સુબુદ્ધી ! એણં તુમે સંતા તચ્ચા તહિયા અવિતહા સબ્ભૂયા ભાવા કઓ ઉવલદ્ધા ?

તए णં સુબુદ્ધી જિયસત્તું એવં વયાસી- એણં સામી ! મએ સંતા જાવ ભાવા જિણવયણાઓ ઉવલદ્ધા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાને સુબુદ્ધિ પ્રધાનની તે વાત ઉપર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રુચિ થઈ નહીં. શ્રદ્ધા પ્રતીતિ, રુચિ ન કરતા રાજાએ પોતાની આભ્યંતર પરિષદના પુરુષોને બોલાવ્યા, બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને નવા ઘડા તથા નવા ગળણા લઈ આવો યાવત્ પ્રધાને કરેલી વિધિ પ્રમાણે જલને સંસ્કારિત કરનારા દ્રવ્યો નાંખી તે જળને સંસ્કારિત અને સુગંધિત કરો. તે પુરુષો રાજાના આદેશાનુસાર પૂર્વોક્ત વિધિથી પાણીને શુદ્ધ-નિર્મળ કરીને યાવત્ સંસ્કારિત કરીને જિતશત્રુ રાજાની

પાસે લાવ્યા.

ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ તે ઉદકરત્નને હથેળીમાં લઈને ચાખ્યું. ચાખ્યા પછી રાજાને શ્રદ્ધા થઈ કે બાઈનું આ પાણી પીવા યોગ્ય થઈ ગયું છે **યાવત્** બધી ઈન્દ્રિયોને અને શરીરને આનંદ આપનારું થઈ ગયું છે, તેવી શ્રદ્ધા થતાં તેમણે સુબુદ્ધિ પ્રધાનને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે સુબુદ્ધિ ! તમે સત્સ્વરૂપી, તથ્ય સ્વરૂપી **યાવત્** સદ્ભૂત પદાર્થ ક્યાંથી જાણ્યા ?

ત્યારે સુબુદ્ધિએ જિતશત્રુને કહ્યું— હે સ્વામિન્ ! મેં આ સત્ **યાવત્** સદ્ભૂત ભાવો જિનેશ્વરના વચનોથી જાણ્યા છે.

૨૨ તए णं जियसत्तु सुबुद्धिं एवं वयासी- इच्छामि णं देवाणुप्पिया ! तव अंतिए जिणवयणं णिसामेत्तए । तए णं सुबुद्धी जियसत्तुस्स विचित्तं केवलिपण्णत्तं चाउज्जामं धम्मं परिकहेइ, तमाइक्खइ, जहा जीवा बज्झंति जाव पंच अणुव्वयाइं ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! હું તારી પાસેથી જિન પ્રરૂપિત વચનો સાંભળવાની ઈચ્છા કરું છું. ત્યારે સુબુદ્ધિ મંત્રીએ જિતશત્રુ રાજાને કેવળી ભાષિત ચાતુર્યામરૂપ ધર્મ સમજાવ્યો. જે રીતે જીવ કર્મબંધ કરે છે અને જે રીતે જીવ કર્મોથી મુક્ત થાય છે, તે વાત સમજાવી **યાવત્** પાંચ અણુવ્રતાદિરૂપ શ્રાવક ધર્મનું કથન કર્યું.

૨૩ તए णं जियसत्तु सुबुद्धिस्स अंतिए धम्मं सोच्चा णिसम्म हट्टुट्ट सुबुद्धिं अमच्चं एवं वयासी- सद्वहामि णं देवाणुप्पिया ! णिग्गंथं पावयणं जाव से जहेयं तुब्भे वयह । तं इच्छामि णं तव अंतिए पंचाणुवइयं सत्तसिक्खावइयं दुवालसविहं गिहिधम्मं उवसंपज्जिता णं विहरित्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंधं करेह ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાન પાસેથી ધર્મ સાંભળીને તથા મનમાં ધારણ કરીને, હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને સુબુદ્ધિ પ્રધાનને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! નિર્ગ્રંથ પ્રવચન સત્ય છે. જેમ તમે કહો છો તે જ પ્રમાણે છે. હું તમારી પાસેથી પાંચ અણુવ્રત અને સાત શિક્ષાવ્રત, તેમ શ્રાવકના બાર વ્રતરૂપ ગૃહસ્થધર્મને ધારણ કરવા ઈચ્છું છું. હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, વિલંબ કરો નહીં.

૨૪ તए णं से जियसत्तु राया सुबुद्धिस्स अमच्चस्स अंतिए पंचाणुवइयं जाव गिहिधम्मं पडिवज्जइ । तए णं जियसत्तु समणोवासए जाए अभिगयजीवाजीवे जाव पडिलाभेमाणे विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાન પાસેથી પાંચ અણુવ્રત વગેરે બારવ્રતરૂપ ગૃહસ્થ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. આ રીતે જિતશત્રુ રાજા શ્રાવક થઈ ગયા. જીવ-અજીવના જ્ઞાતા થઈ ગયા.

૨૫ तेणं कालेणं तेणं समएणं थेरागमणं जियसत्तु राया सुबुद्धी य णिग्गच्छइ । सुबुद्धी धम्मं सोच्चा जं णवरं जियसत्तुं आपुच्छामि जाव पव्वयामि । अहासुहं देवाणुप्पिया ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે તે સમયે અર્થાત્ જિતશત્રુ રાજા શ્રાવક બન્યા ત્યાર પછી કોઈ એક સમયે સ્થવિર મુનિ પધાર્યા. જિતશત્રુ રાજા અને સુબુદ્ધિ તેને વંદન કરવા માટે ગયા. સુબુદ્ધિ પ્રધાને ધર્મોપદેશ સાંભળીને

નિવેદન કર્યું કે હું જિતશત્રુ રાજાની આજ્ઞા લઈને દીક્ષા અંગીકાર કરીશ. ત્યારે સ્થવિર મુનિએ કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો.

૨૬ તદ્દા પુનઃ સુબુદ્ધિ અમચ્ચે જેનેવ જિયસત્તુ રાયા તેનેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિતા એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! મદ્દે થેરાણં અંતિએ ધમ્મે ણિસંતે, સે વિ ય ધમ્મે ઇચ્છિએ, પડિચ્છિએ, ઇચ્છિયપડિચ્છિએ; તદ્દા પુનઃ અહં સામી ! સંસારભયઉત્તિગ્ગે, ધીએ જમ્મમરણાણં, ઇચ્છામિ પં તુભ્ભેહિં અભ્ભણુણ્ણાએ સમાણે જાવ પવ્વત્તદ્દા ।

તદ્દા પુનઃ જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિ અમચ્ચં એવં વયાસી- અચ્છાસુ તાવ દેવાણુપ્પિયા ! કદ્દવયાઈં વાસાઈં ઝરલાઈં માણુસસગાઈં ભોગભોગાઈં ભુંજમાણા તઓ પચ્છા એગયઓ થેરાણં અંતિએ મુંડે ભવિત્તા પં જાવ પવ્વઈસસામો ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સુબુદ્ધિ પ્રધાન જિતશત્રુ રાજા પાસે આવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું, હે સ્વામિન્ ! મેં સ્થવિર મુનિઓ પાસેથી ધર્મોપદેશનું શ્રવણ કર્યું; તે ધર્મ મને ઈચ્છિત અને બહુ ઈચ્છિત તેમજ હૃદયમાં પૂરેપૂરો ઉત્તરી ગયો છે. તેથી હે સ્વામિન્ ! હું સંસારથી ઉદ્ધિગ્ન બન્યો છું અને જરા-મરણથી ભયભીત થયો છું. હું આપની આજ્ઞા મેળવીને સ્થવિરો પાસે પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા ઈચ્છું છું.

ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! હમણાં થોડા વર્ષો રોકાઈ જાઓ, મનુષ્ય સંબંધી સુખો ભોગવીને પછી આપણે બન્ને સાથે સ્થવિર મુનિઓની પાસે મુંડિત થઈને યાવત્ પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશું.

રાજા-પ્રધાનની દીક્ષા, મોક્ષ ગમન :-

૨૭ તદ્દા પુનઃ સુબુદ્ધિ અમચ્ચે જિયસત્તુસસ રણ્ણો એયમદ્દં પડિસુણેઈ । તદ્દા પુનઃ તસસ જિયસત્તુસસ રણ્ણો સુબુદ્ધિણા સદ્ધિં વિઝલાઈં માણુસસ જાવ પચ્વણુભ્ભવમાણસસ દુવાલસ વાસાઈં વીઝક્કંતાઈં ।

તેણં કાલેણં તેણં સમણં થેરાગમણં । તદ્દા પુનઃ જિયસત્તુ રાયા ધમ્મં સોચ્ચા એવં જં ણવરં દેવાણુપ્પિયા ! સુબુદ્ધિ આમંતેમિ, જેટ્ટપુત્તં રજ્જે ઠવેમિ, તદ્દા પુનઃ તુભ્ભં અંતિએ જાવ પવ્વયામિ। અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ।

તદ્દા પુનઃ જિયસત્તુ રાયા જેનેવ સદ્દે ગિહે તેનેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિતા સુબુદ્ધિ સદ્દાવેઈ, સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ મદ્દે થેરાણં જાવ પવ્વજ્જામિ, તુમં પં કિં કરેસિ ? તદ્દા પુનઃ સુબુદ્ધિ જિયસત્તુ એવં વયાસી-જાવકે અણ્ણે આહારે વા જાવ પવ્વયામિ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુ રાજાની વાતનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર પછી સુબુદ્ધિ પ્રધાન તથા જિતશત્રુ રાજાને મનુષ્ય સંબંધી સુખ ભોગવતાં બાર વર્ષ વ્યતીત થઈ ગયા.

તે કાલે અને તે સમયે સ્થવિર મુનિઓનું પુનઃ આગમન થયું. ત્યારે જિતશત્રુ રાજા ધર્મોપદેશ સાંભળીને પ્રતિબોધ પામ્યા. તેમણે સ્થવિરોને નિવેદન કર્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! હું સુબુદ્ધિ પ્રધાનને દીક્ષા માટે

આમંત્રિત કરીને, જ્યેષ્ઠ પુત્રને રાજ સિંહાસન ઉપર સ્થાપિત કરીને આપની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું. ત્યારે સ્થવિર મુનિએ કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ આપને સુખ ઉપજે તેમ કરો.

ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ પોતાના ઘેર આવીને સુબુદ્ધિ પ્રધાનને બોલાવ્યા અને કહ્યું- મેં સ્થવિર ભગવંત પાસેથી ધર્મ સાંભળ્યો છે **યાવત્** હું પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવાની ઈચ્છા કરું છું. તમે શું કરશો ? તમારી શું ઈચ્છા છે ? ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુને કહ્યું- આપના સિવાય મારો બીજો કોણ આધાર છે? **યાવત્** હું પણ સંસાર ભયથી ઉદ્વિગ્ન થયો છું, હું પણ પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરીશ.

૨૮ તएणं जियसत्तु राया सुबुद्धिं अमच्चं एवं वयासी- तं जइ णं देवाणुप्पिया ! जाव पव्वयाहि; गच्छह णं देवाणुप्पिया ! जेट्टपुत्तं कुडुंभे ठावेहि, ठावित्ता सीयं दुरुहित्ता णं ममं अंतिए जाव पाउब्भवह । तए णं सुबुद्धी अमच्चे तहेव जाव पाउब्भवइ ।

તए णं जियसत्तु कोडुंबियपुरिसे सद्दवेइ, सद्दवित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! अदीणसत्तुस्स कुमारस्स रायाभिसेयं उवट्टवेह । जाव अभिसिंचंति जाव पव्वइए ।

ભાવાર્થ :- જિતશત્રુ રાજાએ કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમારે દીક્ષા અંગીકાર કરવી હોય તો તમે જાઓ અને તમારા જ્યેષ્ઠ પુત્રને કુટુંબભાર સોંપીને, શિબિકા પર આરૂઢ થઈને મારી પાસે આવો. ત્યાર પછી સુબુદ્ધિ પ્રધાને રાજાના કથન પ્રમાણે કરીને **યાવત્** રાજા પાસે આવી ગયા.

ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને તેને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ, અદીનશત્રુ કુમારના રાજ્યભિષેકની સામગ્રી ઉપસ્થિત કરો. કર્મચારી પુરુષોએ સામગ્રી તૈયાર કરી **યાવત્** કુમારનો અભિષેક કર્યો **યાવત્** જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ અમાત્યની સાથે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી.

૨૯ તए णं जियसत्तु रायरिसी एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, अहिज्जित्ता बहूणि वासाणि सामण्ण परियायं पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसेत्ता जाव सिद्धे ।

તए णं सुबुद्धी अणगारे वि एक्कारस अंगाइं अहिज्जित्ता, बहूणि वासाणि सामण्ण परियायं पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसित्ता जाव सिद्धे ।

ભાવાર્થ :- દીક્ષા અંગીકાર કર્યા પછી જિતશત્રુ રાજર્ષિએ અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું, ઘણા વર્ષો સુધી દીક્ષા પર્યાય પાળીને અંતે એક માસની સંલેખના દ્વારા કષાયોને કૃશ કરી, કર્મોનો ક્ષય કરીને સિદ્ધ થયા.

તે જ રીતે દીક્ષા અંગીકાર કર્યા પછી સુબુદ્ધિ અણગારે પણ અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું, ઘણા વર્ષો સુધી દીક્ષા પર્યાયનું પાલન કરીને એક માસની સંલેખના દ્વારા કષાયોને કૃશ કરી, કર્મોનો ક્ષય કરી સિદ્ધ થયા.

૩૦ एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं बारसमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते । ॥ त्ति बेमि ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ બારમા અધ્યયનનો આ (ઉપર્યુક્ત) અર્થ કહ્યો છે. મેં જે રીતે સાંભળ્યું છે તે પ્રમાણે કહ્યું છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં જિતશત્રુરાજા અને સુબુદ્ધિ પ્રધાનની જીવન ઘટનાના દષ્ટાંત દ્વારા ગુણવાનના સંગે ગુણવાન બનવાનો બોધ આપ્યો છે. વૃત્તિકારે તે માટે એક ગાથા રજૂ કરી છે. યથા—

મિચ્છત્ત-મોહિયમણા, પાવપસત્તા વિ પાણિણો વિગુણા ।
ફરિહોદગં વ ગુણિણો, હવંતિ વરગુરુપસાયઓ ॥૧॥

અર્થ— જેઓનું મન મિથ્યાત્વથી મૂઢ છે, જે પાપોમાં અત્યંત આસક્ત છે અને ગુણોથી શૂન્ય છે, તેવા પ્રાણીઓ પણ શ્રેષ્ઠ ગુરુના પ્રસાદથી ગુણવાન બની જાય છે, જેમ(સુબુદ્ધિ અમાત્યના પ્રસાદથી) ખાઈનું અશુદ્ધ પાણી શુદ્ધ સુગંધ સંપન્ન અને ઉત્તમ જળ બની ગયું. ॥૧॥

તેરમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનું નામ દર્દુરજ્ઞાત છે.

આ આગમના પ્રારંભમાં અને સમવાયાંગ સૂત્રમાં ૧૯ અધ્યયનોના નામોલ્લેખમાં આ અધ્યયન માટે મંદુક્ક નામનો ઉલ્લેખ છે. તેમ છતાં આ અધ્યયન દર્દુર જ્ઞાતરૂપે પ્રખ્યાત છે. મંદુક્ક શબ્દનો અર્થ દેડકો થાય છે. તેનું સંસ્કૃત રૂપ દર્દુર અને પ્રાકૃતરૂપ દહુર છે. નંદ મણિયાર આસક્તિના પરિણામે પોતે બનાવેલી વાવમાં જ દેડકારૂપે ઉત્પન્ન થયો અને દેડકાના ભવમાં કરેલી આરાધનાના પરિણામે દેવ થયો. આ રીતે નંદમણિયારના દેડકાના ભવની પ્રધાનતાથી અધ્યયનનું નામ મંદુક્ક = દર્દુરજ્ઞાત છે.

રાજગૃહ નગરમાં નંદમણિયાર નામના શ્રેષ્ઠી રહેતા હતા. તેમણે એકવાર ભગવાન મહાવીરનો ઉપદેશ સાંભળ્યો અને શ્રાવકના ૧૨ વ્રતો અંગીકાર કર્યા. ત્યાર પછી સંત સમાગમના અભાવે તે મિથ્યાદષ્ટિ બની ગયા.

એકવાર તેમણે અક્રમ પૌષધ કર્યો, તેમાં અંતિમ રાત્રે તેને ખૂબ જ તરસ લાગી અને પાણીના જ વિચાર આવવા લાગ્યા, પાણીના વિચારોમાંને વિચારોમાં તેમણે એક રમણીય, સરસ, મોટી વાવ બનાવવાનો સંકલ્પ કર્યો.

બીજા દિવસે પૌષધમાં લાગેલા તે અતિચારની આલોચના કર્યા વિના પૌષધવ્રત પૂર્ણ કર્યું. ત્યાર પછી પૌષધમાં કરેલા સંકલ્પાનુસાર એક મોટી નંદાવાવ અને તેની ચારે બાજુ ચાર ઉદ્યાન તેમજ તે ઉદ્યાનમાં ક્રમશઃ ચિત્રશાળા, ભોજનશાળા, ચિકિત્સાશાળા અને અલંકારશાળા તૈયાર કરાવી. લોકો નંદાવાવ અને નંદમણિયાર શેઠની ખૂબ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. તે પ્રશંસા સાંભળી શેઠ ખૂબ ગર્વિષ્ટ બની ગયા અને તે વાવમાં આસકત બની ગયા. કાળક્રમે શેઠ ૧૬ રોગાંતકથી ઘેરાઈને મૃત્યુ પામ્યા.

આસક્તિના પરિણામે નંદ શ્રેષ્ઠી, તે વાવમાં જ દેડકારૂપે ઉત્પન્ન થયા. એકદા ભગવાન મહાવીર તે નગરમાં પધાર્યા. વાવમાં પાણી ભરવા આવતા લોકો દ્વારા વારંવાર ભગવાનનું નામ સાંભળતા- સાંભળતા દેડકાને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

જાતિસ્મરણ જ્ઞાન દ્વારા પૂર્વભવમાં ધારણ કરેલા વ્રતો, સંતદર્શનના અભાવે મિથ્યાત્વની પ્રાપ્તિ, પૌષધમાં લાગેલા અતિચાર અને અંતે આસક્તિના કારણે દેડકારૂપે જન્મ, આ સર્વ દશ્યો તેને પ્રત્યક્ષ થયા. પશ્ચાતાપ સાથે દેડકાએ પુનઃ શ્રાવક વ્રતો ધારણ કર્યા અને તે દિવસથી જ નિરંતર છટ્ટના પારણે છટ્ટ કરવાનો અભિગ્રહ કર્યો.

એકદા તે દેડકો ભગવાનના દર્શન કરવા નીકળ્યો. તે સમયે ચતુરંગિણી સેના સહિત શ્રેણિક રાજા પણ પ્રભુના દર્શન કરવા જઈ રહ્યા હતા. તેમાં કોઈ એક ઘોડાના પગ નીચે પેલો દેડકો ચગદાઈ ગયો. પોતાનો અંતિમ સમય જાણીને દેડકાએ શ્રદ્ધાપૂર્વક ભગવાન મહાવીરની સાક્ષીએ સંથારાનો સ્વીકાર કર્યો. થોડીક વારમાં જ આયુષ્ય પૂર્ણ થયું.

તે દેડકો પ્રથમ દેવલોકમાં દર્દુરદેવ રૂપે ઉત્પન્ન થયો. એકદા તેમણે અવધિજ્ઞાનથી ભગવાન મહાવીર

સ્વામીને જોયા અને દર્શન કરવા ભગવાનના સમવસરણમાં આવી પહોંચ્યો. દર્શન અને વંદન કરી સૂર્યાભદ્રેવની જેમ બત્રીસ પ્રકારના નાટકનું પ્રદર્શન કરી પુનઃ સ્વસ્થાને(દેવલોકમાં) ગયો. ત્યાર પછી ગૌતમ સ્વામીના પૂછવાથી પ્રભુએ તે દેવના પૂર્વના બે ભવોનું વર્ણન કર્યું.

તે દર્દુરદેવ પોતાનું ચાર પલ્યોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ, દીક્ષા અંગીકાર કરી, સિદ્ધગતિને પામશે.

આ રીતે પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં— સત્ ગુરુના સમાગમે સમકિત આદિ આત્મિક ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે અને ગુરુ સમાગમ વિના પતન થઈ જાય છે, તે તત્ત્વ વર્ણિત છે.

તેરમું અધ્યયન

દર્દુર શાલ

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ધંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં બારસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, તેરસમસ્સ પં ધંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શાતાસૂત્રના બારમા અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો શાતાસૂત્રના તેરમા અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे णामं णयरे, गुणसीलए चेइए, वण्णओ। समोसरणं । परिसा णिग्गया ।

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્મા સ્વામીએ ઉત્તર આપતા કહ્યું- હે જંબૂ ! તે કાલે, તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું, ગુણશીલ નામનું ઉદ્યાન હતું. નગર અને ઉદ્યાનનું વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું. ભગવાનનું સમવસરણ થયું અને પરિષદ ધર્મોપદેશ સાંભળવા આવી.

દર્દુરદેવ દ્વારા નાટ્ય દર્શન :-

૩ તેणं कालेणं तेणं समएणं सोहम्मे कप्पे ददुदुरवडिंसए विमाणे सभाए सुहम्माए ददुदुरंसि सीहासणंसि ददुदुरे देवे चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं चउहिं अग्गमहिसीहिं, सपरिसाहिं एवं जहा सूरियाभे जाव दिव्वाइं भोगभोगाइं भुंजमाणे विहरइ । इमं च णं केवलकप्पं जंबुद्धीवं दीवं विउलेणं ओहिणा आभोएमाणे-आभोएमाणे जाव णट्टविहिं उवदंसित्ता पडिगए, जहा सूरियाभे ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે સૌધર્મ નામના દેવલોકમાં દર્દુરાવતંસક નામના વિમાનમાં, સુધર્મા નામની સભામાં, દર્દુર નામના સિંહાસન પર, દર્દુર નામના દેવ પોતાના ચાર હજાર સામાનિક દેવો, ચાર અગ્રમહિષીઓ અને પરિષદો સહિત રાજપ્રશ્રીય સૂત્રમાં વર્ણિત સૂર્યાભદેવની જેમ દિવ્ય ભોગોને ભોગવતા વિચરી રહ્યા હતા. તેમણે પોતાના વિપુલ અવધિજ્ઞાનથી સંપૂર્ણ જંબૂદ્વીપને જોતાં-જોતાં રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં ભગવાન મહાવીરને જોયા. તેઓ પોતાના પરિવાર સાથે ભગવાનના દર્શન કરવા આવ્યા અને સૂર્યાભદેવની સમાન નાટ્ય વિધિ બતાવીને પાછા ફર્યા.

૪ ધંતે તિ ! ભગવં ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદइ णमंसइ, वंदित्ता णमंसित्ता एवं वयासी- अहो णं धंते ! ददुदुरे देवे महिड्डिए महज्जुईए महब्बले महायसे महासोक्खे महाणुभागे। ददुदुरस्स णं धंते ! देवस्स सा दिव्वा देविड्डी दिव्वा देवजुई दिव्वे देवाणुभावे

કર્હિં ગયા ? કર્હિં અણુપવિદ્વા ? ગોયમા ! સરીરં ગયા, સરીરં અણુપવિદ્વા કૂડાગારદિદ્વંતો।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ભગવાન ગૌતમે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે ભગવન્ ! હમણા તો આ દર્દુર દેવ આશ્ચર્યકારી મહર્દિ, મહાદ્યુતિ, મહાબલ, મહાયશ, મહાસુખ તથા મહા પ્રભાવથી સંપન્ન હતો, તો હે ભગવન્ ! ક્ષણવારમાં દર્દુર દેવની તે દિવ્ય દેવઋદ્ધિ, દેવદ્યુતિ, દિવ્ય દેવાનુભાવ ક્યાં ગયા ? ક્યાં સમાઈ ગયા ? હે ગૌતમ ! તે દેવની ઋદ્ધિ શરીરમાં ગઈ, શરીરમાં સમાઈ ગઈ. આ વિષયમાં કૂડાગાર શાળાનું દષ્ટાંત સમજવું જોઈએ.

વિવેચન :-

કૂડાગાર દિદ્વંતો :- કૂડાગાર શાળાનું દષ્ટાંત. એક મોટી કૂડાગાર (કૂટના આકારવાળી) શાળાની બહાર ઊભેલા સેંકડો મનુષ્યો વાવાઝોડું અને મૂસળધાર વરસાદ આવતાં ટપોટપ તે કૂડાગારશાળામાં ચાલ્યા જાય છે, તેમાં સમાઈ જાય છે; તેમ વૈક્રિયશક્તિ દ્વારા વિસ્તાર પામેલી દિવ્ય ઋદ્ધિ દેવના શરીરમાં સમાઈ જાય છે.

દર્દુર દેવનો પૂર્વ ભવ : નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠી :-

૫ દહુરેણં ભંતે ! દેવેણં સા દિવ્વા દેવિઢ્ઠી જાવ કિણ્ણા લદ્ધા, કિણ્ણા પત્તા, કિણ્ણા અભિસમણ્ણાગયા ? એવં ખલુ ગોયમા ! ઇહેવ જંબુદ્દીવે દીવે ભારહે વાસે રાયગિહે ણયરે, ગુણસીલણે ચેદ્દણે, સેણિણે રાયા, વણ્ણઓ । તત્થ ણં રાયગિહે ણંદે ણામં મણિયારસેટ્ઠી પરિવસદ્દિ, અઢ્ઢે દિત્તે જાવ અપરિભૂણે ।

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! દર્દુર દેવે તે દેવઋદ્ધિ કેવી રીતે મેળવી, કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી અને કઈ રીતે સ્વાધીન બનાવી છે ? હે ગૌતમ ! આ જ જંબુદ્દીપના ભરતક્ષેત્રમાં રાજગૃહ નામનું નગર હતું. ત્યાં ગુણશીલ નામનું ઉદ્યાન હતું. તે નગરમાં શ્રેણિક નામના રાજા હતા. નગરી, ઉદ્યાન અને રાજાનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું. તે રાજગૃહી નગરીમાં નંદ મણિયાર નામના શેઠ રહેતા હતા. તે સમૃદ્ધ, તેજસ્વી યાવત્ અનેક લોકોને માટે આદર્શભૂત હતા.

નંદ શ્રેષ્ઠીને ધર્મ પ્રાપ્તિ :-

૬ તેણં કાલેણં તેણં સમણ્ણં અહં ગોયમા ! સમોસઢે । પરિસા ણિગ્ગયા । સેણિણે રાયા વિ ણિગ્ગણે । તણે ણં સે ણંદે મણિયારસેટ્ઠી ઇમીસે કહાણે લદ્ધે સમાણે પાયચારેણં જાવ પજ્જુવાસદ્દિ । ણંદે મણિયાર સેટ્ઠી ધમ્મં સોચ્ચા સમણોવાસણે જાણે । તણે ણં અહં રાયગિહાઓ પઢિણિક્ખંતે બહિયા જણવયવિહારં વિહરમિ ।

ભાવાર્થ :- હે ગૌતમ ! તે કાલે અને તે સમયે હું ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં આવ્યો. પરિષદ વંદના કરવા માટે આવી, શ્રેણિક રાજા પણ આવ્યા. નંદ મણિયાર શેઠને આ વાતની ખબર પડતાં તેઓ પગપાળા ચાલતાં દર્શનાર્થે આવ્યા અને પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા. તે નંદ મણિયાર શેઠ ધર્મ સાંભળીને, શ્રાવક વ્રત અંગીકાર કરીને શ્રમણો- પાસક થયા. ત્યાર પછી (હે ગૌતમ !) હું રાજગૃહ નગરથી નીકળીને બહાર જનપદોમાં વિચરણ કરવા લાગ્યો.

નંદ શ્રેષ્ઠીને મિથ્યાત્વ પ્રાપ્તિ :-

૭ તદ્દં પં સે પંદે મણિયારસેટ્ટી અણ્ણયા કયાઈ અસાહુદંસણેણ ય અપજ્જુવાસણાણ ય અણ્ણુસાસણાણ ય અસુસ્સુસણાણ ય સમ્મત્તપજ્જવેહિં પરિહાયમાણેહિં-પરિહાયમાણેહિં મિચ્છત્ત પજ્જવેહિં પરિવહ્મણેહિં-પરિવહ્મણેહિં મિચ્છત્તં વિપ્પહિવણ્ણે જાણ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠી અસાધુઓના દર્શનથી અર્થાત્ કુગુરુના સંસર્ગથી અને સદ્ગુરુની પર્યુપાસના ન કરવાથી, ધર્મનો ઉપદેશ ન મળવાથી, સમ્યક્ત્વના પર્યાયો ક્રમશઃ ક્ષીણ થવાથી અને મિથ્યાત્વના પર્યાયો ક્રમશઃ વધવાથી કોઈ એક સમયે મિથ્યાત્વી થઈ ગયા.

૮ તદ્દં પં પંદે મણિયારસેટ્ટી અણ્ણયા કયાઈ ગિમ્હકાલસમયંસિ જેટ્ટામૂલંસિ માસંસિ અટ્ટમભત્તં પરિગેણ્ણહિ, પરિગેણ્ણિત્તા પોસહસાલાણ પોસહિણ્ણે ઇવ બંભચારી ઉમ્મુક્ક મણિસુવણ્ણે વવગયમાલાવણ્ણગ વિલેવણે ણિવિચ્છત્તસત્થમૂસલે ંગે અબીણ દબ્બ સંથારોવગણ વિહરહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠીએ એકવાર ત્રીષ્મ ઋતુના જેઠ માસમાં અટ્ટમ તપ અંગીકાર કરીને; પૌષ્ઠશાળામાં પૌષ્ઠવ્રતની જેમ બ્રહ્મચર્ય વ્રતધારણ કરીને; મણિ, સુવર્ણનો ત્યાગ કરીને; ફૂલ-માળા, પાવડર આદિ શ્રૃંગાર પ્રસાધનોનો ત્યાગ કરીને તથા સાવધયોગ-શસ્ત્ર, મૂસળ વગેરે પ્રયોગોનો ત્યાગ કરીને; બીજા કોઈના સંગાથ રહિત એકલા, બીજ રહિત ઘાસના સંસ્તારક પર બેઠા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠીનું સમકિતથી પતિત થવાનું વર્ણન છે. તે વર્ણનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે મોક્ષાર્થી જીવોને સંત સમાગમે એકવાર ધર્મનો બોધ અને વ્રતોની પ્રાપ્તિ થઈ જાય તો પણ ધર્મ સંસ્કારોની પરિપક્વતા અને દૃઢતા માટે સંત સમાગમ અત્યંત જરૂરી છે. શ્રમણ નિર્ગ્રંથોની પર્યુપાસનાથી જ તેના વ્રતો નિર્મળ અને શુદ્ધ બને છે. સંત સમાગમના અભાવમાં ક્યારેક તેના સમ્યક્ત્વના પરિણામો ક્ષીણ થાય, મિથ્યાત્વના પર્યાયોની વૃદ્ધિ થાય ત્યારે ક્રમશઃ સમ્યક્ત્વનો નાશ થઈ જાય છે. આ જ કારણે શ્રમણ નિર્ગ્રંથોના અત્યધિક આવાગમન અને વિચરણયુક્ત રાજગૃહી નગરીમાં રહેવા છતાં પણ નંદમણિયાર શ્રમણોની પર્યુપાસનાથી વંચિત રહેવાના કારણે સમકિતથી ચ્યુત થઈને મિથ્યાત્વને પ્રાપ્ત થયા હતા.

પોસહસાલાણ પોસહિણ્ણે ઇવ :- કોઈ જીવ મિથ્યાત્વ દશાને પ્રાપ્ત થયા પછી પૌષ્ઠ ગ્રહણ કરે અથવા કોઈ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ સંસાર ભાવે પૌષ્ઠ ગ્રહણ કરે, ત્યારે તે પૌષ્ઠ શ્રાવકના અગિયારમા પૌષ્ઠ વ્રત રૂપ હોતો નથી. તે માટે શાસ્ત્રકારે અહીં **પોસહિણ્ણે ઇવ** આ શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે. તેનો અર્થ છે કે તે પૌષ્ઠની જેમ- બ્રહ્મચર્ય ધારણ, પાપકારી પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ, સુવર્ણાદિનો ત્યાગ, પ્રતિલેખન, પ્રમાર્જન, દર્ભ સંસ્તારક આદિ સર્વ વિધિનું પાલન કરે છે; તેમ છતાં મિથ્યાત્વના કે સંસાર ભાવોના યોગે તેમાં આત્મગુણોનું પૌષ્ઠ થતું ન હોવાથી તે પૌષ્ઠ, વ્રતરૂપ થતો નથી.

નંદશ્રેષ્ઠી દ્વારા પુષ્કરિણી, વનખંડ આદિ નિર્માણ :-

૯ તદ્દં પં પંદસ્સ અટ્ટમભત્તંસિ પરિણમમાણંસિ તણ્ણાણ હુહાણ ય અભિભૂયસ્સ સમાણસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્ઞત્થિણ્ણે જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - ધણ્ણા પં તે ઈસરપભિયઓ જાવ કયવિભવા

ખં તે ઈસરપભિયઓ જેસિં ખં રાયગિહસ્સ બહિયા બહૂઓ વાવીઓ પોક્ખરિણીઓ દીહિયાઓ ગુંજાલિયાઓ સરપંતિયાઓ સરસરપંતિયાઓ, જત્થ ખં બહૂજણો ણહાઇ ય પિયઇ ય પાણિયં ચ સંવહઇ । તં સેયં ખલુ મમ કલ્લં પાડપ્પભાયાએ સેણિયં રાયં આપુચ્છિત્તા રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાએ બેભારપવ્વયસ્સ અદૂરસામંતે વત્થુપાઢગ-રોઇયંસિ ભૂમિભાગંસિ ખંદં પોક્ખરિણિં ખણાવેત્તએ ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા કલ્લં પાડપ્પભાયાએ જાવ પોસહં પારેઇ, પારિત્તા ણહાએ જાવ વિભૂસિએ મિત્તણાઇ જાવ સંપરિવુડે મહત્થં મહગ્ઘં મહરિહં રાયારિહં પાહુડં ગેણહઇ, ગેણિહત્તા જેણેવ સેણિએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છઇ જાવ પાહુડં ઉવટ્ટવેઇ, ઉવટ્ટવિત્તા એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ખં સામી ! તુબ્ભેહિં અબ્ભણુણ્ણાએ સમાણે રાયગિહસ્સ બહિયા જાવ ખણાવેત્તએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ।

ભાવાર્થ :- અદ્દમ પૂરો થવાના સમયે નંદશ્રેષ્ઠી તરસ અને ભૂખથી વ્યાકુળ બની ગયા. તેના મનમાં આ પ્રમાણે અધ્યવસાય યાવત્ વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે- “તે ઈશ્વર, સાર્થવાહ આદિ ધન્ય છે યાવત્ તેનો વૈભવ સફળ છે કે જેઓની રાજગૃહ નગર બહાર ઘણી વાવડીઓ, પુષ્કરિણીઓ, દીર્ઘિકાઓ-લાંબી વાવડીઓ, ગુંજાલિકાઓ-કમલ યુક્ત વાવડીઓ, સરોવરો, સરોવરોની પંક્તિઓ છે કે જેમાં ઘણા લોકો સ્નાન કરે છે, પાણી પીવે છે અને પાણી ભરીને લઈ જાય છે. હું કાલે સવારે શ્રેણિક રાજાની આજ્ઞા લઈને રાજગૃહ નગરની બહાર, ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં, વૈભાર પર્વતની નજીક, વાસ્તુશાસ્ત્રીએ પસંદ કરેલા ભૂમિભાગમાં નંદા નામની પુષ્કરિણી(વાવ) ખોદાવું,” આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો,

વિચાર કરીને, બીજે દિવસે પ્રભાત થતાં પૌષ્ઠ પાળ્યો. પૌષ્ઠ પાળીને સ્નાન કર્યું યાવત્ વિભૂષિત થઈને મિત્ર, જ્ઞાતિજનો આદિ સાથે યાવત્ બહુમૂલ્ય અને રાજાને ભેટ કરવા યોગ્ય પદાર્થો લઈને શ્રેણિક રાજાની પાસે ગયા યાવત્ ગ્રહણ કરેલા તે પદાર્થો રાજાને ભેટરૂપે અર્પણ કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન્! આપની અનુમતિ મેળવીને હું રાજગૃહ નગરીની બહાર યાવત્ પુષ્કરિણી ખોદાવવા ઇચ્છું છું. રાજાએ ઉત્તર આપ્યો- હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

૧૦ તએ ખં ખંદે સેણિએણં રણ્ણા અબ્ભણુણ્ણાએ સમાણે હટ્ટ-તુટ્ટે રાયગિહં મજ્ઝંમજ્ઝેણં ણિગ્ગચ્છઇ, ણિગ્ગચ્છિત્તા વત્થુપાઢય-રોઇયંસિ ભૂમિભાગંસિ ખંદં પોક્ખરિણિં ખણાવિડં પયત્તે યાવિ હોત્થા ।

તએ ખં સા ખંદા પોક્ખરિણી અણુપુવ્વેણં ખણમાણા ખણમાણા પોક્ખરિણી જાયા યાવિ હોત્થા- ચાઝક્કોણા સમતીરા અણુપુવ્વ સુજાયવપ્પસીયલજલા સંછણ્ણપત્તભિસમુણાલા બહુ-ઉપ્પલ-પડમ-કુમુય-ગલિણી-સુભગ-સોગંધિય-પુંડરીય-મહાપુંડરીય-સયપત્ત-સહસ્સપત્ત-પપ્ફુલ્લકેસરોવવેયા પરિહત્થ-ભમંત-મત્તછપ્પય-અણેગ-સડણગણ-મિહુણ-વિયરિય-સદ્દુણ્ણઇય-મહુરસરણાઇયા પાસાઈયા દરિસણિજ્જા અભિરૂવા પડિરૂવા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજાની આજ્ઞા મળતા નંદ મણિયાર શેઠ હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. તે રાજગૃહ નગરીની મધ્યમાં થઈને નીકળ્યા. વાસ્તુ શાસ્ત્રીઓ દ્વારા નિર્દિષ્ટ ભૂમિ ભાગમાં નંદા નામની વાવ ખોદાવવાનું શરૂ કર્યું.

ત્યાર પછી કમશ: ખોદતાં-ખોદતાં પુષ્કરિણી(વાવ) સંપૂર્ણ ખોદાઈ ગઈ. તે ચતુષ્કોણ હતી, તેના કિનારા એક સરખા હતા. તેનું પાણી શીતળ અને ઊંડાણમાં અગાધ હતું. તે વાવનું પાણી કમલપત્રો, બિસતંતુઓ અને મૃણાલોથી આચ્છાદિત રહેતું હતું. તે વાવ ઘણા ખીલેલાં ઉત્પલો, કમળો, ચંદ્રવિકાસી કુમુદો, વિશિષ્ટ સુગંધવાળા નલિનીઓ, સુભગ જાતીય કમળો, સૌગંધિક કમળો, સફેદ પુંડરિકો, મહાપુંડરિકો, શતપત્ર કમળો, સહસ્રપત્ર કમળોની કેસરથી યુક્ત રહેતી હતી. ચારે બાજુ ઉન્મત બનીને ઉડતા ઘણા ભમરાઓ અને હંસ, સારસાદિ અનેક પક્ષી યુગલો દ્વારા કરાતાં મધુર અને ઘોષ યુક્ત કલરવોથી તે વાવ ગુંજતી હતી. તે મનને પ્રસન્ન કરનારી, દર્શનીય, અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપ હતી અર્થાત્ અત્યંત રમણીય હતી.

૧૧ ત્વં પં સે પંદે મણિયારસેટ્ટી પંદાણ પોક્ષરિણીણ ચઙ્ગિસિં ચત્તારિ વણસંઢે રોવાવેઙ્ગિ । ત્વં પં તે વણસંઢા અણુપુવ્વેણં સારક્ષિજ્જમાણા ય સંગોવિજ્જમાણા ય સંવહ્મિયમાણા ય વણસંઢા જાયા - કિણ્હા જાવ મહામેહ ણિકુરંબભૂયા પત્તિયા પુપ્પિયા જાવ ઉવસોભેમાણા - ઉવસોભેમાણા ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે નંદમણિયાર શ્રેષ્ઠીએ નંદા પુષ્કરિણીની ચારે દિશામાં ચાર વનખંડ બનાવવા રોપાઓ રોપાવ્યા. પશુ-પક્ષીરૂપ ઉપદ્રવોથી સંરક્ષિત, હિમ-અગ્નિ આદિથી સંગોપિત, પાણીના સિંચનથી સંવર્ધિત તે રોપાઓ અનુક્રમે વૃક્ષ બની ગયા. તે વનખંડો હરિયાળીથી યુક્ત હોવાથી કાળી કાંતિવાળા યાવત્ પાણી ભરેલા મેઘ જેવા દેખાવા લાગ્યા. પાંદડાઓ અને પુષ્પોના સમૂહથી યુક્ત યાવત્ અત્યંત સુંદર દેખાવા લાગ્યા.

૧૨ ત્વં પં પંદે મણિયારસેટ્ટી પુરચ્છિમિલ્લે વણસંઢે ઇગં મહં ચિત્તસમ્ભં કારાવેઙ્ગિ, અણેગખંભસયસંણિવિટ્ઠં પાસાઈયં દરિસણિજ્જં અભિરૂવં પહિરૂવં । તત્થ પં બહૂણિ કિણ્હાણિ ય જાવ સુક્કિલાણી ય કટ્ટકમ્માણિ ય પોત્થકમ્માણિ ય ચિત્તલિપ્પગંથિમવેઢિમપૂરિમ સંઘાઈમાઈ ઉવદંસિજ્જમાણાઈ ઉવદંસજ્જિમાણાઈ ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠીએ પૂર્વદિશાના વનખંડમાં એક વિશાળ ચિત્રશાળા તૈયાર કરાવી. સેંકડો સ્તંભો ઉપર સ્થાપિત તે ચિત્રશાળા પ્રાસાદીય, દર્શનીય અને અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપ હતી. તે ચિત્રશાળામાં લાકડા ઉપર કાળા યાવત્ શ્વેત, આ પાંચે રંગની પુતળીઓ વગેરે કાષ્ટ કર્મ કરાવ્યું હતું. તાડપત્રાદિ ઉપર લેખો લખાવી પુસ્ત કર્મ, ભીંતાદિ ઉપર ચિત્રો દોરાવી ચિત્રકર્મ, લાલમાટીની વલ્લી વગેરે બનાવી લેખ્યકર્મ, દોરા ગૂંથીને બનાવાતી કલાકૃતિઓ કરાવી ગ્રંથિમ કર્મ, ફૂલાદિ વીંટી-વીંટીને બનાવાતી કલાકૃતિઓ કરાવી વેષ્ટિતકર્મ, સુવર્ણાદિની પ્રતિમાદિ તૈયાર કરાવી પૂરિતકર્મ અને વિભિન્ન અવયવો જોડીને બનાવાતી કલાકૃતિઓ તૈયાર કરાવી સંઘાતિમ કર્મ કરાવ્યું હતું. તે સ્થાપત્ય એટલું સુંદર હતું કે લોકો એક બીજાને બતાવતાં હતાં.

૧૩ તત્થ પં બહૂણિ આસણાણિ ય સયણાયાણિ ય અત્થુયપચ્ચત્થુયાઈ ચિટ્ઠંતિ । તત્થ પં બહવે ણઢા ય ણટ્ટા ય જાવ દિણ્ણમ્હં ભક્તવેયણા તાલાયર-કમ્મં કરેમાણા વિહરંતિ ।

રાયગિહવિણિગ્ગયા એત્થ બહૂ જણા તેસુ પુવ્વણ્ણત્થેસુ આસણ-સયણેસુ સણિણસણ્ણા ય સંતુયટ્ટા ય સુણમાણા ય પેચ્છમાણા ય સાહેમાણા ય સુહંસુહેણં વિહરં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી નંદ મણિયાર શેઠે ઉત્તરદિશાના વનખંડમાં એક મોટી અલંકાર સભા- હજામ-શાળા તૈયાર કરાવી. તે પણ અનેક સેંકડો સ્થંભોવાળી યાવત્ મનોહર હતી. તેમાં ઘણા અલંકારિક-શરીરના શૃંગાર આદિ કરનારા પુરુષોને આજીવિકા, ભોજન અને પગાર દઈને રાખ્યા હતા. તેઓ ઘણા શ્રમણો, અનાથો, ગ્લાનો, રોગીઓ અને દુર્બલોના અલંકાર કર્મ(હજામત વગેરે) કરતા હતા.

૧૭ તए णं तीए णंदाए पोक्खरिणीए बहवे सणाहा य अणाहा य पंधिया य पहिया य करोडिया य कप्पडिया य कारिया य तणाहारा य पत्तहारा य कट्टहारा य; अप्पेगइया ण्हायंति, अप्पेगइया पाणियं पियंति, अप्पेगइया पाणियं संवहंति, अप्पेगइया विसज्जियसेय-जल्लमल्ल-परिस्समणिद्द-खुप्पिवासा सुहंसुहेणं विहरंति।

રાયગિહવિણિગ્ગઓ વિ જત્થ બહુજણો, કિં તે ? જલરમણવિવિહમજ્જણ કયલિ લયાઘરય કુસુમસત્થરય અણેગસડણગણ-રુયરિભિયસંકુલેસુ સુહંસુહેણં અભિરમમાણો અભિરમમાણો વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે નંદા પુષ્કરિણીમાં ઘણા સનાથો, અનાથો, પાંથિકો, પથિકો, કાવડ ઉપાડનારા કરોટિકો, કાર્પટિકો, ચારાનો ભારો ઉપાડનારા તૃણહારકો, પાંદડા ઉપાડનારા પત્ર હારકો, કઠિયારા આદિ આવતા હતા. તેમાંથી કેટલાક લોકો સ્નાન કરતા, કેટલાક પાણી પીતા, કેટલાક પાણી ભરીને લઈ જતા હતા તો કેટલાક પસીનો વગેરે શરીરજન્ય મેલને તથા પરિશ્રમજન્ય થાક, નિદ્રા, ક્ષુધા-તૃષ્ણાને દૂર કરતાં સુખપૂર્વક વિચરતા હતા.

રાજગૃહનગરના પણ ઘણા લોકો ત્યાં આવીને જલકીડા, વિવિધ સ્નાન કરતાં તેમજ કદલીગૃહ, લતામંડપ, પુષ્પ અને શય્યાઓનો ઉપભોગ કરતાં તથા અનેક પક્ષીઓના સમૂહથી થતા મનોહર કલરવ સાંભળતાં, સુખપૂર્વક આનંદ પ્રમોદ કરતાં વિચરતા હતા.

નંદ શ્રેષ્ઠીના કાર્યની પ્રશંસા :-

૧૮ તए णं णंदाए पोक्खरिणीए बहुजणो ण्हायमाणो य, पीयमाणो य, पाणियं च संवहमाणो य अण्णमण्णं एवं वयासी- धण्णे णं देवाणुप्पिया ! णंदे मणियारसेट्ठी, कयत्थे जाव जम्मजीवियफले, जस्स णं इमेयारूवा णंदा पोक्खरिणी चाउक्कोणा जाव पडिरूवा, जस्स णं पुरत्थिमिल्ले तं चेव चउसु वि वणसंडेसु जाव रायगिहविणिग्गओ जत्थ बहुजणो आसणेसु य सयणेसु य सण्णिसण्णो य संतुयट्ठो य पेच्छमाणो य साहेमाणो य सुहंसुहेणं विहरइ; तं धण्णे कयत्थे जाव जम्मजीवियफले णंदस्स मणियारस्स देवाणुप्पिया !

તए णं रायगिहे संघाडग जाव बहुजणो अण्णमण्णस्स एयमाइक्खइ- धण्णे णं देवाणुप्पिया ! णंदे मणियारे एवं सो चेव गमओ जाव सुहंसुहेणं विहरइ ।

તए णं णંદે મણિયારે બહુજણસ્સ અંતિએ એયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ હટ્ટતુટ્ટે ધારાહય કલંબગં વિવ સમૂસવિયરોમકૂવે પરં સાયાસોક્ખમણુભવમાણે વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાં નંદા પુષ્કરિણીમાં સ્નાન કરતાં, પાણી પીતાં અને તેમાંથી પાણી ભરી લઈ જતાં લોકો પરસ્પર આ પ્રમાણે વાતો કરવા લાગ્યાં કે હે દેવાનુપ્રિય ! નંદમણિયાર શેઠને ધન્યવાદ છે. તેઓ કૃતાર્થ થઈ ગયા **યાવત્** તેના જન્મ અને જીવન સફળ છે. જેણે આ ચોરસ, નયનરમ્ય વગેરે ગુણોવાળી વાવ બનાવી, તેની ચારે બાજુ ચાર ઉદ્યાન બનાવ્યા **યાવત્** પૂર્વાદિ દિશામાં ક્રમશઃ ચિત્રશાળા વગેરે બનાવ્યાં છે **યાવત્** આ ચારે ઉદ્યાનોમાં રાજગૃહ નગરમાંથી ફરવા આવેલા ઘણાં માણસો આસન પર બેસીને, શય્યા પર સૂઈને, ઉદ્યાનની શોભાને જોતાં, તેની પ્રશંસા કરતાં સુખપૂર્વક વિચરે છે.

તેથી નંદમણિયાર શેઠ ધન્યવાદને પાત્ર છે, કૃતાર્થ છે, કૃતલક્ષણ છે, કૃત પુણ્ય છે; હે દેવાનુપ્રિયો ! નંદ મણિયારે પોતાના ભવને સુધારી લીધો છે અને તેનો મનુષ્ય જન્મ અને જીવન સફળ છે.

રાજગૃહનગરના શ્રૃંગાટક વગેરે રાજમાર્ગો પર ઊભા રહી લોકો પરસ્પર વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યાં કે હે દેવાનુપ્રિય ! નંદમણિયાર શેઠ ધન્ય છે વગેરે પૂર્વોક્ત કથન કરવું **યાવત્** લોકો સુખપૂર્વક વિચરણ કરે છે.

નંદ મણિયાર શેઠ ઘણા લોકો પાસેથી આ પ્રમાણે પોતાની પ્રશંસા સાંભળીને આનંદિત તથા સંતુષ્ટ થઈ જતો હતો અને મેઘધારાથી આહત કદંબવૃક્ષની સમાન તેમનું શરીર હર્ષથી રોમાંચિત થઈ જતું હતું. આ રીતે તે શાતાજનિત પરમ સુખનો અનુભવ કરતો હતો અર્થાત્ પોતાના કાર્યની પ્રશંસા સાંભળીને તેના રોમે-રોમ આનંદથી પુલકિત બની જતા હતા.

નંદશ્રેષ્ઠીને સોળ રોગાતંકની ઉત્પત્તિ :-

૧૯ તए णं तस्स णंदस्स मणियारसेट्टिस्स अण्णया कयाई सरीरगंसि सोलस रोगायंका पाउब्भूया, तंजहा -

સાસે કાસે જરે દાહે, કુચ્છિસૂલે ભગંદરે ।

અરિસા અજીરए દિટ્ઠિ, મુદ્ધસૂલે અકારए ॥૧॥

અચ્છિવેયણા કણ્ણવેયણા કંઙ્કુ દડદરે કોઢે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકવાર (પાપકર્મના ઉદયે) નંદ મણિયાર શેઠના શરીરમાં સોળ રોગાતંક (મોટા રોગો) ઉત્પન્ન થયા. તે આ પ્રમાણે હતા- (૧) શ્વાસ, (૨) કાસ- ઉધરસ (૩) જ્વર, (૪) દાહ-જલન (૫) કુક્ષિશૂળ, (૬) ભગંદર, (૭) અર્શ-હરસ, (૮) અજીર્ણ, (૯) નેત્રશૂળ (૧૦) મસ્તક શૂળ, (૧૧) ભોજન વિષયક અરુચિ (૧૨) નેત્રવેદના, (૧૩) કર્ણવેદના (૧૪) ખંજવાળ (૧૫) જલોદર અને (૧૬) કોઢ.

૨૦ તए णं से णंदे मणियारसेट्टी सोलसहिं रोगायंकेहिं अभिभूए समाणे कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! रायगिहे णयरे सिंघाडग जाव महापहपहेसु महया-महया सद्देणं उग्घोसेमाणा-उग्घोसेमाणा एवं वयह-

एवं खलु देवाणुप्पिया ! णंदस्स मणियारसेट्टिस्स सरीरगंसि सोलस रोगायंका पाउब्भूया, तं जो णं इच्छइ देवाणुप्पिया ! वेज्जो वा वेज्जपुत्तो वा जाणुओ वा जाणुयपुत्तो वा कुसलो वा कुसलपुत्तो वा णंदस्स मणियारस्स तेसिं च सोलसण्हं रोगायंकाणं एगमवि रोगायंकं उवसामित्तए, तस्स णं देवाणुप्पिया ! णंदे मणियारे

વિઝલં અત્થસંપયાણં દલયઈ ત્તિ કટ્ટુ દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઘોસણં ઘોસહ, ઘોસિત્તા ઇ યમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ। તે વિ તહેવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- આ સોળ રોગાતંકથી પીડિત નંદ મણિયારે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને કહ્યું- ‘હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને રાજગૃહ નગરમાં શ્રૃંગાટક યાવત્ રાજમાર્ગો પર ઘોષણા કરાવો કે હે દેવાનુપ્રિયો! નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠીના શરીરમાં શ્વાસથી કોઠ પર્યતના સોળ રોગ ઉત્પન્ન થયા છે, તો હે દેવાનુપ્રિયો ! જે કોઈ વૈદ્ય કે વૈદ્યપુત્ર, જ્ઞાયક કે જ્ઞાયકપુત્ર, કુશલ કે કુશલ પુત્ર, નંદ મણિયારના તે સોળ રોગોમાંથી એક પણ રોગને મટાડી દેશે, તેને નંદ મણિયાર વિપુલ ધન-સંપત્તિ પ્રદાન કરશે. આ પ્રમાણે બે-ત્રણ વાર ઘોષણા કરો, ઘોષણા કરીને મને તે કાર્ય થઈ ગયાના સમાચાર આપો. કર્મચારી પુરુષોએ આજ્ઞાનુસાર ઘોષણા કરીને, નંદશ્રેષ્ઠીને જાણ કરી.

૨૧ ત્ત્વ ણં રાયગિહે ણયરે ઇમેયારૂવં ઘોસણં સોચ્ચા ણિસમ્મ બહવે વેજ્જા ય વેજ્જપુત્તા ય જાવકુસલપુત્તા ય સત્થકોસહત્થગયા ય સિલિયાહત્થગયા ય ગુલિયાહત્થગયા ય ઓસહ-ભેસજ્જહત્થગયા ય સઈહિં સઈહિં ગેહેહિંતો ણિક્ખમંતિ, ણિક્ખમિત્તા રાયગિહં મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેણેવ ણંદસ્સ મણિયારસેટ્ઠિસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ણંદસ્સ મણિયારસેટ્ઠિસ્સ સરીરં પાસંતિ, તેસિં રોગાયંકાણં ણિયાણં પુચ્છંતિ, પુચ્છિત્તા ણંદસ્સ મણિયારસેટ્ઠિસ્સ બહૂહિં ઉવ્વલણેહિ ય ઉવ્વટ્ટણેહિ ય સિણેહપાણેહિ ય વમણેહિ ય વિરેયણેહિ ય સેયણેહિ ય અવદહણેહિ ય અવણહાણેહિ ય અણુવાસણેહિ ય વત્થિકમ્મેહિ ય ણિરૂહેહિ ય સિરાવેહેહિ ય તચ્છણાહિ ય પચ્છણાહિ ય સિરાવેઢેહિ ય તપ્પણાહિ ય પુટવાઈહિ ય છલ્લીહિ વલ્લીહિ ય મૂલેહિ ય કંદેહિ ય પત્તેહિ ય પુપ્ફેહિ ય ફલેહિ ય બીઈહિ ય સિલિયાહિ ય ગુલિયાહિ ય ઓસહેહિ ય ભેસજ્જેહિ ય ઇચ્છંતિ તેસિં સોલસણં રોગાયંકાણં ઇગમવિ રોગાયંકં ઉવસામિત્ત્ત્વે, ણો ચેવ ણં સંચાઈંતિ ઉવસામેત્ત્ત્વે ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણેની ઘોષણા સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને રાજગૃહ નગરમાંથી ઘણા વૈદ્યો, વૈદ્યપુત્રો યાવત્ કુશલપુત્રો હાથમાં શસ્ત્રકોશ(શસ્ત્રોની પેટી) લઈને, શસ્ત્રોને તીક્ષ્ણ કરવાના પથ્થરોને લઈને, ગોળીઓ, ઔષધ તથા ભેષજને હાથમાં લઈને પોત-પોતાના ઘેરથી નીકળ્યા અને રાજગૃહની મધ્યમાં થઈને નંદ મણિયારના ઘેર આવ્યા. તેઓએ નંદ મણિયારના શરીરને તપાસ્યું અને નંદ મણિયારને રોગનું નિદાન કરવા માટે પૂછપરછ કરી અને ત્યાર પછી તે વૈદ્યોએ નંદમણિયાર શ્રેષ્ઠીના શરીર પર અનેક પ્રકારનો લેપ કરીને, ઉબટન કરીને અર્થાત્ મલાપકર્ષક દ્રવ્યો શરીર પર ચોળીને, સ્નેહપાન- ઔષધિમાં પકાવેલા તેલ-ઘી આદિનું પાન કરાવીને, વમન-વિરેચન કરાવીને, વરાળ-સ્નાન કરાવીને, તપાવેલા લોખંડથી ડામ આપીને, ઔષધ મિશ્રિત જળથી સ્નાન કરાવીને, અનુવાસન-ચંત્ર દ્વારા ગુદા માર્ગે પેટમાં તેલ ચડાવીને, બસ્તિકર્મ-ગુદા માર્ગે વાટ વગેરે ચડાવીને અંદરના મળની સફાઈ કરીને, નિરૂહ- ચર્મ ચંત્ર દ્વારા અનુવાસન કરીને, શિરાઓ નસો વીંધીને, ખરાબ લોહી બહાર ખેંચી લઈને, તક્ષણ-ચામડી છેદીને કુશળતા પૂર્વક ચામડી ઉતરડીને, શિરા-નસોને બાંધીને, સ્નિગ્ધ પદાર્થથી માલિશ કરીને, પુટપાક- આગમાં પકાવેલા ઔષધો આપીને, છાલ-વેલ-મૂળ-કંદ-પત્ર-પુષ્પ-ફળ-બીજ-કરિયાતું વગેરેની ગોળીઓ અને અનેક ઔષધ ભેષજ

દ્વારા તે સોળ રોગાતંકોમાંથી એક-એક રોગને મટાડવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ તેઓ (નંદશ્રેષ્ઠીના) એક પણ રોગાતંકને શાંત કરવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં.

૨૨ તए णं ते बहवे वेज्जा य वेज्जपुत्ता य जाणुया य जाणुयपुत्ता य कुसला य कुसलपुत्ता य जाहे णो संचाएति तेसिं सोलसण्हं रोगायंकाणं एगमवि रोगायंकं उवसामेत्ताए ताहे संता तंता परितंता णिव्विण्णा समाणा जामेव दिसं पाउब्भूया तामेव दिसं पडिगया ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઘણા વેદો, વેદપુત્રો, જાણકારો, જાણકારપુત્રો, કુશલ, કુશલપુત્રો જ્યારે તે સોળ રોગોમાંથી એક પણ રોગને ઉપશાંત કરવામાં સમર્થ ન થયા ત્યારે થાકીને, વિશેષ થાકીને, બિન્ન થઈને, ઉદાસ થઈને પોત-પોતાના ઘેર પાછા ફર્યા.

નંદ શ્રેષ્ઠીનો દેડકા રૂપે જન્મ :-

૨૩ તए णं णंदे तेहिं सोलसेहिं रोगायंकेहिं अभिभूए समाणे णंदा-पोक्खरिणीए मुच्छिए तिरिक्खजोणिएहिं णिबद्धाउए, बद्धपएसिए अट्टदुहट्टवसट्टे कालमासे कालं किच्चा णंदाए पोक्खरिणीए दददुरीए कुच्चिसि दददुरत्ताए उववण्णे ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સોળ રોગાતંકોથી પરાજિત, નંદા-પુષ્કરિણીમાં અતીવ મૂર્ચિત તે નંદ શ્રેષ્ઠીએ તિર્યચ યોનિ સંબંધી આયુષ્યનો બંધ કર્યો. આર્તધ્યાનને વશીભૂત થઈને મૃત્યુના સમયે મૃત્યુ પામીને તે જ નંદાપુષ્કરિણીમાં એક દેડકીની કુક્ષીમાં દેડકા રૂપે ઉત્પન્ન થયો.

૨૪ તए णं णंदे दददुरे गब्भाओ विणिम्मुकके समाणे उम्मुक्कबालभावे विण्णायपरिणयमित्ते जोव्वणगमणुपत्ते णंदाए पोक्खरिणीए अभिरममाणे-अभिरममाणे विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી નંદ દેડકો ગર્ભથી બહાર આવીને અર્થાત્ જન્મ પામીને અનુક્રમે બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થયો, તે સમજદાર થયો અને યૌવનને પ્રાપ્ત થયો ત્યારે નંદા પુષ્કરિણીમાં આનંદ-પ્રમોદ કરતો વિચરવા લાગ્યો.

દેડકાને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન :-

૨૫ તए णं णंदाए पोक्खरिणीए बहू जणे ण्हायमाणो य पियमाणो य पाणियं संवहमाणो य अण्णमण्णस्स एवं आइक्खइ- धण्णे णं देवाणुप्पिया ! णंदे मणियारे जस्स णं इमेयारूवा णंदा पुक्खरिणी चाउक्कोणा जाव पडिरूवा, जस्स णं पुरत्थिमिल्ले वणसंडे चित्तसभा अणेगखंभसयसण्णिविट्ठा तहेव चत्तारि सहाओ जाव जम्मजीवियफले ।

ભાવાર્થ :- નંદા પુષ્કરિણીમાં ઘણા લોકો સ્નાન કરતાં, પાણી પીતાં અને પાણી ભરીને લઈ જતા પરસ્પરમાં આ પ્રમાણે કહેતા હતા- હે દેવાનુપ્રિય ! નંદ મણિયાર ધન્ય છે, કે જેણે આ ચતુષ્કોણ **યાવત્** મનોહર પુષ્કરિણી બનાવી છે, પૂર્વના વનખંડમાં સેંકડો સ્થંભોની ઉપર સ્થાપિત ચિત્રસભા બનાવી છે. આ રીતે ચારે વનખંડો અને ચારે સભાઓના વિષયમાં કહેવું જોઈએ **યાવત્** નંદ મણિયારનો જન્મ અને જીવન સફળ છે.

૨૬ તए णं तस्स दददुरस्स अभिक्खणं-अभिक्खणं बहुजणस्स अंतिए एयमट्टं सोच्चा

ણિસમ્મ ઇમેયારૂવે અજ્ઞતિથિજાવ સમુપ્પજ્જેત્થા-સે કહિં મણ્ણે મણ્ણે ઇમેયારૂવે સદ્દે ણિસંતપુવ્વે ત્તિ કટ્ટુ સુભેણં પરિણામેણં જાવ જાહસરણે સમુપ્પણ્ણે, પુવ્વજાહં સમ્મં સમાગચ્છહિં।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઘણા લોકો પાસેથી વારંવાર આ વાત (પોતાની પ્રશંસા) સાંભળીને હૃદયમાં ધારણ કરીને, તે દેડકાને આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે મેં આવા પ્રકારના શબ્દો પહેલાં ક્યાંક સાંભળ્યા છે; આ પ્રમાણે વિચારતાં, શુભ પરિણામોમાં વર્તતાં યાવત્ તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને તેને પોતાનો પૂર્વજન્મ સારી રીતે યાદ આવી ગયો.

દેડકા દ્વારા શ્રાવક વ્રત-સ્વીકાર :-

૨૭ તણ્ણં તણ્ણં દદ્દુરણ્ણ સમુપ્પજ્જેત્થા- જાવ મણ્ણોગયસંકપ્પે સમુપ્પજ્જેત્થા- એવં ખલુ અહં ઇહેવ રાયગિહે ણયરે ણંદે ણામં મણિયારે-અહ્હે । તેણં કાલેણં તેણં સમણ્ણં સમણે ભગવં મહાવીરે સમોસદ્દે । તણ્ણં મણ્ણં સમણ્ણં ભગવઓ મહાવીરણ્ણ અંતિણ્ણં પંચાણુવ્વણ્ણં સત્તસિક્ખાવણ્ણં દુવાલસવિહે ગિહિધમ્મે પડિવણ્ણે । તણ્ણં અહં અણ્ણયા કયાહ અસાહુદંસણે ય જાવ મિચ્છતં વિપ્પડિવણ્ણે ।

તણ્ણં અહં અણ્ણયા કયાહ ગિમ્મહકાલસમયંસિ પોસહં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરમિ। એવં જહેવ ચિંતા, આપુચ્છણા, ણંદા પુક્ખરિણી, વણસંડા, સભાઓ, તં ચેવ સવ્વં જાવ ણંદાણ્ણં પુક્ખરિણીણ્ણં દદ્દુરણ્ણં ઉવવણ્ણે । તં અહો ! ણં અહં અધણ્ણે અપુણ્ણે અકયપુણ્ણે ણિગંથાઓ પાવયણાઓ ણટ્ટે ભટ્ટે પરિભટ્ટે । તં સેયં ખલુ મમં સયમેવ પુવ્વપડિવણ્ણાહં પંચાણુવ્વયાહં સત્તસિક્ખાવયાહં ઉવસંપજ્જિત્તાણં વિહરિત્તાણ્ણં ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે દેડકાને આ પ્રમાણે વિચાર યાવત્ મનોગત સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો કે- હું આ જ રાજગૃહ નગરમાં ધન ધાન્ય આદિથી સમૃદ્ધ નંદ મણિયાર નામનો શેઠ હતો. તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી પધાર્યા. ત્યારે મેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે પાંચ અણુવ્રત અને સાત શિક્ષાવ્રતરૂપ દ્વાદશવિધ (બારવ્રતરૂપ) શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો. કેટલાક સમય પછી સાધુઓના દર્શન-સંગતિ ન થવા આદિથી હું મિથ્યાત્વને પ્રાપ્ત થયો.

ત્યાર પછી કોઈ એકવાર ગ્રીષ્મકાળમાં મેં અદ્દમ પૌષ્ઠ ગ્રહણ કર્યો હતો અને પૌષ્ઠમાં તૃપ્તાથી થયેલી વ્યાકુળતા, પુષ્કરિણી ખોદાવવાનો વિચાર, શ્રેણિક રાજાને નિવેદન, નંદા પુષ્કરિણી, વનખંડ, સભાઓનું નિર્માણ વગેરે પૂર્વભવ સંબંધિત સર્વ ઘટના જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી જણાવા લાગી યાવત્ હું નંદા પુષ્કરિણીમાં દેડકારૂપે ઉત્પન્ન થયો છું. અહો...! હું અધન્ય છું, પુણ્ય હીન છું, અકૃત પુણ્ય છું કે હું નિર્ગ્રંથ પ્રવચનથી નષ્ટ થયો છું, ભ્રષ્ટ થયો છું, સર્વથા ચ્યુત થઈ ગયો છું, તો હવે મારા માટે એ જ શ્રેયસ્કર છે કે પહેલાં અંગીકાર કરેલા પાંચ અણુવ્રતો અને સાત શિક્ષાવ્રતોને પુનઃ અંગીકાર કરીને વિચરું.

૨૮ એવં સંપેહેહ, સંપેહિત્તા પુવ્વપડિવણ્ણાહં પંચાણુવ્વયાહં સત્તસિક્ખાવયાહં આરુહેહ, આરુહિત્તા ઇમેયારૂવે અભિગ્ગહં અભિગ્ગિણ્ણહ- કપ્પહ મે જાવજ્જીવં છટ્ટં છટ્ટેણં અણિચ્છિત્તેણં તવો કમ્મેણં અપ્પાણં ભાવેમાણ્ણસ વિહરિત્તાણ્ણં, છટ્ટસ્સ વિ ય ણં પારણગંસિ કપ્પહ મે ણંદાણ્ણં

પોક્ષરિણીં પરિપેરંતેસુ ફાસુણં ણહાણોદણં ઉમ્મહ્ણાલોલિયાહિ ય વિત્તિં કપ્પેમાણસ્સ વિહરિત્તે ઇમેયારૂવં અભિગ્ગહં અભિગેણિહત્તા જાવજ્જીવાણે છટ્ટંછટ્ટેણં જાવ વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે દેડકાએ(નંદ મણિયારના જીવે) આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, પહેલાં અંગીકાર કરેલા પાંચ અણુવ્રતો અને સાત શિક્ષાવ્રતોને પુનઃ અંગીકાર કરીને આ પ્રમાણે અભિગ્રહ(દઢનિયમ) ધારણ કર્યો કે— આજથી જીવનપર્યંત મારે છઠ-છઠની તપશ્ચર્યાથી આત્માને ભાવિત કરતા રહેવું અને છઠના પારણામાં પણ નંદા પુષ્કરિણીની ચારેકોર પ્રાસુક-અચિત્ત થયેલા અર્થાત્ લોકોના સ્નાન કરેલા પાણીથી અને મનુષ્યોના ઉન્મર્દન આદિ દ્વારા ઉતારેલા મેલના આહારથી જીવન નિર્વાહ કરવો; આ પ્રકારે અભિગ્રહ ધારણ કરીને તે જીવનપર્યંત નિરંતર છઠ-છઠની તપસ્યાથી આત્માને ભાવિત કરતો વિચરવા લાગ્યો.

૨૯ તેણં કાલેણં તેણં સમણં અહં ગોયમા ! ગુણસીલણે ચેણે સમોસઠે । પરિસા ણિગ્ગયા । તણે ણં ણંદાણે પુક્ષરિણીં બહુજણો ણહાયમાણો ય પિયમાણો ય પાણિયં સંવહમાણો ય અણ્ણમણ્ણં એવમાઈક્કહઈ- એવં ખલુ સમણે ભગવં મહાવીરે ઇહેવ ગુણસીલણે ચેણે સમોસઠે । તં ગચ્છામો ણં દેવાણુપ્પિયા ! સમણં ભગવં મહાવીરં વંદામો જાવ પજ્જુવાસામો । એયં મે ઇહભવે પરભવે ય હિયાણે સુહાણે સુહાણે ણિસ્સેયસાણે આણુગામિયત્તાણે ભવિસ્સઈ ।

ભાવાર્થ :- હે ગૌતમ ! તે કાળે અને તે સમયે હું ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં આવ્યો. રાજગૃહ નગરનો વિશાળ સમુદાય વંદન-દર્શન કરવા પોતપોતાના ઘેરથી નીકળી મારી પાસે આવ્યો. તે સમયે નંદા પુષ્કરિણીમાં સ્નાન કરતાં, પાણી પીતાં અને પાણી ભરી જતાં ઘણાં માણસો પરસ્પરમાં આ પ્રમાણે વાત કરવા લાગ્યા કે— શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી અહીં ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે જઈએ અને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદના કરીએ યાવત્ પર્યુપાસના કરીએ. તે આપણા માટે આ ભવમાં, પરભવમાં હિતકારી, સુખકારી, ક્ષેમકારી, કલ્યાણકારી તથા બીજા ભવમાં અનુગામી થશે અર્થાત્ પરભવમાં તે જ સાથે આવશે.

દેડકાનું વંદનાર્થે પ્રસ્થાન :-

૩૦ તણે ણં તસ્સ દદ્દુરસ્સ બહુજણસ્સ અંતિણે એયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ અયમેયારૂવે અજ્જત્થિણે ચિંતિણે પત્થિણે મણોગણે સંકપ્પે સમુપ્પજ્જેત્થા- એવં ખલુ સમણે ભગવં મહાવીરે સમોસઠે । તં ગચ્છામિ ણં સમણં ભગવં મહાવીરં વંદામિ- એવં સંપેહેઈ, સંપેહેત્તા ણંદાઓ પુક્ષરિણીઓ સણિયંસણિયં ઉત્તરઈ, ઉત્તરિત્તા જેણેવ રાયમગ્ગે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા તાણે ઉક્કિટ્ટાણે દદ્દુરગઈણે વીરૂવયમાણે-વીરૂવયમાણે જેણેવ મમં અંતિણે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણે ।

ભાવાર્થ :- ઘણા મનુષ્યો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને, તે દેડકાને આ પ્રમાણે વિચાર, ચિંતન, અભિલાષા અને મનોગત સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયા કે ખરેખર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર અહીં પધાર્યા છે, તો હું જાઉં અને ભગવાનને વંદના કરું. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે ધીરે-ધીરે નંદા પુષ્કરિણીમાંથી બહાર નીકળીને, રાજમાર્ગ ઉપર આવીને મારી પાસે આવવા માટે ઉત્કૃષ્ટ દહુર ગતિથી અર્થાત્ દેડકાને યોગ્ય તીવ્ર ચાલથી ચાલવા લાગ્યો.

દેડકાનું અનશન સહિત મૃત્યુ :-

૩૧ ઇમં ચ ણં સેણિણે રાયા ભંભસારે ણહાણે જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસણે હત્થિખંધવરગણે સકોરંટમલ્લદામેણં છત્તેણં ધરિજ્જમાણેણં સેયવરચામરેહિ ય ઉદ્ધુવ્વમાણેહિં મહયાહયગયરહ-ભહ-ચહગર-કલિયાણે ચાઠરંગિણીણે સેણાણે સંધિં સંપરિવુડે મમ પાયવંદણે હવ્વમાગચ્છઈ ।

તણે ણં સે દદ્દુરે સેણિયસ્સ રણ્ણો એગેણં આસકિસોરણં વામપાણં અક્કંતે સમાણે અંતણિગ્ઘાઈણે કણે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ભંભસાર જેનું બીજું નામ છે, તેવા શ્રેણિક રાજા સ્નાન કરીને યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, શ્રેષ્ઠ હાથી ઉપર આરૂઢ થઈને, કોરંટ વૃક્ષના પુષ્પોની માળાઓવાળા છત્રને ધારણ કરીને, વીંઝાતા શ્વેત ચામરોથી શોભતા(તે રાજા) અશ્વ, હાથી, રથ અને મોટા-મોટા સુભટોના સમૂહથીયુક્ત ચતુરંગિણી સેનાથી પરિવૃત્ત થઈને, મારા ચરણોમાં વંદન કરવાને માટે શીઘ્રતાપૂર્વક આવી રહ્યા હતા.

ત્યારે તે દેડકો શ્રેણિક રાજાના એક કિશોર-નવજુવાન ઘોડાના ડાબા પગ નીચે કચરાઈ ગયો. તેના આંતરડા બહાર નીકળી ગયા.

૩૨ તણે ણં સે દદ્દુરે અત્થામે અબલે અવીરિણે અપુરિસક્કારપરક્કમે અધારણિજ્જમિતિ કટ્ટુ એગંતમવક્કમઈ જાવ એવં વયાસી-

ણમોત્થુણં અરહંતાણં ભગવંતાણં જાવ સિદ્ધિ ગઈણામધેજ્જં ઠાણં સંપત્તાણં ।
ણમોત્થુણં ણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ મમ ધમ્માયરિયસ્સ જાવ સંપાવિઝકામસ્સ ।
પુવ્વિં પિ ય ણં મણે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિણે થૂલણે પાણાઈવાણે પચ્ચક્ખાણે
જાવ થૂલણે પરિગ્ગહે પચ્ચક્ખાણે । તં ઇયાણિં પિ તસ્સેવ અંતિણે સવ્વં પાણાઈવાયં
પચ્ચક્ખામિ જાવ સવ્વં પરિગ્ગહં પચ્ચક્ખામિ જાવજ્જીવં । સવ્વં અસણં પાણં ઘાઈમં
સાઈમં પચ્ચક્ખામિ જાવજ્જીવં । જં પિ ય ઇમં સરીરં ઇદ્ધં કંતં જાવ મા ણં વિવિહા
રોગાયંકા પરિસહોવસગ્ગા ફુસંતુ; એયં પિ ણં ચરિમેહિં ઋસાસેહિં વોસિરામિ ત્તિ કટ્ટુ ।

ભાવાર્થ :- ઘોડાના પગથી કચરાઈ ગયા પછી તે દેડકો શક્તિ હીન, બલહીન, વીર્ય(ઉદ્દમ) હીન અને પુરુષકાર-પરાક્રમથી હીન થઈ ગયો. હવે આ જીવનને ધારણ કરવું શક્ય નથી, તેવું લાગતાં તે એક તરફ (માણસોની અવર-જવર ન હતી ત્યાં) ચાલ્યો ગયો યાવત્ આ પ્રમાણે બોલ્યો-

અરિહંત ભગવાન યાવત્ સિદ્ધ ગતિ નામના સ્થાનને પ્રાપ્ત સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર હો. મારા ધર્માચાર્ય યાવત્ મોક્ષ પ્રાપ્તિની સન્મુખ એવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને નમસ્કાર હો. પહેલાં પણ મેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની સમીપે સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા હતા યાવત્ સ્થૂલ પરિગ્રહના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા હતા. અત્યારે પણ હું તે જ ભગવાન મહાવીરની પાસે(સાક્ષીએ) જીવન પર્યંત સર્વ પ્રાણાતિપાતના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું યાવત્ સર્વ પરિગ્રહના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું અને જીવન પર્યંત સર્વ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, ચારે પ્રકારના આહારના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું. આ જે મારું ઈષ્ટ અને કાંત શરીર છે કે જેના વિષયમાં મેં ઈચ્છ્યું હતું કે તેને રોગાતંક આદિ સ્પર્શ ન કરે, તેનો પણ

૩૫ एवं खलु समणेणं भगवया महावीरेणं तेरसमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते ।
॥ त्ति बेमि ॥

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ તેરમા જ્ઞાત-અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. સુધર્મા સ્વામી કહે છે- જેમ મેં સાંભળ્યું છે તેમ હું કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં નંદમણિયાર શ્રેષ્ઠીની જીવન ઘટનાના દષ્ટાંતે સંત સમાગમનો મહિમા પ્રગટ કર્યો છે. વૃત્તિકારે બે ગાથા દ્વારા આ દષ્ટાંતનો બોધ રજૂ કર્યો છે. યથા-

સંપણ્ણગુણો વિ જઓ, સુસાહુ-સંસગ્ગવજ્જિઓ પાયં ।

પાવઙ્ગુણપરિહારિણિં, દદ્દુરજીવોવ્વ મણિયારો ॥૧॥

અર્થ- કોઈ ભવ્ય જીવ સમ્યક્ત્વાદિ ગુણ સંપન્ન થઈ જાય પરંતુ પછી સંત સમાગમના અભાવમાં ક્યારેક તેના ગુણોનો ઢ્રાસ થઈ જાય છે, જેમ નંદ મણિયારનો જીવ. ॥૧॥

તિત્થયર-વંદણત્થં, ચલિઓ ભાવેણ પાવણ સગ્ગં ।

જહ દદ્દુરદેવેણં, પત્તં વેમાણિય-સુરત્તં ॥૨॥

અર્થ- તીર્થંકર ભગવાનને વંદન કરવા નીકળેલા પ્રાણી કોઈપણ કારણથી ભગવાન સમક્ષ પહોંચી ન શકે તો પણ તે દર્શન કરવાની ભાવનાના પરિણામે સ્વર્ગને પ્રાપ્ત કરે છે. જેમ દર્દુરે માત્ર ભાવ આધારે જ વૈમાનિક દેવ-પર્યાયને પ્રાપ્ત કરી. ॥૨॥

॥ તેરમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

યૌદમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ તેતલિપુત્ર છે. તેમાં તેતલિપુત્ર નામના પ્રધાનનું જીવન કથાનક છે.

તેતલિપુત્ર નામના નગરમાં કનકરથ રાજા અને તેતલિપુત્ર પ્રધાન રહેતા હતા. તે જ નગરમાં કલાદ નામનો સોની રહેતો હતો. તેની રૂપ અને યૌવનથી યુક્ત પોટ્ટિલા નામની કન્યા એક દિવસ અગાસી ઉપર સોનાના દડાથી રમતી હતી. અશ્વકીડા માટે નીકળેલા તેતલિપુત્ર પ્રધાનની નજર એકાએક તેના ઉપર પડી. તેણે રૂપમાં મુગ્ધ બની, સોની પાસે પોટ્ટિલાની માંગણી કરાવી અને તેની સાથે લગ્ન કર્યા.

કનકરથ રાજા પોતાના રાજ્યાદિમાં અતિ આસક્ત હતા. વિકલાંગ વ્યક્તિ રાજા ન બની શકે તે રાજનિયમને લક્ષમાં રાખી કનકરથ રાજા પોતાના પુત્રો રાજ્ય સત્તા ધીનવી ન લે તે માટે જન્મજાત બધા જ પુત્રોના આંગળી, કાનની બુટ વગેરે કોઈપણ અવયવ કપાવી નાંખી વિકલાંગ બનાવી દેતો હતો. એકવાર પદ્માવતી રાણીએ પોતાના નવજાત પુત્રને ગુપ્ત રીતે તેતલિપુત્ર પ્રધાનને ઉછેર માટે આપી દીધો. તેતલિપુત્ર પ્રધાને તેનું કનકધ્વજ નામ રાખી, પુત્રવત્ મોટો કર્યો.

કાલક્રમે તેતલિપુત્રને પોટ્ટિલા અપ્રિય બની ગઈ, તેથી તે શોકમગ્ન બની આર્તધ્યાનમાં રહેવા લાગી. તેતલિપુત્ર પ્રધાને તેના માટે દાનશાળા ખોલાવી દીધી. પોટ્ટિલા ત્યાં ભોજન વગેરેના દાનકાર્યમાં સમય પસાર કરવા લાગી. એકદા સુવ્રતા નામના સાધ્વીજી સપરિવાર નગરમાં પધાર્યા અને તેના ઘરે ગોચરી અર્થે પધાર્યા. પોટ્ટિલાએ પતિને પ્રિય બનવાનો ઉપાય પૂછ્યો. બ્રહ્મચારી એવા સાધ્વીજીઓએ પોતાના નિયમાનુસાર તેવો કોઈ ઉપાય ન જણાવતા ધર્મોપદેશ આપ્યો. પોટ્ટિલા ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાન બની અને શ્રાવકના બાર વ્રતો અંગીકાર કર્યા. કાલાંતરે તેણી દીક્ષા લેવા તૈયાર થઈ ત્યારે તેતલિપુત્રે દેવગતિમાંથી પ્રતિબોધિત કરવા આવવાની શરતે દીક્ષાની આજ્ઞા આપી. શરત સ્વીકારીને પોટ્ટિલાએ દીક્ષા લીધી, આરાધના કરીને, દેવલોકમાં પોટ્ટિલ દેવ બની.

કનકરથ રાજા મૃત્યુ પામ્યા ત્યારે તેના પુત્ર કનકધ્વજનો રાજ્યાભિષેક થયો. તે રાજા માતાના સૂચન પ્રમાણે તેતલિપુત્ર પ્રધાનનો ખૂબ આદર, સત્કાર કરતો હતો. સંસારમાં સર્વ પ્રકારની સુખ સામગ્રી વચ્ચે તેતલિપુત્ર જીવન વ્યતીત કરી રહ્યો હતો.

પોટ્ટિલ દેવે પૂર્વે આપેલા વચનાનુસાર તેતલિપુત્ર પ્રધાનને પ્રતિબોધ પમાડવા અનેકવિધ પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ તેતલિપુત્ર પ્રધાન અનુકૂળતા અને સુખ સગવડતામાં લીન હોવાથી પોટ્ટિલ દેવના સર્વ પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા. અંતે પોટ્ટિલ દેવે કનકધ્વજ રાજાને તેતલીપુત્રથી વિમુખ કરી દીધા. ત્યારે રાજા આદિ દ્વારા આદર સન્માન ન મળતાં, અપમાનના દુઃખથી દુઃખી થઈને તેણે વિષભક્ષણ, ગળા ફાંસો વગેરે વિવિધ ઉપાયો વડે આત્મહત્યા કરવા પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ તે ઉપાયો દેવના પ્રભાવે નાકામયાબ બની ગયા. આવી અપમાન અને નિરાશાજનક અવસ્થામાં દેવે તેને ધર્મોપદેશ આપ્યો ત્યારે તે પ્રતિબોધ પામ્યો અને તેને જ્ઞાતિસ્મરણજ્ઞાન થયું. પૂર્વભવમાં લીધેલી દીક્ષાનું સ્મરણ થતાં તે સ્વયમેવ દીક્ષિત થયો અને પૂર્વે ભણેલા ૧૪ પૂર્વના સ્મરણે ૧૪ પૂર્વના જ્ઞાતા બની, સંયમ-તપની આરાધનાથી કેવળજ્ઞાન-દર્શનને પ્રાપ્ત કરીને તેમણે સિદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી.

ચૌદમું અધ્યયન

તેતલિપુત્ર

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં તેરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, ચોદ્દસમસ્સ પં ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાતાસૂત્રના તેરમા અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો આ ચૌદમા જ્ઞાત-અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

તેતલિપુર નગરાદિ :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણેણં તેયલિપુરે ણામં ણયરે, પમયવણે ડજ્જાણે કણગરહે રાયા વણ્ણઓ । તસ્સ પં કણગરહસ્સ રણ્ણો પઝમાવર્હ ણામં દેવી હોત્થા, વણ્ણઓ । તસ્સ પં કણગરહસ્સ રણ્ણો તેયલિપુત્તે ણામં અમચ્ચે સામદંડ જાવ વિહરહ્ દક્ખે ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે તેતલિપુર નામનું નગર હતું. પ્રમદવન નામનું ઉદ્યાન હતું, કનકરથ નામના રાજા હતા. કનકરથ રાજાને પદ્માવતી નામની રાણી હતી. નગર, ઉદ્યાન, રાજા અને રાણીનું વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું. કનકરથ રાજાના તેતલિપુત્ર નામના પ્રધાન હતા. તે સામ, દંડાદિ નીતિમાં નિપુણ હતા યાવત્ રાજ્ય વગેરેની દેખભાળ કરતા હતા.

તેતેલિપુત્ર અને પોટ્ટિલ્લાના વિવાહ :-

૩ તત્થ પં તેયલિપુરે કલાદે ણામં મૂસિયારદારણ હોત્થા - અટ્ટે જાવ અપરિભૂણે । તસ્સ પં ભદ્દા ણામં ભારિયા । તસ્સ પં કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ ધૂયા ભદ્દાણે અત્તયા પોટ્ટિલા ણામં દારિયા હોત્થા - રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય ડક્કિટ્ઠા ડક્કિટ્ઠસરીરા ।

ભાવાર્થ :- તે તેતલિપુર નગરમાં ધનાઢ્ય યાવત્ અનેક લોકોને આદર્શભૂત તેવા કલાદ નામના મુષિકાર દારક(સોનીપુત્ર) રહેતા હતા. તેને ભદ્રા નામની પત્ની હતી. તે સોનીપુત્ર કલાદની પુત્રી અને ભદ્રાની આત્મજા પોટ્ટિલા નામની કન્યા હતી. તે શ્રેષ્ઠ રૂપ, યૌવન, લાવણ્યથી યુક્ત અને ઉત્તમ શરીરવાળી હતી.

૪ તણ પં સા પોટ્ટિલા દારિયા અણ્ણયા કયાહ્ પ્પહાયા જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયા ચેડિયા-ચક્કવાલસંપરિવુડા ડપ્પિં પાસાયવરગયા આગાસતલગંસિ કણગમણં તિંદૂસણં કીલમાણી-કીલમાણી વિહરહ્ ।

ઇમં ચ પં તેયલિપુત્તે અમચ્ચે પ્પહાણે જાવ આસખંધવરગણ મહયા ભદ્દચહગર-આસ

વાહણિયાએ ગિજ્જાયમાણે કલાયસ્સ મૂસિયારદારગસ્સ ગિહસ્સ અદૂરસામંતેણં વીઈવયઇ।

ભાવાર્થ :- તે પોટ્ટિલા પુત્રી એક દિવસ સ્નાન કરીને, સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, દાસીઓ સાથે પ્રાસાદની ઉપરની અગાશીમાં સોનાના દડાથી રમતી હતી.

તે સમયે તેતલિપુત્ર પ્રધાન સ્નાન કરીને યાવત્ ઉત્તમ અશ્વના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને, ઘણા સુભટોની સાથે ઘોડે સવારી માટે નગરીથી નીકળ્યા અને તે કલાદ સોનીપુત્રના ઘર પાસેથી પસાર થયા.

૫ તએ ણં સે તેયલિપુત્તે મૂસિયારદારગગિહસ્સ અદૂરસામંતેણં વીઈવયમાણે-વીઈવયમાણે પોટ્ટિલં દારિયં ડપ્પિં પાસાયવરગયં આગાસતલગંસિ કણગ-તિંદૂસણં કીલમાણિં પાસઇ, પાસિત્તા પોટ્ટિલાએ દારિયાએ રૂવે ય જોવ્વણે ય લાવણ્ણે ય અજ્જોવવણ્ણે, કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- એસ ણં દેવાણુપ્પિયા ! કસ્સ દારિયા કિં ણામધેજ્જા વા ?

તએ ણં કોહુંબિયપુરિસે તેયલિપુત્તં એવં વયાસી- એસ ણં સામી ! કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ ધૂયા ભદ્દાએ અત્તયા પોટ્ટિલા ણામં દારિયા રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણ્ણેણ ય ડવ્કિકટ્ઠા ડવ્કિકટ્ઠસરીરા ।

ભાવાર્થ :- સોનીપુત્રના ઘર પાસેથી પસાર થતાં તેતલિપુત્ર પ્રધાને પ્રાસાદ ઉપરની અગાશીમાં સોનાના દડાથી ક્રીડા કરતી પોટ્ટિલા કન્યાને જોઈ. તેના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્ય પર અત્યંત મોહિત બનેલા પ્રધાને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને પૂછ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! આ કોની પુત્રી છે ? તેનું નામ શું છે ?

ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષોએ તેતલિપુત્રને કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! આ કલાદ નામના સોનીપુત્રની પુત્રી અને ભદ્રાની આત્મજા એવી આ શ્રેષ્ઠ રૂપ, લાવણ્ય અને યૌવનથી યુક્ત, ઉત્તમ શરીરવાળી પોટ્ટિલા નામની કન્યા છે.

૬ તએ ણં સે તેયલિપુત્તે આસવાહણિયાઓ પહિણિયત્તે સમાણે અભિંભતરટ્ટાણિજ્જે પુરિસે સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! કલાયસ્સ મૂસિયારદારગસ્સ ધૂયં ભદ્દાએ અત્તયં પોટ્ટિલં દારિયં મમ ભારિયત્તાએ વરેહ ।

તએ ણં તે અભિંભતરટ્ટાણિજ્જા પુરિસા તેયલિણા એવં વુત્તા સમાણા હટ્ટુટ્ટા, કરયલ જાવ એવં સામી ! તહત્તિ આણાએ, વિણણં વયણં પહિસુર્ણેત્તિ જાવ જેણેવ કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ ગિહે તેણેવ ડવાગયા ।

તએ ણં કલાએ મૂસિયારદારએ તે પુરિસે એજ્જમાણે પાસઇ, પાસિત્તા હટ્ટુટ્ટે આસણાઓ અભ્બુટ્ટેઇ, અભ્બુટ્ટિત્તા સત્તટ્ટપયાઇં અણુગચ્છઇ, અણુગચ્છિત્તા આસણેણં ડવણિમંતેઇ, ડવણિમંતિત્તા આસત્થે વીસત્થે સુહાસણવરગએ એવં વયાસી- સંદિસંતુ ણં દેવાણુપ્પિયા ! કિમાગમણપઓયણં?

ભાવાર્થ :- ઘોડે સવારીથી પાછા ફર્યા પછી તેતલિપુત્રે પોતાના આભ્યંતરસ્થાનીય (અંતરંગ-વિશ્વાસુ) પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને કલાદ સોનીપુત્રની પુત્રી અને ભદ્રાની આત્મજા, પોટ્ટિલા નામની કન્યાની મારી પત્નીના રૂપમાં માંગણી કરો. તેતલિપુત્રે જ્યારે અંતરંગ પુરુષોને આ

પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તેઓ હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. હાથ જોડીને 'તહન્તિ' એટલે આપની આજ્ઞા શિરોધાર્ય છે, તેમ કહીને તેના આદેશ વચનને વિનયપૂર્વક સ્વીકારીને કલાદ સોનીપુત્રના ઘેર ગયા.

તે પ્રધાનના અંતરંગ પુરુષોને આવતા જોઈને તે સોનીપુત્ર હષ્ટ-તુષ્ટ થયા, આસન ઉપરથી ઊભા થઈને સાત-આઠ પગલા સામે ગયા, તેઓને ઘરમાં લાવીને આસન પર બેસવા આમંત્રણ કર્યું, આગતા-સ્વાગતા કરીને આરામ અને વિશ્રામ થઈ જતાં, જ્યારે તેઓ શ્રેષ્ઠ આસન ઉપર બિરાજમાન થયા ત્યારે (મૂષિકારદારકે) તેમને પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! બોલો, આપના આગમનનું પ્રયોજન શું છે ?

૭ ત્વં પં તે અભિંભતરઠ્ઠાણિજ્જા પુરિસા કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ એવં વયાસી-અમ્હે પં દેવાણુપ્પિયા ! તવ ધૂયં ભદ્વાએ અત્તયં પોટ્ટિલં દારિયં તેયલિપુત્તસ્સ ભારિયત્તાએ વરેમો । તં જહ્ પં જાણસિ દેવાણુપ્પિયા ! જુત્તં વા પત્તં વા સલાહણિજ્જં વા સરિસો વા સંજોગો તા દિજ્જઠ પં પોટ્ટિલા દારિયા તેયલિપુત્તસ્સ । તો ભણ દેવાણુપ્પિયા ! કિં દલામો સુક્કં ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે પ્રધાનના અંતરંગ પુરુષોએ કલાદ સોનીપુત્રને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! અમે આપની પુત્રી, ભદ્રાની આત્મજા એવી આ પોટ્ટિલા કન્યાની તેતલિપુત્રની પત્નીના રૂપમાં માંગણી કરીએ છીએ. હે દેવાનુપ્રિય ! તેતલીપુત્ર પ્રધાનની આ માંગણી આપને યોગ્ય અને પ્રશંસનીય લાગતી હોય, બંનેનો સંબંધ સમાન સંયોગરૂપે લાગતો હોય, તો તેતલીપુત્રને પોટ્ટિલાદારિકા પ્રદાન કરો. જો તમે પોટ્ટિલા દારિકા કન્યાદાનરૂપે પ્રદાન કરતા હો તો, હે દેવાનુપ્રિય ! કહો, તેના બદલે અમે આપને કેટલું ધન (કન્યાદાનરૂપે) આપીએ ?

૮ ત્વં પં કલાએ મૂસિયારદારએ તે અભિંભતરઠ્ઠાણિજ્જે પુરિસે એવં વયાસી- એસ ચેવ પં દેવાણુપ્પિયા ! મમ સુક્કે જં પં તેયલિપુત્તે મમ દારિયાણિમિત્તેણં અણુગ્ગહં કરેહ્ । તે અભિંભતરઠ્ઠાણિજ્જે પુરિસે વિપુલેણં અસણપાણખાઈમસાઈમેણં પુપ્ફવત્થગંધમલ્લાલંકારેણં સવ્કારેહ્ સમ્માણેહ્, સવ્કારિત્તા સમ્માણેત્તા પડિવિસજ્જેહ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કલાદ સોનીપુત્રે તે અંતરંગ વિશ્વાસુ પુરુષોને કહ્યું—હે દેવાનુપ્રિયો ! તેતલિપુત્ર પ્રધાન મારી પુત્રીને પત્નીરૂપે સ્વીકારી રહ્યા હોય, તે જ મારા માટે ધન રૂપ છે. તેતલિપુત્ર મારી પુત્રીને સ્વીકારીને મારા પર અનુગ્રહ કરી રહ્યા છે. આ પ્રમાણે કહીને તેણે તે અંતરંગ પુરુષોનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમથી તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર, સુગંધી પદાર્થ, માળા અને અલંકારથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું અને તેઓને વિદાય કર્યા.

૯ ત્વં પં તે અભિંભતરઠ્ઠાણિજ્જા પુરિસા કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ ગિહાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ તેયલિપુત્તે અમચ્ચે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તેયલિપુત્તં એયમદ્દં ણિવેયંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે અંતરંગ પુરુષો કલાદ સોનીપુત્રના ઘેરથી નીકળીને તેતલિપુત્ર પ્રધાનની પાસે આવ્યા અને તેતલિપુત્રને સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો.

૧૦ ત્વં પં કલાએ મૂસિયારદારએ અણ્ણયા કયાઈં સોહણંસિ તિહિ-કરણ્ણકલ્લમુહુત્તંસિ

પોટ્ટિલં દારિયં ણ્હાયં જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં સીયં દુરુહઇ, દુરુહિત્તા મિત્તણાઈ જાવ સંપરિવુડે સાઓ ગિહાઓ પડિણિક્ખમઇ, પડિણિક્ખમિત્તા સવ્વિઙ્ઘીએ તેયલિપુરં મજ્ઞંમજ્ઞેણં જેણેવ તેયલિપુત્તસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા પોટ્ટિલં દારિયં તેયલિપુત્તસ્સ સયમેવ ભારિયત્તાએ દલયઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કલાદ સોનીપુત્રે કોઈ સમયે શુભતિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં પોટ્ટિલા દારિકાને સ્નાન કરાવીને, સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને, શિબિકામાં આરૂઢ કરીને, મિત્રો અને જ્ઞાતિજનો આદિથી પરિવૃત્ત થઈને પોતાના ઘેરથી નીકળ્યા, સર્વ ઋદ્ધિ સાથે, તેતલિપુરની મધ્યમાં થઈને તેતલિપુત્ર પ્રધાનના ઘરે આવીને પોટ્ટિલા દારિકાને પોતે જ તેતલિપુત્રને પત્ની રૂપે પ્રદાન કરી.

૧૧ તए णं તેયલિપુત્તે પોટ્ટિલં દારિયં ભારિયત્તાએ ઉવણીયં પાસઇ, પાસિત્તા હટ્ટુટ્ટે; પોટ્ટિલાએ સંદ્ધિ પટ્ટયં દુરુહઇ, દુરુહિત્તા સેયાપીણ્હિં કલસેહિં અપ્પાણં મજ્જાવેઇ, મજ્જાવિત્તા અગ્ગિહોમં કરેઇ, કરિત્તા પાણિગ્ગહણં કરેઇ, કરિત્તા પોટ્ટિલાએ ભારિયાએ મિત્તણાઙ્ગિયગ્ગ સયણસંબંધિ પરિજણં વિપુલેણં અસણપાણખાઇમસાઇમેણં પુપ્ફવત્થ ગંધમલ્લાલંકારેણં સવ્કારેઇ, સમ્માણેઇ, સવ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા પડિવિસજ્જેઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પત્ની બનવા માટે આવેલી પોટ્ટિલા કન્યાને જોઈને તેતલિપુત્ર હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા અને પોટ્ટિલાની સાથે બાજોઠ પર બેસીને ચાંદી-સોનાના કળશોથી પોતાનો અભિષેક કરાવ્યો. અગ્નિમાં હોમ કર્યો. ત્યાર પછી અગ્નિની સાક્ષીએ પોટ્ટિલા દારિકાનું પાણિગ્રહણ કર્યું અને પોટ્ટિલા ભાર્યાના મિત્રજનો, જ્ઞાતિજનો, નિજજનો, સ્વજનો, સંબંધીઓ અને પરિજનોનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમથી તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માળા અને અલંકાર આદિથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું. સત્કાર-સન્માન કરીને તેઓને વિદાય કર્યા.

૧૨ તए णं સે તેયલિપત્તે પોટ્ટિલાએ ભારિયાએ અણુરત્તે અવિરત્તે ઊરાલાઇં માણુસ્સાઇં ભોગભોગાઇં ભુંજમાણે વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર પ્રધાન પોટ્ટિલા ભાર્યામાં અનુરક્ત અને અવિરક્ત-આસક્ત થઈને તેની સાથે મનુષ્ય સંબંધી ઉદાર ભોગોને ભોગવતા રહ્યા.

કનકરથ રાજા દ્વારા પુત્રોની વિકલાંગતા :-

૧૩ તए णं સે કણગરહે રાયા રજ્જે ય રટ્ટે ય બલે ય વાહણે ય કોસે ય કોટ્ટાગારે ય પુરે ય અંતેરે ય મુચ્છિણ ગઢિણે ગિદ્ધે અજ્ઞોવવણે જાએ યાવિ હોત્થા । જાએ પુત્તે વિયંગેઇ, અપ્પેગઇયાણં હત્થંગુલિયાઓ છિંદઇ અપ્પેગઇયાણં હત્થંગુટ્ટુએ છિંદઇ, એવં પાયંગુલિયાઓ પાયંગુટ્ટુએ વિ કણ્ણસક્કુલીએ વિ ણાસાપુડાઇં ફાલેઇ, અંગમંગાઇં વિયંગેઇ ।

ભાવાર્થ :- તે કનકરથ રાજા રાજ્ય, રાષ્ટ્ર, સેના, વાહનો, કોષ, કોઠારમાં તથા અંત:પુરમાં મૂર્ચ્છિત, લોલુપ, ગૃહ અને અત્યંત આસક્ત થઈ ગયા હતા, તેથી તેઓ જન્મ પામતા પુત્રોને વિકલાંગ કરી દેતા હતા. કેટલાક પુત્રોની હાથની આંગળીઓ, કેટલાક પુત્રોના હાથના અંગૂઠા, કેટલાકની પગની આંગળી

ઓ, કેટલાકના પગના અંગૂઠા, કેટલાકની કાનની બૂટ, તો કેટલાક પુત્રોના નસકોરા છેદાવી નાંખતા હતા. આ રીતે રાજા પોતાના પુત્રોને વિકલાંગ બનાવી દેતા હતા.

માતા દ્વારા પુત્રની સુરક્ષાનો ઉપાય :-

૧૪ તए णं तीसे पउमावईए देवीए अण्णया पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि अयमेयारूवे अज्झत्थिए समुप्पज्जित्था- एवं खलु कणगरहे राया रज्जे य जाव अंगमंगाइं वियंगेइ, तं जइ अहं दारयं पयायामि, सेयं खलु ममं तं दारगं कणगरहस्स रहस्सिययं चेव सारक्खमाणीए संगोवेमाणीए विहरित्तए त्ति कट्टु एवं संपेहेइ, संपेहिता तेयलिपुत्तं अमच्चं सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी-

एवं खलु देवाणुप्पिया ! कणगरहे राया रज्जे य जाव वियंगेइ, तं जइ णं अहं देवाणुप्पिया ! दारगं पयायामि, तए णं तुमं कणगरहस्स रहस्सिययं चेव अणुपुव्वेण सारक्खमाणे संगोवेमाणे संवड्ढेहि । तए णं से दारए उम्मुक्कबालभावे जोव्वणगमणुपत्ते तव य मम य भिक्खाभायणे भविस्सइ । तए णं से तेयलिपुत्ते अमच्चे पउमावईए देवीए एयमट्ठं पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता पडिगए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીને એકવાર મધ્યરાત્રિના સમયે આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે— કનકરથ રાજા રાજ્ય આદિમાં આસક્ત થઈને **યાવત્** પુત્રોને વિકલાંગ કરી નાંખે છે, તેના અંગોપાંગ છેદાવી નાંખે છે, તો હવે જ્યારે હું પુત્રને જન્મ આપું ત્યારે મારા માટે તે જ શ્રેયષ્કર થશે કે હું કનકરથ રાજાને ખબર ન પડે તેમ છૂપી રીતે બાળકની રક્ષા કરું, રાજાની કુદૃષ્ટિથી તેને બચાવું; આ રીતે વિચાર કરીને તેણીએ તેતલિપુત્ર પ્રધાનને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિય ! કનકરથ રાજા રાજ્ય, રાષ્ટ્ર આદિમાં અત્યંત આસક્ત થઈને બધા પુત્રોને વિકલાંગ બનાવી દે છે, હવે હું પુત્રને જન્મ આપું ત્યારે કનકરથ રાજાને ખબર ન પડે તેમ છૂપી રીતે તમે તે બાળકનું અનુક્રમથી સંરક્ષણ, સંગોપન અને સંવર્ધન કરજો. આ રીતે કરવાથી તે બાળક બાલ્યાવસ્થા પસાર કરીને, યૌવનને પ્રાપ્ત થશે ત્યારે તે તમારા માટે અને મારા માટે ભિક્ષાનું ભાજન બનશે અર્થાત્ તે તમારું અને મારું પાલન-પોષણ કરશે. તેતલિપુત્ર પ્રધાન પદ્માવતી રાણીના આ કથનને સ્વીકારીને પાછા ફર્યા.

રાણી દ્વારા સંતાનની અદલાબદલી :-

૧૫ તए णं पउमावई य देवी पोट्टिला य अमच्ची सममेव गब्भं गेण्हंति, सममेव गब्भं परिवहंति, सममेव गब्भं परिवड्ढंति । तए णं सा पउमावई देवी णवण्हं मासाणं पडिपुणाणं जाव पियदंसणं सुख्वं दारगं पयाया । जं रयणिं च णं पउमावई देवी दारयं पयाया तं रयणिं च पोट्टिला वि अमच्ची णवण्हं मासाणं पडिपुणाणं विणिहायमावण्णं दारियं पयाया ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીએ અને પોટ્ટિલાએ એક જ સાથે (એક સમયે) ગર્ભ ધારણ કર્યો, બંનેએ એક સાથે ગર્ભનું વહન કર્યું અને એક સાથે જ બંનેના ગર્ભની વૃદ્ધિ થઈ. ત્યાર પછી નવમાસ અને સાડાસાત દિવસ પૂર્ણ થયા ત્યારે પદ્માવતી દેવીએ પ્રિયદર્શી, રૂપાળા એવા પુત્રને જન્મ આપ્યો. જે

રાત્રિએ પદ્માવતી દેવીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો, તે જ રાત્રિએ પોટ્ટિલા (પ્રધાનની પત્ની) એ પણ નવમાસ અને સાડાસાત દિવસ વ્યતીત થતા મૃત બાલિકાને જન્મ આપ્યો.

૧૬ તए णं सा पउमावई देवी अम्मधाइं सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुमं अम्मो ! तेयलिपुत्तं रहस्सिययं चएव सद्दावेह ।

તए णं सा અમ્મધાઈ તહ ત્તિ પડિસુणेइ, પડિસુણિત્તા અંતેરસ્સ અવદારેણં ણિગ્ગચ્છइ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ તેયલિપુત્તસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છइ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ एवं વયાસી- एवं खलु देवाणुप्पिया ! पउमावई देवी सद्दावेइ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે પદ્માવતી દેવીએ પોતાની ધાવમાતાને બોલાવી અને કહું- હે અમ્મા ! તમે તેતલિપુત્રના ઘરે જાઓ અને તેતલિપુત્રને ગુપ્ત રૂપે બોલાવી લાવો.'

ત્યારે ધાવમાતાએ 'તહત્તિ' આ પ્રમાણે કહીને રાણીના વચનનો સ્વીકાર કર્યો અને અંત:પુરના પાછલા દ્વારેથી નીકળીને તેતલિપુત્રના ઘર ગયા. ત્યાં જઈને હાથ જોડીને તેતલિપુત્રને આ પ્રમાણે કહું- હે દેવાનુપ્રિય ! આપને પદ્માવતી દેવી બોલાવે છે.

૧૭ તए णं तेयलिपुत्ते अम्मधाइए अंतियं एयमट्टं सोच्चा णिसम्म हट्ट-तुट्टे; अम्मधाइए सद्धिं साओ गिहाओ णिगग्गच्छइ, णिगग्गच्छित्ता अंतेउरस्स अवदारेणं रहस्सिययं चएव अणुपविसइ, अणुपविसित्ता જેણેવ પउમાવई देवी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करयलजाव एवं वयासी- संदिसंतु णं देवाणुप्पिया ! जं मए कायव्वं ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધાવમાતા પાસેથી રાણીનો સંદેશો સાંભળીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને તેતલિપુત્ર હૃષ્ટ-તુષ્ટ થયા, ધાવમાતાની સાથે પોતાના ઘરેથી નીકળ્યા. અંત:પુરમાં પાછલા દ્વારથી ગુપ્તરૂપે પ્રવેશ કર્યો. પ્રવેશ કરીને પદ્માવતી દેવી પાસે આવ્યા અને બન્ને હાથ જોડીને કહું- હે દેવાનુપ્રિયે ! મારે જે કરવાનું હોય, તેના માટે આજ્ઞા આપો.

૧૮ તए णं पउमावई देवी तेयलिपुत्तं एवं वयासी- एवं खलु कणगरहे जाव वियंगेइ । अहं च णं देवाणुप्पिया ! दारगं पयाया । तं तुमं णं देवाणुप्पिया ! एयं दारगं गिण्हाहि जाव तव मम य भिक्खाभायणे भविस्सइ त्ति कट्टट्ट तेयलिपुत्तस्स हत्थे दलयइ ।

તए णं તેયલિપુત્તે પउમાવईए हत्थाओ दारगं गेणहइ, उत्तरिज्जेणं पिहेइ, पिहित्ता अंतेउरस्स रहस्सिययं अवदारेणं णिगग्गच्छइ, णिगग्गच्छित्ता જેણેવ सए गिहे જેણેવ પોટ્ટિલા ભારિયા તેણેવ ઉવાગચ્છइ, ઉવાગચ્છિત્તા પોટ્ટિલં एवं वयासी-

एवं खलु देवाणुप्पिया ! कणगरहे राया जाव पुत्ते वियंगेइ । अयं च णं दारए कणगरहस्स पुत्ते पउमावईए अत्तए । तण्णं तुमं देवाणुप्पिया ! इमं दारगं कणगरहस्स रहस्सिययं चएव अणुपुव्वेणं सारक्खाहि य, संगोवेहि य, संवड्ढेहि य । तए णं एस दारए उम्मुक्कबालभावे तव य मम य पउमावईए य आहारे भविस्सइ त्ति कट्टट्ट पोट्टिलाए पासे णिक्खिवइ, णिक्खिवित्ता

પોટ્ટિલાએ પાસાઓ તં વિણિહાયમાવણિયં દારિયં ગેણ્હ, ગેણ્હિત્તા ઉત્તરિજ્જેણં પિહેહ, પિહિત્તા, અંતેરસ્સ અવહારેણં અણુપવિસહ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ પઝમાવર્હ દેવી તેણેવ ડવાગચ્છહ, ડવાગચ્છિત્તા પઝમાવર્હ દેવીએ પાસે ઠાવેહ જાવ પહિણિગ્ગા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીએ તેતલિપુત્રને આ પ્રમાણે કહ્યું- તમને ખબર છે કે કનકરથ રાજા યાવત્ બધા બાળકોને વિકલાંગ કરી નાંખે છે. “હે દેવાનુપ્રિય ! મેં બાળકને જન્મ આપ્યો છે, તમે આ બાળકને ગ્રહણ કરો, સંભાળો યાવત્ આ બાળક કમશ: યુવાન થતાં તમારા અને મારા માટે ભિક્ષાનું ભાજન થશે.” તેમ કહીને તેણીએ તે નવજાત પુત્રને તેતલિપુત્રના હાથમાં સોંપી દીધો.

ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે પદ્માવતીના હાથે તે બાળકને ગ્રહણ કર્યું અને પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રથી ઢાંકી દીધું, ઢાંકીને ગુપ્તરૂપે અંત:પુરના પાછલા દરવાજેથી બહાર નીકળીને પોતાના ઘેર પોટ્ટિલા પાસે આવ્યા અને પોટ્ટિલાને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિયે ! કનકરથ રાજા રાજ્ય આદિમાં અત્યંત આસક્ત થઈને યાવત્ પોતાના પુત્રોને વિકલાંગ કરી નાંખે છે. આ બાળક કનકરથનો પુત્ર અને પદ્માવતીનો આત્મજ છે. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! કનકરથ રાજાને જાણ ન થાય તેમ છૂપી રીતે આ બાળકનું તમે અનુક્રમથી સંરક્ષણ, સંગોપન અને સંવર્ધન કરો. આ બાળક બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થશે ત્યારે તમારા માટે, મારા માટે અને પદ્માવતી દેવી માટે આધારભૂત થશે. આ પ્રમાણે કહીને તેતલિપુત્રે તે બાળક પોટ્ટિલાને આપી દીધો અને પોટ્ટિલાની પાસેથી મૃત બાલિકાને લઈ, તેને ઉત્તરીય વસ્ત્રથી ઢાંકીને, પાછળના નાના દ્વારેથી અંત:પુરમાં પ્રવિષ્ટ થઈને, પદ્માવતી દેવીની પાસે ગયા અને મરેલી પુત્રી પદ્માવતી દેવી પાસે રાખી દીધી યાવત્ પાછા ચાલ્યા ગયા.

૧૯ તણ્ પં તીસે પઝમાવર્હ દેવિં વિણિહાયમાવણિયં ચ દારિયં પયાયં પાસંતિ, પાસિત્તા જેણેવ કણગરહે રાયા તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! પઝમાવર્હ દેવી મણ્લિયં દારિયં પયાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતીની અંગપરિચારિકાઓએ પદ્માવતી દેવીને અને નવજાત મૃત બાલિકાને જોઈને કનકરથ રાજા પાસે જઈને બન્ને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! પદ્માવતી દેવીએ મૃતબાલિકાને જન્મ આપ્યો છે.

૨૦ તણ્ પં કણગરહે રાયા તીસે મણ્લિયાણ દારિયાણ ણીહરણં કરેહ, બહૂણિ લોહયાહં મયકિચ્ચાહં કરેહ, કાલેણં વિગયસોણ જાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કનકરથ રાજાએ તે મૃત બાલિકાનું નીહરણ કાર્ય કર્યું અર્થાત્ તેની અંત્ય ક્રિયા કરી અને મૃતક સંબંધી અન્ય લૌકિક કાર્યો કર્યા. કાળક્રમે રાજા શોક રહિત થયા.

૨૧ તણ્ પં તેયલિપુત્તે કલ્લં કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેહ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ચારગસોહણં કરેહ જાવ ઠિહ્વહિયં દસદેવસિયં કરેહ, કારવેહ ય ણયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ ।

જમ્હા પં અમ્હં એસ દારણ કણગરહસ્સ રજ્જે જાણ, તં હોહ પં દારણ ણામેણં કણગજ્જાણ જાવ અલં ભોગસમત્થે જાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બીજે દિવસે તેતલિપુત્રે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્ર કેદીઓને કારાગૃહથી મુક્ત કરો **યાવત્** દસ દિવસ પુત્ર જન્મનો ઉત્સવ ઉજવો, ઉજવીને તે કાર્ય સંપન્નતાની મને જાણ કરો. ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે જાહેર કર્યું કે અમારા આ બાળકનો જન્મ કનકરથ રાજાના રાજ્યમાં થયો છે, તેથી આ બાળકનું નામ કનકધ્વજ રાખીએ છીએ. ધીરે ધીરે તે બાળક મોટો થયો, કલાઓમાં કુશલ થયો **યાવત્** યૌવનને પ્રાપ્ત થયો.

તેતલિપુત્રની પોટ્ટિલાથી વિમુખતા :-

૨૨ તएणं पोटिल्ला अण्णया कयाई तेयलिपुत्तस्स अणिट्ठा अकंता अप्पिया अमणुण्णा अमणामा जाया यावि होत्था- णेच्छइ णं तेयलिपुत्ते पोट्टिलाए णामगोयमवि सवणयाए, किं पुण दंसणं वा परिभोगं वा ।

તएણં તીસે પોટ્ટિલાए અણ્ણયા કયાઈ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ઇમેયારૂવે અજ્ઞત્થિए જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા एवं खलु अहं तेयलिस्स पुत्विं इट्ठा आसी, इयाणिं अणिट्ठा जाया । णेच्छइ णं तेयलिपुत्ते मम जाव झियायइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે તેતલિપુત્રને પોટ્ટિલા અનિષ્ટ, અકાંત, અપ્રિય અમનોહ અને અમનોહર થઈ ગઈ. તેતલિપુત્રને તેનું નામ-ગોત્ર સાંભળવું પણ પસંદ ન હતું, તો તેને જોવાની કે તેના પરિભોગની અર્થાત્ તેની પાસે જવાની તો વાત જ શી કરવી ?

એકવાર મધ્યરાત્રિના સમયે પોટ્ટિલાના મનમાં વિચાર આવ્યો કે- તેતલિપુત્રને હું પહેલા ઈષ્ટ, પ્રિય હતી અને હવે અનિષ્ટ થઈ ગઈ છું, તેથી તેતલિપુત્ર મારું નામ પણ સાંભળવા ઈચ્છતા નથી **યાવત્** પરિભોગ તો ઈચ્છે જ ક્યાંથી ? આ પ્રકારના વિચારોથી તે ઉદાસ બનીને આર્તધ્યાન કરવા લાગી.

આર્તધ્યાનનું નિવારણ :-

૨૩ तए णं तेयलिपुत्ते पोट्टिलं ओहयमणसंकप्पं जाव झियायमाणिं पासइ, पासित्ता ए वं वयासी- मा णं तुमं देवाणुप्पिया ! ओहयमणसंकप्पा, तुमं णं मम महाणसंसि विपुलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवक्खडावेहि, उवक्खडावित्ता बहूणं समण-माहण अतिहिकिवण-वणीमगाणं देयमाणी य दवावेमाणी य विहराहि ।

તए णं સા પોટ્ટિલા તેયલિપુત્તેણં एवं वुत्ता समाणा हट्टुट्ठा तेयलिपुत्तस्स एयमट्ठं पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता कल्लाकल्लिं महाणसंसि विपुलं असणं पाणं खाइमं साइमं जाव उवक्खडावेइ, उवक्खडावेत्ता बहूणं समण जाव देयमाणी य दवावेमाणी य विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઉદાસ **યાવત્** આર્તધ્યાનમાં રહેલી પોટ્ટિલાને જોઈને તેતલિપુત્રે તેને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! ઉદાસ થઈને આર્તધ્યાન ન કરો. તમે મારી ભોજનશાળામાં વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, તે ચારે પ્રકારનો આહાર તૈયાર કરાવો અને ઘણા શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ, કૃપણો અને યાચકોને આપો, અપાવો અર્થાત્ દાનશાળા ખોલો.

તેતલિપુત્રે આ પ્રમાણે દાનશાળાનું કાર્ય સોંપ્યું ત્યારે પોટ્ટિલા ઘણી પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થઈ. તેતલિપુત્રની આ વાત સાંભળીને, સ્વીકારીને ભોજનશાળામાં દરરોજ વિપુલપ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ; તે ચારે પ્રકારનો આહાર બનાવડાવી તે અશનાદિ શ્રમણાદિને આપતી અને અપાવતી રહેવા લાગી.

સુવ્રતા આર્યાનું આગમન અને પોટ્ટિલાનો પ્રશ્ન :-

૨૪ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સુવ્વયાઓ ણામં અજ્જાઓ ઈરિયાસમિયાઓ જાવ ગુત્તબંભયારિણીઓ બહુસ્સુયાઓ બહુપરિવારાઓ પુવ્વાણુપુવ્વિં ચરમાણીઓ જેણામેવ તેયલિપુરે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા અહાપડિરૂવં ઓગ્ગહં ઓગિણંતિ, ઓગિણિહત્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણીઓ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે તે સમયે ઈર્યા સમિતિથી યુક્ત યાવત્ ગુપ્ત બ્રહ્મચારિણી, બહુશ્રુત, વિશાળ પરિવાર ધારક સુવ્રતા નામના આર્યા અનુક્રમથી વિહાર કરતાં-કરતાં તેતલિપુર નગરમાં પધાર્યા અને યથોચિત ઉપાશ્રયની આજ્ઞા લઈને તેમાં સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

૨૫ તણં ણં તાસિં સુવ્વયાણં અજ્જાણં ણે સંઘાડણં પઢમાણં પોરિસીણં સજ્જાયાં કરેણં જાવ અડમાણીઓ તેયલિપુત્તસ્સ ગિહં અણુપવિટ્ઠાઓ । તણં ણં સા પોટ્ટિલા તાઓ અજ્જાઓ ણજ્જમાણીઓ પાસણં, પાસિત્તા હટ્ટુટ્ટા આસણાઓ અબ્ભટ્ટેણં, અબ્ભુટ્ટિત્તા વંદણં ણમંસણં, વંદિત્તા ણમંસિત્તા વિઠલં અસણં પાણં ખાણં સાણં પડિલાભેણં, પડિલાભિત્તા ણવં વયાસી-

એવં ખલુ અહં અજ્જાઓ ! તેયલિપુત્તસ્સ પુવ્વિં ઈટ્ટા કંતા પિયા મણુણા મણામા આસી, ઈયાણિં અણિટ્ટા જાવ દંસણં વા પરિભોગં વા । તં તુબ્ભે ણં અજ્જાઓ ! સિલ્લિયાઓ, બહુણાયાઓ, બહુપઢિયાઓ બહૂણિ ગામાગર જાવ આહિંડહ, બહૂણં રાઈસર જાવ ગિહાણં અણુપવિસહ, તં અત્થિયાણં ભે અજ્જાઓ ! કેણં કહિંચિ ચુણ્ણજોણં વા, મંતજોગે વા કમ્મણજોણં વા હિયડઙ્ગાવણે વા કાડઙ્ગાવણે વા આભિઓગિણં વા વસીકરણે વા કોડયકમ્મે વા ભૂઙ્કમ્મે વા મૂલે કંદે છલ્લો વલ્લી સિલિયા વા ગુલિયા વા ઓસહે વા ભેસજ્જે વા ઉવલલ્લપુવ્વે ? જેણાહં તેયલિપુત્તસ્સ પુણરવિ ઈટ્ટા ભવેજ્જામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સુવ્રતા આર્યાના એક સંઘાડાએ પ્રથમ પહોરે સ્વાધ્યાયાદિ કરીને યાવત્ ભિક્ષા માટે ફરતાં-ફરતાં તેતલિપુત્રના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. તે આર્યાઓને આવતા જોઈ પોટ્ટિલા હૃષ્ટ-તુષ્ટ થઈ, પોતાના આસનથી ઊભી થઈ, વંદના-નમસ્કાર કર્યા અને વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય આદિ ચારે પ્રકારનો આહાર વહોરાવ્યો, આહાર વહોરાવીને આર્યાઓને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે આર્યાઓ ! હું પહેલા તેતલિપુત્રને ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય, મનોજ્ઞ અને મનોહર હતી, પરંતુ હવે અનિષ્ટ થઈ ગઈ છું યાવત્ તેઓ મારું નામ પણ સાંભળવા ઈચ્છતા નથી. તો મારી સાથે પરિભોગની તો વાત જ શી રહે ? હે આર્યાઓ ! તમે ઘણા શિક્ષિત, ઘણા જાણકાર અને ઘણા ભણેલા છો; ઘણા ગામ અને નગરોમાં યાવત્ ભ્રમણ કરતાં ઘણા રાજાઓ, ઈશ્વરો અને યુવરાજો આદિના ઘરોમાં પ્રવેશ કરો છો. તો હે આર્યાઓ! તમારી પાસે સ્થાંભન આદિ કરનારા કોઈ યૂર્ણયોગ, મંત્રયોગ, કામણયોગ, હૃદયને હરણ

કરનારા, કાયાનું આકર્ષણ કરનારા, આભિયોગિક-પરાભવ કરનારા, વશીકરણયોગ, કૌતુક કર્મ-સૌભાગ્ય વર્ધક સ્નાન આદિ, ભૂતિકર્મ-મંત્રિત કરેલી ભભૂતિનો પ્રયોગ અથવા કોઈ મૂળ, કંદ, છાલ, વેલ, શિલિકા (એક પ્રકારનું ઘાસ), ગોળી, ઔષધ કે ભેષજ વગેરે વસ્તુઓના પ્રયોગ જે તમે જાણેલા હોય તે મને આપો, જેથી હું તેતલિપુત્રને પાછી ઈષ્ટ બનું.

પોટ્ટિલાદ્વારા શ્રાવિકાવ્રત ગ્રહણ :-

૨૬ ત્વં પં તાઓ અજ્જાઓ પોટ્ટિલાએ એવં વુત્તાઓ સમાણીઓ દોવિ કણ્ણે(અંગુલિયં) ઠાવેતિ, ઠાવેત્તા પોટ્ટિલં એવં વયાસી- અમ્હે પં દેવાણુપ્પિયા ! સમણીઓ ણિગ્ગંથીઓ જાવ ગુત્તબંભચારિણીઓ । ણો ખલુ કમ્પ્પિ અમ્હં એયપ્પયારં કણ્ણેહિં વિ ણિસામેત્તે, કિમંગ પુણ ઉવદંસિત્તે વા આયરિત્તે વા ? અમ્હે પં તવ દેવાણુપ્પિયા ! વિચિત્તં કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં પરિકહિજ્જામો ।

ભાવાર્થ :- પોટ્ટિલાએ તે આર્યાઓને આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે આર્યાઓએ પોતાના બંને કાનો પર હાથ મૂકી દીધા. હાથથી કાન ઢાંકીને તેઓએ પોટ્ટિલાને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! અમે નિર્ગ્રંથ શ્રમણીઓ છીએ યાવત્ ગુપ્ત બ્રહ્મચારિણીઓ છીએ. આવા વચન અમને કાનથી સાંભળવા પણ કલ્પતા નથી, તો આ વિષયનો ઉપદેશ દેવો કે આચરણ કરવું તો કેવી રીતે કલ્પે ? હે દેવાનુપ્રિય ! અમે તમને શ્રમણ ધર્મ અને શ્રાવકધર્મરૂપ અદ્ભુત એવા કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મનો ઉપદેશ આપી શકીએ.

૨૭ ત્વં પં સા પોટ્ટિલા તાઓ અજ્જાઓ એવં વયાસી- ઇચ્છામિ પં અજ્જાઓ ! તુમ્હં અંતિએ કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં ણિસામિત્તે । ત્વં પં તાઓ અજ્જાઓ પોટ્ટિલાએ વિચિત્તં કેવલિ પણ્ણત્તં ધમ્મં પરિકહેતિ । ત્વં પં સા પોટ્ટિલા ધમ્મં સોચ્ચા ણિસમ્મ હટ્ઠતુટ્ઠા એવં વયાસી- સદ્દહામિ પં અજ્જાઓ ! ણિગ્ગંથં પાવચયં જાવ સે જહેયં તુબ્બે વચહ । ઇચ્છામિ પં અહં તુબ્બં અંતિએ પંચાણુવ્વઇયં સત્ત સિક્ખાવઇયં દુવાલસવિહં ગિહિધમ્મં પડિવજ્જિત્તે । અહાસુહં દેવાણુપ્પિએ ।

ત્વં પં સા પોટ્ટિલા તાસિં અજ્જાણં અંતિએ પંચાણુવ્વઇયં જાવ ગિહિધમ્મં પડિવજ્જિહ, તાઓ અજ્જાઓ વંદિહ ણમંસિહ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા પડિવિસજ્જેહ । ત્વં પં સા પોટ્ટિલા સમણોવાસિયા જાયા જાવ પડિલાભેમાણી વિહરહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી પોટ્ટિલાએ તે આર્યાઓને કહ્યું- હે આર્યાઓ ! હું આપની પાસે કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મ સાંભળવા ઈચ્છુ છું. ત્યારે તે આર્યાઓએ પોટ્ટિલાને અનેક પ્રકારે કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ધર્મનો ઉપદેશ સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને પોટ્ટિલા હૃષ્ટ-તુષ્ટ થઈને આ પ્રમાણે બોલી- હે આર્યાઓ ! હું નિર્ગ્રંથ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરું છું યાવત્ જેમ આપે કહ્યું, તે તેમ જ છે, તેથી હું આપની પાસે પાંચ અણુવ્રત અને સાત શિક્ષાવ્રતરૂપ બાર પ્રકારના શ્રાવકધર્મને અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું. ત્યારે આર્યાઓએ કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

ત્યારપછી તે પોટ્ટિલાએ તે આર્યાઓ પાસે પાંચ અણુવ્રત અને સાત શિક્ષાવ્રત રૂપ શ્રાવક ધર્મને

અંગીકાર કર્યો. તે આર્યાઓને વંદના-નમસ્કાર કર્યા અને તેઓને વિદાય આપી. ત્યારપછી પોટ્ટિલા શ્રમણો- પાસિકા થઈ ગઈ યાવત્ આહારાદિનું દાન આપતી જીવન પસાર કરવા લાગી.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં પોટ્ટિલા દ્વારા સાધ્વીઓને દાનશાળામાંથી ગોચરી વહોરાવવાનું અને પોતાની મનોકામના પ્રગટ કરવાનું કથન છે. શ્રી આચારાંગ સૂત્ર અને શ્રી દશવૈકલિક સૂત્રાનુસાર જૈન સાધુ-સાધ્વીઓને દાનપિંડ લેવાનો નિષેધ હોય છે. જે પદાર્થો કેવળ દાન માટે જ બનાવેલા હોય તેને જ દાનપિંડ કહે છે પરંતુ જે ભોજનમાંથી યાચકોને દાન અપાતું હોય તેમજ તે દાનશાળાના કર્મચારીઓ, કુટુંબીજનો અને સ્વજનો આદિ પણ ત્યાં ભોજન કરતા હોય, તો તેમાંથી જૈન સાધુ-સાધ્વી લઈ શકે છે.

ગૃહસ્થ પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે કોઈ પણ પ્રકારનો પ્રશ્ન મુનિને પૂછે, ત્યારે મુનિએ પોતાની સંયમ મર્યાદા અનુસાર ઉચિત હોય તો જ ઉત્તર આપવો જોઈએ. પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં સાધ્વીઓએ પોટ્ટિલાના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવા માટે સ્પષ્ટ નિષેધ કર્યો અને પોટ્ટિલાની ઈચ્છાનુસાર પ્રાપ્ત તેને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. સાધુ-સાધ્વીજીઓ ગોચરીના પ્રસંગે ધર્મકથા વગેરે કરતા નથી પરંતુ આવશ્યક હોય ત્યારે તેઓ સંક્ષેપમાં ઉપદેશ આપી શકે છે અને વ્રત પ્રત્યાખ્યાન કરાવી શકે છે; તેમજ કોઈના પ્રશ્નોના ઉત્તર પણ આપી શકે છે. આ પ્રકારનું વિધાન શ્રી વ્યવહાર સૂત્રમાં છે.

પોટ્ટિલાની દીક્ષા અને સંયમ સાધના :-

૨૮ તए णं तीसे पोट्टिलाए अण्णया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंबजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था - एवं खलु अहं तेयलिपुत्तस्स पुक्खिं इद्दा कंता जाव परिभोगं वा । तं सेयं खलु मम सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए पव्वइत्तए, एवं संपेहेइ, संपेहिता कल्लं पाउप्पभायाए जेणेव तेयलिपुत्ते तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता करयल जाव एवं वयासी - एवं खलु देवाणुप्पिया ! मए सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए धम्मे णिसंतंते जाव अब्भणुण्णाया पव्वइत्तए ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કોઈ એકવાર પોટ્ટિલા મધ્યરાત્રિએ કુટુંબનો વિચાર કરતી જાગી રહી હતી. ત્યારે તેને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે હું પહેલા તેતલિપુત્રને ઈષ્ટ હતી, હવે અનિષ્ટ થઈ ગઈ છું યાવત્ મને જોવા અને મારો ઉપભોગ કરવાની વાત જ ક્યાંથી હોય ? તેથી મારે સુવ્રતા આર્યા પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરવી તે જ શ્રેયષ્કર છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે દિવસે પ્રભાત થતાં જ તે તેતલિપુત્ર પાસે ગઈ. જઈને બંને હાથ જોડીને યાવત્ આ પ્રમાણે કહ્યું કે મેં સુવ્રતા આર્યા પાસેથી ધર્મ સાંભળ્યો છે, તે ધર્મ મને ઈષ્ટ, અત્યંત ઈષ્ટ અને રુચિકર લાગ્યો છે, તેથી આપની આજ્ઞા મેળવીને હું પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું.

૨૯ તए णं तेयलिपुत्ते पोट्टिलं एवं वयासी - एवं खलु तुमं देवाणुप्पिए ! मुंडा भवित्ता पव्वइया समाणी कालमासे कालं किच्चा अण्णयरेसु देवलोएसु उववज्जिसि । तं जइ णं तुमं देवाणुप्पिए ! ममं ताओ देवलोयाओ आगम्म केवलिपण्णत्ते धम्मे बोहिहि, तो हं विसज्जेमि । अह णं तुमं ममं ण संबोहेसि, तो ते ण विसज्जेमि । तए णं सा पोट्टिला तेयलिपुत्तस्स एयमडुं पडिसुणेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તેતલિપુત્રે પોટ્ટિલાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે મુંડિત અને પ્રવ્રજિત થઈને કાલના સમયે કાલધર્મ પામીને કોઈપણ દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થશો, હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જો તે દેવલોકમાંથી આવીને મને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મનો પ્રતિબોધ આપવાની વાતનો સ્વીકાર કરતા હો, તો તમને દીક્ષા લેવા માટે મારી આજ્ઞા છે અને જો તમે મને પ્રતિબોધ આપવાની વાત સ્વીકારતા ન હો તો મારી આજ્ઞા નથી.

ત્યારે પોટ્ટિલાએ તેતલિપુત્રના કથનનો સ્વીકાર કર્યો અર્થાત્ વચનબદ્ધ થયા.

૩૦ તદ્દા પુત્રે તેતલિપુત્રે વિઝલં અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં ઉવક્ખડાવેઈ, ઉવક્ખડાવિત્તા મિત્તણાઈ જાવ આમંતેઈ, આમંતિત્તા જાવ સમ્માણેઈ, સમ્માણિત્તા પોટ્ટિલં પ્હાયં જાવ સવ્વલંકાર- વિભૂસિયં પુરિસસહસ્સવાહિણીયં સીયં દુરુહિત્તા મિત્તણાઈ જાવ પરિવુડે સવ્વિઢ્ઢીઈ જાવ દુંદુહિણિગ્ઘોસ ણાઈય રવેણં તેતલિપુરસ્સ મજ્જમજ્જેણં જેણેવ સુવ્વયાણં ઉવસ્સે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા સીયાઓ પચ્ચોરુહઈ પચ્ચોરુહિત્તા પોટ્ટિલં પુરઓ કટ્ટુ જેણેવ સુવ્વયા અજ્જા તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ પોટ્ટિલા ભારિયા ઇટ્ઠા જાવ એસ ણં સંસારભડ્ડવિગ્ગા જાવ પવ્વિત્તેણ પડિચ્છંતુ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સિસ્સિણિભિક્કં દલયામિ । અહાસુહં, મા પડિબંધં કરેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તેતલિપુત્રે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ચારે પ્રકારનો આહાર તૈયાર કરાવ્યો. મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિને આમંત્રિત કર્યા અને તેઓનો યથોચિત સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું. ત્યાર પછી પોટ્ટિલાને સ્નાન કરાવ્યું યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરી અને હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય શિબિકામાં બેસાડીને મિત્રો તથા જ્ઞાતિજનો આદિની સાથે સમસ્ત ઋદ્ધિ સહિત યાવત્ દુંદુભિના ઘોષપૂર્વક યાવત્ તેતલિપુર નગરની મધ્યે થઈને સુવ્રતા સાધ્વીના ઉપાશ્રયમાં આવ્યા, પોટ્ટિલાને શિબિકામાંથી ઉતારી, ત્યાર પછી તેને આગળ રાખીને(પોતે તેની પાછળ ચાલતા) સુવ્રતા આર્યાની સમીપે આવ્યા. તેઓને વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિયે ! આ મારી પોટ્ટિલા ભાર્યા મને ઈષ્ટ છે, તે સંસારના ભયથી વ્યાકુળ બનીને યાવત્ દીક્ષા અંગીકાર કરવા ઈચ્છે છે; તો હે દેવાનુપ્રિયે ! હું આપને શિષ્યારૂપે ભિક્ષા આપું છું, તેનો આપ સ્વીકાર કરો. તે આર્યાએ કહ્યું- જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો; વિલંબ ન કરો.

૩૧ તદ્દા પુત્રે સા પોટ્ટિલા સુવ્વયાહિં અજ્જાહિં એવં વુત્તા સમાણા હટ્ટુતુટ્ટા ઉત્તરપુરિત્થમં દિસિભાગં અવક્કમઈ, અવક્કમિત્તા સયમેવ આભરણમલ્લાલંકારં ઓમુયઈ, ઓમુઈત્તા સયમેવ પંચમુટ્ટિયં લોયં કરેઈ, કરિત્તા જેણેવ સુવ્વયાઓ અજ્જાઓ તેણેવ ઉવાચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- આલિત્તે ણં ભંતે ! લોએ એવં જહા દેવાણંદા જાવ એ વ્કારસ અંગાઈ અહિજ્જઈ, બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણપરિયાગં પાઠ્ઠણઈ, પાઠ્ઠણિત્તા માસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઝોસિત્તા સટ્ટિં ભત્તાઈ અણસણેણં છેઈત્તા આલોઈય પડિવ્કંતા સમાહિપ્પતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ દેવલોએસુ દેવત્તાએ ઉવવણ્ણા ।

ભાવાર્થ :- સુવ્રતા આર્યાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયેલી પોટ્ટિલાએ ઈશાનકોણમાં

જઈને પોતે જ આભરણ, માળા અને અલંકાર ઉતાર્યા, સ્વયં જ પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો, લોચ કરીને સુવ્રતા આર્યા પાસે આવીને તેમને વંદન નમસ્કાર કર્યા, વંદન નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવતી ! આ સંસાર ચારે બાજુથી બળી રહ્યો છે, ઈત્યાદિ ભાવો વ્યક્ત કરીને દેવાનંદાની જેમ પોહિલા, સુવ્રતા આર્યા પાસે દીક્ષિત થઈ. અનુક્રમે અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું, ઘણા વર્ષો સુધી ચારિત્રનું પાલન કર્યું, અંત સમયે એક માસની સંલેખના કરી, પોતાના શરીરને કૃશ કરીને, સાઠ ભક્તનું અનશન કરીને, પાપ કર્મની આલોચના અને પ્રતિક્ષણ કરી, સમાધિપૂર્વક કાલના સમયે કાલધર્મ પામીને તે કોઈ દેવલોકમાં દેવ રૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

કનકરથનું મૃત્યુ-રાજ્યાભિષેક માટે વિચારણા :-

૩૨ તદ્દા પ્ત્વં સે કણગરહે રાયા અણ્ણયા કયાઈ કાલધમ્મુણા સંજુત્તે યાવિ હોત્થા । તદ્દા પ્ત્વં રાઈસર જાવ ણીહરણં કરેતિ, કરિત્તા અણ્ણમણ્ણં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કણગરહે રાયા રજ્જે ય જાવ પુત્તે વિયંગિત્થા, અમ્હે પ્ત્વં દેવાણુપ્પિયા ! રાયાહીણા, રાયાહિટ્ઠિયા, રાયાહીણકજ્જા । અયં ચ પ્ત્વં તેતલી અમચ્ચે કણગરહસ્સ રણ્ણો સવ્વટ્ટાણેસુ સવ્વભૂમિયાસુ લલ્લપચ્ચેદિણ્ણવિચારે સવ્વકજ્જવહ્હાવે યાવિ હોત્થા । તં સેયં ખલુ અમ્હં તેયલિપુત્તં અમચ્ચં કુમારં જાઈત્તદ્દા ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ એયમટ્ટં પહિસુણેતિ, પહિસુણિત્તા જેણેવ તેયલિપુત્તે અમચ્ચે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તેયલિપુત્તં એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કણગરહે રાયા રજ્જે ય જાવ વિયંગેઙ્ગ, અમ્હે ય પ્ત્વં દેવાણુપ્પિયા ! રાયાહીણા રાયાહિટ્ઠિયા રાયાહીણકજ્જા । તુમં ચ પ્ત્વં દેવાણુપ્પિયા ! કણગરહસ્સ રણ્ણો સવ્વટ્ટાણેસુ જાવ રજ્જધુરાચિંતદ્દા હોત્થા । તં જઈ પ્ત્વં દેવાણુપ્પિયા ! અત્થિ કેઙ્ગ કુમારે રાયલક્ખણસંપણ્ણે અભિસેયારિહે, તં પ્ત્વં તુમં અમ્હં દલાહિ, જા પ્ત્વં અમ્હે મહયા રાયાભિસેણં અભિસિંચામો ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કોઈક સમયે કનકરથ રાજા મૃત્યુ પામ્યા. ત્યારે રાજેશ્વર, તલવર વગેરે લોકોએ રાજાનો અગ્નિસંસ્કાર કર્યો.

ત્યાર પછી તેઓએ પરસ્પર મળીને આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો કે હે દેવાનુપ્રિયો ! કનકરથ રાજાએ રાજ્ય આદિમાં આસક્ત થઈને પોતાના પુત્રોને વિકલાંગ કરી દીધા છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણે તો રાજાને આધીન છીએ, રાજાથી અધિષ્ઠિત થઈને રહેનારા છીએ અર્થાત્ રાજાની આજ્ઞામાં રહેવા જ ટેવાયેલા છીએ, આપણા બધા જ કાર્યો રાજાને આધીન હોય છે. તેતલિપુત્ર પ્રધાન રાજા કનકરથના સર્વ કાર્યોમાં અને સર્વ ભૂમિકાઓમાં વિશ્વાસપાત્ર રહ્યા છે, તેઓ લોકહિતકારી વિચારો કરનારા છે અને રાજ્યના સર્વ કામ પાર પાડનારા છે. તેથી આપણે તેતલિપુત્ર પ્રધાન પાસે જઈને રાજાને યોગ્ય કોઈ કુમારની યાચના કરવી જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, પરસ્પરમાં આ વાતનો સ્વીકાર કરીને તેઓ તેતલિપુત્ર પ્રધાનની પાસે આવ્યા અને તેતલિપુત્રને આ પ્રમાણે કહ્યું,—

હે દેવાનુપ્રિય ! કનકરથ રાજા રાજ્યમાં તથા રાષ્ટ્રમાં આસક્ત હતા. તેથી તેણે પોતાના દરેક પુત્રોને વિકલાંગ કરી નાંખ્યા છે. હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે રાજાને આધીન રહેનારા છીએ યાવત્ આપણે

રાજાને આધીન રહીને કાર્ય કરનારા છીએ. હે દેવાનુપ્રિય ! તમે કનકરથ રાજાના સર્વ કાર્યોમાં વિશ્વાસપાત્ર રહ્યા છો **યાવત્** રાજ્યધુરાના ચિંતક છો, તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! જો કોઈ કુમાર રાજલક્ષણોથી યુક્ત અને અભિષેકને યોગ્ય હોય તો તમે અમને આપો, જેથી અમે મહાન રાજ્યાભિષેકથી તેનો અભિષેક કરીએ.

૩૩ તદ્દા પુત્રે તેયલિપુત્રે તેસિં ઈસરપભિર્ઈણં એયમદ્વં પડિસુણેઙ્, પડિસુણિત્તા કણગજ્ઙયં કુમારં પ્હાયં જાવ સસ્સિરીયં કરેઙ્, કરિત્તા તેસિં ઈસરપભિર્ઈણં ઉવણેઙ્, ઉવણિત્તા એવં વયાસી- એસ પં દેવાણુપ્પિયા ! કણગરહસ્સ રણ્ણો પુત્તે, પડમાવર્ઈ એ દેવી એ અત્ત એ કણગજ્ઙ એ પામં કુમારે અભિસેયારિહે રાયલક્ષણસંપણે, મ એ કણગરહસ્સ રણ્ણો રહસ્સિયં સંવહ્ણિ એ । એયં પં તુબ્બે મહયા-મહયા રાયાભિસે એણં અભિસિંચહ । સવ્વં ચ સે ઉદ્દાણપરિયાવણિયં પરિકહેઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે રાજેશ્વર, તલવર વગેરે લોકોની આ વાત સાંભળીને તેતલિપુત્રે કનકધ્વજ કુમારને સ્નાન કરાવી સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કર્યો અને રાજેશ્વર આદિની પાસે લાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિય ! આ કનકરથ રાજાનો પુત્ર અને પદ્માવતીદેવીનો આત્મજ કનકધ્વજ કુમાર અભિષેકને યોગ્ય છે, તે રાજલક્ષણોથી સંપન્ન છે. કનકરથ રાજાથી છૂપાવીને મેં તેનું સંવર્ધન કર્યું છે. તમે મહાન રાજ્યાભિષેકથી તેનો અભિષેક કરો. આ પ્રમાણે કહીને તેણે કુમારના જન્મ, પાલન-પોષણ વગેરે અથથી ઈતિ સુધીની જીવન ઘટના કહી સંભળાવી.

કનકધ્વજનો રાજ્યાભિષેક :-

૩૪ તદ્દા પુત્રે તે ઈસરપભિર્ઈઓ કણગજ્ઙયં કુમારં મહયા-મહયા રાયાભિસે એણં અભિસિંચંતિ તદ્દા પુત્રે સે કણગજ્ઙ એ કુમારે રાયા જા એ, મહયા હિમવંત-મહંત-મલય-મંદર-મહિંદસારે જાવ રજ્જં પસાસેમાણે વિહરેઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે રાજેશ્વર, તલવર વગેરે નગરજનોએ કનકધ્વજ કુમારનો મહાન રાજ્યાભિષેક કર્યો અને કનકધ્વજકુમાર રાજા થઈ ગયા. લોક મર્યાદાનું રક્ષણ કરવામાં તે મહાહિમવંત પર્વત જેવા હતા, તેમની ચોમેર ફેલાયેલી તેની યશ-કીર્તિ મહામલય જેવી હતી અને તેનું સંકલ્પબળ, દૃઢ પ્રતિજ્ઞાવાણું અને મેરુ પર્વત જેવું દૃઢ હતું. આ રીતે તે રાજ્યનું પાલન કરતા **યાવત્** રહેવા લાગ્યા.

૩૫ તદ્દા પુત્રે સા પડમાવર્ઈ દેવી કણગજ્ઙયં રાયં સદ્દાવેઙ્, સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી- એસ પં પુત્તા ! તવ રજ્જે ય જાવ અંતેરે ય તુમં ચ તેયલિપુત્તસ્સ અમચ્ચસ્સ પહાવેણં । તેયલિપુત્તં અમચ્ચં આઢાહિ પરિજાણાહિ, સવ્કારેહિ, સમ્માણેહિ, ઇંતં અબ્બુદ્દેહિ ઠિયં પજ્જુવાસાહિ, વચ્ચંતં પડિસંસાહેહિ, અદ્ધાસણેણં ઉવણિમંતેહિ, ભોગં ચ સે અણુવહ્ણેહિ ।

તદ્દા પુત્રે સે કણગજ્ઙ એ પડમાવર્ઈ એ દેવી એ વયણં તહ ત્તિ પડિસુણેઙ્ જાવ ભોગં ચ સે અણુવહ્ણેઙ્ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે પદ્માવતી દેવીએ કનકધ્વજ રાજાને બોલાવીને કહ્યું— હે પુત્ર ! તમારું આ રાજ્ય **યાવત્** અંત:પુર અને તમે પોતે, આ સર્વ જે કાંઈ છે તે તેતલિપુત્ર પ્રધાનના પ્રભાવથી જ છે, તેથી તમે

તેતલિપુત્ર પ્રધાનનો આદર કરજો, તેમના કહેવા પ્રમાણે કાર્ય કરજો, તેમનો સત્કાર કરજો, તેમનું સન્માન જાળવજો, તેમને આવતા જોઈને ઊભા થજો, તેઓ સ્થિત હોય ત્યારે તેમની ઉપાસના કરજો, તેઓ જાય ત્યારે તેમની પાછળ મૂકવા જજો, તેઓને તમારા આસનના અર્ધાભાગ ઉપર બેસાડજો અને તેમના સુખ સગવડની સામગ્રીની વૃદ્ધિ કરજો.

ત્યાર પછી કનકધ્વજે પદ્માવતી દેવીની આ વાતનો સ્વીકાર કર્યો **યાવત્** તેમની સુખ સગવડતાની સામગ્રીમાં વૃદ્ધિ કરી દીધી.

તેતલિ પ્રધાનને બોધ આપવા પોટ્ટિલ દેવના ઉપાયો :-

૩૬ ત્વં પં સે પોટ્ટિલે દેવે તેયલિપુત્તં અભિક્ષણં-અભિક્ષણં કેવલિપણ્ણત્તે ધમ્મે સંબોહેઇ, ણો ચેવ પં સે તેયલિપુત્તે સંબુજ્ઝઇ । ત્વં પં તસ્સ પોટ્ટિલદેવસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્ઝલ્લિથિય્ણે જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા- એવં ચલુ કણગજ્ઝાણે રાયા તેયલિપુત્તં આઢાઇ જાવ ભોગં ચ અણુવઢ્ઢેઇ, ત્વં પં સે તેયલિપુત્તે અભિક્ષણં-અભિક્ષણં સંબોહિજ્જમાણે વિ ધમ્મે ણો સંબુજ્ઝઇ । તં સેયં ચલુ મમ કણગજ્ઝયં તેયલિપુત્તાઓ વિપ્પરિણામિત્તે ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા કણગજ્ઝયં તેયલિપુત્તાઓ વિપ્પરિણામેઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પોટ્ટિલ દેવ તેતલિપુત્રને વારંવાર કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મનો પ્રતિબોધ આપવા લાગ્યા પરંતુ તેતલિપુત્ર પ્રતિબોધ પામ્યા જ નહીં. ત્યારે પોટ્ટિલ દેવને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે- કનકધ્વજ રાજા તેતલિપુત્રનો આદર કરે છે **યાવત્** તેની સુખ સગવડતા વધારે છે તેથી વારંવાર પ્રતિબોધિત કરવા છતાં તેતલિપુત્ર ધર્મમાં પ્રતિબોધિત થતા નથી, તેથી મારા માટે એ જ શ્રેયસ્કર છે કે ગમે તેમ કરીને કનકધ્વજને તેતલિપુત્રથી વિરુદ્ધ કરવા. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પોટ્ટિલ દેવે કનકધ્વજને તેતલિપુત્રથી વિરુદ્ધ કરી દીધા.

૩૭ ત્વં પં તેયલિપુત્તે કલ્લં પ્પહાણે જાવ આસખંધવરગણે બહૂહિં પુરિસેહિં સહ્ધિં સંપરિવુડે સાઓ ગિહાઓ ણિગ્ગચ્છઇ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ કણગજ્ઝાણે રાયા તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે બીજે દિવસે સ્નાન કરીને **યાવત્** શ્રેષ્ઠ ઘોડાની પીઠ પર સવાર થઈને ઘણા પુરુષોથી પરિવૃત થઈને પોતાના ઘેરથી નીકળીને કનકધ્વજ રાજા પાસે જવા પ્રયાણ કર્યું.

૩૮ ત્વં પં તેયલિપુત્તં અમચ્ચં સે જહા બહવે રાઈસરતલવર જાવ પભિઇઓ પાસંતિ તે તહેવ આઢાયંતિ પરિજાણંતિ અબ્ભુટ્ટેતિ, અંજલિપરિગ્ગહં કરેતિ, ઇટ્ઠાહિં કંતાહિં જાવ વગ્ગૂહિં આલવમાણા ય સંલવમાણા ય પુરઓ ય પિટ્ટઓ ય પાસઓ ય મગ્ગઓ ય સમણુગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- તેતલિપુત્ર પ્રધાનને માર્ગમાં જોતા જ ઘણા ઐશ્વર્યવાન, તલવર, વગેરે અનેક લોકોએ પહેલાની જેમ જ તેમનો આદર કર્યો, તેમના આગમનથી ખુશ થયા, ઊભા થયા, હાથ જોડ્યા, ઈષ્ટ, કાંતાદિ વચનોથી વાર્તાલાપ કરતાં તેમની આગળ, પાછળ અને આજુબાજુમાં રહી તેમની સાથે ચાલવા લાગ્યા.

૩૯ ત્વં પં સે તેયલિપુત્તે જેણેવ કણગજ્ઝાણે રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છઇ । ત્વં પં કણગજ્ઝાણે રાયા તેયલિપુત્તં એજ્જમાણે પાસઇ, પાસિત્તા ણો આઢાઇ, ણો પરિયાણાઇ, ણો અબ્ભુટ્ટેઇ, અણાઢ

તયમાણે અપરિયાણમાણે અણભુદ્વાયમાણે પરમ્મુહે સંચિદ્વૈ ।

તए णं तेयलिपुत्ते अमच्चे कणगज्झयस्स रण्णो अंजलिं करेइ । तओ य णं कणगज्झए राया अणाढायमाणे अपरियाणमाणे अणभुद्वेमाणे तुसिणीए परममुहे संचिद्वइ ।

તए णं तेयलिपुत्ते कणगज्जयं विप्परिणयं जाणित्ता भीए जाव संजायभए एवં वयासी-‘‘रुद्वे णं मम कणगज्झए राया । हीणे णं मम कणगज्झए राया । अवज्झाए णं कणगज्झए राया । तं ण णज्जइ णं मम केणइ, कु-मारेण मारेहि’’ ति कट्टु भीए तत्थे जाव सणियं-सणियं पच्चोसक्केइ, पच्चोसक्कित्ता तमेव आसखंधं दुरुहेइ, दुरुहित्ता तेयलिपुरं मज्झंमज्झेणं जेणेव सए गिहे तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે તેતલિપુત્ર પ્રધાન કનકધ્વજ રાજા હતા ત્યાં આવ્યા. કનકધ્વજે તેતલિપુત્રને આવતા જોયા, પણ તેમનો આદર કર્યો નહીં, તેમના આગમનથી ખુશ થયા નહીં, ઊભા થયા નહીં. આ રીતે તેમનો આદર કર્યા વિના, ખુશ થયા વિના, ઊભા થયા વિના મૌન ભાવે પીઠ ફેરવીને બેઠા રહ્યા.

ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર પ્રધાને કનકધ્વજ રાજાને હાથ જોડ્યા ત્યારે પણ તેઓએ તેમનો આદર કર્યો નહીં, ખુશ થયા નહીં, ઊભા થયા નહીં, મૌન ભાવે વિમુખ થઈને બેઠા જ રહ્યા.

ત્યારે કનકધ્વજ રાજાને નારાજ થયેલા જાણીને તેતલિપુત્ર પ્રધાન ભયભીત થયા, તેમના હૃદયમાં ખૂબ ભય ઉત્પન્ન થયો; તેઓ સ્વગત આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યા— કનકધ્વજ રાજા મારાથી નારાજ થઈ ગયા છે, કનકધ્વજ રાજાને મારા પ્રત્યે માન ઓછું થઈ ગયું છે, રાજાને મારા માટે સદ્ભાવના રહી નથી. તો કોણ જાણે ક્યારે રાજા મને કમોતે મરાવી નંખાવે ? આ પ્રકારના વિચારથી તેઓ ભય પામ્યા, ત્રાસ પામ્યા અને ધીરે-ધીરે ત્યાંથી પાછા ફર્યા. તે જ અશ્વ પર સવાર થઈને તેતલિપુર નગર મધ્યે થઈને પોતાના ઘર તરફ રવાના થયા.

૪૦ તए णं तेयलिपुत्तं जे जहा ईसर जाव पासंति ते तहा णो आढायंति, णो परियाणंति, णो अब्भुद्वेति, णो अंजलिपरिग्गहं करेति, इट्ठाहिं जाव णो संलवंति, णो पुरओ य पिद्वओ य पासओ य मग्गओ य समणुगच्छंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી માર્ગમાં રાજેશ્વર, તલવર વગેરે અનેક લોકોએ તેતલિપુત્રને પાછા ફરતાં જોયા પરંતુ તે લોકોએ પણ પહેલાંની જેમ તેમનો આદર કર્યો નહીં, તેના આગમનથી ખુશ થયા નહીં, ઊભા થયા નહીં, હાથ જોડ્યા નહીં, ઈષ્ટ શબ્દોથી વાર્તાલાપ કરતાં આગળ-પાછળ, આજુબાજુ સાથે રહીને ચાલ્યા નહીં.

૪૧ તए णं तेयलिपुत्ते जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ । जा वि य से बाहिरिया परिसा भवइ, तंजहा- दासे इ वा पेसे इ वा भाइल्लए इ वा, सा वि य णं णो आढाइ णो परियाणाइ णो अब्भुद्वेइ । जा वि य से अब्भितरिया परिसा भवइ, तंजहा- पिया इ वा माया इ वा भाया इ वा भगिणी इ वा भज्जा इ वा पुत्ता इ वा धूया इ वा सुणहा इ वा, सा वि य णं णो आढाइ णो परियाणाइ णो अब्भुद्वेइ ।

ભાવાર્થ :- તેતલિપુત્ર પોતાને ઘેર આવ્યા. ત્યાં પણ ઘરમાં કામ કરનારા નોકરો, ઘરના કામ માટે

બહાર મોકલાતા પ્રેષ્યો, ભાગીદારીમાં ખેતી વાડીનું કામ કરનારા ભાગીદારો વગેરે બહારની પરિષદે પણ તેમનો આદર ન કર્યો, ખુશ ન થયા અને ઊભા થયા નહીં. તે જ રીતે ઘરના સ્વજન સંબંધીઓ માતા-પિતા, ભાઈ, બહેન, પત્ની, પુત્ર, પુત્રી, પુત્રવધૂ રૂપ આભ્યંતર પરિષદે પણ તેમનો આદર કર્યો નહીં, કે ઊભા થયા નહીં.

આત્મહત્યા માટેના પ્રયત્નો :-

૪૨ તए णं से तेयलिपुत्ते जेणेव वासघरे जेणेव सए सयणिज्जे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सयणिज्जंसि णिसीयइ, णिसीइत्ता एवं वयासी- “एवं खलु अहं सयाओ गिहाओ णिग्गच्छामि तं चेव जाव अब्भितरिया परिसा णो आढाइ णो परियाणाइ णो अब्भुट्टेइ । तं सेयं खलु मम अप्पाणं जीवियाओ ववरोवित्तए” त्ति कट्टु एवं संपेहेइ, संपेहित्ता तालउडं विसं आसगंसि पक्खिवइ । से य विसे णो संकमइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર પોતાના નિવાસગૃહ(શયનકક્ષ)માં પોતાની પથારી ઉપર આવીને બેસી ગયા. તેઓ સ્વગત આ પ્રમાણે બોલ્યા કે હું મારા ઘેરથી રાજા પાસે જવા માટે નીકળ્યો(વગેરે સર્વ કથન કરવું) યાવત્ સ્વજન-સંબંધીઓએ પણ મારો આદર-સત્કાર ન કર્યો, મારા આગમનથી ખુશ થયા નહીં, ઊભા પણ થયા નહીં, તેથી હવે મરી જવું તે જ મારા માટે ઉત્તમ છે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેતલિપુત્રે તાલપુટ વિષ(કાતિલ ઝેર) ચૂસી લીધું, પરંતુ તે વિષની તેને અસર થઈ નહીં.(આત્મઘાત માટેનો આ પ્રથમ પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો.)

૪૩ તए णं से तेयलिपुत्ते णीलुप्पल गवल-गुलिय-अयसिकुसुमप्पगासं खुरधारं असिं खंधे ओहरइ । तत्थ वि य से धारा ओपल्ला ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે નીલોત્પલ, ભેંસના શિંગડા, ગળી, અળસીના ફૂલ જેવી પ્રભાવાળી અને ધારદાર તલવારનો પોતાના ગળા ઉપર પ્રહાર કર્યો પરંતુ તેની ધાર બૂઠી થઈ ગઈ.(તેમનો આત્મઘાતનો આ બીજો પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો.)

૪૪ તए णं से तेयलिपुत्ते जेणेव असोगवणिया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पासगं गीवाए बंधइ, बंधित्ता रुक्खं दुरुहइ, दुरुहित्ता पासं रुक्खे बंधइ, बंधित्ता अप्पाणं मुयइ । तत्थ वि य से रज्जू छिण्णा ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર અશોકવાટિકામાં ગયા. ત્યાં જઈને તેણે દોરડાનો ફાંસલો કરી ગળામાં નાંખ્યો; પછી ઝાડ ઉપર ચડીને તે દોરડાને(બીજે છેડેથી) વૃક્ષ સાથે બાંધ્યું અને પછી પોતે ઝાડ ઉપરથી ફૂંકો મારીને લટકી ગયા, પણ દોરડું તૂટી ગયું.(તેમનો આત્મઘાતનો આ ત્રીજો પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો.)

૪૫ તए णं से तेयलिपुत्ते महइ महालियं सिलं गीवाए बंधइ, बंधित्ता अत्थाहमतारम पोरिसियंसि उदगंसि अप्पाणं मुयइ । तत्थ वि से थाहे जाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે પોતાની ડોક સાથે મોટો પથ્થર બાંધીને અથાહ-અતિઊંડા તરી ન શકાય તેવા અતરણીય અને કેટલા માથોડા ઊંડું પાણી છે તે જાણી ન શકાય તેવા અપુરુષ પ્રમાણ પાણીમાં

અર્થાત્ ખૂબ ઊંડા પાણીમાં ઝંપલાવ્યું પરંતુ તે પાણી તેના માટે છીછરું થઈ ગયું. (તેમનો આત્મઘાતનો આ ચોથો પ્રયાસ નિષ્ફળ થયો.)

૪૬ તદ્દા પુત્રો તેયલિપુત્તે સુક્કંસિ તળકૂડંસિ અગ્નિકાયં પક્ષિવદ્, પક્ષિવિત્તા અપ્પાણં મુચ્ચઈ । તત્થ વિ ય સે અગ્નિકાણ વિજ્ઞાણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે સૂકા ઘાસના ઢગલામાં આગ લગાવી અને તે ભડભડતી અગ્નિમાં કૂદી પડ્યો પણ તે અગ્નિ ઠરી ગઈ. (તેમનો આત્મઘાતનો આ પાંચમો પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો.)

૪૭ તદ્દા પુત્રો તેયલિપુત્તે એવં વયાસી- સદ્દેયં ખલુ ભો ! સમણા વયંતિ । સદ્દેયં ખલુ ભો ! માહણા વયંતિ । સદ્દેયં ખલુ ભો ! સમણા માહણા વયંતિ । અહં એગો અસદ્દેયં વયામિ । એવં ખલુ અહં સહ પુત્તેહિં અપુત્તે, કો મેદં સદ્દહિસ્સઈ ? સહ મિત્તેહિં અમિત્તે, કો મેદં સદ્દહિસ્સઈ ? એવં અત્થેણં, દારેણં, દાસેહિં, પેસેહિં, પરિજણેણં ।

એવં ખલુ તેયલિપુત્તેણં અમચ્ચેણં કળગજ્ઞાણં રણ્ણા અવજ્ઞાણં સમાણેણં તાલપુટ્ટેણં વિસે આસગંસિ પક્ષિવત્તે, સે વિ ય ણો સંકમઈ । કો મેદં સદ્દહિસ્સઈ ? તેયલિપુત્તેણં ણીલુપ્પલ જાવ ખંધંસિ ઓહરિણ, તત્થ વિ ય સે ધારા ઓપલ્લા; કો મેદં સદ્દહિસ્સઈ ? તેયલિપુત્તેણં પાસગં ગીવાણ બંધેત્તા જાવ રજ્જૂ છિણ્ણા; કો મેદં સદ્દહિસ્સઈ ? તેયલિપુત્તેણં મહાસિલયં ગીવાણ બંધિત્તા અત્થાહ જાવ ઉદગંસિ અપ્પા મુક્કે, તત્થ વિ ય ણં થાહે જાણ; કો મેદં સદ્દહિસ્સઈ ? તેયલિપુત્તેણં સુક્કંસિ તળકૂડે અગ્ગી વિજ્ઞાણ, કો મેદં સદ્દહિસ્સઈ ? ઓહયમણસંકપ્પે જાવ ઝિયાઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર પ્રધાન સ્વગત-મનોમન આ પ્રમાણે બોલ્યો-શ્રમણોનાં વચન શ્રદ્ધેય છે. બ્રાહ્મણોનાં વચન શ્રદ્ધેય છે. શ્રમણો અને માહણોનાં વચન શ્રદ્ધેય છે પરંતુ એક મારા વચન જ શ્રદ્ધેય બનશે નહીં.

હું પુત્રો સહિત હોવા છતાં પણ (અત્યારે) પુત્ર હીન છું, મારા આ વચન પર કોણ શ્રદ્ધા કરશે ? હું મિત્રો સહિત હોવા છતાં પણ મિત્ર હીન છું, મારી આ વાત પર કોણ વિશ્વાસ કરશે ? તે જ પ્રમાણે ધન, સ્ત્રી, દાસ, નોકર અને પરિવારથી સહિત હોવા છતાં પણ હું તેનાથી રહિત છું, મારી આ વાત પર કોણ શ્રદ્ધા કરશે ?

તે જ રીતે કનકધ્વજ રાજા નારાજ થઈ જવાથી તેતલિપુત્ર પ્રધાને- (૧) તાલપુટ્ટ વિષ ચૂસ્યું પણ ઝેરે કંઈ પ્રભાવ ન બતાવ્યો, મારા આ કથન પર કોણ વિશ્વાસ કરશે ? (૨) તેતલિપુત્રે પોતાના ખંભા ઉપર (ગળા ઉપર) નીલકમલ જેવી તલવારનો પ્રહાર કર્યો, પણ તેની ધાર કુંઠિત થઈ ગઈ, મારી આ વાતની કોણ શ્રદ્ધા કરશે ? (૩) તેતલિપુત્રે ગળે ફાંસો ખાધો પણ તેની દોરી તૂટી ગઈ, મારી આ વાત પર કોણ ભરોસો કરશે ? (૪) તેતલિપુત્ર ગળામાં મોટો પથ્થર બાંધી ઊંડા જળમાં કૂદી પડ્યો પણ તે પાણી છીછરું થઈ ગયું, મારી આ વાત કોણ માનશે ? (૫) તેતલિપુત્ર સૂકા ઘાસમાં આગ લગાવીને તે આગમાં કૂદી પડ્યો, પણ તે અગ્નિ બૂઝાઈ ગઈ, આ વાત પર કોણ વિશ્વાસ કરશે ? (૬) આ પ્રમાણે તેતલિપુત્ર હતોત્સાહી થઈને આર્તધ્યાન કરવા લાગ્યો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં તેતલિપ્રધાનના મનોગત વિચારો પ્રગટ કર્યા છે.

સદ્દેયં ખલુ ભો સમણા વયંતિ... :- શ્રમણ-બ્રાહ્મણ આદિ મહાત્માઓ જે કંઈ પણ અપ્રત્યક્ષ-અતિન્દ્રિય આત્મા, પરલોક વગેરેની વાતો કરે છે, તોપણ તે શ્રદ્ધેય છે કારણ કે તે તર્ક સિદ્ધ અને બુદ્ધિગમ્ય છે. તેમજ લોકોને માટે શ્રમણો, બ્રાહ્મણો વગેરે આપ્તપુરુષ છે, તેથી તેમના વચનો સંપૂર્ણ સત્ય હોય તેવી લોકોની શ્રદ્ધા હોય છે. પરંતુ મારા જીવનની પ્રત્યક્ષ અનુભવિત ઘટનાઓ અસંભવિત જેવી હોવાથી લોકો મારી વાતને સત્ય માનશે નહીં, આ પ્રકારે મનોમાનસિક દુઃખથી તેતેલીપુત્ર પ્રધાન દુઃખિત થઈ ગયા.

પોટ્ટિલદેવનું પ્રગટીકરણ :-

૪૮ તए णं से पोट्टिले देवे पोट्टिलारूवं विउव्वइ, विउव्वित्ता तेयलिपुत्तस्स अदूरसामंते ठिच्चा एवं वयासी- हं भो तेयलिपुत्ता ! पुरओ पवाए पिट्ठओ हत्थिभयं, दुहओ अचक्खुफासे, मज्झेसराणि वरिसंति । गामे पलत्ते रण्णे झियाइ । रण्णे पलित्ते गामे झियाइ, आउसो तेयलिपुत्ता ! उभओ पलित्ते कओ वयामो ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે પોટ્ટિલ દેવે પોટ્ટિલાના રૂપની વિકુર્વણા કરીને તેતલિપુત્રથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક સ્થિત થઈને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે તેતલિપુત્ર ! આગળ ખાડો હોય, પાછળ હાથીનો ભય હોય, બંને બાજુ કાંઈ જોઈ ન શકાય તેવું ગાઢ અંધારું હોય, વચ્ચે બાણોની વર્ષા થતી હોય, ત્યારે આપણે ક્યાં જવું ? ગામમાં આગ લાગે તો માણસ વનમાં ભાગી જવાનો વિચાર કરે, વનમાં આગ લાગે તો ગામમાં પહોંચી જવાનો વિચાર કરે; પરંતુ હે આયુષ્યમાન તેતલિપુત્ર ! ગામ અને વન બંને ભડકે બળતા હોય ત્યારે આપણે ક્યાં જવું જોઈએ ?

૪૯ તए णं तेयलिपुत्ते पोट्टिलं देवं एवं वयासी- भीयस्स खलु भो ! पव्वज्जा सरणं, उक्कंठियस्स सदेसगमणं, छुहियस्स अण्णं, तिसियस्स पाणं, आउरस्स भेसज्जं, माइयस्स रहस्सं, अभिजुत्तस्स पच्चयकरणं, अद्धाणपरिसंतस्स वाहणगमणं, तरिउकामस्स पवहण-किच्चं, परं अभिउंजिउकामस्स सहायकिच्चं । खंतस्स दंतस्स जिइंदियस्स एत्तो एगमवि ण भवइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે પોટ્ટિલ દેવને આ પ્રમાણે કહ્યું- અહો ! આ પ્રમાણે સર્વત્ર ભયભીત પુરુષ માટે દીક્ષા જ શરણભૂત છે. જેમ પરદેશમાં રહેતી ઉત્કંઠિત વ્યક્તિને માટે સ્વદેશ શરણભૂત છે. ભૂખ્યાને અન્ન, તરસ્યાને પાણી, બિમારને ઔષધ, માયાવીને એકાંત, અપરાધીને વિશ્વાસ ઉપજાવવો, માર્ગના શ્રમથી થાકેલા મનુષ્યને માટે વાહનનો ઉપયોગ, સમુદ્ર આદિ તરવાના ઈચ્છુકને જહાજ અને શત્રુને પરાભવ કરવાના ઈચ્છુકને મિત્રોની સહાયતા શરણભૂત બને છે અર્થાત્ તે-તે શરણની તેને આવશ્યકતા રહે છે પરંતુ ક્ષમાશીલ, દમિતાત્મા(આત્મજયી-આત્માધિકારી) અને ઈન્દ્રિય વિજેતાને ઉપરોક્ત કોઈ શરણની આવશ્યકતા રહેતી નથી.

૫૦ તए णं से पोट्टिले देवे तेयलिपुत्तं अमच्चं एवं वयासी- सुट्ठु णं तुमं तेयलिपुत्ता !

एयमद्वं आयाणाहि त्ति कट्टु दोच्चं पि तच्चं पि एवं वयइ, वइत्ता जामेव दिसिं पाउब्भूए
तामेव दिसिं पडिगए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પોટ્ટિલદેવે તેતલિપુત્ર પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે તેતલિપુત્ર ! ભયગ્રસ્તને માટે પ્રવ્રજ્યા શરણભૂત છે, તમારું આ કથન સત્ય છે. તે કથનને આચરણમાં મૂકીને તમે દીક્ષા ગ્રહણ કરો. આ પ્રમાણે બેવાર-ત્રણવાર કહીને દેવ જે દિશામાંથી પ્રગટ થયા હતા, તે જ દિશામાં પાછા ફરી ગયા.

તેતલિ પ્રધાનને જાતિસ્મરણજ્ઞાન, દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન :-

૫૧ તए णं तस्स तेयलिपुत्तस्स सुभेणं परिणामेणं जाइसरणे समुप्पणे । तए णं तस्स तेयलिपुत्तस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पणे- एवं खलु अहं इहेव जंबुद्वीवे दीवे महाविदेहे वासे पोक्खलावई विजए पौंडरीगिणीए रायहाणीए महापउमे णामं राया होत्था । तए णं अहं थेराणं अंतिए मुंडे भवित्ता पव्वइए सामाइयमाइयाइं चोदसपुव्वाइं अहिज्जित्ता बहूणि वासाणि सामण्णपरियागं पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए महासुक्के कप्पे देवत्ताए उववण्णे ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શુભ પરિણામથી તેતલિપુત્રને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને તેના પ્રભાવે તેતલિપુત્રે પોતાના પૂર્વ ભવ જાણી લીધા, તેને સ્મરણ થયું કે હું આ જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પુષ્કલાવતી વિજયમાં, પુંડરીકિણી રાજધાનીમાં મહાપદ્મ નામનો રાજા હતો. ત્યાં મેં સ્થવિરમુનિ પાસે મુંડિત થઈને યાવત્ દીક્ષા અંગીકાર કરીને, સામાયિકથી લઈને ચૌદપૂર્વોનું અધ્યયન કર્યું હતું. ઘણા વર્ષો સુધી શ્રમણ પર્યાય(ચારિત્ર)નું પાલન કરીને, એક માસની સંલેખના-સંચારો કરીને, મહાશુક કલ્પ નામના સાતમા દેવલોકમાં દેવરૂપે જન્મ લીધો હતો.

૫૨ તए णं अहं ताओ देवलोयाओ आउक्खएणं जाव चइत्ता इहेव तेयलिपुरे तेयलिस्स अमच्चस्स भद्दाए भारियाए दारगत्ताए पच्चायाए । “तं सेयं खलु मम पुव्वद्धिद्वाइं महव्वयाइं सयमेव उवसंपज्जित्ता णं विहरित्तए;” एवं संपेहेइ, संपेहित्ता सयमेव महव्वयाइं आरुहेइ, आरुहित्ता जेणेव पमयवणे उज्जाणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलापट्टयंसि सुहणिसण्णस्स अणुचिंतेमाणस्स पुव्वाहीयाइं सामाइयमाइयाइं चोदसपुव्वाइं सयमेव अभिसमण्णागयाइं ।

તए णं तस्स तेयलिपुत्तस्स अणગારસ્સ સુભેણં પરિણામેણં જાવ તયાવરણિજ્જાણં કમ્માણં ઘઓવસમેણં કમ્મરયવિકરણકરં અપુવ્વકરણં પવિટ્ઠસ્સ કેવલવરણાણદંસણે સમુપ્પણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી આયુષ્યનો ક્ષય થતા હું તે દેવલોકથી ચ્યવીને અહીં તેતલિપુર નગરમાં તેતલિ પ્રધાનની ભદ્રા નામની ભાર્યાના પુત્રરૂપે જન્મ પામ્યો છું. તેથી પૂર્વ ભવમાં સ્વીકારેલા મહાવ્રતોને સ્વયં અંગીકાર કરીને વિચરવું મારા માટે શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેતલિપુત્રે સ્વયં મહાવ્રતોને અંગીકાર કર્યા, અંગીકાર કરીને પ્રમદવન ઉદ્યાનમાં આવીને શ્રેષ્ઠ અશોકવૃક્ષની નીચે, પૃથ્વીશિલા પટ્ટક પર સુખપૂર્વક બેસીને વિચારણા કરતા તેમને પૂર્વભવમાં અધ્યયન કરેલા ચૌદપૂર્વ સ્વતઃ સ્મૃતિમાં આવ્યા.

ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર અણગારે શુભ પરિણામથી યાવત્ તદાવરણીય કર્મોના ક્ષયોપશમથી, કર્મરજનો નાશ કરનારા અપૂર્વકરણમાં પ્રવેશ કરીને અર્થાત્ ક્ષપક શ્રેણીનો પ્રારંભ કરીને, ચાર ઘાતિ કર્મોનો ક્ષય કરીને ઉત્તમ કેવળજ્ઞાન તથા કેવળદર્શન પ્રાપ્ત કર્યું.

૫૩ તए णं तेयलिपुरे णगरे अहासंणिहिएहिं वाणमंतरेहिं देवेहिं देवीहि य देवदुंदुहीओ समाहयाओ, दसद्धवण्णे कुसुमे णिव्वाए, दिव्वे गीय-गंधव्वणिणाए कए यावि होत्था ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે તેતલિપુત્ર નગરની નજીક રહેલા વાણવ્યંતર દેવો અને દેવીઓએ દેવદુંદુહીઓ વગાડી. પાંચ વર્ણના ફૂલોની વર્ષા કરી અને દિવ્યગીત-ગંધર્વનો અવાજ કર્યો અર્થાત્ કેવળજ્ઞાન સંબંધી મહોત્સવ ઉજવ્યો.

૫૪ તए णं से कणगज्झए राया इमीसे कहाए लद्धे समाणे एवं वयासी- एवं खलु तेयलिपुत्ते मए अवज्झाए मुंडे भवित्ता पव्वइए । तं गच्छामि णं तेयलिपुत्तं अणगारं वंदामि णमंसामि, वंदित्ता णमंसित्ता एयमदुं विणएणं भुज्जो भुज्जो खामेमि । एवं संपेहेइ, संपेहित्ता णहाए चाउरंगिणीए सेणाए सद्धिं जेणेव पमयवणे उज्जाणे जेणेव तेयलिपुत्ते अणगारे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तेयलिपुत्तं अणगारं वंदइ णमंसइ, वंदित्ता णमंसित्ता एयमदुं च विणएणं भुज्जो-भुज्जो खामेइ, णच्चासण्णे जाव पज्जुवासइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કનકધ્વજ રાજા આ સમાચાર જાણીને સ્વગત (મનમાં જ) આ પ્રમાણે બોલ્યા- નિસંદેહ મારા દ્વારા અપમાનિત થઈને તેતલિપુત્રે મુડિત થઈને દીક્ષા અંગીકાર કરી છે. તો હું જાઉં અને તેતલિપુત્ર અણગારને વંદના-નમસ્કાર કરીને આ અપરાધ માટે વિનયપૂર્વક પુનઃ-પુનઃ ક્ષમાયાચના કરું. આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો, વિચાર કરીને સ્નાન કર્યું યાવત્ રાજા તૈયાર થઈને ચતુરંગી સેના સાથે જ્યાં પ્રમદવન ઉદ્યાન હતું, જ્યાં તેતલિપુત્ર અણગાર કેવળી બિરાજતા હતા ત્યાં આવ્યાં, આવીને તેતલિપુત્ર અણગારને વંદન, નમસ્કાર કર્યાં, વંદન, નમસ્કાર કરીને તે અપરાધ માટે વારંવાર ક્ષમા યાચના કરી અને ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક યથાયોગ્ય સ્થાન પર બેસીને તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યા.

૫૫ તए णं से तेयलिपुत्ते अणगारे कणगज्झयस्स रण्णो तीसे य महइमहालियाए परिसाए धम्मं परिकहेइ ।

તए णं कणगज्झए राया तेयलिपुत्तस्स केवलिस्स अंतिए धम्मं सोच्चा णिसम्म पंचाणुव्वइयं सत्तसिक्खावइयं दुवालसविहं सावगधम्मं पडिवज्जइ, पडिवज्जित्ता समणोवासए जाए अभिगयजीवाजीवे, वण्णओ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર અણગારે કનકધ્વજ રાજાને અને ઉપસ્થિત વિશાળ પરિષદને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો.

તે સમયે કનકધ્વજ રાજાએ તેતલિપુત્ર કેવળી પાસેથી ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને પાંચ અણુવ્રત અને સાત શિક્ષાવ્રતરૂપ બાર પ્રકારના શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કરીને તે જીવ-અજીવ આદિ તત્ત્વોના જ્ઞાતા શ્રમણોપાસક થઈ ગયા.

૫૬ તए णं तेयलिपुत्ते केवली बहूणि वासाणि केवलिपरियागं पाउणित्ता जावसिद्धे ।
ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર કેવળી ઘણા વર્ષો સુધી કેવલી અવસ્થામાં રહીને યાવત્ સિદ્ધ થયા.

૫૭ एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं चोद्दसमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे
 पण्णत्ते । ॥ त्ति बेमि ॥

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે- હે જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાતાસૂત્રના ચૌદમા અધ્યયનનો આ પૂર્વોક્ત અર્થ કહ્યો છે. એમ જે મેં સાંભળ્યું છે, તેમ જ કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં તેતલીપુત્ર પ્રધાનની ઘટિત જીવન ઘટનાના દષ્ટાંતે સાધકને માનકષાયથી દૂર રહેવાનું વિધાન છે. માન સાધકને ધર્મારાધનથી દૂર રાખે છે. આ બોધ વૃત્તિકારે એક ગાથા દ્વારા કહ્યો છે. યથા-

जाव ण दुक्खं पत्ता, माणब्भंसं च पाणिणो पायं ।
 ताव ण धम्मं गेण्हंति, भावओ तेयलीसुयव्व ॥१॥

અર્થ- પ્રાયઃ મનુષ્યોને દુઃખ પ્રાપ્ત ન થાય, માનનું મર્દન ન થાય ત્યાં સુધી તેતલી પુત્ર અમાત્યની જેમ તે ભાવપૂર્વક-અંતઃકરણથી ધર્મને આરાધતો નથી..॥૧॥

પંદરમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ **નંદી ફળ** છે. તેમાં નંદીફળના દષ્ટાંતે ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

ઈન્દ્રિયોના લોભામણા વિષયોની આસક્તિ સંસાર પરિભ્રમણ કરાવે છે અને અનાસક્તિ મુક્તિ અપાવે છે. આ અધ્યયનમાં ઈન્દ્રિયોના વિષયો એટલે કામભોગને નંદીફળના વૃક્ષની સાથે સરખાવ્યા છે. તે દષ્ટાંત આ પ્રમાણે છે—

ચંપાનગરની ઈશાન દિશામાં એક મોટી અટવી પાર કર્યા પછી અહિચ્છત્રા નામનું નગર હતું. ચંપાનગરમાં ધન્ય સાર્થવાહ રહેતા હતા. તેને એકવાર વેપાર માટે અહિચ્છત્રા જવાની ઈચ્છા થઈ. પોતાની સાથે અન્ય લોકોને લઈ જવાની તથા તેઓની જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરવાની જવાબદારી સ્વીકારીને તેમણે અહિચ્છત્રા તરફ પ્રયાણ કર્યું.

રસ્તામાં જે અટવી પાર કરવાની હતી, તે અટવીમાં નંદીફળ નામના મનમોહક પણ ઝેરીલા વૃક્ષો હતા. તે વૃક્ષના ફળ, ફૂલ, પાન વગેરે ખાવામાં મીઠા મધુરા હતા, તેની છાયા પણ શીતળ હતી પરંતુ તેના ફળ અને તેની છાયા વિષાકત હતી. તે વૃક્ષના ફળ જે ખાય અને તેની છાયામાં જે વિશ્રામ કરે તે અવશ્ય મૃત્યુને શરણ થઈ જતા હતા. ધન્ય સાર્થવાહને આ વાતની જાણ હોવાથી તેણે અટવીમાં પ્રવેશતાં પૂર્વે જ પોતાના સાર્થને આ વાતથી વાકેફ કરી દીધા તથા તે વૃક્ષના ફળાદિ ન ખાવાની અને તે વૃક્ષથી દૂર રહેવાની સૂચના આપી દીધી હતી.

સાર્થમાંથી કેટલાક લોકો ધન્ય સાર્થવાહની વાત પર વિશ્વાસ મૂકીને નંદી ફળના વૃક્ષથી દૂર રહ્યા, તેઓ જીવિત રહ્યા અને અટવી પાર કરી ગયા. કેટલાક લોકોએ તેમની વાત ન સ્વીકારી, નંદીફળ વૃક્ષના ફળો ખાધા; તેઓને ક્ષણિક આનંદ તો આવ્યો જ પરંતુ પરિણામે તે સર્વે મૃત્યુને શરણ થયા.

ધન્ય સાર્થવાહ વેપાર કરી ચંપાનગરી પાછા આવ્યા. કાળક્રમે દીક્ષા લઈ, સંયમનું પાલન કરી, દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ સિદ્ધ થશે.

સંક્ષેપમાં સાર એ છે કે જે વ્યક્તિ ઈન્દ્રિયના વિષયોમાં આસક્ત થાય છે તે સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે અને જે અનાસક્ત રહે છે તે સંસાર સાગર પાર કરી જાય છે.

પંદરમું અધ્યયન

નંદી ઇળ

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઈ ણં ભંતે! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં ચોદ્દસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, પણ્ણરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાતાસૂત્રના ચૌદમા અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો પંદરમાં અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

ચંપાનગરી અને ધન્ય સાર્થવાહ :-

૨ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा णामं णयरी होत्था । पुण्णभद्दे चेइए । जियसत्तू राया । तत्थ णं चंपाए णयरीए धण्णे णामं सत्थवाहे होत्था - अट्ठे जाव अपरिभूए ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી, પૂર્ણભદ્ર નામનું ઉદ્યાન હતું. જિતશત્રુ નામના રાજા હતા, તે ચંપાનગરીમાં ધન્ય નામના સાર્થવાહ રહેતા હતા, તે ઋદ્ધિ સંપન્ન હતા યાવત્ અનેક લોકો માટે તે આદર્શભૂત હતા.

૩ तीसे णं चंपाए णयरीए उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए अहिच्छत्ता णामं णयरी होत्था - रिद्धत्थिमियसमिद्धा, वण्णओ । तत्थ णं अहिच्छत्ताए णयरीए कणगकेरु णामं राया होत्था, महया वण्णओ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીથી ઉત્તર-પૂર્વ દિશામાં અહિચ્છત્રા નામની નગરી હતી. તે ધન-ધાન્ય આદિથી પરિપૂર્ણ સમૃદ્ધ હતી. તે અહિચ્છત્રા નગરીમાં રાજાના ગુણોથી યુક્ત કનકકેતુ નામના રાજા હતા. નગરી અને રાજાનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું.

ધન્ય સાર્થવાહનું વ્યાપારાર્થ અહિચ્છત્રાનગરી પ્રયાણ :-

૪ तए णं तस्स धण्णस्स सत्थवाहस्स अण्णया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था - सेयं खलु मम विउलं पणियभंडमायाए अहिच्छत्तं णयरिं वाणिज्जाए गमित्तए, एवं संपेहेइ, संपेहित्ता गणिमं च धरिमं च मेज्जं च पारिच्छेज्जं च चउव्विहं भंडं गेण्हइ, गेण्हित्ता सगडी-सागडं सज्जेइ, सज्जित्ता सगडी-सागडं भरेइ, भरित्ता कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी-

ગચ્છહ ણં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! ચંપાણયરીણ સિંઘાડગ જાવ મહાપહ-પહેસુ ડગ્ધોસેમાણા- ડગ્ધોસેમાણા એવં વયહ- એવં ધ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધણ્ણે સત્થવાહે વિઝલે પણિયં આદાય ઇચ્છઈ અહિચ્છતં ણયરિં વાણિજ્જાણ ગમિત્તણ । તં જો ણં દેવાણુપ્પિયા ! ચરણ વા ચીરિણ વા ચમ્મખંડિણ વા ભિચ્છુંડે વા પંડુરંગે વા ગોયમે વા ગોવઈણ વા ગિહિધમ્મે વા ગિહિધમ્મચિંતણ વા અવિરુદ્ધવિરુદ્ધવુદ્ધસાવગરત્તપહ્ણિગંગથપ્પભિઈ પાસંડત્થે વા ગિહત્થે વા, ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં સંદ્ધિ અહિચ્છતં ણયરિં ગચ્છઈ, તસ્સ ણં ધણ્ણે સત્થવાહે અચ્છત્તગસ્સ છત્તગં દલયઈ, અણુવાહણસ્સ ડવાહણાઓ દલયઈ, અકુંડિયસ્સ કુંડિયં દલયઈ, અપત્થયણસ્સ પત્થયણં દલયઈ, અપક્ખેવગસ્સ પક્ખેવં દલયઈ, અંતરા વિ ય સે પહિયસ્સ વા ભગ્ગલુગસ્સ સાહેજ્જં દલયઈ, સુહંસુહેણ ય ણં અહિચ્છતં સંપાવેઈ, ત્તિ કટ્ટુ દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઘોસણં ઘોસેહ, ઘોસિત્તા મમ ઇયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ ।

ભાવાર્થ :- એકવાર ધન્ય સાર્થવાહને મધ્યરાત્રિના સમયે વિચાર આવ્યો કે વિપુલ પ્રમાણમાં કુચ-વિકુચની વસ્તુઓ (માલ) લઈને અહિચ્છત્રા નગરીમાં વેપાર કરવા જવું, તે મારા માટે શ્રેયકારી છે. આ રીતે વિચાર કરીને તેણે ગણીને વેચી શકાય તેવી નાણિયેર આદિ ગણિમ વસ્તુઓ, તોળીને વેચી શકાય તેવી ગોળ વગેરે ધરિમ વસ્તુઓ, પાલી વગેરેથી માપીને વેચી શકાય તેવી ધાન્યાદિ મેય વસ્તુઓ અને કસોટી કરીને વેચી શકાય તેવી સોનું, રત્નાદિ પરિચ્છેદ વસ્તુઓરૂપ ચારે પ્રકારના માલને પાત્રોમાં ભરીને ગાડી-ગાડા તૈયાર કરાવ્યા અને તે ગાડા-ગાડીમાં માલના પાત્રો મૂકાવ્યા. ત્યાર પછી કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને ચંપાનગરીના શ્રૃંગાટક યાવત્ રાજમાર્ગ અને અન્ય માર્ગોમાં ઉદ્ધોષણ કરતાં-કરતાં કહો કે—

હે દેવાનુપ્રિયો ! ધન્ય સાર્થવાહ વિપુલ પ્રમાણમાં માલ (વેચવા યોગ્ય વસ્તુઓ) ભરીને અહિચ્છત્રા નગરીમાં વેપાર કરવા માટે જવા ઈચ્છે છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! જે કોઈ પણ ચરક મતના ભિક્ષુકો, ચીંથરાને પહેરનારા ચીરિકો, ચામડું પહેરનારા ચર્મ ખંડિકો, ભિક્ષાથી આજીવિકા મેળવનારા ભિક્ષુકો, શરીર પર ભસ્મ ચોળનારા પાંડુરંકો, બળદને સાથે રાખીને બીજાના ઘરેથી અનાજની યાચના કરી આજીવિકા કરનારા ગૌતમો, ગાયને અનુસરનારા ગોવ્રતીકો, ગૃહસ્થધર્મ ચિંતકો, અવિરુદ્ધ-ક્રિયાદિનો વિરોધ નહીં કરનારા ક્રિયાવાદીઓ, ક્રિયાદિનો વિરોધ કરનારા અક્રિયાવાદીઓ અને નાસ્તિકો વગેરે તેમજ વૃદ્ધ શ્રાવકો અર્થાત્ બ્રાહ્મણો, લાલ વસ્ત્રધારી પરિવ્રાજકો, નિર્ઘ્રંથ સાધુઓ, શિથિલ આચારવાળા સાધુઓ કે ગૃહસ્થો વગેરે જે કોઈ ધન્ય સાર્થવાહની સાથે અહિચ્છત્રા નગરીમાં જવા ઈચ્છે, તેને ધન્ય સાર્થવાહ પોતાની સાથે લઈ જશે. જેની પાસે છત્ર ન હોય તેને છત્ર આપશે, પગરખા ન હોય તેને પગરખા આપશે, કમંડળ ન હોય તેને કમંડળ આપશે, ભાતું ન હોય તેને ભાતું આપશે, અધવચ્ચે ભાતું ખલાસ થઈ જશે તેને પૂરક દ્રવ્યો આપશે, રસ્તામાં કોઈ પડી જશે, હાથ-પગ આદિ અંગોપાંગ ભાંગી જશે, બીમાર પડશે તો તેનો ઔષધોપચાર કરાવશે અને સુખપૂર્વક અહિચ્છત્રા નગરી સુધી પહોંચાડશે. આ રીતે બેવાર-ત્રણવાર ઘોષણા કરો, ઘોષણા કરીને મને ખબર આપો.

૫ તણ ણં તે કોહુંબિયપુરિસા જાવ એવં વયાસી-હંદિ ! સુણંતુ ભગવંતો ચંપાણગરીવત્થવ્વા બહવે ચરગા ય જાવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ યાવત્ આ રીતની ઘોષણા કરી- “હે ચંપા નગરીના નિવાસી ચરક આદિ ભગવંતો ! સાંભળો,” ઈત્યાદિ કહીને પૂર્વોક્ત ઘોષણા કરીને તેઓએ ધન્ય સાર્થવાહને ઘોષણા થઈ ગયાની જાણ કરી.

૬ ત્વં પં સે કોડુંબિયપુરિસાણં ઘોસણં સોચ્ચા ચંપાણ્યયરીએ બહવે ચરગા ય જાવ ગિહત્થા ય જેણેવ ધણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ । ત્વં ધણે તેસિં ચરગાણ ય જાવ ગિહત્થાણ ય અચ્છત્તગસ્સ છત્તં દલયઇ જાવ પત્થયણં દલયઇ, દલઇત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ પં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! ચંપાણ્યયરીએ બહિયા અગ્ગુજ્જાણંસિ મમં પઢિવાલેમાણા-પઢિવાલેમાણા ચિટ્ટહ । ત્વં ચરગા ય જાવ ગિહત્થા ય ધણેણં સત્થવાહેણં એવં વુત્તા સમાણા જાવચિટ્ટંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કર્મચારી પુરુષોની પૂર્વોક્ત ઘોષણા સાંભળીને ચંપા નગરીના ઘણા ચરકો યાવત્ ગૃહસ્થો ધન્ય સાર્થવાહની પાસે આવ્યા ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે તે ચરક યાવત્ ગૃહસ્થોમાંથી જેની પાસે છત્ર ન હતા તેને છત્ર આપ્યા યાવત્ જેની પાસે ભાતુ ન હતું તેને ભાતુ આપ્યું. પછી તેઓને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો! તમે જાઓ અને ચંપા નગરીની બહાર મુખ્ય ઉદ્યાનમાં મારી પ્રતીક્ષા કરો. ત્યાર પછી તે ચરકો યાવત્ ગૃહસ્થો આદિને ધન્ય સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તેઓ મુખ્ય ઉદ્યાનમાં તેમની પ્રતીક્ષા કરતા રહ્યા.

૭ ત્વં ધણે સત્થવાહે સોહણંસિ તિહિ-કરણ-ણકલ્લંસિ વિઝલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડાવેઇ, ઉવક્ખડાવેત્તા મિત્તણાઇ જાવ આમંતેઇ, આમંતિત્તા ભોયણં ભોયાવેઇ, ભોયાવિત્તા આપુચ્છઇ, આપુચ્છિત્તા સગડી-સાગડં જોયાવેઇ, જોયાવિત્તા ચંપાણ્યયરીઓ ણિગ્ગચ્છઇ, ણિગ્ગચ્છિત્તા ણાઇવિપ્પગિટ્ટેહિં અદ્ધાણેહિં વસમાણે-વસમાણે સુહેહિં વસહિ-પાયરાસેહિં અંગં જણવયં મજ્જંમજ્જેણં જેણેવ દેસગં તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા સગડી-સાગડં મોયાવેઇ, મોયાવેત્તા સત્થણિવેસં કરેઇ, કરિત્તા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી-

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે શુભ તિથિ, કરણ અને નક્ષત્રમાં વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારનું ભોજન તૈયાર કરાવીને મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિને આમંત્રિત કરીને તેઓને જમાડ્યા, જમાડીને તેઓની અનુમતિ લઈને ગાડી-ગાડા જોતરાવ્યા અને ચરકાદિને સાથે લઈ ચંપાનગરીથી બહાર નીકળ્યા. થોડા-થોડા અંતરે માર્ગમાં પડાવ કરતાં-કરતાં, સુખપૂર્વક રાત્રિવાસ અને પ્રાતઃકાલીન નાસ્તો વગેરે કરતાં-કરતાં, અંગ દેશમાં થઈને દેશની સીમા પર પહોંચીને ગાડી-ગાડા બોલાવ્યા, બોલાવીને સાર્થને ઉતારો કરાવી, કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

અટવીમાં પ્રવેશ કરતાં નંદીફળ માટે ઘોષણા :-

૮ તુભ્ભે પં દેવાણુપ્પિયા ! મમ સત્થણિવેસંસિ મહયા-મહયા સદ્દેણં ઉગ્ગોસેમાણા ઉગ્ગોસેમાણા એવં વયહ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ઇમીસે અગામિયાએ છિણ્ણાવાયાએ દીહમદ્ધાએ અડવીએ બહુમજ્જદેસખાએ, એત્થ પં બહવે પંદિફલા પામં રુક્ખા- કિણ્ણા જાવ પત્તિયા પુપ્પિયા ફલિયા હરિયા રેરિજ્જમાણા સિરીએ અઈવ-અઈવ ઉવસોભેમાણા ચિટ્ટંતિ; મણુણ્ણા વણ્ણેણં, મણુણ્ણા ગંધેણં, મણુણ્ણા રસેણં, મણુણ્ણા ફાસેણં, મણુણ્ણા છાયાએ ।

તં જો ણં દેવાણુપ્પિયા ! તેસિં ણંદિફલાણં રુક્ખાણં મૂલાણિ વા કંદાણિ વા તયાણિ વા પત્તાણિ વા પુપ્પાણિ વા ફલાણિ વા બીયાણિ વા હરિયાણિ વા આહારેહ, છાયાએ વા વીસમહ, તસ્સ ણં આવાએ ભદ્દએ ભવહ । તઓ પચ્છા પરિણમમાણા પરિણમમાણા અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવેતિ । તં મા ણં દેવાણુપ્પિયા ! કેહ તેસિં ણંદિફલાણં મૂલાણિ વા જાવ હરિયાણિ વા આહરહ, છાયાએ વા વીસમહ; મા ણં સે વિ અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિજ્જસ્સહ । તુબ્બે ણં દેવાણુપ્પિયા ! અણ્ણેસિં રૂક્ખાણં મૂલાણિ ય જાવ હરિયાણિ ય આહારેહ, છાયાસુ વીસમહ, ત્તિ ઘોસણં ઘોસેહ જાવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મારા સાર્થના પડાવમાં મોટા અવાજથી વારંવાર ઉદ્ઘોષણા કરતા કહો કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! આગળ આવનારી અટવીમાં મનુષ્યોનું આવાગમન નથી અને તે અટવી ઘણી લાંબી છે. તે અટવીના મધ્યભાગમાં 'નંદી ફલ' નામના વૃક્ષો છે. તે ઘેરા લીલા(કાળા) વર્ણવાળા યાવત્ પાંદડા, ફૂલો, ફળોથી યુક્ત અને લીલાછમ હોવાથી અત્યંત સુંદર હોય છે. તે વૃક્ષો મનોજ વર્ણ, મનોજ ગંધ, મનોજ રસ, મનોજ સ્પર્શ અને મનોજ છાયાવાળા છે.

હે દેવાનુપ્રિયો ! જે કોઈ પણ મનુષ્ય તે નંદીફળ વૃક્ષોના મૂળ, કંદ, છાલ, પત્ર, પુષ્પ, ફળ, બીજ કે લીલીકૂંપળોને ખાશે અથવા તેની છાયામાં પણ બેસશે, તેને થોડીવાર ખૂબ સારું લાગશે પણ પછી તેનું પરિણમન થતાં જ તે અકાળે મૃત્યુને પ્રાપ્ત થશે. તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! કોઈ તે નંદીફળ વૃક્ષોના મૂળ આદિનું સેવન કરે નહીં યાવત્ તેની છાયામાં વિશ્રામ પણ કરે નહીં, જેથી તમારા કોઈના જીવનનો અકાળે નાશ થાય નહીં. હે દેવાનુપ્રિયો ! તમારે બીજા વૃક્ષોના મૂળ યાવત્ કૂંપળોને ખાવા અને તેની છાયામાં વિશ્રામ લેવો. તેવા પ્રકારની ઘોષણા કરો અને મને મને કાર્ય થઈ ગયાની ખબર આપો. કર્મચારી પુરુષોએ આજ્ઞાનુસાર ઘોષણા કરીને જાણ કરી.

નંદીફળ વૃક્ષ સમીપે પડાવ :-

૯ તએ ણં ધણ્ણે સત્થવાહે સગડી-સાગડં જોએહ, જોહ્તા જેણેવ ણંદિફલા રુક્ખા તેણેવ ડવાગચ્છહ, ડવાગચ્છિત્તા તેસિં ણંદિફલાણં અદૂરસામંતે સત્થણિવેસં કરેહ, કરિત્તા દોચ્ચંપિ તચ્ચંપિ કોહુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેહ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- તુબ્બે ણં દેવાણુપ્પિયા ! મમ સત્થણિવેસંસિ મહયા-મહયા સદ્દેણં ડઘોસેમાણા-ડઘોસેમાણા એવં વયહ- એએ ણં દેવાણુપ્પિયા ! તે ણંદિફલા રુક્ખા કિણ્ણહા જાવ મણુણ્ણા છાયાએ । તં જો ણં દેવાણુપ્પિયા ! એએસિં ણંદિફલાણં રુક્ખાણં મૂલાણિ વા જાવ હરિયાણિ વા આહારેહ જાવ અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવેતિ । તં મા ણં તુબ્બે જાવ દૂરં દૂરેણં પરિહરમાણા વીસમહ, મા ણં અકાલે જીવિયાઓ વવરોવિસ્સંતિ । અણ્ણેસિં રુક્ખાણં મૂલાણિ ય જાવ આહારેહ છાયાએ ય વીસમહ ત્તિ કટ્ટુ ઘોસણં ઘોસેહ જાવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે ગાડી-ગાડાઓને જોતરાવ્યા અને અટવીમાં આગળ વધતા નંદી ફળ નામના વૃક્ષો હતા, ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તે નંદી ફળના વૃક્ષોથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક પોતાના સાર્થને રોક્યો. ત્યાર પછી બે-ત્રણવાર કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને તેઓને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મારા પડાવમાં મોટા અવાજે પુનઃ પુનઃ ઘોષણા કરતા કહો કે હે દેવાનુપ્રિયો ! આ કૃષ્ણ વર્ણવાળા

યાવત્ મનોહર ઇયાવાળા જે વૃક્ષો છે તે જ નંદીફળ નામના વૃક્ષો છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! આ નંદીફળ વૃક્ષના મૂળ, કંદ, પુષ્પ, ત્વચા, પત્ર, ફળ, બીજ, લીલી કૂંપળ આદિનું સેવન કરશો નહીં **યાવત્** તે અકાળે જ જીવનથી રહિત કરી દે છે. તેથી ક્યાંક એવું ન બને કે તમે તેનું સેવન કરીને જીવનનો નાશ કરી નાંખો. તેથી તેનાથી દૂર રહીને જ વિશ્રામ કરજો, જેથી તમારા જીવનનો નાશ ન થાય. તમે સહુ બીજા વૃક્ષોના મૂળ આદિનું સેવન કરજો અને તેની ઇયામાં વિશ્રામ કરજો. કર્મચારી પુરુષોએ આ પ્રમાણેની ઘોષણા વારંવાર કરીને આજ્ઞા પાછી સોંપી.

નંદીફળ ન ખાવાનું પરિણામ :-

૧૦ તત્થ ણં અત્થેગ્ગયા પુરિસા ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ઇયમટ્ઠં સદ્દહંતિ, પત્તિયંતિ રોયંતિ, ઇયમટ્ઠં સદ્દહમાણા પત્તિયમાણા રોયમાણા તેસિં ણંદિફલાણં દૂરંદૂરેણં પરિહરમાણા-પરિહરમાણા અણ્ણેસિં રુક્ખાણં મૂલાણિ ય જાવ વીસમંતિ । તેસિં ણં આવાએ ણો ભદ્દે ભવદ્દ, તઓ પચ્છા પરિણમમાણા-પરિણમમાણા સુહરૂવત્તાએ ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે સાર્થમાંથી કેટલાક પુરુષોએ ધન્ય સાર્થવાહની આ વાત પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રુચિ કરી. તેઓ ધન્ય સાર્થવાહના કથન પર શ્રદ્ધા કરતાં નંદીફળોથી દૂર દૂર રહીને બીજા વૃક્ષોના મૂળ આદિનું સેવન કર્યું **યાવત્** તેની જ ઇયામાં વિશ્રામ કર્યો. તેઓને તાત્કાલિક વિશેષ દેખાતું સુખ પ્રાપ્ત ન થયું, પરંતુ ત્યાર પછી જેમ-જેમ તેનું પરિણામન થતું ગયું તેમ સુખ મળ્યું અર્થાત્ તેઓના જીવન સુરક્ષિત રહ્યા.

૧૧ ઇવામેવ સમણાસો ! જો અમ્હં ણિગ્ગંથો વા ણિગ્ગંથી વા જાવ પંચસુ કામગુણેસુ ણો સજ્જેદ્દ, ણો રજ્જેદ્દ, સે ણં ઇહભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં, સમણીણં, સાવયાણં, સાવિયાણં અચ્ચણિજ્જે ભવદ્દ, પરલોએ વિ ય ણો આગચ્છદ્દ જાવ વીર્વિવદ્દસ્સદ્દ; જહા વ તે પુરિસા ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! અમારા જે નિર્ગ્રંથો કે નિર્ગ્રંથીઓ **યાવત્** પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત થતા નથી, અનુરક્ત થતા નથી તે આ ભવમાં પણ ઘણા શ્રમણો, શ્રમણીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓના પૂજનીય બને છે અને પરલોકમાં પણ દુઃખ પામતા નથી. જેમ નંદીફળને ન ખાનારા પુરુષો અટવી પાર કરી જાય છે તેમ તે અનુક્રમથી સંસાર અટવીને પાર કરી જાય છે અર્થાત્ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે.

નંદીફળ ખાવાનું પરિણામ :-

૧૨ તત્થ ણં જે સે અપ્પેગ્ગયા પુરિસા ધણ્ણસ્સ ઇયમટ્ઠં ણો સદ્દહંતિ ણો પત્તિયંતિ ણો રોયંતિ, ધણ્ણસ્સ ઇયમટ્ઠં અસદ્દહમાણા જેણેવ તે ણંદિફલા તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા તેસિં ણંદિફલાણં મૂલાણિ ય જાવ આહારેત્તિ, છાયાએ ય વીસમંતિ, તેસિં ણં આવાએ ભદ્દે ભવદ્દ, તઓ પચ્છા પરિણમમાણા જાવ વવરોવેત્તિ ।

ભાવાર્થ :- તે સાર્થમાંથી કેટલાક પુરુષોએ ધન્ય સાર્થવાહની આ વાત પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ, રુચિ કરી નહીં. તેઓ ધન્ય સાર્થવાહની વાત પર શ્રદ્ધા નહીં કરતા જ્યાં નંદી ફળના વૃક્ષો હતા ત્યાં ગયા, ત્યાં જઈને તેઓએ તે નંદીફળ વૃક્ષોના મૂળ આદિ ખાધા અને તેની ઇયામાં વિશ્રામ કર્યો. તેઓને તાત્કાલીન સુખ તો પ્રાપ્ત થયું પરંતુ તેનું પરિણામન થતાં જ તેઓ જીવનથી મુક્ત થઈ ગયા, મૃત્યુ પામ્યા.

૧૩ એવામેવ સમણાડસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વણ સમાણે પંચસુ કામગુણેસુ સજ્જેહ જાવ અણુપરિયટ્ટિસ્સહ, જહા વ તે પુરિસા ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વીઓ પ્રવ્રજિત થઈને પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત થાય છે, તેઓ તે પુરુષોની જેમ યાવત્ ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમાં પુનઃ પુનઃ પરિભ્રમણ કરે છે.

ધન્ય સાર્થવાહનો અહિચ્છત્રામાં વ્યાપાર :-

૧૪ તણ્ પં સે ધણ્ણે સત્થવાહે સગડી-સાગડં જોયાવેહ, જોયાવિત્તા જેણેવ અહિચ્છત્તા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા અહિચ્છત્તાણ્ણયરીણ્ણે બહિયા અગ્ગુજ્જાણે સત્થણિવેસં કરેહ, કરિત્તા સગડી-સાગડં મોયાવેહ ।

તણ્ પં સે ધણ્ણે સત્થવાહે મહત્થં મહગ્ગં મહરિહં રાયારિહં પાહુડં ગેણ્ણહ, ગેણ્ણિહત્તા બહુપુરિસેહિં સહ્ધિં સંપરિવુડે અહિચ્છત્તં ણયરિં મજ્જંમજ્જેણ્ણં અણુપ્પવિસહ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ કણ્ણગકેઠુ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેહ, વદ્ધાવિત્તા તં મહત્થં પાહુડં ઉવણેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે ગાડી-ગાડા જોતર્યા અને તે અહિચ્છત્રા નગરી સમીપે આવ્યા. અહિચ્છત્રા નગરીની બહાર મુખ્ય ઉદ્યાનમાં તેણે પડાવ નાંખ્યો અને ગાડી-ગાડા છોડ્યા.

ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે મહાર્થસાધક, મહામૂલ્યવાન, મહાપુરુષોને યોગ્ય અને રાજાને યોગ્ય અનેક પદાર્થોનું ભેટણું લીધું અને ઘણા પુરુષોની સાથે પરિવૃત્ત થઈને અહિચ્છત્રા નગરીના મધ્યભાગમાં પ્રવેશ કરીને, કનકકેતુ રાજાની પાસે ગયા. ત્યાં જઈને, હાથ જોડીને, રાજાનું અભિવાદન કરીને, જય વિજયના શબ્દોથી વધાવીને તે બહુવિધ અને બહુમૂલ્ય ભેટ રાજાને આપી.

૧૫ તણ્ પં સે કણ્ણગકેઠુ રાયા હટ્ટુટ્ટે ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ તં મહત્થં જાવ પાહુડં પહિચ્છહ, પહિચ્છિત્તા ધણ્ણં સત્થવાહં સવ્કારેહ સમ્માણેહ, સવ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા ઉસ્સુવ્કં વિયરહ, વિયરિત્તા પહિવિસજ્જેહ ।

તણ્ પં સે ધણ્ણે સત્થવાહે અહિચ્છત્તાણયરીણ્ણે જાવ ધંડવિણિમયં કરેહ, કરિત્તા પહિધંડં ગેણ્ણહ, ગેણ્ણિહત્તા સુહંસુહેણં જેણેવ ચંપા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા મિત્તણાહ્ણિયગસયણ-સંબંધી પરિજણેણં સહ્ધિં અભિસમણ્ણાગણ્ણે વિઠલાહ્ણં માણુસ્સગાહ્ણં ભોગભોગાહ્ણં ધુંજમાણે વિહરહ ।

ભાવાર્થ :- કનકકેતુ રાજાએ હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને ધન્ય સાર્થવાહની તે મૂલ્યવાન ભેટનો સ્વીકાર કર્યો અને ધન્ય સાર્થવાહનો સત્કાર-સન્માન કરીને શુલ્ક(જકાત) માફ કરી દીધું અને તેમને વિદાય કર્યા. ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે પોતાનો માલ વેચ્યો અને બીજો માલ ખરીદ્યો. ત્યાર પછી સુખપૂર્વક પાછા ફરીને ચંપાનગરીમાં આવી ગયા. આવીને પોતાના મિત્રો અને જ્ઞાતિજનો તથા નિજક, સ્વજન, પરિજન સંબંધીઓ આદિને મળ્યા અને મનુષ્ય સંબંધી સુખ ભોગવતા રહ્યા.

ધન્ય સાર્થવાહની પ્રવ્રજ્યા અને ભવિષ્ય :-

૧૬ તેણં કાલેણં તેણં સમણં થેરાગમણં । ધણે સત્થવાહે ધમ્મં સોચ્ચા, જેટ્ટપુત્તં કુડુંબે ઠાવેત્તા પવ્વણ્ણે । સામાઙ્ગમાઙ્ગાઙ્ગાં એકકારસ અંગાઙ્ગાં અહિજ્જિત્તા બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણ-પરિયાગં પાડણિત્તા, માસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઢૂસેત્તા, સટ્ઠિભત્તાઙ્ગાં અણસણાઙ્ગાં છેદિત્તા અણ્ણયરેસુ દેવલોએસુ દેવત્તાએ ઉવવણ્ણે । સે ણં દેવે તાઓ દેવલોગાઓ આરુક્ખણ્ણં જાવ ચયં ચઙ્ગાત્તા મહાવિદેહે વાસે સિજ્ઞિહિહિ જાવ અંતં કરેહિહિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે તે સમયે સ્થવિરમુનિ ભગવંતનું આગમન થયું. ધન્ય સાર્થવાહે ધર્મદેશના સાંભળીને મોટા પુત્રને કુટુંબના વડા તરીકે સ્થાપિત કરીને સ્વયં દીક્ષિત થયા. સામાયિકથી લઈને અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું અને ઘણા વર્ષો સુધી સંયમનું પાલન કરીને, એક માસની સંલેખના કરીને, સાઠ ભક્તના આહારનો અનશન દ્વારા ત્યાગ કરીને, કોઈ એક દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા અને દેવલોકના આયુષ્યનો ક્ષય થતાં ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરીને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે **યાવત્** જન્મ-મરણનો અંત કરશે.

૧૭ એવં ચલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં પણ્ણરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પંદરમાં જ્ઞાત-અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. જેમ મેં સાંભળ્યું છે તેમ કહ્યું છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં સાધકોને ધન્ય સાર્થવાહના દષ્ટાંત દ્વારા ઈન્દ્રિયોના વિષયોથી દૂર રહેવાનો બોધ આપ્યો છે. આ દષ્ટાંતના રૂપકોને વૃત્તિકારે ચાર ગાથા દ્વારા ઘટિત કર્યા છે. જેમ કે—

ચંપા ઇવ મણુયગઈ, ધણો વ્વ ભયવં જિણો દાએકરસો ।
અહિછત્તા ણયરિસમં, ઇહ ણિવ્વાણં મુણેયવ્વં ॥૧॥

અર્થ— ચંપાનગરીના સ્થાને મનુષ્યગતિ, ધન્ય સાર્થવાહના સ્થાને એકાંત દયાળુ તીર્થંકર ભગવાન અને અહિચ્છત્રા નગરીના સ્થાને નિર્વાણ સમજવું. ॥૧॥

ઘોસણયા ઇવ તિત્થંકરસ્સ સિવમગ્ગદેસણમહગ્ગં ।
ચરગાણો વ્વ ઇત્થં સિવસુહકામા જિયા બહવે ॥૨॥

અર્થ— ધન્ય સાર્થવાહની ઘોષણાના સ્થાને તીર્થંકર ભગવાનની મોક્ષમાર્ગની અણમોલ દેશના, અનેક ચરક આદિના સ્થાને મુક્તિ સુખની કામના કરનારા ઘણા પ્રાણી સમજવા. ॥૨॥

પંદિફલાઈ વ્વ ઇહં, સિવપહપડિવણ્ણગાણ વિસયા ઉ ।
તભ્બક્ખણાઓ મરણં, જહ તહ વિસાઈહિં સંસારો ॥૩॥

અર્થ— મોક્ષમાર્ગને અંગીકાર કરનારાઓ માટે ઈન્દ્રિયોના વિષયો(વિષમય) નંદી ફળની સમાન છે. જેમ નંદીફળોના ભક્ષણથી મરણ થાય છે, તેમ ઈન્દ્રિય વિષયોના સેવનથી સંસારમાં જન્મ મરણ થાય છે. ॥૩॥

તવ્વજ્જગેણ જહ ઇટ્ટપુરગમો વિસયવજ્જગેણ તહા ।
 પરમાણંદણિબંધણ-સિવપુરગમણં મુણેયઠ્ઠવં ॥૪॥

અર્થ— નંદીફળોનું સેવન ન કરે તે ઈષ્ટ પુર (અહિચ્છત્રા નગરી)ને પ્રાપ્ત કરે છે. તે પ્રમાણે વિષયોના પરિત્યાગથી નિર્વાણ નગરની પ્રાપ્તિ થાય છે અને તે પરમાનંદનું કારણ બને છે. ॥૪॥

કોઈ પણ દષ્ટાંત, રૂપક કે ઉપમાં એકદેશીય જ હોય છે. તેથી અહીં ચંપાનગરી અર્થાત્ મનુષ્યગતિમાં સ્થિત મનુષ્યો ધન્યવાર્થવાહુ તુલ્ય તીર્થંકર પરમાત્માની દેશનાના આધારે, નંદીફળ જેવા ઈન્દ્રિય ભોગોથી દૂર રહે તો અહિચ્છત્રા તુલ્ય મોક્ષને પામે છે, તેટલા અંશે જ દષ્ટાંત ગ્રાહ્ય છે. ‘સાર્થ અહિચ્છત્રાથી પુનઃ ચંપાનગરી આવ્યો,’ દષ્ટાંતનો તે અંશ બોધ માટે ગ્રાહ્ય નથી.

સોળમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

આ અધ્યયનમાં દ્રૌપદીના ભવોનું વર્ણન છે, તેની પ્રમુખતાએ અધ્યયનનું નામ **દ્રૌપદી** પ્રસિદ્ધ છે.

પદ્મનાભ રાજા દ્રૌપદીનું હરણ કરાવીને તેને ધાતકીખંડ દ્વીપની અમરકંકા નગરીમાં લઈ ગયા હતા. તે નગરીની પ્રમુખતાએ શાસ્ત્રમાં આ અધ્યયનનું નામ **અમરકંકા** છે.

આ અધ્યયનમાં દ્રૌપદીના અસંખ્ય પૂર્વભવોનું અને કેટલાક ભાવી ભવોનું વર્ણન છે. તે વર્ણનનો પ્રારંભ **નાગશ્રી**ના ભવથી થાય છે અને છેલ્લે મોક્ષ પ્રાપ્તિના વર્ણન સાથે તે પૂર્ણ થાય છે.

નાગશ્રીનો ભવ :- ચંપા નગરીમાં સોમ, સોમદત્ત, સોમભૂતિ, આ ત્રણ બ્રાહ્મણ ભાઈઓના પરિવાર આનંદપૂર્વક રહેતા હતા. તેઓ વારાફરતી એક-એક ભાઈના ઘેર સાથે બેસીને ભોજન કરતા હતા. એકવાર સોમને ત્યાં ભોજનનો વારો હતો. સોમની પત્ની નાગશ્રીએ ભોજનમાં તુંબડાનું (દૂધીનું) ઉત્તમ શાક બનાવ્યું અને ચાખતાં જ તેને ખબર પડી ગઈ કે તુંબડી કડવી ઝેર જેવી છે. અપયશ અને નિંદાથી બચવા નાગશ્રીએ તે શાક એક બાજુ સંતાડીને રાખી દીધું અને બીજું શાક બનાવી લીધું. બધા ભોજન કરીને ચાલ્યા ગયા. તે સમયે માસખમણના પારણે ધર્મરુચિ અણગાર તેના ઘેર પધાર્યા. નાગશ્રીએ તે શાકને ઠેકાણે પાડવા દુષ્ટ પરિણામોથી તે વિષયુક્ત શાક મુનિના પાત્રમાં ઠાલવી દીધું. પોતાના સ્થાને આવી મુનિએ તે શાક ગુરુને બતાવ્યું. શાકને વિષાક્ત જાણી ગુરુએ તે શાક પરઠવી દેવા જણાવ્યું. ધર્મરુચિ અણગારે એકાંતમાં પરઠવા યોગ્ય ભૂમિ પર જઈને શાકનું એક ફોડવું જમીન ઉપર નાંખ્યું. તેના સ્વાદથી આકર્ષાઈને હજારો કીડીઓ ત્યાં આવી અને તેને ખાતાં જ મૃત્યુ પામી. તે જોઈ દયાળુ મુનિરાજ જીવોની દયા માટે સ્વયં બધું શાક આરોગી ગયા અને અનશનવ્રત સ્વીકારીને બેસી ગયા. થોડી જ વારમાં શરીરમાં વિષનું પરિણામન થતાં તેઓ સંથારાપૂર્વક કાળધર્મ પામીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા.

લોકોને નાગશ્રીના આ કૃત્યની જાણ થતાં તેના પર ફિટકાર વરસાવવા લાગ્યા. સોમ બ્રાહ્મણે તેને ઘરમાંથી કાઢી મૂકી. સર્વ લોકોની અવહેલના પામતી અને પોતાના કર્મોદયે તે સોળ રોગથી આકાંત બની, મૃત્યુપામીને છટ્ટી નરકમાં નારકી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાર પછી એક-એક નરકમાં બે-બે ભવ અને વચ્ચે તિર્યચોના ભવ; એમ ભવભ્રમણ કરતાં લાખો ભવ એકેન્દ્રિય આદિમાં કરતી-કરતી અંતે ત્યાંથી નીકળી તે સાગરદત્ત સાર્થવાહ અને તેની પત્ની ભદ્રાના ઘેર સુકુમાલિકા નામની પુત્રીરૂપે જન્મી.

સુકુમાલિકાનો ભવ :- સુકુમાલિકા યુવાન બની ત્યારે તેના લગ્ન સાગરપુત્ર સાથે થયા. સુકુમાલિકાના શરીરનો સ્પર્શ તલવાર, શસ્ત્ર, અગ્નિ આદિ જેવો મારક, દાહક, અનિષ્ટ હોવાથી સાગરદત્તે લગ્નની રાતે જ તેને ત્યજી દીધી. ત્યાર પછી તેના પિતાએ તેના લગ્ન એક ભિખારી સાથે કરાવ્યા, તે ભિખારી પણ તેનો સ્પર્શ સહન ન કરી શકતાં, શેઠના સ્વર્ગ જેવા સુખના પ્રલોભનને ઠોકર મારીને તે જ રાતે સુકુમાલિકાનો ત્યાગ કરી ભાગી ગયો. નિરાશ અને હતાશ બનેલી સુકુમાલિકા દાનશાળામાં દાન આપતી, જીવન વ્યતીત કરવા લાગી. તે દરમિયાન તે ગોપાલિકા સાધ્વીજીના પરિચયમાં આવી. ત્યાર પછી તેણીએ દીક્ષા અંગીકાર કરી સંયમ અને તપની આરાધના કરવા લાગી.

કોઈ સમયે ગોપાલિકા આર્યાની આજ્ઞા ન હોવા છતાં સુકુમાલિકા આર્યા ઉદ્યાનમાં જઈ એકાકીપણે

આતાપના લેવા લાગી. એકવાર ઉદ્યાનમાં તેણીએ પાંચ પુરુષ સાથે ક્રીડા કરતી ગણિકાને જોઈ. તેની પૂર્વકાલીન ઈચ્છાઓ જાગૃત થઈ અને તેણીએ પાંચ પતિની પ્રાપ્તિનું નિયાણું કર્યું, ત્યાર પછી ક્રમશઃ શરીર બકુશા અને સંયમમાં શિથિલાચારી થઈ ગઈ. તે દોષોની આલોચના-પ્રતિક્રમણ કર્યા વિના આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ઈશાન દેવલોકમાં અપરિગૃહિતા દેવીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાંનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને તેણીએ દ્રુપદ રાજા અને ચુલણી રાણીની પુત્રી દ્રૌપદીરૂપે જન્મ ધારણ કર્યો.

દ્રૌપદીનો ભવ :- દ્રૌપદી યુવાન બનતા પિતાએ તેના માટે સ્વયંવરની રચના કરી. સ્વયંવર મંડપમાં પૂર્વકૃત નિયાણાના ફળ સ્વરૂપે તેણીએ પાંચે પાંડવોના ગળામાં એક સાથે વરમાળા પહેરાવી અને તેના વિવાહ પાંચે પાંડવો સાથે થયા.

એકવાર નારદઋષિ હસ્તિનાપુરમાં પાંડુરાજાના મહેલમાં પધાર્યા. બધાએ તેનો સત્કાર કર્યો પણ દ્રૌપદીએ તેમનો સત્કાર કર્યો નહીં. તેથી નારદઋષિ રોષે ભરાઈ ગયા અને દ્રૌપદીને હેરાન કરવા, ધાતકીખંડ દ્વીપમાં પદ્મનાભ રાજા પાસે જઈને તેના રૂપ-લાવણ્યની પ્રશંસા કરી. આ સાંભળી પદ્મનાભ રાજા તેના પર આસક્ત બની ગયો. પદ્મનાભે મિત્રદેવનું આહ્વાન કર્યું અને દેવ દ્વારા દ્રૌપદીનું હરણ કરાવ્યું. દેવ તેને અમરકંકા નગરીમાં લઈ આવ્યો. પદ્મનાભે ભોગની યાચના કરી પરંતુ દ્રૌપદીએ પોતાના શીલની રક્ષા માટે અને સમય વ્યતીત કરવા છ માસની મુદત માંગી કે છ માસમાં કૃષ્ણ વાસુદેવ મને લેવા નહીં આવે તો હું તમારી આજ્ઞા સ્વીકારીશ.

પાંડવોના માતા કુંતી કૃષ્ણવાસુદેવના ફેબા હતા. કુંતીના કહેવાથી કૃષ્ણવાસુદેવ દ્રૌપદીની શોધ-ખોળમાં પાંડવોને સહાય કરવા તૈયાર થયા અને નારદઋષિ દ્વારા દ્રૌપદીના સમાચાર મેળવ્યા. ત્યારપછી પાંચ પાંડવો સહિત કૃષ્ણ વાસુદેવ લવણાધિપતિ સુસ્થિત દેવની આરાધનાથી લવણ સમુદ્ર પાર કરી ધાતકીખંડ દ્વીપની અમરકંકા નગરીમાં આવ્યા. ત્યાં પદ્મનાભ સાથે યુદ્ધ કરીને પદ્મનાભને હરાવીને દ્રૌપદીને લઈને જંબૂદ્વીપમાં પાછા આવ્યા. કાળક્રમે પાંચે પાંડવોએ સ્થવિરો પાસે અને દ્રૌપદીએ સુવ્રતા આર્યા પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

તે સમયે ભગવાન શ્રી નેમનાથ સૌરાષ્ટ્રની પાવનભૂમિ પર પધાર્યા. પાંચે પાંડવ મુનિઓને દર્શન કરવાના ભાવ જાગૃત થયા. તેઓ માસખમણના પારણે માસખમણની તપસ્યા કરી રહ્યા હતા. પારણાના દિવસે ગોચરી માટે ગયા ત્યાં લોકો પાસેથી નેમનાથ પ્રભુના મોક્ષગમનના સમાચાર મળ્યા, તેથી પાંચે પાંડવ મુનિઓએ ગ્રહણ કરેલો આહાર પરઠવી દીધો અને શેત્રુંજય પર્વત ચઢીને, સંથારો કરીને સર્વકર્મનો ક્ષય કરી, સિદ્ધગતિને પામ્યા.

દ્રૌપદી આર્યાએ સુવ્રતા સાધ્વી સાથે સંયમી જીવન પસાર કરતાં કાળક્રમે સંથારો કર્યો અને દેવગતિ પામ્યા. ત્યાંથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરી સિદ્ધ થશે.

સોળમું અધ્યયન

અમરકંકા : દ્રૌપદી

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ધંતે ! સમણેણં ધગવયા મહાવીરેણં પળ્લરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પળ્લત્તે, સોલસમસ્સ ણં ધંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પળ્લત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે પંદરમા જ્ઞાત-અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો સોળમા જ્ઞાત-અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા, વળ્ણઓ । તીસે ણં ચંપાણ ણયરીએ બહિયા ઉત્તર પુરચ્છિમે દિસીધાણ સુધૂમિધાગે ણામં ડજ્જાણે હોત્થા, વળ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી. તે ચંપાનગરીની બહાર ઉત્તર-પૂર્વ (ઈશાન) દિશામાં સુભૂમિભાગ નામનું ઉદ્યાન હતું. નગરી અને ઉદ્યાનનું વર્ણન ઔપપાતિક સૂત્રાનુસાર જાણવું.

દ્રૌપદીનો પૂર્વ ભવ : નાગશ્રી બ્રાહ્મણી :-

૩ તત્થ ણં ચંપાણ ણયરીએ તઓ માહણા ધાયરો પરિવસંતિ, તંજહા - સોમે, સોમદત્તે, સોમધૂઈ, અહ્હા જાવ અપરિધૂયા; રિડ્ધવેય જડ્ધવેય-સામવેય-અથવ્વણવેય જાવ ધંધળ્ણણસુ ય સત્થેસુ સુપરિણિટ્ઠિયા ।

તેસિં ણં માહણાણં તઓ ધારિયાઓ હોત્થા, તંજહા - ણાગસિરી, ધૂયસિરી-જક્કસિરી, સુકુમાલપાણિપાયાઓ જાવ તેસિં ણં માહણાણં ઇટ્ઠાઓ, વિડલે માણુસ્સણે કામધોગે પચ્ચણુ-ધવમાણીઓ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં ત્રણ બ્રાહ્મણ બંધુઓ નિવાસ કરતા હતા. તેના નામ આ પ્રમાણે હતા - સોમ, સોમદત્ત અને સોમભૂતિ. તેઓ ધનાઢય યાવત્ ઘણાં લોકો માટે આદર્શભૂત હતા. તે બ્રાહ્મણો ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદ, આ ચાર વેદ તથા અન્ય બ્રાહ્મણ શાસ્ત્રોમાં અત્યંત પ્રવીણ હતા.

તે ત્રણે બ્રાહ્મણોની ત્રણ પત્નીઓના નામ કુમશઃ આ પ્રમાણે હતા - નાગશ્રી, ભૂતશ્રી અને યક્ષશ્રી. તેઓ સુકુમાર હાથ-પગ આદિ અવયવોવાળી યાવત્ બ્રાહ્મણોને પ્રિય હતી અને મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ સુખો ભોગવતી રહેતી હતી.

સહભોજનનો નિર્ણય :-

૪ તણ ણં તેસિં માહણાણં અળ્ણયા કયાઈ ંગયઓ સહિયાણં સમુવાગયાણં જાવ ડમેયારૂવે

જાડયાઓ ણ જાણંતિ તાવ મમ સેયં ઇયં સારઙ્ગયં તિત્તાલાડયં બહુસંભારણેહકડં ઇગંતે ગોવેત્તે, અણ્ણં સારઙ્ગયં મહુરાલાડયં બહુસંભારસંભિયં ણેહાવગાઠં ડવક્ખડેત્તે; ઇવં સંપેહેઙ્ગ, સંપેહિત્તા તં સારઙ્ગયં જાવ ગોવેઙ્ગ અણ્ણં સારઙ્ગયં મહુરાલાડયં ડવક્ખડેઙ્ગ, ડવક્ખડેત્તા;

તેસિં માહણાણં ણહાયાણં જાવ ભોયણમંડવંસિ સુહાસણવરગયાણં તં વિડલં અસણં પાણં ડાઈમં સાઈમં પરિવેસેઙ્ગ । ત્તે ણં તે માહણા જિમિયભુત્તરાગયા સમાણા આયંતા ડોક્ખા પરમસુઙ્ગભૂયા સકમ્મસંપડત્તા જાયા યાવિ હોત્થા । ત્તે ણં તાઓ માહણીઓ ણહાયાઓ જાવ વિભૂસિયાઓ તં વિડલં અસણં પાણં ડાઈમં સાઈમં આહારંતિ, આહારિત્તા જેણેવ સયાઙ્ગે ગેહાઙ્ગે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા સકમ્મસંપડત્તાઓ જાયાઓ ।

ભાવાર્થ :- મારી દેરાણીઓ જો આ વાત જાણી જશે તો મારી નિંદા કરશે. જ્યાં સુધી મારી દેરાણીઓ આ વાત જાણતી નથી (હજુ આવી નથી) ત્યાં સુધીમાં આ શારદિક કડવી તુંબડીના મસાલેદાર શાકને એકબાજુ સંતાડીને મૂકી દેવું અને બીજી શારદિક મીઠી તુંબડીનું મસાલેદાર તેલ નીતરતું શાક બનાવી લેવું યોગ્ય છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને નાગશ્રીએ તે કડવી તુંબડીનું શાક યાવત્ સંતાડી દીધું અને અન્ય શારદિક મીઠી તુંબડીનું શાક બનાવી લીધું.

ત્યાર પછી તે બ્રાહ્મણો સ્નાન કરીને ભોજન મંડપમાં સુખાસને બેઠા હતા ત્યારે તેઓને તે પ્રચુર અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ વગેરે ચારે પ્રકારનું ભોજન પીરસવામાં આવ્યું. તે બ્રાહ્મણો ભોજન કરીને, પછી કોગળા કરીને મોઢું સ્વચ્છ કરી, હાથ-પગ ધોઈને પરમ પવિત્ર થઈને પોત-પોતાના કામમાં પરોવાઈ ગયા. ત્યાર પછી સ્નાન કરેલી અને વિભૂષિત થયેલી તે બ્રાહ્મણીઓએ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમનું ભોજન કર્યું. જમીને તેઓ પણ પોત-પોતાના ઘરે જઈને પોત-પોતાના કામમાં પરોવાઈ ગયા.

ધર્મરુચિનું ભિક્ષાર્થ ગમન :-

૮ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ધમ્મઘોસા ણામં થેરા જાવ બહુપરિવારા જેણેવ ચંપા ણામં ણયરી, જેણેવ સુભૂમિભાગે ડજ્જાણે, તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા અહાપડિરૂવં ઓગ્ગહં ઓગિણિહત્તા સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણા વિહરંતિ । પરિસા ણિગ્ગયા । ધમ્મો કહિઓ । પરિસા પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મઘોષ નામના સ્થવિરમુનિ યાવત્ વિશાળ શિષ્ય પરિવારની સાથે ચંપા નગરીના સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. સાધુને યોગ્ય સ્થાન અને સંસ્તારકની યાચના કરીને ત્યાં રહ્યાં યાવત્ સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા. તેઓને વંદના કરવા માટે પરિષદ નીકળી. સ્થવિર મુનિરાજે ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ઉપદેશ સાંભળીને પરિષદ પાછી ફરી.

૯ ત્તે ણં તેસિં ધમ્મઘોસાણં થેરાણં અંતેવાસી ધમ્મરૂઙ્ગે ણામં અણગારે ઓરાલે જાવ માસંમાસેણં ડમ્મમાણે વિહરઙ્ગ ।

ત્તે ણં સે ધમ્મરૂઙ્ગે અણગારે માસડમણપારણગંસિ પઢમાઘે પોરિસીઘે સજ્ઙ્ગાયં કરેઙ્ગ,

બીયાએ પોરિસીએ જ્ઞાણં ઝિયાઈ, એવં જહા ગોયમસામી તહેવ ભાયણાઈં ડગ્ગાહેઈ, તહેવ ધમ્મઘોસં થેરં આપુચ્છઈ ઘરસમુદાણસ્સ ભિક્ખાયરિયાએ જાવ અડમાણે જેણેવ ણાગસિરીએ માહણીએ ગિહે તેણેવ અણુપવિટ્ટે ।

ભાવાર્થ :- તે ધર્મઘોષ સ્થવિરના અંતેવાસી શિષ્ય ધર્મરુચિ નામના અણગાર હતા. તે શ્રેષ્ઠ ગુણવાળા યાવત્ માસખમણના પારણે માસખમણનું તપ કરતા હતા. કોઈ એક સમયે માસખમણના પારણાના દિવસે ધર્મરુચિ અણગારે પહેલી પોરસીમાં સ્વાધ્યાય કર્યો, બીજી પોરસીમાં ધ્યાન કર્યું અને ગૌતમસ્વામીની જેમ ત્રીજી પોરસીમાં પાત્રાનું પડિલેહણ કરીને, પાત્રા લઈને ધર્મઘોષ સ્થવિર પાસે ગયા અને ગોચરી લાવવાની આજ્ઞા માંગી યાવત્ ચંપાનગરીના ઘરોમાં સામુદાનિકરૂપે (ઉચ્ચ, નિમ્ન અને મધ્યમ કુળોનો ભેદ રાખ્યા વિના) ભિક્ષાર્થે ભ્રમણ કરતાં તેમણે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો.

કડવા તુંબડાના શાકનું દાન :-

૧૦ તએ ણં સા ણાગસિરી માહણી ધમ્મરૂઈં એજ્જમાણં પાસઈ, પાસિત્તા તસ્સ સારઈયસ્સ તિત્તાલાડયસ્સ બહુસંભારસંભિયસ્સ જેહાવગાઢસ્સ એડણટ્ટયાએ હટ્ટુટ્ટા ઉટ્ટેઈ, ઉટ્ટિત્તા જેણેવ ભત્તઘરે તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા તં સારઈયં તિત્તાલાડયં બહુસંભારસંભિયં જેહાવગાઢં ધમ્મરૂઈસ્સ અણગારસ્સ પડિગ્ગહંસિ સવ્વમેવ ણિસિરઈ ।

ભાવાર્થ :- નાગશ્રી બ્રાહ્મણીએ ધર્મરુચિ અણગારને આવતા જોઈને તે શારદિક-શરદઃઋતુની કડવી તુંબડીના ઘણા મસાલા અને તેલથી યુક્ત શાકને કાઢી નાંખવાનો યોગ્ય અવસર જાણીને તે હષ્ટ-તુષ્ટ થઈ અને પોતાના આસન ઉપરથી ઊઠીને ભોજનગૃહમાં ગઈ. ત્યાં જઈને તેણે તે શારદિક કડવી તુંબડીનું મસાલેદાર અને તેલવાળું બધું જ શાક ધર્મરુચિ અણગારના પાત્રમાં વહોરાવી દીધું.

૧૧ તએ ણં સે ધમ્મરૂઈં અણગારે અહાપજ્જત્તમિતિ કટ્ટુ ણાગસિરીએ માહણીએ ગિહાઓ પડિણિક્ખમઈ, પડિણિક્ખમિત્તા ચંપાએ ણગરીએ મજ્ઞંમજ્ઞેણં પડિણિક્ખમઈ, પડિણિક્ખ-મિત્તા જેણેવ સુભૂમિભાગે ડજ્જાણે જેણેવ ધમ્મઘોસા થેરા તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા ધમ્મઘોસસ્સ અદૂરસામંતે ઈરિયાવહિયં પડિક્કમઈ, અણ્ણપાણં પડિલેહેઈ અણ્ણપાણં કરયલંસિ પડિદંસેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધર્મરુચિ અણગાર “આ આહાર પર્યાપ્ત છે” એવું જાણીને, નાગશ્રી બ્રાહ્મણીના ઘરેથી બહાર નીકળીને ચંપાનગરીમાં થતાં સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનમાં આવ્યા. તેઓએ ધર્મઘોષ સ્થવિરની પાસે આવી, ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક રહીને ઈર્યાપથનું પ્રતિક્રમણ કર્યું. લાવેલા આહાર-પાણીનું પ્રતિલેખન કરીને, તે આહાર-પાણીનું પાત્ર હાથમાં લઈને સ્થવિર ભગવંતને બતાવ્યું.

૧૨ તએ ણં તે ધમ્મઘોસા થેરા તસ્સ સારઈયસ્સ તિત્તાલાડયસ્સ બહુસંભારસંભિયસ્સ જેહાવગાઢસ્સ ગંધેણ અભિભૂયા સમાણા તઓ સારઈયાઓ જેહાવગાઢાઓ એગં બિંદુયં ગહાય કરયલંસિ આસાએઈ, તિત્તગં ધારં કડુયં અખજ્જં અભોજ્જં વિસભૂયં જાણિત્તા ધમ્મરૂઈં અણગારં એવં વયાસી- જઈ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! એયં જાવ આહારેસિ તો ણં તુમં

અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિજ્જસિ । તં મા ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં જાવ આહારેસિ, મા ણં તુમં અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિજ્જસિ । તં ગચ્છહ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં સારઙ્ગયં જાવ એગંતમણાવાએ અચિત્તે થંડિલે પરિટ્ટવેહિ, પરિટ્ટવિત્તા અણ્ણં ફાસુયં એસણિજ્જં અસણં પાણં ઝાઙ્ગમં સાઙ્ગમં પડિગાહેત્તા આહારં આહારેહિ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે ધર્મઘોષ સ્થવિરે, તે શારદિક કડવી તુંબડીના મસાલેદાર અને તેલ નીતરતા શાકની ગંધથી અભિભૂત થઈને તે તેલ નીતરતાં શાકમાંથી એક ટીપું હાથમાં લીધું અને ચાખ્યું. ચાખતાંવેંત જ તે શાકને ખારું, કડવું, અખાદ્ય, અભોજ્ય અને કડવું-કડવું ઝેર જેવું જાણીને ધર્મરુચિ અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમે આ તુંબડાનું શાક ખાશો તો અકાળે જ મૃત્યુ પામશો. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! તમે આ શાક ખાતા નહીં અને અકાલમાં જ મૃત્યુને આધીન બનતા નહીં. તો હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ અને આ શારદિક તુંબડીના શાકને એકાંત, આવાગમનથી રહિત, અચિત્તભૂમિમાં પરથી દો અને બીજા પ્રાસુક અને એષણીય અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય ગ્રહણ કરીને તેનો આહાર કરો.

૧૩ તએ ણં સે ધમ્મરુઈ અણગારે ધમ્મઘોસેણં થેરેણં એવં વુત્તે સમાણે ધમ્મઘોસસ્સ થેરસ્સ અંતિયાઓ પડિણિક્ખમઙ્ગ, પડિણિક્ખમિત્તા સુભૂમિભાગાઓ ઉજ્જાણાઓ અદૂરસામંતે થંડિલ્લં પડિલેહેઙ્ગ, પડિલેહિત્તા તઓ સારઙ્ગયાઓ એગં બિંદુગં ગહેઙ્ગ ગહિત્તા થંડિલંસિ ણિસિરઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધર્મઘોષ સ્થવિરે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે ધર્મરુચિ અણગાર ધર્મઘોષ સ્થવિરની પાસેથી નીકળ્યા. નીકળીને સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક અર્થાત્ થોડે દૂર રહેલી સ્થાંડિલ ભૂમિમાં જઈને, તેની પ્રતિલેખના કરીને, તે શારદિક તુંબડાના શાકનું એક ટીપું લઈને જમીન પર નાંખ્યું.

બ્રુવ દયા માટે ઝેરી શાકનું આરોગયું :-

૧૪ તએ ણં તસ્સ સારઙ્ગયસ્સ તિત્તાલાઁયસ્સ બહુણેહાવગાઢસ્સ ગંધેણં બહૂણિ પિપીલિગા-સહસ્સાણિ પાઁઠ્ઠભૂયાંઙ્ગ । જા જહા ય ણં પિપીલિગા આહારેઙ્ગ, સા તહા અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિજ્જઙ્ગ ।

તએ ણં તસ્સ ધમ્મરુઈસ્સ અણગારસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્ઙત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા- જઙ્ગ તાવ ઇમસ્સ સાલઙ્ગયસ્સ જાવ એગમ્મિ બિંદુગમ્મિ પક્કિત્તમ્મિ અણેગાંઙ્ગ પિપીલિગાસહસ્સાંઙ્ગ વવરોવિજ્જંતિ, તં જઈ ણં અહં એયં સારઙ્ગયં થંડિલ્લંસિ સવ્વં ણિસિરામિ, તએ ણં બહૂણં પાણાણં ભૂયાણં જીવાણં સત્તાણં વહકારણં ભવિસ્સઙ્ગ । તં સેયં ઝલુ મમેયં સારઙ્ગયં જાવ ણેહાવગાઢં સયમેવ આહારેત્તએ, મમ ચેવ એણં સરીરેણં ણિજ્જાઁત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઙ્ગ, સંપેહેત્તા મુહપોત્તિયં પડિલેહેઙ્ગ, પડિલેહિત્તા સસીસોવરિયં કાયં પમજ્જેઙ્ગ, પમજ્જિત્તા તં સારઙ્ગયં તિત્તલાઁયં બહુણેહાવગાઢં બિલમિવ પણ્ણગભૂણં અપ્પાણેણં સવ્વં સરીરકોટ્ટુગંસિ પક્કિવઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે શારદિક કડવી તુંબડીના તેલ નીતરતા શાકની ગંધથી હજારો કીડીઓ ત્યાં આવી. જે જે કીડીઓએ તે શાક ખાધું, તે તે કીડીઓ તરત જ અકાળે મૃત્યુ પામી.

ત્યારે ધર્મરુચિ અણગારના મનમાં આ પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે— જો આ શારદિક શાકનું

એક ટીપું જમીન પર નાંખતા અનેક હજારો કીડીઓ મરી ગઈ, તો જો હું બધું જ શાક ભૂમિ પર નાંખીશ તો ઘણા પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વોની હિંસાનું કારણ થશે, તેથી આ શાક મારે જ ખાઈ જવું શ્રેયકારી છે; ભલેને મારું આ શરીર સમાપ્ત થઈ જાય. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને મુખવસ્ત્રિકાની પ્રતિલેખના કરી, મસ્તકથી પગ પર્યંત અર્થાત્ સંપૂર્ણ શરીરનું પ્રમાર્જન કરીને ઘણા તેલથી વ્યાપ્ત શારદિક કડવી તુંબડીના શાકને બિલમાં સર્પના(સીધા) પ્રવેશની જેમ અર્થાત્ મોઢામાં મમળાવ્યા વિના, સ્વાદ લીધા વિના પોતાના શરીરરૂપ કોઠામાં(પેટમાં) તે બધું જ શાક નાંખી દીધું.

અનશનપૂર્વક મરણ અને સદ્ગતિ :-

૧૫ તए णं तस्स धम्मरूईस्स सारइयं जावणेहावगाढं आहारियस्स समाणस्स मुहुत्तरेणं परिणममाणंसि सरीरगंसि वेयणा पाउब्भूया- उज्जला विउला कक्खडा पगाढा चंडा दुक्खा दुरहियासा ।

ભાવાર્થ :- તે શારદિક તુંબડીનું તેલ નીતરતું શાક ખાઈ લીધા પછી, એક મુહૂર્તમાં તેનું પરિણમન થતાં ધર્મરુચિ અણગારના શરીરમાં વેદના ઉત્પન્ન થઈ. તે વેદના અસહ્ય, વિપુલ, કર્કશ, પ્રગાઢ, ભયંકર, દુઃખકારી તથા દુસહ્ય હતી.

૧૬ તए णं धम्मरूई अणगारे अथामे अबले अवीरिए अपुरिसक्कारपरक्कमे अधारणिज्जमिति कट्टु आयारभंडगं एगंते ठवेइ, ठवित्ता थंडिल्ले पडिलेहेइ, पडिलेहिता दब्भसंथारगं संथारेइ, संथारित्ता दब्भसंथारगं दुरुहइ दुरुहिता पुरत्थाभिमुहे संपलियंकणिसण्णे करयल- परिगहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु एवं वयासी-

णमोत्थुणं अरिहंताणं जाव संपत्ताणं । णमोत्थुणं धम्मघोसाणं थेराणं मम धम्मायरियाणं धम्मोवएसगाणं । पुर्व्विं पि णं मए धम्मघोसाणं थेराणं अंतिए सव्वे पाणाइवाए पच्चक्खाए जावज्जीवाए जाव सव्वे मिच्छादंसणसल्ले पच्चक्खाए जावज्जीवाए । इयाणिं पि णं अहं तेसिं चेव भगवंताणं अंतिए सव्वं पाणाइवायं पच्चक्खामि जाव सव्वं मिच्छादंसणसल्लं पच्चक्खामि जावज्जीवाए एवं जहा खंदओ जाव चरिमेहिं उस्सासणिससासेहिं वोसिरामि त्ति कट्टु आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालगए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધર્મરુચિ અણગાર ઉઠવા-બેસવાની શક્તિથી રહિત, મનોબળથી રહિત, વીર્ય તથા પુરુષકાર અને પરાક્રમથી રહિત થઈ ગયા. હવે આ શરીર ટકી શકે તેમ નથી, એવું લાગ્યું ત્યારે તેઓએ સંયમોપકરણ-પાત્ર આદિને એક બાજુ રાખી દીધા અને પછી સ્થાંડિલ ભૂમિનું પ્રતિલેખન કરીને, દર્ભનો સંથારો પાથરીને, તેના પર બેઠા. પૂર્વ દિશાભિમુખ પર્યંક આસને બેસીને, હાથ જોડી મસ્તક પર આવર્તન પૂર્વક અંજલી બદ્ધ અવસ્થામાં આ પ્રમાણે બોલ્યા-

કર્મશત્રુઓનો નાશ કરનાર યાવત્ સિદ્ધિ ગતિને પામેલા સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર હો. મારા ધર્માચાર્ય અને ધર્મોપદેશક ધર્મઘોષ સ્થવિર મુનિને નમસ્કાર હો. પહેલા મેં ધર્મઘોષ સ્થવિરની પાસે સંપૂર્ણ પ્રાણાતિપાત યાવત્ મિથ્યાદર્શનશલ્યના જીવન પર્યંત પરચ્ચખાણ કર્યા હતા. આ સમયે પણ હું તે જ

ભગવંતોની સમીપે(તેમની સાક્ષીએ) જીવન પર્યંત સંપૂર્ણ પ્રાણાતિપાતના પર્યક્રમાણ કરું છું યાવત્ સંપૂર્ણ મિથ્યાદર્શનશલ્ય, આ અઢાર પાપસ્થાનોના પર્યક્રમાણ કરું છું. આ રીતે ખંધક મુનિની જેમ યાવત્ અંતિમ શ્વાસોશ્વાસ પર્યંત મારા આ શરીરનો પણ ત્યાગ કરું છું. આ પ્રમાણે આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કરીને સમાધિભાવપૂર્વક મૃત્યુ પામ્યા.

૧૭ તદ્દા પુનઃ તે ધમ્મઘોસા થેરા ધમ્મરુહં અણગારં ચિરં ગયં જાણિત્તા સમણે ણિગંગથે સદ્ધાવેતિ સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધમ્મરુહસ્સ અણગારસ્સ માસખમણપારણગંસિ સારહ્યસ્સ જાવ ણેહાવગાઢસ્સ ણિસિરણદુયાએ બહિયા ણિગગાએ ચિરાવેહા. તં ગચ્છહ ણં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! ધમ્મરુહસ્સ અણગારસ્સ સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણગવેસણં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધર્મઘોષ સ્થવિરે ધર્મરુચિ અણગારને ઘણા સમયથી બહાર ગયેલા જાણીને શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને બોલાવ્યા અને કહ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! ધર્મરુચિ અણગારને માસખમણના પારણામાં શારદિક તેલ નીતરતા કડવા તુંબડાનું શાક મળ્યું હતું. તેને પરઠવા માટે તે બહાર ગયા હતા, તેને ઘણો સમય થઈ ગયો છે. તો હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને ધર્મરુચિ અણગારની ચારે બાજુ તપાસ કરો.

૧૮ તદ્દા પુનઃ તે સમણા ણિગંગથા જાવ પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા ધમ્મઘોસાણં થેરાણં અંતિયાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા ધમ્મરુહસ્સ અણગારસ્સ સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણગવેસણં કરેમાણા જેણેવ થંડિલ્લે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ધમ્મરુહસ્સ અણગારસ્સ સરીરગં ણિપ્પાણં ણિચ્ચેટ્ટં જીવવિપ્પજઢં પાસંતિ, પાસિત્તા- હા હા અહો ! અકજ્જમિતિ કટ્ટુ ધમ્મરુહસ્સ અણગારસ્સ પરિણિવ્વાણવત્તિયં કાહસ્સગ્ગં કરેતિ, કરિત્તા ધમ્મરુહસ્સ અણગારસ્સ આચારભંડગં ગેણંતિ, ગેણિત્તા જેણેવ ધમ્મઘોસા થેરા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ગમણાગમણં પડિક્કમંતિ, પડિક્કમિત્તા એવં વયાસી-

એવં ખલુ અમ્હે તુભ્ભં અંતિયાઓ પડિણિક્ખમામો, પડિણિક્ખમિત્તા સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ પરિપેરંતેણં ધમ્મરુહસ્સ અણગારસ્સ સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણગવેસણં કરેમાણા જેણેવ થંડિલ્લે તેણેવ ઉવાગચ્છામો, ઉવાગચ્છિત્તા જાવ હં હવ્વમાગયા । તં કાલગાએ પં ભંતે ! ધમ્મરુહ અણગારે । ઇમે સે આચારભંડાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શ્રમણ નિર્ગ્રંથોએ યાવત્ આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો. ધર્માચાર્યની આજ્ઞાનુસાર તે મુનિઓ ધર્મઘોષ સ્થવિર પાસેથી બહાર નીકળીને ચારે બાજુ ધર્મરુચિ અણગારની માર્ગણા-ગવેષણા કરતા જ્યાં સ્થંડિલ ભૂમિ હતી ત્યાં આવ્યા અને તેઓએ ધર્મરુચિ અણગારના નિષ્પ્રાણ, નિશ્ચેષ્ટ અને નિર્જીવ શરીરને જોયું અને જોતાંની સાથે જ તેમના મુખમાંથી હાય ! હાય ! આ અકાર્ય થયું છે, આ અકાર્ય થયું છે. તેવા ખેદજનક શબ્દો સરી પડ્યા. ત્યાર પછી તેઓએ ધર્મરુચિ અણગારના પરિનિર્વાણનો(મૃત શરીરને વોસરાવવાનો) કાયોત્સર્ગ કર્યો. તેના વસ્ત્ર-પાત્ર વગેરે ઉપધિને ગ્રહણ કરીને ધર્મઘોષ સ્થવિરની પાસે આવ્યા અને ગમનાગમનનું પ્રતિક્રમણ કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

આપના આદેશાનુસાર અમે આપની પાસેથી નીકળીને સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનની ચારે બાજુ

ધર્મરુચિ અણગારને શોધતાં સ્થંડિલ ભૂમિમાં ગયા, ત્યાં જઈને યાવત્ પાછા અહીં આવ્યા છીએ. તો હે ભગવન્ ! ધર્મરુચિ અણગાર કાળધર્મને પ્રાપ્ત થયા છે. આ તેના સંયમી જીવનના ભંડોપકરણ છે.

૧૯ ત્વં જં તે ધમ્મઘોસા થેરા પુવ્વગ્ગે ઉવઓગં ગચ્છંતિ, ગચ્છિત્તા સમણે ણિગંથે ણિગંથીઓ ય સદ્ધવેતિ, સદ્ધવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ અજ્જો ! મમ અંતેવાસી ધમ્મરુઢ્ઠિ ણામં અણગારે પગ્ગહમ્મહ્મ્મ જાવ વિણીએ માસંમાસેણં અણિક્ખત્તેણં તવોકમ્મેણં અપ્પાણં ભાવેમાણે જાવ ણાગસિરીએ માહણીએ ગિહે અણુપવિટ્ઠે । ત્વં જં સા ણાગસિરી માહણી જાવ ણિસિરહ્મ્મ । ત્વં જં સે ધમ્મરુઢ્ઠિ અણગારે અહાપજ્જતમિતિ કટ્ટુ ણાગસિરીએ માહણીએ ગિહાઓ પહિણિક્ખમ્મહ્મ્મ જાવ સમાહિપત્તે કાલગ્ગે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધર્મઘોષ સ્થવિરે પૂર્વશ્રુતમાં ઉપયોગ મૂક્યો અને શ્રમણ નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથીઓને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે આર્યો ! મારા અંતેવાસી ધર્મરુચિ નામના અણગાર સ્વભાવથી ભદ્ર યાવત્ વિનીત હતા. તે માસખમણના પારણે માસખમણની તપસ્યા કરી રહ્યા હતા યાવત્ તે પારણામાં નાગશ્રી બ્રાહ્મણીના ઘેર ભિક્ષાને માટે ગયા. ત્યારે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીએ કડવા ઝેરી તુંબડાનું બધું જ શાક તેના પાત્રમાં નાંખી દીધું. ત્યારે ધર્મરુચિ અણગાર પોતાના માટે પર્યાપ્ત આહાર જાણીને નાગશ્રીના ઘરેથી નીકળીને અહીં આવ્યા યાવત્ તેઓ કાળ ધર્મ પામ્યા છે.

ધર્મરુચિનું ભાવી :-

૨૦ સે જં ધમ્મરુઢ્ઠિ અણગારે બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણપરિયાગં પાઠ્ઠણિત્તા આલોઢ્ઠિયપહિક્કંતે સમાહિપત્તે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉહ્મં જાવ સવ્વટ્ઠિસિદ્ધે મહાવિમાણે દેવત્તાએ ઉવવણ્ણે । તત્થ જં અજહણ્ણમણુક્કોસં તેત્તીસં સાગરોવમાહ્મં ઠિઈ પણ્ણત્તા । તત્થ ધમ્મરુઢ્ઠિસ્સ વિ દેવસ્સ તેત્તીસં સાગરોવમાહ્મં ઠિઈ પણ્ણત્તા । સે જં ધમ્મરુઢ્ઠિ દેવે તાઓ દેવલોગાઓ જાવ ચહ્મ્મત્તા મહાવિદેહે વાસે સિજ્ઞિહિહ્મ્મ ।

ભાવાર્થ :- ધર્મરુચિ અણગાર ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય પર્યાયનું પાલન કરીને, આલોચના-પ્રતિક્રમણ કરીને સમાધિમાં લીન થઈને કાલના સમયે કાલધર્મ પામીને ઉપર ઉર્ધ્વલોકમાં યાવત્ સર્વાર્થ સિદ્ધ નામના મહાવિમાનમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા છે. ત્યાં બધા દેવોની જઘન્ય-ઉત્કૃષ્ટના ભેદથી રહિત એક સમાન તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ કહેલી છે. ધર્મરુચિ દેવની પણ તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે. તે ધર્મરુચિદેવ તે ભવનો ક્ષય થતાં ત્યાંથી ચ્યવીને, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરશે.

નાગશ્રીના અકાર્યનું પરિણામ :-

૨૧ તં ધિરત્થુ જં અજ્જો ! ણાગસિરીએ માહણીએ અધણ્ણાએ અપુણ્ણાએ જાવ ણિંબોલિયાએ, જાએ જં તહારૂવે સાહૂ ધમ્મરુઢ્ઠિ અણગારે માસખમણપારણગંસિ સારહ્મ્મણં જાવ ણેહાવગાઢ્ઠેણં અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિએ ।

ભાવાર્થ :- [ધર્મઘોષ સ્થવિરે નિર્ગ્રંથોને કહ્યું-] હે આર્યો ! તે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીને ધિક્કાર છે. તે અધન્યા, અપુણ્યા યાવત્ લીંબોળીની સમાન અનાદરણીય નાગશ્રી બ્રાહ્મણીએ તથારૂપના સાધુ ધર્મરુચિ અણગારને

માસખમણના પારણામાં શારદિક યાવત્ તેલ નીતરતું કડવી ઝેરી તુંબડીનું શાક વહોરાવ્યું હતું, તેનાથી જ મુનિનું અકાળે મરણ થયું છે.

૨૨ તદ્દાં તે સમણા ગિગંથા ધમ્મઘોસાણં થેરાણં અંતિએ એમદ્દં સોચ્ચા ગિસમ્મ ચંપાએ સિંઘાડગતિગ જાવ્ બહુજણસ્સ એવમાઇકખંતિ- ધિરત્થુ ણં દેવાણુપ્પિયા ! ણાગસિરીએ માહણીએ જાવ્ ગિંબોલિયાએ, જાએ ણં તહારૂવે સાહૂ સાહૂરૂવે ધમ્મરૂઈ અણગારે સારહ્ણેણં અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે શ્રમણ-નિર્ગથોએ ધર્મઘોષ સ્થવિર પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળી અને સમજીને ચંપાનગરીના શૃંગાટક, ત્રિક આદિ સ્થળોમાં જઈને ઘણા લોકોને આ પ્રમાણે કહ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! નાગશ્રી બ્રાહ્મણીને ધિક્કાર છે યાવત્ લીંબોળી જેવી અનાદરણીય નાગશ્રી બ્રાહ્મણીએ તથારૂપના સાધુ એવા ધર્મરૂચિ નામક અણગારને માસખમણના પારણે ઝેર જેવું કડવું શાક આપ્યું. તે આહારથી જ મુનિનું અકાળે મરણ થયું છે. [સામાન્ય રીતે શ્રમણોને પોતાના ઉપર મારણાંતિક કષ્ટ આવવા છતાં પણ આ પ્રકારનો પ્રચાર કરવો કલ્પતો નથી પરંતુ ઝેરના પરિણામવાળું મૃત કલેવર જોઈને લોકોમાં કુશંકાઓ ન થાય તે લક્ષ્યે મુનિઓને આ પ્રકારે નગરમાં સ્પષ્ટીકરણ કરવું પડ્યું.]

૨૩ તદ્દાં તેસિં સમણાણં અંતિએ એમદ્દં સોચ્ચા ગિસમ્મ બહુજણો અણ્ણમણ્ણસ્સ એવમાઇકખહ્ણે એવં ભાસહ્ણે- ધિરત્થુ ણં ણાગસિરીએ માહણીએ જાવ્ જીવિયાઓ વવરોવિએ ।

ભાવાર્થ :- શ્રમણો પાસેથી આ વૃત્તાંતને સાંભળીને અને સમજીને ઘણા લોકો એક-બીજાને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા કે- તે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીને ધિક્કાર છે યાવત્ તેણીએ પોતાના દુષ્ટત્યથી મુનિને મારી નાંખ્યા છે.

૨૪ તદ્દાં તે માહણા ચંપાએ ણયરીએ બહુજણસ્સ અંતિએ એમદ્દં સોચ્ચા ગિસમ્મ આસુરુત્તા જાવ્ મિસિમિસેમાણા જેણેવ ણાગસિરી માહણી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ણાગસિરિં માહણિં એવં વયાસી-

હં મો ણાગસિરી ! અપત્થિયપત્થિએ દુરંતપંતલકખણે હીણપુણ્ણચાહ્ણસે ધિરત્થુ ણં તવ અધણ્ણાએ અપુણ્ણાએ દૂભગાએ દૂભગસત્તાએ દૂભગણિંબોલિયાએ, જાએ ણં તુમે તહારૂવે સાહૂ સાહૂરૂવે માસખમણપારણગંસિ સારહ્ણેણં જાવ્ વવરોવિએ । ઉચ્ચાવએહિં અક્કોસણાહિં અક્કોસંતિ ઉચ્ચાવયાહિં ઉદ્ધંસણાહિં ઉદ્ધંસેતિ, ઉચ્ચાવયાહિં ગિબ્ભત્થણાહિં ગિબ્ભત્થેતિ, ઉચ્ચાવયાહિં ગિચ્છોહ્ણાહિં ગિચ્છોહેતિ, તજ્જેતિ, તાલેતિ, તજ્જેત્તા તાલેત્તા સયાઓ ગિહાઓ ગિચ્છુભંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે બ્રાહ્મણો ચંપાનગરીના ઘણા લોકો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને અને સમજીને કુપિત થયા યાવત્ ક્રોધથી ધમધમાતા નાગશ્રી બ્રાહ્મણી પાસે આવીને તેણીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

ઓ નાગશ્રી ! મરણને ઈચ્છનારી, દુષ્ટ અને અશુભ લક્ષણોવાળી, નિકૃષ્ટ કાળી ચૌદશના દિવસે જન્મેલી, અધન્યા, અપુણ્યા, ભાગ્ય હીન, અભાગણી, અત્યંત દુર્ભાગિની, લીંબોળીની સમાન કડવી, તને ધિક્કાર છે; તે તથારૂપના અણગારને માસખમણના પારણામાં યાવત્ ઝેરીલું શાક વહોરાવીને મારી નાંખ્યા છે.

આ પ્રમાણે કહીને તે બ્રાહ્મણોએ “હે પાપિણી ! પતિતા ! તું મરીજા” વગેરે આક્રોશકારી વચનોથી (ગાળો આપી) તેને ફિટકારી; તું હલકા નિમ્ન કુળની છો, તેવા વચનોથી તેનો ઉઘડો લીધો; તિરસ્કૃત કરીને ચાલ અમારા ઘરમાંથી નીકળી જા, તેવા વચનોથી તિરસ્કાર કરી; અપમાનિત કરીને, વસ્ત્ર અને ઘરેણા કાઢીને, અમારા ઘરમાંથી ચાલી જા, તેવા વચનોથી ભયભીત કરી; જોજો હવે તારી શું વલે થાય છે, તેવા વચનો સાથે હાથ લાંબા કરી-કરીને; આંગળી બતાવી-બતાવીને તર્જના કરી અને થપ્પડ, લાફા, ગડદાપાટાથી માર માર્યો. આ રીતે ઢોર માર મારીને તેને ઘરમાંથી બહાર કાઢી મૂકી.

નાગશ્રીની દુર્દશા અને ભવભ્રમણ :-

૨૫ ત્વં પાં સા નાગસિરી સયાઓ ગિહાઓ ણિચ્છૂઢા સમાણી ચંપાણ ગયરીણ સિંઘાડગતિય ચઝક-ચચ્વર-ચઝમ્મુહ-મહાપહ-પહેસુ બહુજણેણં હીલિજ્જમાણી ચિંસિજ્જમાણી ણિંદિજ્જમાણી ગરહિજ્જમાણી તજ્જિજ્જમાણી પવ્વહિજ્જમાણી ધિક્કારિજ્જમાણી થુક્કારિજ્જમાણી કત્થઈ ઠાણં વા ણિલયં વા અલભમાણી દંડીચંડ-ણિવસણા ચંડમલ્લગ-ચંડઘડગ-હત્થગયા ફુટ્ટ-હઢાહઢ-સીસા મચ્છિયા-ચઢગરેણં અણિજ્જમાણમગ્ગા ગેહં ગેહેણં દેહંબલિયાણ વીત્તિં કપ્પેમાણી વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પોતાના ઘરમાંથી કાઢી મૂકાયેલી તે નાગશ્રી ચંપાનગરીના ત્રિકોણાકાર માર્ગોમાં, ત્રણ રસ્તા જ્યાં મળતા હોય તેવા માર્ગોમાં, ચાર રસ્તા જ્યાં ભેગા થતાં હોય તેવા માર્ગમાં, ચતુર્ભુખી ચોરાહોમાં ઘણા માણસો દ્વારા અવહેલનાને પામતી, ખિંસના (તિરસ્કાર) નિંદા (પરોક્ષમાં) અને ગર્હા-પ્રત્યક્ષ નિંદાને પામતી, આંગળી દેખાડી-દેખાડીને તર્જના કરાતી, લાકડી આદિના મારથી વ્યથિત કરાતી, ધિક્કારાતી તથા થૂંકાતી તે રહેવા માટે કે ઊભા રહેવા માટે કયાંય સ્થાન પામી શકી નહીં. ત્યારે તે જૂના, ફાટેલા કપડાના ટૂકડાને શરીર પર વીંટાળીને, ભિક્ષા માટે હાથમાં શકોરાના ઠીકરાને અને પાણી માટે માટલીની ઠીબડી લઈને, વીંખરાયેલા વાળવાળી, માખીઓના ટોળા જેની પાછળ ગણગણતા હતા, તેવી તે નાગશ્રી પેટ ભરવા એક ઘેરથી બીજે ઘેર ભટકવા લાગી.

૨૬ ત્વં પાં તીસે નાગસિરીણ માહણીણ તબ્ભવંસિ ચેવ સોલસરોગાયંકા પાઠ્ઠભૂયા । તંજહા- સાસે કાસે જોણિસૂલે જાવકોઢે । ત્વં પાં સા નાગસિરી માહણી સોલસેહિં રોગાયંકેહિં અભિભૂયા સમાણી અટ્ટ-દુહટ્ટ-વસટ્ટા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા છટ્ટીણ પુઢવીણ ઉક્કસોસેણં બાવીસસાગરોવમઠિઈણસુ ણરણસુ ણેરઈયત્તાણ ઉવવણ્ણા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીને તે જ ભવમાં સોળ રોગાંતક ઉત્પન્ન થયા- શ્વાસ, કાસ, યોનિશૂળ યાવત્ કોઢ. આ સોળ રોગાંતકથી દુઃખી, શારીરિક-માનસિક વ્યથાથી વ્યથિત તે નાગશ્રી બ્રાહ્મણી કાળના સમયે કાળ કરીને છટ્ટી નરક પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ બાવીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા નરકાવાસમાં નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૨૭ સા પાં તઓ અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા મચ્છેસુ ઉવ્વણ્ણા, તત્થ પાં સત્થવજ્જા દાહવકકંતીણ કાલમાસે કાલં કિચ્ચા અહે સત્તમાણ પુઢવીણ ઉક્કોસાણ તિત્તીસસાગરોવમઠિઈણસુ ણરણસુ ણેરઈયત્તાણ ઉવવણ્ણા ।

ભાવાર્થ :- તે નાગશ્રી નરકમાંથી નીકળીને મત્સ્યયોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં તે શસ્ત્રથી વીંધાઈને, દાહથી પીડાઈને, આયુષ્યપૂર્ણ કરીને, નીચે સાતમી નરક પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા નરકાવાસમાં નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૨૮ સા ણં તઓ અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા દોચ્ચં પિ મચ્છેસુ ઉવવજ્જહ, તત્થ વિ ય ણં સત્થવજ્જહા દાહવક્કંતીએ કાલમાસે કાલં કિચ્ચા દોચ્ચં પિ અહેસત્તમાએ પુઠ્ઠવીએ ઉક્કોસં તેત્તીસ સાગરોવમટિહ્ણસુ ણરહ્ણસુ ણેરહ્ણયત્તાએ ઉવવજ્જહ ।

ભાવાર્થ :- સાતમી નરકમાંથી નીકળીને તે બીજીવાર મત્સ્ય યોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં શસ્ત્રથી વીંધાઈને, દાહથી પીડાઈને, મૃત્યુ પામીને બીજીવાર નીચે સાતમી નરક પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ- વાળા નરકાવાસમાં નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૨૯ સા ણં તઓહિંતો અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા તચ્ચં પિ મચ્છેસુ ઉવવણ્ણા । તત્થ વિ ય ણં સત્થવજ્જહા દાહવક્કંતીએ કાલં કિચ્ચા દોચ્ચં પિ છટ્ટીએ પુઠ્ઠવીએ ઉક્કોસેણં બાવીસસાગરોવમ ઠિહ્ણસુ ણરહ્ણસુ ણેરહ્ણયત્તાએ ઉવવણ્ણા ।

ભાવાર્થ :- સાતમી નરક પૃથ્વીમાંથી નીકળીને તે ત્રીજીવાર મત્સ્ય યોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં તે શસ્ત્રથી વીંધાઈને, દાહથી પીડાઈને, મૃત્યુ પામીને બીજીવાર છટ્ટી નરક પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ બાવીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા નરકાવાસમાં નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૩૦ તઓ અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા ડરહ્ણસુ, એવં જહા ગોસાલે તહા ણેયવ્વં જાવ ખરબાયર પુઠ્ઠવિકાહ્ણસુ, અણેગસયસહસ્સહુત્તો ।

ભાવાર્થ :- છટ્ટી નરકપૃથ્વીમાંથી નીકળીને તે ઉરપરિસર્પ જાતિના તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થઈ. આ રીતે શ્રી ભગવતી સૂત્ર શતક-૧૫, સૂત્ર-૯૫થી ૯૭માં કથિત ગોશાલકના ભવભ્રમણની સમાન તેનું ભવભ્રમણ જાણવું યાવત્ ખર પૃથ્વીકાય રૂપે લાખોવાર ઉત્પન્ન થઈ.

સુકુમાલિકાનો ભવ :-

૩૧ સા ણં તઓ અણંતરં ઉવ્વટ્ટિત્તા હહેવ જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે ચંપાએ ણયરીએ સાગરદત્તસ્સ સત્થવાહસ્સ ભદ્દાએ ભારિયાએ કુચ્છિંસિ દારિયત્તાએ પચ્ચાયાયા । તએ ણં સા ભદ્દા સત્થવાહી ણવણ્ણં માસાણં બહુપહિપુણ્ણાણં દારિયં પયાયા । સુકુમાલકોમલિયં ગય તાલુયસમાણં ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે નાગશ્રી પૃથ્વીકાયમાંથી નીકળીને આ જ જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભારતવર્ષમાં, ચંપાનગરીમાં સાગરદત્ત સાર્થવાહની ભદ્રા ભાર્યાની કુક્ષીએ બાલિકા રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ભદ્રા સાર્થવાહીએ નવ માસ પૂર્ણ થતાં બાલિકાને જન્મ આપ્યો. તે બાલિકા હાથીના તાળવાની સમાન અત્યંત સુકુમાર અને કોમળ હતી.

૩૨ તીસે દારિયાએ ણિવ્વત્તે બારસાહિયાએ અમ્માપિયરો હમં યયારૂવં ગોણ્ણં ગુણ્ણિપ્પણ્ણં

નામધેજ્જં કરેતિ- જમ્હા ણં અમ્હં એસા દારિયા સુકુમાલા ગયતાલુયસમાણા, તં હોઝ ણં અમ્હં ઇમીસે દારિયાએ નામધેજ્જં સુકુમાલિયા । તએ ણં તીસે દારિયાએ અમ્માપિયરો નામધેજ્જં કરેતિ “સુકુમાલિય” ત્તિ ।

ભાવાર્થ :- તે બાલિકા બાર દિવસની થઈ ત્યારે તેના માતા-પિતાએ તેનું ગુણયુક્ત નામ રાખ્યું- અમારી આ બાલિકા હાથીના તાળવાની સમાન અત્યંત કોમળ છે, તેથી અમારી આ પુત્રીનું નામ સુકુમાલિકા રાખવું, આ પ્રમાણે વિચારીને બાલિકાના માતા-પિતાએ તેનું નામ ‘સુકુમાલિકા’ રાખ્યું.

૩૩ તએ ણં સા સુકુમાલિયા દારિયા પંચધાઈપરિગ્ગહિયા, તંજહા- ખીરધાઈએ જાવ ગિરિકંદરમલ્લીણા ઇવ ચંપગલયા ણિવ્વાય-ણિવ્વાઘાયંસિ સુહંસુહેણં પરિવહ્ણિ । તએ ણં સા સુકુમાલિયા દારિયા ઝમ્મુક્કબાલભાવા જાવ રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય ઝક્કિટ્ઠા ઝક્કિટ્ઠસરીરા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સુકુમાલિકા બાલિકા ક્ષીરધાત્રી વગેરે પાંચ ધાવમાતાઓ દ્વારા પાલન-પોષણ પામતી પર્વતની ગુફામાં રહેલી વાયુરહિત અને ઉપદ્રવ રહિત ચંપકલતાની જેમ સુખપૂર્વક મોટી થવા લાગી. ત્યાર પછી સુકુમાલિકા બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થઈને યૌવનને પ્રાપ્ત થઈ યાવત્ તે શ્રેષ્ઠ રૂપ, યૌવન, લાવણ્યથી યુક્ત સુંદર શરીરવાળી થઈ ગઈ.

સાગરદત સાથે પાણિગ્રહણ :-

૩૪ તત્થ ણં ચંપાએ ણયરીએ જિણદત્તે ણામં સત્થવાહે, વણ્ણઓ । તસ્સણં જિણદત્તસ્સ ભદ્દા ભારિયા, સૂમાલા ઇટ્ઠા જાવ માણુસ્સએ કામભોએ પચ્ચણુભ્ભવમાણા વિહરઈ । તસ્સ ણં જિણદત્તસ્સ પુત્તે, ભદ્દાએ ભારિયાએ અત્તએ, સાગરએ ણામં દારએ સુકુમાલપાણિપાએ જાવ સુરૂવે ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં જિનદત્ત નામનો એક ધનિક સાર્થવાહ નિવાસ કરતો હતો. તે જિનદત્તને ભદ્રા નામની પત્ની હતી. તે સુકોમળ અને જિનદત્તને પ્રિય હતી યાવત્ મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોનું આસ્વાદન કરતી રહેતી હતી. તે જિનદત્ત સાર્થવાહનો પુત્ર અને ભદ્રા ભાર્યાનો આત્મજ સાગર નામનો પુત્ર હતો. તે પણ સુકુમાર હાથ-પગવાળો યાવત્ સુરૂપ હતો.

૩૫ તએ ણં સે જિણદત્તે સત્થવાહે અણ્ણયા કયાઈ સાઓ ગિહાઓ પડિણિક્ખમઈ, પડિણિક્ખમિત્તા સાગરદત્તસ્સ ગિહસ્સ અદૂરસામંતેણં વીઈવયઈ । ઇમં ચ ણં સૂમાલિયા દારિયા ણ્હાયા, ચેડિયાસંઘપરિવુડા ઝપ્પિં આગાસતલગંસિ કણગ-તિંદૂસણં કીલમાણી-કીલમાણી વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- એકવાર જિનદત્ત સાર્થવાહ પોતાના ઘેરથી નીકળ્યા અને સાગરદત્તના ઘરની બાજુમાંથી પસાર થયા. તે સમયે સુકુમાલિકા કન્યા સ્નાન કરીને, દાસીઓના સમૂહથી ઘેરાયેલી, ભવનની અગાશી પર સુવર્ણના દડાથી રમતી હતી.

૩૬ તએ ણં તે જિણદત્તે સત્થવાહે સૂમાલિયં દારિયં પાસઈ, પાસિત્તા સૂમાલિયાએ

દારિયાએ રૂવે ય જોવ્વણે ય લાવણે ય જાયવિમ્હા; કોડુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા
 एवं वयासी- एस णं देवाणुप्पिया ! कस्स दारिया ? किं वा णामधेज्जं से ?

તણ ણં તે કોડુંબિયપુરિસા જિણદત્તેણં સત્થવાહેણં एवं वुत्ता समाणा हट्टतुट्ठा
 करयल जाव एवं वयासी- एस णं देवाणुप्पिया ! सागरदत्तस्स सत्थवाहस्स धूया भद्दाए
 भारियाए अत्तया सूमालिया णामं दारिया सुकुमालपाणिपाया जाव रूवेण य जौव्वणेण
 य लावण्णेण य उक्किट्ठा ।

ભાવાર્થ :- જિનદત્ત સાર્થવાહ તે સુકુમાલિકા દારિકાને જોઈને તેના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યમાં
 આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. તેણે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો! આ કોની પુત્રી
 છે? તેનું નામ શું છે ?

જિનદત્ત સાર્થવાહે આ પ્રમાણે પૂછ્યું ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને હાથ
 જોડીને આ પ્રમાણે ઉત્તર આપ્યો- હે દેવાનુપ્રિય ! આ સાગરદત્ત સાર્થવાહની પુત્રી, ભદ્રાની આત્મજા
 સુકુમાલિકા નામની પુત્રી છે. તે સુકોમળ હાથ-પગ આદિ અવયવોવાળી યાવત્ રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યમાં
 ઉત્કૃષ્ટતાવાળી છે.

૩૭ તણ ણં સે જિણદત્તે સત્થવાહે તેસિં કોડુંબિયાણં અંતિએ ઍયમટ્ટં સોચ્ચા જેણેવ સણ ગિહે
 તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્ગ, ઉવાગચ્છિત્તા ણ્હાએ જાવ મિત્તિણાઇપરિવુડે ચંપાએ ણયરીએ મજ્ઙમ્મજ્ઙેણ જેણેવ
 સાગરદત્તસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્ગ । તણ ણં સાગરદત્તે સત્થવાહે જિણદત્તં સત્થવાહં ઍજ્જમાણં
 પાસઙ્ગ, પાસઙ્ગિત્તા આસણાઓ અબ્બુટ્ટેઙ્ગ, અબ્બુટ્ટિત્તા આસણેણં ઉવણિમંતેઙ્ગ, ઉવણિમંતિત્તા આસત્થં
 વીસત્થં સુહાસણવરગયં एवं वयासी- भण देवाणुप्पिया ! किमागमणपओयणं ?

ભાવાર્થ :- જિનદત્ત સાર્થવાહ તે કર્મચારી પુરુષો પાસેથી આ વાતને સાંભળીને, પોતાના ઘરે ગયા,
 ઘરે જઈને, સ્નાન કરીને યાવત્ મિત્રજનો અને જ્ઞાતિજનો આદિથી પરિવૃત્ત થઈને, ચંપાનગરીમાં થઈને,
 સાગરદત્તના ઘરે આવ્યા. જિનદત્ત સાર્થવાહને આવતાં જોઈને સાગરદત્ત સાર્થવાહ પોતાના આસન ઉપરથી
 ઊભા થયા, ઊભા થઈને જિનદત્તને આસન ગ્રહણ કરવા માટે આમંત્રણ આપ્યું. ત્યાર પછી જિનદત્ત
 માર્ગના શ્રમથી મુક્ત થયા અર્થાત્ તેનો થાક ઉતરી ગયો, સ્વસ્થ થઈને તેઓ સુખદ આસને બેઠા ત્યારે
 સાગરદત્તે પૂછ્યું- બોલો, હે દેવાનુપ્રિય ! આપના આગમનનું શું પ્રયોજન છે ?

૩૮ તણ ણં સે જિણદત્તે સત્થવાહે સાગરદત્તં સત્થવાહં एवं वयासी- एवं खलु अहं
 देवाणुप्पिया ! तव धूयं भद्दाए अत्तियं सूमालियं सागरदत्तस्स भारियत्ताए वरेमि । जइ णं
 जाणह देवाणुप्पिया ! जुत्तं वा पत्तं वा सलाहणिज्जं वा सरिसो वा संजोगो, ता दिज्जउ
 णं सूमालिया सागरदारगस्स । तण णं देवाणुप्पिया ! भण किं दलयामो सुकं सूमालियाए ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે જિનદત્ત સાર્થવાહે સાગરદત્ત સાર્થવાહને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! હું આપની પુત્રી,
 ભદ્રાની આત્મજા, સુકુમાલિકાની માંગણી સાગરપુત્રની પત્ની રૂપે કરું છું. હે દેવાનુપ્રિય ! જો મારી આ
 માંગણી તમોને ઉચિત, યોગ્ય અને પ્રશંસનીય લાગતી હોય, (સાગર અને સુકુમાલિકા) બંનેનો સંબંધ

સમાન સંયોગરૂપ લાગતો હોય તો સાગરપુત્રને માટે સુકુમાલિકાને આપો. તો હે દેવાનુપ્રિય ! સુકુમાલિકાને માટે અમે શું મૂલ્ય આપીએ ?

૩૯ ત્વં પુત્ર સાગરદત્તે તં જિનદત્તં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સૂમાલિયા દારિયા મમ ઇગા ઇગજાયા ઇદ્ધા જાવ ડંબરપુપ્ફં વ દુલ્લહા સવળયાએ, કિમંગ પુળ પાસળયાએ ? તં પુત્રો ખલુ અહં ઇચ્છામિ સૂમાલિયાએ દારિયાએ ખળમવિ વિપ્પઓગં । તં જહ્ પુત્રં દેવાણુપ્પિયા ! સાગરદારણ મમ ઘરજામાડણ ભવહ્, તો પુત્રં અહં સાગરસ્સ સૂમાલિયં દલયામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સાગરદત્તે જિનદત્તને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! સુકુમાલિકા પુત્રી અમારી એકની એક પુત્રી છે. મારે તે એક જ સંતાનરૂપ છે. અમોને તે ઈષ્ટ છે યાવત્ ઉદુંબર પુષ્પની જેમ તેનું નામ સાંભળવું પણ દુર્લભ છે એટલે તેનું નામ સાંભળવાથી જ અમોને હર્ષ થાય છે, તો જોવાની તો વાત જ શી કરવી, તેથી દેવાનુપ્રિય ! હું ક્ષણભરને માટે પણ સુકુમાલિકાનો વિયોગ ઈચ્છતો નથી. જો આપનો પુત્ર સાગર અમારો ઘર જમાઈ બનીને રહે, તો હું સાગરપુત્રને મારી પુત્રી સુકુમાલિકા આપું.

૪૦ ત્વં પુત્ર જિનદત્તે સત્થવાહે સાગરદત્તેણં સત્થવાહેણં એવં વુત્તે સમાણે જેણેવ સણ ગિહે તેણેવ ડવાગચ્છહ્, ડવાગચ્છિત્તા સાગરદારણં સદ્ધાવેહ્, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ ! સાગરદત્તે સત્થવાહે મમં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સૂમાલિયા દારિયા મમ ઇગા ઇગજાયા ઇદ્ધા, તં ચેવ સવ્વં । તં જહ્ પુત્રં સાગરદારણ મમ ઘરજામાડણ ભવહ્ તો પુત્રં દલયામિ । ત્વં પુત્ર સાગરદારણ જિનદત્તેણં સત્થવાહેણં એવં વુત્તે સમાણે તુસિણીએ સંચિદ્ધહ્ ।

ભાવાર્થ :- સાગરદત્તે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે જિનદત્ત સાર્થવાહ પોતાના ઘરે ગયા, ઘરે આવીને તેણે સાગરપુત્રને બોલાવ્યો અને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્ર ! સાગરદત્ત સાર્થવાહે મને આ પ્રમાણે કહ્યું છે- હે દેવાનુપ્રિય ! સુકુમાલિકા મારી એકની એક પ્રિય પુત્રી છે યાવત્ સાગર મારો ઘર જમાઈ બનીને રહે તો હું મારી દીકરી આપું. જિનદત્ત સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે સાગરપુત્ર(સ્વીકૃતિરૂપે) મૌન રહ્યો.

૪૧ ત્વં પુત્ર જિનદત્તે સત્થવાહે અણ્ણયા કયાઈ સોહણંસિ તિહિ-કરણ્ણવક્કત્તમુહત્તંસિ વિડલં અસણં પાણં ડાઈમં સાઈમં ડવક્કહાવેહ્, મિત્તણાઈ જાવ સવ્કારેત્તા સમ્માણિત્તા સાગરદારણં પ્પહાયં જાવ સવ્વાલંકાર વિભૂસિયં કરેહ્, કરિત્તા પુરિસસહસ્સવાહિણીયં સીયં દુરુહાવેહ્, દુરુહાવિત્તા મિત્તણાઈ જાવ સંપરિવુડે સવ્વિહ્હીએ સાઓ ગિહાઓ ણિગ્ગચ્છહ્, ણિગ્ગચ્છિત્તા ચંપાણયરિં મજ્ઞંમજ્ઞેણં જેણેવ સાગરદત્તસ્સ ગિહે તેણેવ ડવાગચ્છહ્, ડવાગચ્છિત્તા સીયાઓ પચ્ચોરુહહ્, પચ્ચોરુહિત્તા સાગરણં દારણં સાગરદત્તસ્સ સત્થવાહસ્સ ડવણેહ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકદા શુભતિથિ, કરણ નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં જિનદત્ત સાર્થવાહે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ત્યારે પ્રકારનો આહાર તૈયાર કરાવીને મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિને યાવત્ સત્કારિત-સન્માનિત કર્યા. પછી સાગરપુત્રને સ્નાન કરાવીને યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને હજાર પુરુષોથી વહન કરી શકાય તેવી શિબિકામાં બેસાડીને મિત્રો જ્ઞાતિજનોને સાથે લઈને સંપૂર્ણ વૈભવ સાથે પોતાના ઘરેથી નીકળીને ચંપાનગરીમાં થઈને સાગરદત્તના ઘરે પહોંચ્યા, ત્યાં પહોંચીને સાગરપુત્રને શિબિકામાંથી નીચે ઉતાર્યો અને તેને સાગરદત્ત સાર્થવાહ પાસે લઈ ગયા.

૪૨ તદ્દાનં સાગરદત્તે સત્થવાહે વિઝલં અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં ડવક્ષડાવેઈ, ડવક્ષડાવિત્તા જાવ સમ્માણેત્તા સાગરગં દારગં સૂમાલિયાઈ દારિયાઈ સદ્ધિં પટ્ટયં દુરુહાવેઈ, દુરુહાવિત્તા સેયાપીયઈ કલસેઈ મજ્જાવેઈ, મજ્જાવિત્તા અગ્ગિ હોમં કરાવેઈ, કરાવિત્તા સાગરં દારયં સૂમાલિયાઈ દારિયાઈ પાણિં ગેણ્હાવેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સાગરદત્ત સાર્થવાહે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ભોજન તૈયાર કરાવીને યાવત્ તેનું સન્માન કરીને સાગરપુત્રને સુકુમાલિકા પુત્રીની સાથે બાજોઠ પર બેસાડ્યો, બેસાડીને ચાંદી અને સોનાના કળશોથી અભિષેક કરાવ્યો, અભિષેક કરાવીને અગ્નિ હોમ કરાવ્યો. ત્યાર પછી અગ્નિની સાક્ષીએ સાગરપુત્રને સુકુમાલિકા પુત્રીનું પાણિગ્રહણ કરાવ્યું.

સુકુમાલિકાનો અનિષ્ટ સ્પર્શ : સાગરદત્તનું પલાયન :-

૪૩ તદ્દાનં સાગરદારણ સૂમાલિયાઈ દારિયાઈ ઈમં ઈયારૂવં પાણિફાસં પડિસંવેદેઈ, સે જહાણામઈ- અસિપત્તે ઈ વા કરપત્તે ઈ વા ખુરપત્તે ઈ વા કલંબચીરિયાપત્તે ઈ વા સત્તિઅગ્ગે ઈ વા કોંતગ્ગે ઈ વા તોમરગ્ગે ઈ વા ધિંડિમાલગ્ગે ઈ વા સૂચિકલાવઈ ઈ વા વિચ્છુયડંકે ઈ વા કવિકચ્છૂ ઈ વા ઈંગાલે ઈ વા મુમ્મુરે ઈ વા અચ્ચી ઈ વા જાલે ઈ વા અલાઈ ઈ વા સુદ્ધાગણી ઈ વા, ભવે ઈયારૂવે ?

ગો ઈણદ્દે સમદ્દે । ઈત્તો અણિદ્દતરાઈ ચેવ અકંતતરાઈ ચેવ અપ્પિયતરાઈ ચેવ અમણુણ્ણતરાઈ ચેવ અમણામતરાઈ ચેવ પાણિફાસં પડિસંવેદેઈ । તદ્દાનં સે સાગરઈ અકામઈ અવસવસે તં મુહુત્તમિત્તં સંચિદ્દઈ ।

ભાવાર્થ :- હસ્તમેળાપ સમયે સાગરપુત્રને સુકુમાલિકા દારિકાના હાથનો સ્પર્શ આ પ્રકારનો લાગ્યો— જેમ કે તલવાર, કરવત, અસ્ત્રો, કદંબચીરિકા—છરીની ધાર, શક્તિની ધાર, ભાલાની અણી, તીરની અણી, ભિંદિવાલ—શસ્ત્ર વિશેષનો અગ્રભાગ, સોયની અણી, વીંછીના ડંખ, ખંજવાળ ઉત્પન્ન કરનાર કપિકચ્છ વનસ્પતિ, જવાળા રહિત અગ્નિ, મુર્મુર—રાખમાં રહેલા અગ્નિકણો, ઈંધન સહિતની જવાળા, ઈંધન રહિતની જવાળા, અલાતની અગ્નિ, લોહપિંડસ્થ શુદ્ધઅગ્નિનો સ્પર્શ અનિષ્ટ હોય છે. શું સુકુમાલિકાના હાથનો સ્પર્શ તેના જેવો લાગ્યો હતો ? ના, તેના હાથનો સ્પર્શ ઉપરોક્ત વસ્તુઓના સ્પર્શથી પણ વધુ અનિષ્ટ, અકાંત, અપ્રિય, અમનોજ્ઞ અને અમનોહર હતો. આ પ્રકારના સ્પર્શના કારણે તે અનિચ્છાએ, પરવશપણે થોડીવાર સહન કરતો બેઠો રહ્યો.

૪૪ તદ્દાનં સે સાગરદત્તે સત્થવાહે સાગરસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો મિત્તણાઈ જાવ વિઝલેણં અસણપાણ-ખાઈમ-સાઈમેણં પુપ્ફવત્થ ગંધ-મલ્લાલંકારેણ ય સવ્કારેત્તા સમ્માણેત્તા પડિવિસજ્જેઈ। તદ્દાનં સાગરઈ દારણ સૂમાલિયાઈ સદ્ધિં જેણેવ વાસઘરે તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા સૂમાલિયાઈ દારિયાઈ સદ્ધિં તલિમંસિ ણિવજ્જઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સાગરદત્ત સાર્થવાહે સાગરપુત્રના માતા-પિતાને તથા મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, આદિને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારના ભોજનથી તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર ગંધ, માલા,

અલંકાર આદિથી સત્કારિત અને સન્માનિત કરીને વિદાય કર્યા. ત્યાર પછી સાગરપુત્ર સુકુમાલિકાની સાથે વાસગૃહ(શયનાગાર)માં આવ્યો અને સુકુમાલિકાની સાથે શય્યા પર સૂતો.

૪૫ ત્વં ણં સે સાગરદારણ સૂમાલિયાણ દારિયાણ ઇમં ણ્યારૂવં અંગ્ફાસં પડિસંવેદેઙ્, સે જહાણામણ અસિપત્તે ઙ્ વા જાવ અમણામતરાગં ચેવ અંગ્ફાસં પચ્ચણુભવમાણે વિહરઙ્ । ત્વં ણં સે સાગરદારણ સૂમાલિયાણ દારિયાણ અંગ્ફાસં અસહમાણે અવસવસે મુહુત્તમિત્તં સંચિદ્વઙ્ । ત્વં ણં સે સાગરદારણ સૂમાલિયં દારિયં, સુહપસુત્તં જાણિત્તા સૂમાલિયાણ દારિયાણ પાસાઓ ઉદ્વેઙ્, ઉદ્વિત્તા જેણેવ સણ સયણિજ્જે તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્, ઉવાગચ્છિત્તા સયણિજ્જંસિ ણિવજ્જઙ્ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે સાગરપુત્રે સુકુમાલિકાના આ પ્રકારના અંગ સ્પર્શને અનુભવ્યો. જેમ કે- તે કોઈ તલવારના સ્પર્શ યાવત્ અત્યંત અમનોજ્ઞ અને અમનોહર અંગ સ્પર્શને અનુભવતો રહ્યો. ત્યાર પછી સાગરપુત્રને સુકુમાલિકાનો તે અંગસ્પર્શ અસહ્ય બની ગયો છતાં પણ લાચાર બનીને થોડીવાર સુધી ત્યાં રહ્યો. પછી સુકુમાલિકા દારિકાને ગાઠ નિદ્રામાં સૂતેલી જાણીને તે સાગરપુત્ર તેની પાસેથી ઊઠીને પોતાની શય્યા હતી ત્યાં ચાલ્યો ગયો અને તેના પર સૂઈ ગયો.

૪૬ ત્વં ણં સૂમાલિયા દારિયા તઓ મુહુત્તંતરસ્સ પડિબુદ્ધા સમાણી પઙ્વયા પઙ્મણુરત્તા પતિં પાસે અપસ્સમાણી તલિમાઝ ઉદ્વેઙ્, ઉદ્વિત્તા જેણેવ સે સયણિજ્જે તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્, ઉવાગચ્છિત્તા સાગરસ્સ પાસે ણિવજ્જઙ્ ।

ભાવાર્થ :- થોડીવારમાં સુકુમાલિકાદારિકા જાગી ગઈ. પતિવ્રતા, પતિમાં અનુરક્તા તેવી તે સુકુમાલિકાએ પોતાની પાસે પતિને ન જોતા જ શય્યા પરથી ઊભી થઈ ગઈ અને સાગરપુત્ર જ્યાં સૂતો હતો ત્યાં આવીને તેની પાસે સૂઈ ગઈ.

૪૭ ત્વં ણં સાગરદારણ સૂમાલિયાણ દારિયાણ દોચ્ચં પિ ઇમં ણ્યારૂવં અંગ્ફાસં પડિસંવેદેઙ્, જાવ અકામણ અવસવસે મુહુત્તમિત્તં સંચિદ્વઙ્ ।

ત્વં ણં સે સાગરદારણ સૂમાલિયં દારિયં સુહપસુત્તં જાણિત્તા સયણિજ્જાઓ ઉદ્વેઙ્, ઉદ્વિત્તા વાસઘરસ્સ દારં વિહાડેઙ્, વિહાડિત્તા મારામુક્કે વિવ કાણ જામેવ દિસિં પાઝબ્હૂણ તામેવ દિસિં પડિગણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સાગરપુત્રે બીજીવાર પણ સુકુમાલિકાના પૂર્વોક્ત પ્રકારના અંગસ્પર્શનો અનુભવ કર્યો યાવત્ તેની સાથે સૂવાની ઈચ્છા વિના, વિવશ થઈને થોડીવાર સુધી ત્યાં રહ્યો.

પછી સાગરપુત્ર સુકુમાલિકાને સુખપૂર્વક સૂતેલી જાણીને શય્યામાંથી ઊઠ્યો, પોતાના શયનાગારનું દ્વાર ઉઘાડ્યું. દરવાજો ઉઘાડીને તે મારનારા પુરુષના હાથમાંથી છૂટકારો પામેલા કાગડાની જેમ શીઘ્રગતિથી જે દિશાથી આવ્યો હતો તે દિશામાં પાછો ગયો અર્થાત્ પોતાના ઘેર ચાલ્યો ગયો.

૪૮ ત્વં ણં સૂમાલિયા દારિયા તઓ મુહુત્તંતરસ્સ પડિબુદ્ધા પઙ્વયા જાવ અપાસમાણી

સયણિજ્જાઓ ઉદ્દેહ, સાગરસ્સ દારગસ્સ સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણગવેસણં કરેમાણી-કરેમાણી વાસઘરસ્સ દારં વિહાડિયં પાસહ, પાસિત્તા એવં વયાસી- “ગે સે સાગરે” ત્તિ કટ્ટુ ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ઝિયાયહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પતિવ્રતા અને પતિમાં અનુરક્તા સુકુમાલિકાદારિકા થોડીવારમાં જાગી ગઈ. પતિને પાસે નહીં જોતા શય્યામાંથી ઊઠી અને સાગરપુત્રને ચારે બાજુ શોધવા લાગી. સાગરપુત્રને શોધતાં-શોધતાં શયનાગારનું દ્વાર ખુલ્લું જોયું. દ્વાર ખુલ્લું જોતાં જ તેને મનમાં ફાળ પડી કે હાય ! “સાગર ચાલ્યો ગયો” આ પ્રમાણે વિચાર કરતી તે આર્તધ્યાન કરવા લાગી.

૪૯ તણ્ણં સા ભદ્દા સત્થવાહી કલ્લં પાઉપ્પભાયાએ દાસચેડિયં સદ્ધાવેહ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! વહુવરસ્સ મુહસોહણિયં ઉવણેહિ । તણ્ણં સા દાસચેડી ભદ્દાએ એવં વુત્તા સમાણી એયમટ્ટં તહ ત્તિ પડિસુણેહ, મુહસોહણિયં ગેણિહત્તા જેણેવ વાસઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા સૂમાલિયં દારિયં જાવ ઝિયાયમાણિં પાસહ, પાસિત્તા એવં વયાસી- કિં ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ઝિયાહિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ભદ્રા સાર્થવાહીએ બીજે દિવસે સવાર થતા દાસીને બોલાવી અને કહ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિયે! તું જા અને વર-વધૂને માટે મુખ-શોધનિકા(દાતણ-પાણી) લઈ જા. ભદ્રા સાર્થવાહીએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે દાસીએ “તહત્તિ” કહીને તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો. દાતણ-પાણી લઈને તે વાસગૃહમાં ગઈ. ત્યાં જઈને સુકુમાલિકા દારિકાને ચિંતા કરતી જોઈ અને તેને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે હતોત્સાહી બનીને શા માટે ચિંતા કરો છો ?

૫૦ તણ્ણં સા સૂમાલિયા દાસચેડિં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સાગરએ દારએ મમ સુહપસુત્તં જાણિત્તા મમ પાસાઓ ઉદ્દેહ, ઉટ્ટિત્તા વાસઘરદુવારં અવંણુણેહ જાવ પડિગએ । તતો અહં મુહુત્તંતરસ્સ જાવ વિહાડિયં પાસામિ, પાસિત્તા “ગે ણં સે સાગરએ” ત્તિ કટ્ટુ ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ઝિયાયામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સુકુમાલિકા પુત્રીએ દાસીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! સાગરપુત્ર મને સુખપૂર્વક સૂતેલી જાણીને મારી પાસેથી ઊઠ્યો અને વાસગૃહનું દ્વાર ઉઘાડીને યાવત્ ચાલ્યો ગયો, ત્યારે થોડીવાર પછી હું ઊઠી યાવત્ દરવાજો ખુલ્લો જોઈને હું સમજી ગઈ કે “સાગર ચાલ્યો ગયો છે.” તેથી હું ભગ્ન મનોરથવાળી થઈને આર્તધ્યાન કરી રહી છું.

૫૧ તણ્ણં સા દાસચેડી સૂમાલિયાએ દારિયાએ એયમટ્ટં સોચ્ચા જેણેવ સાગરદત્તે તેણેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા સાગરદત્તસ્સ એયમટ્ટં ણિવેએહ ।

ભાવાર્થ :- સુકુમાલિકા પુત્રીની આ વાતને સાંભળીને દાસી સાગરદત્ત પાસે ગઈ અને સાગરદત્તને સંપૂર્ણ હકીકતનું નિવેદન કર્યું.

૫૨ તણ્ણં સે સાગરદત્તે દાસચેડીએ અંતિએ એયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ આસુરુત્તે જાવ જેણેવ જિણદત્તસત્થવાહસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા જિણદત્તં સત્થવાહં એવં

વયાસી- કિં ણં દેવાણુપ્પિયા ! એવં જુત્તં વા પત્તં વા કુલાણુરૂવં વા કુલસરિસં વા, જં ણં સાગરદારણ સૂમાલિયં દારિયં અદિદ્વદોસં પહ્વવ્યં વિપ્પજહાય ઇહમાગઓ ? બહૂહિં ખિજ્જણિયાહિ ય રુંટણિયાહિ ય ઉવાલંભઇ ।

ભાવાર્થ :- દાસી પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, સમજીને સાગરદત્ત અત્યંત ગુસ્સે થયો અને તરત જ જિનદત્ત સાર્થવાહના ઘરે ગયો અને જિનદત્તને આ પ્રમાણે કહ્યું કે હે દેવાનુપ્રિય ! શું આ વાત વ્યાજબી છે? કુળમર્યાદાને યોગ્ય છે? કુળને અનુરૂપ છે? કુળની શોભા વધારનારી છે? કે સાગરપુત્ર પતિવ્રતા એવી સુકુમાલિકાપુત્રીના કોઈપણ જાતના દોષ-અપરાધ વિના, તેનો ત્યાગ કરીને અહીં આવતો રહ્યો છે? આ રીતે ખેદ કરતાં, ગળગળા થઈને(જિનદત્તને) ઘણો ઠપકો આપ્યો.

૫૩ તણ ણં જિણદત્તે સાગરદત્તસ્સ ઇયમટ્ટં સોચ્ચા જેણેવ સાગરે દારણ તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા સાગરયં દારયં એવં વયાસી- દુટ્ટુ ણં પુત્તા ! તુમે કયં સાગરદત્તસ્સ ગિહાઓ ઇહં હવ્વમાગણ । તં ગચ્છહ ણં તુમં પુત્તા ! 'ઇયમવિ ગણ' સાગરદત્તસ્સ ગિહે ।

ભાવાર્થ :- જિનદત્ત, સાગરદત્તના આ ઠપકાને સાંભળીને સાગરપુત્ર પાસે ગયો અને સાગરપુત્રને કહ્યું- હે પુત્ર ! તે ખરાબ કર્યું છે તું સાગરદત્તના ઘરેથી અહીં એકદમ પાછો આવી ગયો, તે સારું કર્યું નથી. તો હે પુત્ર ! અત્યારે આ જ ક્ષણે તું સાગરદત્તના ઘરે ચાલ્યો જા.

૫૪ તણ ણં સે સાગરણ દારણ જિણદત્તં ઇયં વયાસી- અવિયાઇં અહં તાઓ ! ગિરિપહ્ણં વા તરૂપ્પહ્ણં વા મરૂપ્પવાયં વા જલપ્પવેસં વા જલણપ્પવેસં વા વિસખક્ખણં વા વેહાણસં વા સત્થોવાહણં વા ગિહ્ધપિટ્ટં વા પવ્વજ્જં વા વિદેસગમણં વા અબ્ભુવગચ્છિજ્જામિ, ણો ખલુ અહં સાગરદત્તસ્સ ગિહં અણુગચ્છિજ્જા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સાગરપુત્રે જિનદત્તને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પિતાજી ! મને પર્વત ઉપરથી કે વૃક્ષ ઉપરથી પડવાનું માન્ય છે, મરુપ્રદેશમાં પડવું સ્વીકાર્ય છે, પાણીમાં ડૂબી જવું, અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો, વિષ ભક્ષણ કરવું, ગળે ફાંસો ખાવો, શસ્ત્રનો ઘા ખમવો, ગૃહ પૃષ્ઠ મરણ મને માન્ય છે. તે જ રીતે દીક્ષા લઈ લેવી કે પરદેશમાં ચાલ્યા જવું સ્વીકાર્ય છે પરંતુ હું નિશ્ચયથી સાગરદત્તના ઘરે પાછો નહીં જ જાઉં.

૫૫ તણ ણં સે સાગરદત્તે સત્થવાહે કુહુંતરિણ સાગરસ્સ ઇયમટ્ટં ણિસામેઇ, ણિસામિત્તા લજ્જિણ વિલીણ વિહ્ધે જિણદત્તસ્સ ગિહાઓ પહિણિક્ખમઇ, પહિણિક્ખમિત્તા જેણેવ સણ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા સુકુમાલિયં દારિયં સદ્ધાવેઇ, સદ્ધાવિત્તા અંકે ણિવેસેઇ, ણિવેસિત્તા એવં વયાસી-

કિં ણં તવ પુત્તા ! સાગરણં દારણં મુક્કા ? અહં ણં તુમં તસ્સ દાહામિ, જસ્સ ણં તુમં ઇટ્ઠા જાવમણામા ભવિસ્સસિ ત્તિ સૂમાલિયં દારિયં તાહિં ઇટ્ઠાહિં વગ્ગૂહિં સમાસાસેઇ, સમાસાસિત્તા પહિવિસજ્જેઇ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે સાગરદત્ત સાર્થવાહે દિવાલની પાછળથી સાગરપુત્રની આ વાત સાંભળીને તે મનમાં લજ્જિત થયો, બીજા બધાથી લજ્જા પામ્યો, સ્વ-પરથી લજ્જા પામતો તે જિનદત્તના ઘરેથી બહાર

નીકળીને પોતાના ઘરે આવ્યો અને સુકુમાલિકા પુત્રીને બોલાવીને પોતાના ખોળામાં બેસાડીને આ પ્રમાણે કહ્યું—
હે પુત્રી ! સાગરપુત્રે તને છોડી દીધી તો શું થયું ? હવે હું તને એવા પુરુષ સાથે પરણાવીશ, જેને તું ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય અને મનોજ્ઞ થઈશ; આ પ્રમાણે કહીને સુકુમાલિકા પુત્રીને ઈષ્ટ વાણી દ્વારા આશ્વાસન આપ્યું. આશ્વાસન આપીને તેને વિદાય કરી.

ભિખારી સાથે પુનર્વિવાહ અને તેનું પલાયન :-

૫૬ તદ્દા પુત્રો સાગરદત્તે સત્થવાહે અણ્ણયા ઝપ્પિ આગાસતલગંસિ સુહણિસણ્ણે રાયમગ્ગં આલોઆમાણે આલોઆમાણે ચિટ્ઠ્ઠિ । તદ્દા પુત્રો સાગરદત્તે એગં મહં દમગપુરિસં પાસઈ, દંડિખંડણિવસણં ધંડમલ્લગં-ધંડઘડગહત્થગયં ફુટ્ટહહાહહ સીસં મચ્છિયાસહસ્સેહિં અણ્ણિજ્જમાણમગ્ગં ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ એક સમયે સાગરદત્ત સાર્થવાહ ભવનની અગાશીમાં સુખાસને બેઠા-બેઠા રાજમાર્ગને જોતાં હતા. તે સમયે સાગરદત્તે એક અત્યંત દરિદ્ર પુરુષ (ભિખારી)ને જોયો. તેણે ચીંથરે હાલ વસ્ત્રો પહેર્યા હતા. તેના હાથમાં શકોરાનું ઠીકરું અને પાણી માટે માટીનું ઠીબડું હતું, તેના વાળના ઝીંથરાં ઉડતા હતા, તેની ઉપર હજારો માખીઓ બણબણતી હતી.

૫૭ તદ્દા પુત્રો સાગરદત્તે કોઠુંબિયપુરિસે સદ્દાવેઈ સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી- તુભ્ભે પુત્રો દેવાણુપ્પિયા ! એયં દમગપુરિસં વિઝલેણં અસણ-પાણ-ખાઈમ-સાઈમેણં પલોભેહ, પલોભિત્તા ગિહં અણુપ્પવેસેહ, અણુપ્પવેસિત્તા ધંડગમલ્લગં ધંડઘડગં ચ સે એગંતે એદેહ એદિત્તા અલંકારિયકમ્મં કારેહ, કારિત્તા પ્પહાયં જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં કરેહ, કરિત્તા મણુણ્ણં અસણ-પાણ-ખાઈમ-સાઈમં ભોયાવેહ, ભોયાવિત્તા મમ અંતિયં ઉવણેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સાગરદત્તે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ અને તે (ભિખારી) પુરુષને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, આ ચારે પ્રકારના આહારનું પ્રલોભન આપીને ઘરની અંદર લાવો. અંદર લાવીને તેના શકોરા અને ઘડાના ઠીકરાંને એક તરફ ફેંકાવીને અલંકારિક કર્મ (હજામત આદિ) કરાવો, પછી સ્નાન કરાવીને યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરો. ત્યાર પછી તેને મનોજ્ઞ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ જમાડીને તેને મારી પાસે લઈ આવો.

૫૮ તદ્દા પુત્રો કોઠુંબિયપુરિસા જાવ પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા જેણેવ સે દમગપુરિસે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તં દમગં અસણ-પાણ-ખાઈમ-સાઈમં ઉવપ્પલોભેઈ, ઉવપ્પલોભિત્તા સયં ગિહં અણુપ્પવેસેતિ, અણુપ્પવેસિત્તા તં ધંડમલ્લગં ધંડઘડગં ચ તસ્સ દમગપુરિસસ્સ એગંતે એદેતિ ।

તદ્દા પુત્રો સાગરદત્તે એગંતે એદેતિ ધંડમલ્લગં ધંડઘડગં ચ તસ્સ દમગપુરિસસ્સ એગંતે એદેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષોએ સાગરદત્તની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો. તેઓ તે ભિખારી પુરુષની પાસે ગયા, જઈને તે ભિખારીને અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, આ ચારે પ્રકારના ભોજનની લાલચ આપીને ઘરમાં

લઈ આવ્યા. ત્યાર પછી તેના શકોરાના ઠીકરા તથા ઘડાના ઠીબડાને એક બાજુ ફેંકી દીધા. પોતાના શકોરાનું ઠીકરું અને ઘડાના ઠીબડાને એક બાજુએ ફેંકી દેતા જોઈને તે ભિખારી મોટેથી બૂમ-બરાડા પાડતો રોવા લાગ્યો.

૫૯ તए णं से सागरदत्ते तस्स दमगपुरिसस्स तं महया महया आरसियसहं सोच्चा णिसम्म कोडुंबियपुरिसे एवं वयासी- किं णं देवाणुप्पिया ! एस दमगपुरिसे महया महया सहेणं आरसइ ? तए णं ते कोडुंबियपुरिसा एवं वयासी- एस णं सामी ! तंसि खंडमल्लगंसि खंडघडगंसि य एगंते एडिज्जमाणंसि महया-महया सहेणं आरसइ । तए णं से सागरदत्ते तं कोडुंबिय पुरिसे एवं वयासी- मा णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! एयस्स दमगस्स तं खंडं जाव एडेह, पासे ठवेह, जहा णं पत्तियं भवइ । ते वि तहेव ठवेति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સાગરદત્તે તે ભિખારીના રડવાના મોટો અવાજ અને બૂમ-બરાડાના શબ્દો સાંભળીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને કર્મચારી પુરુષોને પૂછ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! આ ભિખારી પુરુષ જોર-જોરથી કેમ બૂમરાણ કરી રહ્યો છે ? ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ કહ્યું - હે સ્વામિન્ ! તેના શકોરા અને ઘડાના ઠીકરાંને એક બાજુ નાંખી દેવાના કારણે તે જોર-જોરથી બૂમો પાડે છે. ત્યારે સાગરદત્ત સાર્થવાહે તે કર્મચારી પુરુષોને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે તે ભિખારીના શકોરા અને ઘડાના ઠીકરાંને એકબાજુ ફેંકી ન દેતા તેની સામે જ રાખો, તેથી તેને પોતાની વસ્તુનો અને તમારો વિશ્વાસ રહે. આ સાંભળીને તેઓએ તે ઠીકરાં તેની પાસે રાખી દીધા.

૬૦ તए णं ते कोडुंबियपुरिसे तस्स दमगस्स अलंकारियकम्मं करेति, करित्ता सयपाग-सहस्सपागेहिं तेल्लेहिं अब्भंगेइ, अब्भंगिए समाने सुरभिगंधुव्वट्टणेणं गायं उव्वट्टेति उव्वट्टेत्ता उसिणोदगगंधोदएणं ण्हारणेति, सीओदगेणं ण्हारणेति, ण्हાणित्ता पम्हल सुकुमाल-गंधकासाईए गायाइं लूहेति, लूहित्ता हंसलक्खणं पट्टसाडगं परिहेति, परिहित्ता सव्वालंकार-विभूसियं करेति, करित्ता विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं भोयावेति भोयावित्ता सागरदत्तस्स उवणेति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ તે ભિખારીનું અલંકાર કર્મ-હજામત આદિ કરાવ્યા. શતપાક અને સહસ્રપાક (સો કે હજાર ઔષધ નાંખીને બનાવેલા) તેલથી માલિશ કર્યું. ત્યાર પછી સુવાસિત ગંધ પિષ્ટક-પીઠી ચોળીને ઉષ્ણોદક, ગંધોદક અને શીતોદકથી સ્નાન કરાવ્યું. સ્નાન કરાવીને બારીક અને સુકોમલ ગંધકધાય વસ્ત્રથી શરીર લૂંછ્યું. ત્યાર પછી હંસ જેવા શ્વેત, સ્વચ્છ વસ્ત્રો પહેરાવ્યા અને સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કર્યો. વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ વગેરે ભોજન કરાવ્યું, ભોજન કરાવ્યા પછી તેને સાગરદત્તની સમીપે લઈ ગયા.

૬૧ તए णं सागरदत्ते सूमालियं दारियं णहायं जाव सव्वालंकारविभूसियं करित्ता तं दमगपुरिसं एवं वयासी- एस णं देवाणुप्पिया ! मम धूया इट्ठा, एयं च णं अहं तव भारियत्ताए दलामि भदियाए भद्दओ भविज्जासि ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સાગરદત્તે સુકુમાલિકા પુત્રીને સ્નાન કરાવીને યાવત્ સમસ્ત અલંકારોથી

અલંકૃત કરીને, તે ભિખારી પુરુષને આ પ્રમાણે કહ્યું – હે દેવાનુપ્રિય ! આ મારી પુત્રી મને ઈષ્ટ છે, તેને હું તમારી ભાર્યાના રૂપમાં આપું છું. આ ભાગ્યશાળી કન્યાને પ્રાપ્ત કરીને તમે ભાગ્યશાળી થાઓ.

૬૨ તદ્દાં પુત્રસ્ય દમગપુરિસે સાગરદત્તસ્સ ઇયમદ્વં પડિસુણેઙ્ગ, પડિસુણિત્તા સૂમાલિયાય દારિયાય સદ્ધિં વાસઘરં અણુપવિસઙ્ગ, સૂમાલિયાય દારિયાય સદ્ધિં તલિગંસિ ણિવજ્જઙ્ગ ।

તદ્દાં પુત્રસ્ય દમગપુરિસે સૂમાલિયાય ઇમં ઇયારૂવં અંગ્ગાસં પડિસંવેદેઙ્ગ, સેસં જહા સાગરસ્સ જાવ સયણિજ્જાઓ અબ્ભુદ્દેઙ્ગ, અબ્ભુદ્ધિત્તા વાસઘરાઓ ણિગ્ગચ્છઙ્ગ, ણિગ્ગચ્છિત્તા ચંડમલ્લગં ચંડઘઙ્ગં ચ ગહાય મારામુક્કે વિવ કાણે જામેવ દિસં પાઠ્ઠભૂણે તામેવ દિસં પડિગણે ।

તદ્દાં પુત્રસ્ય સૂમાલિયા જાવ ગણે પુત્રસ્ય દમગપુરિસે તિ કટ્ટુ ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ઙ્ગિયાયઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- તે દ્રમક (ભિખારી) પુરુષે સાગરદત્તની વાતનો સ્વીકાર કરીને સુકુમાલિકાની સાથે શયનઘરમાં પ્રવેશ કર્યો અને સુકુમાલિકાની સાથે એક શય્યા પર સૂતો.

તે સમયે તે દ્રમક પુરુષે સુકુમાલિકાના અંગ સ્પર્શનો આ પ્રકારનો એવો અનુભવ કર્યો કે— શેષ વૃત્તાંત સાગરપુત્રની સમાન જાણવું યાવત્ તે શય્યા ઉપરથી ઊઠ્યો અને શયનાગારથી બહાર નીકળીને પોતાના તે શકોરા અને ઘડાના ઠીકરાંને લઈને, મારનાર પુરુષના હાથમાંથી છુટકારો પામેલા કાગડાની જેમ શીઘ્ર જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશામાં પાછો ગયો.

ત્યાર પછી જાગી ગયેલી યાવત્ ‘તે દ્રમક પુરુષ ચાલ્યો ગયો.’ એમ વિચારીને સુકુમાલિકા નિરાશ બની ગઈ યાવત્ આર્તધ્યાન કરવા લાગી.

સુકુમાલિકા દાનધર્મમાં પ્રવૃત્ત :-

૬૩ તદ્દાં પુત્રસ્ય ભદ્દા કલ્લં પાઠ્ઠપ્પભાયાય દાસચેદિં સદ્દાવેઙ્ગ, સદ્દાવેત્તા ઇવં વયાસી-જાવ સાગરદત્તસ્સ ઇયમદ્વં ણિવેદેઙ્ગ । તદ્દાં પુત્રસ્ય સાગરદત્તે તહેવ સંભંતે સમાણે જેણેવ વાસહરે તેણેવ ડવાગચ્છઙ્ગ, ડવાગચ્છિત્તા સૂમાલિયં દારિયં અંકે ણિવેસેઙ્ગ, ણિવેસિત્તા ઇવં વયાસી-અહો પુત્રસ્ય પુત્તા ! પુરાપોરાણાણ જાવ પચ્ચણુભવમાણી વિહરસિ । તં મા પુત્રસ્ય પુત્તા ! ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ઙ્ગિયાહિ, તુમં પુત્રસ્ય પુત્તા ! મમ મહાણસંસિ વિઠલં અસણં પાણં ચાઈમં સાઈમં જહા પોટ્ટિલા જાવ પરિભાણમાણી વિહરાહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બીજે દિવસે પ્રભાતે ભદ્રાએ દાસીને બોલાવીને વરવધૂ માટે દાતણ-પાણી લઈ જવા કહ્યું, યાવત્ દાસીએ સુકુમાલિકા પાસેથી દ્રમકના ચાલ્યા જવાની વાત સાંભળીને સાગરદત્ત સાર્થવાહની પાસે આવીને તે વૃત્તાંતનું નિવેદન કર્યું. ત્યારે સાગરદત્ત સાર્થવાહ સંભ્રાંત-વ્યાકુળ થઈને વાસગૃહમાં આવ્યા. આવીને સુકુમાલિકાને ખોળામાં બેસાડીને કહ્યું— હે પુત્રી ! તું પૂર્વ જન્મમાં કરેલા હિંસા આદિ દુષ્કૃત્યો દ્વારા ઉપાર્જિત પાપકર્મોનું ફળ ભોગવી રહી છો, તેથી તું ! ભગ્નમનોરથવાળી થઈને યાવત્ ચિંતા ન કર. હે પુત્રી ! મારી ભોજનશાળામાં તૈયાર થયેલા વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારનો આહાર પોટ્ટિલાની જેમ યાવત્ શ્રમણો આદિને આપતી રહે.

સુકુમાલિકાને ઘરે સાધ્વીઓનું ભિક્ષાર્થે આગમન :-

૬૪ તદ્દાં સા સૂમાલિયા દારિયા એયમદ્વં પડિસુણેઙ્, પડિસુણિત્તા મહાણસંસિ વિપુલં
અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં જાવ દલમાણી વિહરઈ ।

તેણં કાલેણં તેણં સમણં ગોવાલિયાઓ અજ્જાઓ બહુસ્સુયાઓ એવં જહેવ તેયલિણાણ
સુવ્વયાઓ તહેવ સમોસઢાઓ, તહેવ સંઘાડઓ જાવ અણુપવિટ્ટે તહેવ જાવ સૂમાલિયા પડિલાભિત્તા
એવં વયાસી- એવં ખલુ અજ્જાઓ ! અહં સાગરસ્સ અણિટ્ટા જાવ અમણામા, ણેચ્છઈ ણં સાગરણ
મમ ણામં વા જાવ પરિભોગં વા ? જસ્સ જસ્સ વિ ય ણં દિજ્જામિ તસ્સ તસ્સ વિ ય ણં અણિટ્ટા
જાવ અમણામા ભવામિ, તુભ્ભે ય ણં અજ્જાઓ ! બહુણાયાઓ, એવં જહા પોટ્ટિલા જાવ ઉવલલ્લે
જેણં અહં સાગરસ્સ દારગસ્સ ઇટ્ટા કંતા જાવ ભવેજ્જામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુકુમાલિકા દારિકાએ આ વાતનો સ્વીકાર કરીને ભોજનશાળામાં વિપુલ અશન,
પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ત્યારે પ્રકારનો તૈયાર થયેલો આહાર શ્રમણાદિને આપવા લાગી.

તે કાળે અને તે સમયે ગોપાલિકા નામના બહુશ્રુતા સાધ્વીજી વિચરતા હતા. તે ગોપાલિકા સાધ્વીજી
ચંપાનગરીમાં પધાર્યા. તેમાંથી એક સંઘાડો સુકુમાલિકાના ઘેર ગોચરી માટે ગયો વગેરે વર્ણન તેતલીપ્રધાન
નામના ચૌદમા અધ્યયનના વર્ણન સમાન જાણવું યાવત્ સુકુમાલિકાએ ભક્તિભાવપૂર્વક આહાર-પાણી
વહોરાવીને સાધ્વીજીઓને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે આર્યાઓ ! મારા પતિ સાગરપુત્ર માટે હું અનિષ્ટ યાવત્ અમનોહર થઈ છું. તેઓ મારું નામ
પણ સાંભળવા ઈચ્છતા નથી, તો ઉપભોગ-પરિભોગની તો વાત જ શું કરવી ? તે સિવાય મારા પિતા જેને
પત્નીરૂપે આપે તે બધા માટે હું અનિષ્ટ, અમનોજ્ઞ થઈ જાઉં છું. હે આર્યાઓ ! તમે તો બહુશ્રુત છો વગેરે
પોટ્ટિલાના કથનની જેમજ સુકુમાલિકાએ પણ પતિને વશ કરવા માટે ઉપાયોની પૂછપરછ કરી અને કહ્યું કે
તમે કોઈ ચૂર્ણ, મંત્રાદિ પ્રાપ્ત કર્યા હોય, તો તે મને આપો જેથી હું સાગરપુત્રને ઈષ્ટ, કાંત થઈ જાઉં.

સુકુમાલિકાની દીક્ષા અને આતાપના :-

૬૫ અજ્જાઓ તહેવ ભણંતિ, તહેવ સાવિયા જાયા, તહેવ ચિંતા, તહેવ સાગરદત્તં
સત્થવાહં આપુચ્છઈ જાવ ગોવાલિયાણં અંતિણ પવ્વઈયા । તદ્દાં સા સૂમાલિયા અજ્જા
જાયા- ઈરિયાસમિયા જાવ બંભયારિણી; બહૂહિં ચઉત્થછટ્ટુટ્ટમ જાવ વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તેની વાત સાંભળીને ગોપાલિકા આર્યાએ પોટ્ટિલાના વર્ણનની જેમજ સુવ્રતા આર્યાઓની
સમાન ઉત્તર આપ્યો. સાધ્વીજીના પ્રતિબોધથી પોટ્ટિલાની જેમ સુકુમાલિકા પણ શ્રાવિકા થઈ. ત્યાર પછી
ક્રમશઃ દીક્ષા અંગીકાર કરવાનો વિચાર કર્યો, સાગરદત્ત સાર્થવાહ પાસેથી દીક્ષાની આજ્ઞા માંગી વગેરે
વર્ણન જાણવું યાવત્ તે ગોપાલિકા આર્યાની પાસે પ્રવ્રજિત બની. ત્યાર પછી તે સુકુમાલિકા આર્યા ઈર્યા
સમિતિથી સંપન્ન યાવત્ બ્રહ્મચારિણી થઈ ગઈ અને અનેકવિધ ઉપવાસ, છઠ, અષ્ટમ આદિની તપસ્યા
કરતી વિચરવા લાગી.

૬૬ તદ્દાં સા સૂમાલિયા અજ્જા અણ્ણયા કયાઈ જેણેવ ગોવાલિયાઓ અજ્જાઓ

તેણેવ ઉવાગચ્છદ્, ઉવાગચ્છિત્તા વંદદ્ ણમંસદ્, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણં અજ્જાઓ! તુભ્હેહિં અભ્બણુણ્ણાયા સમાણી ચંપાઓ બહિં સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ અદૂરસામંતે છટ્ટંછટ્ટેણં અણિક્ખિત્તેણં તવોકમ્મેણં સૂરાભિમુહી આયાવેમાણી વિહરિત્તે ।

ભાવાર્થ :- એક વાર સુકુમાલિકા આર્યાએ ગોપાલિકા આર્યાની પાસે જઈને, તેઓને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે આર્યા(સાધ્વીજી)! હું આપની આજ્ઞા મેળવીને ચંપાનગરીની બહાર, સુભૂમિ ભાગ ઉદ્યાનથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક(ઉદ્યાનની સમીપે) નિરંતર છઠ-છઠની તપશ્ચર્યા કરતાં, સૂર્યની સન્મુખ આતાપના લેવા ઈચ્છું છું.'

૬૭ તદ્ ણં તાઓ ગોવાલિયાઓ અજ્જાઓ સૂમાલિયં એવં વયાસી- અમ્હે ણં અજ્જે! સમણીઓ ણિગંઠીઓ ઈરિયાસમિયાઓ જાવ ગુત્તબંભચારિણીઓ । ણો ખલુ અમ્હં કપ્પદ્ બહિયા ગામસ્સ વા જાવ સણિવેસસ્સ વા છટ્ટંછટ્ટેણં અણિક્ખિત્તેણં તવોકમ્મેણં સૂરાભિમુહીણં આયાવેમાણીણં વિહરિત્તે । કપ્પદ્ ણં અમ્હં અંતો ઉવસ્સયસ્સ વદ્(વેડયા) પરિક્ખિત્તસ્સ સંઘાડિપડિબદ્ધિયાદ્ ણં સમતલપાડયાદ્ આયાવિત્તે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે ગોપાલિકા આર્યાએ સુકુમાલિકા આર્યાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે આર્યે! આપણે શ્રમણી નિર્ગંથીઓ છીએ, ઈર્યા સમિતિથી યુક્ત યાવત્ ગુપ્ત બ્રહ્મચારિણી છીએ, તેથી આપણને ગામ યાવત્ સન્નિવેશ(વસતી)થી બહાર જઈને છઠ-છઠની તપસ્યા કરીને, સૂર્યાભિમુખ થઈને આતાપના લેતાં વિચરવું કલ્પતું નથી પરંતુ ચારે બાજુ ભીંત હોય તેવા ઉપાશ્રયની અંદર જ, પછેડીથી પોતાના શરીરને સારી રીતે ઢાંકીને, પડદો બાંધીને, સમતલ પગે સ્થિત રહીને આતાપના લેવી કલ્પે છે.

૬૮ તદ્ ણં સા સૂમાલિયા ગોવાલિયાદ્ અજ્જાદ્ એયમટ્ટં ણો સદ્દહદ્, ણો પત્તિયદ્, ણો રોણદ્, એયમટ્ટં અસદ્દહમાણી અપત્તિયમાણી અરોણમાણી સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ અદૂરસામંતે છટ્ટંછટ્ટેણં જાવ વિહરદ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુકુમાલિકાને ગોપાલિકા આર્યાજીની આ વાત પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ કે રુચિ ન થઈ. આ રીતે શ્રદ્ધા પ્રતીતિ કે રુચિ ન કરતાં તે સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનની નજીકમાં નિરંતર છઠ-છઠનો તપ કરતી યાવત્ આતાપના લેતી વિચરવા લાગી.

સુકુમાલિકા દ્વારા પાંચ પતિનું નિદાન :-

૬૯ તદ્ ણં ચંપાદ્ ણયરીદ્ લલિતા ણામં ગોટ્ટી પરિવસદ્- ણરવદ્દિણ્ણવિયારા, અમ્માપિદ્ ણિયયણિપ્પિવાસા, વેસવિહા-કયણિકેયા, ણાણાવિહાવિણયપ્પહાણા અદ્ધા જાવ અપરિભૂયા ।

ભાવાર્થ :- ચંપા નગરીમાં લલિતા નામની(ક્રીડામાં સંલગ્ન રહેનારી) એક ટોળી નિવાસ કરતી હતી. તે ટોળીએ કોઈપણ પ્રસંગથી રાજાને પ્રસન્ન કર્યા હતા અને રાજાએ તેને ઈચ્છાનુસાર વિચરણ કરવાની છૂટ આપી હતી. તે ટોળીએ માતા-પિતા આદિની પરવા કર્યા વિના સ્વચ્છંદપણે વેશ્યાના ઘરને જ પોતાનું ઘર કર્યું હતું. વિવિધ પ્રકારના અવિનય, અનાચાર કરવા તે જ તેમનું કામ હતું. તેઓ પાસે ધનની ખોટ ન હતી અને તેવી જ વૃત્તિવાળા અનેક લોકો માટે તે ટોળી આધારભૂત હતી.

૭૦ તત્થ ણં ચંપાણયરીણ દેવદત્તા ણામં ગણિયા હોત્થા- સુકુમાલા, (વણ્ણઓ) જહા અંહણાણ । તણ ણં તીસે લલિયાણ ગોટ્ટીણ અણ્ણયા પંચ ગોટ્ટિલ્લપુરિસા દેવદત્તાણ ગણિયાણ સદ્ધિં સુભૂમિભાગસ્સ ડજ્જાણસ્સ ડજ્જાણસિરિં પચ્ચણુબ્ભવમાણા વિહરંતિ । તત્થ ણં ણે ગોટ્ટિલ્લપુરિસે દેવદત્તં ગણિયં ડચ્છંગે ધરેઙ્ગ, ણે પિટ્ટુઓ આયવત્તં ધરેઙ્ગ, ણે પુપ્ફપૂરયં રણ્ણ, ણે પાણ રણ્ણ, ણે ચામરુક્ખેવં કરેઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં દેવદત્તા નામની ગણિકા રહેતી હતી. તે સુકુમાલ હતી. તેનું વર્ણન ત્રીજા 'અંડક' અધ્યયનમાં વર્ણિત દેવદત્તા ગણિકા સમાન જાણવું જોઈએ.

એકવાર તે લલિતા ટોળીના પાંચ પુરુષો દેવદત્તા ગણિકાની સાથે, સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનની શોભાનો અનુભવ કરતાં ઉદ્યાનમાં ફરી રહ્યા હતા. ત્યાં તેમાંથી કોઈ એક પુરુષે દેવદત્તા ગણિકાને પોતાના ખોળામાં બેસાડી હતી, એકે પાછળથી તેના ઉપર છત્રને ધારણ કર્યું હતું, એક તેને પુષ્પોથી સજાવતો હતો, એક તેના પગમાં રંગ લગાડતો હતો અને એક તેના પર ચામર ઢોળતો હતો.

૭૧ તણ ણં સા સૂમાલિયા અજ્જા દેવદત્તં ગણિયં તેહિં પંચહિં ગોટ્ટિલ્લપુરિસેહિં સદ્ધિં ડરાલાં માણુસ્સગાં ભોગભોગાં ભુંજમાણિં પાસઙ્ગ, પાસિત્તા ડમેયારૂવે સંકપ્પે સમુપ્પજ્જિત્થા- અહો ણં ડમા ડત્થિયા પુરાપોરાણાણં જાવ વિહરઙ્ગ, તં જઙ્ગ ણં કેઙ્ગ ડમસ્સ સુચરિયસ્સ તવ ણિયમ-બંભચેરવાસસ્સ કલ્લાણે ફલવિત્તિવિસેસે અત્થિ, તો ણં અહમવિ આગમિસ્સેણં ભવગ્ગહણેણં ડમેયારૂવાં ડરાલાં માણુસ્સગાં ભોગભોગાં ભુંજમાણી વિહરિજ્જામિ ત્તિ કટ્ટુ ણિયાણં કરેઙ્ગ, કરિત્તા આયાવણભૂમીઓ પચ્ચોરુહઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- દેવદત્તા ગણિકાને લલિતા ટોળીના પાંચ પુરુષોની સાથે મનુષ્ય સંબંધી વિશિષ્ટ ભોગો ભોગવતાં જોઈને તે સુકુમાલિકા આર્યાને આ પ્રકારનો સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો- અહો ! આ સ્ત્રી પૂર્વ આચરિત શુભકર્મોનું ફળ અનુભવી રહી છે. જો મારા સમ્યક પ્રકારે આચરેલા આ તપ નિયમ અને બ્રહ્મચર્યનું કાંઈપણ કલ્યાણકારી ફળ-વિશેષ હોય, તો હું પણ આગામી ભવમાં આ જ પ્રમાણે મનુષ્ય સંબંધી વિશિષ્ટ ભોગોને ભોગવતી વિચરું, તેણીએ આ પ્રમાણે નિદાન(નિયાણું) કર્યું, નિદાન કરીને આતાપના ભૂમિથી પાછી ફરી.

સુકુમાલિકાનો શિથિલાચાર :-

૭૨ તણ ણં સા સૂમાલિયા અજ્જા સરીરબડસા જાયા યાવિ હોત્થા, અભિક્ખણં-અભિક્ખણં હત્થે ધોવેઙ્ગ, પાણ ધોવેઙ્ગ, સીસં ધોવેઙ્ગ, મુહં ધોવેઙ્ગ, થણંતરાં ધોવેઙ્ગ, કકખંતરાં ધોવેઙ્ગ, ગોજ્જંતરાં ધોવેઙ્ગ, જત્થ ણં ઠાણં વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેણ્ણ તત્થ વિ ય ણં પુવ્વામેવ ડદણં અબ્ભુક્ખેત્તા તઓ પચ્છા ઠાણં વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેણ્ણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે સુકુમાલિકા આર્યા શરીરબકુશા થઈ ગઈ અર્થાત્ શરીર સંસ્કારની પ્રવૃત્તિમાં આસક્ત થઈ ગઈ. તે વારંવાર હાથ, પગ, મસ્તક, મુખ, છાતી, બગલ તથા ગુપ્તાંગ આદિને ધોવા લાગી. જે સ્થાન ઉપર ઊભી રહેતી, સૂતી કે બેસતી ત્યાં પણ પહેલાં જમીન પર પાણી છાંટતી અને પછી ઊભી રહેતી, સૂતી કે બેસતી.

૭૩ તદ્દં તાઓ ગોવાલિયાઓ અજ્ઞાઓ સૂમાલિયં અજ્ઞં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપિએ અજ્ઞે ! અમ્હં સમણીઓ ગિગંથાઓ ઈરિયાસમિયાઓ જાવ બંભચેરધારિણીઓ । ણો ખલુ કપ્પઇ અમ્હં સરીરબાડસિયાએ હોત્તએ, તુમં ચ ણં અજ્ઞે ! સરીરબાડસિયા અભિક્ખણં- અભિક્ખણં હત્થે ધોવસિ જાવ ચેએસિ, તં તુમં ણં દેવાણુપિયાએ ! તસ્સ ઠાણસ્સ આલોએહિ જાવ પઢિવજ્જાહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે ગોપાલિકા આર્યાએ સુકુમાલિકા આર્યાને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે દેવાનુપ્રિયે ! આપણે નિર્ગ્રંથ સાધવીઓ છીએ, ઈર્યાસમિતિથી સંપન્ન યાવત્ બ્રહ્મચારિણી છીએ. આપણને શરીર બકુશા થવું કલ્પતું નથી, પરંતુ હે આર્યે ! તમે શરીર બકુશા થઈ ગયા છો, તમે વારંવાર હાથ ધુઓ છો યાવત્ જમીન પર પાણી છાંટીને પછી ઊભા રહો છો, બેસો છો અને સૂવો છો. હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે આ પ્રવૃત્તિઓની આલોચના કરો યાવત્ પ્રાયશ્ચિત્ત અંગીકાર કરો.

૭૪ તદ્દં ણં સા સૂમાલિયા ગોવાલિયાણં અજ્ઞાણં એયમટ્ટં ણો આઢાઇ, ણો પરિજ્ઞાણઇ, અણાઢાયમાણી અપરિજ્ઞાણમાણી વિહરઇ । તદ્દં ણં તાઓ અજ્ઞાઓ સૂમાલિયં અજ્ઞં અભિક્ખણં- અભિક્ખણં અભિહીલંતિ ણિંદેતિ ચિંસેતિ ગરિહંતિ પરિભવંતિ, અભિક્ખણં અભિક્ખણં એયમટ્ટં ણિવારેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુકુમાલિકા આર્યાએ ગોપાલિકા આર્યાના આ આદેશનો આદર કર્યો નહીં, તેનો સ્વીકાર કર્યો નહીં પરંતુ અનાદર અને અસ્વીકાર કરતી તે જ પ્રમાણે રહેવા લાગી. ત્યાર પછી બીજી આર્યાઓ સુકુમાલિકા આર્યાના આ પ્રકારના આચરણ અને વ્યવહાર માટે વારંવાર અવહેલના કરવા લાગી, નિંદા કરવા લાગી, ખીજાવા લાગી, ગર્હા કરવા લાગી, અનાદર કરવા લાગી અને વારંવાર આ અનાચરણ માટે તેને રોકવા લાગી.

૭૫ તદ્દં ણં તીસે સૂમાલિયાએ સમણીહિં ણિગંથીહિં હીલિજ્જમાણીએ જાવ વારિજ્જમાણીએ ઇમેયારૂવે અજ્ઞત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા- “જયા ણં અહં અગારવાસમજ્ઞે વસામિ, તયા ણં અહં અપ્પવસા । જયા ણં અહં મુંડે ભવિત્તા પવ્વઇયા, તયા ણં અહં પરવસા । પુલ્લિં ચ ણં મમં સમણીઓ આઢાયંતિ, ઇયાણિં ણો આઢાયંતિ । તં સેયં ખલુ મમ કલ્લં પાઠપ્પભાયાએ ગોવાલિયાણં અજ્ઞાણં અંતિયાઓ પઢિણિક્ખમિત્તા પાઢિએક્કં ઉવસ્સયં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરિત્તએ” ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા કલ્લં પાઠપ્પભાયાએ ગોવાલિયાણં અજ્ઞાણં અંતિયાઓ પઢિણિક્ખમઇ, પઢિણિક્ખમિત્તા પાઢિએક્કં ઉવસ્સયં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- નિર્ગ્રંથ શ્રમણીઓ દ્વારા અવહેલના કરાતી અને રોકવામાં આવતી તે સુકુમાલિકાના મનમાં આ પ્રકારના અધ્યવસાય યાવત્ વિચાર ઉત્પન્ન થયા કે- “જ્યારે હું ગૃહસ્થ વાસમાં રહેતી હતી, ત્યારે હું સ્વાધીન હતી અને જ્યારથી હું મુંડિત થઈને દીક્ષિત થઈ છું, ત્યારથી હું પરાધીન થઈ ગઈ છું. પહેલાં જે શ્રમણીઓ મારો આદર કરતી હતી તે હવે આદર કરતી નથી. તેથી કાલે સવારે ગોપાલિકા આર્યાની પાસેથી નીકળીને અલગ ઉપાશ્રયમાં જઈને રહેવું મારા માટે શ્રેયસ્કર છે.” તેવો વિચાર કરીને તે બીજે દિવસે સવાર થતાં ગોપાલિકા આર્યા પાસેથી નીકળીને અલગ ઉપાશ્રયમાં રહેવા લાગી.

સુકુમાલિકાની વિરાધક ગતિ અને દેવીનો ભવ :-

૭૬ ત્વં સા સૂમાલિયા અજ્ઞા અણોહટ્ટિયા અણિવારિયા સચ્છંદમઈ અભિક્ષણં અભિક્ષણં હત્થે ધોવેઈ જાવ ચેઈ । તત્થ વિ ય ણં પાસત્થા પાસત્થાવિહારી, ઓસણ્ણા ઓસણ્ણવિહારી, કુસીલા કુસીલવિહારી, સંસત્તા સંસત્તવિહારી બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણ-પરિયાગં પાઠણ્ણ, અદ્ધમાસિયાઈ સંલેહણાઈ અપ્પાણં ઝોસેત્તા, તીસં ભત્તાઈ અણસણાઈ છેદેત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોઈય-અપડિક્કંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઈસાણે કપ્પે અણ્ણયરંસિ વિમાણંસિ દેવગણિયત્તાઈ ઉવવણ્ણા । તત્થેગઈયાણં દેવીણં ણવ પલિઓવમાઈ ઠિઈ પ્પણ્ણત્તા । તત્થ ણં સૂમાલિયાઈ દેવીઈ ણવ પલિઓવમાઈ ઠિઈ પ્પણ્ણત્તા ।

ભાવાર્થ :- અલગ ઉપાશ્રયમાં તેને કોઈ મનાઈ કરનાર તથા રોકનાર ન હોવાથી તે સુકુમાલિકા આર્યા સ્વછંદપણે વારંવાર હાથ-પગ ધોવા લાગી યાવત્ જળ છાંટીને આસન, શયન વગેરે કરવા લાગી. મહાવ્રતો અને જ્ઞાનાદિમાં શિથિલ થવાથી તેણી પાર્શ્વસ્થા બની ગઈ અને દીર્ઘકાળ પર્યંત શિથિલાચારી રહેવાથી શિથિલાચારના સ્વભાવવાળી પાર્શ્વસ્થવિહારી બની ગઈ. સમાચારીમાં આળસુ થવાથી અવસન્ન અને અવસન્ન વિહારી, અનાચારના સેવનથી કુશીલા અને કુશીલવિહારી, સંસર્ગ અને સંયોગ અનુસાર પ્રવૃત્તિ કરતી હોવાથી સંસક્તા અને સંસક્તવિહારી બની ગઈ. આ પ્રમાણે ઘણા વર્ષો સુધી સંયમ પર્યાયનું પાલન કરીને, અર્ધ માસની સંલેખના કરીને ૩૦ ભક્ત આહારનો ત્યાગ કરીને પોતાના તે દૂષિત આચારોની આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કર્યા વિના જ યથાસમયે કાળ કરીને, ઈશાન કલ્પના કોઈ વિમાનમાં દેવગણિકા (અપરિગૃહિતા દેવી) રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં અનેક દેવીઓની નવ પલ્યોપમની સ્થિતિ હોય છે. સુકુમાલિકા દેવીને પણ નવ પલ્યોપમની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ.

દ્રૌપદીનો ભવ :-

૭૭ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઇહેવ જંબુદ્દીવે દીવે ભારહે વાસે પંચાલેસુ જણવણ્ણસુ કંપિલ્લપુરે ણામં ણગરે હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ ણં દુવણ્ણ ણામં રાયા હોત્થા, વણ્ણઓ । તસ્સ ણં ચુલણી દેવી, ધટ્ટજુણ્ણે કુમારે જુવરાયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે આ જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભરત ક્ષેત્રમાં, પાંચાલ દેશમાં કાંપિલ્યપુર નામનું નગર હતું. ત્યાં દ્રુપદ રાજા હતા. તેને યુલણી નામની પટરાણી હતી અને ધૃષ્ટદ્યુમ્નકુમાર યુવરાજ હતો. નગર, રાજા આદિનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક આદિ સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

દ્રૌપદીનો જન્મ :-

૭૮ ત્વં સા સૂમાલિયા દેવી તાઓ દેવલોયાઓ આઠક્ષણં જાવ ચઈત્તા ઇહેવ જંબુદ્દીવે દીવે ભારહે વાસે પંચાલેસુ જણવણ્ણસુ કંપિલ્લપુરે ણયરે દુપયસ્સ રણ્ણો ચુલણીઈ દેવીઈ કુચ્છિંસિં દારિયત્તાઈ પચ્ચાયાયા । ત્વં સા ચુલણી દેવી ણવણ્ણં માસાણં જાવ દારિયં પયાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે સુકુમાલિકા દેવી દેવલોક સંબંધી આયુષ્યપૂર્ણ કરીને (ચ્યવીને) આ જંબૂદ્વીપમાં,

ભારતવર્ષમાં, પંચાલ જનપદમાં કાંપિલ્યપુર નગરમાં દ્રુપદ રાજાની યુલણી રાણીની કુક્ષીમાં પુત્રી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાર પછી યુલણી દેવીએ નવ માસ પૂર્ણ થયા ત્યારે પુત્રીને જન્મ આપ્યો.

૭૯ તए णं तीसे दारियाए णिव्वत्तबारसाहियाए इमं एयारूवं णामधेज्जं- जम्हा णं ए सा दारिया दुवयस्स रण्णो धूया चुलणीए देवीए अत्तया, तं होउ णं अम्हं इमीसे दारियाए णामधिज्जे दोवई । तए णं तीसे अम्मापियरो इमं एयारूवं गोण्णं गुणणिप्फण्णं णामधेज्जं करेति- दोवई ।

ભાવાર્થ :- તે પુત્રી બાર દિવસની થઈ ત્યારે તેનું નામ કરણ થયું કે આ બાલિકા દ્રુપદ રાજાની પુત્રી અને યુલણી રાણીની આત્મજા છે. તેથી અમારી આ બાલિકાનું નામ દ્રૌપદી હો, આ પ્રમાણે નક્કી કરીને માતા-પિતાએ તેનું 'દ્રૌપદી' તેવું ગુણવાળું અને ગુણ નિષ્પન્ન નામ રાખ્યું.

૮૦ તए णं सा दोवई दारिया पंचधाइपरिग्गहिया जाव गिरिकंदरमल्लीणा इव चंपगलया णिवायणिव्वाघायंसि सुहंसुहेणं परिवड्ढइ । तए णं सा दोवई रायवरकण्णा उम्मुक्कबालभावा जाव उक्किट्टसरीरा जाया यावि होत्था ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચ ધાવમાતા દ્વારા ગ્રહણ કરાયેલી તે દ્રૌપદીપુત્રી પર્વતની ગુફામાં સ્થિત, વાયુ આદિના વ્યાઘાતથી રહિત ચંપકલતાની જેમ સુખપૂર્વક વધવા લાગી. તે શ્રેષ્ઠ રાજકન્યા બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થઈને ક્રમશઃ યૌવનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ, સમજદાર થઈ ગઈ. ઉત્કૃષ્ટ રૂપ, યૌવન, અને લાવણ્યથી યુક્ત તથા ઉત્કૃષ્ટ શરીરવાળી થઈ અર્થાત્ સર્વાંગ સુંદર થઈ ગઈ.

૮૧ તए णं तं दोवइं रायवरकण्णं अण्णया कयाइ अंतेउरियाओ ण्हायं जाव सव्वालंकार- विभूसियं करेति, करित्ता दुवयस्स रण्णो पायवंदियं पेसंति । तए णं सा दोवई रायवरकण्णा जेणेव दुवए राया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता दुवयस्स रण्णो पायग्गहणं करेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈસમયે અંત:પુરની પરિચારિકાઓએ રાજવર કન્યા દ્રૌપદીને સ્નાન કરાવ્યું યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને દ્રુપદરાજા પાસે પાય-વંદન માટે મોકલી. શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી દ્રૌપદીએ દ્રુપદરાજાની પાસે જઈને દ્રુપદરાજાનો(પિતાનો) ચરણ-સ્પર્શ કર્યો.

૮૨ તए णं से दुवए राया दोवइं दारियं अंके णिवेसेइ, णिवेसित्ता दोवईए रायवरकण्णाए रूवेण य जोव्वणेण य लावण्णेण य जायविम्हए दोवइं रायवरकण्णं एवं वयासी- जस्स णं अहं पुत्ता ! रायस्स वा जुवरायस्स वा भारियत्ताए सयमेव दलइस्सामि, तत्थ णं तुमं सुहिया वा दुक्खिया वा भविज्जासि । तए णं ममं जावजीवाए हिययडाहे भविस्सइ । तं णं अहं तव पुत्ता ! अज्जयाए सयंवरं विरयामि । अज्जयाए णं तुमं दिण्णसयंवरा । जं णं तुमं सयमेव रायं वा जुवरायं वा वरेहिसि, से णं तव भत्तारे भविस्सइ, त्ति कट्टट्ठ ताहिं इट्ठाहिं जाव आसासेइ, आसासित्ता पडिविसज्जेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દ્રુપદરાજાએ દ્રૌપદી રાજકન્યાને પોતાના ખોળામાં બેસાડી, બેસાડીને તેના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યથી વિસ્મિત થઈને તે રાજકન્યા દ્રૌપદીને આ પ્રમાણે કહ્યું- “હે પુત્રી ! જો હું કોઈ

રાજા કે યુવરાજને તારા પતિરૂપે પસંદ કરીને તેની સાથે તને પરણાવું, તો ત્યાં તું સુખી થઈશ કે દુઃખી થઈશ તે ખબર નથી. જો તું ત્યાં દુઃખી થાય, તો મને જીંદગીભર મનમાં દુઃખ રહે, માટે હે પુત્રી ! થોડા દિવસોમાં જ હું તારો સ્વયંવર કરીશ. આજથી જ મેં તને સ્વયંવરમાં આપી દીધી છે. તું તારી ઈચ્છાથી જે કોઈ રાજા કે યુવરાજને પસંદ કરીશ, તે જ તારો ભરથાર(પતિ) થશે. આ પ્રમાણે ઈષ્ટ, પ્રિય આદિ વચનોથી દ્રૌપદીને આશ્વાસન આપીને વિદાય કરી.

દ્રૌપદીનો સ્વયંવર :-

૮૩ તए णं से दुवए राया दूयं सद्वावेइ, सद्वावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! बारवइं णयरिं, तत्थ णं तुमं कण्हं वासुदेवं, समुद्विजयपामोकखे दस दसारे, बलदेवपामोकखे पंच महावीरे, उगसेणपामोकखे सोलस रायसहस्से, पज्जुण्णपामोकखाओ अद्धुट्ठाओ कुमारकोडीओ, संबपामोकखाओ सट्ठिं दुद्धंतसाहस्सीओ, वीरसेणपामोकखाओ इक्कवीसं वीरपुरिससाहस्सीओ, महासेणपामोकखाओ छप्पणं बलवगसाहस्सीओ, अण्णे य बहवे राईसर-तलवर-माडंबियकोडुंबिय-इब्भसेट्ठि-सेणावइ-सत्थवाहपभिइओ करयल- परिग्गहियं दसणहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु जएणं विजएणं वद्धावेहि, वद्धावित्ता एवं वयाहि-

एवं खलु देवाणुप्पिया ! कंपिल्लपुरे णयरे दुवयस्स रण्णे धूयाए चुलणीए देवीए अत्तयाए धट्टजुण्णकुमारस्स भगिणीए, दोवईए रायवरकण्णाए सयंवरे भविस्सइ। तं णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! दुवयं रायं अणुगिण्हेमाणा अकालपरिहीणं चेव कंपिल्लपुरे णयरे समोसरह।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દ્રુપદરાજાએ દૂતને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે દેવાનુપ્રિય ! તમે દ્વારવતી (દ્વારકા) નગરી જાઓ. ત્યાં તમે કૃષ્ણ વાસુદેવને, સમુદ્રવિજય આદિ દસ દસારોને, બળદેવ આદિ પાંચ મહાવીરોને, ઉગ્રસેન આદિ સોળ હજાર રાજાઓને, પ્રદ્યુમ્ન આદિ સાડા ત્રણ કોડ કુમારોને, શાંભુ આદિ સાઠ હજાર દુર્દાન્તો(બળવાનો)ને, વીરસેન આદિ એકવીસ હજાર વીર પુરુષોને, મહાસેન આદિ છપ્પન હજાર બલિષ્ઠ રાજવર્ગને તથા અન્ય ઘણા રાજાઓ, યુવરાજો, તલવરો, માડંબિકો, કૌટુંબિકો, ઈભ્યો, શ્રેષ્ઠીઓ, સેનાપતિઓ અને સાર્થવાહો આદિને બન્ને હાથ જોડીને, દસે નખ મેળવીને, મસ્તક પર આવર્તન કરીને, અંજલિ બદ્ધ થઈને, 'જયવિજય'ના શબ્દોથી વધાવીને અભિવાદન કરીને આ પ્રમાણે કહેજો—

હે દેવાનુપ્રિયો ! કાંપિલ્યપુર નગરમાં દ્રુપદરાજાની પુત્રી, યુલણી દેવીની આત્મજા અને ધૃષ્ટદ્યુમ્ન રાજકુમારની ભગિની રાજવર કન્યા દ્રૌપદીનો સ્વયંવર થવાનો છે, તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમો બધા દ્રુપદરાજા પર અનુગ્રહ કરીને, શીઘ્ર કાંપિલ્યપુર નગરમાં પધારજો.

૮૪ તए णं से दूए करयल जाव कट्टु दुवयस्स रण्णे एयमट्ठं विणएणं पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता कोडुंबियपुरिसे सद्वावेइ, सद्वावित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! चाउग्घंटं आसरहं जुत्तामेव उवट्टुवेह। जाव ते वि तहेव उवट्टुवेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દૂતે બન્ને હાથ જોડીને યાવત્ મસ્તક પર અંજલિ કરીને દ્રુપદરાજાના આ કથનનો સ્વીકાર કર્યો. સ્વીકાર કરીને, પોતાના ઘરે આવીને કર્મચારી પુરુષને બોલાવીને કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિય! શીઘ્ર ચાર ઘંટાવાળો અશ્વરથ જોડીને ઉપસ્થિત કરો યાવત્ તેઓએ રથ ઉપસ્થિત કર્યો.

૮૫ તए णं से दूए णहाए जाव अलंकियविभूसियसरीरे चाउघंटं आसरहं दुरुहइ, दुरुहिता बहूहिं पुरिसेहिं सण्णद्ध जाव गहियाउह-पहरणेहिं सद्धिं संपरिवुडे कंपिल्लपुरं णयरं मज्झंमज्झेणं णिगच्छइ, णिगच्छित्ता पंचालजणवयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव देसप्यंते तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सुरट्टाजणवयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव बारवई णयरी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता बारवइं णगरिं मज्झंमज्झेणं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता जेणेव कणहस्स वासुदेवस्स बाहिरिया उवट्टाणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता चाउघंटं आसरहं ठवेइ, ठवित्ता रहाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहिता मणुस्सवगुरापरिक्खित्ते पायविहार- चारेणं जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता कणहं वासुदेवं समुद्धविजय- पामोक्खे य दस दसारे जाव छप्पन्नं बलवगसाहस्सीओ करयल तं चेव जाव समोसरह ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે દૂતે સ્નાન કરીને યાવત્ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથ પર આરોહણ કર્યું, આરોહણ કરીને, કવચ ધારી યાવત્ અસ્ત્ર-શસ્ત્રધારી ઘણા પુરુષોની સાથે કાંપિલ્યપુર નગરના મધ્યભાગમાં થઈને નીકળ્યો અને પંચાલ દેશના મધ્યભાગમાં થઈને દેશની સીમા પર આવ્યો. પછી સોરઠ જનપદની મધ્યમાં થઈને દ્વારવતી (દ્વારકા) નગરી તરફ ગયો. ત્યાર પછી દ્વારવતી નગરીમાં પ્રવેશ કરીને કૃષ્ણ વાસુદેવની બહારની સભા સમીપે આવ્યો; ચાર ઘંટાઓવાળા અશ્વરથને ઊભો રાખ્યો; રથમાંથી નીચે ઉતર્યો અને ઘણા મનુષ્યોના સમૂહથી પરિવૃત્ત થઈને પગપાળા ચાલતા કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે ગયો, ત્યાં જઈને કૃષ્ણ વાસુદેવને, સમુદ્રવિજય આદિ દસ દસારોને યાવત્ મહાસેન આદિ છપ્પન હજાર બળવાન વર્ગને બન્ને હાથ જોડીને અભિવાદન કરીને યાવત્ સ્વયંવરમાં પધારવાનું આમંત્રણ આપ્યું.

૮૬ તए णं से कणहे वासुदेवे तस्स दुयस्स अंतिए एयमट्टं सोच्चा णिसम्म हट्ट तुट्टु जाव हियए तं दूयं सक्कारेइ सम्माणेइ, सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसज्जेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ તે દૂત પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા યાવત્ તેઓએ તે દૂતને સત્કારિત-સન્માનિત કરીને વિદાય કર્યો.

૮૭ તए णं से कणहे वासुदेवे कोडुंबियपुरिसं सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! सभाए सुहम्माए सामुदाइयं भेरिं तालेहि ।

તए णं से कोडुंबियपुरिसे करयल जाव कणहस्स वासुदेवस्स एयमट्टं पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाइया भेरी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सामुदाइयं भेरिं महया-महया सद्देणं तालेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે કર્મચારી પુરુષને બોલાવીને કહ્યું — હે દેવાનુપ્રિય! જાઓ અને સુધર્મા સભામાં રાખેલી સામુદાયિક ભેરી વગાડો.

ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષે હાથ જોડીને કૃષ્ણ વાસુદેવની આ આજ્ઞાને સ્વીકારી અને સુધર્મા સભામાં જ્યાં સામુદાયિક ભેરી હતી ત્યાં આવ્યો અને મોટો અવાજ નીકળે તેમ ભેરીને જોર-જોરથી વગાડી.

૮૮ તए णं ताए सामुदाइयाए भेरीए तालियाए समाणीए समुद्रविजयपामोक्खा दस दसारा जाव महासेणपामोक्खाओ छप्पणं बलवगसाहस्सीओ सत्थवाहप्पभिइओ णहाया जावविभूसिया जहाविभवइड्डिसक्कार-समुदएणं अप्पेगइया हयगया जाव अप्पेगइया पायविहार-चारेणं जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छिता करयल जाव कणहं वासुदेवं जएणं विजएणं वद्धावेंति ।

ભાવાર્થ :- આ રીતે સામુદાયિક ભેરી વગાડવામાં આવી ત્યારે (ભેરીનો અવાજ સાંભળીને) સમુદ્રવિજય આદિ દસ દસારો યાવત્ મહાસેન આદિ છપ્પન હજાર સૈનિકો, સાર્થવાહો વગેરે સ્નાન કરીને યાવત્ વિભૂષિત થઈને પોત-પોતાના વૈભવ, ઋદ્ધિ, સત્કાર સમુદાય સાથે કેટલાક અશ્વ પર, હાથી પર આરૂઢ થઈને, કેટલાક પગપાળા ચાલતા કૃષ્ણ વાસુદેવ પાસે આવ્યા અને હાથ જોડીને બધાએ કૃષ્ણ વાસુદેવનું જય-વિજય શબ્દોથી અભિવાદન કર્યું.

૮૯ તए णं से कणहे वासुदेवे कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! आभिसेक्कं हत्थिरयणं पडिकप्पेह, हयगय जाव पच्चप्पिणंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્ર અભિષેક કરાયેલા હસ્તિરત્નને તૈયાર કરો તથા ઘોડા, હાથીઓ આદિને તૈયાર કરો યાવત્ કાર્ય થઈ ગયાની ખબર આપી.

૯૦ તए णं से कणहे वासुदेवे जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता मज्जणघरं अणुपविसइ अणुपविसित्ता समुत्तजालाकुलाभिरामे विचित्तमणिरयण-कुट्टिमतले रमणिज्जे णहाणमंडवंसि, णाणा-मणिरयण-भक्तिचित्तंसि णहाणपीढंसि सुहणिसण्णे जाव अंजणगिरिकूड- सण्णिभं गयवइं णरवई दुरुढे ।

તए णं से कणहे वासुदेवे समुद्रविजयपामोक्खेहिं दसहिं दसारेहिं जाव अणंगसेणापामુક્ખેहिં अणेगहिं गणियासाहस्सीहिं सड्ढिं संपरिवुडे सत्विड्डीए जाव दुंदुहि- णिग्घोसणाइय-रवेणं वारवइं णयरिं मज्झंमज्झेणं णिग्गच्छइ, णिग्गच्छिता सुरट्टाजणवयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव देसप्पंते तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता पंचालजणवयस्स मज्झंमज्झेणं जेणेव कंपिल्लपुरे णयरे तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે જ્યાં સ્નાનાગાર હતું ત્યાં આવ્યા, સ્નાનગૃહમાં પ્રવેશ કર્યો અને મોતીની માળથી વ્યાપ્ત, સુંદર, રંગબેરંગી મણિઓ અને રત્ન જડેલા ભૂમિભાગવાળા રમણીય સ્નાન મંડપમાં, અનેક મણિ-રત્નજડિત વિભિન્ન ચિત્રોથી યુક્ત સ્નાનના બાજોઠ પર આરામપૂર્વક બેઠા યાવત્ સ્નાન કરીને, વિભૂષિત થઈને અંજનગિરિના શિખર જેવા (શ્યામ અને ઊંચા) ગજપતિ પર તે નરપતિ આરૂઢ થયા.

ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ સમુદ્રવિજય આદિ દસ દસારોની સાથે યાવત્ અનંગસેના આદિ હજારો

ગણિકાઓથી પરિવૃત્ત થઈને, સર્વઋદ્ધિ સાથે યાવત્ વાઘોના નાદ સાથે, દ્વારવતી નગરીની મધ્યમાંથી નીકળીને સોરઠ જનપદના મધ્યમાં થઈને દેશની સીમા પર પહોંચ્યા અને પંચાલ જનપદ(દેશ)ના મધ્યમાં થઈને, કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૯૧ તए णं से दुवए राया दोच्चं दूयं सद्वावेइ, सद्वावित्ता एवं वयासी- गच्छ णं तुमं देवाणुप्पिया ! हत्थिणाउरं णयरं । तत्थ णं तुमं पंडुरायं सपुत्तयं-जुहिट्टिलं भीमसेणं अज्जुणं नउलं सहदेवं, दुज्जोहणं भाइसयसमग्गं, गंगेयं विदुरं दोणं जयद्दहं सउणं कीवं आसत्थामं करयल जाव कंपिल्लपुर णयरे समोसरह ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી(પ્રથમ દૂતને દારિકા મોકલ્યા પછી) દ્રુપદરાજાએ બીજા દૂતને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે હસ્તિનાપુર નગરમાં જાઓ. ત્યાં જઈને તમે યુધિષ્ઠિર, ભીમ, અર્જુન, નકુલ અને સહદેવ, આ પુત્રો સહિત પાંડુરાજાને, સો ભાઈઓ સહિત દુર્યોધનને, ગાંગેય, વિદુર, દ્રોણ, જયદ્રથ, શકુનિ, કલીબ (શિખંડી) અને અશ્વત્થામાને હાથ જોડીને યાવત્ દ્રુપદરાજા પર અનુગ્રહ કરી સમયસર સ્વયંવરમાં પધારજો.

૯૨ તए णं से दूए करयल जाव विणएणं पडिसुणेइ एवं जहा वासुदेवे तहेव हत्थिणापुरे पंडुराया, णवरं भेरी णत्थि जाव जेणेव कंपिल्लपुरे णयरे तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે દૂતે હાથ જોડી યાવત્ વિનયપૂર્વક દ્રુપદરાજાના આદેશનો સ્વીકાર કર્યો અને ભેરી વગાડવા સિવાય કૃષ્ણ વાસુદેવની જેમ જ યાવત્ પાંડુરાજા વગેરેને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૯૩ एएणेव कमेणं तच्चं दूयं चंपाणयरिं, तत्थ णं तुमं कण्णं अंगरायं, सल्लं णंदिरायं (मद्दरायं) करयल तहेव जाव समोसरह जाव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- તે જ ક્રમથી ત્રીજા દૂતને ચંપાનગરી મોકલ્યો અને કહ્યું- ત્યાં જઈને તમે અંગરાજ કર્ણને, અને નંદિરાજ શલ્યને(મદ્રરાજ શલ્ય)ને બન્ને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ દ્રુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીઘ્ર સ્વયંવરમાં પધારજો યાવત્ ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૯૪ चउत्थं दूयं सुत्तिमइं णयरिं । तत्थ णं सिसुपालं दमघोससुयं पंचभाइयसयसंपरिवुडं करयल जाव समोसरह जाव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ચોથા દૂતને શુક્તિમતિ નગરી મોકલ્યો અને તેને કહ્યું કે- ત્યાં જઈને તમે દમઘોષના પુત્ર અને પાંચસો ભાઈઓથી પરિવૃત્ત શિશુપાલ રાજાને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ દ્રુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીઘ્ર સ્વયંવરમાં પધારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૯૫ पंचमगं दूयं हत्थिसीसणयरं । तत्थ णं तुमं दमदंतं णाम रायं करयल जाव समोसरह जाव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- પાંચમા દૂતને હસ્તિશીર્ષ નગર મોકલ્યો અને કહ્યું કે- ત્યાં જઈને તમે દમદંત રાજાને હાથ

જોડીને કહેજો યાવત્ દ્રુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીઘ્ર સ્વયંવરમાં પધારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૬ છટ્ઠં દૂયં મહુરં ણયરિં । તત્થ ણં તુમં ધરં રાયં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- છટ્ટા દૂતને મથુરા નગરી મોકલ્યો, તેને કહ્યું કે— ત્યાં જઈને તમે ધર રાજાને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ દ્રુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીઘ્ર સ્વયંવરમાં પધારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૭ સત્તમં દૂયં રાયગિહં ણયરં । તત્થ ણં તુમં સહદેવં જરાસંધસુયં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- સાતમા દૂતને રાજગૃહ નગર મોકલ્યો અને કહ્યું કે— ત્યાં જઈને તમે જરાસંધના પુત્ર સહદેવરાજાને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ દ્રુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીઘ્ર સ્વયંવરમાં પધારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૮ અટ્ટમં દૂયં કોડિણ્ણં ણયરં । તત્થ ણં તુમં રૂપિં ભેસગસુયં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- આઠમા દૂતને કોંડિન્ય નગર મોકલ્યો અને કહ્યું કે— ત્યાં તમે ભીષ્મકના પુત્ર રુક્મિરાજાને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ દ્રુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીઘ્ર સ્વયંવરમાં પધારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૯ ણવમં દૂયં વિરાડણગરં । તત્થ ણં તુમં કીયગં ભાડસયસમગ્ગં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- નવમા દૂતને વિરાટનગર મોકલ્યો અને કહ્યું કે— ત્યાં તમે સો ભાઈઓ સહિત કીચક રાજાને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ દ્રુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીઘ્ર સ્વયંવરમાં પધારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૦૦ દસમં દૂયં અવસેસેસુ ય ગામાગરણગરેસુ અણેગાઈં રાયસહસ્સાઈં જાવ સમોસરહ । તણ ણં સે દૂણ તહેવ ણિગ્ગચ્છઈ, જેણેવ ગામાગર જાવ સમોસરહ । તણ ણં તાઈં અણેગા રાયસહસ્સા તસ્સ દૂયસ્સ અંતિણ ણયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ હટ્ટુતુટ્ટા તં દૂયં સવ્કારેતિં સમ્માણેતિ, સવ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા પઢિવિસર્જિજતિ । તણ ણં તે બહવે રાયસહસ્સા પત્તેયં પત્તેયં ણહાયા જાવ સંણદ્ધ-બદ્ધવમ્મિયકવયા હત્થિખંધવરગયા હય-ગયરહ જાવ સણ્હિં-સણ્હિં ણગરેહિંતો અભિણિગ્ગચ્છંતિ, અભિણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ પંચાલે જણવણ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- દસમા દૂતને શેષ ગ્રામ, આકર, નગર આદિમાં મોકલ્યો અને કહ્યું કે ત્યાં જઈને તમે બધા

રાજાઓને કહેજો યાવત્ દ્રુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીઘ્ર સ્વયંવરમાં પધારજો. ત્યાર પછી તે દસમો દૂત તે જ પ્રમાણે નીકળ્યો અને ગ્રામ, આકર, નગર આદિમાં જઈને બધા રાજાઓને તે જ પ્રમાણે કહ્યું કે દ્રુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરીને શીઘ્ર સ્વયંવરમાં પધારજો. ત્યારે તે અનેક હજાર રાજાઓ આદિ દૂત પાસેથી આ સંદેશ સાંભળી, હૃદયમાં ધારણ કરીને હૃષ્ટ-તુષ્ટ થયા, તે દૂતનો સત્કાર-સન્માન કરીને તેને વિદાય કર્યો. ત્યાર પછી આમંત્રિત કરાયેલા પ્રત્યેક-પ્રત્યેક હજારો રાજાઓએ સ્નાન કર્યું, કવચ ધારણ કરીને તૈયાર થયા અને શ્રેષ્ઠ હાથી પર આરૂઢ થઈને પછી ઘોડા, હાથી, રથ અને મોટા-મોટા યોદ્ધાઓના સમૂહરૂપ ચતુરંગિણી સેનાની સાથે પોત-પોતાના નગરોમાંથી પંચાલ દેશ જવા માટે નીકળ્યા.

૧૦૧ ત્વં પુત્રો દુવણ રાયા કોડુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઙ્, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ પં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! કંપિલ્લપુરે જયરે બહિયા ગંગાએ મહાજાઈએ અદૂરસામંતે એગં મહં સયંવરમંડવં કરેહ અણેગખંભસયસણિવિટ્ઠં લીલટ્ઠિયસાલભંજિયાગં જાવ પચ્ચપ્પિણંતિ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે દ્રુપદરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ, કાંપિલ્યપુર નગરની બહાર ગંગા નદીથી ન અતિ દૂર ન અતિ સમીપ(થોડે દૂર) એક વિશાળ, અનેક સેંકડો સ્તંભોવાળો, નૃત્ય કરતી પુતળીઓથી યુક્ત, પ્રસન્નતાજનક, સુંદર, દર્શનીય અને અત્યંત રમણીય એક સ્વયંવર મંડપ તૈયાર કરો યાવત્ તે કર્મચારી પુરુષોએ મંડપ તૈયાર કરીને રાજાને જાણ કરી.

૧૦૨ ત્વં પુત્રો દુવણ રાયા કોડુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઙ્, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ મ્હો દેવાણુપ્પિયા ! વાસુદેવપામોક્ષાણં બહુણં રાયસહસ્સાણં આવાસે કરેહ, તે વિ કરિત્તા પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દ્રુપદરાજાએ બીજા કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જલદી વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓને ઊતરવા માટે આવાસ સ્થાન ઊભા કરો. તેઓએ આવાસો બનાવીને આજ્ઞા પાળી સોંપી.

૧૦૩ ત્વં પુત્રો દુવણ રાયા વાસુદેવપામોક્ષાણં બહુણં રાયસહસ્સાણં આગમણં જાણેત્તા પત્તેયં પત્તેયં હત્થિખંધવરગાએ જાવ પરિવુડે અગ્ધં ચ પજ્જં ચ ગહાય સવ્વિહ્વીએ કંપિલ્લપુરાઓ ણિગ્ગચ્છઈ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ તે વાસુદેવપામોક્ષા બહવે રાયસહસ્સા તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા તાઈં વાસુદેવપામોક્ષાઈં અગ્ધેણ ય પજ્જેણ ય સક્કારેઈ સમ્માણેઈ, સક્કારિત્તા સમ્માણિત્તા તેસિં વાસુદેવપામોક્ષાણં પત્તેયં-પત્તેયં આવાસે વિયરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દ્રુપદરાજાએ વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓ આવી ગયા છે, તે સમાચાર જાણીને, પ્રત્યેક રાજાનું સ્વાગત કરવા માટે શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને યાવત્ સુભટોના પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈને પૂજાની સામગ્રી અને ચરણ પ્રક્ષાલન કરવા માટેનું પાણી લઈને, સંપૂર્ણ ઋદ્ધિ સાથે દ્રુપદરાજા કાંપિલ્યપુર નગરમાંથી બહાર નીકળ્યા અને વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓ પાસે જઈને અક્ષત, ચંદનાદિથી તેઓનું પૂજન કર્યું, જળથી ચરણ પ્રક્ષાલન કરી સત્કાર-સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને તે વાસુદેવ આદિ રાજાઓને અલગ-અલગ આવાસ સ્થાન આપ્યા.

૧૦૪ ત્વં પુત્રો તે વાસુદેવપામોક્ષા જેણેવ સયા સયા આવાસા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ,

ઊવાગચ્છિત્તા હત્થિખંધેહિંતો પચ્ચોરુહંતિ, પચ્ચોરુહિત્તા પત્તેયંપત્તેયં ખંધાવારણિવેસં કરેંતિ, કરિત્તા સ્પૃ સ્પૃ આવાસે અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા સ્પૃસ્પૃ આવાસેસુ આસણેસુ ય સયણેસુ ય સણિણસણ્ણા ય સંતુયટ્ઠા ય બહૂહિં ગંધવ્વેહિ ય ણાહ્મણિ ય ઊવગિજ્જમાણા ય ઊવણચ્ચિજ્જમાણા ય વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે વાસુદેવ આદિ રાજાઓ પોત-પોતાના આવાસોમાં ગયા, હાથી ઉપરથી નીચે ઊતરીને પોત-પોતાની સેનાની ઘાવણીઓના પડાવ નંખાવીને પોત-પોતાના આવાસમાં પ્રવિષ્ટ થયા. આવાસોમાં પ્રવેશ કરીને આસનો પર શાંતિથી બેઠા અને શય્યાઓમાં સૂતા, ત્યારે ઘણા ગાંધર્વોએ પ્રશંસાના ગીતો ગાયા અને નટોએ નાટકો દેખાડ્યા.

૧૦૫ ત્વં ણં સે દુવ્વે રાયા કંપિલ્લપુરં ણગરં અણુપવિસઙ્ગ, અણુપવિસિત્તા વિઝલં અસણં પાણં
ખાઙ્ગમં સાઙ્ગમં ઊવક્ખહ્મણે, ઊવક્ખહ્મણિ, કોઙ્ગુબિયપુરિસે સહ્મણે, સહ્મણિ એવં વયાસી-
ગચ્છહ્મ ણં તુમ્હે દેવાણુપ્પિયા ! વિઝલં અસણં પાણં જાવ ગંધમલ્લાલંકારં ચ વાસુદેવપામોક્ખાણં
રાયસહ્મણં આવાસેસુ સાહરહ । તે વિ સાહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અર્થાત્ બધા આગંતુક અતિથિ રાજાઓને યથાસ્થાને સ્થિત કરીને દ્રુપદરાજાએ કાંપિલ્યપુર નગરમાં પ્રવેશ કર્યો, પ્રવેશ કરીને વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ત્યાર પ્રકારના ભોજન તૈયાર કરાવ્યા પછી કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે આ વિપુલ અશન, પાન, યાવત્ માળાઓ અને અલંકારો લઈને વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓના આવાસોમાં પહોંચાડો. તેઓએ રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે બધી વસ્તુઓ ત્યાં પહોંચાડી દીધી.

૧૦૬ ત્વં ણં વાસુદેવપામુક્ખા બહવે રાય સહ્મણા તં વિપુલં અસણં જાવ આસાણમાણા
વિહરંતિ, જિમિયમ્મુત્તરાગયા વિ ય ણં સમાણા આયંતા જાવ સુહાસણવરગયા બહૂહિં
ગંધવ્વેહિં જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓએ વિપુલ પ્રમાણમાં તે આહાર કર્યો યાવત્ પુનઃ પુનઃ આસ્વાદન કર્યું. ભોજન કર્યા પછી હાથ-મુખ ધોઈને, કોગળા વગેરે કરીને પરમ પવિત્ર થઈને યાવત્ સુખદ આસનો પર બેઠા અને મનોરંજન માટે ઘણા ગાંધર્વો વડે ગવાતા ગીતો સાંભળી યાવત્ સમય પસાર કરવા લાગ્યા.

૧૦૭ ત્વં ણં સે દુવ્વે રાયા પુવ્વાવરણહકાલસમયંસિ કોઙ્ગુબિયપુરિસે સહ્મણે, સહ્મણિ એવં
વયાસી- ગચ્છહ્મ ણં તુમે દેવાણુપ્પિયા ! કંપિલ્લપુરે સંઘાહ્મણ જાવ પહેસુ, વાસુદેવપામોક્ખાણ
ય રાયસહ્મણં આવાસેસુ હત્થિખંધવરગયા મહયા-મહયા સદ્દેણં ઊગ્ગોસેમાણા-ઊગ્ગોસેમાણા
એવં વયહ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કલ્લં પાઊપ્પભાયાણ દુવયસ્સ રણ્ણો ધૂયાણ, ચુલણીણ
દેવીણ અત્તયાણ, ધટ્ટજુણ્ણસ્સ ભગિણીણ, દોવઈણ રાયવરકણ્ણાણ સયંવરે ભવિસ્સઙ્ગ । તં તુમ્હે ણં
દેવાણુપ્પિયા ! દુવયં રાયાણં અણુગિણ્ણેમાણા ણહયા જાવ વિભૂસિયા હત્થિખંધવરગયા
સકોરંટમલ્લદામેણં છત્તેણં ધરિજ્જમાણેણં સેયવરચામરાહિં વીઙ્ગિજ્જમાણા હયગયરહ-
પવરજોહકલિયાણ ચરંગિણીણ સેણાણ સહ્મિં સંપરિવુહા મહયા મહચહ્મણેણં પરિચ્ચિત્તા જેણેવ

આવીને મંડપમાં પ્રવેશ કરીને પોત-પોતાના નામોથી અંકિત આસનો પર બેસી, રાજવર કન્યા દ્રૌપદીની પ્રતીક્ષા કરવા લાગ્યા.

૧૧૦ તए णं से दुवए राया कल्लं णहाए जाव सव्वलंकारविभूसिए हत्थिखंधवरगए जाव विंदपरिक्खित्ते कंपिल्लपुरं मज्झंमज्झेणं णिग्गच्छइ, णिग्गच्छित्ता जेणेव सयंवरमंडवे, जेणेव वासुदेवपामोक्खा बहवे रायसहस्सा, तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तेसिं वासुदेवपामुक्खाणं करयल जाव वद्धावेत्ता कण्णस्स वासुदेवस्स सेयवरचामरं गहाय उववीयमाणे चिट्ठइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દ્રુપદરાજા પ્રભાતે સ્નાન કરીને યાવત્ વિભૂષિત થઈને, હાથીના સ્કંધપર આરૂઢ થઈને યાવત્ ચતુરંગિણી સેનાની સાથે તથા અન્ય સુભટો અને રથોથી પરિવૃત્ત થઈને કાંપિલ્યપુર નગરની મધ્યના રાજમાર્ગેથી બહાર નીકળીને સ્વયંવર મંડપમાં જ્યાં વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓ બિરાજમાન હતા, ત્યાં આવીને વાસુદેવ વગેરે રાજાઓને હાથજોડીને યાવત્ જય-વિજયના શબ્દોથી તેઓનું અભિવાદન કર્યું. ત્યાર પછી શ્વેત ચામર હાથમાં ગ્રહણ કરીને કૃષ્ણવાસુદેવને ચામર ઢોળવા લાગ્યા.

૧૧૧ તए णं सा दोवई रायवरकण्णा कल्लं पाउप्पभायाए जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता मज्जणघरं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता णहाया जाव सुद्धप्पावेसाइं मंगल्लाइं वत्थाइं पवरपरिहिया जिणपडिमाणं अच्चणं करेइ, करित्ता जेणेव अंतउरे तेणेव उवागच्छइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બીજા દિવસે સવારે તે રાજવર કન્યા દ્રૌપદીએ સ્નાનગૃહ તરફ જઈને, સ્નાનગૃહમાં પ્રવેશ કરીને, સ્નાન કર્યું યાવત્ સભામાં પ્રવેશ કરવા યોગ્ય શુદ્ધ અને માંગલિક ઉત્તમ વસ્ત્રો ધારણ કર્યાં. કામદેવની પ્રતિમાનું પૂજન કરવા ગઈ અને પૂજન કરીને પાછી અંતઃપુરમાં આવી.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં દ્રૌપદીના સ્વયંવરની ભવ્ય તૈયારીનું વિસ્તૃત વર્ણન છે.

દ્રુપદ રાજાએ સ્વયંવર માટે વિવિધ દેશના રાજાઓને, રાજકુમારોને, પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓને આમંત્રણ આપ્યું હતું.

આ સૂત્રોક્ત નિમંત્રિત વ્યક્તિઓમાં પાંડુરાજા, ભીષ્મપિતામહ, દ્રોણાચાર્ય, દસ દશાર આદિ વડીલો પણ છે તથા યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે ભાઈ, દુર્યોધન આદિ એકસોભાઈ, કૃષ્ણ અને બલદેવ તથા તેઓના પુત્રો પણ છે.

આ સ્વયંવરના વર્ણન ઉપરથી તત્કાલીન રાજાઓનો પરિચય પ્રાપ્ત થાય છે. અનેક રાજાઓ અને તેમના પુત્રો આ સ્વયંવરમાં આમંત્રિત હતા. દ્રુપદ રાજાએ પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધને નહીં પણ તેના પુત્ર સહદેવને આમંત્રણ મોકલ્યું હતું; તે ઉપરથી અને સ્વયંવર મંડપમાં દ્રુપદરાજા સ્વયં કૃષ્ણ વાસુદેવને ચામર ઢોળતા હતા, તેના ઉપરથી નિર્ણય કરી શકાય કે દ્રૌપદીના સ્વયંવર સમયે પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધ હૈયાત ન હતા અને શ્રી કૃષ્ણ, “વાસુદેવ પદ”ને પામી વાસુદેવ થઈ ગયા હતા.

જિણપડિમાણં :- જિન શબ્દ ઘણા અર્થમાં પ્રયુક્ત થાય છે. હેમચંદ્રાચાર્ય રચિત હૈમીય નામમાલા ગ્રંથમાં જિન શબ્દના આ પ્રમાણે અર્થ બતાવ્યા છે.

અર્હન્નપિ જિનશ્ચૈવ, જિનઃ સામાન્ય કેવલી ।

કંદર્પોપિ જિનશ્ચૈવ, જિનો નારાયણો હરીઃ ॥ - હૈમીયનામ માલા.

અર્થ— (૧) કષાયો, મોહ, પરિષદને જીતી લીધા હોવાથી **અર્હત** ભગવાન જિન કહેવાય છે. (૨) ચાર ઘાતી કર્મોને જીતી લીધા હોવાથી **સામાન્ય કેવળી** ભગવાન જિન કહેવાય છે. (૩) ત્રણે લોકને વશ કર્યા હોવાથી—જીત્યા હોવાથી **કામદેવ** પણ જિન કહેવાય છે અને (૪) હરિ, વિષ્ણુ, વાસુદેવે ત્રણ ખંડને જીત્યા હોવાથી તેઓ પણ જિન કહેવાય છે.

દ્રૌપદી સ્વયંવર મંડપમાં વરની પસંદગી માટે જઈ રહી હતી, તેથી તે સમયે તે કામદેવની પૂજા કરીને ગઈ હોય તે સ્વાભાવિક છે. આ જ અર્થને વિજય ગચ્છીય ગુણસાગર સૂરિએ ‘ઢાલ સાગર’ નામના કાવ્યના છંદા ખંડમાં કહ્યું છે—

કરિ પૂજા કામદેવની, ભાષે દુપદીનાર ।

દેવ ! દયા કરી મુજને, ભલો દેજો ભરથાર ॥

પ્રસ્તુતમાં ઉપરોક્ત વિચારણાથી, પ્રસંગાનુરૂપ જિન પડિમા શબ્દનો અર્થ **કામદેવની** પ્રતિમા કરવામાં આવ્યો છે.

દ્રૌપદીનો સ્વયંવર મંડપમાં પ્રવેશ :-

૧૧૨ તए णं तं दोवइं रायवरकण्णं अंतेउरियाओ सव्वालंकारविभूसियं करेति । किं ते? वरपायपत्तेणेउरा जाव चेडिया-चक्कवाल-महयरग-विंद परिक्खित्ता अंतेउराओ पडिणिक्खमइ, पडिणिक्खमित्ता जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला, जेणेव चाउग्घंटे आसरहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता किञ्जावियाए लेहियाए सद्धिं चाउग्घंटे आसरहं दुरुहइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અંત:પુરની સ્ત્રીઓએ રાજવરકન્યા દ્રૌપદીને સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરી. કેવા પ્રકારે વિભૂષિત કરી ? તે કહે છે— પગમાં શ્રેષ્ઠ નૂપુર પહેરાવ્યા **યાવત્** દાસીઓના સમૂહથી પરિવૃત્ત થઈને તે અંત:પુરમાંથી બહાર નીકળીને બાહ્ય ઉપસ્થાનશાળા(સભા)માં જ્યાં ચાર ઘંટાવાળો અશ્વરથ હતો, ત્યાં આવી અને રાજકુલના વંશ, નામ વગેરેનો પરિચય આપનારી, ક્રીડનધાત્રી(ધાવમાતા) સાથે ચાર ઘંટાવાળા રથમાં બેઠી.

૧૧૩ તए णं धट्टज्जुण्णे कुमारे दोवईए कण्णाए सारत्थं करेइ । तए णं सा दोवई रायवरकण्णा कंपिल्लपुरं णयरं मज्झंमज्झेणं जेणेव सयंवरमंडवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता रहं ठवेइ, ठवित्ता रहाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता किञ्जावियाए लेहिगाए य सद्धिं सयंवर- मंडवं अणुपविसइ, करयल जाव तेसिं वासुदेवपामोक्खाणं बहूणं रायवर- सहस्साणं पणामं करेइ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે ધૃષ્ટદ્યુમ્નકુમાર, દ્રૌપદીકુમારીના રથનો સારથી બન્યો. ત્યાર પછી રાજવરકન્યા

દ્રૌપદીનો રથ કાંપિલ્યપુર નગરની મધ્યમાં થઈને સ્વયંવર મંડપ સમીપે આવીને ઊભો રહ્યો. તે રથ ઉપરથી નીચે ઊતરી અને પરિચય દેનારી, ક્રીડા કરાવનારી ધાવમાતા સાથે તેણીએ સ્વયંવર મંડપમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં તેણે બન્ને હાથ જોડીને વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓને પ્રણામ કર્યા.

૧૧૪ તए णं सा दोवई रायवरकण्णा एगं महं सिरिदामगंडं, किं ते ? पाडल-मल्लिय-चंपय जाव सत्तच्छयाईहिं गंधद्धणिं मुयंतं परमसुहफासं दरिसणिज्जं गिणहइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી રાજવર કન્યા દ્રૌપદીએ એક મોટો શ્રીદામકાંડ(સુશોભિત પુષ્પમાળાઓનો હાર) ગ્રહણ કર્યો. તે કેવો હતો ? પાટલ, મલ્લિકા, ચંપક યાવત્ સપ્તપર્ણ આદિના ફૂલોથી ગૂંથેલો હતો, તે અતિ સુગંધી, અત્યંત સુખદ સ્પર્શવાળો અને દર્શનીય હતો.

૧૧૫ તए णं सा किञ्चाविया सुरूवा जाव वामहत्थेणं चिल्लगं दप्पणं गहेउण सललियं दप्पणसंकेतबिंबसंदंसिए य से दाहिणेणं हत्थेणं दरिसिए पवररायसीहे । फुड-विसय-विसुद्धरिभियगंभीर-महुर-भणिया सा तेसिं सर्वेसिं पत्थिवाणं अम्मापिरुणं वंससत्तसामत्थ गोत्तविककंति-कंति-बहुविहआगम-माहप्फरूव-जोव्वण-गुण-लावण्ण-कुल-सील-जाणिया कित्तणं करेइ ।

ભાવાર્થ :- ક્રીડા કરાવનારી તે ધાવમાતા સુંદર રૂપવાળી હતી યાવત્ તે ધાવમાતાએ ડાબા હાથમાં ચમકતો અરીસો લીધો અને તે જમણા હાથથી સંકેત કરીને, તે અરીસામાં પડતાં રાજાઓના પ્રતિબિંબને બતાવતી, તે તે સિંહ જેવા પરાક્રમી રાજાઓનો પરિચય આપવા લાગી. તે ધાવમાતા પ્રગટ અર્થવાળા સ્ફુટ, નિર્મળ વર્ણવાળા વિશદ, શબ્દ અને અર્થના દોષોથી રહિત એવા વિશુદ્ધ, સ્વરની ઘોલનાવાળા રિભિત, મેઘની ગર્જના જેવા ગંભીર અને કાનને સુખદાયી એવા મધુર વચનો દ્વારા તે તે રાજાઓના માતા-પિતા, તેમના વંશ, દૃઢતા અને ધીરતારૂપ સત્ત્વ, શારીરિક બળરૂપ સામર્થ્ય, ગોત્ર, પરાક્રમ, ક્રાંતિ, તેઓનું વિવિધ પ્રકારનું જ્ઞાન, માહાત્મ્ય, રૂપ, યૌવન, ગુણ, લાવણ્ય, કુળ અને શીલ-સ્વભાવ આદિ પોતે જાણતી હતી તેનું વર્ણન કરવા લાગી.

૧૧૬ पढमं जाव वणिहपुंगवाणं दसदसारवर-वीरपुरिसाणं तेलोक्कबलवगाणं सत्तु-सय-सहस्स माणावमद्दगाणं भवसिद्धियपवरपुंडरीयाणं चिल्लगाणं बल-वीरियरूव-जोव्वण-गुण-लावण्ण-कित्तिया-कित्तणं करेइ, ततो पुणो उग्गसेणमाईणं जायवाणं, भणइ य- सोहग्गरूव-कलिए वरेहि वरपुरिसगंधहत्थीणं जो हु ते होइ हियय-दइयो ।

ભાવાર્થ :- ધાત્રીએ તે હજારો રાજાઓમાંથી સર્વ પ્રથમ વૃષ્ણિઓ(યાદવો)માં પ્રધાન સમુદ્રવિજય આદિ દસ દસારોનું વર્ણન કર્યું. તે શ્રેષ્ઠ વીરપુરુષો ત્રણે લોકમાં બળવાન છે. લાખો શત્રુઓના માનનું મર્દન કરનારા છે. ભવ્યજીવોમાં શ્વેત કમળની સમાન શ્રેષ્ઠ છે. સ્વાભાવિક તેજથી દેદીપ્યમાન છે; તે રાજાઓ શારીરિક શક્તિરૂપ બળ, ઉત્સાહરૂપ વીર્ય, રૂપ-સૌંદર્ય, યૌવન, ઔદાર્ય, ગાંભીર્ય વગેરે ગુણો અને શરીરના તેજરૂપ લાવણ્યથી સંપન્ન છે. પ્રશંસા કરનારી તે ધાવમાતાએ તે રાજાઓની પ્રશંસા કરી અને ત્યાર પછી ઉગ્રસેન આદિ યાદવોનું વર્ણન કર્યું અને કહ્યું- આ યાદવો સૌભાગ્ય અને રૂપથી સુશોભિત છે. શ્રેષ્ઠ પુરુષોમાં ગંધહસ્તિની સમાન છે. તેમાંથી કોઈ તમારા હૃદયને વલ્લભ-પ્રિય હોય તો તેને પસંદ કરો.

દ્રૌપદી-પાંડવોના વિવાહ :-

૧૧૭ તદ્દાં સા દોવૈ રાયવરકણ્ણગા બહૂણં રાયવરસહસ્સાણં મજ્ઞંમજ્ઞેણં સમઙ્ચમાણી સમઙ્ચમાણી પુલ્લકયણિયાણેણં ચોઙ્ગમાણી ચોઙ્ગમાણી જેણેવ પંચ પંડવા તેણેવ ડવાગચ્છઙ્, ડવાગચ્છિતા તે પંચ પંડવે તેણં દસદ્ધવણ્ણેણં કુસુમદામેણં આવેદિયપરિવેદિ યં કરેઙ્, કરિતા એવં વયાસી- એણં મએ પંચ પંડવા વરિયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી રાજવર કન્યા દ્રૌપદી અનેક હજારો રાજાઓની મધ્યમાં થઈને, તેનું અતિક્રમણ કરતી-કરતી પૂર્વકૃત નિદાનથી પ્રેરિત થતી-થતી, જ્યાં પાંચ પાંડવ હતા, ત્યાં આવી. ત્યાં આવીને તેણે તે પાંચ પાંડવોને, પંચરંગી કુસુમદામ-ફૂલોના હારથી ચારે બાજુથી વેષ્ટિત કરી દીધા. વેષ્ટિત કરીને કહ્યું- મેં આ પાંચે પાંડવોને પતિરૂપે પસંદ કર્યા છે.

૧૧૮ તદ્દાં તેસિં વાસુદેવપામોક્ષાણં બહૂણિં રાયસહસ્સાણિ મહયા મહયા સદ્દેણં ડગ્ધોસેમાણા ડગ્ધોસેમાણા એવં વયંતિ- સુવરિયં ખલુ ભો ! દોવૈએ રાયવરકણ્ણાએ ત્તિ કટ્ટુ સયંવરમંડવાઓ પડિણિક્ષમંતિ, પડિણિક્ષમિતા જેણેવ સયા સયા આવાસા તેણેવ ડવાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓએ ઊચ્ચ સ્વરથી ઉદ્દગ્ધોષણ કરતા કહ્યું કે- અહો ! રાજવર કન્યા દ્રૌપદીએ સરસ પસંદગી કરી ! આ પ્રમાણે કહીને તેઓ સ્વયંવર મંડપમાંથી બહાર નીકળીને પોત-પોતાના આવાસોમાં આવી ગયા.

૧૧૯ તદ્દાં ધટ્ટુજુણે કુમારે પંચ પંડવે દોવૈએ રાયવરકણ્ણં ચાડઘંટં આસરહં દુરુહાવેઙ્, દુરુહાવેતા કંપિલ્લપુરં મજ્ઞંમજ્ઞેણં જાવ સયં ભવણં અણુપવિસઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધૃષ્ટદ્યુમ્ન કુમારે પાંચ પાંડવોને અને રાજવરકન્યા દ્રૌપદીને ચાર ઘંટાઓવાળા અશ્વરથ પર બેસાડ્યા અને કાંપિલ્યપુરની મધ્યમાં થતાં યાવત્ પોતાના ભવનમાં પ્રવેશ કર્યો.

૧૨૦ તદ્દાં દુવએ રાયા પંચ પંડવે દોવૈએ રાયવરકણ્ણં પટ્ટયં દુરુહાવેઙ્, દુરુહાવેતા સેયાપીએ હિં કલસેહિં, મજ્જાવેઙ્, મજ્જાવિતા અગ્ગિહોમં કરાવેઙ્, પંચહં પંડવાણં દોવૈએ ય પાણિગ્ગહણં કરાવેઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દુપદરાજાએ પાંચે પાંડવોને તથા રાજવર કન્યા દ્રૌપદીને બાજોઠ પર બેસાડ્યા. બેસાડીને ચાંદી અને સોનાના કળશોથી અભિષેક કરાવ્યો અને અગ્નિહોમ કરાવ્યો. ત્યાર પછી પાંચ પાંડવોનું દ્રૌપદી સાથે પાણિગ્રહણ(હસ્ત મેળાપ) કરાવ્યું.

૧૨૧ તદ્દાં સે દુવએ રાયા દોવૈએ રાયવરકણ્ણયાએ ઙ્મં ઁયારૂવં પીઙ્દાણં દલયઙ્, તંજહા- અટ્ટ હિરણ્ણકોડીઓ જાવ અટ્ટ પેસણકારીઓ દાસચેડીઓ, અણ્ણં ચ વિડલં ધણકણ્ણ જાવ દલયઙ્ ।

તદ્દાં સે દુવએ રાયા તાઙ્ વાસુદેવપામોક્ષાઙ્ બહૂઙ્ રાયસહસ્સાઙ્ વિડલેણં અસણ પાણ-ખાઙ્મ-સાઙ્મેણં પુપ્ફવત્થગંધ મલ્લાલંકારણે સવ્કારેઙ્ સમ્માણેઙ્, સવ્કારેતા સમ્માણેતા પડિવિસજ્જઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દ્રુપદરાજાએ રાજવર કન્યા દ્રૌપદીને આ પ્રમાણે પ્રીતિદાન આપ્યું. પ્રીતિદાન (દહેજ)માં આઠ કરોડ હિરણ્ય આદિ યાવત્ આઠ પ્રેષણકારિણી-આજ્ઞાકારી દાસીઓ આદિ આપ્યા. તે સિવાય બીજું પણ ઘણું ધન, સોનું વગેરે આપ્યું.

ત્યાર પછી દ્રુપદરાજાએ તે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓને વિપુલ, અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માળા અને અલંકાર આદિથી સત્કારિત-સન્માનિત કરીને વિદાય કર્યા.

૧૨૨ તए णं से पंडू राया तेसिं वासुदेवपामोकखाणं बहूणं रायसहस्साणं करयल जाव एवं वयासी- एवं खलु देवाणुप्पिया ! हत्थिणाउरे णयरे पंचण्हं पंडवाणं दोवइए य देवीए कल्लाणकरे भविस्सइ । तं तुब्भे णं देवाणुप्पिया ! ममं अणुगिण्हमाणा अकालपरिहीणं समोसरह ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ તે વાસુદેવ આદિ અનેક હજાર રાજાઓને હાથજોડીને વિનંતી કરી કે હે દેવાનુપ્રિયો ! હસ્તિનાપુર નગરમાં પાંચ પાંડવો અને દ્રૌપદીનો કલ્યાણકારી ઉત્સવ (માંગલિક ક્રિયા) થશે. તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે બધા મારા પર અનુગ્રહ કરીને શીઘ્ર ત્યાં પધારો.

૧૨૩ તए णं वासुदेवपामोकखा बहवे रायसहस्सा पत्तेयं-पत्तेयं जाव जेणेव हत्थिणाउरे णयरे तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે વાસુદેવ આદિ પ્રત્યેક રાજાઓએ હસ્તિનાપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૨૪ તए णं पंडुराया कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! हत्थिणाउरे पंचण्हं पंडवाणं पंच पासायवडिसए कारेह, अब्भुगयमूसिय वण्णओ जाव पडिखूवे । तए णं ते कोडुंबियपुरिसा पडिसुणेंति जाव करार्वेति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે આદેશ આપ્યો- હે દેવાનુપ્રિયો! તમે જાઓ અને હસ્તિનાપુરમાં પાંચ પાંડવોને માટે પાંચ ઉત્તમ, ખૂબ ઊંચા, અત્યંત મનોહર પ્રાસાદ તૈયાર કરાવો. પ્રાસાદનું વર્ણન પ્રથમ અધ્યયન કથિત મેઘકુમારના પ્રાસાદ પ્રમાણે જાણવું. ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ આજ્ઞાને શિરોધાર્ય કરીને યાવત્ પ્રાસાદ તૈયાર કરાવ્યા.

૧૨૫ તए णं से पंडुए पंचहिं पंडवेहिं दोवइए देवीए सद्धिं हयगयसंपरिवुडे कंपिल्लपुराओ पडिणिक्खमइ, पडिणिक्खमित्ता जेणेव हत्थिणाउरे तेणेव उवागए ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી પાંડુરાજા પાંચે પાંડવો અને દ્રૌપદી દેવીની સાથે; અશ્વસેના-ગજસેના આદિથી પરિવૃત્ત થઈને, કાંપિલ્યપુર નગરમાંથી નીકળીને હસ્તિનાપુર આવ્યા.

૧૨૬ તए णं पंडुराया तेसिं वासुदेवपामोकखाणं आगमणं जाणित्ता कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! हत्थिणाउरस्स णयरस्स बहिया वासुदेवपामोकखाणं बहूणं रायसहस्साणं अणेगखंभसयसण्णिविट्ठे आवासे कारेह तहेव जाव पच्चप्पिणंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ તે વાસુદેવ આદિ રાજાઓનું આગમન જાણીને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને હસ્તિનાપુર નગરની બહાર વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓને માટે સેંકડો સ્તંભો આદિથી યુક્ત અનેક આવાસો તૈયાર કરાવો. કર્મચારી પુરુષોએ તે જ રીતે આવાસો તૈયાર કરીને યાવત્ આજ્ઞા પાછી સોંપી.

૧૨૭ તદ્દાં તે વાસુદેવપામોક્ષા બહવે રાયસહસ્સા જેનેવ હત્થિનાઝરે ણયરે તેનેવ ડવાગચ્છંતિ । તદ્દાં સે પંડુરાયા તેસિં વાસુદેવપામોક્ષાણં બહવે રાયસહસ્સે આગદ્દે જાણિત્તા હદ્દુતુદ્દે ણહાદ્દે, દ્દવં જહા દુવદ્દે જાવ જહારિહં આવાસે દલયદ્દે । તદ્દાં તે વાસુદેવપામોક્ષા બહવે રાયસહસ્સા જેનેવ સયાઈ-સયાઈ આવાસાઈ તેનેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓ હસ્તિનાપુર નગરમાં આવ્યા. ત્યારે પાંડુરાજા તે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓનું આગમન જાણીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા, સ્નાન કર્યું યાવત્ દ્રુપદરાજાની જેમ તે રાજાઓની સામે જઈને તેમનો સત્કાર કર્યો યાવત્ તેઓને યથાયોગ્ય આવાસ પ્રદાન કર્યા.

ત્યારે તે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓ પોત-પોતાના આવાસમાં ગયા અને પૂર્વ વર્ણન પ્રમાણે યાવત્ મનોવિનોદ કરતા સમય વ્યતીત કરવા લાગ્યા.

૧૨૮ તદ્દાં સે પંડુરાયા હત્થિનાઝરં ણયરં અણુપવિસદ્દે, અણુપવિસિત્તા કોડુંબિયપુરિસે સદ્દાવેદ્દે, સદ્દાવિત્તા દ્દવં વયાસી- તુભ્ભે ણં દેવાણુપ્પિયા ! વિડલં અસણં પાણં ડાઈમં સાઈમં આવાસેસુ ડવણેહ તહેવ જાવ ડવર્ણેતિ । તદ્દાં વાસુદેવપામોક્ષા બહવે રાયા ણહાયા જાવ વિભૂસિયા તં વિડલં અસણં પાણં ડાઈમં સાઈમં તહેવ જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ હસ્તિનાપુર નગરમાં પ્રવેશ કરીને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ વગેરે આહાર બહારગામથી પધારેલા રાજાઓના આવાસમાં પહોંચાડો. ત્યારે તે કૌટુંબિક પુરુષોએ યાવત્ ભોજન તૈયાર કરાવી તે તે રાજાઓના આવાસોમાં પહોંચાડી દીધું. ત્યારે તે વાસુદેવ આદિ ઘણા રાજાઓએ સ્નાન કરીને યાવત્ વિભૂષિત થઈને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ચારે ય પ્રકારનો આહાર કર્યો અને ત્યાર પછી પૂર્વવત્ મનોવિનોદ કરતાં ત્યાં રહ્યાં.

૧૨૯ તદ્દાં પંડુરાયા પંચ પંડવે દોવદ્દે ચ દેવિં પદ્દયં દુરુહાવેદ્દે, દુરુહાવેત્તા સેયાપીણ્દે કલસેહિં ણહાવેદ્દે, ણહાવિત્તા કલ્લાણકરં કરેદ્દે, કરિત્તા તે વાસુદેવપામોક્ષે બહવે રાયસહસ્સે વિડલેણં અસણપાણ-ડાઈમસાઈમેણં પુપ્ફ-વત્થેણં સવકારેદ્દે સમ્માણેદ્દે, સવકારિત્તા સમ્માણિત્તા જાવ પડિવિસજ્જેદ્દે । તદ્દાં તે વાસુદેવપામોક્ષા બહવે રાયસહસ્સા જાવ પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ પાંચ પાંડવોને તથા દ્રૌપદી દેવીને બાજોઠ ઉપર બેસાડ્યા. બેસાડીને ચાંદી તથા સોનાના કળશોથી તેઓને સ્નાન કરાવ્યું. પછી કલ્યાણકારી લગ્ન મહોત્સવ કરાવ્યો. ત્યાર પછી તે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તથા પુષ્પો અને

વસ્ત્રોથી સત્કાર-સન્માન કરીને યાવત્ તેઓને વિદાય કર્યા. ત્યારે તે વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓ યાવત્ પોત-પોતાના રાજ્યો અને નગરો તરફ પાછા ફર્યા.

૧૩૦ તए णं ते पंच पंडवा दोवईए देवीए सद्धिं कल्लाकल्लिं वारंवारणं ओरालाईं भोगभोगाईं भुंजमाणा विहरंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચે પાંડવો દ્રૌપદી દેવીની સાથે એક-એક દિવસ વારાફરતી ઉદાર કામભોગ ભોગવતા રહેવા લાગ્યા.

૧૩૧ તए णं से पंडुराया अण्णया कयाई पंचहिं पंडवेहिं, कौंतीए देवीए, दोवईए देवीए य सद्धिं अंतो अंतेउरपरियाल सद्धिं संपरिवुडे सीहासणवरगए यावि होत्था ।

ભાવાર્થ :- એકવાર પાંડુરાજા, પાંચ પાંડવો, કુંતી દેવી અને દ્રૌપદી દેવીની સાથે તથા અંત:પુરની અંદરના મહેલમાં પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈને શ્રેષ્ઠ સિંહાસન પર બેઠા હતા.

નારદનું આગમન :-

૧૩૨ इमं च णं कच्छुल्लणारएदंसणेणं अइभद्दए विणीए अंतो अंतो य कलुसहियए मज्झत्थोवत्थिए य अल्लीणसोमपियदंसणे सुरूवे अमइल-सगल-परिहिए कालमियचम्म-उत्तरासंगरइयवत्थे दंड-कमंडलु-हत्थे जडामउडदित्तसिए जण्णोवइय-गणेत्तिय-मुंजमेहला-वागलधरे हत्थकयकच्छभीए पियगंधव्वे धरणिगोयरप्पहाणे; संवरणावरणिओवयणुउप्पयणि लेसणीसु य संकामणिअभिओगि-पण्णत्तिगमणी-थंभिणीसु य बहुसु विज्जाहरीसु विज्जासु विस्सुयजसे; इट्ठे रामस्स य केसवस्स य पज्जुण्ण-पईव-संबअणिरूद्ध-णिसढ-उम्मुय-सारण-गय-सुमुह-दुम्मुहाईण जायवाणं अद्धुट्ठाण कुमारकोडीणं हियय-दइए संथवए कलह-जुद्ध-कोलाहलप्पिए भंडणाभिलासी बहुसु य समरेसु य संपराएसु य दंसणरए, समंतओ कलहं सदक्खणं अणुगवेसमाणे असमाहिकरे; दसारवर-वीरपुरिस-तेलोक्कबलवगाणं आमंतेऊण तं भगवई पक्कमणिं गगण-गमणदच्छं उप्पइओ गगणमभिलंघयंतो गाम जाव सहस्समंडियं थिमियमेइणीतलं णिब्भर-जणपदं वसुहं ओलोइंतो रम्मं हत्थिणाउरं उवागए पंडुरायभवणंसि अइवेगेण समोवइए ।

ભાવાર્થ :- આ સમયે કચ્છુલ્લ નામના નારદ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તે દેખાવમાં અત્યંત ભદ્ર અને વિનમ્ર લાગતા હતા પણ તેમનું અંતર કલુષિત હતું. તેઓ બ્રહ્મચર્યાદિ વ્રતોની મધ્યમાં સ્થિત હતા. આશ્રિત જનોને તેમનું દર્શનપ્રિય લાગતું હતું. તેમના રૂપ-આકૃતિ મનોહર હતા. તેઓએ સ્વચ્છ અને અખંડ વલ્કલ ધારણ કર્યું હતું, ઉત્તરીય વસ્ત્રરૂપે કાળું મૃગચર્મ વક્ષસ્થલ ઉપર ધારણ કર્યું હતું. તેના હાથમાં દંડ અને કમંડલ હતા. તેમનું મસ્તક જટારૂપી મુકુટથી શોભાયમાન હતું. તેઓએ જનોઈ, ગણેત્રિકા- કાંડામાં પહેરવાની રૂદ્રાક્ષની માળા, મુંજનો કંદોરો અને વલ્કલ વસ્ત્રો ધારણ કર્યા હતા. તેઓએ હાથમાં કચ્છપિકા- વીણા ધારણ કરી હતી. તેઓ સંગીતના શોભીન હતા. આકાશગામી વિદ્યાના કારણે તેઓ ભૂમિચરોમાં પ્રધાન હતા.

પોતાને અદૃશ્ય કરનારી સંવરણીવિદ્યા, અન્યને અદૃશ્ય કરનારી આવરણીવિદ્યા, નીચે ઉતારનારી

અવતરણી અને આકાશમાં ઉડાડનારી ઉત્પત્તની, વ્રજ લેપની જેમ ચિપકાવીદેનારી શ્લેષણી, પરકાય પ્રવેશ કરનારી સંક્રામણી, સોનું-ચાંદી બનાવતી અને અન્યને વશ કરનારી આભિયોગિની, પરોક્ષ વૃત્તાંતને જણાવનારી પ્રજ્ઞપ્તિ, દુર્ગમ સ્થાનોને પાર કરાવનારી ગમની અને સ્તંભિત-સ્થગિત કરનારી સ્તંભની આદિ વિદ્યાધરો સંબંધિત અનેક વિદ્યાઓ તેમને સિદ્ધ હતી અને વિદ્યાધરરૂપે તેમની ખ્યાતિ ફેલાયેલી હતી.

તેઓ બળદેવ અને વાસુદેવને ઈષ્ટ હતા. પ્રદ્યુમ્ન, પ્રદીપ, સાંબ, અનિરુદ્ધ, નિષધ, ઉન્મુખ, સારણ, ગજસુકુમાલ, સુમુખ, દુમુખ વગેરે સાડા ત્રણ કરોડ યાદવકુમારોના હૃદયપ્રિય અને તેઓ દ્વારા પ્રશંસનીય હતા. તેમને કલહ, વાગ્યુદ્ધ, યુદ્ધ અને કોલાહલ પ્રિય હતા. તેઓ ભંડન—કલહના અભિલાષી હતા. અનેક સમર—યુદ્ધ અને સંપરાય(યુદ્ધ વિશેષ) જોવાના રસિક હતા. તેઓ કલહ કરાવવામાં સુદક્ષ હતા. તેઓ કલહને શોધતા ફરતા હતા, કલહ કરાવવામાં તેમને વિશેષ આનંદ આવતો હતો. કલહ કરાવીને અન્યના ચિત્તમાં અસમાધિ ઉત્પન્ન કરાવતા હતા.

તે નારદ ત્રણે લોકમાં બળવાન, શ્રેષ્ઠ દસ દશાર વીરપુરુષોની સાથે વાર્તાલાપ કરીને પછી ગમનમાં વિશિષ્ટ શક્તિ આપનારી અને આકાશમાં ઉડાડીને લઈ જનારી ભગવતી પ્રાકામ્ય વિદ્યાનો પ્રયોગ કરીને, ગગનમાર્ગે ઉડતાં અને નીચે ગ્રામાદિથી વ્યાપ્ત અને શોભિત પૃથ્વીને જોતાં-જોતાં રમણીય હસ્તિનાપુર નગરમાં આવ્યા અને વેગપૂર્વક પાંડુરાજાના મહેલમાં ઉતર્યા.

૧૩૩ ત્વં પંડુરાયા કચ્છુલ્લનારયં એજ્જમાણં પાસઈ, પાસિત્તા પંચહિ પંડવેહિં કુંતીય ય દેવીએ સદ્ધિં આસણાઓ અબ્હુદ્દેઈ, અબ્હુદ્ધિત્તા કચ્છુલ્લનારયં સત્તદ્વપયાઈં પચ્ચુગ્ગચ્છઈ, પચ્ચુગ્ગચ્છિત્તા તિક્ષુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઈ, કરિત્તા વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા મહરિહેણં આસણેણં ઉવણિમંતેઈ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે પાંડુરાજાએ કચ્છુલ્લ નારદને આવતા જોયા. જોઈને પાંચ પાંડવો તથા કુંતી દેવી સહિત તેઓ આસન પરથી ઊભા થયા. ઊભા થઈને સાત-આઠ પગલા કચ્છુલ્લ નારદની સામે ગયા. સામે જઈને ત્રણવાર દક્ષિણ દિશાથી પ્રારંભ કરીને પ્રદક્ષિણા કરી. પ્રદક્ષિણા કરીને વંદન-નમસ્કાર કર્યા. વંદન- નમસ્કાર કરીને મહાન પુરુષને યોગ્ય અથવા બહુમૂલ્ય આસન ગ્રહણ કરવા માટે આમંત્રણ કર્યું.

૧૩૪ ત્વં પંડુરાય કચ્છુલ્લનારણ ઉદગપરિફોસિયાએ દબ્ભોવરિપચ્ચત્થુયાએ ભિસિયાએ ણિસીયઈ, ણિસીઈત્તા પંડુરાયં રજ્જે જાવ અંતેઝરે ય કુસલોદંતં પુચ્છઈ ।

ત્વં પંડુરાયા કુંતિ દેવી પંચ ય પંડવા કચ્છુલ્લનારયં આઢંતિ જાવ પજ્જુવાસંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કચ્છુલ્લ નારદ જલ છાંટીને ભીના પાથરેલા દર્ભના આસન ઉપર બેઠા અને પાંડુરાજાને રાજ્ય યાવત્ અંત:પુરના કુશળ—સમાચાર પૂછ્યા. તે સમયે પાંડુ રાજાએ, કુંતી દેવીએ અને પાંચ પાંડવોએ કચ્છુલ્લ નારદનો સારી રીતે આદર-સત્કાર કર્યો અને તેમની પર્યુપાસના કરી.

૧૩૫ ત્વં પંડુ સા દોવઈ દેવી કચ્છુલ્લનારયં અસ્સંજયં અવિરયં અપ્પહિહય-પચ્ચક્ખાય પાવકમ્મં તિ કટ્ટુ ણો આઢાઈ, ણો પરિયાણાઈ, ણો અબ્હુદ્દેઈ, ણો પજ્જુવાસઈ ।

ભાવાર્થ :- પરંતુ દ્રૌપદી દેવીએ કચ્છુલ્લ નારદને અસંયમી, અવિરત, પૂર્વકૃત પાપકર્મનો નાશ ન કરનાર અને પાપ કર્મોના પ્રત્યાખ્યાન નહીં કરનારા જાણીને તેનો આદર કર્યો નહીં, તેના આગમનનું

અનુમોદન કર્યું નહીં, તેઓ આવ્યા ત્યારે તે ઊભી થઈ નહીં, તેમની પર્યુપાસના પણ કરી નહીં.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં હસ્તિનાપુરમાં નારદના આગમનનું અને પાંડુરાજાએ કરેલા વિનય વ્યવહારનું નિરૂપણ છે.

ગૃહસ્થધર્મમાં પણ વિનયનું મહત્ત્વ છે. જ્યારે કોઈ શ્રેષ્ઠ કે પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ ઘરે પધારે ત્યારે તેની સામે જવું, તેને હાથ જોડી વંદન કરવા, તેને બેસવા માટે આસન વગેરે આપવું, તે જાણ ત્યારે તેને મૂકવા જવું વગેરે કર્તવ્યો ગૃહસ્થ વિનયમાં સમાવિષ્ટ થાય છે.

અહીં તિક્ષ્ણુતો આદિ સૂત્રપાઠ છે પરંતુ તેનો અર્થ 'ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા કરીને વંદન કર્યા' તે પ્રમાણે જ થાય છે. પંચમહાવ્રતધારી સાધુને વિધિપૂર્વક પંચાંગ વંદન થાય છે, તે રીતે ગૃહસ્થને વંદન થતા નથી. નારદ સંયમીપુરુષ ન હતા, તેમ છતાં વિશિષ્ટ કોટિના વિદ્યાધર પુરુષ હોવાથી પાંડુરાજાએ સપરિવાર તેની સાથે યથોચિત વિનય-વ્યવહાર કર્યો પરંતુ દ્રૌપદીએ નારદ સાથે કોઈ પણ પ્રકારનો વિનય વ્યવહાર કર્યો નહીં.

દ્રૌપદી પર નારદનો રોષ :-

૧૩૬ તए णं तस्स कच्छुल्लणारयस्स इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था - अहो णं दोवई देवी रूवेण य जोव्वणेण य लावण्णेण य पंचहि पंडवेहिं अवत्थद्धा समाणी ममं णो आढाइ जाव णो पज्जुवासइ, तं सेयं खलु मम दोवईए देवीए विप्पियं करित्तए त्ति कट्टु एवं संपेहेइ, संपेहित्ता पंडुयरायं आपुच्छइ, आपुच्छित्ता उप्पयणिं विज्जं आवाहेइ, आवाहित्ता ताए उक्किट्ठाए जाव विज्जाहरगईए लवणसमुद्धं मज्झंमज्झेणं पुरत्थाभिमुहे वीइवइउं पयत्ते यावि होत्था ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કચ્છુલ્લ નારદને આ પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે અહો ! આ દ્રૌપદી દેવી પોતાના રૂપ, યૌવન, લાવણ્ય અને પાંચ પાંડવોને કારણે અભિમાની થઈ ગઈ છે, તેથી મારો આદર કરતી નથી **યાવત્** મારી ઉપાસના કરતી નથી. તેથી દ્રૌપદી દેવીનું અનિષ્ટ કરવું મારા માટે ઉચિત છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને નારદે પાંડુરાજા પાસેથી જવાની આજ્ઞા લીધી. આજ્ઞા લઈને ઉત્પતની વિદ્યાનું આહ્વાન કર્યું, આહ્વાન કરીને તે ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યાધરની ગતિથી લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને જવા માટે પૂર્વાભિમુખ ઉડવા લાગ્યા.

નારદનું અમરકંકા ગમન :-

૧૩૭ તેणं कालेणं तेणं समएणं धायइसंडे दीवे पुरत्थिमद्धदाहिणङ्क भरहवासे अमरकंका णामं रायहाणी होत्था । तत्थ णं अमरकंकाए रायहाणीए पउमणाभे णामं राया होत्था - महया हिमवंत वण्णओ । तस्स णं पउमणाभस्स रण्णो सत्त देवीसयाइ ओरोहे होत्था । तस्स णं पउमणाभस्स रण्णो सुणाभे णामं पुत्ते जुवराया यावि होत्था । तए णं से पउमणाभे राया अंतो अंतेउरंसि ओरोहसंपरिवुडे सिंहासणवरगए विहरइ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે પૂર્વાર્ધ ધાતકીખંડના દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રમાં અમરકંકા નામની રાજધાની હતી. તે અમરકંકા રાજધાનીમાં પદ્મનાભ નામના રાજા હતા. તે મહાન હિમવંત પર્વત સમાન હતા,

ઈત્યાદિ વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર સમજવું. તે પદ્મનાભ રાજાના અંત:પુરમાં સાતસો રાણીઓ હતી. પદ્મનાભ રાજાને સુનાભ નામનો યુવરાજ હતો. એકદા પદ્મનાભ રાજા અંત:પુરમાં રાણીઓ સાથે ઉત્તમ સિંહાસન પર બેઠા હતા.

૧૩૮ તદ્દા પદ્મનાભ રાજાએ કચ્છુલ્લનારણ્યે જાણેવ અમરકંકા રાયહાણી, જાણેવ પડમણાભસ્સ ભવણે, તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા પડમણાભસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ ઙ્ઙિતિ વેગેણ સમોવઈણ ।

તદ્દા પદ્મનાભ રાજાએ કચ્છુલ્લનારણ્યે જાણેવ અમરકંકા રાયહાણી, જાણેવ પડમણાભસ્સ ભવણે, તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા પડમણાભસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ ઙ્ઙિતિ વેગેણ સમોવઈણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કચ્છુલ્લ નારદ અમરકંકા રાજધાની અને પદ્મનાભ રાજાના ભવનમાં આવ્યા અને પદ્મનાભ રાજાના ભવનમાં શીઘ્ર વેગથી ઉતર્યા.

તે સમયે પદ્મનાભ રાજાએ કચ્છુલ્લ નારદને આવતા જોયા. જોઈને તે આસન પરથી ઊભા થયા અને અર્ધ્યથી તેમની પૂજા કરી યાવત્ આસન પર બેસવા માટે આમંત્રિત કર્યા.

૧૩૯ તદ્દા પદ્મનાભ રાજાએ કચ્છુલ્લનારણ્યે ઉદયપરિફોસિયાણ દબ્ભોવરિપચ્ચત્થુયાણ ભિસિયાણ ણિસીયઈ, જાવ કુસલોદંતં આપુચ્છઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કચ્છુલ્લ નારદે જલનો છંટકાવ કર્યો, જલસિંચિત દર્ભ ઉપર પાથરેલા આસન પર બેઠા યાવત્ કુશળ સમાચાર પૂછ્યા.

૧૪૦ તદ્દા પદ્મનાભ રાજાએ કચ્છુલ્લનારણ્યે જાણેવ અમરકંકા રાયહાણી, જાણેવ પડમણાભસ્સ ભવણે, તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા પડમણાભસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ ઙ્ઙિતિ વેગેણ સમોવઈણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પોતાની રાણીઓના સૌંદર્ય આદિમાં વિસ્મિત એવા પદ્મનાભ રાજાએ કચ્છુલ્લ નારદને પ્રશ્ન કર્યો— હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ઘણા ગામો યાવત્ ઘરોમાં પ્રવેશ કરતા રહો છો, તો હે દેવાનુપ્રિય ! મારું અંત:પુર છે, તેવું અંત:પુર આપે પહેલા ક્યાં ય જોયું છે ?

૧૪૧ તદ્દા પદ્મનાભ રાજાએ કચ્છુલ્લનારણ્યે પડમણાભેણં રણ્ણા ંવં વુત્તે સમાણે ઈસિં વિહસિયં કરેઈ, કરિત્તા ંવં વયાસી- સરિસે ણં તુમં પડમણાભા ! તસ્સ અગડદદ્દુરસ્સ । કે ણં દેવાણુપ્પિયા ! સે અગડદદ્દુરે ? ંવં જહા મલ્લિણાણ ।

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે હત્થિણાઝરે દુપયસ્સ રણ્ણો ધૂયા, ચૂલણીણ દેવીણ અત્તયા, પંડુસ્સ સુણ્ણા પંચણં પંડવાણં ભારિયા દોવઈ દેવી રૂવેણ ય જાવ ઉક્કિટ્ઠસરીરા । દોવઈણ ણં દેવીણ છિણ્ણસ્સ વિ પાયંગુટ્ઠયસ્સ અયં તવ ઓરોહે સયંપિ કલં ણ અગ્ગઈ ત્તિ કટ્ઠુ પડમણાભં આપુચ્છઈ, આપુચ્છિત્તા જાવ પડિગાણ ।

ભાવાર્થ :- પદ્મનાભ રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે કચ્છુલ્લ નારદ સહેજ મલકીને બોલ્યા— હે પદ્મનાભ ! તમે કૂવાના દેડકાની સમાન છો.

ભાવાર્થ :- તે કાળે અને તે સમયે હસ્તિનાપુર નગરમાં યુધિષ્ઠિર રાજા દ્રૌપદી દેવીની સાથે મહેલની અગાશીમાં સુખપૂર્વક સૂતા હતા.

૧૪૫ તદ્દા પુનઃ પુલ્વસંગૃહ્ય દેવે જૈનેવ જુહિટ્વિલે રાયા જૈનેવ દોવૈ દેવી તેનેવ ઉવાગચ્છૈ, ઉવાગચ્છિતા દોવૈ દેવી એસોવણિયં દલયૈ, દલૈતા દોવૈ દેવિં ગિણ્હૈ, ગિણિહતા તાદ્ ઉક્કિટ્ટાદ્ જાવ દેવગૈ જૈનેવ અમરકંકા જૈનેવ પડમણાભસ્સ ભવણે તેનેવ ઉવાગચ્છૈ, ઉવાગચ્છિતા પડમણાભસ્સ ભવણંસિ અસોગવણિયાદ્ દોવૈ દેવિં ઠાવૈ, ઠાવિતા એસોવણિ અવહરૈ, અવહરિતા જૈનેવ પડમણાભે તેનેવ ઉવાગચ્છૈ, ઉવાગચ્છિતા એવં વયાસી- એસ પં દેવાણુપ્પિયા ! મદ્દે હત્થિણાઝરાઓ દોવૈ દેવી ઇહ હવ્વમાણીયા તવ અસોગવણિયાદ્ ચિટ્ઠુદ્દા ! અઓ પરં તુમં જાણસિ ત્તિ કટ્ટુદ્દા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂદ્દા તામેવ દિસિં પઢિગદ્દા ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે તે પૂર્વસંગતિક દેવ જ્યાં યુધિષ્ઠિર રાજા અને દ્રૌપદી દેવી હતા, ત્યાં આવીને તેણે દ્રૌપદી દેવીને અવસ્વાપિની વિદ્યાથી ગાઢનિદ્રામાં સૂવડાવી દીધી અને સૂતેલી દ્રૌપદી દેવીને ગ્રહણ કરીને, દેવોચિત ઉત્કૃષ્ટ ગતિથી અમરકંકા રાજધાનીમાં પદ્મનાભના ભવનમાં આવીને, પદ્મનાભ રાજાના ભવનની અશોક વાટિકામાં દ્રૌપદી દેવીને રાખી દીધી અને અવસ્વાપિની વિદ્યાનું સંહારણ કરીને, પદ્મનાભ પાસે આવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! હું દ્રૌપદીદેવીને હસ્તિનાપુરથી શીઘ્ર અહીં લઈ આવ્યો છું. તે તમારી અશોક વાટિકામાં છે. હવે શું કરવું તે તમે જાણો. આ પ્રમાણે કહીને, તે દેવ જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે જ દિશામાં પાછો ફર્યો.

૧૪૬ તદ્દા પુનઃ સા દોવૈ દેવી તઓ મુહુત્તંતરસ્સ પઢિબુદ્ધા સમાણી તં ભવણં અસોગવણિયં ચ અપચ્ચભિજાણમાણી એવં વયાસી-ગો ખલુ અમ્હં એસ સદ્દે ભવણે, પો ખલુ એસા અમ્હં સગા અસોગવણિયા । તં પં પજ્જહૈ પં અહં કેણૈ દેવેણ વા દાણવેણ વા કિંપુરિસેણ વા કિણ્ણરેણ વા મહોરેણ વા ગંધવ્વેણ વા અણ્ણસ્સ રણ્ણો અસોગવણિયં સાહરિય ત્તિ કટ્ટુદ્દા ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ઝિયાયૈ ।

ભાવાર્થ :- થોડીવાર પછી દ્રૌપદી દેવીની ઊંઘ ઊડી ગઈ. અપરિચિત ભવન અને અશોકવાટિકાને જોઈને તે મનોમન વિચારવા લાગી- આ મારું ભવન નથી, આ અશોકવાટિકા મારી પોતાની નથી. કોઈ દેવે, દાનવે, કિંપુરુષે, કિંત્રે, મહોરગે કે ગાંધર્વે મારું અપહરણ કરીને કોઈ બીજા રાજાની અશોકવાટિકામાં મૂકી દીધી હોય તેમ લાગે છે. આ રીતે વિચાર કરીને તે ભગ્ન મનોરથવાળી થઈને યાવત્ ચિંતા કરવા લાગી.

૧૪૭ તદ્દા પુનઃ પડમણાભે રાયા પ્પહાદ્ જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિદ્દા અંતેઝરપરિયાલસંપરિવુદ્દે જૈનેવ અસોગવણિયા જૈનેવ દોવૈ દેવી તેનેવ ઉવાગચ્છૈ, ઉવાગચ્છિતા દોવૈ દેવિં ઓહયમણસંકપ્પં જાવ ઝિયાયમાણિં પાસૈ, પાસિતા એવં વયાસી- કિં પં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ઝિયાહિ ? એવં ખલુ તુમં દેવાણુપ્પિદ્દા ! મમ પુલ્વસંગૃહ્યણં દેવેણં જંબુદ્દીવાઓ દીવાઓ ભારહાઓ વાસાઓ હત્થિણાઝરાઓ પયરાઓ જુહિટ્વિલસ્સ રણ્ણો ભવણાઓ સાહરિયા । તં મા પં તુમં દેવાણુપ્પિદ્દા ! ઓહયમણસંકપ્પા

જાવ ઝિયાહિ । તુમં ણં મણ સદ્ધિં વિઝલાઈં ભોગભોગાઈં ભુંજમાણી વિહરાહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી પદ્મનાભ રાજા સ્નાન કરીને, યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને તથા અંત:પુરના પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈને, અશોકવાટિકામાં દ્રૌપદી દેવી પાસે આવ્યા. દ્રૌપદીદેવીને શૂન્ય મનસ્ક અને ચિંતા કરતી જોઈને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે ભગ્ન મનોરથવાળા થઈને ચિંતા શા માટે કરો છો ? હે દેવાનુપ્રિય ! મારા પૂર્વસંગતિક દેવ જંબૂદ્વીપના, ભારત વર્ષ, હસ્તિનાપુરનગર અને યુધિષ્ઠિર રાજાના ભવનમાંથી સંહરણ કરીને તમને અહીં લઈ આવ્યા છે, તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! તમે શૂન્યમનસ્ક થઈને ચિંતા ન કરો. તમે મારી સાથે વિપુલ ભોગ ભોગવતા રહો.

૧૪૮ તણ ણં સા દોવઈ દેવી પઝમણાભં ઇવં વયાસી- ઇવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે વારવઈણ ણયરીણ કણહે ણામં વાસુદેવે મમ પિયભાઝણ પરિવસઈ । તં જઈ ણં સે છણહં માસાણં મમં કૂવં ણો હવ્વમાગચ્છઈ, તણ ણં અહં દેવાણુપ્પિયા ! જં તુમં વયસિ, તસ્સ આણા-ઓવાયવયણણિદ્દેસે ચિદ્દિસ્સામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે દ્રૌપદી દેવીએ પદ્મનાભને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જંબૂદ્વીપમાં ભારતવર્ષમાં દ્વારકા નગરીમાં કૃષ્ણ નામના વાસુદેવ મારા સ્વામીના(પતિના) ભાઈ રહે છે, તે જો છ મહિનામાં મને શોધતા અહીં નહીં આવે તો હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જેમ કહો છો તેમ તમારી આજ્ઞા, ઉપાય, વચન અને નિર્દેશમાં હું રહીશ(શ્રી કૃષ્ણ તેને પાછી લઈ જવા આવશે જ તેવા વિશ્વાસના આધારે અને પદ્મનાભ કોઈ જાતની બળજબરી કે અન્ય ઉપાયો ન કરે તે માટે સમય પસાર કરવાના ઉપાયરૂપે છ મહિના પછી પદ્મનાભ જેમ કહેશે, તેમ કરવાની તૈયારી બતાવી.)

૧૪૯ તણ ણં સે પઝમે રાયા દોવઈણ ઇયમટ્ટં પહિસુણેઈ, પહિસુણિત્તા દોવઈં દેવિં કણ્ણંતેઝરે ઠવેઈ। તણ ણં સા દોવઈ દેવી છટ્ટંછટ્ટેણં અણિક્ખત્તેણં આયંબિલ પરિગ્ગહિણં તવોકમ્મેણં અપ્પાણં ભાવેમાણી વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પદ્મનાભ રાજાએ દ્રૌપદીનું આ કથન સાંભળ્યું, સાંભળીને(માન્ય કરીને) દ્રૌપદી દેવીને કન્યાઓના અંત:પુરમાં રાખી દીધી. ત્યારપછી દ્રૌપદી દેવી નિરંતર છઠની તપશ્ચર્યા અને પારણામાં આયંબિલ કરતી આત્માને તપથી ભાવિત કરતી વિચરવા લાગી.

દ્રૌપદીની શોધ :-

૧૫૦ તણ ણં સે જુહિદ્દિલે રાયા તઓ મુહુત્તંતરસ્સ પહિબુદ્ધે સમાણે દોવઈં દેવિં પાસે અપાસમાણી સયણિજ્જાઓ ડટ્ટેઈ, ડટ્ટિત્તા દોવઈણ દેવીણ સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણગવેસણં કરેઈ, કરિત્તા દોવઈણ દેવીણ કત્થઈ સુઈં વા ખુઈં વા પવત્તિં વા અલભમાણે જેણેવ પંડુરાયા તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા પંડુરાયં ઇવં વયાસી-

ઇવં ખલુ તાઓ ! મમં આગાસતલગંસિ પસુત્તસ્સ પાસાઓ દોવઈ દેવી ણ ણજ્જઈ કેણઈ દેવેણ વા જાવ હિયા વા ણીયા વા અવક્ખિત્તા વા ? ઇચ્છામિ ણં તાઓ ! દોવઈણ દેવીણ સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણગવેસણં કરિત્તણ ।

ભાવાર્થ :- દ્રૌપદીનું હરણ થઈ ગયા પછી થોડીવારમાં યુધિષ્ઠિર જાગ્યા અને દ્રૌપદીદેવીને પોતાની પાસે ન જોતાં, શય્યા ઉપરથી ઊઠીને ચારે બાજુ દ્રૌપદીદેવીની માર્ગશા-શોધ કરવા લાગ્યા. પરંતુ દ્રૌપદીદેવીની ક્યાંય પણ શબ્દરૂપ શ્રુતિ, ઈંકાદિના શબ્દરૂપ ક્ષુતિ કે પ્રવૃત્તિજન્ય અવાજ આદિ તેણીની ઉપસ્થિતિ સૂચિત ચિહ્ન મળ્યા નહીં, ત્યારે તેઓ પાંડુરાજા પાસે આવ્યા અને પાંડુરાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે તાત ! અગાસી પર મારી પાસે સુખેથી સૂતેલી દ્રૌપદીદેવીનું ખબર નથી કોઈ દેવ કે દાનવ વગેરેએ અપહરણ કર્યું છે, તેને ઉપાડી ગયા છે કે ક્યાંક ફેંકી દીધી છે ? તો હે તાત ! હું ઈચ્છું છું કે દ્રૌપદી દેવીની ચારેબાજુ શોધખોળ કરવામાં આવે.

૧૫૧ તए णं से पंडुराया कोडुंबियपुरिसे सद्वावेइ, सद्वावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! हत्थिणाउरे णयरे जावमहया सद्देणं उग्घोसेमाणा उग्घोसेमाणा एवं वदह- एवं खलु देवाणुप्पिया ! जुहिट्टिल्लस्स रण्णो आगासतलगंसि सुहपसुत्तस्स पासाओ दोवई देवी ण णज्जइ केणइ देवेण वा जावहिया वा णीया वा अवक्खित्ता वा तं जो णं देवाणुप्पिया ! दोवईए देवीए सुइं वा खुइं वा पवत्तिं वा परिकहेइ तस्स णं पंडुराया विउलं अत्थसंपयाणं दलयइ त्ति कट्टट्टु घोसणं घोसावेह, घोसावित्ता एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह । तए णं ते कोडुंबियपुरिसा जाव पच्चप्पिणंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે આદેશ આપ્યો— હે દેવાનુપ્રિયો! તમે જાઓ અને હસ્તિનાપુર નગરના મહાપથ અને પથ આદિ સ્થાનોમાં મોટા અવાજથી ઘોષણા કરો કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! (લોકો) અગાસી પર સુખપૂર્વક સૂતેલા યુધિષ્ઠિર રાજાની પાસેથી દ્રૌપદીદેવી ગુમ થઈ ગયા છે. ખબર નથી કે કોઈ દેવ, વગેરે તેનું અપહરણ કરી ગયા છે, તેને ઉપાડી ગયા છે કે તેને ક્યાંક ફેંકી દીધી છે ? તો હે દેવાનુપ્રિયો ! જે કોઈ દ્રૌપદીદેવીની શ્રુતિ, ક્ષુતિ કે પ્રવૃત્તિ બતાવશે, તેને પાંડુરાજા વિપુલ ધન સંપદા ઈનામમાં આપશે. ‘આ રીતે ઘોષણા કરીને મારી આ આજ્ઞા પાછી સોંપો.’

ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ તે જ પ્રમાણે ઘોષણા કરીને આજ્ઞા પાછી સોંપી.

૧૫૨ તए णं से पंडुराया दोवईए देवीए कत्थइ सुइं वा जाव अलभमाणे कौंतिं देविं सद्वावेइ, सद्वावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! बारवइं णयरिं कणहस्स वासुदेवस्स एयमट्ठं णिवेदेहि- कणहे णं परं वासुदेवे दोवईए देवीए मग्गणगवेसणं करेज्जा, अण्णहा ण णज्जइ दोवईए देवीए सुइं वा खुइं वा पवत्तिं वा उवलभेज्जा ।

ભાવાર્થ :- પૂર્વોક્ત ઘોષણા કરાવ્યાં પછી પણ પાંડુરાજાને દ્રૌપદીદેવીની કાંઈપણ શ્રુતિ યાવત્ ભાળ ન મળી ત્યારે તેઓએ કુંતીદેવીને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે દ્વારિકાનગરી જાઓ અને કૃષ્ણ વાસુદેવને આ વાતની જાણ કરો. કૃષ્ણ વાસુદેવ જ દ્રૌપદીદેવીની શોધ-ખોળ કરશે, તે સિવાય દ્રૌપદીદેવીની શ્રુતિ, ક્ષુતિ કે પ્રવૃત્તિ આપણે મેળવી શકશું નહીં, કેવળ કૃષ્ણ જ તેનો પત્તો મેળવી શકશે.

૧૫૩ તए णं कौंती देवी पंडुरण्णा एवं वुत्ता समाणी जाव पडिसुणइ, पडिसुणित्ता णहाया जाव हत्थिखंधवरगया हत्थिणाउरं णयरं मज्झंमज्झेणं णिग्गच्छइ, णिग्गच्छित्ता कुरुजणवयं मज्झंमज्झेणं

જેનેવ સુરદ્વજનવૈ જેનેવ બારવઈ ણયરી જેનેવ અગ્ગુજ્જાણે તેનેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા હત્થિખંધાઓ પચ્ચોરુહઈ, પચ્ચોરુહિત્તા કોહુંબિયપુરિસે સદ્દાવેઈ, સદ્દાવિત્તા એવં વયાસી-ગચ્છહ ણં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! બારવઈ ણયરિં જેનેવ કણ્હસ્સ વાસુદેવસ્સ ગિહે તેનેવ અણુપવિસહ, અણુપવિસિત્તા કણ્હં વાસુદેવં કરયલ જાવ એવં વયહ- એવં ખલુ સામી ! તુભ્ભં પિઠચ્છા કોંતી દેવી હત્થિણાઝરાઓ ણયરાઓ ઇહ હવ્વમાગયા તુભ્ભં દંસણં કંખઈ ।

ભાવાર્થ :- પાંડુરાજાએ દ્વારકા જવા માટે કુંતીદેવીને કહ્યું ત્યારે કુંતીદેવીએ તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને સ્નાન કરીને યાવત્ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને, હસ્તિનાપુર નગરની મધ્યમાં થઈને નીકળીને કુરુદેશની મધ્યમાં થઈને, સૌરાષ્ટ્ર દેશની દ્વારિકા નગરીની બહારના અગ્ર ઉદ્યાનમાં(જ્યાં બહારથી આવનારા પથિકો વિશ્રામ માટે રોકાતા હતા તે અગ્ર ઉદ્યાનમાં) આવીને હાથીના સ્કંધ પરથી નીચે ઊતર્યા અને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે દ્વારિકા નગરીમાં જાઓ, દ્વારિકા નગરીની અંદર પ્રવેશ કરીને કૃષ્ણ વાસુદેવને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહો- હે સ્વામિન્ ! આપના ફેબા કુંતીદેવી હસ્તિનાપુર નગરથી અહીં આવ્યા છે અને તમારા દર્શનની ઈચ્છા રાખે છે.

૧૫૪ તણ ણં તે કોહુંબિયપુરિસા જાવ કહેતિ । તણ ણં કણ્હે વાસુદેવે કોહુંબિયપુરિસાણં અંતિણે ઇયમદ્દં સોચ્ચા ણિસમ્મ હદ્દતુદ્દે હત્થિખંધવરગણે બારવઈણે ણયરીણે મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેનેવ કોંતી દેવી તેનેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા હત્થિખંધાઓ પચ્ચોરુહઈ, પચ્ચોરુહિત્તા કોંતીણે દેવીણે પાયગ્ગહણં કરેઈ, કરિત્તા કોંતીણે દેવીણે સદ્દિં હત્થિખંધં દુરુહઈ, દુરુહિત્તા બારવઈણે ણયરીણે મજ્ઝંમજ્ઝેણં જેનેવ સણે ગિહે તેનેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા સયં ગિહં અણુપવિસઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ યાવત્ કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે જઈને કુંતીદેવીના આગમનના સમાચાર આપ્યા. કૃષ્ણ વાસુદેવ કૌટુંબિક પુરુષો પાસેથી કુંતીદેવીના આગમનના સમાચાર સાંભળીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા અને હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને દ્વારિકા નગરીના મધ્યભાગમાં થઈને કુંતીદેવી પાસે આવ્યા, આવીને હાથીના સ્કંધ પરથી નીચે ઊતરીને, કુંતીદેવીના ચરણ સ્પર્શ કરી પગે લાગ્યા; પછી કુંતીદેવીની સાથે હાથી પર આરૂઢ થયા, આરૂઢ થઈને દ્વારિકા નગરીના મધ્યભાગમાં થઈને પોતાના મહેલ સમીપે આવ્યા અને મહેલમાં પ્રવેશ કર્યો.

૧૫૫ તણ ણં સે કણ્હે વાસુદેવે કોંતિં દેવિં ણહાયં જિમિયભુત્તરાગયં જાવ સુહાસણવરગયં એવં વયાસી- સંદિસઝ ણં પિઠચ્છા ! કિમાગમણપઓયણં ?

ભાવાર્થ :- મહેલમાં પહોંચ્યા પછી કુંતીદેવી સ્નાન અને ભોજન કરીને સુખાસને બેઠા, ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે પૂછ્યું- હે ફેબા ! કહો, આપના આગમનનું શું પ્રયોજન છે ?

૧૫૬ તણ ણં સા કોંતી દેવી કણ્હં વાસુદેવં એવં વયાસી- એવં ખલુ પુત્તા ! હત્થિણાઝરે ણયરે જુહિટ્ઠિલ્લસ્સ આગાસતલે સુહપસુત્તસ્સ પાસાઓ દોવઈ દેવી ણ ણજ્જઈ કેણઈ અવહિયા વા ણીયા વા અવક્ષિત્તા વા । તં ઇચ્છામિ ણં પુત્તા ! દોવઈણે દેવીણે મગ્ગણવેસણં કયં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કુંતીદેવીએ કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે પુત્ર ! હસ્તિનાપુર નગરમાં અગાશી પર સુખપૂર્વક સૂતેલા યુધિષ્ઠિર પાસેથી દ્રૌપદીદેવીનું ખબર નથી કોઈ અપહરણ કરી ગયું છે, ઉપાડી ગયું છે કે તેને ક્યાંક ફેંકી દીધી છે ? તેથી હે પુત્ર ! હું ઈચ્છું છું કે તમે દ્રૌપદીદેવીની શોધખોળ કરો.

૧૫૭ ત્વં પંચ કણ્ઠે વાસુદેવે કૌંતિં પિઝ્ચિંચ્છં એવં વયાસી- જં ગવરં પિઝ્ચ્છા ! દોવર્ષે દેવીએ કત્થઈ સુઈં વા ખુઈં વા પવર્તિં લભામિ તો પંચ પાયાલાઓ વા ભવણાઓ વા અદ્ભરહાઓ વા સમંતઓ દોવર્ષં સાહર્તિંચ ઉવણેમિ તિ કટ્ટુ કૌંતિં પિઝ્ચ્છં સવ્કારેઈ સમ્માણેઈ જાવ પઢિવિસજ્જેઈ ।

ત્વં પંચ કૌંતી દેવી કણ્ઠેણ વાસુદેવેણ પઢિવિસજ્જિયા સમાણી જામેવ દિસિં પાઝ્બ્હયા તામેવ દિસિં પઢિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે પોતાના ફેબા કુંતીને આ પ્રમાણે કહ્યું— ફેબા ! વધારે શું કહું, જો ક્યાંયથી પણ દ્રૌપદીદેવીની શ્રુતિ યાવત્ ભાળ મળશે તો પાતાળ, ભવન કે અર્ધભારતની કોઈપણ જગ્યાએથી, હું ત્યાં જઈને દ્રૌપદી દેવીને હાથોહાથ લઈ આવીશ. આ પ્રમાણે કહીને તેઓએ કુંતી ફેબાનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું યાવત્ તેમને વિદાય કર્યાં.

કૃષ્ણ વાસુદેવ પાસેથી આશ્વાસન મેળવ્યા પછી કુંતી દેવી ત્યાંથી વિદાય લઈને જે દિશામાંથી આવ્યા હતાં, તે જ દિશામાં પાછા ફર્યાં.

૧૫૮ ત્વં પંચ કણ્ઠે વાસુદેવે કોઢુંબિયપુરિસે સદ્ધાવેઈ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ પંચ તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! બારવર્ષે એવં જહા પંઢૂ તહા ઘોસણં ઘોસાવેઈ જાવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે પોતાના કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો! દ્વારિકામાં જાઓ વગેરે પાંડુરાજાની જેમ દ્રૌપદીના વિષયમાં ઘોષણા કરવાનો આદેશ આપ્યો. યાવત્ કર્મચારી પુરુષોએ તેમની આજ્ઞા પાછી સોંપી.

૧૫૯ ત્વં પંચ કણ્ઠે વાસુદેવે અણ્ણયા અંતો અંતેઝરગ્ગે ઓરોહે જાવ વિહરઈ । ઇમં ચ પંચ કચ્છુલ્લે જાવ સમોવર્ષે જાવ ણિસીઈત્તા કણ્ઠં વાસુદેવં કુસલોદંતં પુચ્છઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે કૃષ્ણ વાસુદેવ અંત:પુરની અંદર રાણીઓ(પટ્ટરાણીઓ)ની સાથે બેઠા હતા. તે સમયે કચ્છુલ્લ નારદ આકાશમાંથી નીચે ઊતર્યા યાવત્ કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે જઈને આસન પર બેસીને કૃષ્ણ વાસુદેવને કુશળ સમાચાર પૂછવા લાગ્યા.

૧૬૦ ત્વં પંચ કણ્ઠે વાસુદેવે કચ્છુલ્લં ણારયં એવં વયાસી- તુમં પંચ દેવાણુપ્પિયા ! બહૂણિ ગામાગર જાવ અણુપવિસસિ, તં અત્થિ યાઈં તે કહિં વિ દોવર્ષે દેવીએ સુઈં વા જાવ ઝવલદ્ધા ?

ત્વં પંચ કચ્છુલ્લે ણારયં કણ્ઠં વાસુદેવં એવં વયાસી- એવં ચલુ દેવાણુપ્પિયા ! અણ્ણયા ધાયર્ષસંઢે દીવે પુરત્થિમદ્ધં દાહિણદ્ધ-ભરહવાસં અમરકંકા રાયહાણિં ગ્ગે । તત્થ પંચ મ્મ પઝમણાભસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ દોવર્ષે દેવી જારિસિયા દિટ્ટુપ્પવા યાવિ

હોત્યા ।

તए णं कणहे वासुदेवे कच्छुल्लं णारयं एवं वयासी-तुब्भं चेव णं देवाणुप्पिया ! एवं पुव्वकम्मं ।

તए णं સે કચ્છુલ્લણારए કણહેણં વાસુદેવેણં ઇવં વુત્તે સમાણે ઉપ્પયણિં વિજ્જં આવાહેઙ્, આવાહિત્તા જામેવ દિસિં પાઠ્ઠભૂए તામેવ દિસિં પઢિગए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે કચ્છુલ્લ નારદને પૂછ્યું કે- તમે ઘણા ગામો, આકરો, નગરો આદિમાં પ્રવેશ કરો છો, તો કોઈ જગ્યાએ દ્રૌપદીદેવીની શ્રુતિ આદિ કંઈ ભાળ મળી છે ?

ત્યારે કચ્છુલ્લ નારદે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! એકવાર હું ધાતકીખંડ દ્વીપમાં પૂર્વદિશાના દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રની અમરકંકા નામની રાજધાનીમાં ગયો હતો. ત્યાં મેં પદ્મનાભ રાજાના ભવનમાં દ્રૌપદીદેવી જેવી કોઈ સ્ત્રી જોઈ હતી.

ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે કચ્છુલ્લ નારદને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! આ કામ તમે જ કર્યું લાગે છે.

કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે કહ્યું કે તરત જ કચ્છુલ્લ નારદે ઉત્પતની વિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું. સ્મરણ કરીને જે દિશામાંથી આવ્યા હતા, તે જ દિશામાં ચાલ્યા ગયા.

કૃષ્ણ અને પાંડવોનું અમરકંકા ગમન :-

૧૬૧ તए णं से कणहे वासुदेवे दूयं सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! हत्थिणाउरं पंडुस्स रण्णो एयमट्ठं णिवेएहि- एवं खलु देवाणुप्पिया ! धायइसंडे दीवे पुरच्छिमद्धे दाहिणद्ध- भरहवासे अमरकंकाए रायहाणीए पउमणाभभवणंसि दोवईए देवीए पउत्ती उवलद्धा, तं गच्छंतु पंच पंडवा चाउरंगिणीए सेणाए सद्धिं संपरिवुडा पुरच्छिमवेयालीए ममं पडिवालेमाणा चिट्ठंतु ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે દૂતને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે હસ્તિનાપુર જાઓ અને પાંડુરાજાને આ પ્રમાણે કહેજો કે- હે દેવાનુપ્રિય ! ધાતકીખંડ દ્વીપના, પૂર્વાર્ધ ભાગના દક્ષિણાર્ધ ભરતની અમરકંકા રાજધાનીમાં, પદ્મનાભરાજાના ભવનમાં દ્રૌપદીદેવી છે, તેવા સમાચાર મળ્યા છે, તેથી પાંચે પાંડવો ચતુરંગિણી સેનાથી પરિવૃત્ત થઈને પ્રયાણ કરે અને પૂર્વ દિશાના વૈતાલિક(લવણ સમુદ્ર)ના કિનારે મારી પ્રતીક્ષા કરે.

૧૬૨ તए णं दूए जाव भणइ जाव पडिवालेमाणा चिट्ठह । ते वि जाव चिट्ठंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દૂતે જઈને યાવત્ કૃષ્ણના કથનાનુસાર પાંડવોને લવણ સમુદ્રના કિનારે પ્રતીક્ષા કરવાનું કહ્યું અને પાંચે પાંડવો ત્યાં જઈને યાવત્ કૃષ્ણ વાસુદેવની પ્રતીક્ષા કરવા લાગ્યા.

૧૬૩ તए णं से कणहे वासुदेवे कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! सण्णाहियं भेरिं तालेह । ते वि तालेंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ

અને સાંનાહિકી-સૈનિકોને સજ્જ થવા માટેની ભેરી વગાડો. આ સાંભળીને કર્મચારી પુરુષોએ સાંનાહિકી ભેરી વગાડી.

૧૬૪ તए णं तीसे सण्णाहियाए भेरीए सहं सोच्चा समुद्धविजयपामोक्खा दस दसारा जाव छप्पणं बलवयसाहस्सीओ सण्णद्धबद्ध जाव गहियाउहपहरणा अप्पेगइया हयगया जाव वगुरापरिक्खत्ता जेणेव सभा सुहम्मा जेणेव कण्हे वासुदेवे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छत्ता करयल जाव वद्धावेंति ।

ભાવાર્થ :- સાંનાહિકી ભેરીનો ધ્વનિ સાંભળીને સમુદ્રવિજય આદિ દસ દશાર યાવત્ ઇપ્પન હજાર બળવાન યોદ્ધાઓ કવચ પહેરીને, તૈયાર થઈને, આયુધ અને પ્રહરણ ગ્રહણ કરીને કોઈ ઘોડા પર, કોઈ હાથી આદિ પર સવાર થઈને, સુભટોના સમૂહની સાથે કૃષ્ણવાસુદેવની સુધર્મા સભામાં કૃષ્ણ વાસુદેવની સમીપે આવ્યા. આવીને હાથ જોડીને તેમનું યાવત્ અભિવાદન કર્યું.

૧૬૫ તए णं कण्हे वासुदेवे हत्थिखंधवरगए सकोरंटमल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं सेयवरचामराहिं वीइज्जमाणे हयगयरहपवरजोहकलियाए चउरंगिणीए सेणाए सद्धिं संपरिवुडे महया भडचडगररहपहकरविंदपरिक्खत्ते बारवईए णयरीए मज्झंमज्झेणं णिग्गच्छइ, णिग्गच्छत्ता जेणेव पुरच्छिमवेयाली तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छत्ता पंचहिं पंडवेहिं सद्धिं एगयओ मिलइ, मिलित्ता खंधावारणिवेसं करेइ, करित्ता पोसहसालं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता सुट्टियं देवं मणसि करेमाणे-करेमाणे चिट्ठइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થયા. કોરંટ વૃક્ષના ફૂલોની માળાઓથી યુક્ત છત્ર તેમના મસ્તક ઉપર ધારણ કરવામાં આવ્યું. બન્ને બાજુમાં ઉત્તમ શ્વેત ચામર ઢોળાવા લાગ્યાં. તે મોટા મોટા અશ્વો, હાથી, રથો અને ઉત્તમ યોદ્ધાઓની ચતુરંગિણી સેના અને અન્ય સુભટોના સમૂહથી પરિવૃત્ત થઈને દારિકા નગરીમાંથી પસાર થતાં પૂર્વ દિશાના લવણ સમુદ્રના કિનારે આવી પહોંચ્યા. ત્યાં પાંચે પાંડવોને મળ્યા અને સાથે પડાવ નાંખ્યો. ત્યાર પછી પૌષ્ઠ શાળામાં પ્રવેશ કરીને સુસ્થિત દેવનું મનમાં સ્મરણ કરતાં સ્થિત થયા.

૧૬૬ તए णं कण्हस्स वासुदेवस्स अट्टमभत्तंसि परिणममाणंसि सुट्ठिओ जाव आगओ- भणंतु देवाणुप्पिया ! जं मए कायव्वं ।

તए णं से कण्हे वासुदेवे सुट्टियं देवं एवं वयासी- एवं खलु देवाणुप्पिया ! दोवई देवी जाव पउमणाभस्स रण्णो भवणंसि साहरिया, तं णं तुमं देवाणुप्पिया ! मम पंचहिं पंडवेहिं सद्धिं अप्पच्छट्टस्स छण्हं रहाणं लवणसमुद्धे मग्गं वियरेहि, जं णं अहं अमरकंका रायहारिणं दोवईए देवीए कूवं गच्छामि ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવનો અટ્ટમ પૂરો થતા સુસ્થિત દેવ યાવત્ તેમની સમીપે આવ્યા અને તેમને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! કહો, મારે શું કરવાનું છે ?

ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે સુસ્થિત દેવને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! દ્રૌપદીદેવી યાવત્ પદ્મનાભ

રાજાના ભવનમાં અપહરણ કરાઈ છે, તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! તમે પાંચે પાંડવો સહિત છટો મારો એમ અમારા છ એ રથોને લવણ સમુદ્રમાં માર્ગ આપો, જેથી અમે દ્રૌપદીદેવીને પાછી લાવવા માટે અમરકંકા રાજધાનીમાં જઈ શકીએ.

૧૬૭ તए णं से सुट्टिए देवे कण्हं वासुदेवं एवं वयासी- किण्णं देवाणुप्पिया ! जहा चए पउमणाभस्स रण्णो पुव्वसंगतिएणं देवेणं दोवई देवी जाव संहरिया, तथा चए दोवइं देविं धायईसंडाओ दीवाओ भारहाओ जाव हत्थिणाउरं साहरामि ? उदाहु- पउमणाभं रायं सपुरबलवाहणं लवणसमुद्दे पक्खिवामि ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે પછી સુસ્થિત દેવે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ પદ્મનાભ રાજાના પૂર્વ સંગતિક દેવે દ્રૌપદીદેવીનું સંહરણ કર્યું, તે જ પ્રમાણે શું હું દ્રૌપદીદેવીને ધાતકીખંડ દ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાંથી યાવત્ હસ્તિનાપુરમાં લઈ આવું? અથવા પદ્મનાભ રાજાને તેના નગર, સૈન્ય અને વાહનોની સાથે લવણ સમુદ્રમાં ડુબાડી દઉં ?

૧૬૮ તए णं कणहे वासुदेवे सुट्टियं देवं एवं वयासी- मा णं तुमं देवाणुप्पिया ! जाव साहराहि । तुमं णं देवाणुप्पिया ! मम लवणसमुद्दे पंचहिं पंडवेहिं सद्धिं अप्पच्छट्टस्स छण्हं रहाणं मग्गं वियराहि । सयमेव णं अहं दोवईए देवीए कूवं गच्छामि ।'

ભાવાર્થ :- ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે સુસ્થિત દેવને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમારે સંહરણ કરવાનું નથી. હે દેવાનુપ્રિય ! તમે તો પાંચે પાંડવો અને છટો મારો, એમ અમારા છએ રથોને લવણ સમુદ્રમાં જવાનો માર્ગ આપો. હું પોતે જ દ્રૌપદીદેવીને પાછી લઈ આવીશ.

૧૬૯ तए णं से सुट्टिए देवे कण्हं वासुदेवं एवं वयासी-एवं होउ । पंचहिं पंडवेहिं सद्धिं अप्पच्छट्टस्स छण्हं रहाणं लवणसमुद्दे मग्गं वियरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુસ્થિત દેવે કૃષ્ણ વાસુદેવને કહ્યું- 'એમ જ થાઓ, તથાસ્તુ', એમ કહીને તેણે પાંચ પાંડવો સહિત છટા વાસુદેવ, એમ છએના રથોને જવા માટે લવણ સમુદ્રમાં રસ્તો આપ્યો.

૧૭૦ तए णं से कणहे वासुदेवे चाउरंगिणि सेणं पडिविसज्जेइ, पडिविसज्जित्ता पंचहिं पंडवेहिं सद्धिं अप्पच्छट्टे छहिं रहेहिं लवणसमुद्दं मज्झंमज्झेणं वीईवयइ, वीईवइत्ता जेणेव अमरकंका रायहाणी जेणेव अमरकंकाए रायहाणीए अग्गुज्जाणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता रहं ठवेइ, ठवित्ता दारुयं सारहिं सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी —

ગચ્છહ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! અમરકંકા રાયહાણિં અણુપવિસાહિં, અણુપવિસિત્તા પડમણાભસ્સ રણ્ણો વામેણં પાણં પાયપીઠં અક્કમિત્તા કુંતગેણં લેહં પણામેહિ, પણામિત્તા તિવલિયં ભિરુદિં ણિડાલે સાહટ્ટુ આસુરુત્તે જાવ એવં વયાહિ- હં ભો પડમણાભા ! અપત્થિય- પત્થિયા, દુરંતપંતલક્ષણા, હીણપુણ્ણચાઉદ્દસા, સિરિ-હિરિ-ધિઇ-કિત્તિ પરિવિજ્જયા, અજ્જ ણ ભવસિ, કિં ણં તુમં ણ જાણાસિ કણ્હસ્સ વાસુદેવસ્સ ભગિણિં

દોવઈં દેવિં ઇહં હવ્વં આણીતે ? તં એયમવિ ગણ, પચ્ચપ્પિણાહિ ણં તુમં દોવઈં દેવિં કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ, અહવા ણં જુહ્સજ્જે ણિગ્ગચ્છાહિ । એસ ણં કણહે વાસુદેવે પંચહિં પંડવેહિં અપ્પછટ્ટે દોવઈંદેવીએ કૂવં હવ્વમાગણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે ચતુરંગિણી સેનાને ત્યાંથી પાછી મોકલી. સેનાને પાછી મોકલીને પાંચે પાંડવોના પાંચ અને એક પોતાનો એમ છએ રથો લવણ સમુદ્રના મધ્યભાગમાંથી પસાર થઈને અમરકંકા રાજધાની સમીપે અમરકંકાના પ્રધાન ઉદ્યાનમાં પહોંચ્યા. ત્યાં રથને ઊભા રાખ્યા અને દારુક નામના સારથીને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિય ! તું જા અને અમરકંકા રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરીને પદ્મનાભ રાજાની સભામાં જઈને તેનાં પાદપીઠ(બાજોઠ)ને પોતાના ડાબા પગથી આકાન્ત કરીને(ઠોકર મારીને) ભાલાની અણીથી આ (લેખ) પત્ર આપીને પછી કપાળ પર ત્રણ રેખા વડે ભૂકુટિ ચઢાવીને, ક્રોધિત થઈને કહેજે— અરે પદ્મનાભ! મોતની કામના કરનારા ! કુલક્ષણોવાળા ! પુણ્ય હીન ચતુદર્શીના દિવસે જન્મેલા, શ્રી, લજ્જા, બુદ્ધિ અને કીર્તિથી હીન ! આજ તું બચીશ નહીં. શું તું એટલું પણ જાણતો નથી કે કૃષ્ણવાસુદેવની ભગિની દ્રૌપદીદેવીનું સંહરણ કરાવી, તેને તે અહીં રાખી છે ? ખેર, જે થયું તે થયું, હજુ પણ તું તારું ભલું ઈચ્છતો હો તો દ્રૌપદીદેવી કૃષ્ણ વાસુદેવને પાછી સોંપી દે, નહિ તો યુદ્ધને માટે તૈયાર થઈ જા. કૃષ્ણ વાસુદેવ પાંચ પાંડવોની સાથે પોતે છટ્ટા દ્રૌપદીદેવીને પાછા લેવા માટે હમણા જ અહીં આવી પહોંચે છે.

૧૭૧ તણ ણં સે દારુણ સારહી કણહેણં વાસુદેવેણં એવં વુત્તે સમાણે હટ્ટુટ્ટે જાવ પહિસુણેહ, પહિસુણેત્તા અમરકંકા રાયહાણિં અણુપવિસહ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ પઝમણાભે તેણેવ ડવાગચ્છહ, ડવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વહ્ધાવેત્તા એવં વયાસી- એસ ણં સામી ! મમ વિણય પહિવત્તી, ઇમા અણ્ણા મમ સામિયસ્સ સમુહાણત્તિ ત્તિ કટ્ટુ આસુરુત્તે વામપાણં પાયપીઠં અણુક્કમહ, અણુક્કમિત્તા કોંતગ્ગેણં લેહં પણામહ, પણામિત્તા જાવ કૂવં હવ્વમાગણ ।

ભાવાર્થ :- કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે દારુક સારથી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા **યાવત્** આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરીને તેણે અમરકંકા રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરીને પદ્મનાભની પાસે જઈને હાથ જોડીને **યાવત્** અભિવાદન કરીને કહ્યું— હે સ્વામિન્ ! આ મારો પોતાનો શિષ્ટાચાર છે. મારા સ્વામીના મુખથી કહેલી આજ્ઞા બીજી છે. તે આ પ્રમાણે છે, તેમ કહીને દૂતે ક્રોધિત થઈને પોતાના ડાબા પગથી તેના પાદપીઠને ઠોકર મારીને, ભાલાની અણીએ પત્રિકા આપી. પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ પાંડવો સાથે દ્રૌપદીને પાછા લેવા માટે હમણાં અહીં આવે છે, આ જાતનો આદેશ કહી સંભળાવ્યો.

૧૭૨ તણ ણં સે પઝમણાભે દારુણં સારહિણા એવં વુત્તે સમાણે આસુરુત્તે જાવ તિવલિં ભિહિં ણિહાલે સાહટ્ટુ એવં વયાસી- ણો અપ્પિણામિ ણં અહં દેવાણુપ્પિયા ! કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ દોવઈં । એસ ણં અહં સયમેવ જુહ્સજ્જો ણિગ્ગચ્છામિ ત્તિ કટ્ટુ દારુયં સારહિં એવં વયાસી- કેવલં ભો ! રાયસત્થેસુ દૂણ અવજ્જે ત્તિ કટ્ટુ અસક્કારિય અસમ્માણિય અવહારેણં ણિચ્છુભાવેહ ।

ભાવાર્થ :- દારુક સારથીએ પદ્મનાભને આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે ક્રોધિત થયા, ક્રોધથી કપાળ પર ત્રણ

રેખા ઉપસે તેમ ભૂકુટી ચઢાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! હું કૃષ્ણ વાસુદેવને દ્રૌપદી પાછી આપવાનો નથી. હમણાં હું સ્વયં સજ્જ થઈને યુદ્ધ કરવા માટે આવું છું. આ પ્રમાણે કહીને પછી દારુક સારથીને કહ્યું- હે દૂત! રાજનીતિમાં દૂત અવધ્ય છે તેથી હું તને મારતો નથી; આ પ્રમાણે કહીને તેનો સત્કાર-સન્માન કર્યા વિના અપમાન કરીને, પાછલા દરવાજેથી કાઢી મૂક્યો.

૧૭૩ તए णं से दारुए सारही पउमणाभेणं असक्कारिय जाव णिच्छूढे समाणे जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करयल जाव कणहं एवं वयासी- एवं खलु अहं सामी ! तुब्भं वयणेणं अमरकंका रायहाणिं गए जाव णिच्छुभावेइ ।

ભાવાર્થ :- પદ્મનાભ રાજા દ્વારા તિરસ્કૃત થઈને યાવત્ પાછલા દરવાજેથી કાઢી મૂકાયેલો તે દારુક સારથી કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે આવ્યો અને હાથ જોડીને કૃષ્ણ વાસુદેવને યાવત્ આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન! હું આપના આદેશથી અમરકંકા રાજધાનીમાં પદ્મનાભ રાજાની પાસે ગયો હતો યાવત્ તેણે મને પાછલા દરવાજેથી કાઢી મૂક્યો છે, ઈત્યાદિ સમગ્ર વૃત્તાંત કહ્યો.

પદ્મનાભ સાથે યુદ્ધ :-

૧૭૪ તए णं से पउमणाभे बलवाउयं सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! आभिसेक्कं हत्थिरयणं पडिकप्पेह । तयाणंतरं च णं छेयायरिय-उवदेसमइ जाव उवणेइ । तए णं से पउमणाहे सण्णद्ध जाव अभिसेक्कं हत्थिरयणं दुरुहइ, दुरुहित्ता हयगय जाव जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી (દૂતને કાઢી મૂક્યા પછી) પદ્મનાભ રાજાએ સેનાપતિને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! શીઘ્ર અભિષિક્ત હસ્તિ રત્નને તૈયાર કરીને લાવો. આ આદેશ સાંભળીને કુશળ આચાર્યના ઉપદેશથી ઉત્પન્ન બુદ્ધિવાળા મહાવતે અભિષિક્ત, ઉજ્જવલ વેશથી પરિવૃત્ત, સુસજ્જિત હસ્તિને ઉપસ્થિત કર્યો. ત્યાર પછી પદ્મનાભ રાજા કવચ આદિ ધારણ કરીને સજ્જિત થયો યાવત્ અભિષિક્ત હાથી પર સવાર થઈને અશ્વો, હાથીઓ આદિ ચતુરંગિણી સેનાની સાથે કૃષ્ણ વાસુદેવ પાસે જવા માટે પ્રયાણ કર્યું.

૧૭૫ તए णं से कणहे वासुदेवे पउमणाभं रायाणं एज्जमाणं पासइ, पासित्ता ते पंच पंडवे एवं वयासी- हं भो दारगा ! किं तुब्भे पउमणाभेणं सिद्धिं जुज्झिहिह उदाहु पेच्छिहिह ? तए णं पंच पंडवा कणहं वासुदेवं एवं वयासी- अम्हे णं सामी ! जुज्झामो, तुब्भे पेच्छह। तए णं पंच पंडवे सण्णद्ध जाव पहरणा रहे दुरुहंति, दुरुहित्ता जेणेव पउमणाभे राया तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता एवं वयासी- अम्हे वा पउमणाभे वा राय त्ति कट्टु पउमणाभेणं सिद्धिं संपलग्गा यावि होत्था ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે પદ્મનાભ રાજાને આવતા જોઈને પાંચે પાંડવોને પૂછ્યું કે- અરે બાળકો ! તમે પદ્મનાભની સાથે યુદ્ધ કરશો કે યુદ્ધ જોશો ? ત્યારે પાંચે પાંડવોએ કૃષ્ણ વાસુદેવને કહ્યું- હે સ્વામિન ! અમે યુદ્ધ કરશું અને આપ અમારું યુદ્ધ જોવો. ત્યાર પછી પાંચ પાંડવો કવચાદિ ધારણ કરીને

યાવત્ અસ્ત્ર-શસ્ત્ર લઈને રથ પર સવાર થયા અને પદ્મનાભ રાજા સમીપે પહોંચીને આ પ્રમાણે કહ્યું- આજે અમે છીએ અથવા પદ્મનાભ રાજા છે.' એમ કહીને તેઓ પદ્મનાભ રાજા સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા.

૧૭૬ તદ્દાં પંચ પંડવે પદ્મનાભે રાયા તે પંચ પંડવે ચિપ્પામેવ હયમહિયપવરવીરઘાઙ્ગવિવડિય ચિધધયપડાગે જાવ દિસોદિસિં પડિસેહેઙ્ગ । તદ્દાં પંચ પંડવા પદ્મનાભેણ રણ્ણા હય મહિયપવર જાવ પડિસેહિયા સમાણા અત્થામા જાવ આધારણિજ્જ તિ કટ્ટુ જેનેવ કણ્ણે વાસુદેવે તેનેવ ઉવાગચ્છંતિ । તદ્દાં પંચ પંડવે વાસુદેવે તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- કહણ્ણં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! પદ્મનાભેણ રણ્ણા સંદ્ધિ સંપલગ્ગા ?

તદ્દાં પંચ પંડવા કણ્ણં વાસુદેવં એવં વયાસી- એવં ચલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હે તુભ્ભેહિં અભ્ભણુણ્ણાયા સમાણા સણ્ણદ્ધ-બદ્ધ-વમ્મિય-કવયા રહે દુરુહામો, દુરુહિત્તા જેનેવ પદ્મનાભે જાવ પડિસેહેઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્મનાભ રાજાએ તે પાંચ પાંડવો પર શીઘ્ર શસ્ત્ર પ્રહાર કરીને તેમના ઘોડાઓને પીડિત કર્યા, ઉત્તમ ચિહ્નથી ચિહ્નિત ધજાઓને પાડી નાંખી યાવત્ તેમને એક દિશામાંથી બીજી દિશામાં ભગાડી મૂક્યા. પદ્મનાભ દ્વારા ભગાડેલા યુદ્ધભૂમિમાં ટકવામાં અસમર્થ તેવા પાંચે પાંડવો કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે આવ્યા. ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે પાંચે પાંડવોને કહ્યું- દેવાનુપ્રિયો ! તમે લોકો પદ્મનાભરાજાની સાથે કઈ રીતે યુદ્ધ કર્યું ?

ત્યારે પાંચે પાંડવોએ કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! અમે આપની આજ્ઞા મેળવીને કવચાદિથી સુસજ્જિત થઈને રથ પર આરૂઢ થયા. આરૂઢ થઈને પદ્મનાભની સામે ગયા; ઈત્યાદિ સર્વ વૃતાંત પૂર્વવત્ કહેવો યાવત્ તેણે અમને ભગાડી દીધા.

૧૭૭ તદ્દાં પંચ પંડવે વાસુદેવે તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- જહ્ પંચ તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! એવં વયંતા-અમ્હે, ણો પદ્મનાભે રાય ત્તિ કટ્ટુ પદ્મનાભેણં સંદ્ધિ સંપલગ્ગંતા તો પંચ તુભ્ભે ણો પદ્મનાભે હયમહિયપવર જાવ પડિસેહિત્થા । તં પેચ્છહ પંચ તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! “અહં રાયા, ણો પદ્મનાભે” ત્તિ કટ્ટુ પદ્મનાભેણં રણ્ણા સંદ્ધિ જુજ્ઞામિ; રહં દુરુહઙ્ગ, દુરુહિત્તા જેનેવ પદ્મનાભે રાયા તેનેવ ઉવાગચ્છં, ઉવાગચ્છિત્તા સેયં ગોઁરીરહારધવલં તણ્ણસોલ્લિયસિંદુવારકુંદેદુ- સણ્ણિગાસં ણિયયબલસ્સ હરિસ-જણ્ણં રિસેણ્ણવિણાસકરં પંચજણ્ણં સંઘં પરામુસઙ્ગ, પરિમુસિત્તા મુહવાયપૂરિયં કરેઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- આ સાંભળીને કૃષ્ણ વાસુદેવે પાંચે પાંડવોને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! જો તમે એમ બોલ્યા હોત કે ‘અમે છીએ, પદ્મનાભરાજા નહીં’ (અમે જ જીતીશું-પદ્મનાભ જીતશે નહીં) તેમ વિચારીને પદ્મનાભની સાથે યુદ્ધ કર્યું હોત તો પદ્મનાભરાજા તમોને હત પ્રહત કરી શકત નહીં. (તમે બોલવામાં ભૂલ કરી, તેથી તમારે ભાગીને આવવું પડ્યું છે.) હે દેવાનુપ્રિયો ! હવે તમે જોવો- હું છું, પદ્મનાભ રાજા નહીં. આ પ્રમાણે કહીને હું પદ્મનાભની સાથે યુદ્ધ કરું છું. ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે રથ પર આરૂઢ થઈને પદ્મનાભરાજાની પાસે ગયા. ત્યાં જઈને તેઓએ ગાયના દૂધ અને મોતીઓના હાર, મલ્લિકાના ફૂલ, માલતી-કુસુમ-સિન્દુવાર-પુષ્પ,

કુંદપુષ્પ અને ચંદ્રમાની સમાન શ્વેત, પોતાની સેનાને હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારા અને શત્રુ સેનાનો સંહાર કરનારા એવા પાંચજન્ય શંખને હાથમાં લીધો અને મુખના વાયુથી તેને સંપૂર્ણ ભરીને ફૂંક્યો.

૧૭૮ તए णं तस्स पउमणाभस्स तेणं संखसद्देणं बल-तिभाए हए जाव पडिसेहिए । तए णं से कण्हे वासुदेवे धणु परामुसइ; वेढो । धणुं पूरेइ, पूरित्ता धणुसहं करेइ । तए णं तस्स पउमणाभस्स दोच्चे बलतिभाए धणुसद्देणं हयमहिय जाव पडिसेहिए । तए णं से पउमणाभे राया तिभागबलावसेसे अत्थामे अबले अवीरिए अपुरिसक्कारपरकम्मि अधारणिज्जं ति कट्टु सिग्घं तुरियं जेणेव अमरकंका तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता अमरकंકં रायहाणिं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता दाराइं पिहेइ, पिहित्ता रोहसज्जे चिट्ठइ ।

ભાવાર્થ :- તે શંખના નાદથી પદ્મનાભની સેનાનો ત્રીજો ભાગ હતપ્રભ થઈ ગયો યાવત્ ભાગી ગયો. ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે સારંગ નામનું ધનુષ્ય હાથમાં લીધું. અહીં ધનુષ્યનું વર્ણન કહેવું જોઈએ. (ધનુષ્યનું વર્ણન જંબૂ. ૩/૧૮ પ્રમાણે જાણવું) ધનુષ પર પ્રત્યંચા ચડાવી. પ્રત્યંચા ચડાવીને ટંકાર કર્યો. ધનુષ્યના તે ટંકારથી પદ્મનાભની સેનાનો બીજો, ત્રીજો ભાગ હત-મથિત થઈ ગયો યાવત્ હવે પદ્મનાભની સેનાનો એક ત્રીજો ભાગ જ શેષ રહ્યો તેથી તે સામર્થ્યહીન, બલહીન, વીર્યહીન અને પુરુષાર્થ પરાક્રમથી હીન થઈ ગયો. તે કૃષ્ણના પ્રહારને સહન કરવા કે નિવારણ કરવામાં અસમર્થ થઈને શીઘ્રતાપૂર્વક, ત્વરા સાથે, અમરકંકા રાજધાનીમાં ઘુસી ગયો. તેણે અમરકંકા રાજધાનીની અંદર ઘુસીને નગરના દ્વાર બંધ કરાવીને કિલ્લાની અંદર સુરક્ષિત થઈને રહ્યો.

૧૭૯ તए णं से कण्हे वासुदेवे जेणेव अमरकंका तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता रहं ठवेइ, ठवित्ता रहाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ समोहणित्ता एगं महं णरसीह-रूवं विउव्वइ, विउव्वित्ता महया महया सद्देणं पायदद्दरियं करेइ । तए णं से कण्हेणं वासुदेवेणं महया महया सद्देणं पायदद्दरणं कएणं समाणेणं अमरकंका रायहाणीं संभग्ग-पागारगोपुराट्टालयचरियतोरण-पल्हत्थियपवरभवण-सिरिधरा सरस्सरस्स धरणियले सण्णिवइया ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે અમરકંકા રાજધાનીની સમીપે જઈને રથ ઊભો રખાવ્યો અને રથની નીચે ઊતરીને, વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કરીને એક મોટું નરસિંહનું રૂપ ધારણ કર્યું. પછી ભયંકર ગર્જના સાથે પગ પછાડ્યો. કૃષ્ણ વાસુદેવની ભયંકર ગર્જના સાથેના ચરણાઘાતથી અમરકંકા રાજધાનીના પ્રાકાર, દરવાજા, ઝરુખા ચરિકા(પરકોટા અને નગરની વચ્ચેનો માર્ગ) અને તોરણ (દરવાજાની ઉપરનો ભાગ) શ્રેષ્ઠ મહેલ તથા શ્રીગૃહો, કોશાગારો જમીનદોસ્ત થઈ ગયા.

૧૮૦ તए णं पउमणाभे राया अमरकंका रायहाणिं संभग्गं जाव पासित्ता भीए दोवइं देविं सरणं उवेइ । तए णं सा दोवई देवी पउमणाभं रायं एवं वयासी-किण्णं तुमं देवाणुप्पिया ! ण जाणसि कण्हस्स वासुदेवस्स उत्तमपुरिसस्स विप्पियं करेमाणे ममं इह हव्वमाणेसि ? तं एवमवि गए गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! ण्हाए उल्लपडसाडए अवचूलगवत्थणियत्थे अंतेउर-परियालसंपरिवुडे अग्गाइं वराइं रयणाइं गहाय मम पुरओ काउं कण्हं वासुदेवं करयल जाव

પાયવડિએ સરણં ઉવેહિ । પણિવઙ્ગવચ્છલા ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઉત્તમપુરિસા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્મનાભરાજા અમરકંકા રાજધાનીનો પૂર્વોક્ત પ્રકારે વિનાશ થતો જોઈને, ભયભીત થઈને દ્રૌપદીદેવીની શરણે ગયો, ત્યારે દ્રૌપદીદેવીએ પદ્મનાભ રાજાને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! શું તમે ઉત્તમ પુરુષ કૃષ્ણ વાસુદેવને ઓળખતા નથી ? મને અહીં લાવીને તમે તેમનું અનિષ્ટ કર્યું છે, પરંતુ જે થયું તે થયું. હવે હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ, સ્નાન કરીને ભીના(પાણી નીતરતા) પહેરવા અને ઓઢવાના વસ્ત્ર ધારણ કરીને, પહેરેલા વસ્ત્રનો છેડો નીચે રાખીને અર્થાત્ કાછડી ખુલ્લી રાખીને, સ્ત્રીઓના પરિધાનની જેમ અધોવસ્ત્ર ધારણ કરીને અંતઃપુરની રાણીઓ તથા પરિવારને સાથે લઈને, પ્રધાન અને શ્રેષ્ઠ રત્નોની ભેટ સહિત મને આગળ કરીને, આ પ્રમાણે ચાલીને કૃષ્ણ વાસુદેવ પાસે ચાલો અને બન્ને હાથ જોડીને તેમનું શરણ ગ્રહણ કરો. હે દેવાનુપ્રિય ! ઉત્તમ પુરુષ પ્રણિપતિત વત્સલ હોય છે અર્થાત્ તેની સામે જે નમ્ર થઈ જાય છે, તેના પર તે પ્રસન્ન થાય છે.(એમ કરવાથી જ તમારી નગરી આદિની રક્ષા થશે અન્યથા નહીં.)

દ્રૌપદીને પાછી સોંપવી :-

૧૮૧ તए णं से पउमणाभे दोवईए देवीए एयमट्टं पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता ण्हाए जाव सरणं उवेइत्ता एवं वयासी- दिट्ठा णं देवाणुप्पियाणं इड्ढी जाव परक्कमे । तं खामेमि णं देवाणुप्पिया ! खमंतु णं देवाणुप्पिया जाव णाइ भुज्जो एवं करणयाए त्ति कट्टट्ट पंजलिउडे पायवडिए कणहस्स वासुदेवस्स दोवइं देविं साहत्थि उवणेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પદ્મનાભે દ્રૌપદી દેવીના આ શિક્ષાપ્રદ વચનોનો સ્વીકાર કર્યો. દ્રૌપદીદેવીના કથનાનુસાર સ્નાન કરીને યાવત્ કૃષ્ણ વાસુદેવના શરણમાં ગયો. ત્યાં જઈને બન્ને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો— હે દેવાનુપ્રિય ! મેં આપ દેવાનુપ્રિયની ઋદ્ધિ જોઈ લીધી, આપનું પરાક્રમ જોઈ લીધું છે. હે દેવાનુપ્રિય ! હું ક્ષમાયાચના કરું છું, આપ દેવાનુપ્રિય ! મને ક્ષમા કરો યાવત્ હું ફરી પાછું આવું કરીશ નહીં. આ પ્રમાણે કહીને તેણે હાથ જોડ્યા, પગમાં પડીને પોતાના હાથે જ દ્રૌપદીદેવીને સોંપી દીધી.

૧૮૨ તए णं से कणहे वासुदेवे पउमणाभं एवं वयासी-हं भो पउमणाभा ! अप्पत्थियपत्थिया ! किण्णं तुमं ण जाणसि मम भयिणिं दोवइं देविं इह हव्वमाणमाणे ? तं एवमवि गए णत्थि ते ममाहितो इयाणिं भयमत्थि त्ति कट्टट्ट पउमणाभं पडिविसज्जेइ, पडिविसज्जित्ता दोवइं देविं गिण्हइ, गिण्हित्ता रहं दुरुहेइ, दुरुहित्ता जेणेव पंच पंडवा तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पंचणहं पंडवाणं दोवइं देविं साहत्थि उवणेइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણવાસુદેવે પદ્મનાભને આ પ્રમાણે કહ્યું— અરે પદ્મનાભ ! અપ્રાર્થિત(મૃત્યુ)ની પ્રાર્થના કરનારા, શું તું જાણતો નહતો કે તું મારી બહેન દ્રૌપદીદેવીનું અપહરણ કરીને શીઘ્ર અહીં લઈ આવ્યો છે ? તેમ છતાં પણ, હવે તને મારા તરફથી ભય નથી ! આ પ્રમાણે કહીને પદ્મનાભને વિદાય કર્યો અને દ્રૌપદીદેવીને લઈને કૃષ્ણ મહારાજ રથ પર આરૂઢ થયા, આરૂઢ થઈને પાંચ પાંડવોની સમીપે આવીને, તેઓને દ્રૌપદી દેવી સોંપી દીધી.

૧૮૩ તए णं से कणहे वासुदेवे पंचहिं पंडवेहिं सिद्धिं अप्पच्छट्ठे छहिं रहेहिं लवणसमुद्धं मज्झंमज्झेणं जेणेव जंबुदीवे दीवे जेणेव भारहे वासे तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણવાસુદેવે પાંચે પાંડવો અને છઠ્ઠા પોતે તેમ છ રથો વડે લવણસમુદ્રમાં થઈને જંબૂદ્વીપના ભારતવર્ષ તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૮૪ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ધાયઙ્સંડે પુરિચ્છમદ્ધે ભારહે વાસે ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા । પુણ્ણભદ્દે ચેઙ્ણ । તત્થ ણં ચંપાણ ણયરીણ કવિલે ણામં વાસુદેવે રાયા હોત્થા-મહયા હિમવંત, વણ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે, ધાતકીખંડ દ્વીપમાં, પૂર્વાર્ધદિશાના ભરતક્ષેત્રમાં, ચંપા નામની નગરી હતી. પૂર્ણભદ્ર નામનું ચૈત્ય હતું. તે ચંપાનગરીમાં કપિલ નામના વાસુદેવ રાજા હતા. તે મહાહિમવાન પર્વતની સમાન મહાન હતા, અહીં રાજાનું વર્ણન કહેવું.

બે વાસુદેવોનું ધ્વનિ-મિલન :-

૧૮૫ તેણં કાલેણં તેણં સમણં મુણિસુવ્વણ અરહા ચંપાણ પુણ્ણભદ્દે સમોસઢે । કપિલે વાસુદેવે ધમ્મં સુણેઙ્ણ । તણ ણં સે કવિલે વાસુદેવે મુણિસુવ્વયસ્સ અરહઓ અંતિણ ધમ્મં સુણમાણે કણ્ણહસ્સ વાસુદેવસ્સ સંખસઢં સુણેઙ્ણ । તણ ણં તસ્સ કવિલસ્સ વાસુદેવસ્સ ઙ્ગમેયારૂવે અજ્ઙ્ઙત્થિણ સમુપ્પજ્જિત્થા-કિં મણ્ણે ધાયઙ્સંડે દીવે ભારહે વાસે દોચ્ચે વાસુદેવે સમુપ્પણ્ણે, જસ્સ ણં અયં સંખસઢે મમં પિવ મુહવાયપૂરિણ વિયંભઙ્ગ ?

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે મુનિસુવ્રત નામના અરિહંત ચંપાનગરીના પૂર્ણભદ્ર ચૈત્યમાં પધાર્યા હતા. કપિલ વાસુદેવ તેમની પાસેથી ધર્મોપદેશ સાંભળતા હતા. મુનિસુવ્રત અરિહંત પાસે ધર્મશ્રવણ કરતાં-કરતાં કપિલ વાસુદેવે કૃષ્ણ વાસુદેવના પંચજન્ય શંખનો નાદ સાંભળ્યો. ત્યારે કપિલ વાસુદેવના ચિત્તમાં આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે- “શું ધાતકીખંડ દ્વીપના ભારતવર્ષમાં બીજા વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા છે કે જેના શંખનો ધ્વનિ મારા શંખના ધ્વનિ જેવો જ છે ?”

૧૮૬ કવિલા વાસુદેવા ! ત્તિ મુણિસુવ્વણ અરહા કવિલં વાસુદેવં એવં વયાસી- સે ણૂણં તે કવિલા વાસુદેવા ! મમ અંતિણ ધમ્મં ણિસામેમાણસ્સ સંખસઢં આકણિત્તા ઙ્ગમેયારૂવે અજ્ઙ્ઙત્થિણ જાવ વિયંભઙ્ગ ? સે ણૂણં કવિલા વાસુદેવા ! અયમઢ્ઢે સમઢ્ઢે ? હંતા અત્થિ ।

ભાવાર્થ :- હે કપિલ વાસુદેવ ! આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને મુનિસુવ્રત અરિહંતે કપિલ વાસુદેવને કહ્યું- હે કપિલ વાસુદેવ ! મારી સમીપે પ્રવચન શ્રવણ કરતા શંખનો ધ્વનિ સાંભળીને તમને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો છે કે- શું આ ભરતક્ષેત્રમાં બીજા વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા છે ? **યાવત્** તે શંખ ધ્વનિ મારા શંખના ધ્વનિ જેવો જ છે. હે કપિલ વાસુદેવ ! શું આ વાત સાચી છે ? કપિલ વાસુદેવે ઉત્તર આપ્યો- હા, ભગવન્! તે સત્ય છે

૧૮૭ તં ણો ખલુ કવિલા ! એવં ભૂયં વા ભવઙ્ગ(ભવ્વં) વા, ભવિસ્સઙ્ગ(ભવિસ્સં) વા જણ્ણં એગે ચેત્તે, એગે જુગે એગે સમણ દુવે અરહંતા વા ચક્કવટ્ટી વા બલદેવા વા વાસુદેવા ઉપ્પજ્જિસુ વા ઉપ્પજ્જંતિ વા ઉપ્પજ્જિસ્સંતિ વા । એવં ખલુ વાસુદેવા ! જંબુદ્વીવાઓ દીવાઓ ભારહાઓ વાસાઓ હત્થિણાઝર-ણયરાઓ પંડુસ્સ રણ્ણો સુણ્ણહા પંચણ્ણં પંડવાણ

ભારિયા દોવઈ દેવી તવ પઝમણાભસ્સ રણ્ણો પુવ્વસંગ્ગઈણં દેવેણં અમરકંકા ણયરિં સાહરિયા। તણ્ણં સે કણ્ણે વાસુદેવે પંચહિં પંડવેહિં સદ્ધિં અપ્પછટ્ટે છહિં રહેહિં અમરકંકં રાયહારિં દોવઈણ દેવીણ કૂવં હવ્વમાગણ્ણ । તણ્ણં તસ્સ કણ્ણહસ્સ વાસુદેવસ્સ પઝમણાભેણં રણ્ણા સદ્ધિં સંગામં સંગામેમાણસ્સ અયં સંખસદ્ધે તવ મુહવાયપૂરિણ્ણ ઇવ વિયંભઈ ।

ભાવાર્થ :- મુનિસુવ્રત અરિહંતે પુનઃ કહ્યું- કપિલ વાસુદેવ ! એવું ક્યારે ય થયું નથી, થતું નથી અને થશે નહીં કે એક ક્ષેત્રમાં, એક યુગમાં અને એક જ સમયમાં બે તીર્થંકર, બે ચક્રવર્તી, બે બળદેવ કે બે વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા હતા, ઉત્પન્ન થાય છે અને ઉત્પન્ન થશે. હે વાસુદેવ ! જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપના, ભરતક્ષેત્રના, હસ્તિનાપુર નગરમાંથી પાંડુરાજાની પુત્રવધૂ અને પાંચ પાંડવોની પત્ની દ્રૌપદીદેવીને, તમારા પદ્મનાભ રાજાનો પૂર્વસંગતિક મિત્ર દેવ, અપહરણ કરીને અમરકંકા નગરીમાં લઈ આવ્યો હતો. કૃષ્ણ વાસુદેવ, પાંચ પાંડવો સહિત, સ્વયં પોતે છટ્ટા, દ્રૌપદીદેવીને પાછા લેવા માટે અહીં આવ્યા છે. તે પદ્મનાભ રાજાની સાથે યુદ્ધ કરી રહ્યા છે. તે કૃષ્ણ વાસુદેવના શંખનો આ ધ્વનિ છે, જે તમારા મુખના વાયુથી પૂર્ણ કરાયો હોય તેમ લાગે છે અર્થાત્ તમારા શંખનાદ જેવો લાગે છે.

૧૮૮ તણ્ણં સે કવિલે વાસુદેવે મુણિસુવ્વયં અરહં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છામિ ણં અહં ભંતે ! કણ્ણં વાસુદેવં ઉત્તમપુરિસં પાસામિ ।'

તણ્ણં મુણિસુવ્વણ્ણ અરહા કવિલં વાસુદેવં એવં વયાસી- ણો ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! એવં ભૂયં વા ભવઈ વા ભવિસ્સઈ વા જણ્ણં અરિહંતા વા અરિહંતં પાસંતિ, ચક્કવટ્ટી વા ચક્કવટ્ટિં પાસંતિ, બલદેવા વા બલદેવં પાસંતિ, વાસુદેવા વા વાસુદેવં પાસંતિ । તહ વિ ય ણં તુમં કણ્ણહસ્સ વાસુદેવસ્સ લવણસમુદ્ધં મજ્ઞંમજ્ઞેણં વીઈવયમાણસ્સ સેયાપીયાઈં ધયગ્ગાઈં પાસિહિસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કપિલ વાસુદેવે મુનિસુવ્રત અરિહંતને વંદન, નમસ્કાર કર્યા, વંદના-નમસ્કાર કરીને કહ્યું- હે ભગવન્ ! હું જાઉં અને પુરુષોત્તમ કૃષ્ણ વાસુદેવના દર્શન કરું.

ત્યારે મુનિસુવ્રત અરિહંતે કપિલ વાસુદેવને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! એક તીર્થંકર બીજા તીર્થંકરને, એક ચક્રવર્તી બીજા ચક્રવર્તીને, એક બળદેવ બીજા બળદેવને અને એક વાસુદેવ બીજા વાસુદેવને મળે તેવું ક્યારે ય થયું નથી, થતું નથી, થશે પણ નહીં. તો પણ તમે લવણસમુદ્રના મધ્યભાગમાં થઈને જતાં કૃષ્ણ વાસુદેવના શ્વેત અને પીળી ધ્વજાના અગ્રભાગને જોઈ શકશો.

૧૮૯ તણ્ણં સે કવિલે વાસુદેવે મુણિસુવ્વયં અરહં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા હત્થિખંધં દુરુહઈ દુરુહિત્તા સિગ્ધં જેણેવ વેલાઝલે તેણેવ ઝવાગચ્છઈ, ઝવાગચ્છિત્તા કણ્ણહસ્સ વાસુદેવસ્સ લવણસમુદ્ધં મજ્ઞંમજ્ઞેણં વીઈવયમાણસ્સ સેયાપીયાઈં ધયગ્ગાઈં પાસઈ, પાસિત્તા એવં વયઈ- એસ ણં મમ સરિસપુરિસે ઉત્તમપુરિસે કણ્ણે વાસુદેવે લવણસમુદ્ધં મજ્ઞંમજ્ઞેણં વીઈવયઈ ત્તિ કટ્ટુ પંચજણ્ણં સંખં પરામુસઈ, પરામુસિત્તા મુહવાયપૂરિયં કરેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કપિલ વાસુદેવે મુનિસુવ્રત અરિહંત ભગવાનને વંદન નમસ્કાર કરીને તે હાથીના

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કપિલ વાસુદેવે, પદ્મનાભનો આ પ્રકારનો ઉત્તર સાંભળીને પદ્મનાભને કહ્યું— અરે પદ્મનાભ! અપ્રાર્થિતની પ્રાર્થના કરનારા ! શું તું નથી જાણતો કે તેં મારી જેવા જ કૃષ્ણ વાસુદેવનું અનિષ્ટ કર્યું છે ? ક્રોધિત બની આ પ્રમાણે કહીને તે **યાવત્** પદ્મનાભને દેશનિકાલની આજ્ઞા આપી અને પદ્મનાભના પુત્રને અમરકંકા રાજધાનીમાં મહાન રાજ્યાભિષેકથી અભિષિક્ત કરીને કપિલ વાસુદેવ પોતાના રાજ્યમાં ચાલ્યા ગયા.

પાંડવો દ્વારા કૃષ્ણના બળની કસોટી :-

૧૯૪ ત્વં પંચ પંડવે વાસુદેવે લવણસમુદ્ધં મજ્જંમજ્જેણં વીઙ્વયમાણે-વીઙ્વયમાણે ગંગં ઉવાગાણ, તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- ગચ્છહ પંચ તુભ્યે દેવાણુપ્પિયા ! ગંગામહાણં ઉત્તરહ જાવ તાવ અહં સુટ્ટિયં દેવં લવણાહિવં પાસામિ ।

ત્વં પંચ પંડવો વાસુદેવેણં એવં વુત્તા સમાણા જેણેવ ગંગા મહાણં તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ઉવાગચ્છંતિ એગટ્ટિયાણેણાવાણે મગ્ગણગવેસણં કરેતિ, કરિત્તા એગટ્ટિયાણેણાવાણે ગંગામહાણં ઉત્તરંતિ, ઉત્તરિત્તા અણ્ણમણ્ણં એવં વયંતિ- પહૂ પંચ દેવાણુપ્પિયા ! કણ્ણે વાસુદેવે ગંગામહાણં વાહારિહિં ઉત્તરિત્તેણે ઉદાહુણો પભૂ ઉત્તરિત્તેણે ? ત્તિ કટ્ટુ એગટ્ટિયંણાવં ણૂમેતિ, ણૂમિત્તા કણ્ણં વાસુદેવં પડિવાલેમાણા-પડિવાલેમાણા ચિટ્ટંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે લવણસમુદ્રના મધ્યભાગમાંથી પસાર થઈને ગંગાનદીની સમીપે પહોંચ્યા ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે પાંચ પાંડવોને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ. ગંગા મહાનદીને પાર કરો ત્યાં સુધીમાં હું લવણસમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિત દેવને મળીને આવું છું.

કૃષ્ણ વાસુદેવે પાંચે પાંડવોને આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તેઓ ગંગામહાનદીના કિનારે આવીને લઘુ નૌકાને (૨થો સમાય શકે તેવી) શોધી લાવ્યા અને તે નૌકા દ્વારા ગંગામહાનદીને પાર કરીને તેઓએ પરસ્પર વિચાર્યું કે— હે દેવાનુપ્રિય ! કૃષ્ણ વાસુદેવ ગંગામહાનદીને બંને હાથો વડે તરીને પાર કરી શકે છે કે નહીં ? આપણે તેમની પરીક્ષા કરીએ. આ પ્રમાણે વિચારીને તેઓએ તે નૌકા છુપાવી દીધી, છુપાવીને કૃષ્ણ વાસુદેવની પ્રતીક્ષા કરવા લાગ્યા.

૧૯૫ ત્વં પંચ પંડવે વાસુદેવે લવણાહિવં પાસઙ્ગ, પાસિત્તા જેણેવ ગંગા મહાણદી તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્ગ, ઉવાગચ્છંતિ એગટ્ટિયાણે સવ્વઓ સમંતા મગ્ગણગવેસણં કરેઙ્ગ, કરિત્તા એગટ્ટિયંણાવં અપાસમાણે એગાણે બાહાણે રહં સતુરગં સસારહિં ગેણ્ણહઙ્ગ, એગાણે બાહાણે ગંગં મહાણં બાસટ્ટિ જોયણાં અદ્ધજોયણં ચ વિત્થિણ્ણં ઉત્તરિં પયત્તે યાવિ હોત્થા ।

ત્વં પંચ પંડવો વાસુદેવે ગંગામહાણં બહૂમજ્જદેસખાણે સંપત્તે સમાણે સંતે તંતે પરિતંતે બદ્ધસેણે જાણે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે લવણાધિપતિ સુસ્થિત દેવને મળ્યા. મળીને ગંગા મહાનદીના કિનારે આવ્યા, આવીને તેઓએ ચારેબાજુ નાની નૌકાની શોધ કરી, શોધ કરવા છતાં નૌકા ન મળી ત્યારે

તેઓએ પોતાના અશ્વ અને સારથીયુક્ત રથને એક હાથથી ઉપાડ્યો અને બીજા હાથથી સાડા બાસઠ યોજનના વિસ્તારવાળી ગંગા મહાનદીને તરીને પાર કરવા લાગ્યા.

કૃષ્ણ વાસુદેવ તરતાં-તરતાં ગંગા મહાનદીની મધ્યમાં પહોંચ્યા ત્યાં થાકી ગયા, ખેદભિન્ન થઈ ગયા, સંતપ્ત થઈ ગયા, પસીનાથી રેબઝેબ થઈ ગયા.

૧૧૬ તए णं तस्स कण्हस्स वासुदेवस्स इमे एयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था- अहो णं पंच पंडवा महाबलवग्गा जेहिं गंगा महाणई बासट्ठिं जोयणाइं अद्धजोयणं च वित्थिण्णा बाहाहिं उत्तिण्णा । इच्छंतएहिं णं पंचहिं पंडवेहिं पउमणाभे राया जाव णो पडिसेहिए ।

તए णं ગંગા દેવી કણહસ્સ ઇમં એયારૂવં અજ્ઝત્થિયં જાવ જાણિત્તા થાહં વિયરહ । તए णं से कणहे वासुदेवे मुहुत्तंतरं समासासेइ, समासासित्ता गंगा महाणइं बासट्ठिं जाव उत्तरइ, उत्तरित्ता जेणेव पंच पंडवा तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पंच पंडवे एवं वयासी- अहो णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! महाबलवगा, जेणं तुब्भेहिं गंगा महाणई बासट्ठिं जाव उत्तिण्णा । इच्छंतएहिं णं तुब्भेहिं पउमणाहे जाव णो पडिसेहिए ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે- અહો ! પાંચ પાંડવો મહાબળવાન છે, તેઓએ સાડા બાસઠ યોજન વિસ્તારવાળી ગંગા મહાનદીને પોતાની ભુજાઓ વડે તરીને પાર કરી છે ! પાંચ પાંડવોએ જાણીબૂઝીને જ પદ્મનાભને પરાજિત કર્યો નહીં હોય.

ત્યારે ગંગાદેવીએ કૃષ્ણ વાસુદેવના અધ્યવસાયને જાણીને જલના સ્થાને સ્થળ કરી દીધું. ત્યાં કૃષ્ણ વાસુદેવે થોડીવાર વિસામો લીધો. વિસામો લીધા પછી સાડા બાસઠ યોજન વિસ્તૃત ગંગા મહાનદીને તરીને પાર કરી, પાંચ પાંડવો પાસે પહોંચ્યા અને કહ્યું કે- અહો દેવાનુપ્રિયો ! તમે ઘણા બળવાન છો. તમોએ સાડાબાસઠ યોજન વિસ્તૃત ગંગામહાનદીને બાહુબળથી પાર કરી છે. તમે જાણીબુઝીને પદ્મનાભને પરાજિત કર્યો નથી.

૧૧૭ તए णं पंच पंडवा कणहेणं वासुदेवेणं एवं वुत्ता समाणा कण्हं वासुदेवं एवं वयासी- एवं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हे तुब्भेहिं विसज्जिया समाणा जेणेव गंगा महाणई तेणेव उवागच्छामो, उवागच्छित्ता एगट्ठियाए मग्गण-गवेसणं करेमो तं चेव जाव णूमेमो, तुब्भे पडिवालेमाणा चिट्ठामो ।

ભાવાર્થ :- કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે પાંચ પાંડવોએ કૃષ્ણ વાસુદેવને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે અમને વિદાય આપી ત્યારે અમે ગંગા મહાનદીના કિનારે આવ્યા અને નાની નૌકાની શોધ કરી યાવત્ નૌકા ધ્રુપાવીને તમારી પ્રતીક્ષા કરતા અહીં ઊભા છીએ.

કૃષ્ણ દ્વારા પાંડવોને સજા :-

૧૧૮ તए णं कणहे वासुदेवे तेसिं पंचणहं पंडवाणं एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म आसुरुत्ते जाव तिवलियं भिउडिं णिडाले साहुट्टु एवं वयासी- अहो णं जया मए लवणसमुद्धं दुवे जोयणसयसहस्सा वित्थिण्णं वीईवइत्ता पउमणाभं हय-महिय जाव पडिसेहित्ता अमरकंका

સંભગ્ગા, દોવર્ઈ સાહર્ત્થિ ઉવળીયા, તયા ણં તુબ્ભેહિં મમ માહપ્પં ણ વિણ્ણાયં, ઇયાણિં જાણિસ્સહ ત્તિ કટ્ટુ લોહદંડં પરામુસઇ, પંચળં પંડવાણં રહે ચૂરેઇ, ચૂરિત્તા ણિવ્વિસણ આણવેઇ, આણવિત્તા તત્થ ણં રહમહ્ણે ણામં કોટ્ટે ણિવિટ્ટે ।

ભાવાર્થ :- પાંચ પાંડવોનો આ જવાબ સાંભળી, હૃદયમાં અવધારી કૃષ્ણ વાસુદેવ એકદમ ક્રોધાભિભૂત થઈ ગયા **યાવત્** લલાટ પર ત્રણ સળવાળી ભ્રુકુટી ચઢાવીને પાંડવોને કહ્યું કે— મેં બે લાખ યોજનાના વિસ્તારવાળા લવણ સમુદ્રને પાર કરીને પદ્મનાભ રાજાને જીત્યો, તેની સેનાને મથી નાખી, અમરકંકા નગરીને ખેદાન-ખેદાન કરી નાંખી અને દ્રૌપદીને છોડાવી લાવીને તમને સોંપી ત્યારે તમે મારું માહાત્મ્ય ન જોયું(મારા બળને જાણી ન શક્યા ?) તો હવે મારું બળ જોઈ લો, તેમ કહીને એક લોખંડના દંડને હાથમાં લઈ પાંચે પાંડવોના રથોના ચૂરેચૂરા કરી નાંખ્યા અને તેઓને દેશનિકાલની આજ્ઞા(સજા) કરીને, તે સ્થાને 'રથમર્દન' નામનું નગર વસાવ્યું.

કૃષ્ણનો દ્વારિકામાં પ્રવેશ :-

૧૯૯ તણ ણં સે કણ્હે વાસુદેવે જેણેવ સણ ઁંધાવરે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા સણં ઁંધાવારેણં સંહિં અભિસમણ્ણાગણ યાવિ હોત્થા । તણ ણં સે કણ્હે વાસુદેવે જેણેવ બારવર્ઈ ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા બારવર્ઈ ણયરિં અણુપવિસઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવ પોતાના સૈન્યની ઇલાવણીમાં આવીને પોતાના સૈનિકોને મળ્યા, તેઓની સાથે કૃષ્ણ વાસુદેવ દ્વારિકા નગરી સમીપે આવ્યા અને દ્વારિકા નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો.

પાંડવોની પાંડુરાજા સાથે વિચારણા :-

૨૦૦ તણ ણં તે પંચ પંડવા જેણેવ હર્ત્થિણાઝરે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા જેણેવ પંડૂ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ ંવં વયાસી- ંવં ઁલુ તાઓ ! અમ્હે કણ્હેણં ણિવ્વિસયા આણત્તા । તણ ણં પંડુરાયા તે પંચ પંડવે ંવં વયાસી- કહં ણં પુત્તા ! તુબ્ભે કણ્હેણં વાસુદેવેણં ણિવ્વિસયા આણત્તા ?

તણ ણં પંચ પંડવા પંડુરાયં ંવં વયાસી- ંવં ઁલુ તાઓ ! અમ્હે અમરકંકાઓ પડિણિયત્તા લવણસમુદ્દં દોણિં જોયણસયસહસ્સાઇં વીઝવઝત્થા । તણ ણં સે કણ્હે વાસુદેવે અમ્હે ંવં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુબ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! ગંગામહાણં ઉત્તરહ જાવ ચિટ્ટહ, ંવં જાવ તહેવ ચિટ્ટેમો । તણ ણં સે કણ્હે વાસુદેવે સુટ્ટિયં લવણાહિવં દટ્ટૂણ જેણેવ ગંગા મહાણં તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, તં ચેવ સવ્વં વુચ્ચઇ ણવરં કણ્હેસ્સ ચિંતા ણ વુચ્ચઇ જાવ અમ્હે ણિવ્વિસણ આણવેઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે પાંચે પાંડવો હસ્તિનાપુર નગર આવ્યા અને પાંડુરાજાની પાસે પહોંચીને હાથ જોડીને **યાવત્** આ પ્રમાણે બોલ્યા— હે તાત ! કૃષ્ણે અમને દેશનિકાલની આજ્ઞા આપી છે. ત્યારે પાંડુરાજાએ પાંચ પાંડવોને પ્રશ્ન કર્યો— હે પુત્રો ! તેનું શું કારણ છે કે કૃષ્ણ વાસુદેવે તમોને દેશ નિકાલની આજ્ઞા આપી ?

ત્યારે પાંચ પાંડવોએ પાંડુરાજાને ઉત્તર આપ્યો- હે તાત ! અમે અમરકંકાથી પાછા ફરતાં હતા, ત્યારે બે લાખ યોજનના વિસ્તારવાળા લવણસમુદ્રને પાર કરી લીધો, ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે અમને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને ગંગા મહાનદી પાર કરો **યાવત્** સામે કિનારે મારી રાહ જોવો. ત્યાં સુધીમાં હું સુસ્થિત દેવને મળીને આવું છું **યાવત્** અમે નૌકા છુપાવીને તેમની રાહ જોતા રહ્યા. ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવ લવણસમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિત દેવને મળીને ગંગામહાનદીના કિનારે આવ્યા વગેરે સર્વ વર્ણન કર્યું પરંતુ કૃષ્ણે પાંચ પાંડવો માટે જે વિચાર કર્યો હતો તે કહ્યો નહીં **યાવત્** અમોને દેશ નિકાલની આજ્ઞા આપી છે.

૨૦૧ ત્વં પંચ પંડુરાયા તે પંચ પંડવે एवं वयासी- ददुत्तु पं पुत्ता ! कयं कणहस्स वासुदेवस्स विप्पियं करेमाणेहिं ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પાંડુરાજાએ પાંચ પાંડવોને કહ્યું- હે પુત્રો ! તમે કૃષ્ણવાસુદેવનું અપ્રિય(અનિષ્ટ) કરીને ખરાબ કામ કર્યું છે.

૨૦૨ ત્વં પંચ પંડુરાયા કોંતિ દેવિં સદ્વાવેઙ્, સદ્વાવિત્તા एवं वयासी- गच्छ पं तुमं देवाणुप्पिया ! बारवइं, कणहस्स वासुदेवस्स णिवेदेहि- एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुम्हे पंच पंडवा णिव्विसया आणत्ता । तुमं च पं देवाणुप्पिया ! दाहिणङ्गुभरहस्स सामी । तं संदिसंतु पं देवाणुप्पिया ! ते पंच पंडवा कयरं देसं वा दिसिं वा विदिसिं वा गच्छंतु ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી પાંડુરાજાએ કુંતીદેવીને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે દ્વારિકા જાઓ અને કૃષ્ણ વાસુદેવને નિવેદન કરો કે હે દેવાનુપ્રિય ! તમે પાંચ પાંડવોને દેશ નિકાલ આજ્ઞા આપી છે. હે દેવાનુપ્રિય ! તમે દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રના અધિપતિ છો, તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! આપ આદેશ આપો કે પાંચ પાંડવો કયા દેશમાં, કઈ દિશા કે વિદિશામાં જઈને નિવાસ કરે ?

૨૦૩ ત્વં સા કોંતી પંડુણા एवं वुत्ता समाणी हत्थिखंधं दुरुहइ, जहा हेट्टा जाव संदिसंतु पं पिउच्छा ! किमागमणपओयणं ?

ત્વં સા કોંતી કણ્હ વાસુદેવં एवं वयासी- एवं खलु पुत्ता ! तुमे पंच पंडवा णिव्विसया आणत्ता । तुमं च पं दाहिणङ्गुभरहस्स सामी । तं संदिसंतु पं देवाणुप्पिया ते पंच पंडवा कयरं देसं वा दिसं वा विदिसिं वा गच्छंतु ?

ભાવાર્થ :- પાંડુરાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે કુંતીદેવી હાથીના સ્કંધ પર આરૂઠ થઈને દ્વારિકા પહોંચ્યા. **યાવત્** કૃષ્ણે પૂછ્યું- હે કૈબા ! આજ્ઞા કરો, આપના આગમનનું શું પ્રયોજન છે ?

ત્યારે કુંતીદેવીએ કૃષ્ણ વાસુદેવને કહ્યું- હે પુત્ર ! તમે પાંચ પાંડવોને દેશ નિકાલનો આદેશ આપ્યો છે અને તમે દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રના સ્વામી છો, તો તમે કહો કે તેઓ કયા દેશમાં, કઈ દિશા કે વિદિશામાં જઈને નિવાસ કરે ?

પાંડુમથુરાની સ્થાપના :-

૨૦૪ ત્વં પંચ પંડુરાયા તે પંચ પંડવે एवं वयासी- अपूइवयणा पं पिउच्छा ! उत्तमपुरिसा-

વાસુદેવા બલદેવા ચક્કવટ્ટી । તં ગચ્છંતુ ણં પંચ પંડવા દાહિણિલ્લં વેયાલિં, તત્થ પંડુમહુરં ણિવેસંતુ, મમં અદિદ્દુસેવગા ભવંતુ ત્તિ કટ્ટુ કોતિં દેવિં સક્કારેઙ્ગ સમ્માણેઙ્ગ સક્કારિત્તા સમ્માણિત્તા પહિવિસજ્જેઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે કુંતીદેવીને કહ્યું- ફેબા ! ઉત્તમ પુરુષ અર્થાત્ વાસુદેવ, બલદેવ અને ચક્કવટ્ટી અપૂતિ વચનવાળા હોય છે. અર્થાત્ જે કાંઈ બોલે તે એક જ વાર કહે છે. તેમના વચન મિથ્યા થતા નથી. બદલતા નથી. હે દેવાનુપ્રિયે ! પાંચે પાંડવો દક્ષિણ દિશાના સમુદ્ર કિનારે જાય, ત્યાં પાંડુ-મથુરા નામની નવી નગરી વસાવે અને મારા અદૃશ્ય સેવક થઈને રહે અર્થાત્ મારી સામે ન આવે. આ પ્રમાણે કહીને તેઓએ કુંતીદેવીનો સત્કાર-સન્માન કરીને વિદાય આપી.

૨૦૫ તए णं सा कौती देवी जाव पंडुस्स एयमट्ठं णिवेदेइ । तए णं पंडू राया पंच पंडवे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- गच्छह णं तुब्भे पुत्ता ! दाहिणिल्लं वेयालिं तत्थ णं तुब्भे पंडुमहुरं णिवेसेह ।

તए णं પંચ પંડવા પંડુસ્સ રણ્ણો એયમટ્ઠં તહ ત્તિ પહિસુર્ણેતિ, પહિસુણિત્તા સબલવાહણા હયગય જાવ હત્થિણાઝરાઓ પહિણિક્ખમંતિ, પહિણિક્ખમિત્તા જેણેવ દક્ષિણિલ્લે વેયાલી તેણેવ ઝવાગચ્છંતિ, ઝવાગચ્છિત્તા પંડુમહુરં ણયરિં ણિવેસંતિ તત્થ વિ ણં તે વિઝલભોગ- સમિઙ્ગસમણ્ણાગયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંતીદેવીએ પાંડુરાજાને આ વૃત્તાંત કહ્યો ત્યારે પાંડુરાજાએ પાંચે પાંડવોને બોલાવીને કહ્યું- હે પુત્રો ! તમે દક્ષિણ દિશાના સમુદ્રના કિનારે જાઓ અને ત્યાં પાંડુ-મથુરા નગરી વસાવીને રહો.

ત્યારે પાંચે પાંડવોએ પાંડુરાજાની આ વાતને 'તથાસ્તુ' કહીને સ્વીકારી લીધી. તેઓ બલ-સેના વાહનો, ઘોડા, હાથી(આદિ ચતુરંગિણી સેના તથા અનેક સુભટોની) સાથે હસ્તિનાપુરથી બહાર નીકળ્યા અને દક્ષિણી બેલાટ પર પહોંચ્યા. ત્યાં પાંડુમથુરા નગરીની સ્થાપના કરીને વિપુલ ભોગો ભોગવતા સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યા.

૨૦૬ તए णं सा दोवई देवी अण्णया कयाइ आवण्णसत्ता जाया यावि होत्था । तए णं दोवई देवी णवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं जाव सुख्वं दारगं पयाया- सूमालं जाव जम्हा णं अम्हं एस दारए पंचण्हं पंडवाणं पुत्ते दोवईए देवीए अत्तए, तं होउ अम्हं इमस्स दारगस्स णामधेज्जं पंडुसेणे । तए णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो णामधेज्जं करेति “पंडुसेण” त्ति । बावत्तरिं कलाओ जाव अलं भोगसमत्थे जाए । जुवराया जाव विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે દ્રૌપદીદેવી ગર્ભવતી બની. નવમાસ પૂર્ણ થતા દ્રૌપદીદેવીએ સુંદર સુકુમાર બાળકને જન્મ આપ્યો. આ બાળક પાંચ પાંડવોનો પુત્ર અને દ્રૌપદીદેવીનો આત્મજ છે, તેથી આ બાળકનું નામ 'પાંડુસેન' હોવું જોઈએ(તેમ વિચારીને) તે બાળકના માતા-પિતાએ તેનું નામ 'પાંડુસેન' રાખ્યું.

તે બાળક ક્રમશઃ મોટો થવા લાગ્યો, બોતેર કળામાં પારંગત થયો યાવત્ યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો. યાવત્ તે યુવરાજ પદે વિચરવા લાગ્યો.

પાંડવો અને દ્રૌપદીનું સંયમ ગ્રહણ :-

૨૦૭ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ધમ્મઘોસા થેરા સમોસઢા । પરિસા ણિગ્ગયા । પંડવા ણિગ્ગયા । ધમ્મં સોચ્ચા એવં વયાસી- જં ણવરં દેવાણુપ્પિયા ! દોવઈં દેવિં આપુચ્છામો । પંડુસેણં ચ કુમારં રજ્જે ઠાવેમો । તઓ પચ્છા દેવાણુપ્પિયાણં અંતિએ મુંડે ભવિત્તા જાવ પવ્વયામો । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા !

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મઘોષ નામના સ્થવિરમુનિ પધાર્યા. પરિષદ વંદના કરવા માટે ગઈ. પાંડવો પણ ગયા. ધર્મશ્રવણ કરીને તેઓએ સ્થવિર મુનિને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! અમોને સંસારથી વેરાગ્ય ભાવ જાગૃત થયો છે, તેથી અમે દીક્ષિત થવા ઇચ્છીએ છીએ; દ્રૌપદીદેવીની અનુમતિ લઈને પાંડુસેન કુમારને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને પછી આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે મુંડિત થઈને યાવત્ પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરશું. ત્યારે ધર્મઘોષ સ્થવિરે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! જેમ સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

૨૦૮ તએ ણં તે પંચ પંડવા જેણેવ સએ ગિહે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા દોવઈં દેવિં સહાવેતિ, સહાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ચલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હેહિં થેરાણં અંતિએ ધમ્મે ણિસંતે જાવ પવ્વયામો । તુમં દેવાણુપ્પિયે ! કિં કરેસિ ?

તએ ણં સા દોવઈં દેવી તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- જઈ ણં તુબ્હે દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભડવ્વિગ્ગા પવ્વયહ, મમં કે અણ્ણે આલંબે વા આહારે વા પડિબંધે વા ભવિસ્સઈ ? અહં પિ ય ણં સંસારભડવ્વિગ્ગા દેવાણુપ્પિએહિં સંદ્ધિં પવ્વઈસ્સામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચ પાંડવો પોતાના ભવનમાં આવ્યા. તેઓએ દ્રૌપદી દેવીને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! અમે સ્થવિર મુનિ પાસેથી ધર્મનું શ્રવણ કર્યું છે યાવત્ અમે દીક્ષા ગ્રહણ કરી રહ્યા છીએ. હે દેવાનુપ્રિયે ! તમારે શું કરવું છે ?

ત્યારે દ્રૌપદીદેવીએ પાંચ પાંડવોને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! આપ સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થઈને પ્રવ્રજિત થાઓ છો, તો મારે બીજું કયું અવલંબન છે ? શું આધાર છે ? શું પ્રતિબંધ છે ? હું પણ સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થઈને આપ દેવાનુપ્રિયોની સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરીશ.

૨૦૯ તએ ણં પંચ પંડવા પંડુસેણસ્સ અભિસેઓ જાવ રાયા જાએ, રજ્જં પસાહેમાણે વિહરઈ। તએ ણં તે પંચ પંડવા દોવઈં ય દેવી અણ્ણયા કયાઈં પંડુસેણં રાયાણં આપુચ્છંતિ।

તએ ણં સે પંડુસેણે રાયા કોડુંબિયપુરિસે સહાવેઈ, સહાવિત્તા એવં વયાસી- ચિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! ણિક્ખમણાભિસેયં કરેહ જાવ પુરિસસહસ્સવાહિણીઓ સિવિયાઓ ડવટ્ટવેહ જાવ સિવિયાઓ પચ્ચોરુહંતિ, જેણેવ થેરા તેણેવ જાવ આલિત્તે ણં જાવ સમણા જાયા । ચોદ્દસ- પુઠ્ઠવાઈં અહિજ્જંતિ, અહિજ્જિત્તા બહૂણિ વાસાણિ છટ્ટટ્ટમદસમદુવાલસેહિં માસદ્ધમાસખમણેહિં અપ્પાણં ભાવેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચ પાંડવોએ પાંડુસેન કુમારનો રાજ્યાભિષેક કર્યો યાવત્ પાંડુસેન રાજા થઈ

ગયો. ત્યાર પછી યાવત્ પાંડવોએ અને દ્રૌપદીએ પાંડુસેન રાજાની પાસે દીક્ષાની અનુમતિ માંગી.

ત્યારે પાંડુસેન રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને તેઓને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્ર દીક્ષા-મહોત્સવની તૈયારી કરો અને હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય શિબિકાઓ તૈયાર કરાવો યાવત્ તેઓ શિબિકા પર આરૂઢ થઈને સ્થવિર મુનિ સમીપે પહોંચીને શિબિકા પરથી નીચે ઊતર્યા અને સ્થવિર મુનિની પાસે જઈને તેમને નિવેદન કર્યું— હે ભગવન્ ! આ સંસાર બળી રહ્યો છે, ઈત્યાદિ વચનો દ્વારા પોતાના ઉત્કૃષ્ટ વૈરાગ્ય ભાવોને પ્રગટ કરીને યાવત્ પાંચ પાંડવો દીક્ષિત થઈ શ્રમણ બની ગયા. ચૌદપૂર્વોનું અધ્યયન કર્યું. અધ્યયન કરીને ઘણા વર્ષો સુધી છઠ, અષ્ટમ, ચોલા, પંચોલા તથા અર્ધ માસખમણ, માસખમણ આદિ તપસ્યા દ્વારા આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

૨૧૦ તए णं सा दोवई देवी सीयाओ पच्चोरुहइ जाव पव्वइया । सुव्वयाए अज्जाए सिस्सिणीयत्ताए दलयंति, इक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, बहूणि वासाणि छट्ठमदसम दुवालसेहिं जाव विहरइ ।

ભાવાર્થ :- દ્રૌપદીદેવી પણ શિબિકા પરથી ઊતર્યા યાવત્ દીક્ષિત થયા. તેને સુવ્રતા આર્યાને શિષ્યાના રૂપમાં સોંપવામાં આવ્યા. તેણે અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું. ઘણા વર્ષો સુધી છઠ, અષ્ટમ, ચોલા અને પંચોલા આદિ તપ કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

૨૧૧ તए णं थेरा भगवंतो अण्णया कयाई पंडुमहुराओ णयरीओ सहस्संबवणाओ उज्जाणाओ पडिणिक्खमंति, पडिणिक्खमित्ता बहिया जणवयविहारं विहरंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે સ્થવિર ભગવંતો પાંડુ-મથુરા નગરીના સહસ્રામ્રવન નામના ઉદ્યાનમાંથી બહાર નીકળીને બહારના જનપદોમાં વિચરણ કરવા લાગ્યા.

ભગવાન અરિષ્ટનેમિનું મોક્ષાગમન :-

૨૧૨ તેणं कालेणं तेणं समएणं अरिहा अरिट्टणेमी जेणेव सुरट्टाजणवए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सुरट्टाजणवयंसि संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ । तए णं बहुजणो अण्णमण्णस्स एवमाइक्खइ- एवं खलु देवाणुप्पिया ! अरहा अरिट्टणेमी सुरट्टाजणवए जाव विहरइ । तए णं से जुहिट्टिल्लपामोक्खा पंच अणगारा बहुजणस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा अण्णमण्णं सद्दवेत्ति, सद्दवित्ता एवं वयासी-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અરહા અરિટ્ટણેમી પુવ્વાણુપુવ્વિં ચરમાણે ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણે જાવ વિહરઇ । તં સેયંં ખલુ અમ્હંં થેરે ભગવંતે આપુચ્છિત્તા અરહંં અરિટ્ટણેમિં વંદણાએ ગમિત્તાએ, અણ્ણમણ્ણસ્સ એયમટ્ઠં પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા જેણેવ થેરા ભગવંતો તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા થેરે ભગવંતે વંદંતિ, ણમંસંતિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ઇચ્છામો ણંં તુબ્ભેહિંં અબ્ભણુણ્ણાયા સમાણા અરહંં અરિટ્ટણેમિં વંદણાએ ગમિત્તાએ । અહાસુહંં દેવાણુપ્પિયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે અરિહંંત અરિષ્ટનેમિ સોરઠ દેશમાં પધાર્યા અને તે સોરઠ દેશમાં

સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા. તે સમયે ઘણા મનુષ્યો પરસ્પર આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં હતા કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! તીર્થંકર અરિષ્ટનેમિ સૌરાષ્ટ્ર જનપદમાં યાવત્ વિચરી રહ્યા છે. ત્યારે યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે અણગારોએ ઘણા લોકો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને એકબીજાને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! અરિષ્ટંત અરિષ્ટનેમિ અનુક્રમથી વિચરતા યાવત્ સૌરાષ્ટ્ર જનપદ (દેશ) માં પધાર્યા છે, તેથી સ્થવિર ભગવંતની આજ્ઞા મેળવીને તીર્થંકર અરિષ્ટનેમિને વંદન કરવા માટે જવું આપણા માટે શ્રેયસ્કર છે. પરસ્પર એકબીજાની આ વાતને સ્વીકારીને તેઓ સ્થવિર ભગવંત પાસે ગયા, ત્યાં જઈને સ્થવિર ભગવંતને વંદન-નમસ્કાર કરીને કહ્યું— હે ભગવન ! આપની આજ્ઞા મેળવીને અમે અરિષ્ટંત અરિષ્ટનેમિના દર્શન કરવા જવા ઈચ્છીએ છીએ. સ્થવિર મુનિએ કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો.

૨૧૩ તદ્દા પંચ તે જુહિટ્વિલપામોક્ષા પંચ અણગારા થેરેહિં અબ્ધનુણ્ણાયા સમાણા થેરે ભગવંતે વંદંતિ ણમંસંતિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા થેરાણં અંતિયાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા માસંમાસેણ અણિક્ખત્તેણં તવોકમ્મેણં ગામાણુગામં દૂહ્જ્જમાણા જાવ જેનેવ હત્થિક્કપ્પે ણયરે તેનેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા હત્થિક્કપ્પસ્સ બહિયા સહસંબવણે ઉજ્જાણે જાવ વિહરંતિ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછીતે યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે અણગારો સ્થવિર ભગવાન પાસેથી આજ્ઞા મેળવીને, તેઓને વંદન-નમસ્કાર કરીને, તેમની પાસેથી નીકળીને માસખમણના પારણે માસખમણ કરતાં કરતાં, ગામેગામ વિહાર કરતાં હસ્તીકલ્પ નગર પહોંચ્યા અને હસ્તીકલ્પ નગરની બહાર સહસ્રાબ્રવન નામના ઉદ્યાનમાં રહ્યા.

૨૧૪ તદ્દા પંચ તે જુહિટ્વિલવજ્જા ચત્તારિ અણગારા માસક્ખમણપારણે પઢમાએ પોરિસીએ સજ્જાયાં કરેતિ બીયાએ જ્ઞાણં જ્ઞાયંતિ એવં જહા ગોયમસામી, ણવરં જુહિટ્વિલં આપુચ્છંતિ જાવ અહમાણા બહુજણસહં ણિસામેતિ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અરહા અરિટ્ટુણેમી ઉજ્જિંત- સેલસિહરે માસિણં ભત્તેણં અપાણણં પંચહિં છત્તીસેહિં અણગારસએહિં સંદ્ધિં કાલગાએ સિદ્ધે બુદ્ધે મુત્તે અંતગહે સવ્વદુક્ખપ્પહીણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી યુધિષ્ઠિર સિવાયના શેષ ચાર અણગારોએ માસખમણના પારણાના દિવસે પહેલા પહોરે સ્વાધ્યાય કરી, બીજા પહોરે ધ્યાન કર્યું. ગૌતમ સ્વામીની જેમ જ યુધિષ્ઠિર અણગારની અનુમતિ લઈને ભિક્ષા માટે ફરી રહ્યા હતા, ત્યારે તેઓએ ઘણા મનુષ્યો પાસેથી સાંભળ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિયો! તીર્થંકર અરિષ્ટનેમિ ગિરનાર પર્વતના શિખર પર એક મહિનાના નિર્જળા ઉપવાસ કરીને, પાંચસો છત્રીસ સાધુઓની સાથે કાળધર્મને પામ્યા છે યાવત્ સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત, અંતકૃત થઈને સમસ્ત દુઃખોથી રહિત થયા છે.

પાંડવો દ્વારા અનશન સ્વીકાર :-

૨૧૫ તદ્દા પંચ તે જુહિટ્વિલવજ્જા ચત્તારિ અણગારા બહુજણસ્સ અંતિએ એયમટ્ટં સોચ્ચા હત્થિક્કપ્પાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા જેનેવ સહસંબવણે ઉજ્જાણે જેનેવ જુહિટ્વિલે અણગારે તેનેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ભત્તપાણં પચ્ચુવેક્ખંતિ, પચ્ચુવેક્ખિત્તા ગમણા- ગમણસ્સ પડિક્કમંતિ, પડિક્કમિત્તા એસણમણેસણં આલોએંતિ, આલોએત્તા ભત્તપાણં પડિદંસેતિ, પડિદંસિત્તા એવ વયાસી-

एवं खलु देवाणुप्पिया ! अरहा अरिद्वणेमि जाव कालगए, तं सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया ! इमं पुव्वगहियं भत्तपाणं परिद्वेत्ता सेत्तुंजं पव्वयं सणियं सणियं दुरूहित्तए, संलेहणा-झूसणा-झोसियाणं कालं अणवकंखमाणणं विहरित्तए त्ति कट्टु अणमण्णस्स एयमदुं पडिसुणेत्ति, पडिसुणित्ता तं पुव्वगहियं भत्तपाणं एगंते परिद्वेत्ति, परिद्वित्ता जेणेव सेत्तुंजे पव्वए तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता सेत्तुंजं पव्वयं दुरूहंति, दुरूहित्ता जाव कालं अणवकंखमाणा विहरंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે યુધિષ્ઠિર સિવાયના તે ચારે અણગારોએ ઘણા માણસો પાસેથી આ સમાચાર સાંભળીને તરત જ હસ્તીકલ્પ નગરમાંથી બહાર નીકળીને સહસ્રામ્રવન ઉદ્યાનમાં યુધિષ્ઠિર અણગાર પાસે આવીને આહાર-પાણીની પ્રતિલેખના કરી ગમનાગમનનું પ્રતિક્રમણ કર્યું, એષણા-અનેષણાની આલોચના કરીને યુધિષ્ઠિર અણગારને આહાર-પાણી બતાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિય ! અરિહંત અરિષ્ટનેમિ કાળધર્મને પ્રાપ્ત થયા છે, હે દેવાનુપ્રિય ! હવે આપણા માટે એ જ યોગ્ય છે કે ભગવાનના નિર્વાણનો વૃત્તાંત સાંભળ્યા પહેલા ગ્રહણ કરેલા આહાર-પાણીને પરઠવીને ધીરે-ધીરે શત્રુજય પર્વત પર ચઢીએ અને ત્યાં સંલેખના કરીને, ઝોષણા(કર્મ શોષણની ક્રિયા)નું સેવન કરીને, મૃત્યુની આકાંક્ષા(ઈચ્છા) નહીં કરતાં વિચરીએ; આ પ્રમાણે કહીને પરસ્પરના આ વિચારનો સ્વીકાર કરીને, પહેલા ગ્રહણ કરેલા આહાર-પાણીને એક જગ્યાએ પરઠવી દીધા. પરઠવીને શત્રુજય પર્વત પર ચઢ્યા યાવત્ મૃત્યુની આકાંક્ષા ન કરતા સંથારો સ્વીકાર કર્યો.

પાંડવોનું મોક્ષગમન :-

૨૧૬ તए णं ते जुहिद्विलपामोक्खा पंच अणगारा सामाइयमाइयाइं चोदस पुव्वाइं अहिज्जित्ता बहूणि वासाणि सामण्णपरियागं पाउणित्ता, दोमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झोसित्ता जस्सट्टाए कीरइ णग्गभावे जाव तमदुं आराहंति, आराहित्ता अणंते केवलवर-णाणदंसणे समुप्पपाडेत्ता जाव सिद्धा ।

ભાવાર્થ :- યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે અણગારોએ સામાયિકથી લઈને ચૌદપૂર્વોનો અભ્યાસ કરીને, ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્યપર્યાયનું પાલન કરીને, બે માસની સંલેખનાથી આત્માને સેવિત કરીને(કર્મક્ષય કરીને) જે પ્રયોજનને માટે નગ્નતા, મુંડતા આદિ રૂપ સંયમ સ્વીકાર્યો હતો, તે પ્રયોજનને સિદ્ધ કર્યું. તેઓએ અનંત કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શનને પ્રાપ્ત કર્યું યાવત્ તેઓ સિદ્ધ થયા.

આર્યા દ્રૌપદીનું સ્વર્ગગમન :-

૨૧૭ તए णं सा दोवई अज्जा सुव्वयाणं अज्जियाणं अंतिए सामाइयमाइयाइं ए ककारस्स अंगाइं अहिज्जइ, अहिज्जित्ता बहूणि वासाणि सामण्णपरियागं पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए आलोइयपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा बंभलोए उववण्णा ।

ભાવાર્થ :- દીક્ષા અંગીકાર કર્યા પછી દ્રૌપદી આર્યાએ સુવ્રતા આર્યાની પાસે સામાયિકથી લઈને અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કરીને, ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્યપર્યાયનું પાલન કરીને, એકમાસની સંલેખના કરીને,

આલોચના-પ્રતિક્રમણ કરીને, કાળના સમયે કાળધર્મ પામીને, બ્રહ્મલોક નામના સ્વર્ગમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૨૧૮ તત્થ ણં અત્થેગઙ્ગયાણં દેવાણં દસ સાગરોવમાહં ઠિઈ પ્ણત્તા । તત્થ ણં દુવયસ્સ (દોવઙ્ગસ્સ) દેવસ્સ દસ સાગરોવમાહં ઠિઈ પ્ણત્તા ।

ભાવાર્થ :- બ્રહ્મલોક નામના પાંચમા દેવલોકમાં કેટલાક દેવોની દસ સાગરોપમની સ્થિતિ કહી છે. તેમાં (દ્રૌપદી) દુપદ દેવે પણ દસ સાગરોપમની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી.

૨૧૯ સે ણં ભંતે ! દુવણ દેવે તાઓ જાવ મહાવિદેહે વાસે જાવ અંતં કાહિહ્ ।

ભાવાર્થ :- (ગૌતમ સ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને પ્રશ્ન કર્યો-) હે ભગવન્ ! તે દુપદદેવ ત્યાંથી ચ્યવીને ક્યાં જન્મ લેશે ? ત્યારે ભગવાને ઉત્તર આપ્યો- ત્યાંથી ચ્યવીને, મહાવિદેહકેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈને યાવત્ સર્વ કર્મોનો અંત કરશે.

૨૨૦ एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं सोलसमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते । ॥ त्ति बेमि ॥

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્મા સ્વામીએ કહ્યું- હે જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સોળમા જ્ઞાત-અધ્યયનનો આ અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યો છે. જેમ મેં સાંભળ્યું છે તેમ તને કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં દ્રૌપદી દેવીની ઘટિત જીવન ઘટનાને દષ્ટાંતરૂપે રજૂ કરીને બોધ આપવામાં આવ્યો છે.

ત્રિકરણ શુદ્ધિપૂર્વકનું આહારદાન અને નિદાન રહિત સંયમ-તપ મોક્ષરૂપ ફળને આપે છે, તે વાતનો બોધ આપતી બે ગાથા વૃત્તિમાં જોવા મળે છે. યથા-

सुबहू वि तव-किलेसो, णियाण-दोसेण दूसिओ संतो ।

ण सिवाय दोवईए, जह किल सुकुमालिया-जम्मे ॥१॥

અર્થ- દીર્ઘકાલ સુધી તપશ્ચર્યા કર્યા પછી પણ તે નિદાન દોષથી દૂષિત થઈ જાય તો તે તપ મોક્ષપ્રદ થતું નથી, જેમ સુકુમાલિકાના ભવમાં કરેલું નિદાન દ્રૌપદીના ભવમાં કલ્યાણકારક ન થયું. ॥૧॥

अमणुण्णमभत्तीए, पत्ते दाणं भवे अणत्थाय ।

जह कडुय-तुंब-दाणं, णागसिरिभवम्मि दोवईए ॥२॥

અર્થ- સુપાત્રને અપાતો આહાર અમનોજ હોય, ભક્તિપૂર્વક અપાયો ન હોય, તો તે અનર્થનું કારણ થાય છે, જેમ નાગશ્રી બ્રાહ્મણીના ભવમાં દ્રૌપદીના જીવ દ્વારા અપાયેલું કડવા તુંબડાનું દાન. ॥૨॥

॥ સોળમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

સત્તરમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ ‘આકીર્ણ’ (અશ્વ) છે. તેમાં આકીર્ણ એટલે જાતિવાન અશ્વોના ઉદાહરણથી વિષયનું પ્રતિપાદન કરાયું છે.

કોઈ સમયે હસ્તિશીર્ષ નગરના દરિયાઈ સોદાગરો સમુદ્ર માર્ગે વેપાર કરવા કાલિકદ્વીપ ગયા. ત્યાં તેઓએ સોના, ચાંદી, રત્નો, હીરાની અનેક ખાણો તથા ઉત્તમ જાતિના વિવિધ રંગી, આશ્ચર્યકારી ઘણા અશ્વો જોયા પરંતુ વણિકોને અશ્વોથી કોઈ પ્રયોજન હતું નહીં, તેથી તેઓએ સોના, ચાંદી, રત્નો વગેરે કીમતી પદાર્થોથી પોતાના જહાજ ભરી લીધા અને હસ્તિશીર્ષ નગરમાં પાછા આવી ગયા.

નગરમાં આવી કનકકેતુ રાજાને મૂલ્યવાન વસ્તુઓની ભેટ આપવા ગયા. ત્યાં તેઓએ જોયેલા આશ્ચર્યકારી જાતિવાન અશ્વોની વાત થઈ. રાજાની આજ્ઞાથી તે વણિકો સાથે રાજાના સેવકો ઉત્તમ જાતિના અશ્વો લેવા જહાજ દ્વારા કાલિકદ્વીપમાં ગયા. ત્યાં જઈને તે અશ્વોને પકડવા માટે મનોજ્ઞ ખાદ્ય-પેય પદાર્થો, વાજિંત્રોના સૂરો અને પાંચે ઈન્દ્રિયોને સુખપ્રદ વસ્તુઓ ગોઠવી દીધી અને સાથે અશ્વોને પકડવા માટે જાળ, પાશ વગેરે ગોઠવી પોતે તે સ્થાનથી દૂર નજર નાંખતા રહ્યા.

પાંચે ઈન્દ્રિયોના મનોજ્ઞ વિષયોને જોઈ કેટલાક અશ્વો તેનાથી દૂર ભાગી ગયા તેઓ સ્વાધીન (સ્વતંત્ર) જ રહ્યા. કેટલાક અશ્વો તે ખાદ્ય પદાર્થોને ખાવામાં અને અન્ય વિષયોમાં લુબ્ધ બન્યા. તેઓ બંધનમાં ફસાઈ ગયા. વણિકો તે અશ્વોને હસ્તિશીર્ષ નગરમાં લઈ આવ્યા. તેમને શિક્ષિત થવામાં ચાબુકોનો માર ખાવો પડ્યો, કષ્ટો સહન કરવા પડ્યા, સવારીનું કામ કરવું પડ્યું અને તેઓનું સ્વાધીનતાનું સુખ નાશ પામ્યું. આખી જિંદગી તેઓને રાજા પાસે પરાધીન થઈને રહેવું પડ્યું.

તે જ રીતે જે શ્રમણ દશવિધ યતિ ધર્મના આશ્રયે રહે છે, વિષયોમાં આસક્ત થતાં નથી તે સ્વતંત્રપણે સુખપૂર્વક વિચરે છે અને જે વિષયોની આસક્તિમાં દસવિધ યતિધર્મનો આશ્રય છોડે છે, તે પરાધીનતાએ વધ અને બંધન આદિના દુઃખોને પામે છે. સંક્ષેપમાં શ્રમણોએ ઈન્દ્રિય-વિષયોમાં આસક્ત ન થવું જોઈએ, તો જ તેમની મોક્ષ સાધના નિરાબાધ અને સુખપ્રદ બને છે; તે જ આ અધ્યયનના દષ્ટાંતનો હેતુ છે.

સત્તરમું અધ્યયન

આકીર્ણ(અશ્વ)

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઇ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં સોલસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે, પણ્ણત્તે, સત્તરસમસ્સ પં ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સોળમા જ્ઞાત-અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો સત્તરમા જ્ઞાત-અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં હત્થિસીસે ણામં ણયરે હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ પં કણગકેઠુ ણામં રાયા હોત્થા, વણ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે હસ્તિશીર્ષ નામનું નગર હતું. તે નગરમાં કનકકેતુ નામના રાજા હતા. નગર અને રાજાનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

નૌકાવણિકોનું કાલિકદ્વીપ ગમન :-

૩ તત્થ પં હત્થિસીસે ણયરે બહવે સંજત્તા-ણાવાવાણિયગા પરિવસંતિ- અહ્ઠ્ઠા જાવ બહુજણસ્સ અપરિભૂયા યાવિ હોત્થા । તણ પં તેસિં સંજત્તા ણાવાવાણિયગાણં અણ્ણયા કયાઈં એગયઓ સહિયાણં જહા અરહણ્ણણ જાવ લવણસમુદ્દં અણેગાઈં જોયણસયાઈં ઓગાઢા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે હસ્તિશીર્ષ નગરમાં સાંયાત્રિક નૌકાવણિકો (દેશાંતરમાં નૌકા-જહાજ દ્વારા વ્યાપારાર્થ મુસાફરી કરનારા વ્યાપારી) રહેતા હતા. તે ધનાઢ્ય હતા યાવત્ ઘણા લોકોને માટે આદર્શભૂત હતા. કોઈ સમયે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકો પરસ્પર મળ્યા. અર્હન્નક શ્રાવકની જેમ તેઓએ દરિયો ખેડવા જવાનો વિચાર કર્યો યાવત્ તેઓની નૌકા યાત્રાનો પ્રારંભ થયો અને તેઓ લવણ સમુદ્રમાં સેંકડો યોજન આગળ નીકળી ગયા.

૪ તણ પં તેસિં જાવ બહૂણિ ઉપ્પાઇયસયાઈં જહા માકંદિયદારગાણં જાવ કાલિયવાણે ય તત્થ સમુત્થિણે । તણ પં સા ણાવા તેણં કાલિયવાણે આઘોલિજ્જમાણી-આઘોલિજ્જમાણી, સંચાલિજ્જમાણી-સંચાલિજ્જમાણી, સંખોહિજ્જમાણી-સંખોહિજ્જમાણી તત્થેવ પરિભમ્મ । તણ પં સે ણિજ્જામણે ણટ્ટમઈણે ણટ્ટસુઈણે ણટ્ટસણ્ણે મૂઢદિસાભાણે જાણે યાવિ હોત્થા । ણ જાણઈ કયરં દેસં વા દિસિં વા વિદિસં વા પોયવહણે અવહિણે ત્તિ કટ્ટુ ઓહયમણસંકપ્પે જાવ ઝિયાયઈ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે તે વણિકોને માકંદીપુત્રોની જેમ સેંકડો ઉપદ્રવો થયા **યાવત્** પ્રલયકાળના વાયુ જેવો વાયુ ફૂંકાવા લાગ્યો અને સામુદ્રીય તોફાન શરૂ થયું. તે સમયે તે નૌકા તોફાની વાયુથી વારંવાર ડોલવા લાગી, વારંવાર પછડાટ ખાવા લાગી, વારંવાર અથડાવા લાગી અને એક જ જગ્યાએ ભમરીઓ લેવા લાગી. તે સમયે નૌકાના નિર્યામક(ખેવૈયા)ની બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ, શ્રુતિ(સમુદ્રયાત્રા સંબંધી દિશાઓ જાણવાના શાસ્ત્ર જ્ઞાનની મતિ) નાશ પામી ગઈ અને સંજ્ઞા- સૂઝ-બૂઝ પણ રહી નહીં, તે દિગ્મૂઢ થઈ ગયો. તેને તે પણ જ્ઞાન ન રહ્યું કે આ મહાવાયુથી નૌકા કયા પ્રદેશમાં કે કઈ દિશા કે વિદિશામાં તણાઈ રહી છે? તેથી તે ભગ્નચિત્તવાળો અને શૂન્યમનસ્ક બની **યાવત્** આર્ત ધ્યાન કરવા લાગ્યો.

૫ તદ્દાં તે બહવે કુચ્છિધારા ય કણ્ણધારા ય ગબ્ધિભલ્લગા ય સંજત્તા-નાવાવાણિયગા ય જેણેવ સે ણિજ્જામણ્ણે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ડવાગચ્છિત્તા એવં વયાસી- કિણ્ણં તુમ્મં દેવાણુપ્પિયા ! ઓહયમણસંકપ્પે જાવઙ્ગિયાયસિ ।

તદ્દાં તે સે ણિજ્જામણ્ણે તે બહવે કુચ્છિધારા ય જાવ વાણિયગા એવં વયાસી- એવં ખલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! ણટ્ટમઈણ્ણે જાવ અવહિણ્ણે ત્તિ કટ્ટુ તઓ ઓહયમણસંકપ્પે જાવઙ્ગિયામિ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે બાજુમાં બેસી નૌકા ચલાવનારા ઘણા કુક્ષિધારો, કર્ણધાર નાવિકો, અંદર છૂટક કામ કરનારા ગબ્ધિભલ્લકો તથા દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકોએ નિર્યામકની પાસે આવીને પૂછ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિય! તમે શૂન્યમનસ્ક થઈને, શા માટે ચિંતા કરી રહ્યા છો ?

ત્યારે તે નિર્યામકે ઘણા કુક્ષિધારકો વગેરેને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! મારી બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ છે **યાવત્** નૌકા કયા દેશ, દિશા કે વિદિશામાં તણાઈ રહી છે તેની સમજ મને પડતી નથી તેથી હું નિરાશ બની ચિંતામગ્ન બની ગયો છું.

૬ તદ્દાં તે કુચ્છિધારા ય જાવ વાણિયગા તસ્સ ણિજ્જામયસ્સ અંતિણ્ણે ઇયમટ્ટં સોચ્ચા ણિસમ્મ મ્મીયા તત્થા ડવ્વિગ્ગા ડવ્વિગ્ગમણા ણહાયા જાવ કરયલ પરિગ્ગહિયં બહૂણં ઇંદાણ ય ડંદાણ ય જહા મલ્લિણાણ્ણે જાવ ડવાયમાણા-ડવાયમાણા ચિંદંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે નિર્યામક પાસેથી આ વાત સાંભળીને અને સમજીને તે કુક્ષિધારો વગેરે ભયભીત થયા, ત્રાસ પામ્યા, ઉદ્વિગ્ન થયા, ગભરાઈ ગયા. તેઓએ સ્નાન કર્યું અને મલ્લી અધ્યયનના અર્હન્નક પ્રકરણમાં કહ્યા પ્રમાણે ઘણા ઈન્દ્ર, સ્કંધ આદિ દેવોની હાથ જોડીને મસ્તક પર અંજલી કરીને માનતા કરવા લાગ્યા.

૭ તદ્દાં તે સે ણિજ્જામણ્ણે તઓ મુહુત્તંતરસ્સ લઢ્ધમઈણ્ણે, લઢ્ધસુઈણ્ણે, લઢ્ધસણ્ણે અમૂઢ દિસાભાણ્ણે જાણ્ણે યાવિ હોત્થા । તદ્દાં તે સે ણિજ્જામણ્ણે તે બહવે કુચ્છિધારા જાવ વાણિયગા એવં વયાસી- એવં ખલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! લઢ્ધમઈણ્ણે જાવ અમૂઢ દિસાભાણ્ણે જાણ્ણે । અમ્હં ણં દેવાણુપ્પિયા ! કાલિયદીવંતેણં સંવૂઢા, એસ ણં કાલિયદીવે આલોક્કઈ ।

ભાવાર્થ :- થોડીવાર પછી તે નિર્યામક લબ્ધમતિ, લબ્ધ શ્રુતિ, લબ્ધસંજ્ઞા અને દિગ્મૂઢતા રહિત થઈ ગયો ત્યારે તેણે ઘણા કુક્ષિધારો **યાવત્** નૌકાવણિકોને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! મને બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ ગઈ છે **યાવત્** મારી દિશામૂઢતા નષ્ટ થઈ ગઈ છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણે લોકો કાલિક દ્વીપની સમીપે પહોંચી રહ્યા છીએ. જુઓ, આ કાલિક દ્વીપ દેખાઈ રહ્યો છે.

૮ તદ્દ પં તે કુચ્છધારા જાવ વાણિયગા ય તસ્સ ણિજ્જામયસ્સ અંતિએ ઇયમદ્દં સોચ્ચા ણિસમ્મ હદ્દ-તુદ્દા પયક્ષિણાણુકૂલેણં વાણં જેણેવ કાલિયદીવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયવહણં લંબેહ, લંબિત્તા એગટ્ટિયાહિં કાલિયદીવં ઉત્તરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે કુક્ષિધારો વગેરે તે નિર્યામક(ખલાસી)ની આ વાત સાંભળીને અને સમજીને હૃષ્ટ-તુષ્ટ થયા. પછી દક્ષિણ દિશાના અનુકૂળ વાયુની સહાયતાથી તે કાલિક દ્વીપ પહોંચ્યા, લંગર નાંખીને નાની નૌકાઓ દ્વારા કાલિક દ્વીપમાં ઉતર્યા.

કાલિક દ્વીપની ખાણ અને અશ્વો :-

૯ તત્થ પં બહવે હિરણ્ણાગરે ય સુવણ્ણાગરે ય રયણાગરે ય વડ્ડરાગરે ય બહવે તત્થ આસે પાસંતિ, કિં તે ? આઈણવેદો ।

ભાવાર્થ :- તેઓએ કાલિકદ્વીપમાં ઘણી ચાંદીની, સોનાની, રત્નોની, હીરાની ખાણો અને ઘણા અશ્વો જોયા. તે અશ્વો કેવા હતા ? તે અશ્વો નીલાવર્ણવાળી રેતી જેવા વર્ણવાળા, શ્રોણિ સૂત્ર અર્થાત્ બાળકોના કમરે બાંધવાના કાળા દોરા જેવા કાળા વર્ણવાળા હતા. તે અશ્વો આકીર્ણ-ઉત્તમ જાતિના હતા. અહીં આકીર્ણ જાતિના અશ્વના વર્ણનનો આલાપક કહેવો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં આઈણ વેદો શબ્દથી પાઠ સંક્ષિપ્ત કર્યો છે, એટલે કે જાતિવાન ઘોડાનું વર્ણન જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્ર અનુસાર જાણવું જોઈએ. વૃત્તિકારે વેદો શબ્દની પૂર્તિમાં ગાથાઓ આપી છે. તે આ પ્રમાણે છે- આકીર્ણ વેદો-વેષ્ટકઃ, સ ચાયં -

હરિરેણુ-સોણિસુત્તગ-સકલિ-મજ્જાર-પાયકુક્કુડ-વોંડસમુગ્ગયસામવણ્ણા ।

ગોહુમગોરંગ-ગોરીપાડલ-ગોરા, પવાલવણ્ણા ય ધૂમવણ્ણા ય કેહ ॥૧॥

તલપત્ત-રિદ્ધવણ્ણા ય, સાલિવણ્ણા ય ભાસવણ્ણા ય કેહ ।

જંપિય-તિલ-કીડગા ય, સોલોય-રિદ્ધગા ય પુંડ-પહ્યા ય કણગ પદ્ધા ય કેહ ॥૨॥

ચક્કાગપિદ્ધવણ્ણા, સારસવણ્ણા ય હંસવણ્ણા ય કેહ ।

કેહ્થ અબ્ભવણ્ણા પક્કતલ-મેહવણ્ણા ય બહુવણ્ણા ય કેહ ॥૩॥

સંજ્ઞાણુરાગસરિસા સુયમુહ-ગુંજદ્ધરાગ-સરિસત્થ કેહ ।

એલા-પાડલગોરા સામલયા-ગવલસામલા પુણો કેહ ॥૪॥

બહવે અણે અણિદ્દેસા, સામા કાસીસરત્તપીયા, અચ્ચંત વિસુદ્ધા વિ ય ણં આઈણ્ણગ-જાહ્-કુલ વિણીય-ગયમચ્છરા । હયવરા જહોવએસ-કમવાહિણો વિ ય ણં સિક્ખા વિણીયવિણયા, લંઘણ-વગ્ગણ-ધાવણ-ધોરણ તિવર્હ-જર્હણ-સિક્ખિયગર્હ । કિં તે ? મણસા વિ ઉવ્વિહંતાઈં અણેગાઈં આસસયાઈં પાસંતિ । -[વૃત્તિ]

અર્થ- તે અશ્વો નીલાવર્ણની રેણુ સમાન, શ્રોણિસૂત્ર અર્થાત્ બાળકોને કમરે બાંધવાના કાળા દોરા સમાન તથા બિલાડી, પાદુકુકુર(વિશેષ જાતિનો કુકડો) અને કાયા કપાસના જીંડવા સમાન શ્યામ વર્ણવાળા

હતા, ઘઉં અને પાટલ પુષ્પની સમાન ગૌરવર્ણવાળા હતા, પ્રવાલ-મૂંગાની સમાન અથવા નવીન કુંપળની સમાન રક્તવર્ણવાળા હતા, ધૂમ્રવર્ણ-ધુમાડાના જેવા રંગના હતા.॥૧૧॥

તે અશ્વો તાલવૃક્ષના પાંદડા રિષ્ટા-મદિરા જેવા વર્ણવાળા હતા. કોઈ શાલિવર્ણ-કમોદ જેવા રંગવાળા, ભસ્મ જેવા વર્ણવાળા હતા, જૂના તલ અને કીડા વિશેષ જેવા વર્ણવાળા, ચમકદાર રિષ્ટક રત્ન જેવા વર્ણવાળા, કોઈ ધવલ શ્વેત પગવાળા, કોઈ કનકપૃષ્ઠ-સુવર્ણરંગી પીઠવાળા હતા.॥૨૧॥

તે અશ્વો ચક્રવાકની પીઠ જેવા અને સારસ તથા હંસ(જેવા) શ્વેત હતા, કેટલાક મેઘ અને તાલવૃક્ષના પાંદડા જેવા વર્ણવાળા હતા, આ રીતે તે અશ્વો અનેક રંગોવાળા હતા.॥૩૧॥

તે અશ્વો સંધ્યાકાલીન લાલિમા, પોપટની યાંચ તથા ચણોઠીના અર્ધભાગની સદૃશ લાલ હતા, એલા-પાટલ કે એલા અને પાટલ જેવા રંગવાળા હતા, પ્રિયંગુ-લતા અને ભેંસના શિંગડાની સમાન શ્યામવર્ણવાળા હતા.

કેટલાક અશ્વો ગાથાઓમાં કથિત વર્ણ સિવાયના વર્ણોવાળા હતા. જેમ કે- કેટલાક શ્યામાક નામના ધાન્ય વિશેષ જેવા શ્યામ, કેટલાક કાશીષ નામના રક્તવર્ણના દ્રવ્ય જેવા લાલ અને પીળા, કેટલાક ત્રણેના મિશ્રણવાળા અર્થાત્ કાબર ચિતરા હતા. તે અશ્વો વિશુદ્ધ-નિર્દોષ હતા. આકીર્ણ-ઉત્તમ જાતિના અને ઉત્તમ કુલના હતા, તે ગુણવાન વિનીત અને અભિમાન રહિત હતા. જેમ એક અશ્વ બીજા અશ્વને સહન ન કરે, એકબીજાની નજીક આવતા જ લડવા લાગે તેવા ન હતા પરંતુ તે સહનશીલ હતા. તે અશ્વો શ્રેષ્ઠ હતા, ઉપદેશ અને પ્રશિક્ષણ અનુસાર જ ચાલનાર હતા. ખાડા વગેરેને ઓળંગવામાં, કૂદવામાં, દોડવામાં, ધોરણ અર્થાત્ ગતિચાતુર્યમાં, ત્રિપદી-રંગભૂમિમાં મલ્લની એક પ્રકારની ગતિ જેવી ગતિમાં કુશળ હતા. કેવળ શરીરથી જ નહીં પરંતુ મનથી પણ તે ઉછળી રહ્યા હતા.

૧૦ તદ્દાં તે આસા તે વાણિયદ્વારં પાસંતિ, પાસિત્તા તેસિં ગંધં અગ્ધાયંતિ । ભીયા તત્થા ઉવ્વિગ્ગા ઉવ્વિગ્ગમણા તઓ અણેગાઈં જોયણાઈં ઉબ્ભમંતિ, તે ણં તત્થ પડર-ગોયરા પડર-તણપાણિયા ણિબ્ભયા ણિરુવ્વિગ્ગા સુહંસુહેણં વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે અશ્વોએ તે વ્યાપારીઓને જોયા, જોઈને તથા તેઓની ગંધ સૂંધીને “અમને પકડી જશે” તેવો આભાસ થઈ જવાથી તે ભયભીત થયા, ત્રાસ પામ્યા, ઉદ્વિગ્ન થયા, તેમના મનમાં ઉદ્વેગ થયો. તેઓ અનેક યોજન દૂર વનોમાં ભાગી ગયા. ત્યાં ઘણા ગોચર(ચારો-ચરવાના ખેતરો), ખૂબ ઘાસ અને પાણી હોવાથી તે નિર્ભય અને નિરુદ્વેગ થઈને સુખપૂર્વક વિચરવા લાગ્યા.

૧૧ તદ્દાં તે સંજત્તા ણાવાવાણિયગા અણ્ણમણ્ણં એવં વયાસી- કિણ્ણં અમ્હે દેવાણુપ્પિયા ! આસેહિં ? ઇમે ણં બહવે હિરણ્ણાગરા ય સુવણ્ણાગરા ય રયણાગરા ય વડ્ડરાગરા ય તં સેયં ખલુ અમ્હં હિરણ્ણસ્સ ય સુવણ્ણસ્સ ય રયણસ્સ ય વડ્ડરસ્સ ય પોયવહણં ભરિત્તદ્દાં કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ એયમદ્દં પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા હિરણ્ણસ્સ ય સુવણ્ણસ્સ ય રયણસ્સ ય વડ્ડરસ્સ ય તણસ્સ ય અણ્ણસ્સ ય કટ્ટુસ્સ ય પાણિયસ્સ ય પોયવહણં ભરેતિ, ભરિત્તા દક્ખિણાણુકૂલેણં વાણેણં જેણેવ ગંભીરપોયવહણપટ્ટુણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયવહણં લંબેદ્દ, લંબિત્તા સગડી-સાગડં સજ્જેતિ, સજ્જિત્તા તં હિરણ્ણં જાવ વડ્ડરં ચ એગટ્ટિયાહિં પોયવહણાઓ સંચારેતિ, સંચારિત્તા સગડી-સાગડં સંજોણેતિ, જેણેવ હત્થિસીસણેણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા હત્થિસીસણસ્સ

णयरस्स बहिया अग्गुज्जाणे सत्थणिवेसं करेति, करित्ता सगडी-सागडं मोएति, मोइत्ता महत्थं जाव पाहुडं गेण्हति, गेण्हित्ता हत्थिसीसं णयरं अणुपविसंति, अणुपविसित्ता जेणेव कणगकेऊ राया तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता जाव उवणेति । तए णं से कणगकेऊ तेसिं संजत्ता-णावावाणियगाणं तं महत्थं जाव पडिच्छइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોએ પરસ્પર વિચાર વિનિમય કર્યો કે- હે દેવાનુપ્રિયો! આપણે અશ્વોનું શું પ્રયોજન છે? અહીં તો આ ચાંદીની, સોનાની, રત્નોની અને હીરાની ખાણો છે. તે ચાંદી, સોનું, રત્નો અને હીરાથી આપણા જહાજો ભરી લેવા શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રમાણે પરસ્પર વિચાર કરીને, એકબીજાની વાતનો સ્વીકાર કરીને તેઓએ ચાંદી, સોનું, રત્નો, હીરા, ઘાસ, અન્ન, કાષ્ટ અને મીઠા પાણીથી પોતાના જહાજો ભરી લીધા અને દક્ષિણ દિશાના અનુકૂળ વાયુની સહાયતાથી (કાલિકદ્વીપથી રવાના થયા અને) ગંભીર નામના બંદર સમીપે પહોંચીને લંગર નાખીને જહાજને લાંગર્યું અને ગાડી-ગાડા તૈયાર કરીને, માલ ઉતારીને, જહાજમાંથી ચાંદી યાવત્ હીરા વગેરે નાની નૌકાઓ દ્વારા લાવીને ગાડી-ગાડામાં ભર્યાં. ત્યાર પછી ગાડી-ગાડા જોતરીને હસ્તિશીર્ષ નગર સમીપે આવીને હસ્તિશીર્ષ નગરની બહાર અગ્ર ઉદ્યાનમાં સાર્થને ઊભો રાખ્યો, ગાડી-ગાડા છોડીને બહુમૂલ્ય ઉપહાર (ભેટણું) લઈને, હસ્તિશીર્ષ નગરમાં પ્રવેશ કરીને, કનકકેતુ રાજાની પાસે આવ્યા. રાજાની સમક્ષ તે ઉપહાર ભેટરૂપે ધર્યો. કનકકેતુ રાજાએ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોની બહુમૂલ્ય ભેટનો સ્વીકાર કર્યો.

અશ્વોનું અપહરણ :-

૧૨ પડિच्छित्ता ते संजत्ता-णावावाणियगा एवं वयासी- तुब्भे णं देवाणुप्पिया ! गामागर जाव आहिंडह, लवणसमुद्धं च अभिक्खणं-अभिक्खणं पोयवहणेणं ओगाह । तं अत्थियाइं केइ भे कहिंचि अच्छेरए दिट्ठुपुव्वे ?

તણ ણં સંજત્તા-ણાવાવાણિયગા કણગકેઊં રાયં એવં વયાસી- એવં ખલુ અમ્હે દેવાણુપ્પિયા ! ઇહેવ હત્થિસીસે ણયરે પરિવસામો તં ચેવ જાવ કાલિયદીવંતેણં સંવૂઢા । તત્થ ણં બહવે હિરણ્ણાગરા ય જાવ બહવે તત્થ આસે પાસામો । કિં તે ? આહ્ણ વેઢો જાવ અણેગાઈં જોયણાઈં ઉબ્ભમંતિ । તણ ણં સામી ! અમ્હેહિં કાલિયદીવે તે આસા અચ્છેરણદિટ્ઠા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી રાજાએ દરિયાઈમુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે અનેક ગામ, આકર વગેરે સ્થાનોમાં ફરો છો અને જહાજ દ્વારા વારંવાર લવણસમુદ્રની યાત્રા કરો છો, તો તમે ક્યાંય કોઈ આશ્ચર્યજનક, અદ્ભૂત વસ્તુ જોઈ છે ?

ત્યારે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોએ કનકકેતુ રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય! અમે આ જ હસ્તિશીર્ષ નગરના નિવાસી છીએ, યાવત્ અમે કાલિક દ્વીપ ગયા હતા. તે દ્વીપમાં ઘણી ચાંદી, હીરા-રત્ન વગેરેની ખાણો યાવત્ ઘણા અશ્વો જોયા હતા. તે અશ્વ કેવા હતા? અહીં (જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિસૂત્ર પ્રમાણે) આકીર્ણ અશ્વનું કથન કરવું યાવત્ તે અશ્વો અમારી ગંધથી અનેક યોજન દૂર ચાલ્યા ગયા. આ રીતે હે સ્વામિન્ ! અમોએ કાલિક દ્વીપમાં આશ્ચર્યકારી અશ્વોને જોયા છે.

૧૩ તए णं से कणगकेऊ तेसिं संजत्ता-णावावाणियगाणं अंतिए एयमडुं सोच्चा

ણિસમ્મ તે સંજત્તા-ળાવાવાણિયૅ ં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! મમ કોહુંબિયપુરિસેહિં સહિં કાલિયદીવાઓ તે આસે આળેહ ।

તૅ ણં સંજત્તા-ળાવાવાણિયગા કળગકેહું રાયં ં વયાસી- ં સામી ! ત્તિ કટ્ટુ આળાૅ વિળણં વયણં પહિસુણેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કનકકેતુ રાજાએ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોના મુખેથી આ વાત સાંભળીને તેઓને આ પ્રમાણે કહું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મારા કર્મચારી પુરુષોની સાથે જાઓ અને કાલિક દ્વીપમાંથી તે અશ્વોને અહીં લઈ આવો.

ત્યારે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોએ કનકકેતુ રાજાને આ પ્રમાણે કહું- હે સ્વામિન! 'ભલે' એમ કહીને તેઓએ રાજાની આજ્ઞાનો વિનયપૂર્વક સ્વીકાર કર્યો.

૧૪ તૅ ણં કળગકેહું રાયા કોહુંબિયપુરિસે સહાવેહ, સહાવિત્તા ં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુભ્ભે દેવાણુપ્પિયા ! સંજત્તા-ળાવાવાણિૅહિં સહિં કાલિયદીવાઓ મમ આસે આળેહ । તે વિ પહિસુણેતિ । તૅ ણં તે કોહુંબિયપુરિસા સગહી-સાગહં સજ્જેતિ, સજ્જિત્તા તત્થ ણં બહૂણં વીળાળ ય, વલ્લકીળ ય, ભામરીળ ય, કચ્છથીળ ય, ભંભાળ ય, હ્હભામરીળ ય, વિચિત્તવીળાળ ય અળ્ણેસિં ચ બહૂણં સાહિંદિય-પાહગ્ગાળં દહ્વાળં સગહી-સાગહં ભરેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કનકકેતુ રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહું કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકોની સાથે જાઓ અને કાલિક દ્વીપમાંથી મારા માટે અશ્વો લઈ આવો. તેઓએ પણ રાજાના આદેશનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર પછી કર્મચારી પુરુષોએ ગાડી-ગાડા તૅયાર કર્યા. ઘણી વીણાઓ, વલ્લકીઓ, ભ્રામરી, કચ્છથી (કાચબાના આકારવાળી વીણા), ભંભાઓ (ભેરી), ષટ્ ભ્રામરીઓ (ગોળાકાર વીણા) વગેરે વિવિધ પ્રકારની વીણાઓ તથા શ્રોત્રેન્દ્રિયને સુખપ્રદ બીજી ઘણી વસ્તુઓથી ગાડી-ગાડા ભરી લીધા.

૧૫ બહૂણં કિળ્ણાળ ય જાવ સુવિકલ્લાળ ય કટ્ટુકમ્માળ ય ચિત્તકમ્માળ ય પોત્થકમ્માળ ય લેપ્પકમ્માળ ય ગંથિમાળ ય વેઢિમાળ ય પૂરિમાળ ય સંઘાહમાળ ય અળ્ણેસિં ચ બહૂણં ચકિંહિયપાહગ્ગાળં દહ્વાળં સગહી-સાગહં ભરેતિ ।

બહૂણં કોટ્ટુપુહાળ ય કેયહ્પુહાળ ય જાવ અળ્ણેસિં ચ બહૂણં ઘાળિંદિય-પાહગ્ગાળં દહ્વાળં સગહી-સાગહં ભરેતિ ।

બહુસ્સ હંહસ્સ ય ગુલસ્સ ય સવ્કરાૅ ય મચ્છંહિયાૅ ય પુપ્ફુત્તરપહમુત્તરાૅ અળ્ણેસિં ચ જિભિંહિયપાહગ્ગાળં દહ્વાળં સગહી-સાગહં ભરેતિ ।

બહૂણં કોયવયાળ ય કંબલાળ ય પાવારાળ ય ણવતયાળ ય મલયાળ ય મસગાળ ય (મસૂરાળ ય) સિલાવટ્ટાળ ય જાવ હંસગભ્ભાળ ય અળ્ણેસિં ચ બહૂણં ફાસિંદિયપાહગ્ગાળં દહ્વાળં સગહી-સાગહં ભરેતિ ।

ભરિત્તા સગહી-સાગહં જોૅતિ, જોહ્તા જેળેવ ગંથીરપોયટ્ટાળે તેળેવ હવાગચ્છંતિ,

उवागच्छिता सगडी-सागडं मोएंति, मोइत्ता पोयवहणं सज्जेति, सज्जिता तेसिं उक्किट्टाणं सद्-फरिसरस-रूव-गंधाणं कट्टस्स य तणस्स य पाणियस्स य तंदुलाण य समियस्स य गोरसस्स य जाव अण्णेसिं च बहूणं पोयवहणपाउग्गाणं पोयवहणं भरेति ।

भरित्ता दक्खिणाणुकूलेणं वाएणं जेणेव कालियदीवे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता पोयवहणं लंबेति, लंबित्ता ताइं उक्किट्टाइं सद्-फरिसरस-रूव-गंधाइं एगट्टियाहिं कालियदीवं उत्तारेति, उत्तारेत्ता; जहिं जहिं च णं ते आसा आसयंति वा, सयंति वा, चिट्ठंति वा, तुयट्ठंति वा, तहिं तहिं च णं ते कोडुंबियपुरिसा ताओ वीणाओ य जाव विचित्तवीणाओ य अण्णाणि बहूणि सोइंदियपाउग्गाणि य दव्वाणि समुदीरेमाणा समुदीरेमाणा ठवेति, तेसिं च परिपेरंतेणं पासए ठवेइ, ठवित्ता णिच्चला णिप्फंदा तुसिणीया चिट्ठंति ।

ભાવાર્થ :- ઘણા કૃષ્ણ વર્ણ યાવત્ શુક્લ વર્ણવાળા કાષ્ઠકર્મ-લાકડાના રમકડાઓ, ચિત્રિતકર્મ, પુસ્તકર્મ-પૂઠા પર બનાવેલા ચિત્રો, લેખ્ય કર્મ-માટીથી બનાવેલા ચિત્ર-વિચિત્રરૂપો, ગૂંથીને, લતા વગેરે વીંટીને, પતરાં વગેરે પર કાણા કરી તેને પૂરીને અને લોખંડ વગેરેને જોડીને બનાવેલી વસ્તુઓ તથા અન્ય ચક્ષુ ઈન્દ્રિયને સુખપ્રદ દ્રવ્યોથી ગાડી-ગાડા ભર્યા.

ઘણા કોષ્ટપુટકો-સુગંધિત દ્રવ્ય વિશેષ, કેતકીપુટકો તથા બીજા ઘણા ઘ્રાણેન્દ્રિયને તૃપ્તિ આપનારા પદાર્થોથી ગાડી-ગાડા ભર્યા.

ત્યાર પછી ઘણી ખાંડ, ગોળ, સાકર, ખડીસાકર, પુષ્પોત્તર ગુલકંદ તથા પદ્મકંદ વગેરે બીજા અનેક રસેન્દ્રિયને સુખપ્રદ દ્રવ્યોથી ગાડી-ગાડા ભર્યા.

ત્યાર પછી ઘણા કોયતક-રૂની બનેલી રજાઈઓ, કંબલો, ચાદરો, નવલક-ઊનના બનાવેલા ધાબળા, જીણ, મલય-મસૂર મલય દેશમાં બનેલા વસ્ત્રો, વિશેષ પ્રકારના ગોળાકાર આસનો અથવા મસગ-ચામડાથી મઢેલા વસ્ત્રો, શિલાપટ્ટક, ચીકણી શિલાઓ યાવત્ હંસગર્ભ(શ્વેત વસ્ત્ર) તથા અન્ય સ્પર્શેન્દ્રિયને સુખપ્રદ દ્રવ્યો ગાડી-ગાડામાં ભર્યા.

ઉક્ત સર્વ દ્રવ્યો ભરીને ગાડી-ગાડા જોતરીને તેઓ ગંભીર નામના બંદરે આવ્યા અને ગાડી-ગાડા ખોલીને જહાજ તૈયાર કર્યું. ત્યાર પછી ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ, અને ગંધ દ્રવ્યો તથા કાષ્ઠ, તૃણ, જલ, ચોખ્ખા, લોટ, દહીં, દૂધ તથા અન્ય ઘણા પદાર્થો જહાજમાં ભર્યા.

ત્યાર પછી દક્ષિણ દિશાનો અનુકૂળ પવન વહેવા લાગ્યો, ત્યારે પ્રસ્થાન કરીને દક્ષિણ દિશાની સહાયતાથી તેઓએ કાલિકદ્વીપે આવીને, લંગર નાંખીને જહાજને લાંગર્યું. ત્યાર પછી તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધયુક્ત પદાર્થોને નાની નૌકાઓ દ્વારા કાલિક દ્વીપમાં ઉતાર્યા.

જ્યાં-જ્યાં(જે જે વનમાં) તે અશ્વો બેસતા હતા, સૂતા હતા, ઊભા રહેતા હતા, આળોટતા હતા, ત્યાં ત્યાં કર્મચારી પુરુષો તે વીણા, વિચિત્ર વીણા આદિ શ્રોત્રેન્દ્રિયને પ્રિય વાદ્ય વગડાવતા રહ્યા તથા તેની ચારે બાજુ જાળ પાથરીને તેઓ હલનચલનાદિ ક્રિયાઓ કર્યા વિના નિશ્ચલપણે અને અંગોપાંગને હલાવ્યા વિના નિસ્પંદપણે, મૌનપૂર્વક ઘુપાઈને રહ્યા.

૧૬ જત્થ જત્થ તે આસા આસયંતિ વા સયંતિ વા ચિટ્ઠંતિ વા તુયટ્ઠંતિ વા, તત્થ તત્થ ણં તે કોડુંબિયપુરિસા બહૂણિ કિણ્હાણિ ય જાવ સુક્કિલાણિ ય કટ્ટકમ્માણિ ય જાવ

સંઘાઈમાણિ ય અણ્ણાણિ ય બહૂણિ ચર્ક્વિદિયપાઝગ્ગાણિ ય દવ્વાણિ ઠવેતિ, તેસિં પરિપેરંતેણં પાસણ ઠવેઈ, ઠવિત્તા ણિચ્ચલા ણિપ્પંદા તુસિણીયા ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યાં જ્યાં તે અશ્વો બેસતા હતા, સૂતા હતા, ઊભા રહેતા હતા કે આળોટતા હતા, ત્યાં ત્યાં તે કર્મચારી પુરુષોએ પાંચ વર્ણના લાકડાના રમકડા યાવત્ લોખંડ વગેરે ભેગા કરીને બનાવેલી વસ્તુઓ તથા અન્ય ચક્ષુ ઈન્દ્રિયને પ્રિય ઘણા પદાર્થો રાખ્યા તથા તેની આજુબાજુ જાળ પાથરીને તેઓ નિશ્ચલ, નિસ્પંદ અને મૌનપણે છુપાઈને રહ્યા.

૧૭ જત્થજત્થ તે આસા આસયંતિ વા સયંતિ વા ચિટ્ઠંતિ વા તુયટ્ઠંતિ વા તત્થતત્થ ણં તે કોહુંબિયપુરિસા તેસિં બહૂણં કોટ્ટપુડાણ ય અણ્ણેસિં ચ ઘાણિંદિયપાઝગ્ગાણં દવ્વાણં પુંજે ય ણિયરે ય કરેતિ, કરિત્તા તેસિં પરિપેરંતે ણં પાસણ ઠવેઈ જાવ ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યાં જ્યાં તે અશ્વો બેસતા, સૂતા, ઊભા રહેતા અથવા આળોટતા હતા ત્યાં ત્યાં તે કર્મચારી પુરુષોએ ઘણા કોષ્ટપુટકો આદિ તથા બીજા ઘણાં ઈન્દ્રિયને પ્રિય પદાર્થોના પુંજ (એકજ વસ્તુના ઢગલા) અને નિકર (જુદી-જુદી વસ્તુઓના ઢગલા) કરી દીધા. તેની આજુબાજુ જાળ બિંધાવીને મૌનપણે સંતાઈને રહ્યા.

૧૮ જત્થ જત્થ ણં તે આસા આસયંતિ વા, સયંતિ વા ચિટ્ઠંતિ વા તુયટ્ઠંતિ વા તત્થ તત્થ ગુલસ્સ જાવ અણ્ણેસિં ચ બહૂણં જિભ્ભિંદિયપાઝગ્ગાણં દવ્વાણં પુંજે ય ણિયરે ય કરેતિ, કરેત્તા વિયરણં ખંતિ, ખણિત્તા ગુલપાણગસ્સ ખંડપાણગસ્સ પોરપાણગસ્સ અણ્ણેસિં ચ બહૂણં પાણગાણં વિયરે ભરેતિ, ભરિત્તા તેસિં પરિપેરંતેણં પાસણ ઠવેતિ જાવ ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યાં-જ્યાં તે અશ્વો બેસતા, સૂતા, ઊભા રહેતા કે આળોટતા હતા, ત્યાં-ત્યાં કર્મચારી પુરુષોએ ગોળના યાવત્ બીજા ઘણા જિહ્વેન્દ્રિયને પ્રિય અનેક પદાર્થોના ઢગલા રાખ્યા. તે જગ્યાએ ખાડા ખોદીને ગોળનાં પાણી, ખાંડનાં પાણી, શેરડીનાં પાણી તથા અન્ય અનેક પ્રકારના પાણીથી તે ખાડા ભરી દીધા, તેની આજુબાજુ જાળ પાથરીને, મૌનપણે સંતાઈને રહ્યા.

૧૯ જહિં જહિં ચ ણં તે આસા આસયંતિ વા સયંતિ વા ચિટ્ઠંતિ વા તુયટ્ઠંતિ વા તહિં તહિં ણં તે બહવે કોયવયા ય જાવ સિલાવટ્ટયા અણ્ણાણિ ય ફાસિંદિયપાઝગ્ગાઈ અત્થુયપચ્ચત્થુયાઈ ઠવેતિ, ઠવિત્તા તેસિં પરિપેરંતેણં જાવ ચિટ્ઠંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યાં-જ્યાં તે અશ્વો બેસતા, સૂતા, ઊભા રહેતા કે આળોટતા હતા, ત્યાં-ત્યાં રૂના વસ્ત્રો યાવત્ શિલાપટ્ટક તથા અન્ય સ્પર્શેન્દ્રિયને પ્રિય પદાર્થો રજાઈ વગેરે એકબીજાની ઉપર પાથરીને રાખી દીધા અને તેની ચારેબાજુ જાળ પાથરીને, મૌનપણે સંતાઈને રહ્યા.

૨૦ તણ ણં તે આસા જેણેવ તે ઉક્કિટ્ટા સદ્દ ફરિસરસરૂવગંધા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ । તત્થ ણં અત્થેગઈયા આસા અપુવ્વા ણં ઇમે સદ્દ ફરિસરસરૂવગંધા ત્તિ કટ્ટુ તેસુ ઉક્કિટ્ટેસુ સદ્દ ફરિસરસરૂવગંધેસુ અમુચ્છિયા અગઢિયા અગિદ્ધા અણ્ણજ્ઞોવણ્ણા તેસિં ઉક્કિટ્ટાણં સદ્દ જાવ ગંધાણં દૂરંદૂરેણં અવક્કમંતિ । તે ણં તત્થ પડર-ગોયરા પડર-તણપાણિયા ણિબ્ભયા ણિરુવ્વિગ્ગા સુહંસુહેણં વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે અશ્વો, જ્યાં આ ઉત્કટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધવાળી વસ્તુઓ રાખી હતી ત્યાં આવ્યા, ત્યાં આવીને તેમાંથી કેટલાક અશ્વો આ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધ અપૂર્વ છે અર્થાત્ પહેલાં ક્યારે ય આવો અનુભવ કર્યો નથી, એવો વિચાર કરી તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધમાં મૂર્ચ્છિત, ગૃહ્ણ અને આસક્ત ન થતાં તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ યાવત્ ગંધથી દૂર ચાલ્યા ગયા. તે અશ્વો તે સ્થાનોમાં ઘણા ચરવાના ખેતરો, પ્રચુર ઘાસ-પાણી પ્રાપ્ત કરીને નિર્ભયપણે ઉદ્દેગરહિત થઈને સુખપૂર્વક વિચરવા લાગ્યા.

૨૧ **एवामेव समणाउसो ! जो अहं णिगंथो वा णिगंथी वा सद्दफरिसरसरूवगंधेसु णो सज्जइ, से णं इहलोगे चेव बहूणं समणाणं समणीणं सावयाणं सावियाणं अच्चणिज्जे जाव चाउरंतसंसारकंतरं वीइवयइ ।**

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્માન શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી; શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધમાં આસક્ત થતા નથી, તે આ લોકમાં ઘણા સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓના પૂજનીય થાય છે અને ચાતુર્ગતિક સંસાર-કાન્તારને પાર પામી જાય છે.

૨૨ **तत्थ णं अत्थेगइया आसा जेणेव उक्किट्टु सद्दफरिसरसरूवगंधा तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता तेसु उक्किट्टेसु सद्दफरिसरसरूवगंधेसु मुच्छिया जाव अज्झोववण्णा आसेविउं पयत्ता यावि होत्था । तए णं ते आसा एए उक्किट्टु सद्दफरिसरसरूवगंधा आसेवमाणा तेहिं बहूहिं कूडेहिं य पासेहि य गलएसु य पाएसु य बज्झंति ।**

ભાવાર્થ :- તે ઘોડામાંથી કેટલાક ઘોડા ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધવાળા પદાર્થો હતા ત્યાં પહોંચીને, તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધમાં મૂર્ચ્છિત થયા, અતિ આસક્ત થઈ ગયા અને તેનું સેવન કરવામાં પ્રવૃત્ત થઈ ગયા. ત્યાર પછી તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધનું સેવન કરનારા તે અશ્વો કર્મચારી પુરુષો દ્વારા ગોઠવેલા છટકામાં, કૂટ પાસ-રહસ્યમયી જાળમાં, બંધનોમાં ડોકથી યાવત્ પગથી બંધાઈ ગયા, પકડાઈ ગયા.

અશ્વ સહિત નગરમાં પુનરાગમન :-

૨૩ **तए णं ते कोडुंबिया एए आसे गिण्हंति, गिण्हित्ता एगट्टियाहिं पोयवहणे संचारंति, संचारित्ता तणस्स य कट्टस्स य जाव भरंति ।**

તેણે તે સંજત્તા ણાવાવાણિયગા દક્ષિણાણુકૂલેણં વાણં જેણેવ ગંભીરણે પોયપટ્ટણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયવહણં લંબેતિ, લંબિતા તે આસે ઉત્તારંતિ, ઉત્તારિત્તા જેણેવ હત્થિસીસે ણયરે, જેણેવ કણગકેઠુ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેતિ વદ્ધાવિત્તા તે આસે ઉવર્ણેતિ।

તેણે તે સે કણગકેઠુ રાયા તેસિં સંજત્તા-ણાવાવાણિયગાણં ઉસ્સુક્કં વિચરइ, વિચરિત્તા સક્કારેइ સમ્માણેइ, સક્કારિત્તા સમ્માણિત્તા પઠિવિસજ્જેइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે કર્મચારી પુરુષોએ તે અશ્વોને પકડી લીધા, નોકાઓ દ્વારા જહાજમાં લઈ આવ્યા અને જહાજમાં ઘાસ-લાકડા આદિ આવશ્યક પદાર્થો ભરી લીધા.

ત્યારપછી દક્ષિણ દિશાનો અનુકૂળ પવન વહેવા લાગ્યો ત્યારે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોએ ત્યાંથી પ્રસ્થાન કરીને, ગંભીર નામના બંદરે આવીને જહાજ લાંગર્યું. ત્યાર પછી તે ઘોડાઓને નીચે ઉતાર્યા અને હસ્તિશીર્ષ નગરમાં કનકકેતુ રાજા પાસે લઈને આવ્યા. હાથ જોડીને રાજાનું અભિવાદન કરીને તેઓએ અશ્વોને ઉપસ્થિત કર્યા.

કનકકેતુ રાજાએ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે વણિકોનો શુલ્ક(કર) માફ કરી દીધો. તેઓનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું અને તેઓને વિદાય કર્યા.

૨૪ તદ્દા પ્તે સે કણગકેઠુ રાયા કોઢુંબિયપુરિસે સદ્દાવેઢ, સદ્દાવિત્તા સવ્કારેઢ સમ્માણેઢ, સવ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા પઢિવિસજ્જેઢ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કનકકેતુ રાજાએ(કાલિક દ્વીપ મોકલેલા) કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને તેઓનો પણ સત્કાર-સન્માન કરીને વિદાય કર્યા.

૨૫ તદ્દા પ્તે સે કણગકેઠુ રાયા આસમદ્દા સદ્દાવેઢ, સદ્દાવિત્તા ંવં વયાસી- તુબ્ધે પ્તે દેવાણુપ્પિયા ! મમ આસે વિણ્ણહ ।

તદ્દા પ્તે આસમદ્દા તહ ત્તિ પઢિસુર્ણેતિ, પઢિસુણિત્તા તે આસે બહૂહિં મુહબંધેહિ ય, કણબંધેહિ ય, ગાસાબંધેહિ ય, વાલબંધેહિ ય, ખુરબંધેહિ ય કઢગબંધેહિ ય ખલિણબંધેહિ ય, અહિલાણેહિ ય, પઢયાણેહિ ય, અંકણાહિ ય, વેત્તપ્પહારેહિ ય, લયપ્પહારેહિ ય, કસપ્પહારેહિ ય, છિવપ્પહારેહિ ય વિણયંતિ, વિણિત્તા કણગકેઠુસસ રણ્ણો ડવર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કનકકેતુ રાજાએ અશ્વમર્દકો(અશ્વપાળો) ને બોલાવીને કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિયો! તમે મારા અશ્વોને વિનીત કરો. પ્રશિક્ષિત કરો.

ત્યારપછી અશ્વમર્દકોએ ‘ભલે’ કહીને રાજાનો આદેશ સ્વીકાર્યો, સ્વીકારીને તેઓએ તે અશ્વોને મુખબંધનોથી(મુખબાંધીને), કર્ણબંધનોથી, નાસા બંધનોથી, વાળ બંધનોથી, ખુરબંધનોથી, ખલિલ-લગામરૂપ બંધનોથી, અહિલાણ-ચોકઠું લગાવીને અર્થાત્ ઘોડાના મોઢામાં રહેતો લગામનો લોઢાનો ભાગ બાંધીને, પડયાણ-ઘોડાની પીઠ ઉપરનું પલાણ કસીને, અંકણ-લોખંડની તપાવેલ સળીઓ વડે ખસી કરીને, નેતરની સોટીથી પ્રહાર કરીને, વેલાનો પ્રહાર કરીને, ચાબુકનો પ્રહાર કરીને, ચામડાના કોરડાના પ્રહાર કરીને વિનીત(પ્રશિક્ષિત) કરીને કનકકેતુ રાજા પાસે લઈ આવ્યા.

૨૬ તદ્દા પ્તે સે કણગકેઠુ તે આસમદ્દા સવ્કારેઢ, સમ્માણેઢ સવ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા પઢિવિસજ્જેઢ । તદ્દા પ્તે આસા બહૂહિં મુહબંધેહિ ય જાવ છિવપ્પહારેહિ ય બહૂણિ સારીરમાણસાણિ ઢુક્ખાં પાર્વેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કનકકેતુએ તે અશ્વમર્દકોનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને તેઓને વિદાય કર્યા. તે અશ્વો મુખબંધનોથી યાવત્ ચાબુકોના પ્રહારોથી ઘણા શારીરિક અને માનસિક દુઃખોને પ્રાપ્ત થયા.

૨૭ ંવામેવ સમણાડસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા પવ્વંણ સમાણે ંટ્ટેસુ સદ્દ-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધેસુ સજ્જંણ, રજ્જંણ, ગિજ્જંણ, મુજ્જંણ, અજ્જોવવજ્જંણ, સે પ્તે ંહ

લોએ ચેવ બહૂણં સમણાણ ય જાવ ચાઉરંતસંસારકંતારં ભુજ્જો ભુજ્જો અણુપરિયટ્ટિસ્સઈ ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! અમારા જે નિર્ઝંથ અથવા નિર્ઝંથીઓ દીક્ષિત થઈને પ્રિય-ઈષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધમાં આસક્ત, અનુરક્ત, ગૃહ, મૂચ્છિત અને તલ્લીન બની જાય છે, તેઓ આ લોકમાં ઘણા શ્રમણ-શ્રમણીઓ, શ્રાવક-શ્રાવિકાઓના અવહેલનાના પાત્ર બને છે યાવત્ તે ચાતુર્ગતિક સંસાર અટવીમાં પુનઃપુનઃ ભ્રમણ કરે છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં વિષયોની આસક્તિ-અનાસક્તિના ફળનું નિરૂપણ અશ્વોના દૃષ્ટાંતથી કરીને શ્રમણ-શ્રમણીઓને અનાસક્ત રહેવાની પ્રેરણા કરી છે. સૂત્રકારના અંતિમશિક્ષા સૂત્ર પછી કેટલીક પ્રતોમાં વીસ ગાથા સમૂહ દ્વારા બોધ આપવામાં આવ્યો છે. તે ગાથાઓ માટે ટીકાકારે— ગાથાકદમ્બકં વાચનાંતરે અધિકં ઉપલભ્યતે આ પ્રકારે કહીને તે ગાથાઓનું વિશ્લેષણ કર્યું છે. તે ગાથાઓ આ પ્રમાણે છે—

કલ-રિભિયમહુર-તંતી-તલ-તાલ-વંસકઠહાભિરામેસુ ।

સદ્દેસુ રજ્જમાણા, રમંતિ સોઈંદિય-વસટ્ટા ॥૧॥

સોઈંદિય-દુદ્દંતત્તણસ્સ અહ એત્તિઓ હવઈ દોસો ।

દીવિગ-રુયમસહંતો, વહબંધં તિત્તિરો પત્તો ॥૨॥

ગાથાર્થ :- શ્રોતેન્દ્રિયને વશીભૂત, અત્યંત મનોહર શબ્દોમાં અનુરક્ત પ્રાણીઓ કલ-હૃદયહારી, રિભીત-સ્વર ઘોલનાના કારણે મધુર, પ્રિય ધ્વનિવાળા વીણા, કરતાલ, વાંસળી વગેરેમાં આનંદિત થાય છે. ॥૧॥

જેમ શિકારીના પીંજરામાં પૂરાયેલી તિત્તરીના શબ્દને સહન નહીં કરનાર અર્થાત્ તિત્તરીના શબ્દ સાંભળી કામરાગને વશ બની (પોતાના સ્થાનથી બહાર નીકળી) જતો તીતર બંધન અને વધને પ્રાપ્ત થાય છે તેમ શ્રોતેન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ બંધન અને વધરૂપી દોષોને પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૨॥

થળ-જહળ-વયળ-કર-ચરણ-ળયળ-ગઠ્ઠિય-વિલાસિયગઈંસુ ।

રૂવેસુ રજ્જમાણા, રમંતિ ચક્કિંચદિય-વસટ્ટા ॥૩॥

ચક્કિંચદિય-દુદ્દંતત્તણસ્સ અહ એત્તિઓ ભવઈ દોસો ।

જં જલણમ્મિ જલંતે, પડઈ પયંગો અબુદ્ધીઓ ॥૪॥

ગાથાર્થ :- ચક્ષુરિન્દ્રિયને વશીભૂત, રૂપોમાં અનુરક્ત પ્રાણીઓ સ્ત્રીઓના સ્તન, જાંઘ, મુખ, હાથ, પગ, નેત્રો અને ગર્વિત વિલાસયુક્ત ચાલમાં આનંદિત થાય છે. ॥૩॥

જેમ અજ્ઞાની પતંગિયું (જ્યોતના રૂપથી આકર્ષાઈને) બળતી અગ્નિમાં પડીને મૃત્યુ પામે છે, તેમ ચક્ષુરિન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ વધ અને બંધનરૂપી દોષોને પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૪॥

અગુરુવર-પવરધૂવળ, ઉડયમલ્લાણુલેવળવિહીસુ ।

ગંધેસુ રજ્જમાણા, રમંતિ ઘાણિંદિય-વસટ્ટા ॥૫॥

ઘાણિંદિય-દુદ્દંતત્તણસ્સ અહ એત્તિઓ હવઈ દોસો ।

જં ઓસહિગંધેણં, વિલાઓ ણિદ્ધાવઈ ઉરગો ॥૬॥

ગાથાર્થ :- દ્રાણેન્દ્રિયને વશીભૂત, સુગંધમાં અનુરકત પ્રાણીઓ શ્રેષ્ઠ અગર, દશાંગીધૂપ, વિવિધ ઋતુજન્ય પુષ્પો, ચંદનાદિ સુગંધિત લેપ આદિ દ્રવ્યોમાં આનંદિત થાય છે.॥૫॥

જેમ ઔષધિની ગંધથી આકર્ષિત થઈને બિલમાંથી બહાર આવતો સર્પ બંધન અને કષ્ટને પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ દ્રાણેન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ બંધન અને વધ રૂપી દોષોને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૬॥

તિત્ત-કડુયં કસાયં-અંબિલમહુરં બહુખજ્જપેજ્જલેજ્જેસુ ।

આસાયંમિ ડ ગિદ્ધા, રમંતિ જિભ્ભિદિય-વસટ્ટા ॥૭॥

જિભ્ભિદિય-દુદ્દંતત્તણસ્સ અહ એત્તિઓ હવઙ્ગ દોસો ।

જં ગલગલગ્ગુક્કિચ્ચત્તો, ફુરઙ્ગ થલવિરલ્લિઓ મચ્છો ॥૮॥

ગાથાર્થ :- જિહ્વેન્દ્રિયને વશીભૂત, રસોમાં અનુરકત પ્રાણીઓ કડવા, તીખા, તૂરા, ખાટા અને મધુર ખાવા, પીવા, ચાટવા યોગ્ય પદાર્થોમાં આનંદિત થાય છે.॥૭॥

ગલ-કાંટામાં ભરાવેલા માંસને ખાવા જતાં માછલાના ગળામાં કાંટો ભરાઈ જાય અને માછીમાર દ્વારા બહાર ખેંચાયેલું અને જમીન પર ફેંકાયેલું માછલું તરફડી-તરફડીને મરી જાય છે, તેમ જિહ્વેન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ બંધન અને વધરૂપી દોષોને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૮॥

ડડ-ભયમાણસુહેહિ ય, સવિભવ-હિયયગ-મણિવ્વુઙ્ગકરેસુ ।

ફાસેસુ રજ્જમાણા, રમંતિ ફાસિંદિય-વસટ્ટા ॥૯॥

ફાસિંદિય-દુદ્દંતત્તણસ્સ અહ એત્તિઓ હવઙ્ગ દોસો ।

જં ખણઙ્ગ મત્થયં કુંજરસ્સ લોહંકુસો તિવ્વો ॥૧૦॥

ગાથાર્થ :- સ્પર્શેન્દ્રિયને વશીભૂત, સ્પર્શમાં અનુરકત પ્રાણીઓ વિવિધ ઋતુઓમાં સુખપ્રદ, વૈભવયુક્ત, હૃદય અને મનને સુખકારી સ્ત્રી, માળા વગેરે પદાર્થોમાં આનંદિત થાય છે.॥૯॥

જેમ ખોટી બનાવીને રાખેલી હાથણીને સ્પર્શવા જતાં હાથી ખાડામાં પડીને બંધનને પ્રાપ્ત થાય છે. તે હાથીનું મસ્તક તીક્ષ્ણ લોહમય અંકુશથી તાડિત થાય છે, તેમ સ્પર્શેન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ બંધન અને વધને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૧૦॥

કલ-રિભિયમહુર-તંતી-તલ-તાલ-વંસ-કકુહાભિરામેસુ ।

સદ્દેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણં ણ તે મરણ ॥૧૧॥

થળ-જહળ-વયળ-કર-ચરળ-ણયળ-ગવ્વિય-વિલાસિયગઈસુ ।

રૂવેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણં ણ તે મરણ ॥૧૨॥

અગરુવર-પવર-ધૂવળ-ડડમલ્લાણુલેવળવિહીસુ ।

ગંધેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણં ણ તે મરણ ॥૧૩॥

તિત્ત-કડુયં કસાયં-મહુરં બહુખજ્જપેજ્જલેજ્જેસુ ।

રસેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણં ણ તે મરણ ॥૧૪॥

ડડ-ભયમાણસુહેસુ ય, સવિભવ-હિયયમણિવ્વુઙ્ગકરેસુ ।

ફાસેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણં ણ તે મરણ ॥૧૫॥

ગાથાર્થ :- જે પ્રાણીઓ કલ, રિખિત, મધુર સ્વરવાળી વીણા, કરતાલ, બંસરી વગેરે શ્રેષ્ઠ અને મનોહર વાદ્યોના શબ્દોમાં આસક્ત થતાં નથી તે વશાર્ત મરણે અર્થાત્ ઈન્દ્રિયોને વશ થઈ આર્ત-દુઃખથી પીડિત થઈને; વિષયો માટે હાય-હાય કરતાં મરતા નથી. ॥૧૧॥

જે પ્રાણીઓ સ્ત્રીના સ્તન, જાંઘ, મુખ, હાથ, પગ, નયન, ગર્વિત વિલાસયુક્ત ચાલ વગેરે રૂપોમાં આસક્ત થતાં નથી તે વશાર્ત મરણે મરતા નથી. ॥૧૨॥

જે પ્રાણીઓ શ્રેષ્ઠ અગર, દશાંગીધૂપ, વિવિધ ઋતુજન્ય પુષ્પો, ચંદનાદિ સુગંધિત લેપ દ્રવ્યો વગેરેની સુગંધમાં ગૃહ્ણ થતાં નથી તે વશાર્ત મરણે મરતા નથી. ॥૧૩॥

જે પ્રાણીઓ કડવા, તીખા, તૂરા, ખાટા, મીઠા, ખાવા, પીવા અને ચાટવા યોગ્ય પદાર્થોના આસ્વાદનમાં ગૃહ્ણ થતાં નથી તે વશાર્ત મરણે મરતા નથી. ॥૧૪॥

જે પ્રાણીઓ વિવિધ ઋતુઓમાં સુખપ્રદ, વૈભવયુક્ત, હૃદય અને મનને સુખકારી સ્ત્રી, માળા વગેરે પદાર્થોના સ્પર્શમાં આસક્ત થતા નથી તે વશાર્ત મરણે મરતા નથી. ॥૧૫॥

સદ્દેસુ ય ભદ્ગ-પાવણસુ સોયવિસયં ઉવગણસુ ।
તુટ્ટેણ વ રુટ્ટેણ વ સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૧૬॥
રૂવેસુ ય ભદ્ગ-પાવણસુ ચક્ખુવિસયં ઉવગણસુ ।
તુટ્ટેણ વ રુટ્ટેણ વ, સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૧૭॥
ગંધેસુ ય ભદ્ગ-પાવણસુ ઘાણવિસયં ઉવગણસુ ।
તુટ્ટેણ વ રુટ્ટેણ વ, સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૧૮॥
રસેસુ ય ભદ્ગ-પાવણસુ જિભ્ભવિસયં ઉવગણસુ ।
તુટ્ટેણ વ રુટ્ટેણ વ, સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૧૯॥
ફાસેસુ ય ભદ્ગ-પાવણસુ કાયવિસયં ઉવગણસુ ।
તુટ્ટેણ વ રુટ્ટેણ વ, સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૨૦॥

ગાથાર્થ :- સાધુઓ શ્રોતેન્દ્રિયના વિષયભૂત ભદ્ર-મનોજ્ઞ, અનુકૂળ શબ્દો પ્રાપ્ત થાય, તો તેના પ્રતિ તુષ્ટ-આકર્ષિત ન થાય, અર્થાત્ તેમાં રાગ ન કરે અને પાપક-અમનોજ્ઞ, પ્રતિકૂળ શબ્દો પ્રાપ્ત થાય તો રૂષ્ટ ન થાય અર્થાત્ દ્વેષ ન કરે. ॥૧૬॥

શ્રમણો ચક્ષુરિન્દ્રિયના વિષયભૂત મનોજ્ઞ રૂપમાં રાગ ન કરે અને અમનોજ્ઞ રૂપમાં દ્વેષ ન કરે. ॥૧૭॥
શ્રમણો શ્રાણેન્દ્રિયના વિષયભૂત મનોજ્ઞ ગંધમાં રાગ ન કરે અને અમનોજ્ઞ ગંધમાં દ્વેષ ન કરે. ॥૧૮॥
શ્રમણો જિહ્વેન્દ્રિયના વિષયભૂત મનોજ્ઞ રસમાં રાગ ન કરે અને અમનોજ્ઞ રસમાં દ્વેષ ન કરે. ॥૧૯॥
શ્રમણો સ્પર્શેન્દ્રિયના વિષયભૂત મનોજ્ઞ સ્પર્શમાં રાગ ન કરે અને અમનોજ્ઞ સ્પર્શમાં દ્વેષ ન કરે. ॥૨૦॥

૨૮ એવં ચલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં સત્તરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સત્તરમાં જ્ઞાત-અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. તે જ અર્થ હું તને કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં સૂત્રકારે કાલિકદ્વીપવર્તી અશ્વોના દષ્ટાંતે શ્રમણ-નિર્ગ્થોને બોધ આપ્યો છે. અહીં ટીકાકારે છ ગાથા દ્વારા દષ્ટાંતના રૂપકોને સ્પષ્ટ કરી ઈન્દ્રિય વિષયોમાં આસક્તિ-અનાસક્તિના ફળને રજૂ કર્યા છે. યથા—

જહ સો કાલિયદીવો, અણુવમસોક્ખો તહેવ જહ્-ધમ્મો ।
જહ આસા તહ સાહુ, વણિયવ્વઅણુકૂલકારિજણા ॥૧॥

અર્થ— જેમ કાલિક દ્વીપના સ્થાને અનુપમ સુખદાયી શ્રમણધર્મ સમજવો. અશ્વોના સ્થાને સાધુ અને વણિકોના સ્થાને અનુકૂલ ઉપસર્ગ કરનારા (લલયાવનારા) લોકો સમજવા. ॥૧॥

જહ સદ્દાહ્-અગિદ્ધા, પત્તા ણો પાસબંધણં આસા ।
તહ વિસણ્ણુ અગિદ્ધા, વજ્જંતિ ણ કમ્મણા સાહુ ॥૨॥

અર્થ— જે અશ્વો શબ્દ આદિ વિષયોમાં આસક્ત ન થયા તે જાળમાં ફસાયા નહીં, તે પ્રમાણે જે સાધુ ઈન્દ્રિય વિષયોમાં આસક્ત થતા નથી તે સાધુ કર્મોથી બદ્ધ થતા નથી. ॥૨॥

જહ સચ્છંદવિહારો, આસાણં તહ ય હ્-વરમુણીણં ।
જર-મરણાહ્-વિવજ્જિય, સંપત્તાણંદ-ણિવ્વાણં ॥૩॥

અર્થ— અશ્વોના ઈચ્છાનુસારી વિચરણના સ્થાને શ્રેષ્ઠ મુનિજનોનો જરા-મરણથી રહિત અને આનંદમય નિર્વાણ સમજવો. તાત્પર્ય એ છે કે શબ્દાદિ વિષયોથી દૂર રહેનારા અશ્વો જેમ ઈચ્છાનુસાર વિચરણ કરવામાં સમર્થ થયા તેવી રીતે વિષયોથી વિરત મહામુનિ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવામાં સમર્થ થાય છે. ॥૩॥

જહ સદ્દાહ્-સુ ગિદ્ધા, બદ્ધા આસા તહેવ વિસયરયા ।
પાર્વેતિ કમ્મબંધં, પરમાસુહકારણં ઘોરં ॥૪॥

અર્થ— શબ્દાદિ વિષયોમાં અનુરક્ત થયેલા અશ્વો જેમ બંધનગ્રસ્ત થયા. તેવી રીતે વિષયોમાં રક્ત પ્રાણીઓ અત્યંત દુઃખના કારણભૂત ઘોર કર્મબંધ કરે છે. ॥૪॥

જહ તે કાલિયદીવા, ણીયા અણ્ણત્થ દુહગણં પત્તા ।
તહ ધમ્મ-પરિબ્બટ્ટા, અધમ્મપત્તા હ્-જીવા ॥૫॥
પાર્વેતિ કમ્મ-ણરવહ્-વસયા સંસાર-વાહયાલીણ ।

આસપ્પમહ્-હિં વ, ણેરહ્-યાહ્-હિં દુક્ખાહ્ ॥૬॥

અર્થ— જેમ શબ્દાદિમાં આસક્ત થયેલા અશ્વોને કાલિક દ્વીપથી અન્યત્ર લઈ જવામાં આવ્યા અને ત્યાં તે દુઃખ સમૂહને પ્રાપ્ત થયા, તેમ જે જીવો ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે અને અધર્મને પ્રાપ્ત કરે છે.

તે પ્રાણીઓ કર્મરૂપી રાજાને વશીભૂત થાય છે. તે સવારી જેવા સાંસારીક દુઃખોનો, અશ્વમર્દકો દ્વારા અપાતી પીડાની સમાન પરભવમાં નરકાદિ ગતિમાં દુઃખ અને પીડાને તેમજ નૈરયિકો દ્વારા અપાતા કષ્ટોને પામે છે. ॥૫-૬॥

॥ સત્તરમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

અટારમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

આ અધ્યયનનું નામ 'સુંસુમા(સુષમા)' છે. તેમાં ધન્યસાર્થવાહની પુત્રી સુંસુમાનું વર્ણન છે.

રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય સાર્થવાહ-ભદ્રાસાર્થવાહી તેમના પાંચ પુત્રો અને સૌથી નાની લાડકી પુત્રી સુંસુમા સાથે રહેતા હતા. ધન્યશેઠે સુંસુમાને રમાડવા, તેનું ધ્યાન રાખવા એક ચિલાત નામના નોકરને રાખ્યો હતો. તે ચિલાત સુંસુમાને ઘરની બહાર અન્ય બાળ સમુદાયમાં રમાડવા લઈ જતો હતો અને ત્યાં અન્ય બાળકોની કોડી, લખોટી, દાગીના વગેરે ચોરી લેતો હતો. તે બાળકોના મા-બાપો ધન્યશેઠને ચિલાતની ફરિયાદ કરતાં હતાં. વારંવારની ફરિયાદોથી કંટાળી, ગુસ્સે થઈને શેઠે ચિલાતને રજા આપી દીધી.

ચિલાત નિરંકુશ, સ્વચ્છંદી બની, દુર્વ્યસની બની ગયો અને વિજય ચોરનો આશ્રય લઈ ચોર વિદ્યામાં પ્રવીણ થઈ ગયો. કાળક્રમે તે ચોર પલ્લીપતિ થયો. એકવાર તેણે ૫૦૦ ચોરો સાથે ધન્યસાર્થવાહના ઘેર ઘાડ પાડી અને ધન, સોના વગેરે માલ-સામાન સાથે સુંસુમાને પણ તે ઉપાડી ગયો.

ધન્યસાર્થવાહે પોતાના પુત્રો તથા નગરરક્ષકોને સાથે લઈ ચિલાત ચોરનો પીછો કર્યો. નગર રક્ષકોએ ૫૦૦ ચોરને હરાવી ધન તો લઈ લીધું પણ ચિલાત હાથમાં ન આવ્યો. તે સુંસુમાને ખંભે નાંખી સઘન જંગલમાં ભાગી ગયો. નગરરક્ષકો તો પાછા ફરી ગયા પણ પિતા-પુત્રો પ્રાણપ્યારી સુંસામાને પાછી લાવવા માટે ચિલાતની પાછળ-પાછળ ગાઢ જંગલમાં પ્રવેશ્યા. ભાગતા-ભાગતા ચિલાત જ્યારે સુંસુમાને ઉપાડવા અસમર્થ બની ગયો ત્યારે તેણે સુંસુમાનો વધ કરી તેના ઘડને ત્યાં જ મૂકીને, મસ્તકને હાથમાં લઈને દોડતો રહ્યો અંતે ભૂખ-તરસથી તે અટવીમાં જ મૃત્યુ પામ્યો.

પિતા-પુત્રો ચિલાતને પકડવા અટવીમાં ઘણું રખડયા પણ અંતે હારી-થાકીને પાછા ફર્યા. ત્યાં સુંસુમાના ઘડને જોઈ આકંઠ કરવા લાગ્યા. દુર્ગમ અટવીમાં આહાર-પાણી ન મળતાં બધાના પ્રાણ જવાની શક્યતા જોઈ પિતાએ પોતાને મારી, તે આહારથી પુત્રોને પ્રાણ બચાવવા વિનંતિ કરી. ત્યારે પાંચે પુત્રોએ ક્રમશઃ પિતા તથા અન્ય ભાઈઓના પ્રાણ બચાવવા પોતાને મારવાનો આગ્રહ રાખ્યો. પ્રાણ બચાવવાનો અન્ય કોઈ ઉપાય ન રહ્યો ત્યારે પ્રાણરહિત, સુંસુમાના શરીરના માંસ-શોષિત દ્વારા પિતા-પુત્રોએ પ્રાણ બચાવી રાજગૃહ નગરમાં પહોંચ્યા.

આ પ્રકારના આહાર સમયે પિતા કે પુત્રોના મનમાં અંશમાત્ર આસક્તિના ભાવ ન થયા હોય, તે સહજ રીતે સમજી શકાય છે. પ્રાણ ટકાવવા અને ઘરે પહોંચવું, તે જ તેઓનું લક્ષ્ય હતું, તે આહારમાં તેઓને જરા પણ આનંદ ન હતો.

તે જ રીતે સાધકોએ માત્ર દેહને ટકાવવા અનાસક્ત ભાવ રાખી આહાર કરવો જોઈએ. સાધકોને આહારની અનાસક્તિ સમજાવવા માટે આ સર્વોત્તમ દષ્ટાંત છે.

સુંસુમામાં આસક્ત ચિલાત ચોર દુષ્કર્મોમાં લીન બની અટવીમાં મૃત્યુ પામ્યો. તેમ વિષયાસક્ત જીવો પાપકર્મ કરી સંસાર અટવીમાં અનેક પ્રકારે દુઃખ પામે છે.

અટારમું અધ્યયન

સુંસુમા

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં સત્તરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, અટ્ટારસમસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સત્તરમા જ્ઞાત-અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો અટ્ટારમા અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

ધન્ય સાર્થવાહ પરિવાર :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણેણં રાયગિહે ણામં ણયરે હોત્થા, વણ્ણઓ । તત્થ ણં ધણ્ણે ણામં સત્થવાહે પરિવસઙ્ગે । તસ્સ ણં ભદ્દા ભારિયા ।

તસ્સ ણં ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ પુત્તા ભદ્દાએ અત્તયા પંચ સત્થવાહદારગા હોત્થા, તંજહા- ધણે, ધણપાલે, ધણદેવે, ધણગોવે, ધણરક્ષિણે । તસ્સ ણં ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ધૂયા ભદ્દાએ અત્તયા પંચહં પુત્તાણં અણુમગ્ગજાઙ્ગયા સુંસુમા ણામં દારિયા હોત્થા- સૂમાલપાણિપાયા જાવ સુરૂવા ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું, તેનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું. ત્યાં ધન્ય નામના સાર્થવાહ નિવાસ કરતા હતા. તેમને ભદ્રા નામની પત્ની હતી.

તે ધન્ય સાર્થવાહના પુત્ર, ભદ્રાના આત્મજ ધન, ધનપાલ, ધનદેવ, ધનગોપ અને ધનરક્ષિત નામના પાંચ સાર્થવાહ સુપુત્રો હતા, ધન્ય સાર્થવાહની પુત્રી, ભદ્રાની આત્મજા, પાંચે પુત્રો પછી જન્મેલી સુંસુમા નામની બાલિકા હતી. તેના હાથ-પગ આદિ અંગોપાંગ સુકુમાર હતા યાવત્ તે સર્વાંગ સુંદર સુરૂપ હતી.

૩ તસ્સ ણં ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ચિલાએ ણામં દાસચેડએ હોત્થા । અહીંણપંચદિયસરીરે મંસોવચિએ બાલકીલાવણકુસલે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે ધન્ય સાર્થવાહને ચિલાત(કિરાત) નામનો દાસપુત્ર, નોકર હતો. તે પાંચે ઈન્દ્રિયોથી પરિપૂર્ણ માંસલ અને પુષ્ટ શરીરવાળો હતો, તે છોકરાઓને રમાડવામાં પણ કુશળ હતો.

૪ તએ ણં દાસચેડે સુંસુમાએ દારિયાએ બાલગ્ગાહે જાએ યાવિ હોત્થા, સુંસુમં દારિયં કડીએ ગિણ્ણહઙ્ગે, ગિણ્ણિત્તા બહૂંહિં દારણ્ણહિ ય દારિયાહિ ય ડિંભણ્ણહિ ય ડિંભયાહિ ય કુમારણ્ણહિ ય કુમારિયાહિ ય સંદ્ધિં અભિરમમાણે અભિરમમાણે વિહરઙ્ગે ।

भावार्थ :- सुसुमा बालिकाने रमाऽवा माटे ते दास पुत्रनी नियुक्ति करवाभां आवी होती. ते सुसुमा बालिकाने केऽमां लईने घणा छोकरा-छोकराओ, नाना बाणको, नानी बालिकाओ, कुमारो अने कुमारीओनी साथे रमवा जतो હતો.

५ तए णं से चिलाए दासचेडे तेसिं बहूणं दारयाण य दारियाण य डिंभयाण य डिंभियाण य कुमारयाण य कुमारियाण य अप्पेगइयाणं खुल्लए अवहरइ, एवं वट्टए आडोलियाओ तंदूसए पोत्तुल्लए साडोल्लए, अप्पेगइयाणं आभरणमल्लालंकारं अवहरइ, अप्पेगइए आउसइ, एवं अवहसइ, णिच्छोडेइ, णिब्भच्छेइ, तज्जेइ, अप्पेगइए तालेइ ।

भावार्थ :- ते समये(रमतां-रमतां) ते ચિલાત દાસપુત્ર ઘણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળકો-બાલિકાઓ, કુમારો-કુમારિકાઓમાંથી કોઈની કોડી ચોરી લેતો, કોઈની લાખની લખોટીઓ, આડોલિયા-રમકડા વિશેષને, દડા, વસ્ત્ર નિર્મિત ઢીંગલીઓ, ઉત્તરીય વસ્ત્રો, કોઈના આભરણો, માળાઓ, અલંકારો ચોરી લેતો, કોઈને ગાળો દેતો, કોઈની હાંસી ઉડાવતો, કોઈને ઠગતો, ભર્ત્સના કરતો, તર્જના કરતો અને કોઈને મારતો હતો.

૬ તए णं ते बहवे दारगा य दारिया य डिंभया य डिंभिया य कुमारा य कुमारिया य रोयमाणा य कंदमाणा य सोयमाणा य तिप्पमाणा य विलवमाणा य साणंसाणं अम्मापिरुणं णिवेदेति ।

તए णं તેસિં બહૂણં દારયાણ ય દારિયાણ ય ડિંભયાણ ય ડિંભિયાણ ય કુમારયાણ ય કુમારિયાણ ય અમ્માપિયરો જેનેવ ધણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ધણં સત્થવાહં બહૂહિં ચિજ્જણિયાહિ ય રુંટણાહિ ય ઉવલંભણાહિ ય ચિજ્જમાણા ય રુંટમાણા ય ઉવલંભેમાણા ય ધણ્ણસ્સ એમટ્ટં ણિવેદેતિ ।

ભાવર્થ :- ત્યારે તે ઘણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળક-બાલિકાઓ, કુમારો અને કુમારીઓ રડતા, રાડો પાડતા, શોક કરતા, આંસુ વહાવતા, વિલાપ કરતા, પોત-પોતાના માતા-પિતાની પાસે, ચિલાતની ફરિયાદો કરતા હતા.

ત્યારે ઘણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળકો-બાલિકાઓ, કુમારો અને કુમારિકાઓના માતા-પિતા ધન્ય સાર્થવાહની પાસે આવીને ખેદજનક, ગુસ્સાપૂર્વકના ઉપાલંભ ભર્યા વચનોથી ખેદ પ્રકટ કરતાં, રૂદન કરતાં, ઉપાલંભ આપતાં, ધન્ય સાર્થવાહને ચિલાતની ગેરવર્તણૂકની ફરિયાદો કરતાં હતાં.

૭ તए णं धण्णे सत्थवाहे चिलायं दासचेडं एयमट्टं भुज्जो भुज्जो णिवारेइ, णो चेव णं चिलाए दासचेडे उवरमइ । तए णं से चिलाए दासचेडे तेसिं बहूणं दारयाण य दारियाण य डिंभयाण य डिंभियाण य कुमारयाण य कुमारियाण य अप्पेगइयाणं खुल्लए अवहरइ जाव अप्पेगइए तालेइ ।

ભાવર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે ચિલાત દાસપુત્રને આ વાત માટે(ચોરી આદિ ન કરવા) વારંવાર સમજાવ્યો પણ ચિલાત દાસપુત્ર ચોરી કરતા અટક્યો નહીં, સુધર્યો નહીં. ધન્ય સાર્થવાહના રોકવા છતાં પણ ચિલાત દાસપુત્ર ઘણા છોકરા, છોકરીઓ, બાળક-બાલિકાઓ, કુમાર-કુમારિકાઓમાંથી કોઈની કોડીઓ વગેરે ચોરતો રહ્યો **યાવત્** કોઈને મારતો, પીટતો રહ્યો.

૮ ત્વં પં તે બહવે દારયા ય દારિયા ય ડિંભયા ય ડિંભિયા ય કુમારયા ય કુમારિયા ય રોયમાણા ય જાવ અમ્માપિરુણં ણિવેદેતિ ।

ત્વં પં તે અમ્માપિયરો આસુરુત્તા જાવ જેણેવ ધણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા બહૂહિં ચિજ્જણાહિ ય જાવ એયમટ્ટં ણિવેદેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે ઘણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળક-બાલિકાઓ, કુમાર-કુમારિકાઓ ૨૬૫તાં-૨૬૫તાં યાવત્ માતા-પિતા પાસે ચિલાતની ફરિયાદ કરતા રહ્યાં.

ત્યારે તે માતા-પિતા ગુસ્સે થઈને ધન્ય સાર્થવાહની પાસે આવીને ઘણા ખેદયુક્ત વચનોથી ફરિયાદ કરતા રહ્યાં.

નોકરીમાંથી ચિલાતને છૂટો કરવો :-

૯ ત્વં પં સે ધણે સત્થવાહે બહૂણં દારયાણં દારિયાણં ડિંભયાણં ડિંભિયાણં કુમારયાણં કુમારિયાણં અમ્માપિરુણં અંતિએ એયમટ્ટં સોચ્ચા આસુરુત્તે જાવ ચિલાયં દાસચેડં ઉચ્ચાવયાહિં આઉસણાહિ આઉસઇ ઉદ્ધંસઇ ણિબ્ભચ્છેઇ ણિચ્છોડેઇ તજ્જેઇ ઉચ્ચાવયાહિં તાલણાહિં તાલેઇ સાઓ ગિહાઓ ણિચ્છુભઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે ઘણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળક-બાલિકાઓ, કુમાર-કુમારિકાઓના માતા-પિતા પાસેથી વારંવાર ફરિયાદો સાંભળીને એકદમ ગુસ્સે થઈને ચિલાત દાસપુત્ર પર અનેક પ્રકારના આક્રોશ વચનોથી આક્રોશ કર્યો, ઊઘડો લીધો, ભર્ત્સના-તિરસ્કાર કર્યો, કાઠી મૂકવાનો ભય બતાવ્યો, તર્જના કરી, અંતે મારીને ઘરમાંથી કાઠી મૂક્યો.

૧૦ ત્વં પં સે ચિલાએ દાસચેડે સાઓ ગિહાઓ ણિચ્છૂઠે સમાણે રાયગિહે ણયરે સિંઘાડાએ જાવ પહેસુ ય દેવકુલેસુ ય સભાસુ ય પવાસુ ય જૂયખલણસુ ય વેસાઘરણસુ ય પાણઘરણસુ ય સુહંસુહેણં પરિયટ્ટઇ ।

ત્વં પં ચિલાએ દાસચેડે અણોહટ્ટિએ અણિવારિએ સચ્છંદમઈ સઠ્ઠરપ્પયારી મજ્જપસંગી ચોજ્જપ્પસંગી મંસપ્પસંગી જૂયપ્પસંગી વેસાપ્પસંગી પરદારપ્પસંગી જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહે પોતાના ઘરેથી ચિલાત દાસપુત્રને કાઠી મૂક્યો. ત્યારે તે રાજગૃહ નગરના શ્રૃંગાટકોમાં યાવત્ રાજમાર્ગોમાં, દેવાલયોમાં, સભાઓમાં, પરબોમાં, જુગારીઓના અડાઓમાં, વેશ્યાઓના ઘરોમાં તથા શરાબખાનામાં સ્વછંદપણે ભટકવા લાગ્યો.

ત્યારે તે દાસપુત્રને હાથ પકડીને રોકનારા કે વચનથી રોકનારા કોઈ ન હોવાથી તે સ્વચ્છંદી, ઉદંડ, સ્વચ્છંદવિહારી, દારૂડીયો, ચોરીપરાયણ, માંસભક્ષી, જુગારી, વેશ્યાલંપટ અને પરસ્ત્રીગામી બની ગયો.

વિજયચોર :-

૧૧ ત્વં પં રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ અદૂરસામંતે દાહિણપુરત્થિમે દિસિભાએ સીહગુહા ણામં ચોરપલ્લી હોત્થા - વિસમગિરિકડગકોડંબસણિવિટ્ઠા વંસીકલંપાગારપરિક્ખિત્તા છિણ્ણસેલ

વિસમપ્પવાયફરિહોવગૂઢા એગદુવારા અણેગખંડી વિદિતજળ્લણિગ્ગમપવેસા અભિંતરપાણિયા સુદુલ્લભજલપેરંતા સુબહુસ્સ વિ કૂવિયબલસ્સ આગયસ્સ દુપ્પહંસા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે રાજગૃહ નગરથી દક્ષિણ-પૂર્વ દિશામાં ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક સિંહગુફા નામની એક ચોરપલ્લી હતી. તે ચોરપલ્લી ઊંચી-નીચી પર્વતમાળાઓના મધ્યભાગના અંતે વસેલી હતી. તેની ચારે બાજુ વાંસની વાડ હતી. તે વાડ જ તેનો કિલ્લો હતો. અલગ-અલગ ટેકરીઓના પ્રપાત(બે પર્વતોની વચ્ચેની ખીણ) રૂપી ખાઈથી યુક્ત હતી. તેમાં જવા-આવવાને માટે એક જ દરવાજો હતો, પરંતુ ચોરોને ભાગી જવા માટે નાના-નાના અનેક દ્વાર બનાવ્યા હતા. વિશ્વાસુ માણસો જ તેમાં અવર-જવર કરી શકતા. પલ્લીની બહાર પાણી મળવું અત્યંત દુર્લભ હતું. પાણી માટે પલ્લીની વચ્ચે જ એક જળાશય હતું. ચોરની શોધમાં આવેલી સેના પણ તે પલ્લીનો નાશ ન કરી શકે તેવી તે ચોરપલ્લી હતી.

૧૨ તત્થ ણં સીહગુહાએ ચોરપલ્લીએ વિજએ ણામં ચોરસેણાવર્ષે પરિવસઈ- અહમ્મિએ જાવ અહમ્મકેઠુ સમુટ્ટિએ બહુણગરણિગ્ગયજ્જસે સૂરે દઢપ્પહારી સાહસિએ સદ્ધવેહી । સે ણં તત્થ સીહગુહાએ ચોરપલ્લીએ પંચહં ચોરસયાણં આહેવચ્ચં જાવ વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે સિંહ ગુફા નામની ચોર પલ્લીમાં વિજય નામનો ચોર સેનાપતિ રહેતો હતો. તે અધાર્મિક યાવત્ અધર્મની ધ્વજા સમ હતો. ઘણા નગરોમાં તે ચોરી કરવાની બહાદુરીથી કુખ્યાત હતો. તે પોતાના કાર્યમાં શૂર, દઢ પ્રહારી, દુઃસાહસિક અને શબ્દવેદી(શબ્દના આધારે લક્ષ્યનું વેધન કરનારો) હતો. તે સિંહગુફા નામની ચોરપલ્લીમાં પાંચસો ચોરોનું આધિપત્ય કરતો યાવત્ રહેતો હતો.

૧૩ તએ ણં સે વિજએ તક્કરે ચોરસેણાવર્ષે બહૂણં ચોરાણ ય પારદારિયાણ ય ગંઠિભેયગાણ ય સંધિચ્છેયગાણ ય ચત્તખણગાણ ય રાયાવગારીણ ય અણધારગાણ ય બાલઘાયગાણ ય વીસંભઘાયગાણ ય જૂયકારાણ ય ચંડરક્ખાણ ય અણ્ણેસિં ચ બહૂણં છિણ્ણભિણ્ણ બાહિરાહયાણં કુડંગે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે વિજય ચોર સેનાપતિ ઘણા ચોરો, પરસ્ત્રી લંપટો, ગ્રંથી ભેદકો, દિવાલોના સંધિભાગમાં બાકોરું પાડી ચોરી કરનારા સંધિભેદકો, ભીંતમાં છીંડુ પાડી ચોરી કરનારા ખાતરખણકો, રાજદ્રોહીઓ, દેવાળિયાઓ, બાળઘાતકો, વિશ્વાસઘાતીઓ, જુગારીઓ, જમીન પચાવી પાડનારાઓ, અપરાધ બદલ હાથ, પગ, કાન વગેરે અવયવો છેદી-ભેદીને દેશ નિકાલની સજા પામેલાઓ માટે (વિજયચોર) કુટુંક-વાંસની ઝાડી સમાન શરણભૂત હતો, આશ્રયદાતા હતો.

૧૪ તએ ણં સે વિજએ તક્કરે ચોરસેણાવર્ષે રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ દાહિણપુરિચ્છમં જણવયં બહૂર્હિં ગામઘાણ્ણિ ય ણગરઘાણ્ણિ ય ગોગહણેહિ ય વંદિગ્ગહણેહિ ય પંથકુટ્ટણેર્હિં ય ચત્તખણણેહિ ય ઉવીલેમાણે ઉવીલેમાણે વિહ્હંસેમાણે-વિહ્હંસેમાણે ણિત્થાણં ણિહ્હણં કરેમાણે વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- તે વિજય ચોર સેનાપતિ રાજગૃહ નગરના દક્ષિણ-પૂર્વ દિશાગત દેશોના ઘણા ગામો, નગરોનો વિનાશ કરીને, ગાયોનું હરણ કરીને, લોકોને કેદ કરીને, મુસાફરોને માર મારીને, ખાતર પાડીને, લોકોને પીડા આપીને, નાશ કરીને તેઓને સ્થાન રહિત, ધન રહિત બનાવી દેતો હતો.

વિજય ચોરના આશ્રયે ચિલાત :-

૧૫ તદ્દા પ્ણં સે ચિલાદ દાસચેડે રાયગિહે ણયરે બહૂહિ અત્થાભિસંકીહિ ય ચોરાભિસંકીહિ ય દારાભિસંકીહિ ય ધણિદ્દહિ ય જૂયકરેહિ ય પરબ્ભવમાણેપરબ્ભવમાણે રાયગિહાઓ ણયરાઓ ણિગ્ગચ્છદ્દ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ સીહગુહા ચોરપલ્લી તેણેવ ઉવાગચ્છદ્દ, ઉવાગચ્છિત્તા વિજયં ચોરસેણાવદ્દં ઉપસંપજ્જિત્તા પ્ણં વિહરદ્દ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે ચિલાત દાસપુત્ર રાજગૃહનગરમાં આ અમારું ધન ચોરી જશે તેવી શંકા રાખનારા અર્થાભિશંકીઓ, આ ચોર છે તેવી શંકા કરનારા ચોરાભિશંકીઓ, અમારી સ્ત્રીઓને ઉપાડી જશે તેવી શંકા રાખનારા દારાભિશંકીઓ, ધનિકો અને જુગારીઓ વગેરે અનેક લોકો દ્વારા પરાભવ અને તિરસ્કાર પામતાં રાજગૃહ નગરમાંથી બહાર નીકળી ગયો અને સિંહગુફા ચોરપલ્લીમાં આવીને વિજયચોર સેનાપતિના આશ્રયે રહેવા લાગ્યો.

૧૬ તદ્દા પ્ણં તે ચિલાદ દાસચેડે વિજયસ્સ ચોરસેણાવદ્દસ્સ અગ્ગે અસિલટ્ટિગ્ગાહે જાદ્દ યાવિ હોત્થા । જાહે વિ ય પ્ણં સે વિજદ્દ ચોરસેણાવદ્દં ગામઘાયં વા જાવ પંથકોટ્ટિ વા કાઉં વચ્ચદ્દ તાહે વિ ય પ્ણં સે ચિલાદ દાસચેડે સુબહુંપિ હુ કૂવિયબલં હયમહિયં જાવ પડિસેહેદ્દ, પડિસેહિત્તા પુણરવિ લદ્દદ્દે કયકજ્જે અણહસમગ્ગે સીહગુહં ચોરપલ્લિં હવ્વમાગચ્છદ્દ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે ચિલાત દાસપુત્ર વિજય ચોર સેનાપતિનો મુખ્ય તલવારધારી અને લાઠીધારી બની ગયો. જ્યારે વિજય ચોરસેનાપતિ ગામ-નગરાદિમાં ધાડ પાડવા જતો યાવત્ વટેમાર્ગુને લૂંટવા જતો ત્યારે ચિલાત દાસપુત્ર ચોરોને પકડવા આવતાં સૈન્ય સાથે લડતો. તેઓને હતપ્રભ કરીને, તેના માલ-સામાનનો નાશ કરી ભગાડી મૂકતો અને ચોરીથી પ્રાપ્ત ધન-માલ સામાનને લઈને સુરક્ષિતપણે સિંહગુફા ચોરપલ્લીમાં પહોંચાડી દેતો હતો.

૧૭ તદ્દા પ્ણં સે વિજદ્દ ચોરસેણાવદ્દં ચિલાયં તક્કરં બહૂઓ ચોરવિજ્જાઓ ય ચોરમંતે ય ચોરમાયાઓ ય ચોરણિગડીઓ ય સિક્કાવેદ્દ ।

ભાવાર્થ :- તે વિજય ચોર સેનાપતિએ ચિલાત ચોરને ઘણી ચોર વિદ્યાઓ, ચોરમંત્રો, ચોર માયાઓ અને ચોર નિકૃતિઓ(ચોરને યોગ્ય છલકપટ) શિખવાડ્યા.

૧૮ તદ્દા પ્ણં સે વિજદ્દ ચોરસેણાવદ્દં અણ્ણયા કયાઈં કાલધમ્મુણા સંજુત્તે યાવિ હોત્થા । તદ્દા પ્ણં તાઈં પંચ ચોરસયાઈં વિજયસ્સ ચોરસેણાવદ્દસ્સ મહયા મહયા દ્દહ્મી-સક્કાર-સમુદ્દણં ણીહરણં કરેત્તિ, કરિત્તા બહૂઈં લોદ્દયાઈં મયકિચ્ચાઈં કરેત્તિ, કરિત્તા જાવ વિગયસોયા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એક દિવસ વિજય ચોર સેનાપતિ મૃત્યુ પામ્યો. પાંચસો ચોરોએ દબદબાપૂર્વક, સત્કાર-સન્માન સાથે વિજયચોર સેનાપતિની સ્મશાનયાત્રા કાઢી અને ત્યાર પછી મૃત્યુ સંબંધી ઘણા લૌકિક કૃત્યો કર્યા યાવત્ કાળક્રમે તેઓ શોક રહિત બન્યા.

પાંચસો ચોરોનો સેનાપતિ ચિલાત :-

૧૯ તણ ણં તાઈં પંચ ચોરસયાઈં અણ્ણમણ્ણં સદ્ધાવેતિ, સદ્ધાવિત્તા ંવં વયાસી- ંવં ઁલુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! વિજણ ચોરસેણાવઈં કાલધમ્મુણા સંજુત્તે । અયં ચ ણં ચિલાણ તવ્કરે વિજણં ચોરસેણાવઙ્ગા બહૂઈંઓ ચોરવિજ્જાઓ ય જાવ સિવ્વિયાવિણ । તં સેયં ઁલુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! ચિલાયં તવ્કરં સીહગુહાણ ચોરપલ્લીણ ચોરસેણાવઙ્ગાણ અભિસિંચિત્તાણ ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ ંયમટ્ટં પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા ચિલાયં તવ્કરં તીણ સીહગુહાણ ચોરસેણાવઙ્ગાણ અભિસિંચંતિ । તણ ણં સે ચિલાણ ચોરસેણાવઈં જાણ અહમ્મિણ જાવ વિહરઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચસો ચોરોએ એકબીજાને બોલાવીને (ભેગા મળીને) વિચાર વિનિમય કર્યો કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણા નાયક વિજય ચોર સેનાપતિ તો હવે મરણ પામ્યા છે. વિજય ચોર સેનાપતિએ આ ચિલાત તસ્કરને ઘણી ચોર વિદ્યાઓ શિખવાડી છે. તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! સિંહગુફા ચોરપલ્લીના ચોર સેનાપતિ તરીકે ચિલાત તસ્કરનો અભિષેક કરીએ તે આપણા માટે લાભનું કારણ થશે. આ પ્રમાણે વિચાર વિનિમય કરીને એક બીજાની વાતનો સ્વીકાર કરી, ચિલાત ચોરનો સિંહગુફા ચોરપલ્લીના સેનાપતિરૂપે અભિષેક કર્યો. ત્યારે તે ચિલાત ચોર સેનાપતિ થઈ ગયો અને અધાર્મિક કાર્યો કરતો રહેવા લાગ્યો.

૨૦ તણ ણં સે ચિલાણ ચોરસેણાવઈં ચોરણાયગે જાવ કુડંગે યાવિ હોત્થા । સે ણં તત્થ સીહગુહાણ ચોરપલ્લીણ પંચણં ચોરસયાણ ય ંવં જહા વિજઓ તહેવ સવ્વં જાવ રાયગિહસ્સ નયરસ્સ દાહિણ પુરચ્છિમિલ્લં જણવયં જાવ ણિત્થાણં ણિદ્ધણં કરેમાણે વિહરઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- તે ચિલાત ચોરસેનાપતિ, ચોરોનો નાયક યાવત્ કુડંગ (વાંસની ઝાડી)ની સમાન ચોરો આદિનો આશ્રયભૂત થઈ ગયો. તે સિંહગુફા નામની ચોરપલ્લીમાં પાંચસો ચોરોનો અધિપતિ થઈ વિજય ચોરની જેમ જ રાજગૃહનગરના દક્ષિણ પૂર્વના જનપદ નિવાસી લોકોને નિરાધાર અને નિર્ધન બનાવવા લાગ્યો.

ચિલાત દ્વારા સુંસુમાનું અપહરણ :-

૨૧ તણ ણં સે ચિલાણ ચોરસેણાવઈં અણ્ણયા કયાઈં વિઝલં અસણં-પાણં-ઁાઈમં-સાઈમં ઁવવ્કઁાવેત્તા તે પંચ ચોરસણ આમંતેઙ્ગ તઓ પચ્છા ણહાણ જાવ ભોયણમંડવંસિ તેહિં પંચહિં ચોરસણહિં સદ્ધિં વિઝલં અસણં-પાણં જાવ આસાણમાણે વિસાણમાણે પરિભાણમાણે પરિભુંજેમાણે વિહરઙ્ગ, જિમિયભુત્તરાગણ તે પંચ ચોરસણ વિઝલેણં ધુવ્વપુપ્ફ-ગંધ-મલ્લાલંકારેણ સવ્વકારેઙ્ગ સમ્માણેઙ્ગ, સવ્વકારિત્તા સમ્માણિત્તા ંવં વયાસી-

ંવં ઁલુ દેવાણુપ્પિયા ! રાયગિહે ણયરે ધણ્ણે ણામં સત્થવાહે, અઙ્ગે । તસ્સ ણં ધૂયા ભદ્ધાણ અત્તયા પંચણં પુત્તાણં અણમ્મગ્ગજાઙ્ગયા સુંસુમા ણામં દારિયા-અહીણા જાવ સુરૂવા । તં ગચ્છામો ણં દેવાણુપ્પિયા ! ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ગિહં વિલુંપામો । તુબ્ભં વિઝલે ધણ-કણ્ણગ જાવ સિલપ્પવાલે, મમં સુંસુમા દારિયા । તણ ણં તે પંચ ચોરસયા ચિલાયસ્સ ચોર- સેણાવઙ્ગસ્સ ંયમટ્ટં પડિસુણેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકવાર ચિલાત ચોર સેનાપતિએ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તૈયાર કરાવીને, પાંચસો ચોરોને આમંત્રિત કર્યા, પછી સ્નાન કરીને ભોજન મંડપમાં પાંચસો ચોરોની સાથે વિપુલ અશનાદિનું યાવત્ આસ્વાદન, વિસ્વાદન, વિતરણ અને પરિભોગાદિ કર્યા. ભોજન કર્યા પછી પાંચસો ચોરોનો વિપુલ ધૂપ, પુષ્પ, ગંધ, માળા અને અલંકારથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને તેઓને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિયો ! રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય નામના ધનાઢ્ય સાર્થવાહ છે. તેની પુત્રી ભદ્રાની આત્મજા અને પાંચ પુત્રો પછી જન્મેલી સુંસુમા નામની કન્યા છે. તે પરિપૂર્ણ ઈન્દ્રિયોવાળી યાવત્ સુરૂપ છે. તો હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણે જઈએ અને ધન્યસાર્થવાહનું ઘર લૂંટીએ. તે લૂંટમાં મળનારું વિપુલ, ધન, કનક યાવત્ શિલા, મૂંગા વગેરે તમે રાખજો અને સુંસુમા પુત્રી મારી રહેશે. ત્યારે તે પાંચસો ચોરોએ ચિલાત ચોર સેનાપતિની આ વાતનો સ્વીકાર કર્યો.

૨૨ તપ્ત પંચે ચિલાએ ચોરસેનાવર્ષે તેહિં પંચહિં ચોરસર્ણહિં સદ્ધિં અલ્લં ચમ્મં દુરુહદ્, પચ્ચાવરણ્ણકાલસમયંસિ પંચહિં ચોરસર્ણહિં સદ્ધિં સણ્ણદ્ધ જાવ ગહિયાઉહપહરણે, માઇય ગોમુહિર્ણહિં ફલર્ણહિં, ણિક્કટ્ટાહિં અસિલટ્ટીહિં, અંસગર્ણહિં તોણેહિં, સજીવેહિં ધણૂહિં, સમુક્ખિત્તેહિં સરેહિં, સમુલ્લાલિયાહિં દાહાહિં, ઓસારિયાહિં ઉરુઘંટિયાહિં, છિપ્પતૂરેહિં વજ્જમાણેહિં મહયા-મહયા ઉક્કિટ્ટ-સીહણાયં જાવ સમુદ્ધરવભૂયં કરેમાણા સીહગુહાઓ ચોરપલ્લીઓ પડિણિક્ખમઇ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ રાયગિહે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા રાયગિહસ્સ અદૂરસામંતે ઇં મહં ગહણં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા દિવસં ખવેમાણો ચિટ્ટઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે ચિલાત ચોર સેનાપતિ પાંચસો ચોરોની સાથે(મંગલ માટે) ભીના ચામડા પર બેઠો અને દિવસના છેલ્લા પહોરે પાંચસો ચોરોની સાથે કવચ ધારણ કરીને, આયુધ અને પ્રહરણ ગ્રહણ કરીને, રીંછ ચર્મની ગોમુખાકાર પટ્ટિકાથી ઉદરની રક્ષા કરીને, મ્યાનમાંથી તલવાર કાઢીને, ખંભા પર બાણના ભાથા ધારણ કરીને, ધનુષ્યોની દોરી બાંધીને, તૂણીરમાંથી બાણ બહાર કાઢીને, બરછી અને ભાલા ઉછાળીને, જંઘા પર રણકતી ઘંટડીઓ બાંધીને, દ્રુત સ્વરથી વાગતાં વાજાઓ સાથે, સિંહ ગર્જના જેવા, સમુદ્રના ધૂધવાટ જેવા, ચોરોના મોટા ઘોંઘાટ સાથે, સિંહગુહા નામની ચોરપલ્લીમાંથી બહાર નીકળ્યો અને રાજગૃહનગરની સમીપના એક સઘન વનમાં છુપાઈને દિવસનો અંતિમભાગ ત્યાં જ પસાર કર્યો.

૨૩ તપ્ત પંચે ચિલાએ ચોરસેનાઈ અદ્ધરત્ત-કાલસમયંસિ ણિસંત-પડિણિસંતંસિ પંચહિં ચોરસર્ણહિં સદ્ધિં માઇય-ગોમુહિર્ણહિં ફલર્ણહિં જાવ મૂઝ્યાહિં ઉરુઘંટિયાહિં જેણેવ રાયગિહે ણયરે પુરચ્છિમિલ્લે દુવારે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા ઉદગવત્થિં પરામુસઇ, પરામુસિત્તા આયંતે ચોક્ખે પરમસુઝ્ઙ્ખૂ તાલુગ્ઘાડિણિવિજ્જં આવાહેઇ, આવાહિત્તા રાયગિહસ્સ દુવારકવાડે ઉદાણં અચ્છોડેઇ, અચ્છોડિત્તા કવાડં વિહાડેઇ, વિહાડેત્તા રાયગિહં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા મહયા-મહયા સદ્દેણં ઉગ્ઘોસેમાણે ઉગ્ઘોસેમાણે ઇવં વયાસી-

ઇવં ખલુ અહં । દેવાણુપ્પિયા ! ચિલાએ ણામં ચોરસેનાવર્ષે પંચહિં ચોરસર્ણહિં

સદ્ધિ સીહગુહાઓ ચોરપલ્લીઓ ઇહ હવ્વમાગ્ગ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ગિહં ઘાઝકામે ।
તં જો ણં ણવિયાણ માઝયાણ દુહ્ધં પાઝકામે, સે ણં ણિગ્ગચ્છઝ ત્તિ કટ્ટુ જેણેવ ધણ્ણસ્સ
સત્થવાહસ્સ ગિહે તેણેવ ઝવાગચ્છઝ, ઝવાગચ્છિત્તા ધણ્ણસ્સ ગિહં વિહાઝેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બધી જગ્યાઓ શાંત અને સુમસામ થઈ ગઈ તેવા મધ્યરાત્રિના સમયે ચિલાત ચોર સેનાપતિ પાંચસો ચોરોની સાથે રીંછના રોમયુક્ત ગોમુખાકાર પટ્ટિકાથી ઉદરનું રક્ષણ કરીને યાવત્ જાંઘો પર ઘંટડીઓ બાંધીને રાજગૃહ નગરની પૂર્વ દિશાના દરવાજા પાસે આવીને પાણીની મશક લીધી. તેમાંથી જલની એક અંજલી પાણી લઈને આચમન કર્યું, સ્વચ્છ પવિત્ર થઈને પછી તાળા ખોલવાની વિદ્યાનું આહ્વાન કરીને, રાજગૃહના દરવાજાના કમાડો પર પાણી છાંટ્યું. તે પાણી છાંટીને કમાડ ઉઘાડી લીધા. ત્યાર પછી રાજગૃહની અંદર પ્રવેશ કરીને મોટા-મોટા અવાજથી ઉદ્દોષણ કરતાં-કરતાં આ પ્રમાણે બોલ્યો—

હે દેવાનુપ્રિયો ! હું ચિલાત નામનો ચોર સેનાપતિ, પાંચસો ચોરોની સાથે સિંહગુફા નામની ચોરપલ્લીથી ધન્ય સાર્થવાહના ઘરને લૂંટવા અહીં આવ્યો છું. જે નવી માતાનું દૂધ પીવા ઈચ્છતો હોય અર્થાત્ મરવા ઈચ્છતો હોય, તે મારી સામે બહાર આવે. આ પ્રમાણે કહીને તે ધન્ય સાર્થવાહના ઘર આવ્યો અને તેણે ધન્ય સાર્થવાહના દરવાજા ઉઘાડ્યા.

૨૪ તણ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે ચિલાણં ચોરસેણાવઝ્ઞા પંચહિં ચોરસણ્ણિં સદ્ધિં ગિહં ઘાઝ્ઞમાણં પાસઝ, પાસિત્તા ધીણ તત્થે પંચહિં પુત્તેહિં સદ્ધિં ણ્ણંતં અવક્કમઝ ।

તણ ણં સે ચિલાણ ચોરસેણાવઝ્ઞ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ગિહં ઘાણ્ણ, ઘાઝિત્તા સુબહું ધણકણ્ણગ ઝાવ સાવણ્ણજ્ઞં સુંસુમં ચ દારિયં ગેણ્ણહઝ, ગેણિહત્તા રાયગિહાઓ પઢિણિક્ખમઝ, પઢિણિક્ખમિત્તા જેણેવ સીહગુહા તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણ ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહે પાંચસો ચોરોની સાથે ચિલાત ચોર સેનાપતિ દ્વારા પોતાના ઘરને લૂંટાતુ જોયું. તે જોઈને તેઓ ભયભીત થઈ ગયા, ત્રસ્ત, ઉદ્વિગ્ન, વ્યાકુળ બની ગયા અને પોતાના પાંચે પુત્રોની સાથે એકાંત સ્થાનમાં જઈને છુપાઈ ગયા.

ત્યાર પછી ચોર સેનાપતિ ચિલાતે ધન્ય સાર્થવાહનું ઘર લૂંટ્યું, લૂંટીને ઘણું ધન, કનક યાવત્ ઉત્તમ દ્રવ્ય તથા સુંસુમા દારિકાને લઈને તે રાજગૃહમાંથી બહાર નીકળીને, સિંહગુફા તરફ ભાગવા લાગ્યો.

સુંસુમાની શોધ :-

૨૫ તણ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે જેણેવ સણ ગિહે તેણેવ ઝવાગચ્છઝ, ઝવાગચ્છિત્તા સુબહું ધણકણ્ણગં સુંસુમં દારિયં અવહરિયં ઝાણિત્તા મહત્થં મહગ્ઘં મહરિહં પાહુહં ગહાય જેણેવ ણગરગુત્તિયા તેણેવ ઝવાગચ્છઝ, ઝવાગચ્છિત્તા તં મહત્થં ઝાવ પાહુહં ઝવણેઝ, ઝવણિત્તા ણ વં વયાસી- ણવં ઝલુ દેવાણુપ્પિયા ! ચિલાણ ચોરસેણાવઝ્ઞ સીહગુહાઓ ચોરપલ્લીઓ ઇહં હવ્વમાગમ્મ પંચહિં ચોરસણ્ણિં સદ્ધિં મમ ગિહં ઘાણ્ણ સુબહું ધણકણ્ણગં સુંસુમં ચ દારિયં ગહાય ઝાવ પઢિગણ, તં ઝચ્છામો ણં દેવાણુપ્પિયા ! સુંસુમાદારિયાણ કૂવં ગમિત્તણ । તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! સે વિપુલે ધણકણ્ણગે, મમ સુંસુમા દારિયા ।

ભાવાર્થ :- ચોરોના ચાલ્યા ગયા પછી ધન્ય સાર્થવાહ પોતાના ઘરે આવ્યા. આવીને ઘણું ધન, કનક અને સુંસુમા દીકરીનું અપહરણ થઈ ગયેલું જાણીને મહાપ્રયોજન માટે સાધનભૂત, બહુમૂલ્યવાન, મહા પુરુષને યોગ્ય ભેટ લઈને કોટવાળની પાસે ગયા, જઈને બહુમૂલ્ય ભેટ આપીને કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! ચિલાત નામનો ચોર સેનાપતિ સિંહગુફા નામની ચોરપલ્લીમાંથી અહીં આવીને, પાંચસો ચોરોની સાથે, મારું ઘર લૂંટીને અને ઘણું ધન, કનક તથા સુંસુમા દીકરીને લઈને ચાલ્યો ગયો છે. તેથી હે દેવાનુપ્રિયો! અમે તમારી સાથે સુંસુમા દીકરીને પાછી લેવા માટે જવા ઇચ્છીએ છીએ. હે દેવાનુપ્રિયો ! જે ધન, કનક આદિ પાછું મળે તે બધું તમે રાખજો અને સુંસુમા દીકરી મને પાછી સોંપજો.

૨૬ તए णं ते णयरगुत्तिया धण्णस्स एयमट्ठं पडिसुणेंति, पडिसुणित्ता सण्णद्ध जाव गहियाउहपहरणा महया-महया उक्किट्ठ जाव समुद्दरवभूयं पिव करेमाणा रायगिहाओ णिग्गच्छंति, णिग्गच्छित्ता जेणेव चिलाए चोर सेणावई तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता चिलाएणं चोरसेणावइणा सद्धिं संपलग्गा यावि होत्था ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે નગરરક્ષકોએ ધન્ય સાર્થવાહની આ વાતનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર પછી કવચ ધારણ કરીને, આયુધ અને પ્રહરણ લઈને, જોર-જોરથી સમુદ્રના ઘૂઘવાટ જેવો ઉત્કૃષ્ટ અવાજ કરતાં, તેઓ રાજગૃહમાંથી બહાર નીકળીને ચિલાત ચોર સમીપે પહોંચ્યા અને ચિલાત ચોરસેનાપતિની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા.

૨૭ તए णं णगरगुत्तिया चिलायं चोरसेणावइं हय-महिय जाव पडिसेहंति । तए णं ते पंच चोरसया णगरगोत्तिएहिं हय-महिय जाव पडिसेहिया समाणा तं विउलं धण-कणगं विच्छडेमाणा य विप्पकिरेमाणा य सव्वओ समंता विप्पलाइत्था ।

તए णं ते णयरगुत्तिया तं विउलं धण-कणगं गेण्हंति, गेण्हित्ता जेणेव रायगिहे णयरे तेणेव उवागच्छंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે નગરરક્ષકોએ ચોરસેનાપતિ ચિલાતને હત-પ્રહત કરીને યાવત્ પરાજિત કરી દીધો. ત્યારે તે પાંચસો ચોર નગરરક્ષકો દ્વારા હત, પ્રહત થઈને અને પરાજિત થઈને તે વિપુલ ધન અને કનક વગેરે ત્યાં જ મૂકીને, તેને આમતેમ ફેંકીને ચારે દિશામાં પલાયન થઈ ગયા.

ત્યાર પછી નગરરક્ષકો તે વિપુલ ધન કનક આદિ ગ્રહણ કરીને, રાજગૃહ નગર તરફ પાછા ફર્યા.

૨૮ તए णं से चिलाए तं चोरसेण्णं तेहिं णगरगुत्तिएहिं हय-महिय जाव भीए तत्थे सुंसुमं दारियं गहाय एगं महं अगामियं दीहमद्धं अडविं अणुपविट्ठे ।

તए णं धण्णे सत्थवाहे सुंसुमं दारियं चिलाएणं अडविमुहिं अवहीरमाणिं पासित्ता णं पंचहिं पुत्तेहिं सद्धिं अप्पछट्ठे सण्णद्धबद्धवम्मियकवए चिलायस्स पयम्मगवीहिं अणुगच्छमाणे अणुगच्छमाणे हक्कारेमाणे पुक्कारेमाणे अभितज्जेमाणे अभितासेमाणे पिट्ठओ अणुगच्छइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચિલાત ચોરસેનાપતિ નગર રક્ષકો દ્વારા પોતાની ચોર સેનાને હત-પ્રહત થયેલી

જોઈને ભયભીત અને ઉદ્વિગ્ન થઈ ગયો. તે સુંસુમા દારિકાને લઈને એક મહાન લાંબા માર્ગવાળી, જેની આસપાસમાં કોઈ ગામ ન હોય તેવી અટવીમાં ઘૂસી ગયો.

તે સમયે ધન્ય સાર્થવાહે સુંસુમા દારિકાને ચિલાત દ્વારા અટવી તરફ લઈ જવાતી જોઈને, પાંચે પુત્રોની સાથે છટ્ટા પોતે સ્વયં કવચ પહેરીને ચિલાતના પદચિહ્નોનું અનુસરણ કરતાં-કરતાં તેનું પગેરું શોધતાં તેની પાછળ-પાછળ ચાલતા, ગર્જના કરતા, અરે ઓ દુષ્ટ ! ઊભો રહે, આ પ્રમાણે હાકલ કરતા, ઊભો રે, ઊભો રે નહીં તો મરી ગયો સમજજે, આ પ્રમાણે પોકાર કરતા, અરે નિર્લજજ ! આ પ્રમાણે તર્જના કરતા, અસ્ત્ર-શસ્ત્ર બતાવીને ત્રાસ ઉત્પન્ન કરતાં તેની પાછળ-પાછળ ચાલવા લાગ્યા.

સુંસુમાનો વધ :-

૨૯ તए णं से चिलाए तं धण्णं सत्थवाहं पंचहिं पुत्तेहिंसिद्धिं अप्पच्छट्ठं सण्णद्धबद्ध समणुगच्छमाणं पासइ, पासित्ता अत्थामे अबले अवीरिए अपुरिसक्कार अपरक्कमे जाहे णो संचाएइ सुंसुमं दारियं णिव्वाहित्तए, ताहे संते तंते परितंते णीलुप्पलं असिं परामुसइ, परामुसित्ता सुंसुमाए दारियाए उत्तमंगं छिंदइ, छिंदित्ता तं गहाय तं अगामियं अडविं अणुपविट्ठे ।

ભાવાર્થ :- પાંચ પુત્રો સાથે ધન્ય સાર્થવાહ પોતે છટ્ટા તૈયાર થઈને કવચ વગેરેથી સુસજ્જ થઈને મારો પીછો કરી રહ્યા છે, તે જોઈને ચિલાત ચોર આત્મબળ રહિત, સેના રહિત, ઉત્સાહરહિત, પરાક્રમરહિત થઈ ગયો અને જ્યારે તે સુંસુમા દારિકાને ઉપાડીને ભાગવામાં અસમર્થ બની ગયો ત્યારે તેણે શ્રાંત, પરિશ્રાંત, ગ્લાન અને ખિન્ન બનીને નીલકમલની સમાન તલવાર હાથમાં લીધી અને સુંસુમા દારિકાનું મસ્તક કાપી લીધું. કાપેલા મસ્તકને લઈને તે ગામ રહિત અટવીમાં પ્રવેશી ગયો.

૩૦ તए णं चिलाए तीसे अगामियाए अडवीए तण्हाए अभिभूए समाणे पम्हुट्टुदिसाभाए सीहगुहं चोरपल्लिं असंपत्ते अंतरा चेव कालगए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચિલાત તે ગામ રહિત અટવીમાં તૃષાથી પીડિત થઈને દિશા ભૂલી ગયો. તે ચોરપલ્લી સુધી પહોંચી શક્યો નહીં અને વચ્ચે મરી ગયો.

૩૧ एवामेव समणाउसो जाव पव्वइए समाणे इमस्स ओरालियसरीरस्स वंतासवस्स पित्तासवस्स खेलासवस्स सुक्कासवस्स सोणियासवस्स जाव वण्णहेउं जाव आहारं आहारेइ, से णं इहलोए चेव बहूणं समणाणं समणीणं सावयाणं सावियाणं हीलणिज्जे जाव अणुपरियट्ठिस्सइ, जहा व से चिलाए तक्करे ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! જે સાધુ કે સાધ્વી પ્રવ્રજિત થઈને જેમાંથી વમન ઝરે છે તેવા વંતાસવી, પિતાસવી, ખેલાસવી, શુકાસવી, શોણિતાસવી એવા ઔદારિક શરીરના રૂપ-સૌંદર્યાદિ માટે આહાર કરે છે, તેઓ આ લોકમાં ઘણા શ્રમણો, શ્રમણીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓની અવહેલનાના પાત્ર બની જાય છે અને દીર્ઘ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે, જેમ ચિલાત ચોર અંતે દુઃખી થયો, તે જ પ્રમાણે તેઓ પણ દુઃખી થાય છે.

ધન્ય સાર્થવાહનો શોક :-

૩૨ તદ્દં પંચમં ધણે સત્થવાહે પંચહિં પુત્તેહિં સદ્ધિં અપ્પછટ્ટે ચિલાયં તીસે અગામિયાએ અડવીએ સવ્વઓ સમંતા પરિધાહેમાણે પરિધાહેમાણે તણ્હાએ છુહાએ ય સંતે તંતે પરિતંતે ણો સંચાએઙ્ગે ચિલાયં ચોરસેણાવઙ્ગે સાહત્થિં ગિણિહત્તએ । સે ણં તઓ પડિણિયત્તએ, પડિણિયત્તિતા જેણેવ સા સુંસુમા દારિયા ચિલાએણં જીવિયાઓ વવરોવિયા તેણેવ ડવાગચ્છએ, ડવાગચ્છિત્તા સુંસુમં દારિયં ચિલાએણં જીવિયાઓ વવરોવિયં પાસએ, પાસિત્તા પરસુણિયત્તેવ ચંપગપાયવે ણિવ્વત્તમે વ્વ ઇંદલટ્ટી વિમુક્કસંધિબંધણે ધરણિતલંસિ સવ્વંગેહિં ધસત્તિ પડિએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહ પાંચ પુત્રોની સાથે છટ્ટા પોતે ચિલાતની પાછળ તે દુર્ગમ અટવીમાં ચિલાત ચોરને પકડવા માટે દોડતા-દોડતા તૃષાથી અને ભૂખથી શ્રાંત થઈ ગયા, થાકી ગયા, ગ્લાન થઈ ગયા, ખિન્ન થઈ ગયા. તે ચિલાત ચોરસેનાપતિને પોતાના હાથથી પકડવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં ત્યારે તે ત્યાંથી પાછા ફર્યા, પાછા ફરીને જ્યાં સુંસુમા દારિકાને ચિલાતે મારી નાંખી હતી ત્યાં આવ્યા, આવીને સુંસુમા દારિકાને ચિલાત ચોર દ્વારા હણાયેલી જોઈને ધન્ય સાર્થવાહ કુહાડાથી છેદાયેલા ચંપકવૃક્ષની સમાન અને મહોત્સવ પૂર્ણ થતાં નિસ્તેજ બનેલા ઈન્દ્રસ્તાંભ સમાન ઘડામ દઈને પૃથ્વી પર ઢળી પડ્યા.

૩૩ તદ્દં પંચમં ધણે સત્થવાહે પંચહિં પુત્તેહિં સદ્ધિં અપ્પછટ્ટે આસત્થે કૂવમાણે કંદમાણે વિલવમાણે મહયા મહયા-સદ્દેણં કુહકુહસ્સપરુણે સુચિરં કાલં બાહપ્પમોક્કખં કરેઙ્ગે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચ પુત્રો સહિત છટ્ટા ધન્ય સાર્થવાહ આશ્વસ્ત થયા ત્યારે આકંઠન અને વિલાપ કરવા લાગ્યા અને મોટા અવાજે કુહ-કુહ(અસ્પષ્ટ શબ્દ) કરતા ધ્રુસકે-ધ્રુસકે રડવા લાગ્યા. તે ઘણી વાર સુધી આંસુ વહાવતા રહ્યા.

અટવીમાં પાણીની શોધખોળ અને વિચારણા :-

૩૪ તદ્દં પંચમં ધણે પંચહિં પુત્તેહિં સદ્ધિં અપ્પછટ્ટે ચિલાયં તીસે અગામિયાએ સવ્વઓ સમંતા પરિધાહેમાણા તણ્હાએ છુહાએ ય પરાભૂએ સમાણે તીસે અગામિયાએ અડવીએ સવ્વઓ સમંતા ડદગસ્સ મગ્ગણ-ગવેસણં કરેઙ્ગે કરેત્તા સંતે તંતે પરિતંતે ણિવ્વિણ્ણે તીસે અગામિયાએ અડવીએ ડદગસ્સ મગ્ગણ ગવેસણં કરેમાણે ણો ચેવ ણં ડદગં આસાએઙ્ગે ।

ભાવાર્થ :- પાંચ પુત્રો સહિત છટ્ટા પોતે ધન્ય સાર્થવાહ ચિલાત ચોરની પાછળ ચારે બાજુ દોડવાના કારણે તૃષા અને ભૂખથી પીડિત થઈ ગયા. તેઓએ તે ગામ સહિત અટવીમાં ચારે બાજુ પાણીની માર્ગણા-ગવેષણા-શોધખોળ કરી. ગવેષણા કરીને તે શ્રાન્ત થઈ ગયા, ગ્લાન થઈ ગયા, ખૂબ જ થાકી ગયા અને ખિન્ન થઈ ગયા. તે દુર્ગમ અટવીમાં પાણીની શોધ કરવા છતાં પણ ક્યાંય પાણી મેળવી શક્યા નહીં.

૩૫ તદ્દં ડદગં અણાસાએમાણે જેણેવ સુંસુમા જીવિયાઓ વવરોવિયા તેણેવ ડવાગચ્છએ, ડવાગચ્છિત્તા જેટ્ઠં પુત્તં ધણે સત્થવાહે સદ્ધાવેઙ્ગે, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ પુત્તા ! અમ્હે સુંસુમાએ દારિયાએ અટ્ટાએ ચિલાયં તક્કરં સવ્વઓ સમંતા પરિધાહેમાણા તણ્હાએ છુહાએ ય અભિભૂયા સમાણા ઇમીસે અગામિયાએ અડવીએ ડદગસ્સ મગ્ગણ-ગવેસણં કરેમાણા ણો

ચેવ ણં ઉદગં આસાદેમો । તણં ઉદગં અણાસાણાણા ણો સંચાણમો રાયગિહં સંપાવિત્તણે । તં ણં તુમ્હં મમં દેવાણુપ્પિયા ! જીવિયાઓ વવરોવેહ, મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેહ, આહારિત્તા તેણં આહારેણં અવત્થદ્ધા સમાણા તઓ પચ્છા ઇમં અગામિયં અડવિં ણિત્થરિહિહ, રાયગિહં ચ સંપાવિહિહ, મિત્તણાઈ ય અભિસમાગચ્છિહિહ, અત્થસ્સ ય ધમ્મસ્સ ય પુણ્ણસ્સ ય આભાગી ભવિસ્સહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાણી ક્યાંય ન મળતા ધન્ય સાર્થવાહ સુંસુમાનું ધડ પડ્યું હતું ત્યાં આવીને, મોટા પુત્રને બોલાવીને કહ્યું કે— હે પુત્રો ! સુંસુમા દારિકને માટે ચિલાત ચોરની પાછળ ચારેબાજુ દોડતા-દોડતા આપણે તરસ અને ભૂખથી પીડિત થઈ ગયા છીએ આ દુર્ગમ અટવીમાં પાણીની તપાસ કરવા છતાં પાણી મેળવી શક્યા નથી. પાણી વિના આપણે રાજગૃહનગર પહોંચી શકીએ તેમ નથી. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! તમે મને જીવનથી રહિત કરી નાંખો અને બધા ભાઈઓ મારા માંસ અને રુધિરનો આહાર કરો. તે આહાર કરવાથી અવલંબન પ્રાપ્ત તમે આ અગ્રામિક અટવીને પાર કરી શકશો અને રાજગૃહ નગર પહોંચી શકશો તેમજ મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિને મળી શકશો તથા અર્થ, ધર્મ અને પુણ્યનો ઉપભોગ કરનાર થઈ શકશો.

૩૬ તણં ણં સે જેટ્ટુપુત્તે ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં એવં વુત્તે સમાણે ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી- તુબ્બે ણં તાઓ ! અમ્હેં પિયા ગુરૂજણયા દેવયભૂયા ઠાવગા પડ્ડાવગા, સંરક્ખગા સંગોવગા, તં કહં ણં અમ્હે તાઓ ! તુબ્બે જીવિયાઓ વવરોવેમો, તુબ્બં ણં મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેમો, તં તુબ્બે ણં તાઓ ! મમં જીવિયાઓ વવરોવેહ, મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેહ। અગામિયં અડવિં ણિત્થરહ । તં ચેવ સવ્વં ભણઈ જાવ અત્થસ્સ ય ધમ્મસ્સ ય પુણ્ણસ્સ આભાગી ભવિસ્સહ ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે જયેષ્ઠ(મોટા) પુત્રે ધન્ય સાર્થવાહને કહ્યું કે— હે તાત! તમે અમારા પિતા છો, ગુરુ છો, જનક છો, દેવતા સ્વરૂપ છો, તમે વિવાહ આદિ કરાવીને અમોને ગૃહસ્થ ધર્મમાં સ્થાપિત કર્યા છે તેથી તમે અમારા સ્થાપક છો, રાજા આદિની સમક્ષ તમે અમને પોતાના પદ પર સ્થાપિત કર્યા છે તેથી તમે અમારા પ્રતિષ્ઠાપક છો, કષ્ટથી રક્ષા કરનારા હોવાથી સંરક્ષક છો, દુર્વ્યસનોથી અમોને રોકતા હોવાથી સંગોપક છો, તેથી હે તાત ! અમે આપને જીવનથી રહિત કેમ કરીએ ? આપના માંસ અને રુધિરનો આહાર કેમ કરીએ ? હે તાત ! આપ મને જીવન રહિત કરી નાંખો અને મારા માંસ તથા રુધિરનો આહાર કરો અને આ દુર્ગમ અટવીને પાર કરો ઈત્યાદિ પૂર્વવત્ કહેવું, ત્યાં સુધી કે અર્થ, ધર્મ અને પુણ્યના ભાગી બનો.

૩૭ તણં ણં ધણ્ણં સત્થવાહં દોચ્ચે પુત્તે એવં વયાસી- મા ણં તાઓ ! અમ્હે જેટ્ટં ભાયરં ગુરું દેવયં જીવિયાઓ વવરોવેમો જાવ આભાગી ભવિસ્સહ । એવં જાવ પંચમે પુત્તે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બીજા પુત્રે ધન્ય સાર્થવાહને કહ્યું— હે તાત ! તમે ગુરુ અને દેવ જેવા અમારા જયેષ્ઠ બંધુને જીવનથી રહિત ન કરો. હે તાત ! આપ મને જીવનથી રહિત કરો યાવત્ આપ બધા પુણ્યના ભાગી બનો. ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા પુત્રે પણ આ જ પ્રમાણે કહ્યું.

૩૮ તણં ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે પંચણ્ણપુત્તાણં હિયઈચ્છિયં જાણિત્તા તે પંચ પુત્તે એવં

વયાસી- મા જં અમ્હે પુત્તા ! એગમવિ જીવિયાઓ વવરોવેમો । એસ જં સુંસુમાએ દારિયાએ સરીરે ણિપ્પાણે ણિચ્ચેટ્ટે જીવવિપ્પજહે । તં સેયં ખલુ પુત્તા । અમ્હં સુંસુમાએ દારિયાએ મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેત્તએ । તએ જં અમ્હે તેણં આહારેણં અવત્થદ્ધા સમાણા રાયગિહં સંપાઝણિસ્સામો । તએ જં તે પંચ પુત્તા ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં એવં વુત્તા સમાણા એયમદ્દં પહિસુર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે પાંચે પુત્રોની હૃદયની અભિલાષા જાણીને, પાંચે પુત્રોને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્રો ! આપણે કોઈને પણ જીવનથી રહિત ન કરીએ પરંતુ આ સુંસુમાનું શરીર નિષ્પ્રાણ, નિશ્ચેષ્ટ અને નિર્જીવ બની ગયું છે, હે પુત્રો ! સુંસુમા દારિકાના માંસ અને રુધિરનો આહાર કરવો, તે જ આપણા માટે ઉચિત થશે, આપણે તે આહારથી સ્વસ્થ થઈને રાજગૃહ પહોંચી જશું. ધન્ય સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે પાંચ પુત્રોએ આ વાત સ્વીકારી લીધી.

૩૯ તએ જં ધણ્ણે સત્થવાહે પંચહિં પુત્તેહિં સદ્ધિં અરણિં કરેઇ, કરિત્તા સરગં ચ કરેઇ, કરિત્તા સરણં અરણિં મહેઇ, મહિત્તા અગ્ગિં પાહેઇ, પાહિત્તા અગ્ગિં સંધુક્ખેઇ, સંધુક્ખિત્તા દારુયાઇં પક્ખેવેઇ, પક્ખેવિત્તા અગ્ગિં પજ્જાલેઇ પજ્જાલિત્તા સુંસુમાએ દારિયાએ મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહ અને પાંચે પુત્રોએ સાથે મળીને અરણિ અને સરક તૈયાર કર્યા અર્થાત્ અરણિના એક લાકડામાં ખાડો કર્યો અને બીજા લાંબા અણીવાળા નિર્મથન કાષ્ઠ-સરકને તૈયાર કરીને સરકથી અરણિનું મંથન કર્યું. મંથન(ઘર્ષણ) કરીને અગ્નિ ઉત્પન્ન કરી, પછી અગ્નિ ફૂંકી. તેમાં લાકડીઓ નાંખી અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરીને સુંસુમા દારિકાના માંસ, રુધિરને પકાવીને તેનો આહાર કર્યો.

૪૦ તેણં આહારેણં અવત્થદ્ધા સમાણા રાયગિહં ણયરં સંપત્તા મિત્ત જાવ અભિસમણ્ણાગયા, તસ્સ ય વિઝલસ્સ ધણ્ણકણ્ણગ-રયણ જાવ આભાગી જાયા વિ હોત્થા ।

તએ જં સે ધણ્ણે સત્થવાહે સુંસુમાએ દારિયાએ બહૂઇં લોહયાઇં જાવ વિગયસોએ જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે આહારથી સ્વસ્થ થઈને તેઓ રાજગૃહ નગરમાં પહોંચી ગયા. પોતાના મિત્રો, જ્ઞાતિજનો વગેરેને મળ્યા અને વિપુલ, ધન, કનક, રત્ન આદિ મેળવ્યા તથા ધર્મ, અર્થ, પુણ્યના ભાગી થયા.

ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે સુંસુમા દારિકાના ઘણા લૌકિક મૃતક કાર્યો કર્યા અને કાળક્રમે શોક રહિત થયા.

ધન્ય સાર્થવાહ આદિની દીક્ષા :-

૪૧ તેણં કાલેણં તેણં સમણ્ણં સમણે ભગવં મહાવીરે રાયગિહે ણયરે ગુણસીલએ ચેઇએ સમોસઠે । સે જં ધણ્ણે સત્થવાહે સપુત્તે ધમ્મં સોચ્ચા પવ્વણ્ણે । એકકારસંગવી । માસિયાએ સંલેહણાએ સોહમ્મે ઉવવણ્ણો । મહાવિદેહે વાસે સિજ્ઞિહિહિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર રાજગૃહનગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. પુત્રો સહિત ધન્ય સાર્થવાહ ભગવાન પાસે આવ્યા. ધર્મોપદેશ સાંભળીને દીક્ષિત થયા, અગિયાર અંગોના જાણકાર થયા, એક માસની સંલેખના કરીને સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા; ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ કરી, સંયમનો સ્વીકાર કરીને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

અનાસકત ભાવે આહાર : શિક્ષા :-

૪૨ જહા વિ ય ણં જંબૂ ! ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં ણો વણ્ણહેઠં વા ણો રૂવહેઠં વા ણો બલહેઠં વા ણો વિસયહેઠં વા સુંસુમાણ દારિયાણ મંસસોણિણ આહારિણ, ણણ્ણત્થ ણાણાણ રાયગિહં સંપાવણટ્ટયાણ ।

એવામેવ સમણાસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા ઇમસ્સ ઓરાલિયસરીરસ્સ વંતાસવસ્સ પિત્તાસવસ્સ સુક્કાસવસ્સ સોણિયાસવસ્સ જાવ અવસ્સં વિપ્પજહિયવ્વસ્સ ણો વણ્ણહેઠં વા ણો રૂવહેઠં વા ણો બલહેઠં વા ણો વિસયહેઠં વા આહારં આહારેઠ, ણણ્ણત્થ ણાણાણ સિદ્ધિગમણ-સંપાવણટ્ટયાણ । સે ણં ઇહભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં, બહૂણં સમણીણં, બહૂણં સાવયાણં, બહૂણં સાવિયાણં અચ્ચણિજ્જે જાવ વીઈવહ્સસઠ્ઠ-જહા વ સે સપુત્તે ધણે સત્થવાહે ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! જેવી રીતે ધન્ય સાર્થવાહે વર્ણ માટે, રૂપ માટે, બળ માટે અથવા વિષય માટે સુંસુમા દારિકાના માંસ અને રુધિરનો આહાર કર્યો ન હતો, માત્ર રાજગૃહ નગર પહોંચવા માટે જ કર્યો હતો.

તે જ રીતે હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! જે સાધુ અથવા સાધ્વી વંતાસવી, પિતાસવી, શુકાસવી, શોણિતાશ્રવી યાવત્ અવશ્ય છોડવા યોગ્ય આ ઔદારિક શરીરના વર્ણ વૃદ્ધિ માટે, રૂપ વૃદ્ધિ માટે, બળ કે વિષય વૃદ્ધિ માટે આહાર કરતા નથી પરંતુ ફક્ત સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત કરવા માટે જ આહાર કરે છે; તેઓ આ ભવમાં ઘણા શ્રમણો, શ્રમણીઓ, ઘણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓના પૂજનીય થાય છે અને સંસાર અટવીને પાર કરે છે.

૪૩ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં અટ્ટારમસ્સ ણાયજ્ઞાયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સ્વામીએ અઢારમાં જ્ઞાત-અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. જેવી રીતે મેં સાંભળ્યું છે તેવી જ રીતે તમને કહ્યું છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ચિલાત ચોર અને ધન્યશેઠના દષ્ટાંતે હિતશિક્ષા આપવામાં આવી છે. આ રૂપકને વૃત્તિકારે પાંચ ગાથા દ્વારા સમજાવ્યું છે. યથા—

જહ સો ચિલાઇપુત્તો, સુંસુમગિદ્ધો અકજ્જપડિબદ્ધો ।
ધણ-પારદ્ધો પત્તો, મહાહર્વિં વસણ-સયકલિયં ॥૧॥

તહ જીવો વિસય-સુહો, લુહ્નો કારુણ પાવકિરિયાઓ ।
કમ્મવસેણં પાવઙ્, ભવાડવીએ મહાદુક્ખં ॥૨॥

અર્થ— જેમ ચિલાતપુત્ર સુંસુમા પર આસક્ત થઈને કુકર્મ કરતો થઈ ગયો અને ધન્ય શ્રેષ્ઠીએ પીછો કર્યો ત્યારે સેંકડો સંકટોથી વ્યાપ્ત મહાટવીને પ્રાપ્ત થયો. ॥૧॥

તે જ પ્રમાણે જે જીવ વિષય સુખોમાં લુબ્ધ થઈને પાપ ક્રિયાઓ કરે છે, તે જીવો પાપ ક્રિયા કરીને કર્મને વશીભૂત થઈને, આ સંસાર રૂપી ધોર અટવીમાં ધોર દુઃખ પામે છે. ॥૨॥

ધણસેટ્ટી વિવ ગુરુણો, પુત્તા ઇવ સાહવો ભવો અડવી ।
સુય-મંસમિવાહારો, રાયગિહં ઇહ સિવં ણેયં ॥૩॥

જહ અડવિ-ણયર-ણિત્થરણ-પાવણત્થં તણ્હિં સુયમંસં ।
ભુત્તં તહેહ સાહૂ, ગુરુણ આણાણ આહારં ॥૪॥

અર્થ— ધન્ય શ્રેષ્ઠીના સ્થાને ગુરુ તેના પુત્રોના સ્થાને સાધુ અને અટવીના સ્થાને સંસાર છે. પુત્રીના માંસના સ્થાને આહાર અને રાજગૃહના સ્થાને મોક્ષ છે. ॥૩॥

જેમ તેઓએ અટવી પાર કરવા અને નગર સુધી પહોંચવાના ઉદ્દેશથી જ પુત્રીના માંસનું ભક્ષણ કર્યું, તેવી રીતે સાધુ, ગુરુની આજ્ઞાથી આહાર કરે છે. ॥૪॥

ભવ-લંઘણ-સિવપાવણહેઠં ભુંજંતિ ણ ડણ ગેહીણ ।
વણ્ણ-બલ-રૂવ-હેઠં, ચ ભાવિયપ્પા મહાસત્તા ॥૫॥

અર્થ— આસક્તિથી નહીં, શરીરના વર્ણ, બલ કે રૂપની વૃદ્ધિ માટે નહીં પરંતુ સંસારને પાર કરવા અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાના જ ઉદ્દેશથી જ તે ભાવિતાત્મા અને મહાસત્ત્વશાળી મુનિ આહાર કરે છે. ॥૫॥

॥ અટારમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

ઓગણીસમું અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ પુંડરીક છે. જેમાં પુંડરીક અને કંડરીક નામના બે ભાઈઓનું જીવન વર્ણન છે. તેમાં આરાધકપણાની અપેક્ષાએ પુંડરીકના પાત્રની મુખ્યતા હોવાથી અધ્યયનનું નામ ‘પુંડરીક’ છે.

જંબૂદ્વીપના મહાવિદેહક્ષેત્રની પુષ્કલાવતી વિજયની પુંડરીકિણી રાજધાનીમાં મહાપદ્મરાજ, પદ્માવતી રાણી અને તેના પુંડરીક, કંડરીક નામના બે રાજકુમારો રહેતાં હતાં. એકદા સ્થવિર મુનિના ઉપદેશથી રાજા વૈરાગ્ય પામ્યા અને યુવરાજ પુંડરીકને રાજ્ય સોંપીને પોતે દીક્ષા લીધી. તેઓ સંયમની આરાધના કરી મોક્ષ ગતિ પામ્યા.

તે જ નગરમાં પુનઃ સ્થવિર મુનિઓના આગમન સમયે કંડરીકે મોટાભાઈની આજ્ઞા લઈ સંયમ અંગીકાર કર્યો. આંત-પ્રાંત, લુખા-સુકા આહાર આદિના કારણે કંડરીક મુનિને દાહજવરનો વ્યાધિ થયો. એકદા તેઓ પુંડરીકિણી નગરીમાં પધાર્યા. પુંડરીકરાજાએ ભાઈ મુનિને વ્યાધિ ગ્રસ્ત જોયા અને નિર્દોષ ઉપચાર કરાવવા મુનિરાજને વિનંતી કરીને પોતાની યાનશાળામાં લઈ આવ્યા. યોગ્ય ઉપચાર દ્વારા કંડરીક મુનિ સ્વસ્થ બન્યા પરંતુ તેઓ અનુકૂળ સંયોગો અને પરિચિત વિષયોમાં આસક્ત બની ગયા; તેથી સ્થવિરો સાથે વિહાર કરવા તૈયાર ન થયા. ત્યારે પુંડરીક રાજાએ તેમના સંયમ જીવનને ધન્યવાદ આપી વિહાર કરવાની ફરજ પાડી.

કંડરીક મુનિએ વિહાર તો કર્યો પણ હવે તેમનું મન સંયમમાં સ્થિર ન થયું. તેમનું ચિત્ત ફરી ફરી પરિચિત વિષયોને જ ઝંખતું હતું. તેથી અલ્પ સમયમાં તેઓ ગચ્છને છોડી પુંડરીકિણી નગરમાં આવી ગયા. વારંવાર સમજાવવા છતાં તેમનું મન ભોગ ઈચ્છે છે, તેવું જાણી પુંડરીક રાજાએ તેને રાજગાદી સોંપી દીધી અને કંડરીકના સંયમી જીવનના ઉપકરણો પોતે ગ્રહણ કરી, સંયમ અંગીકાર કરી સ્થવિરમુનિઓ પાસે પહોંચી ગયા.

આ રીતે આ અધ્યયનમાં શાસ્ત્રકારે આહારાસક્તિ અને ભોગાસક્તિના દુષ્કળ તથા વિરક્તિના સુફળનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે અને સાધકોને સ્થિરચિત્તે ભોગોથી ઉદાસીન રહી સફળ સાધના-આરાધના કરવા માટે પ્રેરણા આપી છે.

અસ્થિર થયેલા કંડરીક મુનિએ ત્રણ દિવસની ભોગાસક્તિમાં હજાર વર્ષની તપ-સંયમ સાધનાના ફળને ગુમાવી દીધું અને સાતમી નરકના મહેમાન બની ગયા. સંસારથી ઉદાસીન એવા પુંડરીક રાજા ભાઈના દીક્ષાવેશને ભાવ સહિત ગ્રહણ કરી, ત્રણ દિવસમાં જ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા.

ઓગણીસમું અધ્યયન

પુંડરીક

અધ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં અટ્ટારસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, એગૂણવીસહમસ્સ પં ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ અટ્ટારમા જ્ઞાત-અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો ઓગણીસમા જ્ઞાત-અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણેણં ઇહેવ જંબુદ્દીવે દીવે પુવ્વવિદેહે વાસે સીયાએ મહાણઈએ ઉત્તરિલ્લે કૂલે, ણીલવંતસ્સ વાસહર-પવ્વયસ્સ દાહિણેણં, ઉત્તરિલ્લસ્સ સીતામુખવણસંહસ્સ પચ્છિમેણં, એગસેલગસ્સ વક્ખારપવ્વયસ્સ પુરચ્છિમેણં, એથં પં પુક્ખલાવઈ ણામં વિજએ પણ્ણત્તે ।

તત્થ પં પુંડરીગિણી ણામં રાયહાણી પણ્ણત્તા - ણવજોયણવિત્થિણ્ણા દુવાલસ જોયણાયમા જાવ પચ્ચક્ખં દેવલોયભૂયા પાસાઈયા દંસણીયા અભિરૂવા પઢિરૂવા । તીસે પં પુંડરીગિણીએ ણયરીએ ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસિભાએ ણલિણિવણે ણામં ઉજ્જાણે હત્થા ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે આ જંબૂદ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં, સીતા નામની મહાનદીના ઉત્તરી કિનારે, નીલવંત વર્ષધર પર્વતની દક્ષિણમાં, ઉત્તર તરફના સીતા મુખવનખંડની પશ્ચિમમાં અને એકશૈલ નામના વક્ષસ્કાર પર્વતની પૂર્વદિશામાં પુષ્કલાવતી નામની વિજય છે.

તે પુષ્કલાવતી વિજયમાં પુંડરીકિણી નામની રાજધાની હતી. તે નવ યોજન પહોળી અને બાર યોજન લાંબી યાવત્ સાક્ષાત્ દેવલોક સમાન મનોહર, દર્શનીય, સુંદર રૂપવાળી અને દર્શકોને આનંદ પ્રદાન કરનારી હતી. તે પુંડરીકિણી નગરીના ઈશાન કોણમાં નલિનીવન નામનું ઉદ્યાન હતું.

મહાપદ્મ રાજા : દીક્ષા : સિદ્ધિ :-

૩ તત્થ પં પુંડરીગિણીએ રાયહાણીએ મહાપડમે ણામં રાયા હત્થા, વણ્ણઓ । તસ્સ પં પડમાવઈ દેવી હત્થા, વણ્ણઓ । તસ્સ પં મહાપડમસ્સ રણ્ણો પુત્તા પડમાવઈએ દેવીએ અત્તયા દુવે કુમારા હત્થા, તં જહા -પુંડરીએ ય; કંડરીએ ય સુકુમાલપાણિપાયા, વણ્ણઓ । પુંડરીએ જુવરાયા ।

ભાવાર્થ :- તે પુંડરીકિણી રાજધાનીમાં મહાપદ્મ નામના રાજા હતા, તેમને પદ્માવતી નામની પટ્ટરાણી હતી. મહાપદ્મ રાજાના પુત્ર અને પદ્માવતી દેવીના આત્મજ પુંડરીક અને કંડરીક નામના બે કુમાર હતા. તે

બંને કુમારો સુકોમળ હાથ પગવાળા હતા. અહીં રાજા, રાણી અને રાજકુમારનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું. તેઓમાં મોટા ભાઈ પુંડરીક યુવરાજ હતા.

૪ તેણં કાલેણં તેણં સમણં થેરાગમણં । મહાપત્તમે રાયા ણિગ્ગણ । ધમ્મં સોચ્ચા પુંડરીયં રજ્જે ઠવેત્તા પવ્વણ્ણ । પુંડરીણ રાયા જાણ, કંડરીણ જુવરાયા । મહાપત્તમે અણગારે ચોદ્દસપુવ્વાઈં અહિજ્જઈ । તણં પં થેરા બહિયા જણવયવિહારં વિહરંતિ । તણં પં સે મહાપત્તમે બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણપરિયાગં પાણિત્તા જાવ સિદ્ધે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે તે નગરીમાં સ્થવિર મુનિઓ પધાર્યા. મહાપદ્મ રાજા સ્થવિર મુનિને વંદના કરવા ગયા. ધર્મોપદેશ સાંભળીને તેમણે પુંડરીકને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને દીક્ષા અંગીકાર કરી. હવે પુંડરીક રાજા થયા અને કંડરીક યુવરાજ થયા. મહાપદ્મ અણગારે ચૌદપૂર્વોનું અધ્યયન કર્યું. સ્થવિરમુનિઓ ત્યાંથી વિહાર કરી બહારના જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા. મહાપદ્મ મુનિ ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય પર્યાયનું પાલન કરીને યાવત્ સિદ્ધ થયા.

શ્રમણોપાસક પુંડરીકરાજ :-

૫ તણં પં થેરા અણ્ણયા કયાઈં પુણરવિ પુંડરીગિણીણ રાયહાણીણ ણલિણિવણે ઉજ્જાણે સમોસઠા । પુંડરીણ રાયા ણિગ્ગણ । કંડરીણ મહાજણસદ્દં સોચ્ચા જહા મહાબ્બલો જાવ પજ્જુવાસઈ । થેરા ધમ્મં પરિકર્હેતિ । પુંડરીણ સમણોવાસણ જાણ જાવ પઢિગણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકવાર સ્થવિર મુનિઓ પુનઃ પુંડરીકિણી રાજધાનીના નલિનીવન ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. પુંડરીક રાજા તેઓને વંદન કરવા માટે ગયા. કંડરીક પણ મહાજનો(ઘણા માણસો)ના મુખેથી સ્થવિર મુનિઓના આગમનની વાત સાંભળીને(ભગવતી સૂત્રમાં વર્ણિત) મહાબલ કુમારની જેમ દર્શન કરવા ગયા યાવત્ સ્થવિર મુનિઓની ઉપાસના કરવા લાગ્યા. સ્થવિર મુનિરાજે ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ધર્મોપદેશ સાંભળીને પુંડરીક શ્રમણોપાસક થઈ ગયા અને પોતાના ઘેર પાછા ફર્યા.

કંડરીકની દીક્ષા :-

૬ તણં પં કંડરીણ ઉટ્ટાણ ઉટ્ટેઈ, ઉટ્ટિત્તા જાવ સે જહેયં તુબ્બે વયહ, જં ણવરં પુંડરીયં રાયં આપુચ્છામિ, તણં પં જાવ પવ્વયામિ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીક યુવરાજે ઉત્થાનશક્તિથી ઊભા થઈને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે ભગવન્ ! આપે જે કહ્યું તે સત્ય છે. હું પુંડરીક રાજાની આજ્ઞા લઈને આવું, ત્યાર પછી યાવત્ હું દીક્ષા ગ્રહણ કરવાની ઈચ્છા રાખું છું. ત્યારે સ્થવિર મુનિએ કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ તમને સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

૭ તણં પં સે કંડરીણ જાવ થેરે વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા થેરાણં અંતિયાઓ પઢિણિક્ખમઈ, તમેવ ચાઉઘંટં આસરહં દુરુહઈ જાવ પચ્ચોરુહઈ, જેણેવ પુંડરીણ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ પુંડરીણ એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મણ થેરાણં અંતિણ ધમ્મે ણિસંતે, સે વિ ય મે ધમ્મે જાવ અભિરુહઈ । તં ઇચ્છામિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ પવ્વણ્ણણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીકે યાવત્ સ્થવિર મુનિને વંદન-નમસ્કાર કરીને, તેઓની પાસેથી નીકળીને, ચાર ઘંટાવાળા અશ્વ રથ પર આરૂઠ થઈને યાવત્ પુંડરીક રાજાની પાસે આવીને હાથ જોડી મસ્તક પર અંજલિ કરીને પુંડરીકને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! મેં સ્થવિર મુનિ પાસેથી ધર્મ સાંભળ્યો છે અને તે ધર્મ મને રુચ્યો છે. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! હું પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઇચ્છું છું.

૮ તए णं पुंडरीए राया कंडरीयं जुवरायं एवं वयासी- मा णं तुमं भाउया ! इयाणिं मुंडे जाव पव्वयाहि, अहं णं तुमं महया-महया रायाभिसेएणं अभिसिंचामि ।

તए णं से कंडरीए पुंडरीयस्स रण्णो एयमट्टं णो आढाइ जाव तुसिणीए संचिट्ठइ ।
तए णं पुंडरीए राया कंडरीयं दोच्चंपि तच्चंपि एवं वयासी जाव तुसिणीए संचिट्ठइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પુંડરીક રાજાએ કંડરીક યુવરાજને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભાઈ ! તમે અત્યારે મુંડિત થઈને યાવત્ દીક્ષા ગ્રહણ ન કરો. હું તમારો મહાન રાજ્યાભિષેક કરવા ઇચ્છું છું.

ત્યારે કંડરીકે પુંડરીક રાજાના આ કથનનો આદર ન કર્યો યાવત્ તેઓ મૌન રહ્યા. પુંડરીક રાજાએ કંડરીકને બીજીવાર અને ત્રીજીવાર પણ આ પ્રમાણે કહ્યું, યાવત્ કંડરીક યુવરાજ મૌન જ રહ્યા.

૯ તए णं पुंडरीए कंडरीयं कुमारं जाहे णो संचाएइ बहूहिं आघवणाहिं पण्णवणाहि य विण्णवणाहि य सण्णवणाहि य ताहे अकामए चेव एयमट्टं अणुमणित्था जाव णिक्खमणाभिसेए णं अभिसिंचइ जाव थेराणं सीसभिक्खं दलयइ । पव्वइए । अणगारे जाए, एक्कारसंगविऊ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જ્યારે પુંડરીક રાજા, કંડરીક કુમારને તેના દંઢ નિર્ણયથી ચલિત કરવા અનેક પ્રકારે આખ્યાન-સંયમ વિરોધી કથનોથી, પ્રજ્ઞાપના-હિતશિક્ષાથી, વિજ્ઞાપના-નમ્રભાવે વિનંતિથી, સંજ્ઞાપના-સમ્યક્ પ્રકારે સંયમ જીવનના કષ્ટો બતાવી રોકવામાં સમર્થ ન થયા ત્યારે ઇચ્છા ન હોવા છતાં પણ તેણે દીક્ષાની આજ્ઞા આપી યાવત્ તેમણે નિષ્ક્રમણ-અભિષેકથી અભિષિક્ત કર્યા યાવત્ સ્થવિર મુનિઓને શિષ્યરૂપી ભિક્ષા પ્રદાન કરી. આ રીતે કંડરીક યથાવિધિ પ્રવ્રજિત થયા, અણગાર બની ગયા યાવત્ અગિયાર અંગોના જ્ઞાતા થઈ ગયા.

૧૦ તए णं थेरा भगवंतो अण्णया कयाइं पुंडरीगिणीओ णयरीओ णलिणिवणाओ उज्जाणाओ पडिणिक्खमंति, बहिया जणवयविहारं विहरंति ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સ્થવિર ભગવંતો એકદા પુંડરીકિણી નગરીના નલિનીવન ઉદ્યાનથી વિહાર કરી બહાર જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

પુંડરીક દ્વારા કંડરીક મુનિનો ઔષધ ઉપચાર :-

૧૧ તए णं तस्स कंडरीयस्स अणगारस्स तेहिं अंतेहि य पंतेहि य जहा सेलगस्स जाव दाहवक्कंतीए यावि विहरइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીક અણગારના શરીરમાં તે આન્ત-પ્રાન્ત લૂખા-સૂકા આહારના કારણે શૈલક મુનિની સમાન યાવત્ દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો, તેઓ બીમાર રહેવા લાગ્યા.

૧૨ તદ્દ પં થેરા અણ્ણયા કયાઇ જેણેવ પોંડરીગિણી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ણલિણિવણે સમોસઢા । પુંડરીએ ણિગ્ગએ । ધમ્મં સુણેઇ ।

તદ્દ પં પુંડરીએ રાયા ધમ્મં સોચ્ચા જેણેવ કંડરીએ અણ્ણારે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા કંડરીયં અણ્ણારં વંદઇ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા કંડરીયસ્સ અણ્ણારસ્સ સરીરગં સવ્વાબાહં સરોગં પાસઇ, પાસિત્તા જેણેવ થેરા ભગવંતો તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા થેરે ભગવંતે વંદઇ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- અહં ણં ભંતે ! કંડરીયસ્સ અણ્ણારસ્સ અહાપવત્તેહિં ઓસહ-ભેસજ્જેહિં-ભત્ત-પાણેહિં તેઇચ્છં આઠટ્ટામિ । તં તુભ્ભે ણં ભંતે ! મમ જાણસાલાસુ સમોસરહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી (વિહાર કરતાં-કરતાં) એકદા સ્થવિર ભગવંતો પુનઃ પુંડરીકિણી નગરીમાં પધાર્યા અને નલિનીવન ઉદ્યાનમાં સમોસર્યા. ત્યારે પુંડરીક રાજા દર્શન કરવા આવ્યા અને ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો. ધર્મ સાંભળીને પુંડરીક રાજા કંડરીક અણ્ણારની પાસે ગયા. ત્યાં જઈને કંડરીકમુનિને વંદના-નમસ્કાર કરીને તેમણે કંડરીકમુનિનું શરીર, સર્વ પ્રકારે પીડાથી યુક્ત અને રોગથી આકાંત જોયું અને તે સ્થવિર ભગવંતોની પાસે ગયા, ત્યાં જઈને સ્થવિર ભગવંતોને વંદના-નમસ્કાર કરીને વિનંતી કરી કે હે ભગવન્ ! હું આપની સમાચારીને અનુકૂળ ઓષધ અને ભેષજથી તેમજ યોગ્ય આહાર-પાણીથી કંડરીક અણ્ણારની ચિકિત્સા કરાવવા ઈચ્છું છું, તેથી હે ભગવન્ ! આપ મારી યાનશાળામાં પધારો.

૧૩ તદ્દ પં થેરા ભગવંતો પુંડરીયસ્સ રણ્ણો એમહં પડિસુર્ણેતિ પડિસુણિત્તા જાવ ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરંતિ । તદ્દ પં પુંડરીએ રાયા જહા મંડુએ સેલગસ્સ જાવ બલિયસરીરે જાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સ્થવિર ભગવંતે પુંડરીક રાજાની વિનંતીનો સ્વીકાર કરીને યાવત્ યાનશાળામાં પધાર્યા. મંડુક રાજાએ જેમ શૈલક રાજર્ષિની ચિકિત્સા કરાવી હતી, તેમ પુંડરીક રાજાએ કંડરીક અણ્ણારની ચિકિત્સા કરાવી. પરિણામ સ્વરૂપે કંડરીક અણ્ણાર નિરોગી-બળવાન શરીરવાળા બની ગયા.

કંડરીક અણ્ણારની સંયમ શિથિલતા અને સંયમ ત્યાગ :-

૧૪ તદ્દ પં થેરા ભગવંતો પુંડરીયં રાયં પુચ્છંતિ, પુચ્છિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરંતિ । તદ્દ પં સે કંડરીએ તાઓ રોયાયંકાઓ વિપ્પમુક્કે સમાણે તંસિ મણુણંસિ અસણ્ણપાણ ખાઇમસાઇમંસિ મુચ્છિએ ગિદ્ધે ગઢિએ અજ્જોવવણ્ણે ણો સંચાએઠ્ઠ પોંડરીયં રાયં આપુચ્છિત્તા બહિયા અબ્ભુજ્જણં જણવયવિહારેણં વિહરિત્તએ તત્થેવ ઓસણ્ણે જાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સ્થવિર ભગવંતો પુંડરીક રાજાને પૂછીને બહારના જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા પરંતુ રોગાતંકથી મુક્ત થઈ ગયેલા તે કંડરીક અણ્ણાર મનોજ્ઞ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ આહારમાં મૂર્ચિત, ગૃહ્ણ, આસક્ત અને તલ્લીન થઈ ગયા હતા તેથી તેઓ પુંડરીક રાજાને કહીને બહારના જનપદોમાં ઉદ્યત વિહારી થઈ વિહાર કરવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં પરંતુ તેઓ શિથિલાચારી થઈને ત્યાં જ રહેવા લાગ્યા.

૧૫ તદ્દ પં સે પુંડરીએ ઈમીસે કહાએ લઢ્ઢે સમાણે ણહાએ અંતેઠ્ઠર-પરિયાલ-સંપરિવુદ્ધે

જેનેવ કંડરીએ અણગારે તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા કંડરીયં તિક્ષુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઈ, કરિત્તા વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ધણ્ણે સિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! કયત્થે કયપુણ્ણે કયલક્ખણે । સુલલ્લે ણં દેવાણુપ્પિયા ! તવ માણુસ્સણ્ણે જમ્મજીવિયફલે જે ણં તુમં રજ્જં ચ જાવ અંતેરં ચ વિચ્છેત્તા વિગોવણ્ણે જાવ પવ્વણ્ણે । અહં ણં અહણ્ણે અકયત્થે અકયપુણ્ણે રજ્જે જાવ અંતેરે ય માણુસ્સણ્ણે સુ ય કામભોગેસુ મુચ્છિણ્ણે જાવ અજ્જોવવણ્ણે ણો સંચાણ્ણેમિ જાવ પવ્વણ્ણે । તં ધણ્ણો સિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ જીવિયફલે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુંડરીક રાજાએ જ્યારે આ વાત જાણી, ત્યારે તે સ્નાન કરી, વિભૂષિત થઈને તથા અંત:પુરના પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈને, કંડરીક અણગાર પાસે આવીને, તેઓને ત્રણવાર આદક્ષિણા-પ્રદક્ષિણા કરીને, વંદના અને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ધન્ય છો, કૃતાર્થ છો, કૃતપુણ્ય છો અને સુલક્ષણવાળા છો. હે દેવાનુપ્રિય ! આપને મનુષ્ય જન્મ અને જીવનનું સુંદર ફળ મળ્યું છે, કે આપ રાજ્યને અને અંત:પુરને છોડીને તેનાથી પરાજિત થઈને પ્રવ્રજિત થયા છો. હું અધન્ય છું, પુણ્યહીન છું યાવત્ તેથી રાજ્યમાં, અંત:પુરમાં અને મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોમાં મૂચ્છિત યાવત્ તલ્લીન રહું છું યાવત્ દીક્ષિત થવા માટે સમર્થ થઈ શક્યો નથી. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ધન્ય છો યાવત્ આપને જન્મ અને જીવનનું સુંદર ફળ મળ્યું છે.

૧૬ તણ્ણે ણં સે કંડરીએ અણગારે પુંડરીયસ્સ ઇયમહં ણો આઢાઈ ણો પરિયાણાઈ, તુસિણીએ સંચિટ્ઢાઈ । તણ્ણે ણં કંડરીએ પુંડરીણં દોચ્ચંપિ તચ્ચંપિ એવં વુત્તે સમાણે અકામણે અવસવસે લજ્જાણે ગારવેણં ય પુંડરીયં રાયં આપુચ્છઈ, આપુચ્છિત્તા થેરેહિં સહિં બહિયા જણવયવિહારં વિહરઈ ।

તણ્ણે ણં સે કંડરીએ થેરેહિં સહિં કિંચિ કાલં ડગંડગ્ગેણં વિહરઈ । તઓ પચ્છા સમણત્તણ પરિતંતે, સમણત્તણ ણિવ્વિણ્ણે, સમણત્તણ ણિબ્ભત્થિણે, સમણગુણ મુક્કજોગી, થેરાણં અંતિયાઓ સણિયં-સણિયં પચ્ચોસક્કઈ, પચ્ચોસક્કિત્તા જેણેવ પુંડરીગિણી ણયરી જેણેવ પુંડરીયસ્સ ભવણે તેણેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિત્તા અસોગવણિયાણે અસોગવરપાયવસ્સ અહે પુઢવિસિલાપટ્ટગંસિ ણિસીયઈ, ણિસીઈત્તા ઓહયમણસંકપ્પે જાવ ડિયાયમાણે સંચિટ્ઢાઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીક અણગારે પુંડરીક રાજાની આ વાતનો આદર કર્યો નહીં, તે વાત પર લક્ષ્ય આપ્યું નહીં પરંતુ તે મૌન રહ્યા. ત્યારે પુંડરીકે બીજીવાર અને ત્રીજીવાર આ જ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યાર પછી ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ લાચાર થઈને, લજ્જિત થઈને, સાધુત્વના ગૌરવ માટે પુંડરીક રાજાને વાત કરીને કંડરીક અણગાર સ્થવિર મુનિઓની સાથે બહાર જનોપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

કંડરીક અણગાર સ્થવિરોની સાથે થોડા સમય સુધી ઉગ્ર વિહાર કરતા રહ્યા પરંતુ તેઓ સાધુપણાથી થાકી ગયા, શ્રમણત્વથી કંટાળી ગયા અને તેમને શ્રમણત્વ પ્રત્યે તિરસ્કાર ભાવ આવી ગયો. તે સાધુતાના

ગુણોથી રહિત થઈને ચુપચાપ(આજ્ઞા લીધા વિના) સ્થવિર મુનિઓની પાસેથી નીકળી ગયા અને પુંડરીકિણી નગરીમાં પુંડરીક રાજાના ભવનમાં આવીને અશોક વાટિકામાં શ્રેષ્ઠ અશોકવૃક્ષની નીચે પૃથ્વી શિલાપટ્ટક પર બેસી ગયા અને ત્યાં ઉદાસ બનીને આર્તધ્યાન કરવા લાગ્યા.

૧૭ તए णं तस्स पुंडरीयस्स अम्मधाई जेणेव असोगवणिया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता कंडरीयं अणगारं असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलापट्टयंसि ओहयमणसंकप्पं जाव झियायमाणं पासइ, पासित्ता जेणेव पुंडरीए राया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पुंडरीयं रायं एवं वयासी- एवं खलु देवाणुप्पिया ! तव पियभाउए कंडरीए अणगारे असोगवणियाए असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलापट्टे ओहयमणसंकप्पे जाव झियायइ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે પુંડરીક રાજાની ધાવમાતા ત્યાં અશોક વાટિકામાં આવી. તેણીએ કંડરીક અણગારને અશોક વૃક્ષની નીચે, પૃથ્વી શિલાપટ્ટક પર **યાવત્** ઉદાસ ચિત્તે આર્તધ્યાન કરતાં જોયા, જોઈને તે પુંડરીક રાજાની પાસે ગઈ અને પુંડરીક રાજાને કહેવા લાગી- હે દેવાનુપ્રિય ! આપના પ્રિય ભાઈ કંડરીક અણગાર અશોકવાટિકામાં, અશોક વૃક્ષની નીચે, પૃથ્વી શિલાપટ્ટક પર ઉદાસ થઈને **યાવત્** ચિંતામગ્ન બેઠા છે.

૧૮ તए णं पुंडरीए अम्मधाईए एयमट्टं सोच्चा णिसम्म तहेव संभंते समाणे उट्टाए उट्टेइ, उट्टित्ता अंतेउर-परियालसंपरिवुडे जेणेव असोगवणिया जाव कंडरीयं तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ करित्ता एवं वयासी- धण्णे सि णं तुमं देवाणुप्पिया ! जाव पव्वइए, अहं णं अधण्णे जाव णो संचाएमि पव्वइत्तए । तं धण्णे सि णं तुमं देवाणुप्पिया ! जाव जीवियफले ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પુંડરીક રાજા, ધાવમાતાની આ વાત સાંભળીને, અંતરમાં ધારણ કરીને, સંભ્રાન્ત થઈને અર્થાત્ આઘાત પામીને કે(મુનિ કેમ આવ્યા હશે ?) શીઘ્ર ઊભા થઈ ગયા, ઊઠીને અંત:પુરના પરિવારની સાથે અશોકવાટિકામાં આવ્યા **યાવત્** કંડરીક અણગારને ત્રણવાર વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે ધન્ય છો કે **યાવત્** દીક્ષિત છો. હું અધન્ય છું કે **યાવત્** દીક્ષિત થવા માટે સમર્થ થઈ શક્યો નથી; તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! તમે ધન્ય છો **યાવત્** તમે જન્મ અને જીવનને સફળ કર્યું છે.

૧૯ તए णं कंडरीए पुंडरीएण एवं वुत्ते समाणे तुसिणीए संचिट्ठइ । दोच्चंपि तच्चंपि जाव संचिट्ठइ ।

ભાવાર્થ :- પુંડરીક રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે કંડરીક મૌન રહ્યા. બીજીવાર-ત્રીજીવાર કહેવા છતાં પણ **યાવત્** તે મૌન જ રહ્યા.

૨૦ તए णं पुंडरीए कंडरीयं एवं वयासी- अट्टो भंते ! भोगेहिं ? हंता अट्टो ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પુંડરીક રાજાએ કંડરીકને પૂછ્યું- હે ભગવંત ! આપને શું ભોગથી પ્રયોજન છે ? અર્થાત્ શું ભોગ ભોગવવાની ઈચ્છા છે ? ત્યારે કંડરીકે કહ્યું- હા, ભોગનું પ્રયોજન છે.

૨૧ તए णं पुंडरीए राया कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! कंडरीयस्स महत्थं जाव रायाभिसेयं उवट्टवेह जाव रायाभिसेएणं अभिसिंचइ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુંડરીક રાજાએ કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીઘ્ર કંડરીકના મહા મૂલ્યવાન તેમજ મહાન પુરુષોને યોગ્ય રાજ્યાભિષેકની તૈયારી કરો **યાવત્** કંડરીકને રાજ્યાભિષેકથી અભિષિક્ત કર્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં કંડરીકમુનિની સંયમ શિથિલતા અને ક્રમશઃ કરેલા સંયમ ત્યાગનું નિરૂપણ છે.

સાધુ જીવનની કલ્પ મર્યાદા અનુસાર કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં લાંબો સમય સ્થિરતા કરવી, હંમેશાં એક જ ઘરનો અનુકૂળ આહાર કરવો વગેરે વ્યવહારો સાધુઓને માટે યોગ્ય નથી. ક્યારેક અસાધ્ય રોગ વગેરે આપવાદિક પરસ્થિતિમાં ઉપરોક્ત દોષોનું સેવન કરવું પડ્યું હોય, તોપણ તે આપવાદિક પરિસ્થિતિ પૂર્ણ થતાં સાધુઓએ તેનાથી નિવૃત્ત થઈને, તે દોષ સેવનની આલોચના કરી ગુરુ સમક્ષ પ્રાયશ્ચિતનો સ્વીકાર કરવો આવશ્યક છે.

પ્રસ્તુત પ્રસંગમાં કંડરીક મુનિ સ્વસ્થ થયા પછી પણ અનુકૂળતાઓમાં અને આહારાદિમાં અનુરક્ત થઈ વિહાર કરવા ઈચ્છતા ન હતા; તેમ છતાં વડીલભાઈની શરમથી એકવાર વિહાર કર્યો પરંતુ તેઓએ પરિચિત વિષયોના આકર્ષણમાં લોભાઈને સંયમી જીવનનો ત્યાગ કર્યો અને દુર્ગતિ પામ્યા.

આ પ્રકારના વર્ણનથી એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે મુનિઓએ કારણસર ઔષધ-ઉપચાર કરવા પડે ત્યારે પણ પોતાના સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને વૈરાગ્ય ભાવોને પુષ્ટ કરવા વિશેષ પુરુષાર્થશીલ રહેવું જોઈએ. અન્યથા કેટલીક ઔષધિઓ અને તેના સાથેના પથ્યરૂપ આહારાદિ મુનિના વૈરાગ્ય ભાવોને તેમજ સંયમ રુચિને ઘટાડે તેવી સંભાવના રહે છે. બીમારની સેવા કરનાર મુનિઓએ પણ આ વિષયમાં વિવેક રાખવો, તે તેઓની અનિવાર્ય ફરજ બને છે.

પુંડરીકની દીક્ષા :-

૨૨ તए णं पुंडरीए सयमेव पंचमुद्रियं लोयं करेइ, करित्ता सयमेव चाउज्जामं धम्मं पडिवज्जइ, पडिवज्जित्ता कंडरीयस्स अंतियं आयारभंडयं गेण्हइ, गेण्हिता इमं एयारूवं अभिगहं अभिगिण्हइ- कप्पइ मे थेरे वंदित्ता णमंसित्ता थेराणं अंतिए चाउज्जामं धम्मं उवसंपज्जित्ता णं तओ पच्छा आहारं आहारित्तए त्ति कट्टु इमं च एयारूवं अभिगहं अभिगिण्हित्ता णं पौंडरीगिणीए पडिणिक्खमइ, पडिणिक्खमित्ता पुव्वाणुपुव्विं चरमाणे गामाणुगामं दूइज्जमाणे जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુંડરીકે સ્વયં જ પંચમુષ્ટિક લોચ કર્યો અને સ્વયં જ ચાતુર્યામ ધર્મ અંગીકાર કર્યો. કંડરીકના આચાર ભંડ (ઉપકરણ) ગ્રહણ કર્યા અને આ પ્રમાણે અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે—

“હું (સ્થવિર ભગવાન પાસે પહોંચીને) સ્થવિર ભગવાનને વંદન-નમસ્કાર કરી, તેમની પાસેથી ચાતુર્યામ ધર્મ અંગીકાર કર્યા પછી જ આહાર કરીશ.” આ પ્રમાણે અભિગ્રહ ધારણ કરીને, પુંડરીકિણી નગરીથી બહાર નીકળીને, અનુક્રમથી ચાલતાં-ચાલતાં, ગામેગામ વિહાર કરતાં સ્થવિર ભગવંત પાસે જવા માટે પ્રયાણ કર્યું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં રાજા પુંડરીકની દીક્ષાનું વર્ણન છે.

પુંડરીક રાજા સંસારમાં હોવા છતાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાન અને વ્રતધારી શ્રાવક હતા. તેના અંતરમાં સંતો પ્રત્યે અહોભાવ અને ભક્તિભાવ હતો, તેથી જ કંડરીક મુનિની બીમારીમાં નિર્દોષ ઉપચારો કરી સેવાનો લાભ લીધો હતો. તે ઉપરાંત રાજ્યસિંહાસને બિરાજમાન હોવા છતાં તેમનું અંતર ક્ષણ-ક્ષણે સંયમમાર્ગના માહાત્મ્યને અનુભવતું હતું. તેથી જ તક મળતાં કંડરીકને રાજ્યાસને સ્થાપિત કરી સ્વયં સંયમનો સ્વીકાર કર્યો.

કંડરીકનું નરકગમન :-

૨૩ તए णं तस्स कंडरीयस्स रण्णो तं पणीयं पाणभोयणं आहारियस्स समाणस्स अइजागरिण य अइभोयणप्पसंगेण य से आहारे णो सम्मं परिणमइ । तए णं तस्स कंडरीयस्स रण्णो तंसि आहारंसि अपरिणममाणंसि पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि सरीरंसि वेयणा पाउब्भूया- उज्जला विउला कक्खडा पगाढा जाव दुरहियासा । पित्तज्जर-परिगय-सरीरे दाहवक्कंतीए यावि होत्था ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીક રાજાને ગરિષ્ઠ ભોજનના આહારથી, અતિ જાગરણ કરવાથી અને અતિ ભોજન કરવાથી તે આહાર બરાબર પચ્યો નહીં. ત્યાર પછી કંડરીક રાજાને તે આહારનું પાચન ન થવાથી મધ્ય રાત્રિના સમયે તેમના શરીરમાં ઉજ્જલ, વિપુલ, કર્કશ, પ્રગાઢ યાવત્ અસહ્ય વેદના ઉત્પન્ન થઈ ગઈ. તેમનું શરીર પિત્તજવરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું, તેથી તેમને બળતરા થવા લાગી.

૨૪ તए णं से कंडरीए राया रज्जे य रट्टे य अंतेउरे य जाव अज्झोववण्णे अट्टदुहट्टवसट्टे अकामए अवसवसे कालमासे कालं किच्चा अहेसत्तमाए पुढवीए उक्कोसकालट्टिइयंसि णरयंसि णेरइयत्ताए उववण्णे ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીક રાજા રાજ્યમાં, રાષ્ટ્રમાં અને અંત:પુરમાં યાવત્ અત્યંત આસક્ત બન્યા. આર્તધ્યાનને વશીભૂત થયા, ઈચ્છા વિના, પરાધીન પણે કાલના સમયે કાલધર્મ પામીને નીચે સાતમી નરક પૃથ્વીમાં સર્વોત્ક્રષ્ટ(તેત્રીસ સાગરોપમ) સ્થિતિવાળા નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થયા.

૨૫ एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं णिगंथो वा णिगंथी वा जाव पव्वइए समाणे पुणरवि माणुस्सए कामभोए आसाएइ जाव अणुपरियट्टिस्सइ- जहा व से कंडरीए राया ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે આયુષ્માન શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ કે સાધ્વી દીક્ષિત થઈને પુનઃ માનવીય કામભોગોની ઈચ્છા કરે છે, તેઓ કંડરીક રાજાની પેઠે સંસારમાં પુનઃ પુનઃ ભ્રમણ કરે છે.

પુંડરીકનું દેવલોક ગમન :-

૨૬ તए णं से पुंडरीए अणगारे जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता थेरे भगवंते वंदइ णमंसइ, वंदित्ता णमंसित्ता थेराणं अंतिए दोच्चंपि चाउज्जामं धम्मं पडिवज्जइ, छट्टक्खमणपारणगंसि पढमाए पोरिसीए सज्झायं करेइ, करित्ता जाव अडमाणे

સીયલુક્ષં પાણભોયણં પડિગાહેઇ, પડિગાહિત્તા અહાપજ્જત્તમિતિ કટ્ટુ પડિણિયત્તઇ, પડિણિયત્તિત્તા જેનેવ થેરા ભગવંતો તેનેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા ભત્તપાણં પડિદંસઇ, પડિદંસિત્તા થેરેહિં ભગવંતેહિં અબ્ભણુણ્ણાણ સમાણે અમુચ્છિણ અગિદ્ધે અગઢિણ અણજ્ઞોવવણ્ણે બિલમિવ પણ્ણગભૂણ્ણં અપ્પાણેણં તં ફાસુણ્ણસણિજ્જં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં સરીરકોટ્ટુગંસિ પક્કિખવઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુંડરીકિણી નગરીથી નીકળીને પુંડરીક અણગાર સ્થવિર ભગવાન પાસે પહોંચી ગયા, પહોંચીને તેઓએ સ્થવિર ભગવંતોને વંદના-નમસ્કાર કર્યા, વંદના-નમસ્કાર કરીને સ્થવિર ભગવંતની પાસે બીજીવાર ચાતુર્યામ ધર્મ અંગીકાર કર્યો. પછી છઠના પારણે પ્રથમ પહોરે સ્વાધ્યાય કરી યાવત્ ભિક્ષાને માટે ફરતાં ઠંડા અને લૂખા ભોજન પાણી ગ્રહણ કર્યા અને આ આહાર મારા માટે પર્યાપ્ત છે, એમ વિચારીને પાછા ફર્યા અને સ્થવિર ભગવાનની પાસે આવીને લાવેલા આહાર-પાણી દેખાડ્યા. પછી સ્થવિર ભગવાનની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને, આહારમાં અમૂચ્છિત, અગૃહ્ણ, અનાસકત અને તલ્લીનતાથી રહિત બનીને જેમ સર્પ બિલમાં સીધો ચાલ્યો જાય છે, તે જ પ્રમાણે (સ્વાદ ન લેતા) તે પ્રાસુક તથા એષણીય અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ આહારને તેઓએ શરીરરૂપી કોઠામાં નાંખ્યો.

૨૭ તણ્ણં તસ્સ પુંડરીયસ્સ અણગારસ્સ તં કાલાઇક્કંતં અરસં વિરસં સીયલુક્ષં પાણભોયણં આહારિયસ્સ સમાણસ્સ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ધમ્મજાગરિયં જાગરમાણસ્સ સે આહારે ણો સમ્મં પરિણમઇ । તણ્ણં તસ્સ પુંડરીયસ્સ અણગારસ્સ સરીરગંસિ વેયણા પાઠ્ઠભૂયા- ઉજ્જલા જાવ દુરહિયાસા । પિત્તજ્જર-પરિગય-સરીરે દાહવક્કંતીણ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુંડરીક અણગાર તે કાલાતિકાન્ત, અરસ, વિરસ તથા ઠંડા અને સૂકા આહાર પાણી કરીને મધ્યરાત્રિના સમયે ધર્મ-જાગરણ કરી રહ્યા હતા. ત્યારે તે આહાર સમ્યગ્રૂપે પરિણત ન થવાથી પુંડરીક અણગારના શરીરમાં ઉજ્જવલ, વિપુલ, દુસ્સહ વેદના ઉત્પન્ન થઈ ગઈ. તેમનું શરીર પિત્તજ્વરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું અને શરીરમાં બળતરા થવા લાગી.

૨૮ તણ્ણં તે પુંડરીણ અણગારે અત્થામે અબલે અવીરિણ અપુરિસવ્કારપરવ્કમે કરયલ જાવ ઇવં વયાસી-

જમોત્થુણં અરિહંતાણં જાવ સંપત્તાણં । જમોત્થુણં થેરાણં ભગવંતાણં મમ ધમ્માયરિયાણં ધમ્મોવણ્ણસયાણં । પુત્તિવ્વિ પિ ય ણં મણ્ણે થેરાણ અંતિણ સવ્વે પાણાઇવાણ પચ્ચવ્કખાણ જાવ સવ્વે મિચ્છાદંસણસલ્લે પચ્ચવ્કખાણ જાવ આલોહયપડિવંકતે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા સવ્વટ્ઠસિદ્ધે ઉવવણ્ણે । તતો અણંતરં ઉવ્વટ્ઠિત્તા મહાવિદેહે વાસે સિજ્ઞિહિણ જાવ સવ્વદુક્ખાણમંતં કાહિણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુંડરીક અણગાર નિસ્તેજ, નિર્બળ, વીર્યહીન અને પુરુષકાર-પરાક્રમહીન થઈ ગયા. તેઓએ બન્ને હાથ જોડી યાવત્ આ પ્રમાણે કહ્યું- સિદ્ધિને પ્રાપ્ત અરિહંતોને અર્થાત્ સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર હો તથા મારા ધર્માચાર્ય અને ધર્મોપદેશક સ્થવિર ભગવંતોને નમસ્કાર હો. સ્થવિર ભગવંતોની

પાસે પહેલાં પણ મેં સમસ્ત પ્રાણાતિપાતના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા છે **યાવત્** સંપૂર્ણ મિથ્યા દર્શનશલ્ય તેમ અઢાર પાપસ્થાનકોનો ત્યાગ કર્યો હતો **યાવત્** આ રીતે અનશન કરીને, આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કરીને, કાળના સમયે કાળધર્મ પામીને સર્વાર્થસિદ્ધ નામના અનુત્તર વિમાનમાં દેવ પર્યાયમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી ચ્યવીને અનંતર ભવમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરીને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે **યાવત્** સર્વ દુઃખોનો અંત કરશે.

૨૯ **एवामेव समणाउसो ! जो अम्हं णिगंथो वा णिगंथी वा जाव पव्वइए समाणे माणुस्सएहिं कामभोगेहिं णो सज्जइ, णो रज्जइ जाव णो विणिग्घायमावज्जइ, से णं इह भवे चेव बहूणं समणाणं, बहूणं समणीणं, बहूणं सावयाणं, बहूणं सावियाणं अच्चणिज्जे वंदणिज्जे पूयणिज्जे सक्कारणिज्जे सम्माणणिज्जे कल्लाणं मंगलं देवयं चेइयं पज्जुवासणिज्जे भवइ परलोए वि य णं णो आगच्छइ बहूणि दंडणाणि य मुंडणाणि य तज्जणाणि य ताडणाणि य जाव चाउरंतसंसारकंतारं वीईवइस्सइ- जहा व से पुंडरीए अणगारे ।**

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ કે સાધ્વી દીક્ષિત થઈને મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોમાં આસક્ત થતા નથી, અનુરક્ત થતા નથી **યાવત્** પ્રતિઘાતને પામતા નથી, તે આ જ ભવમાં ઘણા શ્રમણો અને શ્રમણીઓ, ઘણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા અર્ચનીય, વંદનીય, પૂજનીય, સત્કારણીય, સન્માનનીય, કલ્યાણરૂપ, મંગલકારક, દેવ અને ચૈત્ય સમાન ઉપાસના કરવા યોગ્ય થાય છે. પરલોકમાં પણ તે રાજદંડ, રાજનિગ્રહ, તર્જના અને તાડનાને પ્રાપ્ત થતા નથી **યાવત્** પુંડરીક અણગારની જેમ ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર-કાંતારને પાર કરી જાય છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં કંડરીકના નરકગમનનું અને પુંડરીકના દેવલોક ગમનનું નિરૂપણ છે.

બંને ભાઈઓએ અંત સમયે સમાન શારીરિક વેદનાનો અનુભવ કર્યો પરંતુ તે બંનેના કારણમાં અને પરિણામમાં તફાવત હતો. કંડરીકને અતિમાત્રામાં ગરિષ્ઠ ભોજનનું પાચન ન થવાથી વ્યાધિ થયો અને તે બીમારીમાં પણ સમજણના અભાવે તેમનું ચિત્ત સતત આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન કરી રહ્યું હતું. તેના પરિણામે તે આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં ઉડ સાગરોપમની સ્થિતિએ સાતમી નરકમાં ઉત્પન્ન થયા.

પુંડરીક અણગારને લુપ્તા-સૂકા આહારનું પાચન ન થવાથી વ્યાધિ થયો હતો. તે બીમારીમાં વૈરાગ્યભાવે, સમજણના સહારે તેમનું ચિત્ત ધર્મધ્યાનમાં જ ઓતપ્રોત હતું અને તેના પરિણામે આયુષ્યપૂર્ણ થતાં તેઓ ઉડ સાગરોપમની સ્થિતિએ સર્વાર્થસિદ્ધ મહાવિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા.

આ રીતે વેદનાની પરિસ્થિતિ સમાન હોવા છતાં આત્મ પરિણામો અનુસાર જીવોની ગતિ અને ઉત્પત્તિ નિમ્ન અને ઉચ્ચ સ્થાનમાં થાય છે.

ઉપસંહાર :-

૩૦ **एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं आइगरेणं तित्थगरेणं सिद्धिगइणामधेयं ठाणं संपत्तेणं एगूणवीसइमस्स णायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते । ॥ त्ति बेमि ॥**

एवं खलु जंबू! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव सिद्धिगङ्गामधेयं ठाणं संपत्तेणं
छट्टस्स अंगस्स पढमस्स सुयक्खंधस्स अयमट्टे पण्णत्ते । ॥ त्ति बेमि ॥

एयस्स णं सुयक्खंधस्स एगूणवीसं अज्झयणाणि एक्कसरगाणि एगूणवीसाए
दिवसेसु सम्पंति ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ! ધર્મની આદિ કરનારા, તીર્થની સ્થાપના કરનારા **યાવત્** સિદ્ધિ નામક સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાત-અધ્યયનના ઓગણીસમા અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે.

શ્રી સુધર્માસ્વામી પુનઃ કહે છે. આ પ્રમાણે હે જંબૂ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ **યાવત્** સિદ્ધિગતિ નામક સ્થાનને પ્રાપ્ત જિનેશ્વર દેવે આ છટ્ટા અંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનો આ અર્થ કહ્યો છે. જેવી રીતે મેં સાંભળ્યું છે તેમજ કહ્યું છે. પોતાની કલ્પના બુદ્ધિથી કહ્યું નથી.

આ પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ઓગણીસ અધ્યયન છે, એક-એક અધ્યયન એક-એક દિવસે ભણવાથી ઓગણીસ દિવસમાં તેનું આ અધ્યયન પૂર્ણ થાય છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં પુંડરીક-કંડરીકના જીવનની ઘટનાના દષ્ટાંતે સદ્બોધ આપવામાં આવ્યો છે. વૃત્તિકારે તેને જ બે ગાથા દ્વારા પ્રગટ કર્યો છે. યથા—

वाससहस्सं पि जई, कारुणं संजमं सुविउलं पि ।

अंते किलिट्ठभावो, ण विसुज्झइ कंडरीय व्व ॥१॥

અર્થ— કોઈ હજાર વર્ષ સુધી અત્યંત વિપુલ અર્થાત્ ઉચ્ચકોટિના સંયમનું પાલન કરે પરંતુ અંતમાં તેની ભાવના સંકલેશયુક્ત મલીન થઈ જાય તો તે કંડરીકની સમાન સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. ॥૧॥

अप्पेण वि कालेणं, केइ जहा गहियसीलसामण्णा ।

साहिति णिययकज्जं, पुंडरीयमहारिसि व्व जहा ॥२॥

અર્થ— મહર્ષિ પુંડરિકની સમાન કોઈ શીલ અને શ્રામણ્ય રૂપ સાધુધર્મને અંગીકાર કરીને અલ્પકાળમાં જ તે પોતાના પ્રયોજનને— શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિના લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરે છે. ॥૨॥

॥ ઓગણીસમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

॥ પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ સંપૂર્ણ ॥

દ્વિતીય શ્રુતસ્કંધ : ધર્મકથા

પ્રથમવર્ગ : અધ્યયન ૧ થી ૫

દસવર્ગોનું પરિચય :-

૧ તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે નામં ણયરે હોત્થા, વણ્ણઓ । તસ્સ ણં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાએ, એત્થ ણં ગુણસીલેણામં ચેઇએ હોત્થા, વણ્ણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું. તે રાજગૃહની બહાર ઈશાન કોણમાં ગુણશીલ નામનું ઉદ્યાન હતું. નગર અને ઉદ્યાનનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું.

૨ તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતેવાસી અજ્જસુહમ્મા ણામં થેરા ભગવંતો જાઇસંપણ્ણા, કુલસંપણ્ણા જાવ ચરહસપુવ્વી, ચરણાણોવગયા, પંચહિં અણગારસણ્ણિ સંધિં સંપરિવુડા પુવ્વાણુપુવ્વિં ચરમાણા ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણા સુહંસુહેણં વિહરમાણા જેણેવ રાયગિહે ણયરે જેણેવ ગુણસીલેણા ચેઇએ જાવ સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણા વિહરઇ ।

પરિસા ણિગ્ગયા । ધમ્મો કહિઓ । પરિસા જામેવ દિસં પાઠભૂયા તામેવ દિસિં પઢિગયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના અંતેવાસી આર્ય સુધર્મા નામના સ્થવિર ભગવંતે હતા. તેઓ જાતિસંપન્ન, કુલસંપન્ન યાવત્ યૌદ્ધપૂર્વોના જ્ઞાતા અને ચાર જ્ઞાનથી યુક્ત હતા. તેઓ પાંચસો અણગારોથી પરિવૃત્ત થઈને અનુક્રમથી ચાલતાં, ગામેગામ વિચરતાં અને સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા અને સંયમ તથા તપ દ્વારા આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

સુધર્મા સ્વામીને વંદના કરવા માટે પરિષદ નીકળી. સુધર્મા સ્વામીએ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ત્યાર પછી પરિષદ પાછી ચાલી ગઈ.

૩ તેણં કાલેણં તેણં સમણં અજ્જસુહમ્મસ્સ અણગારસ્સ અંતેવાસી અજ્જજંબૂ ણામં અણગારે જાવ પજ્જુવાસમાણે એવં વયાસી- જઇ ણં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં છટ્ઠસ્સ અંગસ્સ પઢમસ્સ સુયક્ખંધસ્સ ણાયાણં અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, દોચ્ચસ્સ ણં ભંતે ! સુયક્ખંધસ્સ ધમ્મકહાણં સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં ધમ્મકહાણં દસ વગ્ગા પણ્ણત્તા તંજહા- ચમરસ્સ અગ્ગમહિસીણં પઢમે વગ્ગે । બલિસ્સ વરોયણિંદસ્સ વરોયણરણ્ણો અગ્ગમહિસીણં બીએ વગ્ગે । અસુરિંદવજ્જિયાણં દાહિણિલ્લાણં ભવણવાસીણં ઇંદાણં અગ્ગમહિસીણં તઇએ વગ્ગે । ઉત્તરિલ્લાણં અસુરિંદવજ્જિયાણં ભવણવાસિણં ઇંદાણં અગ્ગમહિસીણં ચરુત્થે વગ્ગે ।

દાહિણિલ્લાણં વાણમંતરાણં ઇંદાણં અગ્ગમહિસીણં પંચમે વગ્ગે । ઉત્તરિલ્લાણં વાણમંતરાણં ઇંદાણં અગ્ગમહિસીણં છટ્ટે વગ્ગે । સૂરસ્સ અગ્ગમહિસીણં સત્તમે વગ્ગે । ચંદસ્સ અગ્ગમહિસીણં અટ્ટમે વગ્ગે । સવ્કસ્સ અગ્ગમહિસીણં ણવમે વગ્ગે । ઈસાણસ્સ અગ્ગમહિસીણં દસમે વગ્ગે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે આર્ય સુધર્મા અણગારના અંતેવાસી શિષ્ય આર્ય જંબૂ નામના અણગારે યાવત્ સુધર્મા સ્વામીની ઉપાસના કરતા આ પ્રમાણે પૂછ્યું કે— હે ભગવન્ ! સિદ્ધપદને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે છટ્ટા અંગ સૂત્રના જ્ઞાત નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! સિદ્ધ પદને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથા નામના બીજા શ્રુતસ્કંધના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

[શ્રી સુધર્માસ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો—] હે જંબૂ ! સિદ્ધપદને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથા નામક બીજા શ્રુત સ્કંધના દસ વર્ગ કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે— (૧) ચમરેન્દ્ર નામના દક્ષિણ દિશાના અસુરેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ (પટરાણીઓ)નો પ્રથમ વર્ગ. (૨) વૈરોચનેન્દ્ર વૈરોચનરાજ બલિ—બલીન્દ્ર નામના ઉત્તરદિશાના અસુરેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો બીજો વર્ગ. (૩) અસુરેન્દ્ર સિવાયના દક્ષિણ દિશાના શેષ નવનિકાય— નવ ભવનપતિ ઈન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓનો ત્રીજો વર્ગ. (૪) અસુરેન્દ્ર સિવાયના ઉત્તર દિશાના નવનિકાય— નવ ભવનપતિ ઈન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓનો ચોથો વર્ગ.

(૫) દક્ષિણ દિશાના વાણવ્યંતરેન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓનો પાંચમો વર્ગ. (૬) ઉત્તર દિશાના વાણવ્યંતરેન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓનો છટ્ટો વર્ગ. (૭) સૂર્ય નામના જ્યોતિષેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો સાતમો વર્ગ. (૮) ચંદ્ર નામના જ્યોતિષેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો આઠમો વર્ગ. (૯) શકેન્દ્ર નામના વૈમાનિકેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો નવમો વર્ગ. (૧૦) ઈશાનેન્દ્ર નામના વૈમાનિકેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો દસમો વર્ગ.

વર્ગ-૧ : પ્રથમ અધ્યયન :-

૪ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં ધમ્મકહાણં દસ વગ્ગા પણ્ણત્તા પઢમસ્સ પં ભંતે ! વગ્ગસ્સ સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં પઢમસ્સ વગ્ગસ્સ પંચ અજ્ઝયણા પણ્ણત્તા, તંજહા-(૧) કાલી (૨) રાઈ (૩) રયણી (૪) વિજ્જૂ (૫) મેહા ।

જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં પઢમસ્સ વગ્ગસ્સ પંચ અજ્ઝયણા પણ્ણત્તા, પઢમસ્સ પં ભંતે ! અજ્ઝયણસ્સ સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં કે અટ્ટે પણ્ણત્તે?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! સિદ્ધપદને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જો ધર્મકથા નામના બીજા શ્રુતસ્કંધના દસ વર્ગ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત તે પ્રભુએ પ્રથમવર્ગના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

હે જંબૂ ! સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ વર્ગના પાંચ અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે— (૧) કાલી (૨) રાજી (૩) રજની (૪) વિદ્યુત અને (૫) મેઘા.

હે ભગવન્ ! જો સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ વર્ગના પાંચ અધ્યયન કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૫ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે ણયરે, ગુણસીલણે ચેણે, સેણિણે રાયા, ચેલણા દેવી । સામી સમોસઢે । પરિસા ણિગ્ગયા જાવ પરિસા પજ્જુવાસઢ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગર હતું, ગુણશીલ ઉદ્યાન હતું, શ્રેણિક રાજા અને ચેલણા રાણી હતી.

તે સમયે ભગવાન મહાવીર સ્વામી પધાર્યા. પરિષદ વંદના કરવા માટે આવી યાવત્ પરિષદ ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગી.

કાલીદેવીનું દર્શનાર્થે આગમન :-

૬ તેણં કાલેણં તેણં સમણં કાલી ણામં દેવી ચમરચંચાણે રાયહાણીણે કાલવડિંસગભવણે કાલંસિ સીહાસણંસિ, ચઠ્ઠિં સામાણિયસાહસ્સીહિં, ચઠ્ઠિં મહત્તરિયાહિં, સપરિવારાહિં તિહિં પરિસાહિં, સત્તિહિં અણિણં, સત્તિહિં અણિયાહિવડિંહિં, સોલસહિં આયરક્કદેવસાહસ્સીહિં અણ્ણેહિં બહૂહિં ય કાલવડિંસયભવણવાસીહિં અસુરકુમારેહિં દેવેહિં દેવીહિં ય સદ્ધિં સંપરિવુડા મહયા-હય જાવ વિહરઢ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કાલી નામની દેવી, ચમરચંચારાજધાનીમાં, કાલાવતંસક ભવનમાં, કાલ નામના સિંહાસન પર બેસીને, ચાર હજાર સામાનિક દેવીઓ, ચાર મહત્તરિકા દેવીઓ, પરિવાર સહિત ત્રણે પરિષદો, સાત અનીકો, સાત અનીકાધિપતિઓ, સોળ હજાર આત્મરક્ષક દેવો તથા અન્ય અનેક કાલાવતંસક ભવનના નિવાસી અસુરકુમાર દેવો અને દેવીઓથી પરિવૃત્ત થઈને ઉચ્ચ સ્વરે વાગતા વાજિંત્રો સાથે યાવત્ સુખપૂર્વક રહેતી હતી.

૭ ઇમં ચ ણં કેવલકપ્પં જંબુદ્દીવે દીવે વિઝલેણં ઓહિણા આભોણ્ણાણી પાસઢ । તત્થ ણં સમણં ભગવં મહાવીરં જંબુદ્દીવે દીવે ભારહેવાસે, રાયગિહે ણયરે, ગુણસીલણે ચેણે અહાપડિરૂવં ઝગ્ગહં ઝગ્ગિણિહત્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણે પાસઢ, પાસિત્તા હટ્ટુટ્ટુ-ચિત્તમાણંદિયા પીઢમણા જાવહિયયા સીહાસણાઓ અબ્બુદ્દેઢ, અબ્બુદ્દિત્તા પાયપીઢાઓ પચ્ચોરુહઢ, પચ્ચોરુહિત્તા પાઝયાઓ ઓમુયઢ, ઓમુઢિત્તા તિત્થગરાભિમુહા સત્તટ્ટુ પયાઢં અણુગચ્છઢ, અણુગચ્છિત્તા વામં જાણું અંચેઢ, અંચિત્તા દાહિણં જાણું ધરણિતલંસિ ણિહટ્ટુ તિક્કુત્તો મુદ્ધાણં ધરણિયલંસિ ણિવેસેઢ, ણિવેસિત્તા ઈસિં પચ્ચુણ્ણમઢ પચ્ચુણ્ણમઢિત્તા કડયતુડિયથંભિયાઓ ભુયાઓ સાહરઢ, સાહરિત્તા કરયલ જાવ કટ્ટુ એવં વયાસી-

ણમોત્થુણં અરહંતાણં ભગવંતાણં જાવ સંપત્તાણં । ણમોત્થુણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ સંપાવિઝકામસ્સ । વંદામિ ણં ભગવંતં તત્થ ગયં ઇહ ગયા, પાસઢ ણં મે સમણે ભગવં મહાવીરે તત્થગણે ઇહગયં તિ કટ્ટુ વંદઢ ણમંસઢ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા સીહાસણવરંસિ પુરત્થાભિમુહા ણિસણ્ણા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલીદેવી આ સંપૂર્ણ જંબૂદ્વીપને પોતાના વિપુલ અવધિજ્ઞાનથી જોતી હતી. તેણે જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં, યથા પ્રતિરૂપ-સાધુને યોગ્ય સ્થાનની યાચના કરીને, સંયમ અને તપ દ્વારા આત્માને ભાવિત કરતા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને જોયા. જોઈને તે હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈ, તેનું ચિત્ત આનંદિત અને મન પ્રીતિયુક્ત થઈ ગયું. ઉલ્લસિત હૃદયે તે સિંહાસન ઉપરથી ઊઠીને, પાદપીઠથી નીચે ઊતરીને, પાદુકા ઉતારીને પછી તીર્થંકર ભગવાન જે દિશામાં બિરાજમાન હતા તે દિશામાં સાત-આઠ ડગલા આગળ જઈને ડાબા ગોઠણને ઊભો રાખીને અને જમણા ઘૂંટણને પૃથ્વી પર ટેકવીને, મસ્તકને ત્રણવાર પૃથ્વી ઉપર લગાડીને, પછી મસ્તક ઝૂકાવીને, કડા અને બાજુબંધથી સ્થાપિત ભુજાઓને ભેગી કરી, હાથ જોડીને તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું-

સિદ્ધગતિ નામના સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા અરિહંત(સિદ્ધ) ભગવંતોને મારા નમસ્કાર હો. સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા રાખતા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને નમસ્કાર હો. અહીં ચમરચંચામાં રહેલી હું, ત્યાં રાજગૃહમાં સ્થિત ભગવાનને વંદના કરું છું. ત્યાં સ્થિત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર, અહીં રહેલી મને જુએ; આ પ્રમાણે કહીને વંદન-નમસ્કાર કરીને પૂર્વદિશાભિમુખ પોતાના શ્રેષ્ઠ સિંહાસન પર બેઠી.

૮ તए णं तीसे कालीए देवीए इमेयारूवे जाव समुप्पज्जित्था - सेयं खलु मे समणं भगवं महावीरं वंदित्ता जाव पज्जुवासित्तए त्ति कट्टु एवं संपेहेइ, संपेहित्ता आभिओगिए देवे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वयासी- एवं खलु देवाणुप्पिया ! समणे भगवं महावीरे विहरइ एवं जहा सूरियाभो तहेव आणत्तियं देइ जाव दिव्वं सुरवराभिगमण-जोगं जाणविमाणं करेह करित्ता जाव पच्चप्पिणह । ते वि तहेव करित्ता जाव पच्चप्पिणंति । णवरं- जोयणसहस्सविच्छिण्णं जाणविमाणं । सेसं तहेव । तहेव णामगोयं साहेइ, तहेव णट्टविहिं उवदंसेइ जाव पडिगया ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કાલીદેવીને આ પ્રમાણે અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થયો- શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદના કરીને યાવત્ તેની પર્યુપાસના કરવી, મારા માટે શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રકારનો વિચાર કરીને તેણીએ સૂર્યાભદેવની જેમ આભિયોગિક દેવોને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ચૈત્યમાં બિરાજમાન છે. હું તેમના દર્શન કરવા જવા ઈચ્છું છું. તમે દિવ્ય, શ્રેષ્ઠ, દેવોના ગમન યોગ્ય એક વિમાન તૈયાર કરો યાવત્ સેવક દેવોએ વિમાન તૈયાર કરીને તેની જાણ કરી. સૂર્યાભ દેવનું વિમાન એક લાખ યોજનના વિસ્તારવાળું હતું જ્યારે આ વિમાન એક હજાર યોજનના વિસ્તારવાળું હતું. તેટલી વિશેષતા જાણવી. શેષ સર્વ વર્ણન સૂર્યાભ દેવના વર્ણનની જેમ જ જાણવું જોઈએ. સૂર્યાભ દેવની જેમ જ ભગવાનની પાસે જઈને તેણે પોતાના નામગોત્ર કહ્યા, તે પ્રમાણે નાટક બતાવ્યા અને પછી વંદના-નમસ્કાર કરીને(કાલી દેવી) પાછી ફરી.

૯ भंते त्ति ! भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदइ णमंसइ, वंदित्ता णमंसित्ता एवं वयासी- कालीए णं भंते ! देवीए सा दिव्वा देविड्डी जाव कहिं गया ? कूडागारसाला-दिट्ठंतो ।

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને ભગવાન ગૌતમે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું- હે ભગવન્ ! કાલીદેવીની દિવ્ય ઋદ્ધિ વગેરે ક્યાં અદૃશ્ય થઈ ગઈ ? પ્રભુએ ઉત્તરમાં કૂટાગારશાળાનું દૃષ્ટાંત કહ્યું અર્થાત્ શિખરના આકારવાળી શાળાની આસપાસ

શરીર નવ હાથ ઊંચુ તથા તેઓ સોળ હજાર(૧૬,૦૦૦) સાધુઓ અને આડત્રીસ હજાર(૩૮,૦૦૦) સાધ્વીઓથી પરિવૃત્ત થઈને યાવત્ આમ્રશાલ વનમાં પધાર્યા. પરિષદ વંદન કરવા માટે નીકળી અને તે પરિષદ ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગી.

૧૩ તદ્દા સા કાલી દારિયા ઇમીસે કહાએ લઢ્ઢા સમાણી હટ્ટુ જાવ હિયયા જેનેવ અમ્માપિયરો તેનેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિતા કરયલ જાવ એવં વયાસી- એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! પાસે અરહા પુરિસાદાણીએ આઈગરે જાવ વિહરઈ । તં ઇચ્છામિ ણં અમ્મયાઓ ! તુબ્હેહિં અબ્ભણુણ્ણયા સમાણી પાસસ્સ ણં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ પાયવંદિયા ગમિત્તએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કાલી કુમારી ભગવાનના પદાર્પણના સમાચાર સાંભળીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ યાવત્ પ્રફુલ્લિત હૃદયવાળી થઈ. તેણે માતા-પિતા પાસે આવીને બન્ને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું કે- હે માતા-પિતા ! પુરુષાદાનીય પાર્શ્વનાથ અરહંત ધર્મતીર્થની આદિ કરનારા છે અને તેઓ અહીં પધાર્યા છે યાવત્ આપની આજ્ઞા હોય તો હું પુરુષાદાનીય પાર્શ્વનાથ અરહંતના ચરણોમાં વંદના કરવા જવા માટે ઈચ્છું છું. માતા-પિતાએ ઉત્તર આપ્યો- હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. ધર્મકાર્યમાં વિલંબ ન કરો.

૧૪ તદ્દા સા કાલિયા દારિયા અમ્માપિઈહિં અબ્ભણુણ્ણયા સમાણી હટ્ટુ-તુટ્ટા જાવ હિયયા ણ્ણયા જાવ સુહ્હપ્પવેસાઈ મંગલ્લાઈ વત્થાઈ પવરપરિહિયા અપ્પમહગ્ગાભરણાલંકિય સરીરા ચેડિયા-ચક્કવાલ-પરિકિણ્ણા સાઓ ગિહાઓ પડિણિક્ખમઈ, પડિણિક્ખમિત્તા જેનેવ બાહિરિયા ડવટ્ટાણસાલા જેનેવ ધમ્મિએ જાણપ્પવરે તેનેવ ડવાગચ્છઈ, ડવાગચ્છિતા ધમ્મિયં જાણપ્પવરં દુરૂઢા ।

ભાવાર્થ :- માતા-પિતાની આજ્ઞા મળતાં તે કાલી કુમારી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈ. તેણીએ સ્નાન કરીને શુદ્ધ, સભાને યોગ્ય, માંગલિક અને શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રો ધારણ કર્યા, વજનમાં હળવા અને બહુમૂલ્યવાન આભૂષણોથી શરીરને શણગારીને, દાસીઓના સમૂહથી પરિવૃત્ત થઈને, પોતાના ઘેરથી નીકળીને, બહારની ઉપસ્થાન-શાળા(સભા)માં આવી અને ધર્મકાર્ય માટેના શ્રેષ્ઠ યાન પર આરૂઢ થઈ.

૧૫ તદ્દા સા કાલી દારિયા ધમ્મિયં જાણપ્પવરં દુરૂઢા સમાણી એવં જહા દોવઈ જાવ પજ્જુવાસઈ । તદ્દા સા પાસે અરહા પુરિસાદાણીએ કાલીએ દારિયાએ તીસે ય મહઈમહલિયાએ પરિસાએ ધમ્મં કહેઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કાલી નામની તે કન્યા ધાર્મિક શ્રેષ્ઠ યાનમાં બેસીને, દ્રોપદીની સમાન ભગવાન પાસે જઈને, ભગવાનને વંદના કરીને, ઉપાસના કરવા લાગી. તે સમયે પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરહંતે કાલી કુમારિકાને અને ઉપસ્થિત વિશાલ જનસમૂહને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો.

૧૬ તદ્દા સા કાલી દારિયા પાસસ્સ અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ અંતિએ ધમ્મં સોચ્ચા ણિસમ્મ હટ્ટુ જાવ હિયયા પાસં અરહં પુરિસાદાણીયં તિક્ખુત્તો વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- સહ્હામિ ણં ભંતે ! ણિગંથં પાવયણં જાવ સે જહેયં તુબ્હે વયહ । જં

જવરં દેવાણુપ્પિયા ! અમ્માપિયરો આપુચ્છામિ, તણ્ણં અહં દેવાણુપ્પિયાણં અંતિણ્ણ જાવ પવ્વયામિ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કાલી કુમારિકાએ પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંતની પાસેથી ધર્મ સાંભળીને, તેને હૃદયંગમ કરીને હર્ષિત હૃદયવાળી થઈને યાવત્ પુરુષાદાનીય અરિહંત પાર્શ્વનાથને ત્રણવાર વંદન-નમસ્કાર કર્યા અને આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું કે— હે ભગવન્ ! હું નિર્ઘ્ન પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરું છું યાવત્ આપ જેમ કહો છો, તેમ જ છે. હે દેવાનુપ્રિય ! હું મારા માતા-પિતાની આજ્ઞા લઈને આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશ.

ભગવાને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ તમને સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

૧૭ તણ્ણં સા કાલી દારિયા પાસેણં અરહયા પુરિસાદાણીણં એવં વુત્તા સમાણી હટ્ઠ જાવ હિયયા પાસં અરહં વંદણ્ણ ણમંસણ્ણ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા તમેવ ધમ્મિયં જાણપ્પવરં દુરુહણ્ણ, દુરુહિત્તા પાસસ્સ અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ અંતિયાઓ અંબસાલવણાઓ ચેણ્ણાઓ પહિણિક્ખમણ્ણ, પહિણિક્ખમિત્તા જેણેવ આમલકપ્પા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છણ્ણ, ઉવાગચ્છિત્તા આમલકપ્પા ણયરિં મજ્જંમજ્જેણં જેણેવ બાહિરિયા ઉવટ્ટાણસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છણ્ણ, ઉવાગચ્છિત્તા ધમ્મિયં જાણપવરં ઠવેણ્ણ, ઠવિત્તા ધમ્મિયાઓ જાણપ્પવરાઓ પચ્ચોરુહણ્ણ, પચ્ચોરુહિત્તા જેણેવ અમ્માપિયરો તેણેવ ઉવાગચ્છણ્ણ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી-

એવં ખલુ અમ્માયાઓ ! મણ્ણ પાસસ્સ અરહઓ અંતિણ્ણ ધમ્મં ણિસંતે । સે વિ ય ણં ધમ્મે ઇચ્છણ્ણ પહિચ્છણ્ણ અભિરુહણ્ણ તણ્ણં અહં અમ્મયાઓ ! સંસારભવવિગ્ગા મ્હિયા જમ્મણ્ણમરણાણં ઇચ્છામિ ણં તુભ્ભેહિં અભ્ભણુણ્ણાયા સમાણી પાસસ્સ અરહઓ અંતિણ્ણ મુંડા ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વણ્ણતણ્ણ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પહિબંધં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંતે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે કાલી કુમારી હર્ષિત તેમજ પ્રસન્ન હૃદયવાળી થઈ. તેણે પાર્શ્વ અરિહંતને વંદન અને નમસ્કાર કર્યા અને તે ધાર્મિક શ્રેષ્ઠ યાનમાં બેસીને પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંતની પાસેથી આમ્રશાલવન નામના ઉદ્યાનમાંથી બહાર નીકળી અને આમલકકલ્પા નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું. આમલકકલ્પા નગરીમાં થઈને તેણી પોતાના ઘરની બહારની ઉપસ્થાનશાળામાં આવી અને ધાર્મિક તેમજ શ્રેષ્ઠ યાનને ઊભું રાખ્યું. પછી તે યાનમાંથી નીચે ઉતરીને પોતાના માતા-પિતા પાસે જઈને અને બન્ને હાથ જોડીને મસ્તક પર અંજલિ કરીને તેણીએ આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે માતા-પિતા ! મેં પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર પાસેથી ધર્મનું શ્રવણ કર્યું છે અને તે ધર્મ મને ગમ્યો છે, તે ધર્મ મેં વારંવાર સાંભળવાની ઇચ્છા કરી છે. તે ધર્મ મને પ્રિય વસ્તુની જેમ સર્વ પ્રકારે રુચિકારક થઈ ગયો છે. હે માતા-પિતા ! હું સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થઈને, જન્મ-મરણથી ભયભીત થઈ ગઈ છું. આપની આજ્ઞા મેળવીને પાર્શ્વ અરિહંતની પાસે મુંડિત થઈને ગૃહત્યાગ કરી અણગારરૂપ પ્રવ્રજ્યા ધારણ કરવા ઇચ્છું છું. માતા-પિતાએ કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. ધર્મકાર્યમાં વિલંબ ન કરો.

૧૮ તણ્ણં સે કાલે ગાહાવઈ વિઝલં અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમં ઉવક્ખડાવેણ્ણ, ઉવક્ખડાવિત્તા મિત્તણાણ્ણ જાવ આમંતેણ્ણ, આમંતિત્તા તઓ પચ્છા ણહાણ્ણ જાવ વિઝલેણં

પુષ્પ-વત્થ-ગંધ-મલ્લાલંકારેણં સવ્કારેત્તા સમ્માણેત્તા તસ્સેવ મિત્ત-ણાઈ જાવ પુરઓ કાલિયં દારિયં સેયાપીર્ણિં કલસેર્ણિં ણ્હાવેઈ, ણ્હાવિત્તા સવ્વાલંકાર-વિભૂસિયં કરેઈ, કરિત્તા પુરિસસહસ્સવાહિણીયં સીયં દુરુહેઈ, દુરુહિત્તા મિત્ત-ણાઈ જાવ સર્દિં સંપરિવુડા સવ્વહીર્ણે જાવ આમલકપ્પં ણયરિં મજ્જંમજ્જેણં ણિગ્ગચ્છઈ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ અંબસાલવણે ચેઈ તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા છત્તાઈર્ણે તિત્થગરાઈસર્ણે પાસઈ, પાસિત્તા સીયં ઠવેઈ, ઠવિત્તા કાલિયં દારિયં સીયાઓ પચ્ચોરુહેઈ । તેણં તં કાલિં દારિયં અમ્માપિયરો પુરઓ કાઠં જેણેવ પાસે અરહા પુરિસાદાણીર્ણે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કાલી દારિયા અમ્હં ધૂયા ઇટ્ઠા કંતા જાવ કિમંગ પુણ પાસણયાર્ ? એસ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભડ્ડવિગ્ગા ઇચ્છઈ દેવાણુપ્પિયાણં અંતિર્ણે મુંડા ભવિત્તા ણં જાવ પવ્વઈત્તર્ણે । તેણં એયં ણં દેવાણુપ્પિયાણં સિસ્સિણિભિક્ખં દલયામો । પડિચ્છંતુ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સિસ્સિણિભિક્ખં । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કાલ નામના ગાથાપતિએ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, એ ચારે પ્રકારનું ભોજન તૈયાર કરાવીને મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, વગેરેને આમંત્રિત કર્યા. ત્યાર પછી સ્નાન કર્યું યાવત્ વિપુલ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માળા અને અલંકારથી તેઓના સત્કાર સન્માન કર્યા. ત્યાર પછી તે જ જ્ઞાતિજનો, મિત્રો આદિની સામે કાલી બાલિકાને ચાંદી અને સોનાના કળશોથી સ્નાન કરાવ્યું યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને એક હજાર પુરુષોથી ઉપાડી શકાય તેવી શિબિકા પર બેસાડીને, મિત્રો, જ્ઞાતિજનોથી પરિવૃત્ત થઈને ઠાઠમાઠ સાથે આમલકલ્પા નગરીમાં થઈને નીકળ્યા અને આમ્રશાલવનની સમીપે આવતાં, તીર્થકર ભગવાનના છત્ર આદિ અતિશયો પર દ્રષ્ટિ પડતાં શિબિકાને ઊભી રાખી. માતા-પિતાએ કાલી કુમારીને શિબિકામાંથી નીચે ઉતારી. પછી તેને આગળ કરીને પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંત પ્રભુ બિરાજમાન હતા ત્યાં જઈને, વંદના નમસ્કાર કરીને, આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિય ! આ અમારી પુત્રી કાલી કુમારી છે. તે અમને ઈષ્ટ છે અને પ્રિય છે યાવત્ તેનું દર્શન પણ દુલભ છે. હે દેવાનુપ્રિય ! તે આ સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થઈને આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે મુંડિત થઈને યાવત્ પ્રવ્રજિત થવા ઈચ્છે છે, તેથી અમે આ શિષ્યાની ભિક્ષા આપ દેવાનુપ્રિયને પ્રદાન કરીએ છીએ. હે દેવાનુપ્રિય ! અમારી શિષ્યારૂપી ભિક્ષાનો સ્વીકાર કરો.

ત્યારે ભગવાન બોલ્યા- હે દેવાનુપ્રિયો ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, ધર્મકાર્યમાં વિલંબ ન કરો.

૧૯ તેણં સા કાલી કુમારી પાસં અરહં વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા ઉત્તરપુરત્થિમં દિસિભાગં અવક્કમઈ, અવક્કમિત્તા સયમેવ આભરણમલ્લાલંકારં ઓમુયઈ, ઓમુઈત્તા સયમેવ લોયં કરેઈ, કરિત્તા જેણેવ પાસે અરહા પુરિસાદાણીર્ણે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા પાસં અરહં તિક્ખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઈ, કરિત્તા વંદઈ ણમંસઈ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- આલિત્તે ણં ભંતે ! લોર્ણ, એવં જહા દેવાણંદા જાવ સયમેવ પવ્વાવેઠં ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કાલી કુમારી પાર્શ્વ અરિહંતને વંદના-નમસ્કાર કરીને ઈશાન દિશામાં ગઈ. ત્યાં

જઈને તેણે પોતે જ આભૂષણ, માળા અને અલંકાર ઉતાર્યા, સ્વયં પોતાના હાથે જ લોચ કર્યો. ત્યાર પછી પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંત પાસે આવીને તેણીએ પાર્શ્વ અરિહંતને ત્રણવાર વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! આ લોક જન્મ-મરણ આદિના સંતાપથી બળી રહ્યો છે. (ભગવતી સૂત્ર વર્ણિત) દેવાનંદાની જેમ કહ્યું યાવત્ હે ભગવન્ ! આપ પોતે જ મને દીક્ષા પ્રદાન કરો.

૨૦ ત્વં પાસે અરહા પુરિસાદાણીં કાલિં સયમેવ જાવ પુષ્પચૂલાં અજ્જાણ સિસ્સિણિયત્તાં દલયઈ ।

ત્વં સા પુષ્પચૂલા અજ્જા કાલિં કુમારિં સયમેવ પવ્વાવેઈ જાવ ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરઈ । ત્વં સા કાલી અજ્જા જાયા- ઈરિયાસમિયા જાવ ગુત્તબંભયારિણી । ત્વં સા કાલી અજ્જા પુષ્પચૂલા અજ્જાણ અંતિણ સામાઇય માઇયાઈં એકકારસ અંગાઈં અહિજ્જઈ, બહૂણિ ચઠ્થ જાવ વિહરઈ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંતે પોતે જ કાલી કુમારીને દીક્ષા આપી અને આર્યા પુષ્પચૂલાને શિષ્યાના રૂપમાં પ્રદાન કરી.

ત્યારે પુષ્પચૂલા આર્યાએ કાલી કુમારીને પોતે જ દીક્ષિત કર્યા અર્થાત્ કાલીકુમારીનો શિષ્યારૂપે સ્વીકાર કરીતેને સંયમભાવોમાં શિક્ષિત કર્યા યાવત્ તે કાલી પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારીને વિચરવા લાગી. ત્યાર પછી તે કાલી આર્યા બની ગઈ. તે ઈર્યા સમિતિથી યુક્ત યાવત્ ગુપ્ત બ્રહ્મચારિણી બની ગઈ. ત્યાર પછી તે કાલી આર્યાએ પુષ્પચૂલા આર્યાની પાસે સામાયિકથી લઈને અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું તથા ઘણા ચતુર્થ ભક્ત-ઉપવાસ આદિ તપશ્ચર્યાથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

૨૧ ત્વં સા કાલી અજ્જા અણ્ણયા કયાઈં સરીરબાઠસિયા જાયા યાવિ હોત્થા । અભિક્ખણં-અભિક્ખણં હત્થે ધોવઈ, પાણ ધોવઈ, સીસં ધોવઈ, મુહં ધોવઈ, થળંતરાઈં ધોવઈ, કક્કંતરાણિ ધોવઈ, ગુજ્જંતરાણિ ધોવઈ, જત્થ જત્થ વિ ય ણં ઠાણં વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેણ્ણ, તં પુવ્વામેવ અબ્ભુક્ખેત્તા તઓ પચ્છા આસયઈ વા સયઈ વા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ એક સમયે કાલી આર્યા શરીર બકુશા (શરીરને સંસ્કારિત કરવાના સ્વભાવ-વાળી) શરીરાસકત બની ગઈ. તે વારંવાર હાથ-પગ ધોવા લાગી; માથું, મોઢું, સ્તનોની વચ્ચેનો ભાગ; બગલની મધ્યનો ભાગ અને ગુહ્યભાગ (ગુપ્તાંગ) વારંવાર ધોવા લાગી. તે જે જે સ્થાનોમાં કાયોત્સર્ગ કરવા ઊભી રહેતી, સૂતી કે સ્વાધ્યાય માટે બેસતી, તે-તે સ્થાનોપર પહેલા પાણી ઇંટતી અને પછી જ ત્યાં બેસતી કે સૂતી.

૨૨ ત્વં સા પુષ્પચૂલા અજ્જા કાલિં અજ્જં એવં વયાસી- ણો ખલુ કપ્પઈ દેવાણુપ્પિયા ! સમણીણં ણિગંથીણં સરીરબાઠસિયાણં હોત્તણ । તુમં ચ ણં દેવાણુપ્પિણ । સરીરબાઠસિયા જાયા અભિક્ખણં-અભિક્ખણં હત્થે ધોવસિ જાવ આસયાસિ વા સયાસિ વા । તં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! એયસ્સ ઠાણસ્સ આલોણ્ણહિ જાવ પાયચ્છિત્તં પડિવજ્જાહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પુષ્પચૂલા આર્યાએ તે કાલી આર્યાને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! શ્રમણી નિર્ગ્રંથીઓને શરીર બકુશા થવું કલ્પતું નથી. હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે શરીર બકુશા બની ગયા છો, તમે વારંવાર હાથ ધોવો છો

યાવત્ પાણી છાંટીને બેસો છો અને સૂઓ છો. તેથી હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે આ પાપસ્થાનની આલોચના કરો યાવત્ પ્રાયશ્ચિત અંગીકાર કરો.

૨૩ ત્વં સા કાલી અજ્જા પુપ્ફચૂલાએ એમદ્વં પો આઢાઈ જાવ તુસિણીયા સંચિદ્વહ્નિ.

ભાવાર્થ :- ત્યારે કાલી આર્યાએ પુષ્પચૂલા આર્યાની આ વાત સ્વીકારી નહીં યાવત્ તે મૌન રહી.

૨૪ ત્વં તાઓ પુપ્ફચૂલાઓ અજ્જાઓ કાલિં અજ્જં અભિક્ખણં-અભિક્ખણં હીલેતિ, ણિંદંતિ, ળિંસંતિ, ગરિહંતિ, અવમણ્ણંતિ, અભિક્ખણં-અભિક્ખણં એમદ્વં ણિવારેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે પુષ્પચૂલા આદિ આર્યાઓ, વારંવાર કાલી આર્યાના દુષ્કૃત્યો કહીને, તેની અવહેલના કરવા લાગ્યા, કુત્સિત શબ્દો દ્વારા દોષોનું કથન કરીને નિંદા, મોઢું વગેરે બગાડીને બિંસના-અપમાન, ગુર્વાદિ સમક્ષ તેના દોષો કહીને ગર્હા-તિરસ્કાર અને કઠોર વચનોથી અપમાન કરવા લાગ્યા અને વારંવાર શરીર સંસ્કાર કરવાની પ્રવૃત્તિઓથી તેને રોકવા લાગ્યા.

૨૫ ત્વં તીસે કાલીએ અજ્જાએ સમણીંહિં ણિગંથીંહિં અભિક્ખણં-અભિક્ખણં હીલિજ્જમાણીએ જાવ ણિવારિજ્જમાણીએ ઇમેયારૂવે અજ્જત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા- જયા પં અહં અગારવાસમજ્જે વસિત્થા તયા પં અહં સયંવસા, જપ્પભિં ચ પં અહં મુંડા ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વહ્નિયા તપ્પભિં ચ પં અહં પરવસા જાયા । તં સેયં ખલુ મમ કલ્લં પાડપ્પભાયાએ રયણીએ જાવ જલંતે પાડિએવિક્કયં ઉવસ્સયં ઉવસંપજ્જિત્તાણં વિહરિત્તે ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઈ, સંપેહિત્તા કલ્લં જાવ ઉવસ્સયં ણિણહઈ તત્થ પં અણિવારિયા અણોહદ્વિયા સચ્છંદમઈ અભિક્ખણં-અભિક્ખણં હત્થે ધોવઈ જાવ આસયઈ વા સયઈ વા ।

ભાવાર્થ :- નિર્ગ્રંથી શ્રમણીઓ દ્વારા વારંવાર અવહેલના યાવત્ રોકવાના પ્રયત્ન થવાથી તે કાલી આર્યાકાના મનમાં આ પ્રમાણે અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થયો કે- જ્યારે હું ગૃહવાસમાં વસતી હતી, ત્યારે હું સ્વતંત્ર હતી, પરંતુ જ્યારથી મુંડિત થઈને ગૃહ ત્યાગ કરી અણગારપણાની દીક્ષા અંગીકાર કરી છે, ત્યારથી હું પરાધીન થઈ ગઈ છું. તેથી રાત્રિ વ્યતીત થતાં કાલે પ્રભાતે યાવત્ સૂર્ય દેદીપ્યમાન થાય ત્યારે અલગ ઉપાશ્રયમાં રહેવું મારા માટે શ્રેયસ્કર છે. આવો વિચાર કરીને બીજે દિવસે સૂર્ય પ્રકાશમાન થયો ત્યારે તે જુદા ઉપાશ્રયમાં રહેવા જતી રહી. ત્યાં તેને કોઈ રોકનારું કે અટકાવનારું રહ્યું નહીં, તેથી તે સ્વચ્છંદ મતિવાળી થઈ ગઈ અને વારંવાર હાથ-પગ વગેરે ધોવા લાગી યાવત્ પાણી છાંટી-છાંટીને બેસવા અને સૂવા લાગી.

૨૬ ત્વં સા કાલી અજ્જા પાસત્થા પાસત્થવિહારી, ઓસણ્ણા ઓસણ્ણવિહારી કુસીલા કુસીલવિહારી અહાહ્ણંદા અહાહ્ણંદવિહારી સંસત્તા સંસત્તવિહારી બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણપરિયાગં પાડણઈ પાડણિત્તા અદ્ધમાસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઝૂસેઈ ઝૂસિત્તા તીસં ભત્તાઈ અણસણાએ હેએઈ, હેદિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહય અપ્પહિક્કંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ચમરચંચાએ રાયહાણીએ કાલવહિંસાએ ભવણે ઉવવાયસભાએ દેવસયણિજ્જંસિ દેવદૂસંતરિયા અંગુલસ્સ અસંખેજ્જાએ ભાગમેત્તાએ ઓગાહણાએ કાલીદેવિત્તાએ ઉવવણ્ણા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કાલી આર્યા પાસત્થા, પાસત્થ વિહારિણી, અવસન્ના, અવસન્ન વિહારિણી,

કુશીલા, કુશીલ વિહારિણી, અહાઈંદા, અહાઈંદ વિહારિણી, સંસકતા, સંસકત વિહારિણી થઈને ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય પર્યાયનું પાલન કરીને, અર્ધ માસની સંલેખના દ્વારા કષાય અને શરીરને ક્ષીણ કરીને, ત્રીસ ભક્ત(ત્રીસવારના) ભોજનનો અનશન દ્વારા ત્યાગ કરીને, તે પાપકર્મની આલોચના, પ્રતિક્રમણ કર્યા વિના જ કાળના સમયે કાળધર્મ પામીને ચમરચંચા રાજધાનીમાં, કાલાવતંસક નામના વિમાનની ઉપપાત સભામાં, દેવદુષ્ટ વસ્ત્રથી ઢંકાયેલી દેવ શય્યામાં અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની અવગાહના દ્વારા કાલી દેવી (અગ્રમહિષીદેવી) રૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૨૭ ત્વં પં સા કાલી દેવી અહુણોવવણ્ણા સમાણી પંચવિહાણ પજ્જત્તીણ જહા સૂરિયાભો જાવ ભાસામણપજ્જત્તીણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કાલીદેવી ઉત્પન્ન થઈને તત્કાલ(અંતર્મુહૂર્તમાં) સૂર્યાભદેવની જેમ યાવત્ ભાષા અને મન:પર્યાપ્તિ સાથે બાંધીને પાંચ પર્યાપ્તિઓથી યુક્ત થઈ ગઈ.

૨૮ ત્વં પં સા કાલી દેવી ચરુણં સામાણિયસાહસ્સીણં જાવ અણ્ણેસિં ચ બહૂણં કાલવર્હેસગભવણવાસીણં અસુરકુમારાણં દેવાણ ય દેવીણ ય આહેવચ્ચં કરેમાણી જાવ વિહરહ્ । એવં ખલુ ગોયમા ! કાલીણ દેવીણ સા દિવ્વા દેવિઢ્ઠી, દિવ્વા દેવજ્જુઈ, દિવ્વે દેવાણુભાવે લદ્ધે પત્તે અભિસમણ્ણાગણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કાલીદેવી ચાર હજાર સામાનિક દેવો તથા બીજા ઘણા કાલાવતંસક નામના ભવનમાં નિવાસ કરનારા ઘણા અસુરકુમાર દેવો અને દેવીઓનું આધિપત્ય કરતી યાવત્ રહેવા લાગી. આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! કાલીદેવીએ તે દેવઋદ્ધિ, દિવ્ય દેવદ્યુતિ, દિવ્ય દેવાનુભાવ પ્રાપ્ત કર્યા છે, સ્વાધીન બનાવ્યા છે અને ઉપભોગ યોગ્ય બનાવ્યા છે.

૨૯ કાલીણ પં ભંતે ! દેવીણ કેવહ્ણયં કાલં ઠિઈં પણ્ણત્તા ? ગોયમા ! અહ્હાઈજ્જાઈં પલિઓવમાઈં ઠિઈં પણ્ણત્તા ।

કાલી પં ભંતે ! દેવી તાઓ દેવલોગાઓ અણંતરં ઉવવટ્ઠિત્તા કહિં ગચ્છિહિહ્ ? કહિં ઉવવજ્જિહિહ્ ? ગોયમા ! મહાવિદેહે વાસે સિજ્જિહિહ્ જાવ અંતં કાહિહ્ ।

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! કાલીદેવીની કેટલા કાલની સ્થિતિ કહી છે ? ભગવાન— હે ગૌતમ ! અઠી પલ્યોપમની સ્થિતિ કહી છે.

ગૌતમ— હે ભગવન્ ! કાલીદેવી તે દેવલોકમાંથી દેવ ભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને ક્યાં ઉત્પન્ન થશે? ભગવાન— હે ગૌતમ ! મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે યાવત્ સર્વ દુ:ખોનો અંત કરશે.

૩૦ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં પઠમવગ્ગસ્સ પઠમજ્જયણસ્સ અયમટ્ઠે પણ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! યાવત્ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. તે જ મેં તમને કહ્યો છે.

બીજું અધ્યયન :-

૩૧ જઇ ણં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં ધમ્મકહાણં પઢમસ્સ વગ્ગસ્સ પઢમજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે, બિઙ્ગયસ્સ ણં ભંતે ! અજ્ઞયણસ્સ સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન! સિદ્ધિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે તો સિદ્ધિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ બીજા અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૩૨ એવંં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે ણગરે, ગુણસીલણે ચેઙ્ગે । સામી સમોસઢે । પરિસા ણિગ્ગયા જાવ પજ્જુવાસઙ્ગે ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું, ગુણશીલ નામનું ઉદ્યાન હતું, ભગવાન મહાવીર સ્વામી પધાર્યા. વંદન કરવા માટે પરિષદ નીકળી યાવત્ ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગી.

૩૩ તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાઈ દેવી ચમરચંચાણે રાયહાણીણે એવંં જહા કાલી તહેવ આગયા, ણટ્ટવિહિં ઉવદંસેત્તા પઢિગયા । ભંતે ત્તિ ! ભગવંં ગોયમે સમણં ભગવંં મહાવીરં વંદંઙ્ગે ણમંસઙ્ગે, વંદિત્તા ણમંસિત્તા પુવ્વભવપુચ્છા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે રાજી નામની (ચમરેન્દ્રની અગ્રમહિષી) દેવી ચમરચંચા રાજધાનીમાંથી કાલીદેવીની સમાન ભગવાનની સેવામાં આવી અને નાટ્યવિધિ બતાવીને ચાલી ગઈ. તે સમયે, “હે ભગવન!” આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને ગૌતમસ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને રાજીદેવીના પૂર્વભવની પૃચ્છા કરી.

૩૪ એવંં ખલુ ગોયમા ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં આમલકપ્પા ણયરી, અંબસાલવણે ચેઙ્ગે, જિયસત્તુ રાયા, રાઈ ગાહાવઙ્ગે, રાઈસિરી ભારિયા, રાઈ દારિયા, પાસસ્સ સમોસરણં । રાઈ દારિયા જહેવ કાલી તહેવ ણિક્ખંતા । તહેવ સરીરબાઝસિયા, તં ચેવ સવ્વં જાવ અંતં કાહિઙ્ગે ।

ભાવાર્થ :- [રાજીદેવીના પૂર્વભવનું વર્ણન કરતા ભગવાને કહ્યું—] હે ગૌતમ ! તે કાલે અને તે સમયે આમલકલ્પા નગરી હતી, તેમાં આમ્રશાલવન નામનું ઉદ્યાન હતું. જિતશત્રુ રાજા હતા. રાજી નામના ગાથાપતિ હતા. તેની પત્નીનું નામ રાજશ્રી હતું. રાજી તેમની પુત્રી હતી. કોઈ એક સમયે પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર પધાર્યા. કાલીની જેમ રાજી કુમારી પણ ભગવાનને વંદના કરવા માટે નીકળી. તે પણ કાલીની જેમ દીક્ષા લઈને શરીર બકુશા થઈ ગઈ. શેષ સમસ્ત વૃત્તાંત કાલીની સમાન જ જાણવું યાવત્ તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

૩૫ એવંં ખલુ જંબૂ ! બિઙ્ગયજ્ઞયણસ્સ ણિક્ખેવઓ ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! બીજા અધ્યયનનો નિક્ષેપ—ઉપસંહાર પૂર્વવત્ જાણવો જોઈએ.

ત્રીજું અધ્યયન :-

૩૬ જઇ ણં ભંતે ! તઙ્ગયસ્સ ઉક્ખેવઓ ।

ભાવાર્થ :- ત્રીજા અધ્યયનનો પ્રારંભ જાણવો જોઈએ અર્થાત્ જંબૂ સ્વામીએ સુધર્મા સ્વામી સમક્ષ ત્રીજા અધ્યયનના ભાવ સાંભળવા માટે જિજ્ઞાસા પ્રગટ કરી.

૩૭ एवं खलु जंबू ! रायगिहे णयरे । गुणसीलए चेइए । एवं जहेव राई तहेव रयणी वि। णवरं-आमलकप्पा णयरी अंबसालवणे चेइए । जियसत्तू राया । रयणे गाहावई । रयणसिरी भारिया, रयणी दारिया, सेसं तहेव जाव अंतं काहिइ ।

ભાવાર્થ :- [જંબૂસ્વામીના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં શ્રી સુધર્માસ્વામીએ કહ્યું-] હે જંબૂ ! રાજગૃહ નગર, ગુણશીલ ઉદ્યાન, ઈત્યાદિ જે વૃત્તાંત રાજના વિષયમાં કહ્યો છે તે જ પ્રમાણે રજનીના વિષયમાં કહેવો. વિશેષતા એ છે કે આમલકલ્પા નગરી, આમ્રશાલવન ઉદ્યાન, જિતશત્રુ રાજા અને તેમાં રજની નામના ગાથાપતિ, રજનીશ્રી નામની તેની પત્ની અને રજની નામની પુત્રી હતી. શેષ સર્વ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ જાણવો યાવત્ તે રજની દેવી (અગ્રમહિષીદેવી) મહાવિદેહ ક્ષેત્રથી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

ચોથું અધ્યયન :-

૩૮ एवं विज्जु वि । आमलकप्पा णयरी । विज्जु गाहावई । विज्जुसिरी भारिया । विज्जु दारिया । सेसं तहेव ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે વિદ્યુત નામની ચમરેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીનું કથાનક સમજવું. આમલકલ્પા નગરીમાં વિદ્યુત નામના ગાથાપતિ, વિદ્યુતશ્રી નામની તેમની પત્ની અને વિદ્યુત નામની તેમની પુત્રી હતી. શેષ સમગ્ર કથા પૂર્વવત્ જાણવી.

પાંચમું અધ્યયન :-

૩૯ एवं मेहा वि- आमलकप्पा णयरीए मेहे गाहावई, मेहसिरी भारिया, मेहा दारिया, सेसं तहेव ।

ભાવાર્થ :- તે જ પ્રમાણે મેઘા નામની ચમરેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવી કથાનક પણ જાણી લેવું જોઈએ. તેના નામોમાં વિશેષતા એ છે કે આમલકલ્પા નગરીમાં મેઘ નામના ગાથાપતિ, મેઘશ્રી નામની પત્ની અને મેઘા નામની પુત્રી હતી. શેષ કથન પૂર્વવત્ જાણવું.

૪૦ एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं पढमस्स वग्गस्स अयमट्ठे पणत्ते ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! સિદ્ધિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમવર્ગનો આ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યો છે.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૫ સંપૂર્ણ ॥

॥ પ્રથમ વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

બીજો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૫

શુંભા આદિ પાંચ અગ્રમહિષીઓ :-

૧ દોચ્ચસ્સ વગ્ગસ્સ ડકખેવઓ ।

ભાવાર્થ :- બીજા વર્ગનો પ્રારંભ જાણવો.

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં દોચ્ચસ્સ વગ્ગસ્સ પંચ અજ્ઝયણા પણ્ણત્તા, તંજહા- (૧) સુંભા (૨) ણિસુંભા (૩) રંભા (૪) ણિરંભા (૫) મદ્દના ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! શ્રમણ યાવત્ મુક્તિ પ્રાપ્ત ભગવાન મહાવીરે બીજા વર્ગના પાંચ અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે- (૧) શુંભા, (૨) નિશુંભા, (૩) રંભા, (૪) નિરંભા અને (૫) મદ્દના.

પ્રથમ અધ્યયન :-

૩ જહ્ પં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં ધમ્મકહાણં દોચ્ચસ્સ વગ્ગસ્સ પંચ અજ્ઝયણા પણ્ણત્તા, દોચ્ચસ્સ પં ભંતે ! વગ્ગસ્સ પઢમજ્ઝયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન ! જો સિદ્ધિ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સ્વામીએ બીજા વર્ગના પાંચ અધ્યયન કહ્યા છે, તો બીજા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૪ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણેણં રાયગિહે ણયરે, ગુણસીલણે ચેહ્ણ, સામી સમોસઢે । પરિસા ણિગ્ગયા જાવ પજ્જુવાસહ્ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં ભગવાન પાર્શ્વનાથ પધાર્યા. પરિષદ નીકળી અને ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગી.

૫ તેણં કાલેણં તેણં સમણેણં સુંભા દેવી બલિચંચાણે રાયહાણીણે સુંભવર્ડેસણે ભવણે સુંભંસિ સીહાસણંસિ વિહરહ્ । કાલીગમણં જાવ ણટ્ટવિહિં ઉવદંસેત્તા પહિગયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શુંભા નામની બલીન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવી બલિચંચા રાજધાનીમાં શુંભાવતંસક ભવનમાં, શુંભા નામના સિંહાસન પર બેસીને જંબૂદ્વીપને જોતી હતી, વગેરે સર્વ વૃત્તાંત કાલી દેવીના અધ્યયન અનુસાર કહેવો જોઈએ યાવત્ તે શુંભાદેવી નાટ્ય વિધિ પ્રદર્શિત કરીને પાછી ગઈ.

૬ પુવ્વભવ પુચ્છા । સાવત્થી ણયરી, કોટ્ટણે ચેહ્ણ, જિયસત્તૂ રાયા, સુંભે ગાહાવર્હ્, સુંભસિરી મારિયા, સુંભા દારિયા, સેસં જહા કાલીણે ણવરં-અહ્હુટ્ટાહ્ણં પલિઓવમાહ્ણં ઠિહ્ ।

ભાવાર્થ :- શુંભાદેવી જ્યારે નાટ્યવિધિ બતાવીને ચાલી ગઈ ત્યારે ગૌતમસ્વામીએ તેના પૂર્વભવના

વિષયમાં પૃચ્છા કરી. પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો. શ્રાવસ્તી નગરીમાં કોષ્ટક નામનું ઉદ્યાન હતું. જિતશત્રુ રાજા હતા. તેમાં શુંભ નામના ગાથાપતિ, તેની શુંભશ્રી નામની પત્ની અને શુંભા નામની પુત્રી નિવાસ કરતા હતા. શેષ સંપૂર્ણ વૃત્તાંત કાલીદેવીની સમાન જાણવો. તેમાં વિશેષતા એ છે કે- શુંભાદેવીની સાડા ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે.

૭ एवं खलु णिकखेवओ अज्झयणस्स ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! બીજા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનનો આ અર્થ છે. તેનો નિક્ષેપ કહેવો જોઈએ.

શેષ અધ્યયનો :-

૮ एवं सेसा वि चत्तारि अज्झयणा । सावत्थीए । णवरं- माया पिया धूया सरिसणामया ।

ભાવાર્થ :- તે જ રીતે શેષ ચાર અધ્યયન પૂર્વવત્ જાણવા. તેમાં નગરીનું નામ શ્રાવસ્તી અને તે-તે અગ્રમહિષી દેવીઓના પૂર્વ ભવની પુત્રીઓના નામની સમાન જ તેમના માતા-પિતાના નામ સમજી લેવા જોઈએ. જેમ કે- નિશુંભા પુત્રીના પિતા નિશુંભ ગાથાપતિ અને માતા નિશુંભશ્રી હતા. તે જ પ્રમાણે સર્વના માતા-પિતા જાણવા.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૫ સંપૂર્ણ ॥

॥ બીજો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

ત્રીજો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૫૪

અલાદિ ચોપન અગ્રમહિષીઓ :-

૧ ઉક્ષેવઓ તદ્યવગ્ગસ્સ । एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं तदइस्स वग्गस्स चउप्पणं अज्झयणा पणत्ता, तंजहा-पढमे अज्झयणे जाव चउप्पणइमे अज्झयणे ।

ભાવાર્થ :- ત્રીજા વર્ગનો ઉપોદ્ઘાત કહેવો જોઈએ. હે જંબૂ ! મુક્તિ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ત્રીજા વર્ગના ચોપન અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે- પ્રથમ અધ્યયન યાવત્ ચોપનમું અધ્યયન.

પ્રથમ અધ્યયન :-

૨ जइ णं भंते ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं धम्मकहाणं तदइस्स वग्गस्स चउप्पणं अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झणस्स के अट्टे पणत्ते ?

ભાવાર્થ :- (પ્રશ્ન)- હે ભગવન્ ! જો સિદ્ધિને પ્રાપ્ત ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથાના ત્રીજા વર્ગના ચોપન અધ્યયન કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! પ્રથમ અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૩ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे णयरे, गुणसीलए चेइए, सामी समोसढे, परिसा णिग्गया जाव पज्जुवासइ । तेणं कालेणं तेणं समएणं अला देवी धरणाए रायहाणीए अलावतंसए भवणे अलंसि सीहासणंसि, एवं कालीगमएणं जाव णट्टविहिं उवदंसेत्ता पडिगया ।

ભાવાર્થ :- (ઉત્તર) હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં ભગવાન મહાવીર સ્વામી પધાર્યા. પરિષદ દર્શન કરવા આવી અને ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગી. તે કાલે અને તે સમયે અલાદેવી ધરણા નામની રાજધાનીમાં અલાવતંસક ભવનમાં અલા નામના સિંહાસન પર બેઠી હતી. કાલી દેવીની સમાન તેણી ભગવાનને અવધિજ્ઞાનથી જોઈને વંદન કરવા આવી યાવત્ નાટ્યવિધિ બતાવીને પાછી ફરી.

૪ पुव्वभवपुच्छा । वाराणसीए णयरीए काममहावणे चेइए, अले गाहावई, अलसिरी भारिया, अला दारिया । सेसं जहा कालीए, णवरं-धरणस्स अग्गमहिसित्ताए उववाओ, साइरेगं अद्धपलिओवमं ठिई । सेसं तहेव । णिकखेवओ पढमज्झयणस्स ।

ભાવાર્થ :- અલાદેવીના ગયા પછી ગૌતમસ્વામીએ તેનો પૂર્વભવ પૂછ્યો. ભગવાને ઉત્તર આપ્યો- વારાણસી નગરીમાં કામમહાવન નામનું ઉદ્યાન હતું. તે નગરમાં અલ નામનો ગાથાપતિ, તેમની અલશ્રી

નામની પત્ની અને અલા નામની પુત્રી નિવાસ કરતા હતા. શેષ સર્વ વૃત્તાંત કાલીદેવીની સમાન જાણવો. વિશેષતા એ છે કે અલા આર્યા ધરણેન્દ્રની અગ્રમહિષી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. તેની સ્થિતિ અર્ધપલ્યોપમથી કંઈક વધારે છે. શેષ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ જાણવો. અહીં પ્રથમ અધ્યયનનો નિક્ષેપ—ઉપસંહાર કહેવો જોઈએ.

શેષ અધ્યયન :-

૫ एवं सक्का, सतेरा, सोयामणी, इंदा, घणविज्जुया वि; सव्वाओ एयाओ धरणस्स अग्गमहिंसीओ । एवं छ अज्झयणा वेणुदेवस्स वि अविसेसिया भाणियव्वा ।

ભાવાર્થ :- આ જ રીતે (૧) શકા (૨) સતેરા (૩) સૌદામિની (૪) ઈન્દ્રા (૫) ઘનવિદ્યુતા, આ પાંચ દેવીઓના પાંચ અધ્યયન સમજી લેવા જોઈએ. આ બધી (નાગકુમારેન્દ્ર) ધરણેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ છે. ॥ અધ્ય. ૨થી ૬ા તે જ રીતે ૯ અધ્યયનો વિશેષતા વિના વેણુદેવની અગ્રમહિષીઓના કહેવા. ॥૭થી ૧૨ા

૬ एवं हरिस्स अगिसिहस्स पुण्णस्स जलकंतस्स अमियगतिस्स वेलंबस्स घोसस्स वि एए चेव छछ अज्झयणा ।

ભાવાર્થ :- તે જ રીતે હરિ, અગ્નિશિખ, પૂર્ણ, જલકાન્ત, અમિતગતિ, વેલંબ અને ઘોષ આ સાત ઈન્દ્રની પટ્ટરાણીઓના પણ અહીં ૯-૯ (૭ × ૬ = ૪૨) અધ્યયન કહેવા. ॥ અધ્ય. ૧૩થી ૫૪ા

૭ एवमेते दाहिणिल्लाणं इंदाणं चउप्पण्णं अज्झयणा भवन्ति । सव्वाओ वि वाणारसीए काममहावणे चेइए । तइयवग्गस्स णिक्खेवओ ।

ભાવાર્થ :- આ રીતે દક્ષિણ દિશાના અસુરેન્દ્ર સિવાયના નવ ઈન્દ્રોની ચોપન (૮ × ૬ = ૫૪) અગ્રમહિષીઓના ચોપન અધ્યયન થાય છે. આ બધી દેવીઓ પૂર્વભવમાં વાણારસી નગરીમાં હતી અને કામમહાવન ઉદ્યાનમાં પાર્શ્વનાથ અરિહંત પાસે દીક્ષિત થઈ હતી. અહીં ત્રીજા વર્ગનો નિક્ષેપ (સમાપન— ઉપસંહાર) કહેવો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનમાં ઘણી પ્રતોમાં અલા દેવી ના સ્થાને ઇલા દેવી પાઠ છે. સ્થાનાંગસૂત્ર ૬/૫૧ ધરણેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનાં નામમાં અલા છે. તેના આધારે અહીં અલા પાઠ સ્વીકૃત કર્યો છે.

પ્રસ્તુત સંસ્કરણમાં બીજા અધ્યયનના પાંચ અગ્રમહિષીઓના નામ શ્રી સ્થાનાંગ સૂત્ર ૬/૫૧ અનુસાર સ્વીકાર્યા છે. વિભિન્ન પ્રતો અનુસાર તે પાંચ નામ આ પ્રમાણે પણ થાય છે— (૧) કામસતેરા (૨) સૌદામિની (૩) ઈન્દ્રા (૪) ઘના (૫) વિદ્યુતા. **અથવા** (૧) કમા (૨) સતેરા (૩) સૌદામિની (૪) ઈન્દ્રા (૫) ઘનવિદ્યુતા.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૫૪ સંપૂર્ણ ॥

॥ શ્રીજો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

ચોથો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૫૪

‘રૂપા’ આદિ ચોપન અગ્રમહિષીઓ :-

૧ ચરત્થસ્સ ડકખેવઓ । એવં ઁલુ જંબૂ ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં ધમ્મકહાણં ચરત્થસ્સ વગ્ગસ્સ ચરપ્પણં અજ્ઝયણા પ્પણત્તા, તંજહા- પઢમે અજ્ઝયણે જાવ ચરપ્પણઙ્ગમે અજ્ઝયણે।

ભાવાર્થ :- ચોથા વર્ગનો પ્રારંભ કહેવો અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ ચોથા વર્ગના વિષય સંબંધી પ્રશ્ન પૂછ્યો-

હે જંબૂ! યાવત્ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથાના ચોથા વર્ગના ચોપન અધ્યયન કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે- પ્રથમ અધ્યયન યાવત્ ચોપનમું અધ્યયન.

૨ પઢમસ્સ અજ્ઝયણસ્સ ડકખેવઓ । એવં ઁલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે સમોસરણં જાવ પરિસા પજ્જુવાસઙ્ગ।

ભાવાર્થ :- અહીં પ્રથમ અધ્યયનનો ઉપોદ્દાત કહેવો અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ પ્રથમ અધ્યયનના વિષયમાં પ્રશ્ન પૂછ્યો. [સુધર્મા સ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો-] હે જંબૂ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં ભગવાન પધાર્યા. પરિષદ નગરમાંથી નીકળી યાવત્ ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગી.

૩ તેણં કાલેણં તેણં સમણં રુયા દેવી, રુયાણંદા રાયહાણી, રુયગવડિંસણ ભવણે, રુયગંસિ સીહાસણંસિ, જહા કાલીણ તહા; ણવરં પુવ્વભવે ચંપાણ ણયરીણ, પુણ્ણભદ્દે ચેઙ્ગણ, રુયગગાહાવડે, રુયગસિરી ભારિયા, રુયા દારિયા । સેસં તહેવ, ણવરં ભૂયાણંદ-અગ્ગમહિસિત્તાણ ઉવવાઓ, દેસૂણં પલિઓવમં ઠિઠે । ણિક્કખેવઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે નાગકુમારેન્દ્ર(ભૂતાનંદ ઈન્દ્ર)ની અગ્રમહિષી રુતાદેવી, રુતાનંદ રાજધાનીમાં, રુતાવતંસક ભવનમાં, રુતક નામના સિંહાસન પર બેઠી હતી. કાલીદેવીની જેમ રુતાદેવી પણ પ્રભુને વંદન કરવા આવી. તેના પૂર્વભવનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે- ચંપાનગરીમાં પૂર્ણભદ્ર ઉદ્યાન હતું. તે ચંપાનગરીમાં રુતક નામના ગાથાપતિ, તેમની રુતકશ્રી નામની પત્ની અને રુતા નામની પુત્રી રહેતા હતા. શેષ સર્વ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ છે. વિશેષતા એ કે રુતા કાળક્રમે કાળ કરીને ભૂતાનંદ નામના ઈન્દ્રની અગ્રમહિષી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ, તેની સ્થિતિ દેશોન(કંઈક ન્યૂન) એક પલ્યોપમની છે. અહીં ચોથા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનનો નિક્ષેપ કહેવો.॥ અધ્ય. ૧॥

૪ એવં સુરુયા વિ, રુયંસા વિ, રુયગાવડે વિ, રુયકંતા વિ રુયપ્પમા વિ ।

ભાવાર્થ :- તે જ રીતે સુરુતા, રુતાંશા, રુતકાવતી, રુતકાન્તા અને રુતપ્રભાના વિષયમાં પણ સમજી લેવું. ॥ અધ્ય. ૨થી ૬॥

૫ ણ્યાઓ ચેવ ઉત્તરિલ્લાણં ઇંદાણં ભાણિયવ્વાઓ- વેણુદાલિસ્સ, હરિસ્સહસ્સ, અગ્ગિ-
માણવસ્સ, વિસિટ્ઠસ્સ, જલપ્પભસ્સ, અમિતવાહણસ્સ, પભંજણસ્સ, મહાઘોસસ્સ ।
ણિક્ખેવઓ ચરુત્થવગસ્સ ।

ભાવાર્થ :- તે જ રીતે ઉત્તર દિશાના(આઠ) ઈન્દ્રોની છ-છ પટ્ટરાણીઓના છ-છ અધ્યયન કહેવા જોઈએ.
જેમ કે- (૧) વેણુદાલી, (૨) હરિસ્સહ, (૩) અગ્નિ માણવક, (૪) વિશિષ્ટ, (૫) જલપ્રભ, (૬) અમિત
વાહન, (૭) પ્રભંજન તથા (૮) મહાઘોષ. આ આઠ ઈન્દ્રોની પટ્ટરાણીઓના છ-છ અધ્યયન છે. બધા
મળીને ચોપન અધ્યયન થાય છે. અહીં ચોથા વર્ગનો નિક્ષેપ(ઉપસંહાર) પૂર્વવત્ કહેવો.॥ અધ્ય. ૭થીપ૪॥

॥ અધ્યયન ૧ થી પ૪ સંપૂર્ણ ॥

॥ ચોથો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

પાંચમો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૩૨

‘કમલા’ આદિ બત્રીસ અગ્રમહિષીઓ :-

૧ પંચમવગ્ગસ્સ ઉક્ખેવઓ । एवं खलु जंबू ! जाव बत्तीसं अज्झयणा पण्णत्ता, तंजहा-

કમલા કમલપ્પભા ચેવ, ઉપ્પલા ય સુદંસણા ।

રૂવવર્ઠ્ઠિં બહુરૂવા, સુરૂવા સુભગા વિ ય ॥૧॥

પુણ્ણા બહુપુણ્ણિયા ચેવ, ઉત્તમા તારિયા વિ ય ।

પડમા વસુમતી ચેવ, કણગા કણગપ્પભા ॥૨॥

વર્ઠ્ઠેસા કેડમઠ્ઠિ ચેવ, વઠ્ઠિરસેણા રઠ્ઠિપ્પિયા ।

રોહિણી ણવમિયા ચેવ, હિરી પુપ્ફવતી વિ ય ॥૩॥

ભુયગા ભુયગવર્ઠ્ઠિ ચેવ, મહાકચ્છા ફુડા ઇય ।

સુઘોસા વિમલા ચેવ, સુસ્સરા ય સરસ્સઈ ॥૪॥

ભાવાર્થ :- પાંચમા વર્ગનો ઉપોદ્દ્યાત પૂર્વવત્ કહેવો જોઈએ અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો. સુધર્મા સ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો- હે જંબૂ ! સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પાંચમા વર્ગના બત્રીસ અધ્યયન કહ્યા છે. તેના નામ આ છે- (૧) કમલાદેવી (૨) કમલપ્રભાદેવી (૩) ઉત્પલા (૪) સુદર્શના (૫) રૂપવતી (૬) બહુરૂપા (૭) સુરૂપા (૮) સુભગા (૯) પૂર્ણા (૧૦) બહુપૂર્ણા (૧૧) ઉત્તમા (૧૨) તારિકા (૧૩) પદ્મા (૧૪) વસુમતિ (૧૫) કનકા (૧૬) કનક પ્રભા (૧૭) અવતંસા (૧૮) કેતુમતી (૧૯) વજ્રસેના (અપરનામ રતિસેના) (૨૦) રતિપ્રિયા (૨૧) રોહિણી (૨૨) નવમિકા (૨૩) હ્રી (૨૪) પુષ્પવતી (૨૫) ભુજંગા (૨૬) ભુજંગવતી (૨૭) મહાકચ્છા (૨૮) સ્ફુટા (અપરનામ અપરાજિતા) (૨૯) સુઘોષા (૩૦) વિમલા (૩૧) સુસ્વરા (૩૨) સરસ્વતી. આ બત્રીસ દેવીઓના નામવાળા બત્રીસ અધ્યયનો પાંચમા વર્ગના છે.

૨ ઉક્ખેવઓ પઢમજ્ઞયણસ્સ । एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासइ ।

ભાવાર્થ :- પ્રથમ અધ્યયનનો ઉપોદ્દ્યાત કહેવો જોઈએ અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ પ્રથમ અધ્યયનના વિષય માટે પ્રશ્ન પૂછ્યો.

ત્યારે સુધર્મા સ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગર હતું. ભગવાન મહાવીર ત્યાં પધાર્યા યાવત્ પરિષદ નીકળીને ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગી.

૩ તેણં કાલેણં તેણં સમણં કમલા દેવી, કમલાએ રાયહાણીએ, કમલવડેસએ ભવણે, કમલંસિ સીહાસણંસિ । સેસં જહા કાલીએ તહેવ, ણવરં-પુલ્લભવે ણાગપુરે ણયરે, સહસંબવણે ઉજ્જાણે, કમલસ્સ ગાહાવહસ્સ કમલસિરીએ ભારિયાએ, કમલા દારિયા પાસસ્સ અરહઓ અંતિએ ણિક્ખંતા । કાલસ્સ પિસાયકુમારિંદસ્સ અગ્ગમહિસી, અદ્ધપલિઓવમં ઠિઈ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કમલાદેવી કમલા રાજધાનીમાં, કમલાવતંસક ભવનમાં, કમલ નામના સિંહાસન પર બેઠી હતી. શેષ સમસ્ત વર્ણન કાલીદેવીની સમાન જાણવું. વિશેષતા એ છે કે— પૂર્વભવમાં તે કમલાદેવી નાગપુર નગરમાં હતી. ત્યાં સહસ્રામ્રવન નામનું ઉદ્યાન હતું. તે નાગપુર નગરમાં કમલ ગાથાપતિ, તેમની કમલશ્રી નામની પત્ની અને કમલા નામની પુત્રી રહેતાં હતાં. પાર્શ્વનાથ અરિહંતની પાસે કમલાએ દીક્ષા લીધી હતી. શેષ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ જાણવો યાવત્ તે કાલ નામના પિશાચેન્દ્રની અગ્રમહિષી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. તેનું આયુષ્ય ત્યાં અર્ધપલ્યોપમનું છે.

૪ એવં સેસા વિ અજ્ઞયણા દાહિણિલ્લાણં વાણમંતરિંદાણં ભાણિયવ્વાઓ । સવ્વાઓ ણાગપુરે સહસંબવણે ઉજ્જાણે, માયા-પિયા ધૂયા સરિસણામયા, ઠિઈ અદ્ધપલિઓવમં ।

ભાવાર્થ :- તે જ રીતે શેષ એકત્રીસ અધ્યયન દક્ષિણ દિશાના વાણવ્યંતર ઈન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓના જાણવા. કમલપ્રભા આદિ શેષ ૩૧ કન્યાઓએ પણ પૂર્વભવમાં નાગપુરમાં જન્મ લીધો હતો. ત્યાં સહસ્રામ્રવન ઉદ્યાનમાં પાર્શ્વનાથ અરિહંત પાસે પ્રવ્રજિત થઈ હતી. બધાના માતા-પિતાના નામ, કન્યાઓના નામની સમાન જ છે. આ સર્વ દેવીઓની સ્થિતિ અર્ધા-અર્ધા પલ્યોપમની જાણવી.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૩૨ સંપૂર્ણ ॥

॥ પાંચમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

છટ્ટો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૩૨

ઉત્તર દિશાના વ્યંતરેન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓ :-

૧ છટ્ટો વિ વગ્ગો પંચમવગ્ગસરિસો, ણવરં મહાકાલાઈણં ઉત્તરિલ્લાણં ઇંદાણં અગ્ગમહિસીઓ । પુલ્લભવે સાગેયણયરે, ઉત્તરકુરુ ઉજ્જાણે, માયા-પિયા-ધૂયા સરિસણામયા । સેસં તં ચેવ ।

ભાવાર્થ :- છટ્ટો વર્ગ પણ પાંચમા વર્ગની સમાન છે. વિશેષતા એ છે કે આ સર્વ દેવીઓ મહાકાલ આદિ ઉત્તર દિશાના આઠ ઈન્દ્રોની બત્રીસ અગ્રમહિષીઓ છે.

તે બધી દેવીઓ પૂર્વભવમાં સાકેત નગરમાં હતી. ઉત્તરકુરુ નામના ઉદ્યાનમાં પાર્શ્વ અરિહંત પાસે દીક્ષિત થઈ હતી. માતા, પિતા અને પુત્રીઓ બધા એક સરખા નામવાળા હતા. શેષ સર્વ વર્ણન કાલી દેવીની સમાન છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત વર્ગમાં સંક્ષિપ્તતાના કારણે ઉત્તર દિશાના વ્યંતરેન્દ્રોની બત્રીસ અગ્રમહિષીઓના નામ ઉપલબ્ધ નથી. પાંચમા વર્ગમાં પણ દક્ષિણ દિશાના વ્યંતરેન્દ્રોની બત્રીસ દેવીઓના નામ છે. એક-એક ઈન્દ્રને કેટલી અગ્રમહિષીઓ છે? તે સંખ્યાનું સ્પષ્ટીકરણ પણ અહીં સંક્ષિપ્ત પાઠમાં ઉપલબ્ધ નથી. અન્ય આગમ વર્ણનના આધારે દક્ષિણ દિશાના આઠ વ્યંતરેન્દ્રની ચાર-ચાર અગ્રમહિષીઓ સમજવી. આ રીતે પાંચમા, છટ્ટા વર્ગમાં ૩૨-૩૨ દેવીઓના ૩૨-૩૨ અધ્યયન થાય છે. ૬૪ ઈન્દ્રોની સંખ્યામાં વ્યંતરેન્દ્રોની સંખ્યા બત્રીસ ગણવામાં આવી છે. પરંતુ અહીં મુખ્યતાની અપેક્ષાએ(આઠ + આઠ) સોળ ઈન્દ્રોની ૩૨ + ૩૨ = ૬૪ અગ્રમહિષીઓનું કથન છે.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૩૨ સંપૂર્ણ ॥

॥ છટ્ટો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

સાતમો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૪

‘સૂર્યપ્રભા’ આદિ ચાર અગ્રમહિષીઓ :-

૧ સત્તમસ્સ વગ્ગસ્સ ડકખેવઓ । एवं खलु जंबू ! जाव चत्तारि अज्झयणा पण्णत्ता, तंजहा- सूरप्पभा, आयवा, अच्चिमाली, पभंकरा ।

ભાવાર્થ :- સાતમા વર્ગનું પ્રારંભિક કથન કરવું અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ સાતમા વર્ગના વિષય સંબંધી પ્રશ્ન પૂછ્યો. ઉત્તરમાં સુધર્મા સ્વામીએ કહ્યું- હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સાતમા વર્ગના ચાર અધ્યયન કહ્યા છે. તેના નામ આ પ્રમાણે છે- (૧) સૂર્યપ્રભા (૨) આતપા (૩) અરિયાલી અને (૪) પ્રભંકરા.

૨ પઢમજ્ઞયણસ્સ ડકખેવઓ । एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे समोसरणं जाव परिसा पज्जुवासइ।

ભાવાર્થ :- અહીં પ્રથમ અધ્યયનનું પ્રારંભિક કથન કરવું અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ પૂર્વવત્ પ્રશ્ન કર્યો.

સુધર્માસ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહમાં ભગવાન પધાર્યા યાવત્ પરિષદ તેની ઉપાસના કરવા લાગી.

૩ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં સૂરપ્પભા દેવી, સૂરંસિ વિમાણંસિ, સૂરપ્પભંસિ સીહાસણંસિ। सेसं जहा कालीए तथा, णवरं पुव्वभवो अरंक्खुरीए णयरीए, सूरप्पभस्स गाहावइस्स, सूरसिरीए भारियाए, सूरप्पभा दारिया । सूरस्स अग्गमहिसी, ठिई अद्धपलिओवमं पंचहिं वाससएहिं अब्भहियं । सेसं जहा कालीए । एवं सेसाओ वि सव्वओ अरंक्खुरीए णयरीए ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે સૂર્યપ્રભાદેવી, સૂર્ય વિમાનમાં સૂર્યપ્રભ સિંહાસન પર બેઠી હતી. શેષ સમગ્ર કથાનક કાલીદેવીની સમાન જાણવું. વિશેષતા એટલી છે કે પૂર્વભવમાં તે અરંક્ષુરી નગરીમાં સૂર્યપ્રભ ગાથાપતિની સૂર્યશ્રી નામની ભાર્યાની સૂર્યપ્રભા નામની પુત્રી હતી. પાર્શ્વનાથ અરિહંત પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને મૃત્યુ પછી તે સૂર્ય નામના જ્યોતિષ્ક-ઈન્દ્રની અગ્રમહિષી થઈ. ત્યાં તેની પાંચસો વર્ષ અધિક અર્ધા પલ્યોપમની સ્થિતિ છે. શેષ સર્વ વૃત્તાંત કાલીદેવીની સમાન જાણવો. શેષ ત્રણ દેવીઓ પણ પૂર્વભવમાં અરંક્ષુરી નગરીમાં ઉત્પન્ન થઈ હતી. [આ વર્ગમાં ઉદ્યાનનું નામ પ્રાપ્ત થતું નથી.]

॥ અધ્યયન-૧ થી ૪ સંપૂર્ણ ॥

॥ સાતમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

આઠમો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૪

ચંદ્રપ્રભા આદિ ચાર અગ્રમહિષીઓ :-

૧ અટ્ટમસ્સ ડકલ્લેવઓ । ઁવં ઁલુ ઁબૂ ! ઁવ ઁત્તારિ અઁઁયણા પણ્ણત્તા, તંઁહા-ઁંદપ્પહા ઁોસિણાઁા અઁલ્લિમણી પઁંકરા ।

ભાવાર્થ :- આઠમા વર્ગનો ઉપોદ્ઘાત કહેવો જોઈએ. હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આઠમા વર્ગના ચાર અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે- (૧) ચંદ્રપ્રભા, (૨) જ્યોત્સ્નાભા (૩) અર્ચિમાલી, (૪) પ્રભંકરા.

૨ પઠમઁઁયણસ્સ ડકલ્લેવઓ । ઁવં ઁલુ ઁબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે સમોસરણં ઁવ પરિસા પઁઁઁવાસઁ ।

ભાવાર્થ :- પ્રથમ અધ્યયનનો પ્રારંભ પૂર્વવત્ કહેવો. સુધર્મા સ્વામીએ કહ્યું- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ભગવાન રાજગૃહ નગરમાં પધાર્યા યાવત્ પરિષદ તેમની પર્યુપાસના કરવા લાગી.

૩ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઁંદપ્પઁા ઁેવી, ઁંદપ્પઁંસિ વિમણંસિ ઁંદપ્પઁંસિ, સીહાસણંસિ। સેસં ઁહા કાલીઁ, ઁવરં પુલ્લભલે મહુરાઁ ઁયરીઁ, ઁંડવઁંસઁ ઁઁઁઁણે, ઁંદપ્પઁે ગાહાવઁં, ઁંદસિરી ઁારિયા, ઁંદપ્પઁા ઁારિયા, ઁંદસ્સ અગ્ગમહિસી, ઁિઁં અઁઁપલિઓવમં પણ્ણાસાઁ વાસસહસ્સેહિં અઁઁહિયં । ઁવં સેસાઓ વિ મહુરાઁ ઁયરીઁ । માયાપિયરો વિ ઁૂયા-સરિસણામા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે તે સમયે ચંદ્રપ્રભા દેવી, ચંદ્રપ્રભ વિમાનમાં, ચંદ્રપ્રભ સિંહાસન પર બેઠી હતી. શેષ સર્વ વર્ણન કાલીદેવીની સમાન છે. વિશેષતા એ છે કે પૂર્વભવમાં તે મથુરા નગરીમાં રહેતી હતી. ત્યાં ચંદ્રાવતંસક ઉદ્યાન હતું. ત્યાં ચંદ્રપ્રભ ગાથાપતિ, તેમની પત્ની ચંદ્રશ્રી અને ચંદ્રપ્રભા તેમની પુત્રી હતી. તે ચંદ્રપ્રભા પાર્શ્વનાથ અરિહંત પાસે દીક્ષિત થઈ અને આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ચંદ્ર નામના જ્યોતિષેન્દ્રની અગ્રમહિષી થઈ. ત્યાં તેની સ્થિતિ પચાસ હજાર વર્ષ અધિક અર્ધ પલ્યોપમની છે. શેષ સર્વ વર્ણન કાલીદેવીની સમાન જાણવું. તે જ રીતે શેષ ત્રણે દેવીઓ પૂર્વભવમાં મથુરા નગરીમાં હતી. માતા-પિતા અને પુત્રીઓના નામ એક સમાન હતા.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૪ સંપૂર્ણ ॥

॥ આઠમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

નવમો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૮

‘પદ્મા’ આદિ આઠ અગ્રમહિષીઓ :-

૧ નવમસ્સ ડકલેવઓ । ઁવં ઁલુ ઁબૂ ! ઁવ ઁટુ ઁઁઁયણા ઁણ્ણત્તા, તંઁજહા- ઁડમા, સિવા, સર્ડ, ઁંઁઁ, રોહિણી, ઁવમિયા, ઁચલા, ઁચ્છરા ।

ભાવાર્થ :- નવમા વર્ગનો પ્રારંભ કહેવો. હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ નવમા વર્ગના આઠ અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે- (૧) પદ્મા (૨) શિવા (૩) સતી (૪) અંજુ (૫) રોહિણી (૬) નવમિકા (૭) અચલા અને (૮) અપ્સરા.

૨ ઁઁમઁઁઁયણ્ણસ્સ ડકલેવઓ । ઁવં ઁલુ ઁબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે સમોસરણં ઁવ ઁરિસા ઁઁઁવાસઁ । તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઁડમાવર્ડે દેવી સોહમ્મે કપ્પે ઁડમવર્ડેસણે વિમાણે સખાણે સુહમ્માણે, ઁડમંસિ સીહાસણંસિ, ઁહા કાલીણે । ઁવં ઁટુ વિ ઁઁઁયણા કાલી-ગમણં ઁાયલ્લા, ઁવરં- સાવત્થીણે દો ઁણીઓ, હત્થિણાઁરે દો ઁણીઓ, કંપિલ્લપુરે દો ઁણીઓ, સાણે દો ઁણીઓ, ઁડમે ઁયરો, વિઁઁયા માયરાઓ । સલ્લાઓ વિ ઁાસલ્લ ઁંતિણે ઁલ્લાઓ । સલ્લલ્લ ઁગ્ગમહિસીઓ । ઁર્ડે સત્ત ઁલિઓલ્લામ્મઁ । મહાવિદેહે વાસે ઁંતં કાહિંતિ ।

ભાવાર્થ :- પ્રથમ અધ્યયનનો પ્રારંભ કહેવો. હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી ઁધાર્યા ઁાવત્ જનસમૂહ તેમની ઁર્યુઁાસના કરવા લાગ્યો. તે કાલે અને તે સમયે ઁલાવતી દેવી સૌધર્મ કલ્પમાં, ઁલાવતંસક વિમાનમાં, સુધર્મા સભામાં, ઁલા નામના સિંહાસન ઁર બેઠી હતી. શેષ વૃત્તાંત કાલીદેવીની સમાન જાણવો જોઈએ. કાલીદેવીના ઁાઠની જેમ આઠે અધ્યયનો સમજી લેવા જોઈએ. વિશેષતા એ છે કે ઁૂર્વભવમાં આ આઠમાંથી- બે શ્રાવસ્તીમાં, બે હસ્તિનાપુરમાં, બે કાંપિલ્યપુરમાં અને બે સાકેત નગરમાં રહેતી હતી. બધાના ઁિતાનું નામ ઁલા અને માતાનું નામ વિઁયા હતું. તે સર્વ ઁરિહંત ઁાર્થનાથની ઁાસે દીક્ષિત થઈ હતી. આયુધ્ય ઁૂર્ણ કરી સર્વે શકેન્દ્રની ઁગ્રમહિષીઓ થઈ. ત્યાં તેઓની સાત ઁલ્યોઁમની સ્થિતિ છે. શકેન્દ્રની આઠે ઁગ્રમહિષીઓ મહાવિદેહકેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈને, સંયમનું ઁાલન કરીને, સમસ્ત દુઃખોનો ઁંત કરીને મુક્તિ ઁ્રાપ્ત કરશે.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૮ સંપૂર્ણ ॥

॥ નવમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

દશમો વર્ગ

અધ્યયન ૧ થી ૮

‘કૃષ્ણા’ આદિ આઠ અગ્રમહિષીઓ :-

૧ દસમસ્સ ડકલ્લેવઓ । ઁવં ઁલુ ઁબૂ ! ઁવ અટુ અઁઁયણા ફણ્ણત્તા, તંઁહા-
કણ્ણહા ઁ કણ્ણહરાઈ, રામા તહ રામરકિલ્લયા વસૂ ઁ ।
વસુઁુત્તા વસુમિત્તા, વસુંધરા ઁવ ઁસાણે ॥૧॥

ભાવાર્થ :- દશમા વર્ગનો પ્રારંભ કહેવો. હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ દસમા વર્ગના આઠ અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે- (૧) કૃષ્ણા (૨) કૃષ્ણરાજિ (૩) રામા (૪) રામરક્ષિતા (૫) વસુ (૬) વસુગુપ્તા (૭) વસુમિત્રા અને (૮) વસુંધરા, આ આઠ ઈશાનેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ છે.

૨ પઢમઁઁયણસ્સ ડકલ્લેવઓ । ઁવ ઁલુ ઁબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે સમોસરણં ઁવ પરિસા ફઁઁવાસઁ ।

તેણં કાલેણં તેણં સમણં કણ્ણહા દેવી, ઁસાણે કપ્પે, કણ્ણહવડેસણ વિમાણે, સભાણ સુહમ્માણ, કણ્ણંસિ સીહાસણંસિ । સેસં ઁહા કાલીણ ।

ઁવં અટુ વિ અઁઁયણા કાલીગમણં ઁયલ્લા, ઁવરં- ફુલ્લભલ્લે વાણારસીણ ઁયરીણ દો ઁણીઓ, રાયગિહે ઁયરે દો ઁણીઓ, સાવત્થીણ ઁયરીણ દો ઁણીઓ, કોસંબીણ ઁયરીણ દો ઁણીઓ । રામે ફિયા, ઢમ્મા માયા । સલ્લાઓ વિ ફાસલ્લસ અરહઓ અંતિણ ફલ્લઁયાઓ । ફુલ્લલ્લાણ અઁઁજાણ સિલ્લિણિયત્તાણ । ઁસાણલ્લસ અગ્ગમહિસીઓ, ઠિઈ ઁવ ફલિઓવમાઁ, મહાવિદેહે વાસે સિઁઁઁહિંતિ બુઁઁઁહિંતિ મુલ્લિલ્લિંતિ સલ્લલ્લુલ્લખાણં અંતં કાહિંતિ । ઁવં ઁલુ ઁબૂ ! ઁલ્લલ્લેવઓ દસમવગ્ગલ્લસ ।

ભાવાર્થ :- પ્રથમ અધ્યયનનો ઉપોદ્ઘાત કહેવો જોઈએ.

જંબૂસ્વામીના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં સુઢર્માસ્વામીએ કહ્યું- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે મહાવીર સ્વામી રાજગૃહ નગરમાં ફધાર્યા યાવત્ પરિલ્લદ તેમની ઉપાસના કરવા લાગી.

તે કાલે અને તે સમયે કૃષ્ણાદેવી ઈશાન કલ્પ (દેવલોક)માં કૃષ્ણાવતંસક વિમાનમાં, સુઢર્મા સભામાં, કૃષ્ણ સિંહાસન પર બેઠી હતી. શેષ વૃત્તાંત કાલીદેવીની સમાન છે.

આઠે અધ્યયન કાલી અધ્યયન સદશ જાણવા જોઈએ. તેમાં વિશેષતા એ છે કે- ફૂર્વભવમાં આ આઠમાંથી બે વારાણસી નગરીમાં, બે રાજગૃહીમાં, બે શ્રાવસ્તીમાં અને બે કૌશાંબીમાં રહેતી હતી. બધાના

પિતાનું નામ રામ અને માતાનું નામ ધર્મા હતું. તેઓ સર્વે પાર્શ્વનાથ તીર્થંકરની પાસે દીક્ષિત થઈ હતી અને પુષ્પયૂલા આર્યાની શિષ્યાઓ હતી. ત્યાંથી આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ઈશાનેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ બની છે. તે આઠેની નવ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે. સર્વે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત થશે અને સર્વ દુઃખોનો અંત કરશે. અહીં દસમા વર્ગનો નિક્ષેપ-ઉપસંહાર કહેવો જોઈએ.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૮ સંપૂર્ણ ॥

॥ દસમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

અંતિમ ઉપસંહાર :-

૩ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં આઙ્ગરેણં તિત્થરેણં સયંસંબુદ્ધેણં પુરિસુત્તમેણં જાવ સિદ્ધિગણ્ણામધેયં ઠાણં સંપત્તેણં ધમ્મકહાણં અયમદ્દે પણ્ણત્તે । ધમ્મકહાસુયક્ખંધો સમત્તો દસહિં વગ્ગેહિં । ણાયાધમ્મકહાઓ સમત્તાઓ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! પોતાના યુગમાં ધર્મની આદિ કરનારા, તીર્થના સંસ્થાપક, સ્વયંબોધ પ્રાપ્ત કરનારા, પુરુષોત્તમ યાવત્ સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથા નામના બીજા શ્રુતસ્કંધનો આ અર્થ કહ્યો છે. આ રીતે ધર્મકથા નામના બીજા શ્રુતસ્કંધના દસ વર્ગો પૂર્ણ થયા અને જ્ઞાતા-ધર્મકથા સૂત્ર સંપૂર્ણ થયું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત બીજા શ્રુતસ્કંધમાં ૨૦૬ ઈન્દ્રાણીઓના પૂર્વભવનું વર્ણન છે. તે સર્વ ઈન્દ્રાણીઓના જીવનની સમાન-અસમાન વિગતોનું સંક્ષિપ્ત વિવરણ ચાર્ટમાં જુઓ-

૪૦ ઇન્દ્રોની ૨૦૬ અગ્રમહિષીઓ(ઇન્દ્રાણીઓ) :-

[સમાન વિગતો :- સર્વ અગ્રમહિષીઓના નામની સમાન તેના ભવન અને સિંહાસનના નામ છે. જેમ કે- કાલીદેવી, કાલાવતંસક ભવન, કાલસિંહાસન, શુંભાદેવી, શુંભાવતંસક ભવન, શુંભાસિંહાસન

પૂર્વભવમાં પણ તે જ નામ છે તેમજ માતા-પિતાના નામ પણ સમાન છે. જેમ કે- કાલી કન્યા, કાલ પિતા, કાલશ્રી માતા, શુંભા કન્યા, શુંભ પિતા, શુંભશ્રી માતા. સર્વ કન્યાઓએ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પુષ્પયૂલા આર્યા પાસે સંયમ સ્વીકાર કર્યો હતો.]

ભવનપતિ જ્ઞાતિની અગ્રમહિષી દેવીઓ :-

વર્ગ ક્રમ	ઇન્દ્ર	અગ્રમહિષીઓ (ઇન્દ્રાણીઓ)	સ્થિતિ	પૂર્વભવ	
				દીક્ષા ગામ	દીક્ષા ઉદ્યાન
૧	દક્ષિણ દિશાના અસુરકુમારના ઇન્દ્ર, ચમરેન્દ્ર	૫ કાલી, રાજ, રજની વિદ્યુતા, મઘા	અઢી પલ્યોપમ	આમલકલ્પા	આમ્રશાલવન

વર્ગ ક્રમ	ઈન્દ્ર	અગ્રમહિષીઓ (ઈન્દ્રાણીઓ)	સ્થિતિ	પૂર્વભવ	
				દીક્ષા ગામ	દીક્ષા ઉદ્યાન
૨	ઉત્તર દિશાના અસુરકુમારના ઈન્દ્ર બલીન્દ્ર	૫ શુંભા, નિશુંભા, રંભા નિરંભા, મદના	સાડાત્રણ પલ્યોપમ	શ્રાવસ્તી	કોષ્ટક
૩	દક્ષિણ દિશાના નવ નિકાયના નવ ઈન્દ્રો	પ્રત્યેકની ૬-૬ (૯×૬ = ૫૪) અલા, શકા, સત્તેરા સૌદામિની, ઈન્દ્રા, ઘન વિદ્યુતા	સાધિક અર્ધો પલ્યોપમ	વારાણસી	કામમહાવન
૪	ઉત્તરદિશાના નવ નિકાયના નવ ઈન્દ્રો	પ્રત્યેકની ૬-૬ (૯×૬ = ૫૪) રુતા, સુરુતા, રુતાંશા, રુતકાવતી, રુતકાંતા, રુતપ્રભા	દેશોન ૧ પલ્યોપમ	ચંપાનગરી	પૂર્ણભદ્ર
	૨૦ ઈન્દ્રો	૧૧૮ ઈન્દ્રાણી			

વ્યંતર જાતિની અગ્રમહિષી દેવીઓ :-

૫	દક્ષિણ દિશાના ૮ ઈન્દ્રો	પ્રત્યેકની ૪-૪ (૮×૪ = ૩૨)			
	૧. પિશાચેન્દ્ર	કમલા, કમલપ્રભા, ઉત્પલા, સુદર્શના	અર્ધો પલ્યોપમ	નાગપુર	સહસ્રામ્રવન
	૨. ભૂતેન્દ્ર	રૂપવતી, બહુરૂપા, સુરૂપા, સુભગા	"	"	"
	૩. યક્ષેન્દ્ર	પૂર્ણા, બહુપૂર્ણા, ઉત્તમા, તારિકા	"	"	"
	૪. રાક્ષસેન્દ્ર	પદ્મા, વસુમતિ, કનકા, કનકપ્રભા	"	"	"
	૫. કિન્નરેન્દ્ર	અવતંસા, કેતુમતી, વજ્રસેના, રતિપ્રિયા	"	"	"
	૬. કિંપુરુષેન્દ્ર	રોહિણી, નવમિકા, હ્રી, પુષ્પવતી	"	"	"
	૭. મહોરગેન્દ્ર	ભુજંગા, ભુજંગવતી, મહાકચ્છા, સ્ફુટા(અપરાજિતા)	"	"	"
	૮. ગંધર્વેન્દ્ર	સુધોષા, વિમલા, સુસ્વરા સરસ્વતી	"	"	"
૬	ઉત્તર દિશાના આઠ ઈન્દ્રો	સર્વના નામો દક્ષિણ દિશાના ઈન્દ્રોની સમાન.	અર્ધો પલ્યોપમ	સાકેત	ઉત્તરકુરુ

જ્યોતિષી જાતિની અગ્રમહિષી દેવીઓ :-

૭	સૂર્યેન્દ્ર	૪ સૂર્યપ્રભા, આતપા, અર્ચિમાલી, પ્રભંકરા	૫૦૦ વર્ષ અધિક અર્ધો પલ્યોપમ	અરંજુરી	-
---	-------------	---	-----------------------------------	---------	---

વર્ગ ક્રમ	ઇન્દ્ર	અગ્રમહિષીઓ (ઇન્દ્રાણીઓ)	સ્થિતિ	પૂર્વભવ	
				દીક્ષા ગામ	દીક્ષા ઉદ્યાન
૮	ચંદ્રેન્દ્ર	૪ ચંદ્રપ્રભા, જ્યોત્સ્નાભા અર્ચિમાલી, પ્રભંકરા	૫૦,૦૦૦ વર્ષ અધિક અર્ધો પલ્યોપમ	મથુરા	ચંદ્રાવતંસક
વૈમાનિક જાતિની અગ્રમહિષી દેવીઓ :-					
૯	શકેન્દ્ર	૮ પદ્મા, શિવા, સતી, અંજુ રોહિતી, નવમિકા અચલા, અપ્સરા	૭ પલ્યોપમ	શ્રાવસ્તી હસ્તિનાપુર કાંપિલ્યપુર સાકેત	-
૧૦	ઈશાનેન્દ્ર	૮ કૃષ્ણા, કૃષ્ણરાજિ રામા, રામરક્ષિતા વસુ, વસુગુપ્તા વસુમિત્રા-વસુંધરા	૮ પલ્યોપમ	વારાણસી રાજગૃહી શ્રાવસ્તી કૌશાંબી	

॥ બીજો શ્રુતસ્કંધ સંપૂર્ણ ॥

परिशिष्ट-१ :

विवेचित विषयोनी अकारादि अनुक्रमणिका

	विषय	पृष्ठांक		विषय	पृष्ठांक
अ	अक्खए वि अहं	१६०	प	पाटपोपगमन	८२
	अच्चिय, वंदिय, पूइय	२१		पारिशाभिकी बुद्धि	८
	अट्टंगमहानिमित्त	२१		प्रमाणा	८
	अणेगभूयभावभविए वि अहं	१६०		प्रासुक विहार	१५६
	अत्थरय मलय	११		पोसहसालाए पोसहिए इव	३०५
	अनशन	८२/१८२		पंचणुव्वइयं गिहिधम्मं	१४८
	अव्वए वि अहं	१६०	इ	फासेइ पालेइ आदि क्रियाओ	८७
	अव्वट्टिए वि अहं	१६०	ब	भार भिक्षु पडिमा	८६
	अव्याभाध	१५६		बिल धम्मेणं	८०
	अहासुत्तं अहाकप्पं आदि	८७	भ	भक्त प्रत्याप्यान	८२
आ	आधारउप	८	म	मेढी	८
	आलंभनउप	८		मेढी पमाणं	८
ई	ईडा, अपोड, मार्गणा, गवेषणा	८	य	यापनीय	१५६
	ईगित मरणा	८२		यात्रा	१५६
उ	उपप्रदान नीति	८	व	विनयमूलक धर्म	१५३
अ	एगे वि अहं	१६०		वेनयिकी बुद्धि	८
ओ	ओगिणहंति संचालेति	२१	श	शौचमूलक धर्म	१५३
औ	औत्पातिकी बुद्धि	८	स	सयमेव पंच महव्वयाइं	८३
क	कडाईहिं थेरेहिं	८३		संवेचना	८२
	कर्मणा बुद्धि	८		संसारे परितीकए, मणुस्साउए-	
	कुलत्था	१५८		णिबद्धे	८०
ख	खोमदुगुल्लपट्ट	११		साम-दंड-भेद नीति	८
ग	गुणरत्न संवत्सर तप	८७		सुत्त जागरा	११
च	चक्खुभूए - यक्षुउप	८		सिंह निष्कीडित तप	११८
छ	छक्कट्टक	११			
ज	जायसड्ढे, जायसंसए	५			
	जिण पडिमाणं	३८८			
ट	दुवे वि अहं	१६०			
ध	धायमाता	४२			

ગુરુ પ્રાણ આગમ બત્રીસીના શ્રુત સહયોગી દાતાઓ

: પ્રથમ આગમ વિમોચક :

માતૃશ્રી ચંપાબેન શાંતીલાલ પરષોત્તમદાસ સંઘવી તથા
માતૃશ્રી મૃદુલાબેન નવનીતરાય શાંતીલાલ સંઘવી ના સ્મરણ સાથે
સૌ. કુંદનબેન જયંતીલાલ શાંતીલાલ સંઘવી
શ્રી નવનીતરાય શાંતીલાલ સંઘવી
શ્રી રાજીવ જયંતીલાલ, શ્રી શૈલેશ નવનીતરાય, શ્રી હિરેન નવનીતરાય સંઘવી

શ્રુતાધાર

- માતૃશ્રી કુસુમબેન શાંતિલાલ શાહ
હસ્તે - સુપુત્ર શ્રી ઈન્સિત - ડો. નીતા શાહ, શ્રી ભાષિત - દર્શિતા શાહ મુંબઈ
- માતૃશ્રી સવિતાબેન ડો. નાનાલાલ શાહ (હેમાણી)
સુપુત્ર શ્રી સતીષ - રશ્મિ શાહ, સુપુત્રી શ્રીમતી ડો. ભારતી - ડો. રશ્મિકાંત શાહ U.S.A.
- સાધ્વી સુબોધિકા (ભદ્રા) જૈન ટ્રસ્ટ, માતૃશ્રી લલિતાબેન પોપટલાલ શાહ (હેમાણી)
બહેન-શ્રીમતી લતા શરદ શાહ, શ્રીમતી હર્ષા ભૂપેન્દ્ર મોદી આકોલા
- શ્રીમતી દત્તા ગિરીશ શાહ (પૂ. સુબોધિકાબાઈ મ. ના ભાઈ-ભાભી) સુપુત્ર
શ્રી મુંજાલ - વિજયા, શ્રી ભાવિન - તેજલ, સુપુત્રી નિવિશા મનીષ મહેતા U.S.A.
- પૂ. આરતીબાઈ મ. ના બહેનો - શ્રીમતી સરોજબેન જશવંતરાય દોમડિયા
શ્રીમતી હર્ષાબેન વસંતરાય લાઠીયા હસ્તે - શ્રી અલકેશ, શ્રી પ્રિયેશ, શ્રી હેમલ મુંબઈ
- માતૃશ્રી જયાબેન શાંતીલાલ કામદાર, માતૃશ્રી રમાબેન છોટાલાલ દફતરી
હસ્તે શ્રીમતી પ્રેમિલાબેન કિરીટભાઈ દફતરી U.S.A.
- ડો. ભરતભાઈ ચીમનલાલ મહેતા
સુપુત્ર-ચી. મલય, સુપુત્રી શ્રીમતી વિરલ આશિષ મહેતા રાજકોટ
- માતૃશ્રી વિજ્યાલક્ષ્મીબહેન માણેકચંદ શેઠ
સુપુત્ર શ્રી દિલસુખભાઈ શેઠ, શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ શેઠ (શેઠ બિલ્ડર્સ) રાજકોટ
- શ્રી રતિગુરુ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, હસ્તે ટી. આર. દોશી રાજકોટ
- શ્રી રતિગુરુ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, હસ્તે ટી. આર. દોશી રાજકોટ
- શ્રી રતિગુરુ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, હસ્તે ટી. આર. દોશી રાજકોટ
- શ્રી રતિગુરુ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, હસ્તે ટી. આર. દોશી રાજકોટ
- માતૃશ્રી હીરાગૌરી હરિલાલ દોશી, શ્રીમતી પૂર્ણિમાબેન નરેન્દ્ર દોશી
હસ્તે - નરેન્દ્ર - મીના દોશી, કુ. મેઘના, કુ. દેશના રાજકોટ

- માતૃશ્રી કાશ્મીરાબેન કાંતિભાઈ શેઠ
હસ્તે - શ્રીમતી હેતલ સંજય શેઠ, કુ. ઉપાસના, કુ. કીજલ રાજકોટ
- માતૃશ્રી જશવંતીબેન શાંતીલાલ તુરખીયા, શ્રીમતી ભાવના દિલીપ તુરખીયા
હસ્તે - દિલીપ એસ. તુરખીયા, સુપુત્ર - શ્રી પારસ - રિક્કિર તુરખીયા મુંબઈ
- માતૃશ્રી કિરણબેન પ્રવીણચંદ્ર દોશી
હસ્તે સુપુત્ર શ્રી નીરવ - તેજલ દોશી, કુ. પ્રિયાંશી, કુ. ઝીલ મુંબઈ
- માતૃશ્રી મંજુલાબેન છબીલદાસ ચૂડગર
હસ્તે - સુપુત્ર શ્રી કેતન - આરતી ચૂડગર, કુ. ધ્રુવી મુંબઈ
- શ્રી લક્ષ્મીચંદભાઈ જસાણી પરિવાર રાજકોટ
- શ્રી પ્રવિણભાઈ ગંભીરદાસ પારેખ મુંબઈ
- કુ. વિધિ ગિરીશ જોશી, કુમાર કુશાન ગિરીશ જોશી
હસ્તે - શ્રીમતી નીલાબેન ગિરીશભાઈ જોશી મુંબઈ
- શ્રી પરેશભાઈ સુમતીભાઈ શાહ મુંબઈ
- શ્રી કિશોરભાઈ શાહ મુંબઈ
- શ્રી રમેશભાઈ ગટુલાલ કામદાર ચેમ્બુર
- માતૃશ્રી લીલાવતીબેન નીમચંદ નથુભાઈ દોશી, સ્વ. કિશોરકુમાર નીમચંદ દોશી,
સ્વ. મૃદુલા કુંદનકુમાર મહેતા. હસ્તે - હર્ષદ અને કુમકુમ દોશી કલકત્તા
- માતૃશ્રી તારાબેન મોદી કલકત્તા
- માતૃશ્રી મધુકાંતાબેન નંદલાલ ભીમાણી
હસ્તે - શ્રી રાજેશભાઈ ભીમાણી કલકત્તા
- માતૃશ્રી કીકીબેન દેસાઈ, હસ્તે - શ્રી શૈલેશભાઈ-મીનાબેન દેસાઈ મુંબઈ
- શ્રી અંજલભાઈ ઢાંકી મુંબઈ
- ગુરુભક્ત રાજકોટ
- શ્રી હેમેન્દ્રભાઈ પૂજાણી
- માતૃશ્રી ચંપકબેન શશીકાંતભાઈ મહેતા, હસ્તે - સુપુત્રી શ્રી કિરીટ-અરૂણા,
શ્રી અજય - નીતા, શ્રી કમલેશ - દિવ્યા, સુપુત્રી - નિરૂપમા - નિરંજન દોશી મુંબઈ
- માતૃશ્રી નર્મદાબેન રૂગનાથ દોશી, હસ્તે - શ્રી કાંતીભાઈ રૂગનાથ દોશી કલકત્તા
- શ્રી હેમલતાબેન નટવરલાલ માણીયાર વડોદરા
- માતૃશ્રી અમૃતબેન ભગવાનજી અવલાણી પરિવાર
હસ્તે - શ્રી રમણીકભાઈ ભગવાનજી અવલાણી કલકત્તા
- શ્રી કેશવજીભાઈ શાહ પરિવાર કલકત્તા

શ્રુત અનુભોદક

- શ્રીમતી ડો. ભારતીબેન - ડો. રશ્મિકાંત કાંતીલાલ શાહ U.S.A.
- શ્રીમતી લતાબેન - શ્રી શરદભાઈ કાંતીલાલ શાહ U.S.A.
- શ્રીમતી હર્ષા ભૂપેન્દ્ર મોદી, શ્રીમતી જીમિતા હિરેન મોદી,
શ્રીમતી ડો. શ્રુતિ મહેશ વર્મા, શ્રીમતી ભવિતા જયંત ઈંગળે આકોલા
- શ્રી સૌરાષ્ટ્ર દશાશ્રીમાળી પ્રાણ મહિલા મંડળ, હસ્તે - અધ્યક્ષા સૌ. હર્ષાબેન મોદી આકોલા
- માતૃશ્રી નિર્મળાબેન લાલચંદ ભરવાડા કોલ્હાપુર
- શ્રી પરેશભાઈ રમેશચંદ્ર સુતરીયા મુંબઈ
- માતૃશ્રી સુશીલાબેન કાંતીલાલ પંચમીયા મુંબઈ
- શ્રી મીનાબેન હરીશભાઈ દેસાઈ કલકત્તા

શ્રુત સદસ્ય

- શ્રી પારિતોષ આર. શાહ મુંબઈ
- શ્રીમતી રાજુલ રજનીકાંત શાહ મુંબઈ
- જૈન જાગૃતિ સેન્ટર વાશી (મુંબઈ)
- શ્રી મુકુન્દ આર. શેઠ મુંબઈ
- શ્રી કેતનભાઈ શાહ મુંબઈ
- શ્રીમતી ગુણવંતીબેન પ્રફુલ્લચંદ્ર દોમડીયા મુંબઈ
- શ્રી સુધીરભાઈ પી. શાહ મુંબઈ
- શ્રી રાજેશ કલ્યાણભાઈ ગાલા મુંબઈ
- શ્રીમતી મૃદુલાબેન નવનીતરાય સંઘવી મુંબઈ
- હસ્તે - સૌ. હીના શૈલેશ સંઘવી, સૌ. સોનલ હિરેન સંઘવી કલકત્તા

ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା

ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା

ଆମେ ଶୁଣିବା

ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା ଆମେ ଶୁଣିବା

ଆମେ ଶୁଣିବା

PARASDHAM

Vallabh Baug Lane, Tilak Road,
Ghatkopar (E), Mumbai - 400 077.

Tel : 32043232.

www.parasdham.org
www.jainaagam.org